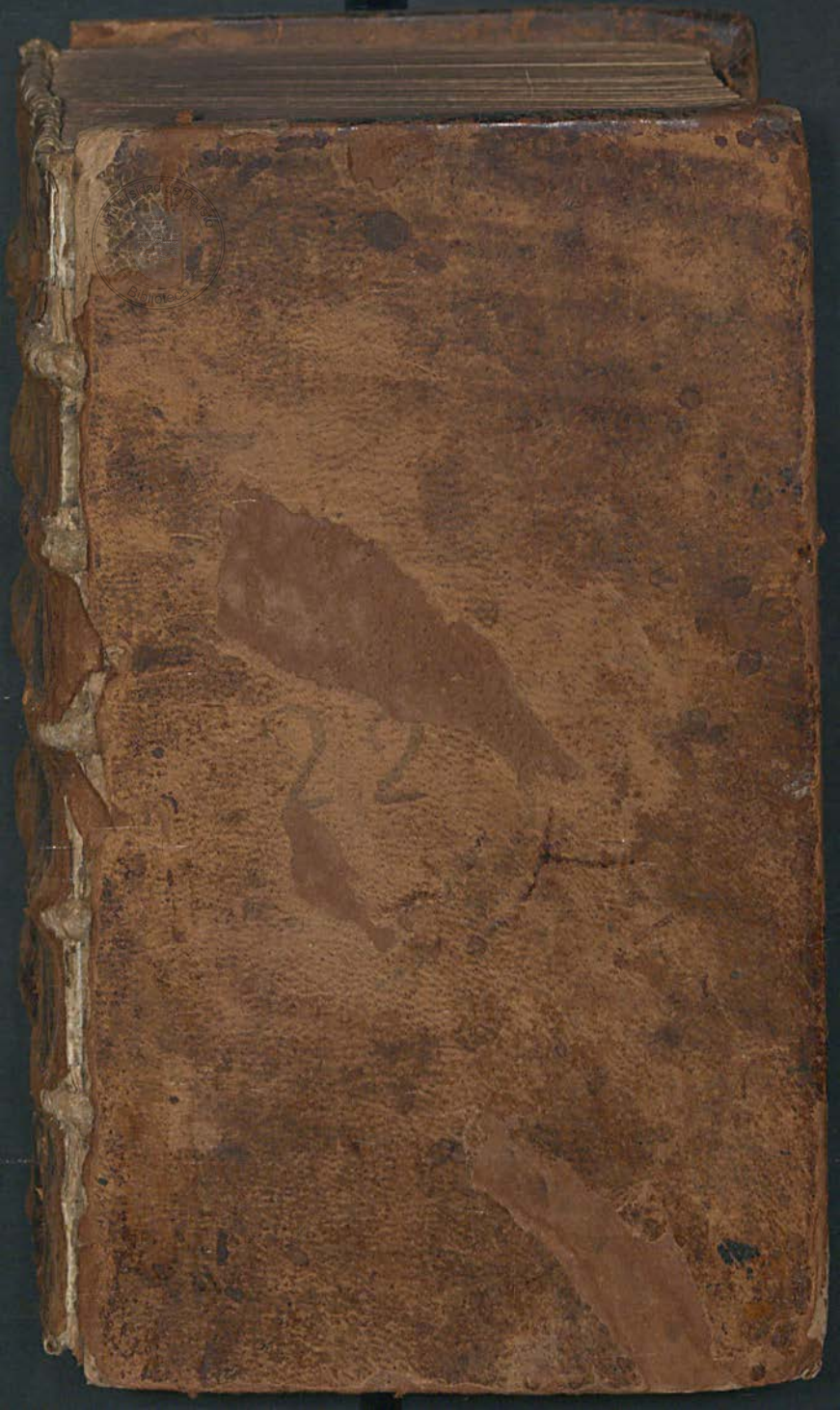

CONFESSIONS
OF
AUGUSTINE

Universidad de Deusto
Biblioteca

J. M. J.

Wernerius Josephus Bergen

Holthausen

Geilenkirchen.

Mehling Lauerd. ind. 1811

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dog
14

19063

Bibliotheca
Facult. Philosophiae
Prov. Cast. Orient. S. J.

CONFESSIO AVGVSTINIANA IN LIBROS QVATVOR DISTRIBVTA, ET CERTIS CAPITIBVS LOCORVM THEOLOGICORVM QVI sunt hodie scitu dignissimi, comprehensa: ex omnibus B. Aurelij Augustini libris in vnum opus bona fide ac studio singulari redacta, per D. Hieronymũ Torrensem, Societatis Iesu Theologum, & Academiæ Dilinganæ Professorem.

Habes hîc Christiane Lector eius fidei, doctrinæ, ac religionis confessionem, quam Catholici supra mille & ducentos annos, id est, inde ab ætate D. Augustini vbique gentium sequuntur, vnum idémque cum Augustino sentientes & profitentes.

Index triplex est, primus capitum & propositionum: alter rerum & sententiarum illustrium: tertius sacrarum Scripturarum, quibus ad Catholicæ doctrinæ confirmationem, præsertim aduersus nostri temporis hæreses, in his libris Augustinus vtitur.

* * *

PARISIIS,
Apud Michaëlem Sonnium, sub scuto Basilienſi, via Iacobæa.
1580.

Universidad de Deusto. Biblioteca
PROV. GERM. S. J. DOM. SCRIPT.
SHI
FHS DOMICOLON

Universidad de Deusto
Biblioteca

ENCOMIVM PRÆSTANTISSIMI ECCLESIÆ DOCTORIS D. AVRELII Augustini à B. Prospero Aquitanico contra sui temporis Hæreticos, ante mille annos decantatum.

Libro Περὶ ἀχαείστων.

Augustinus erat, quem Christi gratia, cornu
Vberiore rigans, nostro lumen dedit æuo,
Accensum vero de lumine: nam cibus illi,
Et vita & requies, Deus est: omnisque voluptas
Vnus amor Christi est, vnus Christi est honor illi:
Et dum nulla sibi tribuit bona, sit Deus illi
Omnia: & in sancto regnat sapientia templo.
Istius ergo inter cunctos, qui de grege sancto
Insanas pepulere feras industria maior
Maius opus, totum præstantius imbuit orbem.
Nam quocunque gradum conuertit callidus hostis,
Quáque per ambages anceps iter egit opertas,
Huius ab occursu est præuentus, mille viarum
Insidijs aditum non reperientibus vllum.
Cúmque foris rabies auidorum exclusa luporum
Frenderet, inque omnes mendacia verteret artes,
Nè mentes vllarum ouium corrumpere posset,
Neu dubia obliquis turbaret corda querelis,
Istius ore viri fecit Deus: istius ore
Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
Quæ mites humilesque bibunt, campisque animarum
Certant vitalis doctrina immittere riuos.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ET ILLVSTRISSIMO Principi, Domino Othoni Truchses de Vvaldburg, S. R. E. Episcopo Cardinali Albanensi & Augustano Præposito ac Domino Elvvangensi, Germaniæ Protectori, Hieronymus Torrensis Societatis Iesu Theologus, gratiam & pacẽ à Deo Opt. Max. precatur.

CVM multos post Apostolorũ tẽpora tũ Græca, tũ Latina Ecclesia clarissimos viros habuerit, amplissime Cardinalis, qui pro temporum ratione religionẽ nostrã & cõseruauerint vigiláter & strenuè defenderint: nemo tamen eorum (vt arbitror) maioribus, quàm Aurelius Augustinus naturæ Deíque donis instructus, ad res Ecclesiæ iuuandas plus studij diligentiæq; contulit. Fuit enim in eo quod vix paucis contingit, acutissimum ingeniũ, acerrimum iudicium, fidelis admodum memoria veritatis inueniendæ ardens studiũ, sedulitas nullis parcens laboribus, singularis quædam mansuetudo, lenitas, modestia: denique quicquid præclari natura hominibus ingenerare solet, hoc ferè totum in eo ipso inuenire possumus, & admirari debemus. Qui postquã ratione vti cœpisset, hos ingenuos naturę igniculos (vt sic dicã)

varijs exercitationibus accendit, & studio singulari perfecit. Supererant adhuc eo tempore in Africa plures impiæ superstitionis idolorúmque cultores, Manichæorũ sectam ex professo multi sequebantur, quorũ nõnulli doctrinæ nomine clari, & eloquẽtiæ præsidijs freti, nõ paucos in eandẽ errorum suorum foueã, velut cæci duces, inducebant. Præterea tum hæresis vel factio Donatistarũ longè latéque propagabatur, quibus posteà Pelagiani diuinæ gratiæ inimici successerũt. Cæterùm Augustinus Manichæorum pestilẽtem doctrinam, in qua non paucos annos, antequã Christian⁹ esset, versatus fuerat, cùm publicè disputando, tùm scribẽdo ita coarguit, vt vana ipsorũ commenta non modò contuderit fortiter, sed vt nullus ante illum alius, cum gloria expugnauerit. Nec dissimili virtute & fælicitate contra reliquos, quos dixi sectarios pugnando tantùm profecit, vt non Africæ modò, sed pluribus etiam aliis prouinciis, quæ horrendis errorũ tenebris implicabantur, veritatis clarissimæ lumen prætulerit atque monstrarit. Neque verò sat illi fuit, hæreticorũ falsas opiniones, earúmq; origines, & impiæ doctrinæ firmamẽta intelligere, discutere, improbare: quin etiã sectariorũ ingenia, mores, fraudes & conditiones omnes maximè perspectas habere & aliis prodere solebat. Certè si ex aliorum Patrũ libris, qui multi & præclari exstant, facere coniecturã licet, eorum nullus (quod bona illorũ pace dixerim) cum tot támque variis hæreticorum mõstris decertauit: nullus eo in genere copiosior, nullus vtilior, null⁹ doctior, nullus maiori dexteritate hostiles tractauit animos: nullus oratione mores sectariorũ elegantius depinxit expressitque. Fuit quidem ille, dum viueret de suis Africanis multis de causis optimè meritus, vt res ipsa testatur: verùm idem de nobis déque omni posteritate, quandiu ipsius exstabunt libri, bene merẽdi nullum faciet finem. Sed quid plura? Post Christum natum in Catholica religione vno eodémque tẽpore magis varias & exitiosas numeróque plures hæreses erupisse, quàm nostro infœlicissimo tempore, nunquã audiuimus aut legimus: quæ tamen omnes, ni planè fallar, vnius Augustini verbis confutari & proteri vel maximè possunt.

Iam verò Augustini opera pleráqua sunt non tantùm πολέμικα, in quibus ex professo cum hæreticis vel alijs Ecclesiæ hostibus certat, verùm etiam διδακτικα, in quibus absque huiusmodi cum aduersarijs concertatione, placidum illud doctrinæ genus proponit & explicat. Non dicam de varijs eius epistolis & concionibus ad populum sæpe habitis, & quæ præterea è diuinis literis in aliorum gratiam disseruit. Certè ex illis omnibus, quæ tum dixit, tum scripsit Augustinus, prolixa & vasta illa tanti doctoris, quæ nunc exstant & indies auctiora in lucem eduntur, volumina prodierunt. In his verò si quicquam aliud, tum illud sanè fusè admodum docet & inculcat, quo pacto aduersus hæresum nunc vigẽtium luem, qua nihil pestilentius, Catholicum pectus probè munitum & instructum esse oporteat.

Cæterùm fit interim, quod nemo negabit, vt quæ sapientissimus & sanctissimus Episcopus hic suo tempori conuenienter & accommodatè scripsit, ea nunc à nostris quidem hominibus non æquè commodè accipiantur, neque facilè petantur ex prægrandibus & difficilibus illis voluminibus, quæ Augustini nomine commendantur. Hæc plerique vel non emunt, vel empta non legunt, vel lecta certè minus intelligunt,

vel in his demum cui errori quidque aduersetur, minus diligenter obseruant. Quocirca operæprecium nos facturos existimauimus, si ex omnibus Augustini scriptis in ordinem redigeremus locos, qui ad cõtrouersias, hoc tẽpore inter Catholicos & sectarios exortas, maximè pertinent. Eos ergo primùm in certa quædam capita, deinde verò prout eiusdem controuersiæ plures vel pauciores erant partes, in propositiones, vel si dicere malis, pronunciata Catholica (titulos & articulos nonnunquam nominamus) addita singulorũ ex Augustino probatione, distinximus. Adscripsimus subinde scholia quædam breuiora, quibus admonitus Lector, qui nam errores Augustini oratione redarguantur, ac nostra etiãm ætate damnandi sint, facilius animaduertat. Ea verò nonnunquam longiuscula posuimus, nimirũ vbi vel rei obscuritas, vel Augustini oratio paulò prestior, vel certè aduersariorũ impudentia, clariorem explicationis lucem non tam admittere, quàm postulare visa est. Speramus fore, vt laboris huius nostri, qui non exiguus in testimonijs, tum colligendis, tum in ordinem redigendis fuit, neque nos neque lectores bonos pœniteat. Neque mirabimur tamen, si malam nobis referant gratiam, qui aliena etiam benefacta (vt quotidiè cernimus) calũniari quàm æmulari malunt. Certè qui sectis non ita pridem ortis sese addixerunt, tantã Christianæ veritatis lucem, quantam hic Augustinus adfert, aspicere possent, nisi errorum præstigijs fascinati, mentis oculos amisissent. Nũc autem, vt vereor planè, tenebris suis inhærentes, & ad maledicentiæ solita præsidia confugientes, non solùm nobis, quorum se hostes maximè profitentur, fidem nullam dabunt, sed ne ipsius quidem Augustini auctoritati, quem alioquin prædicant & meritò

venerantur, cedendum sibi & parcendum existimãbunt. Qui, mirum dictu, quàm sint morosi, irritabiles, fastuosi, acerbi, & cauillis calumnijsque omnis generis instructi: iuuat eos nouas leui de causa lites serere, seditiones graues que dissensiones concitare, animos omnium à veritate & pietate, ad errorem & licentiam traducere. Quæ vt ne sine causa à nobis dicta esse videantur, libet vnum atque alterum è multis quæ nuper hoc in genere sumus experti, commemorare.

Confinxit quidam, cuius iam nomini parcimus, & libro edito confirmauit, Zuinglianismo & Caluinismo nos fauere & patrocinari: nec aliam eius rei potest reddere rationem, nisi quòd nouam æquè ac impiam de Vbiquitate opinionem respuimus, & Maiestatem Christi Domini ad Patris dexteram in supremo cælo collocati, cum veteri & Catholica Ecclesia secus intelligimus, quàm Lutherus & Brentius, vnà cum paucis alijs non ita pridem natis Theologis, interpretãtur. Igitur quia nouitium hoc dogma refutamus & refutandum ostendimus, quod neque sacris in literis traditur, neque Patres annunciauerunt, neque recepit vnquã, sed potius reiecit Ecclesia, digni sumus scilicet qui in Sacramentariorum classem conijciamur. Simile commentum est, ac proinde nulla confutatione dignũ, negari à nostris Christum esse mediatorem: atque id tamen isti non solùm pro concione populo dictitare, sed scriptis etiam editis asseuerare non verentur. Dicam & aliud: Cũ anno superiore in Academia Dilingana priorem Apostoli ad Timotheum epistolam exposuissem, visum fuit quædam ex his quæ tractata fuerant, præsertim ad controuersias huius temporis pertinentia, in Theses quasdam redigere, & disputandi

gratia, vt fit, publicè proponere. Nihil sanè minus eo tempore cogitabam, quam aduersarios hoc noto & probato exercitationis genere lacessere: quod si cogitassem, non breues eas Theses, sed iustum edidissem fortasse librum, qui eis plus etiam negotij exhibuisset. Nunc ex insperato Tubingæ Theologi duo Lutherani, nisi fortè titulus mentiatur, librum integrum composuerunt & in lucem ediderunt, in quo paucas assertiones nostras prolixè admodum, & inuidiosè non tam refellunt, quàm exagitant, calumniantur, inuertunt, & sæpe in sensus alios à se malignè conflctos, apertè detorquent. Nã videtur sanè horum propositum non fuisse Theses nostras refellere, sed arrepta potius ex Thesibus occasione, virus omne acerbitatis sue, quod diu collectum & animis inclusum ferre nequibant, in omnes Ecclesiæ ordines euomere. Quibus quidem aduersarijs vt respondendum non esse credam ad singula, multis nec leuibus causis adducor. Primùm enim sapienter monuit Aristoteles, non esse curandum, quid quisque dicat: sed quid ille, qui auctoritate valeat, vel ratione aliqua ducatur, adferat, considerari oportere. Cernebat vir ille solerter, nullum futurum controuersiarum modum, si omnia disputanda & excutienda forent, quæ vani, leues & insulsi homines temerè proposuissent, aut licenter effutiuissent. Neque aliter quàm Aristoteles, nos ille sapiens docet, cuius verba diuinis sunt inserta libris, cùm inquit: Non incendas carbones peccatorum, arguens eos, & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum. Et rursus: Cum iracundo non facies rixam, & cum audace non eas in desertum. Deinde cùm isti ea ferè doceant & scribãt, quæ iam olim Patrum veterum consensione vel legitimorum Conciliorũ auctoritate dam-

nata & explosa sunt, quid attinett, obsecro, audiendo vel respondendo ad nouas & infinitas penè contentiones rixásque prouocare & irritare crabrones? Nunquid nobis fidem habebunt, qui Ecclesiam pro nobis apertè pronunciantem audire detrectant? Tum quid opus est nostris telis hostes petere atque configere, qui pugnis intestinis mutuísque vulneribus se ipsi conficiunt? Nec enim est obscurus, qui eos tantopere agitat, & in multis sectis dissectos iam tenet, spiritus vertiginis atque dissensionis. Iam verò nulla institui potest disputatio, vbi nulla principia certa, nulli fines quos transire non liceat, constituti, nulla firma veri falsíque regula, ad quam disputantium iudicia dirigantur proposita: vbi nullus demum iudex, cuius iudicium ratum habeatur, potest reperiri. Sunt etenim apud hos nulla principia, nisi qualia Protagoræ fuisse legimus, vt id quod cuique videretur, verum esset: regula cernitur nulla, præter plumbeã illam & Lesbiã, quæ ad omnem figuram solet inflecti. Prudenter scilicet iudicẽ populũ eligunt statuúntque sibi, qui, vt quidam ait, multorum est capitũ bestia, vt cordatiorũ & legitimorum in Ecclesia iudicum, qui semper hactenus obtinuerunt, fugiant auctoritatẽ. Accedit, quòd obiecta nobis argumẽta vulgóque trita illa, si ritè perpendas, nulla egeant confutatione, ne actum (vt aiunt) agere videamur. Nam Catholici Theologi, quam isti Catholicam doctrinam in nostris Thesibus reprehendunt, iamdiu antè grauiter, eruditè piéque defenderunt, multísque sæpe libris confirmarunt. Qui vt nihil etiam scripsissent hactenus, vnus nobis superest Augustinus veritatis testis, & præco irrefutabilis, quem aduersarijs omnibus iure nostro proponere & opponere possumus, vt hic multorum instar non solùm

nostram, sed etiam totius Ecclesiæ Catholicæ communem causam sustineat atque propugnet. Hunc ipsi quidem non modò inter Patres habent ac prædicant, sed suum etiam doctorem appellant: cuius tamen, vt vereor, nec lucem intueri, nec auctoritatem sustinere, nec ingenij virtutisque magnitudinem capere possint. Ac vt semel hunc locum absoluamus, nihil in rem præsentem & aduersus Momos istos aptius, quàm quod ab eodem Augustino scriptum est ad Marcellinum, adferri posse arbitramur. Quis deceptandi finis erit & loquendi modus, inquit, si respondendum esse respondentibus semper existimemus? Nam qui vel non possunt intelligere, quod dicitur, vel tam duri sunt aduersitate mentis, vt etiam si intellexerint, non obediant, respondent vt scriptum est, & loquuntur iniquitatem atque infatigabiliter vani sunt. Quorum dicta contraria si toties velimus refellere, quoties obnixa fronte statuerunt non curare quid dicant, dum quocunque modo nostris disputationibus contradicant, quàm sit infinitum & ærumnosum & infructuosum vides. Hæc Augustinus.

Verùm vt eò tandem, vnde sumus digressi, nos recipiamus, quicquid hoc est operis, quod ab æquis censoribus æstimari, quàm à nobis commendari præstat, non poterat illud quidem vlli maiori iure, quàm Celsitudini tuæ Cardinalis amplissimè iuxtà & Patrone benignissimè, nuncupari. Nimirum Augustinianam pietatem tu in eo non segniter æmularis, quòd Episcopus Catholicus Religionem Catholicam studiosè colas, & ardenti studio defendas: quòd illius nomine varios labores & grauia sustineas pericula, sæpéque sustinueris: quòd sectariorũ odium, minas, vim, tela & iniurias, religionis gratia minimè reformides: quòd pios itidem

homines ac doctos, qua summa polles humanitate, clementia & liberalitate, prosequi & ornare studiosè contendas. Deinde si quis est, aut erit aliquando, laborum studiorúmque nostrorum fructus, hunc vniuersum tu iure tuo Mecœnas tibi vendices licet, nósque illum tibi ferre acceptum decet. Quid enim habet aut potest hæc Academia, quòd secundùm Deum à te non pendeat, per te non consistat, tua non ope, sapientia virtutéque nitatur? Hoc nostrum, imò tuum est Gymnasium, quod tu inter Germanos Episcopos huius quidem ætatis primus à primis fundamentis excitasti & constituisti, nec secus ac fidelis aquila quæ suum fœtum accuratè fouet, pace bellóque conseruasti. Iure gaudet Sueuia, tibíque Antistiti gratulatur, quòd tua opera hoc bonarum artium & Philosophiæ cùm humanæ, tum diuinæ habeat emporium. Agnoscit parens Sueuia suam Dilingam, obscurum quidem & incultum prius oppidum: nunc verò selectam Musarum sedem veræque pietatis & doctrinæ salutaris domicilium admiratur. Laudent alij, vt sanè possunt, generis antiquam in te nobilitatem, claráque stemmata Heroũ Valdburgensium & Truchsiorum prædicent. Illa multò sunt pulchriora veréque tua, ingenita quædam in omnes comitas atque mãsuetudo, rara vitæ morúmque integritas, in rebus aduersis explorata fortitudo, moderata in secundis animi submissio, constans Catholicæ religionis defensio, demum in summis honoribus & honestissimis pro Ecclesia Imperióque salutis functionibus, excelsi animi generositas cum pietate & sapientia singulari coniuncta. Admonebat hic locus, vt amplitudini tuæ studia nostra & vniuersum hoc Gymnasium commendarem: verùm hac solicitudine nos liberat perpetua humanitas mul-

tísque argumentis perspecta pietas tua, cuius cogitationes & curæ in id vnum intentæ sunt, vt quam scholam præclarè fundasti, & fundatam in grauibus Ecclesiæ tempestatibus sartam tectámque conseruasti, suis eam præsidijs & ornamentis excultam reddas, & ad immortalem tui nominis splendorem absolutam relinquas posteritati. Quocirca Deum Opt. Max. precor, vt quas ipse in mentem tuam cogitationes pias immisit, & tu heroico animo inclusas tenes, eodem adspirante reipsa declares atque perficias. Is ipse pro summa benignitate sua, pietatis tuæ conatus prosperet, eúmque successum donet, vt auctoritate sapientiáque tua Ecclesiæ Christi sponsæ ritè consulatur, quæ in hac fœda tempestate longè latéque grassante, nobis tantum non extrema minatur. Tuere pro dignitate tua locum, quem ad Petri nauem in his fluctibus gubernandam honestissimum accepisti. Gregi tuo Pastor aduigila: ruentis Imperij causam sustenta Princeps: Clero demum & populo Episcopum præsta, qualem Augustinus olim præstitit, summi & immortalis boni amore flagrans, iuuandæ Ecclesiæ perpetuo studio vacans, & diuinis magis quàm humanis rebus intentus. Princeps pastorum Christus diu te nobis incolumem seruet, ac de vtraque Repub. bene merentem, in perpetuum beet Illustrissime Cardinalis. Dilingæ.

DE HVIVS OPERIS EDITIONE ET FRVCTV AD *Lectorem candidum Præfatio.*

OPORTVNVM nobis hoc loco tibique Christiane Lector non incommodum visum est, primũ nos consilij nostri, quod in hoc opere conficiẽdo & edendo secuti sumus, breuem reddere rationem: deinde verò ad ea respondere, quæ aduersariis vel calumniandi locum reliquisse vel quod etiam grauius est, de facti nostri dubitandi occasionem præbuisse videri possint. Certè ad hoc opus succisiuis horis, quãdo per occupationes licebat, colligendum & edendum, nos excitarunt Ecclesiæ hostium fraudulentissima studia, qui communibus locis nõ ita pridem ex libris Patrum, maximè verò Augustini cõsarcinatis, & in compendia vel epitomas nullo ordine redactis, magnum & apertum lectori periculũ accersunt. Etenim cùm hoc in primis agant, huc spectent vnicè, vt errores falsásque de rebus fidei opiniones, quas ipsi quotidie nouas gignũt, aut ab aliis acceptas, nõ secus atque proprios suos fœtus manib⁹ pedibúsque defẽdũt, interposita sãctissimorũ, quos citãt, Patrum auctoritate, incautis lectoribus veteratoriè probent atque commendent: verba & sententias Patrum vel peruersè interpretãtur, vel nõ integrè, sed mutilatè citant, vel quod maioris etiã impudentiæ est, apertissimè deprauant: cætera quæ ita significanter posita sunt, vt nullius planè neque malignam interpretationem, neque mutilatam citationem, neque apertam deprauationem perpeti possint, consilio, vt ipsis quidẽ videtur, minimè malo prętermittunt. Quod, quid aliud obsecro est, quàm veritatis lucem hominum mentibus

cripere, ac falsitatis caliginem & tenebras minus acutis offundere? imò verò, quid nisi fortissimos Ecclesiæ propugnatores & Doctores, nefarios facere, proditores: & quod isti suis artibus atque fallicijs omnique calliditate consequi non possunt, hoc demum per Ecclesiæ Patres Ecclesiæ filiis persuadere velle? Vt igitur & sanctorum Patrum honori, bonorum lectorũ commodo pariter atque saluti cõsuleremus: aduersariorũ quoque inanes conatus reprimeremus, visum nobis fuit, ex Augustini magnis illis voluminibus locos, quã nos quidem hactenus editos vidimus, illustriores, nec ordine minus perspicuo dispositos, & meliore fide transcriptos, in lucem dare: vt vel hinc nõ obscurè cõstet, quæ fuerit olim de rebus nostro tempore controuersis Augustini, imò verò totius veteris Ecclesiæ, cuius ille quasi primaria quædam columna fuit, sententia.

Deinde verò ad hoc opus aggrediendum nos excitauit non hæreticorum modò, sed etiam Catholicorũ exemplum. Extant enim complures veræ fidei Confessiones, seu Christianæ institutiones in Synodis memoria nostra editæ, Polonica, Moguntina, Colonienſis, Treuirensis, Senonensis, Strigonienſis: quæ vt passim circumferuntur, ita non sine magna Catholicorũ laude orthodoxæ fidei puritatẽ, aduersus Ecclesiæ hostes ruentur atque conseruant. Sed & qui Catholici nõ sũt, verùm ab Ecclesia Catholica se palàm segregauerunt, iactant è contrario & quàm maxima possunt cõtentione vrgent Cõfessiones suas, Tigurinam, Augustanam, Saxonicam, Vuirtembergensem, & quę huius generis plures reperiuntur. Neque enim vlla vnquàm ætas in edendis huiusmodi Confessionibus fœcundior, in spargendis procliuior, in recipiendis auidior, in defẽdendis peruicacior, in variandis fuit leuior atque inconstantior. Verùm hæ præterquam quòd multis sibi inuicem modis aduersantur, & à veteris Ecclesiæ doctrina, traditione, disciplina, Sacramentis, cæremoniis, consuetudinibus longè latéque discedunt, adeò nullam planè salutaris doctrinæ veritatem, fideique consensionem pariunt, vt omnium ferè ordinum, ætatum, ac statuum animi, id quod res ipsa clamat, magis magisque in dies inde distrahãtur. Complures certè nouarum Confessionũ, quæ subinde prodeunt pertæsi, si per magistratus modò liceret, vererẽ potius, quàm vllam nouæ religionis speciem auidè cõplecterentur: maximè cùm animaduertunt variæ doctrinæ segetem, velut infœlix lolium, se sponte protrudens, vbertim nimium prouenire, neque vllum nouas Confessiones cudendi atque recudendi fieri modum: quin potius quod sapientes meritò dolent, easdem magistratum politicorum auctoritate firmari, & ad populũ referri iudicem, tum vel inuitis tam imperiosè obtrudi, vt pro diuinis etiã legibus vulgo cõmendẽtur. Ergo operæ precium existimauimus, huiusmodi inter alias Confessionem extare, cuius auctor non leuis esset atque sectarius, sed grauis, & vt D. Bernardi verbis vtar, hæreticorum fortissimus malleus, cuiusquedo ctrina, non vnius Principis vel prouinciæ auctoritate, sed plurimarum nationum & ingentium populorũ adeòque totius Ecclesię Catholicæ suffragijs, legibus, moribúsque niteretur: quæ denique non triginta vel quadraginta duntaxat abhinc annis auctoritatem aliquam obtinuisset, sed inde ante annos mille terrarum orbi proposita, recepta pariter atque cõprobata fuisset, tot seculis aduersus hæreticorum fraudulentã audaciã firma atque inconcussa perdurasset. Quis autem sapiẽs atque cordatus vir, si vllum fidei & religionis assertorẽ ac vindicẽ probat, non D. Aurelium Augustinum, amet, colat, atque commendet quàm maximè? deinde si vllam omninò Confessionem sibi amplectendam censet, non Augustinianam cæteris anteponat? Habet auctorem longé grauissimum cum nemine nouatorũ propter eius in omni laudum genere excellentiã comparandum: habet synceræ veritatis, Catholicæque doctrinæ testem, omni exceptione maiorem, & qui nõ de sua tantùm, sed & de communi antiquorum Patrum, & Apostolicæ Ecclesiæ constanti atque stabili Confessione, nos bona fide reddat certiores. Habet non modò virum sanctum, verũ etiam Ecclesiæ Theologũ atque Doctorẽ: qui ab odio & amore partium penitus alienus benè præclaréque apud oẽs, suo merito audit,

colitur atque celebratur. Habet Ecclesiæ diuinitus datum pastorem & Episcopum, in quo iure miretur tota posteritas ingenii acrimoniam, doctrinæ soliditatem, sacræ scripturę peritiam, in disserendo subtilitatem, in asserendo constantiam, in iudicando sapientiam, in viuendo sanctimonium, in agendo fidem & industriam singularem. Habet synceriſſimum Euangelii præconẽ, verbi diuini solidiſsimum interpretem, veritatis & gratiæ fideliſsimum assertorem, Apostolicę vitæ simul & doctrinæ diligentiſsimum custodem, mirandæ in scribendo & docendo industriæ, pariterque singularis modestiæ virum, tàmque veritatis amantem, vt siquæ minus commodè dicta suis ipse scriptis admiscuit, ea publicè duobus libris editis non sit veritus retractare. Viuat igitur & vigeat, si vllus hodie cum sua confessione vigere potest, vigeat, inquam, apud omnes qui rectè sapiunt, suæque saluti benè consultum volunt, D. AVRELIVS AVGVSTINVS: vigeat Augustiniana verè aurea atque augusta Confessio.

Accedit autem ad hæc omnia, quod ipsum non mediocriter ad conficiendam Augustinianam nos impellere atque inflãmare potuit, quod sectarij cùm honorẽ nullũ, aut certè perexiguũ Patribus deferant, eosdémque vno nomine oẽs nihil nisi homines fallaceſq; sæpe hoẽs videri velint, vnũ ferè semper Augustinũ excipiũt, & honorãt maximè: hunc tanq; piæ doctrinæ fidelem magistrum colunt, obseruántque: eundem Apostolo Paulo vel proximum faciunt, & nunquam nõ suis partibus conantur adiungere. Vbi de iustificatione disputatio incidit, nullum quàm Augustinum in suæ partis patrocinium frequentius adducũt. Similiter vbi de Eucharistia & sacrosancto Christi corpore à Sacramẽtariis quæstio mouetur, Augustinus primus semper atque vltimus in ore est, quasi is ad iam olim damnatam Berengarianã hæresin furioſisimè restaurandam, aliquam audaciſsimis hominibus ansam præbeat. Et igitur magis optabamus, discussis falsitatis tenebris, lucẽ veritatis ostendi, & tam vanam de Augustino gloriãdi occasionem Ecclesiæ hostibus eripi: fideliſsimùmque Christianæ veritatis patronum, ab erroris & impietatis

nota, quam homines mente perditi inurere illi studẽt, vindicari.

Reliquum est etiam iis vt respondeamus, qui nostrũ institutũ idcirco fortassè reprehendent, quòd nõ omnia prorsus ex propriis & cõmuni calculo approbatis Augustini operibus adferamus: sed interdum etiam ex aliis, quæ tametsi Augustino passim inscribantur, alterius tamen ea auctoris esse, opinio probabilis esse potest. Nos ergo vt neque omnia, quæ in decem Tomis Augustini nomine, hodie circunferũtur, eius germana & γνήσια opera esse affirmamus: ita neque illis omnino censoribus acquiescimus vel assentimur: qui leuibus persuasi coniecturis, atque censoriæ grauitatis obliti, de rebus dubiis vel etiam ignotis leuiſsimè pronunciant: sibíque in censendis veterum libris tantum supercilij assumunt, arrogãt & vsurpãt, vt quod olim in Homeri versibus factitatũ ab Aristarcho scribit Cicero, palato suo singula metientes, eum librum Augustini esse affirment, quẽ quoquo modo probent, eum abiudicent, quem quoquo modo improbẽt. Esto nõ sint Augustini libri omnes qui Augustini nomen habent inscriptum: at certè quidem, æqualium D. Augustini plæraque sunt: doctorũ iuxta atque piorũ hominum planè omnia, & qui multorum etiam iudicio comprobati, vt plurimũ antiquæ religionis testes nobis atque nuncij esse possunt. Scio aduersarios huiusmodi auctoritate librorũ, quibus tamen quàm parciſsimè, & non nisi magna cautela vtimur, illibenter vrgeri, propterea quod aliis etiam auctoribus, vtpote, si de sermonibus vel homiliis quæstio est, Maximo Taurinensi, Ambrosio vel Cypriano: si de tractatibus atque integris libris, Prospero, Fulgentio, Gẽnadio, nõnulli etiã Anselmo, & fortasse Augustino Anglorum Apostolo adscribantur. Quid verò si eorũ quæ in hac Augustiniana citantur pauca quædã, propterea quòd incertos auctores habent ad sectatorũ redarguendas opiniones nõ plurimũ cõferant? certè nõ deerũt pij simul & docti viri, qui libros illos, quicquid demum alij discordi opinione de illis sentiant Augustinianos esse sinant & iudicent: eorumdémque lectione non

modò non delectentur, verumetiam adiuuentur. Poterã dicere, id quod aduersarij nobis vitio vertunt, ab ipsis multò etiam audacius & inconsultius perpetrari, & iam antea sæpe perpetratum fuisse, dum in Confessionibus suis passim, in epitome Geneuæ nuper edita, iis ipsis, in libris in quib⁹ alios similem ob causam quasi reos peragunt, ex diuersis tractatibus, de quibus an Augustini sint dubitari meritò potest, multa testimonia sunt mutuati. Sed aduersarios omitto, factum ipsum intueor.

Extra controuersiam illud in primis est Augustini libros atque opera esse, quæ ipse sibi in Retractationib⁹ adscribit, atque agnoscit pro suis. Sed neque idcirco negari potest, ab Augusti. plura esse cõscripta, quã ipse retractando nominatim recenseat: ex quibus cõmuni omnium planè sententia Augustini habentur: liber de prædestinatione sanctorum, & qui eidem cõiungitur de bono perseuerantiæ: Item de perfectione iustitiæ contra Cęlestiũ, quorũ omnium meminit B. Prosper, in fine de libero arbitrio contra Collatorem posterioris etiam Fulgentius lib. 1. ad Monimũ, quæst. 1. Præterea liber quęstionũ Euangelicarum super Matthæum contra Maximinum Arrianorum Episcopum libri quatuor, attestante id Possidonio in vita Augustini cap. 17. Ad hęc liber cõtra Fulgentium Donatistã, & qui inscribitur Speculum scripturarum: Ad Pinianum item Albinianum & Melanianum contra quæstiones Pelagij, & qui hodie non extat, ad Aurelium de gestis Palestinis liber vnus. Ad extremum epistolæ & homiliæ. Cui res præterquàm quòd Erasmus, quanuis rigidus censor in cæteris astipulatur: Victor quoque Vuandalicę historiæ lib. primo, Possidonius in Indiculo, atque adeò Augustinus ipse in Epilogo suarum retractationum, abundè testimonio est. Scribit enim in hæc verba. Hæc opera nonaginta quatuor in libris ducentis triginta duobus me dictasse recolui, quando hæc retractaui, vtrum aliquos adhuc essem dicturus ignorãs, atque ipsam eorum retractationem in libris duobus edidi vrgentibus fratribus antequã epistolas ac sermones ad populum alios

dictatos, alios à me dictos, retractare cœpissem. Hæc ille. Epistolarum aũt ac sermonum nomine magnos sæpe tractatus atque libros in Augustini quoq; scriptis significari vsq; adeò in cõfesso est, vt Erasm⁹ hoc vno fretus, multa ex epistolarum & sermonum magis illis voluminibus, contra veterum exemplarium fidẽ, separatim inter maiores tractatus collocarit, cõtra qui separatim tanquam tractatus quidam editi fuerãt ab Augustino, ea fraude quam postea dicemus epistolis atq; sermonib⁹ accumularit. Atque hinc est quod Possidonius quoque Augustini coætaneus & familiaris, Indiculũ suum cõcludit in hæc verba: Memoratus sanctus Augustinus Episcopus spiritu diuino act⁹ in sancta Ecclesia Catholica ad instructionẽ animarum fecit libros, tractatus, epistolas numero mille triginta exceptis iis qui numerari non possunt, quia nec numerum designauit ipsorum. Sed & Gẽnadius Augustin⁹ Afer Hipponensis oppidi Episcopus, vir eruditione diuina & humana orbi clarus, fide integer & vita purus scripsit quãta nec inueniri possunt. Quis ergo glorietur omnia se illius habere: aut quis tanto studio legat, quanto ille scripsit? Hæc Gennadius. Sed dicet aliquis, si libros, tractatus, epistolas, numero mille composuit Augustinus, imò, vt intelligamus mille pro incerto numero positum, quanta nec inueniri possunt: si præterea nec ipse in Retractationibus incertus quid postea scripturus esset, quid in epistolarum atque sermonũ numero reconditũ haberet, omnia recensuit: quibus tandẽ vestigiis atque coniecturis, ad aliquam non improbabilem de libris Augustini censurã perueniemus? Certè quæ à Possidonio Augustini nomine in Indiculo numerantur, cùm & Augustinus ipse lib. 2. Retract. cap. 41. eiusdẽ Indiculi fecerit mentionẽ, quin sint illius omnia nemini relinquitur dubitãdi locus: Sed & si quæ alia cõsimilia, à B. Prosperò, Fulgẽtio, Beda: inde verò & à Gratiano, Lõbardo, Lanfranco, aliísque sui temporis eruditissimis iuxta atque pientissimis viris iam olim tributa sunt, ea certè pondus aliquod apud nos habere & possunt & debent, præsertim verò vbi doctrinæ cum

aliis Augustinis libris conformitas magna est: sententiarum quoque dictionisque figura rerum ordo, argumentandi subtilitas, peritia scripturarum, & historicæ narrationes, non planissimè discordant: quę tamẽ posteriora, vbi sola desiderari possunt, incertam sanè & infirmam non rarò probationem adferunt, cùm constet multa sæpè intercedere, quæ tum in scribentium ætate, tum argumentorum & personarum, cum quibus agitur, diuersitate posita, stylum etsi exercitatissimi in scribendo viri, sæpè commutent.

Superest, vt illis respondeamus, qui ad Erasmi censuram, tanquam certam omnia regulã exigunt, & idcirco in quibusdam, inscriptis Augustini nomine libris, recipiendis sese exhibent morosiores. A quibus nos primùm rogamus ac petimus, Quis Erasmum veterum Patrum iudicẽ censorémque in tã sublimi cathedra collocarit, vt is de Patrum scriptis pro suo quidem arbitrio, & nonnunquã sine candore possit liberè pronunciare atque constituere? Nos quidem Erasmo & ingenij & humanarum literarum laudem non exiguam tribuimus: non vulgarem insuper illi linguarũ peritiam, variam lectionem & eloquentiam concedimus: quẽ etiam credimus, si sese in humanioribus studiis cõtinuisset, maiorem multò de rep laudem referre potuisse, quàm retulit. Verumenimuerò nescio qua temeritate ne dicam an gloriæ cupiditate factum est, vt idem extra fines suos egressus, sępenumero laberetur, dũ neque philosophiæ neque Theologiæ peritissimus, in sacris literis & Patrum scriptis confidentius agit, ac minorem adhibet animi submissionẽ, quàm res diuinæ & Ecclesiæ iura ferant. Notatur igitur à doctis, & in multis non leuiter hallucinatus fuisse deprehenditur. Vt enim Alberti Pij, Natalis Bedæ, Titelmanni, Sepuluedæ, aliorúmque similium de scriptis Erasmicis censuras prætereamus, exit non ita pridem Marianus Victorius, qui commentariis editis in tres priores Hieronymi tomos, sexcentos & eò amplius errores, quos Erasmus iisdem illis siue interpretandis, siue pessimè emendandis infarciuerat, doctissimè redarguit. Veniam ad Augustinum, & indicabo

breuiter errores eos, quos legendis Augustini libris, nobis aliud agẽtibus animaduertere contigit, idque nõ causa vel obscurandi vel traducendi nomen Erasmianum, sed vt falsa ex eorum animis euellatur opinio, qui censuras Erasmicas oraculi instar habent, neque vltra quid in diiudicandis Augustini libris requirendum putant.

Tomo primo, extat libellus qui inscribitur regula D. Augustini cui talem præfixit censuram Erasmus, vt non modò regulam tanquam ab Augustino viris non editam, sit calumniatus, sed etiam negauerit Augustinum monachum, & iam olim monachos Augustino superstite votis obstringi solitos fuisse. Aduersus quam fallacem, imperitam, vanam censuram, præterquam quòd doctissimus Theologus Parisiensis Ricardus Cenomanus, antidotum in editione parisiensi dedit, nos quoque in hac nostra Augustiniana, suo loco non pauca in medium adferemus.

Tomo secundo, Epistolam. 38. ad Lætum, atque item 45. Ad armentarium, Erasmus non Augustino, sed Paulino potius attribuit, contrà; Possidonius in Indiculo vtranque non Paulino adiudicat, sed Augustino: cum quo & Beda concordat in 1. Tim. 5. & 2. Cor. 5. Harum Epistolarum prior, fluctuantem monachum hortatur: in sancto proposito fortiter perseueret: posterior coniugatos virum & fœminam, ad eandem monasticam perfectionem, & castitatis obseruationẽ, quam ex communi consensu Deo vouerant, similiter prouocat, & quàm vehementissimè impellit.

Tomo tertio, librum qui inscribitur, Sententiæ decerptæ ex Augustino, non existimat Erasmus ex vnius Augustini, sed aliorum quoque libris per studiosum aliquem esse collectum. Liber per B. Prosperum Aquitanicum collectus est, & quidem si illi ipsi Prospero creditus ex Augustino, neque modò collectus, verùm etiam eodem plane sententiarum ordine, elegantissimo carmine redditus.

Tomo quarto, liber de bono viduitatis ad Iulianam scriptus, vt Augustini esse dicatur, non placet Erasmo: sed Iuliano eum abscribit. Cui censuræ Possidonius

in Indiculo reclamat, quem suo more sequitur Beda in 1. Cor. 7. Philip. 4 & 5. Timoth. 5. Sed & ipse libri auctor Augustinum esse se apertissimè declarat. Siquidem cap. 15. tractatum de sancta virginitate, & libros contra Faustum Manichæum, à se compositos asserit & affirmat. Reprehendit Erasmus inscriptionem libri: Augustinus Episcopus seruus Christi seruorumque Christi, religiosæ famulæ Dei Iulianæ in Domino Dominorum salutem: sed idem ipse non recordatur. Aug. epist. 121. eodem planè titulo, nullo penitùs verbo præterquam Iulianæ in nomen alterius mulieris Probæ, commutato, vsum fuisse, neque ideò tamen illam epistolam aut à se aut ab alio quoquam fuisse reprehensam.

Iam verò quid attinebat, librum 83. quæstionũ, toti notissimum vetustati, suspectum noua credere censura? Hunc suum esse partum lib. 1. retract. cap 26. Augustinus agnoscit, & Possidonius eius libri quæstiones omnes sigillatim in suo recẽset Indiculo. Abiudicat Erasmus & lib. de Trinitate & vnitate Dei, quasi qui vix benè Latinus illi videatur: & tamen hîc liber mutato titulo, & duobus tantùm ademptis prioribus capitibus, idem prorsus cum illo est, qui Tomo sexto contra sermonem Arrianorum inscribitur. retractúrque ab Aug. retract. lib. 2. cap. 52. Vt omittam quòd eundem ipsum librum & Lanfrancus lib. de corpore & sanguine Domini, & ante Lanfrancum Beda 1. Cor. 1. citarit nomine Augustini.

Tomo sexto, liber siue tractatus de quinque hæresibus, an sit Augustini Erasmus dubitat, Possidonius nõ dubitat, vt taceam quòd etiam Beda eo, vt Augustini libro vtitur in cap. 1. ad Romanos. Simili errore, tractatum de eo quòd dictum est à Deo ad Moysen: Ego sum qui sum inter sermones Augustini habẽdum negat cùm Possidonius contrarium affirmet.

Tomo nono tres omnium vtilissimos tractatus, è Catalogo librorum Augustini tollendos Erasmus iudicat: vnum de pœnitentiæ medicina: alterum de vtilitate pœnitẽtiæ: tertiũ de vtilitate ieiunij. Atque tractat de pœnitẽtiæ medicina, cũ homilia quinquagesima,

atque item alter de vtilitate pœnitentiæ, cum homilia eiusdem Aug. 27. ad verbum penè, nulla mutata sentẽtia, eadem sunt: Homiliarum autem librum, qui habetur Tomo decimo, neque Erasmus Augustini esse negat, & per singulas partes cùm à Possidonio, tum à veteribus plærisque citatur. Tractatus eius, qui est de vtilitate ieiunij, etiam separatim Possidonius in Indiculo meminit.

Tomo decimo, non iam imprudenter, vt in cæteris, sed malicioscè monachorum odio factum videri potest: quòd tractatus duos de communi vita & moribus clericorum, & eos quidem vtilissimos, vt qui originem & instituta monasticæ vitæ fidelissimè docent proprio loco motos atque inter eos sermones, qui ad fratres in eremo inscribuntur, non sine fraude coniectos, tantùm non nigros tanquam incendij reos, vnà cum plerisque illorum ignominioscè prænotari: cùm tamen nec ipse eos ab Augustino cõpositos neget, nec Possidonius in Indiculo, nisi Aug. eos sermones esse clamitet: Quæ si non essent, adhuc tamen sufficeret, eosdem ad verbũ, integros omninò, Augustini nomine allegari in Concilio Aquisgranensi, cap. 112. & 113. quod celebratum est sub Ludouico primo, anno 816. Complures alios & Possidonius in Indiculo, & alij veterum frequentissimè citant, quos tamen Erasmus, nullo prorsus consilio, sed peruersa quadam libidine abiudicat: vt est tractatus de Epicureis, de charitate, de patiẽtia, de cõtinentia: ex quorum postremo duo integra capita D. Eugypius Tom. 2. citat. Cæteras omnes Erasmi censuras, quibus ille Augustini tractatus, sermones præsertim vel licenter transposuit, vel malignè suppressit, vel nigro notatos, tãquam adulterinos haberi voluit, per ocium excutere, & ad viuum, vt aiũt, resecare, maioris est sanè operis, quàm quod præfatione vna atque item altera expediri possit. Ego quod ad instituti mei rationem attinet arbitror lectori æquo & candido, factum esse à me satis, nempe vt intelligat: quantò melius & suo nomini, studiosorum vtilitati Erasmus consulturus fuisset, si suo se pede metiens fidelem imitatorem & discipulũ potius, quàm præcipitem correctorẽ

& tam audacem veterum Theologorum iudicē præstare voluisset.

Cæterum vt ad Augustianam nostram redeamus, candidum Lectorē hortamur, vt libros Augustini, veluti fontes omni tēpore saluberrimos petat: tum Augustinianum spiritum non modò frequenti lectione: sed & pia meditatione, & religiosa vitæ exercitatione, imbibat, nutriat, ostendat, tueatur atque confirmet: ex Augustini libris veræ fidei atque Catholicæ doctrinæ confessionnem hauriat, atque Apostolici præcepti memor, certet bonum certamen fidei, & confiteatur bonam confessinoem, quam & indeclinabilem teneat. Nam quod suo iam tum seculo scripsit Hilarius, ad nostrum vel maximè pertinet: Periculosum, inquit, admodum atque etiam miserabile est, tot nunc fides existire, quot voluntates? & tot nobis doctrinas esse, quot mores: & tot causas blasphemiarum pollulare, quot vitia sunt: dum aut fides ita scribuntur, vt volumus, aut, ita vt volumus, intelliguntur. Vale.

SVPERIORI anno cùm essemus Dilingæ, exiit à nobis Augustiana, quam successiuis horis raptim collectam non dubitabamus theologiæ studiosis gratam pariter atque vtilem futuram: Eam non post multos menses distractis exemplaribus, admoniti à viris doctis & pijs, cùm iam plusculum otij ad eam rem nacti fuissemus denuò sumpsimus in manus. Pronunciata quæ erant, aliquanto, ni fallor, commodiori ordine distinximus, & pleraque alia insuper addidimus noua: in ijs si quis erat locus, ad cōtrouersias pertinent, obscurior in Augustino, scholio, prout res postulare videbatur, interdum breuiori, interdum vero prolixiori illustrauimus. Integra quoque capita adiecim⁹ ad singulos libros, de officio magistratus aduersus hæreticos, de fide & operibus, de baptismo paruulorum, de Antichristo extremique mūdi temporibus. Præterea ex his quæ prius edita fuerant, multa quoque attētius cōsideraui mus, contraximus, cōfirmauimus declarauimus. Accesit index scripturarū vtilis imprimis aduersus eos qui scripturarum, vt sibi videtur auctoritate subnixi, Augustini doctrinam tanquā humanam audent ex alto contēnere: non intelligētes ex omni antiquitate esse neminē, qui scripturis magis instructus atq; ornatus incedat quàm Augustinus. Quid quod pronūciatorū verba, maximè quæ in secūdo & tertio libro erāt, vbi Augustini sententiæ id patiebantur, multorum cōsilio & auctoritate adducti, transformauimus in verba Concilij Tridentini: non quod ea quæ prius fuerāt à sensu & cōsensu Catholicæ Ecclesiæ essent alienæ, sed vt maior præsētis Ecclesiæ Catholicæ, quæ per os œcumenici Cōcilij loquitur, conformitas cum antiquitate appareret, lucidiusq; aduersariorū, qui in controuersia quæ de iustificatione, Augustinum sibi fauere iactitāt, impudētia inclaresceret. Nota sunt Philipi Melāchthonis verba: In hac Schola Vitebergēsi præcipuè gratam Augustini mētionē esse decet, in qua Augustinus quasi renatus est: & eius doctrina, quæ iacuit obruta dēsissimis te

In declamatione de S. Augustino.

nebris, nõ solùm restituta est, sed etiã lumẽ accepit, quæ cùm sit necessaria Ecclesiæ, merito Augustinũ amare debem⁹, quo cælestẽ illum thesaurũ præcipuè cõseruauit. Et paulò infrà: Ornatus est Augustinus miraculis quibusdã, expulit dæmones, et quosdã agrotos sanauit. Sed hæc sunt lõgè præstãtiora miracula. Successu gubernatione, et hæc indicij rectitudo et fides cõstãtia, quod vidit Pauli sententiã de lege, de peccato, de iustitia fidei. Tãta fuerit caligo, vt nec sermonis ge⁹ in sacris literis intelligeretur. Hæc ipsa vocabula quæ sũt pcipua in Ecclesia, quas res propriè significarẽt ignorabatur: Lex, Euãgelium, peccatum, gratia, fides, litera, spiritus. Hæ tãtæ tenebræ depulsæ sunt Augustini opera, qui quidẽ illas tãtas res perspicere et iudicare nõ potuisset, nisi exercitæ pecularia spiritus degustasset. Cũ autẽ maximè opus sit Ecclesiæ, vera illorũ locorũ explicatione, decet nõ omnes agnoscere Dei beneficiũ, cuius donum erat, doctrinæ renouatio. Debetur et ipsi Augustino gratia, qui literis mãdauit veram interpretationẽ, vt poste ritatẽ admoneret, Hucusq; Philippus. Amplius etiam Caluinus Augustino tribuit, qui censet ab eodem omnẽ antiquitatis de iustificatione doctrinã, compendiosius traditã. Neque opus est (inquit) inuestigãdo laborare, quid seserint, quãdo vnus Augustinus sufficere ad id potest, qui fideliter magnáq; cũ diligẽtia omnium sententias collegit. Ex illo igitur sumãt, lectores si quid de sensu antiquitatis habere certi voluerint. Hæc Caluinus ipse suo se iugulãs gladio. Augustini nanque, vt in cõtrouersiis cæteris, ita de hominis iustificatione, doctrina nõ est alia, atq; à Tridẽtino Concilio tradita, iam inde à temporibus Apostolorum, ac deinceps Augustini, toto orbe cõstantissimè docetur atq; in Ecclesia Christi defenditur. Desiderabant à nobis viri docti et pij, vt ex aliorũ quoque antiquissimorum Patrum Ambrosij, Hieronymi, Gregorij immensis voluminibus, vel ad marginẽ saltem consensum adnotaremus, quod non erat futurũ ita difficile, sed quia Hieronymiana magna iam ex parte collectã nouimus atque propediẽ in lucẽ similiter exiturã speramus: existimamus multò id esse cõducibilius, singulorũ patrũ singulas cõfessiones per otiũ cudi, atq; mendacissimis nostri temporis hæreticorum confessionibus opponi. Vale lector et quicquid est noui operis, quod sine ingenti labore consici non potuit, æqui bonique consule.

Lib. 3. instit. cap. 3.

TESTIMONIA' VETERVM PATRVM, DE PRÆSTANTISSIMO Ecclesiæ Doctore B. Aurelio Augustino, eiúsque grauissimis & laudatissimis monumẽtis.

HIERONYMVS.

DOmino sancto ac beatissimo Papæ Augustino Hieronymus. Omni quidem tempore beatitudinẽ tuam eo quo decet honore veneratus sum, & habitantem in te dilexi Dominum Saluatorem, sed nunc, si fieri potest, cumulo aliquid addimus: & plena complemus, vt absque tui nominis mẽtione ne vnam quidem horam prętetire patiamur, qui cõtra flantes vẽros ardore fidei perstitisti, maluistíque quantùm in te fuit, solus liberari de Sodomis, quàm cũ pereuntibus cõmorari. Scis quid dicã prudẽtia tua. Macte virtute in orbe celebraris, Catholici te cõditorẽ antiquæ rursũ fidei venerãtur atque suspiciũt: & quod signũ maioris glorię est omnes hæretici detestãtur: & me pari persequuntur odio, vt quos gladiis nequeunt, voto interfaciant. Incolumẽ & mei memorẽ te Christi Domini clemẽtia tueatur, Domine venerãde & beatis. Papa. *Est Epist. Hieronymi ad Augustinũ, quæ in Tom. 2. operum eiusdem Aug. est. 25.* *claruit Anno, 424.*

PAVLINVS EPISCOPVS NOLANVS.

O vere sal terræ, quo pręcordia nostra ne possint seculi vanescere errore cõdiuntur. Olucerna dignè supra cãdelabrũ Ecclesiæ posita quæ latè Catholicis vribibus de septiformi * ligno pastũ oleo lætitiæ lumen effundẽs, densas licet hæreticorũ caligines discutis, & lucẽ veritatis à cõfusione tenebrarũ splẽdore clarifici sermonis enubilas &c. Os enim tuũ fistulã aquæ viuę & venã fontis æterni meritò dixerim, quia fons vitæ aquę salientis in vitã æternã Christus effectus est, cuius desiderio sitiuit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit. *Ex Epistola Paulini ad Aug. quæ in To. 2. operum eiusdem Aug. est. 31.* *Vixit Anno. 420. *aliàs lino.*

SEVERVS SVLPITIVS.

Claruit An no.420.

O verè artificiosa apis Dei, cõstruẽs fauos diuini nectaris plenos, manantes misericordiam & veritatem, per quos discurrens deliciatur anima mea, & vitali pastu quicquid in se minus inuenit, aut imbecillum sentit, resarcire & suffulcire molitur. *Ex. Epistola Seueri ad Augustinum, quæ est in Tom. 2. operum eiusdem August. 37.*

CAELESTINVS PONTIFEX.

Claruit An no.433.

Augustinum sanctæ recordationis virũ, pro vita sua atque meritis in nostra communione semper habuimus, nec vnquam hunc sinistræ suspicionis saltem rumor aspersit, quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, vt inter magistros optimos etiã à meis semper prædecessoribus habetur. *In Epist ad quosdam Galliarum Episcopos: habetur Tom 1. Conciliorum.*

PROSPER EPISCOPVS Reginensis.

Claruit An no.460:

S. Augustinus Episcopus acer ingenio, suauis eloquio, secularis literaturę peritus, in Ecclesiasticis laboribus operosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione compositus, in expositione sua fidei nostræ Catholicus, in quæstionibus absoluẽ dis acutus, in reuincendis hæreticis circũspectus, & in explicandis scripturis Canonicis cautus. *Lib. 3 de vita cõtemplatiua, cap. 3.* Augustinus præcipua in hoc tẽpore portio Domini sacerdotum. *Epistola de gratia & libero arb. ad Ruffinum.*

POSSIDONIVS EPISCOPVS Calamensis.

Claruit tẽpore Augustini, quo ẽt familiariter vsus est annis ferme quadragĩta

Tanta autem ab eodẽ dictata & edita sunt, tantáque in Ecclesia disputata excepta atque emendata, vel aduersus diuersos hæreticos cõscripta, vel ex Canonicis libris ex posita ad ædificationem sanctorum Ecclesiæ filiorum, vt ea vix quisquam studiosorũ nosse & perlegere sufficiat. *In vita D. Augustini, quam habes in To. 1. operatur. eiusdem, cap. 7.*

HILARIVS EPISCOPVS Arelaten.

Doctor excellentissimus Augustinus, defensor fidei nostræ in Diuina meditatione semper assiduus, metu mortis intrepidus, destruxit sacrilegos, atq; superauit hæreticos. *In Epistola quadam ad Aratum diaconum*

Claruit An no.440.

GREGORIVS MAGNVS.

Si delicioso cupitis pabulo saginari, B. Augustiui opuscula legite, & ad comparationem siliginis illius, nostrum furfurem non quæratis. *Ex Registro, lib. 8. epist. 37.*

Claruit An no 591.

VICTOR EPISCOPVS.

Claruit (vt creditur An no 540.

Qua tempestate Hippone Regium obsessa fuit ciuitas, quam omni laude dignus B. Augustinus librorũ multorum confector Pontifex gubernabat. Tũc illud eloquẽtiæ, quod vbertim per omnes campos Ecclesiæ decurrebat, ipso metu siccatum est flumen, atquẽ dulcedo suauitatis propinata, in amaritudinẽ absinthij versa est: vt Dauidicum præconiũ conueniret: * Dum cõsisteret peccator aduersum me, obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Vsque ad illud tẽpus, ducentos iam triginta & duos confecerat libros, exceptis innumerabilibus Epistolis, vel expositione totius Psalterij & Euangeliorum atque Tractantibus popularibus, quas Græci homilias vocant quorum numerum comprehendere satis impossibile est. *Lib. 1. persecutionis Vandalicæ.*

* *Psalm. 38.*

CASSIODORVS SENATOR.

Claruit An no 575.

Est enim literarum omnium egregius Magister: & (quod in vbertate rarum est) cautissimus disputator. Decurri quippe tanqnam fons purissimus, nulla fece pollutus: sed in integritate fidei perseuerãs, nescit hęreticis locum dare, vade sese possint aliqua collucta-tione defendere. Totus Catholicꝰ. totus Orthodoxus inuenitur: & in Ecclesia Domini suauissimo nitore re-

splendens: superni luminis claritate radiat. *In Prologo super Psalterium.*

VENERABILIS BEDA.

claruit Anno 734. Beatus Augustinus Hipponẽsis Episcopus, & omniũ Doctor eximius Ecclesiarũ, ne ciuitatis suæ ruinã videret, tertio obsidionis eius mense migrauit ad Dominũ, quinto Cal. Septemb. cũ vixisset annis septuaginta sex: in clericatu autem vel Episcopatu annos fermè quadraginta complesset. *Lib. de sex ætatibus mundi.*

REGIMVS ANTISIODORENSIS.

Claruit Anno 880. Sicut sol in lumine excedit omnes planetas, ita Augustinus omnes excessit in exponendo sacras scripturas. *In comment. super 2. ad Corint.*

BERNARDVS ABBAS Clareuallensis.

claruit Anno 1140. Augustinus est validissimus malleus hæreticorum. *Ser. 80. super Cantica.*

RVPERTVS ABBAS Tuitiensis.

claruit Anno 1120. In Augustino spiritus manifestè operatus est, quod se dignum fuit ad laudem suam, ad Ecclesiæ suæ defensionẽ, Catholicæ fidei perpetuámque munitionem. Iste est Augustinus, columna & firmamentũ veritatis, & verè columna nobis, in qua thronũ suum posuit sapientia Dei. *Lib. 7. de operibus Spiritus sancti, cap. 19.*

SACROSANCTA SYNODVS œcumenica Florentina.

Augustinum illustrissimum Latinorum doctorum Quinta Synodus consecrauit. *Habetur in Sess. 7.*

INDEX QVATVOR LIBRORVM AVGVSTINIANAE CONFESSIONIS, & quæ in his ordine tractantur, capitum & sub capitibus Propositionum siue Titulorum.

* * *

LIBRI PRIMI, QVI IN XIII. CAPITA EST distributus.

Caput primum de Deo, sequentes Propositiones complectens.

1. Deum esse ne Paganis quidem fuisse incognitum. fol. 1.
2. Quid sit Deus, ineffabile nobis esse & incõprehẽsibile ib.
3. Quis homini de Deo sensus habendus sit. 2
4. Deum omnipotentem esse. 4
5. Dei prouidentia omnia regi. 5
6. Deum esse vbique. 6
7. Deum summum esse bonũ, in quo vita beata consistat. 7

Caput secundum de Trinitate & Vnitate Dei.

1. In diuinis esse Trinitatẽ personarum, & vnitatẽ essentiæ. 8
2. In diuinis quãuis plures personæ distinctæ sint, non tamen plures Deos, sed vnum esse Deum. 9
3. In Deo esse tres personas seu hypostases, & vnam numero essentiam. 10
4. Simplicẽ esse in personarũ Trinitate Deitatis essentiam. 11
5. Substantialia nomina in diuinis singulari numero de tribus coniunctim personis esse intelligenda. ibid.
6. Latriam æqualiter deberi & Patri, & Filio, & Sp. sancto. 13
7. Quomodo soluendi cauilli hæreticorum, qui plures essentias in Diuinis inuehunt. 14
8. In Trinitate non esse diuersitatem gradus aut operationis, ad extra, vt Scolastici vocant. 16

9. Hæreticos esse, qui Filium aut Spiritum sanctum creaturam, aut minorem Patre, aut diuersæ ab eo essentiæ ponunt. 17

Caput tertium, de Deo Patre.

1. Ipsum esse Patrem qui Filius, hæresim fuisse Noëtianorum & Sabellianorum. 17
2. Patrem non esse maiorem Filio secundùm diuinitatem. 18
3. Quod ab æterno Pater genuit Filium. 19
4. Iniuriam eos inferre Patri, qui consubstantialem negant Filium. 20
5. Quomodo soluendi cauilli hæreticorum, qui Filium à Patre ab æterno genitum negant. 22
6. Non solam personam Patris, sed totam Trinitatem vnicum & verum & solum Deum esse & nominari. 22

Caput quartum, de Christo vero Deo & Homine.

1. Christum eundem verum esse Deum Patri coæternum, & verum hominem in tempore. 24
2. Christum verum Deum nihil læsa diuinitate, integram susceпisse naturam humanam. ibid.
3. Humanitatem & Diuinitatem in vnam conueniisse Christi personam. 25
4. Naturam humanam in persona Christi, nullo modo cum eius diuinitate fuisse confusam. 26
5. Recensentur hæreses, quæ Christi diuinitati aduersantur. 27
6. Commemorantur hæreses, quæ cum vera Christi humanitate pugnant 28
7. Christo Deo & homine Mediatore opus fuisse. ibid.
8. Sine Christo mediatore neminem saluari. 29
9. Christum interpellationis ratione mediatorem etiam, seu aduocatum appellari. 30
10. Humanitas in Christo qua ratione adoranda. 31
11. Christum passum fuisse secundùm humanam naturam, non secundùm Diuinam. 32
12. Christum secundùm animam verè descendisse ad inferos. 33.

13. Animã Christi apud inferos nullos dolores passã fuisse. 34
14. Christum secundùm diuinam naturam esse vbique, non tamen secundùm humanam. Ibidem

Caput quintum, de Spiritu sancto.

1. Spiritum sanctum esse Deum. 36
2. Spiritum sanctum à Patre Filiòque ab æterno procedere, idque tanquam ab vno principio. 37
3. Vitandæ hæreses de Spiritu sancto. 38
4. Spiritum sanctum esse fontem gratiarum, 39
5. Spiritum sanctum interpellare pro nobis, quomodo sit accipiendum. 40

Caput sextum, de Ecclesia.

1. Ecclesiam vnam, sanctam & catholicam esse. 41
2. Catholicã apellari Ecclesiã, quod toto orbe diffusa sit. 43
3. Ecclesiam Catholicam visibilem esse, & ciuitatem supra montem positam. 44
4. Obseruationem præceptorum, Scripturas, Fidem, aut Sacramenta nõ esse sufficientia signa ad dignoscẽdã Eccl. 46
5. Ecclesiæ Cathol. multis locis sacrã attestari scripturã. 47
6. Ecclesiam ex bonis tantùm constare, Donatistarum & Pelagianorum hæresin fuisse. 50
7. Ecclesiam ex bonis malisque hominibus constare. 51
8. Ecclesiã propter malos nõ deserendã, nec diuidẽdã esse. 52
9. Nullam esse salutis spem extra catholicam Ecclesiam. 53
10. Non esse in Catholica Ecclesia hæreticos, et si fidem de Christo rectam, & Sacramenta habere videãtur. 55
11. Ecclesiam rectè definire etiã ἀγράφα, nec non scripturę canonem ipsum constituere. Ibidem
12. Ecclesiam non errare neque suos in errorem inducere. 56
13 Ecclesiam promissis Christi stabilitã deficere nõ posse. 57
14. Ecclesiæ spiritales claues datas esse. 58
15. Ecclesiæ suum constare ius, vt hæreticos auxilio brachij secularis, redire cogat ad fidem. Ibidem
16. Penes Ecclesiã spiritualẽ potestatẽ excõmunicãdi esse. 60
17. Hæreses velut sarmenta inutilia, ab Ecclesia rescindi. 61

Caput septimum, de Scripturis sacris.

1. Scripturæ canonem Ecclesiæ Catholicæ auctoritate constitutum atque confirmatum esse. 61

2. Scripturæ nomine non tantùm noui, verumetiam veteris Testamenti libros pari auctoritate contineri. 62
3. Quis librorum Canonicorum catalogus. 63
4. Scripturæ sacræ quanta sit auctoritas. 64
5. Scripturas sacras obscuras esse. Ibidem
6. Ex peruersa Scripturarum intelligentia hæreses gigni. 65
7. Literæ Iudæos, Hæreticos, & carnales homines occidit, qui non spiritui, sed literæ sono adhærent. 66
8. In rebus fidei & morum, sacram scripturam ad proprios hominum sensus torquendam non esse. Ibidem
9. Multos esse posse & eos veros scripturæ sensus, & quid hîc prudenti viro sit faciendum. 97
10. Sacram scripturam iuxta eum sensum interpretandam esse, quem in communi doctorum consensu tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia. 68
11. Ex obscuris & dubiis scripturæ locis, non esse contra ea quę in eadem scriptura aperta sunt argumentandum. 69
12. Linguarum peritiam, artium & Philosophiæ cognitionem, vtilem esse ad scripturarum cùm intelligentiam, tum tractationem. 70

Caput octauum, de sacris traditionibus.

1. Traditiones Apostolorum & Ecclesiæ, præsertim continua ad nos vsque successione deriuatas, diligenter cognoscendas & retinendas esse. 73
2. Euangelistas in scribendo Euangelio, magna parte traditionem secutos. Ibidem
3. Ex Traditione haberi, hanc esse scripturam canonicam, illam verò non. 74
4. Multa quæ ab ipsis Apostolis, quasi per manus tradita ad nos vsque peruenerunt, licet in sacris literis expressè scripta non sint, Christianis esse credenda. 75
5. In Ecclesia præter scripturas sacras, esse consuetudines & canones pergrauis auctoritatis. 77
6. Multa ab Apostolis facta, multa etiam Christiano esse seruanda, quę tamen scripta non sunt. 78
7. Traditiones & consuetudines particulares, quę neque cum fide neque cum bonis moribus pugnant, piè in Ecclesiis retineri & obseruari. 79

Caput nonum, de Petro Apostolo, de Romano Pontifice & Apostolica sede.

1. Petrum primum fuisse, & caput Apostolorum. 80
2. Petrum esse fundamentum Ecclesiæ. 81
3. Petrum Romæ Episcopalem cathedram tenuisse, Simonem Magum superasse, ibidémque martyrio coronatum esse. 83
4. A Petri temporibus continuatam Romanorum Pontificum successionem, certissimum esse signum veræ atque Catholicæ Ecclesiæ. 84
5. Penes Romanam sedem esse primatum, summam auctoritatem & vniuersalem curam totius Ecclesiæ. 85
6. Romanum Pontificem iam olim ante tempora Augustini in causis Episcoporum iudicio præsedisse. 89
7. A Romana sede de doctrina Catholica iudicium ferri, hæreses damnari. 88
8. Romano Pontifici Augustinum sua scripta subiecisse, eiusque mandatis obtemperasse. 89

Caput decimum, de sacris Conciliis.

1. Quæstiones obscuras & arduas in Ecclesia, Conciliorum generalium definitione terminari. 90
2. Conciliorum plenariorum magnam auctoritatem esse, quibus & prouincialia cedant & doctores etiam, si qui ab illis discrepent. 91
3. Ad communes prouinciæ vel regionis causas tractandas, Cõcilia à Metropolitano vel primate cõuocanda esse. 92.
4. Definitioni concilij legitimi acquiescendum esse. 93
5. Patres qui erant in Conciliis, gesta sua & decreta cũ Romano Pontifice communicasse, eiúsque auctoritate confirmari voluisse. 93
6. Hæreticorum mores circa Concilia. 94
7. Hæretici nolentes acquiescere Conciliis quomodo tractandi. 95

Caput Vndecimum, de auctoritate Patrum Doctorúmque Ecclesiæ.

1. Neminem Patrum habere parem cum scripturis auctoritatem. 96
2. Grauem esse sanctorum Ecclesiæ Doctorum auctoritatem qua & hæreses proterantur. 97
3. Ab Ecclesiæ doctoribus petendam esse scripturæ interpretationem. 101

4. Antiquos Patres incorruptos esse iudices in controuersiis posterorum. Ibidem
5. Christiani esse populi, sanctorum Patrum sequi auctoritatem. 103
6. Augustinum in exponendis scripturis, iuxta communem Patrum interpretationem, suã correxisse sentẽtiam. 104
7. Ad fidem & religionem Patrum hæreticos, vt sanentur redire oportere. 105
8. Sententiam vnius aut paucorum doctorum, communi Ecclesiæ sententiæ non derogare. 106
9. Patres in quibusdam obscuris controuersiis, salua fidei cõpage, ante definitionem Ecclesiæ discordasse. 107
10. Ante exortas hæreses, quædam à sanctis Doctoribus minus distinctè fuisse dicta, quòd putarent se Catholicè intelligi. Ibidem

Caput duodecimum, de hæreticis.

1. Qui sunt hæretici nuncupandi. 108
2. Quid inter hæreticos, schismaticos & malos Catholicos intersit. Ibidem
3. Hæreticorum & hæresum quæ causa. 109
4. Qui sint hæreticorum mores. 110
5. Hæreticos in sectas solere esse dissectos. 111
6. Hæreses nõ nisi propter aliquod bonũ à Deo permitti. 112
7. Ab hæreticis scripturam sacram peruerti, & ad sensum falsum torqueri. 114
8. Hæreticos etsi doctrinam veram promittant, tamen resistere veritati. Ibidem
9. Hæreticorum fraudes & versutiæ pulchris similitudinibus expressæ. 115
10. Hæreticos Antichristos esse. 116
11. Mortem hæreticis inflictam non esse martyrium. Ibidem
12. Hæreticos nisi ad Ecclesiam Catholicam redeant, saluos esse nõ posse, quamuis persecutionem, aut etiam mortem pro Christo pati videantur. 119

Caput decimumtertium, de officio & auctoritate Magistratus, aduersus hæreticos.

1. Regibus & Imperatoribus Ecclesiam diuinitus datam in tutelam contra hæreticorum insultus. 120

2. Reges atque Imperatores habere ius hæreticos coërcendi & corrigendi, 121
3. Leges ab Imperatoribus æditas aduersus hæreticos ab Augustino probari. 122
4. Hæreticos ab Imperatoribus priuari posse bonis, præsertim quæ Ecclesiarum nomine possident. 123
5. Vtile fuisse hæreticis, Imperatorum legibus ab erroribus abstrahi, atque ad Ecclesiã Catholicam pœnarum terroribus reuocari. 125
6. Non debere Magistratus liberam relinquere plebi religionem. 127
7. Imperatores in hæreticis damnandis Apostolicæ sedis iudicium esse secutos. 128

LIBER SECVNDVS NOVEM CAPITA COMPLECTENS.

Caput primum, de peccato originali.

1. Primum hominem Adam, cùm mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, sanctitatem & iustitiam in qua constitutus erat amisisse. 132
2. Primum hominem Adam incurrisse per offensam præuaricationis irã & indignationem Dei, atque adeo mortem ipsam quam illi Deus fuerat comminatus. 133
3. Primum hominem Adam cum morte captiuitatem sub diaboli potestate, qui mortis deinde habuit imperium, præuaricando meruisse. 135
4. Adæ præuaricationem nõ sibi soli, sed eius propagani nocuisse. Ibidem,
5. Acceptam à Deo sanctitatem, iustitiam & innocentiam quam perdidit Adam non sibi soli, sed etiam nobis perdidisse. 136
6. Adam per inobedientiam inquinatum, eodem inobediẽtiæ peccato, non solùm mortem & pœnam corporis, sed & peccatum in omne genus humanũ transfudisse. 138.
7. Peccatum originale ab Adamo in omnes homines transfusum, verè peccatum & mortem animæ esse. 140
8. Peccatum originale, quantùm ad actum commissionis

pertinet, vnum atque idem esse omnium, Adæ scilicet transgressionem. 141
9. Adæ peccatum, propagatione non imitatione transfusum esse. 143
10. Propagatos ex semine Adam, iniustitiam quæ inest vnicuique propria propagatione contrahere. 144
11. Quomodo intelligendum sit illud Apostoli ad Romanos 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. 145
12. Peccatum originis ex voluntario actu Adæ consecutum, iustè filiis eius imputari. 146
13. Adæ peccatum per humanæ naturæ vires, vel remedium aliud, tolli non posse, quàm per meritum vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi. 148
14. Concupiscentiam pœnam esse & effectum peccati originalis. 149

Caput secundum, de concupiscentia in renatis.

1. In renatis manere concupiscentiam, quam peccati fomitem theologi appellant. 150
2. Concupiscentiam in renatis, malum quidem, non tamen verè & propriè peccatum esse. 151
3. Concupiscentiam in renatis peccatum ab Apostolo Rom. 7. appellari, quoniam ex peccato facta sit, & ad peccatum inclinet 152
4. Concupiscentiam quæ Paulo dicitur malum inhabitans, lex membrorum vel carnis, lex peccati vel peccatum, regeneratos reos non facere. Ibid.
5. Concupiscentiam in renatis, non consentientibus & viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus nō nocere. 154.
6. Carnis concupiscentiam, mortem, aliásque pœnas in baptizatis ad agonem esse relictas. 155

Caput tertium, de gratia & libero arbitrio.

1. Liberum arbitrium non esse rem de solo titulo, aut titulum sine re. 157
2. Liberum arbitrium, quantumuis per præuaricationem Adæ viribus attenuatum, & inclinatum, non tamē penitus amissum esse aut exstinctum. 158

3 In potestate hominis esse facere vias suas malas. 116
4. Liberum arbitrium non subesse fato. 162
5. Liberum arbitrium non velut inanime quoddā nihil omnino agere, aut merè passiuè se habere, sed adiuuāte Deo cooperari. 163
6. Cum libertate arbitrij nec pugnare Dei præscientiam, nec prædestinationem. 174
7. Liberum arbitrium quid in Adamo ante peccatum potuerit. 166
8 Liberum arbitrium ad persistendum in bono, etiam in natura integra gratia indiguisse. Ibidem
9. Deum non operari mala opera, ita vt bona: verùm illa permissiuè tantùm, hæc propriè & per se. 167
10. Per liberum arbitrium sine gratia Dei præcepta impleri non posse. 168
11. Non omnia opera, quæ ante iustificationem ab infidelibus vel aliis peccatoribus fiunt, verè esse peccata, aut odium Dei promereri 170
12. Per liberum arbitrium sine gratia, hominem nullo modo posse coram Deo iustam vitam inchoare aut perficere. 171.
13. Gratiæ nomine non tantùm externum Dei fauorem, sed etiam donum animæ, quo intrinsecus exornetur, intelligi. 173
14. Gratiam Dei aliam præuenientem, aliam adiuuantem esse. 174
15. Liberum arbitrium neque à præueniente, neque ab adiuuante gratia destrui. 175
16. Liberum arbitrium, à gratia sanari, iuuari & perfici. 176
17. Liberum arbitrium, præueniente gratia, excitari atque præparari, subsequenti verò vt & perficere bonum, & in eo perseuerare possit corroborari. 177

Caput quartum, de fide & operibus.

1. Quid sit Fides. 178
2. Quæ sit materia seu obiectum fidei, 179
3. In mysteriis diuinis fidem antecedere, rationem subsequi debere. 180
4. Fidem rectam ad salutem necessariam esse. 181

5. Fidem rectam, non esse aliam atque Catholicam fidem. 182
6. Fidei qualecunque nomen extra Ecclesiã esse posse, charitatem non posse. Ibidem
7. Fidem donum esse Dei. 183
8. Fidem non ita esse donum Dei, vt propter voluntatis motum, non sit pariter & liberi arbitrij. 184
9. Quomodo Fides, Spes, Charitas inter se cohæreant & affectæ sint. 185
10. Fidem charitate perfici atque vtilem reddi. 186
11. A iustitia fidei, opera antecedentia ipsam fidem, non autem subsequentia, in Epistola ad Romanos excludi. 187.
12. Per Fidem non abrogari legem, sed firmari. 188
13. Quomodo intelligendum sit illud Abacuc. 2. Iustus ex fide viuit. 189
14. Eandem fidem esse antiquorum patrum, ante aduentum Christi, & nostram. 190.

Caput quintum, de Iustificatione.

1. Hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiunt, absque diuina per Iesum Christum gratia coram Deo iustificari non posse. 191.
2. Gratis iustificari hominem: neque quicquam eorum quæ iustificationem præcedunt, siue fidem, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promereri, 192
3. Sine præueniente Spiritus sancti inspiratione hominem non posse credere, sperare, diligere, aut pœnitere sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur. 193
4. Liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, assentiendo Deo excitanti atque vocanti cooperari posse, quo se ad obtinendam iustificationis gratiam disponat ac præparet. 195
5. Liberum arbitrium posse etiam dissentire, atque vocanti ad iustitiam Deo non obedire. 196
6. Fidem esse initium, radicem & veluti fundamentum omnis iustificationis, atque adeò bonorum omnium sequẽtium iustificationem. 198

7. Fidem qua iustificamur, esse fidem in vnum mediatorem Christum, sine qua nec antiqui iusti in veteri Testamẽto iustificari potuerunt. Ibidem
8. Sola fide impium non iustificari. 200
9. Timorem diuinæ iustitiæ non esse malum, neque facere peccatores deteriores. 201
10. Gehennæ metum, per quàm ad Dei misericordiã, de peccatis dolendo confugimus, aut à peccato abstinemus, prodesse ad iustificationem 202
11. Quo sensu Apostolus dicat iustificari hominem per fidem, sine operibus legis. 204
12. Non iustificari hominem sola intermissione peccatorũ, sed etiam gratiæ & spiritualium donorum susceptione. 205
13. Iustificari hominem iustitia Dei, non quia ipse Deus iustus est, sed qua nos iustos facit, & qua ab eo donati renascimur & renouamur spiritu menti nostræ. 208
14. Gratiam qua iustificamur, non esse fauorem Dei tantùm, sed donum, quod per Spiritum sanctum diffunditur atque inhæret in cordibus nostris. 207
15. Iustificatione prorsus auferri peccata mortalia, nec ita manere vt qui iustificatur, partim iustus sit, partim iniustus. 208
16. Iustificationis gratiam aliis maiorem, aliis minorem dari iuxta mensuram quam Spiritus sanctus partitur singulis prout vult, & diuersam susceipientium dispositionem. 209
17. Iustificatos cùm plenam & absolutam iustitiam consecuti non sint, renouari post acceptam iustitiam de die in diem. Ibidem
18. Propter vetustatem Adæ iustificatos dici filios huius seculi, animales, carnales, venũdatos sub peccato & malos: non tamen filios Diaboli vel iniustos esse. 211
19. Iustificatos non esse necessarium vt credat certitudine fidei (cui non potest subesse falsum) & absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis, se gratiam Dei esse consecutum. 212
20. Hominem renatum & iustificatum, de arcano diuinæ prædestinationis vsque adeo præsumere non debere, vt

certò statuat se ex numero prædestinatorum esse. 213
21. Perseuerantiæ donum se certò habiturum, neminem absoluta & ineffabili certitudine, nisi ex speciali reuelatione posse cognoscere. 214
22. Iustificationis gratiam non solis prædestinatis ad vitam, sed vocatis quoque aliis contingere. 215
23. Iustificatum sine speciali auxilio Dei, in accepta iustitia perseuerare non posse. 216
24. Hominem semel iustificatum, posse iterum peccare & gratiam amittere. 217

Caput sextum, de lapsis & eorum reparatione.

1. Quid sit peccatum 218
2. Peccatum esse voluntarium, nec vlla vi aut necessitate hominem ad illud cogi 219
3. Peccatorum alia mortalia, alia venialia. 221
4. Non modò infidelitate, sed quocunque alio mortali peccato, etiam si fidē quis retineat, ius vitæ æternæ amitti. 223
5. Varia peccatorum esse genera, & multiplex inter eadem ipsa discrimen. 225
6. Lapsos post Baptismū posse per Dei per gratiā resurgere, & amissam iustitiam per Sacramentum pœnitentiæ recuperare. 226
7. Iustificatum absque speciali priuilegio Dei, peccata omnia, præsertim venialia, in tota vita vitare nō posse 228
8. Oratione, Ieiunio, & Eleemosyna, quæ à fidelibus fiunt, expiari quotidiana delicta. 229
9. Non esse nisi in Ecclesia Catholica remissionem peccatorum. 231
10. Quomodo peccata in Spiritum sanctum, in Ecclesia non dimittantur. 232

Caput septimum, de discrimine legis Veteris & Euangelij.

1. Legem veterem eandem cum veteri Testamento esse. 233
2. Euangelij nomine non esse nudam promissionem vitæ æternæ intelligendam. Ibidem

3. Euangelium esse legem nouā & Testamentum nouū 234
4. Christum Iesum à Deo hominibus datum, non tantùm vt redemptorem, sed etiam vt legis, & quidem perfectioris, latorem. 235
5. Vetus & nouum Testamentum sibi inuicem respondere. 237.
6. Inter literam legis & ua Engelij gratiam quid interſir. 138
7. In vtroque pariter Testamento, & amandam proponi Dei bonitatem, & timendam seueritatem. 240
8. Præcepta morum Testamenti veteris abrogata non esse 241
9. Quo sensu Christiani dicantur mortui legi, vel non esse sub lege 342
10. Vtriusque pariter Testamenti finem esse charitatem. 243
11. Euangelica gratia, quæ est charitas diffusa in cordibus nostris, legem impleri. 245
12. Quomodo intelligendum illud sit Apostoli: Plenitudo autem legis charitas. 249
13. Veterem legem eandem fieri cum noua, si charitate debita impleatur. 248
14. Euangelicam gratiam & in veteris Testamenti patribus fuisse. 246
248

Caput octauum, de mandatorum Dei obseruatione, & bonorum operum ad salutem necessitate.

1. Dei præcepta, homini iustificato & sub gratia constituto, non esse ad obseruandum impossiblia 250
2. Multa in nouo Testamento præter fidem esse præcepta: non autem libera omnia. 252
3. Libertatem Christianam in eo esse, vt à vitiorum seruitute, non autem ab humanarum legum obedientia, vel à mandatorum Dei obsetuatione liberemur. 254
4. Fidem sine operibus homini ad salutem esse satis, Eunomianorum & aliorum errorem fuisse 256
5. Fide per charitatem operante, siue formata, vt vocant, nos filios esse Dei: fidem verò charitate destitutam nulli ad salutem prodesse. 257
6. Decem præcepta ad Christianos etiam pertinete 258

7. Magnum esse inter præcepta & consilia euangelica discrimen, quòd illa sint ad salutem obseruatu necessaria, hęc verò perfectioni peculiariter destinata, 260
8. Iustum neque semper neque omni opere peccare. 262
9. Iustitiam hominis Christiani in bonorum operum, quæ ex fide fiunt, exercitatione consistere. 263

Caput nonum de fructu seu effectu iustificationis, déque bonorum operum meritis.

1. Hominis iustificati bona opera non ita esse dona Dei, vt nõ sint etiam bona ipsius iustificati merita. 263
2. Dei gratiam esse principium rationémque meriti nostri. 264.
3. Iustum pro operibus bonis, quæ per Dei gratiam & Iesu Christi meritũ, ab eo fiunt, verè mereri, & legitimè sperare vitam æternam. 265
4. Quomodo illud Apostoli ad Rom. 6. Gratia Dei vita æterna, cõstet cum verbis eiusdem ad Rom. 2. Reddet Deus vnicuique secundùm opera eius, & aliis similibus. 267.
5. Iustificatum minimè peccare, dum intuitu æternæ mercedis benè operatur. 268
6. Vt in hac vita diuersa sunt hominum merita, ita post hanc vitam præmia quoque non æqualia omnibus tribui, sed propriam meritorum cuiusque rationem haberi. 269.
7. Merita vnius alteri prodesse. 271

LIBER TERTIVS DVODECIM CAPITA COMPREHENDENS, in quibus de Sacramentis tractatur.

Caput primum, de Sacramentis generatim.

1. Sacramenta non esse tantùm externas notas Christianæ professionis, sed signa visibilia inuisibilis gratiæ, quæ per eadem sacramenta confertur. 273
2. Sacramenta nouæ legis à Christo Domino esse instituta 274.
3. Sacramenta nouæ legis ad salutem homini necessaria esse. Ibidem
4. Sacramenta nouæ legis excellentiora, & virtute maiora esse Sacramentis veteris legis. 275
5. Præter Baptismum & Eucharistiam esse etiam alia in noua lege Sacramenta. Ibidem
6. Sacramenta etsi ponentibus obicem, gratiam non conferant, vera nihilominus esse & sancta. 276
7. Sacramenta nouæ legis ex Christi sanguine seu meritis vim habere. Ibidem
8. Aliud esse Sacramentum, aliud virtutem Sacramenti. 277.
9. Apud hæreticos vel schismaticos Sacramenta esse, non tamen sanctificare. 278
10. In quibusdam Sacramentis imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile: vnde ea iterari non possunt. 279
11. Ministrum in peccato mortali licet existentem, conferre vera & suscipientibus vtilia sacramenta. Ibidem
12. Quare expediat, vt sacramentorum minister, ab omni crimine remotus sit & alienus. 281
13. Sacramento signo crucis perfici. Ibidem

Caput secundum, de Sacramento Baptismi.

1. Baptismum verè & propriè Sacramentum esse. 282
2. Per Baptismum tolli totum id quod veram & propriã peccati rationem habet, non autem radi tantùm vel imputari. Ibidem
3. Post Baptismum carnis concupiscentiam, vt & alias corruptæ naturæ pœnas ad memoriam propitiati peccati, & humanam superbiam comprimendam manere. 283.
4. In Baptismo Spiritum sanctum conferri. 284
5. Baptismum non esse liberum, sed necessarium ad salu-

tem. 285
6. Baptismi Sacramentum non nisi in forma Ecclesiæ, verbisque Euangelicis ritè conferri. 286
7. Baptizatum posse amittere gratiam peccando, si velit. 287.
8. Per Baptismum non solius fidei, sed legis Christi seruandę nobis debitores fieri. Ibidem
9. Verum Baptismum etiam apud hæreticos inueniri. 288
10. Baptismum verum & ritè collatum illi iterandum non esse, qui apud infideles fidem Christi abnegarit, cùm ad pœnitentiam reuertitur. 290
11. In Baptismo characterem imprimi, ideóque non posse eum iterari. Ibidem
12. Anabaptismum Nouatianis, Arrianis & Donatistis in vsu fuisse. 291
13. Baptismum extra Ecclesiam inutilem esse ad consequendam gratiam Spiritus sancti. 292
14. Baptismum Ioannis non habuisse eandem vim & efficaciam cum Baptismo Christi ad peccatorum remissionem. 293
15. Baptismum Ioannis, Baptismo Christi promulgato finem habuisse. 294

Caput tertium, de paruulis & Baptismo paruulorum.

1. Paruulos in remissionem peccatorum ex Apostolorum traditione veraciter baptizari. 294
2. Paruulos ex Adam trahere originale peccatum. 295
3. Paruulos ab originali peccato, non nisi per lauacrum regenerationis expiari. 296
4. Paruulos regenerationis lauacro nondum expiatos, vitam æternam consequi non posse. 297
5. Æquè paruulis atque adultis per Baptismi sacramentum gratiam Christi conferri. 298
6. Paruulos baptizatos nihil ab ingressu cælorum remorari. Ibidem.
7. Paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos esse. 299.

8. Paruulos, baptizatis parentibus ortos, nihilominus Baptismo ad salutem indigere. 300
9. Paruulos nondum actu proprio credentes, in sola fide Ecclesiæ rectissimè baptizari. 302
10. Paruulos etsi actum credendi non habent, inter fideles tamen esse computandos. 303

Caput quartum, de Cæremoniis & iis rebus, quæ circa Baptismum geruntur.

1. Ante Baptismum præcedere Catechismum debere, nisi aliquid sit impedimenti. 304
2. Forma breuis adultos cathechizandi. 305
3. Aquam Baptismi signo crucis consecrari solitam. 306
4. Exorcismum & exsufflationem, baptizandis ex consensu Ecclesiæ & Apostolica traditione adhiberi. Ibidem
5. In Baptismo visibili vnguento seu chrismate fideles inungi moris esse. 307
6. Alias etiam cæremonias fuisse in vsu circa baptizandos, Augustini ætate. 308
7. Baptizandos abrenunciare Satanæ atque pompis eius. Ibidem.
8. Trinam mersionem in Baptismo fuisse in vsu Augustini tempore. 309

Caput quintum, de Sacramento confirmationis.

1. Confirmationem baptizatorum, esse verum Sacramentum & proprium. 310
2. Crucis signum in Confirmationis sacramento frontibus fidelium imprimi. Ibidem
3. Confirmationis materiam Chrisma esse, idque non nisi ab Episcopo consecrari. 311
4. In sacramento Confirmationis, quod manuum impositio nominatur, gratiam conferri. Ibidem
5. Sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum solum Episcopum esse. 312

Caput sextum, de Sacramento Eucharistiæ.

In sanctissimo Eucharistię Sacramento, verum contineri corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. 312

2. In Eucharistię admirabili Sacramento, non in vsu tantùm dum sumitur, verùm etiam & ante & post sumptionem, verum corpus & verum sanguinem Christi esse. 115.

3. Christum in Eucharistia exhibitum, à sumentibus, vel sacramentaliter tantùm, vel simul etiam spiritualiter manducari. 316

4. Quomodo intelligendum sit illud, Caro non prodest quicquam, &c. Ioan. 6. 317

5. In Eucharistiæ sacratissimo Sacramento, Christum vnigenitum Dei filium cultu latriæ, etiam externo esse adorandum. 319

6. In sacrosancto Eucharistiæ Sacramento substantiam panis & vini post consecrationem non remanere. 326

7. In sacrosancto Eucharistiæ mysteria Augustini tempore propter summam eorum profunditatem, gentibus & catechumenis exposita temerè non fuisse. 325

8. Vtilem ac salutarem esse fidelibus frequentem sacrosancti corporis Christi communionem. 326

9. Ante Eucharistiæ sumptionem, confessionem peccatorum, si conscientia mortalis peccati grauat, prætermittendam, mentémque diligenter eò esse præparandam. 327

10. Continentiam à propriis etiam vxoribus, accessuris ad sacram Eucharistiæ synaxim, iam olim in vsu fuisse. 328.

11. Fructum Sacramenti Eucharistiæ in sola haberi Catholica Ecclesia, eundémque non esse positum in sola peccatorum remissione. 329

12. Impios etiam, sicut Iudam, accipere corpus Christi. 330

13. Datam à Christo Domino Eucharistiam in Emaus, eandémque sub altera interdum specie Augustini tempore sumptam esse. 331

Caput septimum, de sacrificio Missæ.

1. Errare negantes visibile Sacrificium Deo offerendum esse. 332

2. In Missa offerri Deo verum & proprium Sacrificium. 333.

3. Sanctam Eucharistiam Augustini sententia, oblationem, Sacrificium, victimam, atque hostiam esse. 334

4. Offerri corpus & sanguinem Christi, non esse idem quod nobis Christum ad manducandum dari. 335

5. Sacrificium Missæ à Melchisedech significatum, & à Malachia prædictum fuisse. 336

6. Sacrificium Missæ à Christo Domino institutum esse. 337.

7. Sacrificium Missæ verè propitiatorium esse, eiúsque oblatione peccatorum veniam impetrari. 339

8. Sacrificium Missæ sacrificiis veteris legis successisse, ac bonorum omnium, quæ per illa significabantur, veluti cõsummationem ac perfectionem esse. Ibidem

9. Missæ sacrificium rectè in memoriam & honorem Sanctorum celebrari, etsi illud Deo tantummodo, non sanctis offeratur. 340

10. Pro mortuis Missæ Sacrificium ritè offerri. 341

11. Sacrificio Missæ, quod priuatim etiam celebrabatur, dæmones Augustini tempore fuisse fugatos. Ibidem

Caput octauum, de cæremoniis & aliis ad missam pertinentibus.

1. Ritum & ordinem certum in offerendo sumendóque Eucharistiæ Sacramento ab Apostolo Paulo constitutum fuisse. 342

2. Vino in calice offerendo, ex Apostolica traditione, aquam esse miscendam. 343

3. Vasa sacra in vsu fuisse Augustini tempore, ad diuina mysteria peragenda. Ibidem

4. Sursum corda, & Gratias agamus Domino Deo nostro, in Missa olim etiam recitata fuisse. 344

5. Quædam etiam alia ad Canonem vel reliquas sacrificij partes pertinentia, similiter recitata fuisse. Ibidem

6. Preces vel orationes aut Missas non recitandas, nisi probatæ fuerint. 345

7. Sacrificium Missæ à ieiunis offerendum esse. Ibidem

8. Ad altare Dei, cùm ab omni populo, tum à Sacerdotibus, pro viuis supplicare, moris olim fuisse. Ibidem

Caput nonum, de Sacramento Pœnitentiæ.

1. Pœnitentiæ virtutem quæ in fide fundatur, vt in omnibus peccatoribus: ita in adultis ante Baptiſmum ad conſequendam iuſtitiam requiri. 346
2. Baptizatos in Chriſto, non poſſe in peccata relabi, falſum & hæreticum eſſe dogma. 347
3. Fidelibus, quoties poſt Baptiſmum in peccata relabuntur, Pœnitentię Sacramentum ſupereſſe, quo veniam peccatorum conſequentes, Deo reconcilientur. 348
4. Chriſtiani hominis pœnitentiam, qua poſt Baptiſmum remiſſio peccatorum impetratur, multò eſſe aliam ab ea, quæ in adultis baptizandis requiritur. 349
5. Pœnitentiam extra vnitatem Eccleſiæ inutilem eſſe. 350.
6. Contritione, quæ verus & vtilis eſt de peccatis dolor, ad ſalutarem pœnitentiam opus eſſe, eáque ad percipiendā gratiam nos præparari. 351
7. Sacramentalem Pœnitentiam atque confeſſionem iure diuino inſtitutam & ad ſalutem neceſſariam eſſe. 352
8. Peccata omnia mortalia, quorum memoria habetur, cum circunſtantiis neceſſariis, confitenda eſſe Sacerdoti. 354.
9. Sacerdoti poteſtatem abſoluendi à Chriſto Domino eſſe tributam. 355
10. Abſolutionem Sacerdotis actum iudicialem eſſe. 356
11. Ad veram pœnitentiam ſpectare, non ſolùm nouam vitam, ſed & pro peccatis præteritis ſatisfactionem. Ibidem.
12. Pœnitentiam publicam eis imponi ſolitam, quorum publica crimina fuiſſent, aliis verò ſecretam. 358
13. Satisfactionem à Sacerdote præſcribi. 359
14. Pœnitentibus ſimul cum culpa non totam pœnam ſemper remitti. Ibidem
15. Pœnitentiam differendam non eſſe. 360

Caput decimum, de Sacramento Extremæ Vnctionis.

1. Ex auctoritate Iacobi Apoſtoli & veteris Eccleſiæ, Sacramentum hoc approbandum & retinendum eſſe. 361.

Caput Vndecimum, de Sacramento ordinis.

1. Ordinem ſiue ſacram ordinationem, Sacramentum eſſe, nec poſſe in aliquo iterari. 362
2. In Eccleſia Catholica hierarchiam eſſe diuina ordinatione inſtitutam, quæ conſtat ex Epiſcopis, Presbyteris aliíſque miniſtris, & quales in eorundem ordinatione cęremoniæ. 363
3. Per ſacram ordinationem dari Spiritum ſanctum, ac proinde non fruſtra ab Epiſcopis dici: Accipite Spiritum ſanctum. 364
4. In nouo Teſtamento Sacerdotes eſſe, qui non Baptiſmo aut ſanctitate, ſed ordinatione fiant. 365
5. Epiſcoporum atque Presbyterorum officium eſſe, Sacramenta & Dei verbum adminiſtrare. 366
6. Epiſcopis atque Sacerdotibus etiam diſcolis, propter Sacramenti ſanctitatem, obedientiam & honorem deberi. Ibidem
7. Epiſcopos Presbyteris ſuperiores eſſe. 367
8. Quædam Epiſcopis reſeruari, & ab ipſis Presbyteros iuriſdictionem in pœnitentes accipere. 369
9. Epiſcopos Apoſtolis ſuccedere, plebi præeſſe. Ibidem
10. Epiſcopis poteſtatem coërcendi conuenire. Ibidem
11. Ad Epiſcoporum cognitionem quondam ſecularia quoque negotia à fidelibus fuiſſe relata. 370
12. Eccleſiaſticas & Eccleſiaſticorum cauſas, ad Eccleſiaſtica Epiſcoporum tribunalia eſſe referenda. 371
13. Epiſcopum ab Epiſcopis iiſque haud minus tribus ordinari. 372
14. Epiſcoporum & Presbyterorum electionem, ex acclamationibus laicorum haberi ſolitam, Eccleſiæ multis modis incommodam & turbarum plenam fuiſſe. 373
15. Quæ ſint ſacrorum ordinum impedimenta. 374

Caput duodecimum, de Sacramento Matrimonij.

1. Matrimonium seu nuptias damnandas non esse. 376
2. Neque secundas nuptias posse damnari. 377
3. Nõ licere Christianis plures simul habere vxores. Ibidem.
4. Matrimonium verè & propriè Sacramentum esse, soláque morte dissolui. 378
5. Matrimonium esse signum coniunctionis Christi cum Ecclesia. 380
6. Coniugatos ex mutuo consensu laudabiliter vouere castitatem, atque in reliquum vitæ tempus à matrimoniali copula se continere. 381
7. Si separantur coniuges propter fornicationem, neutri licere, etiam innocenti, quàmdiu alter sit superstes, alteri matrimonio copulari. 382
8. Quomodo intelligendum sit illud Matth.5.& 19.& quicunque dimiserit vxorem suam. 384
9. Diuortium quo solueretur matrimonij vinculum, ne Iudæis quidem, Augustini sententia, videri concessum. 386.
10. Extra matrimonium quamcunque viri & mulieris commixtionem esse peccatum. Ibidem
11. Vagum concubitum detestandum esse. 388
12. Absque carnali copula verum matrimonium constare posse. Ibidem
13. Certos consanguinitatis & affinitatis gradus, qui impediant matrimonium, rectè ab Ecclesia constitutos esse. 389.
14. In matrimonij vsu spectandum esse finem propagandæ prolis. 390

LIBER QVARTVS IN DECEM CAPITA DISTRIBVTVS.

Caput primum, de Purgatorio.

1. Animas postea quàm è corpore migrarint, per particulare iudicium ad varia loca destinari. 392
2. Animas post hanc vitam neque in periculo peccandi versari, neque amplius mereri. 393
3. Animas in Domino morientium, saluas fore, certum es-

se 349
4. Purgatorium ignem vel tẽporarias pœnas multis, post mortem supereſſe Ibidem
5. Ex illis verbis Matth.12. qui dixerit verbum in Spiritũ sanctum non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro colligere Augustinum, peccata quædam post mortem remitti posse. 396
6. Quomodo intelligendum illud Apostoli.1. Cor. 3. Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit Ibidem
7. Neque decedentes hinc cum peccato mortali, expiandos igne purgatorio, quamuis etiam fidem vsque ad mortem retinuerint, sed ad Gehennam damnandos esse: nec rursum, qui nihil sordium post Baptismum contraxerint. 397
8. Igne purgatorio venialia tantùm peccata, & reliquias lethalium purgari. 399
9. Orare & offerre oblationem pro defunctis, morem esse Catholicæ Ecclesiæ 400
10. Iuuari defunctorum animas Missarum sacrificiis, orationibus, eleemosynis, aliisque pietatis operibus, quæ à viuentibus pro eis fiunt Ibidem
11. Defunctorum commemorationem ad altare fieri solitam. 402
12. Defunctos meritis & intercessione sanctorum iuuari, præsertim in quorum basilica sepulti sunt. Ibidem
13. Obiecta quædam contra purgatorium, quomodo diluat Augustinus. 403
14. Animæ quomodo sciant quæ apud nos gerantur 404
15. In generali iudicio, præter eos qui damnandi sunt ad Gehennam & eos qui omnino purgati iam antè fuerint, futuros alios qui per ignem purgatorium tunc salui futuri sint. Ibidem.

Caput secundum, de sanctis & eorum prærogatiua.

1. Animas sanctorum, etiam nunc, antè extremi iudicij diem reguare cum Christo. 405
2. Preces nostras à Sanctis in Christo quiescentibus intelligi. 410
3. Angelos preces nostras offerre Deo, hominibúsque variis

in rebus adesse & opitulari 412
4. Sanctos vnà cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre 413
5. Sanctos honorandos, & suo modo adorandos esse, nec ob id Christianos idololatras appellandos 414
6. Sanctos suppliciter inuocare, & ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere, etiam singulis Christianis bonum esse atque vtile 415.
7. Sanctos aliter adorari & inuocari quàm Deum, cui soli latria sacrificiumque debetur 417
8. Quare Angelus Apocalyp. 19. 22. Paulus & Barnabas act. 14. adorari se prohibuerint 418,
9. Idololatras & hæreticos iam olim Christianis obiecisse quod martyres tanquam Deos colerent, atque eorundem martyrum reliquias disperdere curasse Ibid.
10. Sanctorum natalitia, diésque festos Augustini tempore in solenni vsu fuisse 419
11. Basilicas, Sanctorum nomine, Deo dicatas fuisse Ibidem
12. Nomina martyrum ad altare recitari morem olim fuisse 420.
13. Sanctos opem ferre suum auxilium implorantibus, quanuis modus incertus nobis sit 421
14. Sanctorum Martyrum cum Christo viuentium sancta corpora, quæ viua membra fuerunt Christi, & per quæ multa beneficia à Deo hominibus præstantur, à fidelibus meritò veneranda esse 425
15. Miracula quare per sanctos fiant 430
16. Reliquias sacras sub altari poni, fuisse morem, & quare 431.

Caput tertium, de ieiunio Christiano.

1. Ieiunium non esse idem cum temperãtia, quæ semper necessaria est 432
2. Christianis olim familiaria Ieiunia fuisse 433
3. Ieiunium in sacris literis esse præceptum 434
4. Ieiunandum esse Christiano qui grauiore tentatione pulsatur ibidem
5. Ieiunantem de se pœnas sumere & Deum placare ibidem
6. Hæreticos esse qui negant statam ieiuniorum obseruationẽ 435

7. Quales sint ieiunij effectus 436
8. Quomodo sit ieiunium instituẽdũ vt fructuosius fiat 437
9. Ieiunandũ iis diebus, quibus ieiunat, in qua versamur vel commoramur Ecclesia 438
10. De ieiunio quartæ & sextæ feriæ atque Sabbati 439
11. Die Dominico non ieiunari, nisi fortè vltra hebdomadam continenter protraheretur ieiunium Ibidem

Caput quartum, de Quadragesimali ieiunio.

1. Quadragesimam à Christo cõsecratã & præceptã esse 440
2. Quadragesimam ante Pascha seruandam esse 441
3. Quomodo obseruanda sit Quadragesima 442
4. De mysteriis ieiunij Quadragesimalis 443
5. Per obseruationem Quadragesimalis ieiunij bonos à malis dicerni. 444

Caput quintum, de ciborum delectu.

1. Ieiunium & à quibusdam cibis abstinentiam damnare, Iouiniani hæresim fuisse 444
2. Delectum ciborum olim Catholicis in vsu fuisse Ibidem
3. Alio fine Christianos à quibusdã escis laudabiliter, Manichæos autem sceleratè abstinere 445
4. Etsi omnis creatura bona sit, tamen propter obedientiam, vel aliorũ infirmitatem, à carnibus vel aliis cibis Christiano abstinendum esse 446
5. Ab idolothytis etiam quandoque abstinendum esse Christiano, quanuis ex sua natura bona sint Ibidem.
6. Quomodo intelligendum illud, Omnia munda mũdis 447
7. Obiectiones contra ieiunium & delectum ciborum, quomodo diluat Augustinus 448
8. Manichæos olim idem Catholicis obiecisse, quod nunc à recẽtioribus hæreticis obiicitur, & quid eis Augustinꝰ responderit.

Caput sextum, de cœlibatu.

1. Bonam esse castitatem coniugum, maiorem viduarum, optimam verò virginum 451
2. Virginitati Deo sacratæ æquare nuptias, hæresim fuisse Iouiniani. 453
3. Castitatem donum esse Dei, quod tamen rectè petenti nunquam denegetur Ibidem.

4. Continentiam rectè promitti ac voueri Deo, illúdque votum fideliter seruandum esse. 455
5. Castitatem Deo vouere, consilij atque supererogationis esse opus 457
6. Castitatis Deo per votum consecratæ singularem esse prærogatiuam 458
7. Votum virginitatis à Deipara virgine factum esse 459
8. Cælibatus & castitatis seruandæ atque vouendæ, Augustinum sedulum esse suasorem Ibidem
9. Voto castitatis obstrictos, si nubant damnationem mereri, etiam Apostoli sententia 460
10. Ab Apostolo non fuisse datam nubendi facultatem, 1. Timot. 5. viduis illis quæ castitatē Deo vouissent. 461.
11. Hæreticis in Catholicos retorquentibus illud Apostoli. 1. Tim. 4. In nouissimis temporibus discedent quidam à fide &c. quomodo Augustinus responderit 463
12. Obiecta contra continentiam quomodo refellat Augustinus. 464

Caput septimum, de cælibatu Ecclesiasticorum.

1. Clericos præsertim Diaconos, Sacerdotes & Episcopos Augustini seculo cælibes extitisse 466
2. Qua de causa Episcopos & reliquos Presbyteros atq; Diaconos cælibes esse deceat 468
3. Illud. 1. Cor. 9. Nunquid non habemus potestatem, sororem mulierem circunducendi, sicut & cæteri Apostoli &c. non esse de vxore intelligēdum, atque Apostolum Paulum continentiæ perfectioris fuisse cultorem. 469

Caput octauum, de Monachorum instituto.

1. De nomine & origine Monachorum 470
2. Monachorum institutum exemplo & traditione Apostolorum confirmari. 471
3. Apostolos paupertatem ex voto seruasse Ibidem
4. Donatistas & Circumcelliones hæreticos Monachis obtrectasse 472
5. Anachoretas, Monachos, & moniales, non sine magno numero, tempore Augustini, castè sanctéque vixisse. Ibid.
6. Augustinum fuisse Monachum, & Monachorum institutorem 474
7. Monachos Augustini tempore non sui iuris, sed votis ob

strictos fuisse 475
8. Facultates suas relinquere propter Christum, consilij esse Euagelici, & meriti singularis 477
9 Placere Deo obedientiam, quæ prælatis proter Deum exhibetur 478
10. Monachos ex antiqua traditione tonderi Ibidem
11. Qui coniugati erant Monachos nōnunquam factos fuisse 479
12. Propter carnalem erga parentes affectum, vota religionis deserenda non esse Ibidem
13. Monachos Apostatas, quia retro respexerunt, in aperto æternæ salutis discrimine versari 482
14. Monachos apostatas ad clericatum aut perfecturam admittendos non esse 483
15. Propter nonnullos improbos, non esse omnes Monachos infamandos 484

Caput nonum, de diuersis cæremoniis antiquissimísque nonnullis Ecclesiæ consuetudinibus.

1. Cæremonias & signa externa ad pietatem vtilia esse 485
2. Hymnos & cantica Ecclesiastica ab Augustino defendi & commendari 486
3. Tunsionem pectoris, conuersionem ad orientem, & genuflexionem Christianis olim orantibus non sine causa in vsu fuisse 488
4. Quanta sit signi Crucis dignitas, & quanta virtus 489
5. Crucis signo etiā Augustini tempore, frontes Christianorū atque Catechumenorum signari solitas esse 491
6. Benedictionem Episcopalem vel Sacerdotalem in Ecclesia frequentem fuisse & solennem 492
7. Officium sepeliendi defunctorum corpora, & pro eis orandi pium & laudandum esse Ibidem
8. Catechumenis & Sacramentum Pœnitentiæ aut Confirmationis accipientibus, impositionem manuum adhiberi solitam 493
9. Tēpla & altaria olim à Christianis consecrari atque inungi solita Ibidem
10. Sacra templa non esse violanda: fuisse insuper iam olim loca sancta deuotis peregrinationibus Christianorum frequentata. 494

11. Diaconos vti dalmatica & alba 495
12. Sanctimonialium, virginum & viduarum consecrationem & professionem Patribus in vsu fuisse easdémque vestibus suæ professioni accomodatis indui solitas Ibid.
13. Quare quibusdã diebus lugeat Ecclesia & aliis lętetur 496
14. Diem Dominicum à Christianis honorandum & celebrãdum esse 497
15. Solennium festorum statа tempora etiam olim fuisse 498
16. Dies festi quomodo agendi & celebrandi sunt Ibidem
17. Diebus variis varia legi in templis, ex scripturis & martyrũ passionibus excerpta 499
18. Statis temporibus orare, moris olim fuisse. Ibidem
19. Quomodo illud Apostoli ad Galat. 4. Dies obseruatis & menses, accipiendum sit. 500

Caput decimum, de Antichristi extremique iudicij temporibus ac deinceps futuro hominum tam electorum quàm reproborum statu.

1. Antichristum filium illum perditionis vnum aliquem particularem hominem futurum 501
2. Quomodo intelligendus sit ille Apostoli locus. 2. Thess 2. Nisi venerit discessio primùm, & reuelat⁹ fuerit homo peccati &c. 503
3. Antichristi persecutionem, non vna aliqua in regione, sed vniuerso orbe futuram 505
4. Antichristum non plus triennio & sex mensibus esse regnaturum 506
5. Antichristi tempore nõ defecturam Ecclesiam Christi 507
6. Enoch & Eliam vsque hodie in viuis manere, eosdémque Antichristi tempore mundo prædicaturos 508
7. Ante extremum iudicij diem Euangelium in vniuerso orbe esse prædicandum 510
8. Christum in humana atque visibili forma venturũ ad iudicandum humanum genus 512
9. Apostolos Apostolicæque perfectionis sectatores Christo assessuros in iudicio, atque vnà cum illo mundum iudicaturos 513
10. In extremo iudicio, vnumquenque fidelium recepturum secundùm opera quæ gessit in corpore, siue bona siue alam 515

11. Corpora damnatorum, igne corpeo, doloris pleno atque inextinguibili, æternum esse cremenda 517
12. Corpora electorum accepta iam immortalitate, post supremi iudicis sententiam, in locis cælestibus esse constituenda 519
13. Summam & vltimam beatitudinem electorum in contemplatione, seu fruictione diuinæ essentiæ consistere. 522.

Paræneſis Auguſtiniana, epilogi vicem obtinens, & ad errantes in fide omnes pertinens, vt ad eccleſiæ Catholicæ vnitatem ſe recipiant & adiungant. 524

FINIS.

DIVVS AVRELIVS AVGVSTINVS.

Natione Afer, patria Thagaſtenſis
Natus Parentibus Patritio & Monica.
Baptizatus anno ætatis. XXX.
Functiones Eccleſiaſticas obiit annis. XL.
Presbyter & Epiſcopus Hipponenſis in Africa.
Mortuus anno Chriſti CCCC XXX.
Vixit annos ſeptuaginta ſex.
FILIVS lachrymarum,
Reformator Africæ,
Miraculorum patrator,
Eccleſiæ Doctor,
Monaſtices Vitæ cultor,
Lumen Theologorum,
Epiſcoporum exemplar,
Hæreticorum profligator.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN COMMENDATIONEM VERÆ FIDEI ET CATHOLICÆ confessionis, quæ sequentibus libris traditur, præfatio ex verbis Augustini contexta, vnà cum triplicis Symboli approbatione.

Fides initium religionis.

CATHOLICÆ disciplinæ maiestate institutum est, vt accedentibus ad religionem, fides persuadeatur ante omnia. *To. 6. de vtilit. credendi, cap. 13.*

Fides intelligentia prior.

Arcana (*namque*) & secreta regni Dei prius quærunt credentes, quã faciãt intelligẽtes. Fides enim gradus est intelligẽdi, intellectꝰ autẽ meritũ fidei. Apertè hoc Propheta dicit omnibus præproperè intelligentiam requirẽtibus, & fidẽ intelligentibus. Ait enim: * Nisi credideritis, non intelligetis. *Tom. 10. lib. Quinquaginta Homil. homilia. 32.*

* *Esai. 7.*

* *Heb. 11.*

Fidei vtilitas atque necessitas.

Apostolica dicit auctoritas, * quia sine fide impossibile est placere Deo. Fides namque est bonorum omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initiũ. Sine hac fide nemo ad filiorum Dei numerum potest peruenire: quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis gratiam consequitur, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hîc non ambulauerit per fidem non peruenier ad speciem. Sine fide omnis labor hominis vacuus est. Tale quippe est, vt sine vera fide quisque velit Deo per contemptum seculi placere: quale si quisquam tendens ad patriam, in qua se scit benè esse victurum, relinquat itineris rectitudinem, & improuidus sectetur errorẽ: quò non ad beatam ciuitatem perueniat, sed in præcipitium cadat, vbi non gaudium peruenienti detur, sed cadenti interitus inferatur. *Tom. 3. de fide ad Petrum, in initio.*

Sine fide vacuus omnis labor, etiam eius qui seculum cõtemnit.

Ante omnia, recta & immaculata fides necessaria est.

Fidem ante omnia, fratres mei, rectam immaculatam habere contendite, & secundũ Apostolicæ institutionis normam Symbolum à sanctis Patribus constitutum memoriter tenete, & religiosè viuentes obseruare studete, hæreticorum dogmata pestifera fugite, &c. vt nihil aliud quàm quod Catholica fides laudat, amat, prædicat, in mente, siue in professione, seu moribus teneatis. *Tom. 30. de tempore, serm. 53.*

Catholicæ fidei præstãtia, virtus & efficacia.

Nullæ sunt maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quàm est Catholica fides. Quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas & coniugatas casto pudore conseruat, clericos ordinat, sacerdotes consecrat, regnis cælestibus præparat, in æterna hæreditate cum angelis sanctis communicat. *Tom. 10. de verbis Apost. serm. 1.*

* *Rom. 10.*

Ad hominis salutẽ fidei externa etiã confessione est opus.

Fides officium à nobis exigit & cordis & linguæ. Ait enim Apostolus: * Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: Oportet nos esse & iustitiæ memores & salutis. Quandoquidem in sempiterna iustitia regnaturi, à præsenti seculo maligno salui fieri non possumus, nisi & nos ad salutem proximorũ nitentes, etiam ore profiteamur fidem, quã corde gestamus. Quæ fides ne fraudulentis calliditatibus hæreticorum possit in nobis aliqua ex parte violari, pia cautáque vigilantia prouidendum est. *Tom. 3. de fide & Symbolo, cap. 1.*

Fides aduersus hæreticorũ fraudes sedulò cõseruanda.

Quatũ boni Catholica fides contineat ac præstet.

Apud Catholicam fidem dilectissimi noueritis tantùm esse veram fidem, germanam pacem, perpetuã salutem. Non enim in angulo est, sed vbique tota est. Si quis ab ea discesserit, atque in hæreticorum errorẽ se tradiderit, vt fugitiuus seruus iudicabitur. *To. 6. aduersus Iudæos, Paganos & Arrianos, cap. 20.*

Vera fides in disciplina Catholica, non apud sectarios inuenitur.

Aderit Deus, qui ostendat vobis, neque apud Manichæos (*seu quoslibet sectarios*) esse Christianam fidem, quæ ad summum apicem sapientiæ veritatísque perducit, qua perfrui, nihil est aliud nisi beatè viuere: neque esse vspiam, nisi in Catholica disciplina. *Tom. 1. de morib. Ecclesiæ catholicæ, lib. 1. cap. 18.*

Nemo Christum sequitur sine re-

Non enim Christum sequitur, qui nõ secundũ verã fidem & Catholicam disciplinã Christianus vocatur. *Tom. 4. de serm. Domini in monte, lib. 1. cap. 9.*

ra fide & catholica disciplina.

Ad Ecclesiã exhortatio Augustini humilis & pia, ne locũ det sectariis.

Augustinus à sectariis ferè perditus.

† *Gen. 3.*

Veritatem sola habet Ecclesia, incorrupta virgo & fœcũda mater.

† *Gal. 1.*

† *Coloss. 2.*

† *Psalm. 30.*

contemnendi Ecclesiæ aduersarij.

Te ergo vera spõsa veri Christi Ecclesia Catholica, alloquar & ego te pro modulo meo qualiscunque filius & seruus tuus, positus in te dispensare cibaria cõseruis meis. Caue semper, vt caues, Manichęorũ (*& hæreticorum omniũ*) impiam vanitatem, iam tuorũ periculo expertam & liberatione cõiunctam. Ille me quõdam de gremio tuo excusserat: expertus fui, quod experiri non debui. Sed tibi profecerint etiam pericula mea, cui nunc seruit liberatio mea. Quia nisi mihi verus & verax spõsus tuus, de cuius latere facta es, in vero sanguine suo remissionẽ peccatorum posuisset: absorbuisset me vorago fallaciæ, & terram factum serpens † irreparabiliter deuorasset. Noli decipi nomine veritatis, hanc sola tu habes & in lacte tuo & in pane tuo: in hac autem tantùm nomen eius est, ipsa nõ est. Et in tuis quidem grandibus secura es. Sed appello interim paruulos tuos fratres, filios, dominos meos, quos vel tanquàm oua sollicitis alis foues, vel tanquã infantes lacte nutris, sine corruptione fœcunda virgo mater. Hos in te appello teneros fœtus tuos, ne garrula curiositate seducantur abs te: sed potius anathematizent † si quis eis Euangelizauerit præter id quod acceperint in te. Nec enim relinquant verũ veracémque Christum, in quo sunt omnes thesauri † sapientiæ & scientiæ absconditi: & magnam multitudinem dulcedinis eius † quam abscondit metuentibus se, perfecit autem sperantibus in se. Ibi verò quomodo possunt esse verba veracis, in prædicatore Christi fallacis? Cõtemne insultationes eorum, quia bene tibi es conscia promissionẽ vitæ æternæ te adamasse in muneribus sponsi tui, id est, ipsum sponsum tuum: quia ipse est vita æterna. *Tom. 6. cont. Faustum Manich. lib. 15. cap. 3.*

Homo ducens vitam sine homicidio, sine furto, sine falso testimonio, sine appetitu rei vllius alienę, petẽtibus honorem debitum reddens, castus vsque ad cõtinentiã ab omni concubitu, etiã coniugalia, eleemosynarum largissimus, iniuriarum patientissimus, qui nõ solùm non auferat aliena, sed nec sua reposcat ablata, vel etiam vẽditis omnibus suis erogatísque in pauperes, nihil suum possideat, cum suis tamen istis velut

laudabilibus moribus, si non in Deum fidem rectã & Catholicam teneat, de hac vita damnandus abscedit. *Tom. 7. cont. duas epist. Pelag. lib. 3. cap. 5. Idem fermè legitur lib. 4. de Baptis. cont. Donatist. cap. 18.*

Laudabiles mores sine recta & catholica fide neminẽ saluant.

Boni autem Catholici sunt, qui & fidem integrã sequuntur & mores bonos. Quod autẽ ad fidei doctrinam pertinet, ita quærunt, si quid quęrendum habent, vt absit concertatio periculosa vel quærenti, vel ei cũ quo quæritur, vel eis qui differentes audiunt. Ita autem docent, si quid docendum habẽt, vt vsitata & cõfirmata securissimè & fidentissimè & lenissimè vt possunt insinuẽt. Inusitata verò, etiamsi veritatis manifestatione liquidissima perceperunt, quærendi potius, quàm percipiendi aut affirmandi modo, propter audientis infirmitatem. *Tom. 4. quæst. ex Matthæo, cap. 11.*

Quid sit proprium catholicorũ circa fidei doctrinam.

Triplex fidei Symbolum ab Augustino probari.

SAncti Apostoli certam regulam fidei tradiderunt, quam secundùm numerũ Apostolicum duodecim sententiis comprehensam, Symbolũ vocauerunt: per quam credẽtes Catholicã tenerent vnitatẽ, & per quam hæreticam conuincerent prauitatem. Symbolũ ergo tali ratione institutum maiores nostri dixerunt. Tradunt enim, quòd post Ascensionẽ Domini, & saluatoris nostri ad Patrem cùm per aduentum Spiritus sancti discipuli eius inflãmati linguis omnium loquerentur ad singulas quasque nationes, vt Dei verbum prędicarẽt, ituri ac discessuri ab inuicem, normãt prius sibi futuræ prædicationis in commune statuerunt, ne localiter ab inuicem discedẽtes, diuersum vel dissonũ prædicarent his qui ad fidem Christi inuitabuntur. Omnes igitur in vno positi & Spiritu sancto repleti, breue suæ prædicationis iudicium conferẽdo in vnũ, quod sentiebat vnusquisque computabat, atque hanc ita credentibus dandam esse regulam instituerunt. *Tom. 10. de temp. serm. 181.*

Symbolum Apostolicum regula fidei.

Symboli autores Apostoli.

Symbolum Apostolicum.

CRedo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ: Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominũ nostrũ, qui conceptus est

de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Descēdit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis. Ascēdit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Credo in Spiritū sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, Sāctorū communionem, Remissionem peccatorū, Carnis resurrectionem, Vitam æternam. *Explicatur. To. 3. lib. de fide & Symbobo. Item Tom. 9. de Symbolo ad catechum. libris quatuor. Præterea Tom. 10. de tēpore, serm. 115.*

Symbolum Athanasij.

Ex Symbolo Athanasij integrū versiculum sub nomine Patris Athanasij Alexandrini Episcopi, citat Augustinus. Tom. 8. in Psalm. 120. Alterum similiter versiculum, sed tacito Athanasij nomine. Tom. 10. de temp. serm. 195.

Symbolum Nicænum.

CRedimus in vnū Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium conditorē. Et in vnum Dominum Iesum Christum filium Dei, natum de Patre vnigenitum, hoc est, de substantia Patris, Deum de Deo lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum non factum, vnius substantiæ cum Patre, quod Græci dicūt, ὁμόσιον, per quem omnia facta sunt, siue quæ in cælis, siue quæ in terris. Qui propter nos homines, & propter nostrā salutem descēdit, & incarnatus est de Spiritu sancto, & homo factꝰ, passus est, & resurrexit tertia die. Ascendit in cælo, sedet ad dexteram Patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Erat quando non erat, & priusquam nascerētur non erat, & quia ex nullis existentibus factus est, vel ex alia substantia, vel natura, dicentes mutabilem & conuertibilem filium Dei, hos anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia. *Tom. 1. conciliorum, cōcil. carthaginensi. 6. can. 10. Huic Concilio Augustinus Numidiæ Legatus interfuit.*

CON-

CONFESSIONIS AVGVSTINIANÆ LIBER PRIMVS, TREDECIM CAPITA COMPLECTENS.

CAPVT I. DE DEO.

1. Deum esse, ne Paganis quidem fuisse incognitum.

Deus creaturæ rationē vīēti planè ignotus esse non potest.

VOD Deus dicitur, vniuersę creaturæ & omnibꝰ gētibus, antequam in Christum crederent, non omnimodo esse potuit hoc nomē ignotum. Hæc est enim vis veræ diuinitatis, vt creaturæ rationali, iam ratione vtenti, non omnino ac penitus possit abscondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimiùm deprauata est, vniuersum genus humanum Deum mundi huius fatetur auctorem. In hoc ergo quod fecit hunc mundum, cœlo terráque conspicuum, & antequam imbuerentur in fide Christi, notus omnibus gentibus Deus. In hoc autem quòd non est in iniurijs suis, & cum Dijs falsis colendus, notus * in Iudæa Deus. In hoc verò quòd Pater est huius Christi, per quem tollit peccata mundi, * hoc nomen eius prius occultum omnibus, nunc manifestauit eis, quos * dedit ei Pater ipse de mundo. *Tom. 9. super Ioan. Tract. 106.*

Deus singulariter notꝰ in Iudæa.

* *Psal. 73.*
* *Ioan. 1.*
* *Ioan. 17.*

Dixit imprudens in corde suo, non est Deus. *) Nec ipsi enim sacrilegi & detestandi quidam Philosophi,

* *Psal. 13.*

qui peruersa & falsa de Deo sentiunt, ausi sunt dicere, Non est Deus. Ideò ergo dixit, in corde suo, quia hoc nemo audet dicere, etiamsi ausus fuerit cogitare. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in affectionibus suis. *) Id est, dum amant hoc seculum, non amant Deum. Ipsæ sunt affectiones quæ corrumpunt animam, & sic excæcant, vt possit etiam dicere imprudẽs in corde suo, Non est Deus. Sicut enim non probauerunt Deum habere in notitia, dedit * illos Deus in reprobum sensum. *Tom. 8. in psalm. 13.*

Nemo vocẽ negare audet Deum esse.

**Ibidem.*

* *Rom. 1.*

Quod notum est * Dei manifestum est in illis. Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius ac diuinitas, ita vt sint inexcusabiles. Quia cognoscentes Deum, non vt Deum glorificauerunt, aut gratias egerũt, sed euanuerunt in cogitationibus suis & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Vide quẽadmodum nõ eos dixerit veritatis ignaros, sed quòd veritatem in iniquitate detinuerint, quia occurrebat animo, vt quæreretur vnde illis esse potuerit cognitio veritatis, quibus Deus legem nõ dederat. Neque hoc tacuit vnde habere potuerint. Per visibilia namque creaturæ peruenisse eos dixit ad intelligentiam inuisibilis creatoris. Quoniam reuera sicut magna ingenia quærere perstiterunt, sic inuenire potuerunt. *Tom. 3. de Spiritu & litera, cap. 12. Lege & Tom. 10. de verbis Domini, serm. 55.*

* *Rom. 1.*

II. Quid sit Deus, ineffabile nobis esse & incomprehensibile.

7. de Trinit. cap. 4.

Non parum est nosse quid non sit Deus.

EXcedit supereminentia Deitatis, non solùm vsitati eloquij nostri, sed etiam intelligentiæ facultatẽ. Verùs enim cogitatur Deus quàm dicitur, & veriùs est quàm cogitatur. Non parua autem notitiæ pars est, si antequam scire possimus quid sit Deus, possimus scire quid non sit. *Tom. 3. in sententijs Prosperi ex Augustino collectis, sent. 61.*

Non est similis tibi in Diis Domine †) Quantum autem sit dissimilis Deus, non dixit, quia dici non potest. Intẽdat charitas vestra, Deus ineffabilis est. Faciliùs dicimus quid nõ sit, quàm quid sit. Terram cogitas, non est hoc Deus: mare cogitas, nõ est hoc Deus: Omnia quæ sunt in terra, homines & animalia, nõ est hoc Deus. Omnia quæ sunt in mari, quę volãt per aërem, non est hoc Deus. Quicquid lucet in cœlo, stellæ, Sol, & Luna, non est hoc Deus. Ipsum cœlum non est Deus. Angelos cogita, Virtutes, Potestates, Archãgelos, Thronos & Sedes, Dominationes, non est hoc Deus. Et quid est hoc? Solùm potui dicere, quid non sit. Quæris quid sit? Quod † oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quid quæris vt ascendat in linguam, quod in cor non ascendit? *Tom. 8. super psalm. 85.*

† *psalm. 85.*

Quantum Deꝰ sit creaturæ dissimilis, dici non potest. Facilius ex creaturis discitur quid nõ sit Deus, quam quid sit.

Isai. 64. 1. Cor. 2.

Si ergo non potestis comprehendere quid sit Deus, vel hoc comprehendite quid non sit Deus: multùm profeceritis, si non aliud quàm est, de Deo senseritis: nondum potes peruenire ad quid sit, peruenies ad quid non sit. Non est Deus corpus, non terra, non cœlum, non Luna, non Sol, non stellæ, non corporalia ista. Si enim non cœlestia, quantò minus terrena? Tolle omne corpus adhuc audi aliud: Non est Deus mutabilis spiritus. Nam fateor, & fatẽdum est, quia Euãgelium loquitur: *Deus spiritus est. Sed transi omnem mutabilem spiritum, trãsi spiritum, qui modò scit, modò nescit, modò meminit, modò obliuiscitur, vult quod nolebat, non vult quod volebat, siue patiatur iã istas mutabilitates, siue pati possit. Transi omnia, non inuenis in Deo aliquid mutabilitatis, non aliqnid, quod aliter nunc est, aliter paulò antè fuerit. Nam vbi inuenis aliter, & aliter, facta est ibi quædam mors. Mors enim est, non esse quod fuit. *Tom. 9. in Euang. Ioan. tract. 23.*

Non valẽs intelligere quid Deus sit, intelligat quid nõ sit.

† *Ioan. 4.*

Deus omnis mutationis expers.

Intelligamus Deum si possumus, quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum,

Quomodo inuestigãdũ quid sit Deꝰ.

sine intelligentia creatorem, sine situ præsentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbique totum, sine tempore sempiternũ, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patiẽtem. Quisquis Deũ ita cogitat, etsi nõdum potest omnino inuenire quid sit, piè tamẽ caueat, quantũ potest, aliquid de eo sentire quod non sit. *Tom.5.de Trinit.lib.3.cap.1.*

Tene inconcussa fide Patrem & Filium & Spiritum Sanctum esse Trinitatem, & tamen vnum Deum: non quòd sit eorum communis quasi quarta diuinitas, sed quòd sit ipsa ineffabilis & inseparabilis Trinitas. Patrémque solùm genuisse Filium, Filiúmque solũ genitum à Patre, Spiritum verò sanctum, & Patris & Filij esse Spiritum. Et quicquid tibi, cũ ista cogitas, corporeæ similitudinis occurrerit, abige, abnue, nega, respue, abiice, fuge. Nõ enim parua est inchoatio cognitionis Dei, si antequam possimus nosse quid sit, incipiamus iam nosse quid non sit. *Tom.2.epist.222.ad Consentium, vltra medium.*

III. *Quis homini de Deo sensus habẽdus sit.*

OMnis quę nos circunstat, ad quam nos etiã pertinemus, vniuersa ipsa rerũ natura proclamat, habere se præstantissimum conditorẽ, qui nobis mẽtem rationémque naturalem dedit, qua viuentia, non viuentibus: sensu prędita, non sentientibus: intelligentia, nõ intelligentibus: immortalia, mortalibus: impotẽtib' potẽtia: iniustis, iusta: speciosa, deformibus: bona, malis: incorruptibilia, corruptibilibus: immutabilia, mutabilibus: inuisibilia, visibilibus: incorporalia, corporalibus: beata, miseris præferenda videamus. Ac per vos quoniã rebus creatis creatorẽ sine dubitatione proponimus, oportet vt eũ & summè viuere, & cũcta sentire, atque intelligere, & mori, corrumpi, mutarique nõ posse, nec corpus esse, sed Spiritũ omniũ potẽtissimum, iustissimum, speciosissimum, optimum, beatissimúmque fateamur. *Tom.3. lib. 15. de Trinit. cap.4.*

Attributa Dei multa & præstantissima ex creaturis collecta.

Quid es ergo Deus meus? quid rogo nisi Domnus Deus? Quis enim* Dominus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrũ? Summe, optime, potentissime, omnipotentissime, misericordissime & iustissime, secretissime & præsentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incomprehensibilis, immutabilis mutans oĩa, nũquam nouus, nunquam vetus, innouans omnia, & in vetustatem perducens superbos & nesciunt. Semper agens, semper quietus, colligens & non egens, portans & implens, & protegens, creans & nutriens & perficiẽs, quærens cùm nihil desit tibi, amas nec æstuas, zelas & securus es, pœnitet te & non doles, iraſceris & tranquillus es, opera mutas nec mutas consiliũ, recipis quod inuenis, & nunquã amisisti. Nunquam inops & gaudes lucris. Nunquã auarus & vsuras exigis. Supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquam nõ totum? Reddis debita nulli debens, donas debita nihil perdens. Et quid dicimus Deus meus, vita mea, dulcedo mea sancta, aut quid dicit aliquis, cùm de te dicit? *Tom.1.lib.1. confessionum.cap.4.* Domine amo te. Percussisti cor meum verbo tuo, & amaui te. Sed & cœlũ & terra & omnia quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicũt vt te amem, nec cessant dicere omnibus vt sint inexcusabiles. Altiùs autem tu misereberis, cui * misertus eris, & misericordiam præstabis, cui misericors fueris. Alioquin cælum & terra surdis loquntur laudes tuas. Quid autem amo, cùm te amo? non speciẽ corporis, nec decus temporis, nec candorem lucis: ecce istis amicum oculis, non dulces melodias suauium cantilenarum omnimodarum, nõ florum & vnguentorum & aromatum suaueolẽtiam, non manna & mella, non membra acceptabilia carnis amplexibus. Non hæc amo, cùm amo Deum meũ, & tamen amo quandam lucem, & quandam vocem, & quẽdam odorem, & quendã cibum, & quendam amplexum, cùm amo Deum, lucem, vocẽ, odorẽ, cibũ, amplexũ interioris hominis mei: vbi fulget animæ meæ, quod non capit locus, & vbi sonat, quod nõ rapit tempus, & vbi olet, quod nõ spargit flatus, & vbi sapit, quod nõ minuit edacitas, & vbi hæret quod nõ *sunt in Deo.*

Psalm.17. Deũ quomodo describat Augustin⁹.

Diuinæ prouidẽtiæ opera erga hominem.

Omnis creatura nos ad Dei prouocat amorẽ.

** Rom.9.*

Perfectiones rerum omniũ præstantissimæ

diuellit satietas. Hoc est quod amo, cùm Deum meũ amo. Et quid est hoc? interrogaui terrã, & dixit: Non sum, & quæcunque in eadem sunt, idem cõfessa sunt. Interrogaui mare & abyssos, & reptilia animarum viuarum, & responderũt: Nõ sum Deus tuus, quære super nos. Interrogaui auras flabiles, & inquit vniuersus aër cũ incolis suis: Fallitur Anaximenes, non sum Deus tuus. Interrogaui Cœlum, Solẽ, Lunã, Stellas, neque nos sumus Deus quẽ quæris, inquiunt. Et dixi omnibus his quæ circunstant fores carnis meæ: Dicite mihi de Deo meo quod vos non estis, dicite mihi de illo aliquid, & exclamauerũt voce magna: * Ipse fecit nos. Interrogatio mea, intentio mea, & respõsio eorũ, species eorum. Et direxi me ad me, & dixi mihi. Tu quis es? Et respondi, Homo. Et ecce corpus & anima in me mihi præsto sunt, vnum exterius, & alterum interius. Quid horum est, vnde quærere debui Deum meum, quem iam quæsiuerã per corpus à terra vsque ad cœlũ, quousque potui mittere nuncios, radios oculorum meorum? Sed melius quod interius est: quippe renunciabant omnes nuncij corporales præsidenti & iudicanti de singulis responsionibus cœli & terræ, & omniũ quæ in eis sunt dicentium: Non sumus Deus, *sed ipse fecit nos: homo interior cognouit hæc per exterioris ministerium, ego interior cognoui hæc, ego animus per sensus corporis mei. *Ibidem libro* 10. *cap.* 6.

Quomodo per creaturas ad Dei cognitionem afcendatur.

* *Psal.* 99.

Melius per animum nostrum quàm per res corporeas cognoscitur Deus

* *psal.* 99.

Quid est, inquã, omnipotens Deus? Quid nisi inæstimabilis, ineffabilis, incõprehensibilis, vltra omnia, extra omnia, præter omnia? omnem enim creaturam suam excedit, omnẽ facturam præterit, vniuersa præcellit. Si enim quæras magnitudinẽ, maior est, si pulchritudinem, pulchrior, si dulcedinẽ, dulcior, si plendorem, fulgidior, si iustitiã, iustior, si fortitudinẽ, fortior, si pietatem, clementior. Nulla enim ratio patitur, vt vel factura factori suo æquetur, vel op⁹ artifici cõparetur: sicut legitur in Propheta: Qui fecit fortia, fortior est, & qui fecit pulchra, pulchrior illis est. *To.* 10. *de verb. Apost. serm.* 1.

Nulla ratio patitur, ut factura factori suo æquetur, vel cõparetur.

* *Sapien.* 13.

Deus supra quem nihil, extra quem nihil, sine quo

nihil, vltra quem nihil, infra quẽ nihil. Deus sub quo totũ, cum quo totũ, in quo totũ. Deus * à quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Deus cuius nos fides excitat, Spes erigit, Charitas iungit. Deus qui petere *iubes, & inuenire facis, & pulsantibus aperis. Deus à quo auerti, cadere est, in quem conuerti, resurgere, in quo manere, consistere. Deus quem nemo amittit nisi deceptus, nemo quærit nisi admonitus, nemo inuenit nisi purus aut purgatus. Deus quem nescire, mori est, quem nosse viuere est, quem spernere, perire est, cui seruire, regnare est. *Tom.* 9. *de speculo, cap.* 33. *In eundem sensum quamplurima leges Tom.* 1. *Soliloq. libr.* 1. *cap.* 1. *& Tomo* 10. *Soliloq. cap.* 32.

* *Rom.* 11.

* *Matth.* 7.

IIII. Deum Omnipotentem esse.

IN clarissima luce sapientię videbitur *(post hanc vitã)* quod nunc piorum fides habet, antequã manifesta cognitione videatur, quã certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei, quàm multa possit & non velit, nihil autem velit quod non possit, quamque sit verum quod in Psalmo canitur: * Deus autem noster in cœlo sursum, in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. Quod vtique non est verum, si aliqua voluit & non fecit: & quod est indignius ideò non fecit, quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impediuit. Non ergo fit aliquid nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. *Tom.* 3. *Enchirid. cap.* 95.

Deus potest quicquid vult, nõ vult autem quicquid potest.

* *Psal.* 113.

Nihil fit, quod Deus non faciat, vel fieri sinat.

Omnipotẽs est ad facienda maiora & minora. Omnipotens est ad cælestia & terrestria. Omnipotens est ad facienda immortalia & mortalia. Omnipotens est ad facienda spiritalia & corporalia. Omnipotẽs est ad facienda visibilia & inuisibilia, magnus in magnis, nec paruus in minimis. Postremò Omnipotens est ad facienda omnia, quæ facere voluerit. Nam ego dico, quanta non possit. ! Non potest mori, non potest peccare, non potest mentiri, non potest falli. Tanta non potest, quæ si posset, non esset Omnipotens. *Tom.* 10. *de temp. serm.* 119.

In Deũ nullus caderepotest defectꝰ.

Deus omnipotens est, & cùm sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri nō potest, & quod
*2. Tim. 2. ait Apostolus, * negare seipsum non potest. Quàm multa non potest, & omnipotens est. Et ideò omni-
Omnipotentia Dei est, nō posse falli aut peccare. potēs est, quia ista non potest: nam si mori posset, non esset omnipotens: si mentiri, si falli, si fallere, si iniquè agere, non esset omnipotens: quia si hoc in eo esset, nō fuisset dignus, qui esset omnipotens. Prorsus omnipotens pater noster peccare non potest. Facit quicquid vult, ipsa est omnipotentia, facit quicquid benè vult, quicquid iustè vult: quicquid autē malè fit non vult. Nemo resistit omnipotenti, vt non quod vult faciat.
Psal. 145. Ipse fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt inuisibilia & visibilia. Inuisibilia sicut sunt in cælis, sedes, dominationes, principatus, potestates, archāgeli, angeli, si benè vixerim⁹, ciues nostri. Fecit in cęlo visibilia, Solem, Lunam, stellas. Suis animalibus terrestribus ornauit terrā, impleuit aërem volatilibus, terram ambulantibus & serpentibus, marē natantibus,
Gen. 1. omnia impleuit suis creaturis propriis: fecit & hominem ad imaginem & similitudinem suam. *Tom. 9. de Symb. ad cat. lib. 1. cap. 1. Lege & lib. 2. cap. 3.*

Omnipotentem autem Deum non ita dicimus, ac si eum etiam mori posse credamus, & quia hoc non potest, ideò non sit dicendus omnipotēs. Ille planè omnipotēs verè solus dicitur, quia verè est, & à quo solo est, quicquid aliquo modo est, vel spirituale, vel corporale: quia vniuersa creatura sua vtitur, vt ei placet. Placet autem illi secundùm veram incommutabilémque iustitiam, quod ipsi sibi est, omnia mutabilia, cùm ipse sit incommutabilis, commutare pro meritis siue naturarum siue factorum. *Tom. 6. contra Faust. Manich. lib. 26. cap. 5.*

Disputātes contra Dei omnipotētiā cōtra animas suas argumē tantur. Qui fideliter disputant, scire volunt diligentius, quid respondeant infidelibus: qui autem infideliter disputant, argumentantur contra animas suas, disputantes contra potentiam omnipotentis, dicentes: Vnde fieri potest, vt mortu⁹ resurgat? Dico ego: Deus est qui facit, & tu dicis, fieri non potest. Non dico: Da mihi Christianum, da mihi Iudæum: sed, da mihi Paganum

multorum idolorum cultorem, dæmonū seruum, qui non dicat, Deum esse omnipotentē, negare Christum potest, negare omnipotentem Deum nō potest. Quem tu ergo credis, quasi pagano loquor, quem tu credis Deum omnipotentem, ipsum ego dico mortuorū suscitatorem. Si dixeris: Non potest fieri, derogas omnipotenti. Si autem credis illū omnipotentem, me quare respuis ista dicentem? *Tom. 10. de temp. serm. 139. Lege etiam de Ciuit. Dei lib. 5. cap. 5. & lib. 22. cap. 25. Item contra Felicem Manichæum lib. 2. cap. 18.*

Facilè⁹ negatur Christus, quàm Dei omnipotentia.

V. Dei prouidentia omnia regi.

SIcut Deus vbique totus, nullis inclusus locis, nullis vinculis alligatus, in nullas partes sectilis, ex nulla parte mutabilis, implens cœlum & terram presente potentia, nō absente natura. Sic itaque administrat omnia quæ creauit, vt etiam proprios exercere, & agere motus sinat. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 7. cap. 30.*

Nihil fit, quod Deus non velit, aut fieri permittat. Voluntas Dei est prima & summa causa omniū corporalium, spiritualiúmque motionum. Nihil enim fit visibiliter & sensibiliter, quod non de inuisibili & intelligibili summi Imperatoris aula, aut iubeatur, aut permittatur, secundùm ineffabilem iustitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum, in ista totius creaturæ amplissima quadam vniuersaque Republica. *Tom. 3. lib. sent. sent. 58.*

Redarguūtur qui præcipuas tātū mūdi partes prouidentia diuina gubernari putant. Nec audiendi sunt, qui putauerūt sublimes quidem mūdi partes, id est, à confinio corpulentioris aeris huius, & supra, diuina prouidentia gubernari: hāc autem imam partem terrenam & humidam aëríque huius vicinioris, qui terrarum & aquarū exhalationibus humescit, in quo venti nubésque consurgunt, casibus potius & fortuitis motibus agitari. Contra hos loquitur Psalmus, qui cū explicasset laudem cælestiū, se etiam ad ista inferiora conuertit, dicēs: *Laudate Dominum de terra dracones & omnes abyssi: ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, quæ faciunt verbum eius. Nihil enim tam videtur casibus volui, quàm omnes istæ procellosæ ac turbulentæ qualitates, quibus cæli
*Psal. 148.

huius inferioris, quod non immeritò etiam terræ nomine deputatum est, facies variatur & vertitur. Sed cùm addidit: † Quæ faciunt verbum eius: satis ostendit, earum quoque rerum ordinem diuino subditum imperio latere nos potius, quàm vniuersitatis deesse naturæ. Quod autem ore suo Saluator dicit:* vnum passerem non cadere in terrã sine Dei voluntate, & † quod fœnum agri post paululum mittendum in clibanum, ipse tamen vestiat: nónne confirmat non solùm totam istã mundi partem rebus mortalibus & corruptibilibus deputari, verùm etiam vilissimas eius abiectissimásque particulas diuina prouidentia regi? *To.3. de Gen. ad literam, lib.5. cap.21. Idem docet de Agone Christiano, cap.8.*

† *Ibidem.*

* *Matt.10.* † *Luc.12.*

Natt.6. Vilissimas & abiectissimas etiam mũdi partes dei prouidẽtiæ subiectas esse, Scripturis probat.

In ipsum mundum, velut in quandam magnam arborem rerum, oculus cogitationis attollitur, atque in ipso quoque gemina operatio prouidentiæ reperitur, partim naturalis, partim volũtaria. Naturalis quidem per occultam Dei administrationem, quæ etiam ligni & herbis dat incrementum: voluntaria verò per angelorum opera & hominum. Secundùm illam primam cælestia superiùs ordinari, inferiúsque terrestria, luminaria, syderáque fulgere, diei noctísque vices agitari, aquis terram fundatam interlui atque circumlui, aërem altius superfundi, arbusta & animalia concipi & nasci, crescere & senescere, occidere, & quicquid aliud in rebus interiore naturalique motu geritur. In hac autem altera signa dari, doceri & discere, agros coli, societates administrari, artes exerceri, & quæque alia, siue in superna societate aguntur, siue in hac terrena atque mortali: ita vt bonis consulatur, & per nescientes malos: inque ipso homine eandem geminam prouidentiæ vigere potentiam. *Ibidem lib.8. cap.9.*

Duplici diuinæ prouidentiæ operatione mũdus administratur.

Non tãtùm causæ naturales & earũ effectus, sed etiam liberæ voluntates Dei prouidentiæ reguntur.

Mouet itaque occulta potẽtia vniuersam creaturam suam, eóque motu illa versata, dum angeli iussa perficiunt, dũ circumeũt sydera, dum alternant venti, dum abyssus aquarum lapsibus & diuersis etiam per aërem conglobationibus agitatur, dum vireta pullulant suáque semina euoluunt, dum animalia gignũt, varióque

Deus prouido motu vniuersam creaturam mouet.

appetitu proprias vitas agunt, dum iniqui iustos exercere permittuntur, explicat secula, quæ illi cum primùm condita sunt tanquam implicita indiderat: quæ tamen in suos cursus non explicarentur, si ea ille qui condidit, prouido motu administrare cessaret. *Tom.3. de Genes. ad literam lib.5. cap.20. Plura Tom.5. de Ciuitate Dei lib.5. cap.11. Item lib.7. cap.29. Et lib.10. cap.14. Et lib.22. cap.24.*

Sed ijs, tamen qui putãt iniustum Deum, cùm iustos in doloribus & laboribus vident: aut certè si non audent iniustum Deum dicere, vel res humanas non curare arbitrãtur, vel semel statuisse necessitates fatorũ, contra quas nec ipse aliquid facit, ne ordinem rerum à se dispositum inconstantia turbare credatur: aut aliquid aliud opinantur, quòd Deus in aliquo inualidus non possit à iustis ista mala prohibere: dicendum est, nullam fuisse futuram iustitiã in hominibus, si res humanas non curaret Deus: quia omnis ista hominũ iustitia, quam & tenere animus humanus rectè faciẽdo potest & peccãdo amittere, non imprimeretur animæ, nisi esset aliqua incommutabilis iustitia, quæ integra inueniretur à iustis, cùm ad eam conuerterentur: integra relinqueretur à peccãtibus, cùm ab eius lumine auerterentur. Quæ iustitia incõmutabilis vtique Dei est, nec eam porrigeret ad illustrandos ad se conuersos, si res humanas nõ curaret. Si verò proptrerea gratia perperi iustos non sineret, quia contra ordinem rerum à se dispositum nollet venire, nec ipse iustus esset, non quia dispositionem suam seruare non vult, sed quia ita dispositit ipsum ordinem rerum, vt immeritis pœnis iusti affligantur. In aliquo autem Deum esse inualidum ad repellenda mala, quæ iusti patiuntur, quisquis opinatur, ideò desipit, quia non intelligit, sicut nefas est iniustũ Deum dicere, ita nefas, esse omnipotentem negare. *Tom.4. lib.83. quæstionum, quæstion. 72. vide quæ in eadem quæstione sequuntur.*

Necessitas fati reprehenditur.

Nulla in hominibus esset iustitia, si Deus res humanas nõ curaret.

VI. Deum esse vbique.

NVsquam absens est, qui cœlum & terram implẽt, nec spacijs includitur paruis, magnísq; diffundi-

Deus vbique totus.

tur, sed vbique totus est, & nullo continetur loco. *Tom. 2. epist. 112. ad Paulinam, cap. 12.*

**Hier. 23.*

Non enim quia dicimus Deum & in cælo esse & in terra, ipse quippè ait per Propheram: *cælũ & terram ego impleo, aliam partem dicturi sumus eum in cælo habere, & in terra aliam, sed totus in cœlo est, totus in terra: non alternis temporibus, sed vtrunque simul, quod nulla natura corporalis potest. *Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 22. cap. 29.*

Deus nõ occupat locum mole corporis, sed maiestate vbique præsto est.

Quærunt (*Manichæi*) quomodo Sathanas cum Deo loqui potuerit: non intuentes (non enim possunt superstitione & contentione cæcati) Dominum non loci spacium mole corporis occupare, & sic alibi esse, alibi non esse, vel certè hîc habere partem aliam, & alibi aliam: sed maiestate vbique præstò esse, non per partes diuisum, sed vbique perfectum. *Tom. 4. de sermone Domini in monte, lib. 2. petitione 5.*

Est ergo Deus per cuncta diffusus, ipse quippè ait per Prophetam: † Cælum & terram ego impleo. Et quod paulò antè posui de sapientia eius: Attingit * à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Itémque scriptum est: † Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, eique dicitur in quodam Psalmo: Quò ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cælum, tu ibi es: si descendero ad infernum, ades: quia substantialiter Deus vbique diffusus. Sed sic est Deus per cuncta diuisus, vt non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens, & sine onere continens mundum. Non tamen per spacia locorum, quasi mole diffusa, ita vt in dimidio mundi corpore sit dimidius, & in alio dimidio dimidius, atque ita per totum totus: sed in solo cælo totus, & in sola terra totus, & in cælo & in terra totus solus, & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus. *Tom. 2. epist. 57. ad Dardanum, in solut. quæst. 1.*

† *Hier. 23.*
* *Sap. 8.*

† *Sap. 1.*
Psal. 138.
Amos 9.

Deus substantialiter vbique diffusus.

Constituebam in conspectu Spiritus mei vniuersam creaturam, quicquid in ea cernere possumus, sicuti est terra, & mare, & aër, & sydera, & arbores, & animalia mortalia, & quicquid in ea non videmus, sicut firmamentum cæli, insuper & omnes angelos, & cuncta spiritualia eius: sed etiã ipsa quasi corpora essent, locis & locis ordinauit imaginatio mea: & feci vnam massam grandem, distinctam generibus corporum, creaturam tuã, siue quæ vera corpora erant, siue quæ ipse pro spiritibus finxeram: & eam feci grandem, non quantum erat quod scire non poteram, sed quantum libuit vndique versum sanè finitam: Tu autem Domine ex omni parte ambientem eam & penetrantem, sed vsquequaque infinitũ: tanquã si mare esset vbique, & vndique per immensa spacia infinitum solum mare, & haberet intra se spongiam quamlibet magnam, sed finitam tamen, plena esset vndique spõgia illa ex omni sua parte ex immenso mari: sic creaturam tuam finitam te infinito plenã putabam, & dicebã. Ecce Deꝰ & ecce quæ creauit Deus, & ecce quomodo ambit atque implet ea. *Tom. 1. de Confes. lib. 7. cap. 5. Hæc atque similia in Augustino intellige secundùm superiora. Lege To. 6. contra Epist. Manichæi, cap. 19. & sequentibus. Item contra faustum Manich. lib. 6.*

Similitudine spongiæ & maris adumbratur vbiquitas Dei.

VII. Deum summum esse bonum, in quo vita beata consistat.

Summum bonum & bonorum omnium finis Deus.

IN Deo summũ hominis bonũ constitutum est, nõ quod alia bona non sint, sed summũ id dicitur, quo cuncta referuntur. Eo enim fruẽdo quisque beatus est, propter quod cætera vult habere, cùm illud iã non propter aliud, sed propter seipsum diligatur. Et ideò finis ibi dicitur, quia iã quò excurrat, & quò referatur nõ inueniretur: Ibi requies appetendi, ibi fruẽdi securitas, ibi trãquillissimum gaudium optimæ voluntatis. *Tom. 2. Epist. 56, ad Dioscorum, circa medium.* Eò est omnino tendendum, ad id oĩa cõsilia nostra referẽda. Bonorũ summa Deus nobis est, Deꝰ est nobis summũ bonũ. Neque infra remanẽdũ nobis est, neque vltra quærendũ. Alterũ enim periculosum, alterũ nullum est. *Tom. 1. de moribus Eccles. Cathol. lib. 1. cap. 8.* Nam quid erit aliud optimum hominis, nisi cui inhærere est beatissimum? Id autem est solus Deus, cui hærere certè non valemus, nisi dilectione. *Ibid. cap. 14. Vide & alia eiusdem libri.*

Bonorũ summa Deus nobis est.

Summum bonũ quo superius non est, Deus est: ac per hoc incommutabile bonũ est, & ideo verè æternum,& verè immortale. Cætera omnia bona nõ nisi ab illo sunt,sed non de illo. De illo enim quod est,hoc est,quod ipse est: ab illo autẽ quæ facta sunt, nõ sunt quod ipse. Ac per hoc si solus ipse incõmutabilis,omnia quæ fecit, quia ex nihilo fecit, mutabilia sunt. *Tom.6.de natura boni contra Manichæ.cap.1.*

Omnia bona sunt à Deo,sed nõ omnia de Deo.

Bonum tuum quære ô anima. Est enim bonũ aliud alteri,& omnes creaturæ habent quoddã bonũ suum integritatis suæ,& perfectionis naturæ suæ. Interest quid cuique rei imperfectæ necessariũ sit, vt perficiatur: quære tuum bonum. Nemo† bonus nisi vnus Deus.Summum bonũ,hoc est tuũ bonũ. quid deest, cui summum bonum, bonum est? *To.8.in Psal.101.*

† *Luc.18.*

Summum bonum animæ bonum.

Bona est terra altitudine montiũ,& temperamento collium, & planicie camporum, & bonum prædium, amœnum ac fertile,& bona domus paribus membris disposita, & ampla, & lucida, & bona animalia, animantia corpora,& bonus aër,modestus & salubris, & bonus cibus,suauis atq; aptus valetudini, & bona valetudo sine doloribus & lassitudine,& bona facies hominis dimẽsa pariliter,& affecta hilariter, & luculẽter colorata, & bonus animus amici,consensionis dulcedine & amoris fide,& bonus vir iustus, & bonæ diuitiæ, quia facilè expediunt, & bonum cœlum cum Sole & Luna & stellis suis,& boni Angeli, sancta obedientia, & bona locutio suauiter docens, & congruenter mouens audientem. Et bonum carmen canorum numeris, & sententijs graue. Quid plura & plura? Bonum hoc & bonũ illud. Tolle hoc & illud, & vide ipsum bonum si potes, ita Deum videbis non alio bono bonum, sed bonum omnis boni. Neque enim in his omnibus bonis, vel quæ commemoraui,vel quæ alia cernuntur siue cogitantur, diceremus aliud alio melius cùm verè iudicamus,nisi esset nobis impressa notio ipsius boni, secundùm quod & probaremus aliquid,& aliud alij præponeremus. Sic amandus Deus,non hoc & illud bonũ,sed ipsum bonum. Quærendum enim bonum animæ, non cui su-

Quælibet res creata est bonum aliquod, at Deus absolutũ bonũ.

Impressa nobis notio summi boni.

peruolit & iudicãdo,sed cui hæreat amãdo. Et quid hoc nisi Deus? *Tom.3.de Trinitate lib.8 ca.3.*

Si enim homo ita creatus est, vt per id quod in eo præcellit,attingat illud,quod cuncta præcellit, id est vnum, verum, optimum Deum,sine quo nulla natura subsistit, nulla doctrina instruit, nullus vsus expedit:ipse quæratur, vbi nobis omnia sunt secura:ipse cernatur,vbi nobis certa sunt omnia: ipse diligatur, vbi nobis recta sunt omnia. *Tom.5. lib.8.de ciuitate Dei,ca.4.*

CAPVT SECVNDVM
DE TRINITATE ET vnitate Dei
1. In Diuinis esse Trinitatem personarum, & vnitatem essentiæ.

CRedimus & tenemus, & fideliter prædicamus quòd Pater genuerit Verbũ, hoc est sapientiã,per quam facta sunt omnia, vnigenitum Filium, vnus vnum,æternus coæternum,summè bonus æqualiter bonum,& quòd Spiritus sanctus simul & patris & Filij sit Spiritus, & ipse consubstantialis,& coæternus ambobus. Atque hoc totum & Trinitas sit propter proprietatem personarum,& vnus Deus propter inseparabilem diuinitatem, sicut vnus omnipotens propter inseparabilem omnipotentiam: ita tamen, vt etiam cum de singulis quæritur, vnusquisque eorũ & Deus & omnipotens esse respondeatur: cùm verò de omnibus simul,non tres Dij vel tres omnipotẽtes, sed vnus Deus omnipotens: tanta ibi est in tribus inseparabilis vnitas,quæ sic se voluit prædicari. *Tom.5.lib.11.de ciuit. Dei,cap.24.*

Spiritꝰ sanctus Patris & Filij est Spiritꝰ,ambobꝰ cõsubstantialis.

Vnde etiam in Fide Catholica contra venena quorundam hæreticorum sic ædificamus,vt dicamus Patrẽ & filium & Spiritum sanctum vnius substantiæ esse. Quid est vnius substantiæ? verbi gratia. Si aurum est pater, aurum & Filius: aurum & spiritus sanctus.

Quicquid est Pater in eo quòd Deus est, hoc est & Filius, hoc est Spiritus sanctus.

Quicquid est Pater, quod Deus est, hoc est Filius, hoc Spiritus sanctus. Cùm autem Pater est, non illud est, quod illud est. Pater enim non ad se, sed ad Filiũ dicitur. Ad se autem Deus dicitur. Itaque eo quod Deus est, hoc ipso substantia est. Et quia eiusdem substantiæ Filius, proculdubio & Filius Deus. At verò quòd Pater est, quia non substantiæ nomen est, sed refertur ad Filiũ, non sic dicimus Filium Patrem esse, quomodo dicimus Filiũ Deum esse. Quæris quid sit Pater? Respondetur Deus. Quæris quid sit filius? Respondetur Deus. De solo Patre interrogatus, Deum responde: de solo Filio interrogatus, Deum responde: de vtroque interrogatus, nõ Deos, sed Deum responde. Nõ sicut in hominibus: Quæris quid sit Pater Abraham? respõdetur homo, substantia eius respondetur: Quæris quid sit Filius ejus Isaac? respondetur homo: eiusdem substantiæ Abraham & Isaac. Quæris quid sit Abraham & Isaac? Non respondetur homo, sed homines. Non sic in diuinis: tanta enim ibi est substantiæ societas, vt æqualitatem admittat, pluralitatẽ non admittat. *Tom. 8. in Psal. 68. concione prima.*

Quãuis in reb⁹ creatis quod dicitur absolutè de singulis in numero singulari, de plurib⁹ similib⁹ posset numero multitudinis enunciari, non tamẽ in diuinis propter essentiam, quæ nullam admittit pluralitatem.

Per quid diuinæ personæ distinguantur.

Credimus vnum esse Deum Patrem & Filiũ & Spiritũ sanctum. Patrẽ, eò quòd Filium habeat. Filium, eò quòd Patrem habeat. Spiritum sanctum, eò quòd sit ex Patre & Filio procedens, Patri & Filio coæternus. Pater ergo principiũ Deitatis, qui sicut nũquam fuit non Deus, ita nunquam fuit non Pater, à quo Filius natus, à quo Spiritus sanctus non natus, quia non est Filius, neque ingenitus, quia non est Pater, neque factus, quia nõ est ex nihilo, sed ex Deo Patre & Deo Filio, Deus procedens Pater æternus, eò quòd æternũ habeat Filium, cuius æternus sit Pater. Filius æternus, eò quòd sit Patri coæternus. Spiritus sanctus æternus, eò quòd sit Patri & filio coæternus. Non confusa in vna persona Trinitas, vt Sabellius dicit, neque separata, aut

Spiritus sanctus à Patre & Filio nõ nat⁹ nec factus: sed Deus procedens.

ta, aut diuisa in natura Diuinitas, vt Arrius blasphemat, sed alter in persona Pater, alter in persona Filius, alter in persona Spiritus sanctus. Vnus natura in sancta Trinitate Deus Pater, Filius, & Spiritus sanctus. *Tom. 3. de Eccles. dogmatibus. cap. 1.*

In Trinitate ergo quæ Deus est, & pater Deus est, & Filius Deus est, & Spiritus sanctus Deus est, & simul hi tres vnus Deus: nec huius Trinitatis tertia pars est vnus, nec maior pars duo, quàm vnus est ibi: nec maius aliquid sunt omnes quàm singuli, quia spiritalis hæc, non corporalis est magnitudo. qui potest capere, capiat: qui autẽ non potest, credat & oret, vt quòd credit, intelligat. *Tom. 6. contra Maxim. Arrian: Episcop. lib. 3. cap. 10.*

II. *In Diuinis quãuis plures personæ distinctæ sint, non tamen plures Deos, sed vnum esse Deum.*

Summa Catholicæ Confessionis de Trinitate. De consec. dist. 3. cap. omnes quos.

Catholica Fides credit Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vnum Deum, vnius substãtiæ Trinitatem, inseparabiliter, æqualiter, non commixtione confusam, non distinctione separatam. *Tom. 6. de eo quod dictum est: Ego sum qui sum.*

Omnes (*enim*) quos legere potui, qui ante me scripserunt, de Trinitate quæ est Deus, diuinorum librorum veterum & nouorum Catholici tractatores, hoc intẽderunt secundum scripturas docere, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus, vnius eiusdémque substãtiæ inseparabili æqualitate diuinam insinuent vnitatem. Ideóque non sint tres Dij, sed vnus Deus: quãuis Pater Filium genuerit, & ideo Filius nõ sit qui Pater est: filiúsque à Patre sit genitus, & ideo non sit Pater qui Filius est: Spiritúsque Sãctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantum Patris & Filij Spiritus, Patri & Filio etiam ipse coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem. *Tom. 3. de Trinit. lib. 1. cap. 4.*

Principaliter atque indubitanter toto corde retine, Patrem Deum, Filium Deum, & Spiritum sanctum Deum, id est, sanctam atque ineffabilem Trinitatem, vnum esse naturalem Deũ, de quo in Deuteronomio dicitur. * Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus

* *Deut. 6.*

* Matth.4. est. Et* Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Veruntamen quia istum vnum Deum, qui solus est verus naturaliter Deus, nō Patrē solum, neque Filium solū, neque solum Spiritum sanctum, sed simul Patrem & Filiū & Spiritum sanctum diximus esse, cauendum est, ne sicut Patrem & Filium & Spiritū sanctum vnum Deum esse, quantum ad naturalem attinet vnitatem, veraciter dicimus: sic eum qui Pater est, eundem vel Filium, vel Spiritum sanctū, aut eum qui Filius est, siue Patrem, siue Spiritum sanctū, aut eum qui Spiritus sanctus proprie in confessione huius Trinitatis dicitur, vel Patrem vel Filium personaliter dicere siue credere, quòd omnino nephas est, audeamus. Fides enim quā sancti Patriarchæ atque Prophetæ ante incarnationē Filii Dei diuinitus acceperunt, quam etiam sancti Apostoli ab ipso Domino in carne posito audierunt, & Spiritus sancti magisterio instructi, non solùm sermone prædicauerūt, verùmetiam ad institutionem saluberrimam posterorū scriptis suis inditam reliquerunt, vnum Deum prædicat Trinitatē, id est Patrem, & Filium, Spiritum sanctum. Sed Trinitas vera nō esset, si vna eadēque persona diceretur Pater & Filius & Spiritus sanctus. Si enim sicut est Patris & Filij & Spiritus sancti vna substātia, sic esset vna persona, nihil omnino esset, in quo veraciter Trinitas diceretur. Rursus quidem Trinitas esset vera, sed vnus Deus Trinitas ipsa non esset, si quēadmodū Pater & Filius & Spiritus sanctus, personarū sunt ab inuicem proprietate distincti, sic fuissent naturarum quoque diuersitate discreti. Sed quia in illo vno vero Deo Trinitate nō solùm quod vnus Deus est, sed etiam quod Trinitas est, naturaliter verum est: propterea ipse verus in personis Trinitas est, & in vna natura vnus est. *Tom.3 de Fide ad Petrum cap.1. Lege quæ ibidem sequuntur.*

Nisi essent in diuinis tres personæ nō esset Trinitas: & nisi esset essentiæ vnitas, non esset vnus Deus.

Damnātur tres Deos cōstituentes.

MALEDICTVS qui indiuisam Deitatē Patris & Filij & Spiritus sancti non confitetur. Maledictus qui propria nomina personarum, Tres Deos, aut tres Dominos, aut tres Spiritus confitetur. *Tom. 10. Ser. 6. de tempore.*

III. In Deo esse tres personas seu hypostases & vnam numero essentiam.

CREDIMVS in Deū Patrē omnipotentē cunctorum visibilium & inuisibiliū conditorē. Credimus & in Dominū Iesum Christum, per quem creata sunt omnia, verū Deū vnigenitū, verū Dei Filiū, non factū aut adoptiuū sed genitū, vnius cum Patre substantiæ quā Græci dicunt Homousiō, atque ita per oīa æqualē Deo Patri, vt nec tēpore, nec gradu, nec potestate esse possit inferior. Tātúmque esse cōfitemur illū, qui est genitus, quātus est ille qui genuit. Nō aūt quia dicimus genitū à Patre Filiū, diuinæ & ineffabili generationi aliquod tēpus ascribimus, sed nec Patrē dicimus aliquando cœpisse, nec Filiū. Nō enim possumus aliter cōfiteri æternū Patrē, nisi cōfiteamur etiā & Filiū coæternū. Ex Filio Pater dicitur, & qui semper Pater fuit, semper Filiū habuit. Credimus & in Spiritum sanctū, Deū verū ex Patre procedentē, æqualē per oīa Patri & Filio, natura, voluntate, potestate, æternitate, substantia. Nec est prorsus aliquis in Trinitate gradus nihil quod inferius superiúsque dici possit. Ideo tota Deitas sua perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis quæ proprietatē personarū indicāt, quicquid de vna persona dicitur, de tribus dignissimè possit intelligi. Atque vt cōfutantes Arriū, vnā eandémque dicimus Trinitatis substantiā esse, & vnū in tribus personis fatemur deū, ita impietatē Sabellij declinātes, tres personas expressas sui proprietate distinguimus, non ipsum sibi Patrē, ipsum Filiū, ipsū Spiritū sanctū esse dicētes, sed aliā Patris, aliā Filij, aliā Spiritus sancti esse personā. Nō enim noīa rātūmodo, sed etiā nominū proprietates, i. personas cōfitemur. *Tom.10. de temp. ser. 191. Est hic sermo et apud Hier. To. 4. in expo. sym. ad Da.*

Facit hoc cō tra nostri tēporis Trinitarios.

Generatio Filij nullum habuit initiū tēporis, sed est æterna.

Hæc Trinitas est vnius eiusdémque naturæ atq; substātię, nō minor in singulis, quàm in omnibus, nec maior in omnibus quàm in singulis, sed tāta in solo Patre vel in solo Filio, quanta in Patre simul & Filio, & tanta in solo Spiritu sancto, quanta simul in Patre & Filio, & Spiritu sancto. Neque enim Pater vt haberet Filium de seipso, minuit seipsum, sed ita genuit

Substantia siue essentia diuina tāta in qualibet, quāta est in tota Trinitate.

de se alterum se vt totus maneret in se,&esset in filio tantus, quantus & solus. Similiter & Spiritus sanctus integer de integro non procedit ,vnde procedit,sed tantus cum illo,quantus ex illo,nec minuit eũ procedendo, nec auget hærendo .Et hæc omnia nec confusè vnũ sunt, nec distinctè tria sunt, sed cùm sint vnum,tria sunt:& cùm sint tria,vnũ sunt. Proinde qui tam multis cordibus fideliũ suorũ donauit, vt essent * cor vnum,quantò magis conseruat in seipso, vt sint hæc tria & singula Deus,& simul omnia non tres dij, sed vnus Deus. Hic est vnus Dominus Deus noster, cui vniuersa pietate seruitur,cui sola latria debetur. *Tom.2. Epist.66.ad Maximum.*

* *Act.24.*

Vnaquæque persona est Deꝰ,tres autẽ simul non tres Dij,sed vnus Deus.

Cõtra Sabellianos & Seruetianos.

Nec eos audiamus,qui dicũt Patrem tantummodò esse,nec habere Filium,nec esse cum eo Spiritum sanctum: sed ipsum Patrem aliquando appellari Filium, aliquando Spiritum sanctũ.Nesciunt enim principiũ ex quo sunt omnia:& imaginem eius per quam formantur omnia,& sanctitatem eius,in qua ordinantur omnia.*Tom.3.de agone Christiano.cap.14.*

Cõtra Trinitarios.

Nec eos audiamus,qui indignantur & stomachantur,quia non tres Deos colendos dicimus .Nesciunt enim quòd sit vna eadémque substantia,& phantasmatibus suis illuduntur·quia solent videre corporaliter vel animalia tria,vel quęcunque corpora tria,locis suis esse separata.Sic putant intelligendũ substantiam Dei & multum errant:quoniam superbi sunt,& non possunt discere,quia nolunt credere. *Ibid.1.ca.5.*

Cõtra Arrianos & Eunomianos.

Nec eos audiamus, qui Patrem solum verum Deũ & sempiternum esse dicunt: Filium autem non de ipso genitum,sed ab ipso factum de nihilo,& fuisse tempus quando nõ erat, sed tamen primũ locum tenere in omni creatura:& Spiritum sanctum minoris majestatis esse,quàm Filium,&ipsum factum esse post Filium:& horum trium diuersas esse substantias, tanquam aurum & argentum & æramentum. Nesciunt enim quid loquantur ,& de his rebus,quas per oculos carneos videre consueuerunt, vanas imagines ad disputationes suas transferunt. *Ibid.cap.16.*

Damnantur

Si quis non dixerit,Patris & Filij & Spiritus sancti,

vnam diuinitatem,parem maiestatem, potẽtiam vnã, gloriam ,dominationem ,vnum regnum atque vnam voluntatem ,anathema sit . Si quis tres personas ,non dixerit veras,Patris & Filij & Spiritus sancti,æquales semper viuentes,omnia continentes, visibilia & inuisibilia,omnia potentes,omnia iudicantes,omnia viuificantes,omnia facientes,omnia quæ saluanda sunt, saluantes ,anathema sit.*Tom . 10.de Temp.Sermone 129.*

his Anathematismis Trinitarij & Seruetiani.

III I.Simplicem esse in personarum Trinitate Deitatis essentiam.

NEc quoniam Trinitas est,ideóq; triplex putandus est. Alioquin minor erit Pater solus,aut Filius solus, quàm simul Pater & filius. Quanquam nõ inueniatur, quomodo dici possit, aut Pater solus ,aut Filius solus, cum semper atque inseparabiliter & ille cum Filio sit,& ille cum Patre:non vt ambo sint Pater,aut ambo Filius,sed quia semper in inuicem,neuter solus.*Tom.3. de Trinit.lib.6.cap.7.*

Deus non triplex est, quãuis Trinitas dicatur.

In summa Trinitate tantum est vna (*persona*) quantum tres simul ,nec plus aliquid sunt duæ,quàm vna: & in se infinita sunt.Ita & singula sunt in singulis,& omnia in singulis,& singula in omnibus,& omnia in omnibus,& vnum omnia. *Ibid.cap.10.Lege lib.15.cap.7.& 22.*

In diuinis tantum est vna persona quantũ duæ & quantum tres simul.

TRINITAS vnus est Deus: nec ideò non simplex,quia Trinitas.Neque enim propter hoc naturam Dei bonam simplicem dicimus, quia Pater in ea est solus,aut solus Filius,aut solus Spiritus sanctus. Non enim sola est ista nominis Trinitas sine substantia personarum , sicut Sabelliani hæretici putauerunt. Sed ideò simplex dicitur,quoniam quod habet,hoc est,excepto quòd relatiuè quæq; persona ad alterã dicitur. Nam vtiq; Pater habet Filium,nec tamen ipse est Filius.Et Filius habet Patrẽ,nec tamen ipse est Pater.In quo ergo ad seipsum dicit, nõ est alterũ,hoc est, quod habet,sicut ad seipsum dicitur viuens habendo vtique vitam,& eadem vita ipse est.Propter hoc itaque natura dicitur simplex. *Tom.5.de Ciuit. Dei lib. 11. cap.10.*

Natura Trinitatis simplex.

EST ibi (*in Trinitate*) aliquid ineffabile,quod ver-

Universidad de Deusto Biblioteca

bis explicari non possit: vt & numerus sit, & numerus non sit. Videte enim si nõ quasi apparet numerus, Pater & Filius & Spiritus sanctus Trinitas. Si tres, quid tres? deficit numerus. Ita Deus nec recedit à numero, nec capitur numero. Quia tres sunt, tanquam est numerus: si quæris qui tres? non est numerus. Vbi cogitare cœperis, ĩcipis numerare: vbi numeraueris, quid numeraueris, non potes respondere. Pater, Pater est: Filius, Filius est: Spiritus Sanctus, Spiritus sanctus est. Quid sunt isti tres, Pater & Filius & Spiritus sanctus? Non tres dij? Non. Non tres omnipotẽtes? Non Non tres mundi creatores? Non. Ego omnipotentes Pater? Omnipotens planè. Ergo & Filius non omnipotens? Et Filius omnipotens planè. Ergo Spiritus sanctus non omnipotens? Et ipse omnipotens. Tres ergo omnipotentes? Non, sed vnus omnipotens. Hoc solo numerum insinuant, quod ad inuicem sunt, non quod ad se sunt. *Tom. 9. in Euang. Ioannis tract. 39*

In Deo quomodo numerus sit, et quomodo nõ sit.

V. Substãtialia nomina in diuinis singulari numero de tribus coniunctim personis esse intelligenda.

SI propterea dicim⁹ tres personas, (*in diuinis*) quia cõmune est eis id quod persona est, alioquin nullo modo possunt ita dici, quemadmodum non dicuntur tres Filij, quia nõ commune est eis id quod est Filius: Cur non etiã tres Deos dicimus? Certè enim quia Pater persona, & Filius persona, & Spiritus sanctus persona, ideo tres personæ. Quia ergo Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, cur non tres Dij? Aut quoniã propter ineffabilẽ cõiunctionẽ hæc tria simul vnus Deus, cur non etiã vna persona, vt ita non possimus dicere tres personas, quamuis singulam quamq; appellemus personam, quemadmodũ non possumus dicere tres deos, quãuis quemq; singulum appellemus Deum, siue Patrem, siue Filiũ, siue Spiritũ sanctũ? An quia scriptura nõ dicit tres deos? sed nec tres personas alicubi scripturã commemorare inuenimus. An quia nec tres, nec vnam personam Scriptura dicit hæc tria? legimus enim personam Domini, non personam Dominum: propterea licuit loquendi & disputandi

In Diuinis quare tres personæ, non autem tres Dij.

necessitate, tres personas dicere, non quia Scriptura dicit, sed quia Scriptura non contradicit. Si autem diceremus tres Deos, contradiceret Scriptura dicens: *Audi Israel Dominus Deus tuus Deus vnus est. Cur ergo & tres essentias non licet dicere, quod similiter Scriptura, sicut non dicit, ita non contradicit? Nam essentia si speciale nomen est commune tribus, cur non dicantur tres essentiæ sicut Abraham, Isaac, & Iacob, tres homines, quia homo speciale nomen est commune omnibus hominibus. Si autem speciale nomen non est essentia, sed generale, quia homo, & pecus & arbor & sydus & angelus dicuntur essentia, cur non dicuntur istæ tres essentiæ, sicut tres equi dicuntur tria animalia, & tres lauri dicuntur tres arbores, & tres lapides tria corpora? Aut si propter vnitatem Trinitatis non dicuntur tres essentiæ: sed vna essentia, cur non propter eandem vnitatem non dicuntur tres substantiæ vel tres personæ, sed vna substantia & vna persona? Quam enim est illis cõmune nomen essentiæ, ita vt singulus quisque dicatur essentia, tam illis commune est, vel substantiæ, vel personæ vocabulum. Quod enim de personis secundum nostram, hoc de substantiis secundum Græcorum consuetudinem* ea quæ diximus, oportet intelligi. Siç enim dicunt illi tres substantias vnam essentiam, quemadmodum nos dicimus tres personas, vnam essentiam vel substantiam. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquẽdi necessitate partita hęc vocabula, cùm opus esset copiosa disputatione aduersum insidias vel errores hæreticorum? Cùm enim conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis pro captu tenet, de Domino Deo creatore suo, siue per piam fidẽ, siue per qualemcunq; intelligentiã, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursus non esse tria quædã, non poterat dicere, quod Sabellius quia dixit, in hæresim lapsus est. Certissimè quippe & de Scripturis cognoscitur, quod piè credẽdũ est, & aspectus mentis indubitata perceptione perstringitur, & Patrem esse & Filium, & Spiritum sanctum, nec

In Diuinis dicimus tres personas quãuis scriptura id non dicat

** Deut. 6. Ponens tres Deos cõtradicit Scripturæ.*

Sabellius negãs esse tria quædam in Deo, in hæresim lapsus est.

eundem Filium esse qui Pater est, nec Spiritum sanctũ eundem esse vel Patrẽ vel Filium. Quæsiuit quid tria diceret. Et dixit substantia siue personas, quibus nominibus non diuersitatem intelligi voluit, sed singularitatem: vt non solùm ibi vnitas intelligatur, ex eo quod dicitur vna essentia, sed & Trinitas, ex eo quod dicuntur tres substantiæ vel personæ. *Tom.3. de Trinit. lib.7. cap.4.*

* *Monendus hîc Lector homonymam vocem esse substantiam. Nonnunquam enim Augustino idem est, quod ὑπόστασις siue persona, vt cùm hîc ait: in diuinis esse tres substantias: nonnunquam verò idem quod οὐσία vel essentia, vt quãdo dicit, in personis diuinis esse vnam substantiam. Vide Tom.3. lib.3. de Trinit. cap.11. & lib.5. cap.8. & lib.7. cap.4. 5. Et alibi.*

Absoluta nomina, quæ scilicet ad essentiã diuinã pertinent, vel eã consequuntur, ita dicũtur de singulis personis in numero singulari, vt de omnibus simul in numero plurali efferri nequeant.

INTERROGATIO: Vtrum solus Pater, aut solus Filius, aut solus Spiritus sanctus per se plenus Deus, & perfectus dici debeat? RESPON. Vtique Pater per se est plenus Deus, similiter & Filius plenus Deus, & Spiritus sanctus plenus Deus creditur. INTER. Si vnaquæque persona per se plenus Deus dici potest, quare non tres Deos dicimus, Patrem & Filiũ & Spiritũ sanctum? RESPON. Quia vna substantia est Pater & Filius & Spiritus sanctus, non tres substantiæ. Proinde vnitas substantiæ tres Deos prohiber dicere vel credere. INTERROGATIO. Dum tres personas dicimus, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, quare non tres Deos, nec tres omnipotentes, nec tres bonos, nec tres magnos dicere fas est? RESPON. Quia Deus, & omnipotens, & magnus, & bonus, & æternus, substãtialia nomina sunt, & ad se dicuntur: ideò non licet ea plurali numero dicere, sed singulari: & omne nomen quod substantiam Dei vel essentiam significat, semper singulari numero proferendum est. Pater autem & Filius & Spiritus sanctus relatiua sunt nomina, & ideò tres personæ rectè dicũtur. *Tom.3. de inquisitione, vel in quæstiunculis de Trinitate.*

PATER, inquam Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus: non tres Dij, sed vnus est Deus, vt Moyses dicit * Audi Israël Dominꝰ Deus tuus, vnus est Deus: ac per hoc sicut dicimus, non tres Deos, non tres essentias, ita nec tres sapientias, nec tres Spiritus. Nam interrogati de singulis personis, si sit Pater sapientia, vel Filius, vel Spiritus sanctus, respondemus. Pater est Sapientia, Filius est Sapientia, Spiritus sanctus est Sapientia: non tres sapientiæ, nec tres spiritus, sed vna sapientia, & vnus spiritus, sicut vna substantia, & vna essentia: quia hoc illi Patri est esse, quod Filio Sapientiæ, & Spiritui sancto est esse. Et cùm æquales sint, Pater & Filius & Spiritus sanctus, Filius tamen dicit:

* *Deut.6.* *In diuinis nõ sunt tres essentiæ.*

Quæ dicantur de Filio secundũ formam serui.

* *Pater maior me est.* Et, *Non* * *veni voluntatẽ meam facere, sed voluntatem eius, qui me misit.* Et, * *Pater si possibile est, transeat à me Calix iste.* Et, * *Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit.* Ista omnia & alia, quæ dicit Filius, secundum formam * serui, quam assumpsit, intelligenda & dicta sunt. *Tom.4. de Trinit. & vnit. Dei, cap.2.*

* *Ioan.14.* * *Ioan.6.* * *Matt.26. Ioan.7.* * *Philip.2.*

Vnitas essẽtiæ, & distinctio personarum exẽplis declaratur.

Quomodo Diuinitas à semetipsa discernitur, cùm lucis splẽdor aut solis calor nullatenus separetur? Ecce enim sicut vidimus, in Sole tria sunt, & separari omnino non possunt. Quæ autẽ tria sunt videamus, cursus, splendor, & calor. Videmus enim Solẽ in cælo currentem, fulgentem, calentem. Diuide ergo, si potes, Arriane, Solem, & tum demũ diuide Trinitatem. Sed fortassis de Sole discernendo difficilis est ratio, quia in cœlo est: & à nobis longè positus est. Ecce aliud proponimus elementum, quod minus est, & in terra nobiscum est, ignẽ dico, qui in manibus nostris habetur, & tamen non diuiditur. Et ignis enim tria habet, & diuidi non potest, hoc est motum, lucem, & feruorem. Si igitur nefande hæretice diuidere non potes creatum Solem & ignem, quomodo potes diuidere Deum omnium creatorem? *Tom. 10. de verbis Apostoli, serm.1. Lege & Tom. 6. contra Maximinum Arrian. Episcop. lib.1. statim post initia.*

VI. Latriam æqualiter deberi & Patri, & Filio & Spiritui sancto.

De Trinitate quomodo docendum.

PRæcipimus & rogamus, vt eos quod didicisti, docere non differas, vnũ scilicet Deum esse solum, cui seruitus illa debetur, quæ Latria græco vocabulo nuncupatur. Ipsum enim verbum est in Lege, vbi scriptum est:* *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies*: quem si Deum Patrem tantummodo dixerimus, respondebitur nobis. Ergo Latria Filio non debetur: quod nefas est dicere. Si autem debetur, quomodo ergo vni tantùm debetur Deo, si & Patri & Filio debetur? nisi quia vnus, cui per latriam seruire iussi sumus, ita dicitur solus, vt & Pater intelligatur & Filius, imò verò etiam Spiritus sanctus. De illo quippè dicit Apostolus: * *Nescitis, quia corpora vestra templum sunt in vobis Spiritus sancti, quẽ habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis magno pretio: glorificate Deũ, & portate in corpore vestro.* Quem Deum nisi Spiritum sanctum, cuius corpora nostra dixerat esse templum? Debetur ergo Latria Spiritui sancto. Nam si templum ei facere, sicut Salomon fecit de lignis * & lapidibus, iuberemur, vtique faciendo templum, latriam exhibere conuinceremur. Quantò magis latriam debemus, cui non templum facimus, sed sumus? At per hoc si Patri, & Filio, & Spiritui sancto latria debetur & exhibetur à nobis, de qua dictum est: * *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies*, proculdubio Dominus Deus noster, cui soli per latriam seruire debemus, non est Pater solus, nec Filius solus nec solus Spiritus sanctus, sed ipsa Trinitas, vnus Deus solus, Pater & Filius & Spiritus sanctus: nõ vt Pater sit ipse qui Filius, vel Spiritus sanctus ipse sit aut Pater aut Filius, cùm sit in illa Trinitate Pater Filij solius, & Filius Patris solius, Spiritus autem sanctus & Patris & Filij sit Spiritus: sed propter vnam eandémque naturam, atque inseparabilem vitã, ipsa Trinitas quantũ ab homine potest, fide præcedẽte intelligitur vnus dominus Deus noster, de quo dictum est: * *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies*, & quem prædicat Apostolus, ait enim:* Quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum Amẽ. *Tom. 2. Epist. 66. ad Maximum Medicum.*

Latriã Spiritui sancto deberi.

*1. Cor. 6.

*3. Reg. 6. 7

*Deut. 6. Matth. 4.

Dominus Deus cui soli latria debetur, est tota Trinitas vnus Deus solus.

*Deut. 6. Matth. 4.

*Rom. 11

VNVS est Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus, hoc est ipsa Trinitãs vnus est Deus, de quo dictũ est, quia nullus Deus, nisi vnus, & qui dixit. Audi * Israël, Dominus Deus tuus, Deꝰ vnus est. Cui vni & soli Deo seruire nos sine scrupulo agnoscimꝰ, quando audimus aut legimus:* Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Ne fortè propter hæc verba Christo, cuius mẽbra sumus, vel Spiritui sancto, cuius* templum sumus, seruire nolimus, si sic quod dictũ est, Domino Deo tuo soli seruies: acceperimus, tanquam de solo Patre, & non de ipsa Trinitate sit dictum. *Tom. 6. contra Maximum Arrianum Epist. lib. 3. cap. 10. Plura ibid. cap. 3. & 13. Et lib. 1. contra eundem, Disp. 1. resp. 11.*

*Deut. 6.

*Deut. 6. Matth. 4.

*1. Cor. 6

VII. Quomodo soluẽdi cauilli hæreticorũ, qui plures essentias in Diuinis inuehunt.

INter multa quæ Arriani aduersus Catholicam fidem solent disputare, hoc sibi maximè callidissimum machinamentũ proponere videntur, cùm dicunt: Quicquid de Deo dicitur vel intelligitur, non secundum accidens, sed secundum substantiam dicitur. Quapropter ingenitum esse, Patri secundum substantiam est, & genitum esse, Filio secundum substantiam est. Diuersum est autem ingenitum esse, & genitũ esse, diuersa est ergo substantia Patris & Filij. Quibus respondemus: Si quicquid de Deo dicitur, secundum substantiam dicitur, ergò quod dictum est:* *Ego & Pater vnum sumus*: secũdum substantiam dictũ est. Vna est igitur substantia Patris & Filij. Aut si hoc nõ secundum substantiam dictũ est, dicitur ergo aliquid de Deo, non secundum substantiam, & ideò iam non cogimur secundum substantiam intelligere ingenitum & genitum. Item dictum est de Filio:* Non rapinã arbitratus est esse æqualis Deo: quærimus secundũ quid æqualis? Si enim non secundũ substantiam dicitur æqualis, admittunt vt dicatur aliquid de Deo

Cauill. Arrianorum.

*Ioã. 10.

*Philip. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

non secundum substantiam. Admittant ergo non secũdum substantiam dici, ingenitum & genitũ. Quod si propterea non admittunt, quia omnia de Deo secũdum substantiam dici volunt, secundum substantiam Filius æqualis est Patri. *Et postea in sequentibus*: In Deo autẽ nihil quidem secundum accidẽs dicitur, quia nihil in eo mutabile est, nec tamen omne quod dicitur, secũdum substantiã dicitur. Dicitur enim ad aliquid sicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrẽ, quod non est accidẽs. quia & ille semper Pater, & ille semper Filius: & non ita semper, quasi ex quo natus est Filius, vt ex eo quod nunquã desinat esse Filius, Pater non desinat esse Pater: sed ex eo, quod semper natus est Filius, nec cœpit vnquam esse Filius. Quod si aliquãdo esse cœpisset, aut aliquãdo esse desineret Filius, secundũ accidens diceretur. Si verò quod dicitur Pater, ad seipsum diceretur, non ad filium: & quod dicitur Filius, ad seipsum diceretur, non ad Patrẽ: secundum substãtiam diceretur & ille Pater, & ille Filius: sed quia & Pater nõ dicitur Pater, nisi ex eo, quod est ei Filius, & Filius non dicitur, nisi ex eo, quod habet Patrem, non secundum substantiam hæc dicuntur: quia non quisque eorũ ad seipsum, sed ad inuicem, atq; ad alterutrum ista dicuntur: neque secundum accidens, quia & quod dicitur Pater, & quod dicitur Filius, æternum atque incõmutabile est eis. Quãobrem quamuis diuersum sit Patrẽ esse, & Filium esse, nõ est tamẽ diuersa substantia, quia hæc non secundum substantiã dicuntur, sed secundũ relatiuũ, quod tamen relatiuũ non est accidens, quia non est mutabile. *To. 3. de Tri. lib. 5. ca. 3. & 5.*

De Deo nihil secundũ accidẽs dicitur.

Quicquid de Deo dicitur, aut secũdum substãtiam, siue essentiã effertur, aut secundũ relationẽ, quæ tamen nõ est accidens, cũ sit mutationis expers, & per se subsistat.

Dicũt (*Arriani*) si aliquid ad seipsum dicitur Pater, quod ad seipsum dici nõ potest Filius, & quicquid ad seipsum dicitur, secundum substantiam dicitur, & ad seipsum dicitur ingenitus, quod dici nõ potest Filius: Ergo secundum substantiam dicitur ingenitus, quod Filius quia dici non potest, nõ est eiusdem substantiæ. Cui versutiæ respõdetur ita, vt ipsi cogãtur dicere secundum quid sit æqualis Patri Filius, vtrum secundũ id quod ad se dicitur, an secũdum id quod ad Patrem dicitur: non enim secundum id, quod ad Patrem dicitur, quoniam ad Patrem Filius dicitur, ille autem non Filius, sed Pater est. Quia non sic ad se dicuntur Pater & Filius, quomodo amici aut vicini: relatiuè quippè amicus dicitur ad amicum: & si æqualiter se diligũt eadem in vtroq; amicitia est. Et relatiuè vicinus dicitur ad vicinum, & quia æqualiter sibi vicini sunt, quãtum enim iste illi, tantum & ille huic vicinatur, eadem in vtroque vicinitas. Quia verò Filius nõ ad Filium relatiuè dicitur, sed ad Patrẽ: nõ secundum hoc quod ad Patrẽ dicitur, qualis est Filius Patri, restat vt secũdũ id æqualis sit quod ad se dicitur. Quicquid autem ad se dicitur, secũdum substantiã dicitur. Restat ergo vt secundum substantiã sit æqualis. Eadẽ est igitur vtriusque substãtia. Cùm verò ingenitus dicitur Pater nõ quid sit, sed quid non sit, dicitur. Cùm autẽ relatiuum negatur, non secundum substantiam negatur, quia ipsum relatiuũ non secundum substantiam dicitur. Hoc exẽplis planum faciẽdum est. Ac primùm vidẽdum est, hoc significari cùm dicitur genitus, quod significatur, cùm dicitur Filius. Ideo enim Filius, quia genitus: & quia Filius, vtique genitus. Quòd ergo dicitur ingenitus, hoc ostenditur, quòd nõ sit Filius: sed genitus & ingenitus cõmodè dicuntur. Filius autem latinè dicitur, sed infilius vt dicatur, non admittit loquẽdi consuetudo. Nihil tamen intellectui demitur, si dicatur nõ Filius: quemadmodum etiã si dicatur nõ genitus, pro eo quod dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Sic enim & vicinus & amicus relatiuè dicuntur, nec tamẽ potest inuicinus dici, quomodo dicitur inimicus. Quãobrem non est in rebus considerandum, quid vel sinat vel nõ sinat dici vsus sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Nõ ergo iam dicamus ingenitũ, quamuis dici latinè possit, sed pro eo dicamus non genitum, quod tãtum valet. Non ergo aliud dicimus, quàm non Filiũ. Negatiua porrò ista particula, non, id efficit, vt quod sine illa relatiuè dicitur, eadẽ præposita substantialiter dicatur: sed id tãtum negatur, quod sine illa aiebatur, sicut in cæteris prædicamẽtis: velut cùm dicimus, homo est, substantiã designamus. Qui ergo dicit, nõ homo est, nõ aliud

Quo cauillo probauerint Arriani, in Diuinis, Patris & Filij essentiã esse diuersam.

Negatio addita non variat prædicamentum, sed tãtum id negat quod si-

ne illa aiebatur.

genus prędicamenti enũciar, sed tantùm illud negat. *Ibidem, cap.6.& 7.*

Ita quanuis diuersum sit genitus & ingenitus, non indicat diuersam substantiã: quia sicut Filius ad Patrẽ, & non Filius ad non Patrẽ refertur: ita genitus ad genitorẽ, & non genitus ad non genitorem referatur necesse est. Quapropter illud præcipuè teneamus: quicquid ad se dicitur præstãtissima illa diuina sublimitas, substãtialiter dici: quod autem ad aliquid, non substãtialiter, sed relatiuè: tantámque vim esse eiusdẽ substãtiæ in Patre & Filio & Spiritu sancto, vt quicquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Quemadmodum enim Pater Deus est, & Filius Deus est, & Spiritus sanctus Deus est, quod secundum substantiam dici nemo dubitat, nõ tamen tres Deos, sed vnũ Deum dicimus eãdem ipsam præstãtissimam Trinitatẽ: Ita magnus Pater, magnus Filius, magnus Spiritus sanctus, nõ tamẽ tres magni, sed vnus magnus. Non enim de Patre solo, sicut illi peruersè sentiunt, sed de Patre & Filio, & Spiritu sancto scriptũ est: * *Tu es Deus solus magnus*: & bonus Pater, bonus Filius, bonus & Spiritus sanctus, non tres boni, sed vnus est bonus, de quo dictum est: * *Nemo bonus, nisi solus Deus.* Etenim Dominus Iesus, ne ab illo, qui dixerat, magister bone, tanquã hominẽ cõpellans, secũdùm hominem tantũmodo intelligeretur, ideò non ait: Nemo bonus, nisi solus Pater, sed nemo bonus, nisi solus Deus: In Patris enim nomine, ipse per se Pater pronunciatur, in Dei verò & ipse & Filius & Spiritus sanctus, quia Trinitas vnus Deus. *Et paulò post.* Quicquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis singulariter dicitur, id est, de Patre, & Filio, & Spiritu sancto, & simul de ipsa Trinitate, nõ pluraliter, sed singulariter dicitur. Quoniã quippè nõ aliud est Deo esse, & aliud magnũ esse: sed hoc idẽ illi est esse, quod magnũ esse: Propterea sicut non dicimus tres essentias, sic nõ dicimus tres magnitudines, sed vnã essentiam, & vnã magnitudinem. Essentiã dico, quę οὐσία græcè dicitur, quã vsitatius substantiã vocamus. Dicunt quidem & illi hypostasim, sed

* *Psal.85. Illud Psal. 85. Tu es Deus solus magnus intelligitur de tota Trinitate.*

* *Luc.18. Matth.19. Illud etiam Matth.19. Nemo bonus nisi solus Deus, de tota Trinitate accipiẽdum est.*

Substantiæ nomẽ variè sumitur.

quid volũt interesse inter Vsiam & Hypostasim: ita vt plerique nostrũ, qui hæc græco tractãt eloquio dicere cõsueuerit, μίαν οὐσίαν, τρεῖς ὑποστάσεις, quod est latinè vnam essentiã, tres substãtias. Sed quia nostra loquendi consuetudo iã obtinuit, vt hoc intelligatur cùm dicimus essẽtiã: quod intelligitur cùm dicimus substantiam: non audemus dicere vnam essentiã tres substantias, sed vnã essentiam vel substantiam tres autem personas, quẽadmodum multi latini ista tractantes & digni authoritate dixerunt, cùm alium modum aptiorem non inuenirent, quo enunciarẽt verbis, quod sine verbis intelligebant. *Ibidem cap.8. & 9.*

Nomẽ substãtiæ pro essentia sumitur

VIII. *In Trinitate non esse diuersitatem gradus aut operationis ad extra, vt Scholastici vocant.*

SIngulorum opera dicuntur, quæ ad vnamquãque manifestantur pertinere personam, sicut natus ex virgine, non nisi Filius: & vox de nube: * *Tu es Filius meus dilectus*, ad solius personam pertinet Patris: & in specie corporali columbæ solus apparuit Spiritus sanctus: tamen & illã carnem solius Filij, & illam vocem solius Patris, & illã speciem columbæ solius Spiritus sancti vniuersa Trinitas operata est, nõ quòd inualidus sit vnusquisque eorum sine alijs quod operatur implere, sed nõ potest operatio esse diuisa, vbi nõ solùm æqualis esset, verùm etiam indiscreta natura: ita vt cùm tres sint, ac eorũ singulus quisque Deus sit, tres tamẽ Dij non sint: Nam & Pater Deus est, & Filius Deus est, Spiritus sanctus Deus est: nec Filius idẽ est, qui est Pater: nec idẽ Spiritus sanctus, qui aut Pater, aut Filius sed Pater: semper Pater, & Filius semper Filius: & amborũ Spiritus nunquam cuiquam eorũ aut Pater aut Filius, sed semper vtriusque Spiritus. vniuersa tamen Trinitas vnus est Deus. *Tom.4. de Trinitate & vnitate Dei cap.9.*

Incarnationem solius Filij, totius simul Trinitas operata est.

* *Matth.3. Marc.1. Luc.3. Ioan.1.*

Non potest operatio esse diuisa, vbi indiscreta est natura.

Eadem sunt opera Patris & Filij, quia nullũ est opus Flij quod nõ per eum Pater facit, nec vllũ Patris,

Eadẽ opera Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

quod non per Filium simul facientem facit. Quæcũque enim Pater facit, hęc eadẽ Filius facit. Nec vtique Pater & Filius operantur sine Spiritu sancto: neque enim ad faciẽdum, amborũ operibus vllo modo amborum separabitur spiritus. *Ibidem ca.8. Videc& ca.12.*

Videte ergo & attẽdite, quid velim dicere, & si fortè nõ possim. Catholica fides hoc habet, firmata spiritu Domini in sanctis eius, contra omnem hæreticã prauitatem, quia Patris & Filii opera inseparabilia sunt. *Et interpositis paucis.* Dicam quid sit, opera inseparabilia sunt. Non dicitur Catholica fides, quia fecit Deus Pater aliquid, & fecit Filius aliquid aliud, sed quod fecit Pater, hoc & Filius fecit, hoc & Spiritus sanctus fecit. *Tom.9. in Euang. Ioan. Tract.20.*

Proinde in vnum Deum Patrem & Filium & Spiritum sanctum firma pietate credamus: ita vt nec Filius credatur esse, qui Pater est: nec Pater, qui Filius est: nec Pater nec Filius, qui vtriusque Spiritus est. Nihil putetur in hac Trinitate tẽporibus locisue distare, sed hæc tria æqualia esse & coæterna, & omnino esse vna naturâ: non à Patre aliam, & à Filio aliam, à Spiritu sancto aliam esse conditam creaturam, sed omnia & singula, quæ creata sunt vel creãtur, Trinitate creante subsistere: nec quenquam liberari à Patre sine Filio & Spiritu sancto: aut à Filio sine Patre & Spiritu sancto: aut à Spiritu sancto sine Patre & Filio: sed à Patre & Filio & Spiritu sancto vno, vero, veréque immortali, id est, omnimodo incõmutabili solo Deo. *Et paulo post.* Ac per hoc nec vocem Patris, nec animam & carnem Filii, nec columbam Spiritus sancti esse factam, nisi eadem cooperante Trinitate. *Tom.2. Epist.102. ad Euodium. Lege plura ibidem.*

Omnia creata Trinitate creante subsistere.

Occurrit autem quęstio, quam in nomine Domini & eius voluntate soluendã susceptmus. Si nihil facit Pater sine Filio, & nihil Filius sine Patre, nónne quasi consequẽs erit, vt & Patrẽ dicamus natum de virgine Maria: Patrem passum sub Pontio Pilato: Patrẽ resurrexisse, & in cælum ascẽdisse? absit. *Deinde interpositis nõnullis respondet ad quæstionẽ.* Filius quidẽ inquã, non Pater natus est de virgine Maria, sed ipsam natiuitatẽ Filij,

Natiuitatẽ passionẽ, Resurrectionẽ Filij, etiam Pater operatus est.

Filij, nõ Patris, de virgine, & Pater & Filius operatus est. Non est quidem passus Pater, sed Filius, passionẽ tamen Filij, & Pater & Filius operatus est. Nõ resurrexit Pater, sed Filius, resurrectionem tamen Filij, & Pater & Filius operatus est. *Lege Tractatio. scripturarum, qua responsionem probat, To.10. de verbis Domini Ser.63. Et eod. Tomo, lib.50. Homiliarum Homil.32. & 43. Item Tom.3. de Trinit. lib.1. cap.4.*

IX. Hæreticos esse, qui Filium aut Spiritum sanctum creaturam, aut minorem Patre, aut diuersæ ab eo essentiæ ponunt.

IVDÆI dicunt, quomodo vnũ colitis Deum quando & hominem, quem Patres nostri crucifixerunt, Dominum dicentes, hominibus extorquetis, vt tãquam Filium Dei nobiscum venerentur & colant? *Tom.6. de quinque hæres. cap.1.* *Iudæorum error.*

ORIGENIANI alij sunt, qui & Adamantij tractatoris illius, qui & mortuorum resurrectionẽ negant, Christum autem & Spiritum sanctum creaturam dicunt. *To.6 lib. de hæresibus ad Quod vult Deũ, hæres.43.* *Origenianorum circa Trinitatem hæresis.*

FAVSTVS (*Manichæus*) dixit. Nos Patris quidem Dei omnipotentis, & Christi Filij eius, & Spiritus sancti, vnũ idémq; sub triplici appellatione colimus numen, sed Patrẽ quidẽ ipsum, lucem incolere credimus summam ac principalem, quã Paulus aliãs inaccessibilem vocat: Filium verò in hac secunda ac visibili luce consistere, qui quoniam sit, & ipse geminus, vt eum Apostolus nouit, Christũ dicens * esse Dei virtutẽ, ac Dei sapiẽtiam, virtutem quidem eius in Sole habitare credimus, sapientiam verò in Luna: nec non & Spiritus sancti, qui est maiestas tertia, aëris hunc omnem ambitum, sedem fatemur ac diuersorium. *Tom.6. contra Faustũ Manichæum lib.20. cap.2. cõtra hunc tã blasphemum errorem Augustinus eodem libro disputat.* *Manichæorum blasphemia.* * 1. Cor. 1.

ARRIANI ab Arrio, in eo sunt notissimi errore, quod Patrẽ & Filium & Spiritum Sanctum, nolunt esse vnius eiusdémque naturę atque substantię, aut vt expressiùs dicatur essentiæ, quę οὐσία Græcè appellatur: sed esse Filium creaturã, Spiritũ verò sanctũ crea- *Eadem nũt hæresis Trinitariorum, in hoc quod Patris & Fi*

Ij essentiam separant.

turam creaturæ, hoc est, ab ipso filio creatum volunt. *Tom.6. lib.de hæresibus, hæresi.49.*

Hoc etiam Trinitarij faciunt.

Dixerunt (*Arriani*) quia Filius minor est quàm Pater, & dixerunt, quia Spiritus sanctus minor est, quàm Filius, & fecerunt gradus, & immiserunt in Ecclesiam tres Deos. Non enim possunt negare, Deũ esse Patrẽ, nec possunt negare, Filium Deũ, nec possunt negare, Spiritum sanctum Deum. At si Pater Deus & Filius Deus & Spiritus sanctus Deus, inæquales sunt, & non sunt eiusdẽ substantiæ, nõ est vnus Deus, sed tres Dij. *Tom.8. in Psalm.130.*

Cõuenire videntur cũ Arrianis Trinitarij, quòd gradus in diuinis constituant, & tres Deos cogantur admittere: at in eo, quòd Filiũ Patri, & Spiritum sanctũ Patri Filióque Homousion (quãuis secũdum speciẽ vel logicam quãdam vnitatem) admittũt, ab eis videtur diuersi.

AETIANI ab Aëtio sunt vocati, iidémq; Eunomiani ab Eunomio Aëtij discipulo, quo nomine magis innotuerunt: Eunomius quippe in Dialectica præualẽs, acutiùs & celebrius defendit hanc hæresim, dissimilem per omnia Patri, asserens Filiũ, & Filio Spiritum sanctũ. Fertur etiã vsque adeò fuisse bonis morib⁹ inimicus, vt asseueraret, quòd nihil cuique obesset quorũlibet perpetratio ac perseuerantia peccatorũ, si huius quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset.

Idẽ ferè nũc docẽt Trinitarij.

Tom.6. lib. de Hæresibus ad Quod vult deum. Hæresi.54.

Extant scripta (*Donati*) vbi apparet, eum etiam nõ Catholicam de Trinitate habuisse sententiã, sed quãuis eiusdẽ substantiæ, minorem tamen Patre Filium, & minorem Filio putasse Spiritum sanctum. *Ibidem, Hæresi 69.*

CAPVT TERTIVM.

DE DEO PATRE.

1. Ipsum esse Patrem qui Filius, hæresim fuisse Noetianorum & Sabellianorum.

Faciũt hæc cõtra negãtes Trinitatem.

NOETIANI à quodam Noëtio, qui dicebat Christum eũdem ipsum esse Patrem & Spiritũ sanctum. *Tom.6. de Hæresibus, Hæresi 36.*

Sabellij & Patripassianorum hæresis.

SABELLIANI, iidem Patripassiani, dicũt, vnus est Deus Pater & Filius, quoniam qui Pater, ipse est Filius. Nam si aliter dixerimus, dicemur multicolæ. *Ibid. de 5 Hæresibus, cap.1.*

ASSERVNT (*iidem Sabelliani*) vnam esse personam, id est, ipsum esse Filium, qui Pater est, & ipsum Spiritum sanctum. Sed nos cæcitatem illorum relinquentes, tres personas secũdum scripturas sanctas intelligamus: id est, alium esse Patrem, qui genuit, alium Filium, qui genitus est à Patre, alium Spiritum sanctum: non aliud, quia substantia vnum sunt. Personas distinguimus, non Deitatem separamus. *Tomo 4. in Dialogo ad Orosium. Respon. ad 1. Quæst.*

Similis ferè nunc Seruetianorum hæresis.

Quid est in fide? Quia Filius de virgine natus est, nõ Pater. Quid est in Fide? Quia Filius passus est sub Pontio Pilato & mortuus, non Pater. Excidit nobis quosdam malè intelligẽtes vocari Patripassianos, qui dicũt ipsum Patrem natum ex fœmina, ipsum Patrem passum, ipsum esse Patrem, qui est Filius, duo esse nomina, nõ res duas: & remouit istos Ecclesia Catholica à cõmunione sanctorum, ne aliquẽ deciperent, vt separati litigarent. *Tom.10. de verbis Dom. super Ioan. serm. 63.*

Scripturæ verbis redarguuntur Sabelliani & Seruetiani.

SOLVS * non sum, sed ego, & qui misit me Pater. Erubescę Sabelliane, audis Filiũ, audis Patrem. Pater Pater est: Filius filius est: non dixit: Ego sum Pater & ego ipse sum Filius: sed solus non sum, inquit. Quare solus non es? quia * mecũ est Pater. Ego sum, * & qui misit me Pater: audis, ego sum, & qui me misit. Ne perdas personam, distingue personas, distingue intelligẽtiam, noli separare perfidia, ne iterũ quasi fugiẽs Charybdim, in Scyllam incurras: vorabat enim te Gurges impietatis Sabellianorum, vt diceres ipsum esse patrẽ, qui est filius, modò didicisti, solus * non sum, sed ego, & qui misit me Pater. Agnoscis quia Pater Pater est, & Filius Filius est, &c. *To.9. in Euang. Ioan. Tract.36.*

* *Ioan.8.*

* *Ioan.16.*

* *Ioan.8.*

* *Ibidem.*

Priscilianis-

stæ Sabellianorũ hæresim sectãtur.

restituit,vbi ipse pater,qui filius, qui & Spiritus sanctus perhibetur,hoc ipse peior,quod etiam de Anima ita sentit, vt non eam propriam velit habere naturã. *Tom.6.ad Orosi.contra Priscillianist.cap.4. Lege & Hæresim 70.ad Quod vult Deum.*

II. Patrem non esse maiorem Filio secundùm diuinitatem.

* *Ioan.14.*

AGnoscis quia pater pater est, & filius filius est. Benè agnoscis:sed noli dicere:pater * maior est: filius minor est:noli dicere:pater aurũ est. filius argentum est. Vna substãtia est,vna diuinitas, vna coæternitas,perfecta æqualitas,dissimilitudo nulla. Nã si tantummodo alterũ credideris esse Christũ,non eum qui pater est,& in aliquo tamen distantem secundum naturam esse putaueris, à Charybdi quidem euasisti, sed in Scyllæis scopulis naufragasti.In medio nauiga, vtrumque periculosum latus euita.Pater pater est, filius filius est.Iam dicis:pater,pater est,filius, filiꝰ est: benè periculum absorbentis gurgitis euasisti,quid vis ire in alterã partem vt dicas, aliud est pater, filius aliud?Alius est rectè dicis,aliud nõ rectè:alius est enim filius,quia non est ipse qui pater,& alius pater, quia non est ipse qui filius:nõ tamen aliud,sed hoc ipsum est & pater & filius.Quid est,hoc ipsum est? Vnꝰ deꝰ est.Audisti:* quia non sum solus,sed ego & qui misit me pater:audi quomodo credas patrem & filiũ, audi ipsum filium: * Ego & pater vnum sumus:non dixit: pater ego sum:aut ego & pater vnum est:sed cum dicit:* *Ego & Pater vnum sumus*, vtrumque audi,&vnum, &sumꝰ,& à Charybdi & à Scylla liberaberis.In duobus istis verbis quod dixit vnum,liberat te ab Arrio: quòd dixit sumus,liberat te à Sabellio.Si vnum, non ergo diuersum. Si sumus, ergo & pater & filius: Sumus enim non diceret de vno , sed vnum non diceret de diuersis,&c. *Tom.9.in Euang.Ioan,Tract.36.*

* *Ioan.8.*

* *Ioan. 10.*

* *Ibidem.*

In diuinis nec personarũ diuersitas cũ Sabellio, nec essentiæ vnitas cum Arrio negari debet.

De distinctione personarum quomodo loquẽdum.

Contra Arrianos.

Hac igitur catholica fide armati atq; instructi charissimi,nefandos Arrianos hæreticos,qui se hoc tempore impiè iactitant,&multos Christianos nostros seducẽdo corrumpunt atque decipiũt,breuiter percontemur,quomodo orant Dominum,qui sentiunt contra Dominum? Respondent nobis dicentes: Oramus Dominum vtique in Trinitate,sed vt legimus Patrem maiorem, filium minorem, Spiritum sanctũ inferiorem,quia ipse Christus dicit: * *Pater maior me est.* His respondemus: Sic,inquam,oratis & colitis Deum? Sic planè,sic legimus,si colimus,sic oramus.Ad hos dicimus:Si ergo ita Deũ colitis & oratis,hoc non est Deũ magnum,vnum,colere & rogare,sed tres Deos facere & vbi est quod in Lege diuina legitur ? * Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Et iterũ alibi ait: * Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. *Tom.10 de verbis Apostoli,Serm.1.*

* *Ioan.1.*

* *Deut. 6.*

* *Deut.6. Matth.4.*

Faciunt etiam hæc contra Trinitarios, qui dum tribus vnam,non numero,sed specie communem deitatem constituunt,tres Deos facere coguntur.

In diuinis Filius Patri æqualis æternitate,diuinitate atque opere.

In quo autem tu hæretice audes dicere filium minorem,quem nos confitemur æqualem?In ætate? non ibi sunt tempora. In diuinitate? Deus est Pater, Deus est & filius. In opere ? Omnia per filium facta sunt: Dicit quidem scriptura, quòd Deus fecerit mundum, sicut & in libro Geneseos: * *In principio fecit Deus cœlum & terram.* Sed nos audientes Deum Patrem, cognoscimus filium & Spiritum sanctum. Tu forsitan dicis: Deus Pater fecit mundum. Sed audi quid Ioannes Euangelista dicat: * In principio erat Verbum,& Verbum erat apud Deum,&Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. *Tom.9.de Symbolo ad Catechum.lib.2.cap.4.*

* *Genes.1.*

III. Quòd ab æterno Pater genuit Filium.

FIlius de Patre, pater nõ est de filio,sed pater filij pater est,& filius patris est filius. Veruntamẽ filius de patre genitus,nõ pater de filio, & semper filius:semper ergo genitus. Quis hoc capiat sẽper genitum ? Omnis enim homo cùm audit genitum, occurrit illi: Ergo erat tempus,quando non erat iste, qui genitus est. Quid ergo dicimus ? Non sic erat tempus

ante Filium, quia *omnia* **per ipsum facta sunt*. Quomodo possent esse tempora ante Filium, per quem facta sunt tempora? Tolle ergo omnia tempora, semper cũ Patre Filius. Si semper cum Patre Filius, & tamen filius semper genitus, semper cum genitore erat, qui genitus est. *Tom.10. de verbis Domini, serm.64.*

* *Ioan.1.*

Filius ante tempora cũ Patre.

Filius gignitur à Patre sine initio.

Nolite cogitare in hac natiuitate initium temporis, nolite cogitare vllum spacium æternitatis, quãdo erat Pater, & non erat Filius, ex quo Pater, ex eo Filius. Et quid est, ex quo, vbi non est initium? Ergo semper Pater sine initio, semper Filius sine initio. Et quomodo inquies, natus est, si non habet initiũ? De æterno coæternus. Nunquam fuit Pater, & non erat Filius, & tamen Filius à Patre èst genitus. Vnde datur qualiscunque similitudo? In rebus terrenis sum⁹, in creatura visibili sumus: det mihi similitudinem terra, nõ dat: det mihi aliquam similitudinem vndarum elementũ, non habet vnde: det mihi similitudinem aliquod animal, nec hoc potest. Animal quidẽ generat, & quod generat, & quod generatur, sed prior est Pater, & postea nascitur Filius. Inueniamus coæuã, & credamus coæternam. Si potuerimus inuenire Patrem coæuum Filio suo, & filium coæuum Patri suo, credamus Deum Patrem, coæuum Filio suo, & Filium Deum coæternum Patri suo. In terra possumus inuenire aliquam coæuam, non possumus inuenire aliquam coæternam. Intendamus coæuam, & credamus coæternam. Intentos faciet fortè aliquis, & dicet: Quando potest inueniri Pater coæuus filio suo, aut coæuus Filius patri suo? Vt generet Pater, antecedit ætate, vt nascatur filius, sequitur ætate, sed hic coæuus Pater Filio, vel Filius Patri quomodo potest esse? Occurrat nobis ignis Pater, splẽdor Filius: ecce inuenimus coæuos. Ex quo ignis esse cœpit, continuò splendorẽ gignit, nec ignis ante splẽdorem, nec splẽdor post ignẽ. Et si interrogemus, quis quem generat, ignis splendorem, aut splendor ignem? continuò vobis occurrit sensu naturali prudentia insita mẽtibus vestris, omnes clamatis, ignis splendorẽ, non splendor ignem. Ecce Pater incipiens, ecce Filius simul, nec antecedens, nec sequens. Ecce ergo Pater

Coæternum esse Filium Patri, exẽplo ignis & splẽdoris vtcũque docetur.

incipiens, ecce Filius simul incipiens. Si ostendi vobis Patrẽ incipientẽ, & filiũ simul incipiẽtem, credite Patrem non incipientem, & cum illo filium, nec ipsum incipientem, illum æternum, illum coæternum. Si proficitis, intelligetis, date operam proficere, nasci habetis, sed & crescere debetis, quia nemo incipit à perfecto. Dei filio licuit nasci perfectum, quia natus est sine tẽpore coæternus Patri antecedens omnia, non ætate, sed æternitate. Iste ergo natus Patri coeternus, de qua generatione dicit Propheta: * Generationẽ eius quis enarrabit? *To.II. de Symbolo ad Catechumenos lib.1. cap.3.* * *Isa.53.*

Si das initium filio, das initium & Patri. Pater enim à Filio appellatus est pater. Si autem semper fuit Pater, sẽper fuit & filius, & si Deus est Pater, Deus est & Filius: Non enim aliud potuit procedere de Deo, quàm Deus. Et si sempiternus est Pater, sempiternus est & filius, quem non præcessit ætate nec dignitate, nõ enim minuit æqualitatem. Apostolum audi, quid de Deo Filio dicat: * *cum in forma Dei esset, inquit, non rapinã arbitratus est esse æqualis Deo.* Nam rapuit, quia naturaliter habuit. Omnipotentia itaque Patris in filio, omnipotẽtia filij in Patre, quia neque aliquando Pater sine filio, neque aliquando filius sine patre. Diuinã illam natiuitatem, qua filius processit ex patre, qua natus est Deus de Deo, sine initio, sine tempore, sine matre, sine aliqua fragilitate, sine vlla sui diminutione, non possumus explicare: *Natiuitatem autem eius*, ait Propheta, * *quis enarrabit?* Et reuera quis comprehendere vel dicere potest, quomodo natus sit, qui semper est in Patre, & nunquam recedit à Patre? Dignè, vt dixi, non possumus enarrare, sed debemus corda nostra ipsi filio præparare, vt illuminando, & per fidem gubernando perducat nos ad speciem veritatis suæ, ne remaneamus in tenebris infidelitatis nostræ, ne aliud æstimãdo de filio, quàm quod est Pater, ipse Filius non docendo, sed increpando nos admoneat, sicut Philippum, dicens: * *Philippe qui videt me, videt & Patrẽ.* An non agnoscitis, quia ego in Patre, & Pater in me est? Sicut ergo Deus de Deo natus est, & lux de lumine, & dies ex die, ita & omnipotens ex * *Philip.2.* * *Isa.53.* * *Ioan.14.*

omnipotente. In ista mortali nostra generatione, qui est pater, aliquãdo nõ fuit, & qui est filius, non sẽper est filius, quia & ipse filius cum accessu tẽporis patrẽ amiserit, cõiugẽ acceperit, prolémque susceperit, non erit filius, sed ipse vocabitur pater, & quilibet pater, antequam suscipiat filiũ, non vocabitur pater. Accedit ergo aliquid tempore, quod præcedat tẽpore. Nõ ergo æstimemus hoc in illa diuinitatis esse substãtia, in illa generatione sempiterna. Non enim illic deficiendo moritur Pater, vt filius crescendo perueniat ad Patris dignitatẽ: aut sunt ibi tẽpora, quia per ipsum facta sunt tẽpora. *Tom. 9. de Sym. ad Catechumenos lib. 2. cap. 3.*

* *Psal. 109.* PATER dicit ad filiũ: * *Ex vtero ante Luciferum genui te.* Quid est ante Luciferum? Per Luciferũ significantur tẽpora: ergo ante tempora, ante omne, quod ante dicitur: ante omne, quod non est, vel ante omne, quod est. Non enim ait Euangelium: In principio fecit Deus verbum: quomodo dixit: * In principio fecit Deus cælum & terram, aut in principio natũ est verbũ, aut in principio Deus genuit verbũ. Sed quid ait? Erat, erat, audis erat, crede. *In principio* erat Verbũ, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Toties audis, erat, noli quærere tẽpus, quia semper erat. Ille ergo qui semper erat, & cũ filio semper erat, quia potens est Deus sine tempore generare. Ille dixit ad filium: * Ex vtero ante Luciferum genui te. *Tom. 10. Homil. 43. Plura in hũc sensum Tom. 8. in expos. psal. 109.*

* *Genes. 1.*

Ioan. 1.

Deus generat filium.

sine tempore

Psal. 109.

QVAMOBREM vnigenitus Dei filius neque factus est à Patre, quia sicut Euangelista: * *Omnia per ipsum facta sunt:* neque ex tempore genitus, quia sempiternus Deus sapiens sempiternam secum habet sapientiam suã. Neque impar est patri, id est, in aliquo minor, quia & Apostolus dicit: * Qui cũ in forma Dei esset constitutus, non rapinã arbitratus est, esse æqualis Deo. *Tom. 3. de Fide & Symbolo. cap. 5.*

* *Ioan. 1.*

Deus sapiẽs sempiternã habuit secũ sapientiam.

* *Philip. 2.*

IIII. Iniuriam eos inferre Patri, qui consubstantialem negant Filium.

CONSVBSTANTIALEM itaque sibi genuit filium Pater, quia non accepit tanquam creatura indigens, vnde genuisset, tota copia, quod ipse est, hoc genuit, perfectum genuit: quia sine tempore est ipse qui genuit, & quem genuit. Si homo generat quod est, Deus non potuit generare quod est? Accepit homo ab ipso Deo, & tamen licet acceperit, hoc generat quod accepit: à nullo accipiens Pater Deus, quod est, generare non potuit? *Tom. 2. in altercatione contra Pascentium Arrianum. 178.*

Hoc genuit Pater, quod ipse est.

CONSIDERA quantũ mali sit, quòd eiusdem substantiæ Filiũ negatis, quẽ genitum confitemini ex vtero patris, iniuriã grauissimã faciẽtes Deo, tanquam illud quod ipse non esset, ex vtero gignere potuisset. Nonne sentitis vos generationẽ Dei credere vitiosam, prædicare monstruosam, qui dicere audetis ex vtero Dei processisse diuersam naturã? Si autẽ hoc sicut debetis, horretis, respuitísque nobiscũ, iam tandẽ Conciliũ Nicænum & Homousium laudate, ac tenete nobiscum. *To. 6. contra Maximinum Arrianum. lib. 3 cap. 18.*

Nisi Pater Filium genuisset sibi consubstantialem, mõstrum generasset.

SI ERGO Filius alterius substãtiæ est, quàm Pater, mõstrum genuit pater. Quando enim creatura, i. mulier parit, quod nõ est homo, monstrũ dicitur. Vt autem non sit monstrum, hoc est, qui natus est, quod est ille qui genuit, id est, homo & homo, equus & equus, columba & columba, passer & passer. Creaturis suis dedit Deus, creaturis mortalibus terrenis dedit, donauit, vt hoc quod sunt, generent: & putas quia hoc sibi nõ potuit ipse seruare, qui est ante secula, qui non habuit initiũ temporis, vt qui generaret filium, nõ hoc quod ipse est, generaret degenerem? Audi & quanta blasphemia sit dicere, vnicum Dei filium esse alterius substantiæ. Prorsus si ita est, degener est. Si dicas alicui filio hominis degener, quãta iniuria est? Et quomodo dicitur filius hominis degener? vt puta pater ipsius fortis est, ille timidus & ignauus. Quicunque illũ viderit, & vult corripere, attẽdens patrẽ ipsius virũ fortẽ, quid ei dicit? Portò vade degener. Quid est degener? Fortis vir fuit pater tuus, & tu timore cõtremiscis. Ille cui hoc dicitur, vitio degener est, natura par est. Quid est na-

Blasphemia est dicere, vnicũ Dei Filium alterius esse à Patre substantiæ.

tura par est? Homo est, quod est & pater ipsius. Sed ille fortis, ille ignauus: ille audax, ille timidus, tamen homo & homo. Vitio ergo degener est, nō natura. Tu quando dicis vnicum filium, vnum Patris filium degenerem esse, non aliud dicis, nisi quia non hoc est quod Pater, & iam non natus degener factus est dicis, sed generatus est. Istam blasphemiam quis ferat? Qualibuscūque oculis si istam blasphemiam videre possent, fugerent eam, & Catholici fierent. Sed quid dicā fratres? Non eis irascamur, sed pro eis oremus, vt det dominus eis intellectum, quia fortè hoc nati sunt. Quid est hoc nati sunt? Hoc acceperunt à parentibus suis, quod tenent. Præponunt genus veritati, fiant quod non sunt, vt possint seruare quod sunt, hoc est, fiāt Catholici, vt possint seruare, quod homines sunt: vt non in illis pereat Dei creatura, accedat Dei gratia. Putant enim, quia patrem honorant per contumeliam Filij. Quando illi dixeris, blasphemas respondet, Quare blasphemo? Quia dicis Filium non hoc esse, quod Pater est. Et ille mihi, Imò tu blasphemas. Quare? Quia æquare vis patri filium. Aequare volo patri Filium, nunquid extraneum? Gaudet pater quando illi æquo filiū vnicum. Gaudet, quia non inuidet. Et Deus quia filio vnico non inuidet, ideò quòd ipse est, hoc generauit. Tu & filio facis iniuriam, & ipsi Patri, in cuius honorem vis contumeliam facere Filio. Certè enim ideò dicis, non esse eiusdem substantiæ filium, ne iniuriam facias Patri ipsius. Ego tibi citò ostendo, quia iniuriam facis ambobus. Quomodo inquit? Si dicam filio alicuius, degener, nō hoc es quod pater: audit illud filius, & irascitur, & dicit, Ergo degener natus sum? Audit illud pater, & plus irascitur. Iratus autem quid dicit? Ergo ego filiū degenerē generaui. Ergo si aliud sum, aliud generaui, monstrū generaui. Quid est, quia cùm vis vni deferre per alterius iniuriā, ambobus facis iniuriam? Filium offendis, sed patrem non propiciabis. Cùm de filij contumelia honoras patrem, & filium offendis & patrem. A quo fugis, ad quem confugis? Nunquid irascente tibi patre, fugis ad filium? Quid tibi dicit? Ad quem fugis, quē degenerem feci-

sti? Nunquid offenso filio curris ad patrem? Dicit tibi, Ad quem fugis, quem degenerem genuisse dixisti? Sufficiat vobis, hæc tenete, hoc memoriæ commendate, hoc in vestra fide conscribite. Hoc autem vt intelligatis, ad Deum Patrem & Filium, qui vnum sunt, preces effundite. *Tom.10.de verbis Domini in Euangel. Ioannis, serm.51.*

V. Quomodo soluendi cauilli hæreticorum, qui filium à Patre ab æterno genitum negant.

INTELLIGIT prudentia tua non ab eis rationabiliter dici, à quorū errore te dominus liberauit, ideò Dei patris, & Dei Filij naturā esse diuersam, quia iste pater est, ille Filius. Et Deum patrem non genuisse id, quod est ipse, quia nō genuit patrem Filij sui, quod est ad illū ipse. Quis enim non videat ista vocabula, non in seipsis demōstrare naturas, sed alterius ad alterum significare personas? Tale est etiam illud, quod simili loquuntur errore, Ideò filium alterius esse naturæ, diuersæque substātiæ, quia pater Deus non est de altero Deo, Filius autē Deus est quidē, sed de patre Deo: hic enim nō indicatur substātia, sed origo, id est, non quid sit, sed vnde sit quisque, vel non sit. Neque enim Abel & Adam ideò non vnius naturæ atque substantiæ fuerunt, quia iste fuit homo de homine illo, ille de nullo. Si ergo vtriusque natura quæritur, homo Abel, homo Adam. Si autē origo, primus homo ex quo Abel, nullus homo ex quo Adam. Item in Deo patre & Deo filio, si vtriusque natura quæratur, vterq; deus, nec magis magnus alter altero deus. Si autem origo, pater est Deus de quo filius Deus, de quo autem Pater nullus est Deus. Frustra itaque ad hoc respondere conantes dicunt. Sed homo cum passione generat, Deus autem sine passione genuit Filium. Hoc enim non solùm ipsos nihil, sed nos adiuuat plurimum. Nam si tēporalibus & pasibilibus rebꝰ deus tribuit, vt quod sunt, hoc generēt, quāto magis ipse ęternus & impassibilis, non aliud, quàm est ipse, generauit, vnꝰ vnicū ideò nostra inenarrabili admiratione, quoniā sine passione, & tanta secum æqualitate, vt eum nec potestate præcederet,

Vocabula Patris & Filij nō naturas in seipsis, sed alterū ad alterum personas demōstrant.

Filius deus de Patre Deo: Deus Pater de nullo alio. Deus pater non aliud quàm ipse est genera-uit.

nec ætate. *Tom. 2. epist. 66. ad Maximum.*

Solent (*autem Arriani*) aduersum nos huiusmodi componere venenatum Syllogismum, dicentes: Si coæternum patri creditis filium, dicite quæsumus, dum esset, genitus est, an dum non esset? Si dum esset, duo ergo ingeniti antè fuerunt, & postmodum vnus alium generauit: aut si, vt ratio vera permittit, dum non esset, genitus est, erit vtique patre posterior. Ad quam rem nobis non aliud agendum est, nisi vt tam grandi hæreticorum malitiæ exemplis Apostolicis resistamus, quibus facilè sapientia secularis eliditur. Dum ergo nobis memorata superius obiecerint, dicimus: Nos sicut solum patrem semper, & sine initio ingenitum nouimus, ita filium semper, & sine initio ex patre genitum confitemur. Nec alia aliqua causa est, quæ diuisionem faciat personarum, nisi quòd hic ingenitus est, & ille genitus, id est, hic pater est, & ille filius: quia pater semper pater est, nunquam filius. quia vt diximus, non est genitus, sed ipse genuit. Et filius semper filius est, nunquam pater, quia non genuit, sed genitus est. *Tom. 10. de verbis Domini, serm. 58.*

Diuisionem personarum Patris & filij facit, quòd hic genitus sine initio, ille sine initio ingenitus.

Volens an nolens pater filium genuerit.

Acutè sanè quidam respondit hæretico versutissimè interroganti, vtrum Deus filium volens an nolens genuerit: vt si diceret, nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem volens, continuò quod intendebat, velut inuicta ratione concluderet, nõ naturæ esse filium, sed voluntatis. At ille vigilantissimè vicissim quæsiuit ab eo, vtrum Deus pater volens an nolens sit Deus: vt si responderet, nolẽs, sequeretur illa miseria, quam de Deo credere magna insania est. Si autem diceret, volens, responderet ei: Ergo & ipse Deus est sua voluntate, non natura. Quid ergo restabat: nisi vt obmutesceret, & sua interrogatione obligatum insolubili vinculo se videret? *Tom. 3. de Trinitate, lib. 15. cap. 20. Idem repetit Tom. 6. contra serm. Arrianorum. cap. 1.*

¶ 1. Non solam personam Patris, sed totam Trinitatem vnicum & verum & solum Deum esse & nominari.

NOn potest cogitare (*animalis homo*) nisi moles & spacia, vel minuta vel grãdia, volitãtibus in animo eius phãtasmatibus, tanquam imaginibus corporum. Ex qua immunditia donec purgetur, credat in patrem, filium, & Spiritum sanctum, vnum Deũ solum, magnũ, omnipotentem, bonum, iustum, misericordem, omniũ visibilium & inuisibilium cõditorem, & quicquid de illo pro humana facultate dignè verèque dici potest: Neque cùm audierit patrem solum Deum, separet inde filium aut Spiritum sanctũ. Cum eo quippe solus Deus, cum quo & vnus Deus est, quia & filium cùm audimus solum Deũ, sine vlla separatione Patris aut Spiritus sancti oportet accipere: atque ita dicat vnam essentiam, vt non existimet aliud alio vel maius, vel melius, vel ex aliqua parte diuersum. *Tom. 3. de Trinit. lib. 7. cap. 6.*

Cùm audis Patrẽ solum Deũ, nõ inde Filiũ separes aut Spiritũ sanctum.

Quod ergo de Deo scriptũ est: * *Qui solus habet immortalitatem*, Et * *Inuisibili soli Deo honor, & gloria*, & cætera huiusmodi, non de Patre tantum accipiemus, sed etiam de filio, quod ad formam Dei attinet, & de Spiritu sancto. Pater enim & filius & Spiritus sanctus, vnus Deus est, & solus verus Deus, & solus immortalis, secundùm incõmutabilem omnino substantiam. *Tom. 2. Epist. 174. ad Pascentium Arrianum. Vide & To. 3. in quæst. de Trinitate.*

* 1. *Tim. 6.*
* 1. *Timo. 1.*

Inuisibilis & solus potens Deus, tota Trinitas dicitur.

Considerandа est illa sententia, de qua dicitur, Deũ verum solum, non esse patrem solum, sed patrem, & filium, & Spiritum sanctũ. Si quis enim interroget, pater solus vtrum sit Deus, quomodo respondebitur non esse? nisi fortè ita dicamus, esse quidem patrem Deum, sed non esse solum Deum, esse autem solum Deum, patrẽ, & filiũ, & Spiritum sanctum. Sed quid agimus de illo testimonio Domini? Patri enim dicebat, & patrem nominauerat, ad quẽ loquebatur, cùm ait: * Hæc est vita æterna, vt cognoscãt te vnum verũ Deum. Quod quidẽ Arriani sic solent accipere, quasi non sit filius verus Deus. Quibus exclusis, videndum est, an intelligere cogamur, cùm dictũ est patri, vt cognoscant te vnum verũ Deum, tãquam hoc insinuare voluerit, quia & solus pater Deus verus est, ne non

* *Ioan. 17.*

Quomodo pater appelletur vnus verus de⁹, absque Filij & Spirit⁹ sancti iniuria.

Universidad de Deusto Biblioteca

intelligeremus Deum, nisi ipsa tria simul, Patrẽ & Filium & Spiritum sanctum. Num ergo ex Domini testimonio, & Patrem vnum verum Deum dicimus, & Filium vnum verum Deum, & Spiritum sanctũ vnum verum Deum, & simul Patrem & Filium & Spiritum sanctum, id est, simul ipsam Trinitatẽ, non tres veros Deos, sed vnum verum Deum? An quoniam addidit.

* Ioan. 17. * *Et quem misisti Iesum Christum*: subaudiendum est, vnum verum Deum? Et ordo verborum est, vt te, & quem misisti Iesum Christum, cognoscant vnum verũ Deum? Cur ergo tacuit de Spiritu sancto? An quoniã consequens est, vt vbicunque nominatur vnum tanta pace vni adhærẽs, vt per hanc vtrumque vnum sit, iam ex hoc intelligatur etiã ipsa pax, quanuis non commemoretur? *Tom.3 de Trinitate, lib.6.cap.9.*

* 1. Tim.6. *Tota sanctissima Trinitas vnus Deus, qui solus immortalitatẽ habet*

Hinc etiam consequenter intelligitur, non tãtummodo de patre dixisse Apostolũ Paulũ: * Qui solus habet immortalitatẽ, sed de vno & solo Deo, quod est ipsa Trinitas. Neque enim ipsa vita æterna mortalis est secundum aliquã mutabilitatẽ, ac per hoc filius Dei quia vita æterna est, cum patre etiam ipse intelligitur, vbi dictũ est: * Qui solus habet immortalitatẽ. Eius enim vitæ æternæ & nos participes facti, pro modo nostro immortales efficimur. Sed aliud est ipsa, cuius participes efficimur, vita æterna, aliud nos, qui eius participatione viuem⁹ in æternũ. Si enim dixisset: * Quẽ temporibus proprijs ostẽdet Pater beatus & solus potens, Rex regũ, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, nec sic inde separatũ Filium oporteret intelligi. Neque enim quia ipse Filius alibi loquens voce sapientię (ipse est enim Dei sapientia) ait: * Gyrum cæli circumiui sola, separauit à se Patrem: quanto magis ergo nõ est necesse, vt tantummodo de Patre præter Filium intelligatur, quod dictum est: * *Qui solus habet immortalitatẽ*, cùm ita dictũ sit: * *vt serues*, inquit, *mandatum sine macula, irreprehẽsibile vsque ad aduentũ Domini nostri Iesu Christi: quẽ temporibus proprijs ostendet beatus, & solus potens Rex regũ & Domi n⁹ dominantiũ, qui sol⁹ habet immortalitatẽ, & lucẽ habitat inaccessibilẽ, quem nemo hominum*

* 1. Tim.6.

* Ibidem.

* Eccles.24

* 1. Tim.6.

* Ibidem.

vidit nec videre potest, cui est honor & gloria in secula seculorũ, Amen. In quibus verbis nec Pater propriè nominatus est, nec Filius, nec Spiritus sanctus, sed beatus, & solus potẽs, Rex regum & Dominus dominantium: quod est vnus solus & verus Deus ipsa Trinitas. *Tom.3. de Trinit. lib.1.cap.6. Vide & Tom.6. contra Maximinum Arrianum, lib.2.ca.4. & Epist.174 ad Pascentium Arrianum.*

DE CHRISTO VERO DEO ET HOMINE, CAP. IIII.

I Christum eundem verum esse Deum Patri coæternum, & verum hominem in tempore.

CHRISTVS Iesus Dei Fili⁹ est, & Deus & homo est De⁹ ante õnia sæcula, homo ĩ nostro sæculo De⁹, qui Dei verbum, *Deus* enim *erat* verbũ*: Homo autẽ, quia ĩ vnitatẽ personæ accessit verbo anima rationalis & caro. Quocirca in quãtum Deus est, ipse * & pater vnum sunt: in quantum autem homo, Pater * maior est illo. Cùm enim esset vnicus Dei Filius, non gratia, sed natura, vt esset etiam plenus gratia, fact⁹ est & hominis Filius, idémque ipse vtrumque ex vtroque vnus Christus, quia *cum in forma * Dei esset, non rapinam arbitratus est* quod natura erat, id est, esse æqualis Deo. Exinaniuit autẽ se, formam serui accipiens, non amittens vel minuens formam Dei. Ac per hoc & minor est factus, & mansit æqualis, vtrumque vnus, sicut dictum est: sed aliud propter verbum, aliud propter hominem. Propter enim verbũ æqualis Patri, propter hominẽ minor. Vn⁹ Dei filius, idémque hominis Filius: vnus hominis Filius, idemque Dei Fili⁹: non duo Filij Dei, De⁹ & homo, sed vnus Dei Filius: Deus sine initio, homo à certo initio, Dominus noster Iesus Christus. *Tom.3. Enchir.cap.35.*

* Ioan.1. *Verbo in veritatem personæ accessit anima rationalis & caro*

* Ioan.10.

* Ioan.14.

* Philip.2.

Catholica namque Fides Dominum Iesum Christum & verum Deum & verũ hominem credit & prædicat. Vtrũque est enim scriptum, & vtrũque verũ est,

Qui Deum tãtummodò asserit esse Christum, & potentiam negat, qua creatus est, & medicinã, qua sanatus est. Qui hominem tantũmodò asserit Christum, potentiam negat qua creatus est. Vtrunque ergo anima fidelis ac recta suscipe: est Deus Christus, est & homo Christus: æqualis Deo Christus æqualis Patri, vnum cum Patre: æqualis homo Christus virginis Filius, trahens de homine mortalitatem, non autem iniquitatem, *Tom. 3. in sententiis B. Prosperi, sent. 344.*

Christus Filius Dei, Deus & homo, secundum diuinitatẽ ante tempora, sine initio inenarrabiliter à Patre genitus est, sicut Esaias dicit: * *Generationem eius quis enarrabit?* Nouissimo autẽ tempore secundum humanitatem creatus est: Adueniens enim diuinitas in vterum virginis Mariæ, auctoritate illa, qua in paradiso Adam de limo formauit, carnem sibi ex substãtia ipsius Mariæ fabricauit, quam pro salute nostra suscipiens, & sibi coadunans natus est Deus & homo. *Tom. 10. De verbis Domini serm. 58.*

** Isa. 53.*

Christus carnem sibi ex substãtia Mariæ fabricauit.

Quid miraris hæc homo? Deum sic nasci oportuit, quando esse dignatus est homo. Talem fecit illã, nempe matrem, qui est factus ex illa. Antequã fieret enim, erat, & quia omnipotens erat, fieri potuit manẽs quod erat. Fecit sibi matrem, cũ esset apud Patrem, & cùm fieret ex matre, mansit in Patre. Quomodo Deus esse desisteret, cùm homo esse cœpit, qui genitrici suæ præstitit, ne desisteret virgo esse cùm peperit? Proinde cũ Verbum Caro * factum est, non Verbum in carnem pereundo cessit, sed Caro Verbo ne ipsa periret accessit, vt quemadmodum homo est anima & caro, sic esset Christus Deus & homo, idem Deus qui homo, & qui Deus idem homo, non confusione naturæ, sed vnitate personæ. *Tom. 10. de Temp. serm. 15.*

** Ioan. 1.*

Idẽ Christꝰ Deꝰ & Homo verus, nõ cõfusione naturæ, sed vnitate personæ.

II. Christum verum Deum nihil læsa diuinitate, integram suscepisse naturam humanam.

Fidelis, qui in Christo veram naturam credit & cõfitetur humanã, id est, nostram, quanuis singulariter suscipiẽte Deo verbo, in vnicũ Filiũ Dei sublimatã, ita vt qui suscepit, & quod suscepit, vna esset in Trini-

Igitur nomẽ Verbi vnam

Trinitate persona. Neq; enim homine assumpto quaternitas facta est, sed Trinitas mansit, assumptione illa ineffabiliter faciẽte personæ vnius in Deo & homine veritatẽ. Quoniam nõ Deum tantùm dicimus Christum, sicut hæretici Manichæi, nec hominem tantùm, sicut hæretici Photiniani: nec ita hominem, vt aliquid minus habeat, quod ad humanam certũ est pertinere naturam, siue animam, siue in ipsa anima mentem rationalem: siue carnem non de fœmina sumptam, sed factam de verbo in carnem conuerso atque mutato, quæ omnia falsa & vana hæreticorum Apollinaristarum tres partes varias diuersásque fecerunt. Sed dicimus Christum Deum verum, natũ de Deo Patre sine vllo initio temporis, eundémque hominem verũ, natum de homine matre certa plenitudine temporis, nec eius humanitatem, qua minor est Patre, minuere aliquid eius Diuinitatem, qua æqualis est Patri: hoc autem vtrumque vnus est Christus. *Tom. 7. de bono perseuerantiæ, cap. 24.*

in Trinitate personam significat, id quod quidã hoc tempore negarunt.

Etenim Dominum verum hominem suscepisse credimus, & in ipso visibiliter inuisibilẽ hominibus apparuisse, in ipso inter homines * conuersatum fuisse, in ipso ab hominibus humana pertulisse, in ipso homines docuisse, à quibus esset recedendũ, quid esset perferendum, quò esset tendẽdum. Totum autẽ hoc nulla fecit necessitate. Vnde ipse dicit: * propter hoc me Pater diligit, quia ego pono animam meam, & iterum sumam illam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Non ergo mali necessitate amisit eam: voluit enim, vt illa quæ in passione eius facta sunt, omnia fierent ad humanã naturam docendã, non ad suam tuendam. Sicut enim nos, qui ex anima & corpore constamus, cùm simus inuisibiles secundum animã, visibiles autem secundũ corpus, omnia quæ visibiliter siue honoris & beneficiorũ accipimus, siue cõtumeliæ, vel iniuriæ patimur, ad animã, quæ inuisibilis est, tanquã ad principẽ necesse est vt referamus, quia ipsa corpori principatur. Nã & cùm simus secundum animam immortales, cùm

** Baruch. 3.*

** Ioan. 10.*

Quẽadmodũ nos mori verè dicimur, quãuis ratione corporis, nõ ratione animæ

mortui corpore fuerimus, nos mortui dicimur: ita & Dominus secundùm carnem, hoc est, formâ serui, quâ susceperat dignatus est, & contumelias passus, & vincula & flagella, & mortuus esse manifestatur, vt omnia veridicè veritas, & nihil falsò fecisse credatur, quia potestate ac voluntate Verbum * Caro factum est, & natus, & passus, & mortuus, & resurrexit, nulla sua necessitate, sed voluntate & potestate: cuius nulla pars aliquando deprædata, nulla nunc vsque captiua est, non solùm diuinæ, sed nec ipsius mortalis, quam susceperat: sed nec vnquâ capi poterit, nisi ab his, qui ei fide voluerũt mũdo corde coniungi. Non sicut Deus Manichæi, qui necessitatis malo pressus hodie hîc ex parte, quod negare non possunt, in miseriis & calamitatibus volutatur. *Tom. 6. de fide contra Manichæos, cap. 26.*

mortamur: sic Christus verè dicitur passus & mortuus, quãuis non secundùm Diuinitatẽ, sed secũdùm humanã naturam id sustinuerit.
† *Philip. 2.*
* *Ioan. 1.*

III. Humanitatem & Diuinitatem in vnam conuenisse Christi personam.

AGnoscamus geminam substantiam Christi, diuinam scilicet, qua æqualis est Patri: humanã, qua maior * est Pater. Vtrumque autẽ simul, non duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, nõ Trinitas Deus: sicut enim vnus est homo anima rationalis & caro: sic vnus est Christus Deus & homo: ac per hoc Christus est Deus, anima rationalis & caro. *Tom. 9. Tract. 78. in Euan. Ioan. Eundem sensum habes contra ser. Arrianorũ, cap. 9. Plura Tom. 2. Epist. 3. ad Volusianum, & 102. ad Euodium.*

* *Ioan. 14. Si duæ ponerẽtur personæ Christi, quaternitas induceretur.*

Ipse est Filius hominis, qui & Filius Dei. Hærendo enim ad vnitatem personæ Filius hominis Filio Dei, facta est vna persona, eadémque Filius Dei, quæ & Filius hominis. Quid autẽ propter quid habeat, dignoscendum est. Filius hominis habet animã, habet corpus: Filius Dei, quod est verbum Dei, habet hominem tanquam anima corpus. Sicut anima habens corpus non facit duas personas, sed vnum hominem: sic verbum habens hominem non facit duas personas, sed vnum Christum. Quid est homo? Anima rationalis habens corpus: quid est Christus? Verbum Dei habens hominem. *Tom. 9. Tract. 19. in Euang. Ioan.*

Sicut anima habẽs corpus non facit duas personas, sic nec verbum humanã naturam sustentans.

Demonstratum est homini, quem locum haberet, in rebus, quas condidit Deus, quãdoquidem sic Deo cõiungi potuit humana natura, vt ex duabus substantiis fieret vna persona, ac per hoc iam ex tribus, scilicet Deo, anima & carne: vt superbi illi maligni spiritus, qui se ad decipiendum, quasi ad adiuuandum medios interponunt, nõ ideo se audeant homini præponere, quia non habent carnem: & maximè, quia & mori in eadem carne dignatus est Filius Dei, ne ideo illi tanquam Deos se coli persuadeant, quia videntur esse immortales. Deinde vt gratia Dei in nobis sine vllis præcedẽtibus meritis in homine Christo commendaretur, quia nec ipse tanta vnitatẽ Deo vero coniunctus vna cũ illo persona, id est, ipse homo assumptus, mox vt homo etiam Deus Filius Dei viueret, vllis est præcedentibus meritis assecutus. Sed ex quo homo esse cœpit, ex illo est & Deus. Vnde dictum est: * Verbum Caro factum est. *Tom. 3. de Trinit. lib. 13. cap. 17.*

Ex incarnatione christi cognouit homo, quem locum in rebus creatis haberet.

Incarnatione Christi omnis occasio maligni spiritibus adempta præferendi se hominibus.

Gratia Dei in nobis sine vllis præcedẽtibus meritis in homine Christo commendatur.

* *Ioan. 1. Christus nõ duæ personæ, sed tantùm vna.*

Commendaui charitati vestræ, vnam personam esse Christum Deum & hominem, non duas: ne fides nostra non sit Trinitas, sed quaternitas. Christus ergo vnus est, verbum, anima & caro vnus Christus. Filius Dei & Filius hominis vnus Christus. Filius Dei semper, Filius hominis ex tempore, tamen vnus Christus secundùm vnitatem personæ. In cælo erat, quando in terra loquebatur. Sic erat Filius hominis in cælo, quemadmodum Filius Dei erat in terra: Filius Dei in terra in susceptа carne, Filius hominis in cœlo in vnitate personæ. *Tom. 9. in Euang. Ioan. Tract. 27.*

IIII. Naturam humanam in persona Christi nullo modo cum eius diuinitate fuisse confusam.

LIcet vnã personam in Christo credamus, duas tamen substantias, id est naturas esse fatemur, diuinitatis scilicet & humanitatis, assumptricis & assumptæ, creatricis & creatæ. Quæ tamen substantiæ non sunt cõfusæ, sed vnitæ atq; in vna eadẽq; persona inseparabiles, & in sua semper proprietate manẽtes. Quapropter vnicuique substãtiæ propria vtiq; aptãda sunt, i. infirmitates humanitati quæ creata est, signa verò

Duæ naturæ in vna persona verbi non sunt confusæ, sed

nitæ, in ua tamen semper proprietate manentes.

vel mirabilia Diuinitati, quæ creauit. In tantum enim duæ naturæ sibimet vnitę sunt atque cõiunctæ, vt idẽ atque idem Christus Deus & homo, aliquãdo res aut agat, aut loquatur humanas, aliquando diuinas. Sicut illud est, quòd dormit* in naui, & imperat vẽtis & mari: aut quòd *esurierit, & quòd quinque* milia hominum de quinque panibus, & duobus piscibus saturarit. Postremò quòd moritur, & quòd * Lazarũ quatriduanum auctoritate diuina iubeat à mortuis reuocari. *Tom. 10. de verbis Domini in Euang. Ioan. serm. 58.*

* *Matth. 8.*
* *Matth. 14.*
Matth. 14
Ioan. 11.

Non duos Christos, neque duos filios fatemur, sed Deum & hominem vnum Filium. Quem propterea & vnigenitũ dicimus, manentem in duobus substantiis, sicut ei naturæ veritas contulit, non confusis naturis, neque immixtis, sicut Timothiani volunt, sed societate vnitis. Deus ergo hominẽ assumpsit, homo in Deum transiuit, non naturæ versibilitate, sicut Apollinaristæ dicunt, sed Dei dignatione: vt nec Deus mutaretur in humanam substantiam assumẽdo hominem, nec homo in diuinam glorificatus in Deum: quia mutatio vel versibilitas naturæ & diminutionem & abolitionem substantiæ facit. *Tom. 3. de Eccles. dogmat. cap. 2.*

* *Genes. 1.*
* *Philip. 2.*

Forma* Dei accepit formam * serui, vtrumque Deus, & vtrumque homo. Sed vtrũque Deus propter accipiẽtem Deum, vtrumque homo propter acceptum hominem†. Neque enim illa susceptione alterum eorum in alterum conuersum atque mutatum est: nec diuinitas quippe in creaturam mutata est, vt desisteret esse diuinitas, nec creatura in diuinitatẽ, vt desisteret esse creatura. *Tom. 3. lib. 1. de Trinitate, cap. 7.*

† *Etsi propter duas naturas in vna verbi persona coniunctas, communicatio fit idiomatũ, vt quæ Dei sunt, dicantur de homine, & quæ hominis de Deo vicissim enũcientur: tamen nec diuina idiomata conueniunt Christo, nisi secundum diuinitatem: nec humana, nisi secundum hominis naturam.*

Non ergo in Christo susceptã carnem perpetuitate diuinæ generationis extendo: nec immensam Deitatẽ

corporei ortus ætate cõcludo: quia idem in diuinitate auctor est rerum, qui in carne redemptor est hominũ, idem impassibilis in se, qui passus in corpore: dum sic vtriusq; naturę proprietatem verè ex vtraque gignẽti similis natus expressit, vt & veram carnem susceperit eum constet ex matre, & indifferentem deitatem habere constet ex patre. Quibus in vnam personam incomprehensibili mediatoris dispẽsatione coniunctis, seruauit singulis propria, sed coniunxit propriis aliena. *Tom. 6. contra Felicianum Arrianum, cap. 10.*

Faciũt hæc cõtra eos qui christum secundum humanam etiã naturam vbique esse dicunt.

Illorum execramur similiter blasphemiã, qui nouo sensu asserere conãtur, à tempore acceptæ carnis omnia quæ erant diuinitatis, in hominem demigrasse, & rursum quę humanitatis erant, in Deum esse transfusa: vt quod nulla vnquam hæresis ausa est dicere, vincatur hac confusione vtraque exinanita esse substantia, & deitatis scilicet & humanitatis, & amisso proprio statu, in aliud esse mutata: vt qui tam Deum perfectũ in Filio, quàm hominem confitemur, nec Deum verè, nec hominem temerè, credamus. Nos autem ita dicimus susceptum à Dei filio hominem, vt Deus tamen impassibilis permaneret. Passus est etenim Dei filius non putatiuè, sed verè omnia quæ scriptura testatur, id est, esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem, & cætera huiusmodi: sed secundum illud passus est, quod pati poterat, non secundum illam substantiam, quæ assumpsit, sed secundum illam, quæ assumpta est. *Tom. 10. Serm. de Temp. 191.*

Nec est admodum dissimile, quod Vbiquetarij dicũt, per vnionem personalem communicatam fuisse humanæ naturæ omnis deitatis plenitudinem.

Plura Tom. 6. contra Felicianum Arrianum, cap. 11.

V. *Recensentur hæreses, quæ Christi diuinitati aduersantur.*

CARPOCRATES Iesum hominem tantũ modo, & de vtroque sexu natum putasse perhibetur, sed accepisse talem animam, quæ sciret ea quę supernа essent, atque nũciaret. *Tom. 6. hæresi 7. In eadem hæresi fuit Cerintus & Ebion. Vide hæresim 8. & 10.*

Carpocrates.

THEODOTIANI à Theodotione quodam instituti, hominem tantummodo Christũ asseuerant. Quod dicitur quidẽ Theodotion propterea docuisse,

Theodotiani.

Sic quidam hoc tẽpore, dum

peccata sua honestare tuerique voluerunt, hæretici facti sunt.

quia in persecutione lapsus, isto modo se casus sui deuitare putabat opprobrium, si non Deum negasse, sed hominem videretur. *Ibidem hæresi 33.*

Paulliani.

PAVLIANI à Paulo Samosateno, Christū non semper fuisse dicunt, sed ei⁹ initium, ex quo de Maria natus est, asseuerant: nec eum aliquid amplius quàm hominem putant. Ista hęresis aliquādo cuiusdā Artemonij fuit, sed cū defecisset, instaurata est à Paulo, & postea sic à Photino confirmata, vt Photiniani, quàm Pauliani celebrius nuncupentur. *Ibidem hæresi 44.*

Artemonius Photiniani.

Nestoriani

NESTORIANI à Nestorio Episcopo patriarcha Constantinopolitano, qui contra fidem Catholicam dogmatizare ausus est, dominū nostrum Iesum Christū hominem tantùm, nec id quod mediator Dei & hominū factus est, in vtero Virginis de Spiritu sancto fuisse conceptum, sed postea Deum homini fuisse permixtum, nec Deum hominem passum, sepultumq; dicebat, euacuare contendens omne nostrū remediū, quo verbum Dei sic hominē susc ipere dignatum est in vtero Virginis, & vna persona fieret Dei & hominis propterea sic singulariter & mirabiliter nat⁹, mortuus etiam pro peccatis nostris, cùm ea, quæ non rapuerat, * solueret, Deus homo à mortuis resurgens ascendit in cælum. *Ibidem hæresi 89.*

Nestor.⁹ negans Deum hominē passū sepultūque fuisse, omne remedium nostrum euacuare contendit.

**Psal. 68*

Natus est Dei filius ex homine, & nō per hominem, id est, non ex viri coïtu, sicut Ebion dicit, sed carnem ex virginis corpore trahens, & non de cælo secū adferens, sicut Marcion, Origenes, & Eutyches affirmant. Neque in Phantasia, id est, absque carne, sicut Valentinus asserit, id est, neq; putatiuè imaginatū, sed corpus verum. Non tantum carnem ex carne, sicut Marcianus, sed verus Deus ex diuinitate, & verus homo ex carne, vnus filius, in diuinitate, verbū Patris, & Deus, in homine anima & caro. Anima nō absque sensu & ratione, vt Apollinaris, neque caro absque anima, vt Eunomius: sed anima cum ratione sua, & corpus cū sensibus suis, per quos sensus veros in passione & ante passionem suæ carnis dolores sustinuit. Neque sic est natus ex Virgine, vt & Diuinitatis initium homo nascendo acceperit, quasi antequam nasceretur ex

Ebion.

Marcianus.

virgine, Deus non fuerit, sicut Artemon & Berillus, & Marcellus docuerunt, sed æternus Deus & homo ex virgine natus est. *Tom. 3. de Ecclesiast. dogmat. cap. 2.*

Artemon. *Berillus.* *Marcellus.*

VI. Commemorantur hæreses, quæ cum vera Christi humanitate pugnant.

CHristum autem à Patre missum, (*ait Valentinus*) id est à profūdo spiritale vel cæleste corpus secū attulisse, nihilque assumpsisse de virgine Maria, sed per illā tanquam per rimam, aut per fistulam sine vlla de illa assumpta carne trāsisse. *To. 6. de hæresibus, hæresi 11.*

Valentinus.

Christūmque ipsum (*aiunt Cerdoniani*) neque natum ex fœmina, neque habuisse carnem: nec verè mortuum, vel quicquam passum, sed simulasse passionem. *Ibidem, hæresi 21.*

Cerdoniani

Hunc Apellem dicunt quidam etiam de Christo tam falsa sensisse, vt diceret eum, nō quidē carnem duxisse de cælo, sed ex elementis mundi accepisse, quæ mūdo reddidit, cùm sine carne resurgens in cælum ascēdit. *Ibidem hæresi 23.*

Apelles.

Christum autem fuisse affirmant (*Manichæi*) quem dicit nostra scriptura serpentē, à quo illuminatos eos asserunt, vt cogitationis* oculos aperirent, & bonum malúmque dignoscerent. Eúmque Christū nouissimis tēporibus venisse ad animas, nō ad corpora liberanda. Nec fuisse in carne vera, sed simulatam speciē carnis ludificandis humanis sensibus prębuisse, vbi nō solùm mortem, verùmetiam resurrectionem similiter mentiretur. *Ibidem hære. 46.*

Manichæi.

** Genes. 3*

In eo autem (*sermo est de Arrianis*) quòd Christum sine anima solam carnem susceptisse arbitrātur, minus noti sunt. *Ibidem hæresi 49.*

Arriani.

APOLLINARISTAS Apollinaris instituit, qui de anima Christi à Catholica dissenserunt, dicentes sicut Arriani, Deum Christum carnē sine anima susceptisse. In quęstione testimonijs Euangelicis victi, mentem, qua rationalis est anima hominis, nō fuisse in anima Christi, sed pro hac ipsū verbū in ea fuisse dixerunt. De ipsa verò eius carne sic à recta fide dissensisse

Apollinaristæ.

perhibentur, vt dicerent, carnem illam & verbū vnius eiusdémque substantiæ: contentiosissimè asseuerātes, verbum * carnem factum: hoc est, verbi aliquid in carnem fuisse conuersum atque mutatū, non autem carnem de Mariæ carne susceptam. *Ibidem hæresi 55.*

* Ioan.1.

A B Apollinaristis & Eutychiniani ab Eutyche quodam Constantinopolitanæ Ecclesiæ presbytero Monacho exorti sunt, qui cùm videretur refutare Nestorium, in Apollinarem, Manichæúmque transiuit, & humanitatis in Christo denegās veritatem, quicquid à verbo nostræ proprietatis receptū est, diuinæ tantūmodo ascribit essentiæ, vt sacramētū salutis humanæ, quod non nisi in vtraque substātia est, nostrā in Christo naturā negando dissolueret, stulta impietate non inspiciens vniuerso corpori auferri, quod capiti defuisset. *Ibidem hæresi 90. in editione Parisiensi.*

Non multùm ab Eutychianis differunt, qui hoc tempore vocantur Vbiquetarij: nam diuinæ & humanæ naturæ confundunt proprietates, & similibus vtuntur præsidijs.

VII. Christo Deo & homine Mediatore opus fuisse.

Mediator quare nobis necessarius. Per fidē veniendum ad veritatem.

DVo illa sursum sunt æternitas & veritas: duo ista deorsum, quod ortū est & fides. Vt ergo ab imis ad summa reuocemur, atque id quod ortū est, recipiat æternitatem, per fidem veniēdum est ad veritatem. Et quia omnia, quæ in contrarium pergunt, per aliquod medium reducūtur, ab æterna iustitia temporalis iniquitas nos alienabat. Opus ergo erat media iustitia tēporali, quæ medietas tēporalis esset de imis mixta & summis, atque ita se nec abrumpens à summis, & contemperans imis, ima redderet summis. Ideò Christus

* 1. Tim. 2.

Mediator Dei & hominū dictus est * inter Deum immortalem, & hominem mortalem, Deus & homo, reconcilians hominē Deo, manens id quod erat, factus quod non erat. Ipse est nobis fides in rebus ortis, qui est veritas in æternis. Hoc magnū & inenarrabile sacramentum, hoc regnum & sacerdotium antiquis per prophetiam reuelabatur, posteris eorū per Euangeliū prædicatur. *Tom. 4. de consensu Euangelist. lib. 1. cap. 35.*

Si quod multò credibilius & probabilius disputatur

omnes homines quandiu mortales sunt, etiam miseri sint, necesse est: quærendus est medius, qui non solum homo, verumetiā Deus sit: vt homines ex mortali miseria ad beatam immortalitatem huius medij beata mortalitas interueniendo perducat: quem neque non fieri mortalē oportebat, neque permanere mortalem. Mortalis quippè factus est, non infirmata verbi diuinitate, sed carnis infirmitate susceptā: non autem permānsit in ipsa carne mortalis, quam resuscitauit à mortuis: quoniam ipse fructus est mediationis eius, vt nec ipsi, propter quos liberandos mediator effectus est, in perpetua vel carnis morte remanerent. Proinde mediatorem inter nos & Deum, & mortalitatem habere oportuit transeuntem, & beatitudinem permanētem, vt per id quod transit, congrueret morituris, & ad id quod permanet, transferret ex mortuis. *Tom. 5. lib. 9. de Ciuit. Dei, cap. 15.*

Necessarius mediator, qui non solùm homo, sed etiam Deus esset.

In christo mortalitas transiens & beatitudo permanens.

Ego, inquit Dominus, * ero illis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum. Quare in medio eorum? Quia verbum * caro factum est, & habitauit in nobis. Princeps in medio eorum, inde & mediator Dei & hominum, quia Deus cum Patre, quia homo cū hominibus. Non mediator homo præter Deitatem, non mediator Deus præter humanitatem. Ecce mediator. Diuinitas sine humanitate non est mediatrix: sed inter diuinitatem solam & humanitatem solam mediatrix est humana diuinitas, & diuina humanitas Christi. *Tom. 9. Homil. de Ouibus, cap. 12.*

* Ezech. 34.
* Ioan. 1.

christus nec vt deus tātùm, nec vt homo tātū, sed vt simul deus & homo, mediator est.

In Adam inueniētibus mortē per hoc prodest Christus, quia est mediator ad vitā, nō autem per hoc mediator est, quòd æqualis est Patri: per hoc enim quātū Pater, tantum & ipse distat à nobis. Et quomodo erit medietas, vbi eadem ipsa distantia est? Ideo Apostolus non ait: * *Vnus mediator Dei & hominum Christus IESVS*, sed homo Christus Iesus. Per hoc ergo mediator, per quod homo, inferior Patre, per quod nobis propinquior, superior nobis, per quod Patri propinquior. Quod apertiùs ita dicitur, inferior Patre, quia in forma * serui: superior nobis, quia sine labe peccati. *To. 7. de gratia christi & peccato originali, lib. 2. cap. 28.*

christi per quid sit mediator.

* 1. Tim. 2.

* Philip. 2.

*1.Tim.2.
* Act.4. Faciũt hæc contra Mahometanos, aliósque mũdi sapiẽtes qui cultũ vnius Dei sufficere sibi ad salutem putant absque christo Mediatore. Nemo vnquã saluus absque fide in Christo mediatore.
* Ioan.3. Spiritꝰ sanctus diffundẽs charitatẽ in cordibus hominũ non merita sequitur, sed merita facit.
*1.Tim.2. Nec in bona cõuersatione, nec in vnius Dei cultu potest esse salꝰ absque mediatore christo.
* Ioan.1.
*1.Tim.2. Sãcti anti-

Vide in hanc sententiam plura Tom.3. in Enchirid. cap. 107. & Tom.8. in Psalm.133. Enarrat.1.

VIII. Sine Christo Mediatore neminem saluari.

VNus Deus,* & vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Quoniã* non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, & in illo definiuit Deus fidẽ omnibus, suscitans illum à mortuis. Itaque sine ista fide, hoc est, sine fide vnius mediatoris Dei & hominum, hominis Christi Iesu sine fide, inquã resurrectionis eius, quam Deus hominibus definiuit, quæ vtique sine incarnatione eius ac morte nõ potest veraciter credi: sine fide ergo incarnationis & mortis & resurrectionis Christi, nec antiquos iustos vt iusti essent, à peccatis potuisse mundari, & Dei gratia iustificari, veritas Christiana non dubitat: siue in eis iustis, quos sancta scriptura commemorat, siue in eis iustis, quos quidem illa non commemorat, sed tamen fuisse credendi sunt, vel ante diluuium, vel inde vsque ad datam legem, vel ipsius legis tempore, non solùm in filijs Israel, sicut fuerunt Prophetæ, sed etiam extra eundem populum, sicut fuit Iob. Et ipsorum enim corda eadem mundabãtur Mediatoris fide, & diffundebatur in eis charitas per Spiritum sanctũ, qui vbi* vult, spirat, non merita sequens, sed etiam ipsa merita faciens. *Tom.7. de gratia christi, & peccato orig. contra Pelag. lib.2. cap.24.*

Et ne quisquam diceret, posse esse salutis viam in bona conuersatione, & vnius Dei omnipotentis cultu, sine participatione corporis & sanguinis Christi: vnus enim Deus, inquit, & vnus mediator Dei & hominũ, homo Christus Iesus: vt illud quod dixerat (omnes homines vult saluos fieri) nullo alio modo intelligatur præstari, nisi per mediatorem, non Deum, quod semper verbum erat, sed hominem Christum Iesum, cùm verbum* caro factum est, & habitauit in nobis. *Tom.2. Epist.59. ad Paulinum, quæst.6.*

Vnꝰ Mediator* Dei & hominũ, homo Christꝰ Iesus, qui venturus in carne sic antiquis sanctis prænuncia-

batur, quemadmodum nobis venisse nunciatus est, vt vna eadémque fides per ipsum omnes in Dei ciuitatẽ, in domum Dei, in Dei templum prædestinatos perducat ad Deum. *Tom.5. de Ciuit. Dei lib.18. cap.47.*

qui, præsentes & futuri omnes salui per fidem in mediatorem christum.

Si tibi Christiana fides displicet, apertius cõfitere: nã Christianam fidem aliam non potes inuenire. Vnus homo est ad mortem, vnus ad vitam. Ille tantùm homo, iste Deus & homo. Per illum est mũdus inimicus factus Deo: per istum mundus reconciliatus Deo, electus ex mundo. Sicut enim* in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabũtur. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius, qui in cælo est. Hæc stabilimenta fidei Christianæ qui subuertere nititur, stantibus eis ipse subuertitur. *To.7. contra Iulian. Pelag. lib.6. cap.1. circa finem.*

*1.Cor.15.

Si enim salui erũt aliqui sine Christo, & iustificantur aliqui sine Christo, ergo Christus gratis mortuus est. *Et paulò post:* Non est itaque præter vnum † Mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, aliud nomen sub cælo, in quo oporteat saluos fieri nos. Et ideò dictum est: * In Christo omnes viuificabuntur, quoniã in illo Deus definiuit fidem omnibus, suscitans illum à mortuis. *Ibid. cap.12. Plura To.7. de pec. merit. & remiss. lib.1. cap.28. & 29.*

†1.Tim.2.
*1.Cor.15.

IX. Christum interpellationis ratione mediatorem etiam, seu aduocatum appellari.

HOmines omnes Christiani inuicem se commendant orationibus suis. Pro quo autem nullus interpellat, sed ipse pro omnibus, hic vnus verúsque mediator est, cuius typus, quoniam præfigurabatur in Sacerdote veteris testamenti, nullus illic inuenitur orasse pro Sacerdote. Paulus autem Apostolus quãquam sub capite præcipuũ mẽbrũ, sed tamẽ quia mẽbrũ est corporis Christi, & nouerat nõ per figurã in interiora † veli ad sancta sanctorũ, sed per expressã & firmã veritatẽ in interiora cæli ad sanctitatẽ nõ imaginariã, sed ęternam, pro nobis intrasse maximũ & verissimum Sacerdotem ecclesiæ, se orationibus fideliũ & ipse commẽdat. Nec mediatorẽ se facit inter populũ & Deum,

christꝰ quatenus ex se pro omnibus interpellat, & nullꝰ pro ipso, eatenus vnus et verus Mediator ab Augustino dicitur: qua ratione nec Paulus Mediator fuisse dicendus est.
†Heb.9.

sed rogat vt pro se orent inuicem omnia membra corporis Christi. *To. 7. contra Epist. Parmeniani lib. 2. cap. 8.*

* *1. Ioan. 2. christ' aduocatus noster apud Patrem.*
* *Colos. 4.*

SI QVIS peccauerit *aduocatum habemus apud Patrem, IESVM Christum iustū: Sed dicet aliquis: Ergo Sancti non petunt pro nobis? Ergo Episcopi vel Præpositi non petunt pro populo? Sed attendite Scripturas, & videte, quia & præpositi commendant se populo: nam Apostolus dicit plebi: * Orãtes simul & pro nobis orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo: Oramus pro vobis fratres, sed & vos orate pro nobis. Inuicem pro se omnia membra orẽt, caput pro omnibus interpellet. *Tom. 9. in epist. Ioan. Tract. 1.*

* *Rom. 8. Martyres etiã interpellant pro nobis: nec tamẽ christo summo interpellatori sit iniuria.*

Dominus noster Iesus Christus * adhuc interpellat pro nobis, omnes Martyres qui cum illo sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes ipsorum, nisi cùm transierit gemitus noster. Cùm autem transierit gemitus noster, omnes vna voce in vno populo, in vna patria consolabimur millia * millium coniuncta psallentibus angelis, &c. *Tom. 8. in Psal. 85. sub finem.*

* *Dan. 7.*

Nam & de ipso Domino Iesu Christo dictum est *quòd interpellat pro nobis. Nunquid interpellat, & non etiã postulat? Imò verò quia postulat, pro eo positum est interpellat. Euidenter quippe alibi de eo dicitur. * Et si quis peccauerit, aduocatum habemus ad patrem, Iesum Christum iustum: Ipse est exoratio pro peccatis nostris. *Tom. 2. epist. 59. ad Paulinum, in solutione quintæ Quæstionis.*

* *Rom. 8.*
* *1. Ioan. 2.*

*Non possum satis intelligere, pie Lector, quam iniuriam hæretici somnient mediatori christo ex Sanctorum intercessione fieri: Nos enim christum vnum & solum mediatorem pluribus nominibus dici ac esse, constanter credimus & confitemur. Est in primis natura mediator, quatenus vnus idemque & verus Deus cum Patre, qui offensus fuerat, & verus homo nobiscum, qui offenderamus, simul existit. Est & officio redemptionis mediator, quoniam seipsum ad mortem offerens nos æterno Patri suo reconciliauit. Est denique vnus & solus ipse Mediator, qua ratione solus ipse summus est interpellator & aduocatus, qui cum pro omnibus interpellet, ipse nullo eget interpellatore: qui cùm tanquam Filius, & per semetipsum accedat ad Deum, reliquos omnes qui ministri vel serui sunt, non nisi per seipsum facit accedere. His ergo tribus modis, quos ex Augustino tradidimus, libenter cõfitemur, vnum Mediatorem Christum esse: neque cuiquam, præterquam ei, nomen Mediatoris conuenire. Vnde nomen Mediatoris hisce modis acceptum, mirum non est, si lib. 2. contra Parme. cap. 8. (quem locum frustra vrgent aduersarij) nec Episcopis pro plebe Deum deprecantibus, nec Apostolo pro Ecclesiis intercedente tribuendum existimauerit Augustinus. Sed nunquid quia his modis Mediatorem intellexit, ideo nulla supererit eius nominis acceptio, qua reliqui Sancti mediatores dici possint? Superest profectò: Nam alioqui falsò Moyses Mediatorem se inter Deum & plebem nominasset: Quod sapienter cernens Cyrillus, mediationem Moysis tanquam Ministri vel serui, mediationem verò Christi tanquam Filij esse declarat. Hanc nos tenentes viam, sanctos quatenus pro nobis deprecantur & intercedunt, Mediatores nominamus: Nec propterea Mediatorem Christum afficimus iniuria. His consentiens Bernardus sanctissimam Dei matrem mediatricem nominat, & conceptis verbis inuocat. Similiter & Basilius ad Iulianum Apostatam scribens, mediatores sanctos his verbis constituit: Sanctam Mariam quæ secundum carnem Christum peperit, suscipio, & sanctos Apostolos, Prophetas, & Martyres, qui pro me ad Deum supplicant, quò per illorum mediationem propitius sit mihi Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Verbis verò Apostoli: * Vnus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, facillimum est respondere: Manifestum est enim ex his, quæ proximè sequuntur, ibi de Mediatore illo disputari, qui semetipsum dederit ἀντίλυτρον, hoc est, redemptionem vel precium pro omnibus hominibus: quem Mediatorem solum esse Christum nos quoque profitemur. Potuissent etiam aduersarij, nisi tenebras quærerent, liquidò cognoscere vel ex eiusdem capitis initio, posse homines alios pro alijs deprecari & intercedere: quare posse deprecando & intercedendo alios præter Christum, mediatores esse. Hortatur enim Timo-*

Cyrill. in Ioan. lib. 3. cap. 9.

Bernar. ser. de verbis Apoc. 12. Signum magnum apparuit in cœlo, & alibi. Recitantur verba Basilij in Synodo Nicæna 2. Act. 4.

* *1. Tim. 2.*

In Epi.59. ad Paulinū. theum, vt fieri curet pro omnibus hominibus δεήσεις, προσευχὰς καὶ ἐντεύξεις, hoc est (vt Augustin⁹ rectè interpretatur) deprecationes, orationes, & intercessiones: in quibus manifestè secum pugnaret Apostolus, nisi mediatio vel intercessio, quæ etiam hominibus tribueretur, à Christi mediationibus esset diuersa. Nec refert, viuos illos fuisse, quos pro alijs deprecari & intercedere Apostolus voluit. Nō enim de viuis aut mortuis nunc disputamus, sed illud inquirimus, an præter Christū aliquis sit alius mediator. Si enim sit quantumuis viuat, non erit vnus & solus Christus mediator. Sed libet tanquam orationis nostræ clausulam, verba

Cyril.li 12. Thes.ca.10. Cyrilli recitare, quibus hæc quæ diximus, non mediocriter confirmantur: Mediator, inquit, Dei & hominum, Iesus Christus est, non solùm quia reconciliauit homines Deo, verùmetiam quia naturaliter & substātialiter et Deus et homo in vna hypostasi est. Hoc enim modo naturam nostrā sibi Deus reconciliauit. Nam aliter quomodo vnum Mediatorem Christum Paulus dixisset? Multi enim sanctorum mediationis ministerio vsi sunt, & ipse Paulus clamat:

** 2. Cor.5.* * Rogamus pro Christo, reconciliamini Deo, Moses quoque Mediator * fuit, ministrauit enim Filiis Israel legem data

** Exod.20.* tam à Deo. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad Deum * Recordare mei stantis

** Hier.18.* coram te, ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa? Singuli Prophetarum mediatores fuerunt: Apostolorum quoque singuli. Quomodo igitur vnicus Mediator Dei & hominum Christus est, nisi noua inauditáque in alijs mediatio sua sit? Hactenus Cyrillus: Cuius et reliquorum sententiæ Augustinus ex verbis suprà citatis consincitur subscripsisse. Verùm id ex lib. 4. cap. de sanctis apertius constabit, vbi Martyres aliósque sanctos cum Christo quiescentes pro nobis apud Deum intercedere, nobisque patrocinari, ex Augustini sententia, abundè declaratur.

X. Humanitas in Christo qua ratione adoranda.

IIDEM (*Aëriani*) dicunt, non natura esse Dei Filium, sed creatum. Aduersus huiusmodi quæstiones

solitò respondendū est. Quia si natura Deus non est Filius, sed creatura, nec colendus est omnino, nec vt Deus adorādus, dicēte Apostolo:* Et coluerūt, & seruierūt creaturæ potius quàm Creatori, qui est benedictus in secula: Et ad Galatas:* Sed tunc ignorantes Deū, his, qui natura non sunt Dij, seruiebatis. Sed illi ad hæc replicabūt, & dicent. Quid? quòd carnē eius, quā creaturā esse nō negas, simul cū Diuinitate adoras, atque ei nō min⁹, quàm Diuinitati deseruis? Ego dominicā carnē, imò perfectā in Christo humanitatē propterea adoro, quòd à Diuinitate susceptā, atque Deitati vnita est, vt nò aliū atque aliū, sed vnum eundémq; Deū & hominē Dei Filiū cōfitear. Denique si hominem separaueris à Deo, vt Photinus, vel Paulus Samosatenus, illi ego nūquàm credo, nec seruio. Velut si quis nostrūm, aut purpurā aut diadema regale iacēs inueniat, nūquid ea conabitur adorare? Cū verò ea rex fuerit indutus, periculū mortis incurrit, si ea simul cū Rege quis adorare cōtēpserit: Ita etiā ī Christo Domino humanitatē nō solā aut nudā, sed Diuinitati suæ vnitam vnū Dei Filiū, Deū verū & hominē verum, qui adorare contempserit, æternæ mortis pœnam patietur. *Tom.10. de verbis Domini, sermone 58.*

** Rom.1.*

** Gal.4.*

Non defuerunt nostro tempore, qui negauerint, humanitatē in Christo adorandam esse.

Ex his colligitur, humanæ ī Christo naturæ latriam deberi, vt Diuinitati in ea dē persona vnita est.

Adorate scabellū pedum eius* quæro quid sit scabellū pedū ei⁹? Et dicit mihi Scriptura:* Terra scabellum pedū meorū. Fluctuās cōuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hîc, & inuenio, quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellū pedū eius. Suscepit enī de terra terrā, quia caro de terra est, & de carne* Marię carnē accepit. Et quia in ipsa carne hîc ambulauit, & ipsam carnē nobis mādu cādā ad salutē dedit: Nemo autē illā carnē māducat, nisi priùs adorauerit. Inuentū est quēadmodū adoretur tale scabellū pedū Domini, & nō solùm nō peccemus adorādo, sed peccemus non adorādo. Nunquid autē caro viuificat? Ipse Dominus dixit, cùm de ipsa cōmendatione ciusdē terræ loqueretur,* Spiritus est qui viuificat, caro autē nihil prodest. *To 8. in Psal.98.*

** Psal 98.*

** Isa.66.*

** Luc.1.*

Est igitur Christi caro in Eucharistia, & adorari debet.

** Ioan.6.*

XI. Christum passum fuisse secundum humanam naturam, non secundum Diuinam.

FIlius vnigenitus Dei, qui est * virtus & sapientia Dei, & verbum * per quod facta sunt omnia, quia immutari nō potest omnino, suscepit humanam creaturam, quam lapsam erigere, atq; inueteratam renouare dignatus est. Nec in ea per passionem ipse in deteri' commutatus est, sed eam potius per resurrectionem in melius commutauit. Nec propterea verbum Patris, id est, vnicum Dei Filium, per quem facta sunt omnia, negandum est natū & passum esse pro nobis. Et Martyres enim passos dicimus, & mortuos propter regna cœlorū, nec tamen in ea passione & morte animæ eorum occisæ sunt. Dicit enim Dominus: * *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animæ autem nihil possunt facere.* Sicut ergo martyres & passos & mortuos dicimus in corporibus, quæ portabant, sine animarū interfectione vel morte: sic Filiū Dei passum & mortuum dicimus in homine, quem portabat, sine Diuinitatis aliqua cōmutatione vel morte. *Tom. 3. de agone Christiano, cap. 23.*

* 1. Cor. 1.
* Ioan. 1.
* Matt. 10.

Quemadmodū verè dicimus Philosophū cæsum vel mortuū: sic etiam Deū passum vel crucifixū esse rectè dicimus.

Proinde quæ de Filio Dei verba dicuntur, videndū est, secundū quid dicātur. Non enim homine assumpto personarum numerus auctus est, sed eadem Trinitas mansit. Nam sicut in homine quolibet præter vnum illū, qui singularirer susceptus est anima & corpus vna persona est: ita in Christo verbū & homo vna persona est. Et sicut homo, verbi gratia, Philosophus, nō vtique, nisi secundū animā dicitur, nec ideò tamen absurdè, sed cōgruentissima & vsitatissima locutione dicimus, Philosophū cæsum, Philosophum mortuum, Philosophū sepultum, cùm totum secundum carnem accidat, non secundum illud, quod est Philosophus: ita Christus Deus Dei Filius, Dominus gloriæ, & si quid huiusmodi secundū verbū dicitur, & tamen rectè dicitur Deus crucifixus, cùm hoc eum secundum carnem passum esse, non secundum illud, quod Dominus gloriæ est, non habeatur incertum. *Tom. 2. Epist. 102. ad Euodium.*

Hæresis eorū qui diuinitatē Christi in cruce dolorē sensisse dixerunt.

Est Hæresis, quæ dicit in Christo diuinitatē doluisse, cùm figeretur caro eius in cruce. *Tom. 6. de Hær. ad Quod vult Deum, Hæresi 73.*

Passus

Passus est etenim Dei filius non putatiuè, sed verè omnia, quæ scriptura testatur, id est, esurię, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem, & cætera huiusmodi: sed secundū illud passus est, quod pati poterat, non secundum illam substantiam, quæ assumpsit, sed secundum illā quæ assumpta est. Ipse enim Dei Filius secundum Deitatē suā impassibilis est vt pater, incorruptibilis vt Pater. Et quamuis propriè persona filij, id est, Dei verbum susceperit passibilem hominē, tamen eius inhabitatione secundum suam substantiam Deitas verbi nihil passa est, vt tota Trinitas, quam impassibilē esse necesse est. Mortuus ergo est Dei Filius eadem natura carnis, in qua natus est & passus, in qua & resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata in æternum cū Deitate māsura. *To. 10. ser. de tem. 191. Lege & Tom. 6. de actis cū Felice Manich. lib. 2. cap. 9. de fide contra Manichæos, cap. 30. & seq.*

Refelluntur hîc qui Christum etiā secundum diuinitatem passum esse fatentur.

XII. *Christum secundum animam verè descendisse ad inferos.*

SI secundum hominem, quem verbum Deus suscepit, putamus dictum esse: * Hodie mecū eris in Paradiso, non ex his verbis in cælo æstimandus est esse Paradisus. Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus Iesus, sed in inferno secundū animā, in sepulchro autem secundum carnem. Et de carne quidem quòd eo die in sepulchro sit posita, manifestissimum est Euangelium. * Quod verò illa anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina prædicat. Quandoquidem beatus Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet, vbi de ipso prædictum esse demōstrat: * *Quoniā nō derelinques animā meā in inferno, neque dabis sanctum tuum videre corruptionē.* Illud de anima dictum est, quia nō ibi est derelicta, vnde tā cito remeauit: illud de corpore, quod in sepulchro corrumpi celeri rēsurrectione nō potuit. Sed in sepulchro Paradisum nullus intelligit. Et si quisquā esset ita absurdus, vt hoc sapere conaretur, eò quòd illud sepulchrum in horto erat, certè hinc ab ista opinione re-

* Luc. 23.

Christus vt homo, eo die quo mortuus est, non fuit in cælo.

* Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.

Christi animā verè ad inferos descendisse, Apostolica doctrina prædicat.

* Act. 2. Psalm. 15.

Christ⁹ die qua mortu⁹ est, fuit secũdũ humanam animã in inferno, vbi tũc fuit paradisus, in quo latronem eo die secum futurũ esse promiserat.

uocaretur, quod ille cui dictum est: Hodie mecũ eris in Paradiso, non illo die fuit cum Christo in illo sepulchro: nec eius fidei pro magno munere offerretur sepultura carnis, nihil gaudij vel doloris ĩ morte sentientis, cùm ille de requie vbi sensus est cogitaret. Restat igitur, vt si secundum hominem dictũ est: * Hodie mecum eris in Paradiso, in inferno intelligatur esse Paradisus, vbi erat eo die futurus secundũ humanam animam Christus. *Tom. 2. Epist. 59. ad Dardanum, solutionẽ primæ quæstionis.*

* *Luc.23.*
* *Psal.15.*
* *Act.2.*

Et Dominum quidem carne mortificatum aduenisse in infernum satis constat. Neque enim contradici potest vel prophetiæ quæ dixit: * *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.* Quod, ne aliter quisquã sapere auderet, in actibus Apostolorũ * idem Petrus exponit: vel eiusdem Petri illis verbis, quibus eũ asserit soluisse inferni dolores, in quibus impossibile erat eum teneri. Quis ergo nisi infidelis negauerit, fuisse apud inferos Christũ? *Tom.2. Epist.99. ad Euod.* Profecto igitur in Paradiso atque sinu Abrahæ, etiã antè iam erat beatificãte sapientia, & apud inferos iudicante potentia. Vbi enim nõ est nullo loco obsessa diuinitas? Verũtamen secundum creaturam, quam ex quodam tempore susciendo manens Deus, homo factus est, hoc est, secũdum animã eũ fuisse apud inferos, apertè scriptura declarat, & per prophetiam prǽmissa, & per Apostolicũ intellectũ satis exposita, quã dictum est: * Nõ derelinques animam meam in inferno, &c. *Ibidem.*

Christus non solũ secũdũ diuinitatem sed etiã secũdũ animam apud ĩferos fuisse, Scriptura testatur.

* *Act. 2.*
Psalm.15.

Vultis tamẽ audire, quid egerit? audite quid fecerit: Nulla necessitate, sed propria volũtate in ligno se suspẽdi permisit, clauis corpus suũ perforari nõ renuit, animã ponendo mortem sustinuit, carnem* in sepulchro posuit, & comitãte secum anima, ad inferna descendit. Per hanc electi, qui quanuis in tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur, ad paradisi amœna ducti sunt. Quod ante passionẽ dixit, in resurrectione sua Domin⁹ impleuit. * *Si exaltatus fuero, inquit, à terra, omnia trahã ad me.* Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud inferos nullũ reliquit. Omnia abstulit vtique electa. Neque enim infideles quosque, & pro suis criminibus æternis suppliciis deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparauit, sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognouit. Vnde rectè etiam per Oseã dicitur: * *Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne.* Id namque quod occidimus, agimus vt penitus nõ sit. Ex eo autem quod mordemus, partẽ abstrahimus, partémq; relinquimus. Quia ergo in electis suis funditus occidit mortẽ, mors mortis extitit. Quia verò ex inferno partem abstulit, & partem reliquit, non occidit funditus, sed momordit infernum. *Tom.10. serm.137. de Temp. In die sancto Paschæ. Serm.2. vide in eandem sententiam Ser. 181. In Vigilia Pentecostes.*

Verbum comitãte secũ anima ad inferna descendit.

Matth.27. Marc.15. Luc.23. Ioan.19. Electi in inferno, siue in lymbo tenebantur.

* *Ioan.12.*

Christus non omnes, sed illos tantùm ex inferni claustris eripuit, quos suos in fide & actibus recognouit,

* *Ose. 13.*

XIII. *Animam Christi apud inferos nullos dolores passam fuisse.*

QVisnam est iste (*dicebãt Dæmones de Christo ad inferos descendente*) Terribilis & niueo splẽdore coruscus? Nusquã noster talẽ excepit Tartarus, nunquã in nostrã cauernam talẽ euomuit mũdus. Inuasor iste, non debitor, exactor est, non peccator. Iudicem videmus, nõ supplicẽ: venit iubere, nõ succũbere: eripere non manere. Vbi iam ianitores nostri dormierũt, cùm iste bellator claustra vexabat? Hic si reus esset, tã potens nõ esset. Si eũ aliqua peccata fuscarent, nunquã nostra tartara suo dissiparet fulgore. Si Deus, vt quid venit? Si homo, quid præsumpsit? Si Deus, quid in sepulchro facit? Si homo, quare peccatores soluit? *Tom.10. serm.137. de Tempore.*

Christus descẽdit ad inferos tãquã exactor & Iudex.

* *Act.2.*
* *Ibidem.*

Quod enim scriptũ est, in morte Christi factũ * *soluis doloribus inferni*, vel ad ipsum potest intelligi pertinere, & eos hactenus soluerit, hoc est, irritos fecerit, ne ab eis ipse teneretur, præsertim quia sequitur: * in quib⁹ impossibile erat, teneri eũ. Vel si causa quæritur, cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi essent, quibus teneri omnino nõ poterat, quia erat, vt scriptũ est, * inter mortuos liber, in quo Princeps & præpositus

Christus soluit dolores inferni, & quia eos ipse nõ sensit, & quia quosdã alios ab eis dẽliberauit

* *Psalm.87*

Universidad de Deusto Biblioteca

mortis non inuenit aliquid, quod supplicio deberetur hoc scilicet quod scriptũ est, solutis doloribus inferni, non in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ista liberatione iudicabat. *Tom. 2. epist. 99. circa initium ad Euodium.*

Quapropter si in illũ Abrahæ sinum Christum mortuum venisse sancta scriptura dixisset, non nominato inferno eiúsque doloribus, miror si quisquam ad inferos eũ descendisse asserere auderet. Sed quia euidẽtia testimonia, & infernum commemorant, & dolores, nulla causa occurrit, cur illò credatur venisse saluator, nisi vt ab eius doloribus saluos faceret. *Ibidẽ paulò infra. Idem habet Tom. 3. de Genesi ad literam lib. 1. cap. 33.*

Verè igitur descendit christus ad inferos, vbi à doloribus quosdam fecit saluos.

Ad summam videamus, in cruce positus (*christus*) quid promisit? *Hodiè*, inquit, * *mecum eris in Paradiso.* Hodiè inquit, non post triduum, cùm carnem meã de sepulchri requie resuscitauero, non cùm in me primitias futuræ resurrectionis ostendero. Cuius putamus hæc vox est, Maiestatis, mẽtis, aut corporis? Corp⁹ autem in sepulchro fuisse, nullus ignorat: Restat vt diuinitati, vel menti vox ista conueniat. Sed dicit aliquis: Deitatis hanc non animæ Christi credimus vocẽ. Et quid in eo, cui promittebatur accipimus? *Hodiè*, inquit *latroni, *mecũ eris in Paradiso*, cuius corpus ante futurã resurrectionem mors cõmunis inclusit. Anima igitur est, cui Dominus hoc promisit & præstitit. Si igitur mortuo corpore ad Paradisum anima mox vocatur, quenquam ne adhuc tam impium credimus, qui dicere audeat, quoniã anima Saluatoris nostri triduo illo corporeę mortuis apud inferos custodiæ mancipetur? Et quis inquis, est alius, qui instante passione Christi ingemuit, dicẽs * Tristis est anima mea vsque ad mortem. Tristis vsque ad mortem, propter affectum susceptæ carnis: non post mortem cùm beatitudinẽ spondet societas Deitatis. Non initium mœroris ista, sed finis est. *Tom. 6. contra Felicianum, cap. 1.*

** Luc. 23.*

** Ibidem.*

Non tamen defuerũt nostra memoria quidam, qui christi animã apud inferos, cruciatus damnatorũ pertulisse assererent.

**Matt. 26.*

XIIII. Christum secundum diuinam naturam esse vbique, non tamen secundum humanam.

PRoinde quod ad verbũ attinet, Creator est Christus, *Omnia enim* * *per ipsum facta sunt*. Quod verò ad hominẽ, creatura est Christus. Factus enim * est ex semine Dauid secundum carnem, & in similitudinem * hominum factus. Item quia in homine duo sunt, anima & caro, secundũ * animã tristis fuit vsq; ad mortem, secundũ carnẽ passus est mortẽ. Nec tamen cùm Filium Dei Christũ dicimus, hominẽ separemus, aut cùm eundẽ Christũ Filium hominis dicimus, separamus Deum. Secundũ hominem namque in terra erat, non in cœlo, vbi nunc est, quando dicebat: * *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descẽdit, Filius hominis, qui est in cælo*: quanuis secundũ id, quod Filius Dei erat, esset in cælo: secundũ id verò, quod Filius hominis erat, adhuc esset in terra, nondúmq; ascendisset in cælum. Similiter cùm secundum id, quòd Filius Dei est, sit Dominus gloriæ, secundum id autem quod est Filius hominis, crucifixus sit, ait tamen Apostolus: * *Si enim cognouissent, nunquam Dominũ gloriæ crucifixissent.* Ac per hoc & Filius hominis secundum Deum erat in cælo, & Filius Dei secundum hominem crucifigebatur in terra. Sicut ergo potuit rectè dici Dominus glorię crucifixus, cùm ad solã carnẽ illa passio pertineret, ita rectè dici potuit: * *Hodie mecum eris in Paradiso*, cùm iuxta humanam humilitatem, per carnẽ in sepulchro, per animã in inferno illo die futurus esset: iuxta diuinam verò immutabilitatẽ nunquã de Paradiso, quia vbique est sẽper, recessisset. Noli itaque dubitare, ibi nunc esse hominem Christũ Iesum, vnde vẽturus est, memoritérque recole, & fideliter tene Christianã confessionem, quoniã resurrexit à mortuis, ascẽdit in cælum, sedet * ad dexterã Patris, nec aliunde, quàm inde venturus est, ad viuos mortuósque iudicandos. Et sic venturus est, illa Angelica voce testãte * quemadmodum ire visus est in cælum. i. in eadem carnis forma atque substantia, cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formã nõ est putandus vbiq; diffusus. Cauendũ est enim, ne ita diuinitatem astruamus hominis, vt veritatẽ corporis auferamus. Non est autem consequẽs, vt quod in Deo

** Ioan. 1.*

** Rom. 1.*

**Philip. 2.*

**Matth. 26*

** Ioan. 2.*

Hominẽ pro humana natura hic accipit Augustinus.

**1. cor. 2.*

**1. Luc. 23.*

**Matth. 16. 26.*

** Act. 1.*

Secũdũ humanã naturam non est christ⁹ vbique, vt quidã hoc tempore affirmant.

est,ita sit vbiq;,vt Deus. Nam & de nobis veracissima
* Act.17. scriptura dicit:* *Quod in illo viuimus,mouemur,& sumus*, nec tamen sicut ille,vbique sumus,sed aliter homo ille in Deo,quoniam aliter & Deus ille in homine,proprio quodam & singulari modo. Vna enim persona Deus & homo est, & vtrumque est vnus Christus Iesus,vbique per id,quod Deus est,in cælo autem per id quod homo. *Tom.2.epist.57.ad Dardanum,quæst.1.*

* Matt.26. Homine maiestatis diuinitatem ab Augustino intelligi,docet hic locus, & alius ex cap.15.cont. Fœlicianũ paulò antè citatus.
Potest & sic intelligi, * *Pauperes semper habebitis vobiscũ,me autem non semper habebitis.* * Accipiant & hoc boni,sed nõ sint solliciti: loquebatur enim de præsentia corporis sui: nam secundũ maiestatẽ suam, secundum prouidentiã, secundum ineffabilem, & inuisibilem gratiam impletur, quod ab eo dictum est: * *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus,vsque ad consummationẽ seculi.* Secundũ carnem verò,quam verbum assumpsit,
* Matth.28 secundum id quòd de virgine* natus est,secundum id
* Luc.2. quòd à Iudæis* comprehensus est,quòd ligno * confixus,quòd in cruce depositus,quòd linteis inuolutus,
* Luc.22. quòd in sepulchro * conditus, quòd in resurrectione
* Ioan.19. *manifestatus, non semper habebitis me vobiscum:
* Matt.27. Quare? Quoniam conuersatus * est secundum corporis præsentiã quadraginta diebus cum discipulis suis,
*Ioã.20.21 & eis deducentibus viuendo,non sequendo, ascendit in cælum,& non est hîc, ibi enim sedet ad dexteram Patris,& hîc est:non enim recessit præsentia maiestatis. Aliter:Secundũ præsentiã maiestatis semper habemus Christũ:secundũ præsentiã carnis*rectè dictũ est
* Act.1. discipulis,* *me autẽ nõ semper habebitis.* Habuit enim illũ
* Matt.21. Ecclesia secundũ præsentiã carnis paucis diebꝰ,modò fide tenet,oculis nõ videt. *To.9.in euãg.Ioan.tract.50.*

* *Est quidem Augustini sententia, Christus vt homo, re ipsa præsens in adorando Eucharistiæ Sacramento, vt plane docebunt cap.6.& 7.lib.3.non tamen eius præsentia sensibus vt anteà,quãdo cum hominibus humano more versabatur, sed mente per fidem illustrata,percipitur. Tum aliud est, Christi corpus Dei virtute in pluribus simul locis esse posse,quod nec Augustinus negat, & Catholica docet Ecclesia: aliud esse vbique,quod hic Augustinus constantissimè reiicit.*

DE SPIRITV SANCTO.

CAP. V.

1. Spiritum sanctum esse Deum.

SPiritus sanctus Deus est,Quare non cõtinetur loco,aut distenditur: Neque tẽporum motionibus subiacet, sed est vbique præsens & totus. *To.4.lib.65.Quæst. q.22.* *Spiritus sanctus vbique præsens & totus.*

Non vis eum dicere Deum (*Maximinum Arrianum Episcopum alloquitur*) cuius tanquã diuinitatẽ per laudem coactus es confiteri: vt cum sit vnus, vbique sit præsens,& nemini sanctificãdo desit,vbicunque quisque Christianus esse,& Deum orare voluerit, simul se omnibus exhibẽdo, siue in Oriente, siue in Occidẽte baptizentur in Christo:hoc & nos dicimus.Sed quem dicimus talem ac tantũ,absit à nobis,vt eum negemus Deum. *Tom.6.contra Maximinum Arrianũ Episcopum, lib.2.cap.11.*

De Spiritu sancto collecta sunt testimonia, quibus ante nos,qui hæc disputauerunt, abundãtiùs vsi sunt, quia & ipse Deus,& non creatura. Quod si non creatura,non tantùm Deus, nam & homines* dicti sunt Dij,sed etiam verus Deus. Ergo Patri & Filio prorsus æqualis, & in Trinitatis vnitate cõsubstantialis & coæternus. Maximè verò illo loco satis claret, quòd spiritus sanctus non sit creatura, vbi iubemur nõ seruire *creaturæ,sed creatori. Non eo modo, quo iubemur per charitatẽ †seruire inuicẽ,ꝙ est græcè δουλεύειν, sed eo modo,quo tantum Deo seruitur,quòd est græcè λατρεύειν. Vnde Idololatrę dicũtur,qui simulachris eam seruitutem exhibent, quæ debetur Deo. Secũdũ hanc enim seruitutem dictum est: † *Dominũ deũ tuum adorabis,& illi soli seruies.* Nam & hoc distinctiùs in græca scriptura inuenitur,λατρεύσεις enim habet.Porrò si tali seruitute creaturæ seruire prohibemur,quandoquidem dictum est: *Dominũ Deum tuum adorabis,& illi soli seruies*:vnde & Apostol° † detestatur eos, qui coluerunt & seruierunt creaturæ potius, quàm creatori: non est vtique creatura spiritus sanctus, cui ab omni-

*Ioan.10. Psal.81. Spiritus sanctus patri & Filio æqualis, cõsubstantialis, & coæternus. * Rom.1. † Gal.5. † Matth.4. † Deut.6. & 10. † Rom.1. Spiritus sancti diuinitas vnde probetur.*

bus sanctis talis seruitus exhibetur, dicente Apostolo: * *Nos enim sumus circumcisio spiritui Dei seruientes*, quod est in græco λατρεύοντες. Plures enim codices etiam Latini sic habent, *qui spiritui Dei seruimus*, Græci autem omnes, aut penè omnes. In nonnullis autem exemplaribus Latinis inuenimus, *nō spiritui Dei seruimus, sed spiritui Deo seruimus*. Sed qui in hoc errant, & authoritati grauiori cedere detrectant, nunquid & illud variū in codicibus reperiunt: † *Nescitis quia corpora vestra tēplum est eius, qui vobis est, Spiritus sancti, quem habetis à Deo?* Quid autem insanius, magisque sacrilegum est, quàm vt quisquam dicere audeat, mēbra Christi templum esse creaturæ minoris, secundum ipsos, quàm Christus est? Alio enim loco dicit: * *Corpora vestra mēbra sunt Christi.* Si autem quæ membra sunt Christi, templum est Spiritus sancti, non est creatura Spiritus sanctus: quia cui corpus nostrum templum exhibemus, necesse est, vt huic eam seruitutē debeamus, qua non nisi Deo seruiendum est, quæ græcè appellatur λατρεία. Vnde consequenter dicit: Glorificate * ergo & portate Deum in corpore vestro. *Tom. 3. de Trinitate, lib. 1. cap. 6.*

† 1. cor. 6.

* Ibidem

cui dedicatur templū, ei Latria exhibetur.

* cor. 6.

Qui ergo honorem illum, qui sanctis vt Dei amicis nostrisque patronis, vel per ipsorum imagines, vel sine imaginibus defertur, idololatriam vocant, hi nominis Etymologiam aut ignorant, aut animaduertere nolunt.

Quod ideò Spiritum sanctum Filio minorem (*Arriani*) conantur ostendere, quòd iste sit illius tanquam iudicis aduocatus, etiam homines sanctos eidem mira cœcitate præponunt, de quibus ait idē Dominus: * *Sedebitis super duodecim sedes, iudicātes duodecim tribꝰ Israel.* Ibi respondeant, quid erit Spiritus sanctus, cum Filio iudex, an apud homines etiā iudices aduocatus? Absit autem ista à fideli corde vaecordia, vt sit iudicibus minor aduocatus Spiritus sanctus, cùm illi vtique vt iudices sint, repleantur Spiritu sancto, secundū quem viuentes fiunt spiritales. Spirituales * enim omnia diiudicant. Quomodo ergo minor est iudice, qui iudi-

* Matt. 19.

* 1. cor. 2.

ces facit, cùm facit, vt membra sint illius iudicis, & suum templum, dicente Apostolo: † corpora vestra mēbra sunt Christi. Eodémque dicente: * Corpora vestra tēplū in vobis est Spiritus sancti. Et tamē si apertissimè legerent in sanctis Scripturis ‡ Salomonem Regem lignis & lapidibus iussu Dei templum struxisse spiritui sancto, Deum esse spiritum sanctum dubitare non possent, cui tāta religionis seruitus, quæ latria dicitur, legitimè exhiberetur in populo Dei, vt illi etiam templum fabricaretur, cùm dominus dicat: * Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, quod in Græco est λατρεύσεις. Et eū negare audent Deum, qui non ligna & lapides, sed membra Christi habet templum. *Tom. 6. con. serm. Arrianorum, cap. 20.*

† 1. Cor. 6.

* Ibid.

‡ 3. Reg. 5.

Spiritꝰ sanctus tēplum habet: ergo Deus est.

* Deut. 6.

Matt. 4.

Spiritum sanctum negare Deum quid est, nisi non esse, & nolle esse templum eius? Alloquitur nos Apostolus dicens. † *Obsecro autem vos fratres per miserationes, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, Deo placentem.* Corpora itaque fidelium hostia sunt Deo, membra Christi, templū Spiritus sancti: & Deus non est spiritus sanctus? Quis hoc dicit, nisi in quo non habitat? Quoniam in quo habitat, vtique templum eius est. Denique cùm dixisset Apostolus: * *Nescitis quia corpus vestrum templum in vobis Spiritus sancti est, quem habetis à Deo, & non estis vestri, empti enim estis precio magno:* continuò secutus adiunxit: Glorificate ergo Deum in corpore vestro. Vbi dilucidè ostendit, Deum esse Spiritum sanctum, glorificandum scilicet in corpore nostro, tanquam in templo suo: Et quod Ananiæ dixit Apostolus Petrus: † *Ausus es mentiri Spiritui sancto?* Atque ostendens Deum esse Spiritum sanctum. *Non es*, inquit, *hominibus mentitus, sed Deo.* Et paulò pòst: Vbique adest Spiritus sanctus, ad homines in æternam vitam regenerandos, & non est Deus? Imò verò est, & Deus verus est, quia Dei veri mēbra templum eius est, &c. *Tom. 6. contra Maximinum Arrianorum Episcopum, lib. 3. cap. 21.*

† Rom.

*1. cor. 6.

Spiritꝰ sancti diuinitas ex Scripturis probatur.

† Act. 5.

Eadem fermè habet Tom. 2. Epist. 174. ad Pascentium. Et Tom. 3. in Enchirid. cap. 56. tom. 4. Dialog.

65. Quæstionum,q.3. Tom.10. de tempore,serm.6.

II. Spiritum sanctum à Patre Filióque ab æterno procedere, idque tanquam ab vno principio.

PAter est, de quo genitum est verbum, & de quo principaliter procedit Spiritus sanctus, quia & de Filio procedere Spiritus sanct⁹ reperitur. Sed hoc quoque illi Pater dedit, non iam existenti, & nõdum habẽti, sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiã de illo donum cõmune procederet, & Spiritus sanctus spiritus esset amborum. *Tom.3. de Trinitate, lib.15. cap.17.*

Spiritus sanctus cõmune Patris & Filij donum.

Nunquid ergo possumus quærere, vtrum iam processerat de Patre Spiritus sanctus, quãdo natus est Filius, an nondum processerat, & illo nato de vtroque processit, vbi nulla sunt tempora: sicut potuimus quęrere, vbi inuenimus tempora, voluntatem prius de humana mente procedere, vt quæratur, quòd inuentum proles vocetur. *Et paulò post* : Non possunt prorsus ista ibi quæri, vbi nihil ex tempore inchoatur, vt consequenti perficiatur in tempore. Quapropter qui potest intelligere, sine tempore generationem filij de Patre, intelligat sine tempore processionem Spiritus sancti de vtroque. Et qui potest intelligere in eo quod ait Filius, † Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit Filio vitam habere in semetipso: non sine vita existenti iam filio vitam Patrem dedisse, sed eum ita sine tẽpore genuisse, vt vita, quã Pater filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ Patri, qui dedit, intelligat, sicut habet Pater in semetipso, vt de illo procedat Spiritus sanctus, sic dedisse filio, vt de illo procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore: atque id ita dictum Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur, quòd etiam procedit de filio, de Patre esse & filio. Si enim quicquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet vtique, vt de illo procedat Spiritus sanctus. Sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habẽt prius & posterius, quia omnino nulla ibi sunt.

† Ioan.5. Sicut Pater habet, vt de ipso procedat Spirit⁹ sanctus, sic dedit Filio, vt de illo idẽ spiritus sanctus procedat.

Tom.3. de Trinit. lib.15. cap.26.

In illa summa Trinitate, quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt, per quæ possit ostẽdi, aut saltem requiri, vtrum priùs de patre natus sit Filius, & posteà de ambobus processerit Spiritus sanctus. Quoniam Scriptura sancta Spiritum eum dicit amborum. Ipse est enim de quo dicit Apostolus: † Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra. Et ipse est, de quo dicit idem Filius: * *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Et multis alijs diuinorum eloquiorum testimonijs comprobatur, Patris & Filij esse Spiritum, qui propriè dicitur in Trinitate Spiritus sanctus. De quo item dicit ipse filius: † *Quem ego mittam vobis à Patre.* Et alio loco: * *Quem mittet Pater in nomine meo.* De vtroque autem procedere, sic docetur, quia ipse Filius ait: † De Patre procedit. Et cùm resurrexisset à mortuis, & apparuisset discipulis suis, insufflauit, & ait: * Accipite Spiritum sanctum, vt eum etiam de se procedere ostenderet. *Ibidem.*

In diuina trinitate nulla sunt temporum interualla.

† *Gal.4.*

* *Matt.10.*

Spirit⁹ sanctus in scripturis dicitur spiritus Patris & Filij.

† *Ioan.15.*
* *Ioan.14.*
† *Ioan.15.*
* *Ioan.20.*

Si ergo & quod datur, principium habet, eum à quo datur, quia non aliunde accepit illud, quod ab ipso procedit, fatendum est Patrem & Filium principium esse Spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut Pater & Filius vnus Deus, & ad creaturam relatiuè vnus creator & vnus Dominus, sic relatiuè ad spiritum sanctum vnum principium. Ad creaturam verò Pater & Filius & Spiritus sanctus vnum principium, sicut vnus creator & vnus Dominus. *Tom.III. de Trinitate, lib.V. cap.XIIII.*

Pater & Filius vnũ principium spiritus sancti.

De processione Spiritus sancti ab vtroque lege Tom.5. de Ciuitate Dei, lib.XIII. cap.XXIIII. Item Tom.IX. in Euang. Ioan. Tract.XCIX. valde prolixè. Tom.VI. contra Maximinum, lib.III. cap.XIIII. To.IIII. LXV. Quæst. quæst.II. Tom.3. de Fide ad Petrum, cap.XI.

III. Vitandæ hæreses de Spiritu sancto.

Sadducæi Spiritum sanctum negant.

SADDVCÆI Spiritum sanctum negabāt, Pharisæi verò eum esse cōtra Sadducæorum hæresim defendebant, sed esse in Domino Iesu Christo negabant, quem Dæmones* eijcere in principe Dæmoniorum putabant, cùm eijceret ille in Spiritu sancto. Ac per hoc & Iudæi, & quicunque hæretici Spiritum sanctum confitentur, sed eum negant esse in Christi corpore, quod est vnica eius Ecclesia, non vtique nisi vna Catholica: proculdubio similes sunt pharisæis, qui tunc etiamsi esse Spiritum sanctum fatebantur, negabant tamen eum esse in Christo, cuius opera in dæmonibus eijciendis dæmoniorum principi tribuebāt. *Tom.10. de verbis Domini, serm.11. circa principium.*

* *Mat.9.11*

Hæretici pharisæis comparantur.

Cataphryges in se, nō in Apostolos Spiritū sanctū venisse asserunt.

CATAPHRYGES aduentum Spiritus sancti à Domino promissum, in se potius, quàm in Apostolis eius fuisse asserunt redditum. *Tom.6. de hæres. ad Quod vult deum, Hæres.26.*

Arriani. Eunomiani. Macedoniani. Sabelliani. Photiniani.

Omitto quòd quidā hæretici ipsum omnino Spiritum sanctum, vel non Creatorem, sed creaturam esse contendunt, sicut Arriani, Eunomiani, Macedoniani: vel eū prorsus ita negant, vt ipsum Deum negent esse Trinitatem, sed tantummodo esse Deum Patrem asseuerant, & ipsum aliquando vocari Filiū, aliquando vocari Spiritū sanctum, sicut Sabelliani, quos quidam patripassianos vocant, ideò, quia patrem perhibēt passum, cuius negant esse aliquem Filium, sine dubio negant esse Spiritū sanctum. Photiniani quoque patrem solum esse deum, Filium verò non nisi hominem dicunt, negantes omnino tertiam personam Spiritum sanctum. *Ibid. plura superius, cap.2. art.19. & ca.3. art.1.*

Macedoniani Spiritū sanctū creaturam dicunt.

MACEDONIANI sunt à Macedoniano Constātinopolitanæ Ecclesiæ Episcopo, quos & πνευματομάχους Græci dicūt, eò quòd de Spiritu sancto litigēt. Nā de patre & Filio rectè sentiūt, quòd vnius sint eiusdémque substātiæ vel essentiæ, sed de Spiritu sancto hoc nolunt credere, creaturam eum esse dicentes. Quanuis à nonnullis perhibeantur non Deum, sed Deitatem patris & Filij dicere Spiritum sanctum, & nullam propriam habere substantiam. *Ibid. Hæres.52.*

Arriani.

Non audent (*Arriani*) idem dicere factum esse, quod

genitum, & duo ista discernunt, ita vt à Patre Filium genitum dicant, factum verò & à Filio Spiritum sanctum. Quod in scripturis sanctis nusquam legunt, cùm Filius ipse dicat, * quòd Spiritus sanctus à Patre procedat. *Tom.6. contra serm. Arrianorum, cap.21.*

Spiritum sanctum à filio sanctū dicunt.

Nec eos audiamus, qui dicunt Spiritum sanctum, quem in Euangelio * Dominus promisit Discipulis, aut in Paulo Apostolo venisse, aut in Mōtano & Priscilla, sicut Cataphryges dicunt, aut in nescio quo Manete vel Manichæo, sicut Manichæi dicunt. Tam enim cæci sunt isti, vt scripturas manifestas nō intelligant, aut tam negligentes salutis suæ, vt omnino nō legant. Quis enim cùm legerit, nō intelligit, vel in Euangelio, quod post Domini resurrectionē scriptum est, dicēte Domino: * Ego mittam promissum Patris mei in vos, vos autē sedete hîc in ciuitate, quousque induamini virtute ab alto? &c. *Tom 3. de Agone Christ. cap.28.*

* *Ioan .15.*

* *Ibid .15.*

* *Luc .24.*

De Manichæo & cataphrygibus idem legitur apud Augustinum multis in locis. Appellabat Manichæus Spiritū sanctū suum genitū. Tom.6. de Fide cōtra Man. cap.24.

IIII. Spiritum sanctum esse fontem gratiarum.

Septem dona Spiritus sancti.

AD septenariam operationē Spiritus sancti refertur septenarius numerus * columnarum sapientiæ * & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ, pietatis, & timoris Dei, quibus operationibus domus Filij Dei, hoc est Ecclesia continetur. *Tom.3. in Expositione Epist. ad Galatas, cap.2.*

* *Prou.9.*

* *Isa.11.*

Sicut nemo rectè sapit, rectè intelligit, rectè cōsilio & fortitudine præualet, nemo scienter pius est, vel piè sciens, nemo timore casto Deum timet, nisi acceperit *Spiritū sapientiæ & intellectus, cōsilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis & timoris Dei:* nec habet quisquā virtutem veram, charitatē syncerā, cōtinentiā religiosam, nisi per Spiritum virtutis & charitatis, & continentiæ: Ita sine Spiritu fidei non est rectè quispiā creditur us, nec sine Spiritu orationis salubriter oraturus. Nō quia

* *Isa.11.*

*1. Cor.12.

tot sunt spiritus,sed * omnia hæc operatur vnus atq; idem Spiritus,diuidés propria vnicuique prout vult: quia * Spiritus vbi vult,spirat.Sed quod fatẽdum est, aliter adiuuat nondum inhabitans,aliter inhabitans. Nam nondum inhabitãs adiuuat vt sint fideles,inhabitans adiuuat iam fideles.*Tom.2. Epist.105.ad Sixtũ.*

* *Ioan.3. Spiritꝰ sanctus aliter adiuuat nõdum inhabitans, aliter inhabitans.*

Hic Spiritus sanctus veniens in eos,tale signũ primitus dedit,vt qui eum acceperãt, linguis * omnium gentium loquerẽtur : quia portendebat Ecclesiã per omnes gentes futurã,nec quẽquam accepturum Spiritum sanctũ,nisi qui eius vnitati copularetur. Huius fontis largo atque inuisibili flumine lętificat Deus ciuitatem suã,de qua Propheta prædixit,* *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Ad hunc enim fontẽ nullus extraneus,quia nullus nisi vita æterna dignus accedit. * Hic est proprius Ecclesiæ Christi, cui tantò antè prophetatum est : * Fons aquæ tuæ sit tibi proprius,& nemo alienus cõmunicet tibi. De hac enim Eccl.& de isto fonte dicitur & in Cãtico Canticorũ: * Hortus conclusus,fons signatus,puteus aquæ viuæ. *Tom.6. contra Cresconium Grammaticum, lib.2.cap.14.* * *Spiritus sanctus diffundens charitatẽ in cordibus nostris, est proprius Ecclesiæ fons,ẽ quo nullus extra positus bibit.*

* *Act.2.*

* *Ibidem.*

* *Marc.16.*

2.*Cor.12.*

Nullus Spiritũ sanctũ per gratiam iustificãtem accipit, nisi fuerit Ecclesiæ vnitati copulatus.

* *Psalm 45.*

* *Prouer.5.*

* *Cant.4.*

Trium officiorũ formæ doni Spiritus sancti in Apostolis sunt ostẽsæ:quarũ prima hæc est, quæ ad ius Ecclesiasticũ pertiner,in Regenerandis: Ecclesiastica potestas intelligitur esse in officijs Episcoporũ & Sacerdotũ,quia omnia in traditione Dominica per Spiritum sanctum agere debent. Vnde illis dicit Iesus: * *Quorum tenueritis peccata,tenebuntur: & quorum remiseritis,remittuntur eis.* Secũda est,quæ in Pentecoste data est,quæ generalis est : non solùm enim in Apostolos, * verumetiã in omnes credentes decidit Spiritus sanctus. Tertia forma est,quæ solũ Apostolis * vel ordinatis in initio concessa est in signis ac virtutibus faciendis,vsque dũ fidei semina iacerentur ad crementũ. Semina enim fidei,sunt virtutes per Apostolos factæ: Ipsi enĩ Apostoli antistites positi sunt huiusmodi veritatis,qui p signa *& prodigia rationabilẽ esse fidẽ nostrã testãtur.Igitur Spiritus sanctꝰ datur omnibus

Tria officia triplici Spiritus sancti acceptione in Apostolis ostensa.

* *Ioan.20.*

generaliter credentibus , sed si manet in eis : in signis verò & prodigijs Filij Dei esse probãtur.Etiã Spiritus Sanctus nõ manet quandoq; in homine , sed vocatus aduenit,vt suggerat necessaria,& recedat.Similiter& in traditione vel ordinatione,de foris gratiã & tuitionem præstat deuotis fidei,vt cõmẽdatiores habeantur per inscriptionẽ eius. *To.3.de Tri.& vnitate Dei,ca. 4. Ius igitur in regenerandis hominibus , & potestas in remittendis,vel remittendis peccatis,non omnibus credentibus tribuitur. In eo autem quod adijcitur : Episcopos & Sacerdotes omnia per Spiritum sanctum agere debere , non per gratiam in ipsis habitantem Spiritum sanctũ intelligas,sed per eos siue bonos siue malos operãtem. Nã alioqui,nec Sacramenta pollui per malos ministros, nec potestatem Ordinis amitti,propter prauam Sacerdotum vitam liquidò constabit ex cap.1.& 9.lib.3.*

Si vultis habere Spiritum sanctum,intendite fratres mei.Spiritus noster,quo viuit omnis homo , anima vocatur:spiritus noster , quo viuit singulus quisque homo,anima vocatur:& videtis , quid faciat anima in corpore.Omnia mẽbra vegetat, per oculos videt,per aures audit,per nares olfacit, per linguã loqtur,per manus operatur,per pedes ambulat: omnibus simul adest mẽbris,vt viuãt,vitam dat omnibus , officia singulis.Nõ audit oculus,* nõ videt auris, nõ videt lingua,nec loquitur auris & oculus, sed tamen viuit,viuit auris,viuit lingua , officia diuersa sunt , vita cõmunis.Sic est Ecclesia Dei,in alijs sanctis,facit miracula,in alijs sanctis loquitur veritatẽ,in alijs sanctis custodit virginitatẽ, in alijs sanctis custodit pudicitiã cõiugalem, in alijs hoc,in alijs illud : singuli propria operãtur,sed pariter viuũt. Quod autẽ est anima corporis hominis,hoc est † Spiritꝰ sanctus corporis Christi,quod est Ecclesia:hoc agit Spiritus sanctus in tota Ecc.quod agit Eccl.in omnibꝰ mẽbris vnius corporis. Sed videte quid caueatis,videte qd obseruetis,videte quid timeatis.Cõtigit vt in corpore humano , imò de corpore aliquod pręcidatur mẽbrũ,manꝰ , digitꝰ,pes, nũquid pręcisũ sequitur anima ? Cũ in corpore esset, viuebat,præcisũ amittit vitã.Sic & homo Christianus

* 1.*Cor.12.*

Quod est anima in corpore,hoc Spiritꝰ sanctus in Ecclesia.

† *Ephes.1.*

Cauendum ne præcidamur ab Ecclesia.

Catholicus est, dum in corpore viuit: præcisus, hæreticus factus est, mẽbrum amputatum non sequitur Spiritus. Si ergo vultis viuere de Spiritu sancto, tenete charitatẽ, amate veritatẽ, desiderate vnitatẽ, vt perueniatis ad æternitatem. Amẽ. *Tom. 10. serm. de Temp. 186.*

V. *Spiritum sanctum interpellare pro nobis, quomodo accipiendum.*

* *Roma. 8.* QVid sit, quòd Spiritus sanctus pro nobis interpellare dicitur, quod dicit Paulus ad Romanos scribẽs: * Nã quid oremus, sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus, quia secũdùm Deũ postulat pro sanctis. Modus iste locutionis, qui frequẽter in scripturis sanctis

* *Gen. 22.* inuenitur, est: sicut Deus dicit ad Abraham: * Nũc cog-

* *Gala. 4.* gnoui quoniam timeas Deum, hoc est, cognoscere te feci: sicut dicit Apostolus: * Nũc cognoscẽtes Deum, imò cogniti à Deo. Nempe omnia in præsentia Dei sunt antequam fiant, præsentia sunt, futura, quasi iã facta sint: quomodo dicit cogniti à Deo, nisi faciente Deo, vt cognoscamus Deũ? Sic & hic scribitur Spiri-

* *Roma. 8.* tus sanctus gemere * pro nobis, id est, gemẽtes nos fa-

Charitatem infundit Spiritꝰ sanctꝰ. cere, infundendo nobis Charitatem in Deũ & proximum, sicut legitur Lætus dies, quia lætos homines faciat. *Tom. 4. de Trinitat. & vnitate Dei cap. 3.*

Locutiones illæ: Spiritus postulat pro nobis, &c. Nunc cognoui quòd timeas Deũ &c. aliæque similes, efficientiã vel causam significant: quo etiam modo lætus dies dicitur quia lætos reddat homines.

* *Roma. 8.* QVID ENIM oremus, ait Doctor gentiũ, * *sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Quid est autẽ interpellat, nisi interpellare nos facit? Indigẽtis enim certissimũ indiciũ est interpellare gemitibus. Nullius autẽ rei esse indigentẽ fas est credere Spiritum sanctum. Sed ita dictũ est interpellat, quia interpellare nos facit, nobisque interpellandi & gemẽdi inspirat affectũ, sicut illud in

* *Mat. 10.* Euãgelio: * *Nõ enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Neq; enim & hoc ita fit de

fit de nobis tanquam nihil facientibus nobis. Adiutoriũ igitur Spiritus sancti sic expressum est, vt ipse facere diceretur, quod vt faciamus facit. Nã non esse intelligendum Spiritũ nostrum, de quo dictum est * Interpellat gemitibus inenarrabilibus, sed Spiritũ sanctum, quo nostra infirmitas adiuuatur, satis ipse demonstrat Apostolus. Inde enim cœpit † Spiritus, inquit, adiuuat infirmitatem nostram: deinde ita subiũxit: Quid enim oremus, sicut oportet, nescimus: &c. De hoc quippe spiritu apertius alibi dicit: † *Non enim accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater.* Ecce hîc non dixit, quòd ipse Spiritus clamat orãdo, sed in quo clamamus, Abba Pater. Alio tamen loco ait: † Quoniam filij Dei estis, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantẽ. Abba Pater. Nõ hîc ait: In quo clamamus: sed ipsum Spiritũ sanctum clamantẽ dicere maluit, quo efficitur, vt clamemus. *Tom. 2. epist. 105. ad Sixtum. In eundẽ sensum, To. 2. contra Maximum, lib. 2. cap. 9. Et To. 4. Dialog. 65. quæstionũ. qi 12.*

Si hæc hæretici nostri tẽporis admitterent, nequaquam negarent, in operibus gratiæ arbitrij nostri libertatem.

* *Rom. 8.*

† *Ibidem.*

† *Gal. 4.*

DE ECCLESIA.

CAPVT 6.

I. *Ecclesiam vnam, sanctam & Catholicam esse.*

QVæstio inter nos versatur, vbi sit Ecclesia, vtrùm apud nos, an apud Donatistas. Quæ vtique vna est, quã maiores nostri Catholicam nominarunt, & vt ex ipso nomine ostenderent, quia per totũ est. Secundum totũ enim καθ' ὅλου græcè dicitur. Hæc autem Ecclesia corpus Christi est, † sicut Apostolus dicit, *pro corpore eius, quæ est Ecclesia.* Vnde vtique manifestũ est, eum qui non est in membris Christi, *b* Christianã salutem habere non posse. *To 7. de vnitat. Eccles. contra Petiliani Donatistæ epistolam, cap. 2. Et contra lit. Petil. lib. 2. cap. 38. & Tom. 9. in Euang. Ioan. Tract. 118.*

a Ecclesia quare Catholica dicatur.

† *Coloss. 1.*

b Qui non est in Ecclesia, non est in membris Christi, neque salutẽ habere potest.

Dominus noster Iesus Christus tãquam totus per-

* Coloss. 1. * Luc. 2. & 22. * Matth. 6. * Coloss. 1. Ephes. 1. c Ecclesia Christi, catholica siue vniuersalis est loco & tempore. * Ephes. 5. * Coloss. 1.

fectus vir * & caput & corpus: caput in illo homine agnoscim⁹, qui natus est* de Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, sepultus, resurrexit, ascēdit in cælum, sedet ad dexteram Patris, inde illū expectamus * iudicē viuorum & mortuorum, hoc est, caput * Ecclesiæ: Corpus autem huius capitis Ecclesia est, c non quæ hoc loco est, sed quę hoc loco, & per totum orbē terrarum, nec illa quæ hoc tempore, sed ab ipso Abel vsque ad eos qui nascituri sunt vsque in finem & crediturí in Christum, totus populus sanctorum, ad vnam ciuitatē pertinentium, quæ ciuitas corpus est* Christi, cui caput est Christus. Ibi sunt & Angeli ciues nostri, sed quia nos peregrinamur, laboramus: illi autē in ciuitate expectant aduentum nostrum. *Tom. 8. Psalm. 90. cōc. 2 Eadem ferme habes in Psal. 56. prope initium.*

* Deut. 12.

Attende tibi ne offeras * holocaustomata in omni loco quemcumque videris, sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus in tribu tua, in hac offeras holocaustomata, & ibi facies omnia quæcunque præcipiet tibi. Audi quid sit locus electus, & quæ tribus Domini prædicata, in Psalmo 131. habes: Quoniam elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculū seculi, hîc habitabo, quoniā prælegi eam. Itē in Psal. 121. Stātes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem. Hierusalē quę ædificatur vt ciuitas: illuc enim ascenderūt tribus, tribus Domini: testimonium Israël. Hic est locus electus, hic mons sanctificatus, hæc ciuitas supra montē posita* vt abscondi nō possit, hæc radix Catholica, hæc vitis fructifera longè latéque diffusa, quæ in Ecclesiastico clamat: & dicit: * In Sion fundata sum, & in Hierusalem potestas mea. Etenim oportuit pati* Christū, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiā & remissionē peccatorū, per omnes gētes incipientibus ab Hierusalem. Rectè me argueres (*alloquitur Fulgentiū Donatistā*) si in hæc hereditate maneres. At cū in hac dei Patris Hæreditate nō maneas, in hac christi regis tribu nō milites, cur desertor corripis militem, cur reus increpas innocentem? Et ego tibi dico: Attende tibi ne offeras in omni loco, id est, in omni hæresi, & dicas, & hîc Deus, & ibi Deus est: sed in loco

* Matth. 5. Ecclesia lo⁹ electus, mōs sanctificatus, ciuitas supra montē posita, radix catholica, vitis longè latéque diffusa. Eccle. 24. * Luc. 24. Act. 14. Ecclesia hæreditas Dei, tribus regis christi.

quem elegerit Dominus Deus tuus in tribu tua, id est, in tribu eius, ibi offeres holocaustomata tua, & ibi facies omnia quæ præcepta sunt tibi. *Tom. 6. cont. Fulgentium Donatist. cap. 18.*

In Ecclesia holocausto-mata offerēda, & præcepta Dei facienda.

Christianorū cùm sint hæreses plures, atque omnes se Catholicos velint videri, aliósque præter se hæreticos nominent, vna est Ecclesia, vt omnes concedunt, si totū orbē cōsideres, refertior multitudine: vt autem qui nouerūt affirmāt, etiam veritate sinceriori cæteris omnibus, sed de veritate alia quæstio est. Quod autem quærentibus satis est, vna est Catholica, cui hæreses aliæ diuersa nomina imponunt, cùm ipsæ singulæ propriis vocabulis quæ negare non audeant, appellentur. Ex quo intelligi datur iudicantibus arbitris, quos nulla impedit gratia, cui sit Catholicū nomen, ad quod omnes ambiūt, tribuendum. *To. 6. de vtil. credēdi. ca. 7.*

Iudicātibus arbitris, quos nulla impediat gratia, satis intelligitur, quænam sit Ecclesia catholica.

Qualē vesaniā patiuntur hæretici, quęso vt attendatis. Illi præcisi à compagine Ecclesiæ Christi, & partē tenentes, & totum amittentes, nolunt communicare orbi terrarū, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem Catholici in omni terra sumus, quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Christi diffusa est. Videmus enim quod tunc cantatum est, modò completū:* *Exaltatus est super cælos Deus noster, & super omnem terram gloria eius.* O hæretica insania, quod non vides, credis mecum: quod vides, negas. Credis mecū exaltatum Christum super cælos, quod non vidimus: & negas gloriam eius super omnem terram, quod videmus. *To. 8. Psal. 56. in versi. Et super omnem terram gloria tua.* Tenenda est nobis Christiana religio, & eius Ecclesiæ cōmunicatio, quæ Catholica est, & Catholica nominatur, nō solùm à suis, sed etiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolintue ipsi quoque hæretici & schismatū alūni, quādo nō cū suis, sed cū extraneis loquūtur, catholicā nihil aliud quàm catholicā vocāt. Nō enim possunt intelligi, nisi hoc eā nomine discernāt, quo ab vniuerso orbe nuncupatur. *Tom. 1. de vera relig. cap. 7.*

*Hæretici præcisi ab Ecclesiæ cōpagine, partem tenent, totū amittunt. * Psalm. 56. & 107. Retinenda semper Ecclesiæ Catholicæ cōmunio. Etiā ipsi hæretici veram Ecclesiā cogūtur interdum vocare Catholicam.*

Ecclesia Catholica sola corpus * est Christi, cuius ille caput est, saluator corporis sui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus sanctus, quia sicut ipse dicit

* Ephes. 5. Extra Ecclesiam neminē

viuificat spiritus sanctus.

* *Rom. 5.*

Nō est particeps diuinæ charitatis, qui hostis est vnitatis.

† *Iudæ 1.*

† *Sap. 1.*

† *Ioan. 19.*

Quadripartita Christi vestis Ecclesiæ per quatuor orbis partes diffusæ figura.

† *Matt. 24.*

Marc. 13.

Tunica inconsutilis Christi Ecclesia designat vnitatem.

† *1. Ioan. 2.*

† *Matt. 24.*

† *Psal. 131.*

† *1. Ioan. 2.*

† *Ibidem.*

† *Galat. 1.*

Apostolus:* Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctū qui datus est nobis. Non est autem particeps diuinæ charitatis, qui hostis est vnitatis. Non habent itaq; Spiritum sanctū, qui sunt extra Ecclesiam. De illis quippe scriptum est: † *Qui seipsos segregant animales, spiritum non habentes.* Sed nec ille eū percipit qui fictus est in Ecclesia, & quomodo deinde scriptum est: † *Sanctus enim Spiritus disciplinæ effugiet fictum.* Qui ergo vult habere Spiritum sanctum, caueat foris ab Ecclesia remanere, caueat in eam simulatè intrare. *Tom. 2. Epist. 50. sub finem ad Bonifacium comitem.*

Quadripartita vestis † Domini nostri Iesu Christi, quadripartitam figurauit eius Ecclesiam: toto scilicet qui quatuor partibus cōstat, terrarum orbe diffusam, & omnibus eiusdem partibus æqualiter, id est, cōcorditer distributam. Propter quod alibi dicit † missurum se angelos suos, vt colligāt electos eius à quatuor ventis: quod quid est, nisi à quatuor partib⁹ mundi, Oriēte, Occidente, Aquilone & Meridie? Tunica verò illa sortita, omnium partiū significat vnitatē, quę charitatis vinculo continetur. *Tom. 9. in Euang. Ioan. tract. 118.*

Claudit ora (*Ioannes Apostolus*) diuidētibus Ecclesiam Dei: Quia dixit † Iesum Christū habemus iustū, & ipse propitiatio est peccatorum nostrorum. Propter illos qui se diuisuri erāt, & dicturi, *Ecce hic est Christus, illic*, & vellent ostendere eum in parte, qui emit totum, & possidet totū: continuò secutus adiunxit: Non tantùm nostrorum, sed & totius mundi. Quid est hoc Fratres? Certè inuenimus eam † & in campis saltuū, inuenimus Ecclesiam in omnibus gentibus. Ecce Christus propitiatio † est peccatorum nostrorum, non tantùm nostrorum, sed & totius mundi. Ecce habes Ecclesiam per totum mundum, noli sequi falsos iustificatores & veros præcipitatores. In illo monte esto qui impleuit orbem terrarum, quia Christus † propitiatio est peccatorum nostrorum, non tātùm nostrorum, sed & totius mūdi, quem suo sanguine comparauit. *Tom. 9. in Epist. Ioan. Tract. 2.*

Licet si nos † aut angelus de cælo vobis euāgelizauerit, præter id quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Euangelizatum est enim tibi per vocem Domini Iesu Christi, quod omnibus gentibus † annunciabitur Euangelium eius, & tunc erit finis. Euangelizatum tibi est per Propheticas & Apostolicas † literas, quod Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius, quod est Christus, cùm ei diceret Deus: † In semine tuo benedicentur omnes gentes. Has ergo promissiones tenenti, si tibi Angelus de cælo diceret, dimitte Christianitatem orbis terrę, & tene partes Donati, cuius ordo tibi exponitur in Epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere, & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. *Tom. 2. epist. 165. ad Generos. Vide & Tom. 8. Psalm. 49. & 147. Item lib. 2. contra lit. Petil. cap. 55. & Tract. 1. et 2. in epist. Ioan.*

† *Matt. 24.*

† *Galat. 3.*

† *Genes. 22.*

Christianitas orbis terræ, non pars alicuius hæresiarchæ tenenda.

II. Catholicam appellari Ecclesiam, quòd toto orbe diffusa sit.

NEc eos audiamus, qui sanctam Ecclesiā, quæ vna Catholica est, negant per orbem esse diffusam, sed in sola Aphrica, hoc est, in parte Donati pollere arbitrantur. Ita surdi sunt aduersus prophetam dicentem: † *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, et possessionem tuā terminos terræ:* Et alia multa, siue in veteris, siue in noui testamenti libris quæ scripta sunt, vt apertissimè declarent Ecclesiam Christi per orbem terræ esse diffusam. *Tom. 3. de agone Christ. cap. 29.*

† *Psal. 2.*

Ecclesia quare catholica.

Catholica dicitur ex eo, quia vniuersaliter perfecta est & in nullo claudicat, & per totum orbem diffusa est. *Tom. 3. de Genesi ad literam imperf. cap. 1.*

Totum possidet quod à viro suo accepit in dote. Lego tabulas matrimoniales ei⁹, recitabo. Audite hæretici quid scriptū sit. † *Oportebat Christum pati & resurgere à mortuis et prædicare in nomine eius pœnitentiā et remissionē peccatorū per omnes gentes.* Omnes gentes totus mundus est, Ecclesia totum possidet, quod à viro suo accepit in dote: Quæcunque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet, concubina est, nō matrona. O hæresis Arriana, quid insultas, quid exsufflas, quid

† *Luc. 24.*

Act. 14.

Omnis congregatio hæreticorū cō-

cubina est, et ancilla in dominam insolescens.

etiam ad tempus multa vsurpas? Iniuriam à te patitur domina ab ancilla, multas ei ingeris cõtumelias, licet hæc doleat, non te magna metuit Sponsa Christi sancta Catholica. Cũ enim respexerit ille Sponsus, eiicieris tu vt ancilla cum filijs* tuis, quoniã non erunt hæredes filij ancillæ cum filijs liberæ. Cognoscatur vna, sancta & vera regina Catholica, cui Christus regnum tale dedit, quod eam per totum mundum diffundens * ab omni macula & ruga mundans, totam pulchram suo aduentu præparauit. *Tom. 9. de Symb. lib. 4. cap. 10.*

** Gen. 21. Gal. 4.*

** Ephes. 5.*

Ecclesiæ hæreticorũ non dicendæ Catholicæ.

Sanctam Ecclesiam Catholicam. Catholicam dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorũ Ecclesiæ ideò Catholicæ nõ dicuntur, quia per loca, atq; per suas quasque prouincias continentur, hæc verò à solis ortu vsque ad occasum, vnius fidei splendore diffunditur. *Tom. 10. de tempore, serm. 131.*

De vnitate Ecclesiæ. Ecclesia per totum orbẽ radios suos porrigit.

Quoniam vos (*Donatistas*) potius esse Catholicos testimonio beati Cypriani affirmare conatus es, attende paululum, quam Ecclesiam dixerit ille Catholicã, cùm eius defenderet vnitatem: Ecclesia, inquit, Domini luce perfusa, per totum orbem radios suos porrigit. Vnum tamẽ lumen est, quod vbique diffunditur, nec vnitas corporis separatur. Ramos suos in vniuersam terram copia vbertatis extendit, profluẽtes largiter riuos largiùs expãdit. Vnum tamen caput est, & origo vna: & vna mater fœcunditatis successibus copiosa. Quid igitur & vos ipsos fallitis, & alios fallere mendaciis impudẽtibus vultis? Si huius martyris testimonio vestra est Ecclesia Catholica, ostendite illam per orbem totum radios suos porrigere, ostendite illam per vniuersam terram ramos suos copia vbertatis extendere. Hinc enim & Græco vocabulo Catholica nominatur. Quod enim græcè ὅλον dicitur, latinè totũ, vel vniuersum interpretatur. Per totum ergo siue secũdum totũ est καθ' ὅλον vnde Catholica nuncupatur. Si hoc nosti, quare te nosse dissimulas? Si autem ignoras, quare nõ prius quã loqueris, quod nescis, eos qui norunt interrogas? Quod si displicet tibi, nõ græcã, sed aliquã linguam inueni, qua doceas καθ' ὅλον non per totum siue secundum totum, vel secun-

Etymologia dictionis Catholica.

dum vniuersum significare: & recede à testimonio Cypriani: Ille namque contra te loquitur, qui vides quid dicat. Per orbem totum dicit & per vniuersam terram porrigi extendique Catholicam: Græco eius nomini ac definitioni consentiens. *Tom. 7. contra Gaudent. Donatist. lib. 3. cap. 1.*

Facile tibi est attendere & videre ciuitatem super montem constitutam, de qua Dominus ait in Euangelio, † quòd abscondi non possit. Ipsa est enim Ecclesia Catholica: Vnde καθολικὴ græcè appellatur, quod per totum orbem terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet, ideò secundum verbum Domini nostri Iesu Christi, abscondi non potest. *Tom. 2. epist. 170. ad Seuerinum.*

† Matth. 5. Ecclesiã Catholicã nemini licet ignorare, ideóq; voluit Dominus vt abscõdi non posset.

QVONIAM (*ergo*) Ecclesiam Dei, quæ Catholica dicitur, sicut de illa prophetatum est, per orbem terrarum diffusam videmus, arbitramur nos non debere dubitare de tam euidentissima completione sanctæ prophetiæ, quam Dominus in Euangelio confirmauit, & Apostoli, per quos eadem Ecclesia dilatata est, sicut de illa prædictum erat. Nam & in capite sacrosancti Psalterij scriptum est de Filio Dei: † *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Et ipse Dominus IESVS CHRISTVS, dicit Euangelium suum in omnibus gentibus futurum. Et Apostolus Paulus antequam sermo Dei in Africam peruenisset, in ipso capite Epistolæ, quam scribit ad Romanos, † *Per quem accepimus*, inquit, *gratiam & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.* Deinde ipse ab Hierusalem † in circumitu per totam Asiam vsque in Illyricum Euangelium prædicauit, Ecclesias constituit atque fundauit, non ipse, † sed gratia Dei cum eo, sicut ipse testatur. Quid autem euidentius apparere potest, quàm cùm in eius Epistolis nomina etiam regionum vel ciuitatum inuenimus? Ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses,

† Psal. 2.

† Matth. 24.

† Luc. 24.

† Rom. 1.

† Rom. 15.

† 1. Cor. 15. Nõ est igitur Ecclesia inuisibilis et mathemati-

Ad qualem recentes hæretici ex iustis vel prædestinatis tantum cõflatam imaginantur.

ad Thessalonicenses, ad Colossenses scribit. Ioannes etiam scribit † ad septẽ Ecclesias, quas commemorat in illis partibus cõstitutas, in quibus etiam vniuersas Ecclesias septenario numero intelligimus cõmendari, Ephesum, Smyrnam, Sardos, Philadelphiã, Laodiciam, Pergamum, Thiatyram, quibus omnibus Ecclesiis nos hodie communicare manifestum est, vos istis Ecclesiis non communicare. *To. 2. epist. 161. ad Honoratum Donatistam.*

† *Apoc. 1. & 2.*

111. Ecclesiam Catholicã visibilem esse, & ciuitatem supra montem positam.

¶ *Psal. 23.*

QVIS † *ascendet in montem Domini? Innocens manibus & mũdo corde.* In his magnus dominus & laudabilis valde, hoc est, † *in ciuitate Dei nostri, in mõte sancto eius.* Hæc est, † ciuitas in monte posita, quæ abscondi non potest. Hæc est lucerna quæ sub modio non occultatur, omnibus nota, omnibus diffamata. Nõ autẽ vniuersi ciues eius sunt, sed illi in quibus magnus Dominus & laudabilis valde. Quæ est ergo ista ciuitas videamus, ne fortè quia dictum est: † In ciuitate Dei nostri, in mõte sancto eius, debeamus quærere istũ mõtem, vbi etiã exaudiri possimus. Non enim frustra dicitur in alio Psalmo: † *Voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de mõte sancto suo.* Audiuit ergo te mons iste vt exaudireris. Nam si in eũ non ascenderes, instà iacẽs clamare posses, sed exaudiri non posses. Quis est ergo iste mons fratres? Magna cura inquirẽdus, magna solicitudine inuestigandus, labore etiam occupãdus & ascendendus. Sed si in aliqua parte terrarũ est, quid faciemus? Peregrinabimur de terra nostra, vt ad illum montem peruenire possimus? Imò verò tũc peregrinabimur, si in illo nõ sumus. Ipsa est enim ciuitas nostra, si membra regis sumus, qui caput est ciuitatis ipsius. Vbi ergo est iste mons? Si regionẽ aliquam tenuit, laborãdũ est, vt dixi, vt ad eum perueniatur. Sed quid satagis? Vtinam non sis piger ascendere in mõtem, quomodo mons non fuit tardus venire ad dormientem. Fuit enim quidam lapis † angularis cõtem-

† *Psal. 47. Matth. 5. Ecclesia Catholica ciuitas est supra montem, & lucerna supra cãdelabrũ posita.*

† *Psal. 47.*

‡ *Psal. 3.*

¶ *Rom. 9.*

ptibilis, in quem Iudæi offenderunt, præcisus est * de quodam monte sine manibus, hoc est, de regno Iudæorum veniens sine manibus, quia humanum opus non accessit ad Mariam, † de qua natus est Christus. Sed si lapis iste, vbi in eum offenderunt Iudæi, ibi remaneret, tu quò ascenderes nos haberes. Quid autem factum est? Quid dicit Prophetia Danielis? Quid? nisi quia creuit lapis iste, & factus est mõs magnus? Quàm magnus? Ita vt impleret vniuersam faciem terræ. *Tom. 8. Psal. 47.*

* *Dan. 2.*

† *Luc. 1. & 2.*

Ecclesia christi mõs est ille magnus, qui apud Danielem implere vniuersam faciem terræ dicitur.

Constitues eos principes super omnem terram. Vide templum regis quàm latè diffusum est: vt nouerint virgines, quæ non adducuntur in templum regis, non se ad istas nuptias pertinere. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Hęc est Catholica Ecclesia. Filij eius constituti sunt principes super omnem terram, Filij eius constituti sunt pro patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur in templum regis. Templum suum Deus vbique collocauit, * fundamenta Prophetarum & Apostolorum vbique firmauit. Filios genuit Ecclesia, constituit eos pro patribus suis principes super omnem terram. Memores erũt nominis tui in omni generatione & generatione. Propterea populi confitebuntur tibi. Quid ergo prodest confiteri, & extra templum confiteri? Quid prodest precari, & non in monte precari? *Voce mea*, inquit, † *ad Dominũ clamaui, & exaudiuit me de mõte sancto suo.* De quo dictum est: * *Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta.* De quo monte? † Quem vidit Daniel ex paruo lapide creuisse & fregisse omnia regna terrarum, & impleuisse omnem faciem terræ. Ibi adoret qui vult accipere, ibi petat qui vult exaudiri, ibi confiteatur, qui vult sibi ignosci. *Tom. 8. Psal. 44. sub finem.*

Nõ est igitur Ecclesia inuisibilis et mathematica, qualem recentes hæretici ex iustis vel prædestinatis tantum cõflatã, imaginantur.

* *Ephes. 2.*

† *Psal. 3.*

* *Matt. 5.*

† *Dan. 2.*

IN OMNEM *terram* * *exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Hinc fit vt Ecclesia vera neminem lateat. Vnde est illud quod in Euangelio ipse dicit: † *Non potest ciuitas abscondi super mon-*

* *Psal. 18.*

† *Matt. 5.*

Ecclesia vera neminem latet.

tem constituta. Ideóque in eodem Psalmo connectitur, In sole posuit tabernaculum suum, id est, in manifestatione. *Tom.7.contra lite. Petil.lib.2.cap.32. In eundem sensum loquitur de vnit. Eccl.cap.14.*

**Psal.18.*

IN SOLE posuit*tabernaculum suum,id est, in manifesto. Tabernaculum eius, caro eius: tabernaculum eius: Ecclesia eius in sole posita est, non in nocte,sed in die. *Tom.9.in epist.Ioannis,Tract.2.*

cæci sunt qui Ecclesiam non vident.

**Matt.5.*

QVID AMPLIVS dicturus sum quàm cæcos, qui tam magnum montem non vident? qui contra lucernam*in candelabro positam oculos claudunt? *Ibidem.*

QVANDO volunt homines videre lunam nouam: dicunt, Ecce luna, ecce vbi est: & si sunt ibi, qui non valeant intendere aciem, & dicant, Vbi? Intenditur illis digitus,vt videant. Aliquando dum erubescunt,ne cæci putentur, dicunt se vidisse,quod non viderunt. Nunquid sic ostendimus Ecclesiam fratres mei? Nónne aperta est? Nónne obtinuit omnes gentes? Nónne impletur, quod ante tot annos promissum est Abrahæ, * *In semine eius benedici omnes gentes.* Vni fideli promissum est, in millibus fidelium mundus impletus est. Ecce mons implens *vniuersam faciem terræ: ecce ciuitas de qua dictum est: * *Non potest ciuitas abscondi super montem constituta.* Illi autem (*hæretici*) offendunt in montem. Et cùm eis dicitur: Ascendite? non est mons dicunt: facilius illuc faciem impingunt,quàm illic habitaculum quærunt *Tom.9. in epist. Ioannis,Tract.1.*

**Gen.2.*

** Dan.2.*

**Matt.5.*

**Matt.13.*

**Matt.5.*

Habetis Ecclesiam vbique diffundi & crescere * Vsque ad messem. Habetis ciuitatem, de qua ipse qui eam condidit ait: * *Non potest ciuitas abscondi super montem constituta.* Ipsa est ergo quæ non in aliqua parte terrarum, sed vbique notissima est. *Tom.7.de vnitate Ecclesiæ,cap.20. Lege & contra literas Petil.lib. 2. cap.104. Item cont. Cresco. Grammat.libr.2.cap.36. & libr.4. cap.58. Eodem pertinet, quod in Carthaginens. Donatistarum cum Catholicis collatione Donatista*

inuidiosè iactarunt, Ecclesiam à Catholicis mortalem dictam esse. Ideò negantes eam mortalem (*inquit Augustinus*) quia Trinitas immortalis est,cuius gratia consecratur Ecclesia: Et quia Christus ideò pro ea mortuus sit, vt eam faceret immortalem. Quasi Catholici dixerint non eam fieri immortalem gratia Dei, & effuso pro ea sanguine saluatoris: sed tempora esse discernenda dixerunt. *Tom.7. in Breuic. collat.tertij diei, cap.4.*

IIII. Obseruationem præceptorum, Scripturas, Fidem aut Sacramenta, non esse sufficientia signa ad dignoscendam Ecclesiam.

Deus extra Ecclesiã etiã colitur.

Baptismus extra Ecclesiam esse potest.

INVENIMVS eundem Deum (*quem & Christiani Catholici colunt*)extra Ecclesiam ab ignorantibus coli, & nec ideò fieri vt non ipse sit Deus. Inuenimus etiam eos qui nõ pertinent ad mẽbra Ecclesiæ eandem fidem confiteri, nec ideò fieri vt non sit vna fides. Sic etiam cùm inuenimus eundem Baptismum ab eis, qui sunt contra Ecclesiam, in baptizandis hominibus obseruari, non ideò non esse ipsum Baptismum existimare debemus. Forasse ad hoc dicas, fieri non posse, vt extra Ecclesiam idem ipse vnus Deus colatur, aut eadem fides, qua confitemur CHRISTVM FILIVM Dei, vnde Petrus beatus * est appellatus, etiam in eis qui non sunt in Ecclesia, reperiatur. Hoc ergo restat vt probem. Habes in hoc ipso B.Pauli sermone, quem suprà ex Actibus Apostolorum commemoraui, cùm de deo loqueretur,quia*inscriptum in ara inuenerat, *Ignoto Deo: quem vos,*inquit,*ignorantes colitis, hunc ego annuncio vobis.* Quid eis prædicare cupiebat,nisi eundẽ Deum quem præter Ecclesiam ignoranter atque inutiliter colebant,in Ecclesia sapiẽter & salubriter colerent? Ita vobis & nos dicimus, quem Baptismum vos ignorantes obseruatis, eius potestatem vobis nos annunciamus, non vt cùm ad nos veneritis,alterum acci-

**Matt.16.*

Act.17.

piatis, sed vt eũ qui iam apud vos erat, vtiliter habeatis. De fide etiam Iacobus Apostolus cùm loqueretur aduersus eos, qui sibi quod crediderant sufficere arbitrabantur, & bene operari nolebant: † *Tu credis*, inquit, *quoniã vnus Deus est, bene facis, & dæmones credunt & cõtremiscunt.* Nempe in vnitate Ecclesiæ dæmones non sunt, nec ideò tamen possumus dicere aliud esse quod credunt, cùm & domino Iesu Christo dixerint: * *Quid nobis & tibi est fili Dei?* Vnde Paulus Apostol. † *Si habeam*, inquit, *omnem fidem, ita vt montes transferã, charitatem non habeam, nihil sum.* Non autẽ existimo quẽquam ità desipere, vt credat ad Ecclesiæ pertinere vnitatem eũ, qui non habet charitatem. Sicut ergo Deus vnus colitur ignoranter, etiam extra Ecclesiã, nec ideò non est ipse: & fides vna habetur sine charitate etiam extra Ecclesiam, nec ideò non est ipsa: * Vnus enim Deus, vna fides, vnum Baptisma, vna incorrupta Catholica Ecclesia, nõ in qua sola vnus Deus colitur: sed in qua sola vnus Deus piè colitur: nec in qua sola vna fides retinetur, sed in qua sola vna fides cum charitate retinetur: nec in qua sola vnus Baptismus habetur, sed in qua sola vnus Baptismus salubriter habetur. *Tom.7. contra Cresc. Gram. lib.1. cap.29.*

Acutum aliquid videris dicere, cùm Catholicæ nomen non ex totius orbis communione interpretaris, sed ex obseruatione omniũ præceptorum diuinorum atque omniũ Sacramentorum: quasi nos etiam (si fortè hinc sit appellata Catholica, quod totum veraciter teneat, cuius veritatis nonnullæ particulæ etiam in diuersis inueniuntur hæresibus) huius nominis testimonio nitamur, ad demonstrandum Ecclesiam in omnibus gentibus, & nõ promissis Dei, & tam multis támque manifestis oraculis ipsius veritatis. Sed nempe hoc est totum quod nobis persuadere conaris, solos remãsisse Rogatistas, qui Catholici rectè appellandi sunt, ex obseruatione præceptorũ omnium diuinorum atque omniũ Sacramentorum: & vos esse solos, in quibus inueniat fidẽ cùm venerit Filius hominis. Da veniam, non credimus. Licet enim & hoc audes forsitan dicere, vt in vobis possit inueniri fides, † quã se in terra non inuẽturum Dominus dixit, & nõ vos in terra, sed in cœlo esse deputandos, nos tamen Apostolus ita cautos reddidit, vt etiam Angelum* de cælo nobis aliud euangelizantem, præterquã quod accepimus, anathema debere esse præceperit. Quomodo autẽ confidimus ex diuinis literis accepisse nos Christum manifestum, si non inde accepimus & Ecclesiam manifestam? Quaslibet quisq; ansas & vncos aduersus simplicitatem veritatis intexat, quaslibet nebulas callidæ falsitatis offundat, sicut anathema erit, qui annunciauerit Christũ neque passum esse, neque tertia die resurrexisse, quoniam in veritate Euãgelica accepimus: † *Oportebat Christũ pati & resurgere a mortuis tertia die:* sic erit anathema quisquis annunciauerit Ecclesiam præter cõmunionem omnium gẽtium: quia eadem veritate consequenter accepimus: & prædicari† in nomine eius pœnitentiam & remissionẽ peccatorũ per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. *Tom.2. Epist.48. ad Vincentium Rogationum.*

Quæcunque seductores integra & legitima tenent, nec ea etiam sibi ipsi arrogarẽt, & quasi propria vendicarent, nisi à plebibus seductis vicissim seducerẽtur, cùm eis creditur, & tales honores deferunt, vt per eos habeãt potestatem talia dicendi, & sibi talia vendicandi, vt error eorũ veritas appelletur, & scelus eorum iustitia putetur, propter Sacramenta & scripturas, quas tenent ad speciem, non ad salutẽ. Ideóque & per Ezechielẽ fornicaria dicitur: † Et protulisti de vasis gloriæ tuæ, de auro meo & argẽto meo, ex quibus dedi tibi, & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis, & accepisti vestẽ meã versicoloriã, & cooperuisti idola tua, & oleum meum & incẽsum meum inposuisti ante faciem idolorũ tuorum, & panes meos, quos dedi tibi, & similagine & melle & oleo cibaui te, & posuisti hæc ante faciem idolorũ tuorum, & in odorẽ bene olentem perfecisti hæc. Ad imagines enim phãtasmatum suorũ, cum quibus volutari carnalis anima delectatur, cõuertit omnia Sacramẽta & verba librorum sanctorum. *Tom.7. de Bapt. cõtra Donatist. lib.3. cap.19.*

† *Iac.2.*

* *Marc.1.*

† *1.Cor.13.*

* *Ephes.4.*

In sola catholica Ecclesia vnus Deus piè colitur, vna fides cũ charitate retinetur, vnus Baptismus salubriter habetur.

Idem ferè nostri temporis hæretici dicunt.

† *Luc.18.*

* *Gal.1.*

Vt christũ sic & Ecclesiã scriptura manifestat.

† *Luc.24.*

Anathema quisquis annunciauerit Ecclesiam præter cõmunionem omniũ gentiũ

† *Act.14.*

Hæretici plebes seducunt et ab ipsis cũ honorantur, vicissim seducũtur.

Apud hæreticos sacramenta & scripturæ sunt ad speciem.

† *Ezech.16.*

Hæretici ad imagines phãtasmatũ suorum scripturas & sacramenta cõuertunt,

Manifestũ indiciũ inuenẽdi Ecclesiam.

Quo ergo signo manifesto (*interrogat Catechumenus*) adhuc paruulus, & nondum valens liquidã discernere à tot erroribus veritatem: quo manifesto indicio tenebo Ecclesiam Christi, in quem iam credere, tanta rerum antea prædictarum manifestatione cõpellor? Sequitur Propheta, & tãquam motus animi eius ordinatissimè excipiens, docet eum, Ecclesiã Christi ipsam esse prædictam, quæ omnibus eminet & apparet.

* Hiere. 17. * 1. Cor. 3.

* Ipsa est enim sedes gloriæ, de qua Apostolus dicit: * *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Vnde iste dicit, Sedes autẽ gloriæ exaltata est sanctificatio nostra. Propter hos enim motus paruulorum, qui possint seduci ab hominibus, à manifestatione claritatis Ecclesiæ, Dominus quoque prouidens ait: * *Nõ potest ciuitas abscondi supra montẽ constituta*, quia vtique * sedes gloriæ exaltata est sanctificatio nostra, vt nõ audiantur illi, qui ad religionum scissuras traducunt, dicẽtes:

* Matth. 5. * Hiere. 17.

Nõ ergo audiẽdi sectarij.

* Ecce hîc est Christus, ecce illic, partes enim ostendunt, dicentes, Ecce hîc, ecce illic, cùm illa ciuitas super montem sit. Quem montem? nisi eum qui secundùm prophetiam Danielis * ex paruulo lapide creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret vniuersam terram. *Tom. 6. cont. Faustum Manich. lib. 3. cap. 13.*

* Mat. 24.

* Dan. 2.

V. Ecclesiæ Catholicæ multis locis sacram attestari scripturam.

NOlo humanis documentis, sed diuinis oraculis sanctã Ecclesiã demõstrari. Si enim sanctę Scripturæ in Africa sola designauerũt Ecclesiã, & in paucis Romæ Rupitanis & Montensibus, & in domo vel patrimonio vnius Hispanæ mulieris, quicquid de chartis alijs aliquid proferatur, non tenent Ecclesiam nisi Donatistæ. Si in paucis Mauris prouinciæ Cæsariensis eã sancta scriptura determinat, ad Rogatistas transeundum est. Si in paucis Tripolitanis & Byzacenis & prouincialibus Maximilianistæ ad eam peruenerũt. Si in solis Oriẽtalibus, inter Arrianos & Macedonianos & Eunomianos, & si qui illic alij sunt, requirenda est. Quis autẽ possit singulas quasi hæreses enumerare gentiũ singularũ? Si autẽ Christi Ecclesiã

Ecclesia è scripturis demõstratur.

Canonicarum scripturarũ diuinis & certissimis testimonijs in omnibus gentibus designata est, quicquid attulerint & vndecũque recitauerint, qui dicũt * *Ecce hîc est Christus, ecce illic*: audiamus potius, si oues eius sumus, vocem pastoris nostri dicentis: *Nolite credere.* Illæ quippe singulæ in multis gẽtibus, vbi ista est, nõ inueniuntur. hæc autem quæ vbique est, etiã vbi illæ sunt inuenitur. *Tom. 7. de vnit. Eccle. cap. 3.*

* Mat. 24.

Ecclesia vbiq; que est, etiã vbi hæresis inuenitur, non contra.

O Donatistæ Genesin legite, † Per memetipsum iuraui, dicit Dominus, Propter quod fecisti verbũ hoc, & non pepercisti filio tuo amãtissimo propter me, nisi benedicens benedicã te, & implendo implebo semen tuum tanquam stellas cœli, & tanquam arenam, quæ secus oram maris est, & hæreditate possidebit semen tuum ciuitates aduersariorum tuorum, & benedicentur in nomine tuo omnes gẽtes terræ, quia obaudisti vocem meam. Quid ad hæc dicitis? *Et paulò post.* Ecce testamentum Dei, aperite aures. Hominis, inquit, (*Apostolus*) † confirmatum testamentum nemo irritum facit, aut superordinat. Quare vos irritum facitis testamentum Dei, dicendo nec in omnibus gentibus esse completum, & perijsse iam de gentibus, in quibus erat semen Abrahæ? Quare superordinatis dicendo, in nullis terris hæredem permanere Christum, nisi vbi potuerit cohæredem habere Donatum? Non inuidemus alicui: Legite nobis hoc de Lege, de Prophetis, de Psalmis, de ipso Euangelio, de Apostolicis literis. *Ibidem, cap. 6. Idem confirmat eodem capite ex promissionibus, quas fecit Deus diuersis temporibus Isaac & Iacob. Genes. 26. & 28.*

† Genes. 22.

† Galat. 3.

Ecclesiã per totũ orbem diffusã esse ex Prophetis probatur.

Quid in Prophetis quàm multa & quàm manifesta sunt testimonia Ecclesiæ per omnes gentes toto orbe terrarum diffusæ, vnde pauca cõmemorabo, plura relinquens ocio diligentiæ cum Dei timore legentibus. Accipiamus per os Esaiæ sancti diuina respõsa & eius ora tanquam Dei oracula scisciteмur. Sileant humanarum contentionum animosa & pernicioſa certamina, inclinemus aurẽ verbo Dei. Dicat Esaias vbi Ecclesiam sanctam Deo reuelãte præuiderit, vt in verbis futura dicentis iam nũc præsentia videamus. Repleta

†Esai.11. est, inquit, † vniuersa terra vt cognoscat Dominũ, vt aqua multa operiat mare. Et erit in illa die radix Iesse & qui exurget principatum habere in nationes, & in eum gentes sperabunt. Et iterum. Sic dicit Dominus:

†Esai. 49. † Ecce tollam in nationes manus meas & insulas signum meum, & adducã filios tuos in sinu, filias etiam tuas super humeros portabunt: & erunt reges educatores vestri, quæ autẽ principales sunt nutrices vestræ super terram declinantes faciem deprecabuntur te, & vestigia pedum tuorum elingent, & scies quoniã ego Dominus, nec erubesces. Et paulò post adiũgit & dicit:

†Esai. 51. † Audite me, audite populus meus, reges quoque intendite mihi, quoniã lex à me prodiet, & iudicium meum in lucem gentibus. Appropinquat maturè iustitia mea & salutare meũ proficiscetur, & in brachio meo gentes saluantur. Deinde in consequentibus adiungit Esaias & dicit:

†Esai. 52. * Erumpat lætitia simul deserta Hierusalẽ, quoniã misertus est eius, & eruit Hierusalem, & patefaciet Dominus brachium suum sanctũ in conspectu vniuersarum gentium, & videbunt omnes nationes vsq; ad vltima terræ salutem quæ à Deo est. Quis tam surdus, quis tam demens, quis tã mente cæcus, vt his tam euidentibus testimonijs obloquatur, nisi qui nescit quid loquatur? *Adiungit deinde plura eodem pertinentia testimonia, atque in fine concludit.* Iã verò si de omnibus prophetis Ecclesiæ signatæ, quã sicut legimus, cernimus, testimonia colligere in hanc Epistolam velim, vereor ne ipse videar iudicare pauca esse, quæ tã multa sunt, vt ex isto solo Esaia, si omnia congregare vellem, modum debiti sermonis excederem. *Ibidem, cap. 7.*

Iam ergo pauca de psalmis audiamus tantò antè cãtata, & nunc iam completi cum magno gaudio, videamus. Et prius illud ipsum quod Petilianus in Epistola sua, quo ore posuerit nescio, audiãt & iudicent:

†Psalm.2. *Dominus † dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã, & possessionẽ tuam fines terræ.* Quis enim Christianus vnquã dubitauit hoc de Christo esse prædictum, aut hãc hæreditatem aliud quàm Ecclesiã esse intellexit? *Et post pauca*

pauca. Commorabuntur † & conuertentur ad Dominum †Psal.21. *vniuersi fines terræ.* Et adorabunt in cõspectu eius vniuersæ patriæ gentium: *Quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.* Nónne Apostolus de prædicatoribus noui testamenti dictum exposuit quod scriptum est: † *In omnem terram exiuit sonus eorum & in fines orbis terræ verba eorũ?* De quo alio nisi de Christo intelligitur, *Deus Deorũ † Dominus locutus est, & vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum: ex Siõ species decoris eius? & iterũ.* Dominabitur, † inquit, à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ. A flumine vtiq;, vbi eũ Spiritus sanct⁹ in colũbæ † specie & vox de cælo manifestauit. Deinde sequitur: † Coram illo decident Æthiopes, & inimici eius terram lingent, Reges Tharsis & insulæ munera offerẽt, Reges Arabum & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. *Ibidem, cap. 8. Citat & alia ex iisdem Psalmis in eundem sensum.*

†Rom.10. Psal.18. †Psal.49. †Psal.71. †Matth.3. Marc.1. Luc.3. †Psal.71.

Ex verbis Christi Ecclesia Catholica demonstratur.

Audiamus hinc & ipsius Verbi vocem ore propriæ carnis expressam. Certè cùm post resurrectionẽ præberet se etiam cõtrectandum atque palpandum manibus dubitantiũ discipulorũ, & cùm accepisset coram illis & manducasset, quod ei porrexerant, dixit eis: † *Isti sunt sermones quos locutus sum ad vos, cùm adhuc essem vobiscũ, quia oportebat adimpleri omnia scripta in lege Mosis & Prophetis & Psalmis de me.* De quo autem nisi de illo scripta sunt, quæ nos quoque cõmemorauimus ex Lege & Prophetis, & Psalmis, sicut per singula demõstraui? Cùm ergo ipse dicat, qui veritas est, † Oportebat adimpleri omnia: quomodo isti negant, nisi quia veritatis inimici sunt? Si autem obscura esse adhuc dicunt, & hinc ipsum caput audiamus verissimũ demonstratorem corporis sui: Cùm enim dixisset, quia † oportebat adimpleri omnia scripta in Lege & Prophetis, & Psalmis de me, tanquam quæremus vtrum in eo, quod dixit de me, illic intelligenda esset Ecclesia, propter id quod scriptum est: † Erũt duo in carne vna, vt non solùm de capite, verumetiam de corpore certa diuina oracula teneremus, sequitur Euangelista & dicit: † *Tunc aperuit illis sensum vt intelligerent Scripturas, & dixit illis:*

†Luc.24. †Ibidem. †Ibidem. †Matt.19. 1.Cor.6. Ephes.5. †Luc.24.

Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati & resurgere à mortuis tertia die. Hic ipsum caput ostenditur, quod etiam se manibus discipulorum præbuit contrectandum. Vide quemadmodum de corpore adiungat, quod est Ecclesia, vt nos nec in spõso, nec in sponsa errare permittat. * *Et prædicari*, inquit, *in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum, per omnes gentes incipientibus ab Hierusalẽ.* Quid hac voce veracius? quid diuinius? quid manifestius? Me piget commendare eam verbis meis, & hæreticos nõ pudet eam oppugnare verbis suis. Dicant ea testimonia, quæ posui de Lege & Prophetis & Psalmis obscura esse, & figuratè dicta. Nũquid & obscurè dictum, aut ænigmatis velamento adumbratum est, quod ipse Christus dixit.* Quia sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes incipientibus ab Hierusalem? *Ibidem, cap. 9.*

* *Ibidem.*

* *Ibidem.*

Adhuc addis furori vestro verba blasphemiæ, & audes dicere Ecclesiam Catholicam humanum esse figmẽtum, cui dicit Deus, * Ego enim sum Dominus qui facio te, Dominus nomen ei. Et vt sciamus ipsam eam Catholicam vniuerso terrarum orbe diffusam, sequitur & adiũgit, * *Et qui eruit te, ipse Deus Israël vniuersæ terræ vocabitur.* Hoc euidentissimum Dei opus, humanum dicitis esse figmẽtum, nec vos respicitis, quòd ab ista Ecclesia, quam se promisit Deus in vniuersa terra esse facturũ, nullo modo separemini, nisi hominem sequeremini. Nos eum sequimur, qui dixit Abrahæ: * In semine tuo benedicentur omnes gentes. Eũ sequimur qui dixit ipsi Ecclesiæ suæ, quod modò commemorauit: *Ego sum* * *Dominus, qui facio te, Dominus nomen ei, & qui eruit te, ipse Deus Israël vniuersæ terræ vocabitur.* Propterea tenentes Ecclesiam, quę dilatatur & crescit per omnes gentes, & per vniuersam terram, non vtique figmentum sequuntur humanum, sed promissũ factũmque diuinum. *Tom. 7. contra secundam Gaudẽtij Epistolam, lib. 2. cap. 25.*

* *Esai. 54.*

* *Ibidem. Hæretici ab Ecclesia separantur dum hominẽ sequuntur.*

* *Genes. 22.*

* *Esai. 54. Catholicam Ecclesiã tenẽtes, nõ figmẽtũ sequũtur humanũ, sed promissũ factũque diuinũ.*

Quod Dominus dicit, *Sicut enim fulgur exit ab oriente & peruenit vsque ad occidentem, ita erit & aduentus Filij hominis.* Orientis & Occidentis nomine, totum orbem voluit significare, per quem futura erat Ecclesia, incipiente Euangelio ab Hierusalem secundum illum sẽsum, quo dixit: * *Amodo videbitis filium hominis venientem in nubibus.* Cõueniẽter enim Ecclesiam nunc fulgur nominauit, quod maximè solet emicare de nubibus. Constituta ergo auctoritate Ecclesiæ per orbem terrarum clara atque manifesta, consequẽter discipulos admoner, atque omnes fideles, & qui in eũ credere voluerint, ne schismaticis atque hæreticis credant. Vnumquodque enim schisma, & vnaquæque hęresis, aut locum suum habet in orbe terrarum, partem aliquam tenens, aut obscuris atque occultis cõuenticulis curiositatem hominum decipit. Ad quod pertinet, quod ait: *Si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic*: quod significat terrarum partes & prouinciarum. *Aut in penetralibus, aut in deserto*, quod significat obscura & occulta conuenticula hæreticorum. Quod ergo dixit ab Oriẽte in Occidentẽ peruenturum aduẽtum suum: contra illos valet, qui per terrarum particulas nominantur, & dicunt apud se esse Christũ. Quod autem ait, Sicut fulgur, cõtra illos valet, qui occultè cõgregant tanquam in penetralibus, & paucos tãquam in deserto. Ad manifestationẽ quippe claritatémque pertinet Ecclesiæ, fulguris nomen, significans etiam noctẽ vel nubila seculi huius: tunc enim fulguris cãdor apparet. *Tom. 4. quæst. Euang. lib. 1. quæst. 38.*

* *Matth. 26*

Auctoritas Ecclesiæ per orbẽ terrarũ clara atque manifesta.

Marc. 13.

Penetralia & deserta obscura & occulta hæreticorũ cõuẽticula significant.

Argumentaris inaniter (ô Cresconi) contra euidentissimam veritatẽ, quòd ideò nobis non totus orbis cõmunicet, quia vel adhuc multi sunt gentiũ barbararum, qui in Christũ nondum crediderunt, vel sub nomine Christi hæreses multæ à cõmunione nostræ societatis alienæ. Nec attendis, nec saltem ab scientibus quæris, quàm multi ipsarum barbararum gentium, quas commemorasti, Christi iam nomini mancipati sint, & quemadmodum in cæteras Euangelium crescẽdo fructificare non cesset, donec in omnib⁹ cùm fuerit prædicatum, veniat finis. Sic enim Dominus ait, *Et prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.* Nisi fortè

Ex Ecclesiis quas Apostoli plãtarunt, Euãgelium in barbaras gentes diffunditur, Matth. 24.

etiam intantũ vos præcipitat væsana superbia, vt hoc quod prædictum est, de parte Donati putetis incipiẽdum, non ex illis Ecclesiis, quas plantauerunt Apostoli, quibus non communicat pars Donati. *Tom.7.contra Cresconium Gramma.lib.3.cap.64. Similem sententiam leges de vnit. Ecclesiæ, cap.15.*

VI. Ecclesiam ex bonis tantùm constare, Donatistarum & Pelagianorum hæresin fuisse.

DOnatiani vel Donatistæ sunt, qui primũ propter Cæcilianum contra suã voluntatem ordinatum Ecclesiæ Carthaginensis Episcopũ, schisma fecerunt, obiicientes ei crimina non probata, & maximè quòd à traditoribus diuinarum scripturarum fuerit ordinatus. Sed post causam cum eo dictã atque finitam, falsitatis rei deprehensi, pertinaci dissensione firmata, in hæresin schisma verterunt: tanquam Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, seu vera, seu, quod magis apparuit iudicibus, falsa, de toto terrarum orbe perierit, vbi futura promissa est, atque in Africa Donati parte remanserit, in aliis terrarum partibus, quasi contagione communionis extincta. *Tom.6. de hæresib. ad Quod vult deum, hæresi 69.*

Ex schismate venitur ad hæresin, pertinaci dissensione firmata.

Si verò iam tunc non erat Ecclesia, quia Cyprianus & quicunque cum eo auaros illos rapacésque nouerant, quales ipsi non erant, quamuis eos grauissimis gemitibus & præclarissimis vocibus accusarent, vnam tamen cum eis intrantes Ecclesiam, & in vna congregatione, paria Sacramenta tractantes, per huiusmodi communionem paris sortis effecti sunt, quia non obtemperauerunt Apostolo iubenti * vt cum huiusmodi nec cibum quidem simul sumerẽt: &, Auferte malum ex vobis ipsis. Quid adhuc laboramus? Quid seipsi iactant, quòd habeant aliquam Ecclesiam, si iam illis temporibus esse destiterit? Dicant vnde natus est Maiorinus, aut Donatus, vt per eos nasceretur Parmenianus atque Primianus. Quid enim eis prodest, quod auaros & rapaces, cum quibus cibum sumi vetat Apostolus, * modò se vel non habere in congregatione sua, vel incognitos sibi esse mentiuntur: quandoquidem fuerũt tales in illa vnitatis Ecclesia, vnde isti exortos se sic iactitãt, vt eam in sua sola societate, id est, in communione Donati remãsisse persuadere conentur? Si enim dicunt per talium communionem perire Ecclesiam, cur eam non dicunt iam Cypriani periisse temporibus? ac si & per seipsos vnde existerent non inuenientes, dicere desinant apud se Ecclesiã remansisse, quam totam prioribus periisse tẽporibus dicunt. *Tom.7. contra Epistolam Par. lib.3. cap.2.*

* 1.cor.5.

* *Ibidem.*

Ausus est (*Parmenianus*) etiam illud Hieremiæ Prophetæ* ponere, vnde persuaderet cæteris hominibus communionem Donatistarum, non solùm Ecclesiam veram esse, sed etiam talem iam hoc tempore, qualis post vltimam ventilationem Ecclesia sancta futura est. Cui sacrilegæ præsumptioni, & nefandę elationi, quid addi possit ignoro. *Ibidem.*

In id etiam progrediuntur (*Pelagiani*) vt dicant vitã iustorum in hoc seculo nullum omnino habere peccatum, & ex his Ecclesiã Christi hac mortalitate perfici, vt sit omnino sine macula & ruga, quasi non sit Christi Ecclesia, quæ in toto terrarum orbe clamet ad Deum: * Dimitte nobis debita nostra. *Tom.6. de hæresibus, hæresi 88.*

Donatistæ apud se tantum Ecclesiã esse dicebãt, quos imitantur hæretici nostri tẽporis.

* *Hiere.23.*

Parmenianus hæreticus talẽ etiã hoc tempore dixit Ecclesiã esse qualis post vltimam ventilationem futura est.

Pelagiani Christi Ecclesiam omnino sine macula & ruga in hac mortalitate posuerunt.

* *Matth.6*

VII. Ecclesiam ex bonis malisque hominibus constare.

VBicunque in his libris (*nempe de baptismo contra Donatistas*) cõmemoraui, Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, non sic accipiendũ est, quasi iam sit, sed quæ præparatur, vt sit, quando apparebit etiam gloriosa. Nunc enim propter quasdã ignorantias & infirmitates membrorum suorum, habet vnde quotidie tota dicat: * Dimitte nobis debita nostra. *Tom.1.lib.2.Retract.cap.18. Ecclesiam sine ruga & macula non esse nisi triumphantem, lege Tom.7.de perfect.iustitiæ, cap.25. & Tom.3. de doct. Christia.lib.3. cap.34.*

Ecclesia quãdo erit sine macula vel ruga.

* *Mat.6.*

Nos fatemur in Ecclesia Catholica & bonos & malos esse, sed tanquam* grana & paleas. Aliquando qui baptizatur à grano palea est: & qui baptizatur à palea, granum est. *Tom.9. in Euang. Ioan. Tract.6.*

* *Matth.13. In Ecclesia cath. grana sũt vel paleæ.*

Habet Ecclesia in se fortes, habet infirmos, habet iustos, habet & iniustos. Modò enim corp⁹ Christi quod iustis area est,* postea horreum erit. Tamen cùm area est, non recusat paleas sustinere. Cùm tempus aduenerit, reponet triticum, & à paleis segregabit. *To. 10. de temp. serm. 107. Dominica in passione, ser. 1.*

* *Matth. 3.*

Ecclesia in hac vita est area, triticum & paleas continens, post verò horreum futura, in quo tantũ grana recondẽtur.

Nunc in populo Dei cẽsẽtur & Christiani vocãtur, quicunque portant Sacramẽta eius, quãuis minus dignè viuant.

Nunc populus Dei censentur omnes, qui portãt Sacramenta eius, sed non omnes pertinẽt ad misericordiam eius. Omnes quippe Sacramentum Baptismi Christi accipientes, Christiani vocantur, sed non omnes dignè illo Sacramento viuunt. Sunt enim quidã, de quibus dicit Apostolus: † *Habentes formam pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* Tamen propter ipsam speciem pietatis in populo Dei nominantur: quomodo ad aream † quandiu trituratur, non solum grana, sed etiam palea pertinet. *Tom. 8. Psal. 47.*

† *Matt. 3.*
† *Luc. 2.*
† *Gal. 4.*

Ipse Dominus Iesus nulla contagione malignitatis in Iudæorum gente pollutus est, neque cùm illa prima Sacramenta, secundum perfectam humilitatis viã, factus † sub lege, suscepit: neque cùm posteà discipulis electis, cum suo traditore vsque ad extremum † osculum vixit. *Tom. 7. contra epist. Parmen. lib. 2. cap. 17.*

† *Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.*

Malũ sacerdotem secũdum salutẽ spiritalẽ nemini obesse.

Dicant qui sancto secundum salutem spiritalẽ obfuerit, vel in sacerdotibus, vel inter populũ constituto, malus aut maculatus sacerdos? Vbi erat Moyses & Aaron, ibi murmuratores sacrilegi, quos Deus à facie sua semper perdere minabatur. Vbi erat Caiphas, & cæteri tales, ibi Zacharias, ibi Simeon & cæteri boni: vbi Saul, ibi Dauid: vbi Hieremias, vbi Esaias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi Sacerdotes mali, & populi mali: sed sarcinam suam vnusquisque portabat. *Ibid. cap. 7. Malos in testamento veteri bonis perpetuò coniunctos fuisse, iisdem altaribus, sacrificiis, sacerdotibus, vsos. Lege eodem Tom. contra Donat. post collat. cap. 20.*

Quæcunq; testimonia diuinarũ scripturarũ Episcopi (*Donatistæ*) commemorare potuerũt, quib⁹ ab omni

malorum hominum permixtione pura prænunciabatur Ecclesia, non qualis nunc est, illis testimonijs prænuntiabatur, sed qualis post istã mortalitatem in vita æterna futura est. *To. 7. contra Donatist. post collat. cap. 7.*

Ecclesia Catholica area est, frumẽto mixtas paleas cõtinẽs, vsque ad seculi finem.

Firmissimè tene & nullatenus dubites, areã Dei esse Catholicam Ecclesiam, & intra eam vsque in finẽ seculi frumẽto mixtas paleas contineri, hoc est, bonis malos Sacramentorum cõmunione misceri: & in omni professione, siue clericorũ, siue monachorum, siue laicorum, bonos esse simul & malos: nec pro malis bonos deserendos, sed pro bonis malos, in quantum exigit fidei & charitatis ratio, tolerãdos, id est, si vel in Ecclesia nullius perfidiæ semina spargunt, vel fratres ad aliquod malum opus mortifera imitatione non ducũt: nec posse aliquem intra Ecclesiam Catholicã rectè credentem benéque viuentẽ, alieno vnquam maculari peccato, si cuiquam peccanti nec cõsensionem præbeat, nec fauorẽ: vtilitérque malos à bonis intra Ecclesiam tolerari, si hoc cum eis bene viuendo & bene monendo agatur, vt & videntes & audiẽtes quæ bona sunt, mala sua respuant. *Et post pauca.* Bonos verò à malis, intra Ecclesiam duntaxat Catholicam constitutis, nõ debere nisi operum dissimilitudine separari, vt cum quibus diuina communicãt Sacramẽta, non habeant mala opera, quibus illi sunt criminosi, communia. In fine verò seculi bonos à malis etiam corpore separãdos: * quando veniet Christ⁹ habẽs ventilabrũ in manu sua, & permũdabit aream suam, & cõgregabit triticũ in horreum suum, paleas autem comburet igne inextinguibili. *To. 3. de fide ad Petrum, cap. 43. Lege Tom. 5. de Ciuit Dei, lib. 18. cap. 49. Tom. 10. de verbis Apostoli, serm. 31. Tom. 7. de Baptis. contra Donat. lib. 6. cap. 8. To. 9. in epist. Ioan. Tract. 3. Tom. 2. epist. 162. ad Episcopos Donatistas circa finẽ. Lege item proximè sequentem titulũ.*

Quomodo boni vtiliter malos in Ecclesia tolerare possint.

* *Matth. 3.*

VIII. Ecclesiam propter malos non deserendam, nec diuidendam esse.

CVM siue per negligentiã præpositorum, siue per aliquã excusabilẽ necessitatem, siue per occultas obreptiones inuenimus in Ecclesia malos, quos Eccle-

siastica disciplina corrigere aut coërcere non possumus, tunc nec ascendat in cor nostrum impia & pernicioſa præsumptio, qua existimemus nos ab his esse separandos, vt peccatis eorum non inquinemur, atque ita post nos trahere conemur veluti mundos sanctósque discipulos, ab vnitatis compage, quasi à malorum consortio segregatos: veniát in mentem illæ de Scripturis similitudines, & diuina oracula, vel certissima exempla, quibus demonstratum & prænunciatũ est, malos in Ecclesia permixtos bonis vsque in finem seculi tẽpúsque iudicij futuros, & nihil bonis in vnitate ac participatione Sacramentorũ, qui eorum factis nõ cõsenserint, obfuturos. *To. 4. de fide & operib⁹. cap. 5.*

permixtio malorũ in Ecclesia non nocet iis, qui eorum factis non consentiunt.

Responderunt Catholici (*inter quos & Augustinus*) quod vnũ templum fuerit (*in veteri testamento*) quo vniuersi vtebantur, nec quenquam Prophetarũ, qui tãta dixerunt in malos, cõstituisse sibi aliud templũ, sacrificia, sacerdotes. *Tom. 7. Breuic. collat. tertij diei, cap. 4 circa medium.*

Si ergo licuit regi Dauid, Samueli, Esaiæ, Hieremiæ, Zachariæ, cæterísque Sanctis ac Prophetis Dei, inter contẽptores legis Dei mãdata seruare, atque in illos ipsos mandati transgressores, multa digna & vera verba iaculari. Patrum quoque illa peccata, quibus sub Mose ita offenderunt Deum, vt nemo eorum dignus esset terram promissionis intrare,* non imitari, non sectari, sed detestari ac fugere, & illos qui ea cõmitterent, similitudine talium Patrum increpare, nec tamen sibi alterum populũ quasi purgatum & liquatum, separatione sacrilega constituere: quomodo nobis non liceat, nec facta, nescio quorũ, quæ magis obijcitis quàm probatis, imitari: nec tamen ab ea quæ in vniuerso mundo, sicut Apostolus dicit, † fructificat & crescit sancta Ecclesia separari? *To. 7. cont. Cresc. Grãmat. lib. 3. cap. 38.*

Prophetæ propter malos non sibi tẽplũ aliud cõstituerũt.
**Num. 20. Deut. 1.*

† *Coloss. 1.*

Malos in Ecclesia bonis permixtos esse ex Scripturis probatur.

Habemus innumerabilia testimonia, & de commixtione malorum cum bonis in eadem cõmunione Sacramenti, sicut Iudas ab initio malus inter bonos vndecim conuersatus est: & de bonorum paucitate, propter malorum plurimorum comparationem, & rursus

de bonorum multitudine per seipsam considerata. Ex quibus ne longum faciam, pauca commemorabo. Est in canticis canticorum † quod de sancta Ecclesia dictum omnis Christianus agnoscit: Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Vnde appellat spinas, nisi propter malignitatem morum? Et eadem vnde filias, nisi propter communionem Sacramentorum? Videt etiam Ezechiel* signatos quosdam, ne cum malis interirẽt, de quibus ei dicitur: Qui gemunt & mœrent peccata & iniquitates populi mei, quæ fiunt in medio eorum. Populũ suum non diceret, quem solis illis illæsis perire mox iuber, nisi eũ populum, qui eius Sacramenta gestabat. Dicit & Dominus desuper seminatis zizanijs. † Sinite vtraque crescere vsque ad messem: id est triticum & zizania. Et ipse interpretatur messem esse finem seculi: Agrum verò vbi vtrumque seminatum est, mundũ esse. Oportet itaque vsque in finem seculi crescere vtrunque per mũdum. *Et paulò pòst.* Est alia similitudo apertissima de cõmixtione malorum & bonorum intra eandem Sacramentorum communionem & connexionem, quam Dominus ipse ponit & exponit: * Simile est inquit, regnum cælorum sagenæ missæ in mari, quæ cõgregat omnia genera piscium. Cùm autem impleta esset, eduxerunt eã ad litus & sedẽtes elegerũt optimos in vasa sua, malos autem foras miserunt: sic erit in consummatione seculi, exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorũ, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Nulla ergo malorum commixtio terret bonos, vt propterea velint tãquam retia rumpere, & à congregatione vnitatis exire, ne homines non pertinentes ad regnum cælorum in Sacramentorum consortio patiantur. *Tom. 7. de vnit. Ecclesiæ, cap. 13.* Hinc beatus Cyprianus quid senserit, accipe ex Epistola, quam scripsit ad Presbyterũ Maximum & cæteros, quibus de schismatico & hæretico errore ad Ecclesiam redeuntibus gratulatur. Nam etsi videtur, inquit, in Ecclesia esse zizania, † non tamen impediri debet aut fides, aut charitas nostra, vt quoniã zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus. Nobis

† *cantic. 2. In Ecclesia lilium & spina.*

* *Ezech. 9. Boni ergo et malt dei Sacrameta gestare ac in eis communicare possunt.*

† *Matth. 13. Mũdus pro Ecclesia ponitur, inquit Augustinus, sicut etiam cyprianus intellexit, quia per totũ mundum futura præfigurabatur Ecclesia. To. 7. cõtra Donatist. post. collat. ca. 6.*

* *Matt. 13. Boni malos in Ecclesiæ communione patienter ferre debẽt.*

† *Matt. 3.*

Nulli ex

Ecclesia recedere debet propter zizania, sed laborēt singuli, vt frumentum esse possint.

tantummodo laborandum est, vt frumentum esse possimus, vt cùm cœperit frumentum dominicis horreis condi, fructum pro opere nostro & labore capiamus. Apostolus in epistola sua dicit: *In domo autē magna non solùm vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quędam quidem honorata, quædam inhonorata. Nos operam demus, & quantū possumus laboremus, vt vas aureum & argenteum simus. Cæterùm fictilia vasa confringere Domino soli concessum est, cui *virga ferrea data est. Esse non potest *maior domino suo seruus, nec quisquam sibi quod soli Filio Pater tribuit vendicare, vt se putet *aut ad aream ventilandam & purgandam paleam ventilabrū iam ferre posse, aut à frumento vniuersam zizaniā humano iudicio separare. Superba est illa obstinatio & sacrilega præsumptio, quam sibi furor prauus assumit. Et dum sibi semper quidam, plus quàm mitis iustitia deposcit, assumunt, de Ecclesia pereunt, & dum se insolenter extollunt, ipso suo tumore cæcati, veritatis lumen amittūt. Vides frater secundum Scripturas diuinas hoc præcepisse Cyprianum etiam propter malos. Qui cum sint à bonis vita moribúsque spiritualiter separati, corporaliter tamē eis in Ecclesia videntur esse permixti vsque in diem iudicij, quo etiam corporaliter debitas separabuntur ad pœnas. Non est Ecclesia deserenda tanquam frumenta *propter paleam vel zizania, sicut nec domus magna propter vasa *inhonorata. Vides, audis, sentis, capis, intelligis, quanto scelere propter eos, qui vobis siue rectè, siue cùm fallimini, displicent, separemini ab Ecclesia, quę toto orbe diffunditur, cui secundum Scripturas diuinas, tam magnum, tam firmum, tam clarum ac luculentum testimonium perhibet Cyprian. *Tom.7.contra Cresc.Gram. lib.2.cap.34. Lege To.10.de verbis Domini secundum Matth.serm.18. & Tom.7. de vnico baptis.cap.18. & in Psal.contra partem Donati.*

** 2.Tim.2. In Ecclesia non solū vasa aurea & argētea, sed & lignea & fictilia.*

**Psal.2.*

**Matt.10. Ioan.13.*

**Matt.3. Luc.3.*

Hoc nouis accidit hæreticis.

**Matt.3.*

**2.Tim.2. Hæretici scelerate separātur ab Ecclesia.*

IX. *Nullam esse salutis spem extra Catholicam Ecclesiam.*

QVisquis ille est, & qualiscunque ille est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est. Sola

quippe est per quam sacrificiū Dominus libēter accipiat, sola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vnde etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: †*In vna Domo comedetis, nec efferetis de carnibus eius foras.* In vna nanque domo agnus comeditur, quia in vna Catholica Ecclesia vera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina iussio efferri fotas prohibet, quia dari *sanctum canibus vetat. Sola est, in qua opus bonū fructuosè peragitur, vnde mercedem denarij, non nisi qui intra vineam † laborauerant, acceperūt. Sola est quæ intra se positos valida charitatis compage custodit. Vnde & aqua diluuij* arcam quidem ad sublimiora sustulit, omnes autem quos extra arcā inuenit, extinxit. Sola est in qua mysteria superna veraciter contemplemur. Vnde ad Mosen dominus dicit: † *Est locus apud me & stabis supra petram.* Et paulò post: *Tollam manum meam & videbis posteriora mea.* Quia enim ex sola Catholica Ecclesia veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet, de quo videatur. In petra Moses ponitur, vt Dei speciem contempletur, quia nisi quis fidei soliditatem tenuerit, diuinam præsentiam non agnoscit. Auelle, inquit, (*Cyprianus*) radium solis à corpore, diuisionem lucis vnitas non capit. Frange ramū ab arbore, fractus germinare non poterit. A fonte præcide riuū, præcisus arescit. In his Cypriani verbis intelligimus lucem non capere diuisionem, nisi in sanctis regno Dei prædestinatis, qui diuidi ab Ecclesia nullo modo possunt: & non germinare ramum fractum salutis æternæ germine, accipimus. Ariditatem verò riui à fonte præcisi, in eo quod Spiritu sancto vacuantur, qui ab vnitate separantur, agnoscimus. *Tom.10.de tempore, serm.181. qui est in vigilia Pentecost. sermo.1.cap.12. Eadem Cypriani verba citat Tom.7.contra Crescon.lib.2.cap.33.*

†*Exod.12. In sola Ecclesia bonū opus fructuosum est, & vera hostia redemptoris immolatur.*

**Matt.7.*

†*Matt.20.*

**Gen.7.*

†*Exod.33. Ex sola Ecclesia Catholica veritas conspicitur.*

Cyprianus de simplicitate prælatorū.

Salutē nō potest habere (*de Emerio Donatistarū episcopo sermo est*) nisi in Ecclesia Catholica. Extra Ecclesiam totum potest præter salutem, potest habere honorem, potest habere Sacramentum, potest cantare Halleluya, potest respondere Amen, potest Euangelium tenere, potest in nomine Patris & Filij & Spiri-

Nusquam nisi in Ecclesia Catholica salus potest inueniri.

tus sancti fidem & habere & prædicare, sed nusquam nisi in Ecclesia Catholica salutem poterit inuenire. *Tom.7.Sermone super gestis cum Emerito, vltra medium.*

†*Mat.16. Ecclesia omnem sui sponsi potestatem tenet & possidet. Quare ab Ecclesia Christi separatus nec amare nec diligere possit.*

Munus beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam reperitur, quæ super petram †etiam fundata est, quæ ligandi & soluendi claues accepit. Hæc est vna quæ tenet & possidet omnem sui sponsi & Domini potestatem, per quam coniugalem potestatem etiam de ancillulis filios parere potest: qui si non superbiant, in sortem hæreditatis vocabuntur: si autem superbiant, extrà remanebunt. *Tom.de Baptis.contra Donatist.lib.4.cap.1.*

Qui in Ecclesia nõ est christiũ habere caput non potest.

Nec amare nec diligere quis potest, qui in Ecclesia Christi non est, quoniam omnis qui præter illam est, nec cum Deo est, qui vita æterna est. *To.9.de Symbolo, lib 3.cap.11.iuxta finem.*

Nõ habebit Deum Patrẽ, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.

Ad ipsam salutem ac vitam æternã nemo peruenit, nisi qui habet caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est Ecclesia. *Tom.7. de vnit. Eccles. cap.16. circa medium.*

Idem docet Cyprianus trac.de simplicitate Prælatorũ.

Si quis absque (*Ecclesia*) inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorum. Nec habebit Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Nihilque ei valebit, quòd credidit vel fecit tanta bona, sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis, Eccl. sponsa* Christi est, gratia eius dealbata, pretioso sanguine dotata. *To.9.de Symbolo, lib.4.cap.10.*

**Ephes.5.*

†*Ioan.8.*

Quod fuit olim Paradisus, hoc nunc est Ecclesia. & quod tunc Diabolus, hoc nunc est, quicunque alios ab Ecclesia seducit.

Quærimus vnde fuerit Diabolus homicida† ab initio, & inuenimus, quòd primum hominem occiderit, non gladium stringendo, aut aliquam vim corporaliter infligendo, sed persuadendo peccatũ & à paradisi fœlicitate deijciendo. Quod tunc Paradisus, hoc nunc Ecclesia. Diaboli ergo filij sunt, qui homines ab Eccl. seducendo interficiunt. Sicut autem per verba dei nouimus, vbi sit plantatus Paradisus, sic per verba Christi, vbi sit Ecclesia didicimus. *Per omnes*, inquit* *gentes incipiens ab Hierusalem.* Ab isto vniuerso ad partem quamlibet quisquis separat hominem, ille Diaboli ficlius & homicida cõuincitur. *Tom.7.contra literas Petil. lib.2.cap.13.*

**Luc.24.*

Damnandi ergo sunt hæretici & schismatici vel hoc solo scelere, quòd ab Ecclesia Catholica separentur.

Quisquis ergo ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantũlibet laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere, quod à Christi vnitate diuiũctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eũ. Quisquis autẽ in hac Ecclesia bene vixerit, nihil ei præiudicãt aliena peccata, quia vnusquisque in ea propriũ onus portabit. *Tom.2. Epist.152. ad populũ factionis Donatianæ. Idem habes Tom.7.contra epist. Parme.lib.2.ca.3.*

X. *Non esse in Catholica Ecclesia hæreticos, etsi fidem de Christo rectam, & Sacramenta habere videantur.*

Nõ satis est de Christo bene sẽtire, si ab Ecclesia separat sis.*

IN scripturis sanctis canonicis Ecclesiam requiramus. Totus Christus caput & corpus est. Caput vnigenitus Dei Filius, & corpus eius Ecclesia, Sponsus & Sponsa, duo in carne vna. Quicunque de ipso capite ab Scripturis sanctis dissentiunt, etiamsi in omnibus locis inueniantur, in quibus Ecclesia designata est, nõ sunt in Ecclesia. Et rursus quicũq; de ipso capite Scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non cõmunicant, nõ sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiũt. Verbi gratia. Qui non credũt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur,* aut non in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, etiamsi per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtique sunt in Ecclesia, qui ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus. Nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate fallũtur, sed notissimis & apertissimis earũ testimonijs cõtradicunt. Item quicunque credunt quidem quod Christus Iesus, ità vt dictũ est, in carne venerit, & in eadẽ carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit Filius Dei, & Deus apud Deum & cum Patre vnũ, & vnum incommutabile verbum Patris, per quod facta sunt omnia: *sed tamen ab eius corpore, quod est

** Ioan.7. Rom 1.*

** 1.Cor.8.*

Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacũq; diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Catholica Ecclesia. *Tom. 7. de vnit. Ecclesiæ, cap. 4.*

Nõ ideo hæretici in Ecclesia sunt, quia Sacramẽtorum eius participes fiunt.

Nec (*hæretici*) putandi sunt esse in Christi corpore, quod est Ecclesiã, quia Sacramẽtorum eius corporaliter participes fiũt. Illa enim & in talibus sancta sunt, & eis indignè tractantibus & sumentibus ad maius iudicium valebunt. Ipsi autem non sunt in illa Ecclesiæ Christi compage, quæ in membris Christi per cõnexum & contactum, crescit in incremẽtum Dei. Illa quippe Ecclesia in petra est, sicut dicit Dominus † *super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Illi autem in arena ædificant, sicut idem dicit Dominus: † *Qui audit verba mea, & non facit ea, simulabo eum viro stulto, qui ædificat domum suam super arenam.* Sed ne putes Ecclesiam, quæ in petra est, in vna parte esse terrarũ, & non diffundi vsque ad fines terræ, audi eius vocẽ de Psalmo gemẽtis inter mala peregrinationis suæ. Ait enim: † A finibus terræ ad te clamaui, dum angeretur cor meum, in petra exaltasti me. *Tom. 7. cõtra literas Petil. lib 2. cap. 108. Plura superius art. 4.*

* *Matt. 16.*
* *Matth. 7.*

† *Psal. 60.*

XI. Ecclesiam rectè definire etiam ἀγράφα, nec non Scripturæ canonem ipsum constituere.

Cùm id fit, quod vniuersa placet Ecclesiæ, Scripturarũ retinetur veritas, quamuis scriptum in eis nõ sit. Quisquis falli metuit alicuius obscuritate quæstionis, Ecclesiam de illa consulat.

QVamuis huiꝰ rei (*non rebaptizandos esse hæreticos*) certè de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamẽ scripturarũ etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimꝰ, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quã ipsarum Scripturarũ commendat auctoritas, vt quoniam sancta Scriptura fallere non potest, Quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat. Si autem dubitas quòd Ecclesiã, quæ per omnes gẽtes numerositate copiosissima dilatatur, hæc sancta Scriptura commendat, neque enim si non dubitares adhuc in parte Donati esses: multis & manifestissimis testimoniis ex eadem auctoritate prolatis onerabo. *Tom. 7. cont. Cresc lib. 1. cap. 33. Inde est quod Augustinus etiam ab ipsa scriptura ad Ecclesiæ interpretationem sũ-*

binde appellat.

Ecclesia ab Apostolorũ temporibus per Episcoporũ successiones certissimas vsque ad nostra et deinceps tẽpora perseuerat.

De apocryphis iste (*aduersarius*) posuit testimonia (*contra visibile sacrificium*) quæ sub nominibus Apostolorum Andreæ Ioannisque conscripta sunt. Quæ si illorũ essent, recepta essent ab Ecclesia, quæ ab illorũ temporibus per Episcoporũ successiones certissimas, vsque ad nostra & deinceps tempora perseuerat, & immolat Deo in corpore Christi sacrificium laudis, ex quo Deus Deorum locutus, vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum. *Tom. 6. contra aduers. leg. & Proph. et. lib. 1. cap. 20.*

Scripturæ ab Ecclesia approbatæ, sunt approbãdæ: ab ea verò reprobatæ, reprobãdæ.

Cùm necesse sit alterum horum librorum (*conferat Acta Apostolorum cum aliquo libro apocrypho*) esse mendacem, cui nos potius cẽses fidem accommodare debere? Ei ne, quẽ illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata, & per Apostolos prouecta certa successionũ serie, vsque ad hæc tempora toto terrarũ orbe dilatata, ab initio traditum & conseruatũ agnoscit atque approbat: an ei, quem eadem Ecclesia incognitũ reprobat, cùm etiã proferatur ab hominibus ita veracibus, vt Christũ laudẽt esse mentitũ? *To. 6. cont. Fau. lib. 28. c. 2.*

Euãgelio nõ crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ cõmoueret auctoritas. *Et post pauca.* Actibus Apostolorum necesse est me credere, si credo Euãgelio: quoniam vtramque Scripturam similiter mihi Catholica cõmẽdat auctoritas. *To. 6. cont. Epist. fundamenti. cap. 5.*

XII. Ecclesiam non errare: neque suos in errorem inducere.

In ventre Ecclesiæ veritas est, à qua separati, falsa loquuntur.

IN ventre Ecclesiæ veritas manet. Quisquis ab hoc vẽtre Ecclesiæ separatus fuerit, necesse est vt falsa loquatur. Necesse est, inquã, vt falsa loquatur, qui aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excussit. *Tom. 8. Psal. 57.*

Hæc (*Ecclesia*) est mater vera, pia mater & casta, intrinsecus sui viri dignitate ornata, nõ forinsecus mẽdacio fallente turpiter colorata. Nõ nos ab ista matre nomen confictũ seducat alienũ, nõ nos Ecclesiæ species aliena decipiat. *To. 6. cõcione ad Catech. cap. 20.*

Quantũ quisque amat Ecclesiã, tantũ habet Spiri-

tum sanctorum *Tom. 9. in euang. Ioan. Tract. 32.*

Ad hæreticos ab Ecclesia catholica transfugientes, tãquam fugitiuis seruis damnandi sunt.

Apud Catholicã fidem dilectissimi, noueritis tantùm esse veram fidem, germanã pacẽ, perpetuam salutẽ. Non enim in angulo est, sed vbique tota est. Siquis ab ea discesserit, atque hæreticorum errori se tradiderit, vt fugitiuus seruus iudicabitur, nõ vt Filius adoptiuus: nec ad vitam æternã resurget, sed potius ad damnationem, quoniam bonis malisque promittitur resurrectio. *Omnes quidem resurgemus*, ait Apostolus * *sed non omnes immutabimur.* Et quid prodesset fratres mei resurgere & non immutari? *To. 6. Concione ad Catechum. cap. 20.*

* 1. Cor. 15.

Veritatẽ sola habet Ecclesia, & in lacte suo, & in pane suo.

1. Cor. 3.

Noli decipi nomine veritatis (*alloquitur Catholicam Ecclesiam*) hanc sola tu habes & in lacte tuo & in pane tuo. In hac autem (*Manichæorum Ecclesia*) tantùm nomen eius est, ipsa non est. Et in tuis quidem grãdibus secura es. Sed appello interim paruulos tuos, fratres, filios, dominos meos, quos vel tanquã oua sollicita alis, foues, vel tanquam infantes lacte nutris, sine corruptione fœcunda virgo mater. Hos in te appello teneros fœtus tuos, ne garrula curiositate seducantur abs te: sed potius anathematizent, si quis eis * euãgelizauerit, præter id quod acceperunt in te. *Tom. 6. cont. Faust. lib. 15. cap. 3.*

Anathèmatizãd⁹ quicunque Euãgelizauerit præter id qđ acceptiũ est in Ecclesia.

* Galat. 1.

Fundaunt terram super firmamentum eius) Terram intelligo Ecclesiã. Quæ est firmitas eius super quã fundata est, nisi fundamentũ eius? An incongruè intelligimus firmitatẽ super quam fundata est terra, fundamentũ vbi est cõstitura Ecclesia? Quod est illud fundamentum? *fundamentum*, inquit, * *nemo potest ponere, præterquàm quod positum est, quod est Christus Iesus.* Ibi ergo firmati sumus. Meritò ibi firmati, non inclinabimur in seculum seculi, nihil enim firmius isto fundamento: Infirmus tu eras, sed firmum fundamẽtum te portat. In te firmus esse nõ poteras: firmus eris semper, si ab illo firmo fundamento non recedas. Nõ inclinabitur in seculũ seculi. Ipsa est prædestinata * columna & firmamentum veritatis. *Tom. 8. in psalm. 103. Concione 1. Vide & concionẽ 2. super eundem versiculum. Huc pertinet quod docet Augustinus Ecclesiam esse locum penes*

* 1. Cor. 3.

* 1. Timo. 3. *Ecclesia est prædestinata columna & firmamentum veritatis.*

num penes Dominum, in quo statur supra petram, de Trinit. lib. 2. cap. 17. Item in quæst. super Exodum, quæst. 154. & alibi.

XIII. Ecclesiam promissis Christi stabilitam deficere non posse.

TIconius omnibus sanctarum paginarum vocibus circumtusus euigilauit, & vidit Ecclesiã Dei toto orbe diffusam, sicut de illo tantò ante per corda & ora sanctorum præuisum atq; prædictũ est. Quo perceptо susceрit aduersus ipsos suos demonstrare & asserere, nullius hominis quanuis sceleratum & immane peccatum præscribere promissis Dei, nec id agere quorũlibet intra Ecclesiam constitutorũ quãlibet impietatem, vt fides Dei de Ecclesia futura & diffundenda vsque ad terminos orbis terræ, quæ in promissis Patrum retenta, & nunc exhibita est, euacuaretur. *Tom. 7. cont. Epist. Parmen. lib. 1. cap. 1.*

Promissa Dei de futura Ecclesia, nullorũ hominum prauitate in ipsa existẽtium impediri possũt.

Christus vnus est, Ecclesia vnitas. Nõ respõdet vni, nisi vnitas. Sed existunt qui dicant. Iã hoc factum est, respondit ei in omnibus gentibus Ecclesia, pariens filios plures quàm illa quæ habebat virum. Respondit ei in via fortitudinis suæ: Credidit enim Christum resurrexisse, crediderunt in eum gentes. Sed illa Ecclesia quæ fuit omnium gentiũ, iam non est, periit. Hoc dicunt qui in illa non sunt. O impudentem vocem! Illa non est, quia tu in illa non es? Vide ne tu ideo non sis, nam illa erit, etsi tu non sis. Hanc vocem abominabilẽ & detestabilem præsumptionis & falsitatis plenã, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam, temerariam, præcipitem, pernicioſam præuidit spiritus Dei, & tanquã cõtra illos, cũ annunciaret vnitatem: † *In conueniendo populos in vnum & regna vt seruiant Domino.* Et paulò post. Quoniã quidam dicturi erãt cõtrà, fuit (*scilicet Ecclesia catholica*) & non est. *Exiguitatem*, inquit, † *dierum meorum annuntia mihi.* Quid est, quòd nescio qui recedentes à me, murmurant contra me? Quid est quòd perditi me perisse contendunt? Certè enim hoc dicunt, quia fui, & non sum: annuncia mihi exiguitatem dierum meorũ,

Ecclesiã periisse dicũt, qui in Ecclesia nõ sunt.

† *Psal. 101.*

† *Ibidem.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Non à te quæro illos dies æternos, illi sine fine sunt vbi ero: non ipsos quæro, temporales quæro, temporales dies mihi annũcia. Quandiu ero in isto seculo, annuncia mihi propter illos qui dicunt, fuit, & iam non est, propter illos qui dicunt, impletæ sunt Scripturæ, crediderunt omnes gẽtes, sed apostatauit, & periit Ecclesia de omnibus gentibus? *Respondetur post pauca.*

Hæreticorũ vox est, apostataſſe & periiſſe Eccleſiam.

*Matt.28. *Ecce ego* * *vobiscum sum vsque in consummationem seculi.* Sed hîc existunt & dicunt, *vobiscum sum*, inquit, *vsque in consummationem seculi*, quia nos præuidebat, quia pars Donati (*pars Luther*) erat in terra. Nunquid ipsa est, quæ dixit: Exiguitatem dierum meorum annuncia mihi, ac non illa potius quæ superius loquebatur: * *In conueniendo populos in vnum, & regna vt seruiãt Domino?* Vnde vobis cor dolet? Quia & Imperatores contra hæreticos leges proponunt: ibi impletum est, & regua vt seruiãt Domino, &c. *Tom.8. in Psal.101. conc. 2.*

* *psal.101. Imperatores cõtra hæreticos leges proponunt.*

Ipsa est, quæ aliquando obscuratur & tanquam obnubilatur multitudine scandalorum, quando peccatores (*hæretici*) intendunt arcum, vt * sagittent in obscuro rectos corde. Sed etiam tunc in suis firmissimis eminet. *Tom.2. Epist.48. ad Vincentium, post medium.*

Non perit Ecclesia, quãuis aliquando scãdalis obscuretur.

*psal.10.

Non insultent hæretici per partes concisi, non se extollant qui dicunt: * Ecce hîc est Christus, ecce illic, Qui dicit, ecce hîc est, ecce illic, ad partes inducit. Vnitatem promisit Deus, reges in vnum collecti sunt, non per schismata dissipati sunt. Sed fortè ista ciuitas, quæ mundum tenuit, aliquando euertetur? Absit. Deus * fundauit eam in æternum. Si ergo eam Deus fundauit in æternum, quid times? ne cadat firmamentum? *Tom.8. Psalm.47. vide Tom.9. de Symbolo, lib.1. cap.5.*

Hæretici per partes concisi.

*Matt.24.

*psalm.47.

Firmamentum Ecclesiæ nõ est casurum.

Augustinus contra Donatistas passim pro re absurdissima infert, Ecclesiam ante Donati tempora defecisse, si tantum boni Sacramenta conferendi haberent potestatem.

Interpretatur illud christi, Filius hominis veniens putas inueniet fidem? Luc.18.

DICVNT (*Donatistæ*) de apostasia orbis terrarum dictum esse, quod ait Dominus: * *Filius hominis veniens putas inueniet fidem in terra?* Quod nos intelligimus dictum, vel propter ipsam fidei perfectionem, quæ ita difficilis est in hominibus, vt in ipsis quoq; admirabilibus sanctis, sicut in ipso Mose, inueniatur aliquid vbi trepidauerint, vel trepidare potuerint, vel propter illam iniquorum abundantiam & paucitatem bonorum, de qua satis diximus. Propterea enim tanquam dubitans hoc Dominus dixit. Neque enim ait: Veniens filius hominis nõ inueniet fidem in terra: sed putas inueniet fidem in terra? *Tom.7. de vnit. Eccles. cap.13. lege quæ sequuntur.*

XIIII. Ecclesiæ spirituales claues datas esse.

CLaues regni cœlorum sic dedit Christus Ecclesiæ vt non solùm diceret: * *Quæ solueritis super terram, erunt soluta & in cælis*, vbi apertissimè bonum, non malum pro malo reddit Ecclesiæ: verùm & adiungeret: *Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata & in cælo, quia bona est & vindicandi iustitia.* Illud enim quod ait: * *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus*, grauius est quàm si gladio feriretur, si flammis absumeretur, si feris subiiceretur. Nam ibi quoque subiunxit, * *Amen dico vobis, quæ ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis*: vt intelligeretur, quanto grauius sit punitus, qui velut relictus est impunitus. *Et post pauca.* Ecce ab hominibus non reddentibus malum pro malo, alligatur homo amarius & infœlicius Ecclesiæ clauibus, quàm quibuslibet grauissimis & durissimis ferreis, vel adamantinis nexibus. *Tom.6. contra aduers. leg. & Prophet. lib.1. cap.17.*

*Matth.18. Potestas vindicandi à christo Ecclesiæ tributa.

*Matth.18 Excõmunicatio quàm sit exhorrescenda.

*Matth.18 Excõmunicationis vinculum quã graue.

HAS IGITVR claues dedit Ecclesiæ suæ, vt quæ solueret in terra, * soluta essent in cælo, quæ ligaret in terra, ligata essent & in cælo: scilicet vt quisquis in Ecclesia eius dimitti sibi peccata non crederet, non ei

*Matt.18.

Penes Ecclesiam potestas dimittendi peccata.

dimitteretentur: quisquis autem crederet, seque ab his correctus auerteret, in eiusdem Ecclesiæ gremio constitutus, eadē fide atque correctione sanaretur. Quisquis enim non credit dimitti sibi posse peccata, fit deterior desperando, quasi nihil illi melius, quàm malum esse remaneat, vbi de fructu suæ conuersionis infidus est. *Tom. 3. de doct. Christ. lib. 1. cap. 18.*

In Petro petra intelligenda.

Nec eos audiamus qui negant, Ecclesiam Dei omnia peccata posse dimittere. Itaque miseri, dum in Petro petram non intelligunt, & nolunt credere datas Ecclesiæ claues regni cælorum, ipsi eas de manibus amiserunt, &c. *Tom. 3. de agone Christiano, cap. 31.*

Ecclesia habet claues vitæ & inferorum.

Ecclesia sicut habet claues vitæ, ita & inferorū, ipsi enim dictum est: * Quicunque dimiseritis peccata, dimittuntur, & cui retinueritis retenta sunt. *Tom. 9. in Apocalyp. homilia 2.*

*Ioan. 20.

Agite pœnitentiam qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deum ago, nouit deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est: * Quæ solueritis in terra, soluta erūt in cælo? Ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? Fruſtramus Euangelium Dei, fruſtramus verba Christi? promittimus nobis quod ille negat? *Tom. 10. lib. 50. Homil. homil. 49.*

*Matt. 18.

Fruſtrat Euangeliū Dei & verba Christi qui sine clauibus Ecclesiæ remissionē peccatorum sibi promittit.

Patientia Dei ad pœnitentiam (*peccatorem*) adducit. Implicatus ergo tam mortiferis vinculis peccatorum detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas Ecclesiæ claues, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo, & audet sibi post hanc vitam, quia tantum Christianus dicitur, salutē aliquā polliceri? *Ibid. ho. 50.*

XV. Ecclesiæ suū constare ius, vt hæreticos auxilio brachij secularis, redire cogat ad fidem.

NEminem existimas cogendum esse ad bonum: Attende quid Apostolus dixerit: * Qui episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit: & tamen tam multi vt Episcopatum suscipiant, tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tāta quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni: quantò magis vos ab errore pernicio-

*1. Tim. 3.

so, in quo vobis inimici estis, trahendi estis, & perducendi ad veritatem, vel cognoscendā, vel eligendam, non solùm vt honorem salubriter habeatis, sed etiam ne pessimè pereatis? Dicis Deum dedisse liberum arbitrium: ideo non debere cogi hominem, nec ad bonum. Quare ergo illi, de quibus supra dixi, coguntur ad bonū? Attende ergo quod desiderare non vis. Ideo voluntas bona misericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis nesciat nec damnari hominem nisi merito malæ voluntatis, nec liberari nisi bonā habuerit voluntatem? Non tamen ideo qui diliguntur, malæ suæ voluntati impunè & crudeliter permittendi sunt, sed vbi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israëlitę recusantes & murmurātes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terrā promissionis compellebantur? Si voluntas mala suæ permittenda est libertati, quare Paulus nō est permissus vti pessima voluntate, qua persequebatur Ecclesiam, sed prostratus est vt excæcaretur, & excæcat⁹ est vt mutaretur, mutatus vt mitteretur, missus vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur? Si volūtas mala semper suæ permittēda est voluntati, quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solùm verbis corripere, * sed etiam latera eius tundere, vt ad bonā disciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: *Tu quidem percutis cum virga, animam autem eius liberas à morte.* Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantem ouem non reuocastis, perditam non requisistis? *Tom. 2. epist. 204. ad Donatum.*

Hæretici ad veritatē cognoscendam trahendi ne pessimè pereant.

Mala voluntas non semper suæ permittenda libertati, sed ad bonū etiā cogenda. Act. 9.

* *Eccl. 30.*
* *Prouer. 23.*

Imitatur itaq; Ecclesia in istis cogendis Dominum suum, quæ pri⁹ vt neminem cogeret expectauit, vt de fide regum atque gentiū prędicatio prophetica compleretur. Etiā hinc enim non absurdè intelligitur illa Apostolica sententia, vbi Paulus beatus dicit: * *Parati vlcisci omnem obedientiam, cùm completa fuerit prior obedientia vestra.* Vnde & ipse Dominus ad magnā cœnā suam prius adduci iubet * conuiuas, postea cogi. Nam

Ecclesia hæreticos ad fidem cogēdo, Christū Dominum imitatur.

* *2. Cor. 10.*
* *Luc. 14.*

cùm ei serui sui respondissent: *Domine factum est quod iussisti, & adhuc est locus. Exite*, inquit, *in vias & sepes, & quoscunque inueneritis, cogite intrare*. Illis ergo qui leniter primò adducti sunt, completa est prior obedientia. In istis autem qui coguntur, inobedientia coërcetur. Nam quid est, *cogite intrare*, cùm primo dictum esset, *Adducite*: & responsum esset, *factum est quod iussisti, & adhuc est locus?* Si miraculorum terroribus cogendos voluisset intelligi, magis ad eos qui priùs vocati sunt, diuina miracula multa facta sunt, maximè ad eos de quibus dictū est: * *Iudæi signa petunt*. In ipsis quoque gentilibus temporibus Apostolorum, miracula Euāgelium commendauerunt, vt si talibus cogi iuberentur, priores, vt dixi, potius conuiuæ coacti esse, meritò crederentur. Quapropter si potestate, quā per religionem ac fidem regum, tempore quo debuit, diuino munere accepit Ecclesia, hi qui inueniuntur in vijs & sepibus, id est, in hæresibus & schismatibus coguntur intrare, non quia coguntur reprehendant, sed quò cogantur attendant. *Tom.2. Epist.50. ad Bonifacium circa medium.*

* 1.Cor.1.

Potestatem cogendi ad fidē hæreticos diuino munere accepit Ecclesia.

Vbi est quod isti clamare cōsueuerunt, liberum est credere vel non credere? Cui vim Christus intulit? quē coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum: * agnoscant in eo prius cogentem Christum, postea docentē: prius feriētem & postea consolantē. Mirum est autem, quomodo ille qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus * qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta * charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret Ecclesia perditos Filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios vt perirent? Quamuis etiam illos quos non coëgerunt, sed tantummodò seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremio reuocentur, blandiùs pia mater amplectitur, & de illis multo amplius quàm de his quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastoralem etiam illas oues quæ non violenter ereptæ, sed blandè, lenitérque seductæ à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint

* Luc.18. *Quod obiicitur quidā, neminē esse cogēdum ad credēdū vel nō credendū quomodo soluat Augus.*

* Act.9.

*1.Cor.15.

*1. Ioan.4.

Ad diligentiam pastoralem pertinet, seductas oues, ali-

quando flagellorū terroribus, ad ouile dominicū reuocare.

possideri, inuentas ad ouile dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiā doloribus reuocare? *Tom.2. ad Bonifacium comitem, Epist.50.*

Neque enim dilectionis viscera maiora gestamus quàm beatus Apostolus, qui dicit: * *Corripite inquietos*, consolamini pusillanimes, susci pite infirmos, patiētes estote ad omnes, videte ne quis malū pro malo alicui reddat. Vbi intelligendum est tunc potius malum pro malo reddi, si corripiendus non corripiatur, sed praua dissimulatione negligatur. Dicit enim * *peccantes coram omnibus corripe, vt cæteri timorem habeant*. Quod de his peccatis accipiendum est, quæ non latent, ne contra Domini sententiam putetur locutus. Ille enim dicit: * *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eū inter te & ipsum*. Veruntamē & ipse seueritatem correptionis eousque perducit, vt dicat, * Si nec Ecclesiam audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. *To.7. de correp. & gratia, cap.16.*

Publica peccata, publicè corripienda.

* 1.Tim.5.

* Matt.18.

* Ibidem.

XVI. Penes Ecclesiam spiritalem potestatem excommunicandi esse.

Ecclesia est vsq; in finem seculi bonos & malos simul habitura, ita vt nec mali bonis obesse possint, cum vel ignorantur, vel pro pace & tranquillitate Ecclesiæ tolerātur, si eos prodi aut accusari nō oportuerit, aut alijs bonis non potuerit demonstrari: ita sanè vt nec emendationis vigilantia quiescat, corripiendo, degradando, excommunicando, cęteríque coërcitionibus licitis atque concessis, quę salua vnitatis pace in Ecclesia quotidie fiunt, secundum præceptum Apostolicū, charitate seruata, qui dixit: * Si quis autem non obaudit verbo nostro, per Epistolā hūc notate, & nolite commiscēri cum eo, vt erubescat, & non vt inimicum existimetis, sed corripite, vt fratrem. Sic enim & disciplina seruat patientiam, & patiētia temperat disciplinā, & vtrunque refertur ad charitatē, ne fortè aut in disciplinata patiētia foueat iniquitatem, aut impatiens disciplina dissipet vnitatem. *To.7. contra Donat. post. collat. cap.4. Similia leguntur cap.20. eiusdem libri.*

Degradationes, excōmunicationes &c. secundū præceptum Apostolicū in Ecclesia, salua charitate fiunt.

* 2.Thess.3.

Morietur * *fur ille*, id est, homo qui furatus est hominē, * Exod.22.

& auferetis malignum ex vobis ipsis. Assiduè hoc dicit Scriptura, cum iubet occidi malos. Qua locutione vsus est etiam Apostolus cùm diceret: * *Quid enim mihi de his q̃ foris sunt iudicare? Nónne de his qui intus sunt vos iudicatis? Auferte malum ex vobis ipsis.* Nam Græcus habet, τὸ πονηρὸν, quod etiam hîc scriptũ est. Hoc autẽ potius malignum solet interpretari, quàm malũ. Nec ait, τὸ πονηρὸν, id est, hoc malignũ, sed τὸν πονηρὸν quod est hunc malignũ. Ex quo apparet eum voluisse intelligi, qui aliquid tale commisit, vt excommunicatione sit dignus. Hoc enim nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio. *Tom.4. quæst. super Deuteron. lib.5. cap.39.*

Legimus quosdam * contẽptores Dei cum suis omnibus, qui eiusdem impietatis participes non fuerunt, pariter interfectos: tunc quidem ad terrorem viuentium mortalia corpora perimebantur, quãdoque vtique moritura. Spiritalis autẽ pœna, qua fit quod scriptum est: * *Quæ ligaueris in terra, erunt ligata & in cælo:* animas obligat, de quibus dictum est: * *Anima patris mea est, & anima filij mea est. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Tom.2. epist.75. ad Auxilium.*

Phinees sacerdos adulteros * simul inuentos ferro vltore confixit. Quod vtique degradationibus & excommunicationibus significatum est, esse faciendũ in hoc tempore. *Tom.4. de Fide & operib. cap.2.*

Cùm excommunicat Ecclesia, in cælo ligatur excõmunicatus: cum recõciliatur ab Ecclesia, in cælo soluitur reconciliatus. Si hoc ergo in Ecclesia fit, Petrus quando claues accepit, Ecclesiã sanctam significauit. *Tom.9. in Euang. Ioan. Tract.50.*

Omnis Christianus qui excõmunicatur, Satanæ traditur: quomodo? scilicet quia extra Ecclesiam est Diabolus, sicut in Ecclesia Christus. Ac per hoc quasi Diabolo traditur, qui ab Ecclesiæ communione remouetur. Vnde illos quos Apostolus * Satanæ esse traditos prædicat, esse excommunicatos demonstrat. *Habetur 11. quæst.3. cap. Omnis Christianus: ex Aug. serm. de verbis Apostol.14.*

* 1. Cor. 5.

Hoc nunc agit excommunicatio, quod in veteri lege interfectio.

* *Nũ.1.16. Iosue.7*

Spiritalis pœna, quam infligit Ecclesia, aĩas obligat.

* *Matt.18.*

* *Ezech.18.*

* *Num.25.*

Factũ Phinees degradationes & excõmunicationes in Eccles. significauit.

Ecclesiæ sentẽtia in excõmunicandis & recõciliãdis hominib. habetur in cælo rata.

Excõmunicatus quomodo Satanæ tradatur.

* 1. Cor. 5. 1. Tim. 2.

XVII. Hæreses velut sarmenta inutilia, ab Ecclesia rescindi.

CRedimus Ecclesiam Catholicam: Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia vna, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans: pugnare potest, expugnari non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa, ipsa autem manet in radice sua, portæ * inferorum non vincent eam. *Tom.9. de Symb. lib.1. cap.5.*

Videtis certè multos præcisos à radice Christianæ societatis (Quæ per sedes Apostolorum, & successiones Episcoporum, certa per orbem propagatione diffunditur) de sola figura originis, sub Christiano nomine, quasi arescentia sarmenta gloriari, quas hæreses & schismata nominamus. *To.2. Epist.42. ad Maudrenses. Eadem ferè habes Tom.7. contra Crescon. lib.4. cap.60. Et Tom.9. in Epistolam Ioan. Tract.2. Item Tom.4. de catechizandis rudibus, cap.24.*

Ecclesia expugnari nõ potest.

* *Matt.16. Portæ ĩferorum nõ vincẽt Ecclesiã.*

Hæreses & schismata sunt arescẽtia sarmẽta vt pote à radice præcisa.

DE SCRIPTVRIS SACRIS.
CAP. VII.

I. Scripturæ Canonem Ecclesiæ Catholicæ auctoritate constitutum esse atque confirmatum.

NOstrorum librorum auctoritas, tot gentium consensione per successiones Apostolorum, Episcoporum, Conciliorúmque roborata, vobis (ô *Manichæi*) aduersa est. *Tom.6. contra Faustum, lib.13. cap.5.*

Frequentissimè vrget Augustinus hæreticos, successione Episcoporum, & Ecclesiarum Catholicarum consensione: neutrum horum apud hæreticos reperiri perspicuum est. Lege & cap. de Petro, art.4.

Si scripturis credendũ est, cur non his potius credam, quæ robustissima auctoritate firmatæ sunt, quæ cum ipso Euangelio, * vbi promissum Spiritum sanctũ pariter credimus, innotescere populis, & cõmendari posteris, prædicaríque meruerũt? hos ergo actus Aposto-

Sacræ scripturæ robustissima auctoritate firmatæ.

* *Ioan.14.*

lorum Euangelio pari auctoritate coniunctos, lego. *Tom. 6. contra Epistolam fundamenti, cap. 9.*

Canonicæ scripturæ sunt quas recepit & tenet Eccl. Catho.

Ipsæ (*Ecclesiasticæ, Canonicæ, Catholicæ literæ*) sũt quas recepit & tenet Ecclesia toto orbe diffusa, quæ per illas est etiam prophetata, & quemadmodum promissa, sic reddita. *To. 6. contra Faustũ Manichæũ, lib. 23 cap. 9.*

Scripturæ sacræ præ reliquis omnibus fidem merentur.

Infœlices inimici animæ vestræ, quæ vnquam literæ vllum habebunt pondus auctoritatis, si Euangelicæ, si Apostolicæ non habebunt? De quo libro certum erit cuius sit, si literæ quas Apostolorum dicit & tenet Ecclesia, ab ipsis Apostolis propagata, & per omnes gẽtes tanta eminentia declarata, vtrum Apostolorũ sint incertum est? & hoc erit certũ, scripsisse Apostolos, quos huic Ecclesiæ contrarij hæretici proferunt, auctorum suorũ nominibus appellati longè post Apostolos existentiũ? *Et paulò post*: Ecce istas literas, quas habemus in manibus, si post aliquantum tempus vitæ huius nostræ, vel illas quisquam Fausti esse, vel has neget esse meas, vnde conuincitur, nisi quia illi qui nunc ista nouerunt, notitiã suam ad longè etiam pòst futuros continuatis posterorũ successionibus traijciunt? Quæ cũ ita sint, quis tãdem tãto furore cæcatur, nisi dæmoniorum mẽdaciloquorum malitia atque fallacia consentiendo subuersus sit, qui dicat hoc mereri non potuisse Apostolorũ Ecclesiam, tam fidam, tã numerosam fratrum concordiam, vt eorũ scripta fideliter ad posteros traijcerent, cùm eorum cathedras vsque ad præsentes Episcopos certissima successione seruaret, cũ hoc quã liumcũque hominũ scriptis, siue extra Ecclesiã, siue in ipsa Ecclesia tãta fœlicitate proueniat? *Ibid. lib. 33. ca. 6.*

Libri apocryphi ab Ecclesia non recepti.

Cæteri autem (*præter quatuor Euangelistas*) homines, qui de Domini vel de Apostolorum actibus aliqua scribere conati vel ausi sunt, non tales vel suis temporibus extiterũt, vt eis fidem haberet Ecclesia, atque in auctoritatem Canonicam sanctorum librorũ eorum scripta reciperet. Nec solùm quia illi non tales erant, quibus narrantibus credi oporteret, sed etiam quia scriptis suis quædam fallaciter indiderunt, quæ Catholica atque Apostolica regula fidei & sana doctrina condemnat *Tom. 4. de consensu Euang. lib. 1. cap. 1.*

Quatuor Euãgelia & reliquos libros Canonicos, esse scripturas diuinas tãtùm ex traditione discimus.

Quid hoc sacrilegio magis impium (*quàm dicere scripturæ libros esse corruptos*) reperiri potest? Quid ista voce impudẽtius? Quid audacius? Quid sceleratius? Simulachrorum cultores, qui Christi etiam nomen oderũt, nũquam hoc aduersus scripturas illas ausi sunt dicere. Cõsequetur nãque omniũ literarũ summa peruersio, & omniũ qui memoriæ mãdati sunt librorũ abolitio, si quod tanta populorum religione roboratũ est, tanta hominum & temporũ consensione firmatum, in hanc dubitationem adducitur, vt ne historiæ quidẽ vulgaris fidem possit grauitatémque obtinere. Postremò quid de scripturis vllis proferre poteris, vbi mihi vti hac voce non liceat, si contra meã ratiocinationem intentionémque proferatur? Illud verò quis ferre possit, quod nos notissimis ac iam in manibus omniũ libris constitutis credere vetant, & ijs quæ ipsi proferũt, imperant vt credamus? Si de scriptura dubitandũ est, de qua magis quàm quæ diffamari non meruit, quæ verè potuit sub nomine alio tota mentiri? At si istam obdis inuito, & auctoritatis exaggeratione cogis in fidẽ: egóne de illa quã constanter latissimè diuulgatam video, & Ecclesiarum per totum orbem dispersarũ contestatione firmatam, dubitabo miser: & quod est miserius, te auctore dubitabo, cùm si exemplaria proferres, altera tenere non deberem, nisi ea quæ plurium consensione cõmendarentur? Nunc verò nihil te proferente quod conferas: præter inanissimã vocem temeritatísque plenissimã, putabis vsque adeò genus humanũ esse peruersum, & diuinæ prouidẽtiæ ope desertũ, vt illis scripturis, non à te prolatas alias quibus redarguãtur, sed tua tantùm verba præponat? *Tom. 1. de morib. Eccl. Cath. lib. 1. ca. 29. Plura super hac quæstione cap. sequent. art. 3.*

De scripturis quæ omnium Ecclesiarum contestatione firmantur, nequaquam dubitandũ.

1. Scripturæ nomine non tantùm noui, verumetiam veteris Testamenti libros pari auctoritate contineri.

FAustus dixit: si accipis Euangeliũ, credere omnia debes, quæ in eodem scripta sunt. Quid enim tu, quia vetus accipis Testamentũ, idcircò ne credis omnia passim quæ in eodem scripta sunt? Nẽpe solas indidem excerpens prophetias, quæ regem Iudæis

venturũ significabant, quia ipsum putatis esse Iesum: & pauca quædam disciplinæ ciuilis præcepta communia, vt est: Non occides, Nõ mœchaberis, cætera prætermittitis, & arbitramini esse, nõ minus atque eadem Paulus putauit, stercora. Quid ergo peregrinum hoc, aut quid mirũ est, si & ego de Testamento nouo purissima quæque legens, & meæ saluti conuenientia, ea prætermitto, quæ à vestris maioribus inducta fallaciter, & maiestatem ipsius & gratiã decolorant? *Et infra.* Augustinus respondit, Nos veteris Testamẽti scripturas omnes, vt dignũ est, veras diuinásque laudamus: vos scripturas noui Testamenti tanquam falsatas corruptásque pulsatis. Nos ea quę nũc de libris Testamẽti veteris non obseruamus, congruenter tamen illo tẽpore atque illi populo fuisse præcepta, nobísque in eis ipsis quæ non obseruamus, significata intelligamus & spiritaliter teneamus, non solum dicimus, sed in Apostolicis quoque literis ostẽdimus & docemus. Vos autem omnia quæ in libris noui testamenti nõ accipitis, omnino reprehenditis: nec à Christo, nec ab Apostolis eius dicta vel conscripta asseueratis. Videtis ergo quãtum inter nos & vos, quòd ad hanc rem attinet, distẽt. Cùm itaque à vobis quæritur, quare non omnia in libris noui Testamenti accipitis, sed & in eis libris, in quibus approbatis aliqua, multa respuitis, reprehenditis, accusatis, à corruptoribus inserta esse contenditis: nolite in exemplũ assumere distinctionẽ fidei vel obseruationis nostræ, sed rationẽ reddite præsumptionis vestræ. *To. 6. lib. 32. contra Faust. Manich. cap. 1. & 8.*

Manichæi scripturas noui Testamenti non integrè recipiebant.

Vetus Testamentum etsi hoc tempore nõ planè obseruet Ecclesia probat tamen quæ in eo scripta sunt.

Et ipse Dominus librorum veterum vtilitatem breuiter demonstrauit & definiuit, dicẽs: *oportuisse impleri quæ de illo scripta essent in Lege & Prophetis & Psalmis, & hæc ipsa esse, quod oportebat Christũ pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierosolymis. Et Petrus dicit, quod paulò antè commemorauit: * Huic omnes Prophetas testimoniũ perhibere, remissionem peccatorum accipere per manum eius omnem credẽtem in eũ. To. 7. lib. 1. de peccatorũ meritis & remiss. cap. 27.*

* *Luc. 24.*

Libri Legis et Prophetarum à Christo cõprobati.

* *Act. 10.*

Nõ estis eruditi in regno cœlorũ. id est, in Ecclesia Christi vera Catholica. Quòd si essetis, de diuitijs sanctarum scripturarum, non solùm noua sed etiã vetera proferretis. Ipse quippe Dominus dicit: † *Propterea omnis scriba eruditus in regno cœlorũ, similis est homini patrifamilias, proferenti de thesauro suo noua & vetera.* Et ideò dũ sola promissa Dei noua tenere vos arbitramini, remansistis in vetustate carnis, & nouitatẽ induxistis erroris. *Tom 7. lib. 4. contra Faust. Manich. cap. 2.*

† *Matt. 13.*

Sed vos temeritate pleni adhuc irruite in veteres libros, vt quę nescitis, potius accusare quã discere laboretis. Cõsiderate quæ ibi miracula sint: Si miraculis noui testamẽti delectamini, ibi mortui primò suscitati: ibi leprosi primò mundati, & alia multa quæ diligenter & piè quærentibus ad ædificãdam fidẽ innotescunt. Si autẽ bonis præceptis delectamini: ibi primitus scripta sunt illa duo † præcepta, quæ sublimiter Dominus laudat de diligẽdo Deo & proximo: ibi dimittẽda † domus, parentes, filij & cætera propter Dominum: ibi † non reddendum malum pro malo: ibi † orandũ pro inimicis: ibi † inimico ignoscẽdum: ibi tradenda maxilla ad accipiendam alapam. Et quæcũque in nouo Testamẽto præcepta sunt, non solùm ibi mandata, sed etiam à sanctis viris omni vigilantia cõpleta. Nunquid & hoc poterit dicere malitia vestra, quæcũque bona & magnifica ibi scripta sunt, falsa esse & apposita, illa verò quæ non intelligẽtes putatis mala, ea tantũmodo vera esse? Debetis enim aduertere aliquos similiter impios ita de nouo Testamẽto facere posse, vt quæcũque ibi sunt, quæ nõ intelligẽtes putauerunt mala, ea reprehendant, & dicant ipsa ibi esse sola vera: illa autẽ omnia quæ ibi magnifica sunt dicãt esse falsa, atque ab amatoribus Domini apposita, ne omnia iudicarẽtur fugiẽda: vt & vos & illi tali cæcitate percussi, iã iudicati & dãnati fugiamini. Tãdẽ vigilate & blasphemijs conquiescite, atque omniũ sanctarũ canonicarũ scripturarum, si Christiani esse cogitatis, auctoritatem recipite, & quæ non intelligitis, accusare nolite, sed potius eorum intellectũ desiderate. *Tom. 6. de fide cont. Manich. cap. 38. & 39.*

Encomia veteris Testamenti, cuius scripturas Manichæi accusabãt et respuebant.

† *Leuit. 19.* † *Marc. 12.* † *Matth. 22.* † *Mar. 10.* *Rom. 12.* † *Luc. 6.* † *Matth. 6.* † *Matth. 5.*

Præcepta noua legis, etiã tẽpore veteris Testamẽti à sanctis viris cõpleta.

III. Quis librorum Canonicorum Catalogus.

Cōcil. Tridētini Sess. 4. decret. de scripturis canonicis.

TOtus Canon scripturarum his libris continetur: Quinq; Moyseos, id est Genesi, Exod. Leuit. Numeri, Deuteronomio, & vno libro Iesu Naue, vno Iudicū, vno libello qui appellatur Ruth, qui magis ad regnorū principia videtur pertinere. Deinde quatuor regnorū, duobus Paralipomenon, non cōsequētibus, sed quasi à latere adiūctis simúlq; pergētibus. Hęc est historia quæ sibimet annexa tēpora cōtinet, atq; ordinē rerū. Sūt aliæ tāquā ex diuerso ordine, quæ neque huic ordini, neque inter se cōnectūtur, sicut est Iob & Thobias, & Hester, & Iudith, & Machabæorum libri duo, & Esdræ duo, qui magis subsequi videntur ordinatā illā Historiam, vsque ad regnorū vel Paralipomenon terminatam: deinde prophetiæ, in quibus Dauid vnus liber Psalmorū, & Salomonis tres, Prouerbiorū, Cātica Canticorū, & Ecclesiastes. Nā illi duo libri, vnus qui Sapientia, & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicūtur. Nā Iesus filius Syrach eos scripsisse constantissimè perhibetur. Qui tamē quoniā in auctoritatē recipi meruerunt, inter Propheticos numerādi sunt. Reliqui sunt eorū libri, qui proprię Prophetæ appellati sunt, duodecim Prophetarū libri singuli: qui cōnexi sibimet, quoniam nunquā seiuncti sunt, pro vno habentur. Quorum Prophetarum nomina sunt hæc. Oseas, Ioēl, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahū, Abacuck, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Deinde quatuor Prophetæ sunt maiorū voluminū, Esaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel. His quadragīta quatuor libris, veteris Testamenti terminatur auctoritas. Noui autē, quatuor libris Euangelij, secundum Matthæum, secūdùm Marcum, secūdùm Lucā, secūdùm Ioannē: quatuordecim Epistolis Pauli Apost. ad Romanos, ad Corinthios duabus, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippēses, ad Thessal. duabus, ad Colossenses, ad Timotheum duabus, ad Titum, ad Philemonem, ad Hębræos. Petri duabus, tribus Ioānis, vna Iudæ: & vna Iacobi. Actibus Apostolorum libro vno, &

Libri duo Machabæorū Canonici.

Epistola ad Hebræos canonica est & Paulina. Epistola Iacobi vna, duæ Petri, tres Ioānis, vna Iudæ in catalogo sacrorum librorum reponūtur.

Apocalypsis Ioannis libro vno. *Tom. 3. de doctrina Christiana, lib. 2. cap. 8.*

Quod hīc dixit Augustinus, auctorem lib. Sapientiæ & Ecclesiastici esse Iesum filium Syrach, id lib. 2. Retract. cap. 4. minus constare ait. Et quando hīc dixit: quadraginta & quatuor libris terminari veteris Testamēti auctoritatem, ibi docet latiùs se accepisse vetus Testamētū, secundùm Ecclesiæ consuetudinem, quàm Paulus acceperit ad Gal. 4. Atque hæc posterior sententia, quam senior diserte confirmauit, fidem omnibus facere debet, libros omnes hīc nominatos, Augustino Canonicos esse, neque illū de horū auctoritate, sed tantum de auctore librorum Sapientiæ & Ecclesiastici dubitasse.

Placuit, vt præter scripturas Canonicas nihil in Ecclesia legatur, sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem Canonicæ scripturæ, id est, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiū, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regū libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob vnus, Psalterium Dauidicū, Salomonis libri quinque, libri duodecim Prophetarum, Esaias, Hierem. Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hester, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Noui autem Testamenti viginti septem, Euangeliorum libri quatuor, Actuum Apostolorū liber vnus, Pauli Apostoli epistolæ tredecim, eiusdē ad Hebræos vna, Petri Apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioānis liber vnus, qui sunt viginti septem. *Tom. 1. conciliorū. Carthaginensi cōcil. 3. can. 47. Additū erat in antiquo exemplari: de confirmando isto Canone trāsmarina Ecclesia consulatur: Huic interfuit Augustinus, & cum aliis 43. subscripsit.*

Duo libri Machabæorum Canonici. Epistola ad Hebræos canonica & Paulina. Septem Epistolæ catholicæ, sunt etiā Canonicæ.

In his duobus tam illustribus testimoniis, vnum vnius Prophetæ Baruch nomen videmus prætermissum. Verùm hunc sub nomine Hieremiæ, & à concilio Carthag. & ab Augustino nostro cōprehensum intelligi debere, indicat Augusti. locus lib. 17. de ciuit. Dei. cap. 33. vbi cùm sub nomine Hieremiæ prophetiā illam: post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, quæ habetur Baruch tertio capite, citasset. Hoc testimoniū, *inquit*, quidā nō Hier. sed scribæ eius attribuūt, qui voca-

batur Baruch: sed Hieremiæ celebratius habetur. *Vnde & in quæst.no.& veteris testamenti.q.102.similiter allegat Prophetiam Baruch sub nomine Hieremiæ,quod idē & in alijs antiquissimis patribus cùm Græcis tum Latinis fieri solere,ab aliis ante nos fuit animaduersum.*

IIII. Scripturæ sacræ quanta sit auctoritas.

Scriptores canonicorū librorū nulla in re credendi sunt errasse.

SOlis eis scripturarū libris,qui iā Canonici appellantur,didici hūc timorē honorémque deferre, vt nullum eorum auctorem scribēdo aliquid errasse firmissimè credam. Ac si aliquid in eis offendero literis, quod videatur cōtrarium veritati,nihil aliquid quàm mendosum esse codicem,vel interpretem non assecutum esse quod dictum est,vel me minimè intellexisse non ambigam. *Tom.2.Epist.19.Hieronymo in initio.*

Scriptura sacra omnes omnium gētium literas diuina auctoritate excellit.

Ciuitatem Dei dicimus,cuius ea scriptura testis est, quæ nō fortuitis motibus animorum, sed planè summæ disposition prouidentiæ, super omnes omnium gentium literas, omnia sibi genera ingeniorū humanorum,diuina excellens auctoritate subiecit. *To.5. de ciuitate Dei lib.11.cap.1.*

Distincta est à posteriorum libris,excellentia Canonicæ auctoritatis veteris & noui Testamēti,quæ Apostolorum cōfirmata temporibus, per successiones Episcoporum,& propagationes Ecclesiarum, tanquam in sede quadam sublimiter constituta est, cui seruiat omnis fidelis &pius intellectus. *To.6.contra Faustū,lib.11.cap.5.*

Scripturæ sacræ seruire debet omnis fidelis & pius intellectus:sed non interpretationi Scripturæ, quam adfert quilibet, nisi fuerit illa Ecclesiæ traditioni consentanea, per quam & ipsam scripturam accepimus.

Contrà scripturā nemo Christianus, cōtra Ecclesiā nemo pacificus sentit.

Contra rationem nemo sobrius,contra scripturam nemo Christianus, contra Ecclesiam nemo pacificus senserit. *Tom.3.de Trinitate,lib.4.cap.6.*

V. Scripturas sacras obscuras esse.

CVm legerē (*inquit Honoratus*) per me ipse cognoui. Itáne est? (*inquit Augustinus*) Nulla imbutus poëtica

poëtica disciplina. Terentianum Maurum sine magistro attingere nō auderes. Asper, Cornutus, Donatus, & alij innumerabiles requiruntur, vt quilibet Poëta possit intelligi, cuius carmina & theatri plausus videtur captare: tu in eos libros,qui quoquo modo se habeant,sancti tamen diuinarúmque rerum pleni propè totius generis humani confessione diffamantur, sine duce irruis,& de his sine præceptore audes ferre sententiā:nec si tibi aliqua occurrunt, quæ videantur absurda,tarditatem tuā,& putrefactum tabe huius mundi animū,qualis omnium stultorū est, accusas potius quàm eos, qui forasse à talibus intelligi nequeunt? Quæreres aliquem pium simul & doctum, vel qui talis esse multis consentiētibus, diceretur, cuius & præceptis melior, & doctrina peritior fieres. Non facile reperiebatur,cum labore inuestigaretur: Deerat in ea terra,quam incolebas: Quæ causa vtilius cogeret peregrinari? *Tom.6 de vtilitate credendi,cap.7.*

Sacris libris nō sine magistro vacādum.

Scripturæ sacræ quare obscuræ.

Bonæ sunt in scripturis sanctis mysteriorū profunditates, quæ ob hoc regūtur, ne vilescāt,ob hoc quærūtur,vt exerceant,ob hoc aperiuntur,vt pascant. *To.3.in sententijs Augustini. Sent.67. Has sententias collectas esse ex Augustino,per B. Prosperum, ex operibus eiusdem compertum est.*

Temerè legentes scripturas obscuritatibus decipiuntur.

Sed multis & multiplicibus obscuritatibus & ambiguitatibus decipiuntur,qui temerè legūt scripturas,aliud pro alio sentientes, quibusdam autem locis quid vel falsò suspicentur non inueniunt:ita obscurè quædam dicta densissimam caliginem obducunt. Quod totum prouisum diuinitus esse nō dubito,ad edomandam labore superbiam,& intellectum à fastidio reuocandum, cui facilè inuestigata plerunque vilescunt. *Tom.3.de doctrina christiana,lib.2.cap.6.*

Nō sine Dei prouidentia scripturæ difficiles & obscuræ.

In profundo scripturæ sensu magis præstemus diligentiam requirendi, quàm affirmandi temeritatem. *Tomo 3.de Genesi ad literam,libr.6. cap. 9. Huc pertinent septem regulæ Ticonij,quas tantopere Augustin.cōmendat & tam fusè explicat To.3.de doct.Chr.lib.3.cap.30.& seq.*

Tantū absum ab eo,quod putasti nihil me latere, vt nihil in epistola tua legerim tristi⁹, quia & apertissimè

falsum est. Et miror quia hoc te latet, quòd nõ solùm in aliis innumerabilibus rebus multa me latent, sed etiam in ipsis sanctis scripturis multò nescíam plura quàm sciam. *Tom. 2. Epist. 119. ad Ianuar. cap. vlt.*

VI. Ex peruersa Scripturarum intelligentia hæreses gigni.

Hæretici nõ ex scripturas quæ suos errores sectantur.

OMnes hæretici, qui eas (*scripturas*) in auctoritate recipiũt, ipsas sibi vidẽtur sectari, cùm suos potius sectentur errores, ac per hoc non quod eas contẽnant, sed quod eas non intelligant, hæretici sunt. *Tom. 2. epist. 222. ad Consentium.*

Dum non bene intellecta in scripturis audacter asserũtur, hæreses & peruersa dogmata exoriri contingit.

Neque enim natæ sunt hæreses, & quædã dogmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profundũ præcipitantia, nisi dum scripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis nõ bene intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Itaque charissimi, valdè cautè hæc audire debemus, ad quę capienda paruuli sumus, & corde pio, & cũ tremore, sicut scriptum est, hanc tenentes regulam sanitatis, vt quod secũdum fidem, qua imbuti sumus, intelligere valuerimus, tanquam de cibo gaudeamus: quod autẽ secundum sanã fidei regulã intelligere nõ poterimus, dubitationem auferamus, intelligẽtiã differamus, hoc est, vt etiamsi quid nescimus, bonum tamen & verum esse minimè dubitemus. *Tom. 9. in Euang. Ioan. tract. 18.*

Magna cautio in scripturis intelligendis adhibenda.

Qui Filiũ Dei Patri æqualem non esse contendunt, solent vsurpare familiarius hoc testimoniũ, vbi ait Apostolus: * cum autẽ ei omnia subiecta fuerint, tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui illi subiecit omnia, vt sit deus omnia in omnibus. Non enim posset eis error oboriri palliatus nomine christiano, nisi de Scripturis nõ intellectis. *To. 4. octoginta triũ quæst. quæst. 69.*

** 1. Cor. 15.*

Ex nõ intellectis scripturis error oboritur, nomine Christiano palliatus.

Neque enim nõ omnes hæretici Scripturas Catholicas legunt, nec ob aliud sunt hæretici, nisi quod eas non rectè intelligẽtes, suas falsas opiniones cõtra earum veritatem peruicaciter asserunt. *Tom. 3. de Genesi ad literam, lib. 7. cap. 9.*

Falsæ opiniones ex praua scripturarũ intelligentia.

Dicamus ergo tota fiducia, ne dum Christum apud hæreticos quærimus, amittamus. * In Domino confi-

** Psal. 10.*

do, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montes, sicut passer? Quoniam ecce peccatores tetenderũt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscura luna rectos corde. Terrores isti sunt cõminantium nobis de peccatoribus, vt ad se tanquã ad iustos transeamus. Ecce, inquiunt, peccatores tetẽderunt arcum: credo Scripturas, quas illi carnaliter interpretando, venenatas inde sententias emittunt. Parauerunt sagittas suas in pharetra, eadẽ verba scilicet, quæ scripturarum auctoritate iaculaturi sunt, in cordis occulto parauerunt, vt sagittent in obscura luna rectos corde, vt consenserint, Ecclesię lumine propter multitudinem imperitorum & carnalium obscurato, non se posse conuinci, corrumpant * bonos mores colloquiis prauis. *Tom. 8. Psalm. 10.*

Scriptura vitiosè interpretatæ arcus hæreticorum.

Hæretici in multitudine imperitoriũ & carnaliũ hominũ confidunt.

Sed quia non sagittas * tantùm, sed etiam vasa mortis dixit in arcu Dominum parasse, quæri potest, quæ sint vasa mortis, an fortè hæretici? Nam ipsi ex eodẽ arcu, id est, ex * eiusdem Scripturis in animas non charitate inflammandas, sed venenis perimendas insiliũt, quod non cõtingit nisi pro meritis. Propterea diuinæ prouidẽtiæ etiã ista dispositio tribuenda est. Non quia ipsa peccatores facit, sed quia ipsa ordinat cùm peccauerint. Malo enim voto per peccatũ legẽtes, malè coguntur intelligere, vt ipsa sit pœna peccati: quorũ tamen morte filij Catholicæ Ecclesiæ tanquam quibusdam spinis à somno excitantur, vt ad intelligentiã diuinarũ proficiant Scripturarum. *Oportet enim * & hæreses esse, vt probati,* inquit, *manifesti fiant inter vos*, hoc est, inter homines, cũ manifesti sint Deo. *To 8. Psal. 7. in hæc verba, Sagittas suas ardentibus effecit. Huc etiam pertinet articulus 7. cap. 12. de hæreticis.*

** Psalm. 7.*

** Alias eisdem.*

Praua scripturarũ intelligentia pœna est peccati, praua scilicet lectionis.

** 1. Cor. 11.*

VII. Litera Iudæos, Hæreticos, & carnales homines occidit, qui non spiritui, sed literæ sono adhærent.

FRequenter admonui charitatem vestram, fratres dilectissimi, vt his lectionibus, quæ diebus istis in

Ecclesia recitantur, non hoc tantùm attẽdere debeamus, quod ex litera sonare cognoscimus, sed remoto velamine literæ viuificantem spiritum fideliter requiramus. Sic enim dicit Apostolus: † *Litera occidit, spiritus autem viuificat.* Denique infœlices hæretici, dum solũ literæ aspiciunt sonum, quasi corpus sine anima, ita sine viuificante Spiritu mortui remanserunt. *Tom.* 10. *de temp. serm.* 70.

*2. Cor. 3. 3. Retrac. 13 In scripturis literæ sonus sine spiritu, corpus est sine anima.

Doctrina etenim illa qua mandatũ accipimus continenter rectéque viuendi, litera est occidẽs, nisi adsit viuificans spiritus. Neque enim solo illo modo intelligendum est quod legimus: † *Litera occidit, spiritus autẽ viuificat*: vt aliquid figuratè scriptum, cuius est absurda proprietas, non accipiamus, sicut litera sonat: sed aliud quod significat, intuentes, interiorem hominem spiritali intelligentia nutriamus. Quoniam *sapere secundùm carnem mors est, sapere autem secundũ spiritum, vita & pax. Velut si quisquam multa quæ scripta sunt in Cantica Canticorum carnaliter accipiat, nõ ad luminosæ charitatis fructum, sed ad libidinosæ cupiditatis affectum. *Tom.* 3. *de spirit. & lit. cap.* 4.

*2. Cor. 3. Non tãtùm in figuratis locutionib⁹, sed etiam in doctrina morum verum est, quod dixit Apostolus, litera occidit, &c.

* *Rom.* 8.

Quod ergo dixit * In medio (*duũm animaliũ cognoscêris*) non sic intelligendum est, quòd Christus inter nouum & vetus Testamẽtum sic fuerit medius, vt nec in nouo nec in veteri contineretur. Non ita est fratres charissimi, sed quòd ait in medio duũm animaliũ cognoscêris, hoc sentiendum est, quòd sit in medio veteris testamenti, & in medio noui: id est, intus in interiori & spiritali intellectu, non in litera, * quæ nõ solum Iudæos, sed etiam hæreticos omnes cõsueuit occidere, sed in spiritu qui omnes Christianos spiritaliter intelligentes viuificat. *Tom.* 10. *de temp. serm.* 100.

*Abac. 3. Christ⁹ quomodo in medio veteris Testamenti, & in medio noui. Est igitur etiam in nouo Testamento litera occidens, nisi adsit Spiritus.

VIII. *In rebus fidei & morum sacram scripturam ad proprios hominum sensus torquendam non esse.*

IN rebus obscuris atq; à nostris oculis remotissimis, si qua inde scripta etiam diuina legerimus, quæ possint salua fide qua imbuimur, aliis atque aliis patêre sentẽtiis, in nullã earũ nos prœcipiti affirmatione

*2. Cor. 3. Veritas scripturarũ nostra debet fieri sententia:

ita proiiciamus, vt si fortè diligentius discussa veritas eam rectè labefactauerit, corruamus: non pro sententia diuinarum scripturarũ, sed pro nostra ita dimicantes, vt eam velimus scripturarum esse, quæ nostra est, cùm potius eam, quæ scripturarum est, nostram esse velle debeamus. *Tom.* 3 *de Gẽnesi ad literã, lib.* 1. *cap.* 18.

*nequaquã pro scripturarum veritate vendicanda.

Omnia diuina eloquia salubria sunt bene intelligentibus, periculosa verò his qui ea volunt ad sui cordis peruersitatem detorquere, poti⁹ quã suum cor ad eorum rectitudinem corrigere. Hæc est enim in hominibus magna & vsitata peruersitas: quia cùm debeant viuere ipsi secundùm voluntatem Dei, Deum volunt viuere secundùm voluntatem suam. Et cùm ipsi nolunt corrigi, illum volunt depranari, rectum non arbitrantes, quod ille vult, sed quod ipsi volunt. *Tomo* 8. *Psalm.* 138. *concione* 1.

Diuina eloquia nõ sũt ad humani cordis peruersitatem detorquẽda, sed humanũ cor ad ea poti⁹ corrigẽdum.

Petilianus dixit: Si Cathedram vobis miseri vendicatis, vt superius diximus, habetis illã profectò, quam Dauid Propheta Psalmographus † pestilentiæ Cathedram pronunciauit: Vobis enim iustè relicta est, quia in ea sancti sedere non possunt. Augustinus respondit. Et hæc non vides non aliqua esse documenta, sed vana conuicia? Hoc enì est illud, quod paulò antè dixi, verba legis diciris, sed in quos dicatis non attẽditis, sicut Diabol⁹ verba legis dicebat, sed cui diceret, nõ agnoscebat. Ille caput nostrum † sursum ascensurũ, deorsum volebat deiicere? vos autẽ corpus eiusdẽ capitis, quod per totam terrã diffusum est, ad exiguã partem vultis redigere. *Tom.* 7. *contra lit. Petil. Donat. lib.* 2 *cap.* 51.

† *Psalm.* 1.

*Hæretici incitandis scripturis diabolũ imitãtur.

† *Matth.* 4.

O vita pauperum Deus meus, in cuius sinu non est cõtradictio, plue mihi mitigationes in cor, vt patienter tales feram, qui non mihi hoc dicunt, quia diuini sunt, & in corde famuli tui viderunt quod dicunt, sed quia superbi sunt, nec nouerunt Mosis sententiã, sed amant suã, nõ quia vera est, sed quia sua est. Alioquin & aliam verã pariter amarent, sicut & ego amo, quod dicunt, quando verum dicunt, non quia ipsorum est, sed quia verũ est: & ideò iãm nec ipsorũ est, quia verũ est. Si autem ideò amant illud, quia verum est, iam & ipsorum est, & meum est: quoniam in commune om-

*Quidam sententiam aliquã amant, nõ quia vera est, sed quia sua est.

aium est veritatis amatorum. Illud autem quod contendunt non hoc sensisse Mosem quod ego dico, sed quod ipsi dicunt, nolo, nō amo quia etsi ita est, tamen ista temeritas, non scientiæ sed audaciæ est, nec visus sed typhus eam peperit. Ideóque Domine tremenda sunt iudicia tua, quoniam veritas tua, nec mea est, nec illius aut illius, sed omniū nostrûm, quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens nos, vt nolimus eam habere priuatā, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu omnibus ad fruendum proponis, sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, à communi propellitur ad sua, hoc est, à veritate ad mendacium. Qui enim* loquitur mendacium, de suo loquitur. *Tom. 1. Confessionum, lib. 12. cap. 25.*

Veritas nec mea, nec tua sed omniū.

**Ioan. 8.*

IX. *Multos esse posse, eósque veros scripturæ sensus, & quid hîc prudenti viro sit faciendum.*

QVatuor modi à quibusdam scripturarū tractatoribus traduntur legis exponendæ, secundùm historiam, secundùm allegoriam, secūdùm analogiam, secundum ætiologiā. Historia est, cùm siue diuinitus, siue humanitus res gesta commemoratur. Allegoria, cùm figuratè dicta intelligūtur. Analogia, cùm veteris & noui Testamentorū congruentia demonstratur. * Ætiologia, cùm dictorum factorúmque causæ redduntur. *To. 3. de Genesi ad lit. imperfect. cap. 2. Eadem habes exemplis fusè declarata. Tom. 6. de vtilit. credēdi. c. 3.*

Quatuor modi exponēdi scripturas.

**aliâs Etymologia.*

Cum diuinos libros legimus in tanta multitudine verorum intellectuū, cui de paucis verbis eruuntur, & sanitate Catholicæ fidei muniuntur, id potissimū *diligamus, quod certū apparuerit eū sensisse, quem legimus. Si autē hoc later, id certè quod circunstantia scripturæ nō impedit, & cum sana fide concordat. Si autē & scripturę circunstātia pertractari ac discuti non potest, saltē id solū q̄ fides sana præscribit. Aliud est enī, quid potissimū scriptor senserit, nō dignoscere: aliud autē à regula pietatis errare. Si vtrūq; videtur, perfectè se habet fructus legētis. Si verò vtrunq; vitari nō potest, etiam si voluntas scriptoris incerta sit, sanæ fidei congruam non inutile est tenuisse sententiā. *Tom. 3. de Genesi ad literam, lib. 1. cap. 21.*

** aliâs eligamus. Certa et tuta regula scripturæ intelligendi.*

Non asserit scriptura nisi Catholicam fidem, rebus præteritis, præsentibus & futuris. Præteritorum narratio est: futurorum prænunciatio: præsentium demonstratio. *Tom. 3. de doct. Christ. lib. 3. cap. 10.*

Cum alius dixerit, hoc sensit (*auctor scripturæ*) quod ego: & alius, imò illud quod ego: religiosius me arbitror dicere, cur non vtrunque potius, si vtrunque verum est? Et si quid tertium, & si quid quartū, & si quid omnino aliud verum quispiam in his verbis videt, cur nō illa omnia vidisse credatur, per quem vnus Deus sacras literas vera & diuersa visuris multorū sensibus temperauit? Ego certè quod intrepidus de corde meo pronuncio, si ad culmē auctoritatis aliquid scriberē, sic mallem scribere, vt quod veri quisque de his rebus capere posset, mea verba resonarent, quàm vt vnam veram sententiam ad hoc apertius ponerem, vt excluderem cæteras, quarum falsitas me nō posset offendere. Nolo itaque Deus meus tam præceps esse, vt hoc illum virum de te meruisse non credam. Sensit ille omnino in his verbis, atque cogitauit, cùm ea scriberet, quicquid hîc veri potuimus inuenire, & quicquid nos non potuimus, aut nondum possumus, & tamē in eis inueniri potest. *Tom. 1. lib. 12. Confess. cap. 31.*

Scriptura sacra sic diuinitus inspirata est, vt plures sensus veros admittat.

X. *Sacram scripturam iuxta eum sensum interpretandam esse, quem in communi doctorum consensu tenuit & tenet sancta mater Ecclesia.*

EGO VERO Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ cōmoueret auctoritas. Quibus ergo obtemperaui dicentibus, Credite Euangelio: cur eis non obtemperem dicentibus mihi, Nolite credere Manichæo? Elige quid velis. Si dixeris, crede Catholicis, ipsi me monent, vt nullam fidem accommodem vobis. Quapropter non possum illis credēs, nisi tibi non credere. Si dixeris, Noli catholicis credere: non rectè facies per Euangelium me cogere

Euangelio credimus propter Ecclesiæ auctoritatem.

Cuius Ecclesiæ iudicium secuti su-

mus in credendo scripturis, eiusdem sententiam sequi debemus, in hæresibus damnandis.

ad Manichæi fidē, quia ipsi Euāgelio Catholicis prædicantibus credidi. Si autem dixeris, Rectè credidisti Catholicis laudantibus Euāgelium, sed non rectè illis credidisti vituperantibus Manichæum. Vsque adeò me stultum putas, vt nulla reddita ratione, quod vis credam, quod non vis non credam? Multò quippe iustius & cautius facio, si Catholicis, quoniam semel credidi, ad te nō trāseo, nisi me non credere iusseris, sed manifestissimè ac apertissimè scire aliquid effeceris. Quocircа si mihi rationē redditurus es, dimitte Euāgelium. Si ad Euangelium te tenes, ego ad eos me teneam, quibus præcipientibus Euangelio credidi: & his iubentibus tibi omnino nō credam. Quòd si fortè in Euāgelio aliquid apertissimum de Manichæi Apostolatu inuenire potueris, infirmabis mihi Catholicorū auctoritatem, qui iubēt, vt tibi non credam. Qua infirmata, iam nec Euangelio credere potero, quia per eos illi crediderā: ita nihil apud me valebit, quicquid inde protuleris. Quapropter si nihil manifestum de Manichæi Apostolatu in Euangelio reperitur, Catholicis potius credam, quàm tibi. Si autem inde aliquid manifestum pro Manichæo legeris, nec illis, nec tibi: illis, quia de te mihi mentiti sunt: tibi autem, quia eam scripturam mihi profers, cui per illos credideram, qui mihi mentiti sunt. Sed absit, vt Euangelio ego nō credam. Illi enim credens, non inuenio, quomodo possim etiam tibi credere. Apostolorum * enim nomina, quæ ibi leguntur, nō inter se continent nomen Manichæi. In locum autem traditoris Christi qui successerit, in Apostolorum actibus legimus: * cui libro necesse est me credere, si credo Euangelio: quoniā vtrāque scripturam similiter mihi Catholica commendat auctoritas. *Tom.6.contra Epis.Manichæi, cap.5.*

Ecclesiæ Catholicæ auctoritate infirmata, nec Euangelio credendum.

** Matth.10 Marc.3. Luc.6.*

** Act.1.*

Necessum est illis scripturis credere, quas Catholica commendat auctoritas.

Christū ipsum, quomodo apparere hominibus voluit, qui istis etiam vulgaribus oculis visus esse prædicatur, ego non vidi: quibus de illo crediderim, vt ad te iam tali fide præstructus accedam, nullis me video credidisse, nisi populorum atque gentium confirmatæ opinioni, ac famæ admodum celeberrimæ: hos autē populos Ecclesiæ Catholicę mysteria vsquequa-

que occupasse. Cur non igitur apud eos potissimum diligentissimè requiram, quod Christus præceperit, quorum auctoritate commotus, Christum aliquid vtile præcepisse iam credidi? Túne mihi melius expositurus es, quid ille dixerit, quē fuisse, aut esse non putarem, si abs te mihi hoc commēdaretur esse credendū? Hoc ergo credidi, vt dixi, famæ, celebritate, cōsensione, vetustate, roboratæ. Vos autem & tā pauci, & tam turbulenti, & tam noui, nemini dubium est, quin nihil dignum auctoritate proferatis. Quæ igitur ista tanta dementia est? Illis crede, Christo esse credendum: & à nobis disce, quid dixerit: Cur obsecro te? Nam si illi deficerēt, nec me quicquam docere possent: multò facilius mihi persuaderem, Christo non esse credendū, quàm de illo cuiquam, nisi ab his, per quos ei credidissem, discendum. O ingentem confidentiam, vel potius ineptiam: ego te doceo, quid Christus præceperit, cui credis. Quid si non ei crederem, num aliquid de illo me docere posses? Sed oportet, inquit, vt credas. Nū vobis eum commendātibus? Non, inquit, nam nos illos, qui ei credūt, ratione ducimus. Cur igitur illi credam? Quia fama fundata est. Vtrum per vos, an per alios? Per alios, inquit. Illis ergo credam, vt tu me doceas? Deberem fortasse, nisi me hoc illi præcipuè monerent, vt omnino ad te non accederem: dicunt enim perniciosas vos habere doctrinas. Respondebis, mentiuntur. Quomodo igitur eis de Christo credā, quem non viderunt: de te non credam, quem nolunt videre? Scriptis, ait, crede. At scriptura omnis, si noua & inaudita proferatur, vel commendetur à paucis, nulla confirmante ratione, non ei, sed illis, qui eam proferunt, creditur. Quamobrem scripturas istas si vos profertis tam pauci & incogniti, non libet credere: simul etiam contra promissum facitis, fidem potius imperando, quàm reddendo rationem. Rursus me ad multitudinem famámque reuocabis. Cohibe tandem pertinaciam, & nescio quam indomitam propagandi nominis libidinem: & mone potius, vt huius multitudinis primates quæram, & quæram diligentissimè ac laboriosissimè, vt ab his potius de his

A quibus didicim⁹ christo esse credēdū, ab eis quid christ⁹ dicat, aut velit, discam⁹ oportet.

Hæresiarcharum pertinacia, & propagandi nominis indomita li-

bido. *Vt de literis sacris aliquid discamus, quæ rendi nobis sunt primates ei⁹ multitudinis, cuius traditione sacras esse literas illas credidimus.*

literis aliquid discam. Qui si non essent, discendum omnino esse nescirem. Tu verò in latebras tuas redi, nec quicquam insidiare sub nomine veritatis, quam conaris eis adimere, quibus auctoritatem ipse concedis. *Tom. 6. de vtilitate credendi, cap. 14.*

Si vnaquæque disciplina, quãquam vilis & facilis, vt percipi possit, doctorem aut magistrum requirit: quid temerariæ superbiæ plenius, quàm diuinorum Sacramentorũ libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? *Ibidem cap. 17.*

Nihil temerariæ superbiæ plenius, quàm sacros libros ab interpretibus suis nolle cognoscere.

Nobis tutum est in ea (*de obscura quadam quæstione sermo est*) non progredi aliqua temeritate sentẽtiæ, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt: id autem sit cura securæ vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri, & saluatoris Iesu Christi, vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum est. *To. 7. de Baptis. cõtra Donatistas, lib. 7. cap. 53. Et contra Cresco. lib. 1. cap. 33.*

Reuerenti erga Concil. Securæ vocis est, asserere, quod vniuersalis Ecclesiæ cõsensione roboratum est.

XI. *Ex obscuris & dubiis scripturæ locis non esse contra ea, quæ in eadem scriptura aperta sunt, argumentandum.*

Ecclesia quo modo demonstrãda.

Ecclesiam suam demonstrent (*Donatistæ*) si possunt, non in sermonibus & rumoribus Afrorum, non in Concilijs Episcoporum suorum, non in literis quorumlibet disputatorum, non in signis & prodigijs fallacibus, quia etiam contra ista verbo Domini præparati & cauti redditi sumus: sed in præscripto legis, in Prophetarum prædictis, in Psalmorum cantibus, in ipsius Pastoris vocibus, in Euangelistarum prædicationibus & laboribus, hoc est, in omnibus canonicis sanctorum librorum auctoritatibus. Nec ita vt ea colligant & commemorent, quę obscurè vel ambiguè vel figuratè dicta sunt, quæ quisque sicut voluerit, interpretetur secũdum sensum suum. Talia enim rectè intelligi exponique non possunt, nisi prius ea, quæ apertissimè dicta sunt, firma fide teneantur. *Tom. 6. de vnitate Ecclesiæ, cap. 16.*

Quæ sunt in scripturis obscura, ambigua, vel figuratè dicta, nequitũt rectè intelligi, sine firma fide eorum, quæ apertè dicuntur.

Videtis enim illud vnicum, quod proferre cõsueuistis. *vbi pascis, *vbi cubas in meridie:* quemadmodũ excusis omnibus eiusdẽ loci verbis, longè aliud indicat, quàm vos putatis. Et si hoc sonaret, quod vultis, Maximinianistæ vos in eo vincerent. Magis enim meridies prouincia Byzantium Tripolis, vbi illi sunt, quicunque sunt, quàm Numidia, vbi vos præpolletis. Ita ergo ipsi germanius & distinctius possunt de meridie gloriari, vt eos excludere ab hac sentẽtia nõ possitis, nisi in illis verbis verũ sensum & Catholicum teneatis, ostendentes eis, secundum quatuor angulos orbis terrarum, ab Austro magis, quàm ab Africa esse meridiem: secundum autem figuratas scripturarum locutiones, perfectam mentis illuminationem feruorémque maximum charitatis, vocari meridiem. *Ibidem paulò post. A scriptura ad catholicum intellectum Donatistas prouocat. To. 7. contra Epist. Parmen. lib. 2. cap. 10.*

* *cant. 1.*

In verbis scripturæ verus & catholicus sensus tenendus.

XII. *Linguarum peritiam, artium & Philosophiæ cognitionem, vtilem esse ad scripturarum, cùm intelligentiam, tum tractationem.*

LINGVARVM PERITIA.

Vtilitas linguæ Græcæ & Hebrææ.

Latinæ linguæ homines quos nunc instruẽdos suscepimus, & duabus alijs ad scripturarũ diuinarũ cognitionẽ habent opus, Hebræa scilicet & Græca, vt ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit Latinorũ interpretum infinita varietas, quanquam & Hebræa verba non interpretata sæpe inueniamus in libris, sicut Amẽ, Alleluya, & Racha, & Osana, & si qua sunt alia. *Et paulò post.* Sed non propter hæc pauca, quæ notare atque interrogare facillimũ est, sed propter diuersitates, vt dictũ est, interpretum, illarum linguarũ est cognitio necessaria. Qui enim scripturas ex Hebræa lingua in Græcam verterunt linguam, numerari possunt: Latini autem interpretes nullo modo. Vt enim cuique, primis fidei temporibus, in manus venit codex Græcus, & aliquantulũ facultatis sibimet vtriusque linguæ habere videbatur, ausus est interpretari. Quæ quidem res plus adiuuit intelligentiam, quàm impediuit, si modò legentes,

non sint negligentes. Nam nonnullas obscuriores sententias, plurium codicum sæpe manifestauit inspectio. *Tom.3.de doctri. Christian.lib.2.cap.11.& 12.*

HISTORIA.

Cognitionis temporum vtilitas.

Quicquid de ordine temporum transactorum indicat ea quæ appellatur Historia, plurimum nos adiuuat ad sanctos libros intelligendos, etiam si prȩter Ecclesiã puerili eruditione discatur. Nã & per Olympiadas, & per Consulũ nomina multa sæpe quæruntur à nobis: & ignorantia consulatus, quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coegit errare, vt putarent quadraginta sex annorum ętate passum esse Dominum, quia per tot annos *ædificatum esse templum dictum est à Iudæis, quod imaginẽ Dominici corporis habebat. Et annorum quidem ferè triginta *baptizatum esse retinemus auctoritate Euãgelica: Sed postea quot annos in hac vita egerit, quanquam textu ipso actionũ eius animaduerti possit: tamen ne aliũde caligo dubitationis oriatur, de historia gentium collata cũ Euangelio, liquidius certiúsque colligitur. Tunc enim videbitur non frustra dictum esse, quòd quadraginta sex annis *templum ædificatũ sit: vt cùm referri iste numerus ad ætatem Domini non potuerit, ad secretiorem institutionem humani corporis referatur, quo indui propter nos non dedignatus* est vnicus Dei filius, per quem * facta sunt omnia. De vtilitate autem historiæ, vt omittam Græcos, quãtam noster Ambrosius quæstionem soluit, calumniãtibus Platonis lectoribus & dilectoribus: qui dicere ausi sunt, omnes Domini nostri Iesu Christi sentẽtias, quas mirari & prædicare coguntur, de Platonis libris eum didicisse, quoniam longè ante humanum aduentũ Domini, Platonem fuisse negari nõ potest: Nónne memoratus Episcopus considerata historia gentium, cùm Platonem reperisset Hieremiæ Prophetæ temporibus profectum fuisse in Ægyptum, vbi tũc ille Propheta erat, probabilius esse ostẽdit, quòd Plato potius nostris literis per Hieremiã fuerit imbutus, vt illa posset docere vel scribere, quæ iure laudantur? Ante literas enim gẽtis Hebræorũ, in qua vnius Dei cultus emicuit, ex qua secũ-

**Ioan.2.*
**Luc.3.*
**Ioan.2.*
**Philip.2.*
**Ioan.1.*
D. Ambrosius probabiliter ostendit, Platonẽ, quæ bene scripsit, à Hieremia Propheta accepisse.

dùm carnem venit Dominus noster, nec ipse quidem Pythagoras fuit, à cuius posteris Platonem theologiã didicisse isti asserunt. Ita considerati temporibus fit multò credibilius istos potius de literis nostris habuisse, quæcũque bona & vera dixerũt, quàm de Platonis Dominũ nostrũ Iesum Christũ, quod dementissimũ est credere Narratione autẽ historica, cũ præterita etiã hominũ instituta narrantur, non inter humana instituta ipsa historia numeranda est: quia iã quæ transierunt, nec infecta fieri possunt, in ordine temporum habenda sunt, quorum est conditor & administrator Deus. *Ibidem cap.28.*

Naturalis historiæ cognitio valde cõmoda ad intelligẽtiam scripturarũ.

Est etiam narratio demonstrationi similis, qua non præterita, sed præsentia indicantur ignaris. In quo genere sunt, quæcunque de locorũ situ, naturísque animaliũ, lignorum, lapidũ, herbarũ, aliorúmve corporũ scripta sunt. De quo genere superius egimus, eámque cognitionẽ valere ad ænigmata scripturarũ soluenda docuimus. *Ibidem cap.29.*

RHETORICA ET DIALECTICA.

Nõ eloquẽtiæ facultas, sed malè ea vtentiũ peruersitas culpabilis.

Sunt etiam quædã præcepta vberioris disputationis, quæ iã eloquentia nominatur, quæ nihilominus vera sunt, quanuis eis possint etiam falsa persuaderi. Sed quia & vera esse possunt, nõ est facultas ipsa culpabilis, sed ea malè vtentium peruersitas. Nam neque hoc ab hominibus institutũ est, vt veritatis expressio conciliet auditorem, aut vt facilè, quod intendit, insinuet breuis & aperta narratio, & varietas eius sine fastidio teneat intentos, & cæteræ huiusmodi obseruationes: quæ siue in falsis, siue in veris causis, veræ sunt tamẽ, in quantum vel sciri vel credi aliquid faciunt, aut ad expetendũ fugiendũque animos mouent, & inuentæ potius, quòd ita se habeant, quã vt ita se haberẽt institutæ. Sed hæc pars cùm discitur, magis vt proferamus ea quæ intellecta sunt, quàm vt intelligamus adhibenda est. *Ibidem cap.36.& 37.*

Dialectica plurimũ valet ad penetranda &

Sed disputationis disciplina ad omnia genera quæstionum, quæ in literis sanctis sunt penetrãda & dissoluenda, plurimum valet: tãtùm ibi cauẽda est libi-

dissoluenda oĩa genera quæstionum in sacris literis.

do rixandi,& puerilis quædam ostentatio decipiendi aduersariũ.Sunt enim multa quæ appellantur sophismata,falsæ conclusiones rationum, & plerunque ita veras imitantes,vt non solùm tardos, sed ingeniosos etiam,minus diligenter attentos decipiant. Proposuit enim quidam,dicens ei,cum quo loquebatur, Quod ego sum,tu non es.At ille cõsensit. Verum enim erat ex parte,vel eo ipso quòd iste insidiosus, ille simplex. Tunc iste addidit:Ego autem homo sum. Hoc quoque cùm ab illo accepisset,conclusit dicens.Tu igitur non es homo. Quod genus captiosarum cõclusionũ, scriptura quantũ existimo detestatur illo loco, vbi dictum est:* Qui sophisticè loquitur, odibilis est.Quãquam etiam sermo non captiosus, sed tamẽ abũdantius,quàm grauitatem decet,verborũ ornamenta cõsectans,sophisticus dicatur.*Ibidem,cap.31.*

* *Eccle.37.*

ARITHMETICA, MVSICA, Astrologia.

Numerorũ imperitia multa facit non intelligi ĩ scripturis.

Numerorum imperitia multa facit non intelligi, trãslatè ac mysticè posita in scripturis. Ingeniũ quippe, vt ita dixerim, ingenuum non potest non moueri quid sibi velit, quòd & * Moyses,& † Helias,& ipse Dominus * quadraginta diebus ieiunauerunt. Cuius actionis figuratus quidam nodus, nisi huius numeri cognitione & cõsideratione nõ soluitur. Habet enim denariũ quater,tanquã cognitionem omnium rerum intextam tẽporibus.Quaternario quippe numero, & diurna & annua curricula peraguntur.Diurna maturinis,meridianis, vespertinis, nocturnísque horarum spacijs:Annua,vernis,æstiuis,autũnalibus, hyemalibúsque mensibus.A temporum autẽ delectatione, dũ in temporibus viuimus, propter æternitatẽ in qua viuere volumus,abstinẽdum & ieiunandum est, quãuis temporũ cursibus ipsa nobis insinuetur doctrina cõtemnendorum temporum & appetendorum æternorum.Porrò autem denarius numerus creatoris atque creaturæ significat scientiam : nam trinitas creatoris est,septenarius autem numerus creaturã indicat,propter vitam & corpus.Nam in illa tria sunt : vnde etiã toto corde,tota anima,tota mẽte diligendus est Deus.

* *Deut.9.*
† *3.Reg.19.*
* *Matth.4.*
Marc.1.
Luc.4.

A tẽporum delectatione propter æternitatẽ abstinendum est.

In corpore autem quatuor manifestissima apparent, quibus constat ,elementa.In hoc ergo denario dum tẽporaliter nobis insinuatur, id est quater ducitur ,castè & continenter à temporũ delectatione viuere,hoc est quadraginta diebus ieiunare monemur. Hoc lex, cuius persona est in Moyse,hoc prophetia,cuius personã gerit Helias,hoc ipse Dominus monet,qui tanquam testimonium* habẽs ex lege & Prophetis medius inter illos in monte * tribus discipulis videntibus atque stupentibus claruit. *Et paulò post.*Ita multis alijs atque alijs numerorũ formis quædam similitudinum in libris sanctis secreta promuntur, quæ propter numerorum imperitiam legentibus clausa sunt. *Ibidem cap.16.*

Figura & mysteria ieiunij quadragesimalis.
* *Luc.24.*
* *Matt.17.*
Marc.9.

Non pauca etiam claudit atque obtegit nonnullarũ rerum musicarum ignorantia. Nam & de Psalterij & citharæ differentia, quidam non inconcinnè aliquas rerum figuras aperuit:* & decem chordarum psalterium non importunè inter doctos quæritur,vtrũ habeat aliquam Musicæ legem,quæ ad tantum neruorũ numerum cogat,an verò si non habet, eo ipso magis sacratè sit accipiẽdus ipse numerus:vel propter decalogũ legis(de quo item numero si quæratur, non nisi ad creatorem creaturámque referendus est) vel propter superius expositum ipsum denarium. Et ille numerus ædificationis templi commemoratus in Euãgelio * quadraginta scilicet & sex annorũ, nescio quid musicum sonat,& relatus ad fabricam dominici corporis,propter quam templi mẽtio facta est,cogit nõnullos hæreticos consiteri,filiũ Dei non falso, sed vero & humano corpore indutum : & numerum quippè & musicã plerisque locis in sanctis Scripturis posita honorabiliter inuenimus.*Ibidem.*

* *Psal.31. & 32.*
* *Ioan.2.*

Numeri & Musices cõmendatio.

Syderum autem cognoscendorũ non narratio, sed demonstratio est, quorum perpauca Scriptura commemorat. Sicut autẽ plurimis notus est lunæ cursus, qui etiam ad passionem Domini anniuersariè celebrandam solenniter adhibetur : sic paucissimis cæterorum quoque syderum vel ortus vel occasus, vel alia quęlibet momẽta sine vllo sũt errore notissima. Quæ

Lunæ cursus ad passionẽ Domini anniuersariè solẽniter celebrãdam adhibetur.

Universidad de Deusto Biblioteca

per seipsam cognitio, quanquã superstitione quosdã non alliget, non multum tamen ac propè nihil adiuuat tractationem diuinarũ scripturarũ, & infructuosa intentione plus impedit. Et quia familiaris est perniciosissimo errori fatua fata cantantiũ, commodius honestiúsque contemnitur. *Ibidem cap.29.*

De Geometria, quam Astrologiæ parentem, de ordine lib.2.cap.15.facit, eandem Augustin. ferret sententiam. Sed prudens lector intelligit, in eo quòd damnat, Augustinum ad sua magis tempora respexisse, vtilitatem verò harum, & in scripturarum interpretatione & in Ecclesiæ vsu vnam ac eandem esse, quæ semper fuit.

PHILOSOPHIA.

Philosophi autem, qui vocantur, si qua fortè vera & fidei nostræ accommoda dixerũt, maximè Platonici, non solùm formidanda non sunt, sed ab eis etiã tanquam iniustis possessoribus in vsum nostrũ vendicanda. Sicut enim Ægyptij, non solùm idola habebãt & onera grauia, quę populus Israël detestaretur & fugeret, sed etiã vasa * atque ornamenta de auro & argento, & vestem, quæ ille populus exiens de Ægypto, sibi potius tanquam ad vsum meliorem clãculo vendicauit, nõ auctoritate propria, sed præcepto Dei ipsis Ægyptijs nescienter cõmodantibus ea, quibus non bene vtebantur: sic doctrinæ omnes gentilium, non solùm simulata & superstitiosa figmenta, grauésq; sarcinas superuacanei laboris habent, quæ vnusquisque nostrũ, duce Christo de societate gentiliũ exiens, debet abominari & deuitare: sed etiã liberales disciplinas vsui veritatis aptiores, & quædam morũ præcepta vtilissima continent, déque ipso vno Deo colẽdo nõnulla vera inueniuntur apud eos: quod eorũ tãquam aurum & argentum, quod non ipsi instituerũt, sed de quibusdã quasi metallis diuinæ prouidẽtiæ, quæ vbique infusa est, eruerunt, & quo peruersè atq; iniuriosè ad obsequia dæmonum abutuntur, cùm ab eorum misera societate sese animo separat, debet ab eis auferre Christianus ad vsum iustũ prædicãdi Euangelij.

** Exod.11. & 12.*

Gẽtiliũ scripta, etiã liberales disciplinas vsui veritatis aptas cõtinẽt, quibus Christiani, tanquã Aegypti spoliis, ritè vtuntur.

Vestem

Vestem quoque illorum, id est, hominum quidem instituta, sed tamẽ accõmodata humanæ societati, qua in hac vita carere non possumus, accipere atque habere licuerit, in vsum conuertẽda Christianũ: nã quid aliud fecerunt multi boni fideles nostri? Nónne aspicimus quanto auro & argẽto & veste suffarcinatus, exierit de Ægypto Cyprianus doctor suauissimus, & martyr beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus, Optatus, Hilarius: vt de viuis taceã, quãto innumerabiles Græci? Quod prior ipse fidelissimus Dei famul⁹ Moyses fecerat, de quo scriptũ est, * quòd eruditus fuerit omni sapientia Ægyptiorum. Quibus omnibus viris superstitiosa gentium consuetudo, & maximè illis temporibus, cùm Christi iugũ decutiẽs, Christianos persequebatur, disciplinas quas vtiles habebat, nunquam cõmodaret, si eas in vsum vnius Dei colendi, quo vanus Idolorũ cultus extingueretur, cõuersum iri suspicaretur: sed dederunt aurũ, argentũ, & vestem suam exeunti populo Dei de Ægypto, nescientes quemadmodũ illa quæ dabãt, in Christi obsequium redderẽtur. Illud enim in Exodo * factum, sine dubio figuratũ est, vt hoc præsignaret, quod sine pręiudicio alterius, aut paris, aut melioris intelligẽtię dixerim. *Ibidem cap. 40.*

Cyprianus aliique innumerabiles viri tam græci quàm latini humana instituta siue dogmata quibus perfecte imbuti erãt in vsum conuerterunt Christianũ

** Act.7*

** Exod.11. & 12.*

DE SACRIS TRADITIONIBVS. CAP. VIII.

I. Traditiones Apostolorum & Ecclesiæ præsertim continua ad nos vsque successione deriuatas, diligenter cognoscendas & retinendas esse.

Apostolica traditio fons vnde canales in nostra tẽpora dirigendi.

QVod autẽ nos admonet, (*Cyprianus*) vt ad fontem recurramus, id est, ad Apostolicã traditionem, & inde canalem in nostra tẽpora dirigamus, optimũ est, & sine dubitatione fac ẽdũ. *Tom.7.de Baptis. cõtra Donatistas, lib.5.cap.26.*

Ecclesiæ regula sanctáq;

Ecclesiæ regula sanctáq; Patrum traditio atque iu-

K

Patrũ traditio firma solidáque permaneat. Ecclesia catholica ab Apostolicis sedibus vsque ad præsentes Episcopos certa successione perducta.

dicia, in perpetuum firma, solidáque permaneant. *To. 10. ser. de tempore. 191. qui est tertius de Trinitate.*

Dicet illam narrationẽ non esse Matthæi, qua Matthæi esse dicit vniuersa Ecclesia, ab Apostolicis sedibus, vsque ad præsentes Episcopos, certa successione perducta. Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem forte librũ Manichæi, vbi Iesus negatur esse natus ex virgine. Sicut ergo ego credo illum librũ esse Manichæi, quoniã ex ipso tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per discipulos eius certa successione prępositorum vestrorum ad vestra vsque tempora custoditus atque perductus est: sic & istum librum crede esse Matthæi, quẽ ex illo tempore, quo Matthæus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum Ecclesia certa connexionis successione vsque ad tempora ista perduxit. *To. 6. contra Faustum Manich. lib. 28 c. 2.*

Palàm est, quòd in re dubia ad fidem valet auctoritas Ecclesiæ Catholicæ, ab ipsis fundatis Apostolorum sedibus, vsque in hodiernum diem, succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmata. *citatur ex li. cont. Manich. dist. 11. cap. Palàm.*

II. Euangelistas in scribendo Euangelio, magna ex parte traditionem secutos.

APostoli non solùm ea, quæ ex ore Christi audita, vel ab illo sub oculis suis operata, dicta & facta meminerãt, verùmetiam quæ priusquã illi per discipulatũ adhæserãt, in eius natiuitate, vel infantia, vel pueritia diuinitus gesta & digna memoria, siue ab ipso, siue à parẽtibus eius, siue à quibuslibet aliis certissimis indiciis, & fidelissimis testimoniis requirere & cognoscere potuerunt, impositò sibi Euangelizãdi munere, generi humano annunciare curarunt. Quorum quidam, hoc est, Matthæus & Ioãnes etiam scripta de illo, quæ scribenda visa sunt, libris singulis ediderũt. Ac ne putaretur, quod attinet ad percipiendum & prædicandum Euangelium, interesse aliquid, vtrum illi annuncient, qui eundem Dominum hîc in carne apparentẽ discipulatu famulãte secuti sunt: an ij, qui ex illis fideliter cõperta crediderũt diuinã prouidẽtia pro-

curatum est per Spiritum sanctum, vt quibusdã etiam ex illis, qui primos apostolos sequebantur, non solùm annunciandi, verumetiam scribendi Euangelium tribueretur auctoritas. Hi sunt Marcus & Lucas. *Tom. 4. de consensu Euang. lib. 1. cap. 1.*

Marcus & Lucas ex traditione Apostolica sua Euãgelia scripserunt.

O mirabilem insaniam de Christo aliquid narranti nolle credi Matthæo, & velle credi Manichæo. Si Matthæus nõ interfuit, cùm Christus dixisset, * Non veni soluere legem aut Prophetas, sed adimplere: & propterea nõ est ei credendũ, nunquid Manichæus interfuit, aut iam vel natus fuit, cum Christus inter homines appareret? Secũdum ergo hanc fidei vestræ legẽ, nihil ei de Christo testificanti credere debuistis. Nos autem non propterea dicimus, non credendum esse Manichæo, quia dictis factísque Christi nõ interfuit, & lõgè pòst natus est: sed quia de Christo cõtra Christi discipulos loquitur, & contra Euangeliũ, quod illorum auctoritate firmatum est. Habemus enim Apostoli vocem, qui in Spiritu sancto tales venturos esse cernebat. Vnde fidelibus dicebat: * *Si quis vobis Euangelizauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit.* Nam ã nemo de Christo vera dicit, nisi qui eũ præsens vidit & audiuit, hodie de illo nemo vera dicit. Porrò si hodie propterea de illo fidelibus eius vera dicuntur, quia illi qui viderunt & audierunt, vel prædicando vel scribendo ea disseminauerunt, cur ex ore Ioannis cõdiscipuli sui nõ posset vera Matthæus audire de Christo, vbi ille adfuit, & ipse nõ adfuit, si ex libro Ioannis possumus vera loqui de Christo, nõ solùm nos tantò post nati, sed etiam post nos alij nascituri? Hinc enim non solùm Matthæi, verũetiam Lucę ac Marci Euangelium, qui eosdem discipulos secuti sunt, in non imparem auctoritatem receptum est. *To. 6. contra Faust. Manichæum, lib. 17. cap. 3.*

Non propterea non credendum Matthæo, quia omnibus dictis & factis christi non interfuit.

* *Matth. 5.*

* *Gal. 1.*

Matthæo credimus ex traditione quædã scribenti, sicut & cæteris Euangelistis, dum & ipsi ex traditione scribunt.

III. Ex traditione haberi, hanc esse Scripturam canonicam, illam verò non.

VSque adeò inuicta sunt, quæ aduersus vos de diuinis codicib⁹ proferũtur, vt nõ sit aliud qd dicatis, nisi eos esse falsatos. Quæ auctoritas literarum ape-

tiri, quis facer liber euolui, quod documentũ cuiuslibet scripturæ ad conuincendos errores exeri potest, si hæc vox admittitur, si alicuius ponderis æstimatur? Aliud est istos libros non accipere, & nullo eorũ vinculo detineri, quod pagani de omnibus libris nostris, quod Iudæi de nouo Testamẽto faciunt, quod deniq; nos ipsi de vestris, & aliorũ hæreticorum, si quos suos & proprios habent, vel de his qui vocãtur Apocryphi: non quòd habendi sint in aliqua auctoritate secreta, sed quia nulla testificationis luce declarati, de nescio quo secreto, nescio quorũ præsumptione prolati sunt. Aliud est ergo auctoritate aliquorum vel librorũ, vel hominum non teneri, & aliud est dicere: Iste quidem vir sanctus omnia vera scripsit, & ista Epistola ipsius est, sed in ea ipsa hoc eius est, hoc non est eius. Vbi cũ ex aduerso audieris, proba: non confugias ad exemplaria veriora, vel plurium codicum, vel antiquorum vel linguæ præcedentis, vnde hoc in aliam linguã interpretatum est: sed dicas, inde probo hoc illius esse, illud non esse, quia hoc pro me sonat, illud cõtra me. Tu es ergo regula veritatis: quicquid contra te fuerit, non est verum. Quid si alius simili insania, sed tamen qua tua duritia confringatur, existat & dicat: Imò illud, quod pro te sonat, falsum est: hoc autẽ quod contra te est, verum est: quid acturus es, nisi fortè alium librum prolaturus, vbi quicquid legeris, secundũ tuam sententiam possit intelligi? Hoc si feceris, non de aliqua eius particula, sed de toto audias contradicentem & clamantem falsus es: Quid ages? Quò te cõuertes? Quam libri à te prolati originem, quam vetustatem, quam seriem successionis testem citabis? Nam si hoc facere conaberis, & nihil valebis, & vides in hac re, quid Ecclesiæ Catholicæ valeat auctoritas. Quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie & tot populorum consensione firmatur. *Tom. 6. contra Faust. lib. 11. cap. 2.*

Apud hæreticos etiã nostri tẽporis, quot sunt capita, tot sunt regulæ veritatis.

Nam ipsis scriptura vnicus est iudex omniũ cõtrouersiarũ. Scriptura, inquam, ab vnoquoque, vt suus ipsi Spiritus suggesserit, interpretata,

Nec sanè hæretici nostri temporis possunt librorum sacrorum probare auctoritatem, nisi ad traditionem confugiant eius Ecclesiæ, à qua ipsi præcisi sunt.

Omittimus igitur earum scripturarum fabulas, quæ apocryphæ nuncupãtur, eo quòd earum occulta origo non claruit patribus, à quibus vsq; ad nos auctoritas veracium scripturarũ certissima & notissima successione peruenit. In his autem apocryphis, etsi inuenitur aliqua veritas, tamen propter multa falsa, nulla est canonica auctoritas. Scripsisse quidem nonnulla diuina Enoch illum septimum ab Adam negare non possimus, cùm hoc in Epistola canonica Iudas Apostolus dicat: Sed non frustrà non sunt in eo canone scripturarũ qui seruabatur in templo Hebræi populi succedentium diligentia Sacerdotũ. Cur autem hoc, nisi quia ob antiquitatem suspectę fidei iudicata sunt, nec vtrum hæc essent quę ille scripsisset, poterat inueniri nõ talibus proferentibus, qui ea per seriem successionis reperirẽtur ritè seruasse. *Et paulò post:* Multa sub nominibus & aliorum Prophetarum, & recentiora sub nominibus Apostolorum ab hæreticis proferuntur, quæ omnia sub nomine Apocryphorum, auctoritate canonica, diligenti examinatione remota sunt. *Tom. 5. de Ciuit. Dei. lib. 15. cap 23*

In Apocryphis etsi inuenitur aliqua veritas nulla tamen est canonica auctoritas.

Canon scripturarũ veteris testamẽti succedentium diligẽtia Sacerdotum in templo seruabatur.

In Canonicis autem scripturis, Ecclesiarum Catholicarum quàmplurium auctoritatem sequatur: inter quas sanè illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere, & Epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis, vt eas quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponat eis, quas quædam non accipiunt. In eis verò quæ non accipiuntur ab omnibus præponat eas, quas plures grauiorẽsque accipiunt, eis quas pauciores minorísque auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autẽ alias inuenerit à pluribus, alias à grauioribus haberi, quanquã hoc inuenire non possit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto. *Tom. 3. de doctrina christiana. lib. 2. cap. 8.*

In canonicis Scripturis sequi oportet auctoritatem Ecclesiarum Catholicarum, præsertim earum, quæ sedes Apostolicas habere, & epistolas accipere meruerunt: non autem hæreticarum, apud quas nonnunquam libri pestiferi pro sacris admissi sunt, vt apud Manichæos nonnunquã

verò libri verè sacri & canonici tanquam Apocryphi ex Catalogo sacrorum reiecti, vt apud Arrianos Epistola ad Hebræos, teste Theodoreto in prologo super eandem Epistolam.

Nouum & vetus Testamentum recipimus in illo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit auctoritas. *Tom.10. de tempore, serm.191.*

IIII. Multa quæ ab ipsis Apostolis, quasi per manu tradita ad nos vsque peruenerunt, licet in sacris literis expressè scripta non sint, Christianis esse credenda.

Filiũ in diuinis esse homousion Patri, & Patrẽ esse ingenitũ credimus, sine scriptura expressa.

HOMOVSION.

EGo illud, quod iam dixerã, repetiui, ita fieri posse, vt etiam homousion, neque scriptum in sanctis paginis inueniatur, & tamen dictũ in assertione fidei defendatur, sicut Patrem in illis libris nusquam ingenitum legimus, & tamen dicendum esse defenditur. *Tom.2. Epist.174. prope initium.*

SPIRITVS SANCTVS ADORATVR, & Pater ingenitus dicitur.

Spiritũ sanctum adorãdũ esse: Sed & à Filio procedere, eidẽq; cõsubstãtiale esse credimus, quãuis id expressè scriptura nõ dicat.

Da inquis, testimonia, vbi adoratur Spiritus sanctus; quasi non ex iis, quæ legimus, aliqua etiam, quæ non legimus, intelligamus. Sed ne quærere multa compellar: tu vbi legisti Patrem Deum ingenitum vel innatum, & tamen verum est? *To.6. contra Maximum Arrianum, lib.3. cap.3.*

PERPETVA VIRGINITAS B. Mariæ.

B. Mariam perpetuò fuisse virginẽ credim⁹ absq; expresso verbo,

Integra fide credendum est, Beatam Mariam Dei Christi matrem, & virginem concepisse, & virginem genuisse, & post partum virginẽ permansisse. Nec est blasphemiæ Heluidij acquiescẽdũ, qui dixit, fuit virgo ante partum, non virgo post partum. *To. 3. de Ecclesiast. dogmat. cap.69.*

Heluidium Augustinus ob hanc causam in catalogum Hæreticorum refert, de hæres. ad Quod vult deũ, Tom.6. hæresi 84.

HÆRETICI NON REBAptizandi.

Baptismũ in hæreticis non iterãdũ ex traditione credit Ecclesia.

Nolite nobis auctoritatem obiicere Cypriani ad Baptismi repetitionem, sed tenete nobiscum exemplũ Cypriani ad vnitatis conseruationem. Nondum enim erat diligenter illa Baptismi quæstio pertractata, sed tamen saluberrimam consuetudinem tenebat Ecclesia, in ipsis quoque schismaticis & hæreticis corrigere quod prauum est, non iterare quod datum est: sanare quod vulneratum est, non curare quod sanum est. Quam consuetudinem credo ex Apostolica traditione venientem, sicut multa non inueniuntur in literis eorum, neque in conciljjs posterorum, & tamen quia custodiuntur per vniuersam Ecclesiã, non nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur. *Tom 7. de Baptism. contra Donatist. lib.2. cap.7.*

Via commoda ad inuemendũ traditiones Apostolicas.

Consuetudo non iterãdi Baptismũ in hæreticis, ex Apostolica traditione orta est, quãuis scripta nõ sit, sicut multa alia, quæ vniuersa tenet Ecclesia.

Nam si non habent Baptismum, qui de Deo praua sentiunt, hoc posse & intus accidere, iam satis, vt arbitror disputatũ est. Apostoli autem nihil quidem exinde præceperunt, sed cõsuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab eorũ traditione exordiũ sumpsisse credenda est, sicut sunt multa quæ vniuersa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quanquam scripta non reperiãtur. *Ibidem, lib.1. cap.23.*

Proinde quia nec vos potestis proferre de scripturis quarum nobis est communis auctoritas, ab hæreticis venientem denuò baptizatum, nec nos ita susceptũ: quantũ ad hanc rem attinet, par nobis causa est. Verùm nos multa ostendimus, etiam ad legem Dei pertinentia, esse apud eos, qui non sunt in Ecclesia, quæ nemo vestrũm audet negare: sed cur tale aliquid nolitis esse & Baptismum, omnino non video, nec posse demonstrari confido. *Tom.7. contra Cresconium Gram. lib.1. cap.31. & 32. In hunc sensum loquitur & lib.4. de Baptis. contra Donatist. cap.6.*

PARVVLI BAPTIZANDI.

Consuetudo paruulos baptizandi ex Apostolica traditione.

Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizãdis paruulis nequaquã spernenda est, neque vllo modo superflua deputanda, nec omnino credẽda, nisi Apostolica esset traditio. *Tom.3. de Genesi ad literam, lib.10. cap.23.*

Sicut in latrone quia per necessitatem corporaliter baptismus defuit, perfecta salus est, quia per pietatem spiritaliter adfuit: sic & cum ipsa (*sanctificatio baptismi*) præsto est, si per necessitatē desit, quod latroni affuit, perficitur salus: quod traditū tenet vniuersitas Ecclesiæ, cùm paruuli infantes baptizantur, qui certè nōdū possunt credere* corde ad iustitiam, & ore cōfiteri ad salutem. *To.6.de Baptismo contra Donatist.lib.4.cap.23.*

* *Rom.10.*

SYMBOLVM APOSTOLORVM.

Symbolū Apostolorū accipimus ex eorū traditione.

Est autem fides Catholica in Symbolo nota fidelibus, memoriæque mandata, quātum res passa est breuitate sermonis: vt incipientibus atque lactētibus eis qui cum Christo renati sunt, nondum scripturarū diuinarum diligētissima & spirituali tractatione atque cognitione roboratis, paucis verbis credendum cōstitueretur: proficientibus & ad diuinam doctrinā certa humilitatis atque charitatis firmitate surgētib⁹, quod multis verbis exponendo esset perficiēdum. Sub ipsis ergo paucis in Symbolo constitutis plerique hæretici venena sua occultare conati sunt: quibus restitit & resistit diuina misericordia per spiritales viros, qui Catholicam fidem, non tantùm in illis verbis accipere & credere, sed etiam Domino reuelāte intelligere atque cognoscere meruerunt. Scriptum est enim: * *Nisi credideritis, non intelligetis.* Sed tractatio fidei ad inueniendum Symbolum valet: non vt ipsa pro Symbolo gratiam Dei consequentibus, memoriæ mandata & reddenda tradatur, sed vt illa, quæ in Symbolo retinētur, contra hæreticorum insidias auctoritate Catholica, & munitiore defensione custodiat. *Tom.5.de fide, & sym. cap.1.*

Sub paucis Symboli verbis, hæretici venena sua occultare conantur.

* *Isa.7.*

Symbolum vnde dictū.

Quod enim græcè Symbolum dicitur, latinè collatio nominatur. Collatio ideò, quia collata in vnā, totiⁿ Catholicæ legis fides, symboli colligitur breuitate, cuius textum vobis modò Deo annuēte dicemus: Petrus dixit, Credo in Deum Patrē omnipotētem. Ioannes dixit, Creatorem cęli & terræ. Iacobus dixit, Credo & in Iesum Christū Filium eius vnicū Dominum nostrum. Andreas dixit, Qui conceptus est de Spiritu

sācto, natus ex Maria virgine. Philippus ait, passus sub Pōtio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Thomas ait, descēdit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis. Bartholomæus dixit Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram dei Patris omnipotentis. Matthæus dixit, Inde venturus est iudicare viuos & morruos. Iacobus Alphæi: Credo & in Spiritum sanctū, sanctam Ecclesiam Catholicam. Simon Zelotes, Sanctorum communionem, Remissionem peccatorum. Iudas Iacobi, Carnis resurrectionem. Mathias compleuit, Vitam æternam, Amen. *To.10.serm.115.de tempore.*

Symbolum Apostolorū memoriæ à fidelibus mandatur.

Sacramentū Symboli quod accepistis, memoriæque mandatum pro vestra salute retinetis, noueritis hoc esse fidei Catholicæ fundamentum, super quod ædificium surrexit Ecclesiæ, constructum manibus Apostolorum & Prophetarum. *Tom.9.de Symbolo, lib.3 cap.1.*

V. *In Ecclesia præter Scripturas sacras, esse consuetudines & canones pergrauis auctoritatis.*

Quæ nō sūt scripta, sed tradita, & toto orbe, ob seruantur, vnde originē habeant. consuetudinis mutatio quæ vtilitate adiuuat, nouitate perturbat. Ecclesiasticarum institutionum quasdam in scriptis, quasdam Apostolica traditione, quasdam cōsuetudine.

ILla quæ non in scripta sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruātur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs cōcilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima Auctoritas, commendata atq; statuta retineri, sicuti, quòd domini Passio & Resurrectio, & Ascēsio in cælū, & aduētus de cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur. Et si quid aliud tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa quacūque se diffundit Ecclesia. *Et paulò post.* Consuetudinis quippe mutatio, quæ vtilitate adiuuat, nouitate perturbat. *Tom.2.epist.118.cap.1.ad Ianuarium.*

Ecclesiasticarum institutionum quasdam in scriptis, quasdam verò Apostolica traditione per successores in ministerio cōfirmatas accepimus: quasdam verò consuetudine roboratas vsus approbauit: Quib⁹ par ritus, & idem vtriusque pietatis debetur affectus: vnde quis vel aliquantulum sacrarum expertus scripturarū hæsitauerit? Si enim attendimus consuetudines Ecclesiæ, non per scripturas, à patribus traditas, nihil æstimare,

quantum religio detrimenti sit latura, intentiuè inspicientibus liquidò constabit. Quæ enim (vt inde exordiamur) Scriptura saluriferæ Crucis signaculo fideles docuit insigniri, vel quæ trifatiã digestia super panem & calicem, prolixæ orationis vel consecrationis verba commẽdauit? nam nõ modò quod in Euangelio continetur, vel ab Apostolo, quod est desertũ secreti dicimus, sed & alia plura adijcimus magnã quasi vim cõmendãtia mysterijs: quæ Orientem versus nos literarum orare forma docuit? Benedicimus foutem Baptismatis oleo vnctionis. Huic accedit, quòd ter oleo infũgimus, quos baptizamus, verbis abrenũciare Sathanæ & angelis ei⁹, informamus. Vnde & hæc, & alia in hũc mundũ non pauca, nisi tacita ac mystica traditione à patribus Ecclesiastico more, ac reuerentiori diligentia sunt in ministerijs obseruata magis silentio, quàm publicata scripto. *Distinct.* 11 *ca. Ecclesiasticarũ ex Augustino, in lib. ex his dictis Basilij de Spiritu sancto. cap.* 27.

Vsus signandi. Ceremoniæ Missæ.

Oratio versus orientem. Benedictio fontis. Inungũtur Baptizati.

In his rebus de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt, de quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio, quæ labore sermocinationis, cùm certa documenta nulla veritatis insinuet, vtique cauendum est, ne tempestate contentionis, serenitas charitatis obnubiletur. *Tom.* 2. *epistol.* 86. *ad Casulanum presbyterum, in initio.*

Vbi Scriptura nihil statuit, mos populi dei, & instituta maiorũ pro Lege tenẽda sunt.

Sicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coërcendi sunt. *Citatur ex eodem loco, Distin.* 11. *cap. In his.*

Vtique prodest Christus paruulis baptizatis. Prodest ergo non credentibus? Sed absit, vt ego dicam, non credentes infantes. Iam superius disputaui, credit in altero, qui peccauit in altero. dicitur credit: & valet, & inter fideles baptizatos computatur. Hoc habet auctoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon, contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietat, ipse confringitur. *Tom.* 10. *de verbis Apost. serm.* 14. *versus finem.*

Quisquis cõtra inexpugnabilem murum Ecclesiæ arietat, confringitur.

Et si quisquam in hac re auctoritatem diuinam quę-

rat, quanquam quod vniuersa tenet Ecclesia, nec concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur: tamen veraciter conijcere possumus, quid valeat in paruulis Baptismi sacramentum, ex circuncisione carnis, quam prior populus accepit. *Tom.* 7. *de Baptis. contra Donatist. lib.* 4. *cap.* 24.

Methodus inueniendi traditiones Apostolicas.

Catholica Ecclesia per orbem terrarũ diffusa, tribus modis probatur existere Quicquid enim in ea tenetur, aut auctoritas est scripturarũ, aut traditio vniuersalis, aut certè propria & particularis institutio. Sed auctoritate tota constringitur: vniuersali traditione maiorum nihilominus tota: priuatis verò constitutionibus & proprijs informationibus, vnaquæque pro locorum varietate, prout cuique visum est, & subsistit & regitur. *Citatur ex Augustino Dist.* 11. *cap. Catholica, ex lib. de fide Christiana.*

Non solùm auctoritate scripturarũ Ecclesia regitur, sed etiam traditione maiorum.

Ecclesia Dei inter multã paleam multáque zizania constituta, multa tolerat, & tamen quæ sunt contra fidem vel bonam vitam nec approbat, nec tacet, nec facit. *To.* 2. *epist.* 118. *ad Ianuarium, cap.* 19.

Quæ contra fidem & bonã vitam sunt, Ecclesia Dei nec approbat, nec tacet, nec facit.

VI. *Multa ab Apostolis facta, multa etiam Christiano esse seruanda, quæ tamen scripta non sunt.*

NOn omnia quæ facta sunt, etiam scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex cæteris documentis probantur. Scriptum est * quando baptizatus sit Apostolus Paulus, & scriptum non est quando baptizati sunt alij Apostoli, veruntamen etiam ipsos baptizatos intelligere debemus quemadmodũ scriptum est, quando baptizatæ * sunt plebes Ecclesiarum in Hierusalem & Samaria, quando autem baptizatæ sint aliæ plebes gentium, quibus Apostoli Epistolas miserunt, non est vtique scriptum: & tamen etiam ipsas baptizatas vtique minimè dubitamus, propter illam Domini sententiam: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. *Tom.* 2. *epist.* 108. *ad Seleucianum.*

* *Act.* 9.

* *Act.* 2. & 8.

* *Ioan.* 3.

Spado, inquiunt (*qui fidẽ sine pœnitẽtia & vitæ melioris* *Baptizan-*

Quæ non generatim tã tũ, sed etiã speciatim articulos fidei secredere testari debẽt.

proposito, sufficere putant baptizandis adultis) quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit, * *Credo filiũ Dei esse Iesum christum*, & in hac professione continuò baptizatus est. Num ergo placet, vt hoc solum homines respondeant, & continuò baptizentur: nihil de Spiritu sancto, nihil de sancta Ecclesia, nihil de remissione peccatorum, nihil de resurrectione mortuorum: postremò de ipso Iesu Christo, nihil nisi quia filius Dei est, non de incarnatione eius † ex virgine, de * Passione, de morte † crucis, de * sepultura, de tertij † diei resurrectione, de * Ascensione, ac sede † ad dexteram Patris, aliquid dicendum est Catechizanti, ac profitendum credenti? Si enim Spado cùm respondisset: * *credo filiũ Dei esse Iesum Christum*, hoc ei sufficere visum est, vt continuò baptizatus abscederet: cur non id sequimur, atque auferimus cætera, quæ necesse habemus, etiam cùm ad baptizandum temporis vrget angustia, exprimere interrogando, vt Baptizatus ad cuncta respondeat, etiãsi ea memoriæ mandare non valuit? Si autem Scriptura tacuit, atque intelligẽda admisit cætera, quæ cum illo Spadone baptizando Philippus egit, atque in eo quòd ait, baptizauit eum Philippus intelligi voluit impleta omnia, quæ licet taceantur in Scripturis gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus implẽda: pari modo etiam in eo quod scriptũ est, Euangelizasse Philippum Spadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, & illa in Catechismo dicta esse, quę ad vitam morẽsque pertinent eius qui credit in Dominũ Iesum. Hoc est enim Euangelizare Christum, non tantùm dicere, quæ sunt credenda de Christo, sed etiam quæ obseruanda ei, qui accedit ad compagem corporis Christi. *Tom.4 de fide & operibus: cap.9.*

Serie Traditionis scimꝰ quædã esse facta et nũc facienda, quæ in Scripturis gratia breuitatis tacentur.

Ergo in Euangelio christi non tantũ quæ credẽda, sed etiam quæ obseruanda sunt, continentur.

Eucharistia non tantùm sumitur, sed etiam offertur. Vide quæ sequuntur in eadem Epistola.

Illud magis mouere potuit homines, vtrum iam refecti die illa vel offerrent vel sumerent Eucharistiam, quod in Euangelio dicitur: † Cùm autem illi manducarent, accepit Iesus panem, & benedixit: cum etiã superius dixisset, * *cùm serò factum esset, recumbebat cum*

* *Marc.* 14.

duodecim, & manducantibus eis dixit, quoniam vnus ex vobis me tradet * Post enim tradidit Sacramẽtum. Et liquidò apparet, quando primùm acceperunt Discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti Sacramenti, in os Christiani, prius Dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi. Nã ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque quia post cibos dedit Dominus, propterea prãsi aut cœnati fratres ad illud Sacramentũ accipiendum conuenire debẽt, aut sicut faciebant, quas Apostolus arguit & emendat, mẽsis suis ista miscere. Namque Saluator quò vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimũ hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorũ à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur, credo quòd eum morẽ nemo variasset. Cùm verò ait Apost. de hoc Sacramẽto loquẽs

* *Propter quod fratres cùm conuenitis ad manducandum inuicem expectate: Si quis esurit, domi manducet, vt non ad iudicium conueniatis: statim subtexuit, cætera autem cùm venero, ordinabo.* Vnde intelligi datur, quia multum erat vt in Epistola totum illum agẽdi ordinem insinuaret, quem vniuersa per orbem seruat Ecclesia, ab ipso ordinatum esse, quod nulla morũ diuersitate variatur. *Tom.2. epist.118 Ianuario, cap.6.*

Totus ille ordo agendi, quem vniuersa per orbem seruat Ecclesia circa consecrationem, oblationem, & distributionem Eucharistiæ, quem agendi ordinem nos Missam vocamus, ab Apostolo institutus est. Vide Lector in eandem sententiam illustrius testimonium Augustini. Tom.2. Epist.59. quæ scribitur ad Paulinum, quæst.56. De celebratione Diei Dominici, quæ tamen in sacris lit. non præcipitur, vide lib.4. cap. vltimum.

*Matt.26.

De cõsecrat. Dist.2 Can 53. Eucharistia à ieiunis accipitur.

In os christiani sumentis Eucharistiam corpꝰ Dominicum ingreditur.

Quædam nõ præcepit christus, sed Apostolis constituenda reliquit.

*1. Cor.11.

VII. *Traditiones & consuetudines particulares, quæ neque cum fide, neque cum bonis moribus pugnant, piè in Ecclesiis retinere & obseruari.*

MIROR sanè quid ita volueris, vt de iis, quæ vtiè per diuersa loca obseruãtur, tibi aliqua cõscriberem, & cùm non sit necessariũ, & vna in his saluberrima regula retinẽda sit, vt quæ non sunt cõtra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationẽ vitæ melioris, vbicunque institui vidimus, vel instituta cognoscimus, non solùm nõ improbemus, sed etiam laudando & imitãdo sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, vt amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impedit, vt maiora studiorum lucra sperãda sint, quàm calumniatorũ detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est, maximè illud quod etiã de Scripturis defendi potest, sicut de hymnis & psalmis canendis, cũ & ipsius Domini & Apostolorũ habemus documẽta & exempla & præcepta. *Tom.2. Epist.119. cap.18. ad Ianuarium.*

Saluberrima est regula, vt pias Ecclesiarũ consuetudines approbemus & imitemur.

Hymni & psalmi ex Domini & Apostolorũ exemplis canuntur.

Quæ verò per loca terrarũ regionésque variantur, sicuti est, quòd alij ieiunãt Sabbato, alij verò nõ: alij quotidiè communicãt corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur: alibi Sabbato tantùm & Dominico, alibi tantùm Dominico: etsi quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totũ hoc genus rerũ liberas habet obseruationes: nec disciplina vlla est in his melior graui prudẽtíque Christiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcũque fortè deuenerit. Quod enim neque cõtra fidem, neque contra bonos mores iniũgitur, indifferẽter est habendum, & pro eorum inter quos viuitur societate seruandum est. *To.2. Epist.118. ad Ianuarium. cap.2. Similis est locus Tom.3. de Ecclesiast. dogmat. cap.22.*

Cùm hîc ait Augustinus: Hoc totũ genus liberas habere obseruationes, non vult licere cuicunque priuatâ auctoritate consuetudines has vel mutare, vel negligere: alioqui non subiecisset, prudenti Christiano pro eorum inter quos viuit societate, seruandas esse: Sed cùm primũ genus posuisset eorum, quæ à Christo institutâ fuissent, & secundum eorũ, quæ ab Apostolis, vel plenariis conciliis originem habuissent, & vbique in Ecclesia seruarentur: nunc tertium genus facit eorum, quæ liberas habere obseruationes, & indifferenter habenda esse dicit, quia licuit illis Ecclesiis, quæ ea susceperũt, non suscipere, & suscepta vel retinere, vel auctoritate publica emendare, aut etiam abrogare. Sed hoc manifestius fiet ex testimonio quod proximè sequitur.

Quæris enim his verbis, quid per quintam Feriam vltimæ hebdomadis Paschæ fieri debeat: an offerẽdũ sit manè, & rursus post cœnam, propter illud quod dictum est: * *Similiter postquam cœnatum est:* An ieiunandum, & post cœnam tantummodo offerendum: An etiam ieiunandum, & post oblationẽ, sicut facere solemus, cœnandum. Ad hæc itaque respondeo, vt quid horum sit faciendum, si diuinæ Scripturæ præscribit auctoritas, non sit dubitãdum, quin ita facere debeamus vt legimus, vt iam non quomodo faciendum, sed quomodo Sacramentũ intelligẽdum sit, disputemus. Similiter etiam si quid horũ tota per orbem frequentat Ecclesia: Nam hoc quin ita faciendũ sit disputare insolentissimæ insaniæ est. Sed neque hoc, neque illud ineſt in eo, quod tu quæris. Restat igitur vt de illo tertio genere sit, quod per loca regionésque variatur. Faciat ergo quisq; quod in ea Ecclesia, in quã venit, inuenerit. Non enim quicquam eorum contra fidẽ fit aut contra mores, hinc vel inde meliores. His enim causis, i. aut propter fidem, aut propter mores, vel emendari oportet, quod perperam fiebat, vel institui quod non fiebat. *Ibidem cap.5.*

* *Luc.22. 1.Cor.11.*

Disputare num ita sit faciendũ, vt Scripturæ auctoritas præscribit, aut vt tota per orbẽ frequentat Ecclesia, insolẽtissimæ insaniæ est.

CAPVT NONVM DE PETRO APOSTOLO, DE ROMANO PONTIFICE ET APOSTOLICA SEDE.

I. *Petrum primum fuisse, & caput Apostolorum.*

DICVNT exactores didrachmæ ad Petrum Apostolum: * *Magister vester non soluit di-*

* *Matt.17.*

In Petro post Saluatorem omnes continentur. Christus cõstituit Petrũ caput Apostolorum.

drachmam,&c. Quo dicto,magistrum vt pro omnibus discipulis solueret,conuenerunt. Saluator autẽ cum pro se & Petro dari iubet,pro omnibus exoluisse videtur:quia sicut in Saluatore erant omnes causæ magisterij,ita & post Saluatorem in Petro omnes continẽtur.Ipsum enim constituit esse caput eorum,vt pastor esset gregis Dominici. Nam inter cætera dicit discipulis: * *Vigilate & orate,ne intretis in tentationem.* Et Petro dicit: *Ecce Sathanas expostulauit, vt vos ventilet sicut triticum: Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu tandem conuersus confirma fratres tuos.* Quid ambigitur?Pro Petro rogabat,& pro Iacobo & Ioanne non rogabat,vt cæteros taceam? Manifestum est in Petro omnes contineri.rogans enim pro Petro, pro omnibus rogasse dignoscitur: Sẽper enim in præposito populus aut corripitur,aut laudatur. Quia & in alio loco dicit * Ego pro ijs rogo, quos mihi dedisti Pater,& volo vt vbi ego sum,& ipsi sint mecum. *Tom.4. quæstio.ex nouo Testamento,quæst.75.*

Quare pro Petro rogat Christus nõ pro Ioanne, aut Iacobo, aut cæteris Apostolis.

* *Matt.26.*

* *Luc.22.*

* *Ioan.17.*

Quædam dicuntur (*in Euangelio*) quę ad Apostolum Petrum propriè pertinere videantur: nec tamẽ habẽt illustrem intellectum,nisi cum referũtur ad Ecclesiã, cuius ille agnoscitur in figura gestasse personam propter primatum,quem in discipulis habuit, sicuti est: * *Tibi dabo claues regni cælorum,* & si qua huiusmodi, & cætera. *Tom.8.in Psal.108.* Enarratione prima.

* *Matt.16.*

Cùm hìc legis, Lector pie, Petrum personam Ecclesiæ gessisse,sicque accepisse claues:intellige, ipsum propter primatum, & officium pastorale, sustinuisse personam totius Ecclesiæ, quamuis ipse solus acceperit, cùm non eas propter se,sed propter Ecclesiam acceperit:ita Regem dicimus regni, & Episcopum totius diœcesis personam sustinere, & quamcunque prærogatiuam ijs tanquam publicis personis concessam, regno etiam vel diœcesi concedi. Hanc verò esse Augustini sententiam, manifestè constat ex verbis illis (cuius Ecclesiæ ille Petrus nosci tur in figura gessisse personam, propter primatum quem in discipulis habuit. Lege & To.3. de Agone Christian.capit.30. et *Tom.9.in Euang. Ioan.*

Ioan.tracta.7. Et To.10.hom.45. Item de verbis Domini,Serm.13.vbi hoc ipsum interpretans, Petrus inquit,à Petra,cognominatus beatus, Ecclesiæ figuram portans, Apostolatus principatum tenens. Præterea cum dicit: Propter Apostolatus sui primatum, Petrus Ecclesiæ gerebat figurata generalitate personam. Quod enim ad ipsum proprie pertinet, natura vnus homo erat,gratia vnus christianus, abundantiori gratia vnus idémque primus Apostolus.To.9. Tract.124.in Ioannem.

Nec putare debemus hoc Petrum inter cæteros formidasse (*agitur de lotione pedum*) atque recusasse, cùm id alij ante ipsum libenter vel æquanimiter sibi fieri permisissent:facilius quippè sic accipiuntur ista verba Euangelij:quia cùm dictum esset: * *cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo,quo erat præcinctus*: deinde subiunctum est:venit ergo ad Simonem Petrum, quasi aliquibus iam lauisset,&post eos venisset ad primum. Quis enim nesciat primum omnium Apostolorum esse beatissimum Petrum? *Tom.9.in* Euangel. *Ioan. Tract.56.*

* *Ioan.13.*

Petrus primus omniũ Apostolorũ.

Puto quòd sine vlla sui contumelia Cyprianus Episcopus Petro Apostolo comparatur, quantum attinet ad martyrij coronam. Cæterùm magis vereri debeo, ne in Petrum contumeliosus existam. Quis enim nescit illum Apostolatus principatum cuilibet Episcopatui præferendum?Sed etsi distat Cathedrarum gratia, vna est tamen martyrum gloria. *Tom.7.de Baptis. contra Donatist.lib.2.cap.1.*

2.q.7.c.Puto: Petri Apostolatus principatus cuilibet Episcopatui præferendus.

Petrus distat à Cypriano, Cathedrarum gratia.

Agnouit planè peccatum suum infirmitas Petri, prorsus agnouit,& quantum mali Christum negando commiserit,plorando monstrauit. Ipse suos redarguit defensores,& vnde eos conuincat, adducit lachrymas testes.Neque nos cùm ista dicimus, primum Apostolorum accusare delectat:sed hunc intuendo admoneri nos oportet, ne homo quisquã de humanis viribus fidat.Nam quid aliud pertinuit ad Doctorem Saluatorémque nostrum, nisi vt nobis nequaquã de se quẽquã præsumere debere,in ipso primi Apostolorum de-

Petrus primus Apostolorum.

monstraret exẽplo? *To.9.in euange. Ioannis,Tra.66.*

In Petro Apostolorum primo & præcipuo, figurabatur Ecclesia.

In illo vno Apostolo,id est Petro, in ordine Apostolorũ primo & præcipuo, in quo figurabatur Ecclesia, vtrunque genus significandum fuit, id est, firmi & infirmi,quia sine vtroque nõ est Ecclesia.*To.*10.*de verbis Domini Serm.*13.

Quod autem dicitur Petrum egisse pœnitentiam,cauendum est, ne ita putetur egisse, quomodo agunt in Ecclesia, qui propriè pœnitẽtes vocãtur. Et quis hoc ferat, vt primum Apostolorum inter tales pœnitentes numerandum putemus? *To. 2. Epist.* 108.*ad Seleucianã.*

In Apostolo Petro primatus Apostolorum excellenti gratia præeminet.*To.*7.*de baptis.contra Donat.li.*2.*c.*1.

II. Petrum esse fundamentum Ecclesiæ.

INSTITVTIO solẽnitatis hodiernæ à senioribus nostris Cathedræ nomẽ accepit,ideò quòd primus Apostolorũ Petrus hodiè Episcopatus Cathedrã susceпisse referatur. Rectè ergo Ecclesiæ natalẽ sedis illius colunt,quam Apostolus pro Ecclesiarum salute susceпit,dicente Domino:* *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Petrum itaque Fũdamentum Ecclesiæ Dominus nominauit,& ideò dignè fundamentum hoc Ecclesia colit, supra quod Ecclesiastici ædificij altitudo consurgit. *Tom.*10.*de Sanctis, Serm.*15.*qui est in festo Cathedræ sancti Petri.*

Matt. 16. Supra fundamentũ Petri, Ecclesiastici ædificij altitudo cõsurgit.

Tanquam bonus*pastor tuendum gregem accepit, vt qui sibi antea infirmus fuerat,fieret omnibus firmamentum.Et quia ipse * interrogationis tentatione negauerat, cæteros fidei stabilitate fundaret. Denique pro soliditate deuotionis, Ecclesiarum Petra dicitur, sicut ait Dominus:* *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Petra enim dicitur eò, quòd primus nationibus fidei fundamenta posuerit, & tanquam saxum immobile,totius corporis Christiani cõpagem molémque contineat.*Ibidem Serm.*16.*Leguntur hæc & in Ambrosio.*

*Ioan. 21.
*Matt. 26.
*Matt. 16. Petrus Ecclesiarũ Petra. lib.*1.*retract.cap.* 20.

Audistis frequẽter ipsum Petrum à Domino petram nuncupatum,sicut ait:* *Tu es Petrus,& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Si ergo Petrus petra est, supra quam ædificatur Ecclesia,rectè prius pedes* sanat, vt sicut in Ecclesia fidei fundamentum continet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmet. *To.*10.*Serm.*26.*de sanctis.*

*Petr⁹ est Petra, supra quã ædificatur Ecclesia.
*Matt.16.

*Act. 3. Petrus fidei fundamentũ in Ecclesia continet.

Erat hic Petrus reuerà paulò durior & seuerus,sicut eius austeritatem truncata *ob Christi iniuriam serui principis Sacerdotũ declarat auricula. Hic igitur tam durus támque seuerus , si donũ nõ peccandi à,Domino fuisset indeptus , quæ venia commissis populis donaretur? Sed idcircò diuinæ prouidentiæ secretũ ita temperauit,atque permisit , vt primus ipse laberetur, ac rueret in peccatũ,quò erga peccantes duriorẽ sententiam proprij casus intuitu temperaret. Quantum igitur diuini muneris erga salutem hominum,quantũ curæ,quantúmque solicitudinis impendatur,aduertite. Totius corporis morbum in ipso capite curat Ecclesiæ , & in ipso vertice componit mẽbrorum omniũ sanitatem, in ipsa cõfessionis Christi crepidine,in ipso immobilis fidei fundamento,in Petro scilicet illo, qui dixerat:etiamsi me oportеat mori tecum , non te negabo.*To.*10.*de tempore,Serm.*124.*Feria quarta post Dominicam Palmarum,ser.*1.

*Matth.26.

Petrus Caput Ecclesiæ membrorum omniũ vertex , immobilis fidei fundamentum.
*Matt.26.

Optima Apostolorum nomina petra & vas necessaria sunt domui Saluatoris. Domus enim petrarũ fortitudine constructur, vtilitate vasis ornatur. Petra ad firmamentum ne labantur, sustentat populos : vas ad custodiam ne tententur,operit Christianos.*Tom.*10.*in festo Pet.& Pau.Serm.*2.

Petrus petra sustẽtans populos. Paulus quare vas.

Solus inter Apostolos meruit audire:* Amen dico tibi,*quia tu es Petrus,& super hanc petrã ædificabo Ecclesiam meam*: dignus certè qui ædificandis in domo Dei populis,lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum,clauis ad regnum.*Ibidem Serm.*5.

*Matt. 16. Petrus lapis, columna & clauis.

Præfigurabat Dominus Ecclesiã,ꝙ omnes gẽtes erat trãsuoratura,& in corpus suũ cõuersura , & ait Petro, *Macta & mãduca.O Ecclesia,hoc est,Petre,*quia super hãc petrã ædificabo Ecclesiã meã,macta & mãduca.*Tom.*8.*psal.* 30.*conc.*2.*in hæc verba: Quoniam defecit.*

Act. 10.
* *Matt.*16.

Cyprianus in Epistola ad Quintum, ita loquitur:

Super Petrũ

Dominus ædificauit Ecclesiam suam.

Nam nec Petrus, inquit, quem primum Dominus elegit, & super quem ædificauit Ecclesiam suam, cùm secum Paulus de circũcisione disceptaret, postmodum se vindicauit, seu aliquid insolenter aut arrogãter assumpsit. *Tom. 7. de baptis. contra Donatis. lib. 2. cap. 1.*

In hoc libro (*contra Epistolam Donati*) dixi in quodã loco de Apostolo Petro, quòd in eo tanquam in petra fundata sit Ecclesia, qui sensus etiam cãtatur ore multorũ in versibus beatissimi Ambrosij, vbi de gallo gallinaceo ait: Hoc ipsa petra Ecclesiæ canente, culpam diluit. Sed scio me posteà sæpissimè sic exposuisse, quod à Domino dictum est: * *Tu es Petrus, & super hãc Petram ædificabo Ecclesiam meam*, vt super hanc intelligeretur, quem confessus est Petrus dicẽs: * *Tu es Christus Filius Dei viui*, ac si Petrus ab hac petra appellãtus personam Ecclesiæ figuraret, quæ super hanc Petram ædificatur, & accepit claues regni cælorum. Nõ enim dictum est illi. Tu es petra, sed tu es Petrus, petra autem erat Christus, quem confessus Simon, sicut eum tota Ecclesia confitetur, dictus est Petrus. Harum autem duarum sententiarum, quæ sit probabilior, eligat lector. *Tom. 1. Retractationum, lib. 1. cap. 21.*

* *Matth. 16*

* *Ibidem.*

Non igitur verum est (vt Lectorem obiter moneamus) quod asserunt quidam, ex Augustini sententia, non supra Petrum, sed supra Christum fundatam esse Ecclesiam. Nam sicubi id affirmauit Augustinus, ipse se explicat, cùm Christum primariam petram esse vult, Petrum secundariam esse non negat: ita enim exponens locum illum Matth. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam: id est, (inquit) super me ipsum Filium Dei viui ædificabo Ecclesiam meam. Quod cùm dixisset, illico quasi interpretans dictum suum subiungit: Super me ædificabo te, non me super te. De verbis Domini, Sermone 13. Quinimò reuocat planè, dũ in suprà citatis verbis Lectori liberũ relinquit vtrã malit sententiam sequi. Ac interim aduerte pie Lector, verbis illis Matth. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram &c. potius Petrum pronunciari fundamentum Eccleſiæ

quàm Christum, quem esse primum & maximũ fundamentum nullus ambigebat. Hoc constat ex verbis Euangelij. Hoc ex sententia Ecclesiæ, quam Augustinus minimè dissimulat, verbis illis (qui sensus etiam cantatur ore multorum in versibus beatissimi Ambrosij, vbi de gallo gallinaceo ait: Hoc ipsa petra Ecclesiæ canente &c.) Hoc veterum Patrum chorus confirmat. Dionysius Areopag. de pass. Petri & Pauli, ad Timoth. Clemens Epistola prima ad Iacobum. Anacletus Epistola ad Episcopos per Italiam, Pius primus Epistola ad vniuersos Christi fideles. Marcellus primus ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ. Eutychianus ad Episcopos Bethicæ. Cyprianus lib. de Simplicitate prælatorum. Tract. 3. & lib. 1 Epi. 12. & lib. 4. epistola ad Pupianũ, qui omnes Christi martyres fuerunt, & de habitu virginum, & de baptizandis hæreticis. Tertull. lib. de præscriptione hæreticorum. Hilarius in Matth can. 16. & in Psal. 131. Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Parmenianum. Ambros. serm. 47. Hieronymus in 16. ca. Matth. in 2. cap. Isaiæ & in 41. Ezechiel. & in 16. Hieremiæ, 1. Abdiæ 7. Amos & lib. 1. contra Iouinia. & lib. 1. contra Pelag. Leo primus sermone tertio de Passione Domini, & epist. 10. ad Flauianũ, & alibi Gregor. in Regist. li. 6. epi. 37. Prosper Aquitanicus de vocatione gẽtiũ, li. 2. cap. 28. Paulinus Epist. 4. ad Seuerũ. Maximus ser. de sanctis Petro & Paulo, qui incipit: Glorioſissimos. Isidorus li. de patr. noui Test. Bernardus lib 2. de consideratione. Cõsentiunt græci quoque, vt Origen. lib. 5 in cap. 6. epist. ad Ro. & homil. 5. in Exodũ, ad homil. 35. in Matth. & homil. de diuite & paupere. Basilius conc. de pœnitentia, & lib. 2. contra Eunomiũ. Chrys. in Psal. 50. ho. 2. & in Encomio Petri & Pauli. Epiphanius lib. Ancoratus. Cyrill. lib. 2. in Ioannem. cap. 12. & lib. 12. Thesau. & lib. 13. de Spiritu sancto. Theodoretus in cantica. Euthymius in 16 cap. Matth. Alexãdrina Synodus sub Athanasio, Epistola ad Felicẽ 2. Denique Synodus octaua generalis Act. 1. vbi Nicolai Pontificis Romani epistolã

comprobat duabus Romanis Synodis probatam: vt recentiores alios prætermittamus.

III. Petrum Romæ Episcopalem Cathedram tenuisse, Simonem Magum superasse, ibidemque martyrio coronatum esse.

In Cathedra Romanæ Ecclesiæ sedit Petrus antea, & Augustini tempore Anastasius.

CAthedra tibi quid fecit ecclesiæ Romanæ in qua Petrus sedit, & in qua hodiè Anastasius sedet: vel Ecclesiæ Hierosolymitanæ, in qua Iacobus sedit, & in qua hodiè Ioānes sedet, quib⁹ nos in Catholica vnitate cōnectimur, & à quibus vos nephario furore separastis? Quare appellas Cathedrā * pestilentiæ, Cathedram Apostolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid Dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait: * Dicūt enim & non faciunt, Cathedræ, in qua sedebant, vllā fecit iniuriam? Nonne illam Cathedram Moysi commēdauit, & illos seruato Cathedræ honore redarguit? *Tom.7.contra literas Petilian.lib.2.cap.51.*

** psal.1.*

**Matth. 23*

Cathedræ Apostolicæ nō est faciēda iniuria, propter homines in ea sedentes.

Iouem se credi volebat (*Simon Magus*) Mineruam verò, meretricem quandam Selenem, quam sibi sociā scelerum fecerat, imaginésque & suam & eiusdē meretricis discipulis suis præbebat adorādas, quas & Romæ tāquam Deorum simulachra, auctoritate publica cōstituerat. In qua vrbe beatus Apostolus Petrus eum vera omnipotentis Dei virtute extinxit. *Tom.6. lib.de hæresi.ad Quod vult Deum.hæresi.1.*

Petrus Simonem Magū Romæ diuina virtute extinxit.

Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorū suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare. Cui Ecclesiæ præsidentem beatum Innocentiū si audire voluisses, iam tunc periculosam iuuentutem tuā Pelagianis laqueis exuisses. *Tom.7.contra Iulian.Pelagian.lib.1.cap.2.*

Petrus primus Apostolorum, martyrio Romæ coronatus.

Puto illos (*Petrum & Paulum*) æquales esse meritis, qui æquales fūt passione: & simili eos fidei deuotione vixisse, quos simul videmus ad martyrij gloriam peruenisse. Non enim sine causa putemus factum, quòd vna die, vno in loco, tyranni vnius tolerauêre sententiam. Vna die passi sunt, vt ad Christum pariter peruenirent, vno in loco, ne alteri Roma deesset: sub vno persequutore, vt æqualis crudelitas vtrunque cō-

Petrus & Paulus vna die, vno in loco, tyranni vnius tolerauêre sententiā 2.q.7.c.

stringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persequutor decretus est pro virtute. Et in quo tandem loco martyrium pertulerunt sancti Apostoli? In vrbe Roma, quæ principatum tenebat, & caput obtinet nationum, scilicet, vt vbi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis: & vbi gētilium principes habitabant, ibi Ecclesiarum morerentur principes. *Tom.10.de Sanctis. In festo Apostolorum Petri & Pauli, Serm.3.habetur hic sermo & inter opera Ambrosij.*

Cogitauerunt (*nempe Pagani, cùm vellent scriptum quoddam magicum christo falsò tribuere*) ad quos potissimum scribere potuisse facilè crederetur, tanquam ad illos, qui ei familiarius adhæsissent, quibus illud quasi secretum dignè committeretur, & occurrit eis Petrus & Paulus, Credo quòd pluribus locis simul eos cum illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem passionis diem celebrius & solemniter Roma commendat. *Tom.4.de consensu Euang. lib.1. cap.10.*

Vsus imaginum christi & Apostolorum.

IIII. A Petri temporibus continuatam Romanorum Pontificum successionem, certissimum esse signum veræ atque Catholicæ Ecclesiæ.

SI enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait: * *Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam.* Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, Euaristo Alexander, Alexandro Sixtus, Sixto Telesphorus, Telesphoro Iginius, Iginio Anicetus, Aniceto Pius, Pio Soter, Soteri Eleutherius, Eleutherio Victor, Victori Zepherinus, Zepherino Calixtus, Calixto Vrbanus, Vrbano Pontianus, Pontiano Antherus, Anthero Fabianus, Fabiano Cornelius, Cornelio Lucius, Lucio Stephanus, Stephano Xistus, Xisto Dionysius, Dionysio Felix, Felici Eutychianus, Eutychiano Gaius,

** Matth.26. Romanorū Pontificum successio à B.Petro Apostolo vsq; ad Anastasium.*

In Romano. episcoporũ ordinẽ etiã si quisquã traditor surrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ, & innocentib⁹ Christianis.

Matth.23 Spes fidelium Apostolicæ cathedræ obediẽtiũ non in homĩe, sed in Deo collocata est.

Sedes Petri et Romanorũ pontificũ sibi succedẽtiũ Petra est, quã non vincunt superbæ inferorum portæ Matth.16

Tenet Augustinus in Ecclesia catholica Romanorũ pontificum à Petro vsque ad sua tempora successio.

Gaio Marcellinus, Marcellino Marcellus, Marcello Eusebius, Eusebio Melchiades, Melchiadi Syluester, Syluestro Marcus, Marco Iulius, Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius, Siricio Anastasius. In hoc ordine successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Sed ex trãsuerso ex Africa ordinatum miserunt, qui paucis præsidẽs Afris in vrbe Roma Montensium vel Cuzupitarum vocabulum propagauit. In illum autem ordinem Episcoporũ, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora surrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ, & innocentibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpositis malis.* *Quæ dicunt facite, quæ autẽ faciũt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt*, vt certa sit spes fidelibus, quæ non in homine, sed in Domino collocata, nunquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur. *Tom.2. epist.165. ad literas cuiusdam Donatistæ.*

Venite fratres, si vultis, vt inseramini in vite. Dolor est, cùm vos videmus præcisos ita iacere. Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Petri sede: & in ordine illo Patrum, quis cui successit videte. Ipsa est Petra, * quam non vincunt superbæ inferorum portæ. *To.7⁶. in psal. contra partem Donati.*

Vt ergo omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse Catholica non creditis, multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissimè tenent. Tenet consensio populorum atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit vsque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotũ: Tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses, sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hęreticorum vel basilicam suam, vel domũ audeat ostendere. *Tom.6. cont. epist. Manich. cap. 4.*

Eorum qui extra Ecclesiam, vel contra Ecclesiã se-

des sibi iustituerunt, Cathedram pestilentiæ dicimus. Qui enim incõcessa præsumit, reus est, quantò magis, si & corrumpat traditionem eius, cuius sedem vsurpat. Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptũ, & vsque ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum perturbãt, ordinem sibi sine origine vendicãtes, hoc est, corpus sine capite profitentes, vnde congruit etiam eorum sedem Cathedrã pestilentiæ appellare. *To.4. ex quæst. in no. & vet. Test. quæst.10.*

Hæretici ordinem ab Apostolo Petro cœptũ & huc vsque seruatũ perturbant.

V. Penes Romanam sedem esse primatum, summam auctoritatem, & vniuersalem curam totius Ecclesiæ.

AD Pompeium etiam scribit Cyprianus de hac eadem re, vbi apertè indicat Stephanum, quem Romanæ Ecclesiæ Episcopum tunc fuisse dicimus, non solùm sibi ad ista non consensisse, verumetiam contrà scripsisse ac præcepisse: qui vtique Stephanus nõ propterea communicauit hæreticis, quia baptisma Christi, quod in eorum peruersitate integrum mãsisse cognouit, improbare non ausus est. *Tom.7. de Baptismo contra Donatistas, lib.5. cap.23.*

Stephanus Papa cõtra Anabaptismum in Africa vsurpatum, scripsit & præcepit.

Erat transmarinis vicina regionibus & fama celeberrima nobilis (*Carthago*). Vnde nõ mediocris vtique auctoritatis habebat Episcopũ (*Cæcilianum*) qui posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cùm se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus, & cæteris terris vnde Euangelium ad ipsam Africam venit, per communicatorias literas esse cõiunctum, vbi paratus esset causam suam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur. *Tom.2. Epist.162. prope initium ad Glorium, Eleusium, Felicem Grammaticum.*

In Romana Ecclesia semper Apostol. Cathedræ viguit principat⁹.

Placuit, vt literæ mittãtur ad fratres, & Coepiscopos nostros, & maximè ad sedẽ Apostolicam (in qua præsidet memoratus venerabilis frater & collega noster Anastasius) quo nouerit habere Africam magnam necessitatem, propter Ecclesiæ pacem & vtilitatem, vt & ipsis Donatistis, quicunque clerici correcto consilio

Concilium Africanum sedis Apostolicæ sententiã & consensũ postulat,

Vtelerici ad Ecclesiam redeuntes dignitatis suæ locũ non amittant.

ad Catholicam vnitatem transire voluerint, secũdùm vniuscuiusque Episcopi Catholici voluntatem atque consilium, qui in eodem loco gubernat Ecclesiam (si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit) in suis honoribus suscipiantur, sicut prioribus eiusdem diuisionis temporibus factum esse manifestum est. *To.1.Concil.Conc.African.can.35.*

Concilium Mileuitanũ Pontificis Romani pastoralem diligentiam implorat.

Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuo munere in sede Apostolica collocauit, talémque nostris temporibus præstitit, vt nobis potius ad culpam negligentiæ valeat, si apud tuam venerationem, quàm pro Ecclesia suggerenda sunt, tacuerimus, quàm ea tu possis vel fastidiosè vel negligenter accipere, magnis periculis infirmorum membrorum Christi, pastoralẽ diligentiam quæsumus adhibere digneris. *Tom.2.Epist.102.Concil. Mileuit.ad Innocentium Papam.*

Romanus Pontifex altius præsidet.

Neque dedignaris, qui non alta sapis, quanuis altius præsideas (*Alloquitur Bonifacium Romanũ Pontificem*) esse amicus humilium, & amorem rependere impensum. *Tom.7.contra duas epistolas Pelagianorum, ad Bonifacium,lib.1.cap.1.*

Romanus Pontifex aliis Episcopis celsiore fastigio in specula pastoralis præeminet.

Cum non desinãt fremere ad Dominici gregis caulas, atque ad diripiẽdas tanto precio redemptas oues, aditus vndecunque rimari, communisque sit omnibus nobis, qui fungimur Episcopatus officio, quanuis ipse in eo præemineas celsiore fastigio, specula pastorali, facio quod possum pro mei particula muneris, quantum mihi Dominus adiuuantibus orationibus tuis, donare dignatur, vt pestilentibus & insidiantibus eorum scriptis, medentia & munientia scripta prætẽdam, quibus rabies qua furunt, aut etiam ipsa sanetur, aut à lædendis alijs repellatur. *Ibid.Vide plura ad idem argumentum pertinentia,capite proximè sequenti,Titul.5.*

Romani Pontificis auctoritas, de sanctorum scripturarũ auctoritate deprompta.

Arbitramur, adiuuãte misericordia Domini Dei nostri Iesu Christi, qui te & regere consulentẽ & orãtem exaudire dignatur, auctoritate sanctitatis tuæ, de sanctarum scripturarum auctoritate depromptæ, facilius eos, qui tã peruersa & pernicioſa sentiũt esse cessuros, vt de correctione potius eorum cõgratulemur, quàm cõtristemur interitu. *To.2.epist.92.Papæ Innoc.sub finem.*

Antiquæ traditionis exempla seruanda.

In requirendis de his rebus, quas omni cũ solicitudine decet à sacerdotibus, maximè à vero iustóque & Catholico tractari Concilio, antiquæ traditionis exẽpla seruantes, & Ecclesiasticæ memores disciplinæ, vestræ religionis vigorẽ non minus nunc in consulendo, quàm antea cùm pronũciaretis vera ratione firmatis, qui ad nostrũ referendũ approbastis esse iudiciũ, sciẽtes quid Apostolicæ sedi, cũ omnes, hoc loco positi, ipsum sequi desideramus Apostolũ, debeatur, à quo ipse Episcopatus & tota auctoritas nominis huius emersit. Quem sequentes tã mala iam dãnare nouimus, quàm probare laudanda: vel id verò quod Patrum instituta Sacerdotali custodientes officio non censetis esse calcanda, quod illi nõ humana, sed diuina decreuẽre sentẽtia, vt quicquid de disiunctis remotisque prouincijs ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad huius sedis notitiam peruenirent? vbi tota huius auctoritate iusta quæ fuerit pronunciatio firmaretur, indéque sumerẽt cæteræ Ecclesiæ (velut de natali suo fonte aquæ cunctæ procederent, & per diuersas totius mundi regiones puri capitis incorruptæ manerent) quid præcipere, quos abluere, quos velut in cœno inemundabili sordidatos mundis digna corporibus vnda vitaret. *Non humana, sed diuina sententia decretũ est, vt difficiles controuersiæ ad Romanã sedem deferantur.*

Tom.2.epist.91. Innocẽtii Papæ ad Patres concilij Carthaginensis. Ex epistolis Innocentij duximus petenda esse testimonia, tum quòd ad Augustinũ & alios Patres mitterẽtur, tũ quod has responsiones Innocentij Augustinus pluribus locis magnopere probet. Epist.106.ad Bonifacium, & To.7.li.1. contra Iulian.cap.2. Et de peccato orig.contra Pelag.cap.8.

Diligenter ergò & congruè Apostolico consulitis honori, honoti inquã illius, quem præter illa quæ sunt extrinsecus, solicitudo * manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam secuti, quã toto semper ab orbe mecũ nostis esse seruatam. Verùm hæc missa facio: neque enim hoc vestrã credo latere prudentiam. Quid etiam actione firmastis, nisi scientes quòd per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent? præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres, & coëpiscopos nostros, *2.Cor.11.

Quæstiones de iis quæ ad fidē pertinēt quare ad sedem Apostolicam referende.

nō nisi ad Petrū, id est, sui nominis & honoris auctorē referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit omnibus Ecclesijs in commune prodesse. Fiant enim necesse est cautiores, cùm inuentores malorum ad duplicis relationem synodi, sententiæ vestræ statutis, viderint ab Ecclesiastica cōmunione seiunctos. Gemino igitur bono charitas vestra fungitur. Nam & Canonum potiemini gratia seruatorum, & beneficio vestro totus orbis vtetur. *Tom. 2. Epist. 93. Innocentij Papæ ad Patres Concilij Mileuitani.*

VI. Pontificem Romanū olim ante tempora Augustini, in causis Episcoporum, iudicio præsedisse.

Melchiadū in Africanos Episcopos auctoritas.

MElchiadis (*Romanæ Ecclesiæ Episcopi*) vltima est prolata sentētia, quàm innocēs, quàm integra, quàm prouida atque pacifica, qua neque collegas (70. *Episcopos Donatistas*) in quibus nihil cōstiterat, de Collegio suo ausus est remouere, & Donato solo, quē totius mali principem inuenerat, maximè culpato, sanitatis recuperādæ optionem liberā cęteris fecit, paratus cōmunicatorias literas mittere, etiā ijs quos à Maiorino (*Episcopo Donatista in locum Cæciliani Carthagini subrogato*) ordinatos esse constaret: ita vt quibuscūque locis duo essent Episcopi, quos dissensio geminasset, eū confirmari vellet, qui fuisset ordinatus prior, alteri autē eorū plebs alia regēda prouideretur. O virum optimū, ô filiū Christianæ pacis, & patrē Christianæ plebis. *To. 2. Epist. 162. ad Episcop. Donatistas, vltra medium.* Vltro fassus est (*Parmenianus*) suos ipsos adijsse Cōstātinū, & arbitrio eius à iudicibus Episcopis causam cognitā, quibus præfuit Melchiades Romanæ vrbis Episcopus. In quo iudicio, sicut Ecclesiastica gesta testantur, quia victi sunt isti, & innocens Cæcilianus inuentus est, eūdem Melchiadem crimine traditionis accusant. Quod quæro quomodo cognouerint? Si enim ante iudiciū, non sibi præiudicare debuerunt, vt apud talem iudicē causam agere inciperēt, etiam ex præcepto Imperatoris, quem ipsi adierant, tale subiēre iudicium. Si autem post dictam causam prolatámque sententiam, eū traditorem didicisse perhibēt, vsque adeo

Melchiades pater christianæ plebis.

Vetus hæreticorū mos post datam aduersum se sententiam, Romanum Pontificem criminādi.

demētes sunt homines vt ducētos iudices apud quos victi sunt, victis litigatoribus credant esse postponendos? *Tom. 7. contra epist. Parmen. lib. 1 cap. 5.*

Cōstantinus non ausus de causa Episcopi iudicare, ad Romanæ sedis Episcopum Africanos remisit.

Sed quia Cōstantinus non est ausus de causa Episcopi iudicare, eā discutiēdam atque finiēdam Episcopis delegauit. Quod & factū est in vrbe Roma, præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ cū multis collegis suis. Qui cùm Cæcilianum innocentem pronunciassent, & Donatū qui schisma Carthagini fecerat, sententia percussissent, iterū vestri ad Imperatorē venerūt, & de iudicio Episcoporum, in quo victi fuerant, murmurauerunt. *Tom. 2. epist. 166. ad Donatist. circa medium.*

Melchiades Apostolicæ sedis Episcopus Episcopali iudicio præsidens Donatū dānauit.

Reticium ab Augustuduno Episcopū magnæ fuisse auctoritatis in Ecclesia tēpore Episcopatus sui gesta illa Ecclesiastica nobis indicāt, quando in vrbe Romana, Melchiade Apostolicæ sedis Episcopo præsidente, cum aliis iudex interfuit, Donatūmque dānauit, qui prior auctor Donatistarū schismatis fuit, & Cæcilianum Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis absoluit. *Tom. 7. contra Iulian. Pelag. li. 1. cap. 2.*

Domino beatissimo & honorabili fratri Bonifacio Aurelius Valentinus primæ sedis prouīciæ Numidiæ & cæteri, qui præsentes adfuimus numerus 217. ex omni Cōcilio Africæ, quoniā Domino placuit, vt de his, quę nobiscū egerunt, sancti fratres nostri, Coępiscopus Faustinus & Cōpresbyteri Philippus & Aselus, nō beatæ memoriæ Episcopo Zozymo, à quo ad nos Mādata & literas attulerūt: sed tuæ venerationi qui in eius locū es diuinitus cōstitutus, humilitas nostra rescriberet: ea breuiter insinuare debemus, quæ vtrorūque concordia terminata sunt. *Et paulò post.* Vt Romā liceat Episcopis prouocare & vt clericorū causę apud suarū prouinciarum Episcopos finiantur, iam priore anno etiam literis nostris ad eundem venerabilis memoriæ Zozymum Episcopū datis insinuari curauimus: vt ea seruare sine vlla eius iniuria pauliſper sineremus, vsque ad inquisitionē statutorū Concilij Nicæni. Et nūc de tua poscimus sanctitate, vt quēadmodum ea apud Nicæā à patribus acta vel constituta

Ex concilio Sardi.ca. 3. 4.& 7.et 2. q.6. Si quis Episcopus accusatus.

sunt,sic ea nobis facias custodiri,& ibi apud vos ista, quæ in cõmonitorio attulerunt,facias exerceri.id est, si Episcopus accusatus fuerit,&iudicauerint cõgregati Episcopi regionis ipsius, & de gradu suo deiecerint eum,& appellasse videatur,&cõfugerit ad beatissimũ Ecclesiæ Romanæ Episcopũ,& voluerit audiri, & iustum putauerit, vt renouetur examẽ.Scribere his Episcopis dignetur, qui in finitima & propinqua prouincia sunt,vt ipsi omnia diligẽter requirant, & iuxta fidẽ veritatis definiant.Quòd si is,qui rogat causam suã iterũ audiri,deprecatione sua mouerit Episcopũ Romanum, vt è latere suo presbyterũ mittat, erit in potestate Episcopi,quid velit,& quid ęstimet.Et si decreuerit mittendos esse qui præsentes cum Episcopis iudicent,habentes auctoritatem eius, à quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si verò crediderit sufficere Episcopos,vt negotio terminũ imponant,faciet quod sapiẽtissimo cõsilio suo iudicauerit. *To.1.Cõcil.concil. Afric.can.101.epist.ad Bonifaciũ Papã, Aug.subscripsit.*

Africani patres Episcopis suo gradu deiectis, appellationẽ ad Romanũ Pontificem concedunt.

Canones Constantinopoli & Alexandria postea in Africã missos,nõ fuisse integros constat ex epistolis Iulij primi cõtra Orietales. De his autẽ Iulij epistolis, vide Atha. Apol. 2.Theodoret.lib.2.cap. 4.Socratem lib.2.cap.15.& 17.Sozomenũ lib.3.cap.8.& 10.Nicephor.lib.9.cap.6.& 10.vt cæteros omittam. Canones autẽ quos Iulius ex Concilio Niceno citat,quique ad præsens hoc nostrũ negotium vel maximè pertinent,hi sunt.

Vt omnes Episcopi,qui in quibusdã grauioribꝰ pulsantur vel criminãtur causis,quoties necesse fuerit,liberè Apostolicam appellẽt sedem,atque ad eam quasi ad matrẽ confugiãt, vt ab ea(sicut semper fuit) piè fulciantur, defendantur,& liberentur.Cuius dispositioni, omnes maiores Ecclesiasticas causas & Episcoporũ iudicia,antiqua Apostolorũ eorumq; successorũ atque canonũ auctoritas reseruauit: Quoniã culpantur Episcopi,qui aliter erga fratres,egerint,quàm eiusdẽ sedis Papæ fieri placuerit.

Vlacuit vt accusatus vel iudicatus à cõprouincialibus in aliqua causa Episcopus,libẽter appellet & adeat Apostolicæ sedis Pontificem,qui aut per se,aut per vicarios suos,eius retractari negociũ procuret.Et dum iterato iudicio Pontificæ

causam suam audit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur Episcopus:quoniam quanquam à comprouincialibus Episcopis accusati causam Pontificis scrutari liceat ,non tamen definiri inconsulto Romano Pontifice,permissum est, cũ beato Petro Apostolo & nõ ab alio,quàm ab ipso dictũ sit Domino: Quæcunque ligaueris super terram , erũt soluta & in cælis: Et quæcunque solueris super terram,erũt ligata & in cælis.To.1.Concil.in rescripto.seu epist.2.Iulij cõtra Orietales,cap.2.3.& 4.Consonant his,quos ex eodẽ cõcilio idem citat cap.10.& 17.Habes autem super hac quæstione doctam & luculentam disputationem , in dialogis ab Alano Copo nuper editis contra Magdeburgenses. *Matt.16.*

VII. A Romana sede de doctrina Catholica iudiciũ ferri,hæreses damnari.

NOn agitur de vno Pelagio,qui iã fortasse correctus est,quod vtinã ita sit,sed tam multis, quibus loquaciter contẽdentibus,& infirmas atque ineruditas animas velut conuictas trahẽtibus,fideles autem & in fide stabiles ipsa contentione fatigantibus, vsquequaque iam plena sunt omnia. Aut ergo à tua veneratione acciendus est Romã,& diligẽter interrogandus,quã dicat gratiam,qua fateatur,si tamen iam fateatur,ad non peccãdum iustéque viuẽdum homines adiuuari.Aut hoc ipsum cum eo per literas agendum,& cùm inuentus fuerit hanc dicere , quã docet Ecclesiastica & Apostolica veritas,tunc sine vllo scrupulo Ecclesiæ,sine latibulo ambiguitatis vllius absoluẽdus est, tũc est reuera de eius purgatione gaudendum.*Tom.2.Epist.95.prope initium,Innocentio Papæ.* *Acciendus Romã Pelagius. vt ibi explorata ei' doctrina, vel dãnaretur ,vel absolueretur.*

Te autem si libẽter vel patiẽter admittis,charissime frater,admoneo,ne hæresim nouam minus cautus incurras,quæ antiquissimæ fidei stabilita molitur fundamẽta cõuellere,aduersus Dei gratiam disputando, quam Dominus Christus pusillis & magnis ineffabili bonitate largitur:cuius vel auctores vel certè acerrimi notissimíque suasores cùm Pelagius & Cælestius extitissent, Cõciliorum Episcopaliũ vigilantia in adiutorio Saluatoris, qui suam tuetur Ecclesiam , etiam à duobus venerabilibus antistitibus Apostolicæ *Pelagius &*

Cælestius à duobus sedis Apostolicæ Episcopis toto orbe dānatur. Diploma Pont. Romanorū ad omnes vniuersaliter Episcopos.

sedis, Papa Innocētio, & Papa Zozymo, nisi correcti etiam egerint pœnitentiam, toto Christiano orbe dānati sunt. De quibus exempla recētium literarū, siue quæ specialiter ad Afros, siue quæ vniuersaliter ad omnes Episcopos de memorata sede manarūt, ne forte ad vestrā sanctitatem nondum peruenerint, nobis curauimus mitti, *Tom.2 Epist.157. ad Optatum.*

Hunc sensū (*hæresim suam de peccato originali*) vobis aperire Pelagius vel timuit, vel erubuit, quem discipulus eius palàm sine vllius obscuritatis ambagibus apud sedē Apostolicā profiteri nō timuit, nec erubuit. Sed multum misericors memoratę sedis Antistes, vbi eum vidit ferri tanta præsumptione præcipitem, tanquam furentem, donec si posset fieri, resipisceret, maluit eum sensim suis interrogationibus & illius responsionibus colligare, quàm districtā ferēdo sententiam abruptum, quò iā pendēre videbatur, impellere. Ideò autem nō dixi apertè ceciderat, sed propēdere videbatur, quia superius in eodē libello suo, de huiusmodi quæstionibus locuturus, antè prædixerat: *Si fortè* vt hominibus quispiā ignorantiæ error obrepserit, vestra sententia corrigatur. *Tom.7. de peccato originali, cōtra Pelag. & Cælestium, cap.6.*

Sētētia Romani Pontifici in hæreticos.

Hāc eius prælocutionē venerabilis Papa Zozymus tenens, egit cum homine, quem falsæ doctrinę vētus inflauerat, vt ea quæ illi à Diacono Paulino fuerāt obiecta, dānaret, atque vt sedis Apostolicæ literis, quæ à sanctæ memoriæ suo præcessore manauerāt prēberet assensum. At ille noluit quidem Diaconi obiecta dānare, sed beati Papæ Innocētij literis nō est ausus obsistere, imò se omnia, quæ Sedes illa dānaret, damnaturum esse promisit, atque ita velut phreneticus, vt requiesceret tanquam leniter fotus, à vinculis tamē excommunicationis nondum est creditus esse soluendus. *Ibidem cap.7.*

Excommunicationis vinculis hæretici ligati.

Visus est ad tempus aliquid dicere (*de Pelagio sermo est*) quod fidei Catholicæ cōueniret, sed illā sedē vsque in finē fallere non prævaluit. Post rescripta quippè Africani Concilij, in quam prouinciam quidē doctrina illa pestifera serpēdo peruenerat, sed eam non tam latè

Romanam sedē Pelagius fallere nō prævaluit.

tam latè occupauerat, altéq; peruaserat, alia quoque ipsius in vrbe Roma, vbi diutissimè vixerat, atque in his prius fuerat sermonibus contentionibúsque versatus, cura fidelium fratrum prolata patuerunt, quæ literis suis, quas conscripsit per orbem Catholicū perferendas, Papa Zozimus execrāda, sicut legere potuistis, attexuit. *Ibidem, cap.21.*

Papa Zozimus literas per orbē catholicū mittit cōtra execrāda Pelagij dogmata.

Fefellit enim iudiciū Palæstinum, propterea ibi videtur esse purgatus. Romanam verò Ecclesiam, vbi eū esse notissimum scitis, fallere vnaquæque non potuit, quanuis & hoc fuerit vtrunque conatus, sed vt dixi, minimè valuit. Recoluit enim beatissimus Papa Zozimus, qui imitandus præcessor eius de ipsis senserit gestis. Attendit etiā quid de illo sentiret prædicanda in Domino Romanorū fides, quorū aduersus eius errorē pro veritate Catholica, studia consonantia concorditer flagrare cernebāt: inter quos ille diu vixerat, & quos eius dogmata latere non poterant: qui Cælestium eius esse discipulum sic nouerant, vt fidelissimū & firmissimum possent de hac re testimonium perhibere.

Prædicanda Romanorū fides.

Quid ergo de Palæstinæ Synodi gestis, quibus se Pelagius absolutum esse gloriatur, sanctus Papa Innocentius iudicauerit, quanuis & in literis eius, quas nobis rescripsit, legere possitis, & cōmemoratum eum venerabili Papæ Zozimo Synodus Africana respondit, quod vestræ charitati cum cæteris instructionibus, misimus, tamen nec in hoc opere prætereundum videtur. *Ibidem cap.8.*

De Palæstinæ Synodi gestis Romanus Pontifex iudicabat.

Nunc verò cùm primitus beatissimi Papæ Innocētij literæ, Episcoporum literis respondentis, Afrorum pariter hunc errorē (*Paruulos nasci absque peccato originali*) quē conantur isti (*Pelagiani*) persuadere, damnauerunt: Successor quoque eius sanctus Papa Zozimus hoc tenendū esse, quod isti de paruulis sentiunt, nunquam dixerit, nunquam scripserit: insuper etiā Cælestium se purgare molientem, ad consentiēdum supradictis sedis Apostolicæ literis crebra interlocutione constrinxerit, profecto quicquid interea lenius actum est cum Celestio, seruata dūtaxat antiquissimæ & robustissimæ fidei firmitate correctionis fuit clemētissi-

Innocentius Papa Pelagij errorem damnauit.

Pelagius & Cœlestius à Papa Zozimo dãnati.

ma suasio non approbatio exitiosissimæ prauitatis. Et quod ab eodẽ Sacerdote postea Cœlestius & Pelagius repetita auctoritate dãnati sunt, paululũ intermissæ, iam necessario proferendæ ratio seueritatis fuit, non præuaricatio prius cognitæ, vel noua cognitio veritatis. *Tom. 7. contra duas epist. Pelag. lib. 2. cap. 3.*

Aduersus Pelagianistas quoque nouos nostrorũ tẽporum hæreticos, & disputatores callidos, arte magis subtili noxia scribentes, & vbicũque poterant publicè per domos loquẽtes, per annos fermè decẽ laborauit, librorũ multa cõdens & edens & in Ecclesia populis ex eodem errore frequentissimè disputans. Et quoniã iidem peruersi, sedi Apostolicæ per suam ambitionem eandem perfidiam persuadere conabantur, instantissimè etiam conciliis Africanis sanctorum Episcoporum gestũ est, vt sancto Papę vrbis Romæ, & priùs venerabili Innocentio, & postea sancto Zozimo eius successori persuaderetur, quòd illa secta Catholica fide & abominanda & damnanda fuisset. At illi tantæ Sedis antistites, suis diuersis temporibus eosdẽ notãtes, atq; à membris Ecclesiæ præcidentes, datis literis ad Africanas, Orientis, & Occidentis Ecclesias, eos anathematizandos & deuitãdos ab omnibus Catholicis censuerunt. *Tom. 1. Possidonius in vita Augusti. cap. 18.*

Romani Pontifices Orientis & Occidentis Ecclesiarũ curam habent.

Carthaginẽsis & Mileuitanæ Synodi Patres, sua gesta referebant ad Apostolicam sedem.

Missæ sunt itaque de hac re (*aduersus hæresim Pelagianam*) ex duob⁹ Conciliis Carthaginẽsi & Mileuitano, relationes ad Apostolicã sedem, antequam gesta Ecclesiastica, quib⁹ ad Episcopos prouincię Palęstinę Pelagius perhibetur esse purgatus, vel in manus nostras, vel in Africam peruenissent. Scripsimus etiã ad beatæ memoriæ Papam Innocentium, præter conciliorum relationes, literas familiares, vbi de ipsa causa aliquãtò diutius egimus. Ad omnia nobis ille rescripsit, eodẽ modo quo fas erat, atque oportebat Apostolicæ sedis Antistitẽ. Quæ omnia modò legere poteris, si eorum fortè ad te vel nulla, vel non cuncta peruenerant: vbi videbis seruata erga hominem moderatione, quæ debuit, ne damnaretur, si praua damnaret: ipsum tamen nouellũ & pernicioſum errorẽ, sic Ecclesiastica auctoritate cõpressum, vt multũ miremur, adhuc esse quosdam, qui per quemlibet errorem gratiæ Dei conentur obsistere. *To. 2. Epist. 106. Bonifacio, prope initium.*

Error Ecclesiastica auctoritate cõpressus non est defendẽdus.

Nonnulli Pelagianorum, antequam ista pestilentia manifestissimo etiam sedis Apostolicæ iudicio dãnaretur, nobis innotescere potuerunt, quos nunc repentè reticuisse perspicitis. *Tom. 2. epist. 104. ad Sixtum.*

Pelagium Cœlestiúmque, id est, inuentores vocũ nouarũ, quæ sicut dixit Apostolus, ędificationis nihilum, sed magis vanissimas cõsueuerunt parere quęstiones, Ecclesiastica communione priuari, Apostolici vigoris auctoritate censemus, donec resipiscãt de Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur secundùm ipsius volũtatẽ, eósque interim Dominico ouili non recipi, quòd ipsi peruersæ viæ secuti tramitem deserere voluerunt. Abscindendi enim sunt* qui vos conturbant, & volũt cõuertere Euangelium Christi. Simul autem præcipimus, vt quicunque id pertinacia simili defensare nitũtur, par eos vindicta constringat. Absint atriis Domini, careant custodia pastorali. *Tom. 2. epist. 83. Innocentij Papæ ad concil. Mileuit.*

* 2. *Tim.* 2.

Sentẽtia excommunicationis in hæreticos, à Romano Pontifice lata.

* *Gal.* 5.

Videtis certè in his verbis, quẽadmodum Papa beatissimus Innocentius non tanquam de incognito loqui videatur. Videtis qualẽ tulerit de illius purgatione sententiã. Videtis quid successor eius sanctus Papa Zozimus recolere debuerit, sicut recoluit, vt in eo sui præcessoris iudicium, remota cunctatione firmaret. *To. 7. de pecca. origina. cap. 9. Lege de eodem To. 7. contra duas Pelagia. epist. cap. 4. Item cõtra Iulianũ, lib. 1. cap. 2.*

Hæresis Pelagiana ab Episcopis Romanis, cooperantibus cõciliis Africanis, conuicta atque dãnata.

Posteaquã Pelagiana hæresis, cum suis auctoribus, ab Episcopis Ecclesiæ Romanæ, pri⁹ Innocẽtio, deinde Zozimo, cooperantibus Conciliorũ Africanorum literis cõuicta atque damnata est: scripsi duos libros aduersus eos, vnũ de gratia Christi, alterum de peccato originali. *Tom. 1. lib. 2. Retract. cap. 50.*

VIII. *Romano Pontifici Augustinum sua scripta subiecisse, eiúsque mandatis obtemperasse.*

HÆc autem, quæ duabus epistolis eorum respondeo, vni scilicet, quam dicitur Romã misisse su-

lianus, credo, vt per illã quos posset, suos aut inueniret, aut faceret: alteri autem quã decem & octo, velut Episcopi participes eius erroris, non ad quoslibet, sed ad loci illius Episcopum sua calliditate tentandum, & ad suas partes, si posset fieri, traducendum, ausi sunt Thessalonicã scribere: hęc ergo quę istis, vt dixi, duabus epistolis illorum ista disputatione respondeo, ad tuam potissimum dirigere sanctitatẽ, non tam discenda, quàm examinãda, & vbi forsitan aliquid displicuerit, emendata constitui. *Tom.7. contra duas Epist. Pelagianorum ad Bonifacium Romanũ Pontificem. lib. 1. cap. 1.* *Vide testimonium illud: fefellit enim &c. in titulo præcedẽti.* *Ibi reperies de Palæstinæ Synodi rebus gestis Romanũ Pontificem iudicasse.*

Iussu Romani Pontificis, cogebatur Synodus in Mauritania.

Quanuis tuæ sanctitatis nullas ad meipsũ datas acceperim, tamẽ quia illæ quas ad Mauritaniã Cęsariensem misisti me apud Cæsareã præsente venerunt, quo nos iniũcta nobis à venerabili Papa Zozimo, Apostolicæ sedis Episcopo, Ecclesiastica necessitas traxerat, factũ est, vt ea quæ scripsisti, etiam ipse perlegerẽ. *To. 2. epist. 167. Optato, statim in principio.*

Augustinus Apostolicæ sedis literis Cæsaream profectus est.

Poterant vtique (*Donatistæ*) suspectum eum habentes recusare congressum. Tamẽ omnipotẽtis Dei præstitit auxiliũ, vt postea in Cæsariensi Mauritaniæ ciuitate constitutus venerabilis memoriæ Augustinus, quo eũ venire cum aliis Episcopis sedis Apostolicę literæ compulerunt, ob terminandas videlicet alias Ecclesiæ necessitates, & cętera. *To. 1. Possidonius in vita Au. ca. 14.*

CAPVT DECIMVM DE SACRIS CONCILIIS.

I. Quæstiones obscuras & arduas in Ecclesia Conciliorum generalium definitione terminari.

De rebaptizãdis hæreticis, ante plenarij Concilij definitionem sanctiPatres salua pace disceptarunt

Quæstionis huius obscuritas (*de nõ rebaptizãdis hæreticis* (priorib⁹ Ecclesiæ temporib⁹, ãte schisma Donati, magnos viros, & magna charitate ꝓditos patres Episcopos ita inter se cõpulit salua pace disceptare, atq;

fluctuare vt diu Cõciliorũ in suis quibusq; regionib⁹ diuersa statuta mutauerint, donec plenario totius orbis Concilio, quod saluberrimè sentiebatur, etiã remotis dubitationibus firmaretur. *To. 7. de Baptis. contra Donatist. lib. 1. cap. 7.*

Vtrum & ab his, qui nunquam fuerunt Christiani, possit baptism⁹ dari: nec aliquid temerè inde affirmãdũ est, sine auctoritate tãti concilij, quantũ tantæ rei sufficit. De iis verò qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iã quæstio est, quin & habeant & dare possint, & quin perniciosè habeant, perniciosèque tradãt extra vinculũ pacis. Hoc enim iam in ipsa totius orbis vnitate discussum, cõsideratum, perfectum, atque firmatum est. *Tom. 7 contra Epist. Parmen. lib. 2. cap. 13.*

Nobis tutum est in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in Catholico regionali Cõcilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt. Id autẽ sit cura securæ vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri & saluatoris Iesu Christi vniuersalis Ecclesiæ cõsensione roboratũ est. *Tom. 7. de Baptis. contra Donatist. lib. 7. cap. 53. Similem sententiã habet contra Cresconiũ li. 1. cap. 33. To. 9. de hæresibus hære. 69. Donatistas ex eo hæreticos confirmat quod contra vniuersæ Ecclesiæ definitionem ad se venientes rebaptizent.*

Id tutum est asserere quod vniuersalis Ecclesiæ consensione robo ratum est.

II. Conciliorum plenariorum magnam auctoritatem esse, quibus & Prouincialia cedant, & Doctores etiam si qui ab illis discrepent.

QVod per vniuersæ Ecclesiæ statuta firmatũ est vel vnius Episcopi auctoritati, vel vnius prouinciæ Concilio præferendum est. *Tom. 7. de Baptismo cõtra Donatist. lib. 2. cap. 1.*

At præsentes hæretici vnius vel alterius auctoritatem Synodo generali, vel reliquis omnibus Patribus præferunt.

Et ipsa Concilia quæ per singulas regiones vel prouincias fiunt (*quis nesciat.*) plenariorũ Conciliorũ auctoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine

vllis ambagibus cedere, ipláq; plenaria sępe priora posterioribus emendari, cum aliquo experimẽto rerum aperitur, qꝰ clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine vllo typho sacrilegę superbię, sine vlla inflata cervice arrogantiæ, sine vlla contentione liuidæ inuidiæ, cum sancta humilitate, cũ pace Catholica, cũ charitate Christiana. *Ibidem cap.3.*

Obseruet hîc pauca Lector, vt Augustini mentem rectius assequatur. Plenaria Cõcilia summi Pontificis auctoritate cõfirmata, nunquã in his, quæ ad fidẽ pertinent, per posteriora Concilia leguntur emendata: nisi fortè quod prefsius & obscurius in prioribus dictũ est, id fusius & apertiꝰ in posteriorib⁹ explicatur. Augustinus autẽ videtur de emendatione legum agere, quæ scilicet ad res gestas vel gerẽdas referuntur, quod indicãt verba illa. (cũ aliquo rerũ experimẽto aperitur, quod clausũ erat) nã hæ potius res quàm doctrina fidei, solent experimentis innotescere. Nec prætermittendũ est. plenaria Concilia nominari ab Augustino, non solùm ea, quæ nos generalia & œcumenica dicimus, sed etiam quædã alia, quæ in aliqua regione fuerint aliis prouincialibus frequentiora: nam 1.li. Retract. cap.17. Hipponens. Synodus vocatur plenaria, & Patres in Con. Carthaginen. 3.c.38. inter quos Augustinus fuit, Capuensem Synodum etiam nominant plenariam.

Quod autem ait (*Beatus cyprianus*) Nec quisquã dicat, quod accepimus ab Apostolis, hoc sequimur: quãdo Apostoli non nisi vnã Ecclesiam tradiderũt, & baptisma vnum, quod non nisi in eadẽ Ecclesia sit constitutum: non me tantùm mouet, vt Baptismũ Christi etiã apud hæreticos inuentum audeam reprobare: sicut etiam ipsum Euangelium cùm apud eos inuenio, necesse est vt approbem, quanuis eorum detester errorem: quantũ me mouet, fuisse quosdam sancti Cypriani temporibus, qui consuetudinem illam, contra quam fiebãt Africana Cõcilia, de qua & ipse paulò ante dixit: Fruſtrà quidam quia ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponunt: dicerent ab Apostolis traditam. Nec inuenio cur istam consuetudinem

Dist. 8. cap. Fruſtra. Consuetudo antiquior,

improbent, quæ post Cyprianum etiam plenario totius orbis Concilio confirmata est, quam tam robustã & antè idem Cyprianus inuenerit, vt cùm eius mutãdæ causa auctoritatem quã sequeretur vir tanta scientia præditus quæreret, non nisi in Africa sola factum paucis ante se annis Agrippini Concilium reperiret. Quod cùm sibi aduersus totius orbis morem non sufficere cerneret, has rationes arripuit, quas modò nos antiquitate ipsius cõsuetudinis & plenarij postea concilij auctoritate firmati, diligentius cõsiderantes, veri potius similes, quàm veras esse inuenimus, quæ illi veræ visæ sunt, in obscurissima quæstione laboranti, & de remissione peccatorum fluctuãti: vtrum in Baptismo Christi possit non fieri, & vtrum possit apud hæreticos fieri: vbi si minus ei aliquid reuelatum est, vt magnitudo charitatis eius, qua vnitatẽ non deseruit, probaretur, nõ ideò quisquam tantis eius firmamentis meritísque virtutum, & tantæ copiæ gratiarum debet se audere præponere, * quia vniuersalis Concilij admonitus firmitate, videt aliquid, quod ille non videt, quia plenarium de hac re Concilium nondũ habebat Ecclesia. *To.7. de Baptis. cont. Donatist. lib.4.ca.6.*

generalior, & plenario Concilio cõfirmata, vicit cõsuetudinem quã allegabat Cyprianus.

* *Quare præposterè faciunt, qui contra Concilij plenarij definitionem, sententiam aliquam Doctoris cuiuspiam Catholici pertinaciter tuentur, quam ille ante plenarium illud Concilium non pertinaciter, sed salua Ecclesiæ auctoritate atque vnitate tenuit.*

Nec quisquam dicat, quod accepimus ab Apostolis, hoc sequimur: quantò robustiùs nunc dicimus, quod Ecclesiæ consuetudo semper tenuit, quod hæc disputatio dissuadere non potuit, & quod plenarium Concilium confirmauit, hoc sequimur. *Ibidem cap.7.*

Perpetuæ cõsuetudinis Ecclesiæ, & plenarij Cõcilij quanta sit auctoritas.

Sanctus Cyprianus, tanto excellentior, quantò humilior, qui documentum Petri sic amauit, vt diceret, documentum scilicet nobis & concordiæ & patientię tribuens, vt non pertinaciter nostra amemus, sed quę aliquando à fratribus & collegis nostris

Cyprianus Epist. 15. ad Quintum.

vtiliter & salubriter suggeruntur, si sint vera & legitima, ipsa potius nostra ducamus: Satis ostēdit facillimè se correcturū fuisse sententiam suam, si quis ei demōstraret, Baptismū Christi sic dari posse ab ijs qui foras exierunt, quemadmodum amitti non potuit, cùm foras exirēt, vnde multa iam diximus, nec nos ipsi tale aliquid auderemus asserere, nisi vniuersæ Ecclesiæ concordissima auctoritate firmati, cui & ipse sine dubio cederet, si iam illo tempore quæstionis huius veritas, cliquata & declarata per plenariū Concilium solidaretur. Si enim Petrum laudat & prædicat, ab vno posteriore collega patienter concorditérque * correctum, quantò citius ipse cum Concilio prouinciæ suæ vniuersi orbis auctoritate patefacta veritate cessisset? &c. *Tom.7. de Baptismo contra Donatistas, lib.2.cap.4.*

Veritati eliquatæ & declaratæ per plenariū cōciliū credere debet quiuis catholicus Doctor.

Quapropter illud vnum isti considerent, quod omnibus patet. Si auctoritas Cypriani sequenda est, magis eam sequendam esse in vnitate seruanda, quàm in Ecclesiæ consuetudine commutanda. Si autem Concilium eius attenditur, huic est vniuersæ Ecclesiæ posterius Concilium præponendum, cuius se membrum gaudebat, & vt se in totius corporis compage, retinenda cæteri imitarentur, sæpius admonebat: nam & Cōcilia posteriora, prioribus apud posteros præponunt, & vniuersum partibus semper iure optimo præponitur. *Ibidem cap.9.*

* *Gal.2.*

Posteri⁹ Ecclesiæ Concilium vniuersale, meritò præpositum fuit priori illi Concilio, cui B. Cyprianus præfuit particulari.

III. Ad communes prouinciæ vel regionis causas tractandas, Concilia à Metropolitano vel Primate conuocanda esse.

PLacuit, vt non sit vltra fatigandis fratribus anniuersaria necessitas, sed quoties exegerit causa cōmunis, id est, totius Africæ, vndecunque ad hāc sedem (*carthaginensem*) pro Concilio datæ literæ fuerint, congregādam esse Synodum in ea prouincia, vbi opportunitas persuaserit. Causæ autem quæ communes non sunt, in suis prouincijs iudicentur. *Tom. 1. Conciliorum, Mileuitan. Concil. Canone 9.*

Tractoria ad me decimo Idus Nouembris venit, iam finito die, & me valdè indispositum inuenit, vt occurrere omnino non possem. Veruntamen siue imperitiam meam mouerit, siue iustè motus sim, tuæ sanctitatis & grauitatis est arbitrari. Legi in eadem tractoria, etiam ad Mauritanias esse scriptum, quas prouincias scimus suos habere Primates. Quod si ex eis ad Numidiam conuocandum esset Concilium, oportuit vtique, vt aliquorum Maurorum Episcoporum, qui illic priores sunt, nomina in tractoria ponerentur. *Tom.2.epist.217. Victorino.*

Prouinciæ suos habebant primates Episcopos.

Præterea venerabilis frater & Collega noster Xantippus Tagonēsis dicit, quod eum Primatus ipse contingat, & erga plurimos sic habetur, & tales mittit epistolas. *Ibidem.*

Vnde peto Beatitudinem tuam, vt mihi ignoscas, & primò instare digneris, vt inter tuam sanctitatem, & senem Xantippum concorditer constet, quis vestrūm debeat cōuocare Concilium: aut certè quod salubrius arbitror, sine cuiusquam præiudicio ambo conuocate collegas vestros. *Ibidem.*

Nam sicut Pontifex totius orbis christiani, ita Primates, suæ quisque prouinciæ supra cæteros Episcopos solicitudinem gerunt. Ergo, inquit, Aurelius Concil. Afric. cap.22. cunctarum Ecclesiarū dignatione Dei, vt scitis fratres, solicitudinem gero. Per orbem Africanum intellige.

IIII. Definitioni Concilij legitimi acquiescendum esse.

HVic tantæ diligentiæ etiam illud est additū, vt & nos & ipsi quemadmodū ipse Iudex, verbis nostris subscriberemus, ne quisquam diceret in illis gestis aliquid vel postea fuisse corruptum. Cùm enim adhuc viuentibus eis, qui subscripserunt, innotuerint eadem gesta omnibus locis, in quibus oportet vt innotescant, sic etiam ad posteros confirmata veritas perdurabit. Nolite ergo esse ingrati tantæ misericordiæ Dei, quæ per istam diligentiam vobis ministrata est. Nulla excusatio iam remansit. Nimium dura, nimium

Hæretici nolentes credere legitimi Concilij definitioni, misericordiæ Dei

sunt ingrati, & nullam habent excusationem.

diabolica sunt hominum corda, quę adhuc tantę manifestationi veritatis obsistunt. *Tom.2. epist.152. ad populum factionis Donatianæ, prope initium.*

Patres concilij Ariminensis quomodo decepti, & quòd eorum deceptio non labefactauerit Ecclesiæ Catholicæ fidem.

Hoc est illud homousion, quod in Concilio Nicæno aduersus hęreticos Arrianos à Catholicis patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum est: quod postea in Concilio Ariminensi, propter nouitatem in verbis minus quàm oportuit intellectam, quam tamen fides antiqua pepererat, multis paucorũ fraude deceptis, hęretica impietas sub hęretico Imperatore Constantio labefactare tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei Catholicę prævalente, posteaquàm vis verbi, sicuti debuit, intellecta est, homousion illud Catholicæ fidei sanitate longè latéque defensum est. *Tom.6. contra Maximin. lib.3. cap.14.*

V. Patres qui erant in Conciliis, gesta sua & decreta cum Rom. Pontifice communicasse, eiúsque auctoritate confirmari voluisse.

Et liber hæreticor, & responsio Catholicorũ, ad Romanũ pontificem à Patribus cõcilij mittuntur.

PRotulerunt eundem librum (*scilicet Timasius & Iacobus*) Pelagij esse dicentes, & vt ei responderetur impendio rogauerunt. Factum est, Ad eosdem rescripta est ipsa responsio. Agentes gratias rescripserunt: Vtrunque misimus, & cui respõsum est, & quod responsum est. Et ne nimium essemus oneroſi, signa fecimus his locis, vbi petimus inspicere, non graueris, quemadmodum sibi obiecta quæstione, quòd gratiã Dei negaret, ita respondit, vt eam esse non diceret, nisi naturam, in qua nos condidit Deus. *Tom.2. epist. 95. ad Innocentium Papam.*

Decretum Synodi carthagin. cõt. Pelagiũ ad Romanũ põtificem mittitur.

Ista cùm scriberem, cognoueramus in Ecclesia Carthaginensi aduersus eos Episcopalis Concilij conditum fuisse decretũ, per epistolam sancto & venerabili Papæ Innocentio dirigendũ, & nos de Concilio Numidiæ ad eandẽ Apostolicã sedẽ iã similiter scripseram, Oẽs enim, qui spẽ habem in Christo, huic pestiferæ impietati resistere, eamque cõcorditer damnare & anathematizare debem. *To.2. epist.94. ad Hilariũ.* Domino beatissimo & honorãdissimo fratri sancto Innocentio Papæ Aurelius, Mundius, Rusticanus, Fidemius, Euagrius, Antonius, Palatinus, Adeodatus,

Vincentius, Publianus, Theasius, Tutus, Panthonius, Victor, Restitutus, Rusticus, Fortunatianus, alius Restitutus, Ampelius, Animus, Fœlix, Donatianus, Adeodatus, Octauius, Serotinus, Maiorinus, Posthumanus, Trispulus, Victor, alius Victor, Leucius, Macian, Fructuosus, Faustinianus, Quod vultdeus, Cãdorius, Maximus, Megarius, Rusticus, Ruffinianus, Proculianus, Thomas, Ianuarius, Octouianus, Prætextatus, Sixtus, Quoduultdeus, Penthadius, Quoduultdeus, Cyprianus, Seruilius, Pelagius, Marcellus, Venantius, Didymus, Saturninus, Tiazacenus, Germanus, Germanianus, Inuentius, Maiorinus, Inuentius, Candinus, Cyprianus, & Æmilianus, Romanus, Africanus, & Marcellinus, qui in Concilio Ecclesiæ Carthaginensis adfuimus. *Et post commemorationem eorum, quæ in Concilio aduersus Pelagium acta erant, subiungunt.* Hoc, Domine frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis, etiam Apostolicæ sedis adhibeatur auctoritas, pro tuenda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda. *Tom.2. epist.90. ad Innocent. Pont. Rom. prope initium.*

Petunt patres Cõcilii carthaginẽ sis suis statutis, Apostolicæ sedis adhiberi auctoritatem.

Si Pelagius Episcopalibus gestis, quæ in Oriẽte confecta dicũtur, etiam tuæ venerationi iustè visus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas, quæ tam multos assertores habet, per diuersa dispersos, etiã auctoritate Apostolicæ sedis anathematizanda est. Consideret enim sanctitas tua, & pastoralibus nobis compatiatur visceribus, quàm sit pestiferum & exitiabile ouibus Christi, quod istorum sacrilegas disputationes necessariò sequitur, vt nec *orare debeamus, ne intremus in tentationẽ, quod Dominus & discipulos monuit, & *posuit in oratione, quam docuit. *Ibidem.*

Quãuis hæresiarcha resipiscat, impietas tamẽ multos habens assertores, auctoritate sedis Apostolicæ anathematizãda est.

Matt.26.

Matt.56.

Luc.11.

Quæcunque autem alia ab eis objciuntur, non dubitamus venerationem tuam cùm gesta Episcopalia perspexerit, quæ in Oriente in eadem causa confecta dicuntur, id iudicaturam, vnde omnes in Dei misericordia gaudeamus. *Ibidem.*

Domino beatissimo, meritóque venerabili, & in Christo honorando Papæ Innocentio, Siluanus, Valentinus, Aurelius, Donatus, Restitutus, Lucianus,

Alipius, Augustinus, Placentius, Seuerus, Fortunatus, Possidius, Nouatus, Secundus, Maurētius, Leo, Faustinianus, Cresconius, Malcus, Littorius, Fortunatus, Donatus, Pōticanus, Saturninus, Christonius, Honorius, Lucius, Adeodatus, Processus, Cresconius, Secundus, Felix, Asiaticus, Ruffinianus, Faustinus, Seruus, Terētius, Cresconius, Sperantius, Quadratus, Lucillus, Sabinus, Faustinus, Cresconius, Victor, Gignātius, Possidonius, Antoninus, Innocētius, Præsidius, Crescētius, Felix, Antonius, Victor, Honoratus, Donatus, Petrus, Præsidius, Cresconius, Lampadius, Delphinus, ex Cōcilio Mileuitano in Domino salutem. Hæc, *inquiunt, (cùm de hæresi Pelagiana loquuti fuissent)* insinuātes Apostolico pectori tuo, nō opus habemus multa dicere, & tantam impietatem verbis exaggerare, cùm proculdubio te ita permoueant, vt ab eis corrigēdis ne latius serpant, multósque cōtaminent, vel potius interimāt, dum sub nomine Christi, à gratia Christi penitus alienant, omnino dissimulare non possis. *Et sub finem Epistolæ.* Hæc ad sanctitatem tuam de Concilio Numidiæ scripta direximus, imitantes Carthaginensis Ecclesiæ, Carthaginensis prouinciæ coëpiscopos nostros, quos ad Sedem Apostolicam, quam beatus illustras, de hac causa scripsisse comperimus. *Tom.2. epist 92. Concilij Mileuitani ad Innocentium Papam.*

Concilium Mileuitanū causam Pelagij ad sedem Apostolicā refert.

VI. Hæreticorum mores citra Concilia.

Similia hoc tempore Catholicis patribus, qui concilio interfuerunt, hæretici obijciunt, ne suā causam deserere videantur.

CVm in auribus nostris fama crebresceret, hoc vobis vestros Episcopos dicere, cognitorē præmio fuisse corruptum, vt contra eos sententia proferretur, vos autem ista facilè credere, ac propterea multos vestrûm adhuc nolle acquiescere veritati, placuit nobis, cogente Domini charitate ex Concilio nostro hæc ad vos scripta dirigere, quibus primitus admoneremini, illos vobis victos atque conuictos hæc mēdacia iactare: qui etiam in suo mandato, quod pro illa collatione fecerūt, & suis nominibus atque subscriptionibus firmauerūt, nos illic traditores & persecutores suos esse dicētes, in falsitate atque mēdacio manifestissimo detecti atque cōuicti sunt, ita vt volētes gloriari de multitudine coepiscoporum suorum, inter aliquorum absentium nomina, etiam mortui nomen insererent. Et cùm quæreretur vbi esset, subita perturbatione cæcati, ipsi eum confiterentur in itinere defecisse. Et cùm interrogarētur quomodo potuerit apud Carthaginem subscribere, qui in itinere iam defecerat, vehementius perturbati alio mendacio se obligauerunt, respondentes eum à Carthagine redeuntem fuisse defunctū. De quo mendacio exire omnino minimè potuerūt. Ecce quibus creditis, vel de antiqua traditione, vel de cognitoris corruptione, qui mādatum suum, vbi nobis obiecerunt crimen traditionis, non potuerunt cōscribere sine crimine falsitatis. *Tom.2. Epist.152. ad populum fallionis Donatianæ in principio.*

Ecce Episcopi partis vestræ, quos omnes elegerunt vt pro omnibus loquerētur, conati sunt quantum potuerunt, vt omnino ipsa causa non ageretur, propter quam rātus numerus Episcoporum vtriusque partis de vniuersa Africa, & de tam longinquis locis Carthaginē venerat. Et cùm omnis anima suspēsa expectaret in tanta collectione quid ageretur, illi vehemētèr instabāt vt nihil ageretur. Quare hoc? nisi quia causam suam malam sciebant, & facillimè se posse cōuinci, si ageretur, dubitare non poterāt? Ipse ergo animus eorum quo timebant ne causa ageretur iam victos eos esse monstrabat. Si enim extorquerent quod volebāt vt iam collatio ipsa nō fieret, nec disputationibus nostris veritas appareret, redeuntes à Carthagine, quid vobis erant respōsuri? quid demōstraturi? Credo prolaturi erant gesta, & dicturi vobis, nos instabamus, vt causa nō ageretur, illi instabāt, vt ageretur? Vos expectatis videre quid egerimus: Ecce legite vbi eos vicimus, vt nihil ageremus. Fortè & vos responderetis, si cor haberetis: Nihil ergo acturi, vt quid istis? vel potiùs qui nihil egistis? vt quid redistis? Denique posteaquā non potuerūt efficere quod conati sunt, id est vt causa nō ageretur, ipsa actio demonstrauit, quid timuerint, quādo in omnibus victi sunt. *Ibidem paulò infra.* Iam vos ergo totius pœniteat huius erroris ne argumēto miserrimo vtamini, quo vniuersi vtūtur hæretici. *Nō sunt dissimiles huius tēporis hæretici. Nā omnem mouerūt lapidem ne cōcilium cogeretur & ne coactū felicem exitū haberet. Ea verò spe frustrati artes varias excogitant, vt illius perfectis iam & approbati, non secus quàm Arriani olim Nicani concilij auctoritatē totamquacunque arte labefactent.*

tici, quos à pernicioſa licẽtia leges Imperatorum Catholicorum premunt. Omnes quippe huiuſmodi dicũt, quod ipſe dixiſti, laborare illam partem rationis inopia, quæ in differẽdo cùm terrorem ſurrogat, nullum à prudentibus impetrat, ſed cæcum à meticuloſis extorquet aſſenſum. Noui denique hæretici vos eſtis, ſed iſtam penè omnium hæreticorum veterem vocem cũ cęteris agnouiſtis atq; tenuiſtis, nec vos & alios decipiatis: velut talẽ vocem habentes aduerſus nos, qualem nos aduerſus Donatiſtas, quos ad collationẽ nobiſcum venire per imperialia iuſſa compulimus. Illorum enim furor occupauerat Africã totam, nec prædicari à Catholicis veritatem contra ſuum patiebãtur errorem, violentis aggreſſionibus, latrocinationibus, itinerũ obſidionibus, rapinis, ignibus, cædibus multa vaſtantes, cuncta terrentes. Cum quibus apud Epiſcopos, quos communes nõ habebamus, nihil agere poteramus. Quod verò ante centum fermè annos maiores noſtri cum eis egerant, iam populorum memoria non tenebat. Hęc igitur neceſſitas compulit, vt ſaltem geſtis noſtra collatione cõfectis, eorum contunderemus inuerecundiam, & reprimeremus audaciam. *To. 7. contra Iulianum Pelag. lib. 3. cap. 1.*

Vox omniũ eſt penè hæreticorum non poſſe ſe in cõcilio liberè ſẽtentias ſuas dicere.

Peiora nunc fieri ab hæreticis res ipſa docet.

VII. Hæretici nolentes acquieſcere Conciliis quomodo tractandi.

VErum iſtorum ſuperbia, quę tantũ ſe extollit aduerſus Deum, vt non in illo velit, ſed potius in libero arbitrio gloriari, hãc etiam gloriam captare intelligitur, vt propter illos Orientis & Occidẽtis Synodus congregetur. Orbem quippè Catholicum, quoniam Domino eis reſiſtente, peruertere nequeũt, ſaltem commouere conantur: cum potius vigilantia & diligentia paſtorali, poſt factum illis competens ſuffitiẽnſque iudicium, Vbicunque iſti lupi apparuerint, conterendi ſint, ſiue vt ſanentur, atque mutentur, ſiue vt ab aliorum ſalute atque integritate vitentur. *To. 7. contra duas Epiſt. Pelag. lib. 4. cap. 12.*

Sunt igitur lupi ẽt cõterendi eſſent, qui generalis Synodi definitioni acquieſcere nolunt.

Hæc igitur neceſſitas compulit, vt ſaltem geſtis noſtra collatione confectis, eorum contũderemus inue-

recundiam, & reprimeremus audaciam. Veſtra verò apud competens iudicium communium Epiſcoporũ modò cauſa finita eſt. Nec amplius vobiſcum agendũ eſt quantum ad ius examinis pertinet, niſi vt prolatã de hac re ſententiam cum pace ſequamini: quòd ſi nolueritis, à turbulẽta vel inſidioſa inquietudine cohibeamini. *Tom. 7. contra Iulian. Pelag. lib. 3. cap. 1.*

prolatam in Cõcilio ſentẽtiã ſequi nolentes, à turbulentam inſidioſáque inquietudine cohibendi.

Glorioſiſſimo Imperatore Honorio Auguſto, ſextũ conſule 16. calendas Iulias, Carthagine in Baſilica regionis ſecũdæ. In hoc concilio legationem ſuſceperunt Theaſius & Euodius contra Donatiſtas: in quo concilio inſertum eſt commonitorium, quod ita in ſe cõtinet. Commonitorium fratribus Theaſio & Euodio legatis ex Carthaginẽſi cõcilio, ad glorioſiſſimos religioſiſſimóſque principes miſſis, cũ Domini auxilio pijſſimos Imperatores adierint, eis inſinuent, quẽ admodum plena fiducia, ſecundũ ſuperioris anni cõcilium, Donatiſtarum præpoſiti actis municipalibus ſunt conuenti, vt ſi confiderent de aſſertionibus ſuis, electis ex ſuo numero aliquibus idoneis, nobiſcũ pacificè cõferrent, & manſuetudine Chriſtiana, ſi quid veritatis tenerent, non ambigerent demonſtrare, quo ita ſynceritas Catholica, quæ iãpridem ſuperioribus tẽporibus claruit, nunc quoque per imperitiã vel pertinaciam reſiſtentibus innoteſceret: ſed quia diffidentia premebãtur, nihil penè auſi ſunt reſpondere. Vnde quia implerum eſt erga eos Epiſcopale ac pacificum officium, & illi qui veritati reſpõdere nequiuerunt, ad immanes violẽtias ſunt cõuerſi, ita vt multos Epiſcopos, multóſque clericos (vt de laicis taceamus) inſidijs oppreſſerint: Eccleſias etiã aliquas inuaſerint, aliquas inuadere perrentauerint: ipſorum iam clementiæ eſt cõſulere, vt Eccleſia Catholica, quæ eos religioſo vtero genuit, & fidei firmitate nutriuit, eorum etiã proſpectione muniatur, ne temerarij homines religioſis temporibus, infirmos populos terrendo, præualeant, quoniam ſecundò deprauare non poſſunt. Nota eſt enim & ſæpe legibus cõclamata, Circumcellionũ, qua furiunt, deteſtabilis manus, quæ etiam ipſorum religioſiſſimorum ſuprà Principum frequentibus ſan-

Donatiſtæ inter ſe diſcordes.

Hæretici veritatis ſuperati ad arma confugiunt, Epiſcopos opprimunt, Eccleſias inuadunt, &c.

Hæreticorũ furorẽ, Apostolico exemplo armis reprimi posse. Act .23.

ctionibus condamnata est. Aduersum quorum furorem possemus non insolita, nec à Scripturis sanctis aliena impetrare subsidia, quando Apostolus Paulus (sicut in Apostolorum actibus * fidelibus notum est) factiosorum conspirationẽ militari etiam submouit auxilio. Sed nos illud poscim⁹, vt Catholicis Ecclesiis ordinum per ciuitates singulas & vicinorum quorumque possessorum per diuersa loca, sine vlla dissimulatione tuitio præbeatur. Simul etiam petendũ, vt illam legem, quæ, à religiosæ memoriæ eorũ patre Theodosio, de auri libris decem, in ordinatores vel ordinatos hæreticos, seu etiam in possessores (vbi eorum cõgregatio deprehenditur) promulgata est, ita deinceps confirmari præcipiãt, vt in eos valeat, contra quos propter eorum insidias Catholici prouocati, contestationem deposuerunt: vt hoc saltem terrore, à schismatica vel hæretica prauitate desistant, qui cõsiderationẽ æterni supplicij emẽdari corrigíque dissimulant. Petẽdũ etiam, vt lex, quæ hæreticis, vel ex donationibus, vel ex Testamentis aliquid capiendi vel relinquendi denegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, vt eis relinquẽdi vel sumẽdi vis adimatur, qui pertinaciæ furore cæcati, in Donatistarum errore perseuerare voluerint. *Tom.1. Conciliorum, Concil. Afric. cap. 60. Huic concilio & legationi Augustinum præsentẽ subscripsisse, constat ex epistola 50. ad Bonifacium Comitem.*

Mulcta pecuniaria aduersus hæreticos à Theodosio imperatore statuta.

Hæreticis facultas denegãda ex testamentis aliquid capiẽdi vel relinquẽdi.

CAPVT VNDECIMVM DE AVCTORITATE PATRVM, doctorúmque Ecclesiæ.

1. Neminem Patrum habere parem tum Scripturis auctoritatem.

HÆc non ideò commemoraui, quòd disputatorum quorumlibet sententijs tanquam canonica auctoritate nitamur, sed vt appareat ab initio vsque ad præsens tempus, quo ista nouitas orta est, hoc de originali peccato apud Ecclesiæ fidem tantã custo-

custoditum. *Tomo 7. lib. 3. de peccat. merit. & remiss. cap. 7.*

Neque enim quorumlibet disputationes, quãuis Catholicorum & laudatorum hominum, velut Scripturas canonicas habere debemus, vt nobis non liceat salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si fortè inuenerimus, quod aliter senserint, quàm veritas habet, diuino adiutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. *Tom .2. epist. 111. ad Fortunatianum.*

Aliquorum Patrum opinio quando & quomodo improbanda.

Hoc genus literarum (*Patrum*) ab auctoritate canonis distinguendum est. Non enim sic legũtur, tãquam ita ex eis testimoniũ proferatur, vt contrà sentire non liceat, sicubi fortè aliter sapuerint, quàm veritas postulat. *Ibidem epist. 48. ad Vincentium.*

Ego enim fateor charitati tuæ, solis eis scripturarũ libris, qui iam Canonici appellãtur, didici hunc timorem honorémque deferre, vt nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam. Ac si aliquid in eis offendo literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quàm mendosum esse codicẽ, vel interpretem nõ assecutum esse quod dictũ est, vel me minimè intellexisse nõ ambigam. Alios autem ita lego, vt quãtalibet sanctitate doctrináque præpolleant, non ideò verum putẽ, quia ipsi senserunt: sed quia per illos auctores canonicos vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. *Ibidem epist. 19. ad Hieronymum, in initio.*

Cùm primùm se in angustias cogi noui Euangelici, vt ait Lector, Patrũ testimonijs vident: ad hæc paulò antè citata Augustini verba cõfugiunt, latebras quærentes, quibus & illorũ obscurent lucem, & suam occultent turpitudinẽ. Huic ipsorũ fraudulentiæ, triplici itinere nos occurrentes: primũ omnium extra controuersiam esse dicimus: Patrũ libros Scripturis canonicis omnino cedere debere: sed Scripturis, non Scripturarũ interpretationi, quam hæreticorum quisque sibi facilè confingit. Deinde distinguẽda esse, vt Augustin⁹ admonet, probabilia illa, de quibus doctissimi atque optimi catholicæ regulæ defensores, salua fidei cõpage, nonnunquã inter se dissentiunt,

Cõtra Iulia. lib.1.cap.2.

ab ipsis fidei nostræ propugnaculis & primis fundamentis. Addimus etiã multũ interesse, cũ de Patribus agitur num vnus sit tantùm, qui cõtrà sentiat, an vno plures: ac tũc quidẽ, an pauci, an multi, an etiã omnes. Vt enim facilius est falli paucos quàm multos, sic periculosius est, multorũ sententiæ cõtradicere, quàm paucorũ. Quod igitur ait Augustin⁹ licere quãdoque salua honorificentia in Patrum scriptis quædã improbare, vel de nõnullis contrà sentire, sic existimamus accipiendũ, vt neque de omnibus Patribus simul, vel de maxima eorũ parte, neque de iis quæ ad fidei & credendarum rerum normã pertinent, intelligatur. Nõ enim obscurè significauit, non secus Patrum fidem aduersus hæreticos defendendã esse, quàm ipsum Euangelium cõtra Christi professos hostes defendi solet. Sed neque licet vnius aut paucorũ patrũ probabilem sententiam improbare, nisi cautione illa duplici adhibita, quã Augustinus exẽplo suo diserte præscripsit. Altera est, vt veritas cõtraria cõperta sit. Altera vt ab ipsis patribus nõ nisi salua honorificentia, dissentiamus. Is enim in epistola 19. ex qua vltimũ testimoniũ transcriptum est, cum Hieronymo de facto Petri, et reprehẽsione Pauli disputãs, triũ tantũ Patrũ sententiam improbat. Quãuis enim Hieronymus sex vel septẽ produxisset, tres tamẽ ex illis tãtùm Orthodoxos probat fuisse, ac dignos quibus honor aliquis deberetur. Sententiam deinde illorũ trium, quibus ipse restitit, cõstat nullo antè Concilio generali definitã fuisse, sed tantùm opinione probabilẽ. Veritatem præterea cõpertam Augustinus habere videbatur cũ ex Cypriano & Ambrosio, quos duos illis tribus opposuit, tũ ratione maximè probabili, & quasi necessaria ex scripturæ verbis, si non euidẽter, certè maxima probabilitate ducta. Quantũ verò Patribus honorem detulerit, non opus est cõmemorare. Cùm igitur nostri tẽporis hæretici, nõ paucorum modò, sed multorũ, ac non raro omnium Patrum, in eis quæ fidei sunt, auctoritatem contẽnant, idq; faciant, non explorata (vt ex ipsorum scriptis videtur) nec cognita parti⁹ quã tuentur veritate, simulque Patres à quibus dissentiunt, sæpissimè deridendos aliis præbeãt, certè neque Augustini verba percipiunt, neque mores imitantur.

Lib. 2. cõtra Iulian. sub finem.

11. Grauem esse sanctorum Ecclesiæ Doctorũ auctoritatem, qua & hæreses proterantur.

PRoposuimus hîc auctoritatis molem sanctorũ, qui Episcopi ante nos, nõ solùm sermone, cùm hîc viuerent, verùmetiam scriptis, quæ posteritati relinquerent, fidem Catholicam strenuè defenderunt, vt vestra argumenta confringerent, quibus dicitis: Si Deus homines creat, non possunt cũ aliquo malo nasci: Si nuptiæ bonum sunt, nihil ex eis oritur mali: Si in baptismate peccata omnia remittuntur, non possunt nati de renatis trahere originale peccatum. Si iustus est Deus, non potest in filiis parentum damnare peccata, cùm ipsis parentibus dimittat & propria: Si perfectæ iustitiæ capax est humana natura, habere non potest vicia naturalia. Ad hæc nos dicimus, & Deum esse hominũ creatorem, hoc est, & animæ & corporis: & bonũ esse nuptias, & per Baptisma Christi omnia peccata dimitti, & iustũ esse Deum, & perfectæ iustitiæ capacẽ humanam esse naturam, & tamen cùm hæc omnia vera sint, obnoxios nasci homines origini viciatæ, quæ trahitur ex homine primo, & ideo ire in damnationẽ, nisi renascantur in Christo. Hoc autem probauimus Catholicorũ auctoritate sanctorum, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinq; esse vera omnia confitentur. Ac per hoc, non est cõsequẽs, vt hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundum Catholicam fidem, quæ vbique toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse confirmant, vt vestra fragilis, & quasi argutula nouitas sola auctoritate conteratur illorum, præterquam quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. Sed nũc auctoritate primitus eorum vestra est contumacia cõprimenda, vt à præsumptionis impetu repercussi & quodammodo sauciati, dum tales homines Dei, sic in fide Catholica errare potuisse non creditis, ausus præcipites refrenetis, & tanquam ex furore resipiscentes, incipiatis in qua nutriti estis recolere, & aduertere, & resumere veritatem. *Tom. 7. contra Iulianum Pelag. lib. 2. versus finem libri.*

Fragilis, & argutula hæreticorũ nouitas sola veterũ Patrũ auctoritate conteritur.

Sancti Patres ea dicũt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur.

In his omnibus quę de opusculis Sanctorũ atq; Doctorum commemoraui, Ambrosij, Hieronymi, Athanasij, Gregorij, & si qua aliorum talia legere potui,

quæ commemorare longum putaui, Deum non esse corpus, nec formæ humanæ habere mẽbra, nec eum esse per locorum spacia diuisibilem, & esse natura incommutabiliter inuisibilem, nec per eandem naturam atque substantiã, sed assumpta visibili specie, sicut voluit apparuisse iis, quibus apparuit, quãdo per corporis oculos in Scripturis sanctis visus esse narratur, in adiutorio Domini inconcussè credo, & quantum ipse donat, intelligo. *To.2. Epist.111. Fortunatiano, sub finem.*

Sanam fidẽ defendimus, cũ terminos à sanctis Patribus positos non transferimus.

Tunc à nobis limes fidei sanæ defenditur, quãdo termini, quos posuêre sancti patres, non transferuntur à nobis, imò obseruãtur, & defensantur. *To.7. hypog. li. 3.*

Sãcti patres nouitio errore non mouebãtur.

Quid dicam de ipsis diuinarum scripturarũ tractatoribus, qui in Catholica Ecclesia floruerũt? quomodo hæc non in alios sensus conari sunt vertere, quoniam stabiles erant in antiquissima & robustissima fide, non autem nouitio mouebantur errore. *Deinde citatis Ambrosio & cypriano.* Hos iste audeat dicere Manichæos, & antiquissimam Ecclesiæ traditionẽ isto nefario crimine aspergat, qua exorcizãtur, & vt dixi, exsufflãtur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum, hoc est diaboli & Angelorum eius eruti, transferãtur. Nos autem paratiores sumus cum istis viris, & cũ Ecclesia Christi, in huius fidei antiquitate firmata, quæ-

Satius est in antiqua fide cõtumelias perpeti, quã in hæresi laudari.

libet maledicta & cõsumelias perpeti, quàm Pelagiani cuiusslibet eloquij prædicatione laudari. *Tom.7. de nuptiis, & concupisc. lib.2. cap.29.*

Si vllus in hæreticis esset vel Dei timor, vel hominũ pudor, cùm se premi cerneret sãctorũ patrũ manifestis te-

Sed tu, qui tam crebrò nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales viros, & quantos fidei Catholicæ defensores, tam execrabili criminatione appetere audeas, si vigilas, intuere. Nõ quidem omnium de hac re sententias, nec omnes eorum quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necesse esse non arbitror, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malũ peruicaciæ superauerit. *Et post recitatas sententias Irenæi, Cypriani, Reticij, Olympij, subdit.* Habẽsne aliquid quod aduersus nos tibi dicere videaris, quod non etiã in istum dicere compel-

laris, vel in istos? vna est omnium Catholica fides, qui per vnum* hominem peccatũ intrasse in mundum, in quo omnes peccauerũt, vno corde credũt, vno ore fatentur, & vestras nouitias præsumptiones Catholica antiquitate subuertũt. Audi adhuc, quod te possit amplius cõmouere atque turbare, & vtinã in melius cõmutare. Ecclesiæ catholicę aduersus hęreticos acerrimum defensorem venerandum quis ignorat Hilariũ Episcopum Gallum? Qui cũ de Christi carne ageret, attende quid dixit &c. *Additis deinde sentẽtiis aliquot ex eodem Hilario ad Ambrosium transiẽs.* Sed adhuc (*inquit*) audi alium excellentem Dei dispensatorem, quem veneror vt patrem: In Christo enim Iesu per Euangeliũ ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrũ regenerationis accepi: Beatum loquor Ambrosiũ, cuius pro Catholica fide gratiam, constantiã, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. Hic vir cùm secũdum Lucam exponeret Euangelium &c. *Et post pauca:* I nunc & mihi obiice originale peccatũ, dissimula ab istis, finge te nescire quid dicãt, & sanctæ Ecclesiæ tot tãtósque doctores, qui vita optimè gesta, debellatísque suorum temporũ erroribus, gloriosissimè de hoc seculo, antequã vos ebulliretis, exierunt, velut eis non visis, in me impetũ faciens, & velut nesciens, quòd illi sub meo nomine lacerentur, tanquam securus insulta. Crederem te, fateor; quid mali facias ignorare, nec impudentiæ, sed imprudẽtiæ tuæ tribuerẽ, quòd hæc lumina ciuitatis Dei audes hostiliter insectari, quæ sectari fideliter debuisti. Crederem te, inquam, hoc tantum nefas committere nescientem, nisi in eo libro, cui te respondisse vel existimas, vel existimari cupis, apertissimum testimonium de sancti Ambrosij disputatione posuisses, & cætera. *Tom.7. contra Iulianum Pelagian. lib.1 cap.2.*

stimoniũ erubescere, aut veritati cedere deberent.

* *Rom.5.*

Nouitiæ hæreticorum præsumptiones Catholica antiquitate subuertuntur.

Hilarius Eccl. Catholicæ contra hæreticos acerrimus defensor.

Ambrosius Augustino baptismum impendit.

Ambrosij laudes orbis Romanus prædicat.

Sãctos Doctores lumina ciuitatis Dei non hostiliter insectari, sed fideliter sectari conuenit.

Quid nomen dilaniare niteris meum, & Ambrosium facis, tacito eius nomine, Manichæũ? Cernis, nempe, cum quibus tua maledicta sustineam, cernis cum quibus mihi sit causa communis, quam nulla cõsideratione sobria pulsare calũnijs & expugnare conaris? Cer-

nis quàm tibi pernicioſum ſit, tam horribile crimen obiicere talibus,& quã mihi glorioſum ſit, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernis,cerne,& tandem tace. Pelagianam linguam tot linguis Catholicis deprime, tot venerandis oribus proterua ora ſubmitte. *Et paulò poſt*: Introduxi te ſedandum atque ſanãdum, non in alicuius Philoſophi auditorium, ſed in ſanctorum patrũ pacificum honorandúmque conuentum. Sit operæ precium obſecro te, aſpice illos quodãmodo aſpicientes te,& manſuetè ac leniter dicentes tibi: Itáne nos fili Iuliane Manichęi ſumus: Rogo quid reſpõdebis: Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumenta ſuccurrent? Quæ Ariſtotelis categoriæ, quib⁹ vt in nos velut artifex diſputator inſilias, videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in corũ conſpectu exeri audebunt? Quæ abs te arma non fugiẽt, nudúmque deſtituent? An fortè dicturus neminem illorum te in iſto crimine nominaſſe? Et quid facies, cùm tibi dixerint, tolerabilius dente maledico nomina conſcindere res noſtra, quàm fidem noſtram, cuius merito in cœlo nomina ſcripta ſunt noſtra? An fortè dices eis, nec fidem veſtram vllo tali crimine violaui? Sed qua confidentia dicere id audebis homo, qui dicis Manichæũ eſſe ſenſum, cõfiteri ex Adam trahere naſcẽtes originale peccatum, quod iſti confeſſi atque profeſſi ſunt, quod in Chriſti Eccleſia ſuorum rudimẽtorum tempore didicerunt, quod Chriſti Eccleſiam ſuorum honorum tempore docuerunt, qui per Spiritũ ſanctum tã multa peccata omnibus quos baptizare potuerunt, tam multis paruulis ſola originalia remiſerunt? Iterũ te admoneo, iterum rogo, aſpice tot ac tales Eccleſiæ Catholicæ defenſores atque rectores, vide quibus tã grauem támque nefariam irrogaris iniuriã. An ideò contemnendos putas, quia Occidẽtalis Eccleſiæ ſunt omnes, nec vllus in eis eſt commemoratus à nobis Orientis Epiſcopus? Quid ergo faciemus? cùm illi Græci ſint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis ſufficere debere, in qua primum Apoſtolorum ſuorum voluit Domin⁹ glorioſiſſimo martyrio coronare, cui Eccleſiæ præſidentem beatum Innocentiũ, ſi audire voluiſſes, iam tunc periculoſam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis exuiſſes. Quid enim potuit vir ille ſanctus Africanis reſpondere concilijs, niſi quod antiquitus Apoſtolica ſedes & Romana cũ cæteris tenet Eccleſia? *Et paulò poſt*: Nõ eſt ergo quod prouoces ad Orientis antiſtites, quia & ipſi vtique Chriſtiani ſunt, & vtriuſq; partis terrarum fides iſta vna eſt: quia & fides ipſa Chriſtiana eſt, & te certè Occidẽtalis terra genera uit, Occidentalis regenerauit Eccleſia. *Et poſt citatũ Gregorij Nazianzeni teſtimoniũ*: Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide id ipſum dicere, & hanc eſſe Catholicam fidem, non diſſonante conteſtatione firmatam. An tibi parua in vno Gregorio Epiſcoporum Orientalium videtur auctoritas? Eſt quidem tanta perſona, vt neque ille hoc niſi ex fide Chriſtiana omnibus notiſſima diceret, nec illi eum tàm clarum haberent, atque venerandũ, niſi hęc ab illo dicta ex regula notiſſimę veritatis agnoſcerent. Sed ſi vis, addimus & huic ſanctũ Baſilium, imò velis nolis, addendus eſt. *Et paulò poſt*. Vide iam, vtrũ ſufficiant tibi ex Oriẽtis partibus duo iſti tàm inſignes viri, & tã clara prædíti ſanctitate, & ſicut fertur, etiam carne germani. Sed dic nõ ſufficere. Habemus alios Orientales Epiſcopos quatuordecim, Eulogium, Ioannem, Ammonianum, Porphyrium, Eutonium, Porphyrium, Fidum, Zozimum, Zoboënum, Nymphidium, Chromatium, Iouinum, Eleutherium, Clematium, quos vno loco ſimul inuentos, in iſtum conſeſſum introducere valeamus. *Ibidem.*

Hęc verba tua quò proficiunt, niſi vt appareat, vel quomodo de hac cauſa ſcire neglexeris Catholicorũ ſententias, ſermonéſque Doctorum, vel ſi eos noſſe curaſti, qua fraude coneris circumuenire neſcientes? Nam de ratione, & ſanctarum ſcripturarum auctoritate, vt nunc interim taceam, hanccine ſententiam, qua negatis peccato primi hominis obnoxios paruulos naſci, ſanctorum virorum ſemper celebrauit eruditio? Non hoò iſtis tot tantorumq; ſanctorum & eruditorum, quæ commemoraui, teſtimoniis indicatur,

Gloriosum cum patrib⁹ calumnias pati.

Hæretici in sanctorũ patrũ pacifico honorandoq; conuentu sanandi.

Animaduerte Lector quã grauiter hæreticũ, patrũ auctoritate vrget & premit.

Temerè itaque et noſtri temporis hæretici ad Orientales prouocant Eccleſias.

Gregorij Nazianzeni laus.

imò è cõtrario puto, quòd iam videas, quantũ te opinio ista fefellerit, si tamen non dolo agis, atque id antè iam noueras. Sed vt melius de te credam, si nunc primùm ista cognoscis, si de peccato primi hominis, quòd eo sint obligati, qui carnaliter generãtur infantes, nec eo nisi spiritali regeneratione soluuntur, nunc primùm perspicis, hoc didicisse & docuisse tot sanctos, quod & nos didicimus & docemus, muta iam istam mentem, obliuiscere huius erroris & propemodum furoris, quo in tot ac tales Patres Manichæum iaculaberis opprobrium. Si nesciens hoc feciſti, cur non miseram respuis imperitiam? Si sciens, cur non sacrilegam deponis audaciam? Conuinceris vndique, luce clariora sunt testimonia tanta sanctorum. In quorum conuentum te introduxerim conspice. Hic est Mediolanensis Ambrosius, quem magister tuus Pelagius tanta prædicatione laudauit, vt diceret in libris eius præcipuè fidem lucere Romanam, qui scriptorum inter Latinos flos quidem speciosus enituit, ita vt eius fidem, & purissimum in Scripturis sensum reprehendere nec inimicus auderet. Hîc est & Constantinopolitanus Ioannes, quem tu in numero eruditorum ac sanctorum excellentissimum in hac ipsa tua, cui respondeo, disputatione posuisti. Hîc est Basilius, cuius te verbis ad id quod nunc agitur non pertinentibus, putasti aliquid adiuuari. Hîc sunt & cæteri, quorum te mouere debet tanta consensio. Non est ita, sicut stylo maledico scribis, conspiratio perditorum. In Ecclesia Catholica doctrinæ sanæ studijs claruerunt spiritalibus armis muniti & accincti, strenua contra hæreticos bella gesserunt, perfunctis fideliter suæ dispensationis laboribus in pacis gremio dormierunt. *Ibidem.*

Quod sancti didicerũt & docuerũt hoc et nos discere & docere oportet.

Fides Romana etiam ab hæreticis prædicata.

Hæreticos mouere debet patrum consensio.

Sancti Doctores nõ solùm filij, sed & Patres ecclesiæ.

Ecce quò te introduxi, conuentus sanctorum istorũ non est multitudo populatis, non solùm filij, sed & patres Ecclesiæ sunt. Ex illo numero sunt, de quibus prædictum est, * *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos Principes super omnem terram.*

* *Psal. 44.*

Ex qua filij regenerati sunt, vt hæc discerent, eius Patres facti sunt, vt docerent. *Ibidem.*

III. *Ab Ecclesiæ Doctoribus petendam esse scripturæ interpretationem.*

QVis mediocriter sanus non facilè intelligat, scripturarum expositionem ab his petendam esse, qui earum Doctores se esse profitentur: fieriq́ posse, imò id semper accidere, vt multa indoctis videantur absurda, quæ cùm à Doctoribus exponantur, eò laudanda videantur elatius, quò abiectius aspernãda videbãtur, & eò accipiantur aperta dulcius, quò clausa difficilius aperiebãtur? Hoc ferè in sanctis veteris Testamenti libris euenit, si modò ille qui eis offenditur, Doctrinam potius eorum pium, quàm impium laceratorem requirat, priusquam studio quærentis, quàm temeritate reprehendentis imbuatur. *Tom.1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, lib.1. cap.1. Lege quæ præcesserunt, Capite de Scripturis sacris. Titul.9.*

Si autem in alicuius hæretici volumina incurrit, & nesciens fortè, quod vera fides improbat, tenuit animo, & Catholicum esse arbitratur: sedulò edocendus est, prælata auctoritate vniuersalis Ecclesiæ, aliorúmque doctissimorum hominum, & disputationibus & scriptionibus in eius veritate florentium. *Tom.4. de catechizandis rudibus. cap.8.*

Quid cum illis agendũ, qui per imprudentiam libros hæreticorum legerint, & catholicam in eis contineri doctrinã existimauerit.

Nihil est profectò temeritatis plenius, quæ nobis tunc pueris inerat, quàm quorumcunque librorũ expositores deserere, qui eos se tenere, ac discipulis tradere posse profitentur, & eorum sententiam requirere ab his qui conditoribus illorum atque auctoribus acerbissimum nescio qua cogente causa, bellum indixerunt. Quis enim sibi vnquam libros Aristotelis reconditos & obscuros, ab eius inimico exponendos putauit, vt de his loquar disciplinis, in quibus Lector fortasse sine sacrilegio labi potest? Quis denique Geometricas literas Archimedis legere, magistro Epicuro, aut dicere voluit, contra quas ille multum pertinaciter, nihil earum quantum arbitror intelligens, disserebat? An istæ scripturæ legis planissimæ sunt, in quas isti quasi vulgò expositas impetum faciunt frustra atque inaniter. *Tom.6. de vtilitate cred. cap.6.*

Libri sacri non ab hostibus, sed à sanctis patribus exponendi.

Scripturæ legis non sunt vulgò expositæ.

III. *Antiquos Patres incorruptos esse iudices in controuersiis posterorum.*

PROpter Catholicam veritatem sancti ac beati, & in diuinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes, Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius, Innocẽtius, Ioannes, Basilius, quibus addo Presbyterũ velis nolis, Hieronymum, vt omittam eos, qui nondum dormierunt, aduersus vos proferunt de omniũ hominum peccato originali obnoxia successione sententiam, vnde nemo eruit, nisi quem sine lege peccati, repugnãte* legi mentis, virgo concepit. Quid est, quòd exultas, & mihi si in cõspectu iudicũ essemus, quasi victor insultas, tanquã non inuenirem quid facerem, quò confugerem, si iudicũ premerer potestate, si in medio eruditorum consisterem tecum, si verè quam dicis rationis tuba, à te scilicet magno tubicine inflata, si auditorum arma circunstantium & tibi fauentium concreparent? Ita enim tibi ponis ante oculos, nostrũ in disputatione certamen, & te argumentante, me quid respõdeam non habentem, fingis vt placet. Sic tecũ vana & insana tui cordis imaginatio fabulatur, quasi me ante Pelagianos iudices tecũ constituas, quibus plaudentibus tibi liceat exaltare tanquã tubam, vocem tuã, & prædicare contra Catholicam fidem, & contra gratiam Christi, qua pusilli cũ magnis liberantur à malo, communem tibi & illis nouitiæ huius impietatis errorem. Tales iudices in Ecclesia Dei, nec sine aduersario ex parte altera stante, potuit eruditor vester Pelagius inuenire. De quo iudicio ipse quidem, quantũ ad hominum conspectũ attinet, velut absolutus, vestro tamen palàm damnato dogmate egressus est. At ego vbicunque sis, vbicunque ista legere poteris, te ante istos in tuo corde cõstituo, quos non amicos meos, & inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propendẽtes, aliquo abs te merito tuæ offẽsionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cogitores: nec eos qui nunquam fuerunt, aut non sunt,

* *Rom. 7.*

Similia nũc hæretici fingũt, vt catholicos imperitos esse probent.

aut quorum sententiæ, de hoc quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione confinxi, sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres, antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis, & Zenonicis, aliísque huiuscemodi, vel Græcis, vel Latinis, quanquam & istis aliquos eorum, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatim, sicut oportebat, expressi, eorúmque sententias, quantum sufficere videbatur, sine vlla editas ambiguitate digessi, vt in eis timeas, non ipsos, sed illum, qui sibi eos vtilia vasa formauit, & sancta templa construxit, qui tunc de ista causa iudicauerunt, quãdo in eos nemo potest dicere perperam cuiquam vel adversati, vel fauere potuisse. Nondum enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione conflictum. *Tom. 7. contra Iulianum Pelag. lib. 2. prope finem.*

cùm sanctorũ Patrum sententia cõtemnitur, nõ tam ipsi timẽdi, quam Deus qui eos vtilia vasa formauit, & sancta templa construxit.

Sancti Patres quarè sint incorrupti iudices.

Certè ipse dixisti, quòd omnes iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos esse deceat, pauci tales potuerunt inueniri, sed Ambrosium aliósque collegas eius, quos cum illo commemoraui, tales fuisse credendum est. Verùm etsi tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas & inter partes cognitas, cùm hîc viuerent, suo iudicio definierunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscum vel vobiscum amicitias, vel attenderunt, vel inimicitias exercuerũt. Neque nobis, neque vobis irati sunt, neque nos neque vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondum vobiscũ apud istos Iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus, nondum vobiscum certabamus, & eis pronuntiantibus vicimus. Dicis me si sub potestate iudicum premerer, quales tibi ipsi componis, non habiturum fuisse quid facerem, quò confugerem, cùm tuis argumentationibus vnde occurrerem, reperire non possem. Ego planè haberem quod facerem, haberem quò confugerem: à Pelagianis enim tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocarem, quod & nunc iam facio. Tu ergo re-

Doctrina catholica per traditionem.

Sanctorum Patrũ iudiciũ in quæstionib⁹ posterorum sequendum, quod ab odio & amicitia partiũ fuerint alieni.

Hæretici sanctorum Patrum iudicio damnati, quò confugiant, non habent.

sponde, quid facias, dic quò cõfugias. Ego à Pelagianis ad istos, tu ab istis ad quos? *Et paulò post:* Et addis, quod quidem ego verum esse cõsentio, ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodesse cæcorum: etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsque adeo permiscuit ima summis longus dies, vsque adeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Cælestius, Iulianus, & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscunque homo sit, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis, & quodammodo audio vocem tuam: respondes, Absit, vt audeam cæcos istos viros vel cogitare vel dicere. Eorum ergo appende sententias. Nolo esse plures, vt eas te pigeat numerare. Sed non sunt leues, vt eas dedigneris appendere, imò tam sunt graues, vt te videam sub earum onere laborare. *Ibidem.*

Hæretici sanctos patres dicebãt cæcos.

Quid est, quòd rabiosa mentis cæcitate nũc iactent toto penitus occidente, non minus stultum quàm impium dogma susceptum? Quandoquidẽ Domino miserante, suámque Ecclesiam misericorditer gubernãte, sic vigilauit Catholica fides, vt non minus stultum quàm impiũ dogma, quemadmodum Manichæorũ, ita etiam non susciperetur istorum (*Pelagianorũ*) Ecce sancti & docti viri, fama totius Ecclesiæ contestante Catholici (*loquitur de Cypriano & Ambrosio.*) & creaturam Dei, & nuptias ab illo institutas, & legem per Moysen datam, & liberum arbitrium naturæ hominis insitum, & sanctos Patriarchas & Prophetas debitis ac congruis prædicationibus laudant, quæ omnia iniquè Manichæi, partim negando, partim etiam detestando, condemnant. *Et paulò post.* Quid est ergo quod dicũt de simplicibus Episcopis, sine congregatione Synodi in locis suis sedentibus extorta subscriptio est? Nunquid beatissimis & in fide Catholica excellentissimis viris, Cypriano & Ambrosio, ante istos, aduersus istos extorta subscriptio est, qua eorũ impia dogmata tanta manifestatione subuertunt, vt quæ contra eos manifestiora dicamus, vix nos inuenire possimus? Aut verò congregatione Synodi opus erat, vt aperta pernicies

Sicut Manichæorum, ita & Pelagianorum dogmata, patrũ præcedentium scriptis dãnat Augustinus.

damnaretur? quasi nulla hæresis aliquãdo nisi Synodi congregatione damnata sit. Cùm potius rarissimè inueniantur, propter quas damnandas necessitas talis exstiterit, multóque sint, atque incomparabiliter plures, quæ vbi exstiterunt, illic improbari, damnarique meruerunt. *Tom. 7. contra duas Epistolas Pelag. libr. 4. cap. 12.*

Ad dãnandas hæreses non semper Synodi congregatione opus esse.

Vnum martyrem hinc (*ex Africa*) opponimus Cyprianum, per quem probemus, antiquã nos defendere fidem, contra vestri erroris vanam prophanámque nouitatem. *Et paulò post.* Sed quãtumlibet tergiuersetis ô hæresis Pelagiana, quæ contra muros antiquissimæ veritatis nouas construis machinas, nouas molitis insidias, Pœnus disputator, quod me contumeliosè tuus defensor appellat, Pœnus inquã disputator, non ego, sed Cyprianus, pœnis te hoc vulnere Pœnus immolat, & pœnã scelerato ex dogmate sumit. Quid si tot Episcopos ex Africa nominasse, quot ex alijs partibus orbis nominaui? aut quid si in eis ipsis plures Afri essent? Vnus hinc est, cæteri aliunde, quorum ab Oriente & Occidente cõsensione cõfoderis, & tamen tanta obstinatione cæcaris, vt nõ videas, te velle potius corrumpere antiquum Ecclesiæ decorem, id est, antiquam fidem, tãquam Saræ aniculæ pulcherrimæ castitatẽ. Si enim per sanctos antistites Dei memorabiléque Doctores Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambrosium, Gregorium, Basilium, Ioannem, Innocentium & Hieronymum cõstu-prauerunt Ecclesiã Manichæi: dic mihi Iuliane, quæ te peperit? Vtrum te casta, an verò meretrix in lucem, quam deseruisti, per vterũ gratiæ spiritalis enixa est? an vt dogmata Pelagiana defendas coniugis Christi & matris tuæ viscera, instinctu nefario, nõ erroris, sed furóris, infamas? Vsque adeò enim contra vetustam pulchritudinẽ Saræ non inuenit, quid nouitia deformitas mentiatur, vt tot Episcoporum glorioſorum, Catholicorum, in tanta suarum sentẽtiarum manifestatione, cũ sensum, in quibus sunt qui Manichæi nec nomen audierũt, Manichæorũ blasphemia criminetur. *Tom. 7. contra Iulianum Pelagianum lib. 3. cap. 17.*

Hæreticus sanctorum patrum consensione confossus tamen adhuc obstinatione cæcatur.

Hoc & recentibus hæreticis obijci potest, qui sanctos Patres & Ecclesiam totã ante multos annos in erroresuisse dicunt.

Hæretici cõiugis Christi & matris suæ viscera infamant.

V. Christiani esse populi, sanctorum Patrum sequi auctoritatem.

Doctores sãctos prophanis hæretico. rum nouitatibus anteponendos esse.

NVNC argumẽta ipsa vestra, quibus agitis ne hominum prima natiuitas originali peccato credatur obstricta, eloquijs sunt redarguenda sanctorum, quos oportet, vt populi Christiani vestris prophanis nouitatibus anteponant, eísque potius eligant adhærere, quàm vobis. *Citat multa ex Ambrosio aduersus negantes Peccatum originale, inde subiungit:* Tria vestra argumenta tanta illius viri auctoritate subuersa sunt, nec vlterius obijcienda sunt nobis, qui de originali peccato ea dicimus, quæ dixit ille, qui neque hominis creationem Diabolo attribuit, neque nuptias cõdemnauit, neque iustitiæ perfectionem in natura hominis desperauit. De duobus verò residuis argumentis vestris, quæ ad Baptismum pertinent, mox videbimus, quid ille vir senserit, & quomodo vos ingẽti mole auctoritatis obruerit. *Et infrà.* Quòd si adhuc quod aduersus meos libros moliaris, inquiris, illum (*Ambrosium*) aspice, aduersus illũ aliquid aude, qui hæresis vestræ venenis antequam nascerẽtur occurrit, & vnde possunt, expelli, hæc antidota præparauit. *To. 7. contra Iulianum Pelag. lib. 2. in principio libri.*

Sed nec illa omnia cõmemorare potui, vel debui, quæ gloriosissimus in Domino Cyprianus posuit in Epistolis suis, quibus demõstratur, quomodo sit hæc, quam tenemus, fides (*paruulos nasci in originali peccato*) veréque Christiana atque Catholica, sicut per Scripturas sanctas antiquitus tradita, sic à patribus nostris, & vsque ad hoc tẽpus, quo isti eam cõuellere tẽtauerunt, retenta atque seruata, & deinceps propitio Deo retinenda atque seruãda. Nam sic Cypriano & à Cypriano tradita hæc atque huiusmodi ex eius literis testimonia prolata testantur. Sic autem vsque ad tempora nostra seruata, ea quæ de his rebus, antequã isti (*Pelagiani*) ebullire cœpissent, Ambrosius conscripsit, ostẽdunt. *Et paulò post.* Quodlibet mutire audeãt aduersus sanam fidem Cypriani & Ambrosij, nõ eos puto in tam magnũ prorupturos furorem, vt memoros & memorabiles homines Dei audeãt dicere Manichæos. *Tom. 7. contra duas Epist. Pelag. lib. 4. cap. 15.*

De illo aũt sancto Presbytero (*Hieronymo*) qui secũdũ gratiã, quæ data est ei, sic in Ecclesia laborauit, vt eruditionẽ Catholicã multũ in Latina lingua multis & necessarijs literis adiuuaret, nõ solet Pelagius iactitare, nisi quòd ei tãquã æmulo inuiderit. Sed nolo ex hoc tibi videatur de istorũ iudicũ numero retrahẽd⁹. Nõ enim eius sẽtẽtiã posui, quã tẽpore inimicitiarũ cõtra vestrũ tenuit & defendit errorẽ, sed quã posuit in scriptis, liber ab omni studio partiũ, antequã vestra dãnabilia dogmata pullularent. De reliquis sanè, non habes omnino, quod dicas. Nũquid Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hilarius, Gregorius, Basili⁹, Ambrosius & Ioãnes, de plebeia fæce Sellulariorum, sicut Tullianè iocatis in vestrã inuidiã concitati sunt? Nunquid milites, nunquid scholastici auditoriales? Nũquid nautę, tabernarij, cetarij, coqui, lanij? Nũqd adolescẽtes ex Monachis dissoluti? Nunquid postremò de qualiũcũque clericorũ turba isti sunt, quos vrbana exagitatos dicacitate, vel poti⁹ vanitate cõtẽnis, quia nõ possunt secũdũ categorias Aristotelis de dogmatibus iudicare? Quasi tu, qui maximè quereris examen vobis & Episcopale iudiciũ denegari, Peripateticorũ possis inuenire cõsiliũ, vbi de subiecto, & his, quę sunt in subiecto, cõtra originale peccatum dialectica sententia proferatur. Isti Episcopi sunt docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defẽsores aduersus garrulas vanitates, in quorũ ratione, eruditione, libertate, quia tria bona iudici tribuisti, nõ potes inuenire quod speres. Si Episcop. Synodus ex toto orbe cõgregaretur, mirũ si tales possent illic facilè sedere tot, quia nec isti vno tempore fuerunt. Sed fideles & multi * excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diuersas ætates, temporũ locorúmque distãtias, sicut ei placet, atque expedire iudicat, ipse dispensat. Hos itaque de alijs atq; alijs tẽporibus atque regionibus, ab Oriente & Occidente cõgregatos vides, non in locum quo nauigare cogantur homines, sed in librum qui nauigare possit ad homines. Quãto tibi essent isti iudices

Hæretici io culares.

Antiqui Doctores, quia sancti quia eruditi quia liberi ab omni studio partiũ, habent omnia, quæ in iudicibus desiderãtur.

** fortè multi.*

optabiliores, si teneres Catholicam fidem: tantò tibi sunt terribiliores, quia oppugnas Catholicam fidem, quam in lacte suxerunt, quã in cibo sumpserunt, cuius lac & cibum paruis magnísque ministrauerũt, quam contra inimicos, etiam vos tunc nondum natos, vnde nũc reuelamini, apertissimè ac fortissimè defenderũt. Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plãtatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideò prophanas voces vestræ nouitatis expauit, & cauta ac sobria ex admonitione Apostolica, ne sicut serpẽs * Euã seduxit astutia sua, sic & mẽs * eius corrumperetur à castitate, quæ est in Christo, Catholicæ fidei virginitati insidias vestri dogmatis surrepẽtis exhorruit, & tãquam caput colubri calcauit, obtriuit, abiecit. His igitur eloquijs & tãta auctoritate sanctorũ profectò aut sanaberis, dei misericordia donãte, quod quantum tibi optem, videt qui faciat: aut si quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapiẽtia, & est magna stultitia, perduraueris, non tu iudices quæsiturus es, vbi causam tuã purges, sed vbi tot sanctos Doctores egregios atq; memorabiles Catholicæ veritatis accuses, Irenẽũ, Cyprianum, Reticiũ, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymũ, cæteróſque socios ac participes eorũ, insuper & vniuersam Christi Ecclesiã, qui diuinæ familiæ Dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt. Aduersus hanc autem miserabilem, quam Deus auertat, insaniam, sic respondendum esse video libris tuis, vt fides quoque aduersus te defendatur istorum, sicut contra impios, & Christi professos inimicos etiã ipsum defenditur Euangelium. *Tom. 7. contra Iulian. Pelag. lib. 2. versus finem.*

Sancti Doctores post Apostolos plantatores sunt, rigatores, ædificatores pastores et nutritores Ecclesiæ.

* *Gen. 1.*

* *1. Tim 6.*

Fides in qua conuenerunt sanctis Doctores non se eus quàm ipsum Euangelium ab Augustino defẽditur.

VI. Augustinum in exponendis Scripturis, iuxta communem Patrum interpretationem suam correxisse sententiam.

* *Rom. 7.*

QVOD autem verba Apostolica, vbi dicit: * *Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum*, & cætera, vsq; ad illud, vbi ait: *Miser ergo homo, quis me liberabit*

liberabit de corpore mortis huius? me affirmas aliter intelligete, quã eorũ ipsum caput debet intelligi, nesciens mihi plurimùm tribuis. Nõ enim ego solus aut primus sic istum locũ intellexi, quo euertitur hæresis vestra, quemadmodum verè intelligendus est: imò verò ego prius eũ aliter intellexerã, vel potius nõ intellexeram, quod mea quædam illius temporis etiam scripta testãtur. Nõ enim mihi videbatur Apostolus & de seipso dicere potuisse: Ego autẽ carnalis sum, cùm essem spiritalis, & quòd captiuus duceretur sub * lege peccati, quæ in mẽbris erat eius. Ego enim putabam dici ista non posse, nisi de iis, quos ita haberet carnis cõcupiscentia subiugatos, vt facerent quicquid illa compelleret, quod de Apostolo dementis est credere, cùm etiam innumerabilis multitudo sanctorum, ne cõcupiscẽtias carnis perficiat, cõtra carnẽ spiritu cõcupiscat. Sed posteà meliorib⁹ & intelligentiorib⁹ cessi, vel potius ipsi, quod fatendum est veritati, vt viderem in illis Apostoli vocibus, gemitum esse sanctorum contra carnales concupiscentias dimicantiũ. Qui cùm mente sint spiritales, adhuc tamẽ isto corruptibili corpore, quod aggrauat animam, rectè intelliguntur esse carnales, quia erunt & corpore spiritales, *quando *seminatũ fuerit corpus animale, & resurget corpus spirituale.* Et rectè adhuc intelligũtur, ea parte captiui sub lege peccati, quæ desideriorum, quibus nõ consentiunt, motibus subiacet. Hinc factum est, vt sic ista intelligerem, quemadmodum intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius, & cæteri Ecclesiæ sancti, notique doctores, qui & ipsum Apostolum aduersus carnales concupiscentias, quas habere nolebat, & tamen habebat, strenuè cõflixisse, cũdémque conflictum suum illis suis verbis contestatũ fuisse senserunt. *Tom. 7. contra Iulian. Pelagian. libr. 6. cap. 11.*

Augustinus in explicãdo Apostolo melioribus & intelligẽtioribus esse sit, vtpote, Hilario, Gregorio, Ambrosio, &c.

* *1. Cor. 15.*

Quod vtique (*Ego autem* * *carnalis sum venundatus sub peccato*) non ex persona Apostoli accipi volui, qui iã spiritalis erat: sed hominis sub lege positi, nondum sub gratia. Sic enim prius hęc verba sapiebã, quæ posteà lectis quibusdã diuinorũ tractatorib⁹ eloquiorũ, quorum me mouerent auctoritas, consideraui diligen-

* *Rom. 7.*

Augustinus priũ quorundã auctoritate mo-

tus, in explicãda scriptura sentẽtiã mutat.

tius, & vidi etiã de ipso Apostolo posse intelligi, quod ait: * Scimus quoniam lex spiritalis est, ego autẽ carnalis sum. *Tom. 1. Retract. lib. 1. cap. 23.*

** Rom. 7.*

VII. Ad fidem & religionem Patrum, hæreticos, vt sanentur, redire oportere.

TV INTERIM habes in cõspectu, nõ solũ Occidentis, verumetiã Orientis Episcopos. Nã qui nobis deesse videbãtur, plures Oriẽtis inuenimus. Omnes vno eodémque modo credunt, per vnũ *hominem peccatum intrasse in mundum, & per peccatum mortem, & ita in omnes homines pertransisse, in quo omnes peccauerũt. Qui modus hic est? vt peccato illius primi vnius hominis omnes nasci credantur obnoxij. Si hoc quod dicit Manichæus, abs te dicitur, istos aspice, istos erubesce, istis parce, vel tibi potius, ne rector & habitator illorum tibi fortè non parcat. Si autem istos Manichæos esse non dicis, nec me poteris inuenire cur dicas. Neque enim me ob aliud esse dicis, nisi quia de peccato primi hominis, cui omnes carnalis natiuitas obligauit, nec inde quenquam nisi spiritalis natiuitas soluit, quod credunt, credo, quod tenent, teneo, quod docent, doceo, quod prædicãt, prædico. Istis cede, & mihi cedas? acquiesce istis, & quiescis à me. Postremò si mihi per eos amicus fieri non vis, saltem pero, ne per me illorum efficiaris inimicus. Sed quomodo nõ efficieris, si in isto errore permanseris? Quantò ergò melius vt his accedas, ab illo recedas? Tantum ne apud te possunt Pelagius & Celestius, vt à solis ortu vsque ad occasum, tot ac tantos Catholicæ fidei Doctores & defensores antiquos, & nostræ ætati contiguos, dormientes & manentes, non solùm deserere, verumetiam Manichæos audeas appellare? *Tom. 7. contra Iulianum Pelagianum, lib. 1. cap. 2. circa medium.*

** Rom. 5.*

Quàm cõfidẽter Augustinus sanctorum Doctorum sententiam & doctrinam sequatur.

Ego quidem pro dilectione, quæ mihi est erga te, quam, Deo propitio, quibuslibet conuitiis absit vt de medullis mei cordis extirpes, mallẽ fili Iuliane, vt iuuante meliore atque fortiore te vinceres, & animositatem, quid aliud, quàm humanã, qua cupis tuã qua-

Sic multi hoc tempore suas senten-

liscũque sit, quoniã tua iam facta est, præualere sentẽtiã, potentiore pietate superares. Et sicut Polemo luxuriæ coronis sensim capite detractis, eísque abiectis, manum pallio subdidit, os & vultum formauit ad verecundiã, ad extremũ totũ se illi, ad quem deridendũ venerat, discipulũ tradidit: sic & tu loquẽtibus tibi tot venerabilibus viris, maximéque Episcopo Ambrosio, in integritate Catholicæ fidei, etiam tui mali Doctoris & deceptoris ore laudato, & Episcopis Basilio & Ioãne, quos tu quoque in sanctis eruditis veridica attestatione posuisti, tanquam coronas ebriosorum, abiiceres laudes Pelagianorũ, quibus tanquam magnus eorum defensor extolleris, & stylum, vt mitius dixerim, contumeliosum, non tanquam pallio pudoris absconderes, sed tanquam manu emendatiore confringeres, tuúmque pectus veritate complendum, nõ Platonico Xenocrati, sed istis sacerdotibus Christianis, vel potius in eis ipsi Domino Christo, nõ velut qui nũc primùm veneris, traderes, sed velut qui recesseras, redderes. *Ibidem sub finem.*

tias, quia suæ sunt, præualere volunt.

Laudes, quibus extolluntur hæretici à suis, coronæ sunt ebriosorum.

VIII. Sententiam vnius aut paucorum Doctorum, communi Ecclesiæ sententiæ non derogare.

DIcit forsitã quispiam: Quid ergo tu modò dicis, quid ad Iulianum scripserit Cyprianus? Iã legi, fateor, & profectò issem in eandẽ sententiã, nisi me ad diligentiorẽ cõsiderationẽ reuocaret tanta auctoritas aliorũ, quos vel pares gratia doctrinę, vel etiã fortassè doctiores per tot gentes Latinas, Græcas, Barbaras, & ipsam Hebræam, Ecclesia toto orbe diffusa parere potuit, quæ ipsum quoq; pepererat: qui mihi quoq; nullo modo videri potuerunt frustra noluisse istã sententiã, nõ quia fieri nõ potuit, vt in obscurissima quæstione verius plurib⁹ vnus pauciue sentirẽt: sed quia nõ facilè pro vno, vel pro paucis, aduersus innumerabiles eiusdem religionis & vnitatis viros, & magno ingenio & vberi doctrina præditos, nisi pertractatis pro viribus atq; perspectis reb⁹, ferẽda sentẽtia est. Itaq; solicitius inquirẽti, quanta mihi etiã ipsius Cypriani literæ sug-

Vnius vel paucorum sententiæ, reliquorum

Patrum cõsensus & auctoritas non temerè postponẽda.

gesserunt, pro hac sententia, quam nunc Ecclesia Catholica tenet, vt Christi Baptismus nõ ex merito eorũ, per quos datur, sed ex ipsius, de quo dictum est: * *Hic est qui baptizat*, agnoscendus & approbandus sit. *To.7. de Baptis. contra Donatistas, lib.3. cap.4.*

* Ioan.1.

Illa quæ ad Quintũ scribit Cyprianus, & illa quæ cum collegis suis Liberali, Caldonio, Iunio, & cæteris, ad Saturninum & Maximum, & alios, bene considerata nullo modo præferẽda sunt, aduersus totius Ecclesiæ Catholicæ consensionem, cuius se illi membra esse gaudebant, & vnde se neque ipsi præciderunt, neque diuersa sentientes præcidi passi sunt, donec aliquando in Domini voluntate per plenarium Concilium, licet post multos annos, quid esset rectius, eluceret, nõ aliqua nouitate institusa, sed antiquitate roborata. *Ibid. lib.5. cap.22. Vide & lib.4 cap.6. & lib.5. cap.17. Itẽ lib. 2. cap.1. & 2.*

In plenario Concilio nõ aliqua nouitas instituta, sed antiquitas roborata.

Non accipio, inquam, quod de baptizandis hæreticis & schismaticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc Ecclesia non accipit, pro quo beatus Cyprianus sanguinem fudit. *Tom.7. contra Cresconium lib.2. cap.32. Lege & lib.3. cap.1.*

Nec arbitror beatũ Cyprianum propter aliud contra cõsuetudinem quid sentiret liberius exprompsisse, priorémque dixisse, nisi vt alium si fortè existeret, cui esset reuelatum, gratissimè acciperet, & ostẽderet imitandam, non solùm docendi diligentiam, sed etiã discendi modestiam. Si autem nullus existeret, qui tale aliquid afferret, vnde illæ omnes verisimiles rationes, quibus mouebatur, refellerentur, in eadem sententia permaneret sibi bene conscius, & non occultatę quæ putabatur veritatis, & retentę quę amabatur vnitatis.

* 1.Cor.14.

Nam & illud sic intellexit, quod ait Apostolus: * Prophetæ autem duo vel tres loquantur, & cæteri examinent: si alij sedenti reuelatum fuerit, ille prior taceat. Qua in parte inquit, docuit, & ostendit multa singulis in melius reuelari, & debere vnumquenque non pro eo, quod semel imbiberat & tenebat, pertinaciter congredi: sed si quid melius & vtilius extiterit, libẽter amplecti. *Tom.7. de Baptis. contra Donatist. lib.2. cap.8.*

Quanquam idem Augustinus, quod ad hanc eãdem sententiam de hæreticis rebaptizandis attinet: Non incongruenter (*inquit*) de tali viro (*Cypriano*) existimandum est, quòd correxerit, & fortasse suppressum sit ab eis, qui hoc errore nimium delectati sunt, & tanto velut patrocinio carere noluerunt. *Tom.2. Epistola 48. ad Vincentium.*

IX. *Patres in quibusdam obscuris controuersiis, salua fidei compage, ante definitionem Ecclesiæ discordasse.*

ABsit, absit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, vt Constantinopolitanus Ioãnes de Baptismate paruulorũ, corúmque à paterni chirographi liberatione per Christum rot ac tantis coëpiscopis suis, maximéque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt, in quibus inter se aliquãdo etiã doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ dęfẽsores, salua fidei compage non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autẽ vnde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta. *Tom.7. contra Iulian. Pelagian. lib.1. cap.2.*

Catholici Doctores cũ dissident ab inuicẽ, salua fidei cõpage id faciunt. Qui aũt ita dissentiunt, vt compagẽ illã soluant, hæretici fũt. Excusãtur Catholici Doctores, in aliqua re ante Ecclesiæ definitionem dissentientes.

De baptismo piè credamus, quod vniuersa Ecclesia à sacrilegio schismatis remota custodit. In qua tamẽ si aliud alii, & aliud alii adhuc de ista quæstione salua pace sentirent, donec vniuersali Concilio vnum aliquid eliquatum syncerúmque placuisset, humanæ infirmitatis errorem cooperiret charitas vnitatis. *To.7. de Baptis. contra Donatistas, lib.1. cap.18.*

Quando rebaptizabat Cyprianus ab hæreticis venientes Ecclesiæ Carthaginensis Episcopus: tunc Ecclesiæ Romanæ Stephanus Episcopus in eodẽ Baptismo, quem foris acceperant, suscipiebat hæreticos: & ambo hęc diuersa sentiẽtes, in vnitate Catholica permanebant. *Tom.7. contra Gaudentium, lib.3. cap.10.*

Sanitas pacis hoc facit, vt cũ diutius aliqua obscuriora quæruntur, & propter inueniendi difficultatem

Inter catholios, cũ-

quibusdam obscurioribꝰ aliquando dissentiant, vinculũ tamen permanet vnitatis Quare Deꝰ Catholicis Doctoribus minus aliquid reuelet.

diuersas pariunt in fraterna disceptatione sententias, donec ad verum liquidũ perueniatur, vinculum permaneat vnitatis, ne in parte pręcisa remaneat insanabile vulnus erroris. Et ideò plerũque Doctoribus minus aliquid reuelatur, vt eorũ patiẽs & humilis charitas in qua fructus maior est, comprobetur, vel quomodo teneant vnitatem, cùm in rebus obscurioribus diuersa sentiunt, vel quomodo accipiant veritatẽ, cũ contra id, quod sentiebant, declaratũ esse cognoscũt. *Tom.7. de Baptismo contra Donatist. lib.2. cap.4.*

Nos itaque vt dicere cœperam, in Ecclesiæ communione securi sumus, per cuius vniuersitatem id nũc agitur, quod & ante Agrippinum, & inter Agrippinum & Cyprianum per eius vniuersitatem similiter agebatur, & cuius vniuersitatẽ neque Agrippinus deseruit, neque Cyprianus, neque illi qui eis cõsenserãt, quanuis aliter, quàm cæteri saperent, sed cũ eis ipsis, à quibus diuersa senserunt, in eadem vnitatis communione mãserũt. *Ibidẽ, lib.3. cap.2. Latius hæc li.1. cap.18.*

Cyprianus & qui ei adhæserunt, & si aliter quã cæteri saperẽt, in vnitatis tamẽ communione cũ aliis manserunt.

X. *Ante exortas hæreses quædam à sanctis Doctoribus minus distinctè fuisse dicta, quòd putarent se catholicè intelligi.*

Nõ mirũ, si Catholici etiã Scriptores, ĩ quibusdã locis suorum librorũ occasioni fuerint præsũptoribus & audacibus ad aliquã hæresin moliẽdã atq; gignẽdã. Praua scripturæ ĩtelligẽtia pertinaciter defensa multa parit perniciosa dogmata.

QVanquã & illi qui Catholici ex hac vita migrarunt, & aliquid literarum Christianarũ posteris reliquerunt, in quibusdam locis opusculorum suorũ, vel nõ intellecti, vel sicuti est humana infirmitas, minus valentes acie mentis abditiora penetrare, & verisimilitudine aberrantes à veritate, præsumptoribus & audacibus fuerunt occasioni ad aliquam hæresin moliendam atque gignendam. Quod mirum non est, cũ de ipsis canonicis literis, vbi omnia sanissimè dicta sunt, non quidem aliter accipiendo quædam, quàm vel Scriptor sensit, vel se ipsa veritas habet: nam si hoc solum esset, quis non humanæ infirmitati ad corrigendum paratæ libenter ignosceret? sed id quod peruersè ac prauè opinati sũt, animositate acerrima, & peruicaci arrogãtia defensitantes, multi multa perniciosa dogmata, conscissa communionis vnitate

pepererunt. *Tom.4. de catechizandis rudibus cap.8.*

Ego ipsa verba Gręca quæ à Ioãne (*sermo est de Chrysostomo*) dicta sunt, ponã: Διὰ τοῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, καίτοι ἁμαρτήματα οὐκ ἔχοντα. Quod est latinè: Ideò & infantes baptizamus, quãuis peccata nõ habentes. Vides certè nõ ab eo dictũ esse: paruulos non coinquinatos esse peccato, siue peccatis, sed nõ habere peccata, intellige propria, & nulla contẽtio est. At inquies, cur non ipse addidit propria? Cur putamus, nisi quia disputãs in Catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur: tali quæstione nullꝰ pulsabatur: vobis nondum litigantibus securius loquebatur. *Tom.7. contra Iulianum Pelag. lib.1. cap.2.*

DE HÆRETICIS.

CAP. XII.

I. *Qui sint hæretici nuncupandi.*

SI mihi Honorate, vnum atque idem videretur esse hęreticus, & credens hęreticis homo, tam lingua quàm stylo in hac causa conquiescendum mihi esse arbitrarer. Nunc verò cùm inter duo plurimum intersit, quãdoquidem hæreticus est: vt mea fert opinio, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatúsque sui gratia, falsas ac nouas opiniones vel gignit, vel sequitur: ille autem qui huiusmodi hominibꝰ credit, homo est, imaginatione quadam veritatis ac pietatis illusus. *To. 6. de vtil. cred. ca.1.*

24.q.3.cap. Hæreticus est.

Quid inter hæreticũ, & hæreticis credentem intersit.

Qui ergo in Ecclesia Christi morbidũ aliquid, prauúmque sapiunt, si correpti vt sanum rectumq; sapiãt, resistunt contumaciter, suáque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici fiunt & foras exeuntes, habentur in exercentibus, inimicis etiam: sic quippe veris illis Catholicis membris Christi malo suo prosunt, dum Deus vtitur & malis bene, & diligentibus * eum omnia cooperantur in bonum. *Tom.5. de ciuit. Dei. lib.18. cap.51.*

Hæretici extra Ecclesiam, foras exeuntes, eã exercẽt, velut inimici.

* *Rom. 8.*

Nec consequẽs est, vt omnis hæreticꝰ vel schismaticus corporaliter ab Ecclesia separetur. Si enim falsa de

Occultus hæreticus foris est animo, quãuis in ecclesia esse corporaliter videatur.

Deo credit, vel de aliqua parte doctrinæ, quæ ad fidei pertinet ædificationem, ita vt non quærentis cunctatione tentatus sit, sed inconcussè credentis, nec omnino scientis opinione atque errore discordans, hæreticus est, & foris est animo, quanuis corporaliter intus videatur. Multos enim tales portat Ecclesia, quia non ita defendunt falsitatem sententiæ suæ, vt intentam multitudinem faciãt: quod si fecerint, tunc appellãtur. *Tom. 4. Quæstionum ex Matt. quæst.* 11.

II. *Quid inter hæreticos, schismaticos, & malos Catholicos interfit.*

Galat. 5.

MAnifesta (*inquit Paulus*) sunt opera carnis, quæ sunt, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contẽtiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, commessationes & his similia, quę prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Cõstituamus ergo aliquem castum, continentem, non auarum, non idolis seruientem, hospitalitatem indigentibus ministrantem, non cuiusquam inimicum, non contentiosum, patientem, quietum, nullum æmulantem, nulli inuidentem, sobrium, frugalem, sed hæreticum: nulli vtique dubium est, propter hoc solùm quòd hæreticus est, regnũ Dei non possessurum. Constituamus alium fornicatorem, immundum, luxuriosum, auarum, vel etiam apertius idolis dedicatum, veneficum, discordiosum, contentiosum, æmulum, animosum, seditiosum, inuidum, ebriosum, commessatorem, sed Catholicum: nunquid propter hoc solum quòd Catholicus est, regnum Dei possidebit, agens talia, de quibus sic concludit Apostolus, quæ prædico vobis, sicut prędixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt? Si hoc dicimus, nos ipsos *seducimus. *Tom. 7. de Baptismo, contra Donatistas, lib. 4. cap.* 18.

Hæresis cũ operib⁹ carnis numeratur.

Hæreticus propter hoc solum quòd hæreticus est regnum Dei non possidebit.

Peccatis quæ hîc referuntur obstrictus, quãuis interim catholicus sit, regnum Dei non possidebit.

*1 Ioan. 1.

Inter hæreticos & malos Catholicos hoc interest, quòd hęretici falsa credunt, illi autem vera credentes, non viuunt ita vt credunt. Solet autem etiam quæri, *In schismaticis potest esse fides, quos tamen carere charitate Augustini sententia manifestũ est.*

schismatici quid ab hæreticis distent, & hoc inueniri, cùm schismaticos non fides diuersa faciat, sed communionis dirupta societas. Sed vtrũ inter zizania numerandi sint, dubitari potest. Magis autem videntur spicis corruptis esse similiores, sicut scriptum est: venito autem corrumpetur filius iniquus: vel paleis aristarum fractis vel scissis, & de segete abruptis. Quò enim altiores, id est, superbiores, eò fragiliores leuioréque sunt. *Tom. 4. Quæstionum ex Matt. quæst.* 11.

Schismatici spicæ sunt vrente vẽto corruptæ, vel paleæ à segetibus abscissæ.

Quod commemorato Iudæ Apostoli testimonio, vbi ait: *Ij sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes, adiunxi etiam dicens: de quibus Apostolus Paulus dicit: *Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.* Non sunt isti illis æquandi, quos omnino ab Ecclesia schisma præcidit. Istos quippe idem Apostolus Paulus * paruulos dicit esse in Christo, quos nondum escam valentes capere, lacte nutrit tamen: illi autem non in filijs paruulis, sed in mortuis & perditis computandi sunt. *Tom. 1. Retract. lib. 2. cap. 27. Hæc eadem pluribus Tom. 10. de verbis Domini, serm. 11. versus finem.*

*Iudæ 1.

*1. Cor. 2.

*1. Cor. 3.

Quid sibi vult, inquis, quòd ais hæreticorũ sacrilegum errorem? Nam hæreses non nisi inter diuersa sequentes fieri solent: nec hæreticus nisi contrariæ, vel aliter interpretatæ religionis est cultor, vt sunt Manichęi, Arriani, Marcionitæ, Nouatiani, cæteréque, quorum inter se contra fidem Christianã diuersa sententia stat. Inter nos (*Donatistas et catholicos*) quibus idem Christus natus, mortuus & resurgens, vna religio, eadem sacramenta, nihil in Christiana obseruatione diuersum, schisma factum, non hęresis dicitur. Siquidem hæresis est diuersa sequentium secta: schisma verò eadem sequentium separatio. *Tom. 7. contra Cresconium Grammat. lib. 2. cap. 3. Hanc Cresconij distinctionem inter hæresin & schisma Augustinus in sequentibus admittit, adiungens tamen, eam se magis approbare distinctionẽ, qua dicitur schisma esse recens congregationis ex aliqua sententiarũ diuersitate dissensio.* Neque enim sciffio vel schisma (*inquit*) fieri potest, nisi diuersum aliquid sequatur, qui faciãt: hæresis autem schisma inueteratum. *Ibid. ca. 7.*

Discrimen inter hæreticos & schismaticos.

Credimus & sanctam Ecclesiam vtique Catholicã, nam & hæretici & schismatici congregationes suas, Ecclesias vocant. Sed hæretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant: schismatici autem discisionibus iniquis à fraterna charitate disiliunt, quamuis ea credunt quæ credimus. Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quoniam non diligit Deum: nec schismaticus, quoniam non diligit proximum. *Tom. 3. de fide & symbolo, cap. 10.*

Nec hæreticus, nec schismaticus, ad Ecclesiã catholicã pertinet.

III. Hæreticorum & hæresum quæ causæ.

Quare Dæmõ hæreticos excitauerit.

VIdens Diabolus templa Dæmonum deseri, & in nomen liberantis Mediatoris currere genus humanum: hæreticos mouit, qui sub vocabulo Christiano doctrinæ resisterent Christianæ, quasi possent indifferẽter sine vlla correptione haberi in ciuitate Dei, sicut ciuitas confusionis indifferenter habuit Philosophos, inter se diuersa & aduersa sentientes. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 18. cap. 51.*

Ecclesia Dei nõ potest indifferenter habere doctores inter se diuersa et aduersa, circa doctrinã christianã, sentientes.

Alia secta in Africa, alia hæresis in Oriente, alia in Ægypto, alia in Mesopotamia. Verbi gratia. Diuersis locis sunt diuersæ, sed vna mater superbia omnes genuit, sicut vna mater nostra Catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. *To. 9. de Pastor. cap. 8.* Palpant in meridie, quasi in media nocte. Quod quidem omnium hæreticorum est, qui rem manifestissimam (*de Ecclesia loquitur*) in lucem omnium gentium constitutam videre non possunt. *Tom. 7. contra epist. Parmen. lib. 2. cap. 3.*

Omnium hæresum eadẽ mater superbia.

**Rom. 1.*

Hæretici traditi suis concupiscẽtiis.

**Gal. 6.*

**Psal. 106.*

Hæretici partem tenẽt, & totũ relinquunt.

**Psal. 66.*

Quid est seduxit eos? Tradidit illos *Deus in cõcupiscentias cordis eorum. Hoc est enim seduxit eos, donauit illos sibi. Nam si propriè quæras, ipsi se seducũt. *Qui enim * putat se esse aliquid, cũ nihil sit, seipsum seducit.* Quid est ergo seduxit eos? Dimisit eos *in inuio, & nõ in via. Quomodo enim in via homines, qui partem tenent, & totum relinquunt? Quomodo in via? quæ est ergo via, aut vbi agnoscitur via? *Deus*, inquit, **misereatur nostri, & benedicat nos, illuminet vultum suum super nos, vt agnoscamus in terra viam tuam.* In qua terra? In omnibus gentibus salutare tuum. Vtique tales vt minuãtur, vt pauci fiant, hinc exeunt. A multitudine vnitatis omnes exierũt, sicut paulò antè commemorauimus dictũ de illis: * *Ex nobis exierũt, sed non fuerũt ex nobis. Si enim ex nobis fuissent, permãsissent vtiq; nobiscũ. To. 8. Psa. 106.*

Omnes hæretici à multitudine vnitatis exierunt.

**1. Ioan. 2.*

**Psal. 67.*

Quid de illis dictum est in quodam Psalmo: * *Congregatio taurorum*, id est, ceruicatorum & superborum, congregatio taurorum inter vaccas populorum. Vaccas dicit seductiles animas, quæ facilè consentiunt seductoribus tauris. *Ibidem.*

Hæretici tauri ceruicosi & superbi.

Sit tibi manifestum atque perceptum, nullum errorem in religione esse potuisse, si anima pro Deo suo non coleret animã, aut corpus, aut phãtasmata sua, aut horum aliqua duo coniuncta, aut certè simul omnia: sed in hac vita societati generis humani, sine dolo tẽporaliter congruens, æterna meditaretur, vnũ deũ colens. Qui nisi permaneret incommutabilis, nulla mutabilis natura remaneret. *Tom. 1. de vera religione, ca. 10.*

Lib. 1. Retract. ca. 13. admonet Augustinus se hic animam pro vniuersa creatura incorporea posuisse.

Neque enim non omnes hæretici scripturas catholicas legunt, nec ob aliud hæretici sunt, nisi quòd eas nõ rectè intelligẽtes, suas falsas opiniones cõtra earũ veritatem peruicaciter asserunt. *Tom. 3. de Genesi ad lit. lib. 7. cap. 9. Lege cap. 7. huius libri de scripturis sacris.*

Errores in religione vnde exiterunt.

IIII. Qui sint hæreticorum mores.

Insectari atque odisse Apostolicam cathedram.

CAthedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasius sedet: vel Ecclesiæ Hierosolymitanæ, in qua Iacobus sedit, & in qua hodie Ioannes sedet, quibus nos in catholica vnitate connectimur, & à quibus vos nepharia furore separastis? Quare appellas cathedram pestilẽtiæ cathedram Apostolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui & nõ facere, nũquid Dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait: * *Dicunt enim & non faciunt*, cathedræ in qua sedebant, vllam iniuriam fecit? Nonne illam cathedram Moysi commendauit, & illos seruato cathedræ honore redarguit? Ait enim: Cathedrã Moysi sedent, quæ dicũt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Dicunt enim & non faciũt. Hęc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis,

**Matt. 23.*

Cathedram Moysi chri-

Ius commẽdauit, & Pharisæos seruato cathedræ honore redarguit.

blasphemaretis cathedram Apostolicam, cui nõ communicatis. *Tom.7.contra literas Petiliani lib.2.ca.51. Simile quiddam lege ibidem,cap.72.*

Dicere Ecclesiam periisse.

Donatistæ ex scripturis argumẽtabãtur Ecclesiam suo tempore de toto orbe periisse.

Isti ergo (*loquitur de Donatistis*) imperitè vel fallaciter agentes, colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis vsque in finẽ permixtos, vel de vastatione prioris populi Iudæorum dicta reperiuntur, & volunt ea detorquere in Ecclesiam Dei, vt tanquam defecisse ac perijsse de toto orbe videatur. *To.7. de vnitate Ecclesiæ cap.12. Eadem repetit & capite proximè sequenti, & alijs pluribus in locis.*

Episcopos catholicos comparare cum Pharisæis.

Cathedra Moysi figurabat cathedrã Christi.

**Matt. 23. Nõ propter pastores malos gregis vnitas desereuda.*

Nec propter illos Pharisæos quibus nos nõ per prudentiam, sed per maleuolentiam comparatis, præcepit Dominus deseri cathedram Moysi, in qua vtique figurabat suam: dicens quippe, illos * super cathedram Moysi sedentes dicere & non facere, monet tamẽ populos facere quæ dicunt, & non facere quæ faciunt, ne cathedræ sanctitas deseratur, & propter pastores malos gregis vnitas diuidatur. *Tom.7.contra literas Petiliani.lib.2.cap.61.*

Duces belli ex clericis habere.

**Matt.7. Mira opera hæreticorũ.*

An fortè dices, quod scriptũ est: * *Ex operibus eorum cognoscetis eos?* Video planè mira opera, quotidianas violentias Circumcellionum sub Episcopis & presbyteris ducibus, circũquaque volitare, & terribiles fustes Israëlis vocari, quæ homines qui nunc viuunt, quotidiè vident & sentiunt. *Tom.8. in Psal.10.*

Hæretici Diabolum crudelitate vincunt.

Catholici Donatistis responderunt. Nec de persecutionibus (*eos conqueri debere*) quod aliquid ab Imperatoribus pro Ecclesia Catholici peterẽt, cùm eorũ Circũcelliones ducibus clericis tam horrẽda mala committerẽt. Vbi frustra resposderũt, nihil hoc ad sacerdotes pertinere, cũ clericis ducibus illi talia fecisse asserebant. Ibi etiã cũ dictũ esset, quod calce & aceto humanos oculos persecuti sunt, in quo scelere Diabolũ crudelitate peruicerũt, qui hoc in viri sancti carne nõ fecit, quam in potestatem acceperat affligendam: hîc Donatistæ

quæsierũt, vtrũ qui faciunt filij essent Diaboli, an qui patiuntur: quasi Catholici aliud quàm passiones suas dixerint immanissimas à clericis & Circũcellionibus eorum. *To.7.collat.cum Donatistis, collat.tertij die.cap.4. Eadem ferè leguntur Tom.2. Epist.166.ad Donatistas.*

Hæretici neque sua aliquãdo parcunt.

Violentissimas cædes & strages plerique ipsorum (*Donatistarũ*) & Episcopi & Presbyteri, & quilibet clerici cõgregatis turbis hominum furiosorum, non Catholicis tantùm, sed nonnunquam etiam suis vbi possunt, inferre non cessant. *To.2. Epist.163. Eleusio, Glorio, & Felici.*

Sed quid longè imus? Ecce in regione nostra Hipponensi, quoniam eam Barbari non attigerũt, clericorum Donatistarum & Circumcellionũ latrocinia sic vastãt Ecclesias, vt Barbarorũ fortasse facta mitiora sint. Quis enim Barbarus excogitare potuit, quod isti, vt in oculos clericorum nostrorũ calcem & acetum mitterent, quorum membra etiam cæteris plagis horrẽdis vulneribúsque sauciarunt? Deprædãtur etiã domos aliquas & incẽdunt, fructus aridos diripiunt, humidos fundunt: & talia cæteris cõminando multos etiam rebaptizari compellũt. Pridiè quàm ista ad te dictarẽ, ex vno loco per huiusmodi terrores, quadraginta & octo animæ rebaptizatæ nunciatæ sunt. *Tom.2. Epist.122.ad Victorianum.*

Damnare vitam Monasticam.

Augustinum monasteriorum institutor.

Deinceps perrexit (*Petilianus Donatista*) ore maledico in vituperationem monasteriorum & monachorũ, arguens etiam me, quod hoc genus vitæ à me fuerit institutũ: quod genus vitæ omnino, quale sit, nescit: vel potius toto orbe notissimum nescire se fingit. *Tom.7.contra literas Petil.lib.3.cap.40. Plura in hanc sententiam lib.4.cap. de instituto Monachorum.*

Sanctimoniales quasi matrimonio sibi copulare.

Super illud Psalm.49. Et cum adulteris portionem tuã ponebas.) An non cũ mœchis particulam suam ponunt, qui greges ebrios sanctimonialium suarum, cũ gregibus ebrijs Circumcellionũ die noctúque permixtos vagari turpiter sinunt? *To.7.cõtra ep. Parmen.li.2.ca.9.*

Clericivtim primus peccant, adhæreticorum castra se conferunt.

Subdiaconus quodam Spaniēsis Ecclesiæ, vocabulo Primus, cùm ab accessu indisciplinato sanctimonialium prohiberetur, atq; ordinata & sana præcepta cōtemneret, à clericatu remotus est, & ipse irritatus aduersus disciplinā Dei transtulit se ad Donatistas, & rebaptizatus est. Duas etiam sanctimoniales concolonas suas de fundo Catholicorum Christianorum, siue idem transtulit, siue illū sequutæ etiā ipsæ, tamen rebaptizatæ sunt: & nūc cū gregibus Circūcellionum inter vagabūdos greges fœminarum, quæ propterea maritos habere noluerūt, ne habeant disciplinam, indetestabilis vinolentię bacchationibus superbus exultat. *Tom. 2. Epist. 169. ad Eusebium.*

Vitiam similia oculis nostris hodie non cernere-mus.

Confidenter à traditionibus appellare ad scripturam.

Tritū etiam nostri tēporis hæreticorum argumentum.

Maximinus (*Arrianorum Episcopus*) dixit: Si quid de diuinis scripturis proferis, quod commune est cum omnibus, necesse est vt audiamus. Hę verò voces quę extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur: cùm ipse Dominus moneat nos & dicat: * Sine causa colūt me, docētes mādata & præcepta hominū. *To. 6. cōtra Maximinū Arrianorū Episcopū lr. 1. in initio.*

* *Isa. 29. Matth. 15. Marc. 7.*

Oro & opto discipulus esse diuinarum scripturarū. nam & superius credo retinere religionē tuā, quod sicut dedi responsum, quia si protuleris, quòd Pater & Filius & Spiritus Sanctus vnā habeant virtutem, vnā substantiā, vnam Deitatem, vnam maiestatem, vnam gloriā: Si affirmaueris de diuinis scripturis, si alicubi scripti lectionem protuleris, nos diuinarum scripturarum optam⁹ inueniri discipuli. *Ibidem, versus finē libri.*

Sunt verba eiusdem Maximini.

V. Hæreticos in sectas solere esse dissectos.

Donatistarū pars in multas partes diuisa.

IN ipsa Africa dicant Donatistæ Carthaginēses, vel quicūque sunt in ciuitate Carthaginis, quot partes per Numidiam & Mauritaniā factæ sint de ipsa parte Donati. *Tom. 7. contra epist. Parmen. lib. 3. cap. 4.*

Pars Donati in multa minutissima frusta conscissa est, quæ omnes minutæ particulæ hanc vnā (*Maximinianistarum sectā*) multo grandiorē, in qua Primianus

est (*Donatistarum Episcopus apud Carthaginē*) de recepto Maximinianistarū baptismo reprehendūt, & singulæ conantur asserere, apud se tantummodo verum Baptismum remāsisse, nec omnino esse alibi, neque in toto orbe terrarum, quà Ecclesia Catholica expanditur, nec in ipsa grādiore parte Donati, nec in cæteris præter se vnam ex minutissimis partibus. Quę omnes particulæ, si aduertere voluerint vocem nō hominis, sed ipsius manifestissimæ veritatis, & animosum spiritum suæ peruersitatis domare, non vtique ad partē Donati maiorem, de qua præcisæ sunt, sed ad ipsam vitiditatē radicis Catholicę, de ariditate propria reuertentur. *Tom. 7. de Baptis. contra Donatist. lib. 1. cap. 6. Enratitæ Tatianorum schismatici, hæresi 25. Papuziani & Artotyritæ, Cataphrygum hæreses, hære. 27. & 28. de Donatistis verò, lege hære. 69.*

Apud Idolorū cultores spiritus Iunonis & spiritus Herculis diuisi sunt aduersum se, & ambo pertinēt ad regnum Diaboli. Paganus & Iudæus hostes Christi diuisi sunt aduersum se, & ambo pertinēt ad regnum Diaboli. Arrianus & Photinianus ambo hæretici, & aduersum se ambo diuisi. Donatista & Maximiniani-- sta ambo hæretici, & aduersū se ambo diuisi. Omnia vitia errorēsque mortaliū inter se cōtrarij, diuisi sunt aduersum se, & omnes pertinēt ad regnū Diaboli, ideo nō stabit regnū eius: iustus autem & impius, fidelis & incredulus, Catholicus & hæreticus, diuisi qui dē sunt aduersum se, sed non ambo pertinent ad regnum Christi. *Tom. 10. de verbis Domini serm. 11.*

Hæretici ad uersum se diuisi sunt, & oēs pertinēt ad regnum Diaboli, quod ideò stare non potest.

Manichæi diuisi sunt in Catharistas, Macharios, & propriè dictos Manichæos, omnes ab vno Manichæo auctore. De Arrianis notius est, quàm vt commemorari debeat. To. 6. de hæres. ad Quoduult Deum hæres. 46.

Hæreticorū Ecclesiæ nō quia videtur Christi habere nomen, ideirco ad eius cōsecrationem pertinent.

Omnes cōgregationes vel dispersiones, quæ se Christi Ecclesias appellant, & sunt inter se diuisæ atque cōtrariæ, & vnitatis cōgregationi, quæ vera est Ecclesia eius, inimicæ, non quia videtur eius habere nomē ideircò pertinent ad eius consecrationem. *Tom. 10. de verbis Domini, serm. 11. circa finem.*

Cōtradicunt linguæ multæ, diuersæ hęreses, diuersa

Ecclesiæ Catholicæ contradicũt linguæ multæ.

** Psal.30.*

schismata personãt, linguæ multæ cõradicunt veraci doctrinæ. Tu curre ad tabernaculum Dei, Ecclesiã catholicam tene, à regula veritatis noli discedere, & protegeris *in tabernaculo à cõtradictione linguarũ. *Tom.8.in Psal.30. conc. 3.*

VI. *Hæreses non nisi propter aliquod bonum à Deo permitti.*

IDeò diuina prouidentia multos diuersi erroris hæreticos esse permittit, vt cùm insultant nobis, & interrogãt nos ea quæ nescimus, vel sic exercitiamus pigritiã, & diuinas scripturas nosse cupiamus. Propterea & Apostolus dicit: *Oportet multas hæreses esse, vt probati manifesti fiant inter vos.* Hi enim Deo probati sunt, qui bene possunt docere, sed manifesti hominibus esse nõ possunt, nisi cùm bene docent. Docere autem nolũt, nisi eos qui doceri quærunt. Sed multi ad quærẽdum pigri sunt, nisi per molestias & insultationes hæreticorum, quasi de somno excitẽtur, & de imperitia sua erubescant sibi, & de illa imperitia perielitati se sentiant. Qui homines si bonæ sunt fidei, nõ credũt hæreticis, sed quid eis respõdeant, diligenter inquirunt. Nec eos deserit Deus, vt petẽtes * accipiant, & quærẽtes inueniãt, & pulsantibus aperiatur. Qui autẽ desperant se posse in Catholica disciplina inuenire quod quærũt, atterũtur erroribus, & si perseuerãter iquirũt, ad ipsos fontes, à quibus aberrauerunt, post magnos labores fatigati atque sitientes, & penè mortui reuertuntur. *To.1. de Genesi, contra Manich. lib.1.cap.1. Lege & Tom.2. epist. 105. ad Sixtum.*

**1. Cor.11.*

**Matt.7. Qui desperant in catholica disciplina inuenire veritatẽ, atteruntur erroribꝰ, & tandem fatigati & penè mortui ad eandẽ reuertuntur.*

Exorientium hæresũ occasione, multi scripturarũ sensus aperti.

Multi enim sensus scripturarum sanctarum latẽt, & paucis intelligentioribus noti sunt, nec asseruntur cõmodius & acceptabilius, nisi cùm respõdẽdi hæreticis cura compellit. Tunc enim etiam qui negligũt studia doctrinæ, sopore discusso, ad audiendi excitãtur diligentiã, vt aduersarij refellãtur. Denique quàm multi scripturarũ sanctarum sensus de Christo Deo asserti sunt contra Photinũ, quàm multi de homine Christo cõtra Manichæum, quàm multa de Trinitate contra Sabellium, quàm multa de vnitate Trinitatis contra Arrianos,

Arrianos, Eunomianos, Macedonianos: quàm multi de Catholica Ecclesia toto orbe diffusa, & de malorũ cõmixtione vsque in finẽ seculi, quod bonis in Sacramẽtorum ei' societate nõ obstat, aduersus Donatistas & Luciferianos, aliõsque si qui sunt, qui simili errore à veritate dissentiunt: quàm multi contra cæteros hæreticos, quos enumerare vel commemorare nimis longum est, & præsenti operi non necessarium. Quorum tamen sensum probati assertores aut prorsus laterent, aut nõ ita eminerent, vt eos eminere fecerũt superborum cõtradictiones, quos velut tauros, id est, iugo* disciplinæ pacifico, leuique non subditos commemorat Apostolus, * vbi talem dicit eligendum ad Episcopatũ, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicẽtes redarguere. Sunt enim multi non subditi, vt sunt tauri elatione ceruicis impatiẽtes aratri atque iuncturæ, vaniloqui, & mẽtis seductores. Has mentes significauit iste Psalmus * appellatione vaccarum. Ad hãc ergo vtilitatẽ prouidentia diuina permittit tauros congregari inter vaccas populorũ, vt excludãtur, id est, vt emineant qui probati sunt argento. Ad hoc enim hæreses sinuntur esse, vt * probati manifesti fiant. *Tom.8. Psalm. 67. versiculo illo: Congregatio taurorum &c.*

**Matt.11. *Tit.1.*

Hæretici quales.

**Psalm.67.*

** 1.Cor.11.*

Multa latebant in scripturis, & cùm præcisi essent hæretici, quæstionibus agitauerũt Ecclesiam Dei. Aperta sunt, quæ latebant, & intellecta est volũtas Dei: Inde dicitur in Psalmo: * *congregatio taurorũ inter vaccas populorũ, vt excludãtur hi, qui probati sunt argento.* Ac paulò pòst: Nunquid enim perfectè tractatum est de Trinitate, antequã oblatrarẽt Arriani? Nunquid perfectè de pœnitentia tractatũ est, antequàm obsisterẽt Nouatiani? Sic nõ perfectè de Baptismate tractatum est, antequàm contradicerẽt foris positi rebaptizatores: nec de ipsa vnitate Christi enucleatè dicta erant, quæ dicta sunt, nisi posteaquã separatio illa (*Donatistarũ*) vrgere cœpit fratres infirmos. *To.8.in Psalm.54.*

**Psal. 67.*

Hæretici occasionem præbuerunt multa in scripturis sacris intelligendi.

Improbatio (quippe hæreticorũ facit eminere, quid Ecclesia tua sentiat, & quid habeat sana doctrina. *To.1.lib.7.confess.cap.19.*

Ecclesia Catholica per totum orbem validè latéque

Ecclesiaque

modo vtatur omnibus errantibus ad profectus suos.

diffusa, omnibus errãtibus vtitur ad profectus suos, & ad eorum correctionẽ, cùm euigilare voluerint: vtitur enim gentibus ad materiam operationis suæ, hæreticis ad probationem doctrinæ suæ, schismaticis ad documentum stabilitatis suæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis suæ. Alios ergo inuitat, alios excludit: alios relinquit, alios antecedit: omnibus tamen gratiæ Dei participandæ dat potestatem: siue illi informandi sint adhuc, siue reformandi, siue recolligendi, siue admittendi. *Tom. 1. de vera religione, cap. 6.*

Hæretici variis modis Ecclesiæ prosunt. Cum hæreticis aliquando suasibili, aliquãdo terribili disciplina agit Ecclesia.

Inimici omnes Ecclesiæ quolibet errore cæcentur, vel malitia deprauentur, si accipiunt potestatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam: si tantũmodo malè sentiendo auersantur, exercẽt eius sapientiam: vt autem etiam inimici diligãtur, exercent eius beneuolentiã, aut etiam beneficentiã, siue suasibili disciplina cum eis agatur, siue terribili disciplina. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 18. cap. 51.*

Hæretici per chã filium Noë significati.

Chã qui interpretatur callidus, medius Noë filius, tanquam se ab vtroque discernens, & inter vtrumque remanens, nec in primitiis Israëlitarum, nec in plenitudine gẽtium, quid significat, nisi hæreticorum genus callidum, non spiritu sapientiæ, sed Spiritu vertipellis astutiæ, quo solent hæreticorum feruere præcordia, & pacẽ perturbare sanctorum? Sed hæc in vsum cedunt

Spiritus hæreticorũ quales.

profitentium, iuxta illud Apostoli: * *Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant in vobis.* Vnde etiam scriptum est: Filius eruditus sapiens erit: imprudente autem ministro vtetur. Multa quippe ad fidem Catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine exagitãtur, vt aduersus eos defendi possint, & cõsiderãtur diligentius, & intelligũtur clarius, & instantius prædicantur, & ab aduersario mota quæstio, discendi existit occasio. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 16. cap. 2.*

* 1. Cor. 11.

Ab aduersario mota quæstio, discendi existit occasio.

Quoniam (ergo) verissimè dictum est: *Oportet multas hæresis esse, vt probati manifesti fiant inter vos*, vt vtamur etiam isto diuinæ prouidentiæ beneficio. Ex his enim hominibus hæretici fiunt, qui etiamsi essent in Ecclesia, nihilominus errarent. Cùm autem foris sunt, plurimùm prosunt, non verũ docendo, quod nesciunt, sed

Hæretici quomodo plurimum Ecclesiæ prosint.

ad verum quærendum carnales, & ad verum aperiendũ spiritales Catholicos excitando. Sunt enim innumerabiles in Ecclesia sancta Deo probati viri, sed manifesti non fiunt inter nos, quãdiu imperitiæ nostræ tenebris delectati dormire malumus, quàm lucem veritatis intueri. Quapropter multi vt diem Dei videant, & gaudeant, per hæreticos de somno excitantur. Vtamur igitur etiam hæreticis, nõ vt eorum approbemus errores, sed vt Catholicam disciplinam aduersus eorũ insidias asserentes, vigilantiores & cautiores simus, etiamsi eos ad salutem reuocare non possumus. *Tom. 1. de vera relig. cap. 8.*

VII. *Ab hæreticis scripturam sacram peruerti, & ad sensum falsum torqueri.*

Pelagiani more cæterorum hæreticorũ, apertas etiã scripturas, in quos volũt sensus detorquent.

NOn est mirũ, si Pelagiani dicta nostra in sensus quos volunt, detorquere conãtur, quãdo de scripturis sanctis, non vbi obscurè aliquid dictum est, sed vbi clara & aperta sunt testimonia, id facere consueuerunt, more quidem hæreticorum etiam cæterorum. *Tom. 7. de nup. & concupis. lib. 2. cap. 31.*

* *Matt. 28.*

Sub eisdẽ verbis, id est, * in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti, nõ solùm Marciõ, aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, quibus dicebat Apostolus: * Nõ potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnãlibus, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines numerarentur. Animalis* enim homo nõ percipit ea quæ sunt spiritus Dei.

* 1. *Cor. 3.*

* 1. *Cor. 2.*

Et paulo post. Laquei hæreticorũ & schismaticorũ propterea carnalibus nimium pernicioſi sunt, quia ipse profectus eorum intercluditur, cõfirmata sententia vanitatis adversus catholicam veritatem, & confirmata animositate dissensionis aduersus catholicam pacem. *Tom. 7. de Baptis. contra Donatistas, lib. 3. cap. 15.*

Laquei hæreticorum hominibus carnalibus sunt pernicioſi.

Quoniam * *ecce peccatores tetenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscura luna rectos corde.* Terrores isti sunt comminantium nobis

* *Psal. 10.*

Hæretici scripturas carnaliter interpretãdo venenatas inde sententias emittunt.

de peccatoribus, vt ad se tanquã ad iustos trãseamus. Ecce, inquiunt, peccatores tetenderunt arcum, credo scripturas, quas illi carnaliter interpretãdo, venenatas inde sententias emittunt. Parauerunt sagittas suas in pharetra, eadem verba scilicet, quę scripturarũ auctoritate iaculaturi sunt, in cordis occulto parauerunt, vt sagittẽt in obscura luna rectos corde: vt cũ senserint Ecclesiæ lumine propter multitudinem imperitorũ & carnalium obscurato, non se posse conuinci, corrumpant* bonos mores colloquiis malis. *Tom. 8. Psal. 10.*

*1. Cor. 15.

Hæretici non subiiciuntur auctoritati scripturarũ, sed sibi ipsis scripturas subiiciunt.

Videtis autem (*Alloquitur hæreticos*) id vos agere, vt omnis de medio Scripturarũ auferatur auctoritas, & suus cuique animus auctor sit, quid in quaque scriptura probet, quid improbet: id est, vt nõ auctoritati scripturarum subiiciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subiiciat: non vt ideo illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptũ legitur, sed ideo rectè scriptũ videatur, quia hoc illi placuit. Quò te committis anima misera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta? quò te cõmittis? *To. 6. contra Faustum, lib. 32. cap. 23.*

Hæretici quomodo simplices homines decipiant.

VIII. Hæreticos, & si doctrinam veram promittant, tamen resistere veritati.

OMnes hæretici generaliter scientiæ pollicitatione decipiunt, & reprehendunt eos quos simpliciter credentes inuenerũt, quia omnino carnalia persuadent, quasi ad carnaliũ oculorum apertionem conãtur adducere, vt interior oculus excæcetur. *Tom. 1. de Genesi contra Manichæos, lib. 2. cap. 25.*

Dominus si dem populis imperauit: quia christianæ religionis mysteria credere, nõ autẽ humana ratione metiri nos voluit.

Illi qui cùm in vnitate atque communione catholica non sint, Christiano tamen nomine gloriãtur, cogũtur aduersari credentibus, & audẽt imperitos quasi ratione traducere, quãdo maximè cum ista medicina Dominus venerit, vt fidẽ populis imperaret. Sed hoc facere cogũtur, vt dixi, quia iacere se abiectissimè sentiunt, si eorum auctoritas cum auctoritate Catholica cõferatur. Conãtur ergo auctoritatem stabilissimam fundatissimę Ecclesiæ quasi rationis nomine & pollicitatione superare. Omniũ enim hæreticorũ quasi regularis est ista temeritas. Sed ille fidei Imperator clementissimus, & per conuentus celeberrimos populorũ atque gentiũ, sedẽsque ipsas Apostolorũ arce auctoritatis muniuit Ecclesiam, & per pauciores piè doctos, & verè spiritales viros copiosissimis apparatibus etiã inuictissimę rationis armauit. *To. 2. epi. 56. ad Dioscorũ, sub finem.*

Hæretici pollicitatione velle superare auctoritatẽ Ecclesiæ, regularis est hæreticorũ temeritas.

Quid me aliud cogebat annos ferè nouẽ spreta religione, quæ mihi puerulo à parẽtibus insita erat, homines illos sequi ac diligenter audire, nisi quòd superstitione terreri, & fidem nobis ante rationem imperari dicerẽt: se autem nullum premere ad fidem, nisi prius discussa & enodata veritate? Quis nõ his pollicitationibus illiceretur, præsertim adolescẽtis animus cupidus veri, etiam nonnullorum in schola doctorũ hominũ disputationibus superbus & garrulus: qualem me tũc illi inuenerunt, spernentem scilicet quasi aniles fabulas, & ab eis promissum, apertum & syncerum verum tenere atque hautire cupientẽ? Sed quæ rursum ratio reuocabat, ne apud eos penitùs hærerem: vt me in illo gradu quem vocant auditorum, tenerẽ, vt huius mundi spem atque negocia nõ dimitterem: nisi quòd ipsos quoque animaduertebam, plus in referendis alijs disertos & copiosos esse, quàm in suis probandis firmos & certos manere? *Tom. 6. de vtilitate credendi, cap. 1.*

IX. Hæreticorum fraudes & versutiæ pulchris similitudinibus expressæ.

Hæretici simulachrorum dololatris cõparantur.

MVlti hæretici cũ paganis alios & alios Deos ipsi sibi finxerũt, alios & alios Deos sibi ipsi fecerũt, & eos etiã si non in templis, tamen quod est peius, in suo corde posuerũt, & falsorum ridẽdorúmque simulachrorum templa ipsi facti sunt. Magnũ opus est intus hæc idola frangere, & locum Deo viuenti, non recenti mũdare. Omnes enim isti aliud & aliud sentientes, alios atque alios Deos sibi faciẽtes, ipsámque fidẽ falsitate variãtes videtur dissentire, sed omnes à terrenis cogitationibus nõ recedunt, in terrenis cogitationibus cõsentiunt sibi. Opinio diuersa est, vanitas vna est. De illis in alio Psalmo dicitur: * Ipsi de vanitate in vnũ colligantur. Quamuis opinionũ varietate discor-

Hæreticorũ opiniones variæ, vnitas vero vna

* *Psalm. 61.*

dent, simili tamen vanitate colligãtur. Et nostis quia
* Philipp. 3. vanitas retro est, posterior est: ideo ille * quæ retro oblitus est, id est, vanitatẽ oblitus, in ea quæ antè sunt, id est, in veritatem extensus, sequitur ad palmã supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. Ergo in peius sibi isti cõsentiunt, quãuis dissentire à se inuicem videantur: ideò Samson caudas * vulpium colligauit. Vulpes
* Iudic. 15. Hæretici similes vulpibus, quæ à Samsone caudis colligatæ fuerunt. insidiosos, maximéque hæreticos significant dolosos, fraudulẽtos, cauernosis anfractibus latẽtes & decipiẽtes, odore etiam tetro putentes. Cõtra quem odorem dicit Apostolus: * Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Istæ vulpes significãtur in Cãticis Canticorum vbi dicitur: * Capite nobis vulpes pusillas, exterminãtes vineas, latẽtes in cauernis torruosis. To. 8. Psalm. 80.
*2. Cor. 2.
*Cor. 2.

Sicut autem Patribus nostris aduersus * Leonem (id est, Diabolum, apertè per infideles cõtra christianos sæuientem (opus erat patientia, sic nobis aduersus Draconem (hoc est, Diabolũ, Catholicis sub nomine christi occultè insidiantem) vigilantia. Persequutio tamẽ, siue à leone, siue à dracone, nunquam cessat Ecclesiæ, & magis metuendus est cùm fallit, quàm cùm sæuit. Illo tempore cogebat Christianos negare Christum. Isto autẽ tẽpore docet: Christianos negare Christum. Tunc cogebat, nũc docet: Tunc ergo ingerebat violẽtias, nũc insidias. Videbatur tunc fremẽs, lubricus, nũc & oberrans difficilè videtur. Quomodo autem tunc cogebat Christianos negare Christum, apertũ est. Attrahebãtur enim vt negarent Christum, & cõfitentes Christũ coronabantur. Nunc autem docet negare Christũ, & ideo fallit: quia qui docetur negare Christum, quasi non sibi videtur recedere à Christo. Modò enim quid dicitur ab hæreticis hominibus Christiano catholico? Veni, esto Christianus. Ad hoc dicitur, esto, vt dicat, nõ sum. Aliud longè est, Veni, esto Christianus: aliud, veni, nega Christum, apertum malum fremitus leonis, à longè auditur, à lõgè cauetur. Applicat se lubricus draco occultis lapsibus: serpẽs leni tactu surrepẽs, astuto sibilo immurmurans, & nõ dicit nega Christũ: nã eũ, coronatis martyrib⁹, quis audiret? sed dicit, esto
* Psal. 90. Hæretici Draconibus, Tyrãni Leonibus, assimilantur.
Hæretici deteriores tyrãnis, qui palàm in christianos sæuiebant.

Christianus. Et illi mirabili voce percussus, si nondum veneno penetratus est, respondet, planè Christianus sum. Si autem mouetur, & dente draconis captus est, respõdet. Quare mihi dicis, esto Christian⁹? Quid enĩ Non sum Christianus? Et ille, nõ. Ergo nõ sum? Non. Ergo nunc fac me Christianũ, si nõ sum. To. 8. Psal. 39.

Existat & aliquis hæreticus, etsi non frater Diaboli, certè adiutor & filius: & ipsum dixerim perdicem contentiosum animal. Hoc enim animal, vt aucupes norunt, etiam contendendi studio capitur. Contendunt isti contra veritatem, & contenderunt ex quo se diuiserunt. Modò dicunt, contendere nolumus, quia iam capti sunt. Nõ habet quod dicat, nolo contẽdere ô capte, aliquando tu eras qui primis temporibus seditionis tuę traditores arguebas, innocentes damnabas, iudicium Imperatoris quærebas, iudicio Episcoporum non cõsentiebas, victus toties appellabas, apud ipsum Imperatorem studiosissimè litigabas, cõgregabas, quę non peperisti: vbi nunc est ceruix tua, vbi lingua tua, vbi sibilus tuus? Certè in nouissimis * tuis factus es insipiens. Tom. 9. de pastoribus, cap. 12. Quomodo perdix ista congreget, quæ non peperit? Tom. 6. contra Faustum Manichæum, lib. 13. cap. 12. & seq. Comparat hæreticos cum leprosis, Tom. 4. quæstionum Euangel. lib. 2. quæst. 40.
Hæreticus adiutor et filius Diaboli.
Hæreticus per perdicẽ significatur.
* Hiere. 17.

X. Hæreticos Antichristos esse.

QVod de Antichristi aduentu & elatione impia dixit Apostolus, vult iste (aduersarius legis & Prophetarum) ad hoc trahere, vt ipsum intelligamus Prophetarum Deũ: vnde potius cõuincitur illud Dei esse templum, vbi hominẽ peccati, * filium interitus, extollentem se super omnem Deum, & quod colitur, Apostolus sessurum esse prædixit. Deus enim verus est, in cuius templo falsus ille sessurus est. Ad quem pertinet etiam iste qui sub nomine Christi, quod est nomen Dei, hoc est, Christianũ se videri volens, superextollitur contra Christũ, sęq; ostendit Antichristũ, nõ vnũ illum maiorem cæteris, sed ex his aliquem de quibus dicit Ioannes Euangelista: * Nunc Antichristi multi facti sunt. Eos enim dicebat hæreticos, qui temporibus Apostolorum esse iam cœperant. Hi autem cœperunt
*2. Thess. 2.
*1. Ioan. 2.

Antichristi hoc est, hæretici temporibus Apostolorum à Simone Mago esse cœperũt.

esse post ascensionem duntaxat in cælũ Domini nostri Iesu Christi, ab illo Simone Mago, quem legimus in Actibus Apostolorum * baptizatum. Post hunc autem fuerunt nonnulli discipuli eius in eadem impietate, posteriores prioribus succedentes. *Tom. 6. contra aduersarium Legis & Prophetarum, lib. 2. cap. 12.*

* *Act. 8.*

Omnes certè, qui exeunt de Ecclesia, & ab vnitate Ecclesiæ præciduntur, Antichristi sunt: nemo dubitat: ipse enim designauit: * Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscũ. Quicunque ergo non manent nobiscum, sed exeunt ex nobis, manifestum est quod Antichristi sunt. Et quomodo probantur Antichristi? Ex mendacio. Et quis est mendax, nisi qui negat, quoniã Iesus est Christus? Interrogemus hæreticos: Quem inuenis hæreticũ, qui negat, quia Iesus non est Christus? Videat charitas vestra magnũ Sacramentum, attendite quid inspirauerit nobis Deus, & quid insinuare nobis velit. Ecce exierunt à nobis, & facti sunt Donatistæ. Interrogemus eos vtrũ Iesus sit Christus, statim confitentur, quia Iesus Christus est. Si ergo ille est Antichristus, qui negat Iesum esse Christum, nec nos possunt illi dicere Antichristos, nec nos illos, quia & nos confitemur, & illi. Si ergo nec illi nos dicunt, nec nos illos, ergo nec illi à nobis exierunt, nec nos ab ipsis. Si ergo non à nobis exiuimus, in vnitate sumus. Si in vnitate sumus, quid faciunt in hac vnitate duo alcatholici Testamentũ habent hæreditatis Dominicæ.

* *1. Ioan. 2.*

Hæretici à nobis exierũt: nos verò quia nec ab eis, nec à nobis ipsis exiuimus, in vnitate sumus.

taria? quid faciũt diuisę domus, diuisa coniugia? Quid facit communis lectus, & diuisus Christus? Admonet nos, vult nos fateri quod verũ est. An ipsi à nobis exierunt, an nos ab ipsis? Sed absit, vt nos ab ipsis: habemus enim Testamentum Dominicæ hęreditatis, recitamus, & ibi nos inuenimus; * *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Tenemus hæreditatem Christi, illi eam non tenent, nõ cõmunicant orbi terrarum, non communicant vniuersitati redemptæ sanguine Domini. *Tom. 9. Tract. 3. in Epist. Ioan. Lege quæ ibidem sequuntur.*

* *Psal. 2.*

XI. Mortem hæreticis inflictam non esse martyrium.

AVdet conqueri Parmenianus, quòd eos Constãtinus ad campum, id est, ad suppliciũ duci iussit: qui victi apud Ecclesiasticos iudices, nec apud ipsum quæ dicebant probare potuerunt, & adhuc in sanctæ Ecclesiæ præcisione sacrilego furore ferebãtur: & hoc cum tanquam inaniter iussisse, Hispano Osio suggerẽte, criminatur, suspicionibus videlicet suis, sicut semper, damnando inauditos. Quasi verò non humanius ac probabili⁹ alius credidit, Osio tãquã Episcopo suggerente potius factum, vt in leniorem coërcitionem, quãuis immanissimi sceleris, i. sacrilegi schismatis, sententiam flecteret Imperator. Quid enim, non isti iustè patiuntur, cùm ex altissimo Dei præsidentis, & ad cauendum ignem æternum flagellis talibus admonentis, iudicio patiuntur, & merito criminũ, & ordine potestatum? Prius enim probent se nõ esse hæreticos vel schismaticos, tum demũ de indignis pœnis suis liuidã emittant vocem: tum demum sese audeant, cùm mali aliquid patiuntur, veritatis martyres dicere. Alioquin si quisquis ab Imperatore vel à iudicibus ab eo missis pœnas luit, continuò martyr est: omnes carceres martyribus pleni sunt, omnes cathenę iudiciariæ martyres trahũt, in omnibus metallis martyres ærumnosi sunt, in omnes insulas martyres deportantur, in omnibus pœnalibus locis iuridico gladio martyres feriuntur, ad omnes bestias martyres surriguntur, aut iussionibus iudicum viui ignibus concremantur. Si autem sicut dicit Apostolus, * *non est potestas nisi à Deo, & minister Dei est vindex in iram eius qui malè agit, nec sine causa gladium portat: vis non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa*: bonus quicquid passus fuerit, laus illi prouenit ex potestate facientis, malus verò qui merito patitur iniquitatis, non deputet sæuitiæ potestatis. Et tamen qui tale isti patiuntur, quale faciunt? nisi quia hominum multitudo, non in corde cor habet, sed in oculis. Nam si sanguis exit de carne mortali, quisquis aspicit, exhorrescit. Si pro pace Christi præcisæ animæ, atque separatæ in hæresis vel schismatis sacrilegio moriuntur, quia non videtur, non plangitur, imò verò mors tetrior atque lu-

Hæretici ẽt merito criminum & ordine legitimo potestatum pleãctuntur.

* *Rom. 13.*

Multitudo hominũ non in corde cor habet, sed in oculis.

Mors animæ per hæresin, multò luctuosior

quàm mors corporis.

ctuosior, & vt planè dixerim, verior, iure consuetudinis deridetur: cùm auctores tantarum mortium publicè insultant, & nec veritatis manifestandæ causa sermonem nobiscum conferre dignantur. Et si quid temporalis molestiæ passi fuerint per certissimum atque rectissimum ordinem potestatum, cùm ipsi priuatis furiosorum agminibus multa grauiora passim atque quotidiè, nulla regia, nulla Ecclesiastica lege cõmittant: nos corporum persecutores vocant, se animarum interfectores non vocant, cùm priuata licentia nec corporibus parcant. *To.7. contra Epist. Parmen. lib.1.cap.7.*

Hæretici quare merito supplicio afficiantur.

In hæreticos ex occulto imperio Dei per manifestum hominum imperium, multa quibus coërcerentur, seueriſſimè constituta sunt, nec solùm hæreticis, quoquo modo saltem Christiano nomine dealbatis, sed etiam ipsis Paganis. Nam vtique & ipsi falsa religione sunt impij, quorum simulachra euerti arque confringi iussa sunt recentibus legibus, inhiberi etiam sacrificia sub terrore capitali. Si quis ergo eorũ damnatus in tali crimine fuerit, martyr continuò æstimãdus est, quia pro superstitione, quam piam religionem putabat, pœnas legibus luit? Nullus certè quoquo modo Christianus audet hoc dicere. Non ergo quisquis in aliqua religionis quæstione fuerit ab Imperatore punitus, martyr efficitur. Neque enim vident, qui talia sentiunt, in eum locum se progredi, vt ipsos etiam Dæmones martyrum sibi gloriam vendicare posse contendant, quia istam patiuntur persecutionem per Imperatores Christianos, vt penè toto orbe terrarum eorum templa euertantur, idola comminuantur, sacrificia subtrahantur, qui eos honorant, si deprehensi fuerint, puniantur. Quod si dementissimum est dicere, non ergo ex passione certa est iustitia, sed ex iustitia passio glorioſa est. Ideóque Dominus ne quisquam in hac re nebulas offunderet imperitis, & in suorum damnatione meritorum laudem quæreret martyrum, non generaliter ait, * *Beati qui persecutionem patiuntur*: sed addidit magnam differentiam, qua verè à sacrilegio pietas secernatur. Ait enim, Beati qui persecutionem patiũtur propter iustitiam. Nullo modo autem propter iustitiam, qui Christi Ecclesiam diuiserunt, & cum ea quasi simulata iustitia conantur ante tempus à palea separari, ac frumenta eius falsis criminationibus infectantur, dum ipsi ab ea potius tanquam leuissima palea varijs rumorum flatibus separati sunt. *Ibidem.*

In ratione martyrij, dæmones cum hæreticis conuenire.

Nõ ex passione, certa est iustitia: sed ex iustitia passio glorioſa est.

**Matth.5.*

Hæretici nomine christiano dealbati.

Nullo modo propter iustitiã patiuntur, qui christi Ecclesiam diuiserunt.

Apud hæreticos, qui propter iniquitates & errores suos aliquid molestiarũ perpessi fuerint, nomine martyrij se iactant, vt hoc pallio dealbati facilius furentur quia lupi sunt. Si autem vultis scire in quo numero habendi sunt, pastorem bonum Paulum Apostolum audite, quoniam non omnes * qui corpora sua in passione etiam ignibus tradunt, æstimandi sunt sanguinem fudisse pro ouibus, sed potius contra oues: si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum sonans, & cymbalum tinniens. Si sciero omnia sacramenta, & habuero omnem prophetiam, & omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Magna ergo res est, postremò fides montes transferens. Illa quidem magna sunt, sed si ego hæc sine charitate habeam, inquit, non illa, sed ego nihil sum. Sed adhuc istos non tetigit, qui falsò martyrij nomine in passionibus gloriantur. Audite vt eos tangat, imo transfodiat. Si distribuero inquit, omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum ita vt ardeam, iam ipsi sunt. Sed vide quid sequitur, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ecce venitur ad passionem, ecce venitur & ad sanguinis effusionem, venitur & ad corporum incensionem, & tamen nihil prodest, quia charitas deest. Adde charitatem, prosunt omnia. Detrahe charitatem, nihil prosunt cætera. *Tom.10. de verbis Domini, serm.50.*

Hæreticorũ pseudomartyres propter iniquitatem patiuntur.

**1.cor.13.*

Neque fides, neque sanguinis effusio sine charitate quicquam predest.

Rex Nabuchodonosor, diuino correctus miraculo piam & laudabilem legem * pro veritate constituit, vt quicunque diceret blasphemiam in Deum verum Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitus interiret. Hanc legem si qui contempserunt, & id quod fuerat cõstitutũ, meritò perpessi sunt, debuerũt dicere,

**Dan.3.*

quod isti dicũt, se iustos esse, quia ex lege regis persecutionem patiebãtur: quod vtique dicerent, si ita insanirent, sicut isti insaniunt, qui diuidunt membra Christi, exsufflant Sacramenta Christi, & de persecutione gloriantur: quia prohibentur ista facere legibus Imperatorum, quas constituerunt pro vnitate Christi, & iactant fallaciter innocẽtiam suam, & quã non possunt à Domino accipere, ab hominibus quærũt martyrum gloriam. Veri autem martyres illi sunt, de quibus Dominus ait: * *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.* Non ergo qui propter iniquitatem, & propter Christianæ vnitatis impiã diuisionem, sed qui propter iustitiam persecutionem patiuntur, hi martyres veri sunt. Nam & Agar * passa est persecutionem à Sara, & illa erat sancta quæ faciebat, illa iniqua, quæ patiebatur. Nunquid & huic persecutioni, quam passa est Agar, comparandus est sanctus Dauid, * quem persecutus est iniquus Saul? Valde vtique distat, non quia patiebatur, sed quia propter iustitiam patiebatur. Et ipse Dominus * cum latronibus crucifixus est. Sed quos passio iungebat, causa separabat. Ideo in Psalmo vox illa intelligenda est verorum martyrum, volentium se discerni à falsis martyribus: * *Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta.* Non dixit, discerne pœnam meam, sed discerne causam meam. Potest enim esse impiorum similis pœna, sed dissimilis est martyrum causa. *Tom.2.epist.50.ad Bonifacium. Lege & lib.1.de sermone Domini in monte, cap.4.*

Exurge, Domine, * & intende iudicio meo. Cui iudicio? Quia tribulatus es, quia laboribus & doloribus cruciatus es? Nónne ista etiam multi mali patiuntur? Cui iudicio? Ideò iustus, quia ista pateris? Non, sed quid? Iudicio meo. Quomodo sequitur, intende iudicio meo? Deus meus, & Dominus meus in causã meã. Non in pœnam meam, sed in causam meam. Non in id, quod mecũ habet latro commune, sed in illud, quo beati * qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Hæc enim causa discreta est. Nã pœna similis est bonis & malis. Itaque martyres nõ facit pœna, sed causa. Nam si pœna martyres faceret, omnia metalla martyribus plena essent, omnes cathenæ martyres traherent, omnes qui gladio feriuntur, coronarentur. Ergo discernatur causa. Nemo dicat, quia patior, iustus sum: quia ipse qui primò passus est, ideò magnã exceptionem addidit: * *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.* Nam multi habentes bonam causam faciunt persecutionem, & habentes malam causam, patiuntur persecutionem. Si enim persecutio non fieri posset bene, non diceretur in Psalmo: * *Detrahentem proximo suo occultè, hũc persequebar.* Deinde fratres, pater bonus & iustus, nónne persequitur filiũ luxuriosum? Persequitur vitia eius, non ipsum, non quod genuit, sed quod ille addidit. Medicus nempe, qui ad salutem adhibetur, nónne ferro plerunque armatur? Sed contra vulnus, non contra hominem secat, vt sanet: & tamen cùm secat ægrotum, dolet ille, clamat, resistit, & si fortè febre mentem perdiderit, etiam medicum cædit: nec tamen ille desistit à salute ægrotantis, quod nouit, facit: illum maledicentem, conuiciantem non curat. Nónne excitantur cuncti Lethargici, ne somno graui premantur in mortem? Et hoc patiũtur à filiis suis, quos charissimos genuerũt. Et nõ est charus filius, nisi fuerit dormienti patri molestus. Lethargici excitantur, Phrenetici ligãtur, sed tamẽ vtrique amantur. Nemo ergo dicat: persecutionẽ patior: non vẽtilet pœnam, sed probet causam: ne si causam non probauerit, numeretur cum iniquis. Ideò quàm vigilanter, quàm optimè hîc cõmendauit: * Domine intende iudicio meo, non pœnis meis, Deus meus & Dominus meus in causam meã. *To.8.Psal.34. Conc.2.*

**Matt.5. Qui propter impiam vnitatis diuisionem, persecutionem patiuntur, martyres veri nõ sũt.*
**Gen.21.*
** 1. Reg. 19.20.*
**Matt.27. Marc.15. Luc.23. Ioan.18.*
**Psal.42. Impiorum similis esse potest pœna, sed martyrũ dissimilis est causa.*
**Psal.34. Quare non pœna, sed causa faciat martyrem.*
**Matt.5.*
**Matth.5. Hæretici nõ patiuntur propter iustitiam.*
**Psal.100.*
**Psal.100.*

XII. *Hæreticos nisi ad Ecclesiam Catholicã redeant, saluos esse non posse, quanuis persecutionem, aut etiam mortem pro Christo patiri videantur.*

His qui Ecclesiæ non sunt aggregati, neq; eleemosynæ, neque sanguis pro Christo fusus ad salutem prosunt.

FIrmissimè tene, & nullatenus dubites, quẽlibet hæreticum vel schismaticũ in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti baptizatũ, si Ecclesiæ Catholicæ nõ fuerit aggregatus, quantascunq; eleemosynas fecerit, & si pro Christi nomine etiam sanguinẽ fuderit, nul-

latenus posse saluari. Omni enim homini, qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque baptismus, neque eleemosyna quãlibet copiosa, neque mors pro Christi nomine susceptа proficere poterit ad salutem, quãdiu in eo hæretica vel schismatica prauitas perseuerat quæ ducit ad mortem. *Tom.3.de fide ad Petrum, cap.39. Idem habes paulò fusius, in eodem libro, cap.3.*

Extra Eccle siam nõ prodest martyrium.

Nunquid potest, inquit, vis baptismi maior esse, aut potior quàm confessio, quàm passio, vt quis corã hominibus Christum confiteatur, & sanguine suo baptizetur? Et tamen, inquit, neque hoc baptisma hæretico prodest, si, quãuis Christum confessus, extra Ecclesiã fuerit occisus, quia charitatem non habuisse cõuincitur, de qua Apostolus dicit: * *Et si tradidero corpus meũ vt ardeam, charitatem autẽ non habeam, nihil mihi prodest.* Quod si propter hoc, quia charitas deest, passio nihil prodest, nec illis prodest, quos in inuidia intus & maleuolẽtia, sine charitate viuere Paulus dicit, & cætera. *Tom.7. de baptismo contra Donatistas lib.4.cap.17.*

* 1.Cor.13.

Hæretici nõ sunt amici sponsi quia suam quærunt gloriã.

Iactant se aliquando, quia eleemosynas multas faciũt, dãt pauperibus, quia patiuntur molestias, sed pro Donato, non pro Christo. Vide quomodo patiaris: Nam si pro Donato pateris, pro superbo pateris. Non es columba, si pro Donato pateris: non erat ille amicus sponsi: nam si amicus esset sponsi, gloriam sponsi quæreret, non suam. Vide amicum sponsi dicentem: * *Hic est qui baptizat.* Ille nõ erat amicus sponsi, pro quo pateris: * *Nõ habes vestẽ nuptialem:* etsi ad cõuiuium venisti, foras habes mitti. Imò quia foras missus es, ideo miser es: redi aliquando, & noli gloriari. Audi quid dicat Apostolus: *Si distribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meũ vt ardeã, charitatem non habeã, nihil sum.* Ecce quod non habes. Si tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & vtique pro nomine Christi: Sed quia multi sunt qui iactãter illud faciunt, non cum charitate: ideò si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Charitate fecerunt martyres illi, qui in tempore persecutionis passi sunt, charitate fecerunt: isti autem de tumore & de superbia faciũt. *To.9. in Euãg. Ioannis, Tract.6. prope finem.*

* Iоan.3.
* Iоan.1.
* Matt.22.
* 1.Cor.13.

Sancti martyres charitate mortẽ illatam susceperunt: hæretici tumore atque superbia.

Nõ ista (*maledicta scilicet, persecutiones & detractiones*) perperi fructuosum est, sed ista pro Christi nomine non solùm æquo animo, sed etiam cum exultatione tolerare. Nam multi hæretici nomine Christiano animas decipientes, multa talia patiuntur. Sed ideò excluduntur ab ista mercede, quia non dictum est tantùm, * *Beati qui persecutionem patiuntur: sed additum est, propter iustitiam.* Vbi autem sana fides nõ est, non potest esse iustitia: Quia iustus * ex fide viuit. Neque schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter vbi charitas non est, non potest esse iustitia. Dilectio enim * proximi malum non operatur. Quam si haberent, non dilaniarent corpus Christi, quod est Ecclesia. *Tom.3.lib.1.de serm. Domini in monte. cap.9. Vide Tom.4. Quæstionum ex Matth.q.11.*

* Matth.5.
* Abacuc.2. Roman.1.
* Roma.13.

Nec apud hæreticos nec apud schismaticos esse potest iustitia: quia in illis fides, in his charitas desideratur.

DE OFFICIO ET AVCTORITATE publici magistratus aduersus Hæreticos. Cap. XIII.

1. *Regibus & Imperatoribus Ecclesiam diuinitus datam in tutelam contra hæreticorum insultus.*

NAM & temporibus prophetarum omnes reges, qui populo Dei non prohibuerunt, nec euerterũt, quæ contra Dei præcepta fuerant instituta, culpantur: & qui prohibuerunt & euerterunt, super aliorum merita laudantur. *Tom.2. Epist. 50. ad Bonifacium, circa initium.*

Diuersa Ecclesiæ cõditio ante & post cõuersos Imperatores.

Non inuenitur exemplum in Euangelicis & Apostolicis literis, aliquid petitum à Regibus pro Ecclesia, & contra inimicos Ecclesiæ: Quis negat non inueniri? Sed nondum implebatur illa Propheria: * Et nunc reges intelligite & erudimini qui iudicatis terram: seruite Domino in timore. Adhuc enim illud

* Psal.

Universidad de Deusto Biblioteca

implebatur, quod in eodē Psalmo paulò superius dicitur. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius Veruntamen si facta præterita in propheticis libris figuræ fuerunt futurorum: in rege illo, qui appellabatur Nabuchodonosor, vtrūque tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet Ecclesia. Temporibus itaque Apostolorū & martyrum illud implebatur quod figuratū est, quādo rex memoratus * pios & iustos cogebat adorare simulachra, & recusantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur: quod paulò post in eodē rege figuratū est, cùm conuersus ad honorandum Deum verū decreuit in regno suo, vt quicunque blasphemaret Deum Sidrach, Misac, & Abdenago, pœnis debitis subiaceret. Prius ergo tēpus illius Regis significabat priora tēpora Regum infideliū, quos passi sunt Christiani pro impijs: Posterius verò tempus illius Regis significauit tempora posteriorum Regum, iam fideliū, quos patiūtur impij pro Christianis. *Tom. 2. Epist. 48. ad Vincentium.*

Nabuchodonosor vtrūque tēpus fideliū & infideliū Imperatorū præfigurauit.

** Dan. 3.*

Romanas etiam leges (*Apostolus Paulus*) implorare minimè dubitauit, ciuem Romanum * se esse proclamans, quos tūc affligi verberibus nō licebat. Itémq; ne Iudæis eum interimere cupiētibus traderetur, Cæsaris * poposcit auxilium, Romani quidem principis, sed non Christiani. Vbi satis ostendit quid facere deberent posteà Christi dispensatores, quando Imperatores Christianos periclitante Ecclesia reperirēt. Hinc ergo factum est, vt imperator (*Theodosius*) religiosus & pius, perlatis in notitiam suam talibus causis (*de Donatistarū hæretica insolentia intellige*) mallet pijssimis legibus illius impietatis errorem omnino corrigere, & eos qui cōtra Christum Christi signa portarent, ad vnitatem catholicam terrendo & coercēdo redigere, quàm sæuiendi tantūmodo auferre licentiam, & errandi ac peteūdi relinquere. *Tom. 2. Epist. 50. ad Bonifacium, vltra medium.*

** Act. 22.*

** Act. 25.*

Exēplo Pauli Ecclesia cōtra hæreticos Imperatorū auxilia implorat.

Cùm itaque nondum reges Domino seruirent temporibus

poribus Apostolorum, sed adhuc meditaretur inania * aduersus eū, & aduersus Christum eius, vt Prophetarum prædicta omnia complerentur, nō vtique tunc possent impietates legibus prohiberi, sed potius exerceri. Sic enim ordo temporum voluebatur, vt & Iudęi occiderent prædicatores Christi, putantes se officium Deo facere, sicut prædixerat * Christus, & gentes fremuerūt aduersus Christianos, vt omnes patiētia martyrum vinceret. Postea verò quā cœpit impleri, quod scriptum est: * *Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi.* Quis mente sobrius regibus dicat, nolite curare in regno vestro, à quo tueatur vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri: non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus, siue sacrilegus, quibus dici non potest, non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse, quis impudicus. *Ibidem.*

** Psalm. 2.*

** Ioan. 16.*

Psalm. 71.

Cura regū, Eccles. Christi aduersus oppugnātes tueri.

II. Reges & Imperatores habere ius, hæreticos coercendi atque corrigendi.

DOnatistæ nimium inquieti sunt, quos per ordinatas à Deo potestates cohiberi atq; corrigi mihi nō videtur inutile. Nā de multorū iam correctione gaudemus, qui tā veraciter vnitatem Catholicam tenent atque defendūt, & pristino errore se liberatos esse lætātur, vt eos cum magna gratulatione miremur. Qui tamen nescio qua vi consuetudinis nullo modo mutari in melius cogitarēt, nisi hoc terrore perculsi, solicitam mentem ad considerationem veritatis intenderent, ne fortè non pro iustitia, sed pro peruersitate & præsumptione hominū ipsas temporales molestias, infructuosa & vana tolerantia paterentur, & apud Deum postea non inuenirēt, nisi debitas pœnas impiorum, qui eius tam lenem admonitionem, & paterna flagella contempserint: ac sic iusta cogitatione docibiles facti, non in calumniis & fabulis humanis, sed in diuinis libris promissam, per omnes gentes inuenirent Ecclesiam, quam suis oculis reddi conspicerent, in quibus & Christum prænunciatum etiam nō visum super cælos esse minimè dubitarent. Nunquid

23. q. 4. c. nimium.

Hæretici praua cōsuetudine īducti, mutari in melius nō cogitāt: ideóque legitimi magistratus terrore vtiliter percellūtur.

nam ego istorum saluti inuidere debebam, vt collegas meos ab huiusmodi paterna diligẽtia reuocarem, per quam factum est, vt multos videamus accusare suam pristinam cæcitatem. *Tomo 2. epist. 48. ad Vincentium, prope initium.*

Nollem quidem in his afflictionibus esse Africanam Ecclesiam constituram, vt terrenæ vllius potestatis indigeret auxilio. Sed quia Apostolus dicit: * *Non est potestas nisi à Deo*: proculdubio cùm per vos synceris- *psalm.123. simos Catholicæ matris filios eidem subuenitur, *auxilium * nostrum in nomine Domini est, qui fecit cælum & terram.* Quis enim non sentiat in tantis malis nõ paruam nobis consolationem diuinitus missam, cum tu vir talis, & Christi nominis amãtissimus, proconsularibus es sublimatus insignibus, vt à sceleratis & sacrilegis ausibus inimicos Ecclesiæ, bonæ tuæ voluntati potestas sociata cohiberet? *Tomo 2. epist. 127. ad Donatũ proconsulem.*

Attendis & sæpè repetis, sicut audio, quod in Euangelio scriptũ est, recessisse à Domino septuaginta discipulos, & arbitrio suæ malæ atque impiæ discessio- * *Ioan. 6.* nis fuisse permissos, cæterisque duodecim, qui remanserant, fuisse responsum: * *Nunquid & vos vultis ire?* * *psalm.71.* Et nõ attẽdis, quia tũc primùm Ecclesia nouello ger- *In initio Ecclesiæ quare minus fuerit in vsu coërcendi potestas.* mine pullulabat, nondũmque in ea fuerat cõpleta illa prophetia: * *Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi.* Quod vtique quantò magis impletur, tantò maiore vtitur Ecclesia potestate, vt non solũ inuitet, sed etiam cogat ad bonũ. Hoc tunc Dominus significare volebat, qui quãuis haberet magnã potestatẽ, prius tamẽ elegit cõmendare humilitatem. Hoc * *Luc. 14.* & illa conuiuij similitudine satis euidenter ostendit, *Ex euangelica parabola docetur, in Ecclesiæ potestate esse, hæreticos cogendi ad vnitatẽ Ecclesiæ.* vbi misit * ad inuitatos, & venire noluerunt, & ait seruo: *Exi in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, & debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus Domino: Factum est, vt imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea.* Vide nunc quemadmodũ de his, qui prius venerunt, dictum est: Introduc eos, non dictum est, compelle. Ita significata sunt Ecclesiæ pri-

mordia adhuc crescẽtis, vt essent vires etiam compellendi. Proinde quia oportebat, eius iam viribus & magnitudine roborata, etiam compelli homines ad conuiuium salutis æternæ, postquam dictum est, factum est quod iussisti, & adhuc locus est. Exi inquit, in vias & sepes, & compelle intrare. Quapropter si ambulare- tis quieti extra hoc conuiuium sanctæ vnitatis Ecclesiæ, tanquam in viis vos inueniremus: nunc verò quia per multa mala & sæua quæ in nostros committitis, tanquam spinis & asperitate pleni estis, vos tanquam in sepibus inuenimus, & intrare compellimus. Qui cõpellitur, quò non vult cogitur, sed cùm intrauerit, iam volens pascitur. Cohibe itaque tàm iniquũ & impacatum animum, vt in vera Ecclesia Christi inuenias salutare conuiuium. *Tom. 2. Epist. 204. Donato, sub finem. vide in eandem sentẽtiam lib. 3. cap. de Sacramento ordinis, Titul. 11.*

III. *Leges ab Imperatoribus æditas aduersus hæreticos, Augustino probari.*

QVapropter si potestate, quam per religionem ac fidem regũ, tempore quo debuit, diuino munere accepit Ecclesia, † hi qui inueniuntur in viis & in † *Luc. 14.* sepibus, id est, in hæresibus & schismatibus, coguntur intrare, nõ quia coguntur, reprehendant, sed quò cogantur, attendant. Conuiuium Domini vnitas est corporis Christi, non solùm in Sacramento altaris, sed etiam in vinculo pacis. De quibus sanè possumus verissimè dicere, quod neminem cogant ad bonũ. Quoscumque enim cogunt, non cogũt, nisi ad malum. Veruntamen antequam istæ leges, quibus ad conuiuium sanctum cogunt intrare, in Africam mitterentur, nõnullis fratribus videbatur, in quibus & ego erã, quanuis Donatistarum rabies vsquequaque sæuiret, non esse petendum ab Imperatoribus, vt ipsam hæresim iuberent omnino non esse, pœnam constituendo eis, qui in illa esse voluissent: sed hoc potius constituerent, vt eorum furiosas violentias non paterentur, qui veritatem Catholicam vel prædicarent loquendo, vel legerent constituendo. Quod eo modo fieri aliqua-

tenus posse arbitrabamur, si legem piissimæ memoriæ Theodosij, quam generaliter in omnes hæreticos promulgauit, vt quisquis eorũ Episcopus vel clericus vbilibet esset inuentus, decem libris auri mulctaretur, expressius in Donatistas, qui se negabant hæreticos, ita confirmarent, vt non omnes ea multa ferirentur, sed in quorum regionibus aliquas violentias à clericis vel Circumcellionibus, vel populis eorũ Ecclesia Catholica pateretur, vt scilicet post protestationem Catholicorum, qui fuissent ista perpessi, iam cura ordinũ ad persoluendam mulctam Episcopi siue ministri cæteri tenerentur. Ita enim existimabamus eis territis, & nihil tale facere audentibus, posse liberè doceri & teneri Catholicam veritatẽ, vt ad eam cogeretur nemo, sed eam qui vellet, sine formidine sequeretur, ne falsos & simulatores Catholicos haberemus. Et quanuis aliis fratribus aliud videretur iam ætate grauioribus, per multarum ciuitatum & locorum exempla currẽtibus, vbi firmã & veram Catholicam videbamus, quæ tamen ibi talibus beneficiis Dei constituta esset atque firmata, dũ per propriorũ Imperatorum leges ad communionem homines Catholicam venire cogerentur, obtinuimus tamen vt illud potius, quod dixi, ab Imperatoribus peteretur: decretum est in Concilio nostro, legati ad comitatum missi sunt. Sed Dei maior misericordia, qui sciret, harum legum terror & quædam medicinalis molestia, quàm multorum esset prauis vel frigidis animis necessaria, & illi duritiæ quæ verbis emendari non potest, sed tamen aliquantula seueritate disciplinæ potest, id egit, vt legati nostri quod suscepérant, obtinere non possent. Iam enim nos præuenerãt ex aliis locis quædam Episcoporum querelæ grauissimæ, qui mala fuerant ab ipsis multa perpessi, & à suis sedibus exturbati: præcipua horrenda & incredibilis cędes Maximiani Episcopi Catholici Ecclesiæ Vagiẽsis effecit, vt nostra legatio iam quid ageret, nõ haberet. Iam enim lex fuerat promulgata, vt tantæ immanitatis hęresis Donatistarum, cui crudelius parci videbatur, quàm ipsa sæuiebat, non tantum violenta esse, sed omnino esse non sineretur impunè, non tamen

censuit aliquãdo Augustinus, tãtùm hæreticos ociosos & violẽtos pœna pecuniaria mulctãdos, sed postea sententiam mutauit.

Lex ab Imperatore lata, ne Donatistarum hæresis esse sineretur impunè.

supplicio capitali, propter seruandam etiam circa indignos mansuetudinem Christianam, sed pecuniariis damnis propositis, & in Episcopos vel ministros eorum auxilio constituto. *Tom. 2. Epist. 50. ad Bonifaciũ comitem. Eadem fermè repetuntur Epist. 68. ad Ianuarium Episcopum Donatistam.*

Constantinus prior contra patrẽ Donati seuerissimam legem dedit. Hunc imitati filij eius talia præceperunt. Quibus succedẽs Iulianus desertor Christi & inimicus, supplicantibus vestris Rogatiano & Pontio libertatẽ perditioni patris Donati permisit. Denique tunc reddidit basilicas hæreticis, quãdo tẽpla dæmoniis: eo modo putans Christianum nomen posse perire de terris, si vnitate Ecclesiæ, de qua lapsus fuerat, inuideret, & sacrilegas dissẽsiones liberas esse permitteret *paulò post*: Deinde Valentinianus legite quæ cõtra vos iusserit. Inde Gratianus & Theodosius, legite quãdo vultis, quæ de vobis constituerunt. Quid ergo de filijs Theodosij miramini, quasi aliud in hac causa sequi debuerint, quàm Constantini iudicium per tot Christianos Imperatores firmissimè custoditum? *To. 2. Epist. 146. ad Donatistas.*

Imperatorum autem iustitiam legésque, quæ vehemẽtes aduersus eos latæ sunt, quis ignorat? In quibus vna generalis aduersus omnes, qui Christianos se dici volunt, & Ecclesiæ Catholicæ non communicant, sed in suis separatim conuenticulis congregantur, id cõtinet, vt vel ordinator clerici, vel ipse ordinatus denis libris auri mulctẽtur. Locus verò ipse, quo impia separatio cõgregatur, redigatur in fiscũ. Sunt & aliæ iussiones generales, quibus eis vel faciẽdi Testamẽta, vel per donationes aliquid offerẽdi facultas adimitur, vel ex donationibus aut Testamentis aliquid capiendi. *Tom. 7 cont. Epist. Parmeniani lib. 1. cap. 7. prope finem.*

Acceptum est, rescriptum est, Quid aliud, nisi quòd pars Donati iam sciret se ad illam pœnam auratiam cum cæteris hæreticis pertinere, cum quibus propter communionem talis persecutionis, aut cõmunem se deputet habere iustitiam, aut si non deputat, non se ideò iactet iustã, quia ea pœna coërcetur, qua coër-

cõstãtinus, Valẽtinianus, Theodo. &c. leges aduersus hæreticos tulẽre.

Magnũ cõpẽdiũ ad nomẽ christiani delendũ existimauit Iulianus, si vnitati Eccl. inuidẽs sacrilegas dissensiones liberas esse permitteret.

Locꝰ qui seruit conuenticulis hæreticorũ, in fiscũ lege imperiali redigitur. Hæretici ad pœnã auratiam tenebantur.

ceri & eas hæreses videt, quas concedit iniustas, & tãdem intelligat, quòd Christi martyrem nõ facit pœna, sed causa. *To. 7. contra Cresconium Grammaticum, lib. tertio, cap. 47.*

Christiani imperatores hæreticorũ Testamenta valere noluerunt.

Vigilate hæretici, audite à pastore testamentum pacis, venite ad pacẽ, irascimini Christianis Imperatoribus, quia Testamenta vestra valere noluerũt in domib⁹ vestris, videte, quàm digna sit pœna. Et quid est, quòd Testamẽtum vestrum nõ valet in domo vestra? quid est? quantum est? Dolor iste admonitio est, nondum damnatio. *Tom. 9. de ouibus, cap. 13.*

Sed tamen si tanta fuisset immanitas resistentium (*Donatistarum scilicet & Circuncellionum*) vt ad iniurias iudicum perueniret, nõne multò acerbiora Romanis legibus paterentur? Sic & tunc cum post terminum causæ, in qua se isti à Catholica præciderũt, cõsequẽter agi cœpisset, vt basilicas non tenerent, & tenerent Imperialibus résistẽdo iussionib⁹, ita vt vis illa notissima Circũcellionũ prævaleret, addendo insuper etiã, vt cũ donis ecclesię, quos miserat Imperator, per Africam euntes, turbulẽtissimis & sæuissimis seditionibus agitarẽt: tales in eos leges proferũtur, vt ne ipsas quidem basilicas, quæ non erant vnitatis, sed à separatis, atque in suo schismate constitutis fuerant fabricatæ, retinere sinerentur. Qua in re iam suas iniurias potestas regia vindicauit. Quid enim valẽt iustè possidere inimici iustitiæ? Nec pro eis aliquid promulgasse quis inuenitur, nisi Apostata Julian⁹, cui pax & vnitas christiana nimium displicebat. *To. 7. contra Epistolam Parmeniani, lib. 1. cap. 7.*

Nũc cõtrà, proh dolor, catholici catholicas basilicas in quibusdam locis retinere non sinũtur.

Sol⁹ Iulianus apostata, pro hæreticis promulgasse aliquid inuenitur.

IIII. *Hæreticos ab Imperatoribus priuari posse bonis, præsertim quæ Ecclesiarum nomine possident.*

DEficientes vbique quid nobis ponunt, nõ inuenientes quid dicant? Vllas nostras tulerunt fundos nostros tulerunt, proferunt testamenta hominum. Ecce vbi Gaius eis donauit fundũ Ecclesiæ, cui præerat Faustinus. Cuius Episcopus erat Faustinus?

Ecclesiæ, Quid est Ecclesię? Ecclesię dixi, cui præerat Faustinus, sed non Ecclesię præerat Faustinus, sed parti præerat: Columba autem Ecclesia est. Quid clamas? Non deuorabimus villas, colũba illas habeat. Quæratur quæ sit columba, & ipsa habeat: nã nostis fratres mei, quia villæ istæ non sunt Augustini. Et si vos nõ nostis, & putatis me gaudere in possessione villarum, Deus nouit: ipse scit, quid ego de illis villis sentiam, vel quid ibi sufferã. Nouit gemitus meos, si mihi aliquid de colũba impertiti dignatus est. Ecce sunt villæ. Quo iure defendis villas? Diuino, an humano? Respondeant, Diuinum ius in scripturis habemus, humanum ius in legibus Regum. Vnde quisquis possidet, quod possidet? Nónne iure humano? Nam iure diuino, *Domini* * *est terra & plenitudo eius*. Pauperes & diuites Deus de vno limo fecit & pauperes & diuites vna terra supportat. Iure tamen humano dicit: Hęc villa mea est, hæc domus mea, hic seruus meus est. Iure ergo humano, iure Imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana per Imperatores & Reges seculi Deus distribuit generi humano. Vultis legamus leges Imperatorum, & secundum ipsas agamus de villis? Si iure humano vultis possidere, recitem⁹ leges Imperatorũ, videamus si aliquid voluerint ab hæreticis possideri. Sed quid mihi est Imperator? Secundũ ius ipsius possides terram. Aut tolle iura imperatorũ, & quis audet dicere, mea est illa villa, aut meus est ille seruus, aut domus hęc mea est? Si autem vt teneãtur ab hominibus, iura acceperunt Regũ: vultis recitemus leges, vt gaudeatis, quia vel vnum horũ habeatis, & nõ imputetis, nisi mansuetudini columbæ, quia vel ibi vobis permittitur permanere? Leguntur enim leges manifestæ, vbi præceperunt Imperatores eos qui præter Ecclesiæ Catholicæ communionem vsurpãt sibi nomen Christianũ, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine Ecclesiæ audeãt possidere. Sed quid nobis & Imperatori? Sed iam dixi de iure humano agitur, & tamen Apostolus voluit seruiri regibus, voluit honorari reges, & dixit, * *Reges reueremini*. Nolite dicere, Quid mihi & Regi? Quid tibi ergo & possessioni?

Hæreticorũ Episcopi nõ Ecclesiæ, sed parti præsunt.

* *Psalm. 23.*

Lex imperialis, vt hæretici nomine Ecclesiæ nihil audeant aut possideant.

* *1. Pet. 2.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Per iura regum possidẽtur possessiones. Dixisti, Quid mihi & regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad ipsa iura humana renunciasti, quibus possidentur possessiones. Sed de diuino iure ago, ait: Ergo Euangeliũ recitemus. Videamus quousque Ecclesia Catholica Christi est, super quam venit Columba, quæ docuit: *Hic est qui baptizat: quomodo ergo iure diuino possideat qui dicit, Ego baptizo: cùm dicat columba: Hic est qui baptizat: cùm dicat scriptura, * *Vna est columba mea, vna est matris suæ?* Quare laniastis columbã? Imò laniastis viscera vestra, nam vobis laniastis, columba integra perseuerat. Ergo fratres mei si vbique non habent quod dicant: ego dico vobis quid faciant, veniãt ad Catholicam, & nobiscũ habebunt non solùm terram, sed etiam illum qui fecit cęlum & terram. *Tom.9. in Euang. Ioan. tract.6.*

*Ioan.1.

*Cant.6.

Petilianus dixit: Dictum est, *Non concupisces rem proximi tui: vos nostra diripitis, vt pro vestris habeatis. Augustinus respondit: Et quæcunque vnitas possidebat, non nisi nostra sunt, qui non secundùm calumnias hominum, sed secundùm verba Christi, in quo *benedicuntur omnes gentes vniuersæ terræ, in vnitate consistimus, nec propter malos quos à frumentis Dominicis ante iudicij ventilationem separare non possumus, vos à societate tritici separamus. Et si qua iã cõcisi possidere cœpistis, quia vobis ablata, nobis Dominus dedit, nõ ideò concupiscimus aliena, quia illius imperio, cuius sunt omnia, facta sunt nostra, & iustè nostra sunt: vos enim his vtebamini ad præcisionem, nos ad vnitatem. Alioquin & primo populo Dei possent illi obiicere alienæ rei concupiscentiã, qui diuina potestate ab eorũ facie, quia in ea terra malè vtebãtur expulsi sunt & ipsi Iudæi, à quibus ablatum est regnũ secundùm verba Domini, & datum est * genti facienti iustitiam, possunt obiicere alienæ rei concupiscentiam, quia Ecclesia Christi possidet, vbi persecutores Christi regnabant. Et post omnia, cum vobis ipsis dictum fuerit, res alienas concupiscitis, quia Maximinianistas de basilicis eiecistis, quid respondeatis non inuenitis. *Tom.7. contra literas Petil. lib.2. cap.59.*

*Exod.20.

Petiliano hæretico de proscriptione bonorum suorũ conquerenti quid Augustinus respõderit.

* Gen.22.

*Matt.21.

Quomodo sæuiebant in nos reprehendendo quod quasi persecutores essemus, excludendo illos de basilicis? Modò illos interroga, debent excludi hęretici de basilicis, an nõ debent? Respondeant modò, dicãt non debere. Repetãt Maximinianistæ basilicas. Ne autem repetant, dicunt debere. Quid est ergo, quod dicebatis aduersum nos? An nõ contriti *dentes vestri in ore vestro? Quid nobis & regibus, inquiunt? Quid nobis & imperatoribus? Vos de Imperatoribus præsumitis. Quæro & ego. Quid vobis ad Proconsules, quos miserunt imperatores? Quid vobis ad leges, quas contra vos dederunt Imperatores? Imperatores communionis nostræ, leges aduersus omnes hæreticos dederunt. Eos vtique appellant hæreticos, qui non sunt communionis eorũ, inter quos vtique & vos estis. Si veræ sũt leges, valeãt & inter vos hæreticos: si falsæ sunt leges, quare valent contra vestros hęreticos? Fratres paululũ aduertite, & intelligite quod diximus. Quando egerant causas suas aduersus Maximinianistas, vt eos à se damnatos, & schismaticos suis eijcerent de locis, quæ illi tenebant antiquitus, & successerant Episcopis decessoribus suis: volẽtes illos inde excludere, egerũt legibus publicis, ad iudices venerũt, dixerunt se Catholicos, vt possent excludere hæret. Quare te dicis Catholicum, vt excludatur hæreticus, & nõ potius es Catholicus, ne sis exclusus hæreticus? Modo Catholicus es, vt valeas ad excludendum hæreticum. Iudex enim non posset nisi legibus suis iudicare. Dixerunt se Catholicos, admissi sunt agere, dixerunt illos hæreticos, quæsiuit vnde probaretur. Lectum est Concilium Bagaitanũ, vbi damnati sint Maximinianistæ: incertum est actis Proconsularibus, probatũ est, quòd illi damnati non deberẽt tenere basilicas, & pronũciauit Proconsul ex lege. Ex qua lege? Quæ lata est contra hæreticos. Si contra hæreticos, & cõtra te. Quare, inquit, contra me? non enim ego hæreticus sum. Si tu hæreticus non es, falsæ sunt illæ leges: ab his enim Imperatoribus latæ sunt,, qui non sunt cõmunionis tuæ. Omnes qui non sunt communionis eorum, legibus suis hæreticos vocant. Non quęro vtrum verę, an falsæ: se-

Hæretici in quod Ecclesiæ iniustè adimunt, sibi insolẽter ascribunt.

*Psal.57.

Veget Donatistas ex facto proprio, ad Ecclesiarũ restitutionẽ.

quæstrata sit illa quæstio, si adhuc quæstio est. Iterum te secundo modo interrogo, veræ leges sunt, an falsæ leges sunt? Si veræ sunt, credatur eis, si falsæ sũt, quare vteris eis? Dixisti Procõsuli, Catholicus sum, exclude hæreticum. Quæsiuit ille vnde probaretur hæreticus. Protulisti concilium tuum, ostendisti quod eum damnaueris. Ille vel conniuens, vel non intelligens, vsus tamen est lege, sicut iudex: & fecisti de iudice, quod de te non vis facere. Si enim iudex vsus est lege Imperatoris ad tuam suggestionem, cur ea non vteris & tu ad tuam correctionem? Ecce eijcit hæreticum tuum ex lege Imperatoris sui. Quare tu ex eadem lege non vis vt te eijciat? Replicemus quod fecisti. Ecce basilicæ tenebantur à Maximinianistis, modò à vobis tenentur. Exclusi sunt ab eis Maximinianistæ, extant iussiones Procõsulũ, extat memoria gestorũ, apparitores accipiuntur, ciuitates excitantur, pellũtur homines de locis suis. Quare? Quia hæretici sunt. Qua lege pelluntur? Respondeo. Videamus, si nondum contriti sunt dentes vestri in ore vestro. Falsa lex est? Non valeat in hæreticum tuum. Vera lex est? Valeat & in te. Non est quod respondeant. Deus contriuit dentes eorum in ore ipsorum. *Tom. 8 in Psal. 57. vltra medium.*

V. Vtile fuisse hæreticis, Imperatorum legibus ab erroribus abstrahi, atque ad Ecclesiam Catholicam pœnarum terroribus reuocari.

MEa primitus sententia erat, neminem ad vnitatem Christi esse cogẽdum, verbo esse agendũ, disputatione pugnandum, ratione vincẽdum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea non contradicẽtium verbis, sed demonstrantiũ superabatur exemplis: nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota esset in parte Donati, ad vnitatem Catholicam timore legum Imperialium conuersa est, quam nũc videmus ita huius vestræ animositatis pernicie detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, vt ipsis rebus agnoscerem, etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptũ est: * *Da sapienti occasionem, & sapientior erit.* Quam multi enim (quod certò scimus) iam volebant esse Catholici, manifestissima veritate cõmoti, & offensionem suorum reuerendo quotidiè differebãt: Quàm multos non veritas (in qua nũquam præsumpsistis) sed obduratæ consuetudinis graue vinculũ colligabat, vt in eis cõpleretur diuina illa sententia: * *Verbis non emendabitur seruus durus: si enim & intellexerit, non obediet.* Quàm multi propterea putabant verã Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam Catholicam veritatem securitas torpidos, fastidiosos, pigrósque faciebat. Quã multis aditũ intrãdi obserabãt rumores maledicorum, qui nescio quid aliud nos in altare Dei ponere iactitabant. Quàm multi nihil interesse credẽtes, in qua quisque parte Christianus sit, ideo permanebãt in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere atque ad Catholicam nemo trãsire cogebat. His omnibus harum legũ terror, quibus promulgandis reges * seruiũt Domino in timore, ita profuit, vt nũc alij dicãt: Iam hoc volebamus: sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit iámque faciendi, & dilationum moras ampurauit: Alij dicant, Hoc esse vorum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur. Gratias Domino, qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit: Alij dicãt, Nesciebamus hîc esse veritatem, nec eam discere volebamus, sed nos ad eam cognoscendam metus fecit attentos, quo timuimus, ne forte sine vllis retũ æternarum lucris damno rerum temporalium feriremur: Gratias Domino, qui negligentiam nostram stimulo terroris excussit, vt saltem solicitũ quæreremus, quod securi nunquam nosse curauimus. Alij dicant: Nos falsis rumoribus terrebamur intrare, quos falsos esse nesciremus, nisi intraremus: nec intraremus, nisi cogeremur: Gratias Domino, qui trepidationem nostram flagello abstulit, expertos docuit, quàm vana & inania de Ecclesia sua mendax fama iactauerit. Hinc iam credimus & illa falsa esse, quæ auctores huius hæresis criminati sunt,

* *Prouer. 9.*
* *Prou. 19.*

Quinque causæ, quæ retinent homines in hæresi: Timor offensionis suorũ, obdurata cõsuetudo, torpor quærẽdæ Catholicæ veritatis, maledicorũ linguæ & falsa persuasio, quod nihil interfit in qua quisque parte sit christian⁹.

* *Psal. 2.*

Metus quomodo facit attentos hæreticos ad veritatẽ quærendam.

quando posteri eorum tam falsa & peiora finxerunt. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias Domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, ostendit. *Et paulò post.* Seruiant reges terræ Christo, etiam leges ferendo pro Christo. *Tom. 2. epist. 48. ad Vincentium, prope medium.*

Fuerat aliquando Augustinus in ea sententia, vt nemo ad vnitatem Ecclesiæ cogeretur: re tamen postea diligentius considerata, & experimento edoctus, sententiam mutauit, vt constat ex hoc loco, & lib. 2. Retract. cap. 5.

Multis salutare fuisse, vt vel nolentes à nefaria hæreticorum societate abstraherẽtur.

Multi eorum, quorum iam in vnitate Christi pium fidei feruorem charitatémque miramur, cum magna lætitia Deo gratias agunt, quòd illo errore caruerũt, vbi mala ista bona putauerũt. Quas gratias modò volentes non agerẽt, nisi prius etiam nolentes ab illa nefaria societate discederent. Quid de illis dicamus, qui nobis quotidiè confitentur, quòd iam olim volebant esse Catholici, sed inter eos habitabant, inter quos id quod volebant esse, non poterant per infirmitatem timoris, vbi si vnum verbum pro Catholica dicerent, & ipsi, & domus eorum funditus euerterentur? Quis est tam demens, qui neget, istis debuisse per iussa imperialia subueniri, vt de tanto eruerentur malo, dum illi, quos timebant, timere coguntur, & eodem timore aut etiam ipsi corriguntur, aut certè cùm se correctos esse confingunt, correctis parcunt, à quibus anteà timebantur? *Tom. 2. Epist. 50. ad Bonifacium, circa medium.*

Multi etiam qui sola illic à parentibus tradita consuetudine tenebãtur, qualem verò causam ipsa hæresis haberet, nunquam anteà cogitauerant, nunquã quærere & considerare voluerant, mox vbi cœperunt aduertere, & nihil in ea dignum inuenire, propter quod tanta dãna paterentur, sine vlla difficultate Catholici facti sunt. Docuit enim eos solicitudo, quos negligentes securitas fecerat. Istorum autem omnium præcedentiũ auctoritatem & persuasionẽ secuti sunt multi,

qui minus idonei erãt, per seipsos intelligere, quid distaret inter Donatistarum errorem, & Catholicam ve- *Magna po-*
ritatẽ: ita cùm magna agmina populorum vera ma- *pulorũ ag-*
ter in sinu gaudens reciperet, remanserunt turbæ du- *mina propo-*
ræ, & in illa peste infelici animositate sistentes. Ex his *sitis contra*
quoque plurimi simulando communicauerunt, alij *hæreticos*
paucitate latuerunt. Sed illi qui simulabãt, paulatim *pœnis ad Ec-*
assuescendo, & prædicationem veritatis audiẽdo ma- *clesiam re-*
ximè post collationem & disputationẽ, quæ inter nos *dierunt.*
& Episcopos eorum apud Carthaginem fuit, ex magna parte correcti sunt. *Ibidem, vltra medium.*

O si possem tibi ostendere ex ipsis Circumcellionibus, quàm multos iã Catholicos manifestos habeamus, damnantes suam pristinam vitam & miserabilẽ errorem, quo se arbitrabantur pro Ecclesia Dei facere, quicquid inquieta temeritate faciebãt, qui tamen ad hanc sanitatem non perducerentur, nisi legũ istarum, quæ tibi displicẽt vinculis, tanquã phrenetici ligarentur. quid illud alterũ genus morbi grauissimum *Plerique nisi*
eorum, qui turbulentam quidem audaciã non habe- *legũ vincu-*
bant, sed quadam vetusta socordia premebantur, di- *lis tanquam*
centes nobis: verum quidem dicitis, non est quòd re- *phrenetici*
spondeatur, sed durum est nobis traditionem parẽtũ *ligentur, ad*
relinquere? nónne salubriter regula temporaliũ mo- *sanitatem*
lestiarum excutiendi erant, vt tãquam de somno le- *non perdu-*
thargico emergerẽt, & in salutem vnitatis euigilarẽt? *cuntur.*
Quàm multi ex ipsis nũc nobiscum gaudentes, pristinũ pondus sui pernicioſi erroris accusant, & fatentur nos sibi molestos esse debuisse, ne tanquam mortifero somno, ita morbo veternosæ cõsuetudinis interirent? At enim quibusdam ista non prosunt, nunquid ideò negligenda est medicina, quia nonnullorum insanabilis est pestilentia? *Tom. 2. Epist. 48. ad Vincentium Rogatist. circa princip.* *Nota.*

VI. *Non debere magistratus liberam relinquere plebi religionem.*

REges cùm in errore sunt, pro ipso errore leges cõtra veritatem ferunt: cùm in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt: ita &

Universidad de Deusto Biblioteca

legibus malis probātur boni, & legibus bonis emendantur mali. Rex Nabuchodonosor* peruersus legē sæuam dedit, vt simulachrum adoraretur, idem correctus verā, ne Deus verus blasphemaretur. In hoc enī reges sicut eis diuinitus præcipitur, Deo seruiunt, in quantum reges sunt, si in suo regno bona iubeāt, mala prohibeant, non solùm quæ pertinent ad humanā societatem, verùmetiam quæ pertinent ad diuinā religionem. Frustrà dicis, relinquas libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs & in stupris, & in quibuscūque alijs facinoribus & flagitijs libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? Quæ tamen omnia iustis legibus comprimi vtilissimū ac saluberrimū est. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatē, sed nec bonam infructuosam, nec malā esse voluit impunitam. *Tom.7.contra Crescon. Grammat.lib.3.cap.51.*

*Dan.3.

Non magis ī rebus religionis, quam ī homicidiis & in stupris homines suo sūt relinquēdi arbitrio.

Hæretici, prætextu libertatis arbitrij, sola sua sacrilegia vellent legibus Regum impunita.

Verba Epistolæ: (*Gaudentij Donatistæ*) Per opificem inquit, rerum omnium Dominū Christum omnipotens Deus fabricatum hominē vt Deo similem, libero dimisit arbitrio. Scriptum est enim:* *Fecit Deus hominem, & dimisit eum in manu arbitrij sui.* Quid mihi nūc humano imperio eripitur, quod largitus est De⁹? &c. Ad hæc respondeo: Secundum istas vestras fallacissimas vanissimásque rationes, habenis laxatis atq; dimissis humanæ licētiæ impunita peccata omnia relinquentur, nullis oppositis repagulis legum, nocēdi audacia & lasciuiendi libido bacchetur, non rex suū regnū, non dux militem, non prouincialem iudex, non dominus seruum, non maritus vxorem, nec pater filiū à libertate & suauitate peccandi minis vllis pœnísve compescat. Auferte quòd sana doctrina pro sanitate orbis terrarū sapiēter per Apostolū dicit, & vt cōfirmetis in arbitrio tantò peiore, quātò liberiore filios perditionis, delete quod ait vas electionis † *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Non est autem potestas, nisi à Deo. Quæ autem à Deo sunt, ordinata sūt. Quapropter qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autē resistūt, ipsi sibi iudiciū acquirūt. *Et paulò post.* Clamate si audetis, puniātur homicidia, puniātur adulteria, puniātur cætera, quantalibet sce-

† *Eccle.15.*

† *Rom.13.*

leris siue libidinis facinora seu flagitia, sola sacrilegia volumus à regnātiū legibus impunita. An verò aliud dicitis cùm dicitis: magna Dei iniuria, si ab hominibus defendatur? Quid de Deo æstimat, qui eum violētia vult defendere, nisi quia nō valet suas ipse iniurias vindicare? Hæc dicentes, quid aliud dicitis, nisi nulla hominis potestas cōtradicat atq; obstrepat nostro libero arbitrio, quando iniuriā facimus Deo? O dolor, fraudata sunt tali magisterio tēpora antiqua, quoniā nondum eras natus, quando sanctus Moyses iniurias suas lenissimè pertulit, Dei verò seuerissimè vindicauit. Tu autē doctor hæretica præsumptione inuidiosissimè clamas:† *Fecit Deus hominem, & dimisit eum in manu arbitrij sui.* Quid mihi nunc humano imperio eripitur, quod largitus est Deus? Hoc videlicet flagitans, vt ad faciendas iniurias Deo, qui cum libero arbitrio fecit hominem, liberū arbitrium tibi relinquatur ab homine. Sed illi etiā, qui decreto Nabuchodonosor regis † proposita pœna interitus sui, & dispersionis domorū suarum à blasphemando Deo Sidrac, Misac, & Abdenago, terribiliter prohibebātur, & acriter si contēnerent, plecterētur: dicere potuerunt, quod ipse dixisti: Magna Dei iniuria si ab hominibus defēsatur. Quid de Deo æstimat, qui eū violentia vult defendere, nisi quia non valet suas ipse iniurias vindicare? Hæc verba tua prorsus etiā illi dicere potuerūt, & fortasse dixerunt, etsi non eadem libertate, non dissimili vanitate. Datū est ergo homini, quādo creatus est liberū arbitriū, sed vt si esset malefaciēs, fieret patiēs. Deniq; illi primi homines cùm peccassent, morte dānati sunt, & priusquàm mors eis extrema etiā corporis suppleretur, in exilium† de paradiso missi sunt. Mitiora in vos cōstituit Imperator, propter mansuetudinem Christianam: exilium vobis voluit inferre, non mortem: Sed vos homines docti considerantes, quid debeatur merito, & quid minus sit in supplicio, nō de iudicio illius, sed de vestro additis mortem. *Tom.7.cōtra 2. Gaudentij epistolas, lib.2.cap.11.*

Sanctus Moyses iniurias suas lenissimè pertulit: Dei verò seuerissimè vindicauit.

† *Eccles.15.*

† *Dan.3*

Nabuchodonosor pœna interit⁹ proposita homines à blasphemando Deo iustè prohibuit.

Datū est homini liberū arbitriū, sed vt si esset malefaciēs, fieret patiens.

† *Genes.3.*

De nulla quidem nos hominis potestate præsumimus, quanuis vtiq; multò sit honestius, præsumere de

Imperatoribus, quàm præsumere de Circumcellionibus: præsumere de legibus, quàm præsumere de seditionibus. Sed meminimus scriptum esse: * *Maledictus omnis qui spē suam ponit in homine.* Vnde ergo præsumimus, si vultis nosse, illū cogitate, de quo Prophera prēnūciauit dicens: * *Adorabunt eum omnes reges terræ & omnes gentes seruient illi.* Et ideò hac Ecclesiæ potestate vtimur, quā ei Dominus & promisit & dedit. Imperatores enim si in errore essent, quod absit, pro errore suo cōtra veritatem leges darēt, per quas iusti & probarentur, & coronarentur, non faciendo quod illi iuberēt, quia Deus prohiberet. Sicut iusserat Nabuchodonosor, * vt aurea statua adoraretur, quod qui facere noluerunt, Deo talia prohibenti placuerunt Quando autē Imperatores veritatem tenent, pro ipsa veritate contra errorem iubent, quod quisquis contempserit, ipse sibi iudicium acquirit. Nam & inter homines pœnas luit, & apud Deum frontem non habebit, qui hoc facere noluit, quod ei per cor regis ipsa veritas iussit. *Tom. 2. epist. 161. ad Donatistas.*

* *Hier. 17.*

* *Psal. 71.*

Ecclesia in punièdis per Imperatores hæreticis, potestate vtitur quam ei Dominus & promisit & dedit.

* *Dan. 3.*

Apud Deū frontem non habebit, qui facere noluit, quod per cor regis ipsa veritas iussit.

VII. Imperatores in hæreticis damnandis, Apostolicæ sedis iudicium esse secutos.

ET quoniā iidem peruersi (*Pelagiani*) sedi Apostolicæ per suam ambitionem eandem perfidiā persuadere conabātur, instantissimè etiā Conciliis Africanis sanctorum Episcoporum gestum est, vt sancto Papæ vrbis Romæ & prius venerabili Innocentio, & postea sancto Zozimo eius successori persuaderetur, quòd illa secta, Catholica fide & abominăda & damnanda fuisset. At illi tātæ sedis antistites, suis diuersis temporibus eosdem notantes, atque à mēbris Ecclesiæ præcidentes, datis literis ad Africanas Orientis & Occidentis Ecclesias, eos anathematizandos & deuitandos ab omnibus Catholicis censuerunt. Et hoc tale de illis Ecclesiæ Dei Catholicæ prolatum iudicium, etiam pijssimus Imperator Honorius audiens ac sequens, suis eos legibus damnatos, inter hæreticos haberi debere constituit. Vnde nōnulli ex eis ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium vnde resilierant, redierūt, & adhuc

Iudicio sedis Apostolicæ & iudiciū Ecclesiæ Catholicæ, pro eodem accepta.

Iudicio sedis Apostolicæ audit & sequitur Imperator.

adhuc alij redeunt, innotescente & prævalescente aduersus illum detestabilem errorem, rectæ fidei veritate. *Tom. 1. Possidonius in vita Augustini, cap. 18. Eadem habes Tom. 7. de peccato origi. cap. 17.*

Maiores vestri causam Cæciliani ad Imperatorem Constantinum detulerunt. Exigite hoc à nobis, probemus vobis, & si nō approbauerim⁹, facite de nobis, quicquid potuerit is. Sed quia Constantinus non est ausus de causa Episcopi iudicare, eam discutiendam atque finiendam Episcopis delegauit. Quod & factū est in vrbe Roma, præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ, cum multis collegis suis: qui cùm Cæcilianum innocentem pronunciassent, & Donatū qui schisma Carthagini fecerat, sententia percussissent, iterum vestri ad Imperatorem venerūt, & de iudicio Episcoporum, in quo victi fuerant, murmurarunt: Quomodo enim potest mal⁹ litigator laudare iudices, quibus iudicantibus victus est? Iterum tamen clementissimus Imperator, alios iudices Episcopos dedit apud Arelatum Galliæ ciuitatem, & ab ipsis vestri ad ipsum Imperatorem appellarūt, donec etiam ipse causam cognosceret, & Cæcilianum innocentem, illos calūniosos prænunciaret. *Tom. 2. epist. 166. circa medium.*

Constantinus nō est ausus de causa Epi scopi iudicare.

Melchiades papa cū suis collegis, in causa Episcopi Cæciliani & Donat. hæretici fert sententiā. Hæretici ab Episcopis ad Imperatorem appellant, à quo nihilominus condemnantur.

Iudices Ecclesiasticos tantæ aūctoritatis Episcopos (*Melchiadem Papam cum suis collegis*) quorum iudicio & Cæciliani innocentia, & eorum improbitas declarata est, non apud alios collegas, sed apud Imperatorē (*Constantinum*) accusare ausi sunt, quòd malè iudicarint. Dedit ille aliud Arelatense iudiciū, aliorū scilicet Episcoporū, non quia iā necesse erat, sed eorū peruersitatib⁹ cedēs, & omni modo cupiēs tantā impudentiā cohibere. Neque enim ausus est Christianus Imperator sic eorū tumultuosas & fallaces querelas susc ipere, vt de iudicio Episcoporū, qui Romæ sederāt, ipse iudicaret: sed alios, vt dixi, Episcopos dedit, à quibus tamē illi ad ipsum rursum Imperatorem prouocare maluerunt. Qua in re illos quēadmodū detestetur auditis. *To. 2. epist. 162. ad Episcopos Donatist. vltra med.*

Imperator Christian⁹ de iudicio Episcoporū qui Romæ sederant, nō est ausus iudicare.

VII. Gladium portare Imperatores etiam contra hæreticos.

AN fortè dicent: Etiam si cõuincuntur in sacrilega dissensione, vt pro ea dementia, si quid passi fuerint, martyres non sint: non tamẽ ad imperatorum potestatem hęc coërcenda vel punienda pertinere debere? Qua in re quæro, quid dicant: An quia de religione, viciosa vel falsa, nihil curandũ est talibus potestatibus? Sed multa iam etiam de paganis diximus, & de ipsis Dæmonibus, & persecutiones ab imperatoribus patiũtur, an & hoc displiceat? Cur ergo ipsi, vbi possunt, tẽpla subuertunt, & per furores Circũcellionum talia facere, aut vindicare non cessant? An iustior est priuata violentia quàm regia diligẽtia? Sed hæc omitto, illud quæro, quod manifestè enumerat Apostolus dicẽs: *Opera carnis, quæ sunt, inquit, fornicationes, immũditiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, cõmessationes, & his similibus. Quid istis videtur, vt crimẽ idololatriæ putent iustè ab Imperatoribus vindicari? Aut si nec hoc volũt, cur in veneficos vigorem legũ exerceri iustè fatẽtur: in hæreticos autẽ atque schismaticos impias dissensiones nolunt fateri: cùm in iisdẽ iniquitatis fructibus auctoritate Apostolica *numerentur? An fortè nec talia potestates istæ humanæ constitutionis permittũtur curare? Propter quid ergo gladium* portat, qui dictus est minister Dei, vindex in iram eis, qui malè agunt? nisi fortè, quemadmodum nonnulli eorũ sanè imperitissimi hoc intelligere solẽt, de honoribus Ecclesiasticis dictum esse, vt gladius intelligatur vindicta spiritalis, qui excommunicationem operatur, cũ prouidentissimus Apostolus consequenti contextione lectionis satis aperiat quid loquatur. Ille quippe addidit: * *Propter hoc enim & tributa præstatis.* Ac deinde subiunxit: Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem: cui timorem, timorem. Hoc ergo iam restat, vt istis disputationibus suis prohibeant Christianos tributa persoluere, cùm & Dominus talia sentientibus Pharisæis, quos imitantur isti, nummo inspecto responderit: * *Reddite*, inquit, *Cæsari, quod Cæsarũ est, & Deo, quod Dei est.* *Tomo 7. libr. 1. contra*

Gal. 5.

Non minus contra hæreticos, quàm contra veneficos, gladiũ portat secularis potestas.

Galat. 5.

Rom. 13.

Excõmunicatio vindicta spiritalis.

Rom. 13.

Matt. 2.

Epist. Parmen. cap. 7. circa medium.

Terrenę potestates cùm schismaticos persequuntur, ea regula se defendũt, qua dicit Apostolus: † Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi iudicium acquirunt. Principes enim non sunt timori bono operi, sed malo. Vis autem nõ timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est, tibi in bonum. Quod si malum feceris, time. Nõ enim frustra gladiũ portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malè agit. *Et paulò post.* Principes qualibet occasione cognoscentes vestri schismatis nefas, constituunt aduersus vos pro sua solicitudine ac potestate quod volunt. Non enim frustra gladium portant. *To. 2. epist. 164. ad Emeritum Donatistam. Eadem fermè leguntur epist. 48. ad Vincentium, circa medium.*

† *Rom. 13. Terrenæ potestates, scripturæ auctoritate, schismaticos persequuntur.*

Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus, sed per seueritatem, imò & per misericordiã Dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nũquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideò mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamẽ malè viuendi vltrix disciplina præpostera est, nisi cùm præcedens bene viuendi doctrina contemnitur. Si quę igitur aduersus vos leges constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malefacere prohibemini. Nam bona facere nemo potest, nisi elegerit, nisi amauerit, quod est in libera voluntate. Timor autem pœnarum, & si nondum habet delectationem bonæ conscientiæ, saltem intra claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem. Qui tamen aduersas leges constituerunt, quibus vestra comprimatur audacia (*alloquitur Donatistas*) nónne hi, de quibus dicit Apostolus: † *Quia nõ sine causa gladium portant: ministri enim Dei sunt, vindices in iram ei, qui malè agit?* Tota igitur quæstio est, vtrũ vos non malè agatis, quibus tãti schismatis sacrilegiũ obiicit orbis terrarum: cui? quęstionis discussione neglecta, superflua loquimini, & cùm viuatis vt latrones, mori vos iactatis vt martyres. *Tom. 7. contra literas Petiliani lib. 2. cap. 83.*

Et si ad fidẽ nullus cogẽdus inuitus: perfidia tamen seueris tribulationum flagellis castiganda.

† *Rom. 13.*

Hæretici cũ viuant vt latrones, mori se iactãt vt martyres.

Nabuchodonosor miraculo † salutis trium pue-

† *Dan. 3.*

rorum commotus atque mutatus, pro veritate contra errorem edictum proposuit, vt quicũque blasphemarent Deum Sidrac, Misac, & Abdenago, in interitum irent, & Domus eorum in dispersionem: & non vultis, vt tale aliquid contra vos iubeant Imperatores Christiani, cùm sciãt à vobis in eis, quos rebaptizatis, Christum exsufflari? Si iussiones Regum non pertinent ad prædicandam religionem, & sacrilegia prohibenda, quare ad edictum Regis talia iubentis etiã ipsi vos signatis? *Tom. 2. epist. 146. ad Donatist.*

Si Nabuchodonosor rex laudauit & prædicauit & gloriam dedit Deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnum suũ: * Quicũque dixerint blasphemiam in Deũ Sidrac, Misac, & Abdenago, in interitu erũt, & domus eorum in perditionem, quomodo isti Reges non mouentur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed seipsos liberatos de gehenna, quando videt Christũ, à quo liberati sunt exsufflari in Christianis, quando audiunt dici Christiano, die te non esse Christianum? Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nam videto qualia faciant, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur. *Tom. 9. in Euang. Ioannis, Tract. 11.*

* *Dan. 3.*

Iustissima Imperatorũ ira in hæreticos.

IX. Responsiones ad obiecta.

QVod enim dicũt, qui contra suas impietates leges iustas cõstitui nolunt, nõ petiisse à regibus terræ Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tũc tempus, & omnia suis temporibus agi. Quis enim tunc in Christum crediderat Imperator, qui ei pro pietate cõtra impietatem leges ferendo seruiret, quando adhuc illud propheticum complebatur: * Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterũt reges terræ, & principes cõuenerũt in vnũ aduersus Dominum, & aduersus Christũ eius. Nõdum autem agebatur, quod paulò pòst in eodẽ Psalmo dicitur: * Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terrã. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quo-

* *Psal. 2.*

Ibidem.

modo ergo reges Dominó seruiunt in timore, nisi ea, quæ cõtra iussa Domini fiũt, religiosa seueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim seruit, quia homo est, aliter quia etiã rex est. Quia homo est, ei seruit viuendo fideliter: quia verò etiam rex est, seruit, leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes cõuenienti vigore sanciendo. Sicut seruiuit * Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelsa, quæ contra præcepta Dei fuerãt constructa, destruendo. Sicut seruiuit * Iosias, talia & ipse faciẽdo. Sicut seruiuit rex † Niniuitarũ vniuersam ciuitatẽ ad placandũ Dominũ compellendo. Sicut seruiuit † Darius, idolum frãgendũ in potestatem Danieli dãdo, & inimicos eius leonibus ingerẽdo. Sicut seruiuit † Nabuchodonosor, de quo iam diximus, omnes in regno suo positus à blasphemando Deo lege terribili prohibendo. In hoc ergo seruiunt Domino reges, in quãtum sunt reges, cùm ea faciunt ad seruiendum illi, quæ non possunt facere nisi reges. *Tom. 2. epist. 50. ad Bonifacium, circa medium.*

Reges Domino in timore seruiũt quando ea quæ contra Domini iussa fiunt, religiosa seueritate & prohibent et plectunt.

† *4. Reg. 18.*

† *4. Reg 23.*

† *Ionæ 3.*

† *Dan. 6.*

† *Dan. 3.*

Ad docendum (inquit) populum Israël omnipotens Deus Prophetis præconium dedit, non regibus imperauit. Saluator animarum Dominus Christus ad insinuandam fidem, piscatores non milites misit. Ad hæc respond. Augustinus: Audite ergo Prophetas sanctos, & sanctos piscatores, & molestos nõ patiemini religiosissimos reges. Iam enim & superius ostendi, ad curam pertinuisse regis, vt Niniuitæ † Deũ placarẽt, cuius irã Propheta annũciauerat. Quandiu ergo vos nõ tenetis Ecclesiam, quã pronunciauerũt piscatores, Apostoli plantauerunt: tam diu reges, qui eam tenent rectissimè ad suã curam iudicãt pertinere, ne vos aduersus eã rebelletis impunè. Nam Deus & Reges habuit inter Prophetas. Dauid quippe sanctus, quod non potestis ignorare, Rex † fuit. Audite itaque prophetantẽ Regẽ, & nullũ religiosum Regẽ formidabitis irascentẽ: Audite, inquã, prophetantẽ Regẽ de Christo: † *Dominatur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ*: & non timebitis Christianum Regem, succensentem vobis hanc Ecclesiã blasphemantibus, quę cut à Rege Propheta est, exhibetur vsque ad termi-

Verba epistolæ Petiliani Donatistæ.

† *Ionæ 3.*

Ad curam regũ catholicorũ pertinet, ne hæretici rebellẽt impunè.

† *1. Reg. 21.*

† *Psalm. 71.*

† Dan. 3. nos orbis terræ: Quia & rex †Nabuchodonosor, quāuis propheta non fuerit, eos tamen qui blasphemarēt Deum Sidrach, Misac, & Abdenago, religiosa seueritate coërcuit. *To. 7. contra secundam Gaudentij epistolam, lib. 2. cap. 16.*

23. q. 6. c. Vides. Vides itaque iam (vt opinor) non esse considerandū quod quisque cogitur, sed quale illud sit, quo cogitur, vtrum bonum an malum: nō quo quisque bonus possit esse inuitus, sed timēdo quod nō vult pati, vel relinquit impedientē animositatem, vel ignoratā cōpellitur cognoscere veritatē, vt timens vel respuat falsum, de quo contendebat, vel quærat verum, quod nesciebat, & volēs teneat iam, quod nolebat. Superfluò hoc fortasse diceretur quibuslibet verbis, si non tā multis ostenderetur exemplis. Nō illos aut illos homines, sed multas ciuitates videmus fuisse Donatistas, nunc esse Catholicas, detestati vehemēter Diabolicam separationem, diligere ardēter vnitatem. Quæ tamen timoris huius, qui tibi displicet, occasionib⁹, Catholicæ factæ sunt per leges Imperatorum, à Cōstantino, apud quem primum vestri vltrò Cæcilianum accusauerūt, vsque ad præsentes Imperatores, qui iudicium illius, quem vestri elegerūt, quem iudicibus Episcopis prætulerunt, iustissimè contra vos custodiendum esse decernunt. *Tom. 2. epist. 48. prope medium, ad Vincentium.*

Multæ ciuitates factæ catholicæ, timore legum Imperialiū.

† Matt. 22. Marc. 12. † Ionæ 3. Quod autē vobis videtur inuitos ad veritatē nō esse cogendos, erratis † nescientes scripturas, neque virtutem Dei, qui eos volentes facit, cùm coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitentiam Niniuitæ †inuiti egerūt, quia hoc rege suo compellente fecerunt? Iam enim Propheta iram Dei vniuersæ ciuitati, eam triduo perambulans, prænunciauerat. Quid igitur opus erat regis imperio, vt humiliter supplicaretur Deo, qui non intuetur ora, sed corda, nisi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta diuina, nisi territi potestate terrena? Ista igitur iussione regiæ potestatis, cōtra quam volūtarius fit vester occasus, multisque ad salutem, quæ in Christo præstatur occasio, qui & si violenter adducuntur ad cœnam tāti patrisfamilias, & compelluntur intrare, intus tamen inue-

Multi violēter ad Ecclesiā pertrahuntur, qui tamen intus inuenīt, vnde se lætentur intrasse.

niunt, vnde se lætentur intrasse. *Tom. 7. contra 2. Epist. Gaudentij, lib. 2. cap. 17.*

Cur enim cùm datum sit diuinitus homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? An fidem non seruare leuius est animam Deo, quàm fœminam viro? Aut si ea, quæ non contemptu, sed ignorantia religionis committuntur, mitius vindicanda, nunquid ideò negligenda sunt? Melius est quidem, quis dubitauerit, ad Deum colendum doctrina homines duci, quàm pœnæ timore vel dolore compelli. Sed non quia isti meliores sunt, ideo illi qui tales non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit (quod experimētis probauimus & probamus) prius timore & dolore cogi, vt postea possint doceri, aut quod iam verbis didicerant, opere sectari. Proponunt nobis quidam sententiam cuiusdā secularis auctoris, qui dixit: Pudore & libertate liberos retinere, satius esse credo, quàm metu. Hoc quidem verum est, sed sicut meliores sunt, quos dirigit amor, ita plures sunt, quos corrigit timor. Nā vt de ipso auctore istis respondeatur, apud illum etiam legunt: Tu nisi malo coactus, rectè facere nescis. Porrò autem scriptura diuina & propter illos meliores dixit: † *Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem.* Et propter hos inferiores, qui plures sunt, ait: † *Verbis non emendabitur seruus durus, si enim & intellexerit, non obediet.* Cùm dixit, verbis eum non emendari, non eum iussit deseri, sed tacitè admonuit, vnde debeat emendari: alioquin non diceret, verbis non emendabitur, sed tantummodo diceret: nō emendabitur. Alio quoque loco dicit: Non solùm seruum, sed etiam filium indisciplinatum plagis esse coërcendū: & magno fructu. Nam tu quidem, † inquit, percutis eum virga, animam verò eius liberabis à morte. Et alibi dicit: † Qui parcit baculo, odit filium suum. *Tom. 2. epist. 50. ad Bonifacium Comitem.*

Terentius in Adelphis. Meliores sūt quos dirigit amor, sed plures quos corrigit timor.

† 1. Ioan. 4.

† Prouer. 29. *Seruꝰ durus non emendatur verbis.*

† Prouer. 23.

† Prouer. 13.

FINIS LIBRI PRIMI.

CONFESSIONIS AVGVSTINIANÆ LIBER SECVNDVS, NOVEM CAPITA COMPLECTENS.

DE PECCATO ORIGINALI.

CAP. I.

1. Primum hominem Adam, cùm mandatũ Dei in paradiso fuisset transgressus, sanctitatem & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse.

* *Genes. 3. Adam per peccatũ gratia nudatus.* * *Rom. 7.*

COgnouerunt * quia nudi erant, nudari scilicet ea gratia, qua fiebat, vt nuditas corporis nulla eos lege * peccati, menti eorum repugnante confunderet. Hoc itaq; cognouerunt, quod fœlicius ignorarent, si Deo credentes & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas & inobedientia qui nocerent. *To. 5. de ciui. Dei, lib. 14. c. 17.*

* *Genes. 3. carnis inobedientia pœna reciproca inobedientiæ erga Deum.*

Carnalis inobedientia, quæ in ipso motu est, etiamsi habere non permittatur effectum, nõ erat in illis tunc primis hominibus, * quando nudi erant, & non confundebantur. Nondum quippe anima rationalis, domina carnis, inobediens exiterat Domino suo, vt pœna reciproca inobedientem experiretur carnem famulam suã, cum sensu quodam confusionis & molestiæ suæ. *Tom. 7. de pecc. mer. & remiss. lib. 2. cap. 22. Vide & super Gen. lib. 11. cap. 32.*

Si peccato non fuisset dehonestata natura, absit vt opinemur tales futuras fuisse nuptias in paradiso, vt in eis ad prolem seminandã non natura voluntatis, sicut pes ad ambulandum, manus ad operandũ, lingua

ad loquendum, sed æstu libidinis membra genitalia mouerentur, nec sicut nunc fit, virginitatis integritas ad concupiscendos fœtus, vi turbidi vitiaretur ardoris, sed obsequeretur imperio tranquillissimæ charitatis. Et eo modo non esset dolor & cruor virginis concumbentis, quomodo non esset etiam matris gemitus parientis. Hæc ideò non creduntur, quia in ista mortalitatis conditione inexperta sunt. In deterius quippe vitio mutata natura non inuenit primæ illius puritatis exemplum: sed fidelibus loquimur, qui nouerunt credere diuinis eloquijs, etiam nullis adhibitis ex parte veritatis exemplis. Quomodo enim nunc ostendam sine vllis parentibus de puluere hominem factum, eíque de suo latere coniugem? Et quod oculus iam non inuenit, fides credit. Sic ergo & primarum nuptiarum sine libidinis passione tranquillitas. *Tom. 7. de pecca. orig. cap. 35.*

Natura in deterius vitio mutata, nõ inuenit, primæ puritatis, quæ in paradiso fuit exemplum.

Die quo * peccauit Adam in anima mortuus est. Sicut enim corpus viuit ex anima: ita anima vt beatius viuat, viuit ex deo. Ergo deserta anima à deo, iure dicitur mortua prima morte, ex qua tres postea secutæ sunt mortes. Vt enim hæ sequerentur, primò præcessit desertio Dei, secundùm quam eo die, quo peccauit Adam, mortuus est. *Tom. 4. dial. 65. quæstionum, q. 32.*

* *Genes. 2. Adã peccando in anima mortuus est.*

Si quis per offensam præuaricationis Adæ, non totum, id est, secundum corpus & animã in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodo corruptione credit obnoxium, Pelagij errore deceptus, aduersatur scripturæ dicenti: * *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.* Et, * Nescitis quoniã cui obeditis, & à quo quis separatur, eius seruus addicitur? *Tom. 3. de Eccles. dogmat. cap. 38.*

* *Ezec. 18.* * *2. Pet. 2. Rom. 16. Ioan. 8.*

Per velle malum rectè perdidit posse bonũ, quia per posse bonum potuit vincere velle malum. Quem iustè Deus iam delicto captiuũ, voluntati deprauatæ dimisit, vt hæc eidem esset pœna in non faciendo quod velit, qui semper si obediens fuisset, sufficere potuisset, ad omne quod voluisset. *Tom. 3. hypog. lib. 3 post initium.*

Peccando perfectam perdiderit libertatem.

Quando peccauit Adam non obediẽs Deo, hic eius corpus, quanuis esset animale atque mortale, gratiam

Adã peccãdo, gratiam

perdidit, quæ corpus eius, animæ omni ex parte obediebat.

perdidit, qua eius animæ omni ex parte obediebat. Tunc ille extitit bestialis motus pudendus hominibus, quem in sua erubuit nuditate. *Tom. 7. de pec. mer. & remiss. lib. 1. cap. 16.*

*Genes. 1. Deus creauit hominẽ iustum & sanctum.

Ad imaginem* & similitudinem suam creauit eum, quia iustum, & sanctum, & verum, sicuti est, creauit: ad similitudinem, quia immortalem & æternum cõdidit eum, nisi peccasset: sed statim vt peccauit imaginem & similitudinem perdidit. *Tom. 4. dialog. ad Oros. Simulem planè sententiam ex lib. 6 de Gen. ad lit. explicat, li. 2. Retract. ca. 24. his verbis.* Quod dixi, Adam imaginẽ Dei, secundùm quam factus est, perdidisse peccato, non sic accipiẽdum, tanquam in eo nulla remãserit, sed quòd tam deformis, vt reformatione opus haberet. *Plura de prædest. & gratia, cap. 13. & de ciuit. Dei, lib. 14. cap. 10.*

11. Primum hominem Adam incurrisse per offensam prævaricationis iram & indignationem Dei, atque adeò mortem ipsam, quam illi Deus fuerat comminatus.

*Genes. 2. Tã corporis quã animæ mors, siue prima, siue secunda, ex peccato Adæ est.

CVm requiritur, quam mortem Deus* primis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum transgrederentur acceptum, nec obediẽtiam custodirent: vtrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam quæ secunda dicitur: respondendum est, omnes. Prima enim constat ex duabus: secunda ex omnibus tota. Sicut enim vniuersa terra ex multis terris, & vniuersa Ecclesia ex multis Ecclesijs constat, sic vniuersa mors ex omnibus: quoniam prima constat ex duabus, vna animæ, altera corporis: vt sit prima totius hominis mors, cùm anima sine Deo, & sine corpore ad tempus pœnas luit: secũda verò, vbi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergo dixit Deus primo illi homini, quem in paradiso constituerat, de cibo vetito: *Quocũque die ederitis ex eo, morte moriemini,

*Genes. 2.

non tantum primæ mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo: nec tantum posteriorem, vbi corpus priuatur anima: nec solùm ipsam totã primã, vbi anima à Deo & corpore separata punitur: sed quicquid mortis est vsque ad nouissimam, quæ secunda dicitur,

& qua est nulla posterior, comminatio illa completa est. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 13. cap. 12.*

Alienatus (*Adam*) à vita, non solùm quam fuerat, si præceptũ seruasset, cum Angelis acceptutus, sed ab illa etiã, quam ducebat in paradiso fœlici quodam corporis statu, separati vtiq; debuit, à ligno vitæ, siue quòd ex ipso illo subsisteret fœlix ille status corporis, ex re visibili, virtute inuisibili: siue quòd in eo esset Sacramentum visibile inuisibilis sapientiæ. Alienãdus inde vtique fuerat, vel iam moriturus, vel etiã tanquam excommunicatus, sicut etiam in hoc paradiso. i. Ecclesia solẽt à Sacramẽtis altaris visibilibus, homines discipli-na Ecclesiastica remoueri. *To. 3. de Gen. ad lit. li. 11. c. 40.*

Fœlix status corporis humani, virtute inuisibili in paradiso subsisteb at.

*Vsus excommunicationis in Ecclesia.

Cùm primus homo cõditus esset à Deo, & libero arbitrio muneratus, præceptúmque ei positũ esset, si custodisset* quæ ei Deus præceperat, morte non corporis neque animæ mulctaretur, sed ille inobediens mãdato Dei, atque elatus superbia, suasioni serpẽtis obediens, Dei præcepta contempsit. Et hæc causa extitit vt mortis periculum incurreret, & ab illo vno homine omnis humana natura vitiosa atque peccato obnoxia, mortalis existeret. Apostolus Paulus * *per vnum hominem*, inquit, *peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. To. 4. dial. 65. quæstionum, q. 4.*

*Genes. 2. Adam nisi peccasset, neque corporis neque animæ morte mulctatus fuisset.

Qui dicunt, Adam sic creatum, vt etiam sine peccati merito moreretur non pœna culpę, sed necessitate naturæ, profectò illud quod in lege dictum est: * *Quo die ederitis, morte moriemini*, non ad mortem corporis, sed mortem animæ, quæ in peccato fit, referre conantur. Qua morte mortuos significauit Dominus infideles, de quibus ait: * *Sine mortuos sepelire mortuos suos.*

*Rom. 5.

*Genes. 2.

*Matt. 8. Luc. 8.

Quid ergo respondebunt, cùm legitur hoc Deum primo homini etiam post peccatum increpando, & damnando dixisse: * Terra es, & in terram ibis? Neque enim secundùm animam, sed quod manifestum est, secundùm corpus terra erat, & morte eiusdem corporis erat iturus in terram. Quanuis enim secundùm corpus terra esset, & corpus, in quo creatus est, animale gestaret, tamen si non peccasset,

*Genes 3.

Adam si nõ peccãsset, in corp⁹ fuerat

Spirituale mutãdus, & sine mortis periculo beãdus.

in corpus fuerat spirituale mutãdus, & in illam incorruptionem, quæ fidelibus ac sanctis promittitur,* sine mortis periculo transiturus. *Tom.7. de peccat.merit.& remiss.lib.1.cap.2.*

*1.Cor.15.
*2.Cor.15.

Proinde si non peccasset Adam, non erat expoliãdus corpore, sed superuestiendus immortalitate, & incorruptione, vt absorberetur * mortale à vita, id est, ab animali in spiritale transiret. Neque enim metuendum fuit, ne dũ fortè diutius hic viueret, in corpore animali, senectute grauaretur, & paulatim veterascendo perueniret ad mortẽ. Si enim Deus Israëlitarũ vestimentis * & calceamentis præstitit, quod per tot annos non sunt obtrita, quid mirũ, si obediẽti homini eiusdẽ potentia præstaretur, vt animale ac mortale habens corpus, haberet in eo quendã statum, quo sine defectu esset annosum, tẽpore quo Deus vellet, à mortalitate ad immortalitatem sine media morte vẽturus? Sicut enim hæc ipsa caro, quam nunc habemus, non ideo non est vulnerabilis, quia nõ est necesse, vt vulneretur, sic illa non ideo non fuit mortalis, quia non erat necesse, vt moreretur. Talem puto habitudinem adhuc in corpore animali atque mortali, etiã illis qui sine morte hinc translati sunt, fuisse cõcessam. Neque enim Enoch* & Elias* per tam longam ætatem senectute marcuerũt, nec tamẽ credo eos iam in illam spiritualem qualitatem corporis cõmutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in Domino prima præcessit: nisi quia isti fortasse nec his cibis egẽt, qui sui cõsumptione reficiũt, sed ex quo trãslati sunt, ita viuũt, vt similem habeãt satietatẽ * illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aquæ, & ex collyride panis, sine cibis vixit: aut si & his sustẽtaculis opus est, ita fortasse in paradiso pascuntur, sicut Adã, priusquam propter peccatum * exinde exire meruisset. Habebat enim, quantum existimo, & de lignorũ fructibus refectionem, contra defectionem, & de ligno vitæ stabilitatem, contra vetustatem. *Ibid.cap.11. & 3. Lege quæ ibidem sequuntur.*

In paradiso hominem nõ fuisse senectute grauãdũ, etiam in animali & mortali corpore.
*Deut.27.
*Gen.5.
*4.Reg.2.
Enoch & Elias iam olim trãslati quã habeãt tot seculis viuendi rationem.
*3.Reg.19.
*Gen.3.
Adam de ligno vitæ stabilitatem habebat cõtra vetustatem.

Corruptio* corporis, quæ aggrauat animã, non peccati primi est causa, sed pœna: nec caro corruptibilis animã peccatricem, sed anima peccatrix fecit esse corruptibilem carnem. *Tom.5.de ciuit.Dei,lib.14.cap.3.*

*Sap.9.

III. Primum hominem Adam, cum morte captiuitatem sub diaboli potestatem, qui mortis deinde habuit imperium, præuaricando meruisse.

QVid est autẽ:* *Et reliquit illũ in manu consilij sui:* nisi dimisit eũ in possibilitate liberi arbitrij sui. In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, qua primꝰ homo stare potuisset, si seruare mãdata Domini voluisset. Hac ergo per inobedientiam * desolatus homo, iudicio iusto factus est serpentis,* id est, Diabolo (cui maluit obedire, quàm Deo) captiuus. Et ideo scriptũ est:* A quo enim quis superatus est, huic & seruus addictus est. Et iterũ:* Omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati. *Tom.7.lib.3.hypognost.propemitium.*

*Ecclꝰ.15.
*Genes.3.
*2.Petr.2.
*Ioan.8.
*Roma.6.

Quia ergo contemptus est Deus iubens, qui hominẽ * creauerat, qui ad suam imaginẽ cum fecerat, qui cæteris animalibus præposuerat, qui in paradiso cõstituerat, qui rerum omniũ copiam salutísque præstiterat qui præceptis nec pluribꝰ, nec grãdibus, nec difficilibus onerauerat, sed vno breuissimo atq; leuissimo ad obediẽtię salubritatẽ adminiculatus fuerat, quo super eam creaturã cui libera seruitus expediret, se esse dominum cõmonebat: iusta damnatio subsequuta est: talis quidem dãnatio, vt homo, qui custodiendo mãdatum futurus fuerat etiã carne spiritalis, fieret etiam mente carnalis: & quia sua superbia sibi placuerat, Dei iustitia sibi donaretur: nec sicut affectabat, in sua esset omni modo potestate, sed à seipso quoque dissẽtiẽs, sub illo, cui peccãdo cõsensit, pro libertate, quam concupiuerat, duram miserámque ageret seruitutem mortuus spiritu volens, & corpore moriturus inuitus desertor æternę vitæ, etiã æterna, nisi gratia liberaret morte damnatus. *Tom.5.de ciuit.Dei,lib.14.cap.15.*

*Genes.1.

Homo futurꝰ etiã carne spiritalis, peccãdo factus est & mẽte carnalis.
Superbiens Adã, pro libertate, quã concupiuit, duram sub Diabolo meruit seruitutem.

De primo homine, patre generis humani, quod eum (*Christus*) apud inferos soluerit, Ecclesia ferè tota consentit: quod eam non inaniter credidisse credendum est vndecunque hoc traditũ sit, etiam si canonicarum

Traditio ecclesiæ habet, quod Christus apud in-

feros primũ parẽtem soluerit, quãuis expressa nõ habeatur hac de re scripturæ auctoritas.

scripturarũ hinc expressa non proferatur auctoritas: quanquã illud, quod in libro Sapientiæ scriptum est * Hæc illum, qui primus factus est patrẽ orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodiuit & eduxit illũ à delicto suo, & dedit ei virtutem continendi omnia: magis pro hac sententia, quàm pro vllo alio intellectu facere videatur. *Tom. 2. epist. 99. ad Euodium.*

* *Sap.* 10.

Modus autem iste, quo traditus est homo in Diaboli potestatem, nõ ita debet intelligi, tanquã hoc Deo fecerit, aut fieri iusserit, sed quod tantùm permãserit, iustè tamen. Illo enim deserente peccantem, peccati auctor illicò inuasit. Nec ita sanè Deus deseruit creaturam suam, vt non se illi exhiberet Deum creantem & viuificantẽ, & inter pœnalia mala etiam bona malis multa præstantẽ. Non enim continuit * in ira sua miserationes suas, nec hominem à lege suæ potestatis amisit, quãdo in Diaboli potestate esse permisit: quia nec ipse Diabolus à potestate omnipotentis alienus est, sicut neque à bonitate. Nã & maligni angeli vnde qualicunque subsisterent vita, nisi per eum, qui viuificat omnia? Si ergò commissio peccatorum per iram Dei iustũ hominẽ subdidit Diabolo, profectò remissio peccatorum per reconciliationem Dei benignam, eruit hominem à Diabolo. *To. 3. de Trinit. li. 13. cap. 12. Idem fusè docet Tom. 7. contra Iulianum, lib. 3. ca. 2. 3. et 4.*

* *Psal.* 76.

Cõmissio peccatorũ instiũ hominẽ subdit Diabolo.

IIII. Adæ præuaricationem non sibi soli, sed eius quoque propagini nocuisse.

Sicut sẽtẽtia pro peccato primorũ parẽtum lata, in nos pertrãsiuit, ita & culpa.

SI peccatum primorum hominum solis obfuit illis, & nemini nostrũm: quẽadmodũ quæ in illos pro peccato lata est, in nos sẽtẽtia pertrãsiuit, in quos non trãsiuit & culpa? Nisi fortè secũdùm vos *intelligis Pelagiane,*) iniustus Deus, qui expertes eorum delictis passus est nos eorũ pœnæ astringi vinculo. Hęc est enim in illis post peccatũ diuina sentẽtia, postquàm sci licet suasor ad præuaricãdũ maledictus est serpẽs. Mulieri autẽ dixit Deus: * Multiplicãs multiplicabo mœrores tuos, & gemitum tuũ. In tristitia paries filios, & ad virum tuũ cõuersio tua, & ipse dominabitur tui. Et Adæ dixit: *Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & manducasti de ligno, de quo præceperã tibi, de hoc solo ne manducares: maledicta terra, in operib⁹ tuis, in mœroribus manducabũ ex illa omnib⁹ diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & edes fœnum agri. In sudore vultus tui edes panem tuum, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis.* Hac nos pœnæ sententia colligatos, ipsa sibi natura humana, totũ per orbẽ terrarum diffusa, testimonium perhibet, dum se paternis cruciatibus sanctæ legis testimonio peruidet laborare. Quod qua iustitia, si hæredes parentũ peccati non sumus, patimur? *Et paulò post.* Audis per vnũ * hominem peccatũ intrasse in mundũ, & per peccatum mortẽ, & ita in omnes homines pertrãsisse, in quo omnes peccauerunt: & audes dicere hæretice, Adæ peccatum nulli nisi soli nocuit ipsi? Et verè tunc soli nocuit, cùm solus esset ipse & Eua mulier eius: sed in illis vnis omnes eramus, quia natura humani generis erant, sicut in nobis omnibus illi iam sunt, quia natura eorũ sumus. *Tom. 7. hypognost. lib. 2.*

* *Rom.* 5.

Hæreticus est, qui soli Adæ peccatũ eius asserit nocuisse.

* *Genes.* 3.

Peccato primorũ parentum naturæ humanæ in deterius mutata.

A duobus primis (*Adam & Eua*) admissum est * tam grãde peccatũ, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiã in posteros obligatione peccati, & mortis necessitate trãsmissa. Mortis autem regnum in homines vsque adeò dominatum est, vt omnes in secundã quoque mortẽ, cuius nullus est finis, pœna debita præcipites ageret, nisi inde quosdam indebita Dei gratia liberaret. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 14. cap. 1.*

Ex peccato Adæ omniũ concupiscentiarum morbus in naturã humanã inoleuit.

Vulnere originalis peccati in Adam omniũ hominum corrupta & mortificata est natura, vnde omniũ concupiscentiarum morbus inoleuit: verùm & potens & singulare remedium est mors Filij Dei Domini nostri Iesu Christi, qui liber à mortis debito, & solus absque peccato, pro peccatoribus & debitoribus mortuus est. *Tom. 7. ad articulos sibi falsò impositos. Artic. 1.*

Non tãtùm pœnam, sed & peccatũ, quod est mors animæ ab Adã in posteros trãsmitti, quare fatendum.

Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non etiam eius propagini asserit nocuisse, aut certè mortẽ tãtùm corporis, quæ pœna peccati est, nõ autẽ & peccatũ, quo mors est animæ, per vnũ hominẽ in omne genus humanũ trãsisse testatur, iniustitiã Deo dabit, cõtradicẽs Apostolo dicẽti: * Per vnũ hominẽ intrauit peccatũ

* *Rom.* 5.

Ex Ecclesiæ exorcismo et exsufflatione intelligit Augustinus peccatum originis parvulis inesse.

in mundum. *Tom 3. de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 39.*

Veruntamen secundùm istã suam calliditatem, nõ inueniunt, quid ad hoc respondeant, quod exorcizantur & exsufflantur infãtes: hoc enim proculdubiò fallaciter fit, si Diabolus eis non dominatur: si autem dominatur, & ideo nõ fallaciter exorcizãtur, & exsufflãtur. Per quid dominatur, nisi per peccatũ princeps vtique peccatorũ? *Tom. 2. epist. 105. sub finem ad Sixtum.*

Non mirum sub Diabolo nasci infantes, cùm & ipsorũ quidã à Dæmone vexẽtur.

Nos certè causam, cur sub Diabolo sit, qui nascitur donec renascatur in Christo, peccati ex origine dicimus esse cõtagium. Vos autẽ qui hoc negatis, ea saltẽ, quæ aperta sunt, intuemini, cur nonnulli etiã dæmonem patiãtur infantes, nisi fortè & ipsos, aut esse, aut sub Diabolo esse negabitis. *Tom. 7. lib. 3. contra Iulianum Pelag. 5.*

V. Acceptam à Deo sanctitatem, iustitiam, & innocentiam, quam perdidit Adam, non sibi soli, sed etiam nobis perdidisse.

In præuaricatione Adæ omnes homines naturalẽ innocẽtiam perdiderũt.

FIrmissimè credẽdũ est ĩ præuaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatẽ & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit: liberũ autem arbitrium ille perpessus, dum suis inconsultius vtitur bonis cadẽs in præuaricationis profũda demersus est: Et nihil quẽ admodũ exinde surgere posset inuenit, suáque in æternũ libertate deceptus huius ruinæ latuisset oppressu, nisi eũ pòst Christi pro sua gratia releuasset aduẽtus, qui per nouæ regenerationis purificationẽ, omne præteritum vitium sui baptismatis lauacro purgauit. *Tom. 3. de Ecclesia. dogmatibus, cap. 22.*

Cùm tãta bona hominĩ Diabolus abstulisset, pudicitiam, cõtinentiam, charitatẽ, immortalitatem, eúmque turpem ac nudum reddidisset obsitum suis pannis, deridens eum, suo dominio obstrinxit, atque ex illo vinculo omnem prolem eius sibimet obligauit.

Turpissimis malitiæ atq;

Turpes enim pannos suscepit Adam, quãdo à Diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia: amissa

intemperãtiæ pannis posteros suos Adã obligauit.

missa tẽperantia, intemperãs effectus est: perdita charitate, malus inuentus est expoliatus immortalitate, morti propinatus est. Quid perdidit, & quid accepit? Ad hoc enim per turpissimos pannos suos posteros obligauit. Renunciemus huic damnosæ hæreditati, pupilli effecti sumus, antequàm exactor veniat tam pessimæ hæreditatis, renunciemus. *To. 6. conc. contra Iud. Pag. & Art. cap. 2.*

Libertas habendi plenã cũ immortalitate iustitiam, in paradiso periit.

Libertas periit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quod natura humana diuina indiget gratia, dicente Domino: † Si filius vos liberauerit, tunc verè liberi eritis: vtique liberi ad bene iustéque viuendum. *Tom. 7. contra duas Pelag. lib. 1. cap. 2.*

In Paradiso enim, etiam si non omnia poterat ante peccatum, quicquid tamen non poterat, non volebat: & ideo poterat omnia quæ volebat. Nunc verò sicut in eius stirpe cognoscimus, & diuina scriptura testatur,* homo vanitati similis factus est. Quis enim enumeret, quàm multa, quæ non potest, velit, dum sibiipsi, id est, voluntati eius, ipse animus eius eóque inferior caro eius non obtemperat? Ipso namque inuito, & animus plerũque turbatur, & caro dolet, & veterascit, & moritur, & quicquid aliud patimur, quod non pateremur inuiti, si voluntati nostræ nostra natura omnimodo atque ex omnibus partibus obediret. *Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 14. cap. 15.*

† *Psal. 145.*

Post peccatũ ipse animus, ipsáque caro hominis voluntati non obtemperãt.

In Paradiso caro non concupiscebat aduersus spiritũ, nec ibi erat ista pugna, vbi pax sola, sed facta transgressione postquam homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sibi sic donatus est, vt possit saltem possidere se, sed ab eo possessus, à quo deceptus, cœpit caro concupiscere aduersus spiritum: & hoc in bonis. Nã in malis non habet, contra quẽ concupiscat. Ibi enim cõcupiscit aduersus spiritũ, vbi est spiritus. Quod enim ait,* *caro cõcupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnem*, noli putare, spiritui hominis tantundem datũ. Nam spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersum te, id est, aduersus illud, quod est in te cõtra te Noluisti enim stare ad Dominũ, cecidisti. Fractus es quomo-

† *Gal. 5.*

do vas, quãdo de manu hominis in terram cadit. Fractus es. Et quia fractus es, ideo contra te es. *Tom. 10. de verbis Dom. ser. 43.*

Pro magnitudine culpę illius naturã damnatio mutauit in pœnis, vt quod pœnaliter præcessit in peccãtibus hominibus primis, etiã naturaliter sequeretur in nascẽtibus cæteris. Neque enim homo ita ex homine, sicut homo ex puluere. Puluis namque homini faciẽdo materies fuit, homo autẽ homini gignendo parens. Proinde quod est terra, non hoc est caro, quanuis* ex terra facta sit caro. Quod est autem parens homo, hoc est & proles homo. In primo igitur homine, per fœminam in progeniem transiturum vniuersum genus humanum fuit, quãdo illa coniugum copula diuinã sententiam suæ damnationis excepit. Et quod homo factus est, non cùm crearetur, sed cùm peccaret & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati & mortis originem. *Tom. 5. de ciuitat. Dei, lib. 13. cap. 3. Eadem fermè repetit eiusdem libri cap. 15.*

Quod pœnaliter præcessit in peccãtibus hominibus primis, naturaliter sequitur in nascentibus cæteris.

* *Gen. 2.*

Quod homo factus est, cũ peccaret & puniretur, hoc genuit, quantum attinet ad peccati & mortis originem. Catalogus malorum ex naturæ corruptione proficiscentium.

Quid enim aliud indicat horrenda quædã profunditas ignorantiæ, ex qua omnis error existit, qui omnes filias Adam tenebroso quodam sinu suscepit, vt homo ab illo liberari, sine labore, dolore, timore non possit? Quid amor ipse tot rerũ vanarũ atque noxiarũ, & ex hoc mordaces curæ, perturbationes, mœrores, formidines, insania, gaudia, discordię, lites, bella, insidię, iracundiæ, fallacia, adulatio, furtum, rapina, perfidia, superbia, ambitio, inuidentia, homicidia, parricidia, crudelitas, sæuitia, nequitia, luxuria, petulãtia, impudẽtia, impudicitia, fornicationes, adulteria, incesta, & cõtra naturã vtriusque sexus tot stupra, atque immunditiæ, quas turpe est etiã dicere, sacrilegia, hæreses, blasphemiæ, periuria, oppressiones innocentium, calũniæ, circumuentiones, præuaricationes, falsa testimonia, iniqua iudicia, violentiæ, latrocinia, & quicquid talium malorum in mentem non venit, & tamen de vita ista hominũ non recedit? verùm hæc hominũ sunt malorũ, illa tamẽ erroris, & peruersi amoris radice veniẽtia, cũ qua omnis filius Adam nascitur. *Ibid. li. 22. cap. 22.*

Si quem mouet, cur aliis peccatis sic natura nõ mu-

tetur humana, quemadmodum illa duorum primorũ hominum præuaricatione mutata est, vt tantæ corruptioni, quantam videmus atque sentimus, & per hanc subiaceret morti, ac tot & tantis, támque inter se contrariis perturbaretur & fluctuaret affectibus, qualis in paradiso ante peccatũ, licet in corpore esset animali, vtique non fuit: si quis hoc mouetur, vt dixi, non ideo debet existimare leue ac paruũ fuisse illud cõmissum, quia in esca factũ est, nõ quidem mala nec noxia, nisi quia prohibita. Neque enim Deus quicquam mali in illo tantæ fœlicitatis paradiso crearat atque plãtarat. Sed obedientia commendata est in præcepto, quæ virtus in creatura rationali, mater quodammodo est omnium custósque virtutum: quandoquidem sic facta est, vt ei subditam esse sit vtile: perniciosum autẽ suã, non eius, à quo creata est, facere voluntatẽ. Hoc itaq; de vno cibi genere non edendo, vbi aliorum tanta copia subiacebat, tam leue præceptum ad obseruãdum, tam breue ad memoria retinẽdum, vbi præsertim nõdum volũtati cupiditas resistebat, quod de pœna trãsgressionis postea subsequutum est, tantò maiore iniustitia violatum est, quanto faciliore posset obseruantia custodiri. *To. 5. de ciuit. Dei, lib. 14. cap. 12. Idem ferè habes super Psal. 70. enar. 2.*

Rationalis creatura sic facta est, vt ei subditam esse sit vtile.

VI. Adã per inobedientiam inquinatũ, eodem inobedientiæ peccato non tantùm mortem & pœnas corporis, sed & peccatum in omne genus humanum transfudisse.

VNusquisque quoniam ex dãnata propagine exoritur, primò sit necesse est ex Adam malus atque carnalis: quòd si in Christo renascẽdo profecerit, postea erit bonus & spiritalis. *To. 5. de ciui. Dei, lib. 15. ca. 1.* Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes ille vnus corrupit, qui per fœminam * lapsus est in peccatum, quæ de illo facta est ante peccatum. Nõdum erat nobis sigillatim creata & distributa forma, in qua singuli viueremus, sed iam natura erat seminalis, ex qua propagaremur: qua scilicet propter peccatum vitiata, & vinculo mortis obstricta, iustéque damnata, non

Nascitur homo ex Adam malus atque carnalis.

* *Gene. 3.*

Natura humana propter peccatũ Adæ vitiata, iustéque damnata.

alterius conditionis homo ex homine nasceretur : ac per hoc à liberi arbitrij malo vsu, series huius calamitatis exorta est, quæ humanũ genus origine deprauata, velut radice corrupta, vsque ad secũdæ mortis exitum, quæ non habet finem (solis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur) miseriarũ connexione perducit. *Ibidem, lib. 13. cap. 14.*

Nos certè, quod nemo Christianus ambigit, & anima & corpore mortui sumus, anima propter peccatũ, corpore propter pœnã peccati, ac per hoc & corpore propter peccatum. *Et paulò post.* Mors autem animæ impietas est, & mors corporis corruptibilitas, per quã fit & animæ à corpore abscessus. *Tom. 3. de Trinit. lib. 4. cap. 3.*

†*Gene. 2.*

Benedictionem illam quam Deus protulerat ante peccatum, dicens: † *crescite & multiplicamini, & replete terram:* nec post peccatum voluit inhibere, manstítque in stirpe dãnata donata fœcũditas, nec illã vim mirabilẽ seminum, imò etiã mirabiliorẽ qua efficiuntur & semina, inditã corporibus humanis, & quodãmodo intextam vitium peccati nõ potuit auferre, quo nobis impacta est necessitas mortis: sed vtrunque simul currit, isto quasi fluuio atque torrẽte generis humani malum, quod à parentibus trahitur, & bonum quod à creatore tribuitur. In originali malo duo sunt peccatũ atq; supplicium. In originali bono alia duo, propagatio & confirmatio. *To. 5 de ciui. Dei, li. 22. c. 24.*

In originali malo duo sunt, peccatum atque supplicium.

Viciatæ radicis mucula ita propaginis traduce per generationũ sarmẽta diffusa est, † vt nec infans quidẽ vnius diei à culpa sit primæ præuaricationis alienus, nisi per indebitam Saluatoris gratiã fuerit liberatus. Quòd si nec quidem sine peccato est, qui proprium habere nõ potuit, cõficitur vt illud traxerit alienum, de quo Apostolus dicit: † *per vnum hominem peccatũ intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes pertrãsiit, in quo omnes peccauerũt.* Quod qui negat, negat profectò primũ nos esse mortales. Si enim, vt dicit Apostolus, † per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, mors intrare nõ potuit, nisi intrante peccato. Et quoniam mors nõ natũ-

† *Iob. 14.*

† *Rom. 5.*

‖ *Ibidem.*

ræ cõditio, sed pœna peccati, sequatur necesse est pœna peccatũ. Quia verò in omnes homines mors pertrãsiuit, in omnes necesse est pertransisse peccatũ. *To. 7. de prædest. & gratia, cap. 3.*

Si in omnes homines mors pertrãsit, in omnes necesse est pertransisse peccatum.

His verbis meis ex libro meo abs te positis, ita resistẽdum putasti, vt diceres hanc formam etiam in homine malo debuisse seruari, quæ seruatur in diabolo, ne quisquam damnetur, nisi ex vitiis propriæ volũtatis, atque ideò nullum sit originale peccatum: alioquin opus eius, vt dicis, qui etiam diabolum bonum condidit, non potest approbari. Respond. Augustinus. Adiuuaret te fortasse hoc argumentum, si vt homo, ita diabol⁹ gigneret filios, eósque paterno peccato negaremus obnoxios. Nunc verò aliud est ille, qui* homicida erat ab initio, quia hominẽ ab initio, quo est homo institutus, occidit per fœminæ seductionem & in veritate per liberum arbitrium nõ stetit, cadénsque deiecit hominem: & aliud est, quod* per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerũt. Vbi euidenter expressum est exceptis cuiusque hominis propriis, cõmune omnibus hominibus originale peccatum. *Tom. 7. contra Iulianum Pelag. lib. 6. cap. 9. Lege & Epist. 157. ad Optatum.*

† *Ioan. 8.*

† *Gen. 3.*

* *Rom. 5.*

Exceptis cuiusque hominis propriis, cõmune est omnibus hominibus originale peccatum.

Post peccatum exul effectus stirpem quoque suam (*loquitur de Adamo*) quam peccando in se tanquã in radice vitiauerat, pœna mortis & dãnationis obstrinxit: vt quicquid prolis ex illo, & simul damnata, per quam peccauerat, coniuge, per carnalem concupiscentiã, in qua inobediẽtię pœna similis retributa est, nasceretur, traheret originale peccatum, quo traheretur per errores doloréque diuersos ad illud extremũ cum desertoribus Angelis vitiatorib⁹ & possessoribus & cõsortib⁹ suis sine fine suppliciũ. *Sic per vnum hominem* peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Mũdũ quippe appellauit in eo loco Apostolus vniuersum genus humanum. *Tom. 3. Enchirid. cap. 26.*

Peccatũ Adæ quantũ mali causa.

* *Rom. 5.*

Cõmendat, inquit Apostolus, suam charitatẽ Deus in nobis, quoniã cùm adhuc peccatores essem⁹, Chri-

stus pro nobis mortuus: multò magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsũ. De hac
† Ephes.2. ira dicit: † Eramus & nos natura filij iræ, sicut & cæteri.
† Hier.20. De hac ira dicit Hieremias Propheta: Maledictus dies ille, in quo natus sum. De hac ira dicit sanctus Iob:
† Iob.3. † *Pereat dies ille in quo natus sum.* De hac ira autẽ dicit
† Iob.14. idem ipse: † Homo enim natus ex muliere, breuis vitæ & plenus iracundiæ, sicut flos fœni decidit, fugit autẽ sicut vmbra, & non stabit. Nónne & huius curã fecisti, & hunc fecisti intrare in conspectu iudicum? Quis enim erit mũdus à sordibus? Ne vnus quidẽ, & si vnius diei fuerit vita eius super terram. De hac re dicit liber
† Eccl.14. Ecclesiasticus: † Omnis caro sicut vestis veterascit: testamẽtum enim à seculo: morte morieris. Itémque ipse:
† Eccl.25. † A muliere, inquit, initium est peccati, & propter illã morimur omnes. Et alio loco, † Occupatio magna
† Eccl.1. creata est omni homini, & iugum graue super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. De hac ira dicit
† Eccl.1. Ecclesiastes: † vanitas vanitatũ & omnia vanitas: quæ abũdãtia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? De hac ira vox Apostolica est: † Omnis
† Rom.8. creatura vanitati subiecta est. De hac ira plãgit Psalmista: † Ecce veteres posuisti dies meos, & substantia
† Psal.38. mea tãquã nihilũ ante te, verũtamẽ vniuersa vanitas
† Psal.89. omnis homo viuens. De hac re plãgit & alius: * Quæ pro nihilo habentur eorũ anni erũt: Mane sicut herba trãseat, manè floreat & prætereat, vespere decidat, durescat, & arescat. Quoniã defecimus in ira tua & in indignatione tua cõturbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, seculũ nostrũ in illuminatione vultus tui. Quoniã omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabũtur. Nemo liberabitur ab hac ira dei, nisi per mediatorẽ cõcilietur Deo. Vnde dicit etiam ipse mediator: † Qui nõ credit filio, nõ habebit vitam: sed ira
† Ioan.3. Dei manet super eũ. *To.7. cõtra Iulianũ Pela. lib.6. c.12.*

Audes te agmini sanctorũ Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, martyrum, sacerdotúmque miscere, (*alloquitur Iulianũ negãtẽ originale peccatũ*) cũ tibi dicant Patriarchæ, etiã paruulis natis oblata sacrifi-

cia pro peccatis, eò quòd non sit mundus à sordibus nec † infans diei vnius super terram. Cùm tibi dicant * Iob.24.
Prophetæ: * In iniquitatibus concepti sumus: Cùm ti- * Psal.50.
bi dicant Apostoli: * *Quicunque baptizati sumus in chri* * Gal.3.
sto Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: vt existimemus nos mortuos quidem esse peccato, viuere autem Deo in Christo Iesu: Cùm tibi dicant martyres, secundum Adam carnaliter natos, colluuionem mortis antiquæ prima natiuitate contrahere, vnde paruulis in baptismo dimittantur nõ propria, sed aliena peccata: Cùm tibi dicant Sacerdotes, carnali voluptate concretos, prius subire delictorum contagium, quàm vitæ huius haurire munus. His te consociari præsumis, quorum fidem debellare conaris? *Ibidem, cap.13.*

Ego per vnum hominem † in mundum intrasse pec- † Rom.5.
catum, & per peccatũ mortem, & ita in omnes homines pertransisse, in quo peccau erunt oẽs, ab initio conuersionis meæ sic tenui semper, vt teneo. Extant libri *Augustini et*
quos adhuc laïcus recentissima mea cõuersione con- *omnis eccle-*
scripsi, etsi nondũ sicut postea sacris literis eruditus, ta- *siæ de origi-*
men nihil de hac re iam tunc sentiens, & vbi disputã- *nali peccato*
di ratio poposcerat, dicens, nisi quod antiquitus didicit *constãs sen-*
& docet oĩs Ecclesia: in has videlicet magnas manise- *tentia.*
stãsq; miserias, in quibus homo † vanitati similis fact' † Psal. 143.
est, vt dies eius sicut vmbra prætereant, & sit vniuersa
† vanitas oĩs homo viuẽs, merito peccati originalis ge- † Psal.38.
nus humanum fuisse collapsum: vnde non liberat, nisi
qui dixit: † veritas liberabit vos: &, † Ego sum veritas: † Ioan. 8.
&, Si vos filius liberauerit, tũc verè liberi eritis. *Ib. c.4.* † Ioan.14.

Negare peccatũ originale, propria hæresis Pelagianorum est. *Tom.6. de hæres. ad Quoduultdeum, hær.88. lege & lib. de peccato originali contra Pelag. & Celestium. Libros sex contra Iulianum. De peccat. mer. & remiss. librum primum, & contra duas Epist. Pelag. lib.4. cap.4. & seq. de nupt. & concupisc. lib.2. cap.29.*

Meminerit hîc lector, Christum sine peccato originali natum, quoniam & absque virili semine conceptus sit, sed neque ad hæc necessario sequi, sanctissimam virginem Mariã originali peccato obstrictam fuisse: reuocanda namque sunt in mentem verba illa August. Tomo 7. de natura & gratia, cap.36. Excepta itaque sancta virgine Maria, de

qua propter honorem Domini, nullam prorsus, cum de peccatis agitur, habere volo quæstionem. *Sed & de Christo sicut & aliis innumeris pene in locis ita loquitur. To. 7. de pecc. mer. & remiss. lib. 1. cap. 20.* Solus sine peccato natus est, quem sine virili complexu non concupiscentia carnis, sed obedientia mentis virgo concepit. Sola nostro vulneri medicinam parere potuit, quæ non ex peccati vulnere germen piæ prolis emisit.

VII. Peccatum originale ab Adamo in omnes homines transfusum, verè peccatum & mortem animæ esse.

* *Rom. 6.*

NVnquid dicturi sumus * peccato mortuũ fuisse Iesum, quòd nullum habuit vnquã? Absit. Et tamen q̃ mortuus est peccato, mortuus est semel. Mors enim eius peccatũ nostrũ significauit, quos vtiq; ipsa mors occidit, cui morti mortuus, id est, vt mortalis nõ esset vlterius, peccato dicitur mortuus. Quod ergo ipse significauit in similitudine carnis peccati, hoc per eius gratiã nos agimus in carne peccati: vt quomodo ille moriendo similitudini peccati, peccato mortuus prædicatur, ita quicunq; in illo fuerit baptizatus, idem peccato, cuius in Christo similitudo, nõ veritas, eidem rei, cuius illa fuerit similitudo, moriatur. Et quomodo in illius vera carne vera mors fuit, sic fiat in veris peccatis verè remissio. Totus itaq; iste Epistolæ Apostolicæ locus si te ab ista prauitate non corrigit, nimis obduruisti. *Tom. 7. contra Iulianum Pelag. lib. 6. cap. 1.*

In Christo similitudo peccati, in aliis vero nõdum renatis, verũ peccatum.

Commendat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam cùm * adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Hoc tu dictum, exceptis paruulis, vis putari. Vbi si abs te quærã, si non sunt inter peccatores habẽdi, quomodo pro eis mortuus est, qui pro peccatoribus mortuus est? Respondebis non pro solis peccatoribus mortuum, quanuis sit etiam pro peccatorib⁹ mortu⁹. Quod quidẽ nusquã legis in diuinis auctoribus, mortuũ scilicet esse Christũ etiã pro eis qui nullũ omnino habuerunt peccatũ. Sed attende quã validis testimoniis vrgeatis. Tu dicis etiã ꝓ peccatoribus mortuũ, ego dico nõ nisi pro peccatoribus

* *Rom. 5.*

Christus nõ nisi pro peccatoribus mortuus.

mortuũ, ita vt respõdere cogaris, si nullo peccato paruuli obstricti sunt, nõ esse pro paruulis mortuũ. Dicit enim ad Corinthios: † *Quoniam vnus pro omnibus mortuus est.* Ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est. Nullo modo hic negare permitteris, non nisi pro his qui mortui sunt, mortuũ fuisse Iesũ. In *eodẽ ca.* Vide quia cõsequens esse voluit, vt intelligãtur omnes mortui, si pro omnibus mortuus est. Quia ergo nõ in corpore, testat in peccato esse mortuos omnes, si pro omnib⁹ Christus mortuus, nemo neget, nemo dubitet, qui se non negat aut dubitat esse Christianum. *In eodem capite.*

† *2. Cor. 5.*

Christus pro paruulis etiam mortuus.

Quemadmodum in Christo vera mors facta est, sic in nobis vera remissio peccatorũ: & quemadmodũ in illo vera resurrectio, ita in nobis vera iustificatio. Ait enim: † *Quid ergo dicimus? permanebimus in peccato, vt gratia abundet?* Dixerat enim superius: † *Vbi enim abũdauit peccatum, ibi superabundauit gratia.* Et ideò quæstionem sibi ipsi proponit, vtrum propter abundantiã gratiæ consequendam, in peccato sit permanendum? Sed respondit, *Absit*: Atque subiecit: *Si enim mortui sumus peccato, quomodo viuimus in illo?* Deinde vt ostenderet nos mortuos esse peccato: *An ignoratis*, inquit, † *quoniam quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus?* Si ergo hinc ostendimur mortui esse peccato, quia in morte Christi baptizati sumus: profecto & paruuli, qui baptizãtur in Christo, peccato moriuntur, quia in morte ipsius baptizantur. Nullo enim excepto dictũ est, quicunque enim baptizati sum⁹ in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et ideo dictũ est, vt probaretur mortuos nos esse peccato. Cui autẽ peccato paruuli renascẽdo moriuntur, nisi quod nascẽdo traxerũt? Ac per hoc etiã ad ipsos pertinet, quod sequitur, dicẽs: *cõsepulti enim sumus illi per baptismum in mortem: & quemadmodum surrexit Christus a mortuis per gloriã patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Si enim cõplantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erim⁹: hoc sciẽtes, quia vetus homo noster simul crucifix⁹ est, vt euacuetur corpus peccati, vt vltrà nõ seruiam⁹ peccato. Qui

† *Rom. 6.*

† *Rom. 5.*

De consecr. dis. 4. cap. vt ostenderet.

† *Rom. 6. Gal. 3.*

Ex Apostolo probat, nos vero peccato obnoxios nasci.

enim mortuus est, viuificatus est à peccato. *Et paulò post.* Atque vt ostenderet mortuos nos esse peccato, subiecit: * *An ignoratis quoniam quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte illius baptizati sumus?* Sic itaque totum istum locum concluſit, vt cœpit. Mortem quippe Christi sic insinuauit, vt etiam ipsum mortuum diceret esse peccato. Cui peccato? nisi carnis, in qua erat non peccatum, sed similitudo peccati, & ideò nomine appellat peccati. Baptizatis itaque in morte Christi, in qua non solùm maiores, verùm etiam paruuli baptizantur, ait: * Sic & vos, id est, quemadmodum Christus, sic & vos, existimate vos mortuos esse peccato, viuere autem Deo in Christo Iesu. *Tom.3.in Enchirid.ad Laurent.cap.52.*

*Rom.6. Gal.3.

*Rom.6.

VIII. Peccatum originale, quantum ad actum commissionis pertinet, vnum atque idem esse omnium, Adæ scilicet transgressionem.

POrest mouere, quomodo intelligi oporteat quod dictum est: * Masculus qui non circũciderit carne præputij sui octauo die, interibit anima illa de genere suo, quia testamentũ meũ dissipauit: Cùm hæc nulla culpa sit paruuli, cuius dixit animam perituram, nec ipse dissipauerit testamẽtum Dei, sed maiores qui eum circuncidere non curant. Nisi quia etiam paruuli non secundum vitæ suæ proprietatem, sed secundum communem generis humani originem, omnes * in illo vno testamentum Dei dissipauerunt, in quo omnes peccauerunt. *Tom.5.de ciuit. Dei, lib.16.cap.27.*

*Gen.17.

*Rom.5. Secundum cõmunẽ generis humani originem in Adam omnes peccauerunt.

Cùm enim lex euidentior postea data sit, & dicat Apostolus: * Vbi autem non est lex, nec præuaricatio: quo pacto quod legitur in psalmo verum est: * Præuaricatores æstimaui omnes peccatores terræ: nisi quia omnes legis alicuius præuaricatæ sunt rei, qui aliquo peccato tenentur obstricti? Quamobrẽ si etiã paruuli, quod vera fides habet, nascuntur non propriè, sed originaliter, peccatores, vnde illis gratiã remissionis pec-

*Rom.4.

*psal.118.

Paruuli quo modo præuaricatores.

catorum necessariam confitemur, profectò eo modo, quo sunt peccatores, etiam prꝫuaricatores legis illius, quæ in paradiso data est, agnoscuntur: vt verum sit vtrumque quod scriptum est: † *Præuaricatores æstimaui omnes peccatores terræ*: &, † *Vbi lex non est, nec præuaricatio*: Ac per hoc quia circuncisio signum regenerationis fuit, nõ immeritò paruulum propter originale peccatum, quo primum Dei dissipatũ est testamentum, generatio disperdet, nisi regeneratio liberet. Sed intelligenda sunt hæc diuina verba, tãquam dictũ sit: † Qui non fuerit regeneratus, interibit anima illius de genere eius, quia testamentum meum dissipauit, quando in Adam cum omnibus etiam ipse peccauit. *Ibidem.*

†psal.118.

†Rom.4.

Circuncisio regẽeratio nis olim signum.

†Gen.17.

Quod dicunt, infantem, morte præuentum non baptizatum, perire non posse, quoniã sine peccato nascitur: non hoc dicit Apostolus: & arbitror esse melius, vt Apostolo potius, quàm illis credamus. Dicit enim ille doctor gentiũ, in quo Christus loquebatur: † *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Et paulò post dicit: Nam iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationẽ. Proinde isti quem fortè inuenerint infantem, non ex illius vnius hominis concupiscentia procreatũ, ipsum dicam illi damnationi non esse obnoxium, nec per Christi gratiam ab illa damnatione esse liberandum. Quid est enim, ex vno delicto in condemnationem, nisi illo delicto, quo deliquit Adam? *Tom.2.epist.89.quæst.3.ad Hilarium.*

In eos qui dicunt infantem sine peccato nasci.

†Rom.5.

Delicti quo deliquit Adam omnis homo reus censetur.

Illud vnum, quo est obligata propago carnalis, quæ ab illo primo homine originem ducit, sufficere dicit (*Apostolus*) ad condemnationem. Ideò non est superfluus Baptismus paruulorum, vt qui per generationem illi condemnationi obligati sunt, per regenerationem ab eadem condemnatione liberentur. *Infrà.* Ideò sequitur & dicit: † Si enim ob vnius delictũ mors regnauit per vnum, multò magis qui abundantiam gratiæ & iustitiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Itaque sicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem, ita

†Rom.5.

per vnius iustificationem, in omnes homines ad iustificationem vitæ: sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores cõstituti sunt multi: ita per vnius obedientiam, iusti constituuntur multi. Quid ad ista dicturi sunt, aut quid eis restat, nisi vt Apostolũ errasse contendant? *Et infrà.* Per vnum* hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Sicut ab illo vno homine, sic ab eodem peccato infantes immunes esse non possunt, nisi ab eius reatu, per Christi Baptismum, resoluantur. *Ibidem.*

* *Rom.5. Infantes sicut ab vno homine Adam, sic ab eodem Adami peccato immunes nõ sunt, antequam baptizentur.*

Quanuis & in illo peccato vno, * quod per vnũ hominem intrauit in mundũ, & in omnes homines pertransijt, propter quod etiam paruuli baptizantur, possint intelligi plura peccata, si vnum ipsum in sua quasi membra singula diuidatur. Nam & superbia est illic, quia homo in sua potius esse quàm in Dei potestate dilexit: & sacrilegium, quia Deo non credidit: homicidium, quia se præcipitauit in mortem: & fornicatio spiritalis, quia integritas mentis humanæ serpentina persuasione corrupta est: & furtũ, quia cibus prohibitus vsurpatus est: & auaritia, quia plus quàm sibi sufficere debuit, appetiuit: Et si quid aliud in hoc vno admisso, diligenti consideratione inueniri potest. *Tom.3. in Enchirid. ad Laurentium, cap.45.*

* *Rom.5. In vno Adæ peccato possunt intelligi plura peccata.*

Ex voluntate peccatum est. Quærit fortè (*Pelagius*) vtrum & originale peccatum? Respondeo, prorsus & originale peccatum, quia & hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, vt & in illo esset, & in omnes transiret. *Tom.7. de nupt. & concupisc. lib.2. cap.28.*

* *Rom.5.* *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ * & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertrãsijt, in quo omnes peccauerũt.* Vnde nec illud liquidè dici potest, quod peccatum Adæ etiam non peccantibus nocuit, cùm Scriptura dicat: In quo omnes peccauerunt. Nec sic dicũtur ista aliena peccata, tanquam omnino ad paruulos non pertineant: siquidem in Adam tunc peccauerunt, quando in eius natura illa insita, in qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille vnus fuerunt: sed dicuntur aliena, quia nondũ ipsi agebant vitas proprias,

In Adam omnes peccauerunt, quãdo quicquid erat in

sed quicquid erat in futura propagine, vita vnius hominis continebat. *To.7. de peccat. mer. & rem. lib.3. ca.7.*

futura propagine, vita & natura vnius hominis cõtinebat

IX. Adæ peccatum propagatione, non imitatione transfusum esse.

ILlud diligentius intuere, quod ait Apostolus:* ob vnius delictũ multos mortuos. Cur enim ob vnius illius, & non potius ob delicta sua propria, si hoc loco intelligenda est imitatio, non propagatio? Sed attende quod sequitur: Et non sicut per vnum peccantem, ita & donum. Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Nunc dicant: Vbi locũ habeat in his verbis illa imitatio. Ex vno, inquit, in condemnationem, quo vno, nisi delicto? Hoc enim explanat, cùm adiungit: Gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Cur ergo iudicium ex vno delicto in cõdemnationẽ, gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Nõnne si nullum est originale delictũ, non solùm ad iustificationem gratia, sed etiam iudicium ad condemnationem ex multis delictis homines ducit? Neque enim gratia multa delicta donat, & non etiam iudicium multa delicta condemnat. Aut si propterea ex vno delicto in condemnationem ducuntur, quia omnia delicta quæ condẽnantur, ex illius vnius imitatione cõmissa sunt: eadem causa est, cur ex vno delicto etiam ad iustificationem duci intelligantur, quia omnia delicta, quæ iustificatis remittuntur, ex illius vnius imitatione cõmissa sunt. Sed hoc videlicet non intelligebat Apostolus, cùm dicebat * *Iudicium quidẽ ex vno delicto in condemnationem, gratia verò ex multis delictis in iustificationẽ.* Imò verò nos intelligamus Apostolum, & videamus ideò dictum ex vno delicto in cõdemnationem, quia sufficeret ad condemnationem, etiam si non esset in hominibus nisi originale peccatũ *To.7. de pecca. merit. & remissione, lib.1. ca.12. Similia inuenies Tom.2. Epist.79. ad Hilarium, quæst.3.*

* *Rom.5.*

* *Rom.5. Multi mortui ob vnius delictum, nõ imitatione, sed eius propagatione.*

* *Rom.5.*

Nam si propterea cæteri ob alterius delictum mortui sunt, quia illum in delinquendo præcedẽtem subsequentes imitati sunt: ille quoque & multò magis ob

alterius delictum mortuus est, quem diabolus delinquendo ita præcesserat, vt ei delictum etiã ipse suaderet: Adam verò nihil suasit imitatoribus suis, & multi qui eius imitatores dicũtur, eum fuisse & tale aliquid commisisse, vel non audierunt, vel omnino non credunt. Quanto ergo rectius, sicut iam dixi, diabolum principem constituisset Apostolus, à quo vno peccatũ & mortem per omnes transisse diceret, si hoc loco nõ propagationem, sed imitationem dicere voluisset? *Et paulò post.* Sicut per vnius delictũ in omnes homines ad condemnationem, ita & per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationẽ vitæ Hoc vnius delictum, si imitationem attendamus, nõ erit nisi diaboli, sed quia manifestum est de Adam non de diabolo dici, restat intelligenda nõ imitatio, sed propagatio peccati. *Ibidem, cap.13. Lege & cap.15.*

Quare Apostoli locus, Per vnĩ⁹ delictũ in omnes homines &c. Ro.5. de imitatione nõ sit intelligendus.

* *Roma.5.*

Exponãt nobis (*Pelagiani*) quare iudicium * ex vno delicto ducat in cõdemnationem, cùm ex multis delictis homines damnandi veniant ad iudicium? Aut si propterea ita dictum putant, quia initium peccati ex Adam factũ est, quod imitati cæteri sunt, vt sic ex vno illo delicto in iudicium condemnationémque traherentur, qui eum imitando multa peccarũt, cur non etiam de gratia & iustificatione sic dictum est? Cur nõ dixit similiter: Et gratia ex vno delicto in iustificationem? Sicut enim hominum multa delicta, inter illud vnum, quod imitati sunt, & iudicium quo puniuntur, media reperiuntur, ab vno quippe ad multa venerũt, vt à multis ad iudicium damnationémq; ducerentur: Sic eadem multa delicta, inter hoc ipsum vnum cuius imitatione commissa sunt, & gratiam qua dimittuntur, eodem modo media sunt, quoniã ex illo vno ad multa venerunt, vt ex multis ad gratiam iustificandi venirent. Cùm ergo in vtroq; id est, & iudicio & gratia, quod attinet ad vnũ, & multa delicta, vna eademque ratio sit, dicant isti nobis, quare iudicium dixerit ex vno delicto ducere in condemnationem, gratiam verò ex multis delictis in iustificationem: aut acquiescant, ideò sic esse dictum, quia in hac causa duo constituuntur homines: Adam, ex quo cõsistit generatio

carnalis, & Christus, ex quo regeneratio spiritalis. Sed quia tantùm ille homo, iste autem & Deus & homo, non quomodo illa generatio, vno delicto obligat, ꝙ est ex Adam, ita ista generatio vnum delictum solum soluit, quod est ex Adam. Sed illi quidẽ generationi sufficit ad condemnationem vnius delicti connexio: quicquid enim poste à homines ex malis suis operibus addũt, nõ pertinet ad illam generationem, sed ad humanã conuersationem: huic autem regenerationi non sufficit illud delictũ tantummodo soluere, quod ex Adam trahitur, sed quicquid etiã posteà ex iniquis operibus humanæ conuersationis accedit. Ideò iudicium * ex vno delicto in cõdemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. *To.2. Epist. 89. ad Hilarium, quæst.3.*

* *Rom.5.*

Peccatũ protoplasti omnes trahimus non morum imitatione, sed seminis conceptione.

Peccatũ ergo protoplasti omnes trahimus, nõ morum imitatione, sed seminis conceptione, sicut scriptum est: * Ecce enim in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Constant etiam & imitatione morum peccata, imitãdo scilicet malos. Sed vt quis imitetur malos, naturæ est initium depravatæ, qua factus est malus, & malitiosus, nõ natura à Deo cõditus malus. Ob hoc enim & natura filij iræ, ab Apostolo iã baptizati * fuisse dicimur. Omnis enim carnaliter nascens, natura filius iræ rectè dicitur, quia natura est protoplasti, quæ prior in illo, propter delictum iram iudicis Dei iustè suscepit. *Tom.7. hypog. lib.2. Vnde & de verbis Apost. serm.14.*

* *Psal.50.*

* *Ephes.2.*

X. *Propagatos ex semine Adam, in iustitiam quæ inest vnicuique propria, ea propagatione. contrahere*

De cõsecr. di. 4. cap. firmissimè.

FIrmissimè tene, & nullatenus dubites, omnẽ hominem qui per concubitum viri & mulieris cõcipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditũ, mortíq; subiectũ, ob & hoc natura iræ filiũ nasci. De qua Apostolus dicit: * Eramus enim & nos natura filij iræ, sicut & cæteri. *Tom.3. de fide ad Petrum, cap.26.*

* *Ephes.2.*

Quod dicis alienis peccatis alterum obnoxium nõ teneri, interest quatenus rectè possit intelligi. Neque

* 2. Re. 24. nunc ago, quod peccauit Dauid, &* pro peccato eius tot hominũ milia ceciderunt: & quod de anathemate contra interdictũ, * quia vsurpauit vnus, in eos qui hoc non fecerãt, nec factum fuisse nocuerãt, vindicta processit. Alia disputatio est, neque nunc terrere nos debet de hoc genere peccatorum siue pœnarũ. Parẽtum autem peccata modo quodã dicuntur aliena, & rursus modo quodam reperiuntur & nostra. Aliena quippe proprietate sunt actionis, nostra sunt cõtagione propaginis. Quod si falsum esset, profectò graue iugum *super filios Adam, à die exitus de vẽtre matris eorum, nullo modo iustum esset. *Et paulò post.* Iubes vt asseram, quẽadmodum in Christo, id est, in virtute eius, creatos paruulos sibi audeat diabolus vẽdicare. Tu assere, si potes, quomodo sibi non obscurè, sed apertè vendicet paruulos, quos immundi spiritus vexant. Si ei traditos dicis, videmus ambo suppliciũ, tu dic meritũ. Ambo cernimus pœnam: tu qui nulla mala merita dicis ex parentibus trahi, cùm Deum iustum ambo fateamur, demonstra ista pœna dignã, si potes, in infantibus culpam. *Tom. 7. lib. 6. contra Iulianum Pelag. cap. 4.*

* Iosue. 7.

Primorũ parentũ peccata, aliena sũt proprietate actionis nostra verò contagione propaginis.

* Eccl. 40.

Quod autem dixi, Nulli naturæ nocere peccata, nisi sua: ideò dixi, quoniam iusto qui nocet, non ei verè nocet, quandoquidem etiam mercedem eius auget in cœlis: sibi autem peccando verè nocet, quia propter ipsam voluntatem nocendi recipiet id quod nocuit. Possunt sanè Pelagiani ad suum dogma trahere istã sententiam, & ideò dicere paruulis aliena nõ nocuisse peccata, quia dixi, nulli naturæ nocere peccata, nisi sua, non intuentes ideò paruulos, qui vtique pertinent ad humanã naturã trahere originale peccatum, quia in primis hominibus natura humana peccauit, ac per hoc naturæ humanæ nulla nocuere peccata, nisi sua. *Tom. 1. retract. lib. 1. cap. 10.*

Peccatũ originale singulis de parẽtibus trahũt.

An verò ideò prauitas ista (*peccatum originale*) corripienda non est in homine, quia non eius propria qui corripitur, sed communis est omnibus? Imò verò corripiatur, & in singulis, quod est omnium. Non enim propterea cuiusquam nõ est, quòd ab ea nullus immunis

nis est. Peccata quidem ista originalia ideò dicuntur aliena, quòd ea singuli de parentibus trahunt, sed non sine causa dicuntur & nostra, quia in illo vno omnes sicut dicit Apostolus,* peccauerunt. *Tom. 7. lib. de correp. & gratia, cap. 6.* * Rom. 5.

Nulla, inquiunt, ratione cõceditur, vt Deus, qui propria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, sed spiritu regeneratis, nõ carne generatis. Imputat verò nõ iam aliena, sed propria: Aliena quippe erãt, quando hi qui ea propagata portarent, nondũ erant: nunc verò carnali generatione iam eorum sunt, quibus nondum spiritali regeneratione dimissa sunt. *Tom. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 3. cap. 8.*

XI. *Quomodo intelligendum sit illud Apostoli ad Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines mors pertrãsiit, in quo omnes peccauerũt.*

VOlũt ex verbis Apostoli in suum sensum homines detorquere: Vbi enim ait Apostolus: * *Per vnũ hominẽ peccatum intrauit in mundũ, & propter peccatũ mors, & ita in omnes homines pertransiit:* ibi volũt intelligi nõ peccatum pertransisse, sed mortem. Quid est ergo quòd sequitur: In quo omnes peccauerunt? Aut enim in illo vno homine peccasse dicit omnes Apostolus, de quo dixerat. Per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum: aut in illo peccato, aut certè in morte. Non enim mouere debet, quia non dixit, in qua, sed in quo omnes peccauerunt. Mors quippe in Græca lingua generis masculini est. Quodlibet ergo eligant, aut enim in illo homine peccauerunt omnes, & ideò dictum est, quoniam quando ille peccauit, in illo erant omnes: aut in illo peccato peccauerunt omnes, quia generaliter omnium factum est, quod nascẽtes tractaturi erant omnes, aut restat vt dicãt, quòd in illa morte peccauerint omnes. Sed hoc quemadmodum possit intelligi non planè video. In peccato enim* moriuntur omnes, non in morte peccant. Nam peccato præcedente, mors sequitur, non morte præce- * Rom. 5. θάνατος. * 1. Cor. 15.

dēte, peccatum. Aculeus quippe mortis est peccatum, id est, aculeus cuius punctione fit mors, non aculeus quo pungit mors. Sicut venenum si bibitur, appellatur poculum mortis, quòd eo poculo facta sit mors, non quòd morte sit poculum factum, aut à morte sit datū. Quòd si propterea non potest illis verbis Apostoli peccatum intelligi, in quo omnes peccauerunt, quia in Græco vnde translata est Epistola, peccatum fœminino genere positum est, restat vt in illo primo homine peccasse omnes intelligantur: quia in illo fuerunt omnes, quando ille peccauit, vnde peccatum nascendo trahitur, quod nisi renascendo non soluitur. Nam & sic sanctus Hilarius intellexit quod scriptum est, In quo omnes peccauerūt: ait enim, in quo, id est, in Adam, omnes peccauerunt. Deinde addidit: Manifestum in Adam omnes peccasse, quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, omnes quos genuit, nati sunt sub peccato. *Tom. 7. contra duas epist. Pelag. lib. 4. c. 4.*

ἐν παρπία *In primo homine, peccasse omnes intelliguntur, quia in illo, quasi in massa, fuerunt omnes, quando ille peccauit. Hilarius.*

Omnes, inquit (*beatus Ambrosius*) in Adam morimur: quia per vnum hominē peccatū intrauit in mundum * & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Illius igitur culpa mors omnium est. Item loco alio in eodem Euangelio: Caue ergo inquit, ne antè nuderis, sicut Adā nudatus est, mādati cælestis custodia destitutus, & exutus fidei vestimento, & sic lethale vulnus accepit, in quo omne genus occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens vulnera eius acerba curasset. Rursus in opere ipso, alio loco: Fuit, inquit, Adam, & in illo fuimus omnes. Periit Adam, & in illo omnes perierūt, &c. *Tom. 7 cont. Iulianum Pelag. lib. 1. cap. 2.*

Ambrosius super Lucā. * *Rom. 5.* *Culpa Adæ mors omniū est.* *Periit Adā & in illo omnes perierūt.*

De illis quoque Apostolicis verbis, in quibus impudentia mirabili, imò dementia, resistis fundatissimę fidei, vbi ait: *per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: frustra alium sensum nouum atque distortum, & à vero abhorrētem moliris exsculpere, affirmās ea loquutione dictum esse, *in quo omnes peccauerunt*: ac si diceretur

*Rom. 5.

propter quod omnes peccauerunt: sicut dictum est: * In quo corrigit iunior viam suam: vt scilicet non in vno homine omnes homines peccasse intelligantur originaliter, & tanquam in massæ vnione communiter, sed propterea quia primus hominum ille peccauit, id est, cùm imitantur illum, non cùm generantur ex illo. Non ergo huic sensui conuenit illa loquutio, ita dictum esse, in quo, velut dictū esset, propter quod. Nam propter hoc quisque peccat, quod sibi proponit vt peccet, vel quoquo modo quod illi est causa peccādi. Quis vero ab omni humano sensu tam sit absurdus, vt dicat, propter hoc fecit homo iste homicidiū, quia in paradiso Adam de ligno prohibito cibū sumpsit: cùm iste latrocinando occiderit hominem, nihil de Adam cogitans, sed propter hoc vt aurum quod ferebat, auferret? *Et paulò post.* Sed, inquis, si de peccati traduce loquebatur, nusquam congruentius diceret, ideo pertransiit peccatum, quia omnes sunt de coniugum voluptate generati, & adderet, in eo transiit, in quo ex tabida primi hominis carne fluxerant. Nec vides eodem modo tibi dici posse: si de imitatione peccati Apostolus loquebatur, nusquam congruentius diceret, ideo pertransiit peccatum, quia primi hominis præcessit exemplum: & adderet, in eo transiit, in quo omnes illius vnius imitatione peccauerunt. Aliquo enim istorum duorum modo loqueretur Apostolus hoc loco, si ad tuum, vel meum loqueretur arbitrium. quia ergo nec illud dixit quod tu, nec illud quod ego, nunquid vis vt credamus in his eius verbis, nec originale secundum Catholicos, nec imitatorium secundū Pelagianos intelligendum esse peccatum? Puto quod nolis. Remoue igitur ista quæ possunt ex vtraque parte momentis æqualibus dici, & si tibi placet sine contētione quid Apostolus dixerit intueri, aduerte, vt hoc diceret, quid agebat, & inuenies per vnum hominem reconciliationem Deo, eorum qui ex condemnatione totius generis liberantur gratis. Ille est primus * Adam factus ex terra, iste est secundus Adam factus ex fœmina. *Ibidem, lib. 6. cap. 12.*

Pelagiana dementia est, Apostoli verba, à propagatione peccati Adam, ad eius imitationem detorquere.

* *Psal. 118.*

* *1. Cor. 15.*

Si Apostolus (*loquitur de hoc eodem Pauli loco. Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum, &c.*) peccatum illud commemorare voluisset, quod in hunc mũdum, nõ propagatione, sed imitatione intrauerit, eius principẽ, non Adã, sed diabolum diceret, de quo scriptum est: * *Ab initio diabolus peccat.* De quo etiam legitur in libro Sapiẽtiæ: * *Inuidia autẽ diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Nam quoniã ista mors sic à diabolo venit in homines, nõ quòd ab illo fuerint propagati, sed quòd eum fuerint imitati, cõtinuò subiunxit: Imitantur autem eũ qui sunt ex parte eius. Proinde Apostolus cùm illud peccatum ac mortem * commemoraret, quæ ab vno in omnes propagatione transisset, eum principem posuit, à quo propagatio generis humani sumpsit exordium. Imitantur quidem Adã quotquot per inobedientiam transgrediuntur mandatum Dei: sed aliud est quòd exemplum est voluntate peccantibus, aliud quòd origo est cum peccato nascentibus. *Tom. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 1. cap. 9. Vide & Serm. 14. de verbis Apostoli.*

* 1. Ioan. 3.
* Sap. 2.
* Rom. 5.

Adam & exẽplum est voluntate peccãtibus, & origo cũ peccato nascentibus.

XII. Peccatum originis ex voluntario actu Adæ cõsequutum, iustè filiis eius imputari.

Hic occurrit illa quæstio, quã inter se murmurãtes homines rodere cõsueuerunt, qui quodlibet aliud in peccãdo, quã se accusare parati sunt. Dicunt enim, si Adã & Eua peccauerunt, quid nos miseri fecimus, vt cum ignorantiæ cæcitate, & difficultatis cruciatibus nasceremur, & primò erraremus, nescientes quid nobis esset faciendum: deinde vbi nobis inciperent aperiri præcepta iustitiæ, vellemus ea facere, & renitente carnalis concupiscẽtiæ, nescio qua necessitate, non valeremus? Quibus breuiter respondetur vt quiescant, & aduersus Deum murmurare desistant. Rectè enim fortasse quererentur, si erroris & libidinis nullus hominum victor existeret: cùm verò vbique sit præsens, qui multis modis per creaturam, sibi Domino seruientem, aduersum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem exhortetur, conantem adiuuet, exaudiat deprecantem: non ti-

bi deputatur ad culpam, quòd inuitus ignoras, sed quòd negligis quærere quod ignoras: neq; illud quòd vulnerata membra non colligis, sed quòd volentem sanare contemnis. *Et paulò post.* Vt autem de illo primo coniugio, & cum ignorantia, & cum difficultate, & cum mortalitate nascamur, quoniam illi cùm peccauissent, & in errorem & in ærumnam & in mortem præcipitati sunt, rerum moderatori summo Deo iustissimè placuit, vt & in ortu hominis originaliter appareret iustitia punientis, & in prouectu misericordia liberantis. Non enim damnato primo homini sic adempta est beatitudo, vt etiam fœcunditas adimeretur. Poterat enim & de prole eius quãuis carnali & mortali, aliquod in suo genere fieri decus ornamẽtúmque terrarũ. Iam verò vt meliores gigneret quàm ipse esset, non erat æquitatis: sed ex conuersione ad Deum vt vinceret quisque supplicium, quod origo eius ex auersione meruerat, non solum volentem non prohiberi, sed etiam adiuuari oportebat: Sic enim rerum creator ostẽdit, quãta facilitate potuisset homo, si voluisset, retinere, quod factus est, cũ proles eius potuit etiam superare quod nata est. *Tom. 1. de libero arbit. li. 3. cap. 19. & 20.*

Summo Deo iustissimè placuit, vt in ortu hominis originaliter appareret iustitia punientis.

Deus hominem voluntate peccantem, iusto iudicio cum stirpe damnauit: & ideo ibi quicquid etiam nõdum erat natum, meritò est in præuaricatrice radice damnatum, in qua stirpe damnata tenet hominẽ generatio carnalis, vnde sola liberat regeneratio spiritalis. *To. 7. de peccat. orig. con. & Pelag. & Celest. cap. 38.*

Deus hominẽ voluntate peccãtem iusto iudicio cũ stirpe dãnauit.

Quod dixit, nusquã scilicet nisi in voluntate esse peccatum, possunt Pelagiani pro se dictũ putare, propter paruulos, quos ideò negant habere peccatũ, quòd eis in baptismate remittantur, quia nondum arbitrio voluntatis vtuntur. Quasi verò peccatum quod eos ex Adã dicimus originaliter trahere, id est, reatu eius implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios detineri, vsquã esse potuerit nisi in voluntate, qua voluntate commissum est, quando diuini præcepti est facta trãsgressio. *Tom. 1. lib. 1. retract. cap. 15.*

Peccatũ originis quo sensu dici possit voluntarium.

Explica, inquis, quomodo peccatũ personæ illi iustè

possit ascribi, quę nec voluit peccare nec potuit. Aliud est perpetratio propriorum, aliud alienorum contagio peccatorum, quantùm quidem ad suę cuiusque vitæ pertinet actionem. Nam si vos sententiam rectã, in vestrum tortũ sensum torquere nolletis, audiretis Apostolum hoc breuiter explicantẽ*, qui vnum dixit fuisse in quo omnes peccauerunt. In illo vno mortui sunt omnes, vt moreretur vnus pro omnib** *Vnus enim pro omnibus mortuus est.* Ergo omnes mortui sunt, pro quibus Christus mortuus est. Nega igitur Christũ etiam pro paruulis mortuũ, vt eximas eos de numero mortuorum, hoc est, de contagio peccatorum. Qui fieri potest, inquis, vt res arbitrij, & cõditioni seminũ misceatur? Si fieri non posset, nõ esset vnde paruulos nõdum de corpore egressos mortuos decerneremus. Quia si Christus & pro ipsis mortuus est, ergo & ipsi mortui sunt. Quomodo? si vnus pro omnibus mortuus, ergo omnes mortui sunt. Audisne Iuliane? Hęc Apostoli verba, non mea sunt. Quid à me quęris, quo sit factũ modo, cùm videas factum esse quocũq; modo, si Apostolo credis aliquo modo, qui de Christo & de his, pro quibus mortuus est, mentiri potuit nullo modo. *Tom. 7. contra Iulianum Pelag. lib. 6. cap. 4.*

Et siquidem in melius hominum reformationem nullam prorsus esse voluisset, sicut impiorũ nulla est Angelorũ, nónne meritò fieret, vt natura, quæ Deum deseruit, quæ præceptũ sui creatoris, quod custodire facillimè posset, sua malè vtens potestate, calcauit atque transgressa est, quæ sui in se creatoris imaginem, ab eius lumine contumaciter auersa, violauit, quæ salubrem seruitutem ab eius legibus malè libero abrupit arbitrio, vniuersa in ęternum desereretur ab eo, & pro suo merito pœnam penderet sempiternam? planè ita faceret, si tantum iustus, non etiam misericors esset, suámque indebitam misericordiam multò euidentius in indignorum potius liberatione mõstraret. *Tom. III. in Enchirid. ad Laurent., cap. XXVII. plura de Ciuitate Dei, li. XXI. ca. XII. Et de libero arbit. lib. III. cap XIX. & XX.*

* Rom. 5.

*2. Cor. 5.

Pro paruulis Christus mortuus nõ esset, si peccatum originale paruulis nõ haberet.

Meritò natura humana, sua malè vtẽs potestate, & à creatoris sui lumine contumaciter auersa, in æternũ vniuersa desereretur, si iustus tãtùm, & non etiã misericors esset Deus.

XIII. Adæ peccatũ per humanæ naturæ vires vel remediũ aliud, tolli non posse, quàm per meritum vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi.

CErtus sum, animam nulla Dei culpa, nulla Dei necessitate, vel sua, sed propria voluntate in peccatum esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius vel suæ voluntatis virtute, tanquam sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte, sed gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrũ: nec omnino vllam esse animam in genere humano, cui nõ sit necessarius ad liberationem* mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus. Quæcunque autem sine gratia mediatoris & sacramento eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœna futuram, & in vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem post generationem humanã, quæ facta est ex Adam, regeneratur in Christo, ad eius pertinens societatem, & requiem post mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hæc sunt quæ de anima firmissimè teneo. *Tom. 2. Epist. 29. ad Hieronymum.*

Anima in peccatum propria voluntate lapsa.

Cui animæ necessarius mediator Christus.*

*1. Tim. 2.

Certi sumus omni animæ, etiam paruuli infantis, necessariam esse liberationem ex obligatione peccati, eamque nullam esse, nisi per Iesum Christum & hunc crucifixum. *Ibidem.*

Liberationẽ à peccato etiã paruulo, per Christũ necessariũ.

Illud enim vnum peccatũ, quod tam magnũ in loco & habitu tantæ fœlicitatis admissum est, vt in vno homine originaliter, atque (vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur, non soluitur ac diluitur, nisi per vnum * mediatorem Dei & hominũ, hominem Christum Iesum, qui solus potuit ita nasci, vt ei non opus esset renasci. *Tom. 3. in Enchirid. cap. 48.*

*1. Tim. 1.

Cùm factus est Adam, homo scilicet rectus, mediatore opus non erat: cùm verò genus humanũ peccata longè separauerunt à Deo, per mediatorem, qui solus sine peccato natus est, vixit & occisus est, reconciliari nos oportebat Deo, vsque ad carnis resurrectionem in vitam æternam: vt & humana superbia per humilitatem Dei argueretur ac sanaretur, & demonstraretur homini, quàm longè à Deo recesserat, cùm per

Post peccatũ op fuit mediatore, non in statu innocentiæ.*

Ex mediatore qui esset

Deus & homo, quã multa commoda sint cõsequuta.

incarnatum Deum reuocaretur, & per hominẽ Deum exemplum obedientiæ cõtumaci homini præberetur, & vnigenito susciptẽte formam serui, quæ nihil antè meruerat, fons gratiæ panderetur, & carnis etiã resurrectio redemptis promissa in ipso redemptore præmõstraretur, & per eandem naturã, quam se decepisse lætabatur, Diabolus vinceretur: nec tamen homo gloriaretur, ne iterum superbia nasceretur. *Ibidem ca.108.*

Christus mediator sanguine suo soluens peccata & reconciliãs nos Deo.

Recesseramus à maiestate Dei, & peccato nostro offẽderamus eum, missus est filius mediator, qui sanguine suo solueret peccata nostra, quibus separabamur à Deo, & interpositus redderet nos ei & reconciliaret, à quo auersi in peccatis nostris & delictis tenebamur. Ipse est caput nostrum, ipse est Deus æqualis Patri, verbum Dei, per quod * facta sunt omnia: Sed Deus vt crearet, homo vt recrearet: Deꝰ vt faceret, homo vt reficeret: *Tom.8.concione 2.in Psal.90.*

* *Ioan.1.*

Christus medius arbiter inter nos & Deum.

Nónne inimici Dei eramus, & malam causam habebamus aduersus Deum? Quis finiret causam istã malam, nisi ille medius arbiter? Qui nisi venerat, misericordiæ perierat iter: de quo Apostolus dicit: *Vnus enim Deus* † *vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus.* Si non homo, non mediator, quia æqualis Patri Deus: dicit in alio loco: † Mediator autẽ vnius nõ est, Deus autem vnus est inter duos mediator: Ergo Christus mediator inter hominem & Deũ, non quia Deus sed quia homo: non quia Deus æqualis Patri, sed si æqualis Patri, nõ mediator. Vt autẽ sit mediator, descendat à superiore ad inferiorem, ab æqualitate Patris faciat quod ait Apostolus: † *Semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens in similitudine hominũ factus, & habitu inuentus vt homo.* Fundat sanguinẽ suũ, deleat chirographum nostrum, componat pacem inter nos & Deum, nostrã voluntatẽ corrigens ad iustitiã illius, sententiã flectens ad misericordiã. *Ibidem concione 4.in Psal.104.*

† *Philip.2.*

Christi mediatoris officium.

† 1. *cor.15.*

Sicut in Adam † *omnes moriuntur, sic in Christo omnes viuificabuntur.* Per hanc enim Apostolicam, diuinam, clarãmque sententiã, satis euidenter elucet, neminem ire in mortem, nisi per Adam, neminem ire in vitam æternã, nisi per Christũ. Hoc est quippe omnes, & omnes, quia sicut omnes homines per primã, hoc est, per carnalem generationem pertinent ad Adam: sic omnes homines ad secundam, id est, spiritalem regenerationem veniunt, quicunque ad Christum perueniunt. Ideò ergo dictum est, & hîc omnes, & ibi omnes: quia sicut omnes qui moriuntur, non nisi in Adam moriuntur: ita omnes qui viuificabuntur, non nisi in Christo viuificabũtur. Ac per hoc quisquis nobis dixerit, quẽquam in resurrectione mortuorum viuificari posse nisi in Christo, tanquam pestis communis fidei detestandus est. *Tom.2. Epist.28. ad Hieronymum. In eãdem sententiam multa leguntur Epist.55. ad Dardanum, resp.2.*

Spirituali regeneratione opus habent quicũque ad Christum peruenire volunt.

Ex hac igitur inobedientia carnis, ex qua lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opus habet, vt non solùm ad regnum Dei perducatur, verumetiam à peccati damnatione liberetur. Simul itaque peccato & morti primi hominis obnoxij nascuntur in carne, & simul iustitiæ vitæque æternæ secundi hominis sociati, renascũtur in Baptismo. *Tom.7.de peccat.mer. & remiss.lib.1.cap.27. Lege & contra duas Epist.Pelag.lib.4.cap.4.*

XIIII. Concupiscentiam pœnam esse & effectum peccati originalis.

Inobedientia reciproca in obedientiæ pœna.

SEnserunt (*primi parentes*) nouum motũ inobedientis carnis suæ, tanquã reciprocam pœnam inobedientiæ suæ. Iam quippe anima, libertate in peruersum propria delectata & Deo dedignata seruire, pristino corporis seruitio destituebatur. Et quia superiorem Dominum suo arbitrio deseruerat, inferiorem famulum ad suum arbitrium non tenebat: nec omnino habebat subditã carnem, sicut semper habere potuisset, si Deo subdita ipsa mansisset. Et tunc ergo caro cœpit cõcupiscere aduersus spiritũ, † & spiritus aduersus carnem: cum qua controuersia nati sumus, trahentes originem mortis in membris nostris: vitiatãque natura, contentionem eius sine victoria de prima præuaricatione gestantes. *Tom.5 de ciuit. Dei.lib.13.cap.13.*

Anima dominum suo arbitrio deserẽs, famulũ ad suum arbitrium non tenet. † *Gal.5.*

In illius peccati originalis pœna, quid inobedientiæ, nisi inobedientia retributa est? nam quæ hominis est

Quia noluit

homo quod potuit, vult sã quod non potest.

alia miseria, nisi aduersus eum ipsum inobedientia eius ipsius, vt quoniam, quod potuit, noluit, quod non potest, velit? *Ibid. lib. 14. cap. 15.*

Motus impudens corporis reciproca est inobedientiæ pœna.

Gratia remota, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vnde esset indecens nuditas: & fecit attentos, reddiditque confusos. Hinc est, quod posteaquã mandatum Dei aperta transgressione violarunt, scriptum est de illis: * Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & consuerũt folia fici, & fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & anteà videbant: sed ad discernendum inter bonum, quod amiserant, & malum, in quod ceciderant. *Ibid. cap. 17.*

**Gen. 3.*

Primis parẽtibus quo modo oculi aperti.

Proinde confusi inobedientia carnis suæ, tanquam teste pœna inobedientiæ suæ consuerunt folia fici & fecerunt sibi campestria, id est, succinctoria genitalium. *Ibid. paulò infra.*

Nuptiæ in paradiso fuissent absque voluntatis & libidinis rixa.

Hunc renisum, hanc repugnantiam, hanc voluntatis & libidinis rixam, vel certè ad voluntatis sufficientiam, libidinis indulgentiam, proculdubiò nisi culpabilis inobedientia pœnali inobedientia plecteretur, in paradiso nuptiæ non haberent, sed voluntati membra ista vt cætera cuncta seruirent. *Ibid. cap. 23.*

prima hominis natura in paradiso nõ habuit, propter quod aduersus se ipsã pugnaret.

Procreandi causa commixtio corporũ aliter, quàm nunc est, fuisset, si nemo peccasset. Absit enim, vt honestissima illa fœlicitas in paradiso commotæ libidini semper obtemperaret: absit vt illa pax animi & corporis haberet aliquid, propter quod aduersus seipsam prima hominis natura pugnaret. Si ergo ibi nec seruiendum libidini, nec aduersus eam bellandum fuit, aut non ibi fuit, aut non talis, qualis nunc est, fuit. Nunc enim libidini necesse, vt repugnet, qui seruire noluerit: necesse est vt seruiat, qui pugnare neglexerit. Quorum duorum vnum est molestum, etsi laudabile: alterũ turpe & miserabile. Itaque in hoc seculo alterũ horũ castis est necessariũ, in paradiso autẽ vtrumque à beatis fuerat alienũ. *To. 7. cont. Iulia. Pelag. lib. 5 c. 10.*

Languorem concupiscẽtiæ culpa meruit, natura non habuit.

Languorem istum culpa meruit, natura non habuit: quam sanè culpam per lauacrum regenerationis Dei gratia fidelibus iam remisit, sed sub eiusdem medici manibus adhuc natura cum suo languore confligit. *Tom. 3. de continentia, cap. 7.*

Languor est quippe iste, id est, illa inobedientia, de qua in libro decimoquarto disseruimus, primæ inobedientiæ supplicium. *Tom. 5. de cuit. Des, lib. 15. cap. 6. Vide ibidem lib. 13. cap. 23. & 24. Item Tom. 9. de nupt. & concupisc. lib. 1. ca. 1. 6. 18. & seq. Item cont. duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 16. & lib. 2. cap. 14.*

CAPVT SECVNDVM, DE CONCVPISCENTIA IN RENATIS.

1. In renatis manere concupiscentiam, quam peccati fomitem Theologi appellant.

Euacuatur per Baptismum concupiscentia, non vt non sit, sed ne obsit.

IN paruulis certè gratia Dei per Baptismum eius qui venit in similitudine carnis peccati, id agitur, vt euacuetur caro peccati. Euacuatur autem non vt in ipsa viuente carne concupiscentia conspersa & innata, repentè assumatur, & non sit, sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post Baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti peruenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eámque adiuuante Deo superet, si non in vacuum gratiam eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grandibus hoc præstatur in Baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris, vt lex peccati, quę inest in membris * repugnans legi mentis, penitus extinguatur, & non sit, sed vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatũ est, cùm eidem concupiscentiæ subiecta mente seruiret, totum aboleatur, ac velut fractum non fuerit, habeatur. Ipsa verò soluto reatus vinculo, quo illam diabolus animam retinebat, & intercluſione destructa quæ hominem à suo creatore separabat, maneat in certamine, quo corpus nostrum * castigamus, & seruituti subijcimus, vel ad vsus licitos & necessarios relaxanda, vel continentia cohibenda. *Tom. 7. de pecc. mer. & remiss. lib. 1. cap. 39.*

Concupiscẽtia in renatis, nisi fortè miraculo ineffabili nõ pœnitus extinguitur.

** Rom. 7.*

Concupiscẽtia soluto reatus vinculo ad certamen manet.

** 1. Cor. 9.*

Si autem quæritur, quomodo ista concupiscētia carnis maneat in regenerato, in quo vniuersorū facta est remissio peccatorum, quandoquidem per ipsam seminatur, & cū ipsa carnalis gignitur proles parētis etiam baptizati: aut certè si in parēte baptizato potest & esse, & peccatū non esse, cur eadem ipsa in prole peccatum sit? Ad hæc respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in Baptismo: non vt non sit, sed vt in peccatū non imputetur. Quanuis autem reatu suo iam soluto, manet tamē donec sanetur omnis infirmitas nostra, proficiente renouatione* interioris hominis de die in diē, cùm exterior induerit incorruptionem: nō enim substantialiter manet, sicut aliquod corpus aut spiritus, sed affectio est quædam malæ qualitatis, sicut lāguor. Non ergo aliquid remanet, quod non remittatur, cùm sit, sicut scriptum est: † *Propitius Deus omnibus iniquitatibus nostris*, sed donec fiat. & quod sequitur: *Qui sanat omnes lāguores tuos, qui redimet de interitu vitam tuā*: manet in corpore mortis huius carnalis concupiscentia. Cuius vitiosis desiderijs, ad illicita perpetrāda non obedire præcipimur, *ne regnet* * *peccatum in nostro mortali corpore*, quæ tamen concupiscentia quotidiè minuitur in proficientibus & continentibus. *Tom.7. de nuptiis & concupisc. lib.1. cap.25.*

Dimittitur concupiscētia in Baptismo, non vt nō sit, sed vt in peccatum nō imputetur.

*2.Cor.4.

† *Psal.102.*

*Rom.6.

Concupiscētia quotidiè minuitur in proficientibus & continentibus.

Percipitur in Baptismate Christiano perfecta nouitas, & perfecta sanitas ab eis malis nostris, quibus eramus rei, non ab eis, cum quibus adhuc confligendum est, ne simus rei, cùm & ipsa in nobis sint, nec aliena sed nostra sint. Nam & vinolentiæ, consuetudine vtique malæ, quam sibi homines fecerunt, non nascendo traxerunt, resistunt pōst Baptismum, ne eos ad mala solita pertrahat: & tamen malo resistitur, dum concupiscentiæ per continentiam denegatur, quod per consuetudinem concupiscitur. *Tom.7. contra Iulianum Pelag. lib.6. cap.7.*

In Baptismate perfecta sanitas & nouitas ab eis malis quibus eramus rei, non ab eis, cum quibus confligendū est.

Iámne discernis, iámne perspicis, iámne respicis, & in Baptismate fieri omnium remissionem peccatorū, & cum baptizatis quasi ciuile bellum interiorū remanere vitiorū? Non enim talia sunt vitia, quæ iam peccata dicenda sint, si ad illicita opera spiritum concupiscentia non trahat, & concipiat, pariátque peccatū. Nec tamen extra nos sunt, quibus vincendis, cùm in hoc certamine proficienter laboramus, instādum est: nostra sunt, passiones sunt, vitia sunt, frænanda, cohibenda, sananda sunt. sed dū curātur, infesta sunt. Et si nobis ad meliora proficiētibus magis magisq; minuūtur, tamen dum hīc viuitur, esse non desinunt. Discedente hac anima pia, peribūt, in surgēte corpore, nō redibunt. *Tom.7. contra Iulianum Pel. lib.2. prope initium.*

Concupiscētia si nō cōcipiat, pariaque peccatū ipsa dicenda non est.

Quicquid illa concupiscentia carnis egit in nobis præteritorum peccatorum, siue in factis, siue in dictis, siue in cogitationibus, totū deletum est sacro Baptismate, omnia debita deleuit vna indulgētia. Restat ergo cum carne conflictus, quia deleta est iniquitas, sed manet infirmitas, ineſt, titillat delectatio illicitę concupiscentiæ: pugna, resiste, noli cōsentire, & impletur hīc: Post* cōcupiscentias tuas non eas. *Tom.10 de verbis Apostoli Serm.6. Plura ibidem. serm.5. & 12.*

Quicquid est peccatorū, sacrobaptismate deletur.

* *Eccle.18.*

II. *Concupiscentiam in Renatis, malum quidem, non tamen verè & propriè peccatum esse.*

Concupiscentia iam nō est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atque vt ea perpetrent à regina mente mēbra nō dantur, vt si non fit quod scriptum est,* Non concupisces: fiat saltem, quod alibi legitur,* Post concupiscētias tuas nō eas. *To.7. libro primo de nuptiis & concupiscentia, cap.23.*

Concupiscentia in regeneratis non est peccatum quando illi ad illicita opera nō consentitur.

* *Exod.20*

* *Eccl.18.*

Tu autem (*alloquitur Iulianum*) qui putas, quòd si malum esset concupiscētia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur. Omni reatu omnium malorū caret, non omnibus malis. Nūquid caret corruptione corporis? An nō est malum quod aggrauat animam, & errauit qui dixit:* Corpus enim corruptibile aggrauat animam? Nūquid caret ignorātiæ malo, per quod à nescientibus innumerabilia perpetrantur mala? An paruum malum est, per quod homo non percipit, ea quæ Dei sunt? *Et paulò post.* Horum itaque

Quid adhæc qui concupiscentiam in baptizatis rectā virum esse peccatū quasi ex Augustini sententia docent?

* *Sap.9*

malorum præteritus omnis reatus sacro fonte diluitur. Remittuntur ergo in renascentibus, minuũtur in proficiẽtibus. Ignorãtia minuitur, veritate magis magísque lucente: concupiscentia minuitur, charitate magis magísque feruente. *Tom.7.contra Iulianum, Pelag.lib.6.cap.5. prope finem.*

* *Roma.6. diluitur obiectio eorum qui cõcupiscẽtiam post Baptismum peccatũ esse dicunt.*

Lex peccati (*loquitur de concupiscentia*) quod etiã peccatũ appellat Apostolus, cũ dicit: * *Nõ ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius*: non sic manet in membris eorum, qui ex aqua, * & spiritu renati sunt, tanquam non sit eius facta remissio, vbi omnino plena & perfecta sit remissio peccatorum, omnib⁹ inimicitijs interfectis, quibus separabamur à Deo, sed manet in vetustate carnis tanquã superatum & peremptum, si non illicitis consensionibus quodammodo reuiuiscat, & in regnum proprium dominationémque reuocetur. Ab hac autẽ vetustate carnis, in qua est lex ista peccati, vel peccatum iã remissum, vsque adeò Spiritus vita discernitur, in cuius nouitate baptizati per Dei gratiã renascuntur, vt parum fuerit Apostolo dicere, tales non esse in peccato, nisi etiã diceret, in ipsa illos carne non esse, antequam ex hac mortali vita migrarent. *Qui enim in carne, inquit,* * *sunt, Deo placere non possunt: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Tomo 7.lib.2. de peccat.meritis & remiss.contra Pelag.cap.28.*

* *Roma.8.*

Baptisma dat omnium peccatorum indulgentiã & aufert crimina, non radit.

Dicimus enim Baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneãtur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescãt iterum resecanda peccata. *Ibidem, lib.1.contra duas Epistolas Pelag.cap.13.*

Sed tu (*alloquitur Iulianum*) tanquam in cœlo iam inter angelos immortaliter habitãs, verba infirmitatis & mortalitatis irrides, & ea exponens non secundùm meũ sensum, sed secundùm dolum tuũ, dixisse me affirmas, quòd gratia non perfectè hominem nouum faciat. Non hoc dico. Attẽde quod dico: Gratia perfectè hominem nouum facit, quando quidẽ ad corporis

immortalitatem plenámque fœlicitatem ipsa perducit. Nunc etiam perfectè innouat hominem, quãtum attinet ad liberationem ab omnibus omnino peccatis, non quãtum ad liberationem attinet ab omnibus malis, & ab omni corruptione mortalitatis, qua nunc corpus * aggrauat animam. *Tom.7.lib.6.contra Iulianum Pelag.cap.5.*

Gratia perfectè inouat hominem ab omnibus omnino peccatis.

* *Sap.9.*

III. Concupiscentiam in Renatis ab Apostolo peccatum Rom.7. appellari, quoniam ex peccato facta sit, & ad peccatum inclinet.

NObis pudendum est, quòd imperio nostro caro nõ seruit: quia hoc fit per infirmitatem, quã peccando meruimus, vocatúrque * peccatum habitãs in membris nostris. Sic est autem hoc peccatũ, vt sit pœna peccati. *Tom.7.de pecc.mer.& remiss.lib.2.cap.22.*

* *Roma.7. Cõcupiscentia in renatis nõ est peccatũ, quãdo illi ad illicita opera nõ consentitur.*

Nam ipsa quidem concupiscentia iã non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atque vt ea perpetrẽt, à regina mente mẽbra non dantur, vt si non fit quod scriptum est. * Non concupisces: fiat saltem quod alibi legitur: * Post cõcupiscentias tuas nõ eas. Sed quia modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod peccato facta est, & peccatum si vicerit, facit reum, reatus eius volet in regenerato. Quem reatũ Christi gratia per remissionẽ omnium peccatorum in regenerato, si ad mala opera ei quodammodo iubenti non obediat, valere non sinat. Sic autem vocatur peccatum (*loquitur de concupiscentia*) quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatũ: sicut vocatur lingua locutio, quã facit lingua: & man⁹ vocatur scriptura, quã facit manus: Itémque sic vocatur peccatum, quia peccatum si vincit, facit: sicut vocatur frigus pigrũ, nõ quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat. *Tom.7.de nuptijs & cõcupiscentia, lib.1.cap.23.*

* *Exod.20.*

* *Eccle.18.*

Sicut locutio dicitur lingua, et Scriptura manus sic cõcupiscẽtia nominatur peccatũ: quia peccato facta est.

* *Roma.7. concupiscẽtia peccatũ ab Apostolo dicitur.*

*Iam non ego * operor illud, sed id quod in me habitat peccatum.* Iam enim motus desideriorum malorum non ipse operabatur, quibus non consentiebat ad perpetranda peccata. Peccati autẽ nomine, quod in illo habitabat, ipsam nuncupabat concupiscentiam, quia

quia peccato facta est, & ad peccatū sibi consentiētē trahit.

peccato facta est, & si consentientem traxerit atque illexerit, concipit parítque peccatum. *Tom. 7. contra Iulianum Pelag. lib. 6. cap. 11.*

Concupiscētia peccatū dicitur, & ex ea oriātur peccata omnia.

Peccati nomine appellat, vnde oriuntur cūcta peccata, id est, ex carnali cōcupiscētia. Quicquid enim est peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus, non exoriuntur, nisi ex mala cupiditate, non exoriūtur, nisi ex illicita delectatione. Huic ergo illicitæ delectationi si resistamus, si non consentiamus, si membra velut arma non ministremus, nō regnat * peccatum in nostro mortali corpore. Peccatū enim in hac vita regnū perdit, in alia perit. *Tom. 10. de verbis Apostoli, serm. 6.*

** Rom. 6.*

Concupiscētia vocatur peccatum, nō vtique quia peccatū, sed quia peccato facta sit. Peccati descriptio.

Sed de ista concupiscētia carnis falli eos credo vel fallere, cū qua necesse est, vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mēte confligat. Sed hæc etiamsi vocatur peccatum, non vtique quia peccatū est, sed quia peccato facta est, sic vocatur: sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eam fecerit. Peccata autem sunt, quę secūdùm carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicitè fiūt, dicuntur, cogitantur: quæ transacta etiam reos tenēt, si non remittātur. Et ista ipsa carnis cōcupiscentia in Baptismo sic dimittitur, vt quanquam tracta sit à nascentibus, nihil noceat renascētibus. Ex quibus tamē, si filios carnaliter gignūt, rursus trahitur, rursúsque & nocitura nascentibus, nisi eadem forma renascētibus remittatur, & insit nihil obfutura vitæ futuræ, quoniā reatus eius generatione tractus, regeneratione dimissus est. Et ideo iam non sit peccatum, siue quòd peccato facta sit, siue quòd peccādi delectatione moueatur, etsi ei, vincente delectatione iustitiæ, non consentiatur. *Tom. 7. contra duas epistolas Pelagianorum, lib. 1. cap. 13.*

Baptizatorū filij peccatū originis contrahunt.

IIII. Concupiscentiam, quæ Paulo dicitur malum inhabitans, Lex membrorum vel carnis, Lex peccati, vel peccatum, regeneratos reos non facere.

REstat ostēdere, vtrum sicut verum est, reatu manere peccata, quę præterierūt actu: ita sit verū, quòd

quòd concupiscētia maneat actu, & prætereat reatu. Quod tamen fieri non posse volens ostendere, hoc dixisti, quod ego non dixi. Ego enim de concupiscentia dixi, quæ est in membris repugnans †legi mētis, quāuis reatus eius in omnium peccatorum remissione trāsierit: sicut è contrario sacrificiū idolis factum, si deinceps nō fiat, præterit actu, sed manet reatu, nisi per indulgētiam remittatur. Quiddam enim tale est sacrificare idolis, vt opus ipsum cùm fit, prætereat, eodémq; præterito, reatus eius maneat, venia resoluendus. Tale est carnis concupiscentia, vt maneat in homine, secum per continentiam confligente, quanuis eius reatus, qui fuerat generatione cōtractus, iam sit regeneratione transactus. Actu enim manet, nō quidem abstrahendo & illiciendo mentem, eiúsque cōsensu cōcipiendo & pariendo peccata: sed mala, quibus mens resistit, desideria commouendo. Ipse quidem motus actus eius est, quanuis mente non consentiente nō sit effectus. *Et paulò post.* Hoc vitium non potest nisi reatu tenere hominem (*ante Baptismum*) quanuis eiusdem mali bono vsu de castis coniugibus procreatum. Qui reatus, quanuis eo manente malo, soluitur in remissione omnium peccatorum per Dei gratiam, qua liberamur ab omni malo, cùm Dominus non solùm propitius sit † omnibus iniquitatibus nostris, verumetiam sanat omnes languores nostros. *Tom. 7. contra Iulianū Pelag. lib. 6. cap. 8.*

† *Rom. 7.*

Concupiscētia manet in homine, quanuis eius reatus regeneratione sit transactus.

† *Psal. 102.*

In eis ergo, qui regenerātur in Christo, cùm remissionem accipiunt prorsus omnium peccatorum, vtique necesse est, vt reatus etiam huius, licet adhuc manētis cōcupiscentiæ, remittatur, vt in peccatum, sicut dixi, non imputetur. Nam sicut eorum peccatorū, quæ manere nō possunt, quoniam cùm fiunt, prætereunt, reatus tamē manet, & nisi remittatur, in æternum manebit: sic illius cōcupiscētiæ quādo remittitur reatus auferetur. Hoc est enim, nō habere peccatū, reum nō esse peccati. Nam si quisquā, verbi gratia, fecerit adulterium, etiamsi nunquam deinceps faciat, reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgentia remittatur. Habet ergo peccatum, quanuis illud quod admisit, iam

Post actum peccati remanet culpa, quousque remittatur.

Vt liberetur à peccato, non satis est à

peccato desistere.

non sit, quia cum tempore, quo factum est, præteriit. Nam si à peccando desistere, hoc esset, nõ habere peccatum, sufficeret vt hoc nos moneret scriptura: * Fili peccasti, non adiicias iterum. Non autem sufficit, sed addidit, & de pristinis deprecare, vt tibi remittantur. Manent ergo, nisi remittantur. Sed quomodo manent si præterita sunt, nisi quia præterierunt actu, manent reatu. *Tom. 7. de nuptiis & concupiscentia, cap. 26.*

* *Eccles.*

Aduertat hîc prudens Lector, constare hinc ex Augustini sententia, primũ regeneratos in Christo remissionem accipere omnium peccatorum: deinde reatum concupiscentiæ auferri, cùm remittitur originis peccatum: tum, non habere peccatum, & reum non esse peccati, vnum & idem esse. Ex his quis non videat quantum hallucinentur illi, qui Augustini sententiam esse dicunt: Concupiscẽtiam post Baptismum relictam, verum esse peccatum. Nec vnquam dixit Augustinus, quod ipsi in Augustana Confessione fingunt: Peccatum in baptismo remitti, non vt non sit, sed vt non imputetur. Sed dixit: Concupiscentiam carnis remitti in Baptismo, non vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Vide lector, Tom. 7. de nuptiis & concupis. lib. 1. cap. 25.

Nec mireris, quod dixi, manente cõcupiscentiali lege peccati, reatũ eius solui per gratiam sacramẽti. Sicut enim facta, & dicta, & cogitata iniqua, quãtùm ad ipsos motus animi & corporis pertinet, iã præterierunt & non sunt: eis tamen præteritis, & non iam existentibus reatus eorũ manet, nisi peccatorũ remissione soluatur. sic contra in hac nõ iã præterita, sed adhuc mãnẽte lege cõcupiscẽtiæ, reatus eius soluitur, & nõ erit, cùm fit in baptismo plena remissio peccatorũ. Deniq; si cõtinuò consequatur ab hac vita migratio, non erit omnino quod obnoxium hominẽ teneat, solutis omnibus, quæ tenebant. Sicut ergo non est mirum præteritorũ dictorũ, factorũ atque cogitatorũ reatũ manere ante peccatorũ remissionẽ: sic cõtra, non debet esse mirũ, manẽtis cõcupiscẽtiæ reatũ præterire post peccatorũ remissionẽ. *To. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 2. c. 28.*

Lex quippe ista† peccati, quæ in membris est corporis mortis huius, & remissa est regeneratione spiritali, & manet in carne mortali. Remissa scilicet, quia reatus solutus est sacramẽto, quo renascũtur fideles. Manet autem, quia operatur desideria, contra quæ dimicãt & fideles. Hoc est omnino, quod funditus subruit hæresim vestram. *To. 7. contra Iulianum Pelagia. libr. 2. post initium.*

† *Rom. 7.*

Ecce quantum nos pugnam cũ mortuis habere peccatis, ille strenuus Christi miles, & Ecclesiæ fidelis Doctor ostendit. Quomodo enim peccatum † mortuum est, cùm multa operetur in nobis, reluctantibus nobis? Quæ multa? nisi desideria † stulta & noxia, quæ consentientes mergunt in interitum & perditionem, quæ vtique perpeti, eisque nõ cõsentire, certamen est, conflictus est, pugna est. Quorũ pugna? nisi boni & mali, non naturæ aduersus naturã, sed naturæ aduersus vitiũ iam mortuum, sed adhuc sepeliendum, id est, omnino sanãdum. Quomodo ergo mortuũ dicimus hoc peccatum in baptismate, sicut etiam iste vir dicit, & quomodo habitare in membris fatemur, & multa operari desideria reluctantibus nobis, quibus non cõsentiendo resistimus, sicut etiam hic vir fatetur, nisi quia mortuum est in eo reatu, quo nos tenebat, & donec sepulturæ perfectione sanetur, rebellat & mortuum? Quanuis iam non eodem modo appelletur peccatum, quo facit reum, sed quòd sit reatu primi hominis factum, & quod rebellando nos trahere nititur ad reatum, nisi adiuuet nos gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, ne sic etiam mortuum peccatum rebeller, vt vincendo reuiuiscat, & regnet. In hoc bello laborantes quàmdiu vita humana† tentatio est super terram, non ideò sine peccato nõ sumus, quia hoc quod eo modo peccatum dicitur, operatur in membris † repugnans legi mentis, etiam non sibi ad illicita consentientibus nobis. Quantum enim ad nos attinet, sine peccato semper essemus, donec sanaretur hoc malum, si ei nunquam consentiremus ad malum. Sed in quibus ab illo rebellante, & si non lethaliter, sed venialiter, tamen vincimur, in

† *Rom. 6. & 7.*

† *1. Tim. 3.*

Soluitur obiectio ex Apostolo ducta, quæ etiã recentes hæretici prohare nituntur, concupiscentiam post Baptismum esse peccatũ siue culpam.

† *Iob. 7.*

† *Rom. 7.*

Est ergo discrimen inter lethale

& veniale peccatum.
†*Matt.6.*

his contrahimus, vnde quotidie dicamus, * Dimitte nobis debita nostra. *Tom. 7. contra Iulianum Pelag. lib.2. circa finem.*

V. Concupiscentiam baptizatis non consentientibus & viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus, non nocere.

Aliud est, habere mala desideria, aliud eis consentire.
†*Eccle.18.*
†*Ibidem.*
Viuentis in gratia, gloriosa sunt aduersus cõcupiscentias certamina.
Quid sit, tradi homini desideriis suis.
†*Ioan.8.*
2.Pet.2.
†*Iacob.1.*
Illud Iacobi.1. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua, &c. quomodo intelligendum.
Cõcupiscentia discernitur à peccato vt pariens à partu.

ALiud est, habere mala desideria cordis, aliud tradi eis, vtique vt cõsẽtiẽdo eis possideatur ab eis, quod fit, cùm diuino iudicio traditur eis. Alioquĩ frustra dictum est: Post concupiscentias tuas non eas, si iam quisque reus est, quòd tumultuantes & ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur, si non eis traditur: exercens aduersus eas glorioſa certamina, si viuit in gratia. Quid tibi enim videtur, qui obseruat, quod scriptum est: * Si præstes animæ tuæ concupiscẽtias eius (quod quid est aliud, quàm desideria eius mala?) faciet te gaudiũ inimicis & inuidis tuis? Nunquid iam iste reus est, habendo tales animæ concupiscentias, quas ei præstare nõ debet, ne in gladium veniat Diabolo, & angelis eius, qui sunt inimici atque inuidi nostri? Cùm ergo dicitur homo tradi desideriis suis, inde fit reus, quia desertus à Deo, cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur. A quo * enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. *Tom.7. contra Iulianum Pelagianum, lib.5. cap.3.*

Cùm dicit Apostolus Iacobus: * Vnusquisque tẽtatur à concupiscentia sua abstractus & illectus: deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: profectò in his verbis partus à pariẽte discernitur. Pariẽs enim est concupiscentia, partus peccatum. Sed cõcupiscentia non parit, nisi conceperit: non concipit, nisi illexerit, hoc est, ad malum perpetrandum obtinuerit volẽtis assensum. Quod ergo aduersus eã dimicatur, hoc agitur ne cõcipiat, pariátque peccatũ. *Ibidẽ, cap.5.*

Absit à mente Christiana, quæ in Deo suo fidit, in eóque spe posita, eius adiutorio nititur: absit, inquam, vt mens talis quibuslibet carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quod si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ volũtatis legem, quasi lege sua mouetur: quantò magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis. *Tom.5. de ciuitat. Dei, lib.1. cap.25.*

concupiscẽtiæ motus sine culpa est in corpore non consentientis.

Non in ipso desiderio prauo, sed in nostra consensione peccamus. Ad hoc valet, quod dicit idẽ Apostolus: * Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum concupiscentiis eius. Hìc enim ostendit esse desideria, quibus non obediendo, peccatum in nobis regnare non sinimus. *Tom. 4. expositione quarundam propositio. ex epist. ad Rom. propos.17.*

Nõ in desideriis carnis, sed in cõsensione volũtatis peccam.*

In eo enim est damnatio, quòd obtemperamus & seruimus desideriis carnalibus. Si autẽ existant, & nõ desint talia desideria, nõ tamẽ his obediamus, non captiuamur, & sub gratia sumus. *Ibidem, propositi. 45.*

**Rom.6.*

Nulla ergo * condemnatio est nunc his, qui sunt in Christo Iesu: Satis ostendit, condẽnationem non esse, si existant desideria carnalia, sed si eis ad peccandum obediatur. Quod contingit his, qui sub lege constituti sunt, nondum sub gratia: nam sub lege constituti, non solùm repugnantem habent cõcupiscentiam, sed etiã captiui ducuntur, cùm obtemperãt. Non autẽ contingit his, qui mente seruiunt legi Dei. *Ibidẽ, propositi. 47.*

** Rom.8.*

Non pati aduersitatem carnis, sed duci à carne damnatio est. Et ideò, *Quod si spiritu*, inquit, * *ducimini, non adhuc estis sub lege.* Nam & superius non ait, Spiritu ambulate, & concupiscentias carnis non habueritis: sed, ne perfeceritis. Quippe non eas omnino habere, non iam certamen, sed certaminis præmium est, si obtinuerimus victoriam perseuerando sub gratia. *To. 4. expositio. epist. ad Gal. cap.5.*

** Galat.5.*

cõcupiscentiis carere nõ iã certamẽ, sed certaminis præmiũ est.

Obesset ista carnis concupiscentia, etiam tantũmodo quòd inesset, nisi peccatorum remissio sic prodesset, vt quæ in eis est, & nato & renato, nato quidem & inesse & obesse, renato autem inesse quidem, sed non obesse possit. *Tom. 7. de pecc. orig. cap. 39.*

** Rom.6.*

Cæterùm qui tangũtur huiusmodi motibus, & immobiles & in maiore charitate cõsistunt, nõ solũ non eis exhibentes * mẽbra corporis ad malè operandum, sed neque nutu cõsensionis ad exhibẽdũ consentien-

Differunt regnare peccatum, &

ipsum habitare in mortali corpore.

tes, non hæc agunt, & ideò regnum Dei possidebunt. Non enim iam regnat peccatum in eorũ mortali corpore, ad obediendũ desideriis eius, quanuis habitet in eorum mortali corpore peccatum, nondum extincto impetu consuetudinis naturalis. *Tom. 4. expositio. ad Galat. cap. 5.*

Non peccatis, in quo peccatum nõ regnat.

Aliud est enim non peccare, aliud non habere peccatũ. Nam in quo peccatum non regnat, non peccat: id est, qui non obedit desideriis eius. In quo autem nõ existunt omninò ista desideria, nõ solùm non peccat, sed etiam non habet peccatum. *Ibidem cap. 5. Lege & in Psalmum. 118. concione 3.*

VI. Carnis concupiscentiam, mortem, aliásque pœnas in baptizatis ad agonem esse relictas.

Ad recipiẽdã iustitiã post peccatũ, laboribus & molestiis homo niti debet.

CAro quæ primò facta est, nõ erat caro peccati, in qua noluit homo inter delicias paradisi seruare iustitiã. Vnde statuit Deus, vt post eius peccatum propagata caro peccati, ad recipiendam iustitiam laboribus & molestiis niteretur. Propter hoc etiam de paradiso eiectus Adam, cõtra Eden habitauit, id est, cõtra sedem delitiarum: vt significaret, quòd in laboribus, qui sunt delitiis contrarij, erudienda esset caro peccati, quæ in delitiis obedientiam non seruauit antequã esset caro peccati. Sicut ergo illi primi hoĩes, postea iustè viuẽdo, vnde meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerũt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati, etiam si remissis peccatis homo in ea iustè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. *To. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 2. cap. 34.*

Primi homines, iustè postea viuẽdo, meritò per Christi sanguinem creduntur ab extremo supplicio liberati.

Actus cõcupiscẽtiæ sine reatu est, si mẽs nõ consentit.

Agit aliquid concupiscentia carnis, & quãdo nõ exhibetur ei vel cordis assensus vbi regnet, vel membra velut arma, quib⁹ impleatur, quod iubet: actus manet, reatus præterit: agit autẽ, quid? nisi ipsa desideria mala & turpia? Non enim si bona & licita essent, eis obedire prohiberet Apostolus, dicẽs: * *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desideriis eius.* Non enim ait, ad habenda desideria eius: sed

* *Rom. 6.*

ad obediendum desiderijs eius: vt quoniam sunt in alijs maiora, in alijs minora, prout quisque in hominis interioris nouitate profecerit, in hoc agonem iustitiæ pudicitiæque seruemus, ne illis obediamus. *Tom. 7. de nuptiis & concupis. lib. 1. cap. 27.*

Concupiscẽtiæ mot⁹ maiores, vel minores, vt maior vel minor interioris hominis profectus.

In grãdibus autem baptizatis, in quibus iam ratione vtentibus, quicquid eidem concupiscentiæ mens ad peccandũ consentit, propriæ voluntatis est, deletis peccatis omnibus, soluto etiam reatu, quo vinctos originaliter detinebat, ad agonem interim manet (*concupiscentia*) non sibi ad illicita consentientibus nihil omnino nocitura, donec absorbeatur* mors in victoria, & pace perfecta nihil quod vincatur existat. *To. 7. de pecc. merit. & remiss. lib. 2. cap. 4.*

Soluto reatu ĩ baptizatis relinquitur cõcupiscẽtia ad agonem.

Concupiscẽtia nõ nocet, sibi non consentiẽtibus.

Non potuerunt ibi esse peccata, vbi spiritus nõ dico non consentit concupiscentiæ carnis, sed nec concupiscit* aduersus carnem, quia nec caro aduersus eum, illa ineffabili salute perfecta, quæ nunc non fit in Baptismo, vbi remittũtur quidem cuncta peccata, sed remanent carnalium concupiscẽtiarum mala, cum quibus post baptismum, si tamen proficiunt, exerceant siue coniugati gloriosa, siue continẽtes gloriosiora certamina, ꝙ & ipse confiteris. *To. 7. cont. Iulia. Pelag. li. 6.*

* *1. Cor. 15.*

Si remittũtur in Baptismo cũcta peccata, & relinquitur cõcupiscẽtia, necessũ est concupiscẽtiã relictã nõ esse peccatum.

Quanuis enim & ipsa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit, tamen bonus eius vsus gloriosissimos martyres fecit. Et ideò non solùm ipsa, sed omnia seculi huius mala, dolores laborésque hominum, quãquam de peccatorũ, & maximè de peccati originalis meritis veniãt, vnde facta est & ipsa vita vinculo mortis obstricta, tamen & remissis peccatis remanere debuerunt, cum quibus homo pro veritate certaret, & vnde exerceretur virtus fidelium: vt nouus homo per testamentum nouum, inter mala huius seculi, nouo seculo præpararetur, miseriã, quam meruit vita ista damnata, sapienter tolerans, & quia finietur, prudenter gratulans, beatitudinem verò, quam liberata vita futura sine fine habitura est, fideliter & patienter expectans. *Tom. 3. de Trinitate, lib. 13. cap. 16.*

* *Galat. 5.*

Continentiũ certamina cũ concupiscentia gloriosiora, quàm cõiugatorum.

Pœnarum ex originis peccato relictarũ bonus potest esse vsus.

Qui autẽ dicunt: Si peccato mors ista corporis acci-

Pœnù relictis post peccatũ remissum erudimur, exercemur, proficientes in agone iustitiæ.

** Genes. 3.*

disset, nõ vtique post remissionem peccatorum, quam redemptor noster nobis tribuit, moreremur: non intelligunt quomodo res, quarum reatum, ne post hanc vitam obsint, Deus soluit, tamen eas ad certamẽ fidei sinit manere, vt per illa erudiantur & exerceãtur proficientes in agone iustitiæ. Posset enim & alius hoc nõ intelligẽs dicere. Si propter peccatum dixit Deus homini: ¶ In sudore vultus tui edes panẽ tuum, & spinas & tribulos pariet tibi terra, quare & post remissionem peccatorum labor hic permanet, & hęc dura & aspera parit etiam terra fidelium? *Et paulò post.* Verùm quia & tales non desunt quemadmodum eis hac quæstione proposita respondemus, dicẽtes, ante remissionem esse illa supplicia peccatorum, post remissionem autem, certamina exercitationẽsque iustorũ: ita & illos, quos de morte corporis similiter mouet, respondere debemus, vt eã & peccato accidisse fateamur, & post peccatorum remissionẽ, vt magnus timor eius à proficientibus superetur, ad certamen nobis relictam esse non dedignemur. *Tom. 7. de pecc. mer. & remiss. lib. 2. cap. 33. & 34. Vide & Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 13. cap. 4. & lib. 22. cap. 23.*

Dura & aspera huius vitæ, ante remissionẽ, supplicia sunt peccatorum: post remissionẽ, certamina exercitationesq; virtutum.

Baptizatus es, mundatus es, vnctus es oleo, restauratum est corpus tuum ad priorẽ statum primi illius hominis ante peccatum: noli postmodum malè secutus esse, ad agonẽ produceris, contra Diabolum vitiorum principem dimicabis, in arena huius mundi: vtræque partes, Christi scilicet, & Diaboli, infinita populi multitudo te spectat luctantem, & quis nam vincat vide omnem turbam in vna intentione pendentem. Non de te triumphet pars Diaboli. Si vis vincere, noli de te præsumere: sed illi assigna victorię gloriã, qui tibi donat, vt victorię feras palmam. Vis vincere? Caput prius contere inimici, excludẽdo de corde tuo suggestiones Diaboli. Vis vincere? Manus tuæ fortes inueniãtur in bono opere. Vis vincere? Fige pedes, non nutent vestigia tua, frequentãdo spectacula, & deserẽdo Ecclesiam. Sed vt hanc etiam in tam magno agone, in tam grandi luctamine possis implere victoriã, mittat tibi Dominus † auxilium de sancto, & de Syon tueatur te.

† *Psal. 19.*

Tom. 9. de cataclys. cap. 2. Plura Tom. 4. de continentia, c. 3.

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO. CAP. III.

1. Liberum arbitrium non esse rem de solo titulo, aut titulum sine re.

In animæ liberum est arbitriũ, vt seruiat deo, volũtate nõ necessitate.

EST quoniam peccari non dubium est, nec hoc quidem dubitandum video, habere animas liberum voluntatis arbitrium. Tales enim seruos suos meliores esse Deus iudicauit, si ei seruirent liberaliter. Quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate seruirent. *Tom. 1. de vera religione, cap. 14.*

Absurda quæ consequerentur, sublato libero arbitrio.

Quod liberum arbitrium, si non dedisset Deus, iudicium puniendi nullum iustum esse posset, nec meritum rectè faciendi, nec præceptum diuinum, vt ageretur pœnitentia de peccatis, nec ipsa intelligentia peccatorum, quam nobis Deus per Dominum nostrum Iesum Christum donauit, quia qui non volũtate peccant, non peccant. *Et paulò post.* Peccata, vt dixi, nisi libera voluntas esset in nobis, peccata non essent. Si quis enim, verbi causa, ligaretur ab aliquo cæteris mẽbris, & de manu eius falsum scriberetur, sine eius propria voluntate: quæro si hoc iudici patefieret, possit hunc hominem falsitatis crimine condemnare? *Tom. 6. in disputatione 2. contra Fortunatum.*

peccata sine libera volũtate peccata non essent.

** Rom. 7.*

Impũ per liberum arbitriũ subdũt se sanandos medico deo, & per humilitatem pœnitentiæ sanantur.

** Psal. 93.*

Obedientiã nostram re-

Libera voluntate faciunt homines consuetudinem, quam cùm fecerint, facilè superare non possunt. Ipsi ergo sibi de seipsis fecerũt, quòd cõtraria *lex habitet in membris eorũ. Sed qui concipiunt timorem Dei, & per liberum arbitrium subdunt se sanandos optimo medico, & sicut bono curatori, ita & misericordi creatori, per humilitatẽ confessionis & pœnitẽtiæ sanãtur. *To. 6. in actũ cũ Fœlice Manich. lib. 2. ca. 8. Lege & ca. 12.*

Nisi libero arbitrio intelligeremus atque saperemus, non nobis præciperetur, dicente scriptura: *Intelligite ergo, qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite. Eo ipso quippe, quo præceptum & imperatum

quirit deus, quæ nulla potest esse sine libero arbitrio.

est, vt intelligamus atque sapiamus, obedientiam nostram requirit, quæ nulla potest esse sine libero arbitrio. *Tom.2. Epist.46.ad Valentinum.*

**Ioan.8. Pelagiani non dãnantur, quòd liberum arbitrium asserant, sed quod credant illud sine Dei auxilio ad benè agendum sufficere.*

Nam est ita vt loqueris (*dixerat Pelagianus ab Augustino negari liberum arbitrium*) quicũque ita dixisti, non est ita, multum falleris, vel fallere meditaris, non liberum negamus arbitrium, sed si * vos filius liberauerit, verè liberi eritis. *Et paulò post.* Liberum in hominibus esse arbitrium, & Deum esse nascentiũ conditorem vtrique dicimus: non hinc estis Celestiani & Pelagiani, liberum autem quenquam esse ad agendum bonum sine adiutorio Dei, & nõ erui paruulos à potestate tenebrarum, & sic transferri in regnum Dei, hinc estis Celestiani & Pelagiani. *Tom.7.de nuptiis & concupisc. lib.2.cap.3. Idem fermè habet lib.3.cont. Iulian Pelag.ca.1.*

**Rom.7.*

Neque voluntatis arbitrium ideò tollitur, quia iuuatur, sed ideò iuuatur, quia non tollitur. *Tom.2. epist. 89.ad Hilarium, quæst.2.*

In libero arbitrio habet homo, vt credat liberè, & accipiat gratiã, qua adiutus, nõ peccet, sed legem impleat.

Quod autem ait (*Apostolus*): * Non enim quod volo, hoc ago, sed quod nolo, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est: satis quidem lex ab omni criminatione defenditur. Sed cauẽdum, ne quis arbitretur his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium, quod non ita est. Nunc enim homo describitur sub lege positus ante gratiam. Tunc enim peccatis vincitur, dum viribus suis iustè viuere conatur, sine adiutorio liberantis gratiæ Dei. In libero autem arbitrio habet vt credat liberè, & accipiat gratiã, vt iam illo, qui eam donat liberante & adiuuante nõ peccet: atque ita desinat esse sub lege, sed cum lege vel in lege, implẽs eam charitate Dei, quod timore nõ poterat. *To.4.in exposit. quarundam propositionum ex epist.ad Rom.propos.44. Idem fermè legitur, Tom.4.ad Simplicianum, lib.1.quæst.1.*

Sine libera volũtate homo rectè facere non potest.

Neque fideles fiũt, nisi libero arbitrio, & tamen illius gratia fideles fiunt, qui eorum à potestate tenebrarum liberauit arbitriũ *To.2.epist.107.ad Vital.prope initium.*

Si homo aliquod bonum est, & non posset nisi cùm vellet, recte facere, debuit habere liberam volũtatem, sine qua rectè facere nõ possit. Non enim quia per illam etiam peccatur, ad hoc eam Deum dedisse credẽ-

dũ est. Satis ergo causæ est, cur dari debuerit, quoniã sine illa homo non potest rectè viuere. Ad hoc autem datam vel hinc intelligi potest, quia si quis ea vsus fuerit ad peccãdum, diuinitus in eum vindicatur. *Et paulò post.* Deus cùm peccantẽ punit, quid videtur tibi aliud dicere, nisi, cur nõ ad eam rem vsus es libera voluntate, ad quã tibi eã dedi, hoc est, ad rectè faciendũ? Dein de illud bonũ, quo commendatur ipsa iustitia in damnandis peccatis, rectèque factis honorãdis, quomodo esset, si homo careret libero voluntaris arbitrio? Non enim aut peccatũ esset, aut rectè factũ, quod nõ fieret volũtate. Ac per hoc & pœna iniusta esset & præmiũ, si homo voluntatem non haberet liberam. *To.1.lib.2. de libero arbit.cap.1. Lege & lib.1.cap.vltimum.*

Ergo & in peccatis, & in rectè factis homo liberũ habet arbitrium.

Animã irrationalem quidem (*clamat veritas*) peccare non posse, quia nec præcepta rationis potest accipere neque ad beatitudinẽ peruenire, sed in suo gradu seruare ordinẽ naturæ, quem acceperit. Rationalẽ autem quia potest rectè factorum rationabilia præcepta percipere, & rectè factis ad æternã beatitudinem peruenire, si hoc peccando noluerit, iustè ad inferiora damnari, quia inter ipsam & Deum non separat, nisi volũtas praua. *Tom.6.de fide contra Manich.cap.44.*

Anima rationalis ab irrationali libero differt arbitrio.

Datum est enim animæ liberum arbitriũ, quod qui nugatorijs rationib⁹ labefactare conãtur, vsque adeò cæci sunt, vt ne ista ipsa quidem vana atque sacrilega propria volũtate se dicere intelligãt: nec tamen ita liberũ arbitrium animæ datũ est, vt quodlibet eo moliens vllam partem diuini ordinis legíque perturbet. Datum est enim à sapientissimo atque inuictissimo totius creaturæ Domino. Sed ista vt videnda sunt, videre paucorum est, neque ad hoc quisquam, nisi vera religione, fit idoneus. *To.1.de quantitate animæ, cap.36.*

Nugatores & cæci sũt, liberum negantes arbitrium.

Non est ergo indignũ, vt Deus dicat: * Ite in ignem æternũ, eis, qui eius misericordiã per liberũ arbitrium respuerũt: & dicat: venite benedicti Patris mei, percipite regnũ, eis, qui per liberũ arbitriũ fidẽ eius susceperunt, peccata sua confessi sunt, pœnitentiã egerunt, displicuerunt sibi quales fuerũt: & quales per eum facti sunt, placuerũt. *To.6.in act.cũ Fel.Manich.li.1 c.8.*

** Matt.25.*

Per liberum arbitrium, auxiliante Deo, susceptio fidei, peccatorum confessio & pœnitentia peragitur: igitur non solùm in retinenda, sed etiam in acquirenda iustitia cooperatio nostra locum habet.

Rationalis creatura cùm creatorem Deũ suum contumaci inobedientia deserit, & per suum liberum arbitrium peccatis se inuoluit, per illius iustum iudicium supplicio misera afficitur. *Tom.6. contra Secund. Manich.cap.19.*

II. *Liberum arbitrium, quantumuis per prævaricationem Adæ viribus attenuatum, & inclinatum, non tamen penitus omissum esse, aut extinctum.*

Liberũ arbitriũ gratia Dei adiutũ, valet ad bene pieque viuendum.

PEccato Adæ liberum arbitrium de hominum natura perijsse non dicimus, sed ad peccandum valere, in hominibus subditis Diabolo: ad bene autem pieque viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta. *Tom.7.lib.2.contra duas epistolas Pelag.cap.5.*

1. Retract. cap.6.

Ego dico peccatum non esse, si non propria voluntate peccetur, hinc esse & præmium, quia propria voluntate rectè facimus: aut si pœnam meretur, qui peccat inuitus, debet & præmium mereri, qui bene facit inuitus. *Tom.6.contra Fortunatum Manich.disp.2.*

Peccato primi hominis perijt libertas illa, quæ fuit in paradiso, non tamen simpliciter libertas.

Quis autem nostrûm dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem perijt per peccatũ, sed illa quæ in paradiso fuit habendi plenam cũ immortalitate iustitiã, propter quod natura humana, diuina indiget gratia, dicente Domino: * Si vos filius liberauerit, tũc verè liberi eritis: vtique liberi ad bene iustéque viuendum. *Tom.7.contra duas Epistolas Pelag.lib.1.cap.2.*

**Ioan.8.*

Quod autem ait: **Caro concupiscit aduersus spiritũ, spiritus autẽ aduersus carnẽ:* hæc enim inuicẽ aduersantur, vt nõ ea quæ vultis, faciatis: putant hic homines liberum voluntatis arbitrium negare Apostolũ nos habere. Nec intelligunt hoc eis dictum, si gratiam fidei cõceptam tenere nolũt, per quam solam possunt spiritu *ambulare, & cõcupiscẽtias carnis nõ perficere. Si ergo nolunt eam tenere, non poterũt ea. quæ volũt, facere. Volunt enim operari opera iustitiæ, quæ sunt in lege, sed vincuntur à concupiscentia carnis, quam sequẽdo, deserunt gratiam fidei. Vnde & ad Romanos dicit:* Prudẽtia carnis inimicitia in Deũ: Lege enim Dei non est subiecta, neque enim potest. Cùm enim charitas* legẽ impleat, prudentia verò carnis cõmoda temporalia cõsectando, spiritali charitati aduersetur, quomodo potest lege Dei esse subiecta? *Tom.4. in epist. ad Galat.cap.5.circa medium.*

** Galat.5.*

Liberum arbitrium non repugnare illi Apostoli verbis: vt nõ ea quæ vultis, faciatis.

** Ibidem.*

** Roma.8.*

** Roma.13.*

Charitas legem implet.

Stoici liberas posuerũt voluntates.

Stoici laborauerũt causas rerum ita distinguere, vt quasdam subtraherent necessitati, quasdam subderent: atque in his, quas esse sub necessitate noluerunt, posuerunt etiam nostras voluntates, ne videlicet non essent liberæ, si subderẽtur necessitati. Si enim necessitas nostra illa dicenda est, quæ nõ est in nostra potestate, sed etiamsi nolumus, efficit quod potest, sicut est necessitas mortis: manifestum est, voluntates nostras, quibus rectè vel perperàm viuitur, sub tali necessitate nõ esse. Multa enim facimus, quæ si nollemus, non vtiq; faceremus. Quò primitus pertinet ipsum velle: nã si volumus est, si nolumus non est. Nõ enim vellemus si nollemus. Si autem illa definitur esse necessitas secundũ quã dicimus necesse esse vt ita sit aliquid vel ita fiat, nèscio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis. Neque enim & vitã Dei & præsciẽtiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus: Necesse est Deũ sẽper viuere, & cũcta præscire: sicut nec potestas eius minuitur, cũ dicitur, mori fallíque non posse. Sic enim hoc nõ potest, vt potius si posset, minotis esset vtiq; potestatis. Rectè quippe omnipotẽs dicitur: qui tamen mori & falli non potest. Dicitur enim omnipotens, faciendo quod vult, non patiendo quod non vult. Quod si ei accideret, nequaquã esset omnipotens. Vnde propterea quædam nõ potest, quia omnipotens est. Sicut etiam cũ dicimus, necesse est, vt cũ volumus, libero velimus arbitrio: & verum proculdu-

Voluntates nostræ, quibus rectè vel perperam viuitur, sub cogente nulla necessitate sunt.

Liberũ arbitrium necessitati nõ subiicitur, quæ adimat libertatem.

bio dicimus, & non ideo ipsum liberum arbitriũ necessitati subiicimus, quæ adimit libertatem. Sũt igitur nostræ voluntates, & ipsæ faciunt quicquid volendo facimus, quod non fieret si nollemus. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 5. cap. 10.*

Motus voluntatis, nisi in hominis potestate esset, neque laudandus esset neque culpãdus.

Motus quo huc aut illuc volũtas cõuertitur, nisi esset volũtarius, atque in nostra potestate, neque laudãdus, cũ ad superiora, neque culpãdus homo esset, cùm ad inferiora detorquet quasi quẽdam cardinẽ volũtatis: neque omnino monendus esset, vt istis neglectis æterna vellet adipisci, atq; vt malè nollet viuere, vellet autem bene. Hoc autem monẽdum nõ esse hominẽ quisquis existimat, de hominũ numero exterminandus est. *Tom. 1. lib. 3. de lib. arb. cap. 1.*

Voluntas nostra in nostra potestate atque libera est.

Volũtas nostra nec volũtas esset, nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in nostra potestate, libera est nobis. Nõ enim est nobis liberũ, quod in potestate nõ habemus, aut potest nõ esse quod habemus. *Ibi. ea. 3.*

Voluntas est animi motus cogẽte nullo ad aliquid vel non amittendum, vel adipiscendum. *To. 6. de duabus animabus, contra Manich. cap. 10.*

Et peccatũ & rectè factum in libero volũtatis arbitrio est.

Meritum pœnæ, peccatum: & meritũ præmij, rectè factum est? nec peccatum nec rectè factum imputari cuiquam iustè potest, qui nihil fecerit propria volũtate. Est igitur & peccatum & rectè factũ in libero voluntatis arbitrio. *Tom. 4. 83. quæst. q. 24.*

Esse in homine liberũ arbitriũ, per scripturas sanctas à Deo reuelatum.

Reuelauit autẽ nobis (Deus) per scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitriũ. Quo modo autem reuelauerit, commemoro vos, non humano eloquio, sed diuino. Primùm, quia ipsa diuina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa prȩmia peruenireꝛ. *Tom. 7 de gratia & libero arbitrio, cap. 2.*

Ex præceptis homini à Deo propositis liberum probatur arbitrium.

Ipse ab initio* fecit illũ, & reliquit illũ in manu cõsilij sui. Si volueris, cõseruabis madata, & fidẽ bonam placiti. Apponet tibi ignẽ & aquã, ad quodcũque volueris extẽdere manũ tuã. In conspectu vita & mors, & quodcũq; placuerit, dabitur ei. Ecce apertissimè videmus expressum liberũ humanæ volũtatis arbitriũ,

Probatur liberum arbitrium varijs locis noui Testamenti.

Quid illud, quòd tã multis locis omnia mandata sua † custodiri & fieri iubet Deꝰ? Quomodo iubet, si nõ est liberum arbitrium: Quid beatus ille, de quo Psalmus dicit, † quòd in lege Domini fuit volũtas eius, nónne satis indicat, volũtate sua hominẽ in lege Dei consistere? Deinde tam multa mãdata, quæ ipsam quodãmodo nominatim conueniunt voluntatem: sicut est, * *Noli vinci à malo*: & alia similia: sicut sunt: *Nolite fieri sicut equus & mulus, in quib⁹ nõ est intellectus*: Et, * *Noli repellere consilia matris tuæ*. Et, † *Noli esse sapiẽs apud temetipsum*. Et, *Noli deficere à disciplina Domini*: Et, *Noli negligere legẽ*. Et, * *Noli abstinere benefacere egẽti*: Et, * *Noli fabricare in amicũ tuũ mala*. Et, * *Noli intendere fallaci mulieri*: Et, * *Noluit intelligere, vt bene ageret*: Et, *Noluerunt accipere disciplinã*: & innumerabilia talia in veteribus libris diuinorũ eloquiorum quid ostẽdunt, nisi liberũ arbitrium voluntatis humanæ? In libris etiam nouis Euangelicis & Apostolicis, quid aliud ostenditur, vbi dicitur: * *Nolite vobis condere thesauros in terra*: Et, * *Nolite timere eos, qui occidũt corpus*: Et, *Qui vult venire post me, abneget semetipsum*: Et, * *Pax in terra hominibus bonæ volũtatis*: Et quod dicit Apostolus Paulus, * *Quod vult faciat, non peccat si nubat: qui autem statuit in corde suo non habens necessitatem, potestatẽ autẽ habens suæ voluntatis, & hoc statuit in corde suo seruare virginẽ suã, benè facit*. Itẽ dicit: * *Si autẽ volẽs hoc facio, mercedẽ habeo*. Et alio loco: * *Sobrij estote, iusti, & nolite peccare*. Et iterũ: * *Vt quẽadmodũ pr̃optus est animus volũtatis, ita sit & perficiendi*. Et ad Timoth. dicit: *Cùm enim in delicijs egerint in Christo, nubere volunt*. Et alibi. *Sed & omnes, qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patiẽtur*. Et ipsi Timotheo: * *Noli negligere gratiam, quæ in te est*. Et ad Philemonem: * *Ne bonum tuum velut ex necessitate esset, sed ex voluntate*. Seruos etiam ipsos monet, vt Dominis suis ex animo seruiant, cum bona voluntate. Item Iacobus: * *Nolite itaque errare, fratres mei, & nolite in personarum acceptione habere fidẽ Domini nostri Iesu Christi, & nolite detrahere de alterutro*. Itẽ Ioãnes in epistola sua: * *Nolite diligere mũdum*: & cætera huiusmodi, nẽpe vbi dicitur: Noli hoc, & noli illud, & vbi ad aliquid faciẽdum, vel

* Rom. 12.
* Psal. 31.
* Prouer. 1.
* Prouer. 3. Ibidem.
* Hebr. 3.
* Prouer. 3.
* Ibidem.
* prouer. 5.
* Psal. 35.
* Psal. 77.
* Math. 6.
* Math. 10
* Luc. 20.
* 1. Cor. 7.
* 1. Cor. 9.
* 2. cor. 8.
* 1. Tim. 5.
* 2. Tim. 3.
† 1. Tim. 4.
* Iacobi 2.
* 1. Ioan. 2.

non faciendum in diuinis monitis opus volũtatis exigitur, satis liberũ demõstratur arbitrium.† Nemo ergò Deum causetur in corde suo, sed sibi imputet quisque cùm peccat. Neque cùm aliquid secũdum Deum operatur, alienet hoc à propria volũtate. Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum, tũc speranda est boni operis merces, ab eo, de quo dictũ, † Qui reddet vnicuique secundum opera sua. *Ibidem paulò post.*

Matth.16. Roma.2.

**Nemo cùm peccat, Deũ accuset, sed seipsum. Nemo cùm aliquid secundũ Deũ operatur, alienet hoc à propria voluntate. Quid ad hæc, qui Deum peccati auctorem esse blasphemant, & qui liberũ arbitrium post peccatum rem esse de solo titulo docent, aut in actionibus, quæ sunt secundum Deum, nihil agere, nihil cooperare Deo adiuuanti, sed tantùm pati vel agi affirmant?*

Iam diximus & probauimus per diuinas scripturas, esse liberum arbitriũ, Deũ autem esse liberi arbitrij iustum iudicem, remuneratorẽ fidelium, eique se subiicientium, & volentium sanari. *Tom.6. de actis cũ Felice Manichæo, lib.2 cap.8.*

Ist igitur liberum arbitrium circa opera tã pia quàm mala.

Ex libro contra Secundinũ intelligitur, Manichæos sensisse ad consensionem cogi voluntatẽ ab obiecto.

Est igitur liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, Catholicus nõ est: & quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonũ opus, id est, quod ad eius sanctũ propositum pertinet, nec incipere, nec perficere possit Catholicus est. Quibus enim dicitur in psalmis, nisi liberum arbitrium habentibus: * *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos?* Itẽ à Domino in Euãgelio discipulis: * *Omnis qui audit verba mea hæc, & faciet ea.* Et item * *Vos amici mei estis si feceritis, quæ ego mando vobis.* Et ab Apostolo Corinthijs: * Hoc enim vobis vtile est, qui nõ solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nũc verò & facto perficite, vt quẽadmodũ promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi. *Et paulò post.* Quomodo autem vnicuique * secũdum sua opera redderetur in die iudicij, nisi liberũ esset arbitrium? *Et iterũ.* In omni itaque opere sancto prior est

Liberum arbitrium negãs, Catholicus nõ est.

* Psal.33.
* Matt.7.
* Ioan.15.
* 2.Cor.8.

Matth.16. Roma.2. In omni ope

est volũtas Dei, posterior liberi arbitrij: id est operatur Deus, cooperatur homo. *To.7. Hypog.li.3.circ.med.*

Liberũ arbitriũ hominibus esse, certa fide credimus, & prædicamus indubitanter. *Ibidem prope finem.*

Quantũ potuimus, egimus cum istis vestris & nostris fratrib⁹, vt in fide sana Catholica perseuerẽt. Quę neque liberũ arbitriũ negat, siue in vitã malã, siue in bonã, neque tantũ ei tribuit, vt sine gratia Dei valeat aliquid, siue vt ex malo cõuertatur in bonũ, siue vt in bono perseuerãter ꝓficiat, &c. *Et paulò post.* Attẽdite quid per Salomonẽ moneat Spirit⁹ sanctus: Rectos cursus, inquit, fac pedibus tuis, & vias tuas dirige, ne declines in dexterã, neque in siniſtram, auerte autem pedẽ tuũ à via mala. Vias enim quę à dextris sunt nouit Dominus: peruersæ verò sunt, quæ à siniſtris sunt. Ipse autẽ rectos faciet curs⁹ tuos, itinera autẽ tua in pace producet. In his verbis sanctæ scripturę considerate fratres, quia si non esset liberum arbitriũ, nõ diceretur: rectos cursus fac pedib⁹ tuis, & vias tuas dirige, ne declines in dexterã, neque in siniſtrã. *Tom.2. epist.47. ad Valentinũ.*

sanctò operatur Deus, cooperatur homo. Hominibus inesse liberũ arbitrium, certa fide credendum. Fides sana Catholica liberum arbitrium siue in vitã malam siue in bonam non negat.

† Prouer. 4.

III. In potestate hominis esse facere vias suas malas.

AVt facite † arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malũ. Cùm ergo dicit, aut hoc facite, aut illud facite, potestatẽ indicat nõ naturam. Nemo enim nisi Deus facere arborẽ potest, sed habet vnusquisque in voluntate aut eligere quæ bona sunt, & esse arbor bona, aut eligere quæ mala, & esse arbor mala: non quia mala ipsa quæ eliguntur, aliquam habeãt in seipsis substantiam: sed quia Deus omnia quæ cõdidit, gradibus suis cõdidit generibúsque distinxit, cęlestia & terrena, immortalia atq; mortalia, & omnia bona in suo genere condidit: Animam habentem liberum arbitrium, sub seipso (*Deus*) & supra cætera collocauit: vt si seruiret superiori, dominaretur inferiori: Si autẽ offenderet superiorem, pœnam ex inferiore sentiret, ipse securus & certus in se tanquã Deus: Hoc ergo Dominus dicens: aut facite illud: aut facite illud: ostendit esse in po-

* Matt. 12.

Homo non natura, sed libero arbitrio, mala fit arbor, vel bona, Deo simul iuuãte. Anima liberũ habẽs arbitrium qua lege Deo subiecta & cæteris præposita sit.

testate, quod facerent. Et quia si bonũ eligerent, præmium eius acciperent: si malum eligerẽt, pœnam eius sentirent. *To. 6. in actis cum Felic. Manich. lib. 2. c. 4.*

Multum fallitur homo qui consentiens cõcupiscentiæ carnis suæ, & quod illa desiderat, decernens facere
* *Rom. 7.* & statuens putat sibi adhuc esse dicendũ: nõ *ego operor illud, etiãsi oderit quia cõsentit. Simul enim est vtrũque, & ipse odit, quia malũ esse nouit: & ipse facit, quia facere statuit. Iã verò si & illud addat, quod scriptura prohibet, dicẽs:
* *Rom. 6.* * Neque exhibueritis mẽbra vestra arma iniquitatis peccato: vt quod facere statuit
* *Rom. 7.* in corde, etiam corpore compleat, & ideo dicat, *Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum: quia cùm id decernit & facit, & displicet sibi, tantum errat, vt nec seipsum agnoscat: quando cùm ex toto ipse sit, & corde statuente & corpore implente, adhuc seipsum esse non putat. *Tom. 7. de nuptiis & concupiscentia, lib. 1. cap. 28.*

Qui cogitur necessitate aliquid facere, nõ peccat. Qui autẽ peccat, libero arbitrio peccat. Nihil mali fecit, qui nihil sua volũtate fecit. *To. 6. cõt. Fortu. Manich. disp. 1.*

Quòd si eã (*voluntatem*) exagitat & inflãmat fallacibus visis & suasionibus immũdis diabolicus spiritus: & maligna conspiratione sociatus, efficit hominis volũtatẽ, vel errore dementẽ, vel appetitu cuiuslibet mũdanæ delectationis ardentem: quæcunque videtur intolerabilia mirabiliter sustinere, non tamen ideò etiã voluntas mala sine instigatione alterius immundi spiritus, sicut voluntas bona sine adiutorio sancti spiritus non potest esse. Nam esse posse voluntatem malã etiã sine aliquo spiritu seducente vel incitante, in ipso diabolo satis ostenditur: qui per nullum alium diabolum propria voluntate factus diabolus inuenitur. Volũtas itaque mala siue cupiditate rapiatur, siue timore reuocetur, siue lætitia diffundatur, siue tristitia cõtrahatur: atq; in his omnibus perturbationibus animi, quęcunq; sunt aliis vel alio tempore grauia, contemnat & perferat: potest & sine alterius spiritus instinctu seipsam seducere, & defectu à superioribꝰ in inferiora lapsado, quanto iocundius æstimauerit, quod adipisci appetit,

Voluntas seipsam sine maligni spiritus instinctu seducere potest.

vel amittere metuit, vel adeptum gaudet, vel amissum doler, tanto tolerabilius perferre, quod sibi minus est ad patiendum, quàm illud ad fruendum. *Tom. 4. de patientia, cap. 14.*

Totum quod vocatur malum in hominibus, peccatum est, aut pœna. Peccatũ fit ab anima rationali, cui liberum voluntatis arbitriũ est. Et pœna infligitur iustitia Dei, quæ nihil facit iniustè. Aduersus hæc, solita cæcitate Manichæi latrãt, & cùm conuincuntur, naturam nõ esse malũ, sed in potestate esse hominis, facere benè aut malè, dicunt nõ esse animæ liberam volũtatem, & non vident cęcitatem suam. Quis enim nõ clamet stultũ esse præcepta dare ei, cui liberum non est, quod præcipitur facere: & iniquum esse damnare, cui non fuit potestas, iussa complere? Et has iniustitias & iniquitates miseri nõ intelligunt Deo se ascribere. Sed quid verum est, nisi & Dominum dare præcepta, & animas liberæ esse voluntatis, & malam naturam non esse, sed esse auersionem à Dei præceptis, & esse iustũ Dei iudicium, quo damnet peccantes? *Tom. 6. de fide contra Manich. cap. 9. & 10.*

Stultum est, præcepta dare ei, cui liberũ nõ est, quod præcipitur, facere: & iniquum est, eũ dãnare, cui non fuit potestas iussa complere.

III. Liberum hominis arbitrium non subesse fato.

NAti sunt duo *gemini, antiqua Patrũ memoria, vt de insignibus loquar, sic alter post alterum, vt posterior plantam prioris teneret. Tãta in eorum vita fuerunt moribúsque diuersa, tanta in actibus dispariliras, tanta in parentum amore dissimilitudo, vt etiam inimicos eos inter se faceret ipsa distãtia. Nũquid hoc dicitur, quia vno ambulãre, alius sedebat: & alio dormiente, alius vigilabat: alio loquente, alius tacebat: quæ pertinent ad illas minutias, quæ nõ possunt ab eis cõprehẽdi, qui cõstitutionẽ syderum, qua quisque nascitur, scribunt, vnde Mathematici cõsulantur? Vnus duxit mercenariam seruitutẽ, alius non seruiuit: vnus à matre diligebatur, alius non diligebatur: vnus honorẽ, qui magnus apud eos habebatur, amisit, alter adeptus est. Quid de vxoribus, quid de filiis, quid de rebus, quanta diuersitas? *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 5. cap. 1.*

* *Gen. 25.*

Exemplo Iacob & Esau refellitur fatum.

Quid est hoc, quòd vno tempore, vno momẽto, sub vna eadémque cæli positione concepti diuersa habent fata, quæ illos perducant ad diuersarum horarũ natiuitatem, & vno momento tẽporis sub vna eadémque cæli positione, de duabus matribus duo pariter nati, diuersa fata habere non possunt, quæ illos perducant ad diuersam viuendi vel moriendi necessitatẽ? *Ibidem, cap. 5.*

Fatũ refellitur exẽplo geminorum diuersi sexus.

Quanquam & in ipsis geminorũ cõceptibus, vbi certè amborum eadem momenta sunt tẽporum, sæpe fit, vt sub eadem constellatione fatali, alter concipiatur masculus, alter fœmella. Nouim⁹ geminos diuersi sexus: ambo adhuc viuunt, ambo ætate vigent adhuc. Quorum cùm sint inter se similes corporum species, quantũ in diuerso sexu potest: instituto tamen & proposito vitę ita sunt dispares, vt prẽter act⁹, quos necesse est à virilibus distare fœmineos, ille in officio comitis militat, & à sua non penè semper peregrinatur: illa de solo patrio, & rure proprio non recedit. Insuper, quod est incredibilius, si astralia fata credãtur: non autẽ mirum, si voluntates hominũ, & Dei munera cogitentur: Ille cõiugat⁹, illa virgo sacra est: Ille numerosam prolẽ genuit, illa nec nupsit. At enim plurimũ vis horoscopi valet. Hoc quàm nihil sit, iã satis disserui. *Ibi. cap. 6.*

Pulchrũ experimentum contra fatũ.

Nec illud volũt aduertere, quòd electo ad seminandum agrum die, tam multa grana in terram simul veniunt, simul germinãt, exorta segete simul herbescunt, pubescũt, flauescũt, & tamen inde spicas cęteris coæquas, atque vt ita dixerim, congerminales, alias rubigo interimit, alias aues depopulãtur, alias homines auellunt. Quomodo istis alias cõstellationes fuisse dicturi sunt, quas tam diuersos exitus habere conspiciũt? An eos pœnitebit his rebus dies eligere, eáque ad cæleste negabunt pertinere decretum, & solos syderibus subdẽt homines, quibus solis in terra Deus dedit liberas voluntates? *Ibidem cap. 7. Idem docet fusè toto illo cap.*

Propter iustũ Dei iudicium ab omni necessitatis vinculo vindicemus liberum arbitrium voluntatis.

Et nos quidem sub fato stellarum nullius hominis genesim ponimus, vt liberum arbitriũ voluntatis, quo vel bene vel malè viuitur, propter iustũ iudicium Dei ab omni necessitatis vinculo vindicemus: quantò minus illius temporalem generationem sub astrorũ cõditione credimus factam, qui est æternus vniuersorũ creator & Dominus? Itaque illa stella, quam viderũt *Magi Christo secundùm carnem nato, non ad decretũ dominabatur, sed ad testimoniũ famulabatur: nec eum subiiciebat imperio, sed indicabat obsequio. *To. 6. contra Manich. lib. 2. cap. 5.*

ni necessitatis vinculo liberum arbitrium vindicandum est. Ergo arbitriũ nostrũ à coactione, & à necessitate liberum est. Quid ad hæc, q̃ seruũ arbitrium inuexerunt?

Adde quia non solùm Christus nõ habuit, quod appellas fatũ: sed nec tu, aut ego, aut ille, aut quisquam hominum. Veruntamen seducti seducũt, & proponũt fallacias hominibus. Tendũt ad capiendos homines, & hoc in plateis. Nam qui tendũt ad capiendas feras, vel in syluis, vel in solitudine, id agũt. Quàm infeliciter vani sunt homines, quibus capiendis in foro tenditur? Nummos accipiunt, cùm se homines hominib⁹ vendũt: dãt isti nummos, vt se vanitatibus vendant. Intrant enim ad Mathematicum, vt emãt sibi dominos, quales Mathematico dare placuerit: vel Saturnũ, vel Iouem, vel Mercurium, vel si quid aliud sacrilegi nominis. Intrauit liber, vt nũmis datis seruus exiret. Imò verò non intraret, si liber esset, sed intrauit, quò eum dominus error, & domina cupiditas traxit. *To. 9. tract. 8. in Euang. Ioan.*

**Matth. 2. contra Mathematicos, qui actiones humanas fato subiiciũt.*

Non consentire Diabolo ẽ nostra esse potestate voluit ille, quo fecit nos.

Itaque aut fortunã, aut fatum inueniunt quod accusent, aut diabolum, cui nõ consentire in potestate nostra esse voluit, qui nos fecit: aut aliam naturã inducunt, quæ non sit ex Deo, fluctuãtes miseri & errãtes potius, quàm confitentes Deo, vt eis ignoscat. Non enim oportet ignosci, nisi dicẽti, Peccaui. *To. 8. in Ps. 7. sub finem. Idem ostendit To. 7. li. 2. contra duas Epistolas Pelag. cap. 7. item To. 3. de doct. christ. lib. 2. cap. 21. 22.*

V. *Liberum arbitriũ non velut inanime quoddam, nihil omnino agere, aut merè passiuè se habere, sed adiuuanti Deo cooperari.*

Nisi lib. arbit. aliquid ageret in opere pio, non diceretur adiuuari.

ADiuua nos Deus salutaris noster. Cùm adiuuari nos vult, nec ingratus est gratiæ, nec tollit liberũ arbitriũ. Qui enim adiuuatur, etiam per se ipsum aliquid agit. *Tom. 8. in Psal. 78.*

Pertinet ad nos, vt boni simus, accipere, & habere

quod dat, qui de suo bon⁹ est. Quo quisque neglecto, de suo malus est. *To.2. Epist.54. ad Macedonium.*

* Ephes.3.

Petit (*Apostolus ab Ephesiis**) vt non infirmētur: quod nō faceret, nisi eorum vellet excitare volūtatem. Si enim responderent: Quid nos petis, quod in potestate non habemus? nunquid non viderētur iustū sibi reddidisse respōsum? Et tamē Apostolus nisi sciret, esse in eis volūtatis propriæ cōsensionem, vbi & ipsi aliquid agerēt, nō diceret, peto. Et si diceret iubeo, nisi eos nosset adhibere posse iussioni suę volūtatē, sine causa hoc verbū de ore eius procederet. *To.10. de ver. Apo. Ser.7.*

Voluntatis propriæ consensione, homo aliquid agit.

Si enim aliqui duo æqualiter affecti animo & corpore, videāt vnius corporis pulchritudinem, qua visa vnus eorum ad illicitè fruēdum moueatur, alter in volūtate pudica stabilis perseueret, quid putem⁹ esse causæ, vt in illo fiat, in illo nō fiat voluntas mala, quā illa res fecit, in qua facta est? Neq; enim pulchritudo illa corporis: nā eā nō fecit in ambobus, quādoquidē amborū non dispariliter occurrit aspectibus An caro intuētis in causa est? cur nō & illius? An verò anim⁹? Cur non vtriusque? Ambos enim & animo & corpore æqualiter affectos fuisse prædiximus. An dicendum est alterum eorum occulta maligni spiritus suggestione tentatum? quasi non eidē suggestioni, & qualicunque suasioni propria voluntate consenserit. Hanc igitur consensionem, hāc malam quam malè suadenti adhibuit voluntatem, quæ in eo res fecerit, quærimus. Nam vt hoc quoque impedimentū ab ista quæstione tollatur, si eadem tentatione ambo tentētur, & vnus ei cedat, atq; cōsētiat: alter idē q fuerat, perseueret: quid aliud apparet, nisi vnum voluisse, alterū noluisse à castitate deficere? Vnde? nisi propria volūtate, vbi eadem fuerat in vtroque corporis & animæ affectio, amborū oculis pariter visa est eadē pulchritudo: ambobus pariter institit occulta tētatio. *To.5. de ciui. Dei, li.12. ca.6.*

In duobus similiter omninò affectis & tentatis, quorū alter peccato resistit, alter cōsentit, maximè cernitur libertas arbitrij.

* 1. Ioan. 3.

Omnis qui habet* spē hāc in ipso, castificat semetipsum, sicut & ipse castus est. Videte quemadmodū nō abstulit liberū arbitriū, vt diceret, castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi Deus? Sed Deus te nolentem non castificat. Ergo quod adiungis voluntatem tuam Deo, castificas temetipsum. Castificas te, non de

Quomodo in eodem opere

te, sed de illo, qui venit, vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideò & tibi aliquid tribuū est, vt dicas sicut in Psalmo: * Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Si dicis, Adiutor meus esto, aliquid agis. Nam si nihil agis, quomodo ille adiuuat? *Tom.9. in epist. Ioan. tract.4.*

pio Deus simul & liberū arbitriū agat.

* Psal.26.

Nec ideò tamen de hac re (*de domanda concupiscentia mala*) solis vocis agendum est, vt non subinferatur admonendo etiam nostræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noster Deus dicitur. Nec adiuuari potest, nisi qui aliquid spontè conatur, quia nō sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis, in quorū natura rationem voluntatémque nō condidit, salutem nostrā Deus operatur in nobis. *Tom.7. de pecc.mer. & remiss. lib.2. cap.5.*

Adiuuari nō potest, nisi qui spōte aliquid conatur.

Omne (*inquit*) datum* optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendēs à Patre luminum, sine quo nihil possumus facere, sed ipse in nobis facit opera, non tamen omnino sine nobis. Cooperatores *quidem Dei sumus, sicut dixit Apostolus. Vult siquidem Deus, vt eum oremus, & vt ei aduenienti & præstolanti ad ostium aperiamus sinū voluntatis nostræ, & ei consentiamus. *Tom.9. Stalæ paradisi, cap.10.*

Nō sicut in lapidib⁹ insēsatis, Deus in homine sa lutem operatur.

* Iacob.1.

Deus in nobis facit opera bona, non tamen nobis non cooperātibus.

* 1. Cor.3.

Fit vt per ignorantiam vel infirmitatem, non exertis aduersus concupiscentiam totis viribus voluntatis, eidem ad illicita etiā nonnulla cedamus, tāto magis & crebrius, quantò dereriores, tantò minus & rarius, quanto meliores sumus. *Tom.7. de pecc.mer. & remiss. lib.1. cap.39.*

Ne verò homo in vltimā fæcem desidiæ resolutus, arduum virtutis iter, & quanuis adiuuante gratia Dei non nisi labore gradiendum, inerti sibi crederet posse deferri, & nullius laboris industriam studio sui profectus adhiberet: ita inter se atq; homines Deus tempora officiáque distribuens, ordinauit, vt vocatione ipsius bonorum principia sumeremus, vocati autem atq; illuminati, vias mandatorū eius boni ingenij intelligentia nosceremus, & eas libero vel eligeremus, vel relinqueremus arbitrio. Quas tamen si ipsius fulti adiutorio continua deuotione sequeremur, in fine rursus non repugnantem mandatis suis, subiectam

Hominis est vias mādatorum Dei, libero vel eligere vel relinquere arbitrio.

in nobis obedientiam coronaret. Liberum verò quod ab eo habemus arbitrium, prono ad nequitiam lapsu fluit, & cùm ad virtutis indolem, Dei auxilio deserente, nihil possit, sed genus omne peccati idonea fultum virtute subsistit. Trahit enim Lex † in membris nata peccati: & Deus à leni † iugo mandatorum suorum leuique sarcina recedentes, atque in peccati durissimã seruitutem libero à iustitia voluntatis arbitrio defluẽtes, secundùm suam iustitiam derelinquit. Eos verò qui vocationis munus congrua pietate susceperint, qui carnalibus non subiugãtur illecebris, qui iactantiæ vitio, auaritiæ facibus, vẽto superbiæ caruerunt, & quantum in homine est, Dei in se bona seruantes, ad spiritalia exercitia omne studium contulerunt, & in agone † huius vitæ certantes adiuuat, & coronas vincentibus largitur æternas: ipse rursus delinquẽtes deserit, resistentes indurat, contemnentes condemnat. *Tom.7.de prædest.& gratia,cap.9.*

† *Roman.7.*
† *Matt. 11.*
1.Ioan.5.

† *2.Tim.2. In agone huius vitæ certantes Deus adiuuat, & coronas vincẽtibus largitur æternas.*

In tuo arbitrio Deus posuit, cui pares locum: Deo, an Diabolo. Cùm paraueris, qui possidebit, ipse imperabit. *Tom.10.lib.50.Homil.homil.16*

Penes liberũ arbitriũ, parare locum Deo vel diabolo.

Prorsus hoc credite sic, vos agere bona voluntate: quia vultis, vtique agitis: non enim adiutor est ille, si nihil agatis. Nõ enim cooperator est ille, si nihil operamini. *Tom.10. de verbis Apostoli. serm.13. Idem habet de perfectione iustitiæ, cap. vltimo, versus finem. Pertinet etiam huc ex capite 5. de Iustificatione art.4. & 5.*

Deus adiutor noster nõ esset, nisi & nos aliquid ageremus.

VI. Cum libertate arbitrij nec pugnare Dei præscientiam, nec prædestinationem.

QVoquo modo se habeant tortuosissimæ concertationes & disputationes Philosophorum: nos vt confitemur summum & verum Deum, ita voluntatem summámque potestatem ac præscientiã eius confitemur. Nec timemus, ne ideò voluntate non faciamus, quod voluntate facimus: quia id nos facturos ille præsciuit, cuius præscientia falli non potest. *Tom.5. de ciuit. Dei, lib.5.cap.9.*

Si dicitur Pharaonem nõ potuisse mutari, quia eum præsciuerat Deus non esse mutandum. Respondetur,

Dei præscientiam non cogere hominem, vt talis sit, qualem præsciuit Deus: sed præscire talem futurum, qualis futurus est, quanuis eum non sic fecerit Deus. Quem si cogeret esse, hoc vtique cogeret, quod non est. Porrò si hoc præscierat futurum esse, quod non est, præscientia non est. Quod de Deo quàm impiè dicatur, aduertit quisque, qui peccatis suis inde blanditur, quòd Deus eum peccatorem futurum esse præscierit. *Tom.7.de prædest.& gratia,cap.15.*

Dei præscientia non cogit hominem vt talis sit, qualem illũ futurũ præsciuit.

Euodius. Nondum video, quomodo sibi non aduersentur hæc duo: Præscientia Dei de peccatis nostris, & nostrum in peccando liberum arbitrium. Nam & iustum Deũ necesse est fateamur, & præscium. Sed scire vellem, qua iustitia puniat peccata, quæ necesse est fieri: aut quomodo nõ sit necesse fieri, quæ futura esse præsciuit. Aut quomodo non creatori deputandũ est, quicquid in eius creatura fieri necesse est. Augustinus. Vnde tibi videtur aduersum esse liberum arbitrium nostrum præscientiæ Dei? Quia præscientia est, an quia Dei præscientia est? Euodius. Quia Dei potius. Augustinus. Quid ergo, si tu præscires peccaturũ esse aliquem, non esset necesse vt peccaret? Euodius. Imò necesse esset vt peccaret. Nõ enim aliter esset præscientia mea, nisi certa præscirẽ. Augustinus. Nõ igitur quia Dei præscietia est, necesse est fieri, quæ præscierit: Sed tantummodo quia præscientia est, quæ si non certa prænoscit, vtique nulla est. Euodius. Consentio. Sed quorsum ista? Augustinus. Quia nisi fallor, non continuò tu peccare cogeres, quem peccaturum esse præscires. Neque ipsa præscientia tua peccare eum cogeret, quanuis sine dubio peccaturus esset. Non enim aliter id futurum esse præscires. Sicut itaque non sibi aduersantur hæc duo, vt tu præscientia tua noueris, quod alius sua voluntate facturus est: ita Deus neminem ad peccandum cogens, præuidet tamen eos, qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicet iustus quæ fieri non cogit præscius? Sicut enim memoria tua non cogis facta esse quæ præterierunt: sic Deus præscientia sua non cogit facienda, quæ futura sunt. Et sicut tu quædam quæ fecisti, meministi, nec

Præscientia Dei peccatis non adfert necessitatẽ.

Exẽplo declaratur dei præscientia liberum arbitrium non tolli.

tamen quæ meministi omnia fecisti: ita Deus omnia quorum ipse auctor est præscit, nec tamen omniū quę præscit, ipse auctor est: quorum autem non est malus auctor, iustus est vltor. *Tom.1. de lib. arbi. lib.3. cap.4.*

In ordine causarū qui Deo certus est, etiā nostræ voluntates continētur, liberè tamen agēte.

Non est consequens, vt si Deo certus est omniū ordo causarum, ideò nihil sit in nostræ voluntatis arbitrio. Et ipsæ quippè nostræ voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, ciúsque præscientia continetur: quoniam & humanæ voluntates humanorum operum causæ sunt. Atque ita qui omnes rerum causas præsciuit, profectò in eis causis etiam nostras voluntates ignorare non potuit, quas nostrorum operum causas esse præsciuit. *Ibidem.*

Prædestinatio, qua Deus constituit homini donū aliquod supra naturā tribuere, nō impedit, quo minus homo liberè præstet ea quæ ad illud donum obtinendū vel cōseruādum pertinent.

Sicut ille, quem castum futurū esse præsciuit, quanuis id incertum habeat, agit, vt castus sit: ita ille quem castum futurū prædestinauit, quanuis id incertum habeat, non ideò non agit, vt castus sit, quoniam Dei dono se audit futurum esse, quod erit: imò etiam gaudet eius charitas, nec inflatur, tanquam id non acceperit. Nō solùm ergo prædicatione prædestinationis ab hoc opere non impeditur, verùm hoc adiuuat vt cùm † gloriatur, in Domino glorietur. Quòd autem dixi de castitate, hoc de fide, hoc de pietate, de charitate, de perseuerantia, & ne pergam per singula, hoc de omni obedientia, qua obeditur Deo, veracissimè dici potest. *To.7. de bono perseuerantiæ, cap.17.*

† *Hier.9.*
1. *Cor.1.*
2. *Cor.10.*

Retēta præscientia Dei nō cogimur voluntatis arbitrium tollere: nec contrà hoc posito, illam negare.

Nō ergo propterea nihil est in nostra volūtate, quia Deus præsciuit, quid futurum esset in nostra voluntate. Non enim qui hoc præsciuit, nihil præsciuit. Porrò si ille qui præsciuit, quid futurum esset in nostra volūtate: non vtique nihil, sed aliquid præsciuit: profectò & illo præsciente, est aliquid in nostra volūtate. Quocirca nullo modo cogimur, aut retenta præscientia Dei, tollere voluntatis arbitrium: aut retento voluntatis arbitrio, Deum, quod nefas est, negare præscium futurorū, sed vtrūque amplectimur, vtrūque fideliter & veraciter cōfitemur. Illud vt bene credamus, hoc vt benè viuamus. Malè autē viuitur, si de Deo non bene creditur. Vnde absit à nobis eius negare præscientiā, vt liberi esse velimus, quo adiuuāte sumus liberi, vel erimus. Proinde nō frustra sunt leges, obiurgationes, exhortationes, laudes & vituperationes, quia & ipsas futuras esse præsciuit: & valent plurimùm, quantum eas valituras esse præsciuit: & preces valēt ad ea impetrāda, quæ se precantibus concessurum esse præsciuit: & iusta præmia bona factis, & peccatis supplicia constituta sunt. Neque enim ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum præsciuit. Imò ideò non dubitatur ipsum peccare, cum peccat: quia ille, cuius præscientia falli non potest, non fatū, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse præsciuit, qui si nolit omnino, non peccat: sed si peccare noluerit, etiam hoc ille præsciuit. *Tom.5. de ciuit. Dei, lib.5. cap.9.*

Quomodo leges, obiurgationes, exhortationes, laudes, vituperia, præmia, supplicia, preces, cum diuinæ constēt præscientia.

Quomodo diuina præscientia non tollat libertatē hominis, cū peccat vel benè agit: sed potius eam cōfirmet.

VII. Liberum arbitrium quid in Adamo ante peccatum potuerit.

Liberū arbitriū in Adamo potuit peccare, & potuit non peccare.

LIberum arbitrium quod homini datum est, quando primùm creatus est rectus, potuit non peccare, sed potuit & peccare: hoc autē nouissimum eò potentius erit, quò peccare nō potuerit. Verùm hoc quoque Dei munere, non suæ possibilitate naturæ. *Tom.5. de ciuitate Dei, lib.22. cap.30.*

Adamus iustitia originali ornatus potuerat bona velle, & quæ voluisset efficere.

Nam vt calcatius liberum arbitrium cum possibilitatis bono, quo valeret implere quod voluisset Adam, factum esse intelligas, audi quid dicit Scriptura sancta in libro Ecclesiastico: * Deus, inquit, ab initio fecit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, adiecit mādata & præcepta: Si volueris mandata seruare, cōseruabunt te, & fidem facere beneplacitam in perpetuum. Appositi tibi ignem & aquā, ad quod volueris, porrige manū tuam. Ante hominem est vita & mors, bonum & malum, & quod voluerit, dabitur illi. Quid est autem: & reliquit illum in manu consilij sui: nisi, dimisit eum in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur: Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare potuisset, si seruare mandata Domini voluisset. *To.3. lib hypog. prope initium.*

* *Eccl.15.*

In homine protoplasto fuit liberū

Arbitrium ab arbitrando rationali consideratione, vel discernēdo quid eligat, quidue recuset, puto quòd nomen accepit: vel ideò liberum arbitrium dictum,

arbitriũ integrum, hoc est, possibilitas agendi quod voluisset.

quod in sua positũ sit potestate, habens agendi quod velit possibilitatem, quod est vitalis & rationalis animæ motus. Sed huiusmodi, vt antè iam dixi, fuit in homine protoplasto, cùm ante peccatum maneret illæsus. *Ibidem paulò infrà.*

Adamus ante peccatum quicquid voluit, potuit, quia quicquid nõ potuit, noluit.

In paradiso enim, etiam si non omnia poterat ante peccatum, quicquid tamen non poterat, non volebat, & ideò poterat omnia quæ volebat. Nũc verò, sicut in eius stirpe cognoscimus, & diuina Scriptura testatur, *Homo vanitati similis factus est. *Psal.143.* *To.5. de ciuit. Dei, lib.14.cap.15.*

Per velle ergo malum, rectè perdidit posse bonum, qui per posse bonum, potuit vincere velle malũ. Quem iustè Deus iam delicto captiuum, volunrati deprauatę dimisit, vt hæc eidem esset pœna in non faciẽdo quod velit, qui semper, si Deo fuisset obediens, sufficere posset ad omne bonum quod voluisset. *Tom.7. hypognost. lib.3.prope initium.*

VIII. Liberum arbitrium ad persistendum in bono, etiam in natura integra, gratia indiguisse.

Liberũ arbitrium ad malum sufficit sibi, ad bonum non, nisi adiuuetur à Deo.

QVid valeat liberum arbitrium non adiutum, in ipso Adam demonstratum est. Ad malum sufficit sibi, ad bonum non, nisi adiuuetur à Deo. *Tom.6. de cantico nouo, cap.8.*

Vt nõ potest sal⁹ accepta sine dei gratia custodiri, ita nec amissa, sine Dei gratia reparari.

Natura enim humana, etiamsi in illa integritate, in qua cõdita est, permaneret, nullo modo seipsum creatore suo non adiuuante seruaret. Cùm igitur sine Dei gratia salutem non posset custodire, quã accepit, quomodo sine Dei gratia potest reparare, quam perdidit? *Tom.2. Epist.106. sub finem, ad Bonifacium.*

*Gen.2.

Creatus est* primus homo in natura sine culpa, in natura sine vicio, creatus est *rectus, non se fecit rectum. Quid se autẽ fecerit, notum est, cadens à manu figuli fractus est. Regebat enim ipse, qui fecerat, voluit deserere à quo factus erat, permisit Deus, tanquam dicẽs: Deserat me, & inueniat se, & miseria sua probet, quia nihil potest sine me. Hoc modo ergo ostendere voluit Deus homini, quid valeat liberum arbitrium sine Deo. *Tom.10. Serm.11. de verbis Apostoli.*

*Eccl.7.

Deus quare permiserit primum hominem cadere.

Sine gratia nec in paradiso vllum meritum esse potuisset. Quia etsi peccatum in solo libero arbitrio erat constitutum, non tamen iustitiæ retinẽdæ sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione immutabilis boni diuinum adiutorium præberetur. Sicut enim mori est in hominis potestate cùm velit: nemo est enim, qui nõ seipsum, vt nihil aliud dicam, vel nõ vescendo potest occidere: ad vitam verò tenendã voluntas non satis est, si adiutoria siue alimentorum, siue quorumque tutaminum desint: sic homo in paradiso ad se occidendum relinquẽdo iustitiam, idoneus erat per voluntatẽ: vt autem ab eo teneretur vita iustitiæ, parum erat velle, nisi illi, qui cum fecerat, adiuuaret. *Tom.3. in Enchirid.cap.106.*

Ad iustitiã retinendam non sufficiebat in paradiso liberum arbitrium.

Sic erat institutus (*primus homo*) vt si de adiutorio Dei fideret, bonus homo malum angelum vinceret: si autẽ creatorẽ atque adiutorem Deum superbè sibi placendo desereret, vinceretur: meritũ bonũ habẽs in adiuta diuinitus voluntate recta: malum verò in desciente Deum voluntate peruersa. *Tom.5. de Ciuit. Dei lib.14.cap.27. Lege & de corrupt. & gratia, cap.12.*

Meritum bonum est in adiuta diuinitus voluntate recta.

IX. Deum non operari mala opera, ita vt bona: verùm illa permissiuè tantùm, hæc propriè & per se.

NVsquam legimus in sanctis Scripturis: Nõ est voluntas nisi à Deo. Et rectè nõ scriptum est, quia verum non est: alioquin etiam peccatorũ, quod absit, auctor est Deus, si nõ est voluntas nisi ab illo, quoniã mala voluntas iã sola peccatum est, etiamsi desit effectus, id est, sinon habeat potestatem. Porrò cùm voluntas mala potestatẽ accipit, implere quod intendit ex iudicio Dei venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim etiã isto modo, nec ideò iniustè, quia occultè. *Tom.3 de spirit. & lit. cap.31.*

Voluntas mala non est à Deo.

Detestanda & abominanda opinio est, quæ Deum cuiusquam malæ voluntatis aut malæ actionis credit auctorẽ, cuius prædestinatio nunquam extra bonitatem, nunquam extra iustitiã est. * Vniuersæ enim viæ Domini misericordia & veritas. Adulteria enim ma-

*Detestanda eorum opinio qui Deum peccatisacũ auctorem.

* *Psal.24.*

tronarum, & corruptelas virginũ nõ instruere nouit sancta diuinitas, sed dãnare: nec disponere, sed punire. Quæ mala homines cùm admittunt, suis concupiscẽtiis & cupiditatibus seruiunt, quas ab illa prima voluntariæ præuaricationis labe traxerunt. Cum autem declinant à malo, & faciunt bonũ, à Domino gressus hominis diriguntur, vt viam eius velit. Propter quod dicit Apostolus: * Oramus autem ad Dominũ, vt nihil mali faciatis, non vt nos probati appareamus, sed vt vos quod bonum est, faciatis. Non ergò casus ruẽtium, nec malignitatẽ iniquorum, neque cupiditates precantiũ, prædestinatio Dei aut excitauit, aut suasit, aut impulit: sed planè prædestinauit iudicium suum, quod vnicuique * retributurus est prout gessit, siue bonũ, siue malũ. Quod iudicium futurum non esset, si homines Dei volũtate peccarent. Erit autem iudiciũ manifestissimè: & omnis homo quem discretio diuinæ sententiæ in sinistra * cõstituerit parte, damnabitur, quòd non Dei, sed suam executus est volũtatem. *Tom. 7. ad Artic. sibi falsò impositos, Art. 10.*

Nefas est Deo ascribere causas talium ruinarũ: qui etsi ex æterna scientia præcognitum habet, quid vniuscuiusque meritis retributurus sit: nemini tamẽ per hoc quod falli non potest, aut necessitatem, aut voluntatẽ intulit delinquẽdi. Si ergo à iustitia & pietate quis deficit, suo in præceps fertur arbitrio, sua concupiscẽtia trahitur, sua persuasione decipitur. Nihil ibi Pater, nihil Filius, nihil Spiritus sanctus. Nec in tali negotio quicquam diuinæ voluntatis interuenit: cuius ope scimus multos ne laberentur, retentos, nullos autẽ vt laberentur, impulsos *Ibid. Art. 13.*

Vbi ergò commemoratio operũ * Iudæ malorum à sancto fit Spiritu in Psalmis, priusquam esset, præscitus est, nõ factus, quòd talis aduersus Dei Filiũ futurus esset. Si enim factus esset, inculpabilis esset & Dei opificio reputaretur, non Iudæ: Iniustè etiam in eũ prolata sententia dãnationis esset: Sed absit hoc à sũmo bono iudice, auctore omnium bonorum Deo, dãnatore verò cunctorũ malorũ, quia mala Iudæ, vt dixi, præsciuit, nõ prædestinauit vel fecit, & tamẽ in quib⁹ præ-

* 1. Cor. 13.

Deus neque excitator neq; suasor est mali, neque ad illud impellit.

* *Matt. 16. Roma. 2. Iudicium futurum non esset, si homines Dei voluntate peccarent.*

* *Matt. 25. Præscientia Dei non est causa peccatorum.*

* *Psal. 40. Act. 1.*

Mala Iudæ præsciuit Deus, non

sciuit, iudicio iusto tradẽs eũ * in reprobum sensum vt impleret permisit. Et ideò permisit, quia per Spiritum sanctum eum periturum antè prædixit: * Quia sicut Christum oportebat pati per Iudam, præcinente Spiritu sancto per Prophetas: ita oportebat * Iudã perire, eodẽ sancto Spiritu prædicente. *To. 7. lib. 6. Hypo. Act. 1.*

prædestinauit, vel fecit

* *Rom. 1.*

* *Luc. 24.*

* *Psal. 40.*

Tenenda est igitur inconcussæ huius disputationis regula, quæ diuinis testimoniis claruit, Peccatores in malis propriis, antequàm essent in mundo, præscitos esse tantùm, nõ prædestinatos: pœnam autem eis esse prædestinatam, secundùm quòd præsciti sunt. *Ibidem, ta, pœna præcirca medium. Plura, de peccatorum meritis & remiss. lib. 2. cap. 17. Et de ordine, lib. 2. cap. 7.*

Peccatorum mala præsci destinata.

X. Per liberum arbitrium sine gratia Dei præcepta impleri non posse.

ILlud verò, quod dicunt, sufficere homini liberũ arbitrium ad Dominica præcepta implenda, etiam si Dei gratia, & Spiritus sancti dono ad opera bona non adiuuetur, omnino anathematizandũ est & omnibus execrationibus detestandũ. Qui enim hoc asserunt, à gratia Dei penitus alieni sunt: qui ignorantes Dei iustitiam, sicut de Iudæis dicit Apostolus, * & suã volentes cõstituere, iustitiæ Dei nõ sunt subiecti: Plenitudo * quippe Legis nõ est nisi charitas. Et vtiq; charitas * Dei diffusa est in cordibus nostris, non per nos ipsos, nec viribus propriæ voluntatis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Valet itaque liberum arbitriũ ad opera bona, si diuinitus adiuuetur, quod fit humiliter petendo & faciendo. *Tom. 2. Epist. 89. quæst. 2. ad Hilarium.*

* *Roma. 1.*

* *Rom. 13.*

* *Rom. 5.*

Dãnat hîc Augustinus, Christiane Lector, Pelagianos, qui oĩa mandata Dei ex charitate à nobis impleri posse sine gratia dicebãt: Charitatẽ enĩ virib⁹ nostris absque dono Dei asserebant acquiri. Quare immeritò aduersarij quosdã ex Theo. Schol. Pelag. accusant: cùm eorũ nemo doceat sine Dei gratia omnia Dei mãdata seruari posse, sed fortè, aliquod illudq; nõ ex charitate, sed tãtùm (vt ipsi loquũtur) secũdùm substantiã actus.

Pelagianam autem hæresim in hunc modum esse accipiendam, paulò post, cùm recitabitur, agnosces.

Phreneticis cõparantur, qui ad faciẽdã iustitiã, gratiam Dei necessariam non esse cõtendunt.

Phrenetici cùm sint insani, adeò se sanos putant, vt nec medicum quærant, & tanquam importunum insuper cædãt: Sicut isti Christũ insana superbia quodãmodo cædunt, cuius gratiæ tàm benignum adiutoriũ ad faciendã iustitiam, dato legis præcepto, necessarium non esse cõtendunt. Desinant ergò sic insanire, & ad hoc se intelligant habere, quantũ possunt, liberum arbitrium, non vt superba voluntate respuãt adiutorium, sed vt pia voluntate inuocẽt Dominũ. Hæc enim voluntas libera tãtò erit liberior, quãtò sanior: tantò autem sanior, quãtò diuinæ misericordiæ gratiæque subiectior. *Ibidem.*

Est igitur gradus in iustitia: nã qui amplius percipit Spiritũ sanctũ, magis potest seruare Dei mandata.

Et si alia causa quærenda est, non nũc eius inquisitione in longiorem, quàm oportet modum sermo iste mittendus est: dum tamen constet, sine Spiritu sancto Christum nos * diligere, & mandata eius seruare non posse, & id nos posse atque agere tantò minus, quantò illum percipimus minus, tantò autẽ amplius, quantò illum percipimus amplius. *To. 9. tract. 74. in Euãg. Ioã.*

* Ioan. 14.

* Roma. 10.

Pelagiani cùm profiteantur se esse Christianos, ipsi gratiæ Christi sic aduersantur, vt se humanis viribus diuina existimẽt implere mãdata: ac sic etiã ipsi *ignorantes Dei iustitiam, & suam volẽtes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti, non quidem nomine, sed tantùm errore Iudaizantes. Hoc genus hominum capita sibi inuenerat Pelagium & Celestium, impietatis huius assertores acerrimos. Qui recenti iudicio Dei, per diligentes & fideles seruos eius etiã Catholica cõmunione priuati sũt, & propter cor impœnitẽs, adhuc in sua damnatione persistunt. *Tom. 2. Epist. 200. prope initium ad Asellicum Episcopum.*

Pelagius & Celestius catholica communione priuati.

Pelagianorum est Hæresis hoc tẽpore omnium recentissima à Pelagio monacho exorta, quẽ magistrũ Celestius sic secutus est, vt sectatores eorum Celestiani etiã nuncupẽtur. Hi Dei gratiæ, qua prædestinati sumus, in adoptionẽ filiorum per Iesum Christum in ipsum, & qua eruimur de potestate tenebrarum, vt in eum credamus, atque in regnum ipsius transferamur,

Quid igitur mirũ, si caritas dicatur forma fidei, cùm sit ea agendi principium?

propter

propter quod ait: † Nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo, & qua † diffunditur charitas in cordibus nostris, vt fides † per dilectionem operetur, in tantũ inimici sunt, vt sine hac posse hominẽ credant facere omnia diuina mãdata? cũ si hoc verũ esset, frustra dominus dixisse videretur: † Sine me nihil potestis facere. Deniq; Pelagius à fratrib⁹ increpatus, q⁹ nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei, ad eius mãdata faciẽda, correptioni eorũ hacten⁹ cessit, vt nõ eã libero arbitrio præponeret, sed infideli calliditate supponeret, dicens: 2. Ad hoc eã dari hominibus, vt quæ facere per liberũ iubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiã. Dicẽdo vtique, vt facilius possint, voluit credi, etiãsi difficilius, tamẽ posse homines sine gratia facere iussa diuina. 3. Illã verò gratiã Dei, sine qua nihil boni possumus facere, nõ esse dicũr, nisi in libero arbitrio, quod nullis suis præcedentibus meritis ab illo accepit nostra natura. 4. Ad hoc tantùm ipso adiuuãte per suã legẽ atque doctrinam vt discamus, quę facere, & quæ sperare debeamus. Nos autem ad hoc per donũ Spiritus sancti, vt quæ didicerimus esse facienda faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari sciẽtiam confitentur, quã ignorãtia pellitur. 5. Charitatẽ autem dari negãr, qua piè viuitur: vt scilicet cùm sit Dei donũ † scientia, quę sine charitate inflat, nõ sit Dei donũ ipsa charitas, quæ vt scientia nõ inflet, ædificat. 6. Destruunt etiam orationes, quas facit Ecclesia, siue pro infidelibus, & doctrinę Dei resistentibus, vt conuertantur ad Deum: siue pro fidelibus, vt augeatur eis fides, & perseuerẽt in eo. Hæc quippe non ab ipso accipere, sed à seipsis homines habere cõtendunt, gratiam Dei, qua liberamur ab impietate, dicentes. 7. secũdum merita nostra dari. To. 6. de Hæresibus hæresi 88.

† Ioan. 6.

† Rom. 5.

† Gal. 5.

1. credũt Pelagiani, postra dominus dixisse videretur.

se ab homine facere. Deniq; Pelagius à fratrib⁹ increpatus, q⁹ nihil ne sine gratia omnia diuina mãdata fieri.

2. Ad hoc dari gratiã hominibus, dixit Pelagius, vt quæ facere per liberũ arbitrium iubeamur, facilius possint impleri per gratiã: ergo secundũ Pelagiũ gratia datur nõ ad necessitatẽ, sed ad facilitatem bene operandi.

3. Gratiam sine qua nihil possum⁹ facere, dixit

Pelagius esse vires ipsas liberi arbitrij. 4. Cũ viribus liberi arbitrij putauit Pelagius, ad omnia præstanda, quæ Deus præcipit, tantum requiri doctrinam vel scientiam legis, quam scientiam donum esse confitebatur. † 1. Cor. 8. 5. charitatem non esse Dei donum, sed viribus liberi arbitrij acquiri posse. 6. Conuersionem ad Deũ, fidem, eiusque augmentum, & perseuerantiã non à Deo, sed à seipsis homines habere contendit Pelagius, vnde & preces tollit, quas ad impetrandum facit Ecclesia.

7. Gratiam, qua liberamur ab impietate, dicebat Pelagius, secundum merita nostra dari.

Placuit, Christiane Lector, huc adscribere Pelagianam hæresim, cùm vt ex ea sine fuco discas, quomodo intelligẽda sint, quæ proximè recitata fuerũt testimonia, tũ vt sine vllo studio partium expendas, num aduersarij, qui nos toties Pelagianismi accusant, Pelagianã hæresim satis intelligant. Nos septem illa pronunciata Pelagianorũ, quibus ipsorũ hæresis tota nititur, & numeris supra notantur, cõstanter negamus. Nos neminẽ sine excitante & adiuuante Dei gratia iustificari posse dicimus. Nos liberum nostrum arbitrium excitanti & adiuuanti Deo assentiri posse, & cooperari, sicq; per fidem, spẽ & charitatẽ ad iustitiã præparari, non iustitiã mereri docemus. Nos iustum hominem ex charitate bona opera Deo adiuuante efficere posse, ac illa Dei esse dona, & simul vitã æternam mereri profitemur. Quid hæc cum Pelagianis? Videant aduersarij, ne Pelagianos impudenter insectando, Bardesanistæ fiant, vel Manichæi, vel Abaylardistæ, qui liberum hominibus ademerunt arbitrium. Videant etiam, ne Christo iniuriam faciant, qui amicis suis, quibus charitatis donum & Spiritum sanctum suo sanguine meruit, donum merendi mereri nequiuerit. Sed de his posteà.

* *Gen.6.*

Ecclesia vt faciat mandata Dei adiuuatur spiritu Dei.

* *Psal.118.*

* *2.Cor.6.*

* *Rom.5.*

* *Isa.11.*

Quid significat, quòd arca * in longitudine habuit trecentos cubitos, & in latitudine quinquaginta, & in altitudine triginta? Sancta Ecclesia, vt faciat mandata Dei, adiuuatur spiritu Dei, dicente Psalmographo: * Viam mandatorum tuorũ cucurri, cùm dilatasti cor meum. Nisi dilatatum cor habuisset, viam domini minimè cucurrisset. Et vnde dilatatur cor, nisi per charitatẽ spiritalem? Hinc & beatus Apostolus simili psalmographo voce consentit: *Os nostrum patet ad vos, ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Vnde quæso dilatatum est? Gratia, inquit,* Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ergo accepto Spiritu sancto operatur Ecclesia cum dilatione præcepta Dei, quæ sine gratia Spiritus sancti nequaquam poterit operari. Huc enim Spiritum septiformem * Scriptura sancta commemorat & commendat. Septies ergo septem fiunt quadraginta nouem, & addito vno vt cõpleatur numerus, fiũt quinquaginta.

Vnde & Dominus* ascendens in cælum, quinquagesimo* die misit Spiritum sanctum, vt corda credentiũ dilataret. Trecenti verò cubiti significant decem præcepta legis, decies enim triginta, fiunt trecẽta. Sed hęc præcepta non possunt impleri, nisi charitate faciẽte, id est, Spiritu sancto, qui significatur in latitudine quinquaginta cubitorum. Idcirco arca vtrũque numerum habet. Nam & ipsa opera bona propter supernũ finem facit Ecclesia, quod significant triginta cubiti altitudinis. *To.4.65. quæst.q.53.*

* *Luc.24.*

* *Act.2.*

Præcepta impleri nõ possunt, nisi charitate faciante.

XI. Non omnia opera, quæ ante iustificationem ab infidelibus vel aliis peccatoribus fiunt, verè esse peccata, aut odium Dei promereri.

QVędam facta *(loquitur de operibus impiorũ)* vel legimus, vel nouimus, vel audimus, quæ secundum iustitiæ regulã nõ solũ vituperare nõ possumus, verũ etiã meritò recteq; laudamus. *To.3. de Spir. & lit.c.27.*

Sine aliquibus bonis operibus difficillimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

Sicut non impediunt à vita æterna iustum, quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. *Ibidem cap.28.*

Polemo ethnicus ex luxurioso contẽs factus non sine Dei dono.

Polemo ergò si ex luxurioso cõtinens factus ita sciret, cuius esset hoc donum, vt eum abiectis superstitionibus gentium piè coleret, nõ solùm continens sed etiam veraciter sapiens & salubriter religiosus existeret: quod ei nõ tantùm ad præsentis vitæ honestatem, verùm & ad futuram immortalitatem valeret. *Tom.2. epist.130. ad Circenses.*

Iustitiã hominis necdũ Ecclesiæ coniuncti, non improbandã esse exemplo Cornelij docetur.

Non debemus improbare iustitiam hominis, quæ prius esse cœpit, quàm cõiungeretur Ecclesiæ, sicut esse cœperat iustitia Cornelij, priusquã ipse esset in plebe Christiana: quæ neque si improbaretur, dixisset ei Angelus: * Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ, & exauditæ sunt orationes tuæ, neque si sufficeret ad capessendũ regnum cælorum, vt ad Petrum mitteret, moneretur. *Tom.7. de Baptis. contra Donatist. lib.4. cap.23.*

* *Act.10. Ibidem.*

Neq; enim & Cornelij* gẽtilis hominis orationes nõ sunt exauditæ, aut eleemosynæ nõ sunt acceptæ. Imò

Cornelij gentilis hominis eleemosynæ & orationes, antequã Ecclesiæ incorporaretur exauditæ sunt & acceptæ.

& ãgelũ ad se mitti, & missum meruit intueri, per quẽ posset vtique sine hominis alicuius accessu cũcta necessaria discere. Sed quoniã quicquid boni in orationibus & eleemosynis habebat, prodesse illi nõ poterat, nisi per vinculũ Christianæ societatis & pacis incorporaretur Ecclesię, iubetur mittere ad Petrũ, & per illum dicit Christum, per illum etiã baptizatus, Christiano populo, consortio quoque cõmunionis adiungitur, cui sola bonorum operũ similitudine iungebatur. Perniciosè quippè contemneret bonũ, quod nondum habebat, superbiẽs ex illo, quod habebat. *Ibidẽ, lib.1.cap.8.*

Iustitia legis sine suo præmio non relinquitur.

Est ista quędam in operibus legis iustitia, quãdo sine suo præmio relicta nõ est: vt qui fecerit ea, viuat in eis. Vnde & ad Romanos dicit: * Si enim Abrahã ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non ad Deum. Aliud est ergò non iustificari, aliud non iustificari apud Deum, qui omnino non iustificatur, nec illa seruat, quæ temporale habent præmium, nec illa quæ æternũ. Qui autem in operibus legis iustificatur, non apud Deum iustificatur, quia temporalem inde expectat visibilẽque mercedem. Sed tamen est etiam ista, vt dixi quædam, vt sic dicã, terrena, carnalísque iustitia. Nam & ipse Apostolus eam iustitiã vocat, cùm alibi dicit: * Secunduũ iustitiam, qua in lege est cõuersatus sine querela. *Tom.4. expos. Epist. ad Gal. cap.3.*

**Rom.4.*

Aliud est nõ iustificari, aliud non iustificari apud Deum.

Iustitia legis, quæ non iustificat apud Deum tẽporale habet præmiũ, non ergò peccatũ est, vel odium Dei promeretur.

**philip.3.*

Rempublicam primi Romani constituerunt, auxeruntque virtutibus, etsi non habentes veram pietatem erga Deum verum, quæ illos etiam in æternã ciuitatem posset salubri religione perducere, custodientes tamen quandã sui generis probitatem, quę posset terrenæ ciuitati cõstituendæ, augendæ, cõseruandæque sufficere. Deus enim sic ostendit in opulentissimo & præclaro imperio Romanorũ, quantum valerent ciuiles etiam sine vera religione virtutes, vt intelligeretur, hac addita fieri homines ciues alteri⁹ ciuitatis, cuius rex veritas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas. *To.2. Epist.5. ad Marcellinum, versus finem.*

Quãdo ergò Augustin⁹ sæpenumero disputat, vt cõtra duas ep. Pelag. li.1.cap.3. & alibi, peccata esse quæcũque ab infidelibus fiunt: id ita accipiẽdũ est, vt ex infidelitatis praua quadam contagione, non in Dei, sed in laudẽ propriam dirigũtur. Nam & ipse To.7. contra Iulianum Pelag. lib.4.ca.3. versus finem explicat se in hunc modum: Si gentilis nudũ operuerit, nunquid quia non est ex fide, peccatum est? Prorsus in quantum non est ex fide, peccatum est: nõ quia per seipsum factum, quod est nudum operire peccatum est: sed tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatũ. *Quid? quod eodẽ capite, cùm virtutes gentiliũ negasset esse bonas, & Iulianus bonas esse contrà contenderet.* Scito, *inquit*, nos illud bonũ hominum dicere, illã voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod solum homo potest ad æternũ Dei donum regnúmque perduci. *Arbitrãdum igitur est eũ, qui fideliũ laudabiles actiones ex seipsis peccata esse neget, bonas insuper, dummodo non beatæ vitæ meritorias esse concedat: non sensisse id, quod quidam ex Augustino docere conãtur, eas vera esse peccata, atque odium Dei promereri.*

conseruandõque Romano imperio satis ostẽdit.

Si quis autem non habens charitatẽ, quę pertinet ad vnitatem * spiritus & vinculum pacis, quo Catholica Ecclesia congregata cõnectitur, in aliquo schismate cõstitutus, ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, nuditatem, persecutionẽ, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladiũ vel flamãs, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehẽnarum & ignis æterni, nullo modo ista culpanda sunt, imò verò & hęc laudanda patientia est. Non enim dicere poterimus, melius ei fuisset, vt Christum negando, nihil eorũ pateretur, quæ passus est cõfitendo: sed existimãdũ fortasse tolerabilius ei iudiciũ futurũ, quàm si Christum negando cuncta illa vitaret: vt illud, quod ait Apostolus: Si tradidero corpus vt ardeã, charitatẽ autẽ non habeã, nihil mihi prodest: nihil prodesse intelligatur ad regnum cælorum obtinẽdũ, nõ ad extremi iudicij tolerabilius suppliciũ subeundum. *To.4. de pat. cap.26.*

**Ephi.4.*

Sũt ergo aliqua bona opera in his, qui sunt sine charitate.

Timore gehennæ Christũ intermẽtis nõ negare etsi absque charitate ad

Neque enim hoc nõ est bonum, vt credat homo æterno supplicio se esse puniẽdũ, si negauerit Christũ, vt pro ista fide qualecumque suppliciũ perferat, & cõtemnat humanum. Proinde sicut negandum non est, etiam hoc esse donũ Dei, ita intelligendũ est, alia esse

salutem non prosit, donũ tamẽ Dei est. * *Gal. 4.*

Habet ergò voluntas humana libertatẽ idoneam ad volẽdum & efficiendum opera vitæ præsentis, tam bona quàm mala.

Dei dona filiorum illius Hierusalem, quæ* sursum libera est mater nostra. *Ibidem, cap. 27.*

Esse fatemur liberũ arbitriũ omnibus hominib⁹, habẽs iudiciũ rationis, nõ per quod sit idoneum, quæ ad Deũ pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certè peragere: sed tãtùm in operibus vitæ præsẽtis, tã bonis quã etiã malis. Bonis dico, quæ de bono naturę oriũtur: id est, velle laborare in agro, velle mãducare & bibere, vel le habere amicũ, velle habere indumenta, velle fabricare domũ, vxorem velle ducere, pecora nutrire, artẽ discere diuersarum rerũ bonarum, velle quicquid bonum ad præsentem pertinet vitam, quæ omnia nõ sine gubernaculo diuino subsistũt, imò ex ipso & per ipsum sunt, vel esse cœperũt. Malis verò dico, vt est velle idolum colere, velle homicidium, velle adulteriũ facere, res alienas velle diripere, Deum viuentem in secula blasphemare, velle turpiter viuere, velle maleficia discere, velle inebriari & luxuriosè viuere, velle quicquid nõ licet, vel nõ expedit operari. *To. 7. hy. li. 3. post initiũ.*

XII. Per liberum arbitrium sine gratia, hominem nullo modo posse, coram Deo iustam vitam inchoare aut perficere.

Nihil pietatis atque iustitiæ in opere vel in voluntate, sine Dei auxilio esse potest.
* *Philipp. 2.*
* *Ioan. 15.*

GRatia Dei per Iesum Christum dominũ nostrũ, quod fides vera & Catholica tenet, sẽper Ecclesia pusillos cum magnis à morte primi hominis, ad vitã secundi hominis transfert: non solùm peccata delendo, verumetiam ad non peccandũ rectèque viuendum, eos qui iã vti possunt voluntatis arbitrio, sic adiuuãdo, vt nisi adiuuet, nihil pietatis atq; iustitiæ, siue in opere, siue etiã in ipsa voluntate habere possimus. Deus quippe* operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. *To. 2. epist. 106. ad Paulinũ, prope initiũ.*

Si quis per naturę vigorẽ bonũ aliq⁹, quod ad salutẽ pertinet vitę ęternæ cogitare, vt expedit, aut eligere, siue salutari, id est, Euangelicæ prædicationi cõsentire posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione Spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in cõsentiendo & in credendo veritatem, hæretico fallitur spiritu, nõ intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis:

†Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: †Nõ quòd idonei simus cogitare aliqud à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. *Tom. 3. de Eccles. dogmat. cap. 44.* † *2. cor. 3.*

In nobis ãte gratiam nõ est liberum arbitrium, vt non peccemus, sed tamẽ vt peccare nolimus. Gratia effi-cit, vt posśimus etiã rectè viuere.

Liberum arbitrium perfectè fuit in primo homine, in nobis autem ante gratiam non est liberum arbitrium, vt nõ peccemus, sed tamen, vt peccare nolimus. Gratia verò efficit, vt nõ tantùm velimus rectè facere, sed etiam possumus, nõ viribus nostris, sed liberatoris auxilio, qui nobis etiã perfectã pacẽ in resurrectione tribuit, quę pax perfecta bonã voluntatẽ consequitur. *To. 4 expos. quarundã propos. ex epist. ad Rom. proposi. 18.*

Quis non videat, & venire quenquam (*ad christum*) & non venire arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium potest esse solùm, si non venit: non autem potest, nisi adiutum esse, si venit. Et sic adiutum, vt non solùm quid faciendum sit, sciat, sed quod scierit, etiã faciat. *Tom. 7. de gratia christi, contra Pelag. cap. 14.*

Nihil boni, quod ad pietatem veramque iustitiam pertinet, sine gratia Dei fieri potest. Sententia Pelagij de libero arbitrio & gratia.

Gratiam Dei, † qua charitas diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctũ qui datus est nobis, sic cõfiteatur, qui vult veraciter confiteri, vt omninò nihil boni sine illa, quod ad pietatem pertinet, veramq; iustitiam fieri posse nõ dubitet. Non quomodo iste, qui cum dicit propterea dari gratiam, vt quod à Deo præcipitur facilius impleatur, quid de illa sentiat satis ostendit: scilicet quòd etiam sine illa, etsi minus facilè, fieri tamen quod diuinitus præcipitur, potest. In libro quippe ad virginem sacrã, quod & supra commemoraui, cùm dicit diuinam mereamur gratiã, vt facilius nequã spiritui, sancti spiritus auxilio resistamus: signi ficat profectò quid sapiat. Vt quid enim hoc verbum interposuit, facilius? An verò nõ erat integer sẽsus, vt nequã spiritui, sancti spiritus auxilio resistamus? Sed quantũ detrimentũ hoc additamento fecerit, quis nõ intelligat? Volens vtiq; credi tantas esse naturæ vires, quas extollendo præcipitat: vt etiã sine auxilio spiritus sancti, etsi minus facilè, tamen aliquo modo nequam spiritui resistatur. Item in 1. libro pro libero arbitrio: Cùm autem tam forte, inquit, tam firmũ ad non peccandum liberũ, in nobis habemus arbitriũ, quod ge- † *Rom. 5.*

Universidad de Deusto Biblioteca

naliter naturæ humanæ creator inseruit, rursus pro eius inæstimabili benignitate, quotidiano ipsius munimur auxilio. Quid opus est hoc auxilio, si tam forte, tam firmum est, ad non peccandum liberum arbitriũ? Sed etiam hîc vult intelligi, ad hoc esse auxilium, vt facilius fiat per gratiam, quod etsi minus facilè, tamen putat fieri propter gratiam. Item in eodem libro alio loco: Vt quod per liberum, inquit, homines facere, iubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam. Tolle facilius, & nõ solùm plenus, verùmetiam sanus est sensus, si ita dicatur: vt quod per liberum facere iubentur homines arbitrium, possint implere per gratiã. Cùm autem facilius additur, adimpletio boni operis etiam sine Dei gratia posse fieri, tacita significatione suggeritur. Quem sensum redarguit, qui dicit: * Sine me nihil potestis facere. *Tom.7. de gratia Christi, contra Pelag. cap.27. & seq.*

** Ioan.15.*

Cyprianus ad Quintũ. Non igitur negãdum est liberũ arbitriũ, Augustini Cyprianique sentẽtia, quanuis Deo totũ tribuẽdum sit, quod rectè viuitur.

Nunquid sanctus (Cyprianus) tam memorabilis Ecclesiarum in verbo veritatis instructor, liberũ arbitriũ negat esse in hominibus, quia Deo totũ tribuit, quod rectè viuimus? Nunquid legẽ Dei culpat, quando non ex ipsa iustificari hominem significat, quandoquidem quod illa iubet, nõ à Domino Deo precibus impetrandum esse declarat? Nunquid sub nomine gratiæ fatũ asserit, quãuis dicat in nullo gloriãdum, quãdo nostrũ nihil sit? Nunquid sicut isti, Spiritum sanctũ adiutoriũ ita credit esse virtutis, tanquã ipsa virtus, quæ ad hoc adiuuatur, oriatur ex nobis, quãdo nostrum nihil esse asserẽs, propter hoc Apostolum dixisse commemorat: * Quid enim habes, quod non accepisti? virtutémque excellentissimam, hoc est, patientiã, non à nobis dicit incipere, ac deinde adiuuari spiritu Dei, sed ab ipso caput, ab ipso originem sumere? Postremò, nec propositum bonũ, nec studiũ virtutis, nec mentes bonas sine gratia Dei incipere & esse in hominibus confitetur, cũ dicit in nullo gloriandũ, quãdo nostrũ nihil sit. Quid tam in libero arbitrio constitutũ, quã quod lex dicit: * Non adorandũ idolum, nec mœchãdum, non homicidium perpetrandũ? Ista autem sunt atq; huiusmodi crimina, quæ si quisquã commiserit, à corporis Christi communione remouetur. Et tamen si beatissimus Cyprianus his non committendis existimaret nostram sufficere voluntatem, nõ sic intelligeret, quod in oratione Dominica dicimus † Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, vt hoc nos petere asseueraret, ne intercedente aliquo grauiore delicto, dum absentes & non communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christo corpore separemur. Respondeant certè hæretici noui, quid bonorum meritorum præcedat in hominibus inimicis nomini Christiano. Nõ solùm enim non habent bonũ, sed habẽt etiam pessimũ meritum. Et tamen etiam sic Cyprianus intelligit, quod in oratione dicimus: Fiat volũtas tua, sicut in cælo & in terra: vt & pro ipsis, qui propter hoc, terra, intelliguntur, oremus. Oramus ergo non solùm pro nolentibus, verumetiam pro repugnantibus, & oppugnãtibus. Quid ergo petimus, nisi vt fiant ex nolentibus volentes, ex repugnantibus consentiẽtes, ex oppugnantibus amãtes? A quo, nisi ab illo, de quo scriptum est: † Præparatur voluntas à Deo? Discant ergo esse Catholici, qui dedignantur si quid mali non faciunt, & si quid boni faciunt, non in seipsis, sed in † Domino gloriari. *Tom.7. contra duas epist. Pelag. lib.4. cap.9.*

** 1. Cor. 4.*

** Exod.20. Deut.5.*

Ad euitãda crimina sola non sufficit voluntas nostra.

† Matt.6. Cypri. in expositione orationis Dominicæ.

Oratur in Ecclesia pro nolẽtibus & repugnãtibus, vt volentes & consentiẽtes fiant.

Vides vtique, inquit Ambrosius, quia vtique Domini virtus studijs cooperatur humanis, vt nemo possit ædificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quicquam incipere sine Domino. Et ideò iuxta Apostolum, † Siue manducatis, siue bibitis omnia in Dei gloriam facite. Vides quemadmodũ sanctus Ambrosius, etiam illud quod solent homines dicere, nos incipimus, & Deus perficit, his verbis abstulit, dicens neminem quicquam vel incipere sine Deo? *Tom.7. de gratia Christi contra Pelag. cap.44.*

† Prou.8. † 1. Cor.1. 2. Cor.10. Supra Lucã lib.2. ca.12. Vbique domini virtus studiis humanis cooperatur.

Quod ergo pertinet ad religionẽ atque pietatem, de qua loquebatur Apostolus, † Si nõ sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficiẽtia nostra ex Deo est: profectò nõ sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione nõ possumus, sed sufficiẽtia nostra, qua credere incipim⁹, ex Deo est. Quocirca sicut nemo sibi sufficit ad inci-

† 1. Cor.10. † 2. Cor.3.

Sicut initiũ est perfectio boni operis, sic et initiũ est perfectio fidei, à Deo est.

piendum vel perficiendũ quodcũque opus bonũ, quod iam isti fratres, sicut vestra scripta indicant, verum esse consentiunt: vnde in omni opere bono incipiendo & perficiendo sufficientia nostra ex Deo est: quoniã fides si non cogitetur, nulla est, & non sumus idonei cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. *To.7.de prædest.Sanctorũ,ca.2.*

XIII. Gratiæ nomine non tantùm externum Dei fauorem, sed etiam donum animæ, quo intrinsecus exornetur, intelligi.

VTrum autem legerimus in scripturis sanctis, gratiam pro gratia, forsitã quæritis: sed habetis Euãgelium secundum Ioannem tanta luce clarissimũ, vbi Ioannes Baptista de Domino Christo dicit? †Nos omnes ex plenitudine eius accepimus pro modulo nostro tanquam particulas nostras, vt bene viuamus, sicut Deus partitus est mensuram fidei, quia vnusquisque† proprium donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic, & ipsa est gratia: Et insuper accipiemus† & gratiam pro gratia, quando nobis vita ęterna reddetur. *Tom.7. de gratia & libe.arbit.cap.9.*

Ille, in quo omnes†viuificabũtur, præterquam quod ad iustitiam exemplum imitãtibus præbuit, dat etiam sui spiritus occultissimã fidelibus gratiã, quam latẽter infundit & paruulis. *To.7.de pec.mer.& remiss.lib.1.ca 9.*

Deus superbis† resistit, humilibus dat gratiã. Gratia quippe Dei, donũ Dei est. Donum autem maximũ ipse spiritus sanctus est, & ideò gratia dicitur. Cùm enim omnes†peccassent & egerẽt gloria Dei, quia per vnum †hominem peccatũ intrauit in mundum, & per peccatum mors, in quo omnes peccauerũt, ideo gratia, quia gratis datur. Ideò gratis datur, quia non quasi merces redditur post discussionem meritorum, sed donum datur post delictorum veniam. *To.10.de verb.serm.61.*

Legimus iustificati in Christo, qui credunt in eum, propter occultã communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis hæret Domino, vnus spiritus est. *Tom.7.de pec.mer.& remiss.lib.1.cap.10.*

Constat Gratiã Dei promissam esse testamẽto noue

Ex plenitudine Christi singuli pro modulo suo tanquã particulas gratiæ accipiũt.
†*Ioan.3.*
†*1.Cor.15.*
Christus fidelibus occultissimam gratiã præbet.
†*Iac.4.*
Donũ maximũ Spiritus sanctus.
†*Rom.3.*
†*Rom.5.*
Gratia, quia gratis datur
Gratia donum est post delictorum veniam.
Per gratiæ cõmunicationẽ homo hærens Domino vnus cũ eo spiritus est.
†*1.Cor.6.*

etiam per Prophetam: †Eandémque gratiã in eo definitam, vt scribantur leges Dei in cordibus hominum, perueniántque ad eam cognitionem Dei, vbi non docebit vnusquisque ciuẽ suũ, vel fratrẽ suum dicẽs: Cognosce Dominũ quia omnes cognoscent eũ, à minore vsque ad maiorem eorũ. Hoc donũ spiritus sancti est, quo † diffunditur charitas in cordibus nostris. Charitas nõ quælibet, sed charitas Dei, de corde†puro, & cõscientia bona, & fide nõ ficta. *To.3.de spiritu & lit.c.28.*

Apostolus quoque Paulus, Dilectio, inquit, †Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Nullum est isto Dei dono excellẽtius. Solũ est quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. *To.3.de Trinit.li.15.ca.17.sub finem.*

Siue ergo gratiã dixerit (Pelagius) esse liberũ arbitriũ, siue gratiã esse remissionẽ peccatorũ, siue gratiã esse legis præceptũ, nihil eorũ dicit, ꝙ per subministrationẽ Spiritus sancti pertinet ad concupiscentias tentationẽsque vincendas, quẽ ditissimè effudit in nos, qui ascendit in cælum, & captiuauit† captiuitatẽ, dedit dona hominibus. *To.2.epi.95.ad Innocen.Papam, prope initiũ.*

XIIII. Gratiam Dei, aliam præuenientem, aliam adiuuantem esse.

BEnedictio dulcedinis est gratia Dei, qua fit in nobis, vt nos delecter, & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis: in qua si nos nõ præuenit Deus, non solùm non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enĩ sine illo†nihil possumus facere, ꝑfectò nec incipere, nec perficere, quia vt incipiam⁹ dictũ est: †Misericordia eius præueniet me: vt perficiamus dictum est: †Misericordia ei⁹ subsequetur me. *Et paulò post.* Hominis ꝑpositũ bonũ adiuuat quidẽ subsequẽs gratia, sed nec ipsum esset, nisi præcederet gratia. Studiũ quoque hominis, ꝙ dicitur bonũ, quãuis cũ esse cœperit, adiuuetur gratia, nõ tamẽ incipit sine gratia, sed ab illo inspiratur, de quo dicit Apostolus: †Gratia autẽ Deo, qui dedit idẽ studiũ ꝑ vobis in corde Titi. Si studiũ quisq; vt pro alijs habeat Deus dat: vt pro seipso habeat, quis alius est daturus? *To.7.contra duas epist.Pelag.lib.2.ca.9.*

†*Ezech.36. Gratia est, per quam scribuntur leges Dei in cordibus hominum.*
†*Rom.5.*
†*1.Tim.1.*
†*Rom.5.*

Gratia donũ effusum in homines ad concupiscentias tẽtationẽsque vincendas.
†*Ephes.4.*

†*2.Cor.3.*

†*Psal.58.*

†*Psal.22.*

†*2.Cor.8.*

*Ioan.13. Animam meam*pro te ponã. Putabat enim se posse,quod se velle sentiebat. Et quis istã etsi paruam dare cœperat charitatem, nisi ille,qui*præparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit? Quoniam vt velimus operatur incipiens, qui volẽtibus cooperatur perficiẽs. Propter quod ait Apostolus: * Certus sum, quoniã qui operatur in vobis opus bonum,perficiet vsque in diem Christi Iesu. Vt ergo velimus, sine nobis operatur: cùm autem volumus,& sic volumus,vt faciamus, nobiscũ cooperatur: tamẽ sine illo vel operante, vt velimus, vel cooperante cũ volumus, ad bona pietatis opera nihil valeamus. De operante illo vt velimus, dictũ est: * Deus est enim,qui operatur in nobis & velle. De cooperante illo, cùm iã volumus,& volẽdo facimus: Scimus, inquit,* quoniã diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Quid est omnia? nisi & ipsas terribiles sæuásq; passiones? Sarcina quippè illa,quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Talibus enim Dominus dixit *esse suam sarcinam leuem: qualis Petro fuit, quãdo passus est pro Christo,non qualis fuit, quando* negauit Christum. *Tom.7.de gratia & lib. arbit. cap.* 17.

* *Prou.8. Deus vt velimus operatur incipiens,qui volentibus cooperatur perficiẽs.*

* *Philip.1.*

**Philip.2.*

* *Rom.8. Sarcina, quæ infirmitatis grauis est, leuis efficitur charitati.*

**Matt.11.*

* *Matt.26. Marc.14. Luc.22. Ioan.18.*

Cum diuinitus adiuuatur homo, non tantùm ad capessendam perfectionem adiuuatur, quod ipse posuisti (*Iulianum alloquitur*) vtique volens intelligi eum per se incipere sine gratia,quod perficit gratia: sed potius quod Apostolus loquitur: * Vt qui in vobis bonum opus cœpit, perficiat vsque in finem. *To.7. contra Iulianum Pelag.lib.4.cap.3. Ibidem habes de gratia & libero arbit. cap.* 17.

**Philip.1.*

A Deo homines nullis existẽtibus meritis vocari, & vocatos, vt boni aliquid operentur, Dei adminiculis indigere, sumpto de veteribus literis Apostolus monstrat exemplo, postquàm illam de duobus * geminis electionem, omni repulsa laude meritorum, ad Dei gratiam iudiciúmque contulerat, videns quid impia posset blasphemare garrulitas, dixit: * Nunquid iniquitas est apud Deũ? Et sequitur: Absit: Et quasi diceretur ei: Vnde probas? Parum putauit auctoritatẽ valere suæ doctrinæ, nisi sentẽtiã suam etiam legis do-

**Gen.25.*

**Rom.9.*

ceret exemplo. Sic enim intelligi voluit, quod Moses dixerat: * Misereor, cuius miserebor: & misericordiam præstabo, cui misericors fuero: vt primam misericordiam vocatione credamus hominibus prærogari, quæ sola ad rectè viuendum non sufficit, si deserat, qui vocauit. *Tom.7.de prædest. & gratia, cap.*10.

* *Exod.33. Misericordia, qua vocamur ad rectè viuendũ, non sufficit, si deserat, qui vocauit.*

Gratia Dei inquit (*Apostolus*)* sum id quod sum. Hæc est prima misericordia, quam liberæ voluntatis opera consequũtur. Sed vt Apostoli Pauli vocationẽ bona opera sequerẽtur, quid ait? Et gratia eius in me vacua non fuit. Quid enim feci?sti? Plus(inquit)* omnibus laboraui. Ne multũ superbias, ô liberi defensor arbitrij, audiẽs Paulum de suis laboribus gloriantem. Attẽde quod sequitur: Nõ ego autem, sed gratia Dei mecum. *Et paulò post.* Da mihi* intellectum, & scrutabor legẽ tuam, & custodiam illam in toto corde meo. Parum erat, quod ad scrutandam legem poposcerat intellectum, nisi etiam ad custodiendam necessarium significaret auxiliũ, dicẽs: Et custodiam illam in toto corde meo, quasi diceret: Tunc custodiam illam in toto corde meo, si tu dederis intellectum. *Ibidem, cap.*11.

**1. Cor.15.*

* *Ibidem.*

* *Psal.118.*

XV. Liberum arbitrium neque à præueniente, neque ab adiuuante gratia destrui.

ARbitriũ volũtatis humanæ nequaquam destruimus, quãdo Dei gratiã, qua ipsum adiuuatur arbitriũ, nõ superbia negamus ingrata, sed grata potius pietate prædicamus. Nostrũ enim est velle, sed voluntas ipsa etiã mouetur vt surgat, & sanatur vt valeat, & dilatatur vt capiat, & impletur vt habeat. *To.4. de bono viduitatis, cap.*17.

* *Philip.2. Diluitur eorũ obiectio, qui in operibus pijs liberũ arbitriũ nihil agere dicunt. Igitur operari potest homo suam salutem.*

Non enim, quia dixit,* Deus est qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: ideò liberũ arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ita esset, nõ superius dixisset: Cũ timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Quãdo enim iubetur, vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitriũ: sed ideo cum timore & tremore, ne sibi tribuendo quod bene operantur, de bonis tanquã suis extollãtur operibus. *Tom.7.de gratia & libero arbitrio, cap.*9.

Sicut nec lex per fidē, sic nec liberū arbitrium per gratiam euacuatur.

Liberum ergo arbitriū euacuamus per gratiam? Absit, sed magis liberum arbitriū statuimus. Sicut enim lex * per fidem: sic liberum arbitrium per gratiā non euacuatur, sed statuitur. Neq; enim lex impletur, nisi libero arbitrio, sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam sanatio animæ à vitio peccati, per animæ sanitatē libertas arbitrij, per liberum arbitriū iustitiæ dilectio, per iustitiæ dilectionē legis operatio. *Tom. 3. de spiritu & litera, cap. 30.*

* *Rom. 3.*

* *Ioan. 3.*
* *Rom. 3.*
Incogitationibus & actionibus pijs liberum arbitriū nequaquam à gratia separandum.
* *Ioan. 15.*
Nec Dei gratia negāda, nec liberū arbitriū in operibus salutaribus à gratia separandum.

Dominus noster Iesus Christus, sicut scriptū est in Euangelio Ioannis Apostoli, * non venit, vt iudicaret mundum, sed vt saluaretur mundus per ipsum. Posteà verò scribit Apostolus Paulus: * Iudicabit Deus mundum, quando venturus est, sicut tota Ecclesia in Symbolo cōfitetur, iudicare viuos & mortuos. Si igitur nō est Dei gratia, quomodo saluat mundum? Etsi nō est liberum arbitrium, quomodo iudicat mundū? Proinde librum vel epistolam meam, quam secum ad vos supradicti attulerunt, secundum hanc fidem intelligite, vt neque negetis Dei gratiam, neque liberū arbitrium sic defendatis, vt à Dei gratia separetis, tāquam sine illa vel cogitare aliquid, vel agere secūdum Deū vlla ratione possimus, quod omnino non possumus. Propter hoc enim Dominus cùm de fructu iustitiæ loqueretur, ait discipulis suis: * Sine me nihil potestis facere. *Et paulò post.* Credite diuinis eloquijs, quia & liberum est hominis arbitriū, & gratia Dei, sine cuius adiutorio liberum arbitriū nec cōuerti potest ad Deū, nec proficere in Deo. *Tom. 2. Epist. 46. ad Valentinum.*

Ipsa etiam ratio, quæ de ijs rebus (*gratia & libero arbitrio*) à talibus quales sumus, iniri potest, quemlibet nostrum quærentē vehemēter angustat, ne sic defendamus gratiā, vt liberum arbitriū auferre videamur: rursus ne liberum sic asseramus arbitrium, vt superba impietate ingrati Dei gratię iudicemur. *To. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 2. cap. 18.*

Facit hoc contra hæreticos præsentes, & contra Pelagianos, quorum illi gratiam adeò efferunt, vt liberum arbitrium tollant, hi cōtrà liberum arbitrium ita extollunt, vt gratiæ Dei sint ingrati.

Non ergo arbitriū voluntatis tollimus, sed Dei gratiam prædicamus. Cui enim prosunt ista (*auxilia Dei*) nisi volenti? sed humiliter volenti, non se de volūtatis viribus, tāquam ad perfectionē iustitiæ sola sufficiat, extollenti. *Tom. 7. de nat. & gratia, cap. 33.*

XVI. Liberum arbitrium à gratia sanari. iuuari, & perfici.

Per gratiā Dei fit & augetur bona volūtas, vt diuina mādata implere possit.

GRatia Dei semper est bona, & per hanc fit, vt sit homo bonę volūtatis, qui prius fuit voluntatis malæ. Per hāc etiā fit, vt ipsa bona volūtas, quæ iā esse cœpit, augeatur, & tā magna fiat, vt possit implere diuina mādata, quæ voluerit, cùm valde perfectēq; voluerit. Ad hoc enim valet, quod scriptum est, * Si volueris, conseruabis mandata: vt homo qui voluerit: & non potuerit, nondum se plenè velle cognoscat, & oret, vt habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adiuuatur, vt faciat quod iubetur: tūc enim vtile est velle cùm possumus, & tunc vtile est posse, cùm volumus. Nam quid prodest, si quod non possumus, volumus: aut si quod possumus, nolumus? *To. 7. de gratia & libero arbitrio. ca. 15.*

* *Eccles. 15.*

Adiuuatur volūtas, vt faciat, quod iubetur: ergo Dei auxiliū nō tollit vim actiuā liberi arbitrij, sed adiuuat.

Certum est enim, nos mandata seruare, si volumus, sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, vt tantum velimus, quantū sufficit, vt volendo faciamus. Certum est nos velle cùm volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est, quod paulò antè posui, quòd præparatur voluntas à Domino, de quo dictū est: * A Domino gressus hominis dirigētur, & viā eius volet, de quo dictū est: * Deus qui operatur in vobis & velle, & operari. Certū est nos facere, cùm facimus, sed ille facit, vt faciam⁹, prębēdo vires efficacissimas volūtati, q dixit, * Faciā vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cū dicit: faciā vt faciatis: quid aliud dicit, nisi auferam à vobis cor lapideū, vnde non faciebatis, & dabo cor carneum vnde faciatis? Et hoc quid est,

* *Philip. 2.*

Igitur homo facit ep⁹ bonum: non tamē sibi illud tribuere debet, sed Deo, qui fecit, vt facere posset.

* *Ezec. 36.*

cor obediēs benè facit, sed vt obediens sit facit Deus.

**Psal. 140*

**Matth. 16.*

**Matth. 16*

Rom. 2.

Falluntur ergo & fallunt, qui liberum arbitrium, Dei gratiæ, nihil cooperari docent.

**Psal. 72.*

Elegans gratiæ & liberi arbitrij cum sessore & eius iumēto comparatio.

Liberū arbitriū vulneratū viuit in homine nō ergo per peccatum penit⁹ extinctū est.

**Zach. 11.*

Liberū arbitrium donatur à gratia

**Ioan. 14.*

** Isa. 31.*

**I. Cor. 12.*

**Psal. 142.*

nisi auferam cor durum, vnde non faciebatis: & dabo cor obediens, vnde faciatis? Ille facit, vt faciamus, cui dicit homo,* Pone Domine custodiam ori meo: hoc est enim dicere, Fac vt ponam custodiā ori meo, quòd beneficium Dei iam fuerat consecutus, qui dixit: *Pone ori custodiam. *Ibidem, cap. 16.*

Etiam hoc tamen indicauerunt, quòd plures vestrū non ita sentiant, sed liberū arbitriū adiuuari fateantur per Dei gratiā, vt rectè sapiamus atque faciamus, vt cùm venerit Dominus* reddere vnicuiq; secūdū opera eius, inueniat opera nostra bona, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Hoc qui sentiūt, bene sentiunt. *Tom. 2. epist. 46. ad Valentinum.*

Rectè namque arbitror liberum arbitrium comparari iumento: vnde & dictum est:* Velut iumentū factus sum apud te: gratiam verò sessori: quia sicut iumentū animal viuacissimū vt dometur ad opus homini necessarium, de armento vagum apprehenditur, & incipit per curam domantis se, ad eius proficere voluntatem: ita & liberum arbitrium, quod vulneratum viuit in homine, gratia Dei apprehenditur de armēto luxuriæ seculi, in quo sub pastore Diabolo vagatur per incongruas voluntates. Pastorem Diabolum dixi secundum Zachariam Prophetam, de eo dicentem. * O pastor & idolum: Apprehenditur ergo gratia, vt dixi, ad domandum liberum arbitrium, vt & malæ cōuersationis depositā feritate humilietur, vt ad obediē dum in opus domino necessariū corrigatur, & ita per eius semper curam incipiat in Dei proficere voluntatem. Sicut enim iumentū illud, dum in via dirigit vt iter rectū, siue leniter, seu cursim, secundum le tis in se voluntatē, possit incidere, quoadusque ad locū perueniat destinatum: ita & liberum arbitriū dum in via, id est, Christo, quia ipse ait:* Ego sum via, veritas, & vita, cœperit esse, gratiæ regimine regitur, vt semitis *recto cordę, siue patientia charitatis, siue feruente spiritu, id est, secundum diuisiones* gratiarum spiritus, qui per gratiam singulis diuidit sicut vult, possit ambulare, quoadusque ad promissum regnū cælorum perueniat. Ideo in Psalmis ait:* Spiritus tuus bonus

bonus deducet me in terram rectam. Et vt illud, cùm aliquoties sub sessore pastum largioribus cibariis incumbens frēno, cursu extollitur, sessoris flagello cæditur, vt secundùm eius ambulet voluntatem: similiter & liberum arbitrium, dum homo gratiæ Dei immemor in prosperis efficitur, & tanquam de sui possibilitate gloriatus extollitur, eius flagello corripitur, cùm in variis tribulationibus & afflictionibus paululum subiugatur, vt humiliatus homo in sua infirmitate, ad gratiæ recurrat auxilium. Sicut ergo homo sedens in iumento, cùm peregerit iter quod incessit, dicit: Feci hodie, vtputa, triginta miliaria, cùm illo sedēte, iumentū cucurrit triginta miliaria, sed non ea cucurrisset, nisi à sessore tam directum in via, quàm gubernatū fuisset. Rectè ergo sessor, quē gratia figurat, dicit, feci triginta miliaria. Ipse enim fecit, qui iumentum facere fecit, & tamen vtriusque labor itineris imputatur: ita & gratia & liberum arbitriū peragit sine dubio iter fidei liberum, dum Dei Christianus facit præcepta, sed non, vt suprà dixi, sine gratia dirigēte vel gubernante: propter quod dicitur in Psalmis:† Dirige in cōspectu tuo viam meā: Et, † A Domino gressus hominis diriguntur. Itaque nec gratia sine libero arbitrio facit hominem habere beatam vitam: nec liberum arbitriū sine gratia. *Tom. 7. Hypog contra Pelag. libr 3. vltra medium.*

Et gratia, & liberum arbitrium, iter fidei peragit.

† Psal. 5.

† Psal. 36.

XVII. Liberum arbitrium, præueniente gratia excitari atque præparari: subsequente verò, vt & perficere bonum, & in eo perseuerare possit, corroborari.

VIciato ergo libero arbitrio, totus homo est viciatus, per quod absque adiutorio gratiæ quod Deo placeat, nec valet incipere, nec perficere sufficit. Præuenitur autē medicina, id est, Christi gratia, vt sanetur & reparetur in eodē viciata atque præparetur voluntas, quæ semper indigens adiutorio, illuminante gratia saluatoris possit tam Deum cognoscere, quàm secundum eius viuere voluntatem. Cùm enim dicit per Prophetā Dominus: † Et dabo in vos cor nouū & spiritum nouū: quid aliud significat, nisi volūtates homi-

Voluntas hominis potest voluntas nostra à Deo sanata & adiuta secundū Dei viuere voluntatem. Ezech. 36.

lapsa in præuaricatione Adæ per Christũ reparanda.

num lapsas præuaricatione veteris hominis, per Christum nouum hominem reparari, & præparari ad Dei voluntatem, sicut scriptum est: * Præparatur voluntas à Domino. Iterum Apostolus Paulus,* Deus (inquit) est, qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate. *Tom. 7. lib. 3. hypognost. circa principium.*

** Philip. 2.*

** Psalm. 36. Operante Deo nos cooperamur.*

Nullos videtur attendisse, cùm dixit,* & ipse faciet: nisi eos qui dicũt, nos facimus, id est, nos ipsi nos ipsos iustificamus: vbi quidẽ operamur & nos, sed illo operante, cooperamur, quia misericordia eius * præuenit nos. Præuenit autem vt sanemur, quia & subsequetur, vt etiam sanati vegetemur. Præuenit, vt vocemur, subsequetur, vt glorificemur. Præuenit, vt piè viuamus, subsequetur, vt cum illo semper viuamus, quia sine *illo nihil possumus facere. Vtrumque enim scriptum est, &, †Deus meus misericordia eius præueniet me: & †Misericordia tua subsequetur me per omnes dies vitæ meæ. *Tom. 7. de natura & gratia, cap. 32.*

** Psal. 58. Præueniẽtis & subsequentis gratiæ necessitas.*

** Ioan. 15.*

† Psalm. 58.

† Psal. 22.

Quod ait (*Apostolus*) **Igitur non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei*, non tollit liberum voluntatis arbitrium, sed non sufficere dicit, velle nostrum, nisi adiuuet Deus. Et *post pauca*. Neque velle possumus, nisi vocemur, & cùm post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra, & cursus noster, nisi Deus & vires currẽtibus præbeat, & perducat, quò vocat. *To. 4. exposi. in epist. ad Rom. cap. 62.*

** Rom. 9. Illud Apostoli, non est volẽtis, &c. non tollit liberum arbitrium.*

Ille facit in hominibus principium fidei, & perfectionem in Iesu, qui fecit hominem principem fidei, & perfectorem Iesum. *Tom. 7. de prædestinatione Sanctorũ, lib. 1. cap. 15.*

** Rom. 9. Bonũ opus quare totum Deo tribuatur, licet volũtas nostra in eo aliquid efficiat.*

Non ergo sufficit sola misericordia Dei, si non sit etiam volũtas hominis: ac per hoc si rectè dictum est: **Non volẽtis hominis, sed miserentis est Dei*, quia id volũtas hominis sola nõ implet, cur non & è contrario rectè dicitur, nõ miserentis est Dei, sed volẽtis est hominis, quia id misericordia Dei sola nõ implet? Porrò si nullus Christianus dicere audebit, nõ miserentis est Dei, sed volentis est hominis, ne Apostolo apertissimè contradicat: restat, vt propterea rectè dictũ intelligatur, non volentis, neque currẽtis, sed miserẽtis est Dei,

Bona volũtas præcedit multa Dei dona, nõ tamen omnia, siquidem & ipsa donum Dei est.

** vt totum Deo detur, qui hominis volũtatem bonam & præparat adiuuandã, & adiuuat præparatã. Præcedit enim bona volũtas hominis multa Dei dona, sed non omnia: quę autẽ nõ præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nã vtrũque legitur in sactis eloquiis, &, * Misericordia eius præueniet me, & * Misericordia eius subsequetur me. Nolentem præuenit, vt velit, volentem subsequitur, ne frustra velit. *Tom. 3. Enchirid. cap. 32.*

** Psal. 58.*

** Psal. 22. Deus nolentem præuenit, vt velit, volentem subsequitur, ne frustra velit.*

CAPVT QVARTVM DE FIDE ET OPERIBVS

I. *Quid sit fides.*

Fidei veritatisque discrimen.

QVID est fides, nisi credere, quod nõ vides? Fides ergo est, quod non vides credere: veritas, quod credidisti videre. *To. 9. in Euangel. Ioannis Tract. 43.*

De hac enim fide nunc loquimur, quã adhibemus, cùm aliquid credimus, non quã damus, cũ aliquid pollicemur: nam & ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus, nõ mihi habuit fidem: aliter autem, nõ mihi seruauit fidem. Nam illud est, non credidit, quod dixi: illud, nõ fecit, quod dixit. Secundum hanc fidem, qua credimus, fideles sumus Deo: secundũ illam verò, qua fit, quod promittitur etiam Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus: * fidelis Deus, qui non sinit vos tentari super id, quod potestis. *To. 3 de spir. & litera cap. 31.*

Nominis fidei duplex acceptio.

1. Cor. 10.

Neutra fidei acceptio fidei specialis hæreticorum conuenit: nam altera Dei verbũ credimus tantùm: secundum alteram Deus nobis fidelis dicitur: At fides specialis humana persuasione nititur, mihi scilicet remissa esse peccata, vel mihi Deum esse propitium.

Laus fidei, credere quod non vides.

** Ioan. 20.*

Hæc est laus fidei, si quod creditur non videtur, nã quid magnum est, si id creditur quod videtur, secundum illam eiusdem Domini sententiam, quãdo discipulũ arguit, dicẽs: * quia vidisti me, credidisti: beati qui nõ viderũt, & credũt. Et nescio vtrũ credere dicẽd' est quisque quod videt: nã ipsa fides in epistola quæ scri-

Fides ergo definita ad Hebr. 11. est fides rerum, quæ creduntur, non vana quædam fiducia.

bitur ad Hebræos, ita est definita: † Est autē fides sperantium substantia, & conuictio retum, quę nō videntur. Quapropter si fides est rerū quæ credūtur, eadémque fides earum rerum est, quæ non videntur: quid sibi vult, quod Dominus ait: † *Et nunc dixi vobis priusquā fiat, vt cùm factum fuerit, credatis?* Nónne potius dicendum fuit: Et nunc dixi vobis, priusquam fiat, vt credatis, quod cùm factum fuerit, videatis? Nam & ille, cui dictum est: † Quia vidisti, credidisti, non hoc credidit, quod vidit, sed aliud vidit, aliud credidit. Vidit enim hominem, credidit Deum. *To. 9. in euang. Ioā. Tract. 89. Lege & Tom. 2. epist. 112. ad Paulinum, vsque ad cap. 5.*

† *Ioan. 14.*

† *Ioan. 20.*

Fidei primū officiū.

Fidei primum & maximum officium est, vt in verum credatur Deum. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 4. cap. 20.*

Nec fides omninò dicenda (*quæ præsenti & visibili præmio nititur*) quādo quidē fides ita definita est: Fides † est sperantiū substantia, & conuictio rerū, quæ non videntur: vnde etiā in eadem, vbi & hoc scriptū est, ad Hebræos epistola, cùm cōsequēter enumerasset quosdā, qui Deo fide placuerūt: Secūdū fidē (inquit) mortui sunt hi omnes, cū nō accepissent promissiones, sed longè eas vidētes, & salutātes, & confitentes, quia hospites & peregrini sunt super terrā. *To. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 2. cap. 31. Vide Tom. 10. Homil. 32.*

† *Hebr. 11.*

Nituntur, pie lector, recentes hæretici descriptionem fidei ab Apostolo traditā, fiduciæ vel fidei à se confictæ, quā specialem vocant, adaptare. Est autem specialis fides apud eorum plerosque (ad sident enim ab inuicem) certa firmaque persuasio, vel potius confidentia, qua quisque certò statuit confiditque Deum peccata per Christum sibi remisisse, propitium atque beneuolum esse patrem, & salutē æternam conces surū. Sed frustrà id tentāt homines callidi, maximè si Augustini expositionē sequātur. Primū enim per ὑπόστασιν vel substantiam nihil aliud Apostolus cum Augustino intelligit, quàm ipsum donum vel habitum fidei, qui scilicet tum propter firmum assensum, quem in nobis generat, tum propter certitudinem rerum creditarum, quæ fallere possunt neminem, efficit, vt res sperata siue promissiones Dei tam nunc in nobis quoquo

modò subsistant, mentisque oculis quodammodo cernantur. Deinde, ἐλπιζομένων quod verbū est medium, & vulgatus interpres passiuè, rerum sperandarum, vertit: Augustino libuit actiuè, sperantium, trāsferre. Quæ in re fidem à spe manifestè seiūxit: ad quam spem bona omnis fiducia potius referēda est. Denique, ἔλεγχος quod Augustinus conuictionem (non coniunctionem, vt mendosa quædam habent exemplaria) vertit, non aliud est hoc loco, quàm ostensio vel argumentum, quo intellectus propter grauissimam, & nunquam fallentem Dei auctoritatem conuictus, verissima esse credit, quæ ab eo dicuntur, quamuis interim nec sensibus, nec menti sint euidētia. Cū igitur & ὑπόστασις siue substātia, & ἔλεγχος siue argumentum, vel, vt Augustinus loquitur conuictio, ad intellectum potius, quam ad voluntatem pertineant, manifestum est non hic definiri fiduciam vel fidem specialē hæreticorū, quæ potius ad spem in voluntate locatam referri debet. Huc accedit, quòd fides ideò dicitur ἔλεγχος, rerū nō apparentiū, quòd sit rerum, quæ propter diuinam auctoritatem credenda sint, & fallere nequeāt: at quòd hic vel ille veniam acceperit peccatorum, quòd Deum habeat amicum, quòd sit perseueraturus vel futurus saluus, nullum Dei verbū, nulla Dei expressa auctoritas extat, qua id fide credere conuincamur. Nec id sine causa, cum manifestum sit, huic persuasioni vel fiduciæ frequenter errorē subesse, quod manifestū faciūt cōtrariæ inter se hæreticorū sectæ, quib' tamē commune est, huiusmodi fallaciis peccatorū veniam vel salutem sibi certo polliceri. Iam verò quis nō videat, non ex Augustini tantùm sententia locis citatis, Basilij item concione in Psal. 115. Bernardi epist. 191. Chrysost. ho. 21. & 22. in epist. ad Hebræos, Theophylacti, Anselmi, Sedulij, & aliorū in cōmentariis super eandem Epistolam: sed etiā ex ipsius Apostoli verbis, non fiduciam hæreticorū, sed generatim fidem rerum credendarum describi? Illa enim fides describitur, de qua paulò antè citatus fuerat loc' ille Abacuc 2. Iustus ex fide viuit: fides inquam illa, qua credimus secula verbo Dei aptata fuisse: qua Noë responso acce-

pto de iis, quæ adhuc non videbantur, metuens aptauit arcam in salutẽ domus suæ: qua credimus esse Deum: qua denique illustrati veteres sancti, multa præclaráque fecerunt opera. Quæ omnia quomodo vanæ illi fidu ciæ adaptari possint, nouatores viderint. Quãto rectius & magis consentaneè cùm scripturis omnibus, tum Apostolo catholici fidem referunt ad iustitiã, misericordiam, sapientiam, & potentiam Dei, atque ad alia omnia, quæ de illo per ipsam reuelantur: ad eius item promissiones, cõminationes, præcepta, & prohibitiones? In quem sensum fides nihil aliud est, quàm, donũ Dei, quo intellectus à voluntate inductus, firmissimè assentitur rebus omnibus, quas Deus per omnes sacras scripturas & Ecclesiæ traditionem reuelat, quantũuis obscuræ & difficiles illæ sint: siue præteritæ, siue futuræ.

II. Quæ sit materia seu obiectum fidei.

Fidei catholicæ summa: vnde constat eius obiectũ non esse speciale illud, quod recentes hæretici fingunt, sed latiũ patere.

CAtholica Fides explicanda est. Est autem hæc, Deum Patrem omnipotentẽ vniuersam creaturam fecisse atque constituisse per Filium suum vnigenitum, id est, sapientiã & virtutem suam, consubstantialem sibi & coæternam in vnitate Spiritus sancti, & ipsius consubstãtialis & coæterni. Hanc ergo Trinitatem dici vnum Deum, cúmque fecisse & creasse omnia quæ sunt, in quãtũ sunt, Catholica disciplina dici iubet, ita vt iubet: ita vt creatura omnis siue intellectualis, siue corporalis, vel quod breuiꝰ dici potest secundum verba diuinarum scripturarum, siue inuisibilis, siue visibilis, non de Dei natura, sed à Deo sit facta de nihilo. *Et paulò post.* Esse autem omnia, quæ fecit, bona † valde, mala verò non esse naturalia, sed omne quod dicitur malum, aut peccatum esse, aut pœnam peccati. Nec esse peccatum nisi prauum liberæ voluntatis assensum, cùm inclinamur ad ea, quæ iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere: id est, non in rebus istis sed in vsu earum* illegitimo. *Et iterum.* Renouari hominem † per Iesum Christum Dominũ nostrum, cum ipsa ineffabilis ac incommutabilis Dei sapiẽtia plenum totúmque hominem susc ipere † dignata est

† *Gen.* 1.

Peccatum quid?

* *Aliàs legitimo.*

† *Ephes.* 4.

† *Philipp.* 2.

& nasci de † Spiritu sãcto, & virgine Maria, † crucifigi, sepeliri, † & resurgere, † ascendere in cœlũ, quod iam factum est: & venire † ad iudicandos viuos & mortuos in fine seculi, & resurrectionem † mortuorũ in carne, quod adhuc futurum prædicatur: datum esse Spiritũ † sanctũ credentibus in eum: constitutam ab illo matrem Ecclesiã, quę Catholica dicitur ex eo, quia vniuersaliter perfecta est, & in nullo claudicat, & per totũ orbem diffusa est, remissa esse pœnitentibus priora peccata, & vitam æternam cœlorúmque regnum promissum. *Tom. 3. de Genes. ad lit. imperfect. cap.* 1.

Est autẽ fides Catholica in Symbolo nota fidelibus, memoriæque mandata quantũ res passa est breuitate sermonis, vt incipientibus atque lactẽtibus eis qui in Christo renati sunt, nõdum scripturarum diuinarum diligentissima & spiritali tractione atque cognitione roboratis, paucis verbis credendũ constitueretur: proficiẽtibus, & ad diuinam doctrinam certa humilitatis atque charitatis firmitate surgẽtibus, quod multis verbis exponẽdo esset perficiẽdũ. *To. 3. de Fide & Sym. c.* 1. Fides in Ecclesia breuissimè traditur, in qua cõmendantur æterna, quæ intelligi à carnalibus nõdum possunt, & temporalia, & præterita, & futura, quæ pro salute hominum gessit, & gestura est ęternitas diuinæ prouidentiæ. *To. 3. de agon. Christiano, cap.* 13.

Est itaque fides & malarum rerum & bonarũ, quia & bona credũtur & mala, & hoc fide bona, nõ mala. Est etiam fides & præteritarum rerum & præsentiũ & futurarũ. Credimus enim mortuum, † quod iam præteriit. Credimus sedere † ad dexteram patris, quod nũc est. Credimus venturũ † ad iudicandum, quod futurũ est. Item Fides & suarum rerum est, & alienarũ. Nam & se quisque credit aliquãdo cœpisse, nec fuisse vtiq; sempiternũ, & alia atque alia: nec solùm de aliis hominibus multa, quę ad religionem pertinent, verùm etiam de angelis credimus. *To. 3. in Enchirid. cap. 8. Plura de trinitate. lib. 4. cap. 18. Et lib. 13. cap. 2. & de fide, & symbolo, per totum.*

† *Matt.* 1.
† *Marc.* 15.
† *Ioan.* 20.
† *Act.* 1.
† *Matt.* 13.
† 1. *Cor.* 15.
† *Act.* 2.

Ecclesia catholica à christo instituta in nullo claudicat.

pœnitentibus peccata in Ecclesia remitti fide credendum, non autem fidem specialem habentibus.

Fidei catholicæ summa in symbolo comprehensa.

Vide Lectorẽ tibi fidẽ specialem reperias.

Sub fidẽ in Ecclesia traditam æterna cadunt, & temporalia, & horũ quædam præterita, quædam futura.

Fides bona futurarum, alienarum.

rum & malarum est rerũ. Item præteritarum, præsentiũ, &
† *Mat.* 15. *Mat.* 26. † *Mat.* 24. *Fides & suarũ rerũ est &*

III. In mysteriis diuinis fidem antecedere, rationem subsequi debere.

EGo credere ante rationẽ, cùm percipiendæ rationis non sis idoneus, & ipsa fide animum excolere excipiendis seminibus veritatis, nõ solùm saluberrimum iudico, sed tale omnino, sine quo ægris animis salus redire non possit. *To. 6. de vtilit. credendi, cap. 14. circa initium.*

Qui nõ sunt purgati mẽte, prius oportet credant, quàm intelligant.

Priusquam mẽs nostra purgetur, debemus credere, quod intelligere nondum valemus: quoniã verissimè dictum est per Prophetam: * Nisi credideritis, non intelligetis. *Tom. 3. de agone christiano, cap. 15.*

Ipse quoque Dominus noster & dictis & factis ad credẽdum primò hortatus est, quos ad salutem vocauit. Sed postea cùm de ipso dono loqueretur, quod erat daturus credẽtibus, non ait: * Hæc est autem vita æterna, vt credant: sed hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verũ, & quem misisti Iesum Christũ. Deinde iã credentibus dicit: * *Quærite & inuenietis.* Nã neque inuentum dici potest, quod incognitũ creditur, neque quisquã inueniẽdo Deo fit idoneus, nisi anteà crediderit, quod est posteà cognituros. *Tom. 1. de lib. arbitrio, lib. 2, cap. 2.*

Isa. 7.
* *Ioan. 17.*
* *Matth. 7. Luc. 11.*

Ad inueniendũ Deũ, exigitur Fides.

Nam & prima hæresis in discipulis Christi velut ad duricię sermonis ipsius facta est. Cùm enim diceret: * Nisi quis manducauerit carnẽ meam, & biberit sanguinem meũ, non habebit vitam in se: illi non intelligentes, dixerunt ad inuicẽ: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Dicẽtes quia durus est sermo hic, separauerunt se ab illo: remansit cum alijs duodecim. Cùm ei suggessissent, illos in sermone eius fuisse scãdalizatos: Nunquid & vos, ait, vultis abire? Et Petrus: Verbum vitæ æternæ habes, ad quẽ ibimus? Intelligite, obsecramus vos, & paruuli discite pietatem. Nunquid Petrus intelligebat secretũ illius sermonis Christi? Nondũ intelligebat: sed bona esse verba, quæ non intelligebat, piè credebat. *Tom. 8. in Psal. 54. circa finem.*

* *Ioan. 6.*

Propter interiores oculos, quorum cæcitas est Deũ non intelligere, vt aperiantur & magis magisque cer-

nẽtur, fide mundẽtur corda: Da mihi, inquit, †intellectum, vt discã mãdata tua. Quanuis enim nisi aliquid intelligat, nemo possit credere in Deum, tamẽ ipsa fide qua credit, sanatur, vt intelligat ampliora. Alia sunt enim, quę nisi intelligãtur, non credimus, & alia sunt, quę nisi credamus, non intelligimus. Nã cùm fides sit ex† auditu, auditus autem per verbum Dei, quomodo credit prædicanti fidem, qui vt alia taceam, linguam ipsam, quam loquitur, nõ intelligit? Sed nisi essent rursus aliqua, quę intelligere nõ possumus, nisi antè credamus, Propheta nõ diceret: †*Nisi credideritis, nõ intelligetis.* Proficit ergò noster intellectus ad intelligenda quæ credat, & fides proficit ad credenda, quæ intelligat, & eadem ipsa, vt magis magisque intelligãtur, in ipso intellectu proficit mens. *Tom. 8. in Psal. 118. cõc. 18.*

†*Psal. 118.*

Fide sanamur, vt intelligamus ampliora.

†*Rom. 10.*

†*Isa. 7.*

Tu verò qui fidem meam labefactare conaris, certã sciẽtiam trade, si potes, vt id quod credidi, temerè me credidisse conuincas. Duo sũt, quæ mihi profers: vnũ cùm dicis, Spiritum sanctum esse qui loquitur: & alterum, cùm dicis, manifesta esse quę loquitur. Vtrũque abs te sine vlla dubitatione cognoscere debui. Sed nõ sis auarus, vnum horum doce: Ostende hũc esse Spiritum sanctum, & credam vera esse, quæ dicis, etiamsi nesciam: aut ostende vera esse, quæ dicis, & credã Spiritum sanctum esse, etiamsi nesciã. Nunquid æquius aut beneuolentius tecum agi potest? Sed tu nec hoc, nec illud ostendere vales. Nihil aliud elegisti, nisi laudare quod credidisti, & irridere quod credo. Cùm igitur ego vicissim laudauero quod credo, & quod credis irrisero, quid putas nobis esse iudicandum, quidue faciẽdum, nisi vt eos relinquamus, qui nos inuitãt certa cognoscere, & postea imperãt, vt incerta credamus: & eos sequamur, qui nos inuitãt prius credere, quæ nõdũ valemus intueri, vt ipsa fide valẽtiores facti, quod credimus intelligere mereamur: non iam hominibus, sed ipso Deo intrinsecus mentem nostram firmante atque illuminante? *To. 6. cõtra Epistolam Manichæi, ca. 14. Super hac eadem re plura Epistola 222. ad Consentium. Item de vtilitate credendi, cap. 8. & deinceps.*

Hæretici nos inuitãt certa cognoscere, & postea imperant vt incerta credamus. Catholici autẽ nos inuitãt prius credere quæ nõdũ valemus intueri, vt ipsa fide valẽtiores effecti, quod credimus intelligere mereamur.

IIII. Fidem rectam ad salutem necessariam esse.

*Iustus est, non qui fidem habet, sed qui ex fide viuit. *Rom.1. *Abac.2. Act.10.*

ABsit vt sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus, absit autē vt sit iustus verè, nisi viuat ex fide: Iustus*enim ex fide viuit. *To.7.cōtra Iulianū pelag.l.4.c.3.*

Solet dici, ideò credere meruit, quia vir bonus erat & antequam crederet. Quod de Cornelio dici potest, cuius acceptæ sunt eleemosynæ & exauditæ orationes antequam credidisset in Christū, nec tamē sine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat eū quem non crediderat. Sed si posset sine fide Christi esse saluus, nō ad eum ædificandum mitteretur architectus Apostolus Petrus. *To.7. de prædest.sanctorū,cap.7.*

An dicis hominem infidelem arborem bonam? Placet ergo Deo. Neque enim bono potest non placere, quod bonum est. Et vbi erit quod scriptum est: ** Sine fide impossibile est Deo placere? Et paulò post: Omne enim, velis, nolis, quod non est ex fide, peccatū est.* Et ideò Deus istas arbores non potest diligere, & si tales permanserint, disponit excidere. Quia sine*fide impossibile est placere Deo. *Ibidem.*

*Heb.11. *Rom.14. *Heb.11.*

Censet Augustinus, vt etiam suprà annotatum est, non quidem omnia opera infidelium esse propriè peccata, sed vel omnia opera ex infidelitatis vicio profecta, esse peccata: vel nulla opera extra fidem in bonis his numeranda esse, quæ vitam æternam promerentur, vel ad veram iustitiam conducunt. Alioqui dictum illud Apostoli: Quicquid non est ex fide peccatum est, chrysost. Ambros. & Theophylactus sic accipiunt, vt quicquid contra conscientiam admittitur, peccatum esse intelligant.

*Matt.6. Sine intētione bonæ fidei totū corpus, quod operibus veluti membris cō-stat, tenebro-

Si oculus tuus nequā est, totū corpus tuū tenebrosum erit: si autē oculus tuus simplex est, totū corpus tuū lucidum erit,* & hunc oculum agnosce intentionem, qua facit quisque quod facit, & per hoc disce eū, qui non facit opera bona intentione fidei bonæ, hoc est, eius, quæ per dilectionem*operatur, totum quasi corpus, quod illis, velut membris, operibus cōstat, tenebrosum esse, hoc

est, plenum nigredine peccatorum. *Ibidem.* *sum est.*

Quodlibet munus offerimus Deo, siue prophetiam, siue doctrinam, siue orationem, siue hymnū, siue psalmum, & siquid tale aliud spiritalium donorum animo occurrerit, acceptū esse non potest Deo, nisi fidei synceritate fulciatur, & ei fixæ, immobili atque firmæ imponatur, vt possit integrum atque illibatum esse quod loquimur. Nā multi hæretici non habentes altare, id est, veram fidem, blasphemias pro laude dixerūt, terrenis videlicet opinionibus grauati, votū suum tāquam in terram proijcientes *To.4.de ser. Domini in mōte.l.1.*

** Gal.5. Nullū munus acceptū esse potest Deo absque fidei syncritate.*

Necessaria est ergo fides, vt beatitudinem consequamur, omnibus humanæ naturæ bonis, id est, & animæ & corporis. Hanc autem fidem in Christo esse definitam, qui in carne resurrexit *à mortuis, non moriturus vlterius: nec nisi per illum, quenquā liberari à diaboli dominatu per remissionem peccatorum. *Tom.3. de Trinit.lib.13.cap.20.*

** Rom.6.*

Contra vulnus originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata est natura, & vnde omnium concupiscētiarum morbus inoleuit, verum & potens & singulare remedium est, mors Filij Dei Domini nostri Iesu Christi, qui liber à mortis debito, & solus absq; peccato, pro peccatoribus & debitoribus mortuus est. Quod ergo ad magnitudinem & potentiam precij, & quod ad vnā pertinet causam generis humani, sanguis Christi redēptio est totius mūdi. Sed qui hoc seculū sine fide Christi, & sine regenerationis Sacramēto pertrāseūt, redēptionis alieni sūt. *To.7. ad articulos sibi falsò impositos. Articulo primo. Lege in hanc sententiā plura, cap.de iustificatione, Titul.6.& 7.*

Per originale peccatum in Adā omniū hominū corrupta & mortificata est natura. Quod ad magnitudinē & potē-tiam precij pertinet, sāguis christi redēptio est totius mūdi.

V. Fidem rectam non esse aliam, atque Catholicam fidem.

SI in vobis esset charitas, de qua nūc agitur, vel etiāsi fuerit aliquādo, quātam cognoscēdæ veritatis magnitudo desiderat, aderit Deus, qui ostendat vobis, neque apud Manichæos esse Christianam fidem, quę ad summum apicem sapientiæ veritatísque perducit, qua perfrui nihil est aliud, nisi beatè viuere, neque esse

Christiana fides ad summū apicem sapiētiæ veritatísque perducēs, nō

apud hæreticos, sed in sola catholica disciplina.

Vera fides apud catholicam Ecclesiam.

Ad hæreticorũ sectas confugiens, Ecclesia catholica relicta, seruus est fugitiuus, & damnationis reus.

Fides vera & Catholica, nõ hæretica temeritate incerta sed Apostolica veritate fundata.

Et si extra Ecclesiã esse posset vnius Dei cultus, eadem fides & Baptismus, tamen hæc non nisi in Ecclesia prodesse possunt.

*Ephes.4.

vspiam nisi in catholica disciplina. *To.1. de moribus Eccl.cathol.cap.*18.

Apud Catholicã fidem, dilectissimi, noueritis tãtùm esse veram fidem, germanã pacem, perpetuam salutẽ. Non enim in angulo est, sed vbique tota est. Si quis ab ea discesserit, atque in hęreticorũ errorem se tradiderit, vt fugitiuus seruus iudicabitur, nõ vt filius adoptiuus: nec ad vitam æternam resurget, sed potius ad damnationem. *To.6.cont. Iudæos, Pag. & Arri.cap.*20.

Fides enim nostra, id est, fides vera, fides recta, fides Catholica, nõ opinione præsumptionis, sed testimonio lectionis collecta, nec hæretica temeritate incerta, sed Apost veritate fundata hoc insinuat, hoc nouim⁹, hoc credimus. Hoc etsi nõ videmus oculis, nec adhuc corde, quandiu fide mũdamur, ipsa tamen fide rectissimè ac robustissimè retinem⁹. *To.*10.*de verb. Domini, ser.*63.

Ego Catholicam fidem profiteor, & per illam me ad certam scientiam peruenturum præsumo. *To.6.de vtilitate credendi cap.*14. *Plura in commendationem Catholicæ fidei reperies in præfatione operi præfixa.*

VI. Fidei qualecunque nomen extra Ecclesiam esse posse, charitatem non posse.

DEus vnus colitur ignoranter etiam extra Ecclesiam, nec ideò non est ipse, & fides vna habetur sine charitate etiam extra Ecclesiam, nec ideò non est ipsa. Vnus enim Deus, vna fides, *vnum Baptisma, vna incorrupta Catholica Ecclesia, non in qua sola vnus Deus colitur, sed in qua sola vnus Deus piè colitur: nec in qua sola vna fides retinetur, sed in qua sola vna fides cũ charitate retinetur. Nec in qua sola vnus Baptismus habetur, sed in qua sola vnus Baptismus salubriter habetur. *To.7.contra Cresconium, lib.*1.*cap.*29.

(*In multis erant mecum*) Baptismum habebamus vtrique, in eo erant mecũ. Festa Martyrũ celebrabamus, erant ibi mecum. Euangeliũ vtrique legebamus, erant in eo mecum. Paschæ solennitatem frequentabamus, erant ibi mecũ, sed non omnino mecũ. In schismate non mecum. In hæresi non mecum. In multis mecum,

Festa martyrum. Paschæ solemnitas.

in paucis non mecum. Sed in his paucis, in quibus nõ mecum, non eis prosunt multa, in quibus mecum. Etenim fratres videte, quàm multa enarrauit Apostolus Paulus: Vnum dixit, si illud defuerit, frustra sunt alia. Si linguis hominũ loquar & angelorũ, ait, * si habeã omnem prophetiam, & omnem fidẽ, & omnem scientiam, si montes transferam, si distribuam omnia mea pauperibus, si tradã corpus meũ ita vt ardeat. Quàm multa enarrauit? His omnibus multis desit vna charitas: illa numero plura sunt, hæc pondere maior est. Ergo in omnibus Sacramentis mecum, in vna charitate non mecum. *Tom.*8.*in Psal.*54.*circa finem.* * 1.Cor.13.

His nos Apostolicis verbis (*charitatem * autem nõ habeam, nihil sum*) commendantibus eminentiam charitatis, vobis solemus ostendere, quomodo non prosit hominibus, quamuis in eis sint vel sacramenta, vel fides, vbi charitas non est, vt cùm ad Catholicã veritatẽ venitis, intelligatis quid vobis conferatur, & quãtũ sit quod minus habebatis. *To.7.cõtra lit. Petil.li.*2 *c.*77. * 1.Cor. 13. *Sacramenta etiã integra sine charitate non prosunt.*

Quid prodest homini vel sana fides, vel sanũ fortasse solum fidei Sacramentum, vbi lethali vulnere schismatis perẽpta est sanitas charitatis, per cuius solius peremptionem etiã illa integra trahũtur ad mortẽ? *To.7.de baptis.contra Donatist.lib.*1.*cap.*8.

VII. Fidem esse donum Dei.

INitiũ fidei nostræ ex quo est, nisi ex ipso est. Neque enim hoc excepto, ex ipso sunt cętera, sed ex * ipso & per ipsũ, & in ipso sunt omnia. *Et paulò post.* Vobis * donatũ est pro Christo, non solum vt credatis in eum, verùm etiam vt patiamini pro eo. Vtrunque ostendit Dei donũ, quia vtrũque dixit esse donatum. Nec ait, vt plenius & perfectius credatis in eũ, sed vt credatis in eum. Nec ipsum misericordiam * cõsecutum dixit, vt fidelior, sed vt fidelis esset, quia sciebat, nõ se initiũ fidei suæ priorẽ * dedisse Deo, & retributum sibi ab illo eius augmentum, sed ab eo se factum fidelem, à quo & Apostolus factus est. Nam scripta sunt etiam * fidei eius initia, sũntque Ecclesiastica celebri lectione notissima. *Et iterũ.* In omni opere bono incipiendo & per- * *Rom.*11. * *Philip.*1. *Initium & incremẽtum fidei donum est Dei.* * 1.Cor.7. * *Rom.*12. * *Act.*9.

* 2.Cor.3. *Nullus sine Deo sufficit bonũ opus inuipere, aut perficere.*

ficiendo, sufficientia* nostra ex Deo est, ita nemo sibi sufficit vel ad incipiendam, vel ad perficiẽdam fidem, sed sufficientia nostra ex Deo est, quoniã fides si non cogitetur, nulla est, & non sumus idonei *cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficiẽtia nostra ex Deo est. *To.7 de prædestinatione sanctorum, ca.2*

* 2.Cor.3.

Si non sumus idonei* cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficiẽtia nostra ex Deo est: profecto

* 2.Cor.3.

nõ sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione nõ possumus: sed sufficiẽtia nostra, qua credere incipimus, ex Deo est. *Et paulò post.* Resisti nõ potest diuinis manifestissimis testimoniis, quibus & fides, vnde pietas exordiũ sumit, donũ Dei esse mõstratur. Quale est illud,

* Roma.12.

* quòd vnicuique Deus partitus est mensurã fidei. Et illud: *

* Ephes.6.

Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Iesu Christo. Et cætera talia. *Ibidem*

Fides inchoata & perfecta donum Dei.

Fides & inchoata & perfecta donum Dei est, & hoc donum quibusdam dari, quibusdã non dari, omnino non dubitet, qui nõ vult manifestissimis sacris literis repugnare. *Ibidem cap. 9*

* Ioan.6.

Fides ad Christum nos trahit, quæ nisi desuper gratuito munere nobis daretur, nõ ipse diceret: * Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, attraxerit eum. *Tom.2. Epist.105. ad Sixtum.*

* Cant.4.

Restat igitur vt ipsam fidem, vnde omnis iustitia sumit initium, propter quod dicitur ad Ecclesiam in Cãtico Cãticorum: * Venies, & pertrãsies ab initio fidei, non humano, quo isti extollũtur, tribuamus arbitrio, nec vllis præcedentibus meritis, quoniã inde incipiũt bona quęcunque sunt merita, sed gratuitum donum Dei esse fateamur, si gratiam veram, id est, sine meritis cogitamus. *Ibidem, post initium.*

A fide incipiũt, quæcũque bona sũt merita.

Maritus Christianus est, vxor infidelis est, non orat pro vxore sua vt credat? Vxor est Christiana, maritus infidelis est, nõ orat mulier religiosa pro marito suo, vt credat? Quando hoc orat quid orat, nisi vt Deus det illi fidem? Ergo donum Dei est fides. Nemo se extollat, nemo sibi arroget, quasi sibi aliquid dederit. Qui

* 1.Cor.1. 2.Cor.10.

gloriatur* in Domino glorietur. *To.10.lib.50. Homil.*

homil. 17. sub finem.

Vt enim sit naturæ, fidem posse habere, nũquid & habere? Non enim omniũ est fides, cùm fidẽ posse habere sit omnium. Non autem ait Apostolus, Quid autem potes habere, quod non accepisti vt possis habere: sed ait * *Quid autem habes, quod non accepisti?* Proinde posse habere fidem, sicut posse habere charitatẽ, naturę est hominum, habere autem fidem, quẽadmodum habere charitatem, gratiæ est fidelium. *Tom.7. de prædestinatione sanctorum, cap.5*

* 1.Cor.4.

posse habere fidẽ vel charitatẽ naturæ est, habere verò, muneris Dei est. In expos. quarundam propos. ex Epist. ad Romanos.

Itaque quod dixi: Sicut enim in his, quos elegit Deꝰ, non opera, sed fides inchoat meritum, vt per munus Dei operẽtur: sic in his quos damnat, infidelitas & impietas, inchoat pœnę meritum, vt per ipsam pœnã malè etiam operentur: verissimè dixi. Sed fidei meritũ etiam ipsum esse donum Dei, nec putaui quærendũ esse, nec dixi. Et alio loco: Cuius enim miseretur, inquã, facit eum bene operari: & quẽ obdurat, relinquit eum vt mala operetur. Sed & illa misericordia, præcedenti merito fidei tribuitur, & ista obduratio præcedẽri iniquitati. Quod quidem verum est, sed adhuc quærẽdũ erat, vtrum & meritum fidei misericordiã Dei præueniat: id est vtrum ista misericordia ideò tãtummodo fiat in homine, quia fidelis est, an etiam facta fuerit, vt fidelis esset. Legimus enim dicẽte Apostolo: Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem: nõ ait, quia fidelis eram. Fideli ergo datur quidẽ, sed data est etiã vt esset fidelis. *Ibidem, cap 3. Lege & cap.7.8. & seq. itẽ To.3. de spiritu & lit. cap. 31.33. & 34. item, Tom.7. de bono perseuerantiæ, cap 8.*

* 1.Cor.7.

Fidelis misericordiã cõsequitur, cui misericorditer data est ipsa fides.

VIII. Fidem non ita esse donum Dei, vt propter Voluntatis motum, non sit pariter & liberi arbitrij.

NEmo potest *venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit illũ. Magna gratię cõmẽdatio. Nemo venit nisi tractus. Quẽ trahat, & quẽ non trahat: quare illũ trahat, noli velle iudicare, si nõ vis errare. Semel accipe & intellige. Nõ traheris, ora vt traharis. Quid hîc dicim? fratres? Si trahimur ad Christũ, ergo inuiti

* Ioan.6.

credimus, ergò violentia adhibetur, non volũtas exci tatur. Intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, acce dere ad altare potest nolens, accipere potest Sacramẽ tum nolens, credere non potest nisi volens. Si corpo re crederetur, fieret in nolentibus, sed non corpore creditur. *Tom. 9 in Euang. Ioannis, tract. 26.*

Nemo potest credere nisi volens

Ipsam quoque fidẽ opus Dei dicit esse Iesus, & hãc vt operemur, iubet. Dixerũt enim ad eũ Iudæi: Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Respondit Iesus & dixit eis: * *Hoc est opus Dei, vt credatis in eũ, quem misit ille.* Sic ergò distinguit Apostolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis Hebræorũ distinguitur Iudas ab Israël, cùm & ipse Iudas sit Israël. Ex fide autẽ ideò dicit* iustificari hominẽ, non ex operib⁹: quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cæte ra, quæ propriè opera nuncupãtur, in quibus iustè vi uitur. *To. 7. de prædest. sanctorum, cap. 7.*

Fides distinguitur ab operib⁹, quẽadmodũ regnum Iudæ distinguebatur ab Israel cùm tamen & Iudas esset Israel.
4 Rom. 3
1. Cor. 12.
Marc. 16.

*Omnia autem hæc * operatur vnus atque idem Spiritus, dividẽs propria vnicuique, prout vult.* Inter quæ omnia, sicut scitis, nominauit & fidem. Sicut ergò, quãuis donum Dei sit, facta carnis mortificare, exigitur tamẽ à nobis, proposito præmio vitæ: ita donũ Dei est & fides, quãuis & ipsa cùm dicitur: * Si credideris saluus eris: proposito præmio salutis, exigatur à nobis. Ideò enim & hæc præcipiuntur nobis, & dona Dei esse mõstrãtur, vt intelligatur, quòd & nos ea faciamus, & Deꝰ facit, vt illa faciamus: Sicut per Prophetam Ezechielẽ apertissimè dicit: * quid enim apertius, quàm vbi dicit: * *Ego faciam vt faciatis?* Locũ ipsum Scripturæ, fratres charissimi, attẽdite, & videbitis illa Deum promittere facturum se vt faciant, quæ iubet vt fiant. *Ibidẽ, capite vndecimo.*

Bona opera, inter quæ & fides est, & nos facimꝰ, & Deus facit, vt facia mus.
Ezech. 36.
1. Cor. 12.

Proinde quod cõtinuò dixi, dicit idem Apostolus: *Idem Deus, qui operatur omnibus*: Nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Ac deinceps subiũxi. Quod enim credimus, nostrum est, quod autem operamur bonum, illius est, qui credentibus dat Spiritum sanctum: profectò non dicerem, nisi iã scirem etiã ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrumque ergo nostrũ est, propter

propter arbitrium volũtatis, & vtrũque tamen datum est per spiritũ fidei & charitatis. Neque enim sola charitas, sed sicut scriptũ est, † charitas cum fide à Deo patre & domino Iesu Christo: Et quod paulò pòst dixi: Nostrum est credere & velle: illius autem dare credẽtibus & volentibus facultatem bene operãdi per Spiritũ sanctum, per quẽ charitas † diffunditur in cordib⁹ nostris: verũ est quidem, sed eadem regula & vtrũque ipsius est, quia ipse præparat † voluntatem & vtrunque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis. *Ibid. cap. 3. Locus est ex libro primo retractationum, cap. 23.*

credere nostrũ est propter arbitriũ voluntatis.
† *Ephes. 6.*
† *Rom. 5.*
† *Prouer. 8.*

De illa fide quærimus, vtrũ in potestate sit, qua credimus Deo, vel credimus in Deum. Hinc enim scriptũ est, † *Credidit Abrahã Deo, & deputatũ est illi ad iustitiam*: Et † *credenti in eum qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam.* Vide nunc vtrum quisque credat si noluerit, aut non credat si voluerit. Quod si absurdum est, quid est enim credere, nisi cõsentire verũ esse quod dicitur, consensio autem vtique volentis est: profectò fides in potestate est. Sed sicut dicit Apostolus: † *Non est potestas, nisi à Deo.* Et *paulò post.* Cùm ergo fides in potestate sit: quoniam cùm vult, quisque credit: & cũ credit, volens credit, deinde quærendum est, imò recolendum est, quam fidem tanta conflictatione cõmendet Apostolus. *To. 3. de spiritu & lit. cap. 31. & 32.*

† *Gen. 15.*
† *Rom. 4.*
† *Rom. 13.*

cũ quisque credit, volẽs credit, & ideo fides in hominis potestate est.

IX. *Quomodo fides, spes, charitas inter se cohæreant, & affectæ sint.*

Fides prima, quæ subiugat animã Deo, deinde præcepta viuẽdi.

Fides est prima, quæ subiugat animam Deo, deinde præcepta viuẽdi, quibus custoditis, spes nostra firmatur & nutritur charitas, & lucere incipit, quod antea tãtùmodo credebatur. *To. 3. de agone christiano, c. 13.*

Quisquis à fide ceciderit, à charitate etiam cadat, necesse est.

Fide titubante, charitas etiã ipsa languescit. Nam à fide quisque ceciderit, à charitate etiam necesse est cadat. Nõ enim potest diligere, quod esse nõ credit. Porrò si & credit & diligit, bene agẽdo, & præceptis bonorum morum obtemperando efficit, vt etiã speret se ad id, quod diligit, esse venturum. Itaque tria hæc sunt, quibus & sciẽtia omnis & prophetia militat, fides, spes charitas. Sed fidei succedit spes, quam videbimus. Et

Scientia omnis & prophetia, fidei, spei, & charitati militat.

charitas, decedente fide & spe, mãsura & augenda.

spei, succedit beatitudo ipsa, ad quã peruẽturi sumus. Charitas autem etiam istis decedentibus augebitur potius. Si enim credendo diligimus, quod nondum videmus, quantò magis cùm videre cœperimus? Et si sperando diligimus, quò nondum peruenimus, quantò magis cùm peruenerimus? *Tom. 3. de Doctrina christiana li. 1. cap. 37.*

charitas fide atque spe maior. Aduerte Lector, ex qua fide spes & charitas nascantur.

*1. Cor. 13.

Ex fidei cõfessione, quæ breuiter symbolo continetur, & carnaliter cogitata lac est paruulorum, spiritaliter autem cõsiderata atque tractata cibus est fortium, nascitur spes bona fidelium, cui charitas sancta comitatur, de qua scriptũ est: *Maior omnibus iis est. *To. 3. in Enchirid. cap. 114.*

Qui rectè amat, proculdubio rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiam si sint vera, quæ credit: inaniter sperat, etiamsi ad veram fœlicitatem doceantur pertinere quæ sperat: nisi & hoc credat & speret, quod sibi petenti donari possit, vt amet. *To. 7. contra Iulianum Pelag. li. 6. cap. 117.*

Eadẽ fides, quæ sine dilectione non operatur, accedẽte illi spe & dilectione, bene operatur.

Si fides sine dilectione sit, sine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei, adde illi spem & dilectionẽ, & noli cogitare, quid opereris. Ipsa dilectio vocare non potest. Quid enim de quoquam homine etiam malè operatur, nisi amor? Da mihi vacantem amorem & nihil operantem. Flagitia, adulteria, facinora, homicidia, luxurias omnes nõne amor operatur? Purga ergo amorem tuum, aquam fluentem in cloacam conuerte ad hortum. Quales impetus habebas ad mundũ, tales habeas ad artificem mundi. Num nobis dicitur, nihil ametis? absit. Pigri, mortui, detestãdi, miseri eritis, si nihil ametis. Amate, sed quid ametis videte. Amor Dei, amor proximi, charitas dicitur. Amor mundi, amor eius seculi, cupiditas dicitur. Cupiditas refrẽnetur, charitas excitetur. Ipsa enim charitas bene operantis dat ei spem bonæ conscientiæ. Spem enim gerit bona conscientia. Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Et erunt tria hæc, de quibus dixit Apostolus *Fides, spes, charitas. *To. 8. præfat. in psalm. 31.*

Nec bene nec male operatur homo, nisi per bonum vel malum amorem.

*1. cor. 13.

* *Ibidem.*

Iam porrò quã duabus istis, id est, fide ac spe* maiorem dixit Apostolus, quantò in quocunq; maior est, tantò melior est, in quo est. Cùm enim quæritur, vtrũ quisque sit homo bonus, nõ quẽritur, quid credat aut sperat, sed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubio rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi sunt vera, quæ credit: inaniter sperat, etiamsi ad veram fœlicitatẽ doceantur pertinere, quę sperat, nisi & hoc credat & speret, quod sibi petẽti donari possit, vt amet. Quamuis enim sperare sine amore non possit, fieri tamen potest, vt id non amet, sine quo ad id, quod sperat, non potest peruenire. Tãquã si speret vitam æternã, quamuis nõ habeat, & non amet iustitiam sine qua nemo ad illam peruenit. Ipsa est autẽ fides Christi, quam commendat Apostolus, * quæ per dilectionem operatur, & quod in dilectione nondum haber, petit, vt accipiat, quęrit, vt ĩueniat, pulsat, vt aperiatur eis. Fides nãq; impetrat, quod lex imperat. Nã sine Dei dono. i. sine spiritu sancto, per quem diffunditur * charitas in cordibus, iubere lex poterit, non iuuare & præuaricationem insuper facere, qui de ignorantia se excusare nõ possit. Regnat enim carnalis cupiditas, vbi nõ est Dei charitas. *To. 3. in Enchirid. c. 117.*

Ex maiorẽ vel minorẽ charitate dicitur homo magis vel minus bonus.

Non quid quisque credat, aut sperit, sed quid amet requirendum, vt bonus esse cõprobetur.

*Gal. 5.

Aduertat hic Lector eandẽ fidem sine dilectione, & cum dilectione posse cõsistere.

* *Rom. 5.*

*1. Tim. 1.

¶ Cùm diceret, charitas: (*explicat illud Pauli: *finis præcepti charitas de corde puro & cõscientia bona & fide nõ ficta*) addidit *de corde puro*: vt nihil aliud quàm id ipsum diligẽdũ est diligatur. *Conscientiã verò bonam* subiunxit propter spẽ. Ille enim se ad id quod credit & diligit peruenturum esse desperat, cui malæ cõsciẽtiæ scrupulus inest. Tertiò & fide, inquit, nõ ficta: Si enĩ fides nostra mẽdacio caruerit, tunc & nos diligimus, quod est diligẽdũ, & rectè viuendo id speramus, vt nullo modo spes nostra fallatur. *Tom. 3. de doct. Christi, lib. 1. cap. 40.*

Pia fides sine spe & charitate esse nõ vult.

Pia fides sine spe & charitate esse nõ vult. Sic igitur homo fidelis debet credere, quod nondum videt, vt visionẽm & speret & amet. Et visibilium quidẽ rerum præteritarũ, quę temporaliter transierunt, sola fides est, quoniã nõ adhuc vidẽda sperãtur, sed facta & transacta creduntur: Sicut est illud, † quod Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, & resurrexit, nec iam moritur, & mors ei vltrà non dominabitur.

Rerum quæ temporaliter transierunt sola fides est, sub spẽ enim illa non cadunt.

† *Rom. 6*

Ea verò quæ nondũ sunt, sed futura sunt, sicut nostrorum spiritalium corporum resurrectio, ita creduntur, vt etiam videnda sperentur. *To. 2. epist. 85. ad Consentiũ. Plura epist. 222. ad eundem.*

In his duobus (*symbolo & dominica oratione*) tria illa intuere, fides credit, spes & charitas orant. Sed sine fide esse non possunt, ac per hoc fides orat. Propterea quippe dictum est, † *Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt?* Quid autem sperari potest, quod non creditur? Porrò etiam aliquid quod non speratur, credi potest. Quis namque fidelium pœnas non credit impiorum, nec sperat tamen? *Et infra.* Fides † quæ per dilectionẽ operatur vtique sine spe esse nõ potest. Proinde nec amor sine spe est, nec sine amore spes, neque vtrunque sine fide. *Tom. 3. in Enchirid. cap. 8.*

† *Rom. 10.*

† *Gal. 5.*

X. Fidem charitate perfici atque vtilem reddi.

Fidẽ nõ facit vtilẽ nisi charitas.

IPsam fidem non facit vtilem, nisi charitas. Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed nõ & prodesse. Propter quod & Apostolus Paulus, † *In christo*, inquit, *Iesu, neque circumcisio, neque præputium aliquid valet, sed fides quæ per dilectionem operatur.* Sic eã discernẽs ab ea fide, qua & Dæmones † credunt & contremiscũt. Dilectio igitur, quæ ex Deo est, & Deus est, propriè Spiritus sanctus † est, per quem diffunditur in cordibus nostris charitas Dei, per quam nos tota inhabitat Trinitas. *To. 3. de Trinit. li. 15. cap. 18.*

† *Gal. 5.*

† *Iacob. 2.*

† *Rom. 5.*

Nulli itaque dubiũ est, eam fidem ab Apostolo † cõmẽdari, qua creditur Deo. Sed adhuc est aliquid ad discernẽdum: quoniam & illi qui sub lege sunt, & timore pœnæ suam iustitiam facere conantur, & ideò non faciunt Dei iustitiam, quia charitas eam facit, qua non libet nisi quod licet, nõ timor, qui cogitur in opere habere quod licet, cùm aliud habeat in voluntate, qua mallet, si fieri posset, licere quod nõ licet: & illi ergo credunt Deo. Nam si omnino non crederent, nec pœnam legis vtique formidarent. Sed non hãc fidem commendat Apostolus, qui dicit: † *Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritũ adoptionis filiorũ, in quo clamamus Abba pater.* Timor ergo ille seruilis est: & ideo quãuis in illo Domino creditur, non tamen iustitia diligitur, sed damnatio timetur. *Tom. 3. de Spiritu & lit. cap. 32.*

Est igitur in quibusdã hominibus fides, nõ per dilectionem, sed per timorem operans.

† *Rom. 8.*

Nescio quis non vult credere in Christũ: adhuc nec Dæmones imitatur. Iam credit aliquis in Christo, sed odit Christum. Habet confessionẽ fidei in timore pœnæ, nõ in amore coronæ. Nam & illi qui puniri timebant, quid dicebãt? † *Quid nobis & tibi fili Dei? venisti ante tempus perdere nos?* Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides, qualẽ dicit Apost. Paulus, † Fides quæ per dilectionem operatur. *To. 9. in epistolam Ioan. Tract. 10.*

† *Luc. 4. Marc. 1.*

† *Gal. 5.*

Collige Lector contra hæreticos: eundem habitum fidei sine charitate, & cũ charitate cõstare posse, vel vt scholæ loquuntur, eundem habitum fidei prius informem, formatum fieri, accedente charitate.

Iam de amore quid dicam, sine quo fides nihil prodest? Spes verò sine amore esse non potest. Denique vt ait Apostolus Iacobus: † *Et dæmones credunt, & cõtremiscunt*, nec tamen sperãt vel amant, sed potius quod speramus & amamus credendo venturum esse formidãt. Propter quod Apostolus Paulus, † *fidẽ quæ per dilectionem operatur*, approbat atque cõmendat, quæ vtique sine spe esse non potest. Proinde nec amor sine spe, nec sine amore spes, neque vtrũque sine fide. *To. 3. Ench. c. 8.*

Fides sine amore nihil prodest.

† *Iacob. 2.*

† *Gal. 5.*

Nec amor sine spe, nec spes sine amore, neque vtrunque sine fide esse potest.

Fides debet esse Christianorum, non dæmoniorum. Nam sicut dicit Apostolus Iacobus. *Et dæmones credũt, & cõtremiscũt*: Et dæmones dixerũt Christo: † *Tu es filius Dei.* Confitebantur dæmones, quod non credebãt homines. Illi tremuerũt: illi occiderũt. Quid enim, quia dixerũt Dæmones, Tu es filius Dei, scim⁹ qui sis? ideò regnaturi sunt cum Filio Dei? Absit. Discernenda est ergo fides dæmonum à fide sanctorum. Planè discernenda vigilãter & diligẽter. Nam & Petrus † hoc dixit Domino dicẽti, *quem me esse dicitis? Tu es Christus filius Dei viui.* Et Dominus: *Beatus es Simõ Bariona.* O Domine hoc tibi dixerũt & dæmones: Quare ipsi nõ sunt beati? Quare? Quia Dæmones hoc dixerũt timore, Petrus amore. Ideò initiũ est à fide. Sed quali fide? Quã

† *Iacob. 2. Marc. 3. Luc. 4.*

† *Matt. 16.*

Universidad de Deusto Biblioteca

* *Galat.5.* definiuit Apostolus * *Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed Fides.* Dic quæ fides? *Quæ per dilectionem operatur.* Hanc Dæmones non habent fidem, quę per dilectionē operatur, sed soli serui Dei, soli sancti Dei, soli fide filij Abrahæ, soli filij dilectionis, filij promissionis. *Tom.10. lib.50. Homil.17.*

Charitas cæteris Spiritus sancti donis præfertur.

Dantur & alia per spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantùm impertiatur cuique spiritus sāctus, vt eū Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dexteram. Nec spiritus propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem, quam qui non habuerit, si linguis * hominū loquatur & Angelorum, sonās æramentum est, & cymbalū tinniēs. Et si habuerit prophetiam, & scierit omnia sacramēta, & omnem scientiā, & si habuerit omnē fidem, ita vt montes trāsferat, nihil est. Et si distribuerit omnem substātiam suam, & si tradiderit corpus suum, vt ardeat, nihil ei prodest. Quantum ergo bonū est, sine quo ad æternam vitam neminem bona tanta perducūt? Ipsa verò dilectio siue charitas (nam vnius rei est vtrunque nomen) si habeat eam, qui nō loquitur linguis, nec habet Prophetiā, nec omnia scit Sacramenta, omnémque scientiā, nec distribuit omnia sua pauperibus, vel non habendo quod distribuat, vel aliqua necessitate prohibitus, nec trādit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla tentatio est perducit ad regnum, ita vt ipsam fidem nō faciat vtilē, nisi charitas. *To.3. de Trinit. lib.15. cap.18. Huc pertinet articulus 5. ca. 8. de mandatorum obseruatione &c.*

* *1.Cor.13.*

Fidem nō facit vtilē nisi charitas.

XI. A iustitia fidei opera antecedentia ipsam fidē, non autem subsequentia, in Epist. ad Rom. excludi.

* *1.Cor.7.* MIsericordiā* consequutus sum, vt fidelis essem. Non dixit: Misericordiā cōsequutus sum, quia fidelis eram, sed vt fidelis essem: Hinc ostendens etiā ipsam fidem haberi, nisi Deo miserente, non posse, & esse donum Dei. Quod apertissimè docet, dicens: *Gratia salui facti estis per fidem, & hoc nō ex vobis, sed Dei donū est. Possent enim dicere, ideò accepimus gratiā, quia credidimus, tāquā sibi fidē tribuētes, gratiam Deo. Propter hoc Apostolus cùm dixisset, per fidem, & hoc, inquit, non ex vobis, sed Dei donum est. Rursus ne dicerent, se suis operibus donū tale meruisse: cōtinuò subiecit: Nō ex operibus, ne fortè quis extollatur: nō quia negauit, aut euacuauit opera bona, cùm dicat, † Deum vnicuique reddere secundū opera eius: sed quia opera sunt ex fide, nō ex operibus fides, ac per hoc ab illo sunt nobis opera iustitiæ, à quo est ipsa fides, de qua dictū est: † Iustus ex fide viuit. *To.7. de gratia & lib. arbitr. cap.7.*

* *Ephes.2. Non solum gratia sed eam fide donum Dei.*

Paulus non negauit, seu euacuauit opera facta ex fide: sed quæ fidē antecedunt.

† *Rom.2. Matth.16. † Abac.2. Rom.1. Gal.3. Rom.4.*

In Abrahā etsi opera nō præcesserunt fidem, tamen secuta sunt.

† *Gal.5.*

Ergo fratres † ex fide iustificatus est Abraham, sed si fidem opera non præcesserunt, tamen secuta sunt. Nūquid enim fides tua sterilis erit? Si sterilis non es, sterilis nō est ipsa. Aliquid mali credidisti, & igne malitiæ tuæ radicem tuæ fidei concremasti. Tene ergo fidem operaturus. Sed dicis, non hoc ait Apost. Paulus, imò hoc ait Paulus Apostolus: † *Fides (inquit) quæ per dilectionem operatur.* Et alio loco: † *Plenitudo ergo Legis charitas.* Et alio loco: † *Omnis enim Lex in vno sermone impletur, in eo quod scriptum est:* † *Diliges proximum tuum tanquam teipsum.* Vide si non vult te operari, qui dicit: † *Non adulterabis: Non homicidium facies. Non concupisces?* Et si quod est aliud mandatum. In hoc sermone recapitulatur: *Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Dilectio proximi malum non operatur: Plenitudo autem legis charitas. Tom.8. Præfat. in Psal.31.*

† *Rom.13.* † *Gal.5.* † *Leuit.19. Matth.22. Marc.12.*

Paulus Apostol. vult, vt fidē habētes operentur.

Te ipsum audi, ô Apostole: Certè fidem mihi hîc sine operibus † vis commēdare, opus autē fidei dilectio est. Quia dilectio vacare nō potest, nisi & mali nihil operetur, & quicquid potest boni operetur. Quid enī facit dilectio? *Declina* † *à malo, & fac bonum.* Hanc ergo fidem sine operibus commendas: Et alio dicis: † *Et si fidem habeam, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest?* Ergo si nihil mihi prodest fides sine charitate, charitas autem vbi fuerit, necesse est vt operetur, fides † ipsa per dilectionē operatur. Quomodo ergo iustificabitur † homo per fidē sine operibus? Respondet ipse Apostolus: *operantem.* † *Psal.36. 1.cor.13. Fidei cōiūgēda esse opera ex ostenditur.* † *Gal.5. Rom.3.*

† *Exod.20.* † *Deut.5. Rom.3.*

Paulus Apostolus nō cōmēdat fidem quæ operib⁹, sed fidem per dilectionem scripturis

De operibus ante fidē non præsumēdū. Libēter quidam malè intelligūt Apostolū Paulū, vt bona opera liberius negligāt, nolentes intelligere, vt bene agant.

Propterea hoc tibi dixi ô homo, ne quasi de operibus tuis præsumere videreris, & meritō operum tuorū te accepisse fidei gratiam. Noli ergo præsumere de operibus ante fidem. *Ibidem.*

Intendite ergo vos, alioqui malè intelligēdo proiicitis vos in illam voraginem impunè peccandi, & ego liber sum sicut ipse Apostolus ab omnib⁹ malè intelligentibus liber fuit. Libēter enim malè intellexerūt, ne bona opera sequerentur. Nolite esse de numero talium fratres. Dicitur in quodam Psalmo† de quodam homine tali, id est, de tali genere quasi de vno. *Nolut*, inquit, *intelligere, vt bene ageret.* Nō dictum est, nō potuit intelligere, vos ergo oportet, vt velitis intelligere vt bene agatis. Intellectus enim vobis non deerit manifestus. Quis est manifestus intellectus? Nemo iactet bona opera sua ante fidē, nemo sit piger in bonis operibus accepta fide. *Ibidem, lege integrum locum.*

† Psal. 35. Nemo iactet bona opera ante fidē: nemo sit piger in operibus accepta fide. Rom. 3. 4. 5. Gal. 2. 3. 5.

Multis locis hoc sæpe testatur (*Apostolus*) fidei gratiam prēponens operibus, non vt opera extinguat, sed vt ostendat non esse opera præcedentia gratiam, sed consequentia, vt scilicet non se quis arbitretur, ideò percepisse gratiā, quia bene operatus est, sed bene operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiā, ex quo incipit Deo credere vel interna vel externa admonitione mot⁹ ad fidem. *Tom. 4. ad Simplicianum, lib. 1 quæst. 2. Ad hunc articulum multa referri possunt ex sequenti capite de iustificatione.*

Apostolus fidei gratiā præponit operibus, nō vt opera extinguat, sed vt ostendat non esse opera præcedentia gratiam, sed cōsequentia †Rom. 3. Lex quomodo statuātur & firmatur per fidem.

XII. Per fidem non abrogari Legem, sed firmari.

Dicit (*Apostolus*)† Legem euacuamus per fidem? Absit: sed legem statuimus, id est, firmamus. Sed quemadmodum firmanda fuerat lex, nisi per iustitiā? Iustitiam autem, quæ est ex fide, quia ex ipsa, quæ nō poterant impleri per legem, per fidem impleta sunt. *Tom. 4. in exposit. quarundam propositionum ex epist. ad Rom. propos. 19.*

Lex docēdo & iubēdo quod sine gratia impleri nō potest, homini demōstrat suā infirmitatem, vt quærat demonstrata infirmitas saluatorem, à quo sanata voluntas possit, quod infirma non posset. Lex igitur adducit ad fidem, fides impetrat spiritum largiorem, diffundit spiritus* charitatem, implet* charitas legem. *To. 2. epist. 144. ad Anastasium.*

† Rom. 3.

Lex ducit ad fidem, fides impetrat charitatem, charitas implet legem.

Lex ergo factorum, id est, operum, per quam nō excluditur illa gloriatio, & lex fidei, per quam excluditur, quomodo inter se differāt, operæprecium est considerare, si tamen valemus aduertere atque discernere. *Et post pauca.* Ipsam enim dicit legem, ex qua nemo iustificatur, quam dicit subintrasse,* vt abundaret delictum, quam tamen ne quisquam ob hoc imperitus argueret & sacrilegus accusaret, defendit eam dicens: *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatū* non cognouī, nisi per legem: Nam concupiscentiam nesciebā, nisi lex diceret.* *Non concupisces.* Occasione itaque accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Dicit etiam lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iustū & bonum, sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Ipsa est litera * occidens, quæ dicit, *Non concupisces*: de qua item dicit, quod paulò antè commemoraui: ** Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata per legem & Prophetas, iustitia autem Dei per fidē Iesu Christi, in omnes, qui credunt. Et deinde*: Lex ergo* factorum ipsa est, quæ dicit:* *Non concupisces*: quia per illam cognitio peccati est. Volo igitur scire, si quis mihi dicere audeat, vtrum lex fidei non dicat, *Non concupisces*: Si enim non dicit, quid causæ est, cur non in ea positi, securi atque impunè peccemus? Hoc enim & illi putauerunt Apostolum dicere, de quibus ait: * Et sicut dicunt, nos quidam dicere, faciamus mala, vt veniāt bona, quorum* iudicium iustum est. Si autem etiam ipsa dicit: * *Non concupisces*: sicut tam multa præcepta Euāgelica & Apostolica testificari & clamare non cessant, quare lex factorum & ipsa non dicitur? *Et paulò post*: Quid igitur interest? Breuiter dicam. Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credēdo impetrat. *Et post pauca*: Lege operū dicit Deus, fac quod iubeo: lege fidei dicitur Deo, Da quod iubes. Ideò enim iu-

** Rom. 5. * Rom. 13. Lex factorū & lex fidei quomodo differāt. * Rom. 5. * Rom. 7. Exod. 20. Deut. 5. * 2. Cor. 3. * Rom. 3. * Ibidem. * Exod. 20. Deut. 5. Rom. 7. 13.*

** Rom. 3. * Aliàs, damnatio iusta est. * Exod. 20. * Deut. 5. * Rom. 13. Lex fidei, in Euangelicis & Apostolicis scriptis, iubet etiā non cōcupiscere.*

bet lex, vt admoneat, quid faciat fides, id est, vt cui iubetur, si nondum potest, sciat quid petat: si autem continuò potest & obedienter facit, debet etiam scire, quo donante possit. *To.3. de spir. & lit. cap.13.*

Nec fides legem, nec gratia liberum arbitrium euacuat.

Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non euacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur nisi libero arbitrio, sed per legem † cognitio peccati: per fidem impetratio gratiæ contra peccatum: per gratiam sanatio animæ à vitio peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrij, per liberum arbitrium iustitiæ dilectio, per iustitiæ dilectionem legis operatio. Ac per hoc sicut lex non euacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non euacuatur per gratiam, sed statuitur. Quia gratia sanat voluntatem, qua iustitia liberè diligatur. *Ibid. cap.30.*

† *Rom.3.*

Ad fidem præcepta compellunt, vt lex imperet, & fides impetret. *Tom.7. de nat. & gratia, cap.16.*

† *Rom.3.*

Lex per fidem statuitur, quia quod iubet lex, facit fides.

Legem ergo † euacuamus per fidem? Absit: Sed legem statuimus. Hoc efficit fides, quod lex iuber. Statuitur ergo lex per fidem, quæ fides si non sit, iubet tãtùm lex, & non implentes iussa reos tenet, vt eos gementes & non valentes implere quę iussa sunt, ad gratiãm liberatoris aliquando conuertat. *Tom.4. 83. Quæstionum, quæstione 66.*

XIII. Quomodo intelligendum sit Abacuc 2. Iustus ex fide viuit.

Fide promerentur Deum: credentes scilicet & facientes, quæ fides credẽda & facienda esse ostẽdit: quod est ex fide viuere.

FIde promeremur Deum: & qui digni non eramus quibus peccata dimitterẽtur, ex eo, quia tãtũ donum indigni accepimus, gratia vocatur. Quid est gratia? Gratis data. Quid est gratia? Gratis donata, nõ redita. Si tibi debebatur, merces reddita est, non gratia donata. Si autem verè debebatur, bonus fuisti: Si autem non merito tuo, vt verum est, malus fuisti. Credidisti autem † in eum, qui iustificat impium. Quid est, *qui iustificat impium?* Ex impio facit pium. Cogita quid per legẽ imminere debebat, & quid per gratiam consecutus sis. Si consecutus autem es istam gratiam

† *Rom.4.*

fidei, eris iustus ex fide. *Iustus * enim ex fide viuit*: & promereberis Deum viuendo ex fide. Cùm promeueris Deum, viuendo ex fide, accipies præmium, immortalitatem, & vitam æternam, & illa gratia est. Nam pro quo merito accipies vitã æternam? Pro gratia. Si enim ipsa fides gratia est, & vita æterna quasi merces est fidei: videtur quidem Deus vitam ęternam tãquam debitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est: & vita æterna gratia est pro gratia. *Tom.9. tract.3. in Euangel. Ioannis, prope initium.*

* *Abac.2. Rom.1. Gal.3.*

Vitæ, quæ est ex fide, redditur vita æterna tãquã merces & debita: sed quia fides ex qua viuimus, gratis etiam data est, verè dicitur vita æterna tãquã gratia pro gratia reddi.

Neque enim omnes homines naturali instinctu immortales, & beati esse vellemus, nisi esse possemus. Sed hoc summum bonum præstari hominibus non potest, nisi per Christum, & hunc crucifixum, cuius morte mors vincitur, cuius vulnerib⁹ natura nostra sanatur. Ideóque iustus * ex fide Christi viuit. Ex hac enim fide prudenter, fortiter, temperanter & iustè, ac per hoc his omnibus veris virtutibus rectè sapientérque viuit, qui fideliter viuit. *Tom.7. contra Iulianum Pelag. lib.4. cap.3.*

Beatitudinis appetit⁹ omnibus hominibus insitus, posse nos beatos esse ostẽdit.

Iustitia, secundùm quam iustus * ex fide viuit, quoniam per Spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est. Quæ licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicitur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas angelorum. *Tom.7. contra duas Pelag. Epist. lib.3. cap.7.*

* *Abac.2. Rom.1. Gal.3.*

Dominus ait, * *Non veni soluere legem, sed implere*: quia erat ablaturus timorem carnalem: Spiritalem autem charitatem daturus, qua sola lex impleri potest. *Plenitudo * enim legis charitas*, vt quando fides impetrat Spiritum sanctum, * per quem charitas Dei diffusa est in cordibus operantium iustitiam, nullo modo quisquam ante gratiam fidei de bonis operibus glorietur. Quapropter istos iactantes se de operibus legis ita refellit Apostolus, dũ ostẽdit opera veruſta Sacramẽtorum vmbras futurorum fuisse, quas iam aduentu

Ex fide christi viuitur, quãdo ex eius

*præscripto virtutum actus exercemus. * Abac.2. Rom.1. Gal.3. Iustitia, quæ ex Deo est, in quibusdam iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicitur. * Mat.5. * Ro.13. * Rom.5. Qui ex fide viuit, carnalium obseruа-*

tionem seruiliter alligatum, iugo liberatus est, & liberè per caritatẽ legis opera quæ ad bonos mores pertinent, implet.

Domini liberè hæredi necessarias non esse mõstrauit. Opera verò ad bonos mores pertinẽtia non impleri nisi dilectione, per quam fides operatur. Vnde si opera legis quædam post fidem superflua, quædã ante fidem nulla sunt, viuat *iustus, ex fide, vt & onus graue seruitutis abijciat, leui * sarcina Christi vegetatus, & iustitiæ metas non transgrediatur, leui iugo charitatis obtemperans. *Tom. 4. in expos. epist. ad Galat. cap. 5.*

** Abac. 2. Rom. 1. Gal 3. * Matt. 11.*

XIIII. Eandem fidem esse antiquorum Patrum ante aduentum Christi, & nostram.

ANte aduentum Domini nostri Iesu Christi, quo humilis venit in carne, præcesserunt iusti, sic in eum credentes venturum, quomodo nos credimus in eum, qui venit. Tẽpora variata sunt, non fides, quia & ipsa verba pro tempore variãtur, cùm variè declinantur. Alium sonum habet, vẽturus est, alium sonum habet, venit. Mutatus est sonus, vẽturus est, & venit: eadẽ tamen fides vtrosque coniungit, & eos qui venturum esse, & eos qui eũ venisse crediderũt: diuersis quidem temporibus, sed vtrosque per vnum fidei ostium, hoc est, per Christũ, videmus ingressos. Nos credimus dominum nostrum natum * ex virgine venisse in carne, passum * esse, resurrexisse, * in cœlum ascẽdisse, totum hoc sicut verba auditis præteriti temporis, impletum esse iam credimus. In eius sunt fidei societate nobiscũ & illi patres, qui crediderunt de virgine nasciturum, passurum, resurrecturum, in cælum ascensurum. Illos enim ostendit Apostolus, vbi ait: * Habentes autẽ eundem spiritum fidei, sicut scriptũ est: * Credidi propter quod loquutus sum. *To. 9. in Euang. Ioan. Tract. 45.*

*Omnes qui vnquã fuerunt iusti, per vnum fidei ostium ingressi sũt. * Luc. 2. * Matt. 27. Marc. 6. * Act. 1.*

*Quæ nos credimus, impleta: crediderũt iusti, qui fuerunt ante Christum implenda. * 1. Cor. 4. * Psal. 115.*

Ex fide Christi ante eius passionem iustos vixisse nõ dubium est, qui præstat spiritum sanctum, qui datus est nobis, per quẽ diffũditur charitas in cordibus nostris, qua vna iusti sunt, quicunque iusti sunt. *To. 7. de nat. & grat. cap. 65.*

Christus dominus in Ecclesia sua

Dominus ipse in corpore suo, quod est Ecclesia, iunior fuit primis tẽporibus, & ecce iam senuit. Nostis

& agnoscitis & intelligitis, quia in hoc positi estis, & ita credidistis, quia caput *nostrũ Christus est, corpus capitis illius nos sumus. Nunquid soli nos? & nõ etiã illi qui fuerunt ante nos? Omnes qui ab initio seculi fuerunt iusti, caput Christum habent. Illũ enim venturum esse crediderũt, quẽ nos venisse iam credimus, & in eius fide & ipsi sanati sunt, in cuius & nos: vt esset & ipse totius caput ciuitatis Hierusalẽ omnibus cõ numeratis fidelibus, ab initio vsque in finẽ, adiunctis etiam legionibus & exercitibus angelorũ, vt fiat illa vna ciuitas sub vno Rege, & vna quædam prouincia sub vno Imperatore. To. 8. Conc. 3 in Psal. 36.

*iunior fuit olim, nũc iã senuit. * Gala. 5. Credebãt veteres Christum venturum, nos verò venisse.*

Illa igitur fides salua sit, qua credimus nullũ hominem, siue maioris siue par vulæ quamlibet & recentis ætatis, liberari à cõragione mortis antiquæ & oblitaræ, & obligatione peccati, quod prima natiuitate cõtraxit, nisi per vnum † mediatorem Dei & hominum hominem Christũ Iesum, cuius hominis eiusdémque Dei saluberrima fide, etiã illi iusti salui facti sunt, qui priusquam veniret in carne, crediderunt in carne vẽturum. Eadem namque fides est & nostra & illorum, quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod nos credimus factum. Vnde dicit Apostolus Paulus† *Habentes autẽ eundẽ Spiritũ fidei secundum quod scriptũ est: * Credidi propter quod locutus sum: & nos credim⁹, propter quod & loquimur.* Si ergò eundem spiritum fidei & illi habebãt, qui venturũ in carne Christũ prænunciarunt, quem etiã illi, qui eum venisse nunciarunt: Sacramenta esse potuerũt, pro temporum diuersitate diuersa, ad vnitatem tamen eiusdem fidei cõcordissimè recurrentia. *Tom. 2. epist. 157. ad Optatum.*

Nullꝰ homo nisi per Mediatorem Christum à peccato liberatur. † 1. Tim. 2.

† 2 Cor. 4. † Psal. 115. Sacramenta pro tẽporum diuersitate diuersa, eadem tamen fides semper in omnibus iustis fuit.

Ab exordio generis humani quicunque in eum crediderunt, eúmque vtcunq; intellexerunt, & secundum eius præcepta piè & iustè vixerunt, quãdolibet, & vbilibet fuerunt, per eũ proculdubio salui facti sunt. Sicut enim nos in eum credimus, & apud Patrẽ manentem, & qui in carne iam venerit: sic credebant in eum antiqui, & apud Patrem manẽtem, & in carne venturum. Nec quia pro temporum varietate nunc factum annunciatur, quod tunc futurũ prænunciabatur, ideo

Hic colligitur non in omnibus iustis fuisse pfecta cognitionẽ fidei, sed in quibusdã fuisse fi-

dē, quā schola implicitā vocant.

fides ipsa variata, velsalus ipsa diuersa est. *Ibidē, Epist. 49. ad Deo gratias, in salut. quæst. 2.*

Eadem fides & in illis, qui nondū nomine, sed reipsa fuerunt anteà Christiani, & in istis qui non solùm sunt, verùm etiam vocantur, & in vtrisque eadē gratia per Spiritum sanctum: Vnde dicit Apostolus†. *Habentes autem eundem Spiritum fidei, secundum quod scriptū est:† credidi propter quod locutus sum, & nos credimus, propter quod & loquitur. Tom. 7. contra duas epist. Pelag. li. 3. ca. 4. Plura de nupt. & concupisc. lib. 2. cap. 12. de pecca. orig. cap. 26. de patientia, cap. 21. & epist. 95. ad Innocentium.*

* 1. Cor. 4.
* Psal. 115.

CAPVT QVINTVM DE IVSTIFICATIONE.

I. Hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiunt, absque diuina per Iesum Christum gratia coram Deo iustificari non posse.

* Roma. 9.

CEntes quæ* nō cognouerūt iustitiam, apprehēderūt iustitiam: Iustitiam autē, quę ex fide est. Israël autē persequens legē iustitię ad legē iustitiæ non peruenit: quare? quia non ex fide, sed tanquam ex operi bus: offenderunt enim in offensionis lapidem, sicut scriptum est: * Ecce pono in Sion lapidē offensionis, & petrem scandali, & qui crediderit in eum non confundetur. Ipsa est iustitia ex fide, qua* credimus nos iustificari, hoc est, iustos fieri, gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, vt inueniamur in illo non habentes nostram iustitiam, quæ ex lege est, sed eam, quæ est per fidem Christi: quæ ex Deo iustitia in fide, vtique in fide, qua credimus nobis iustitiam diuinitus dari, non à nobis, in nobis nostris viribus fieri. *Tom. 2. epist. 106. ad Bonifacium, circa principium.*

* Psal. 117. Isa. 8. 28. Matth. 21. Roma. 9. 1. Pet. 2. Act. 4.
* Roma. 5. Iusticia diuinitus datur, non à nobis in nobis fit, nostris viribus.

Et quoniam lex non tam auferre potuit, quàm mōstrare peccatum, quod peccatum in se nascētes passim

sibi homines vendicabat, & concupiscētiæ consensione possessos in æternum mergebat interitū: Dominus noster Iesus Christus filius Dei, verbū patris* æquale & coæternū Patri, semetipsum exinaniuit, formā serui accipiens: & cùm peccatum ipse non esset, factus assumpta carne peccatum, vt peccato carnis homine sanato, peccatū damnaret in carne, venit quærere, quod perierat, sanare quod ægrotabat, erigere quod iacebat, potestatē habens dimittēdi peccata, quod nō debebat donare, quod ei debebatur dimittere, deletisque omnibus veteris culpæ maculis, quam fecerat reparare naturam. *Tom. 7. de prædest. & gratia, cap. 13.*

Lex non tā auferre potuit, quàm monstrare peccatum.
* Philip. 2.

Liberum arbitrium (*Recitat Augustinus quædam verba ex epistola Innocentij Papæ, ad Concil. Carthag.*) olim ille (*Adam*) perpessus, dum suis inconsultius vtitur bonis: cadens, in prēuaricationis profunda demersus, nihil, quemadmodū exinde surgere posset, inuenit, suáque in æternū libertate deceptus, huius ruinę latuisset oppressu, nisi eū pòst Christi pro sua gratia liberasset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationē omne præteritū vitium sui Baptismatis lauacro purgauit. Quid ista sedis Apostolicæ sentētia clarius atq; manifestius? *To. 7. contra duas Epistolas Pelag. lib. 2. c. 4.*

Christ⁹ sui Baptismatis lauacro præteritū omne vicium purgat.

Humana natura iustificari & redimi ab ira Dei iustissima, hoc est, vindicta, nullo modo potest, nisi per fidem & sacramentum sanguinis Christi. *To. 7. de natura & gratia, cap. 2.*

Neque per legē, neque per naturæ vires iustitia.

Ergo neque per legē iustitia, neque per naturæ possibilitatē, sed ex fide, & dono Dei, per Iesum Christū Dominum nostrum, vnū mediatorem* Dei & hominum, qui nisi in plenitudine temporis mortuus esset propter delicta* nostra, & resurrexisset propter iustificationem nostram, profectò & antiquorū fides euacuaretur, & nostra. *Tom. 2. epist. 95. ad Innocentium Papā. Lege totam Epistolam. Idem docet Epist. 105. ad Sixtū, & 106. ad Paulinum. Præterea] To. 7. de gratia christi, c. 24. & Tom. 10. de verbis Domini, ser. 12. & aliis in locis.*

* 1. Timo. 2. Fides in mediatorem christū necessaria.
* Roma. 4.

II. Gratis iustificari hominem, neque quicquam eorum quæ iustificationem præcedunt, siue fidem, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promereri.

† Roma. 3. Nō est gratia, nisi gratuita.

OMnes peccauerunt† & egent gloria Dei, iustificati gratis per sanguinem ipsius. Quia gratis, ideò gratia. Nō enim est gratia, nisi gratuita: quia nihil boni antè feceramus, vnde talia dona mereremur. Magis quia ne nō gratis inferretur suppliciū, ideò gratis præstitū est beneficiū. Nihil præcesserat in meritis nostris, nisi vnde damnari deberemus. Ille autē non propter nostram† iustitiam, sed propter suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. *Tom. 8. in Psal. 18. expositione 2.*

* Tit. 3.

† Rom. 3. Iustificari gratis quid sit.

Per ipsam quippe† (*homo*) iustificatur gratis, id est, nullis suorum operum præcedentibus meritis: alioquin gratia† iam non est gratia: quandoquidem ideo datur, non quia bona opera fecimus, sed vt ea facere valeamus, id est, nō quia legem impleuimus, sed vt legem implere possimus. *Tom. 3. de Spiritu & litera, ca. 10.*

† Rom. 11.

Si enim vllis bonis meritis datur, iam non gratis datur, sed debita redditur: Ac per hoc non vero nomine gratia nuncupatur, vbi merces, sicut idē dicit Apostolus, *non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum. Si autē vt vera sit gratia, id est, gratuita, nihil inuenit in homine, cui meritò debeatur: quod bene intelligitur & in eo, quod dictum est† *Pro nihilo saluos facies eos*: profectò ipsa dat merita, non meritis datur. Præuenit ergo etiam fidē, ex qua omnia bona opera incipiunt. Iustus enim, sicut scriptū est,† ex fide viuit. Porrò gratia non solùm adiuuat iustum, verùm etiam iustificat† impium. Et ideo etiam cùm adiuuat iustū, & videtur eius meritis reddi, nec sic desinit esse gratia, quoniam id adiuuat, quod ipsa est largita. *Tom. 4. de patientia cap. 20.*

† Rom. 4.

† Psal. 55. Gratia dat merita, non meritis datur.

Gratia etiā fidē præuenit.

† Abac. 2. Roma. 1. Galat. 3.

Profectò antequam gratia iustificetur, vt iustus efficiatur, impius quid est nisi impius? quē si debitum sequeretur, quid eius merito nisi supplicium redderetur? Si ergo gratia, † iam nō ex operibus est: alioquin gratia iam non est gratia. Operibus enim debitum redditur, gratia gratis datur, vnde etiā nuncupatur. Si quis autem dixerit, quòd gratiam benè operandi fides mereatur, negare non possumus, imò verò gratissimè cōfitemur. Hanc enim fidem volumus habeant, qua impetrēr charitatē, quæ sola verè benè operatur, isti fratres nostri, qui multum de suis operibus gloriantur. Charitas autē vsque adeo Dei donū est, vt Deus † dicatur. Qui ergò habent fidem, qua impetrent iustificationem, per Dei gratiam peruenerunt ad legem iustitiæ. *To. 2. Epist. 106. ad Bonifacium, circa principium.*

† Rom. 11.

† Rom. 5.

† 1. Cor. 4.

† 1. Cor. 12. Rom. 12.

† 1. Ioan. 4.

Quomodo ergò iustificabitur homo per fidem sine operibus? Respondet ipse Apostolus, propterea hoc dixi tibi, ô homo, ne quasi de operibus tuis præsumere videreris, & merito operum tuorum te accepisse fidei gratiam. *Tom. 8. in Psalm. 31. in præfat.*

Nullus præsumat, merito suorum operum se accepisse fidei gratiā.

Nobis vt ex aqua† & Spiritu renasceremur, nō retributum est pro aliquo merito, sed gratis tributum: & si nos ad lauacrū regenerationis fides duxit, nō ideò putare debemus, priores † nos dedisse aliquid, vt retribueretur nobis regeneratio salutaris. *To. 7. de prædest. Sanctorum, cap. 15.*

† Ioan. 3.

Iustificati† igitur ex fide pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: iustificati autem gratis per gratiam ipsius, ne fides ipsa superba sit. Nec dicat sibi, si ex fide, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur, quā donatur? Non dicat ista homo fidelis, quia cùm dixerit, vt mereat iustificationem, habeo fidem: respondetur ei, *Quid enim† habes quod non accepisti?* Cùm ergò fides impetrat iustificationem, sicut vnicuique Deus† partitus est, etiam ipsius mensuram fidei: non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, comitante non ducente pedissequa, non præuia voluntate. *To. 2. epist. 106. ad Bonifacium, prope initium. Plura Tom. 4. 83. quæstionum, quæst. 68.*

Gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici pedissequa, nō præuia voluntate.

III. Sine præueniente Spiritus sancti inspiratione hominem non posse credere, sperare, diligere, aut pœnitere, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur.

† Philip. 2. † Rom. 9.

DEus est enim† qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: Et alio loco † Igitur nõ volẽtis neque currentis, sed miserentis est Dei: Cùm proculdubio si homo eius ætatis est, vt ratione iam vtatur, non possit credere, sperare, diligere, nisi velit, nec peruenire ad palmam supernæ vocationis Dei, nisi voluntate cucurrerit. Quomodo ergò non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, nisi quia & ipsa voluntas, sicut scriptum est,† à Deo præparatur. To. 3. Enchir. c. 32.

Volũtate credimus, speramus atque diligimus, sed quæ à Deo præparetur

Puto propter regnum cœlorum esse dictum:† Inclina cor meum ad testimonia tua: vel, † A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius volet: vel, † Paratur voluntas à Domino: vel, † Fiat Dominus noster nobiscum, sicut erat cum patribus nostris: non derelinquat nos, nec auertat nos à se: Inclinet corda nostra ad se, vt eamus in omnibus viis eius, vel:* Dabo eis cor cognoscendi me, & aures audientes, vel: * Dabo eis cor aliud, & spiritum nouum dabo eis. Audiant etiam illud:* Spiritum meum dabo in vobis, & faciam, vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis. Audiant:* A Domino dirigũtur gressus viri: mortalis autem quomodo intelliget vias suas? Audiant:* Omnis vir videtur sibimetipsi iustus, dirigit autem corda Dominus. Audiant: Crediderunt, quotquot erant ordinati in vitam æternam. Audiant hæc alia, quæcunque non dixi, quibus ostenditur, Deus ad regnum etiam cœlorum, & ad vitam æternam parare & conuertere hominum voluntates. Tom. 7. de prædest. Sanctorum, cap. 20.

† Prouer. 8. † Psal. 118. † Psal. 36. † prouer 8. † 3. Reg. 8. * Ierem. 24. * Ezech. 36. * Ibidem. * Prou. 20. * prouer. 21. * Act. 13.

Præcipitur vt credamus, vt dono accepto Spiritus sancti, per dilectionem benè operari possimus. Sed quis potest credere, nisi aliqua vocatione, hoc est, aliqua rerum testificatione tangatur? Quis

habet in potestate tali viso attingi mẽrem suam, quo eius volũtas moueatur ad fidem? Quis autem animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? Aut quis habet potestatem, vt vel occurrat, quod eum delectare possit, vel delectet, cùm occurrerit? Cùm ergo nos ea delectant, quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc, & præbetur gratia Dei: nõ nutu nostro & industria, aut operum meritis comparatur, quia vt sit nutus volũtatis, vt sit industria studij, vt sint opera charitate feruentia, ille tribuit, ille largitur: propterea petere† iubemur vt accipiamus, & quærere vt inueniamus, & pulsare vt aperiatur nobis. Tom. 4. ad Simplicianum, li. 1. Quæst. 2. sub finem.

† Matt. 11. Luc. 11.

Præuenit ergò & fidem gratia, alioquin si fides eam præuenit, proculdubio præuenit & volũtas, quoniam fides sine voluntate esse non potest. Si autẽ gratia præuenit fidem, quoniam præuenit voluntatem, profectò præuenit omnem obediẽtiam, præuenit etiã & charitatẽ, qua vna Deo veraciter & suauiter obeditur, & hæc omnia, gratia in eo cui datur, & cuius hæc omnia præuenit, operatur. Tom. 7. de bono perseuerantiæ, cap. 16.

Gratia & volũtas præueniunt fidẽ, & omnem obedientiam.

Gratia agitur non solùm vt facienda nouerimus, verùm etiam vt cognita faciamus, nec solùm vt diligẽda credamus, verùm etiam vt credita diligamus. Tom. 7. de gratia Christi cont. Pelag. cap. 12.

Gratia agitur vt diligẽda credam⁹, & credita diligamus.

Sicut enim non haberet homo sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem Dei, nisi secundùm propheticum† eloquium accepisset Spiritum sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scięti æ & pietatis ac timoris Dei: Sicut nõ haberet virtutem, charitatẽ, cõtinentiam, nisi accepto spiritu, de quo ait Apostolus:† Non enim accepistis spiritum timoris, sed virtutis, & charitatis, & continẽtiæ: ita nõ haberet fidem, nisi accepisset spiritum fidei, de quo idem ipse dicit:† Habentes autem eundem spiritum fidei, secundùm quod scriptum est:† Credidi propter quod locutus sum, & nos credimus, propter quod & loquimur. Non autem merito accepisse, sed misericordia eius, qui cuius vult, miseretur, manifestissimè ostendit, vbi de seipso ait:† Misericordiam consequutus sum, vt fidelis

† Isai. 11.

† Rom. 8. Homo fidem non haberet, nisi accepisset spiritũ fidei.

† 1. Cor. 4. † Psalm. 115. † 1. Cor. 7.

Ipsa etiam oratio inter gratiæ munera computatur.

esset. Si dixerimus meritū præcedere orationis, vt donum gratiæ consequatur: impetrando quidem oratio, quicquid imperrat euidenter donum Dei esse ostendit, ne homo existimet, à seipso sibi esse, quod si in potestate haberetur, non vtique poscereturVeruntamē ne saltem orationis putarentur præcedere merita, quibus nō gratuita daretur gratia, sed iam nec gratia esset, quia debita redderetur, etiam ipsa oratio inter gratiæ munera reperitur. Quid enim oremus, ait Doctor gentium, † sicut oportet, nescimus: Sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. *To. 2. Epist. 105. ad Sixtum, prope medium.*

‡ *Rom.8.*

Istam aliquando gratiā (*Pelagius*) fateatur, qua futuræ gloriæ magnitudo non solùm promittitur, verùm etiam creditur & speratur, nec solùm reuelatur sapiētia, verumetiam & amatur, nec suadetur solùm omne quod bonum est, verùm & persuadetur. *Tom.7. de gratia Christi contra Pelag. & cœlestium, cap.10.*

pœnitentia agitur per misericordiā & adiutoriū Domini.

Ipsam denique pœnitentiam, quam proculdubio voluntas agit, Domini misericordia & adiutorio fieri, vt agatur, in decimo eiusdem operis libro (*super Lucam, cap.96.*) beatus dicit Ambrosius, ita loquens: Bonæ lachrymæ quæ culpā lauant. Denique quod Iesus respicit, plorat delictum. Negauit† primò Petrus, & nō fleuit, quia non respexerat Dominus: negauit secūdò & non fleuit, quia adhuc nō respexerat Dominus: negauit & tertiò, respexit‡ Iesus, & amarissimè fleuit. Legāt isti (*Pelagiani*) Euangelium, & videant Dominum Iesum tunc intus fuisse, cum à Sacerdotum principibus audiretur: Apostolum verò Petrum foris & deorsum † in atrio cum seruis ad focum tunc † sedētem, nunc †stantem, sicut veracissima & concordissima Euāgelistarum narratione monstratur. Vnde non potest dici quod corporalibus oculis eū Dominus visibiliter admonendo respexerit. Et ideò quod ibi scriptum est: †Respexit eum Dominus: intus actum est, in mente actum est, in voluntate actum est. Misericordia Dominus latenter subuenit, cor tetigit, memoriam reuocauit, interiore gratia suauisitauit Petrū, interioris hominis vsque ad exteriores lachrymas mouit, & produxit affectum. *To.7. de gratia Christi cōtra Pela. c.45. pœnitentiā à Deo dari atq; donari habes & To.4. in expo. epist. ad Rom. inchoata circa medium. Et To. 6. de sancta virginitate, cap. 41. & Tom.7. hypog. li.3. circa medium.*

Quibus oculis Iesus respexerit Petrū, vt amarissimè fleret.

† *Matt. 26. Marc. 14. Ioan. 18.*

† *Luc. 22.*

† *Marc. 14.*

† *Luc. 22.*

† *Ioan. 18.*

‡ *Luc. 22.*

IIII. Liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, assentiendo, Deo excitanti atque vocanti cooperari posse, quò se ad obtinendā iustificationis gratiam disponat ac præparet.

In iustificatione non tātū Deū operari, sed etiā liberum arbitriū aliquid agere, ex scripturis pulcrè probatur.

NE autē putetur, nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitriū, ideò in Psalmo dicitur, * Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielē: * Proiicite à vobis omnes impietates vestras, quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouū & spiritum nouum, & facite omnia mādata mea. Vt quid moriemini domus Israël dicit Dominus, quia nolo mortē morientis, dicit Adonai Dominus, sed conuertimini, & viuetis. Meminerimus Deum dicere, sed cōuertimini, & viuetis: cui dicitur: * Cōuerte nos Deus: Memineri mus Deum dicere: * Proiicite à vobis omnes impietates vestras: cùm ipse * iustificet impiū: Meminerimus ipsum dicere: * Facite vobis cor nouum, & spiritū nouum, qui dicit: * Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo vobis. Quomodo ergò quod dicit, facite vobis: hoc dicit, dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo factur⁹ est, nisi quia dat, quod iubet, & adiuuat, vt faciat, cui iubet? *To.7. de gratia & libero arbitrio, cap.15.*

* *Psal.94.*
* *Ezech.18.*
* *Psal.84.*
* *Ezech.18.*
* *Ezech.36.*

Et Deus dat nobis cor & spiritum nouum, & nos ipsi eadem facimus.

Quotquot enim * spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, nō qui secundùm carnem viuunt suam, non qui secundùm spiritum suum viuunt, non qui carnis voluptate ducuntur, non qui spiritu suo agūtur, sed quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Dicit mihi aliquis, Ergò agimur, non agimus. Respōdeo, Imò & agis, & ageris. Et tunc benè agis, si à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agētibus adiutor est: ipsum nomē adiutoris præscribit tibi, quia & tu ipse aliquid agis. Agnosce quid poscas, agnosce quid confitearis,

* *Rom.8.*

Attēdant hi qui nostrum arbitrium in iustificatione, & in bonis operibus patì tantum existimant.

Si ergo liberum arbitrium adiuuatur à Deo, debet à Deo agi, & cum Deo aliquid agere.

† *Psalm.26.*

† *Rom.8.*

Ibidem.

Si homo non esset operator Deus nõ efficit cooperator.

Perfectio iustitiæ etiã in hac vita esse potest.

Possunt ergò voluntates creaturarum Deo agenti cooperari.

† *Psalm. 33.*

1. Pet. 3.

† *Philipp. 2.*

† *Rom.8.*

Iustificatione igitur liberum arbitrium et agitur à Deo, et cõ eodem agit.

† *Psalm.84.*

Nos benè operamur, deo in nobis & per nos operante.

quãdo dicis:† adiutor meus esto, ne derelinquas me. Adiutorem vtique inuocas Deum. Nemo adiuuatur, si ab illo nihil agatur. *Quotquot enim*, inquit, *spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei*, non litera, sed spiritu: nõ lege præcipiente, minante, promittente, sed spiritu exhortante, illuminante, adiuuãte. *Scimus*, inquit idem Apostolus,† *quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Si non esses operator, ille non esset cooperator. *Tom.10.de verbis Apostol.serm.13.*

Hoc ergo frustrà dici satis elucebit, cùm & ipsam humanam iustitiam operationi Dei tribuendam esse clarum erit, quamuis non fiat sine hominis voluntate: & ideo eius perfectionem etiam in hac vita esse possibilem negare nõ possumus: quia omnia possibilia sunt Deo, siue quæ facit sola sua voluntate, siue quæ cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus à se fieri posse constituit. *Tom.3.de spiritu & litera, cap.5.*

Vt quid nobis (*inquit*) prædicatur atque præcipitur, † vt declinemus à malo, & faciamus bonũ, si hoc nos non agimus, sed id velle: † & operari Deus operatur in nobis? sed potius intelligant si filij Dei sunt, spiritu Dei se†agi, vt quod agendũ est agant, & cùm egerint, illi à quo aguntur, gratias agant: aguntur enim vt agant, non vt ipsi nihil agant: & ad hoc eis ostenditur, quid agere debeant, vt quando id agunt, sicut agendum est, id est, cum dilectione & delectatione, iustitiæ suauitatem, quam dedit Dominus, vt terra eis dare fructum suum, accepisse se gaudeant. *Tom.7.de corrept.& gratia, cap.2.*

Quid ergò? Nos benè nõ operamur? Imò operamur. Sed quomodo? Ipso in nobis operante, quia per fidem locum damus in corde nostro ei, qui in nobis, & per nos bona operatur. Audi enim vnde opereris bona: *Ipsius* † *enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, vt in illis ambulemus. Tom 8.in psalm.144. Super illa verba: Et iustitia tua exultabunt, &c.*

Alio loco (*dixi*) Nisi quisque voluntatem mutauerit, bonum operari non potest, quod in nostra potestate esse positum Dominus alio loco docet, vbi ait:

† *Ephes.2.contra Adimantum Manichæum, cap.26.*

† *Aut facite arborem bonã, & fructum eius bonũ, aut facite arborem malam, & fructum eius malum.* Quod non est cõtra gratiã Dei, quã prædicamus. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatẽ, sed ea potestas nulla est, nisi à Deo detur, de quo dictũ est:† *Dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Cùm enim hoc sit in potestate, quod cùm volumus facimus, nihil tã in potestate quàm ipsa voluntas est, sed præparatur † volũtas à Domino. Eo modo ergò dat potestatem. Sic intelligẽdum est & quod dixi postea: In nostra potestate esse, vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur: quia in potestate nostra non est, nisi quod nostrã sequitur voluntatem, quæ cum fortis & potens præparatur à Domino, facilè fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossibile fuit. *Tom.1. Retractationum, lib.1.cap.22.*

† *Matth.12.*

† *Ioan.1.*

† *prouer.8.*

Operãte in nobis Christo, cooperamur salutẽ æternam ac iustificationem nostram: iustificat enim Deus nos in nobis, vt faciamus & nos. *Tom.9.Tract.72.in Euang. Ioannis.*

Credenti (inquit) *in eum, qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam.* In hoc opere facimus opera Christi, quia & ipsũ credere in Christo, opus est Christi, hoc operatur in nobis, non vtique sine nobis. *Ibidem.*

† *Rom.4.*

Manifestũ ex his reliquitur, non modò in iustitia cõseruanda vel augenda, sed etiam acquirẽda nostrũ liberũ arbitriũ Deo cooperari: Alioquin falsum esset, quod dicit Augustinus: Per fidem dare nos locum Deo. Et rursũ: credere in christo, opus esse christi, quod in nobis non sine voluntatis consensu operetur. Quod etiã in peccatorum detestatione, in actu spei & charitatis liberum arbitrium Deo cooperetur, conspicuum ex sequentibus erit.

† *Rom. 5.*

Non itaque iustificati per legẽ, nõ iustificati per propriã volũtatem, sed iustificati† gratis per gratiã ipsius, nõ quòd sine voluntate nostra fiat, sed volũtas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gratia voluntate.

Iustificamur gratis, nõ tamen sine nostra voluntate.

tem, & sanata volũtas impleat legem non constituta sub lege, nec indigens lege. *Tom. 3. de spiritu & litera cap. 9.*

Hanc ergo iustificationem & habeamus in quãtum habemus, & augeamus, in quãtum minores sumus, & perficiamus, cũ illuc venerimus, vbi dicetur: † Vbi est mors victoria tua? *Vbi est mors aculeus tuus?* Sed totũ ex Deo nõ tamen quasi dormiẽtes, non quasi vt non conemur, nõ quasi vt nõ velimus. Sine voluntate tua non erit in te iustitia Dei. Voluntas quidem non est, nisi tua, iustitia nõ est, nisi Dei. Esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse nõ potest, nisi per voluntatem tuam. Demonstratũ est, quid agere debeas. Iussit lex, non facias illud, non illud, fac hoc atque illud. Demõstratũ est tibi, iussum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias, roga vt facias, si cognoscis virtutẽ resurrectionis Christi: *Traditus † est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.* Quid est, propter iustificationem nostrã? Vt iustificet nos, & iustos faciat nos. Eris opus Dei nõ solùm quia homo es, sed etiã quia iustus es. Melius est enim iustum esse, quàm te hominem esse. Si hominem te fecit Deus, & iustum tu te facis, melius aliquid facis, quàm fecit Deus, sed sine te fecit Deus, nõ enim adhibuisti aliquem consensum vt te faceret Deus Quomodo cõsentiebas, qui non eras? Qui ergo fecit te sine te, non te iustificat sine te: Ergo fecit nescientem, iustificat volentem. *Tom. 10. de verbis Apostoli sermone 15.*

† 1. Cor. 15.

Sine voluntate nostra non erit in nobis iustitia Dei.

† Rom. 4.

Deus fecit nescientẽ, iustificat volẽtem.

V. Liberum arbitrium posse etiam dissentire & vocanti ad iustitiam Dei non obedire.

LIberi arbitrij sui commissus est homo statim in prima cõditione, vt sola vigilantia mentis annitente, etiam in præcepti custodia perseueraret, si vellet in eo quod creatus fuerat, permanere. Postquam verò seductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonũ perdidit, pariter & vigorem arbitrij: nõ tamẽ electionem, ne non esset suum quod euitaret peccatum, nec

merito indulgeretur quod non arbitrio diluisset. Monet itaque ad quærendam salutem arbitrij libertas, id est, rationalis volũtas, sed admonente prius Deo & inuitante ad salutem, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est inspiratione Dei. Vt autem consequatur quod eligit, vel quod sequitur, vel quod occasione agit, Dei esse liberè confitemur. Initium ergo salutis nostræ Deo miserante habemus: vt acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est: vt adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris: vt non labamur in adepto salutis munere, solicitudinis nostræ est, & cælestis pariter adiutorij: vt labamur, potestatis nostræ est & ignauiæ. Non tamen ad obtinendam sine illo, qui quærentes facit inuenire, qui pulsantibus aperit, qui petentibus donat. Sicut ergo initium salutis nostræ Deo miserante & inspirante habere nos credimus: ita arbitrium naturæ nostræ sequax esse diuinæ inspirationis liberè confitemur. Igitur vt non labamur à bono vel naturæ vel meriti, solicitudinis nostræ est & cælestis pariter adiutorij: vt labamur, potestatis nostrę & ignauiæ. *To. 3 de Eccl. dogmat. cap. 21.*

Initiũ salutis nostræ Deo miserante habemus: vt acquiescamus salutiferæ inspirationi nostræ potestatis est.

Gratia Dei hominum adiuuat voluntates, qua vt non adiuuentur in ipsis itidem causa est, non in Deo, siue damnandi prædestinati sint, propter iniquitatem superbiæ: siue contra ipsam suam superbiam iudicandi & erudiendi, si filij sunt misericordiæ. *Tom. 7. de pecc. mer. & remiss. lib. 2. cap. 17.*

In voluntate hominis causa est, si non adiuuatur à Deo.

Sed quæ sequuntur Euangelij verba plus vrgent, & profundiorẽ faciunt quæstionem: adiungit enim & dicit: Propterea non poterant credere, quia iterum dicit Esaias: * *Excæcauit oculos eorũ & indurauit cor eorũ, vt non videant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & sanem illos.* Dicitur enim nobis, si non potuerunt credere, quod peccatum est hominis non facientis, quod non potest facere? Si autem non credendo peccauerũt, potuerũt ergo credere & non fecerũt. Si ergo potuerũt, quomodo dicit Euangelista, propterea nõ poterãt credere, &c. *Paulò post.* Audistis fratres mei propositã quæstionem, nẽpe quàm profunda sit cernitis: sed respon-

* *Esa. 6.*

demus vt possumus. Non potreant credere, quia hoc Esaias Propheta* prædixit: hoc autem propheta prædixit, quia Deus hoc futurũ esse præsciuit. Quare autem non poterant si à me quæratur, citò respondeo, quia nolebant: malã quippe eorum voluntatem præuidit Deus, & per prophetam prẽnũciauit ille, cui abscondi futura non possunt. Sed aliam causam, inquis, dicit propheta, non voluntatis eorũ. Quam causam dicit propheta? Quia dedit illis Deus spiritum cõpunctionis, oculos vt non videãt, & aures vt nõ audiant, & excęcauit oculos eorum, & indurauit cor eorũ. Etiam hoc eorum voluntatem meruisse respondeo. Sic enim excæcat, sic obdurat Deus, deserendo, non adiuuando: quod occulto iudicio facere potest, iniquo nõ potest. *To. 9. tract. 53. in Euang. Ioannis.*

Ioan. 12.
*Ibidem.
Esai. 6.
Iudæi nõ poterãt credere Christo Domino, quia nolebant.

Nemo credit non vocatus, sed non omnis credit vocat⁹. *Multi enim* sunt vocati, pauci verò electi.* Vtique ij, qui vocantem non contẽpserunt, sed credẽdo sequuti sunt, volentes autẽ sine dubio crediderunt. Quid est ergo quod sequitur,* *Igitur nõ volẽtis, neque currẽtis, sed miserẽtis est dei?* An quia nec velle possum⁹, nisi vocati, & nihil valet velle nostrũ, nisi vt perficiamus adiuuet Deus? Op⁹ est ergo velle & currere. Nõ enĩ frustra diceretur:* *Et in terra pax hominib⁹ bonæ volũtatis.* Et,* *Sic currite, vt cõprehendatis.* Nõ tamen volẽtis, neque* currẽtis, sed miserẽtis est Dei, vt quod volum⁹, adipiscamur, & quò volumus, perueniam⁹. Noluit ergo Esau, & nõ cucurrit: Sed etsi voluisset, & cucurrisset, Dei adiutorio peruenisset, qui etiam velle & currere, vocãdo præstaret, nisi vocatione contempta, reprobus fieret. *To. 4. ad Simplicium, lib. 1. quæst. 2, circa medium.*

* Matth. 22.
* Rom. 9.
* Luc. 2.
* 1. Cor. 9.
* Rom. 9.

Visorum suasionibus agit Deus vt velimus, & vt credam⁹: siue extrinsecus per Euãgelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agũt, si ad hoc admonẽt hominem infirmitatis suæ, vt ad gratiam iustificãtem credẽdo cõfugiat: siue intrinsecus, vbi nemo habet in potestate, quid ei veniat in mentem, sed cõsentire vel dissentire propriæ voluntatis est. His ergo modis quãdo deus agit cum anima rationali, vt ei credat: neque enĩ credere potest quolibet libero arbitrio, si nulla sit

Cõsentire vel dissentire propriæ volũtatis est.

suasio vel vocatio, cui credat: profectò & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia† eius præuenit nos. Cõsentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixit, propriæ volũtatis est. Quæ res non solùm non infirmat, quod dictũ est,* *Quid enim habes, quod non accepisti?* verũ etiam confirmat. Accipere quippe & habere anima nõ potest dona, de quibus hoc audit, nisi consentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei est. Accipere autẽ & habere vtique accipientis & habentis est. *To. 3. de spiritu & litera, ca. 34. Hue referri possunt multa ex ijs quæ cap. 3. de gratia & libero arbitrio superius dicta sunt.*

† Psal. 58.
* 1. Cor. 4.

VI. Fidem esse initium, radicem, & velut fundamentũ omnis iustificationis atque adeò bonorum omnium sequentium iustificationem.

† Rom. 5. Quare fide potius quã operibus homo iustificari dicatur

EX fide autem ideò dicit† iustificari hominem, non ex operibus: quia ipsa prima datur, ex qua impetrẽtur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iustè viuitur. Et *paulò post*: Nisi Dominus* ædificauerit domũ, in vanũ laborauerunt ædificantes eam. Et dicitur à vobis (*Pelagianis*) fides est à nobis, cætera à Domino ad opera iustitiæ pertinentia: quasi ad ædificiũ nõ pertineat fides, quasi ad ędificiũ, inquã, nõ pertineat fundamẽtum. *Tom. 7. de prædest. sanctorum, cap. 7.*

* Psal. 126. Fides ædificij spiritualis fundamentum.

Vbi sana fides non est, non potest esse iustitia, quia †iustus ex fide viuit *To. 4. de serm. Domini in monte.*

† Abac. 2. Rom. 1. Fides initiũ ab Augustino ponitur, ab hæreticis verò nostris culmen & perfectio.

Audi Apostolum ipsum fidei disputatorem & gratiæ magnum defensorem: audi eum dicentem, * Pax fratribus & charitas cũ fide magna. Tria dixit: Pax, Charitas, Fides. A fine cœpit, ad initiũ terminauit. *Et paulò post*: Vnde pax & charitas? Vnde charitas cum fide? Si enim non credas, non amas. Dixit ergo Apostolus, sic incipiens à fine, & veniens ad initium, pax, charitas, cum fide. Nos dicamus, fides, charitas, pax: crede, ama, regna. *Tom. 10. lib. 50 homiliarum, homil. 17.*

* Ephes. 6. Nemo incipit bene viuere, nisi à fide.

Primitias habemus ipsam fidem, vnde incipimus. Ecclesiæ quippè dictum est, † Et venies, & pertransies ab initio fidei: & nemo incipit bene viuere, nisi à fide.

† Cant. 4.

Fides ergo nostra in primogenitis nostris est. Quando custoditur fides nostra, cætera subsequi possunt. Nam quando purgantur homines, quotidiè proficiendo in melius, meliusque viuendo, ipso interiore homine renouato, de die in diem, sicut dicit Apostolus: † Et si exterior noster homo corrumpitur, interior autem renouatur de die in diem, ideò fit, quia primogenita fides viuit: de qua primogenita fide & Apostolus ait: † *Non solùm autem, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes*, id est, dantes iam Deo primitias spiritus nostri, hoc est, ipsam fidem tanquam primogenita nostra, tamen in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantē, redemptionem corporis nostri. *To.8.in Psal.134.Expositione mystica.*

† 2.Cor.4.

† Rom.8.

Fides initiū vel primitiæ spiritus nostri.

Initiū christiani, credere in christum.

Quod enim est initium verius Christiano, quàm credere in Christum? *To 7.de bono perseue.cap.2.*

Fidei necessitas ostenditur.

Ad veram beatitudinem peruenire volentibus, primò omnium fides necessaria est: sicut Apostolica docet auctoritas, dicens: † Sine fide impossibile est placere Deo. Constat ergo hominem ad veram posse peruenire beatitudinē, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere, nisi per fidem. Fides nanque est bonorū omnium fundamentum, Fides est humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium poteſt peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisque iustificationis † exequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. *Tom.10.serm.38.de temp.*

† Heb.11.

Fides bonorū omnium fundamentum.

† forte consequitur.

Fide igitur Iesu Christi impetremus salutē, & quantū nobis inchoatur in re, & quantum perficienda exspectatur in spe. Omnis enim quiſ† inuocauerit nomen Domini, saluus erit. *Tom.3.de spir. & lit.cap.29.*

† Ioel.2. Act.2. Rom.10.

VII. Fidem, qua iustificamur, esse fidem in Vnum mediatorem Christum, sine qua nec antiqui iusti, in testamento Veteri iustificari potuerunt.

QVantælibet fuisse virtutis antiquos prædices iustos, non eos saluos fecit, nisi fides mediatoris, qui in remissionē peccatorū sanguinē fudit. Ipsorum

enim vox est: * *credidi propter quod locutus sum.* Vnde ait & Apostolus Paulus * *Habentes autem eundem spiritum fidei, secundum quod scriptum est: credidi propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur.* Quid est eūdem spiritū, nisi quē iusti illi quoque habuerunt, qui ista dixerūt? Dicit etiam Apostolus Petrus: * *Quid vultis iugum imponere gentibus, quod neque nos portare potuimus, neque patres nostri?* Sed per gratiā Domini nostri Iesu Christi credimus nos saluos fieri, quemadmodum & illi. hoc vos nō vultis inimici gratiæ Christi, vt eadem gratia Iesu Christi salui facti credantur antiqui, sed distribuitis tempora secundum Pelagium, in cuius libris hoc legitur, & ante legem dicitis saluos factos esse per naturā, deinde per legem, postremò per Christum, quasi hominibus duorum superiorum temporum ante legē scilicet, & in lege, sanguis Christi non fuerit necessarius, euacuantes quod dictum est: * Vnus enim Deus vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. *Tom.7. lib.1.contra duas epistolas Pelagij, cap.21.*

* Psal. 115. *2.Corin.4. * Psal.115. Idē in veteri & noua testamento fidei spiritus in omnibus iustificatis * Act.15. Pelagiani, homines primum per naturā saluos fuisse, deinde per legē, postremò per Christum saluari dicebant.*

Ea fides iustos sanauit antiquos, quæ sanat & nos, id est, Mediatoris * Dei & hominum, hominis Iesu Christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis & resurrectionis eius. Habētes * ergò eundē spiritum fidei & nos * credimus, propter quod & loquimur. *Tom.7.de nat. & gratia, cap.44.*

1.Tim.2. Ibidem. Fides i Mediatorē quæ sanat nos, sanauit & antiquos.

Vide quemadmodum commendat (*Apostolus**) vnū & vnum, id est, Adam & Christum: illum ad condemnationem, hūc ad iustificationē, cùm tantò post Adā venerit Christus in carne, vt sciamus etiā antiquos iustos, quicunque esse potuerūt, non nisi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidē scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, sicut à nobis facta annunciabatur. Ideò idem Christum hominem dicit (*Per vnius hominis obedientiam iusti cōstituuntur multi*) cùm sit & Deus, ne quis existimet, antiquos iustos per Deum tantummodò Christum, id est, per verbum, quod erat in principio, nō etiam per fidem incarnationis eius, qua & homo Christus dicitur, potuisse liberari. Sentētia quippe ista destrui non

* 2.Cor.4. * Psal.115. * Roma.5. *Per fidē incarnationis christi etiā antiqui iusti liberati sūt. * Rom.15.*

Universidad de Deusto Biblioteca

*1. Cor. 15. potest, de qua & alibi dicit: *per vnum hominẽ mors, & per vnũ hominem resurrectio mortuorũ. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. *Et paulò post.* Hæc ergo fides etiam antiquorum iustorũ fuit. Vnde & Apostolus dicit*: Habentes autem eundem spiritũ fidei, propter quod scriptũ est: * Credidi propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur. Nõ diceret, eundem spiritum fidei: nisi admonens etiam antiquos iustos habuisse ipsum spiritum fidei, hoc est, incarnationis Christi. Sed quia illis futura prænunciabatur, quę iam facta à nobis annunciatur, & tempore veteris Testamenti velabatur, quæ tempore noui Testamẽti reuelatur: ideò eius Sacramẽta variata sunt, vt alia esset in vetteri Testamento, alia in nouo, cùm fides varia non sit, sed vna sit: quia sicut in Adam * omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. *To. 2. ca. 89. quæst. 3. ad Hilarium.*

*2. Cor. 4.

* Psal. 115.

Sacramenta variata, fides tamẽ eadẽ in veteri & nouo Testamento.

A gratia mediatoris (*Pelagiani*) iustos excludere conantur antiquos, tanquam Dei & illorum hominum non fuerit mediator homo Christus Iesus, quia nondum ex vtero virginis carnẽ susceptt, homo nondum fuit, quando illi iusti fuerũt. Quod si ita esset, nequaquam Apostolus diceret: Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorũ. Sicut enim in Adã omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabũtur: quandoquidem illi antiqui iusti, secundum illorũ vaniloquia, sibi sufficiente natura, nec mediatore hominum Christo indiguerunt, per quem reconciliarentur Deo, nec in eo viuificabuntur, ad cuius corpus & membra secundum id quod propter homines homo factus est, non pertinere monstrantur. *Et paulò post.* Si propterea illis nõ profuit incarnatio Christi, quia nondum facta erat, nec nobis prodest iudicium Christi de viuis & mortuis, quia nõdum factum est. Si autem nos per huius nondũ facti, sed futuri iudicij fidẽ stabimus ad dexterã Christi, profectò illi, per incarnationis eius tunc nondum factæ, sed futuræ fidem, membra sunt Christi. *To. 7. de pec. orig. cap. 26.*

1. Cor. 15.

1. Tim. 2.

* 1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Antiqui iusti, per Christi vẽturi fidẽ membra facti sunt Christi.

Vna ergo fides est, quæ omnes saluos facit, qui ex carnali generatione in spiritalem renascendo saluantur, terminata in eo qui venit pro nobis iudicari & mori iudex viuorũ & mortuorũ. *Tom. 7. de pec. mer. & remiss. lib. 2. ca. 29. Vide supra art. vlt. cap. 4. de fide & operibus.*

VIII. Sola fide impium non iustificari.

QVare iam illud videamus, quod excutiendum est cordib' religiosis, ne mala securitate salutẽ suã perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint, benè autem viuere, & bonis operibus viã Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam sub obscuris sententiis Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere: * faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat, * Lex subintrauit, vt abundaret delictum, vbi autẽ abũdauit delictum, superabundauit gratia. Quod ideò verum est, quia legem accipiẽtes homines, qui de suis viribus superbissimè præsumebãt, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum cõcupiscentiarum recta fide impetrãtes, pluribus grauioribúsque delictis etiam lege pręuaricata onerati sunt. Ac si magno reatu compellente cõfugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ meterentur, & auxilium * à Domino, qui fecit cælum & terram: vt diffusa * per Spiritũ sanctum charitate in cordibus suis, cum dilectione agerent, quæ contra seculi huius concupiscentias iuberentur, secundùm id quod prędictum fuit in Psalmo: * Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. *Tom. 4. de fide & operibus, cap. 14.*

Etiam nunc perderã intellectũ verbis Apostoli Pauli, eadẽ hæresis viget

* Roma. 3.

* Rom. 5.

* Psal. 120.

* Roma. 5.

* Psal. 15.

* Roma. 3.

Opera bona, nẽpe meritoria sequũtur iustificatũ, nõ præcedũt iustificãdũ.

Cum dicit Apostolus, * Arbitrari se iustificari hominem per fidem, sine operib' legis: non hoc agit, vt præcepta ac professa fide opera iustitiæ cõtemnantur, sed vt sciat se quisque posse per fidem iustificari, etiã si legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. *Ibidem.*

Quoniam ergo hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ Epistolæ, Petri, Ioãnis, Iacobi, Iudæ, cõtra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer astruãt, fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam

Epistolæ Apostolicæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ,

contra hæresim de sola fide iustificãte potissimũ scripta.

**Gal. 5.*

Paulus quẽadmodũ & cæteri Apostoli nõ quãlibet fidem, sed eam quæ per dilectionẽ operatur, definiuit salubrem esse, planéque Euãgelicam

**1. Co. 13.*

Bonis operib⁹ ex gratia & libero arbitrio profectis homines Dei iustificãtur, iustificati sunt, & iustificabũtur.

** Iacob. 2.*

** Matth. 16.*

** Marc. 1.*

Luc. 4.

** Heb. 12.*

** 1. Cor. 13.*

Charitatis via eminentior.

ipse Paulus non quamlibet fidẽ, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Et fides, inquit,* *quæ per dilectionem operatur.* Vnde illam fidem quę sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: * Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem nõ habeam, nihil sum. *Ibidem.*

Audi hæretice stulte & inimice fidei veritatis. Opera liberi arbitrij bona, quæ vt fiant, præparantur per gratiæ prẽuentũ, nullo liberi arbitrij merito, & ipso faciente, gubernante & perficiente vt abundent in libero arbitrio, non dãnamus, quia ex his vel huiusmodi homines Dei iustificati sunt, iustificantur, & iustificabũtur in Christo. Dãnamus verò auctoritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratiæ prẽponũtur, & ex his tanquam meritis in Christo iustificari extollitur. *Tom. 7. hypognost. lib. 3. vltra medium.*

Incipit homo à fide. Quid pertinet ad fidẽ? Credere. Sed adhuc ista fides discernatur ab immũdis spiritibus. Ad fidẽ quid pertinet? Credere. Sed ait Apostolus Iacobus: * Et dæmones credunt, & contremiscunt. Si tantùm credis & sine spe viuis, vel dilectionem nõ habes, & dæmones credunt, & contremiscunt. Quid magnũ est? Dicis Christum filium Dei, hoc dixit Petrus, & audiuit * *Beatus es Simon Bariona*: Hoc dixerunt Dæmones, * audierunt: obmutescite: Et hoc ipsum dicũt, & repellũtur. Vna vox est, sed Dominus radicẽ interrogat, nõ florem. Vnde dicitur ad Hebræos: * *Ne qua radix amaritudinis sursum germinans molestet, & per illam contaminentur multi.* Prius ergo discerne fidem tuã à fide dæmonis. Vnde eã discernis? Dæmones hoc dixerunt timendo, Petrus amando. Adde ergo fidei spem, & quæ spes est, nisi de aliqua consentiat bonitate? Speique ipsa adde charitatem. Desuper eminentem viam habemus, dicente Apostolo. * *Supereminentiorem viam vobis demonstro: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum veluti æramentum sonans aut cymbalum tinniens.* & cætera narrat bona, & sine charitate nihil prodesse

prodesse cõfirmat. Maneãt ergo hæc fides, Spes, Charitas. Maior autem horũ est charitas. Sectamini charitatem. Discernite ergo fidem vestrã, iam estis de prædestinatis, vocatis, iustificatis. Paulus Apostolus dicit: † *Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides.* Dic adhuc Apostole: Adde, discerne, quia & † *dæmones credunt, & contremiscunt:* Ergo adde, Dæmones enim credunt & contremiscunt, quod oderunt. Distingue Apostole, & circuncide fidem meam, & discerne causam † meam de gente non sancta. Planè distinguit, discernit, circuncidit. *Sed fides*, inquit, *quæ per dilectionem operatur. Tom. 10. de verbis Apostoli, Serm. 16. Lege & quæ alia multa in eodem sermone sequuntur.*

charitas maior fide.

† *Gal. 5.*

Fides per dilectionẽ operans ad salutem necessaria.

† *Iacob. 2.*

† *Psal. 42.*

† *Gal. 5.*

Multum interest, vtrum quisque credat, ipsum esse Christum, & vtrũ credat in Christum. Nam ipsum esse Christũ, & dæmones † crediderunt, nec tamẽ in Christum dęmones crediderũt. Ille enim credit in Christũ, qui & sperat in Christum, & diligit Christum. Nam si fidem habet sine spe ac sine dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit. Qui ergo in Christum credit, credendo in Christum, veniet in eum Christus, & quoquo modo vnitur in eum, & membrum in corpore eius efficitur. Quod fieri non potest, nisi & spes accedat & charitas. *Tom. 10. de verbis Domini, serm. 61.*

† *Marc. 1. Luc. 4.*

Se credere in Christum cõplectitur spem & charitatẽ, quid mirũ, si legamus omnes credentes in eũ non perituros, sed habituros vitã æternã, & similia?

IX. *Timorem diuinæ iustitiæ non esse malum, neque facere peccatores deteriores.*

QVid est, confige † à timore tuo, timui enim? Si enim iam timuerat, vel timebat, cur adhuc vt à timore suo Deus crucifigeret carnes suas orabat? An addi sibi volebat timorem, vt tantũ timeret, quantum sufficeret crucifigẽdis suis carnibus, id est, cõcupiscẽtiis affectibúsque carnalibus? tanquã dicẽs: Perfice † in me timorem tuũ, timui enim à iudiciis tuis. Sed est hîc alius altior sensus, quantum Deus donat, scrutato sinu scripturæ huius eruendus. *cõfige*, inquit, *clauu, à timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui*: hoc est, à timore tuo casto, qui permanet † in seculum seculi, carnalia mea desideria cõprimantur: à iudiciis enim tuis

† *Psal. 118.*

† *Ibidem.*

† *Psal. 18.*

Universidad de Sevilla Biblioteca

timui, cũ mihi lex minaretur pœnã, quę mihi non poterat dare iustitiam. Sed hũc timorem, quo pœna meretur, consummata charitas *foras mittit, quæ nõ timore pœnæ, sed delectatione iustitiæ liberos reddit. Timor nãque iste, quo non amatur iustitia, sed timetur pœna, seruilis est: quia carnalis est, & ideò nõ crucifigit carnẽ. Viuit enim peccãdi volũtas, quæ tũc apparet in opere, quando speratur impunitas. Cùm verò pœna creditur secutura, latẽter viuit, viuit tamẽ. Mallet enim licere, & dolet nõ licere, quod lex vetat, quia nõ spiritaliter delectatur eius bono, sed carnaliter malum meruit, quod minatur. Timore autem casto ipsa, quæ hunc timorem* foras mittit, peccare timet charitas, etiamsi sequatur impunitas: quia nec impunitatem iudicat secuturam, quando amore iustitiæ peccatũ ipsum deputat pœnã. Tali timore carnes crucifiguntur, quoniam carnales delectationes, quę legis litera vetãtur potius, quàm vitantur, spiritaliũ bonorum delectatione vincuntur, & eadem vsque ad perfectionẽ crescente victoria perimũtur. Ergo confige clauis, inquit, à timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc est, da mihi castum timorem, ad quem petendum me tãquã pędagogus timor legis ille perduxit, quo timore à iudiciis tuis timui. *To. 8. in Psal. 118. concione. 25.*

Non enim dedit nobis * Deus spiritum timoris, sed virtutis, & charitatis, & continentiæ. In quo sanè Apostoli testimonio cauere debem⁹, ne nos arbitremur nõ accipisse spiritum timoris Dei, quod sine dubio magnum est Dei donum, de quo dicit Propheta Isaias: * Requieſcet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis & spiritus timoris Domini, non quo timore Petrus * Christum negauit: sed illius timoris spiritum accepimus, de quo dicit ipse Dominus Christ⁹: * *Eum timite, qui habet potestatem & animam & corpus perdere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete.* Hoc autem dixit: ne illo timore negaremus eum, quo turbatus est Petrus. Hunc enim auferri voluit à nobis, cùm prius dixit: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, & postea non habent, quid faciant. Huius timoris nõ acce-

*1. Ioan. 4. *Timorẽ pœnæ cõsumma ta charitas foras mittit.*

Timor seruilis & castus quomodo differant.

*1. Ioan. 4. *Timor legis siue seruilis, tãquam pædagog⁹ perduxit hominẽ ad timorẽ castũ, qui timor cũ charitate coniũctus est.*

*2. Tim. 1. *De quo timore intelligendum sit illud Apostoli: non dedit nobis Deus spiritum timoris.*

*Isai. 11. *Timor ergo diuinæ iustitiæ donũ Dei est.*

*Matt. 26. Marc. 14. Luc. 21. Ioan. 18.

*Luc. 12. *Timorẽ hu-*

pimus spiritum, sed virtutis, * & charitatis, & cõtinentiæ. *To. 7. de gratia & libero arbitrio, cap. 18.*

Cum timetur pœna, quã (*Deus*) minatur, discitur amari præmium, quod pollicetur, ac si per timorem pœnæ bona vita retinetur. Per bonam vitam bona conscientia comparatur, vt per bonam conscientiam nulla pœna timeatur. Quapropter discat timere, qui non vult timere. Discat ad tẽpus esse solicitus: qui semper vult esse securus. Vt enim dixit Ioannes: * *Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem.* Dixit sanè, & veraciter dixit. Si ergo habere nõ vis timorem, prius vide, vtrum iam perfectam habeas charitatem, quæ foras mittit timorẽ. Si verò ante istam perfectionẽ timor excluditur, superbia inflat, charitas * ædificat. Nã sicut in bona valetudine fames non fastidio, sed cibo pellitur: ita in bona mente timor nõ vanitate, sed charitate pellendus est. *To. 10. de tempore, serm. 214.*

Lege Dei proposita quisquis timuerit, & suis viribus eam implere se posse putauerit, & fecerit quod lex iubet, non amãdo iustitiam, sed timẽdo pœnam, fit quidem, secundum iustitiam, quæ ex lege est, homo sine querela, non furatur, non adulterat, non dicit falsum testimonium, non facit homicidium, non concupiscit rem proximi sui. Potest hoc, potest fortassis. Vnde? Timore pœnæ, quanquam qui timore pœnæ nõ concupiscit, puto quia concupiscit. Terrore ingenti armorum atque telorum & circundantis forsitan multitudinis vel obuiam eũtis, etiam Leo reuocatur à præda: & tamen leo venit, leo redit, prædam non rapuit, non malitiam posuit. Si talis es, adhuc iustitia tua est, qua iustitia tibi consulis, ne torquearis. Quid magnum est pœnam timere? Quis eam non timet? Quis latro, quis sceleratus, quis nefarius? Sed hoc interest inter timorem tuum, timorémque latronis, quòd latro timet leges hominum: & ideò facit latrocinium, quia sperat se fallere leges hominum: tu autẽ leges eius times, eius pœnam times, quem fallere non potes. Nam si falllere posses, quid non feciſſes: ergo & concupiscentiam tuã malam non amor tollit, sed timor premit. Ad ouile venit lupus, latratu canum & clamore pastorum ab

manũ, qualis fuit in Petro negãte Christũ, auferri vult Deus à nobis.

*2. Tim. 1. *Timore pœnæ bona vita retinetur.*

*1. Ioan. 4. *Videãt igitur qui fide speciali omnẽ deponunt timorem, nũ superbia & vanitate seducantur.*

*1. Cor. 8.

Qui timorẽ seruat legẽ Dei, sibi cõsulit, ne torqueatur, nõ igitur timet ille malus est.

†Fortè, tãdem.

ouili reuersus est lupus: ipse † tamen lupus in ouem vertatur. Facit enim & hoc Dominus: Sed ipsa est iustitia eius, non tua. Nam quandiu habes tuam, potes timere pœnam, non amare iustitiam. *Tom.* 10. *de verbis Apostoli, serm.* 15.

†*Isai.* 66. *Marc.* 9.

Vbi vermis † eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia verè futura sunt impiis, timent & continent se à peccato. Habent timorem, & per timorem continent se à peccato Timent quidem, sed non amant iustitiam. Cùm autem per timorem continent se à peccato, fit cõsuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat, amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iustè viuere. *Et paulò post.* Timet, ne mittatur in gehennam, bonus est & vtilis iste timor. *Tom.* 8. *in Psal.* 127.

Per timorem continet se impius à peccato, assuescit iustitiæ, & incipit amare, quod nõ amabat.

Timor gehẽnæ bonus & vtilis.

Timor quidem non est in charitate, sed perfecta sicut scriptura dicit, †charitas foras mittit timorem: sed timorem hominum, non Dei: timorem temporalium malorum, non diuini in fine iudicij. Noli †altum sapere, sed time. Ama Dei bonitatem. Time seueritatem: vtrunque te superbum esse non sinit. Amando enim times, ne amatum & amantem grauiter offendas. Nã quæ grauior offensio, quàm vt superbia illi displiceas, qui propter te superbis displicuit? *To.* 6. *de sancta virginitate, cap.* 38.

†1. *Ioan.* 4. *Charitas foras mittit timorem, non Dei, neque iudicij, sed hominum & temporalium malorum.*

Qua propter timeat Christianus, antequã perfecta †charitas foras mittat timorem, credat & intelligat se peregrinari †à Domino, quãdiu viuit in corpore, quod corrumpitur, †& aggrauat animam. Tantò minor fiat timor, quantò patria, quò tendimus, propior. Maior enim timor debet esse peregrinantium, minor propinquantium, nullus peruenientium. Sic & timor perducit ad charitatem, & perfecta †charitas foras mittit timorem. *Tom.* 4. *cap.* 10. *de tempore, serm.* 214.

† *Rom.* 11.
†1. *Ioan.* 4.
†2. *cor.* 5.
† *Sap.* 9. *Timor perducit ad charitatem.*
†1. *Ioan.* 4.

X. *Gehennæ metum, per quem ad Dei misericordiam de peccatis dolendo confugimus, aut à peccato abstinemus, prodesse ad iustificationem.*

COEPIT aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere: sed quia timet adhuc, nõdum habet fiduciam in die iudicij, nondũ est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandũ est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod initium video, inquies? Ipsum timorẽ: audi scripturam: † *Initium sapientiæ timor Domini.* Cœpit ergo timere diem iudicij, timendo corrigit se, vigilat aduersus hostes suos, id est, peccata sua, incipit reuiuiscere interiùs, & mortificare membra sua, quæ sunt super terram, sicut Apostolus dicit, † *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram*: Spiritalia nequitiæ dicit membra super terram: nam sequitur & exponit, Auaritiam, immũditiam, & cętera, quę illic exequitur. Quantũ autẽ mortificat iste, qui timere cœpit diem iudicij, mẽbra sua super terram: tantum surgunt & corroborantur membra cœlestia. Membra autẽ cœlestia, omnia opera bona. Surgentibus cœlestibus membris, incipit desiderare, quod timebat: timebat enim ne veniret Christus, & inueniret impium quem damnaret: desiderat vt veniat, quia inuenturus est, quem coronet. Iam cùm cœperit desiderare venientem Christum casta anima, quę desiderat amplexus sponsi, renunciat adultero, fit virgo interius ipsa fide, spe & charitate. *Tom.* 9. *in epistolam Ioan. Tract.* 9.

†*Psal.* 110. *Pro.* 1. & 9. *Eccl. s.* 1. *Timor initiũ: perfecta charitas finis sapientiæ.*

† *Coloss.* 3. *Timore iudicij mortificãtur membra nostra super terram.*

Membra cœlestia omnia opera bona.

De ipsa etiam seueritate Dei, qua corda mortalium saluberrimo terrore quatiuntur, charitas ædificanda est, vt ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiúsque in se dilectioni, etiamsi impunè posset, tamẽ displicere vereatur. Rarissimè quippe accidit imò verò nunquam, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore perculsus. *Tom.* 4. *de catechiz. rudibus, cap.* 5.

Terrore diuinæ seueritatis corda mortalium saluberrimè quatiũtur.

Præmissus timor in cor nostrum, pellit inde consuetudinem malorum operum, & seruat charitati locum, qua tanquam Domina veniente, vt illa insideat, abscedit. *Tom.* 2 *epist.* 120. *cap.* 18. *ad Honoratum.*

Terrore vel timore charitas ædificanda & quomodo.

Timor seruus est, charitas libera est: & vt sic dicamus, timor seruus est charitatis. Ne possideat Diabolus cor tuũ, prędedat seruus in corde tuo, & seruet Domi-

Timore seruus charitati Domini locum seruat.

næ venturæ locum. Fac vel timore pœnæ, si nondum potes amore iustitiæ. Veniet Domina & seruus abscedit, quia consummata charitas † foras mittit timorem. *Tom.10.de verbis Apostoli, Serm.13.*

† 1.Ioan.4.

Timor gehennæ retrahit à peccando, & legis est tanquam custos.

Timor iste, quo gehennam times, & ideò mala non facis, continet te, & sic volentem peccare animo interiore, non sinit: est quidam custos timor, quasi pædagogus legis, litera est minans, nondum gratia iuuans. Custodiat tamen timor iste, dum non facis timendo, & veniet charitas. *Ibidem, serm.18.*

† 1. Ioan.4.

Perfecta charitas perfectã facit iustitiam.

Timor non† est in charitate. Quid ergo dicimus de illo, qui cœpit timere diem iudicij? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet quare timeret: imò haberet quare desideraret, vt transeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? non in inchoata. In qua ergò? *Sed perfecta*, inquit, † *charitas foras mittit timorem.* Ergo incipiat timor, quia *initium* † *sapientiæ timor Domini.* Timor quasi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum: quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quantum ille fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor, minor charitas, maior timor. Si autẽ nullus timor, non est quà intret charitas. Sicut videmus per seram introduci linũ, quãdo aliquid suitur: sera prius intrat, sed nisi exeat, nõ succedit linum: sic timor primò occupat mentem, nõ autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem. *Tom.9.in Epistolam Ioan. Tract.9. Et multa quæ prolixè sequuntur.*

† 1.Ioan.4.
† *Psal.*110.
*Prou.*1. & 9.
*Eccles.*1.

Timor locum præparat charitati.

Crescẽte charitate decrescit timor.

Timor introducit charitatem, sicut sera introducit filum.

An fortè, imò verò non fortè, sed certè sic legitimè vtatur lege iam iustus, cùm eam terrendis imponit iustis, vt cùm & in ipsis cœperit inolitæ concupiscentiæ morbus, incentiuo prohibitionis & cumulo præuaricationis augeri, confugiant per fidem ad iustificantem gratiam, & per donum Spiritus suauitate iustitiæ delectati, pœnam literæ minantis euadant? *To.3. de spiritu & litera, cap.10.*

Quomodo iusti legitimè vtãtur lege.

XI. *Quo sensu Apostolus dicat iustificari hominem per fidem, sine operibus Legis.*

QVoniam Paulus Apostol⁹ prædicans* iustificari hominẽ per fidem sine operibus (*sermo est de verbis illis Iacobi Apostoli cap.2. Vis scire homo inanis, quia fides sine operib⁹ mortua est, &c.*) nõ benè intellectus est ab eis, qui sic acceperũt dictũ, vt putarent, cùm semel in Christũ credidissent, etiãsi malè operarẽtur, & facinoroſè flagitioſèque viuerẽt: saluos se esse per fidem. Locus iste huius Epistolę eundem sensum Pauli Apostoli quomodo sit intelligẽdus exponit, Ideoque magis Abrahæ vtitur exẽplo, vacuam esse fidem, si nõ benè operetur, quoniam Abrahæ exemplo etiam Paul⁹ Apostolus vsus est, vt probaret, iustificari hominẽ per fidem sine operibus legis. Cùm enim bona opera cõmemorat Abrahæ, quę eius fidem comitata sunt, satis ostendit, Paulum Apostolum non ita per Abrahã docere, iustificari hominem per fidem sine operibus, vt si quis crediderit, non ad eum pertineat benè operari: sed ad hoc potius, vt nemo meritis priorum bonorum operũ arbitretur se peruenisse ad donum iustificationis, quæ est in fide. In hoc enim se Gentibus in Christũ credentibus Iudæi prę ferre cupiebant, quòd dicebant se meritis bonorum operum, quę in lege sunt, ad Euangelicam gratiam peruenisse: ideòque scãdalizabantur multi, qui ex eis crediderant, quòd incircumcisis gentibus Christi gratia traderetur. Vnde Apostolus Paulus dicit, *posse hominem sine operibus pręcedẽtibus iustificari per fidem. Nam iustificatus per fidem, quomodo potest nisi iustè deinceps operari, quamuis antea nihil operatus iustè, ad fidei iustificationem peruenerit: nõ merito bonorũ operũ, sed gratia Dei, quæ vacare in illo non potest, cùm iam per dilectionem benè operatur. Quod si cùm crediderit, mox de hac vita decesserit: iustificatio fidei manet cum illo: nec prædecentibus bonis operibus, quia non merito ad illam, sed gratia peruenit: nec consequentibus, quia in hac vita non esse finitur. Vnde ma-

* *Rom.3.*

Ex falsa intelligentia verborũ Apostoli Pauli, exorta hæresis de sola fide iustificãte. Locus Epistolæ Iacobi c.2. declarat quæ fuerit Pauli de iustificatione sententia.

Paulus igitur tantum opera fidẽ prædẽtia excluſit, opera verò, quæ ipsã comitãtur vel sequũtur, necessaria ad salutẽ, quẽadmodum & Iacobus existimauit

* *Rom.3. iustificatus qui statim consequenti-*

bus operibus salvus est, quia in hac vita esse non sinitur.

Universidad de Deusto Biblioteca

Rom.3. nifestũ est, quod Paulus Apostolus dicit *Arbitramur enim hominem iustificari per fidem sine operibus.* Nõ tamẽ ita intelligendũ est, vt accepta fide, si vixerit, dicamus eum iustum, etiam si malè vixerit. *Tom.4.lib.83. Quæstionum, Quæst.7.*

Rom.9. Matth.12. Per Gratiam quippè nobis verbum cõsummans & breuians fecit super terram, dicẽs: * *Iugũ meum leue est, & sarcina mea suauis est.* Quòd & paulò post hîc dicitur:

*Rom.10. * *Prope est verbũ in ore tuo, & in corde tuo:* hoc est verbũ fidei, quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo, quia Dominꝰ est Iesus & credideris in corde tuo, quia Deus illũ suscitauit à mortuis, saluus eris. *corde enim*

*Ibidem. * *creditur ad iustitiam, ore autẽ confessio fit ad salutẽ.* Hoc est verbum consummans & breuiãs, quod fecit Deus super terrã, quia consummatione atque breuitate latro iustificatus est, qui defixis in cruce omnibus mẽbris, & habẽs libera hæc duo: Corde credidit ad iustitiam, ore cõfessus est ad salutẽ, statimque audire meruit: † *Hodie mecum eris in paradiso.* Consequerentur enim bona opera eius, si percepta gratia diu inter homines viueret. Sed tamen non ea præcesserant, vt eandem gratiam merereretur, ex latrocinio fixus in cruce, ex cruce in paradisum translatus. *Tom.4. ad Simplic. lib.1. quæst.2, circa finem.*

† *Luc.23. Quomodo sine operibus latro iustificatus in cruce.*

† *Ephes.2. Meritum ex gratia, non gratia ex merito.* Gratia saluti† facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, Non ex operibus, ne fortè dicas, promerui, & ideò accepi. Non putes te promerendo accepisse, qui nõ promereres, nisi accepisses. Gratia præcessit meritum tuũ, non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nã si gratia ex merito, emisti, nõ gratis accepisti. *Pro nihilo,* inquit, * *saluos facies eos.* Quid est, pro nihilo saluos facies? Nihil in eis inuenis, vnde salues, & tu saluas. Gratis das, gratis saluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua cõsequantur merita tua. Prorsus gratis das, gratis saluas, qui nihil inuenis, vnde salues, & multũ inuenis, vnde damnes. *Tom.10. de verbis Apostoli, sermone.15.*

*Psal.55.

Ioan.1. Accepimus enim de plenitudine eius, primò gratiã, & rursum accepimus gratiam pro gratia. Quam gratiam primò accepimus? Fidem. In fide ambulantes, in

Fides donum

gratia ambulamus. Vnde enim hoc meruimus? Quibus nostris præcedentibus meritis? Non se quisque compalpet, redeat in conscientiam suam, quærat latebras cogitationũ suarum, redeat ad seriem factorum suorum: Non attendat, quid sit, si iam aliquid est, sed quid fuerit, vt esset aliquid: inueniet non se dignum fuisse, nisi supplicio. Si ergo supplicio dignus fuisti, & venit ille, qui nõ peccata puniret, sed peccata donaret, gratia tibi data est, non merces reddita. Vnde vocatur gratia? Quia gratis datur. Non enim præcedentibus meritis emisti quod accepisti. Hanc ergo accepit gratiam primam peccator, vt eius peccata dimitterentur. Quid meruit? Interroget iustitiam, inueniet pœnam. Interroget misericordiam, inueniet gratiam. *Tom.9. Tract.3. in Euang. Ioannis.*

Dei, sine præcedentibus meritis.

Impio qui iustificatur, datur gratia, nõ merces redditur.

Cùm ergo dicit Apostolus, † *Arbitrari se iustificari hominem per fidem sine operibus Legis:* non hoc agit, vt præcepta ac professa fide opera iustitiæ contemnantur, sed vt sciat se quisque posse per fidem iustificari, etiamsi Legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. *Tom.4. de fide & operibus, cap.14.*

† *Rom.3.*

Opera bona nempe meritoria, sequuntur iustificatum, non præcedunt iustificandum.

XII. *Non iustificari hominem sola remissione peccatorum, sed etiam gratiæ & spiritualium donorum susceptione.*

GRatia Dei non solùm reatus omnium peccatorum soluitur in omnibus, qui baptizantur in Christo, quod fit spiritu regenerationis, verum etiam in grandibus voluntas ipsa sanatur & † præparatur à Domino, quod fit spiritu fidei & charitatis. *To.1. retract. lib.1. cap.13.*

Gratia Dei volũtas ipsa sanatur.

† *Prou.8.*

Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrũ, quod fides vera, & Catholica tenet semper Ecclesia, pusillos cũ magnis à morte primi hominis ad vitã secundi hominis trãsfert: nõ solũ peccata delẽdo, verùm etiã ad nõ peccãdum rectéque viuẽdum, eos qui iam vti possunt volũtatis arbitrio, sic adiuuãdo, vt nisi adiuuet, nihil pietatis atque iustitiæ, siue in opere, siue etiã in ipsa voluntate habere possimus. *Tom.2. Epist.106.*

Gratia Dei nõ solùm delet peccata, verùm etiã ad rectè videndum adiuuat arbitrium voluntatis.

ad Sixtũ, ſt atim pòſt initium. Lege & Concil. Mileui. ca. 3.

Gratia iuſtificãs adiutoriũ confert ad vitãda peccata.

Quicunque dixerit gratiam Dei, qua iuſtificamur, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorũ valere, quæ iam cõmiſſa ſunt, non etiam ad adiutorium gratiæ, vt non committantur, anathema ſit. *Tom. 3. de Eccleſiaſticis dog. cap. 2. 8.*

Neque ab illo quod originaliter contrahitur, neque ab his quæ vnuſquiſque in vita propria, vel intelligendo vel nolendo intelligere mala congregat, vel etiam inſtructus ex lege, additamento prævaricationis exaggerat, quiſquam liberatur & iuſtificatur, niſi gratia Dei per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, non ſolùm remiſſione peccatorum, ſed prius ipſius inſpiratione fidei & timoris Dei, impartito ſalubriter orationis affectu & effectu, * donec ſanet omnes languores noſtros, & redimat de corruptione vitam noſtram, & coronet nos in miſeratione & miſericordia. *To. 2. Epiſt. 105. ad Sixtum, vltra medium.*

** Pſal. 102.*

** Luc. 11.*

Remiſſis peccatis charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum.

** Ioan. 3.*

** Rom. 5.*

Poſt remiſſionem peccatorum, niſi mundatã domum habitet Spiritus ſanctus, nónne * cum alijs ſeptem redit ſpiritus immundus, & erunt nouiſſima hominis illius peiora, quàm erant prima? Vt autem habitet Spiritus ſanctus, nónne* vbi vult ſpirat, & *charitas Dei, ſine quia nemo benè viuit, diffundatur in cordibus noſtris, non à nobis, ſed per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis? *Ibidem.*

Sanat mala noſtra deus, nõ ſolùm vt non ſint, ſed etiam vt recte ambulare poſſimus.

Sicut ergo vulnere, verbi gratia, claudicãs ideò curatur, vt ſanato malo præterito futurus dirigatur ingreſſus, ſic mala noſtra nõ ad hoc ſolũ ſupernus medicus ſanat, vt illa iam nõ ſint, ſed vt de cætero rectè ambulare poſſimus, quod quidem etiam ſani nõ niſi illo adiuuante poterimus. *Et paulò poſt.* Sanat ergo deus, non ſolùm vt deleat, quod peccauimus, ſed vt præſtet etiam ne peccemus. *Tom. 7. de natura & gratia, cap. 26.*

Nõ ergo iuſtus in omni opere bono peccat.

† Rom. 5.

Verùm tu à veſtro dogmate non recedis, quo pũtatis gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum ſic in ſola peccatorum remiſſione verſari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, & deſideria vincenda carnalia, diffundẽdo † charitatem in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui ab illo datus eſt nobis: ne-

Gratia adiuuat diffũdendo charitatem in cordibus noſtris.

que conſideras eum, qui dicit: ** Video aliã legem in mẽbris meis repugnantem legi mẽtis meæ*: & ab hoc malo non ſe liberari clamat, niſi per gratiã Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. *Tom. 7. contra Iulian. Pelagianum, lib. 6. cap. 11.*

** Rom. 7.*

XIII. Iuſtificari hominem iuſtitia Dei, non qua ipſe Deus iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit, & qua ab eo donati renaſcimur & renouamur ſpiritu mentis noſtræ.

ALiter intelligitur iuſtitia, quæ eſt ipſe Deus iuſtus, aliter quam in nobis facit, vt nos ſumus iuſtitia eius. *Tom. 8. in Pſal. 150.*

Hoc agit Spiritus gratiæ, vt imaginem † Dei, in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis. Vicium quippe contra naturam eſt, quod vtique ſanat gratia. Propter quam Deo dicitur * Miſerere mei, ſana animã meã, quoniã peccaui tibi. *Tom. 2. de Spir. & litera, cap. 27.*

† Gen. 1.

** Pſal. 40.*

Quid eſt hoc, iuſtitia Dei & iuſtitia hominis? Iuſtitia Dei hîc dicitur, non qua iuſtus eſt Deus, ſed quam dat homini Deus, vt iuſtus ſit homo per Deum. *Tom. 9. Tract. 26. in Euang. Ioannis.*

† Pſal. 3. Nec verò aliter intelligendũ quod apud Auguſtinũ frequentiſſimè legitur, participatione ſeu communicatione iuſtitiæ Chriſti homines ſaluos fieri, vt patet ex præcedentibus.

Sicut ergo quod legitur, † Domini eſt ſalus: nõ ea ſalus intelligitur, quæ Dominus ſaluus eſt, ſed qua ſalui ſunt, quos ipſe ſaluos facit: ſic cùm legitur Dei iuſtitia, in eo quod ſcriptum eſt: Ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, non eſt illa intelligenda, qua Deus iuſtus eſt, ſed qua iuſti ſunt homines, quos gratia ſua iuſtificat. *Tom. 2. epiſt. 120. ad Honoratũ, c. 30.*

Illud etiam, quòd ait: * Prædeſtinatos fieri conformes imaginis filij Dei, poteſt & ſecundùm interiorem hominem intelligi. Vnde nobis alio loco dixit: † Nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini, in nouitate mentis veſtræ. Vbi ergo reformamur, ne conformemur huic ſeculo, ibi conformamur Dei filio. *Tom. 5. de Ciuitate Dei, lib. 22. cap. 28.*

Porrò ſi propterea Chriſtus vnus eſt, in quo omnes iuſtificẽtur, quia non ſola eius imitatio iuſtos facit, ſed

** Rom. 8. † Rom. 12. Vbi conformamur huic ſeculo, ibi reformamur in interiore ſcilicet homine.*

† *Rom.5. Sicut ergo iniustitia Adæ verè & intrinsecè peccatores facit, ita iustitia Christi verè iustos.*

per spiritum regenerans gratia, propterea & Adam † vnus est, in quo omnes peccauerunt: quia non sola eius imitatio peccatores facit, sed per carnem generans pœna. *To.7. de pecc. mer. & rem. cap.15.*

Iustitia & quæuis virtus est interioris hominis pulchritudo.

Iustitia Dei nobis fit iustitia, cùm ei cohærẽdo iustè viuimus, & tantò magis minúsue iusti sumus, quantò magis illi minúsue cohæremus. Et *paulò post*: Quid est autem aliud iustitia, cùm in nobis, vel quælibet virtus, qua rectè sapiẽtérque viuitur, quàm interioris hominis pulchritudo? Et certè secundùm hanc pulchritudinem magis, quàm corporis facti sumus ad imaginem. Vnde nobis dicitur: † Nolite conformari huic seculo, sed renouamini in nouitate mentis vestræ, ad probandũ vos, quæ sit volũtas Dei, quod bonũ & beneplacitũ & perfectum. *To.2. epist.85. ad cõsentium, circa finem.*

† *Rom.12.*

† *Rom.3. Iustitia dei nõ qua deus iustus est, sed qua induit hominem.*

Iustitia (*inquit*) † Dei manifestata est: non dixit, iustitia hominis, vel iustitia propriæ voluntatis, sed iustitia Dei, non qua Deus iustus est, sed qua induit hominẽ, cùm iustificat † impiũ. *Tom.3. de spiritu & litera, cap.9.*

† *Rom.4. Vocatio, iustificatio, & glorificatio in nobis fiunt.*

Prædestinatio nostra nõ in nobis facta est, sed in occulto apud ipsum in eius præscietia. Tria verò reliqua in nobis fiunt, vocatio, iustificatio, & glorificatio. Vocamur prædicatione pœnitentiæ. Sic enim cœpit Dominus euãgelizare: † Agite pœnitentiã: appropinquauit enim regnũ cælorũ. Iustificamur in vocatione misericordiæ, & timore iudicij. Hinc est, quod dicitur: † Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. Non timet iudicari, qui impetrauerit antè saluari. Vocati renunciamus diabolo per pœnitẽtiam, ne sub iugo eius remaneamus. Iustificati sanamur per misericordiam, ne iudicium timeamus. Glorificati transimus in vitam æternam, vbi Deum sine fine laudamus. *Tom.8. in fine præfationis, Psal.150.*

† *Matt.4.*

† *Psal.53.*

† *Philip.3. Iustitiã Dei habere dicimur, quia eam ex Deo habemus.*

Cùm dixisset (*Apostolus*) † Non habens meam iustitiã, quæ ex lege est, sed eam, quę est per fidem Christi: addidit, quæ est ex Deo. Ipsa est ergo iustitia Dei, quã superbi ignorantes suã volunt constituere. Non enim propterea iustitia Dei dicitur, quoniã Deus iustus est, sed quia homini ex Deo est. Secundùm hanc autẽ iustitiam Dei, hoc est, quæ ex Deo nobis est, nunc fides,

operatur per dilectionem. *To 7. lib .3 contra duas Epist. Pelag. cap.7.*

Fides & iustitia nostra sunt, sed ideo Dei & Christi dicũtur, quia ea nobis largitate donantur.

Iustitia Dei per fidẽ Iesu Christi, hoc est, per fidem qua creditur in Christum. Sicut autẽ ista fides Christi dicta est nõ qua credit Christus, sic & illa iustitia Dei non qua iustus est Deus. Vtrumque enim nostrũ est, sed ideo Dei & Christi dicitur, quod eius nobis largitate donatur. *Tom. 3. de spiritu & litera. cap.9.*

Psalm.3.

Hęc est iustitia Dei, quæ in Testamẽto veteri velata, in nouo reuelatur, quæ ideò iustitia Dei dicitur, quod impertiẽdo eã iustos facit: sicut Domini* est salus, qua saluos facit: & hæc est fides, ex qua & in qua reuelatur, ex fide scilicet annunciantiũ in fidem obediẽtium: qua fide Iesu Christi, id est, quam nobis contulit Christus, credimus ex Deo nobis esse pleniúsque futurum esse, quòd iustè viuimus, vnde illa ea pietate, qua solus colendus est, gratias agimus, *Ibidem, cap.11.*

Iustitia Dei dicitur sicut Dominus salus.

Est enim iustitia Dei, quę & nostra fit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Sic enim dicit Apostolus Paulus: * *Credenti in eum qui iustificat impiũ.* Quis est, qui iustificat impium? qui ex impio facit iustũ. *Tom.8. in Psalm.30. concione prima, circa medium.*

* *Rom.4.*

Renouamini spiritu * *mitis vestræ, & induite nouũ hominẽ, qui secũdùm Deũ creatus est.* Et alibi apertius: * *Exuẽtes vos*, inquit, *veterem hominem cũ actibus eius, & induite nouum, qui renouatur in agnitione Dei, secundùm imaginem eius, qui creauit eũ.* Si ergo spiritu mẽtis nostræ renouamur, & ipse est nouus homo, qui renouatur in agnitione Dei secũdùm imaginẽ eius, qui creauit eũ, nulli dubium est, non secundùm corpus, neque secundùm quamlibet animi partem, sed secundùm rationalem mentem, vbi potest esse agnitio Dei, hominem factũ ad imaginem eius, qui creauit eum. Secundùm hanc igitur renouationem efficimur etiam filij Dei per baptismum Christi, & induẽtes nouum hominem, Christũ vtique induimur per fidem. *To.3. de Trinitate, lib.12. ca.7. Simliẽ sententiã habes de Genesi ad literam, li.6. ca.27.*

* *Ephes.4.*

* *Coloss.3.*

In baptismo secũdum rationalẽ mẽtem renouamur & induimur nouũ hominem.

Quomodo renouari * dicimur, si non hoc recipimus, quod perdidit primus homo, in quo * omnes moriun-

* 2.Cor. 4.

* 1.Cor.16.

Dũ renouamur, baptismo recipim⁹ iustitiã, ex qua per peccatũ lapsus est primus homo, nõ ergo iustitia nostra solùm imputatiua est vel externa.

tur? Hoc planè recipimus secũdùm quendam modum. Nõ immortalitatem spiritalis corporis recipimus, quã nondum habuit homo, sed recipimus iustitiã, ex qua per peccatũ laps⁹ est homo. *To. 3. de Ge. ad lit. li. 6. c. 24.*

Tanta iustitia donatur baptizatis, vt cùm Adã consenserit ad peccatum suadenti, non cedant isti etiã cogenti. *Tom. 7. de peccat. meritis & remiss. li. 1. cap. 13.*

Baptizatis amplior quædam iustitia confertur, quã habuit Adam.

XIIII. Gratiam, qua iustificamur, non esse fauorẽ Dei tantùm, sed donum, quod per spiritum sanctũ diffunditur atque inhæret in cordibus nostris.

ISta quippe gratiã, qua iustificamur, id est, qua charitas * Dei diffunditur in cordibus nostris, in Pelagij & Celestij scriptis, nusquã eos inueni, quemadmodũ confitenda est, cõfiteri. *Tom. 7 de gratia christi, cap. 30.* Charitas inchoata, inchoata iustitia est, charitas prouecta, prouecta iustitia est, charitas magna, magna iustitia est, charitas perfecta, perfecta iustitia est: sed charitas de corde * puro, & conscientia bona, & fide nõ ficta, quæ tunc maxima est in hac vita, quãdo pro illa ipsa cõtemnitur vita. Sed maior, si nõ habet quo crescat, cùm de mortali excesserit vita. *Tom 7. de natura & gratia, cap. 70.*

* *Rom. 5.*
* *1. Tim. 1.*

Si est idẽ iustitia quod charitas, erit nõ extra nos, sed in cordibus nostris diffusa: neque erit æqualis in omnibus, vt hæretici nugantur, sed quædã inchoata, quædã prouecta, et quædã maxima in hac vita, post mortalitatem tamen istam perficiendi.

** Roma. 5. charitas diffusa in corde credẽtis, lex est fidei.*

Cùm ipsa charitas * diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus viuificans dilectorem. Vide nũc quemadmodũ cõsonet ista discretio illis Apostolicis verbis, quæ paulò antè ob aliud commemorata, & diligentius pertractanda distuleram. Manifestati, inquit, * quoniã estis epistola Christi ministrata per nos, scripta non attramento, sed spiritu Dei viui, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Ecce quẽadmodum ostẽdit, quia illud extra hominẽ scribitur, vt

† 2. Cor. 3. Lex fidei, nẽpe charitas, in ipso homine scripta est.

eum forinsec⁹ terrificet: hoc in ipso homine, vt eũ intrinsecus iustificet. *Tom. 3. de spiritu & litera, cap. 17.*

Et paulò post cum eandem gratiam vberius in Domino Iesu Christo cõmendans, vsque ad illud veniret indumentum iustitiæ fidei, quo induti non nudi inueniamur, & propter hoc iugemiscimus * mortalitate prægrauati, habitaculum nostrum quod de cælo est, superindui cupiẽtes vt absorbeatur mortale à vita: vide quid adiũgat: Qui autem operatus est nos, inquit, in hoc ipsum Deus, qui dedit nobis pign⁹ spiritus: Et post pauca intulit, vt nos simus iustitia Dei in ipso. Hæc est illa iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos ab eo facti. Nemo ergo Christianorũ aberret ab hac fide, quæ sola Christiana est. *Ibidem, capite 18.*

* *2. Cor. 5.*

Iusti habẽt pign⁹ spiri⁹, vel iustitiam Dei, nõ qua De⁹ iustus est sed qua iustitia Deo facti sunt.

Charitas quippe Dei * dicta est diffundi in cordib⁹ nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos: sicut iustitia Dei, qua iusti eius munere efficimur: & Domini salus, * qua nos saluos facit, & fides Iesu Christi, qua nos fideles facit. Hæc est iustitia Dei, quã non solùm docet per legis præceptũ, verùm etiam dat per spiritus donum. *Ibidem, capite 32.*

* *Rom. 5.*
* *Psal. 3.*

Quid igitur mirum, si nomen gratiæ accipiatur sæpè in sacris literis pro dono Spiritus sancti, vel diuina quadam in nobis qualitate?

charitate iustus est, quicũque iustus est.

Si in Abel iusto charitas Dei, quæ vna verè iustus est, quicũq; iustus est adhuc erat, ex quo posset & deberet augeri: quicquid min⁹ erat, ex vicio erat. Et cui non minus sit donec ad illã eius fortitudinem veniatur, vbi tota hominis absorbeatur infirmitas? To. 7. *de natura & gratia, cap. 42.*

Ipsa enim (*charitas*) est verissima, plenissima, perfectissimàque iustitia. *Tom. 7. de natura & gratia, cap. 42.*

XV. In iustificatione prorsus auferri peccata mortalia, nec ita manere, vt qui iustificatur partim iustus sit, partim iniustus.

Baptismo non renonari homines.

BAptisma quoque, inquiũt (*Pelagiani*) nõ verè homines nouos facere asserunt, id est, nõ plenã date

mines, nec plene remitti peccata Pelagiani dixerũt, quos noui hæretici lõgè uidẽtur hac in re superasse.

remissionem peccatorum, sed ex parte filios Dei fieri ex parte autẽ filios seculi, id est, diaboli remanere cõtendunt. Mentiuntur, insidiantur, tergiuersantur. Non hoc dicimus: omnes enĩ homines, qui sunt filij diaboli, etiam filios seculi: non autẽ omnes filios seculi, etiã filios diaboli dicimus. Absit enim, vt filios diaboli dicamus fuisse sanctos Patres, Abrahã, Isaac, & Iacob, & alios huiusmodi. *Tom. 7. lib. 3. contra duas Epistolas Pelag. cap. 3.*

Baptismus omnia prorsus peccata tollit, nõ tamẽ infirmitatẽ, cui resistendum est.

Baptismus igitur abluit quidẽ peccata omnia, prorsus omnia, factorum, dictorum, cogitatorũ, siue originalia, siue addita, siue quæ ignorãter, siue quæ sciẽter admissa sunt: sed nõ aufert infirmitatẽ, cui regeneratus resistit, quando bonum agonem luctatur. *Ibidem, paulò post.*

** Abac. 2.*
** Roma. 1.*
Galat. 3.

Cùm itaque iusti omnes & antiquiores & Apostoli ex fide *vixerunt recta, quæ est in Christo Iesu Domino nostro moréque tam sanctos cum fide habuerint, vt licet non tam perfectę virtutis in hac vita esse potuerint, quã post hanc vitã, quæ futura est, tamen quicquid peccati ex humana infirmitate surrepserit, pietate ipsius fidei continuò deleretur. *Ibidem. cap. 5* Omnes quoque Prophetas & Apostolos vel sanctos & Euangelicos & antiquos, quibus Deus testimoniũ perhibet, nõ in comparatione sceleratorum, sed regula virtutum iustos fuisse non dubium est. *Ibidem li. 4. cap. 7.*

Venialia peccata iustorũ, pietate ipsi⁹ fidei cõtinuò delentur.

Sancti viri nõ cõparatione sceleratorũ, sed regula virtutũ iusti fuerunt.

** Psal 31.*

*Beati quorum *remissæ sunt iniquitates & quorum tecta sunt peccata:* nõ in quibus nõ inuenta sunt peccata, sed quorũ tecta sunt peccata. Cooperta sunt peccata, & tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere: si noluit animaduertere, noluit punire: noluit agnoscere maluit ignoscere. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Nec sic intelligatis quod dixit peccata cooperta sunt, quasi ibi sint & viuant, Tecta ergo peccata quare dixit? vt non viderentur. Quid enim Dei erat videre peccata, nisi punire peccata? *Tom. 8 in enarratione 2. Psal. 31.*

Peccata non dicũtur tecta vel cooperta, quasi sint & viuãt

XVI. Iustificationis gratiam aliis maiorem, aliis minorem dari, iuxta mensuram, quam Spiritus sanctus partitur singulis, prout vult, & diuersam susci pientium dispositionem.

In quibus habitat Deus, habent ipsum pro suæ capacitatis diuersitate.

DEus natura incorporea & immutabiliter viua, qui nõ sicut sonus per moras temporũ tẽdi & diuidi potest, nec spacio aëreo tanquã loco suo indiget, vbi præsentib⁹ præsto sit, sed æterna stabilitate in seipso manens, totus adesse rebus omnibus potest, & singulis totus: quamuis in quib⁹ habitat, habeãt eũ pro suæ capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus, quos ipse sibi dilectissimũ templũ gratia bonitatis suæ ædificat. *Tom. 2. epist. 57. circa finem. 1. quæst. ad Dardanum.*

Spiritus sanctus minus & magis percipi valet. Ergo iustus potest fieri magis iustus.

** Mat. 13. 25.*
Marc. 4.
Luc. 8. 19.
** 4. Reg. 2.*
** Rom. 5.*
** Ioan. 14.*

Constat sine Spiritu sancto Christum nos diligere, & mãdata eius seruare nõ posse, & id nos posse atque agere tantò minus, quãtò illũ percipimus minus: tãtò autem amplius, quãtò illum percipimus amplius. Proinde non solùm non habenti, verumetiam habenti nõ incassum promittitur: nõ habẽti quidem, vt habeatur: habẽti autem, vt amplius *habeatur. Nam nisi ab alio minus, ab alio amplius haberetur, sanctus Helisæus sancto Helię nõ diceret: * Spiritus qui est in te, duplex sit in me. *To. 9. Tract. 74. in Euang. Ioannis.* Spiritus sanctus ipse est, de quo dicit Apostolus: * *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritũ qui datus est nobis.* Quomodo ergo Dominus dicit: *Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo * patrẽ & aliũ paracletum dabit vobis*: cum hoc dicat de Spiritu sancto, quem nisi habeamus, nec diligere Deũ possumus: nec eius mandata seruare? Quomodo diligimus, vt eũ accipiamus, quem nisi habeamus, mandata seruare non possumus? An fortè præcedit in nobis charitas, qua diligimus Christum, vt diligẽdo Christum, eiúsque mãdata faciendo, mereamur accipere Spiritum sanctum? *Paulò post respondet.* Intelligamus Spiritũ sanctum habere qui diligit, & habendo mereri, vt plus habeat, & plus habendo plus diligat. Iam itaque habebãt spiritũ discipuli, quem Dominus promittebat, sine quo cum

Spiritũ sanctum habet qui diligit & habendo meretur vt plus diligat.

Dominum non dicebát, nec tamen eum adhuc habebant, sicut eum Dominus promittebat. Et habebant ergo, & non habebant, qui quantum hab⁻dus fuerat, nondum habebant. Habebant itaque minus, dandus erat eis amplius. *To. 9. super Euang. Ioannis, Tract. 74.*

Coloss. 3. Spiritus datur, & datus additur.

Cæteris (*scilicet præter Christũ, in quo* * *habitat omnis plenitudo diuinitatis*) ad mensuram datur, & datis additur, donec vnicuique pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. *Ibidem paulò post.*

Non æqualiter habitat Deus, in quibus habitat.

Cùm igitur qui vbique est non in omnibus habitet, etiam in quibus habitat, non æqualiter habitat. Nã vnde est illud quod Helisæus poposcit, *dupliciter in eo fieret Spiritus Dei, qui erat in Helia? Et vnde in omnibus sanctis sunt alij aliis sanctiores, nisi abundantius habẽdo habitatorem Deum? *Tom. 2. epist. 57. circa finem primæ quæst. ad Dardanum.*

** 4 reg. 2*

Sanctorum alij aliis sanctiores.

Ex (*Christi*) *plenitudine accepimus pro modulo nostro tanquã particulas nostras, vt bene viuamus: sicut Deus partitus* est mensuram fidei, quia vnusquisque *proprium donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic, & ipsa est gratia: & insuper accipiemus* & gratiam pro gratia, quando nobis vita æterna reddetur. *To. 7. de gratia & libero arbitrio, cap. 9.*

** Ioan. 1. Ex plenitudine Christi accipimus gratiæ particulas pro modulo nostro.*

Induti sunt sancti iustitia, alius magis, alius minus. *To. 2. epist. 29. ad Hieronymum.*

** Rom. 12.*

** 1. Cor. 7.*

** Ioan. 1.*

XVII. Iustificatos cùm plenam & absolutam iustitiam consecuti non sint, renouari post acceptam iustitiam de die in diem.

† 1. Ioan. 3.

IN eo quod scriptum est: † Qui natus est ex deo, non peccat, & non potest peccare, quia semẽ eius in ipso manet: & si quid aliud eo modo dictum est. Multũ falluntur (*Pelagiani*) minus considerãdo Scripturas. Non enim aduertũt, eò quosque fieri filios Dei, quò esse incipiunt in nouitate Spiritus, & renouari † in interiorem hominem, secundùm imaginem † eius, qui creauit eos. Non enim ex qua hora quisque baptizatur, omnis vetus infirmitas ei⁹ absumitur, sed renouatio incipit à remissione omnium peccatorũ. Et in quantum quisque spiritualia sapit, qui iam sapit, in tantũ renouatur. Cętera verò in spe facta sunt, donec etiam in re fiant, vsque ad ipsius corporis renouationẽ in meliorẽ statum immortalitatis & incorruptionis, qua induemur in resurrectione mortuorum. *Tom. 7. libr. 2. de pecc. merit. & remiss. cap. 7.*

† 2. Cor. 4.

† Coloss. 3.

In Baptizatis remissio peccatorũ omnium, non tamen integra renouatio.

Illo sacrosancto lauacro inchoatur innouatio noui hominis, vt proficiẽdo perficiatur, in aliis citius, in aliis tardius: à multis tamen proceditur in nouam vitã, si quisquam non inimicè, sed diligenter intendar. Ipse quippè, sicut ait Apostolus: † Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. *To. 1. de moribus Manichæorum, lib. 1. cap. 35. in fine.*

Inchoata in baptismo renouatio proficiendo in aliis citius, in aliis tardius perficitur.

Si in ipso animo, qui est homo interior, perfecta in baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus: † Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Profectò enim qui de die in diẽ adhuc renouatur, nondum totus est renouatus, & in quantũ nondũ est renouatus, in tãtum adhuc in vetustate est. *To. 7. lib. 5. de peccat. merit. & remiss. cap. 7.*

† 2. Cor. 4.

† Ibidem.

Post remissa peccata renouatur adhuc interior homo magis ac magis.

¶ Sanè ista renouario non momento vno fit ipsius cõuersionis, sicut momento vno fit illa Baptismo renouatio remissione omniũ peccatorum, neque enim vel vnum quãtulumcunque remanet, quod non remittatur: Sed quemadmodum aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate, quę febribus facta est, reualescere: Itémque aliud est, infixũ telum de corpore demere, aliud vulnus, quod eo factũ est, secũda curatione sanare: Ita prima curatio est, causam remouere languoris, quod per omniũ fit indulgentiã peccatorum. Secunda, ipsum sanare languorẽ, quod fit paulatim proficiẽdo in renouatione huius imaginis: Quæ duo demõstrantur in Psalmo, vbi legitur: † Qui propitius sit omnibus iniquitãtibus tuis: Quod fit in baptismo. Deinde sequitur. Qui sanat omnes lãguores tuos, Quod fit quotidianis accessibus, cùm hæc imago renouatur. De qua re Apostolus loquut⁹ est, dicens: † Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. *To. 3. de Trinitate, lib. 14. cap. 17.*

Spiritalis gratiæ quæ in baptismo datur, cum infirmi corporis curatione, elegãs comparatio.

† Psal. 102.

† 2. Cor. 4.

† *Rom.* 8. *Quandiu salui nõ sumus, nec perfectè innouati sumus. Est ergo profectus vel incremẽtum in renouatione iustáque vita.*

Primitias spiritus† nunc habemus: vnde iam filij Dei reipsa facti sumus, in cæteris verò spe sicut salui, sicut innouati, ita & filij Dei: Re autẽ ipsa quia nondũ salui, ideo nondum planè innouati, nondum etiam filij Dei, sed filij seculi. Proficimus ergo in renouatione iustaque vita, per quod filij Dei sumus, & per hoc peccare omnino non possumus, donec totum in hoc transmutetur, etiã illud, per quod adhuc filij seculi sumus: per hoc enim & peccare adhuc possumus. Ita fit, vt qui natus † est ex Deo, non peccet, ET † *si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Consumetur ergo quòd filij carnis in seculi sumus, & perficietur quòd filij Dei, & spiritu renouati sumus. *To.*7 *lib.*2. *de pecc. merit. & remiss. cap.*8.

† 1. Ioan. 3.

† 1. Ioan. 1.

† Philip. 3. *Fratres ego† meipsum non arbitror apprehendisse. Vnũ autem, quæ retro oblitus in ea quæ antè sunt, extensus, secũdùm intentionẽ sequor ad palmã supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.* Ipse se confitetur nõdum accepisse, nondũ esse perfectum in plenitudine iustitiæ, quã adipisci dilexit in Christo, sed adhuc secundùm intentionem sequi & præterita obliuiscentẽ in ea, quæ antè sunt, extendi: vt nouerimus etiã ad ipsum pertinere illud quod ait: † Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem, quamuis iam esset perfectus viator, & si nondum erat ipsius itineris perfectione peruentor. *Ibidem, cap.*13.

† 2. Cor. 4. *Perfectũ via tor esse potest homo in hac vita, nõ ipsius itineris perfectione peruentor.*

Dominus in Euangelio: † Ecce, inquit, eiicio dæmonia & sanitates perficio hodie & cras, & tertio die consummor. Post multum tempus quàm hoc dictum est, passus est Dominus. Mẽtiri non potuit. Intelligitur ergo sic: Expulsio dæmoniorũ remissio peccatorum est, eo vtique: quo diabolus peccatorum pater atque origo sit, per id quod efficitur, id ꝙ efficit. Et vtique, expulsio dæmoniorum est remissio peccatorũ, tanquam resoluta causa, per quam hominis animam possidebat. Perfectio sanitatũ, dũ de die in diem proficit Ecclesia, & corruptionis, cuius reat⁹ ablatus est, passio quotidiana renouatione minuitur. Tertio cõsummatur, dũ resurrectionem in seipso initiandam mõstrauit Ecclesiæ, qua ad incorruptionis consummationem, summámque perueniat sanitatẽ. ET *paulo post*: Expulsio est dæmoniorum, remissio peccatorũ, perfectio sanitatũ, quę fit proficiendo post Baptismum: tertia cõsummatio est, quã suæ quoque carnis immortalitate mõstrauit, incorruptibilium beatitudo gaudiorum. *To.*7 *contra Iulianum Pelag. lib.*6. *cap.*8.

† Philip. 3. *Infirmitas in homine relicta post remissum peccatum, quotidiana renouatione minuitur.*

Ex hoc quod (*Baptizati*) in nouitate sunt, hoc est, ex plena & perfecta remissione peccatorũ, & quantũcunque illud est, quod spiritaliter sapiunt, eíque cõgruos mores agunt filij Dei sunt. Intrinsecus enim exuimus vererem hominem, & induimus nouum, quoniam ibi deponimus mendaciũ, & loquimur veritatem, & cætera, quib⁹ Apostolus explicat, quid sit exui veterẽ* hominẽ & indui nouũ, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Et hoc vt faciant, iam baptizatos fideléque adhortatur, quod adhuc monẽdi non essent, si hoc in Baptismo iam perfectè factum esset, & tamen factum est. *Tom.*7. *de pec. mer. & remiss. lib.*2. *cap.*7.

* *Ephes.*4. *Frustra Paulus moneret baptizatos exuere veterẽ hominem, & induere nouum, si id aut in baptismo perfectè factum esset, aut post baptismum nullus esset in hac vita profectus.*

Iustificati sumus, sed ipsa iustitia cùm proficit, crescit. ET *paulò post*: Vnusquisque vestrũ iam in ipsa iustificatione constitut⁹, accepta scilicet remissione peccatorũ per lauacrũ regenerationis, acceptoque Spiritu sãcto, proficiens de die in diem, videat vbi sit, accedat, proficiat & crescat donec consummetur, non vt finiatur, sed vt perficiatur. *Tom.*10. *de verbis Apostoli, serm.*16.

Iustificati proficiunt in iustitia.

Attendere ac meminisse debemus: tantummodo peccatorum omnium plenam perfectámque remissionẽ baptismo fieri, hominis verò ipsius æqualitatem non totam continuò commutari: sed spiritales * primitias in bene proficientibus de die * in diem nouitate crescente commutare in se quod carnaliter vetus est, donec totum ita renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis ad firmitatẽ spiritalem incorruptionemque perueniat. *Tom.*7 *de peccat. merit. & remiss. lib.*2. *cap.*27.

Plena peccatorũ remissio in baptismo non tamẽ plena innouatio.

* *Rom.*8.

* 2. Cor. 4.

XVIII. Propter vetustatẽ Adæ iustificatos dici filios huius seculi animales, carnales, venundatos sub peccato & malos: non tamen filios diaboli vel iniustos esse.

*Rom.7. Quomodo intelligendũ illud Apostoli: Ego autẽ carnalis sum.

SCim⁹ enĩ, inquit,* quia lex spiritalis est, ego autẽ carnalis sum: Non air, fui: sed sum. Nunquid ergo Apostolus cũ hæc scriberet, carnalis fuit, an secũdum corpus hoc dicit? Adhuc enim erat in corpore mortis huius, nondũ facto spirituali, quod alibi dicit: *Seminatur corpus animale: surget corp⁹ spiritale.* Tũc enim ex toto se, id est, ex vtraq; parte, qua cõstat, spiritalis homo erit, quãdo etiã spiritale corpus erit. Neq; enim absurdũ est, vt sit in illa vita etiã caro spiritalis, si potuit esse in hac vita, in his, qui adhuc carnalia sapiunt, etiã spiritus ipse carnalis. Sic ergo ideò dixit: *Ego autẽ carnalis sum*: quia nondũ spiritale corpus habebat Apostolus, sicut posset dicere: Ego autẽ mortalis sum. *Rom.7. contra duas epistolas Pelagian. lib.1. cap.10.*

*Rom.7. Quare dicat Apostolus, se venundatum sub peccato.

Item quod adiunxit,* *Venundatus sub peccato*: ne quisquam eum nõdum redemptum Christi sanguine existimet, etiã hoc secundùm illud potest intelligi, quod ait:* Et nos primitias habentes spiritus, , & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionẽ expectantes, redẽptionem corporis Christi: Si enim secundùm hoc se dicit venundatum sub peccato, quòd adhuc nõ est redemptum à corruptione corpus eius, vel venundatũ aliquando in prima transgressione præcepti, vt haberet corpus corruptibile,* quod aggrauat animã: quid prohibet hîc Apostolũ intelligi, de seipso dicere, quod ita dicit, vt etiam in ipso posset intelligi, etiamsi in sua persona non se solũ, sed omnes accipi velit, qui se nouerunt spiritali delectatione, cum carnis affectione sine consensione confligere: *Rom.7. contra duas Epistolas Pelag. lib.1. cap.10.*

*Rom.8.

*Sap.9.

Omnes enim homines, qui sunt filij diaboli, etiam filios seculi, non autem omnes filios seculi, etiam filios

diaboli dicimus. Absit enim vt filios diaboli dicamus fuisse sanctos Patres, Abraham, Isaac, & Iacob, & alios huiusmodi, quando per nuptias generabant, & eos fideles, qui vsq; nunc, & deinceps adhuc generant. Non tamen possumus Domino cõtradicere dicenti: † *Filij seculi huius nubũt, & tradunt ad nuptias.* Quidam ergo filii seculi huius sunt, & tamen filij Diaboli non sunt: quamuis enim Diabolus sit auctor & princeps omniũ peccatorum, non tamen filios Diaboli faciunt quæcunque peccata. Peccant enim filij Dei, quoniam si dixerint, se non habere † peccatum, seipsos seducunt, & veritas in eis non est. Sed ea conditione peccant, qua sunt filij adhuc huius seculi. *Ibid. lib.3. cap.3.*

†*Luc.20. Non quæcũque peccata faciunt filios Diaboli. Sunt enim et in filiis Dei quædam peccata.*

†*1.Ioan.1.*

†*Matt.7. Viri iusti diuersa ratione filij Dei & mali dicuntur.*

†*Psalm.6. In sacris literis quædam dicuntur de iustis, quatenus filij sunt Dei, & quædam quatenus filij sunt seculi.*

Vt autem plenius intelligant quod dicimus, audiatur ipse Iesus, qui filijs Dei vtique loquebatur dicens: † *Si autem vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quantò magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se.* Si enim filij Dei non essent, non eis diceret, Pater vester, qui in cælis est. Et tamen eos malos esse dicit, & nosse bona dare filijs suis. Nũquid inde mali, vnde filij Dei? Absit. Sed inde mali, vnde adhuc filij seculi, iam tamen filij Dei facti pignore Spiritus sancti. *Ibidem.*

†*Gal.5.*

Turbatus est † præ ira oculus meus. Et innumerabilia, quibus diuinæ literæ plenæ sunt, quę alternis vicibus, vel exultando de Dei bonis, vel mœrendo de nostris malis à filijs Dei dicuntur ex fide, quandiu adhuc filij sunt etiam seculi pro vitæ huius infirmitate, quos tamen Deus à filijs Diaboli non solùm lauacro regenerationis, sed ipsius etiam, quæ † per dilectionẽ operatur, fidei probatę discernit, quia iustus † ex fide viuit. *Ibidem.*

Abac.2.

Rom.1.

Gal.3.

Propter hanc (*carnis inobedientiam*) fit, vt etiam de iustis & legitimis nuptijs filiorum Dei, non filij Dei, sed filij seculi generentur: quia & hi qui generant, si iam regenerati sunt, non ex hoc generãt, quo filij Dei sunt, sed ex quo adhuc filij seculi. Dominica quippè sententia est: † Filij huius seculi generãt, & generãtur. Ex quo itaque sumus adhuc filij huius seculi, exterior homo noster corrumpitur, ex hoc & huius seculi filij

Quare iusti procreent filios infectos peccato.

†*Luc.20.*

generantur. Ex quo sumus filij Dei, interior homo renouatur * de die in diē. Quanuis & ipse exterior per lauacrum sanctificatus sit, & spē futuræ incorruptionis acceperit, propter quod & templum Dei† meritò dicitur, sed hoc nō solùm propter præsentem sanctificationem, sed propter illam spem dictum est, de qua dicitur: † *Et nos ipsi primitias habentes spiritus, ingemiscimus expectantes redemptionem corporis nostri. Tom. 7. contra Iulian. Pelag. lib. 6. cap. 5.*

Deinde si prouectu concupiscentiæ bonæ, qua concupiscentias malas fornicandi potandique debellat, talis efficitur, qualis recenti cōuersione nondum fuit, vt illorum in eo desideria peccatorum minus minúsque moueantur, vt aduersus ea mala non tanta, quāta prius exerceat, sed minora certamina, non virtutū diminutione, sed hostium, nec deficiēte pugna, sed crescente victoria, dubitabis eum pronunciare meliorē? Vnde obsecro, nisi quia bona qualitas aucta, & mala diminuta est? Auctū est igitur, quo bonus esse cœpit, minutum est, quo malus fuit, & hoc egit post Baptismum, non peregit in Baptismo. ita quanuis ibi peracta fuerit plena peccatorū remissio: remāsit tamē, qua proficeretur in melius, aduersus cateruas desideriorū malorum, in nobis ipsis vtique tumultuātium, vigilāter exerenda, & instanter exercenda luctatio, propter quam dicitur etiam baptizatis: * *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: Et, si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Et, EXUITE *vos veterem hominem. Ibidem, cap 7.*

Malas cōcupiscentias in dies magis debellans dicitur melior aucta bona qualitate & minuta mala.

Quare dicitur etiam baptizatis: Mortificate membra vestra. Et: EXUITE *vos veterem hominem. &c.*

† *Rom. 8*

† *Coloss. 3.*

XIX. Iustificato non esse necessarium vt credat certitudine fidei (cui non potest subesse falsum) & absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis, se gratiam Dei esse consecutum.

NOs autem dicimus ideò sequutum esse, quis gloriabitur * castum se habere cor? quoniam præcessit, cùm rex iustus sederit in throno. Quantalibet enim iustitia sit præditus homo, cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipse no videt, inueniatur esse culpādum, cùm rex iustus sederit in throno, cuius cognitionem fugere delicta nō possunt, nec illa, de quibus dictum est: † *Delicta quis intelligit?* Cùm ergo rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum * se esse à peccato? Nisi fortè isti qui volunt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari. *Tom. 7. de perfectione iustitiæ, responsione 19.*

Ecce enim† veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quæ occulta? quæ incerta? Quia Deus ignoscit & talibus: Nihil tam occultum, nihil tam incertum. Ad hoc incertum Niniuitæ pœnitentiam egerunt. Dixerunt enim, quamuis post minas prophetæ, quamuis post illam vocem, * *Triduo & Niniue euertetur*: dixerunt apud se, petendam esse misericordiam. Dixerunt ita apud se disceptantes: *quis nouit, si Deus flectat in melius sententiam suam, & misereatur?* Incertum erat, cùm dicitur, quis nouit. *Tom. 8. in enarratione Psal. 50.*

Delicta quis† intelligit? In delictis autem qualis suauitas esse potest, vbi non est intellectus? Quoniam delicta quis intelligit, quæ ipsum oculum claudunt, cui suauis est veritas, cui desiderabilia & dulcia sunt iudicia Dei? Et sicut tenebræ oculos, ita delicta mentem claudunt, nec lucem sinunt videre, nec se. *To. 8. in Psal. 18. expos. 1.*

Tentat vos Dominus Deus vester, vt sciat si diligitis eum, etiam hoc genere locutionis, vt sciat, dictum est, ac si diceretur, vt scire vos faciat: quoniam vires dilectionis suæ hominem latent, nisi diuino experimento etiam eidem innotescat. *Tom. 4. Quæstionum super Genesin, quæst. 57.*

Modo enim cognoui, *quoniam times* Deum tu. Etiam ista quæstio simili locutione soluitur: hoc est enim, nunc cognoui, quoniam times Deum tu: quod significat, nunc te feci cognoscere. *Ibidem, quæst. 58.*

Dicamus: † *Ab occultis meis munda me, Domine.* Quis enim delictat intelligit? Si videntur tenebræ, intelliguntur delicta. *Tom. 8. expos. pos. 2. Psal. 18.*

videri, ita delicta intelligi possunt.

ditus sit homo, timere debet, ne aliquid in se lateat, quod sit culpandū iudicio Dei.

† *Psal. 18.*

* *Prou. 20.*

1. *Ioan. 1.*

† *Psal. 50.*

An ignoscat Deus, & qualib⁹, nihil tam occultum, nihil tam incertum.

* *Ionæ 3.*

† *Psal. 18.*

Quomodo intelligendū illud, Deut. 13. Tentat vos Dominus, &c.

* *Gen. 22.*

Non ergo, ex Augustini sententia, antea cognouisse videtur Abrahā iustitiā suā, quanuis iustus esset.

† *Psal. 18.*

Vt tenebræ

* *2. Cor. 4.*

* *1. Cor. 1. 6. 2. Cor. 6.*

† *Rom. 8.*

* *Prou. 20. 1. Ioan. 1.*

Quātalibet iustitiæ præ-

XX. Hominem renatum & iustificatum, de arcano diuinæ prædestinationis vsque adeò præsumere non debere, vt certò statuat se ex numero prædestinatorum esse.

Quare nullus certò sciat se prædestinatum esse.

*2.Cor.12.
†Ioan.15.
*Esaiæ 1.
†Philip.2.

Timendum omnibus, dū incertū est, quo sit perueniendum.

Quidam de filijs perditionis in fide, quæ per dilectionem operatur, incipiūt iustè viuere, quo postea tamē cadūt.

*Gal.5.

Prædestinatio in huius vitæ periculo, nobis incerta.

QVis ex multitudine fideliū, quandiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat? quia id occultari opus est in hoc loco, vbi sic cauēda est elatio, vt etiam per Sathanæ *angelum ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc & Apostolis dicebatur: † *Si manseritis in me*: dicente illo, qui illos vtique sciebat mansuros. Et per Prophetam: * *Si volueritis & audieritis me*: cùm sciret ipse, in quibus † operaretur & velle. Et similia multa dicūtur, propter huius vtilitatem secreti, ne fortè quis extollatur, sed omnes etiam qui benè currunt, timeāt, dum occultum est, quò perueniāt: Propter huius ergo vtilitatem secreti, credēdum est quosdam de filijs perditionis, non accepto dono perseuerandi vsque in finem, in fide, quæ * per dilectionem operatur, incipere viuere, & aliquandiu fideliter ac iustè viuere, & posteà cadere, neque de hac vita, priusquam hoc eis contingat, auferri. *Tom.7. de corrept. & gratia, cap.13.*

Prædestinatio Dei etsi apud nos, qui dum in præsentis vitæ periculis versamur incerta est, apud illum tamen, qui fecit quæ futura sunt, incommutabilis permanet. *Tom.7. ad artic. sibi falsò impositos, art.12.*

Nouimus aliquos etiam perfectos ex labore multorum annorū prolapsos in vltimo vitæ suæ, & perijsse. Aliquos verò ab ineunte ætate sua in omni scelere & damnabilitate, vsque ad decrepitam ætatem perdurasse, & repentè cælitus inspirata salute raptos esse ad requiem regni cælorum. Nouimus etiam paruulos, quibus vsus liberi arbitrij non est, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam sacri baptismatis deportatos, & cùm in vno eorum per manus Sacerdotis mysterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parētum manibus factum exanimem, fraudatum gratia saluatoris. Quis sapiens

& intelligens hæc? Aut quis idoneus erit, horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid: * *Iustus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus in operibus suis.* Et, † *Quàm magnificata sunt opera tua, Domine: nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.* Dicamus etiam cum Apostolo Paulo: * *O altitudo diuitiarum, sapientiæ & scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Et paulò post*: Solus Dominus †scit, qui sunt eius. In quantum autem possumus, omnes homines ad bonum opus exhortemur, nihil desperationem demus, pro inuicem oremus, in conspectu Dei nos humiliemus dicentes: * Fiat voluntas tua. Ipsius erit potestatis, iudicium in nobis debitū mutare damnationis, & gratiam prædestinationis indebitam prærogare. *Tom.7. hypognost. lib.6. in fine.*

*Psal.144.
†Psal.95.
*Rom.11.
†2.Tim.2.
*Matt.6.

Nec moueat quòd sæpe diabolus seducit etiam illos, qui iam regenerati in Christo vias ingrediuntur Dei. Nouit †enim Dominus qui sunt eius: ex his in æternam damnationem neminem ille seducit. Sic enim nouit Dominus vt Deus: quem nihil latet etiam futurorum, non vt homo qui hominem ad præsens videt, sed tamen videt, cuius cor nō videt: qualis autem postea futurus sit, nec seipsum videt. *Tom.5. de ciuit. Dei, lib.20 cap.7.*

Homo regeneratus & ingrediens vias Dei sæpe seducitur à Diabolo.
†2.Tim.2.
Homo seipsum qualis posteà futurus sit, non videt.

XXI. Perseuerantiæ donum se certò habiturum, neminem absoluta & infallibili certitudine, nisi ex speciali reuelatione posse cognoscere.

QVis primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum: quāuis de sua beatitudine quàm diuturna, vel vtrum æterna esset, incertos? Esset autem æterna, nisi peccassent: cùm hodie non imprudenter beatos vocamus, quos videmus iustè ac piè, cùm spe futuræ immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam, facilè impetrantes peccatis huius infirmitatis diuinā misericordiā. Qui licet de suæ perseuerantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseuerātia sua reperiūtur incerti.

Quis in hac vita dicat possit beatus.

Iusti licet de suæ perseuerantiæ præmio certi sint, de ipsa

Eam in sua perseuerantia sine Dei reuelatione sunt incerti.

Quis enim hominum se in actione profectúque iustitiæ perseueraturum vsque in finem sciat, nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latentíque iudicio non omnes instruit, sed neminem fallit? *Tom.5.de Ciuitate Dei,lib.11.cap.12.*

Vt perseuerent in eo quod esse cœperunt, etiam pro seipsis orant fideles: vtile est quippe omnibus, vel penè omnibus propter humilitatem saluberrimã, vt quales futuri sint, scire non possint. Ad hoc dicitur, * *Qui videtur stare, videat ne cadat*: propter huius timoris vtilitatem, ne regenerati & piè viuere incipientes, tanquam † securi alta sapiamus, quidam non perseueraturi perseueraturis, Dei permissione vel prouisione ac dispositione miscentur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viã iustam, donec ex hac vita, *quæ* * *tentatio est super terram*, transeamus ad aliam, vbi iam non sit elatio comprimenda, nec contra eius suggestiones, tentationésque luctandum. *Tom. 2. Epist. 107.ad Vitalem, circa medium. Eadem habes. Tom.7.de bono perseuer.cap.8*

* 1.Cor.10.

† *Rom.*12.

* *Iob.7.*

Ideo quippe, sicut iam suprà diximus, non perseueraturi perseueraturis, prouidentissima Dei voluntate miscentur, vt esse discamus non † alta sapientes, sed humilibus consentientes, & cum * timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur. Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle: nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere, hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio, & detur totum Deo. *Tom.7.de bono perseuer.cap.13.*

† *Rom.*12.

* *Philip.2.*

Tutissimũ nobis est, cũ timore & tremore nostram ipsorũ salutem operari.

De vita æterna, quam filijs promissionis promisit, nõ mendax Deus ante tempora æterna, nemo potest esse securus, nisi cùm cõsummata fuerit ista vita, quæ tentatio † est super terram, sed faciet nos perseuerare in se vsque in eius vitæ finem, cui quotidiè dicimus: * Ne nos inferas in tentationem. *Ibid. cap.22.*

De vita æterna nemo securus, nisi hac vita cõsummata.

† *Iob.7.*

* *Matt.6.*

Quotus quisque talis inuenitur, de cuius animo & moribus sit in hac vita certa securitas? Nam sicut si

quisque, nemo alter alteri notus est, & tamen nec sibi quisque ita notus est, vt sit de sua crastina cõuersatione securus. Proinde quãuis ex fructibus suis multi cognoscantur, & alij quidẽ benè viuendo proximos læ tificent, alij malè viuendo contristent, tamen propter humanorum animorum ignota & incerta, rectissimè Apostolus* admonet, vt non ante tempus quicquam iudicemus, donec veniat Dominus, & illuminet abscõdita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tũc laus erit vnicuique à Deo. In iis igitur huius vitæ tenebris, in quibus peregrinamur* à Domino, quãdiu per fidem ambulamus, non per speciem, desolatã debet se Christiana anima putare, ne desistat orare: & Scripturarũ diuinarum sanctarumq; sermoni discat, tanquam * lucernæ in obscuro loco positæ, fidei oculum intendere, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris. *Tom. 2. Epist.121.cap.2 .ad Probam viduam. Lege ibidem plura in hanc sententiam.*

Nec sibi quisque ita notus est, vt sit de sua crastina cõuersatione secur⁹.

* 1.Cor.4.

* 2 cor.5.

Non enim * accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, tamen de timore comite charitatis ait :* Cum timore ac tremore multo fui apud vos. Et ea sententia, quam cõmemoraui, ne aduersus fractos oleæ ramos insertus superbiret oleaster, ipse vsus est dicens: * Noli altum sapere, sed time. Ipse omnia mẽbra Christi generaliter admonẽs ait: * Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus est enim, qui operatur in nobis & velle & operari, pro bona volũtate: ne ad vetus testamentũ videatur pertinere quod scriptum est: * Seruite Domino in timore & exultate ei cum tremore. *Tom.6. de sancta virginitate, cap. 38.*

Et tamẽ quidã nũc hæretici, nullã admittũt dubitationem aut desolationẽ: sed certitudinem exigũt, & plenã securitatem, meráque solatia.

* 2 Pet.1.

* 2.Rom.8.

* 1 Cor.2.

* *Rom.*11.

* *Philip.2.*

Ad nouum etiam Testamentum pertinet, seruire Domino in timore & exultare ei cũ tremore.

* *Psal.2.*

XXII. Iustificationis gratiam non solis prædestinatis ad vitam, sed & vocatis quoque aliis contingere.

MVlti vocati: & non in eis, de quibus dictum est: * *pauci vero electi.* Et tamen, quis neget eos electos cùm credunt & baptizãtur, & secundùm Deũ viuũt? Planè dicũtur electi à nescientib⁹ quid futuri sint, nõ ab illo, qui eos nouit non habere perseuerãtiam, quæ ad beatam vitã perducit electos, scítque illos ita

* *Matt.*22.

stare, vt præsciuerit esse casuros. *Tom.7.de corrept. & gratia,cap.7*

Videmus paruulis non nisi per Dei gratuitam gratiam regenerationem donari: & eius occulto, iusto tamen iudicio, quoniam non est † iniquitas apud Deũ, quosdam etiam post baptismum pessimè viuendo perituros, in hac tamen vita quousque pereãt detineri: qui non perirent, si eis corporis mors lapsum eorum præueniens subueniret: quoniã nullus mortuus iudicatur ex bonis seu malis, quæ fuerat si non moreretur acturus: alioquin Tyrij & Sidonij, † non secũdùm ea quæ gesserunt pœnas luerent, sed potius secũdùm ea, quæ gesturi fuerant, si in eis illæ virtutes Euangelicæ factę fuissent, per grandem pœnitentiam, & per Christi fidem consequerentur salutem. *Tom.7.de bono perseuerantiæ,cap.11.*

† *Roma.9.*

Nemo iudicatur ex his, quæ gesturus erat, si viueret: sed ex iis quæ gessit.

† *Matt.11. Luc.10.*

Ex duobus autem pijs, cur huic donetur perseuerãtia vsque in finem, illi autem non donetur: inscrutabiliora sunt iudicia Dei. Illud tamen fidelibus debet esse certissimum, hunc esse ex prædestinatis, illum nõ esse. Nam si fuissent ex nobis, ait † vnus prædestinatorum, qui de pectore Domini bibebat hoc secretũ, mansissent vtique nobiscum. Quid est quæso, non erant ex nobis, nam si fuissent, mansissent vtique nobiscum? Nónne vtrique à Deo creati, vtrique ex Adam nati, vtrique de terra facti erant, & ab eo qui dixit: † *Omnẽ statum ego feci*: vnius eiusdémque naturæ animas acceperant? Nónne postremò vtrique vocati fuerant, & vocantem secuti, vtrique ex impijs iustificati, & per lauacrũ regenerationis vtrique renouati? Sed si hoc audiret ille qui sciebat proculdubio, quod dicebat, respõdere posset & dicere: vera sunt hęc, secũdùm hæc omnia ex nobis erant, verumtamen secundùm aliam quandam discretionem non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum. Quæ nam est tandem ista discretio? Patent libri Dei, non auertamus aspectum. Clamat Scriptura † diuina, adhibeamus auditum, Non erant ex eis, quia non erant secundum propositum vocati: non erant in Christo electi ante constitutionem mundi: non erant

Quare huic iusto tribuatur donum perseuerãtiæ illi non tribuatur inscrutabile Dei iudicium.

† *1.Ioan.2.*

† *Isai.57.*

Est igitur aliquis ex numero iustorũ qui non est ex numero prædestinatorum.

† *1.Ioan.2.*

in eo sortem cõsecuti: non erant prædestinati secundùm propositum eius, qui vniuersa operatur. Nam si hoc essent, ex illis essent, & cùm illis sine dubitatione mansissent. *Ibidem,cap.8.*

Sed de hac re, id est, cur quidem non permansuri in fide, & sanctitate Christiana, tamen accipiant ad tempus hanc gratiam, & dimittantur hîc viuere, donec cadãt, cùm possint rapi de hac vita, ne malitia † mutet intellectum eorũ, quod de sancto immatura morte defuncto scriptũ est in libro Sapientiæ, quęrat quisque vt potuerit. *Tom.2.epist.107. ad vitalẽ, circa medium Epistolæ. Tom.4.li.2.quæst.1. ad Simplicianum Saulẽ dicit fuisse reprobum, quem idem ipse iustum aliquando fuisse ostẽdit.*

† *Sap.4.*

XIIII. Iustificatum, sine speciali auxilio Dei, in accepta iustitia perseuerare non posse.

perseuerãtiæ & bono vsque ad mortẽ donum Dei.

Asserimus donum Dei esse perseuerãtiam, qua vsque in finem perseueratur in Christo: finẽ autẽ dico, quo vita ita finitur, in qua tãtummodo periculũ est, ne cadatur. Itaque vtrũ quisque hoc munus acceperit, quandiu hãc vitam ducit, incertum est. Si enim priusquam moriatur, cadat, non perseuerasse vtique dicatur, & verissimè dicitur. *To.7.de bono perseuerãt.c.1.*

Initium gratiæ & perseuerãtiæ donũ non cadit sub merita nostra, sed secretissima Dei voluntate donatur.

Ipsos quoque regeneratos, alios perseuerãtes vsque in finem hinc ire: alios quousque decidant, hîc teneri, qui vtique non decidissent, si antequam laberẽtur, hinc issent: & rursus quosdam lapsos, quousque redeant, non exire de hac vita, qui vtique perirent, si antequam redirent, exirẽt. Vnde satis dilucidè ostẽditur & inchoandi, & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei non secundùm merita nostra dari, sed donari secundum ipsius secretissimã eãdémq; iustissimã, beneficentissimam, sapiẽtissimam voluntatem. *Ibidem, ca.15.*

Ex scripturis conuincitur perseuerantiam sine spe-

Si dixerimus istam perseuerãtiam tam laudabilem, támque fœlicem sic esse hominis, vt ei non sit ex Deo: Illud primitus euacuamus, quod ait Dominus Petro: † *Rogaui pro te, ne deficiat fides tua.* Quid enim ei rogauit, nisi perseuerantiam vsque in finem? Quæ *ciali gratia Dei non haberi.* † *Luc.22.*

profectò si ab homine homini esset, à Deo poscenda non esset. Deinde cùm dicat Apostolus * *Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali:* proculdubio perseuerantiam eis orat ad Deum. Neque enim nihil malt facit, qui bonum deserit, & à quo declinare nō debet, inclinatur in malum non perseuerans in bono. Illo etiam loco vbi dicit: * *Gratias ago Deo in omni memoria vestri, semper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, super cōmunione vestra in Euāgelio à prima die vsque nunc, confidēs hoc ipsum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonū, perficiet vsque in diem Christi Iesu:* Quid aliud eis, quàm perseuerantiam in bono vsque in finem, de Dei miseratione promittit? Itemque vbi dicit: * Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est seru⁹ Christi Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei: quid est vt stetis, nisi perseueretis? *Et paulò post:* Itē Iudas Apostolus cùm dicit: *Ei autem qui potens est, conseruare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia* nónne apertissimè ostendit donū Dei in bono perseuerare vsque in finē? Quid enim aliud donat, qui conseruat sine offensione, vt cōstituat ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiam bonam: Quid est etiam, quod in Apostolorum actibus legimus: * *Audientes autem gētes gauisæ sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderunt quotquot erāt ordinati in vitam æternam?* Quis in vitam æternam potuit ordinari, nisi perseuerātiæ dono? quādoquidem qui perseuerauerit * vsque in finem hîc saluus erit, *Et iterum:* Dicimus, * inquit (*Cyprianus*) Sāctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo vt sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petam⁹ à Deo, vt nomen eius sanctificetur in nobis: cæterùm à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: * *Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum:* id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sum⁹, in eo quod esse cœpimus, perseueremus. Ecce gloriosissimus martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidie fideles Christi petunt, vt perseuerent in eo, quod esse cœperūt. Nullo autem dubitante, quisquis à Domino vt in bono perseueret, precatur: donū ei⁹ esse talē perseuerantiā confitetur. *To. 7. de correp. & gratia, c. 6. & 7.*

* 1. Cor. 13.
* Philip. 2.
* Coloss. 4.
* Iudæ. 1.
* Act. 13.
* Matt. 10.
In expos. dominicæ orationis.
* Matth. 6.
* Leuit. 16.

Primo homini, qui in eo bono, quo factus fuerat rectus, acceperat posse nō peccare, posse non mori, posse ipsum bonū non deserere, datum est adiutorium perseuerantiæ, nō quo fieret, vt perseueraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseuerare non posset. Nunc verò sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prędestinatis, non tantùm tale adiutorium perseuerantiæ datur, sed tale, vt eis perseuerantia ipsa donetur, nō solū vt sine isto dono perseuerantes esse non possint, verùm etiam vt per hoc donum non nisi perseuerantes sint. *Ibidem, cap. 22.*

primus homo sine adiutorio Dei in paradiso perseuerare non poterat.

Ac per hoc nec de ipsa perseuerātia boni, voluit Deus sanctos suos in viribus suis sed in ipso * gloriari: qui eis non solùm dat adiutoriū, quale primo homini dedit, sine quo nō possint perseuerare si velint. Sed in eis etiā operatur * & velle, vt quoniam non perseuerabūt, nisi & possint & velint, perseuerandi eis possibilitas, & voluntas diuinæ gratiæ largitate donetur. Tantum quippè Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, vt ideò possint, quia sic volunt: ideò sic velint, quia Deus operatur vt velint. Nam si in tāta infirmitate, vitæ huius, in qua tamen infirmitate, propter elationem reprimendam, perfici virtutem oportebat, ipsis relinqueretur voluntas sua, vt in adiutorio Dei, sine quo perseuerare non possent, manerēt, si vellent, nec Deus in eis operaretur, vt vellent: inter tot & tantas tētationes infirmitate sua voluntas ipsa succūberet, & ideò perseuerare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis, vt possent. *Ibidem sub finem.*

Sanctis in regnum Dei prædestinatis perseuerantia ita donatur, vt per hoc donum nō nisi perseuerent.
* 1. Cor. 1.
2. Cor. 10.
* Philip. 2.

Sanctis Dei diuinæ gratiæ largitate donatur, perseuerandi possibilitas & voluntas.

Hinc intelligi datur etiam illis iustis, qui bonos piósque mores vsque ad senecturis maturitatem & diē vitę huius vltimā seruant, nō in suis meritis, sed in ipso Domino esse * gloriandū: quoniam qui viræ breuitate rapuit * iustū, de malitia mutaret intellectū eius, ipse in quantacunque vitę longitudine custodit iustū, ne malitia mutet intellectum eius. *To. 7 de prædest. sanctorum, cap. 14.*

* 1. Cor. 11.
2. Cor. 10.
* Sap. 4.

XXIIII. *Hominem semel iustificatum, posse iterum peccare & gratiam amittere.*

† 3. Reg. 11. Eccles. 47.

DE Salomone autem quid dicam? nisi quia gratuius ipsius fidelis & sanctæ scripturæ testimonio † redarguitur, quàm petulantibus & nugacibus Fausti conuiciis? Illa enim de illo, & quid boni prius habuisset, & quid mali, faciendo bonum in quo primùm fuerat, reliquisset, veraciter fidelitérque locuta est. *To. 9. contra Faustum, lib. 22. cap. 81.*

In persona Salomonis mira excellentia, & mira subuersio.

Apparet in persona huius Salomonis & mira excellentia, & mira subuersio. Quod igitur in illo diuersis temporibus extitit, prius bonum & posterius malum, hoc in Ecclesia, in isto adhuc seculo, simul vno tempore ostenditur. Nam bono illius, bonos Ecclesiæ: malo autem illius, malos Ecclesiæ significatos puto: tanquã in vnitate vnius areæ, sicut in illo vno homine bonos in granis, malos in palea: vt in vnitate vnius segetis † bonos in tritico, malos in zizaniis. *Ibidem, cap. 88.*

† Matth. 3. Luc. 3.

† Matth. 13.

Acceptam gratiam quandoque amittit iustus.

Si autem iam regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certè iste nõ potest dicere, nõ accepi, quia acceptam gratiam Dei, suo in malũ libero amisit arbitrio. *To. 7. de correp. & gratia. cap. 6.*

Perseuerantia sitne cuiquã data, incertum est ante finẽ.

Non dicant homines, perseuerantiam cuiquam datam vsque in finem, nisi cùm ipse venerit finis, & perseueraſſe, cui data est, repertus fuerit vsque in finem. Dicimus quippè castum, quem nouimus castum, siue sit, siue non sit in eadem castitate mansurus: & si quid aliud diuini muneris habeat, quod tenere & amitti potest, dicimus eum habere, quandiucunque habet, & si amiserit, dicimus habuisse. *To. 2. de bono perseue. cap. 6.*

Castitas, vt alia diuina munera, teneri & amitti potest.

Sed quare aliis concedatur, vt ex huius vitæ periculis, dum iusti sunt, auferantur: alij verò iusti, donec à iustitia cadant, in eisdẽ periculis vita productiore teneantur: quis cognouit † sensum Domini? *Tom. 7. de prædest. sancto. cap. 14.*

† Rom. 11.

Apostoli & omnes iusti, animale vtique corpus habebãt, sed tamẽ spiritualiter intus viuebant, renouari scilicet in agnitione † Dei, secundum imaginem eius,

† Colos. 3.

qui creauit eos: nõ ideò tamen peccare non poterant, si consentirent iniquitati. Nam & spiritales posse cadere in tentatione peccati ostendit Apostolus, vbi ait: **Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos in tẽtatione qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, peccati ex intendẽs te ipsum, ne & tu tenteris.* Hoc dixi ne cuiquam impossibile videatur, quod peccauit Adam, si spiritalis erat mẽte, quanuis animalis esset corpore. *To. 3 de Genesi ad lit. lib. 6. cap. 28.*

Spiritales homines posse cadere Apostolo docetur. Gal. 6.

Adam peccauit, etiam si mẽte erat spiritalis.

Si in sanctitate viuitur, si in virtute proficitur, si in bonis studiis permanetur, manifestum est munus Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autem ab his receditur, & ad vitia atque peccata trãsitur, nihil ibi Deus malæ tentationis immittit, & recessurũ nõ deserit, antequã deserat, & facit plerunque ne deserat, aut etiãsi discesserit, vt redeat. Cur autẽ illũ retineat, illũ non retineat, nec possibile est cõprehendere, nec licitũ inuestigare, cùm scire sufficiat, & ab illo esse, quod statur, & non esse ab illo, quod ruitur. *To. 7. ad articulos sibi falsò impositos, art. 14.*

Nullus post Baptismum sibi securitatem promittat.

Hæc dicta sunt, ne quis post baptismum quãuis iustificatus sit à prioribus peccatis, tamen superbire audeat, etiamsi nihil committat, vnde ab altaris cõmunione separetur, quasi iam de plena securitate se iactans, sed potius seruet humilitatẽ, quæ penè vna disciplina Christiana est. Nec superbiat * terra & cinis, donec ista nox tota trãseat, in qua * pertranseunt omnes bestiæ syluæ, catuli leonum rugientes, vt quærant à Deo escam sibi. *To. 10. lib. 50. homilia. Hom. 50. cap. 5.*

* Eccle. 10.
* Psal. 103.

CAPVT SEXTVM DE LAPSIS ET EORVM REPARATIONE.

I. *Quid sit peccatum.*

In peccato duo sunt, auersio à summo bono, & conuersio ad condita inferiora.

PEccatum hominis est inordinatio atque peruersitas, id est, à præstantiore cõditore auersio, & ad cõdita inferiora conuersio. *Tomo 4. libro 1. de diuersis quæstionibus ad Simplicium, quæstione 2.*

Lex æterna quid.

Peccatum est dictum vel factum vel concupitū aliquod contra æternam legem: Lex verò æterna est ratio diuina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans. *To. 6. contra Faustū, lib. 22. cap. 27.*

Si nihil delectaret illicitum, nemo peccaret. Peccat ergo, qui delectationē illiciti relaxat potius, quàm refrænat. Est autē illicitum, quod lex illa prohibet, qua naturalis ordo seruatur. *Ibidem, cap. 28.*

Peccata omnia hoc vno genere continentur, cùm quisque auertitur à diuinis veréque manentibus, & ad mutabilia atque incerta conuertitur. *To. 2. de libero arbitrio, lib. 1. cap. 16.*

Peccatū est quando & velle iniustū est, & liberū nolle.

Peccatū est retinendi volūtas, vel consequendi, quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere, quanquā si liberum non sit, non est voluntas. Sed malui crassius, quàm scrupulosius definire eam rem. Nec hi libri obscuri mihi scrutandi erāt, vnde discerem, neminem vituperatione suppliciōue dignū, qui aut id velit, quod iustitia velle non prohibet, aut id non faciat, quod facere non potest. Nónne ista cantant & in montibus pastores, & in theatris poëtæ, & indocti in circulis, & docti in Bibliothecis, & magistri in scholis, & Antistites in sacris locis, & in orbe terrarum genus humanū? Quod si nemo vituperatione vel dānatione dignus est, aut non contra vetitum iustitiæ faciens, aut quod non potest, non faciens: omne autem peccatū vel vituperandum est, vel damnandū, quis dubitet tunc esse peccatum, cùm & velle iniustum est, & liberum nolle? & ideò definitionem illam & veram, & ad intelligēdum esse facillimam, & non modò nūc, sed tūc quoque potuisse à me dici: Peccatum est voluntas retinendi vel consequēdi, quod iustitia vetat, & vnde liberū est abstinere? *To. 6 lib. de duabus animabus, cap. 11. Legitur eadem definitio & To. 3 de Genesi ad literam imperfecto, ca. 1.*

Peccatū iniustè vindicatur nisi voluntate fiat.

Peccare quid aliud est, nisi in veritatis præceptis, vel in ipsa errare veritate? Quod si non voluntate faciunt peccatores, iniustè vindicātur. *To. 6. de fide contra Manichæum, cap. 8.*

Solus defectus voluntarius est culpabilis, quo anima

rationalis ad ea, quæ infra illam sunt condita, cōditore suo deserto, declinat affectum: hoc est enim quod peccatum vocatur: Cæteri autē defectus, qui nō sunt voluntarij, vel pœnales sunt, vt peccata puniantur moderatrice summa atque ordinatrice iustitia: vel mēsuris rerum insimarū interueniunt, vt præcedentia succedentib⁹ cedāt, atque ita omnis temporalis pulchritudo vicib⁹ suis atq; genere suo arguatur. *Et paulò pòst.*

Peccat anima, si dilectionem à Deo ad inferiora transferat.

Peccat anima, & peccando fit mala si consensionē dilectionis, quā superiori Deo debet, inferiori corpori adiungat. *To. 6. contra Secundinū Manichæ. ca. 15. & 16.*

AVG. Quærere instituerámus quid sit malè facere, & propter hoc omnia, quæ dicta sūt, diximꝰ. Quocirca licet nunc animaduertere & considerare, vtrum sit aliud malè facere, quā neglectis rebꝰ æternis, quibus per seipsam mens fruitur, & per seipsum percipit, & quas amans amittere non potest, temporalia & quæ per corpus hominis partem vilissimam sentiuntur, & nūquam esse certa possunt, quasi magna & mirāda sectari. Nam hoc vno genere omnia malefacta, id est, peccata, mihi vidētur includi. Tibi autē quid videatur expecto cognoscere. *EVODIVS.* Est ita vt dicis, & assentior omnia peccata hoc vno genere contineri, cùm quisque auertitur à diuinis veréq; manentibꝰ, & ad mutabilia atque incerta conuertitur. Quæ quāquā in ordine suo rectè locata sint, & suam quandam pulchritudinem peragant, peruersi tamen animi est & inordinati, eis sequendis subiici, quibus ad nutum suum ducendis, potius diuino ordine ac iure prælatus est.

peccatum est ex libero voluntatis arbitrio.

Et illud simul mihi videre iam videor absolutum atq; compertum, quod post illam quæstionē, quid sit malefacere, deinceps quærere instituerámus, vnde malè faciamus. Nisi enim fallor, vt ratio tractata monstrauit, id facimus ex libero voluntatis arbitrio. *Tom. 1. de lib. arb. lib. 1. ca. 25.*

Nō est peccatum aliqua substantia, sed tantùm hoc nomine perperam facti actus exprimitur. *To. 7. de nat. & gratia, cap. 19.*

Non desunt hoc nostro tempore, qui antiquum Stoicorum errorem secuti, virtutem nihil aliud esse sentiunt, atque

ἀπαθείαν Graeci vocant, ac per cōtrarium peccatū esse nihil aliud atque perturbationē seu animi motum: cui sententiæ August. de ciuit. Dei, lib. 9. cap. 4. & 5. repugnans docet secundùm scripturā diuinam & christianam disciplinam, animi passiones à Deo regēdas, moderādas, iuuādas atque frænādas esse, vt in vsū iustitiæ cōuertantur, nō vt in hac vita penitus eradicētur, atque tollātur. Non ergò quiuis animi motus inter peccata ita temerè sunt annumerandi.

II. Peccatum esse voluntarium, nec vlla vi aut necessitate hominem ad illud cogi.

VSque adeo peccatum voluntarium est malum, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntariū: & hoc quidem manifestum est, vt nulla hinc doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissētiat. Quare, aut negandū est, peccatū committi, aut fatendū est voluntate committi. Non autem rectè negat peccasse animam, qui & pœnitendo eam corrigi fatetur & veniam pœnitenti dari, & perseuerantē in peccatis iusta lege Dei damnari. Postremò si non voluntate malè facimus, nemo obiurgandus est omnino, aut monend⁹: quib⁹ sublatis Christiana lex & disciplina omnis religionis auferatur necesse est. Voluntate ergò peccatur. Et quoniam peccari nō dubium est, nec hoc quidem dubitandum video, habere animas liberū voluntatis arbitrium. Tales enim seruos suos meliores esse Deus iudicauit, si ei seruirent liberaliter. Quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate seruirent. *To. 1. lib. de vera Religione, cap. 14.*

Non est peccatū nisi voluntarium.

Quoniam nō dubium est, animas peccare, nec dubitādū est, habere illas liberū arbitrium.

Quod autem homini à peruerso angelo persuasum dicitur, etiam ad hoc vtique voluntate consensit. Nā si necessitate id fecisset, nullo peccati crimine teneretur. *Ibidem, paulò infrà.*

Si necessitate Adam malo angelo consensisset, nō peccasset.

Vsque adeò, inquam, peccatū volūtarium malū est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Potest videri falsa hæc definitio, sed si diligenter discutiatur, inuenietur esse verissima. Peccatum quippè illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum

est, non quod est etiam pœna peccati, sicut superius ostendi, cum quædam commemorarem ex libro tertio, de libero arbitrio. Quamuis & illa quæ immeritò nō voluntaria peccata dicuntur, quia vel à nescientibus, vel à coactis perpetrantur, non omnino possunt sine voluntate committi, quoniam & ille qui peccat ignorans, volūtate vtique facit, quod cùm faciendum non sit, putat esse faciendum. Et ille qui concupiscente aduersus† spiritum carne, non ea quæ vult, facit, cōcupiscit quidem nolens, & in eo non facit, quod vult. Sed si vincitur, concupiscentiæ consentit volēs, & in eo non facit, nisi quod vult, liber scilicet iustitiæ, seruusq; peccati. Et illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cùm adhuc non vtuntur arbitrio voluntatis, non absurdè etiam vocatur voluntariū, quia ex prima hominis mala volūtate contractū, factū est quodāmodo hæreditarium. Non itaque falsum est, quod dixi: vsq; adeò peccatum voluntarium malū est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntariū. *To. 1. Retra. li. 1. c. 13.*

Qui ignorās peccat, volūtate etiā peccat.

†*Gal. 5.*

Peccatū originale quomodo voluntarium.

Tria sunt, quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & cōsensione. Suggestio siue per memoriā fit, siue per corporis sensus, cùm aliquid videmus aut audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tāgimus. Quo si frui delectauerit, delectatio illicita refrænāda est. Velut cùm ieiunamus, & visis cibis palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione: sed huic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatū erit: *vt infrà*: Tria hæc similia sunt illi gestæ rei, quæ in Genesi† scripta est, vt quasi à serpente fiat suggestio & quædam suasio. In appetitu autem carnali tāquam in Eua, delectatio: in ratione verò tanquam in viro consensio: quibus peractis tanquam de paradiso, hoc est, de beatissima luce iustitiæ in mortē homo expellitur, iustissimè omnino. Non enim cogit, qui suadet. Et omnes naturæ in ordine suo gradibus suis pulchræ sunt, sed de superiorib⁹, in quib⁹ rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandū. Nec quisquam hoc facere cogitur, & ideò si fecerit, sine iusta defensione punitur. Non enim hoc cōmittit inuitus.

Peccatum nō fit nisi cōsensione.

† *Genes. 3.*

Nemo peccare cogitur, & ideò si peccat, iustè punitur.

Tom.4.de serm. Domini, in monte, lib.1.

Peccatum quo consentitur peccati concupiscentiæ, non nisi voluntate cõmittitur. Propter hoc & alio loco dixi: Non igitur nisi volũtate peccatur. Itémq; alio loco ipsam voluntatẽ definiui dicens: Voluntas est animi motus, cogente nullo, ad aliquid vel non admittendum, vel adipiscendum. Quod propterea dictũ est, vt hac definitione volens à nolẽte discerneretur, & sic ad illos referretur intentio, qui primi in paradiso fuerant humano generi origo mali, nullo cogente peccando, hoc est, libera voluntate peccando, quia & scientes contra præceptum fecerunt, & ille tentator suasit vt hoc fieret, non coegit. Nam & qui nesciens peccauit, non incongruenter nolens peccasse dici potest, quanuis & ipse quod nesciens fecit, volens tamen fecit, ita nec ipsius esse potuit sine voluntate peccatum. Quæ voluntas vtique, sicut definita est, animi motus fuit, nullo cogente, ad aliquid vel non admittendum, vel adipiscẽdum. Quod enim si noluisset, nõ feciſſet, non coactus est facere. Quia voluit ergo, fecit, etiamsi non quia voluit, peccauit, nesciẽs peccatũ esse quod fecit: ita nec tale peccatũ sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati. Quod tamen factũ, peccatum fuit: hoc enim factũ est, quod fieri non debuit. Quisquis autem sciens peccat, si potest cogẽri ad peccatum sine peccato resistere, nec tamen facit, vtique volens peccat, quoniam qui potest resistere, non cogitur cedere. Qui verò cogenti cupiditati bona voluntate resistere non potest, & ideò facit contra præcepta iustitiæ, iam hoc ita peccatum est, vt sit etiam pœna peccati. *Tom.1. Retract. lib.1. cap.15.*

Definitio voluntatis.

* *Psal.91.*
* *Psal.40.*
Tit.1.
* *Ioan.5.*

Bonum est enim* cõfiteri tibi domine, & dicere: Miserere* mei, cura animam meam, quoniam peccaui tibi. Neque ad licentiã peccandi abuti indulgentia tua, sed meminisse Dominicę vocis: * *Ecce sanus factus es, iã noli peccare, ne quid tibi deterius cõtingat.* Quam totã illi salubritatem interficere conantur, cùm dicunt: De cęlo tibi est ineuitabilis causa peccandi, & Venus hoc fecit, aut Saturn⁹, aut Mars: scilicet, vt homo sine culpa sit, caro & sanguis, & superba putredo: culpãdus sit autem cæli ac syderum creator & ordinator. Et quis est hic nisi Deus noster, suauitas & origo iustitiæ, qui reddis† vnicuique secundum opera eius, & cor* cõtritum & humiliatum non spernis? *Tom.1.lib.4. Confessionum, cap.3.*

Qui corpora cælestia dicũt causam ineuitabilem peccatorum esse, culpã ab hominibus in Deum trãsferunt.

† *Matt.16. Rom.2.*
* *Psal.50.*

Qualescunque potest Diabolus ad malum inuitare, non potest trahere: delectationem infert, non potestatem: consilium ingerit, non conflictum. *Tom.10. de tempore, serm.7.*

Diabol⁹ neminem cogit peccare.

Nec peccatum autem, nec rectè factum imputari cuiquam iustè potest, qui nihil fecerit propria voluntate. Est igitur & peccatum, & rectè factum, in libero voluntatis arbitrio. *Tom.4.lib.83. quæstionum, Quæstione 24. Idem docet ex professo, lib. de duabus animabus, Tom.6. cap.10. & 11. Tom.4. super Leuit.24. Tom.3. de spiritu & lit. cap.31. Tom.1. de liber. arb. lib.3. cap.18. & seq.*

peccatũ & rectè factũ in libero voluntatis arbitrio.

III. Peccatorum alia mortalia, alia venialia.

NVllus autem in Ecclesia rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostolus: † Si quis sine peccato: vbi ait: Si quis sine crimine est. Aut si dixisset: nullum peccatum habentes, vbi ait, nullum crimen habentes. Multi quippè baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduersum nos insientur, ac dirumpantur insania. *Tom.7. contra duas Epistolas Pelag. lib.1. cap.14. Eadem repetit in Euangelium Ioannis, Tract.41.* Alia sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ. Infirmitas contraria est virtuti, imperitia contraria est sapientiæ, malitia contraria est bonitati. Quisquis igitur nouit, quid sit virtus & sapiẽtia Dei, potest existimare, quæ sint peccata venialia. Et quisquis nouit, quid sit bonitas Dei, potest existimare, quibus peccatis certa pœna debeatur & hîc, & in futuro sęculo. Quibus benè tractatis, probabiliter iudicari potest, qui non sint cogendi ad pœnitentiam luctuosam & lamentabilem, quanuis peccata fateantur, & quibus nulla omnino sperãda sit salus, nisi sacrificium obtulerint Deo, spiritum contribulatum per pœnitentiam. *Tom.4.lib.83. quæstionum, quæst.26.*

* *1.Tim.3.*

Multi fideles sine crimine: nemo verò sine peccato.

Peccata quædam infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ.

Vide lector, qualem & quantam pœnitentiam Augustinus exigat ab iis, qui grauissimè peccauerunt, vt salutem sperare possint. Expende contrà, quàm præsenti, quàm facili suauique remedio recentes hæretici vtantur, quibus fide, quam specialem vocant, illico quotcunque & quantacunque peccata remitti iam certum est, vt ea de re nefas sit dubitare.

A flagitiis & facinoribus distinguuntur leuiora peccata.

His constitutis, peccatum erit hominis ex fide viuẽtis, aliquando alicui delectationi illicitæ consentire: non tantùm in illis horrendis facinoribus, & flagitijs perpetrãdis, verùm etiam in istis leuioribus: vt vel aurem alicui voci, quæ audienda non esset, vel linguam alicui quæ dicenda non esset, accommodet: vel in ipso corde aliquid ita cogiter, vt mallet licitum, quod malè delectat, & per præceptum scitur illicitum: etiam ista quippe cõsensio est ad peccatum, quæ vtique fieret, nisi pœna terreret. *Tom.3. de spiritu & litera, cap.36.*

Peccatũ veniale pluribus modis admittitur.

Non ideo mendacium poterit aliquando laudari, quia nonnunquam pro salute quorundam mentimur. Peccatum ergo est, sed veniale, quod beneuolentia excusat, & ideò fallacia damnat. *To.3. in Enchirid. ca.22. Lege & cap.64.65.66.67.*

Mẽdacium officiosum peccatũ veniale.

Quamuis enim Diabolus sit auctor & princeps omnium peccatorum, nõ tamen filios diaboli faciũt quæcunque peccata. Peccant enim & filij Dei, quoniam si dixerint, se nõ habere * peccatum, seipsos seducunt, & veritas in eis non est. Sed ea conditione peccant, qua sunt filij adhuc huius seculi. Qua verò gratia sunt filij Dei, non vtique peccant, quia omnis qui natus * est ex Deo, non peccat. *To.7. cõtra duas Epistolas Pel. li.3. ca.3.*

*1. Ioan.1.

*1. Ioan.3.

Tunc itaque ἀπάθεια ista erit, quando peccatum in homine nullum erit. Nunc verò satis benè viuitur, si sine crimine. Sine peccato autem qui se viuere existimat, non id agit, vt peccatum non habeat, sed vt veniam non accipiat. *To.5. de ciuitate Dei, lib.14. cap.9.*

Quæ sint autem leuia, & quæ grauia peccata, nõ humano, sed diuino sunt pẽsanda iudicio. Videmus enim quædam ab ipsis quoque Apostolis ignoscendo fuisse concessa: quale illud est, quod venerabilis Paulus con-

iugibus ait: * *Nolite fraudare inuicem, nisi ex cõsensu ad tẽpus, vt vacetis orationi: & iterũ ad ipsum reuertimini, ne vos tentet Sathanas propter incontinentiam vestram:* quod putari posset non esse peccatũ, misceri scilicet cõiugi, non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiã voluptatis, vt fornicationis, siue adulterij, siue cuiusquam alterius immũditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiã dicere, quò potest tentante Sathana libido pertrahere, incontinẽtiũ deuitet infirmitas. Posset ergo, vt dixi, hoc putari nõ esse peccatum, nisi addidisset: * *Hoc autẽ dico secundùm veniã non secundum imperiũ.* Quis autẽ iã esse peccatũ neget, cùm dari veniam facientibus Apostolica auctoritas fateatur? Tale quiddã est, vbi dicit: * *Audet quisquã vestrum aduersus alterum negotium habens iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Et paulò post:* Secularia igitur iudicia si habueritis, inquit, eos qui cõtemptibiles sunt in Ecclesia, hos collocate ad iudicandũ. Ad reuerentiam vobis dico: Sic non est inter vos quisquã sapiens, qui possit inter fratrem & fratrem iudicare? Sed frater cum fratre iudicio contẽdit, & hoc apud infideles. Nam & hic posset putari, iudiciũ habere aduersus alterum, non esse peccatum, sed tãtummodo, id extra Ecclesiam velle iudicari, nisi secutus adiungeret. iam quidem omnino delictũ est inter vos, quia iudicia habetis vobiscum. Et ne quisquam hoc ita excusaret, vt diceret, iustum se habere negotium, sed iniquitatem se pati, quam velit à se iudicum sententia remoueri: continuò talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit, atque ait: * *Quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potius fraudamini.* Vt ad illud redeatur: quod Dominus ait: *Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium.* Et alio loco: * *Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere.* Prohibuit itaque suos de secularibus rebus cum aliis hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina dicit Apostolus * esse delictũ. Tamen cũ ſnit in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicãtibus, extra Ecclesiã verò terribiliter vetat: manifestũ est etiã hic, qui secundùm veniã concedatur infirmis. Propter

*1. Cor.7.

Actus coniugalis non prolis procreandæ seu carnalis voluptatis causa peccatũ est.

*1. Cor.7.

*1. cor.6.

*1. cor.6

*Matth.5.

*Luc.6.

*1. cor.6.

Universidad de Deusto Biblioteca

hæc atque huiusmodi peccata & alia, licet ijs minora quæ fiunt verborum & cogitationum offensionibus, Apostolo Iacobo confitente, ac dicente † *In multis enim offendimus omnes:* oportet vt quotidiè crebróque oremus Dominum atque dicamus,* *Dimitte nobis debita nostra:* nec in eo quod sequitur mentiamur, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Tom.3. in Enchiridio, cap.78. Idem docet de correptione & gratia, cap.3.*

† Iac.3. Quomodo intelligendũ illud Iacobi: In multis offendimus omnes.

Sunt autem quædam quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demõstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas † diceret? Cui tamen vulneri subiecit continuò medicinam, præceptum fraternæ recõciliationis adiungens: Mox quippe ait: Si ergo offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, & cætera. Aut quis æstimaret, quàm magnum peccatum sit, dies obseruare & menses, & annos, & tempora: sicut obseruant, qui certis diebus siue mensibus siue annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eò quòd secundum vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment tempora: nisi huius mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait: * Timeo ne fortè sine causa laborauerim in vobis. *Ibidem, cap.79.*

** Matt.6.*
† Matt.5. 26.q.7.ca. Quis existimaret.
Quomodo intelligatur hæc temporum obseruatio vide in 4.li. cap. de cærimoniis à tempore.
** Gal.4.*

Et quanuis Apostolus capitalia plurà commemorauerit, nos tamen ne desperationem facere videamur, breuiter dicimus quæ sunt illa, Sacrilegium, homicidium, adulterium, falsum testimonium, furtũ, rapina, superbia, inuidia, auaritia: & si longo tempore teneatur, iracũdia, & ebrietas si assidua sit, in eorum numero computatur. Quicũque enim aliqua de istis peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè se emẽdauerit, & si habuerit spacium, longo tempore pœnitẽtiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo ait Apostolus † purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine vllo remedio cruciabit. Quæ autem sint minuta peccata, licet omnibus nota sint, tamẽ quia lõgum est, vt omnia replicentur, opus est, vt ex ijs vel aliqua nominemus. Quoties aliquis in cibo, aut in potu plus ac-

Non igitur tã facilè cõdonãtur peccata mortalia atque docent hæretici.
† 1 Cor.3. Quæ sint peccata venialia, enumeratione docetur.
Transitorio igne nõ ex-

cipit, quàm necesse sit, ad minuta peccata nouerit pertinere. Quoties plus loquitur, quàm oportet, aut plus tacet, quàm expedit. Quoties pauperẽ importunè petẽtem exasperat. Quoties cum corpore sit sanus, aliis ieiunãtibus prandere voluerit: aut somno deditus, tardius ad Ecclesiã surgit. Quoties excepto desiderio filiorũ, vxorẽ suã cognouerit. Quoties in carcere clausos, & in vinculis positos, tardius requisierit. Quoties infirmos tardius visitauerit. Si discordes ad cõcordiam reuocare neglexerit. Si plus aut proximũ, aut vxorem, aut filium, aut seruũ exasperauerit, quàm oportet. Si amplius fuerit blanditus, quàm expedit. Si cuicunque maiori personæ, aut ex voluntate, aut ex necessitate adulari voluerit. Si pauperibus esurientibus cibũ nõ dederint, aut nimium delitiosa, aut sumptuosa sibi cõuiuia præparauerit. *Tom.10. de sanctis, serm.41. Lege & 2. Tom. Epist.89. versus finem. Item Tom.4. de fide & operibus, cap.26. Et Tom.9. in Ioan. Tract. 41. & To.10. li. 50. homil. hom.50. per totum. Huc etiam pertinet antiquus Stoicorum error de parilitate peccatorum, contra quem disputat Augustinus, To.2. Epist.29. ad Hieronymum.*

cipiãtur cui pæmortales, nisi cõueniẽs earũ præcesserit pœnitẽtia.
Aduerte tamen Lector, hæc quæ hîc cõmemorantur esse peccata venialia quando viciosus actus volũtatis nõ est admodũ intensus, nec in re magni momenti, alioqui horum nõ nulla mortalia esse possunt.

IIII. Non modò infidelitate, sed quocunque alio mortali peccato, etiamsi fidem quis retineat, ius vitæ æternæ amitti.

SEd iam respondeamus etiam illis, qui nõ solũ Diabolo & angelis eius, sed ne ipsis quidẽ omnibus hominibus liberationẽ ab æterno igne promittunt, verùm eis tãtum qui Christi Baptismate abluti, & corporis eius, & sanguinis participes facti sunt, quomodolibet vixerint, in quacũq; hæresi vel impietate fuerint, Sed cõtra dicit eis Apostolus dicens, * *Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seuitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, commessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei nõ possidebunt.* Hæc profectò Apostolica falsa est sententia, si tales post quantalibet tempora liberati regnum

** Galat.5.*

Dei possidebunt. Sed quoniam falsa non est, profectò regnum Dei non possidebunt. *Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 21. cap. 25.*

Quapropter diligenter oportet attendere, quomodo accipienda sit Apostoli Pauli illa sententia, planè ad intelligendum difficilis, vbi ait, * *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamẽtum, aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulam, vnuscuiusque opus manifestabitur. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus permanserit, quod superædificauit, mercedem accipiet: Si cuius autem opus arserit, damnum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Quod quidam ita intelligendum putant, vt illi videantur ædificare super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, qui fidei, quæ in Christo est, bona opera adijciũt: illi autem fœnum, ligna, stipulam, qui cùm eandem fidem habeant, malè operantur. Vnde arbitrantur per quasdam pœnas ignis eos posse purgari ad salutem percipiendam, merito fundamẽti. Hoc si ita est, fateamur istos laudabili charitate conari, vt omnes indiscretè admittantur ad Baptismum, non solum adulteri & adulteræ, contra sententiam Domini falsas nuptias prætendentes, verùm etiam publicæ meretrices in turpissima professione perseuerãtes, quas certè nulla etiam negligentissima Ecclesia consueuit admittere, nisi ab illa primitus prostitutione liberatas. Sed ista ratione cur non omnimodo admittantur, omnino nõ video. Quis enim non malit eas, posito fundamẽto, licet lignum, & fœnum, & stipulam cõgerant, aliquanto certè diuturniore igne purgari, quã in æternũ perire? Sed falsa erũt illa, quæ obscuritatẽ ambiguitatẽmque non habent. *Si habeam* * *omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum.* Et quid proderit * fratres mei, si fidem dicat se quis habere, opera autem nõ habeat, nunquid poterit fides saluare eũ? Falsum erit & illud: * Nolite errare: neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Falsum est & illud: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, commessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnũ Dei non possidebunt. Falsa erunt hæc: Si enim tantummodo credant, & baptizãtur, quamuis in malis talibus perseuerent, salui erunt per ignem: atque ideò in Christo baptizati, etiam qui talia agunt, regnum Dei possidebunt. Fruſtrà autem dicitur: * *Et hæc quidem fuistis, sed ablutí estis*, quando & abluti hæc sunt. Inaniter etiam illud à Petro dictum videbitur, * Sic & vos simili forma Baptisma saluos facit, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio. Siquidem & habentes pessimas conscientias omnium flagitiorum & scelerum plenas, nec eorum malorum pœnitentia mutatas, tamen Baptisma saluos facit: propter fũdamentum enim, quod in eo Baptismate ponitur, licet per ignem, salui erunt. Illud quoque non video, cur Dominus dixerit * Si vis venire ad vitam, serua mãdata: & commemorauit ea, quæ ad bonos mores pertinẽt: si etiam his non seruatis, ad vitam veniri potest per solam * fidem, quæ sine operibus mortua est. Illud deinde quomodo verũ erit quod eis, quos ad sinistram positurus est, dicet, * *Ite in ignem æternũ, qui paratus est Diabolo & angelis eius*: nec increpat, quia in eum non crediderunt, sed quia bona opera non fecerunt. Nam profectò ne sibi quisquam de fide, quæ sine operibus mortua est, promittat æternam vitam: propterea omnes gentes segregaturum se dixit, quæ permixtè eisdem pascuis vtebãtur, vt appareat eos illi dicturos: * Domine quando te vidimus illa & illa patientẽ, & non ministrauimus tibi? qui in eum crediderãt, sed bona operari nõ curauerãt, tãquã de ipsa fide mortua ad vitam pueniretur æternam. An fortè ibunt in ignem æternũ, qui opera

* 1. Cor. 3. *Quomodo intelligendum illud Apostoli 1. ad Corinth. 3. Si quis superædificat super fundamẽtũ, &c.*

Error illorum refellitur, qui existimabãt omnes retinẽtes fidem, etiam sceleratos, fore aliquãdo saluos, quãuis nõ sine igne purgatorio.

* 1. Cor. 13. *Huc intendant solius fidei prædicatores.*

* Iacob. 2.

* 1. Cor. 6.

* Gal. 5.

* 1. Cor. 6.

* 1. Pet. 3. *Si fundamẽtũ fidei sufficit ad salutẽ, frustra dixit Christus:*

Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata.

* Matt. 19.

* Iacob. 2.

* Mat. 25. *Ad sinistrã existentes in die iudicij, nõ quia non crediderũt, sed quia bona opera nõ fecerunt, increpandi sunt.*

* Ibidem.

misericordiæ nō fecerunt:& non ibunt qui aliena rapuerunt,vel corrumpendo in se templum * Dei,in seipsos immisericordes fuerunt :quasi opera misericordiæ prosint aliquid sine dilectione, dicente Apostolo: * *Si distribuam omnia mea pauperibus, charitatem autem non habeam ,nihil mihi prodest?* Aut diligat quisquam proximum sicut seipsum : qui nō diligit seipsum? Qui enim diligit † iniquitatem,odit animam suam. Neque illud dici hic poterit, in quo seipsos nonnulli seducūt, ignem æternum dictum nō ipsam combustionē æternam,per ignem quippè qui æternus erit trāsituros arbitrantur eos , quibus propter fidem mortuā per ignē promittūt salutem : vt videlicet ipse ignis æternus sit, combustio verò eorum,hoc est operatio ignis non sit in eos æterna:cùm & hoc præuidens Dominus, sentētiam concluſit, ita dicens: † *Ite ibunt illi in combustionem æternam , iusti autem in vitam æternam.* Erit ergo æterna combustio,sicut ignis,&eos in illam ituros veritas dicit,quorum non fidem,sed bona opera defuisse declarauit . Si ergo hæc omnia,& cætera,quę innumerabilia per omnes scripturas , sine ābiguitate dicta reperiri possunt ,falsa erūt:poterit verus esse ille intellectus de lignis ,* & fœno,&stipula,quòd hi salui erūt per ignem,qui solam in Christum fidem tenentes,bona opera neglexerūt.Si autem ista & vera & clara sūt, proculdubio in illa Apostoli sententia alius requirendus est intellectus :atque in his deputanda est, quæ Petrus* dicit esse in scriptis eius,quædam difficilia intellectus,quæ nō debent homines peruertere ad propriū suum interitum , vt contra euidentissima testimonia scripturarum securos faciāt de percipienda salute nequissimos,nequitię suę pertinacissimè cohęrentes,nec emendando aut pœnitendo mutatos.*Tom.4 de fide & operibus,cap.15.Idem docet & cap. sequenti : & lib .21.de ciuitate Dei.cap 26 .In Enchirid. cap. 68. & de octo Dulcitij quæstionibus,q.1.*

Creduntur autem à quibusdam,etiam ij, qui nomen Christi non relinquunt,&eius lauacro in Ecclesia baptizārur,nec ab ea vllo schismate vel hæresi præcidūtur,in quantislibet sceleribus viuant ,quæ nec diluant pœnitendo

*1.Cor.3.6. 2.Cor.6.

* 1.Cor.13.

* Psal. 10.

*Matt.25.

* 1.Cor.3. *Si solā fidē tenentes & opera negligentes salui fierēt, multa in Scripturis sacris falsa essent.*

† 2.Pet.3. *Dicta Pauli peruertū ad suum ipsorum interitū,qui ex ei* verbis colligunt , fidē sine operib' ad salutē sufficere.*

pœnitendo,nec eleemosynis redimāt, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerent,salui futuri† per ignem:licet pro magnitudine facinorum flagitiorūmque diuturno,non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt,& tamen Catholici sunt , humana quadā beneuolentia mihi falli videntur. Nam scriptura diuina aliud consulta respondet. *To.3.Enchirid.cap.67.Idem habet lib.21. de ciuitate Dei, cap.21.*

Librum autem de hac quæstione scripsi , cuius titulus est,De fide & operibus. Vbi secundum scripturas sanctas,quantum Deo adiuuante potui, demonstraui eam fidem saluos facere,quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus dicēs: †In Christo enim Iesu neque circūcisio quicquam valet,neque præputium, sed fides quæ benè per dilectionem operatur. Si autem malè & nō benè operatur,proculdubio secundùm Apostolū Iacobum, mortua est in semetipsa.Qui rursus ait: † Si fidem dicat se quisquam habere,opera autem nō habeat,nūquid poterit fides saluare eū ? Porro autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignē saluabitur,& sic est accipiēdum,quod ait beatus Paulus Apostolus: †Ipse autem saluus erit,sic tamen quasi per ignem:poterit ergo saluare sine operibus fides , & falsum erit,quod dixit eius†coapostolus Iacobus.Falsum erit & illud, quod idem ipse Paulus dixit : Nolite (inquit) errare: neque fornicatores,neque idolis seruientes,neque adulteri, neque molles , neque masculorum concubitores,neque fures,neque auari , neque maledici,neque ebriosi,neq; rapaces regnum Dei possidebunt.Si nim etiam in istis perseuerantes criminibus,tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodo in regno Dei non erunt? *Ibidem.*

Videmus Apostolos eis qui ex gentibus crediderūt, nulla voluisse onera veteris legis imponere, quantum attinet ad corporalis abstinentiam voluptatis , nisi vt obseruarēt ab his tribus,id est,ab eis, quæ idolis * immolarētur,& à sanguine,& à fornicatione. Vnde nōnulli putant tria tantūm crimina esse mortifera , idolatriā,& homicidiū, & fornicationem:vbi vtique &

† 1.Cor.3. *Ergo fidem habentes, si in peccato mortali decesserint, æterno igne cruciabuntur.*

† Gal. 5. *Fides saluās,est fides per dilectionem operās.*

† Iac.2. *Fides sine operibus mortua.*

† 1.Cor.3. *Si fidem sine operibus saluare posse dixisset Paulus, cōtradiceret Apostolo Iacobo, & sibi ipsi.*

† Iacob.2.

† 1.Cor.6.

† Act.15.21.

adulteriũ & omnis prẽter vxorẽ cõcubit⁹ intelligitur. Quasi nõ sint mortifera crimina, quæcũque alia sunt præter hæc tria, quæ à regno Dei separant: aut inaniter & fallaciter dictum sit: * nẽque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. *Tom. 3. in Speculo, titulo, ex actis Apo.*

* 1. Cor. 6.

V. Varia peccatorum esse genera, & multiplex inter eadem ipsa discrimen.

ALia sunt peccata contra naturam, alia cõtra mores, alia contra præcepta. *Tom. 6. contra Faustum Manichæum, lib. 22. cap. 47.*

Tria genera viciorum, id est, voluptas carnis, & superbia, & curiositas, omnia peccata concludunt, quæ mihi videntur à Ioanne Apostolo enumerata, cùm dicit: * *Nolite diligere mundum, quoniã omnia quæ in mũdo sunt concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorũ, & ambitio seculi.* Per oculos enim maximè curiositas præualet. Reliqua verò quò pertineant, manifestum est. Et illa Dominici hominis tẽtatio tripartita est: Per cibum, id est, per concupiscentiã carnis: vbi suggeritur: * Dic lapidibus istis, vt panes fiant. Per inanem iactãtiam, vbi ei in monte constituto ostẽduntur omnia regna huius terræ, & promittũtur, si adorauerit. Per curiositatem, vbi de pinna tẽpli admonetur, vt se deorsum mittat, tentãdi gratia, vtrum ab angelis suscipiatur. *To. 8. in psalm. 8. sub finem.*

* 1. Ioan. 2.

* Matt. 4. Luc. 4.

Sunt intus qui peccatum in corde habent, in facto nondũ habent. Nescio qui commotus est aliqua concupiscentia: Dicit enim ipse Dominus: * *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo*: Nondum accessit corpore, consensit in corde, mortuum intus habet, nondum extulit. Et fit, vt nouimus, vt quotidie homines in se experiuntur, aliquãdo audito verbo Dei, tanquã Domino dicẽte: Surge, cõdemnatur cõsensus ad iniquitatem, respiratur in salutem & iustitiã. Surgit mortuus in domo, reuiuiscit. cor in cogitationis secreto. Facta est ista resurrectio animæ mortuę intus intra latebras cõscientię, tãquã intra domesticos parietes. Alij post cõsensum eũt in factũ,

* Matth. 5. Peccatum cordis.

Peccatum operis.

tanquã efferentes mortuũ, vt quod latebat in secreto, appareat in publico. Nũquid iã isti, quia in factũ processerãt, desperati sunt? Nõnne & illi iuueni dictũ est? * Tibi dico surge? Nõnne & ille redditus est matri suæ? sic ergo & qui iam fecerit, si fortè commonitus, & cõmotus verbo veritatis, ad Christi vocẽ resurgit, viuus redditur. Potuit progredi, in æternum perire nõ potuit. Qui autẽ faciendo quod malum est, etiã mala consuetudine se implicãt, vt ipsa cõsuetudo mali non eos sinat videre, quia malũ est, fiunt defensores malorum factorũ suorum. Irascuntur cùm reprehendũtur, in tantum, vt Sodomitæ quondam dicerent viro iusto reprehendenti nequissimam voluntatem, * Habitare venisti, non leges dare. Tanta ibi nefandæ turpidinis consuetudo erat, vt iam nequitia esset iustitia, & prohibitor potius reprehenderetur, quã factor. Tales cõsuetudine maligna pressi tanquam sepulti sunt. *To. 10. de ver. Dom. ser. 44.*

* Luc. 7.

Consuetudo mali nõ sinit hominẽ videre, quod malum est.

* Genes. 19.

Prima est quasi titillatio delectationis in corde, secunda consensio, tertia factũ, quarta cõsuetudo. Sunt enim qui res illicitas obuias cogitationibus suis prorsus ita abiiciunt, vt nec delectentur. Sunt qui delectãtur, & non consentiunt: nõdum perfecta mors est, sed quodammodo inchoata. Delectationi accedit cõsensio: iam est illa damnatio. Post consensionem in factũ proceditur: factum in consuetudinem vertitur, & fit quædam desperatio. *Et paulo post*: Hæc ergo charissimi sic audiamus, vt qui viuit, viuant, qui mortui sunt, reuiuiscant. Siue sit adhuc peccatũ corde conceptum, & non processit in factũ, pœniteat, corrigatur cogitatio, surgat mortuus intra domum conscientiæ? siue iã quod cogitauit admisit, nec sic desperet. Non surrexit mortuus intus, surgat elatus. Pœniteat facti, de proximo reuiuiscat, non eat in profundum sepulturæ, non accipiat desuper consuetudinis molem. Sed forte iã illi loquor, qui iam duro sui moris lapide premitur, qui vrgetur cõsuetudinis põdere, qui iã * quatriduan⁹ putet. Nec ipse desperet, profund⁹ mortuus est, sed altus est Christus. Nouit clamãdo terrena onera rumpere, nouit intrinsecus per ipsum viuificare, soluendũ discí-

Progressus peccati.

In delectatione peccati ante consensum, nondũ perfecta mors est.

* Ioan. 11.

pulis tradere. Agant etiam tales pœnitentiam. Neque enim Lazaro resuscitato post quatriduũ, vllus putor in viuente remãserat. Ergo qui viuunt: viuant. Quicũque autẽ mortui sunt, in quacũque harum triũ morte se inuenerint, agant, vt celeriter iam resurgant. *Ibidem. Eadem habes lib.1. de ser. Domini in monte.*

Duo sunt genera peccatorũ, vnum quo in Deum, alterum quo in hominem peccatur. Vnde etiam duo sunt præcepta illa,* in quibus tota lex pendet & Prophetæ. Diliges Dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tanquã teipsũ. Et in his continetur etiã decalogus præceptorũ legis, vbi* tria præcepta pertinent ad dilectionẽ Dei, septem ad proximi. Quomodo ergo duo sunt præcepta: sic & duo genera peccatorum. Aut enim homo in Deum peccat, aut hominem. Peccatur autem in Deum etiam corrumpendo templum * eius in te: etenim Deus redemit te sanguine filij sui, &c. *In additione Louaniensi, ser.105. Citatur idem locus & à venerabili Beda in 1.Cor.6. circa finem.*

* Deut.5. Matth.22. Marc.12. Luc.10.

Peccat in Deũ, qui in seipsum peccat.

* 1.Cor.3. 2.cor.6.

* *Tria prima Decalogi præcepta ad dilectionem Dei, septem reliqua ad dilectionem proximi pertinere, dogma est, quemadmodum antiquitati omni, ita & Augustino perquam vsitatum ac familiare, vt id quod quidem quasi secundum locum inter decalogi mandata tenere volunt: Non facies tibi sculptile vt adores illud &c. ex Augustini sententia, primi præcepti interpretatio sit, soli Deo latriam deberi contra idolatras gentiles declarans. Lege Tom.4. super Exodum, quæst.71. Tom.6. contra Faustum Manichæũ, lib.15. cap.4. & 7. Tom.2. Epist.119. ad Ianuariũ, cap.1. &c.*

VI. *Lapsos post Baptismum, posse per Dei gratiam resurgere, & amissam iustitiam per sacramentum Pœnitentiæ recuperare.*

Faciunt hæc cõtra Nouatianos.

SEd neque de ipsis criminib⁹ quãlibet magnis, remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperãda est misericordia agentibus pœnitentiam, secundum modũ

sui cuiusque peccati. In actione autem pœnitẽtiæ, vbi tale crimẽ commissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris: Cor enim † contritum & humiliatum Deus non spernit. *Tom.3. Anchivid. cap.65.*

De pœnit. Dist.1. cap. in actione.

† Psalm.50.

Ad remissionem criminum obtinendam, non exigit Augustinus fidem specialem hæreticorum, sed pœnitentiæ modum pro modo peccati, & doloris mensuram, potius quàm temporis.

Si iam de sanitate desperans addis peccata peccatis, sicut scriptũ est: † Peccator cùm venerit in profundum malorũ contemnet, noli contemnere: noli desperare, clama etiam de profundo ad Dominum, & dic ei, † *De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocem obsecrationis meæ. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quia apud te propitiatio est.* De tali profundo Niniuitæ * clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerũt, faciliúsque est euacuara comminatio Prophetę, quàm humiliatio pœnitẽtiæ. Hîc fortassẽ dicis: Sed ego iam Baptizat⁹ sum in Christo, à quo omnia mihi peccata præterita dimissa sunt, vilis factus † sum nimis, iterãs vias meas, & canis horribilis oculis Dei, conuersus ad † vomitum suum. Quò abibo † à spiritu eius, & à facie eius quò fugiam? Quò frater, nisi ad misericordiam pœnitendo, cuius potestatem peccãdo contempseras? Nemo enim rectè fugit ab illo, nisi ad illum, ab eius seueritate, ad eius bonitatẽ. Quis enim locus te excipiet fugientem? Vbi eius præsentia te nõ inueniat? Si ascenderis † in cælum, ibi est: si descenderis ad infernum, adest. Recipe ergo pennas tuas in directum, & habita in spe in extremo huius seculi: etenim illuc manus sua deducet te, & perducet te dextera sua. Quicquid enim feceris, quæcũque peccaueris, adhuc in hac vita es, vnde te Deus, si sanare nollet, auferet. Cur ergo ignoras, † quia patiẽtia Dei ad pœnitentiam te adducit? Qui enim clamando tibi persuasit vt nõ recederes, parcẽdo clamat, vt redeas. *Tom.10. lib.50. homiliarum, homilia 50 cap.14.*

† Ionæ.3.

† Pœnitẽtiæ quanta sit vis, in Niniuitis ostendit.

† Ierem.2.

† Prou.26.

2.Pet.2.

Psal.138 Fugiẽdũ à Deo ad Deũ hoc est, ab eius seueritate, ad eius bonitatem.

† Psal.138.

Amos.9.

† Rom.2.

Quid faciunt carnales, quid faciunt? Peribũt? Deum non rogabunt? Absit. Da mihi illum publicanũ. Veni publicane, sta in medio, ostende tuam spẽ, ne imfiirmi perdant spem. Ecce enim ascendit publican⁹ cũ Pharisæo orare, & deiecta facie in terra dicebat, lõgè stãs, tundẽs pectus,* Domine propitius esto mihi peccatori. Verum dixit, & descẽdit iustificat⁹ magis, quàm ille Pharisæus, quia dixit, propitius esto mihi peccatori. Verum dixit, an falsum? Si verũ dixit, peccator erat, & exauditus est, & iustificat⁹ est. Quid est ergo, quod dixisti tu, cui Domin⁹ oculus aperuit, scimus, quia Deus *peccatores nõ exaudit? Ecce Deus peccatores exaudit. Sed laua interiorẽ faciẽ tuam, fiat in corde, quod factũ est in facie tua, & videbis, quia peccatores Deus exaudit. Fefellit imaginatio cordis tui. Adhuc est, quod tibi faciat. Certè proiect⁹ est iste de Synagoga, adiit ad eum, dixit ei*, *Tu credis in filium Dei?* Et ille, *Quis est Domine, vt credam in eum?* Videbat & nõ videbat. Videbat oculis, sed adhuc corde nõ videbat. Ait illi Domin⁹: Et vides eũ, hoc est oculis: & qui loquitur tecũ, ipse est. Tunc prostratus adorauit eum. Tunc lauit faciem cordis. Incumbite ergo orationibus peccatores, confitemini peccata vestra, orate vt depellãtur, orate vt minuantur, orate vt vobis proficientibus ipsa deficiãt. Tamen nolite desperare, & peccatores orate. Quis enim non peccauit? à sacerdotibus incipe. Sacerdotib⁹ dixit,* Prius offerte sacrificia pro peccatis vestris, & sic pro populo. *Ibidem. Homilia 43.*

De nullo desperandum est, quandiu patientia Dei * ad pœnitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium, qui non mortem vult * impij, quantum vt reuertatur, & viuat. Paganus est hodiè, vnde scis, vtrũ sit futurus crastino Christianus? Iudæus infidelis est hodiè, quid si cras credit in Christo? Hæreticus est hodiè, quid si cras sequatur Catholicã veritatem? Schismaticus est hodiè, quid si cras amplectatur Catholicam pacem? Quid si isti, quos in quocunque genere erroris notas, & tanquàm desperatissimos damnas, antequã finiant istam vitã, agant pœnitentiã, & inueniant veram vitam in futuro? Proinde fratres, etiam

Luc. 18. Publicani exemplo constat, orationem peccatoris exaudiri, & iustificationem impetrare posse.

Ioan. 9.

Ibidem.

Valet igitur ad iustificationem aliquid, peccatoris oratio & confessio delictorum.

Heb. 5.

Rom. 2.

Ezech. 33. Nullius sal⁹ desperanda, quãdiu hîc viuit.

ad hoc vos admoneat, quod ait Apostol⁹:* Nolite ante tempus quicquã iudicare. *Tom. 10. de ver. Dom. ser. 11.*

*1. Cor. 4.

Promitto vobis filioli & certus sum, quia in hac die, si quis ex corde pœnituerit, & ad vomitũ peccati reuersus nõ fuerit, quodcũque petierit dabitur ei, tãtùm in fide* non dubitet, delectationem non repetat. Hodie totius mundi peccatum tollitur, & peccator desperat? *Tom. 10. de temp. serm. 7. Item ser. 181. cap. 14. & 16.*

*Iac. 1.

VII. Iustificatum absque speciali priuilegio Dei, peccata omnia, præsertim venialia, in tota vita vitare non posse.

COntendũt esse in hac vita, vel fuisse iustos, nullũ habentes omnino peccatũ. Qua præsumptione apertissimè orationi Dominicæ contradicunt, in qua omnia membra Christi: *Dimitte nobis debita nostra* veraci corde & quotidianis vocibus clamant. Videamus ergo, quid etiam in hoc Cyprianus in Domino gloriosissimus senserit, quid ad instruendas Ecclesias, nõ vtique Manichæorum, sed Catholicorum, non solùm dixerit, verùmetiam literis memoriæque mãdauerit, in epistola de opere & eleemosynis agnoscimus. Itaque fratres, inquit, dilectissimi, diuinę indulgentiæ salubre munus, vt emũdandis purgandisque peccatis nostris, qui sine aliquo conscientiæ vulnere esse nõ possumus, medelis spiritualibus vulnera nostra curemus. Neque quisquam sic sibi de puro atque immaculato pectore blandiatur, vt innocentia sua fretus, medicinam non putet adhibendam esse vulneribus, cùm scriptum sit: *Quis gloriabitur castũ se habere cor, aut quis gloriabitur, mundum se esse à peccatis? Et iterum in epistola, Ioannes ponat & dicat:* *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis nõ est.* Si autem nemo sine peccato esse potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est, cùm sciat non deesse sanatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis denuò saluandisque vulneribus remedia salutaria. *Et paulò pòst.* Cum auaritia, inquit, no-

*Matt. 6.

Cyprianus de opere & eleemosynis.

* *Prou. 20.*

1. Ioan. 1. Quisquis se inculpatum dixerit, aut superb⁹, aut stultus est.

bis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione cõgressio est, cum carnalibus vitiis, cũ illecebris secularibus assidua & molesta luctatio est, obsessa mens hominis, & vndique Diaboli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido: Si libido cõpressa est, succedit ambitio: si ambitio contẽpta est, ira exasperat, inflat superbia, vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam scelº abscindit: cogeris maledicere, quod diuina lex prohibet: compelleris iurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus vrgetur, & delectat hîc inter Diaboli laqueos diu stare, cum magis concupiscẽdum & optandum ad Christum subueniente velocius morte properare. *Tom.7. contra duas Epistolas Pelag lib.4.cap.10.*

†*Psal.28.* †*Philipp.3.* Quid ipsi arietes, quid ipsi Apostoli, de quorum prole dicitur, † *Afferte Domino filios arietum*? Ex his Paulus est, qui dicit † non se esse perfectum. Non quia iam acceperim, inquit, aut iã perfectus sim. Denique fratres, vt citò agnoscatis, ipsi didicerunt orare quod oramus, ipsis data est regula postulãdi à iurisperito cælesti. Sic orate, inquit: Et cùm quædam præmisisset, posuit & hoc, vt dicerent arietes nostri, duces ouium, & præcipua membra pastoris & congregatoris vnius gregis: ipsi didicerunt dicere: † *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*: non dixerunt, Gratias tibi qui dimisisti nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribº nostris: sed dimitte, sicut & nos dimittimus. Orabant autem vtique iam fideles, iam Apostoli: nam ista oratio Dominica magis fidelibus datur. Si debita illa tantummodo dicerentur, quæ per Baptismum dimittuntur, Catechumenis congrueret magis orare: Dimitte nobis debita nostra. Dicant ergò Apostoli, dicant: † *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Et cùm eis dictum fuerit, quare hoc dicitis? quæ debita vestra? Respondeãt, † Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. *rom.8. Psal.142.*

†*Matt.6. Apostoli orare iubentur: Dimitte nobis debita nostra, ergo neque illi sine peccato.*

†*Ibidem.*

†*Psal.142.*

Et erit quisquam nostrũm, qui audeat dicere, iustus sum? Puto enim hoc esse, iustus sum, quod est, peccator

non sum. Si audes hoc dicere, occurrit tibi Ioannes. * *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Tom.10. de verbis Apostoli, serm.16.* *1.Ioan.1.

CIRCA illud: † *Et nõ intres in iudicium cum seruo tuo.* † *Psal.142.*

Quid vultis mecum in iudicio contendere? Omnes dereliquistis † me, dicit Dominus: Quid vultis mecum in iudicium intrare, & vestras iustitias commemorare? Commemorate iustitias vestras, ego noui facinora vestra. Quomodo approbabo iustitiam, vbi damnabo superbiã? Meritò iste humilis in corpore Christi discens à capite, quoniam mitis* est, & humilis corde: *Ne intres*, inquit, *in iudicium cum seruo tuo.* Non litigemus, nolo tecum habere causam, vt ego proponam iustitiam meam, tu conuincas iniquitatem meam. Ne intres in iudicium cum seruo tuo. Quare hoc? Quare timet? Quoniam non iustificabitur coram te omnis viuens. *Tom.8. in Psal.142.* *Hier.2.* †*Matt.11.* * *Psal.142.*

Non ait Augustinus vel Dauid: Non iustificabitur in conspectu tuo omne opus viuentis, sed omnis viuens: est enim aliquod opus viuentis bonum, quod diuinum iudicium ferre valeat, iuxta illud Pauli, 1.Cor.3. Si cuius opus manserit, mercedem accipiet.

Nemo hîc viuit sine peccato, & hoc alius magis, alius minus: Optimus autem est, qui minimum. *Tom.2. epist.29. ad Hieronymum.* *Optimus in hac vita est, qui minimũ peccat.*

Excepta itaque sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini, nullam prorsus cũ de peccatis agitur, habere volo quæstionẽ: inde enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit, ad vincendum omni ex parte peccatum, quia cõcipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum. Hac ergo virgine excepta, si omnes illos sanctos *(qui in Scripturis iustè vixisse referuntur)* & sanctas cùm hîc viuerẽt, congregare possemus, & interrogare, vtrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? vtrum hoc quod *(Pelagianus)* dicit, an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos: quãtalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, vna voce *B. Virgini propter filiũ plus gratiæ, quàm cæteris sanctis collatũ fuit, ad vincendũ omni ex parte peccatum.*

*1. Ioan.1. clamassent: *Si dixerimus, * quia peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nõ est. To.7.de nat.& gr. cap.36. Huc pertinẽt & pleraque testimonia sequentis arti.*

VIII. Oratione, ieiunio & eleemosyna, quæ à fidelibus fiunt, expiari quotidiana delicta.

Tria remedia contra quotidiana peccata, eleemosyna, ieiunium, & oratio.

EXercete vos in eleemosynis, in ieiuniis, in orationibus. His enĩ purgãtur quotidiana peccata, quę non possunt nisi surrepere in animam, propter fragilitatem humanã. Noli illa contẽnere, quia minora sunt, sed time, quia plura sũt. *Et paulò post.* Sed dicturi estis, &quis potest sine istis? Ne hoc diceres, quę habere nemo non potest. Deus misericors videns nostram fragilitatem, posuit contra remedia. Quæ remedia? Eleemosynarum, ieiuniorum, orationum: ipsa sunt tria. *Tom.9. de decem chordis, cap.11.*

**Matth.6.*

Quotidiana peccata orationibus & operib° misericordiæ tolluntur.

Quicquid parit nunc ista concupiscentia, si non sint illi partus, qui non solùm peccata, verùmetiam crimina nuncupantur, pacto illo quotidianæ orationis, vbi dicimus: * *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus:* & eleemosynarũ synceritate mundantur. *Et paulò post:* Multi quippè baptizati fideles sunt sine crimine: sine peccato autem in hac vita neminẽ dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduersus nos inflentur & dirumpantur insania: non quia peccati aliquid remaneat, quod in baptismate non remittatur, sed quia in nobis, in huius vitæ infirmitate manẽtibus quotidiè fieri non quiescunt, quæ fideliter orãtibus & misericorditer operantibus quotidie remittantur. Hęc est fidei Catholicæ sanitas. *Tom.7. contra duas epist. Pelag. lib.1.cap.14. Ser. est insignis de eleemosynis ad hunc locum penè totus pertinens in addit. Louanienſi. numero 31.*

Opera misericordiæ salubria remedia cõtra reatum & vincula peccatorũ à Domino ordinata.

**Luc.6.*

Tales itaque nos (*peccatores scilicet*) Dominus futuros præuidens, quædam salubria remedia contra reatũ & vincula peccatorum, etiã post baptismũ data ac valere dignatus est, opera scilicet misericordiæ, cùm ait: * *Dimittite, & dimittetur vobis: date & dabitur vobis.* Quis enim cum aliqua spe adipiscendæ salutis æternæ de hac vita migraret, manente illa sententia, quòd quicunque totam †legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus, nisi post paululum sequeretur: Sic loquimini, & sic facite, tanquam per legem libertatis incipientes iudicari? Iudicium enim sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Super exaltat autem misericordia iudicio. *Tom.7. de pecc. meritis & remiss. lib.2 cap.3.*

†*Iac.2.*

Ad omnia quę vtili misericordia fiũt, valet quod dominus ait: * *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Non solùm autem qui dat esurienti cibũ, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitiũ, fugienti latibulũ, ægro vel incluso visitationem, captiuo redemptionem, debili subuectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non sano medelam, erranti viam, deliberanti consiliũ, & quod cuique necessariũ est indigenti: verumetiam & qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat: & qui emendat verbere, in quẽ potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, & tamẽ peccatum eius, quo ab illo læsus est aut offensus, dimittit ex corde vel orat, vt ei dimittatur, non solũ in eo quod dimittit, atque orat, verumetiam in eo quod corrigit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynã dat, qui misericordiam prẽstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati, quia ipsi sibi inueniuntur esse inimici, amici verò eorũ potius illi, quos inimicos putant & reddunt errãdo mala pro bonis, cùm reddere mala Christianus non debeat pro malis. Multa itaque sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus adiuuamur, vt dimittantur nobis nostra peccata. *Tom.3. Enchirid. cap.72.*

**Luc.11.*

Multa eleemosynarum genera, quæ cũ facimus, adiuuamur vt dimittãtur nobis nostra peccata.

†*Luc.11.*

Mundantur impij eleemosynis, mundantur ipsa, quæ supereminet omnibus, charitate.

**1. Pet.4.*

†*Rom.5.*

Mũdãtur (*impij*) & eleemosynis ab illo, qui ait: † *Date eleemosynam, & ecce omnia mũda sunt vobis.* Mundãtur ipsa, quæ supereminet omnibus, charitate, ab illo qui per Apostolũ Petrũ dixit: * *charitas cooperit multitudinẽ peccatorum:* quæ vna si adsit, omnia illa recta fiũt: si autem desit illa, omnia frustra fiunt. Hæc verò vnde sit, audi docentem Apostolum: † Charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Tom.7. cont. Crescontium Gram. lib 2. cap.12. Simile quid habes de perfectione iustitiæ, vltra medium.*

† *Tob.4.*

Præcipiebat (*Tobiæ filio*) vt eleemosynas faceret indigentibus,& docebat dicēs: † *Fili eleemosynæ nō sinūt ire in tenebras.* Consilium percipiēdæ atque obtinendę lucis cæcus dabat. Eleemosynæ,inquit,non sinunt ire in tenebras. Si ei filius responderet,miratus: Quid ergo pater tu eleemosynas non fecisti, vt modò cæcus loquaris?tu nunc nónne in tenebris es,qui mihi dicis,eleemosynæ non sinunt ire in tenebras? nouerat ille,de qua luce doceret filium, nouerat in interiore homine, quod videbat. Filius patri porrigebat manum,vt ambularet per terram, & pater filio,vt habitaret in cælo. *To.10.de verbis Domini,serm.18.circa medium.*

Eleemosynæ nō sinūt ire in tenebras.

Quicquid post eā,quæ fit in baptismo, ablutionem peccatorum, in hac vita manendo peccamus, etiamsi non tale sit, quod à diuinis remouere compellat altaribus, non dolore sterili, sed misericordiæ sacrificijs expiatur. *Tom.2.epist.54.ad Macedonium.*

Peccata leuiora misericordiæ sacrificijs expiantur.

Scriptum est: * Sicut aqua extinguit ignem,ita eleemosyna extinguit peccatum. Item scriptum est: † Includе eleemosynam in sinu pauperis,& ipsa pro te deprecabitur Dominum. Item scriptū est: * Consilium meum audi rex,& peccata tua eleemosynis redime. Et alia multa sunt diuini eloquij documenta, quibus ostenditur multum valere eleemosynam ad extinguenda & delenda peccata. Proinde illis quos damnaturus est, imò plus illis quos coronaturus, solas eleemosynas imputabit,tanquam dicens: Difficile est,vt si examinem vos, & appendam vos & scruter diligentissimè facta vestra, non inueniam vnde & vos damnem: sed ite in regnum,Esuriui enim † & dedistis mihi manducare,&c. Non ergo itis in regnum,quia non peccastis, sed quia vestra peccata eleemosynis redemistis. *In additione Louanienſi,serm.33.*

* *Eccl.3.*
† *Eccl.29.*
* *Dan.4.*
† *Matt.25.*

Ideo Dominus & dextris * eleemosynas ab eis factas,& sinistris non factas se imputaturum esse prædixit,vt hinc ostenderet, quantum valeant eleemosynæ ad priora delenda, non ad perpetua impunè committenda peccata. *Tom.5.de ciuitate Dei,lib.21.cap.27.Vide & tom.3.in Enchirid.cap.69.*

* *Ibidem.*
Eleemosynæ valent ad priora delēda peccata.

Oratio verò quotidiana,quā docuit ipse Dominus,

† vnde & dominica nuncupatur, delet quidem quotidiana peccata,cùm quotidie dicitur: Dimitte nobis debita nostra,quādo id quod sequitur non solùm dicitur, sed etiam fit, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Sed quia fiūt peccata,ideo dicitur, nō vt ideò fiant,quia dicitur. Per hanc enim nobis voluit Saluator ostēdere quantumlibet iustè in huius vitæ caligine atque infirmitate viuamus,non nobis deesse peccata, pro quibus dimittēdis debemus orare,& ijs qui in nos peccant vt & nobis ignoscatur,ignoscere *Ibidem.*

† *Matth.6. Luc.11. Oratione dominica delētur quotidiana peccata.*

Cum baptizati fueritis,tenete viam bonā in præceptis Dei: vt baptismum custodiatis vsque in finē. Non vobis dico,quia sine peccato hîc viuetis: Sed sunt venialia,sine quibus vita ista nō est. Propter omnia peccata baptismus inuentus est: propter leuia,sine quibus esse non possumus,oratio inuēta. Quid habet oratio? Dimitte † nobis debita nostra,sicut & nos dimittim⁹ debitoribus nostris. Semel abluimur baptismate,quotidiè abluimur oratione, sed nolite illa committere, pro quib⁹ necesse est,vt à Christi corpore separemur, quod absit à nobis. Illi enim,quos videtis agere pœnitentiam,scelera cōmiserunt,aut adulteria, aut aliqua facta immania: inde agūt pœnitentiam. Nam si leuia ipsorum peccata essent,hæc quotidiana oratio delēdo sufficeret. Ergo trib⁹ modis dimittūtur peccata in Ecclesia,in baptismate,in oratione,in humilitate maioris pœnitentiæ: tamen Deus non dimittit peccata nisi baptizatis. *Tom.9.de Symbolo ad Catechum.lib.1 ca.6.*

Sūt peccata venialia,sine quib⁹ vita ista nō est † *Matth.6. Semel abluimur baptismate,quotidie abluimur oratione.*

Sunt quædā peccata venialia,quæ oratione Dominica quotidiè soluūtur,cùm dicitur: † *Et dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Et hæc vt idem ait, non sunt ad mortem. Alia verò quæ sunt ad mortem, non sic, sed per fructus pœnitentiæ soluuntur. *Tom.4.de vera & falsa pœnitentia,cap.4.*

† *Matth.6*

Peccata mortalia nō sola oratione,sed per fructus pœnitentiæ soluuntur.

Parum attendit (*Pelagius*) cùm sit acutissimus, non frustra etiam iustos in oratione dicere, † Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Dominūque Christum, cùm eādem orationē docēdo explicuisset,veracissimè subdidisse. Si enim dimiseritis peccata hominibus,dimittet vobis pater ve-

† *Matth.6.*

Beneficio orationis conceditur hominibus mori sine peccato.

ster peccata vestra. Per hoc enim quotidianum spirituale quodammodo incensum, quod ante Deum in altari cordis, quod sursum habere admonemur, infertur, etiãsi non hîc viuatur sine peccato, licet mori sine peccato: dum subinde venia deletur, quod subinde ignorãtia vel infirmitate committitur. *Tom. 7. de natura & gratia, cap. 35.*

IX. Non esse, nisi in Ecclesia Catholica remissionem peccatorum,

Remissione peccatorum eruimur à potestate spiritus immũdi vt templum efficiamur Spiritus sancti.

* *Matt. 12. Marc. 3. Luc. 12.*

* *1. Cor. 6.*

* *Ioan. 20. Matth. 12. Luc. 12.*

Peccatũ impœnitentiæ contrarium est dono regenerationis vel recõciliationis, quæ fit in Ecclesia per Spiritũ sanctum.

Quare præsides Ecclesiæ tẽpora nõ cõstituãt pœnitentiæ.

* *Psal. 37.*

REmissio peccatorum, quoniam non datur nisi in Spiritu sancto, in illa Ecclesia tantũmodo dari potest, quę habet Spiritum sanctum. Hoc enim fit remissione peccatorum, ne ptinceps peccati spiritus, qui in seipsum diuisus* est, regnet in nobis, vt eruti à potestate spiritus immundi, templum deinceps efficiamur * sancti spiritus: à quo mundamur accipiẽdo indulgẽtiam, ipsum accipiamus habitatorẽ, ad faciendam, augendam, perficiendàmque iustitiam, *Tom. 10 de verbis Domini, Serm. 11. circa finem.*

Accepite Spiritum sanctum, si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei: id est, si pœnituerit eum, accipiet per hoc donum remissionem omnium peccatorũ: simul & huius, quod verbum dixit contra filium hominis: quia peccato igonrantiæ, siue contumaciæ, vel cuiuscũque blasphemię, non addidit peccatum impœnitenciæ cõtra donum Dei, & gratiam regenerationis, vel recõciliationis, quæ fit in Ecclesia Spiritu sancto. *ibidem.*

Verùm, quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, neq; in aliorum notitiam per verba vel quæcũque alia signa procedit, cùm sit coram illo, cui dicitur, **Gemitus meus à te non est absconditus*: rectè cõstituuntur ab iis, qui Ecclesiæ præsunt, tẽpora pœnitẽtiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: extra eam quippè non remittuntur. Ipsa nãque propriè Spiritum sanctũ pignus accepit, sine quo nõ remittuntur vlla peccata, ita vt quibus dimittũtur, cõsequantur vitam æternam. *Tom. 3. Enchirid, cap. 65. Idem docet cap. 85.*

Sine Spiritu sancto nõ remitti vlla peccata cõstat: tũ quia nulli remittuntur peccata, nisi infundatur gratia & detur Spiritus sanctus, tũ quia nullus remittere potest peccata, nisi legitimã habeat potestatẽ, quæ sine dubio à Spiritu sancto est, qui per ipsam consulit fideliũ saluti. Non autem necessum est, ministrũ Ecclesiæ Spiritum sanctum habere in se per gratiam habitantẽ, vt peccata remittat: quod manifestè cõstabit ex li. 3. c. de sacramento ordinis, & cap. de sacramento pœnitentiæ.

Sic & peccata, quia prẽter Ecclesiam non dimittuntur, in eo spiritu dimitti oportebat, quo in vnũ Ecclesia congregatur. Denique si quenquam extra Ecclesiã suorum pœniteat peccatorũ, & huius tãti peccati, quo alien⁹ est ab Ecclesia Dei, cor impœnitẽs habeat, quid ei prodest illa pœnitentia, cũ isto solo peccato verbũ dicat* contra Spiritũ sanctum, quo extraneus est ab Ecclesia, quæ accepit hoc donum, vt in ea in Spiritu sancto fiat remissio peccatorum? *Tom. 10. de verbis Domini, Sermone 11. His consentanea sunt, quæ primo libro citantur, cap. 8.*

Libet huc subscribere verba eiusdem Augustini in fine eiusdem sermonis 11. de verbis Domini, ne quis infidelis fortè suspicetur ab Ecclesia sacerdotibus nõ remitti peccata, nisi spiritũ sanctũ in se habeant inhabitantem. Ad quam (inquit) congregationem Ecclesiæ etiamsi per malũ Clericum sed tamen Catholicum ministrum reprobum & fictũ aliquis accesserit, corde nõ ficto, in ipso sancto Spiritu remissionẽ accipit peccatorum: qui spiritus in sancta Ecclesia, etiã isto tempore, quo velut area cum palea trituratur, sic operatur, vt nullius veram confessionem aspernetur, nullius simulatione fallatur, itaque ita reprobos fugiat, vt etiam per eorum ministerium probos colligat.

Qui separatus est ab Ecclesia, nihil prodest peccatorum suorũ qualiscũque pœnitentia, nisi simul ei⁹ separationis ipsum pœniteat.

* *Matt. 12. Marc. 3. Luc. 22.*

X. Quomodo peccata in Spiritum sanctum, in Ecclesia non dimittantur.

QVi verò in Ecclesia remitti peccata non credens, retẽuit tantam diuini muneris largitatem, & in hac obstinatione mẽtis diẽ claudit extremũ, re⁹ est illo irremissibili* peccato in Spir. sanctũ, in quo Chri-

* *Matt. 12. Marc. 3. Luc. 12.*

Spiritus sancto Dei populus in vnum cõgregatur: spiritus verò immũdus in seipsum diuisus est.

Matth. 12. Marc. 3. Luc 11.

Impœnitentia est Spiritus blasphemia.

† Rom 2.

** Matt. 16. Matth. 12. Marc. 3. Luc. 12.*

** Matth. 3. & 4.*

** Luc. 24.*

Impœnitentia vsque ad mortem, impedit remissionẽ peccatorũ, & in hoc seculo, & in futuro.

Pœnitentia impetrat remissionẽ peccatorum.

stus peccata dimittit. *Tom. 3. in Enchirid. cap. 83.*

Cum fusè expesuisset, quæ sit blasphemia, quod verbum in Spiritum sanctum, quod nec hîc, nec in futuro remittitur, inquit. In Spiritu enim sancto, quo in vnũ Dei populus congregatur, eiicitur spiritus immũdus, qui in seipsum* diuisus est. Contra hoc donum gratuitũ, contra istam Dei gratiam loquitur cor impœnitẽs. Ipsa ergo impœnitentia est Spiritus blasphemia, quæ non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro. Cõtra spiritum enim sanctum, quo baptizantur, quorũ peccata omnia dimittũtur, & quem accepit Ecclesia, vt cui dimiserit peccata, dimittantur ei: verbum valdè malum & nimis impium, siue cogitatione, siue etiam lingua sua dicit: quem patientia* Dei cùm ad pœnitentiam adducat, ipse secũdùm duritiam cordis sui & cor impœnitens, thesaurizat sibi iram in die irę, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet* vnicuique secundùm opera eius. Hæc ergo impœnitentia: sic enim vno aliquo nomine possumus vtcunque appellare, & blasphemiam & verbum * contra Spiritum sanctum. quod remissionem non habet in ęternum: hæc, inquã, impœnitentia, contra quam clamabãt & præco & iudex, dicentes, * *Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum*: contra quam Dominus os Euãgelicæ prædicationis aperuit, & contra quam ipsum Euangelium in toto orbe prædicandum esse prædixit: vbi posteaquàm resurrexit à mortuis, ait discipulis:* *Oportebat pati christũ, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorũ, per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem.* Hæc omnino impœnitentia nõ habet remissionẽ, neque in hoc seculo, neque in futuro, quia pœnitentia impetrat remissionem in hoc seculo, quæ valeat in futuro. *To. 10 de verbis Domini, Sermone 11.*

Si nec paganis, nec Hebræis, nec hæreticis aut schismaticis nondum baptizatis ad Baptismũ Christi aditus clauditur, vbi condemnata vita priore, in melius commutẽtur, quanuis Christianitati & Ecclesiæ Dei aduersantes, antequã Christianis Sacramẽtis abluerẽtur, etiam Spiritu sancto quanta potuerunt infestatione

tione restiterũt, si etiã hominib⁹, qui vsq; ad Sacramẽtorũ perceptionẽ veritatis scientiã perceperunt, & post hæc lapsi Spiritui sancto restiterunt ad sanitatem redeuntibus, & pacem Dei pœnitendo quærentibus, auxilium misericordiæ non negatur, si denique de illis ipsis, quibus blasphemiam in Spiritum sanctum ab eis prolatam Dominus * obiecit, si qui resipiscentes ad Dei gratiam confugerunt, sine vlla dubitatione sanati sunt: quid aliud restat, nisi vt peccarum in spiritũ sanctum, quod neque in hoc seculo, neque in futuro dimitti dominus dicit, nullum intelligamus, nisi perseuerantiam in nequitia, & malignitate, cum desperatione indulgentiæ Dei? Hoc est enim gratiæ illius & paci resistere. *To. 4. expositione in epist. ad Rom. inchoata, versus finem.*

* *Matt. 12. Mar. 3. Luc. 12.*

Peccatũ in Spiritum sanctũ, per seuerãtia in nequitia cũ desperatione veniæ.

Quisquis igitur reus fuerit impœnitentiæ cõtra Spiritum, in quo vnitas & societas communionis congregatur Ecclesiæ, nunquam illi remittetur, quia hoc sibi clausit, vbi remittitur: & meritò dãnabitur cum spiritu, qui in seipsum diuisus est, diuisus & ipse cõtra Spiritum sanctum, qui in seipsum diuisus non est. *To. 10. de verbis Domini, Serm. 11. Lege totum sermonem. Præterea To. 2. epist. 50. ad Bonifacium comitẽ, circa finem. Item. To. 7. contra Cresconium Grammat. lib. 4. cap. 8. Videtur Augustinus in ea sententia fuisse, lib. 1. de ser. Domini in mõte, versus finem, vt crederet peccatũ in Spiritũ sanctũ simpliciter esse irremissibile: sed retractat sententiã, lib. 1 retr. ca. 19.*

Quare impœnitentia non remittatur.

CAPVT SEPTIMVM DE DISCRIMINE LEGIS VETERIS, & Euangelij.

1. Legem Veterẽ eandem cum Veteri Testamento esse.

Ducto populo * in monte Sina (*Moses*) diuinitus acceptam tradidit legẽ, quod vetus dicitur testamentum: quia promissiones terrenas habet: & per Iesum Christum futurum fuerat Testamentum nouum, quo regnum cælorum promitteretur. Hunc enim ordinem seruari oportebat, sicut in vnoquoque homine, qui in Deum profecit, id agitur, quod ait Apostolus, * vt non sit prius,

* *Exod. 19. & 20.*

Quare vetus Testamẽtũ prius tempore quã nouum.

* *1. Cor. 15.*

quod spiritale est: sed quod animale, postea spiritale. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 18. cap. 11.*

Per legē veterē nō abolitio, sed cognitio peccati.

Per Mosen reuelatum est Testamentum vetus, per quem data est lex † sancta & iusta & bona, per quam fieret non abolitio, sed cognitio peccati, qua conuincerentur superbi suam iustitiam † volentes constituere, quasi diuino adiutorio non egentes, & rei facti literæ, confugerent ad gratiæ spiritum, non sua iustitia iustificandi, sed Dei, hoc est, quæ illis esset ex Deo.

† Rom. 7.
† Rom. 10.

To. 7. contra duas epistolas Pelagianorum, libr. 3. cap. 4. lege totum caput.

Regnum cælorum illi populo fuisse promissum, non legimus in iis, quæ promissa sunt † lege data per Mosen in monte Sina, quod propriè vetus dicitur testamentum, quod præfiguratum dicit Apostolus † per ancillam Saræ, & filium eius, sed & ibi figuratum est & nouum per ipsam Saram & filium eius. *To. 1. retractationum, lib. 1. cap. 22.*

† Exod. 19. & 20. Lex data per Mosen propriè vetus dicitur Testamētū.
† Gal. 4.

Vbi autē dixi (*nempe lib. 2. de doctr. christ. cap. 8. vbi libri canonici recensentur*) His quadraginta quatuor libris, Testamenti veteris terminatur auctoritas, ex cōsuetudine, qua iam loquitur Ecclesia, vetus Testamentum appellaui. Apostolus autem † non videtur appellare vetus Testamentum, nisi quod datum est † in mōte Sina. *Ibidem lib. 2. cap. 4.*

Duobus modis accipitur Testamentum.
† Gal. 4.
† Exod. 19.

II. *Euangelij nomine non esse nudam promissionem vitæ æternæ intelligendam.*

Quid sit Christū euāgelizare.

HOc est euangelizare Christū, non tantùm dicere, quæ sunt credenda de Christo, sed etiam quæ obseruanda ei, qui accedit ad compagē corporis Christi, imò verò cūcta dicere, quæ sunt credēda de Christo, non solū cuius sit Filius, vnde secundū diuinitatē, vnde secūdùm carnē genitus, quæ perpessus & quare, quæ sit virtus resurrectionis eius, quod donū spiritus promiserit dederítque fidelibus: sed etiam qualia mēbra, quibus sit caput, quærat, instituat, diligat, liberet, atque ad æternam vitam honorémque perducat. Hæc

cùm dicuntur, aliquando breuius atque constrictius, aliquando latius & vberius Christus euāgelizatur, & tamen non solùm quod ad fidem, verumetiam quod ad mores fidelium pertinet, non prætermittitur. *To. 4. de fide & oper. cap. 9*

Augustinus. Certe interrogasti teipsum velut ex persona nostra, vtrum acciperes Euangeliū: & respōdisti, maximè. Rursúsque interrogasti, vtrum acciperes Christū natū: & respondisti, Non ita est: Hanc scilicet causam subiiciens, quia generatio Christi nō pertinet ad Euangelium. Quid ergo respondebis Apostolo dicenti, † *Memor esto christum Iesum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundùm Euangelium meum?* Vides certè quàm nescias, vel te nescire fingas, quid sit Euangelium: nec ex doctrina Apostoli, sed ex vestro errore nomines Euangelium. Aut si hoc appellas Euangelium, quod Apostoli appellauerūt, aberras ab Euangelio, qui non credis Christū ex semine Dauid: quod Apostolus secundùm suū Euangelium prædicari testatus est. Quod autē erat Apostoli Pauli Euangelium, hoc etiam cæterorum Apostolorū, & omniū fidelium dispensatorum tanti Sacramenti. Hoc enim alibi dicit, † *Siue ergo ego, siue illi: sic prædicamus, & sic credidistis.* Non enim omnes illi Euāgelium cōscripserunt, sed tamen omnes Euangelium prædicauerunt. Narratores quippè otiginis, factorum, dictorum, passionum Domini nostri Iesu Christi, propriè dicti sunt Euangelistæ. Nam & ipsum nomen si quæramus quid latinè interpretetur, bonum nuncium dicitur Euangelium, vel bona annunciatio. Quod quidē cùm aliquid bonum annunciatur, semper dici potest: propriè tamē hoc vocabulum obtinuit illa quam dixi annunciatio saluatoris. *To. 6. contra Faustum, lib. 2. c. 2.*

† 2. Tim. 2.

1 Cor. 15. Non ergo Euangelium tantum est læta annūciatio, quòd Christus sit expiator & redēptor noster: sed originem, facta, dicta, & passiones eiusdem redemptoris continet, sub quibus etiā præcepta, Sacramēta, & consilia manifestum est contineri.

Inter omnes diuinas auctoritates, quæ sanctis literis continentur, Euangelium meritò excellit. Quod enim lex & prophetæ futurum prænunciauerunt: hoc redditum atque completum in Euangelio demonstratur. Cuius primi prædicatores Apostoli fuerunt, qui Dominum ipsum & Saluatorem nostrum IESVM Christum etiam præsentem in carne vide-

Euangelij excellentia.

Euãgelium quàm varia cõplectatur. † *Psal.109.* *Lex Christi virga virtutis.* *Lex Christi quæ dicitur Euangeliũ, ex Sion missa.* † *Isa.2.* † *Psal.109.* *Testamentũ nouũ, lex secunda.* † *Exod.19.* *Si data est lex à Christo, cur negant hæretici, Christũ esse legis latorẽ.* † *Isa.2.* † *Ibidem.* † *Act.2.* † *Exod.19.* † *Exod.31.* † *Isa.2.* *Lex noua quinquagesimo die post resurrectionem Christi in tabulis cordis Euãgelistarum scripta.* † *Act.2.*

runt. Cuius non solùm ea, quæ ex ore eius audita, vel ab illo sub oculis suis operata, dicta & facta meminerant, verùmetiam quæ priusquam illi per discipulatũ adhæserant, in eius natiuitate, vel infantia, vel pueritia, diuinitus gesta, & digna memoria, siue ab ipso, siue à parẽtibus eius, siue à quibuslibet aliis certissimis indiciis, & fidelissimis testimoniis requirere & cognoscere potuerunt, imposito sibi Euangelizandi munere, generi humano annunciare curarunt. *To.6.de consensu Euangelistarum, lib.1.cap.1.*

III. Euangelium esse Legem nouam & Testamentum nouum.

HOc quod sequitur: † Virgam virtutis tuę emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorũ tuorum. ita clarũ est, vt non solùm infideliter, & infœliciter, sed etiã impudẽter negetur. Et ipsi quippè fatentur inimici, ex Sion † missam fuisse legem Christi, quod Euangelium nos vocamus, & eam virgã † virtutis eius agnoscimus. *To.5 de Ciuitate Dei, lib.17.cap.17.*

Spiritum sanctum dari post resurrectionem Christi oportebat in ea ciuitate, ex qua debuit incipere lex secunda, hoc est, Testamentũ nouũ. Prima enim data fuit lex † in monte Sina per Mosen, quod Testamentũ vocatur vetus. De hac autem, quæ per Christum data est, prædictum est: † Ex Sion lex prodiet, & verbũ Domini ex Hierusalem. *Ibidem, lib.18.cap.54.*

Ex Sion† enim lex prodiet, & verbũ Domini ex Hierusalem. Ibi enim veniens desuper secundum Domini promissionem Spiritus sanctus, quos tunc vna domus continebat, impleuit, & loqui † linguis omniũ gẽtium fecit: & inde exierunt prædicare Euangeliũ in notitiã omnium gẽtium. Sicut enim lex illa, quæ processit de monte † Sina quinquagesimo die post celebratũ Pascha cõscripta† est digito Dei, quo significatur Spiritus sanctus: ita lex ista, quæ processit de Sion† & Hierusalẽ, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis sanctorum Euangelistarum scripta est per Spiritum sanctum quinquagesimo die † post verũ Pascha passionis & resurrectionis Domini Christi. *To.6.Orat.cont.Iud.ca.7.*

Illud quantum potes diligenter attende, quod tanto molimine conor ostendere. Cùm Testamentum nouũ Prophera promitteret, † non secundùm Testamentũ, quod prius factũ est populo Israël ex Ægypto liberato, nihil eum de sacrificiorum, vel quorũcunque Sacramentorũ commutatione dixisse, quanuis & ipsa sine dubio fuerat secutura, sicut secutam videm⁹, quod multis alijs locis eadem prophetica Scriptura testatur: sed tãtummodo istam commendasse distantiam, quòd leges suas daturus esset Deus in mentem eorum, qui pertinerent ad hoc Testamẽtum, & eorum Scripturas in cordibus. Vnde Apostolus † sumpsit non atramẽto, sed spiritu Dei viui, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. *To.3.de spiritu & litera, cap.25.*

Proinde quia lex sicut† alibi dicit, præuaricationis gratia posita est, id est, litera ista extra hominẽ scripta, propterea eam & ministrationem † mortis, & ministrationem damnationis appellat. Hãc autem, id est, nouum Testamentum, ministrationem spiritus, & ministrationem iustitiæ dicit, quia per donum spiritus operamur iustitiam, & à pręuaricationis damnatione liberamur. Ideò illud euacuatur, hoc manet: quoniam terrenus pędagogus † auferetur, cùm timori successerit charitas. *Ibidem. cap.18.*

Sicut ergo lex factorũ scripta in tabulis† lapideis, mercésque eius terra† illa promissionis, quam carnalis dom⁹ Israël, cum ex Ægypto liberata esset, accepit, pertinet ad Testamẽtum vetus: ita lex fidei scripta† in cordibus, mercésque eius species contemplationis, quam spiritalis domus Israël ab hoc mundo liberata percipiet, pertinet ad Testamentũ nouum. *Ibidem, cap.24.*

Inchoatio quædã facta est, sub pædagogo, vt magistro perfectio seruaretur, cùm tamen idẽ Deus, & pædagogum paruulis dederit legem illam scilicet per famulum suũ, & magisterium grandioribus: id est, Euãgelium per vnicum suum. *To.4.83.quæst.quæst.53.*

† *Hiere.31.* *In Testamẽto nouo, secutura fuerat sacrificiorũ & Sacramẽtorum cõmutatio.* † *2.Co.3.* † *Gal.3.* † *2.Cor.3.* *Lex noua siue nouũ Testamentum dicitur ministratio spiritus vel iustitiæ.* † *Gal.3.* † *Exod.31.* † *Exod.33.* † *Hiere.31.* *2.Cor.3.* *Duo comprehendit nouæ lex, Gratiã spiritꝰ sãcti, qua ratione dicitur lex scripta in hominũ cordibus.* *Hie.31.* *2.Cor.3.* *& documenta quædam vel præcepta externa, siue ex literis mãdata, siue sint à docente tradita: quomodo nõ tã lex noua, quàm scriptura vel doctrina, quæ ad legẽ nouã pertineat, appellanda est. Atque hæc quidẽ Scripturæ siue doctrina, si cum viuificante spiritu consuncta nõ fuerit, nõ minus occidit & inflat, quàm veteris Testamẽti litera.*

IIII. Christum Iesum à Deo hominibus datum non tantùm vt redemptorem, sed etiam vt legis & quidem perfectioris latorem.

†Matt.5. CVm vidisset† autẽ Iesus turbas multas, ascendit in mõtem, & cùm sedisset, accesserunt ad eũ discipuli eius, & aperiens os suũ docebat eos dicẽs. Si quæritur, quid significet mõs, benè intelligitur, significare maiora præcepta iustitiæ, quia minora erãt, quæ Iudæis data sunt. Vnus tamẽ Deus per sanctos Prophetas & famulos suos per ordinatissimam distributionẽ temporum, dedit minora præcepta populo, quẽ adhuc timore alligari oportebat: & per filium suum maiora populo, quẽ charitate iam liberari cõuenerat. Cùm autem minora minoribus, maiora maioribus dẽtur, ab eo dãtur, qui solus nouit congruentem suis temporibus generi humano exhibere medicinam. Nec mirum est, quòd dãtur præcepta maiora propter regnũ cælorum, & minora data sunt propter regnum terrenum ab eodem vno Deo, qui fecit† cælum & terram. De hac ergo iustitia, quæ maior est, per Prophetã dicitur:† Iustitia tua sicut mõtes Dei, & hoc benè significat, quòd ab vno magistro, solo docendis tantis rebus idoneo, docetur in monte. *Tom. 4. de sermone Domini in monte, lib. 1. iuxta initium.*

Deus per filiũ suũ, propter regnum cælorũ maiora in noua lege dedit præcepta.

†Psal. 113. & 143.

†Psal. 35.

In Euãgelio præcepta vitæ maiora, quàm in veteri lege.

Si præcepta vitæ mouent, quòd in veteri lege minora sunt, in Euangelio maiora, & ideo putatur, nõ ad vnũ Deũ vtraque pertinere: potest qui hoc putat perturbari, si vnus medicus alia per ministros suos imbecillioribus, alia per semetipsum valentioribus præcipiat, ad reparandam vel obtinendam salutem. *Tom. 1. de vera relig. cap. 17.*

Quatuor Euangelistæ multa nobis dederũt viuẽdi præcepta.

Intelligi potest tres Euangelistas, Matthæũ scilicet, & Marcum, & Lucam, ideo nobis plura dedisse præcepta viuẽdi, quia eã maximè secuti sũt partẽ, quę actiua dicitur. Quia verò Ioãnes contẽplatiuã magis tenuit, ideò cùm eius Euangeliũ superemineat cæteris, multò pauciora tamen in eo morum præcepta comperimus. *Tom. 3. in speculo, titulo ex Euangel. secundùm Ioannem.*

Certis quibusdam vmbris & figuris rerum ante Domini aduentum, secundùm mirabilem atque ordinatissimam distributionem temporum populus ille tenebatur, qui Testamentũ vetus accepit, tamẽ in eo tanta prædicatio & prænunciatio noui Testamenti est, vt nulla in Euangelica atque Apostolica disciplina reperiantur, quãuis ardua & diuina præcepta & promissa, quæ illis etiam libris veteribus desint. Sed addendum erat, atque dicendum, vt penè nulla in Euangelica atque Apostolica doctrina reperiantur, quãuis ardua & diuina præcepta & promissa, quæ illis etiam libris veteribus desint. Quid est enim, quòd in sermone Euangelico in monte Dominus dicit:† Audistis quia dictum est antiquis hoc, ego autem dico vobis hoc, si nihil ipse amplius præcepit, quàm præceptũ est in illis veteribus libris; *Et paulò post*: Propter quædam præcepta non figurata, sed propria, quę non in veteri Testamento, sed in nouo inueniuntur, cautius & moderatius diceretur, penè nulla, quàm nulla hîc esse quæ nõ sint & illic, quanuis & illic sint illa duo præcepta de dilectione† Dei & proximi, quò rectissimè omnia & legitimè & Prophetica & Euangelica & Apostolica referuntur, *Tom. 1. retract lib. 1. cap. 22. Citantur ex tertio capite contra Adimantum*

†Matt.5. *Christ⁹ ampli⁹ aliquid præcepit, quàm vetus lex.*

propria quædam præcepta noui Testamẽti, quæ nõ inuenũtur in veteri.

Alter alterius† onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Quid est lex Christi: nisi Mandatũ† nouum do vobis, vt diligatis inuicem? Quid est lex Christi, nisi, Pacem† meam do vobis, pacem meã relinquo vobis? Quod ergo hîc dixit, † Inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi: hoc alio loco ait,† Sufferentes inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. *Tom. 7. lib. 3. contra epist. Parmenia: cap. 2. Similem sententiam leges Tom. 4. 83. quæstionum, quæst. 71.*

†Deut.6. *Matt.22. Marc.11. Luc.10.*

Sũt ergo præcepta Euangelica & Apostolica.

Data est illi lex, vt videret se: Fecit reum lex, liberauit lator legis. Lator enim legis Imperator est. Lex data est, quæ terreat & constringat in reatum, & nõ soluit lex à peccatis, sed ostendit peccata. Et fortè sub ipsa lege positus, animaduertit iste in profundo, quanta fecerit contra legem, & sic exclamauit, dicens:

†Gal.6. *Lex christi quæ.*

†Ioan.13.

†Ioan.14.

†Gal.6.

†Ephes.4.

Psal.119. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Est ergo lex misericordiæ Dei, lex propitiationis Dei. Illa timoris fuit, est alia lex charitatis. Lex charitatis dat veniam peccatis, delet præterita, admonet de futuris. In via non deserit comitem, comes fit ei, quem ducit in via. Sed concordandum * est cum aduersario, dū es cum eo in via. Est enim sermo Dei aduersarius tuus, quandiu cum illo non concordas. *Et infrà.* Audi quam legem dicat, si nondum intellexisti: Quia legem modò dicit charitatis, audi Apostolum: *Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis legem Christi. Qui portāt inuicem onera sua, nisi qui habent charitatē? Qui non habent charitatē, graues sunt sibi: qui autem habent charitatē, portāt se. Læsit te aliquis, petit veniam: si non dimittis, non portas onus fratris tui: si dimittis, portas infirmum. *Tom. 8. in Psal. 129.*

Lex charitatis delet præterita, admonet de futuris.

** Matt. 5. Luc. 12.*

** Gal. 6. Lex charitatis lex christi.*

** Ioan. 13. & 15.*

Dominus Iesus mandatum nouum se discipulis suis dare testatur, vt diligant inuicem: Mandatum, inquit, *nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Nónne iam erat hoc mandatum in antiqua Dei lege, vbi scriptum est, *Diliges proximum tuum tanquam teipsum? Cur ergo nouū appellatur à Domino, quod tam vetus esse conuincitur? An ideò est mādatum nouum, quia exuto vetere, induit nos hominem nouum? Innouat quippè audientem, vel potius obedientem, non omnis, sed ista delectio, quam Dominus mandat, & vt à carnali dilectione distingueret, addidit: sicut dilexi vos. *Tom. 9 in Euangel. Ioannis, Tract. 65.*

1. Ioan. 1.

** Exod. 20.*

Mandatum charitatis quomodo nouum.

Mandatum charitatis Christi, innouat obedientem, & ideò nouum dicitur.

Amantes Deum suum, qui in illis habitat, faciunt ciuitatem Deo, quia lege quadam ciuitas continetur. Lex ipsa eorum charitas est, & ipsa charitas Deus est. Apertè enim scriptum est: *Deus charitas est. *Tom. 8. in Psal. 98.*

**1. Ioan. 4.*

Quia lex veteris Testamenti, scilicet custodita, timorem habebat, non potuit apertius significari noui Testamenti donum esse charitatem, quàm hoc loco, vbi Apostolus ait: *Inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. Hanc enim legē Christus dicere intelligitur, quia ipse Dominus præcepit, * vt nos inuicem diligamus. *Tom. 10. de verbis Apost. serm. 23.*

** Gal. 6. Donū noui Testamenti charitas.*

** Ioan. 13. & 15.*

Hæc dicere compulsi sumus, quoniam pessimis moribus ciuiū Romanam Rempub. iam antea perditam fuisse, nullámque remansisse ante aduentum Domini nostri Iesu Christi, auctores eorum dicere, & scribere minimè dubitauerunt. Quam perditionem Dijs suis non imputant, qui mala transitoria, quibus mali siue inuoluantur, siue euadant, pereunt: & in quibus boni siue viuant, siue moriātur, perire non possunt, Christo Domino nostro imputant: cùm Christus noster tanta frequenter pro moribus optimis præcepta contra perditos mores, Dij vero ipsorum nullis talibus præceptis egerint aliquid cum suo cultore populo, pro illa rep. ne periret. *Tom. 5 de ciuitate Dei, lib. 2. cap. 25.*

Christus pro moribꝰ optimis magna dedit præcepta.

Sunt præcepta in nouo Testamento, quæ non fuerunt in veteri: vt de Baptismo, de Eucharistiæ susceptione, de Sacramento pœnitentiæ, de non repudienda vxore: sed quia in 3. lib. hæc propriùs quæque capitibus tractanda sunt, nihil necesse est nos earum materiarum quicquam in hunc locum adferre. Lege & cap. seq. articulum secundum, & sextum.

V. Vetus & nouum Testamentum sibi inuicem respondere.

ET rectè intelligitur duo Testamenta distinguere. Eadem quippè sunt in veteri & nouo: ibi obumbrata, hîc reuelata: ibi præfigurata, hîc manifestata. Nam non solùm Sacramenta diuersa sunt, verumetiam promissa ibi videntur temporalia proponi, quibus spiritale præmium occultè significetur: hîc autem manifestissimè spiritalia promittuntur & æterna. *Tom. 4. super Numer. quæst. 33.*

Eadē sunt in veteri Testamento, & in nouo: ibi obumbrata, hîc reuelata.

Quapropter in veteri Testamento est occultatio noui, in nouo Testamento est manifestatio veteris. Secūdùm illā occultationem, carnaliter intelligentes carnales, & tunc & nunc pœnali timore subiugati sunt: secundùm hanc autem manifestationem spiritales, & tunc quibus piè pulsantibus etiam occulta patuerunt,

In veteri Testamento est noui occultatio: in nouo veteris manifestatio.

Universidad de Deusto Biblioteca

& nunc, qui non superbè quærunt, nec etiam aperta claudunt, spiritaliter intelligentes, donata charitate liberati sunt. *Tom. 4 de catechizandis rudibus, cap. 4.*

Nouũ Testamentũ in veteri velatum in nouo reuelatum.

Age nunc quisquis hæc legis, & gratiam Dei, qua in æternam vitam per Dominum nostrum Iesum Christum redimimur, legendo in Apostolicis literis, in propheticis autem scrutando, cognoscis, vt vetus Testamentum in nouo reuelatum, & in veteri nouum velatum vides. *Tom. 8 in Psal. 105. sub finem.*

Vtrobique tã in veteri quã in nouo Testamẽto, & iusti reperiuntur spiritales, et plurimi carnales.

Quanuis enim in veteri Testamento propter temporalium bonorũ promissionem, malorúmque comminationem, seruos pariat temporalis Hierusalem: In nouo autem vbi fides impetrat charitatẽ, qua lex possit impleri, non magis timore pœnæ, quàm dilectione iustitiæ liberos pariat æterna Hierusalem, tamen & illis temporibus fuerunt iusti spiritales, quos non occidebat * litera iubens, sed viuificabat spiritus iuuans. Vnde & fides venturi Christi habitabat vtique in Prophetis venturum prænunciantibus Christum. Et nunc sunt plurimi carnales, qui vel hæreses faciunt non intelligendo Scripturas, vel in ipsa Catholica, aut adhuc paruuli lacte nutriuntur, aut tanquam palea † perseuerans futuris ignibus præparantur. *Tom. 6. contra aduers. Legis & Proph. lib. 1. cap. 17.*

*2. Cor. 3.

†*Matt. 3. Luc. 3.*

In christo non vetus Testamẽtũ, sed velamen eius euacuatur.

Inde est: * Idipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet, quod non reuelatur, quoniã in Christo euacuatur. Euacuatur namque in Christo non vetus Testamentum, sed velamen eius, vt per Christum intelligatur & quasi denudetur, quod sine Christo obscurũ atque ad opertum est. Statim quippè idem Apostolus subijcit: † Cùm autem transieris ad Christum, auferetur velamen. Non enim ait, auferetur lex aut Testamentum vetus. Non igitur per Domini gratiam, tanquam inutilia ibi tegerentur, ablata sunt, sed tegmen potius, quo vtilia tegebantur. *Tom. 6. de vtilitate credendi, cap. 3.*

†*Ibidem.*

*Exod. 20.

In veteri Testamento nouum latet, & in nouo vetus patet.

Loquere tu * nobis, & non loquatur ad nos Deus, ne quando moriamur. Multum & solidè significatur, ad vetus Testamentum timorem potius pertinere, sicut ad nouum dilectionem, quanquam & in veteri nouum lateat, & in nouo vetus pateat. *To. 4. super Exod. quæst. 73.*

Legite vetus Testamentum & videte, quia carnali adhuc populo ea quidem præcipiebantur, quæ nobis. Nam vnum * Deum colere & nobis præcipitur. Non accipies in vanum nomen Domini Dei tui, & nobis præcipitur, quod est secundum præceptum. Obserua diem Sabbati, magis nobis præcipitur, quia spiritaliter obseruandum præcipitur. Iudęi enim seruiliter obseruabant diem Sabbati, ad luxuriam, ad ebrietatem. Quantò melius fœminæ eorum lanam facerẽt, quàm illo die in Noeminijs saltarent? Absit fratres, vt illos dicamus obseruare Sabbatum. Spiritaliter obseruat Sabbatum Christianus, abstinens se ab opere seruili. Quid est enim ab opere seruili? A peccato. Et vnde probamus? Dominum interroga, † *Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.* Ergo & nobis præcipitur spiritaliter obseruatio Sabbati. Nam illa omnia præcepta * nobis magis præcipiuntur, & obseruanda sunt. *Non occides. Non mœchaberis. Non furaberis. Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuam: Non concupisces rem proximi tui.* Nónne ista omnia & nobis præcipiuntur? *Tom. 9. Tract. 3. in Euang. Ioannis.*

*Exod. 20. Deut. 5.

†*Ioan. 8. Rom. 6. 2. Pet. 2.*

Præcepta Decalogi nobis magis, quã Iudæi præcipiuntur.

Exod. 20. Deut. 5. Matt. 5. & 19. Rom. 7. & 13. Ephes. 6.

VI. Inter literam legis, & Euangelij gratiam quid interſit.

In vtroque Testamento coercitio & instructio, timor & amor, quãuis in vetere timor, in nouo amor præualeat.

DISCIPLINA, de qua nunc agimus, quæ animi medicina est, quantum scripturis ipsis colligi licet, in duo distribuitur, coërcitionem & instructionem. Coërcitio timore, instructio verò amore perficitur, eius dico, cui per disciplinam subuenitur: nam qui subuenit, nihil horum duorum habet, nisi amare. In his duobus Deus ipse, cuius bonitate atque clemẽtia fit omnino, vt aliquid simus, duobus Testamentis vetere & nouo disciplinæ nobis regulã dedit. Quanquã enim vtrunq; in vtroq; sit, prẽualet tamẽ in vetere

timor, amor in nouo: quia ibi seruitus, hîc libertas ab Apostolis prædicatur. *Tom.1.lib.1.de moribus Eccles.Cathol.cap 28.*

Qui nouit quidem, quid fieri debeat, & non facit, nondum à Deo didicit secundùm gratiam, sed secundùm legem: non secundùm spiritum, sed secundũ literã Quanuis multi, quod imperat lex, facere videantur, timore pœnæ, non amore iustitiæ, quã dicit Apostolus: † Iustitiam suam, quæ ex lege est, tanquam sit imperata, non data. Si autem data est, non dicitur iustitia nostra, sed Dei, quia sic fit nostra, vt sit nobis ex Deo. Dicit enim: * *Vt inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed eam, quæ ex fide est Iesu, iustitiam ex Deo.* Tantùm igitur inter legem distat & gratiam, vt cùm lex esse non dubitetur ex Deo, iustitia tamen, quæ ex lege est, non sit ex Deo, sed iustitia, quæ per gratiam consummatur, ex Deo: quia ex lege iustitia dicitur, quæ sit propter legis mandatum, iustitia ex Deo dicitur, quæ datur per gratiæ beneficiũ, vt non sit terribile, sed suaue mandatum, sicut oratur in Psalmo: † Suauis es, Domine, & in tua suauitate doce me iustitiam tuam: id est, vt nõ formidine pœnæ seruiliter cogar esse sub lege, sed libera charitate delecter esse cũ lege. Præceptum quippè liber facit, qui libens facit. Et hoc modo quisquis discit, agit omnino, quicquid agendum didicerit. *Tom.7.de gratia christi, cap.13.*

Lex ergo data est, vt gratia quæreretur. Gratia data est, vt lex impleretur. Neque enim suo vicio nõ implebatur lex sed vicio prudentiæ carnis. Quod viciũ per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit. *Quod enim impossibile * erat legi, in quo infirmabatur per carnem, misit Deus filiũ suũ in similitudine carnis peccati, & de peccato damnauit peccatũ in carne, vt iustitia legis impleretur in nobis, qui non secundũ carnem ambulamus, sed secũdùm spiritum.* Vnde & in isto Prophetico testimonio: † *Consummabo*, inquit, *super domũ Israel, & super domum Iuda Testamentum nouum*: quid est consummabo, nisi implebo? non secundùm Testamentum, quod feci Patribus eorum in die, qua apprehendi manũ eorum, vt educerem eos de terra Ægypti. Ergo illud vetus erat,

¶ *Rom.10.*

* *Philip.3.*

¶ *Psal.118. Consequens igitur est, ad iustitiã, quæ ex Deo est, requiri obseruationem mãdatorum, quæ nõ ex timore, sed ex amore proficiscatur.*

Lex data, vt gratia quæreretur: Gratia data, vt lex impleretur.

* *Rom.8.*

† *Iere.31.*

quia hoc nouũ est. Vnde igitur illud vetus, hoc nouũ, cùm lex eadem impleatur per Testamentum nouum, quæ dixit in veteri, † Non concupisces? Quia ipsi, inquit, non perseuerauerunt in testamẽto, & ego neglexi eos, dicit Domin⁹. Ergo propter veteris hominis noxam, quæ per literam iubentem & minãtem minimè sanabatur, dicitur illud Testamẽtum vetus: hoc autẽ nouum, propter nouitatẽ spiritus, quæ hominem nouum sanat à vicio vetustatis. *Ibidem, cap.19. & 20.*

* *Exod.20. Deuter.5. Quare dicatur Testamẽtũ vetus & nouum.*

Per legem factorum dicit Dominus: * Non concupisces: Per legem fidei dicit Dominus: * Sine me nihil potestis facere. Aiebat enim de bonis operibus, hoc est, de palmitum fructibus. Cum igitur hæc appareat distãtia veteris & noui Testamẽti, quòd Lex ibi * in tabulis, hîc in cordibus scribitur, vt quod ibi forinsecus terret, hîc delectet intrinsec⁹, ibique fiat præuaricator per occidentem literam, hîc dilector per viuificantem spiritum: non ideò dicendum est, quòd Deus adiuuet nos ad operandam iustitiã, atque operetur * in nobis & velle & perficere pro bona voluntate, quia præceptis iustitiæ forinsecus insonat sensibus nostris, sed quia intrinsecus incrementum dat diffundẽdo * charitatem in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Ibidem, cap.25.*

* *Exod.20. Deutero.5.*

* *Ioan.15. Lex vet⁹ in tabulis, lex noua ĩ cordibus scripta.*

* *Exod.31.*

* *2.Cor.3. De⁹ quomodo adiuuet nos ad operãdã iustitiã.*

* *Philip.2.*

* *Roma.5. Discrimẽ inter legẽ mortis & Legẽ spirit⁹ vitæ.*

Lex peccati & mortis: id est, quæ imposita est peccãtibus atque morientibus, iubet tantùm ne cõcupiscamus, & tamen cõcupiscimus. Lex autẽ spiritus * vitæ, quæ pertinet ad gratiã, & liberat à lege peccati & mortis facit, vt non cõcupiscamus, & impleamus iussa Legis. *Tom.4.lib.83.quæst.66.*

* *Roma.8.*

Distinguenda est Lex & gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet, nisi esset voluntas: nec gratia iuuaret, si sat esset voluntas. Iubetur, vt habeamus intellectum, vbi dicitur: *Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*, & tamen oramus, vt habeamus intellectum, vbi dicitur: *Da mihi intellectum, vt discam mandata tua.* Iubetur vt habeamus sapientiam, vbi dicitur: * *Si quis autem vestrùm indiget sapiẽtia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluẽter, & nõ improperat, & dabitur ei.* Iubetur, vt habeamus continentiam, vbi

Lex iubere nouit, gratia iuuare.

* *Psal.31.*

* *Psal.118.*

* *Iacob.1.*

† *Sap.8.* dicitur:* *cùm scirem, quia nemo potest esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire, cuius esset hoc donũ, adij Dominũ & deprecatus sum eum.* Postremò ne nimium longum sit cũcta percurrere iubetur, vt nõ faciamus malũ, vbi dicitur:* Declina à malo, & tamen oratur, vt nõ faciamus malum, vbi dicitur:* *Oramus autem ad Dominũ, ne quid faciatis mali.* Iubetur, vt faciamus bonum, vbi dicitur:† Et fac bonum, & tamẽ oramus, vt faciamus bonũ, vbi dicitur:† *Non cessamus pro vobis orantes & postulantes*: atque inter cætera pro illis orans dicit: *Vt ambuletis dignè Deo in omne placitum, in omni opere & sermone bono.* Sicut ergo agnoscimus volũtatẽ, cùm hæc præcipiũtur, sic & ipse (*Pelagius*) agnoscat gratiã, cùm petuntur. *To.2. Epist.95. ad Inno. Papã.*

† *Psal.26.* † *1.Petr.3.* † *2.Cor.13.* † *Psal.36.* † *1.Pet.3.* † *Col.1.*

Lex vet⁹ facit auditorẽ gratia verò factorem.

Multum est enim & nimis longũ cuncta colligere, quæ in hanc sententiam beatus dicit Apostolus, Legẽ distinguens à gratia: eò quòd sub illa elidantur elati, sub ista erigantur elisi: & quòd illa in tãtum bona sit, vt bona iubeat, hæc in tantum, vt bona cõferat. Illa iustitiæ facit auditorem, ista factorem, Et ideò sub illa peccator, insuper etiã præuaricator, amissa excusatione ignorantiæ conuictus iacet: sub ista vero & parcẽte & opitulante, nec quia mala est operatus extinguitur, & vt bona operetur, accenditur. Quid ergo mirũ, si illa dicta est ministratio mortis, vbi litera * occidit, malum prohibendo quod fit, & bonum imperando, quod non fit: ista verò dicta est ministratio spiritus vtiq; viuificantis, vt à pręuaricationis morte surgam⁹, & iustitiã nõ rei legamus in tabulis, sed liberi in cordibus & in moribus habeamus? Hoc est Testamentũ nouum distans à vetere, quia ibi vetus homo formidinis coarctatur angustijs, hîc nouus homo spaciatur latitudine charitatis: *Tom.6. lib.1. contra aduersarium legis & Prophet. cap.7.*

†2.Cor.3. In nouo Testamento nõ in tabulis legenda iustitia: sed in cordibus, & in moribus habenda.

**2.Cor.3.*

Hęc planè magna distantia est, quod faciũt (*præcepta Dei*) sub lege positi, quos litera* occidit, terrenam fœlicitatem vel cupiditate adipiscendi vel timore amittẽdi: & ideò non verè faciunt, quoniam carnalis cupiditas, qua peccatũ augetur, cupiditate alia non sanatur. Hi ad vetus pertinent Testamentum, quod in seruitutem generat, quia facit eos carnalis timor & cupiditas

Carnalis timor sub lege

positos facit seruos: Euangelica fides, spes & charitas liberos. Sub *seruos: Euã-*
gelica fides, gratia verò positi, quos viuificat Spiritus, & fide ista fa-
spes & charitas liberos. ciunt, quæ* per dilectionem operatur in spe bonorum, non carnalium, sed spiritualium, non terrenorum, sed cœlestium, non temporalium, sed æternorũ, præcipuè credentes in mediatorem, per quem sibi non dubitant & spiritum gratiæ subministrare, vt bene ista faciant & ignoscí posse cùm peccant. *Tom.7 contrà duas epistolas Pelag. lib.3. cap.3*

† *Galat.5.*

VII. In vtroque pariter Testamento & amandam proponi Dei bonitatem, & timendam seueritatem.

SEd vaniloqui & mẽtis seductores aduersantes literis sacris, quas intelligere volũt, eligunt ex eis aspera, quæ ibi leguntur, ad commendandam seueritatem Dei: & de literis Euangelicis & Apostolicis, leuia, quæ ibi legũtur, ad cõmendandam bonitatẽ Dei: & apud homines imperitos hinc ingerũt horrorem, inde quærunt fauorem: quasi difficile sit, vt quisque similiter blasphemus atq; impius eo modo aduersetur nouo Testamẽto, quo iste veteri: carpens de vetere, quibus ibi commendatur Dei bonitas, & è contrario de nouo, quibus ibi cõmendatur Dei seueritas: & clamet inuidiosus atque venenosus: Ecce qui Deus colẽdus est, misericors † & miserator, longanimis & multæ misericordiæ: qui non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur: qui non secundũ peccata fecit nobis, neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis: sed quãtum distat ortus ab occidente, longè fecit à nobis peccata nostra, qui sicut miseratur pater filios, sic miseratur timentes se. Qui dicit, † *Nolo mortem peccatoris*, quantum vt reuertatur & viuat. Non ille, qui propter lucrorum auaritiam, etiam eum seruum, qui nõ perdidit talẽtum, quod acceperat, sed tantùm, qui amplius acquisiuit, ligatis manib⁹ & pedibus proijci iussit in tenebras exteriores, vbi esset ei fletus & stridor dentiũ. Et qui hominem nõ habentẽ vestẽ nuptialẽ de cõuiuio suo tollit, & similiter alligatũ, simili

† *Psal.102.* *Testimonia veteris legis de bonitate Dei.*

† *Ezech.18 & 33.* *Testimonia nouæ legis de seueritate Dei.*

† *Matt.25. Luc.19.*

supplicio punit, & qui venientibus ad se, & pulsantib⁹ & dicentibus: * *Domine aperi nobis*: respondet, *Non vos noui*: tantum quia oleum secum, quod infūderēt suis lampadibus, non tulerunt: & qui propter vnum cōtumelioſum verbum mittit in gehennam: & qui pro tēporali cibo non accepto, igne damnat æterno. Hęc atque huiusmodi, si quis væsana mente sacrilegus, inde lenia, hinc aspera colligat: ac sic homines vtrarūque literarum imperitos à Christo tanquā sæuo & crudeli conetur auertere, & ad Deum misericordē prophetarum mitèmque vertere: nónne & huic ipsi, qui hoc facit veteri Testamento, quod ab homine similiter sacrilego posset fieri nouo, impurus atque impius apparebit? Qui autem rectè colit Deum, & profectò vtriusque Testamenti inuenit vnum Deum, & eiusdē vnius Dei in vtroque diligit bonitatē, in vtroque metuit seueritatem: in illo intelligens promissum Christum, in isto accipiens redditum Christum. *Et paulò post*: Quid est ergo, quòd iste blasphemus hæc tanquam cōtraria veteri Testamento de nouo colligit, aut vtrasque literas nescius, aut vt decipiat imperitos se scire dissimulans? A quo tamen si quæratur, vtrum nō reddat * malum pro malo, qui pro cibo nō accepto in ignem mittit æternum, profectò turbabitur, & admonebitur incomparabiliter esse mitius, oculum * pro oculo, dentem pro dente homini auferre, vbi mensura vindictæ modum non transit iniuriæ: quam propter nō exhibitam humanitatem tantam rependere seueritatem, vbi transitoria est culpa, & finem nō habet pœna. Atque ita discet, si peruicax non est in vtroque Dei vnius testamento, & amandam bonitatem, & timendam seueritatem. *Tom. 6. contra aduers. leg. & prophet. lib. 1. cap. 17.* Si ergo salubriter nō solùm bonitatem, verùm etiam seueritatem Dei sancta scriptura commēdat, quoniā & amatur Deus vtiliter & timetur. Vnde Apostol⁹ eodem loco vtrumque cōmemorat, dicens: * Vides ergo bonitatem & seueritatem Dei: quid est, quod iste insanus & præceps cum Christianum esse se iactet, hoc reprehendit in Deo prophetarum, quod in Deo inuenit Apostolorum, quoniam idem Deus est & illorum & istorum?

Matt. 25.

Qui rectè colit Deum, vnius Dei in vtroq; testamēto & diligit bonitatē, & metuit seueritatē.

Rom. 12.

Exod. 21. Deute. 19. Leuit. 24. Matth. 5.

Rom. 11.

istorum? Quod autem de illo cōmemoraui, quem pigrum seruum * misit in tenebras exteriores, seueritas est Dei, vbi nec futurorum improuid⁹ dicitur, quia tali pecuniam suam credidit: nec impotens, quia quem vt benè ageret non ipse rexit, ipse correxit, nec æmulus ac malitioſus, quod à luce separatum in tenebras misit. Hoc de omnibus pœnis hominum, quæ leguntur in propheticis libris inflictę fuisse peccantibus, debet fidelis lector aduertere. Hoc ergo etiam * de diluuio. Neque enim Dominus Iesus non tale aliquid futurum, in suo prænunciauit aduentu, quando ait: * *Sicut in diebus Noë manducabant & bibebant, nouellabant, ædificabant, nubebant, vxores ducebant, venit diluuium, & perdidit omnes, sic erit & aduentus filij hominis.* Hoc & de obduratione * cordis Pharaonis. Neque enim noui Testamenti literæ nō dicunt de quibusdam: * *Tradidit eos Deus in reprobam mentem, vt faciant, quæ non cōueniant.* Hoc de spiritu mendaci, quem Deus, qui benè vtitur etiam malis, iustissimo iudicio ad impium regem decipiendum misit, sicut Michæas prophęta * sibi in visione prophetica demonstratum esse testatur. Neque enim dubitauit tale aliquid dicere Apostolus Paulus, cùm se sciret verissimè dicere, vbi ait: † *Mittet illis Deus operationē erroris, vt credant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.* Hoc est de facto per Mosen, cui Deus dixit: † Accipe omnes duces populi, & victima illos Domino contra Solem, hoc est, in manifesto per diem, vel quod factum idolum Moses ita vindicauit, vt nec proximo suo quisque parceret, ferro perimens impios. Neque enim & Dominus Iesus non dixit: † Eos autem qui noluerunt me regnare sibi, adducite, & interficite coram me: vbi profectò, quia mortem significat animarum, magis est vtique illa fidelibus horrenda & metuenda, quàm corporum. Vnde idem Dominus dicit: † Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius eum timete, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. *Ibidem, cap. 16.*

Matth. 25.

Genes. 7.

Matt. 24. Luc. 17.

Exod. 4. 7. 8. 9. &c.

Rom. 1.

Mich. 3.

†*2. Thess. 2.*

†*Num. 25.*

†*Luc. 19.*

†*Matt. 10. Luc. 12.*

VIII. *Præcepta morum Testamenti veteris abrogata non esse.*

Per gratiam noui testamẽti, præcepta veteris legis, quæ reos antea homines faciebant, implentur.

DE præceptis & Sacramentis veteris Testamenti sæpè ac multa iam diximus, vt intelligeretur aliud ibi fuisse, quod per gratiam noui Testamenti faciendo donaretur implendum: aliud quod per veritatẽ patefactam remouendo demõstraretur impletum: cũ Dei & proximi dilectione susciperetur legis perficiẽda præceptio, circuncisionis autem atque aliorum illius temporis Sacramentorũ cessatione, ostenderetur legis persoluta promissio. Præceptum quippe reos faciebat ad desiderãdam salutem: Promissum autem figuras celebrabat ad expectandum Saluatorem: vt per aduentum noui testamenti illos liberaret gratia donata, illas auferret veritas reddita. Ipsa enim lex † per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Gratia scilicet, vt data indulgentia peccatorum, quod præceptum erat ex Dei Dono custoditetur: veritas autem, vt ablata obseruatione vmbrarum, quod promissum erat, ex Dei fide præsentaretur. *To. 6. contra Faustum Manich. lib. 22. cap. 6.*

† *Ioan. 1.*

Ex triplici legis parte constat quid in ea abrogatum, & quid adhuc obseruandũ sit. Dictum Christi: Lex vsque ad Ioannem, nõ da tota lege intelligitur.

Legis quidem nomen vnum est, sed tripartitam habet intelligentiam. Prima enim pars legis de Deo est. Sic enim lex ab electione dicta est, vt de multis quid eligas scias. Inter errores ergo positi acceperunt, vt eligant verũ, id est, reprobato Diabolo eligant Deum. Secunda autem legis pars hæc est, quæ præceptis continetur, quæ sic incipit, Honora patrẽ & matrẽ. Tertia verò in neomeniis & in sabbato est, & in escis discernendis ac eligẽdis, & in circuncisione, & in hostiis pecudũ offerendis. Hanc itaque legem dicit (*Christus*) vsque ad Ioannẽ, nõ vltra seruandã. Sic enim data est, vt cõpleto tempore cessaret. Nec enim fuit ab initio, sed ex causa data ad tempus est, vt adueniente saluatore cessaret lex. Ergo de Deo manet tam lex præceptorum, quàm natura eius. *To. 4. quæst. noui testa. q. 15.*

Quædam in scripturis posita sunt, vt tantum sciantur & credantur: quædã verò vt simul etiam obseruentur & fiant.

Quis ignorat scripturis sanctis, id est, legitimis Propheticis, Euãgelicis & Apostolicis, auctoritate canonica prædictis, quædã sic esse posita, vt tantùm scirẽtur & crederẽtur: vt est * quòd in principio fecit Deus cælũ & terram: Et, * quòd in principio erat verbũ: & quæcunque facta diuina vel humana tantũmodo cognoscẽda narrãtur. Quædã verò sic esse iussa, vt obseruarẽtur & fierẽt, vel prohibita ne fierẽt, vt est: *Honora patrẽ & matrem*: Et, *Non mœchaberis*. Horũ autẽ quæ iubẽdo & vetãdo scripta sunt, alia sunt Sacramẽtorum velata mysteriis, quæ multa veteris testamẽti populo illi faciẽda mãdata sunt: neque à populo Christiano nunc fiunt, sed tantũmodo intelligẽda requirũtur, atq; tractantur: sicuti est sabbatũ ad visibilẽ vacationẽ, sicut azyma in pane sine fermẽto, pascha in occisione, sicut tot genera sacrificiorũ, ciborúmq; vitandorũ, & neomeniæ, & annuæ solennitates, quas obseruãt nũc vsq; Iudæi: & illæ iustificationes, quæ nõ ad opera iustitiæ propriæ pertinẽt, sed aliquid significare intelliguntur. Quis enim Christianus septimo anno cogitur seruum reddere libertati, & si discedere ille noluerit, eius auriculã * subula pertũdere ad postẽ: & cætera huiusmodi? Alia verò etiã nunc facienda sunt, si faciẽda præcepta sunt, nec facienda si prohibita. Qualia sunt illa quæ dixi: * *Honora patrem & matrem*: Et, *Non mœchaberis*. De his igitur, quę ita sunt posita in literis sacris, vel iubẽdo, vel vetãdo, vel sinendo, vt etiã nũc, id est, tẽpore noui testamẽti ad vitã piam exercendã morésq; pertineãt, hoc opus cõponere aggressus sũ. *To. 3. præf. in spec.*

* *Ioan. 1.*
* *Exod. 20. Deut. 5. Matth. 15. Mar. 7. 10. Ephes. 6.*
Cærimonialia antiquæ legis abrogata.
* *Exod. 21. Deut. 15.*
Moralia veteris legis etiam nunc, id est, tẽpore noui testamenti obseruanda.
* *Exod. 20. Deut. 5. Matt. 15. Mar. 7. 10. Ephes. 6.*

Iudęo dicẽti mihi, cur tenes vetus Testamentũ, cuius præcepta nõ seruas? respondeo: Seruari à Christianis etiã ex ipsis libris præcepta vitæ agendæ: præcepta verò vitæ significandę tunc rectè obseruata, cùm prænunciabãtur ista, quæ nũc reuelata sunt. Quapropter etiam ipsa sic non obseruo ad religionem, vt teneam tamen ad testificationem, sicut & promissa carnalia, quæ ibi continentur: vnde propriè vetus dicitur testamentum. *To. 6. lib. 10. contra Faust. Manich. cap. 2.*

Quæ præcepta veteris legis seruãda Christianis, & quæ non obseruanda.
* *Exod 20. In veteri & nouo testamento, nec sacramenta, nec promissa eadem, sed præcepta fere eadem.*

Si discernimus duo testamenta, vetus & nouum non sunt eadem Sacramenta, nec eadem promissa, eadem tamen pleraque præcepta. Nam, non * occides, non mœchaberis, non furaberis, honora patrem & matrem, non falsum testimonium dixeris, & non concupisces res proximi tui, & non concupisces vxorem

* *Matt.19. Matt.10. Luc.18.* proximi tui,& nobis* præceptum est, quisquis ea non obseruauerit,deuiat,nec omnino dignus est,qui accedere mereatur montẽ sanctum Deide quo dictũ est: * *Quis habitabit in tabernaculo tuo,aut quis requiescet in monte sancto tuo?innocens* manibus & mũdo corde. Et paulò pòst.* Discussa ergo præcepta, aut omnia eadem inueniuntur,aut vix aliqua in Euangelio,quæ non dicta à prophetis.-Præcepta eadem,sacramenta non eadem, promissa non eadem.Quare præcepta eadem?quia secundùm hæc Deo seruire tenemur. *To.8.in Psal.73.*

Iustitiæ post acceptã misericordiã, si non seruetur, nihil nobis proderit indulgẽtia.

Non ergo quia misericordia præferenda est,cõtemnenda putetur iustitia,cuius reuerẽtia si non esset, ipsa misericordia fructum non haberet. Nisi autem hanc seruauerint post acceptam misericordiam, nihil illis proderit indulgentia.Nam dixit lex, * Non facies tibi idolum,neque adoraueris quæ in cœlo sursum sunt,& quæ in terra deorsum,& non peierabis,& honora patrem & matrem, & non occides, neque fornicaberis, neque furtum facies,nõ dices falsum testimonium,neque concupisces quicquam proximi tui,Nunquid hęc cessasse dicenda sunt?Absit.Sine his enim quis poterit vel in hac vita idoneus iudicari ? Ac per hoc cætera cessauerunt,quæ suprà diximus, neomenia, sabbata, lex escarum,sacrificia,circuncisio,&c. *To.4.quæst. vet. & noui testamenti,q.69.*

* *Exod.20. Deut.5.*

IX. *Quo sensu Christiani dicantur mortui legi, vel non esse sub lege.*

† *Gal.5.* SI spiritu (*inquit Apostolus*†) ducimini,nõ estis sub lege, vtique lege quæ timorem incutit, non tribuit charitatem,quæ charitas Dei † diffusa est in cordibus nostris,non per legis literam, sed per spiritũ sanctum, qui datus est nobis.Hæc est lex libertatis,non seruitutis,quia charitatis vtique, non timoris. De qua & Iacobus Apostolus ait:† *Qui autem perspexerit in legẽ perfectam libertatis:* vnde & ille non quidem iam lege Dei terrebatur vt seruus,sed cõdelectabatur† ei secundùm interiorem hominem. ET *paulò pòst*. In quantum quisque spiritu ducitur,non est sub lege, quia in quantum condelectatur legi Dei,non est sub legis timore,quia

† *Rom.5.*

† *Iac.1.*

† *Rom.7.*

Esse sub lege, est non condelectari legi.

timor tormentum habet, non delectationem. *Tom.7. de nat.& grat.cap.57.*

Dei, sed legis timor torqueri.

In lege Domini fuit volũtas eius,& in lege eius meditabitur die ac nocte.) *Iusto non est lex posita*, vt dicit Apostolus, † sed aliud est esse in lege, aliud sub lege. Qui est in lege secundùm legem agit, qui est sub lege secundũ legẽ agitur. Ille ergo liber est,iste seruus. Deinde aliud est lex quæ scribitur & imponitur seruienti : aliud lex quæ conspicitur ab eo, qui non indiget literis. *Tom.8.super Psalm.1.versu primo.*

† *1.Tim.1.*

Aliud est esse sub lege, aliud in legẽ.

Non sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quæ id quod lex iubet,faciens nos amare,potest liberis imperare. *Tom. 4.de continentia,cap.3.*

Idẽ præceptũ timentibus lex est,amãtibus gratia est.

Vsitatius vocatur lex,quãdo minatur & terret & vindicat. Itaque idẽ præceptum timentibus lex est,amantibus gratia est. Inde est illud in Euangelio: Lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Eadem quippe lex,quę per Mosen data est,vt formidaretur, gratia & veritas per Iesum Christum facta est,vt impleretur. Sic ergo dictũ est: †mortui estis legi. *Tom.4.ad Simplicianum,lib.1.q.1.prope finem.*

† *Ioan.1.*

† *Rom.7.*

Quadruplex actio hominis.

Prima actio (*hominis*) est ante legem, cùm peccatum ignoramus,& sequimur carnales concupiscentias. Secunda sub lege est actio, cum iam prohibemur à peccato,& tamen eius consuetudine victi peccamus,quoniam nos nondum adiuuat fides,tertia actio est, quãdo iã plenissimè credimus liberatori nostro, nec nostris meritis aliquid tribuimus,sed eius misericordiam diligẽdo,iam non vincimur delectatione consuetudinis malę, cùm nos ad peccatum ducere nititur,sed tamen adhuc eam interpellãtem patimur, quãuis ei non credamus. Quarta in pace,cũ omnino nihil est in homine quod resistat spiritui,sed omnia sibimet concorditer vnita & connexa, vnũ aliquid firma pace custodiũt. Quod fiet, cùm mortale† hoc induerit immortalitatem. ET *infrà*. In prima actione, quæ est ante legem, nulla pugna est cum voluptatibus seculi. In secunda,quæ est sub lege,pugnamus, sed vincimur. In tertia pugnamus & vincimus. In quarta nõ puguam',

† *1.Cor.15.*

sed æterna & perfecta pace requiescimus. Subditur enim nobis quod inferius nostrum est &c. *Tom. 4. 83. quæstionũ. q. 66. Eandẽ distinctionem habes in expos. quarundam propos. ex epistola ad Romanos, prop. 13.*

Magna mihi videtur quæstio, quid sit esse sub lege sic, quemadmodum Apostolus culpa. Neque enim propter circuncisionem hoc eum arbitror dicere: aut illa sacrificia, quę tunc facta à patribus, nunc à Christianis non fiunt, & cærera huiusmodi, sed hoc ipsum etiam, quod lex iubet: * *Non concupisces*: quod fatemur certè Christianos debere obseruare, atque euengelica maximè illustratione prædicari. Legem dicit* esse sãctam: & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Deinde subiungit. Quod ergo bonum est, mihi factum est mora? Absit. Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, vt fiat supra modum peccans peccatũ per mãdatum. Quod autem hîc dicit, peccatum per mandatum fieri supra modum, hoc alibi ait* *Lex subintrauit, vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia.* Et alibi, cùm superius de dispensatione gratiæ loqueretur, quod ipsa iustificet, velut interrogans ait:* Quid ergo lex? Atque huic interrogationi continuè respondit: Prævaricationis gratia posita est, donec veniret semen, cui promissum est. Hos ergo damnabiliter dicit esse sub lege, quos reos facit lex nõ implentes legem, dum non intelligendo gratiæ beneficium, ad facienda Dei præcepta, quasi de suis viribus superba elatione præsumũt. *Plenitudo* enim legis charitas. charitas* verò Dei diffusa est in cordibus nostris*, non per nos ipsos, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Tom. 2. epist. 19. ad Hierusalem.*

* *Exod. 20. Deut. 5. Rom. 13.*
* *Rom. 7.*
* *Rom. 5. Matth. 11.*
* *Gal. 3.*
Sub lege sũt, quos reos facit lex, nõ implentes legẽ, eò quòd gratia negletu, de suis viribus præsumant.
* *Rom. 13.*
* *Rom. 5.*

X. Vtriusque pariter Testamenti finem esse charitatem.

Quicquid salubriter mente concipitur, vel ore profertur, vel de qualibet diuina pagina exsculpitur, non habet finem, nisi charitatem. *Tom. 8. præfa. in Psal. 140.*

Totam magnitudinem diuinorum eloquiorum & latitudinẽ secura possidet charitas, qua Deum proximúmque diligimus. Docet enim nos cęlestis vnus magister, & dicit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua: & diliges proximum tuũ tanquã teipsum. In his duobus præceptis tota lex pẽdet & Prophetæ.* Si ergo nõ vacat omnes paginas sanctas perscrutari, omnia inuolucra sermonũ euoluere, omnia scripturarum secreta penetrare, tene charitatem, ibi pendent omnia: ita tenebis, quod ibi didicisti, tenebis etiam quod nondum didicisti. Si enim nosti charitatẽ, aliquid nosti, vnde & illud pendet, quod fortè nõ nosti. Et in eo quod in scripturis intelligis, charitas patet: in eo quod nõ intelligis, charitas latet. Ille itaque tenet & quod patet & quod latet in diuinis sermonibus, qui charitatẽ tenet in moribus. *Tom. 9. de laudibus charitatis. Citatur sermo hic à venerabili Beda Augustini nomine in epistolam priorem ad Timotheum. Et est in indiculo Posidonij. In sententiis etiam à B. Prospero ex eodem quædam depromuntur. Lapsus igitur Erasmus est in huius Tractatus censura.*

Deut. 6. Matth. 22. Marc. 12. Luc. 10.
charitas in Deũ & proximum omnium scripturarũ plenitudo.

Intelligatur Legis & omnium diuinarum scripturarum plenitudo* & finis esse dilectio rei, qua fruendum est, & rei, quæ nobiscum ea re frui potest, quia vt se quisque diligat, præcepto non est opus. *Et paulò pòst*: Quisquis igitur scripturas diuinas, vel quamlibet earum partẽ intellexisse sibi videtur, ita, vt eo intellectu non ædificet geminam istam charitatem Dei & proximi, nondum intellexit. *Tom. 4. de doctrina Christ. lib. 1. cap. 35. & 36.*

* *Rom. 13.*
Omnis scripturarũ expositio sincera charitatẽ ædificare debet.

Multa sunt in scripturis sanctis diuina præcepta, quæ omnia commemorare nimis operosum est. Sed Dominus, qui verbũ * cõsummans & breuiãs fecit super terrã, in duobus præceptis* dixit legẽ Prophetásque pendere: vt intelligeremus quicquid aliud diuinitus præceptum est, in his duobus habere finem, & ad hæc duo esse referendum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mẽte tua: & diliges proximum tuum tanquam teipsum. In his*, inquit, *duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ.* Quic-

* *Rom. 9.*
* *Matt. 22.*
Matt. 22. Marc. 12. Luc. 10.

quid ergo Dei lege prohibemur, & quicquid iubemur facere, ad hoc prohibemur & iubemur, vt duo ista cõpleamus. Et fortè generalis prohibitio est, † *Non concupisces*, & generalis iussio, *Diliges*. Vnde breuiter & Apostolus Paulus quodam loco † vtrunque complexus est. Prohibitio enim est, Nolite conformari huic seculo: Iussio autem, sed renouamini in nouitate mentis vestræ: Illud pertinet ad non cõcupiscere, hoc ad diligere: Illud ad continentiã, hoc ad iustitiam: Illud ad declinandum à malo, hoc ad faciendum bonũ. Nõ concupiscẽdo enim vetustate exspoliamur, & nouitate induimur diligẽdo. *To.7. de perf. iust. con. Celestiũ, resp. of. 11.*

† *Exod.* 20. *Deut.* 5. *Rom.* 7. 13. † *Rom.* 12.

† 1. *Tim.* 1.

Omnia præcepta diuina referũtur ad charitatem, de qua dicit Apostolus: † *Finis autem præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Omnis itaque præcepti finis est charitas, id est, ad charitatẽ refertur omne præceptũ. Quod verò ità fit vel timore pœnæ, vel aliqua intẽtione carnali, vt nõ referatur ad illã charitatem, quam diffundit † Spiritus sanctus in cordibus nostris, nõdum fit quemadmodum fieri oportet, quanuis fieri videatur. Charitas quippè ista Dei est & proximi: & vtique in his duobus præceptis † tota lex pendet & Propheræ. Adde Euangelium, adde & Apostolos: non enim aliunde vox ista, *finis † præcepti est charitas: & † Deus est charitas.* Quæcunque ergo mandat Deus, ex quibus vnum est: *Non mœchaberis*: & quæcũque non iubentur, sed speciali consilio monentur, ex quibus vnum est: † *Bonum est homini mulierẽ non tangere*: tunc rectè fiunt, cum referuntur ad diligẽdum Deum & proximum propter Deum *To.3. in Enchir. cap.* 121.

† *Rom.* 5.

Ex duobus præceptis charitatis pẽdet lex & Prophetæ, Euãgelij & Apostoli.

† *Matt.* 22. † 1. *Tim.* 1. † 1. *Ioan.* 4. † *Exod.* 20. *Deut.* 5.

Distinguũtur ergo à præceptis cõsilia et vtraque ad charitatem referẽda sunt.

† 1. *Cor.* 7.

Ex his facilè intelligere est, quãtopere fallãtur illi, qui fidem charitate præstãtiorem, imò eius formam & animam esse nugãtur. Sequeretur enim in fide potius, quã charitate plenitudinem & finem diuinarum scripturarum consisteremisi fortè finis ignobilior sit iis, quæ propter ipsum vel sunt, vel facta sunt, vel etiam charitas christi ac beatorum informis & exanimis sit, quòd fidem non habeat adiunctam.

XI. Euangelica gratia, quæ est charitas diffusa in cordibus nostris, legem impleri.

CVr liberati sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita vt seruiamus † in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ, si lex bona est? Quoniam lex litera est eis, qui non eam implent per spiritũ charitatis, quò pertinet Testamentum nouum. Itaque mortui peccato, liberantur à litera, qua detinentur rei, qui non implent, quod scriptum est. Lex enim quid aliud, quàm sola litera est eis, qui eam legere nouerunt, & implere non possunt? Non enim ignoratur ab eis, quibus conscripta est, sed quoniam in tantũ nota est, in quantum scripta legitur, non in quãtum dilecta perficitur, nihil est aliud talibus nisi litera, quæ litera non est adiutrix legentium, sed testis peccantium. Ab eius ergo damnatione liberantur, qui per spiritum innouantur, vt iam non sint obligati literæ ad pœnam, sed intellectui per iustitiam copulati. Inde est illud: * *Litera occidit, spiritus autem viuificat.* Lex enim tantũmodo lecta, & non intellecta, vel non impleta, vtique occidit, tunc enim appellatur litera. Spiritus autem viuificat, quia plenitudo † legis est charitas, quæ fusa * est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Rom.* 4. *ad Simplic. lib.* 1. *quæst.* 1. *in fine.*

† *Rom.* 7.

Lex nihil nisi litera est eis, qui eam legere nouerunt, & implere non possunt.

Qui per spiritum innouãtur, à legis damnatione liberantur, & eius intellectui per iustitiam copulantur.

Nemo potest legem implere per legem. Plenitudo † enim legis charitas. Charitas * autem Dei non per legem diffusa est in cordibus nostris, sed per spiritũ sanctum, qui datus est nobis. Proinde per legem gratia demonstratur, vt lex per gratiam compleatur. *Tom.* 3. *de gratia Christi contra Pelag. cap.* 9.

Miro quodam modo, sed tamen vero, iustitiam legis non implet iustitia quæ in lege est, vel ex lege, sed quæ in spiritu gratiæ. Iustitia quippè legis impletur in eis, sicut scriptum est: † Qui non secundùm carnẽ ambulant, sed secundùm spiritum. *To.7. contra duas epist. Pelag. lib.* 3. *cap.* 7.

* 2. *Cor.* 3. † *Rom.* 13. * *Rom.* 5. † *Rom.* 13. * *Rom.* 5. † *Rom.* 8. * *Rom.* 5.

Lex reos tenebat occidente litera, dum præceptum non impleretur, antequã viuificaret spiritus: quia charitas Dei, quæ præceptum implet, diffunditur in cordi-

bus nostris. *Tom.2.epist.120.cap.4.ad Honoratum.*

†1.Cor.15. Virtus peccati †lex. Prohibitio enim peccati quod est lex, auget profectò desiderium peccandi: quod non extinguitur, nisi contrario desiderio rectè faciendi, vbi fides* per dilectionem operatur. Hoc autem non præstat litera iubens, sed spiritus iuuans: non lex ergo, sed gratia, non vetus Testamentum in seruitutem generans, quod est Agar, sed nouum, in quo non sunt † ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit. *Tom.6.contra aduersf.leg.& prophet.lib.2.cap.7.*

*Gal.5.

†Gal.4.

Legem volunt intelligi gratiam: vt scilicet à Domino Deo adiutoriũ cognitionis habeamus: quo ea quæ facienda sunt, nouerimus: nõ inspirationem dilectionis, vt cognita sancto amore faciamus, quæ propriè gratia est. *Tom.7.contra duas epist.Pelag.lib.4.cap.5.*

Spiritꝰ sancti operatione fit vt lex Dei obediendo & diligendo teneatur.

Lex Dei atque doctrina, quanuis sancta & iusta & bona, tamen occidit, si non viuificat spiritus, per quem fit, non vt audiendo, sed vt obediendo, neque vt lectione, sed vt dilectione teneatur. *Tom.2. epist.107. ad Vitalem, circa medium.*

Superbos multum sibi tribuentes, mandati sancti & iusti & boni adiectio, reos etiam pręuaricationis effecerat: vt eo modo humiliati, discerent ad gratiam pertinere per fidem, vt iam non essent legi subditi per reatum, sed legi sociati per iustitiam. *Et paulò post.* Ecce quod est: * *Non veni legem soluere, sed adimplere.* Quia lex superbos etiam pręuaricationis reatu deuinxit, augendo peccatum, cùm iubet quod implere non possunt: ipsius legis impletur iustitia per gratiam spiritus in eis, qui discunt à Christo mites † esse atque humiles corde. *Tom.6.contra Faustum Manich.lib.19.cap.7.*

*Matt.5.

†Matt.

Lex enim posita est in veteri Testamento, quæ conuinceret transgressores, quæ subintrauit,* vt abundaret delictum. Non enim implebatur timore, quæ non impletur nisi charitate. Et ideò dicitur opus Dei, quia Deus legem constituit, Deus conscripsit: nullum opus hominis, quia homo Deo non obtemperauit, & eũ potius reum lex fecit. In secundis autẽ tabulis homo per adiutoriũ Dei tabulas fecit atque cõscripsit, quia noui Testamẽti charitas legem fecit. Vnde dicit Dominus:

*Rom.5.

* *Non veni legẽ soluere, sed adimplere.* Dicit autẽ Apostolus: *Plenitudo legis charitas: & fides, quæ per dilectionẽ operatur.* Factum est itaque homini facilè in nouo Testamento, quod in veteri difficile fuit habẽti fidem, quæ per dilectionem" operatur: Atque illo digito Dei, hoc est, Spiritu Dei intus eam in corde scribente, non foris in lapide. Vnde dicit Apostolus: † Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, quoniam charitas Dei, qua veraciter impletur præceptum, diffusa "est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Tom.4 super Exod.quæst.166.*

*Matt.5.
"Rom.13.
†Gal.5.
"2.Cor.5.

Charitate Dei diffusa in cordibus nostris, veraciter impletur præceptum.

Id agit gratia vt dilectione impleãtur mandata Dei, quæ timore nõ poterant. Gratia *quippè Dei diffunditur charitas in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis, propter quod ipse Dominus dicit: " Nõ veni legẽ soluere, sed adimplere. Et idẽ Apostolꝰ: †Plenitudo legis charitas est. *To.8.in Psa.118.cõc.26.*

*Rom.5.

"Matt.5.
†Rom.13.

Sic videt (*Ecclesia*) non reprehendi legem, cùm dicitur." *Litera occidit, spiritus autẽ viuificat*, sicut nõ reprehenditur scientia cùm dicitur: * *Scientia inflat, charitas verò ædificat.* Nã vtique ipse dixerat, scimus quia omnes scientiã habemus: & tunc adiungit: Scientia inflat, charitas verò ædificat. Vt quid ergo habebat ipse quo inflaretur, nisi quia cum charitate non solùm non inflat scientia, sed etiam firmat? Ita litera cùm spiritu, & lex cùm gratia, iam non eo modo litera & lex appellatur, sicut per seipsam cùm occidit abundante delicto. *Et paulò post.* Eadem quippè lex quæ per Mosen" data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, cùm accessit literæ spiritus, vt inciperet impleri iustitia legis, quæ non implera reos etiam prævaricatione faciebat. *Tom.6.contra Faustum, lib.15.cap.8.*

"2.Cor.3.
*1.Cor.8.

Litera cum spiritu non appellatur litera.

Lex cũ gratia non appellatur lex sicut per se sumpta.

Quomodo eadem lex per Mosen data, fiat gratia & veritas per Iesum christum facta.

Legẽ veteris Testamenti nos aiunt (*Pelagiani*) dicere non ob hoc datam fuisse, vt iustificaret obedientes, sed vt grauior fieret causa peccati. Prorsus non intelligũt, quid de lege dicamus, quia id quod dicit Apostolus, †quem non intelligũt, dicimus: Quis enim dicat, non iustificari eos, qui sunt legi obedientes, quando si non iustificarentur, non possent esse obedientes? Sed dicimus lege fieri, vt Deus quid fieri velit, audiatur: gratia

"Ioan.1.
†Rom.5.

verò fieri, vt legi obediatur. Non enim auditores legis
† *Rom.2.* ait Apostolus, † iusti sunt apud Deum, sed factores le-
Iac.2. gis iustificabuntur. Lex ergo auditores iustitiæ facit,
gratia factores. *Et paulò post.* Non sunt itaque liberi
filij, qui legem acceperunt literæ, qua possent non so-
lùm peccatores, verumetiam prævaricatores insuper
demonstrari, sed qui spiritu gratiæ, quo lex ipsa san-
* *Rom.7.* cta* & iusta & bona possit impleri. Ecce quod dicimus
intendant, & non contendant: illuminentur, & non
calumnientur. *To.7.contra duas epist. Pelag.lib.3.cap.2.*

Dicimus hanc esse intentionem legis arguentis, vt
propter illa quæ perperam fiunt, confugiatur ad gra-
tiam Domini miserantis, velut pædagogo concluden-
te in eadem fide, quæ postea reuelata est, vbi & remit-
tantur, quæ malè fiunt, & eadem gratia iuuante non
fiant. *Tom.7.de nat. & grat.cap.12.*

XII. *Quomodo intelligendum illud Apostoli: Plenitudo autem Legis charitas.*

VEni ad Christum, vides inde finem omnis cõsum-
mationis. Quis est iste finis? Paulum interroga,
†1.*Tim.1.* † *Finis autem præcepti est charitas, de corde puro, & con-*
scientia bona, & fide non ficta. Alio loco: * *Plenitudo au-*
tem legis charitas. Quid tam finitum & terminatum,
quàm plenitudo? Etenim fratres, finem posui laudabi-
liter, nolite putare cõsumptionem, sed consummatio-
nem: aliter enim dicitur, finiui panem: aliter, finiui tu-
nicam: finiui panem manducando, finiui tunicam te-
xendo: & ibi finis sonat, & illic finis sonat: sed tamen
panis finitur, vt consumatur, tunica finitur, vt consum-
metur: panis finitur, vt non sit, tunica finitur, vt perfe-
cta sit. *To.9.in Epist.Ioan.Tract.10.*

†1.*Tim.1.* Finis enim præcepti † est, dixit. Quid est finis præ-
charitas finis præcepti, nõ cõsumẽs, sed consum-mans & perficiens.
cepti? quo perficiuntur præcepta, non quo consumũ-
tur. Aliter enim dicimus finitus est cibus: aliter dici-
mus, finita est tunica, quæ texebatur: finitur, vt perfe-
cta sit. Et hîc finis dicitur & ibi. Nõ ergo hîc finẽ præ-
cepti dixit, quo quasi pereant præcepta, sed quo perfi-
ciantur & consummentur, nõ consumãtur. Finis ergo
1.Tim.1. propter tria illa: Finis, inquit, *præcepti est charitas de

corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. *To.8.*
in Psal.31.in Præfat.

Quòd Dominus dicit: † In his duobus præceptis to- † *Matt.22.*
ta lex pendet & Propheræ: Pendet dixit, id est, illò re-
fertur, ibi habet finẽ. *Tom.4.quæst. Euang.lib.1.ca.33.*

Quod autem dicit: † Qui enim diligit proximum, † *Roma.13.*
legem impleuit, ostendit consummationẽ legis in di-
lectione positã, id est, in charitate. Vnde & Dominus
† in illis duobus præceptis totam legem pẽdere dicit, † *Matt.22.*
& omnes prophetas, id est, in dilectione Dei & proxi-
mi. Vnde & ipse, qui legem † venit implere, dilectionẽ † *Matth.5.*
donauit per Spiritum sanctum, vt quod antea timor
implere non poterat, charitas postmodum impleret.
Inde est & illud eiusdem Apostoli? Plenitudo autem † *Roma.13.*
legis charitas. Et illud: † Finis autem præcepti est cha- † *1.Tim.1.*
ritas, de corde puro, & conscientia bona, & fide nõ fi-
cta *Tom.4.Expositione quarundam propositionũ ex Epistola ad Roma.propos.75.*

Lex impletur, dum non cupiditate rerum tempora-
lium, sed charitate illius, qui præcipit, fiũt, quæcũque
præcepit. *Tom.4.de Catechizand.rud.cap.22.*
Plenitudo * legis est charitas, quia per charitatem † *Roma.13.*
lex impletur, non per timorem. In tantum enim fiunt
mandata iustitiæ, in quantum adiuuat Spiritus gratię.
Tom.3.lib.sent.senten.223.

Lex adducit ad fidẽ, fides impetrat spiritum largio- † *Roma.5.*
rem, diffundit † spiritus charitatem, implet charitas le- *Charitas legem implet*
gem. *Et paulò post.* Ne litera sine spiritu occidat, spiri-
tus viuificans credentibus & inuocãtibus datur, cha-
ritas † verò Dei diffunditur in cordibus nostris per † *Rom.5.*
Spiritum sanctũ, qui datus est nobis, vt fiat quod idẽ
Apostolus dicit: † Plenitudo legis charitas. Ita bona
est lex illi, qui ea legitimè vtitur. Vtitur autem legiti-
mè, qui intelligẽs quare sit data, per eius cõminatio-
nem cõfugit ad gratiam liberantem. *Tom.2.Epist.144.*
ad Anastasium.

Nesciunt (*Manichæi*) quomodo adimpleat legem,
qui sic viuit, vt lex præcepit. *Plenitudo enim legis cha-* † *Roma.13.*
ritas: sicut dixit † Apostolus. Istam charitatem Domi-
nus exhibere & donare dignatus est, mittendo fideli-

bus suis Spiritũ sanctum. Vnde item dicit idem Apostolus: * *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et ipse Dominus * *In hoc scient omnes, quia discipuli mei estis, si vos inuicem diligatis.* Impletur ergo lex, vel cùm fiunt, quæ ibi præcepta sunt, vel cùm exhibẽtur, quæ ibi prophetata sunt. *Lex enim * per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Ipsa lex cùm impleta est, gratia & veritas facta est, gratia pertinet ad charitatis plenitudinem, veritas ad prophetiarum impletionem, & quia vtrunque per Christum, ideò non venit soluere * legem, sed adimplere. *Tom. 6. contra Faust. Manichæ. lib. 19 cap. 6.*

** Rom. 5.*
** Ioan. 13.*
** Ioan. 1.*
Lex cũ impletur, fit gratia & veritas.
** Matth. 5.*

Dilectio sola discernit inter filios Dei & filios Diaboli: signẽt se omnes signo crucis Christi, respondeãt omnes, Amen: cantent omnes Halleluia, baptizentur omnes, intrent Ecclesias, farciant parietes basilicarũ: nõ discernũtur filij Dei à filijs diaboli, nisi charitate. Qui habent charitatem, nati * sunt ex Deo: qui non, nõ sunt nati ex Deo. Magnũ iudiciũ, magna discretio. Quicquid vis habe: hoc solũ si non habeas, nihil tibi prodest. Alia si nõ habeas, hoc habe: & implebis legẽ. Qui enim * diligit alterum, impleuit legem, ait Apostolus, & plenitudo legis charitas. Puto margaritã esse illam, pro qua homo negociator describitur in Euangelio, * qui inuenit eam margaritã, & vendidit omnia quæ habebat, & emit eã. Hæc est margarita preciosa, charitas, sine qua * nihil tibi prodest, quodcunque habueris: quam si solam habeas, sufficit tibi. *Tom. 9. in Euangel. Ioannis, Tract. 5.*

Non discernuntur filij Dei à filijs diaboli, nisi charitate.
** 1. Ioan. 4.*
** Roma. 13.*
** Matt. 13.*
** 1. Cor. 13.*
** Matth. 5.*

Vides quàm sit aliter intelligendum quòd ait. † Nõ se venisse legem soluere, sed adimplere: scilicet, vt nõ quasi semiplena istis verbis integraretur, sed vt quod litera iubente propter superborum præsumptionẽ non poterat, suadente gratia propter humilium confessionem impleretur opere factorum, non adiectione verborum. *Fides enim* sicut Apostolus ait: * *per dilectionem operatur.* Vnde idem dicit: * *Qui enim diligit alterum, legem impleuit.* Istam charitatem, quia veniẽs Christus per Spiritum sanctũ, quẽ promissum misit, in manifestatione donauit, qua sola charitate iustitia legis posset impleri: propterea dixit † *Non veni soluere legem, sed adimplere.* Hoc est nouum testamentum, quod huic dilectioni hæreditas regni cœlorũ promittitur, quod in figuris veteris Testamẽti pro temporum distributione tegebatur. Vnde idem dicit: * Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. *Tom. 6. contra Faustum Manich. lib. 19. cap. 27*

** Galat. 5.*
** Roma. 13.*
** Matth. 5.*
** Ioan. 13.*

Quis nõ videat, studiose Lector, imperitas atque ineptas hæreticorum speculationes? Non possumus, inquiunt, nos legem implere, quandiu hîc viuimus, sed vnus Christus legem pro nobis impleuit, cuius impletio dum imputatur nobis per fidem, reputamur etiam nos legem impleuisse. Ergo Christi tantùm aut bearum charitas, legis finis vel plenitudo dicenda fuerat: nunc verò cùm charitas illa, quæ socia est fidei non ficta, Apostoli & Augustini sententia, legis finis et πλήρωμα sit, consequitur necessariò, nec charitatẽ Christi, nec beatorum, in quibus fides locum non habet: sed charitatem hîc adhuc viuentium & militantium, ab Apostolo & Augustino legis finem & πλήρωμα hoc loco nominari. Possũt igitur hîc adhuc degentes iusti, quatenus viatores sunt, Christi gratia iuuante, legem implere.

XIII. Veterem legem eandem fieri cum noua, si Charitate debita impleatur.

** Leuit. 19.*
** Rom. 13.*
Vetus lex etiam lex Christi, cũ impletur charitate.

SI autem implet legem, qui diligit proximum, dilectiòque proximi etiam in veteribus * scripturis maximè commendatur: in qua dilectione dicit alio loco idem Apostolus, * recapitulari omnia mandata legis: manifestum est etiam illam scripturarum, quæ priori populo data est, legem Christi esse, quam venit implere charitate, quæ nõ implebatur timore. Eadem igitur scriptura & idem mãdatum cũ bonis terrenis inhiantes premit seruos, testamentũ vetus: cùm in bona ęterna flagrantes erigit liberos, testamentum nouũ vocatur. *Tom. 4. in expos. Epist. ad Galat. cap. 6.*

Eadem scriptura et idẽ mãdatũ est testamẽtum vetus & nouum, sub diuersa ratione.

In hac mirabili congruentia illud certè plurimum

Universidad de Deusto Biblioteca

† *Exod.* 19. distat, quod ibi populus accedere † ad locum, vbi lex dabatur, horrendo terrore prohibetur: hîc autem in

† *Actor.*2. eos superuenit † Spiritus sanctus, qui eum promissum

† *Exod.*32. expectantes in vnum fuerant congregati. Ibi in tabulis † lapideis digitus Dei operatus est, hîc in cordibus humanis. Ibi ergo lex extrinsecus posita est, qua iniusti terrerẽtur: hîc intrinsecus data est, qua iustificarentur. Nã, Nõ adulterabis, non homicidium facies, non

† *Exod.*20. *Deuter.*5. cõcupisces, & si quod est aliud mandatũ, quod vtique in illis tabulis scriptũ est. In hoc, inquit, sermone re-

† *Leuit.*19. capitulatur, in eo quod diliges † proximũ tuũ tãquam

*Rom.*13. teipsum. Dilectio proximo malũ non operatur. Plenitudo autẽ legis est charitas. Hæc nõ in tabulis † con-

† *Exod.*31. † *Roma.*5. scripta lapideis, sed diffusa † est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, Lex ergo Dei est charitas. Huic prudentia carnis non est subiecta, neque enim potest: sed ad hanc prudentiam car-

Cùm in tabulis scribũtur opera charitatis, lex est operũ & litera occidẽs: cum in corde credẽtiũ lex fidei & spiritus viuificans.

nis terrendam, cùm in tabulis scribuntur opera charitatis, lex est operum & litera occidens præuaricatorẽ. Cùm autem ipsa charitas diffunditur in corde credẽtium, lex est fidei & spiritus viuificans dilectorem. *Et paulò post.* Manifestati, inquit (*Apostolus*) † quoniam

† 2.*Cor.*3. estis epistola Christi ministrata per nos, scripta non

† *Galat.*5. atramẽto, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis,

† *Leuit.*19. sed in tabulis cordis carnalibus. Ecce quemadmodũ

*Matth.*22. ostendit, quia illud extrà hominem scribitur, vt eũ forinsecus terrificet: hoc in ipso homine, vt eũ intrinsecus iustificet. *Tom* 3. *de spirit. & lit. cap.*17.

† *Leuit.*19. † *Matt.*22. Omnis enim lex, inquit, † in vno sermone impleta est, in eo quòd diliges † proximum tuũ tanquam teipsum. Omnẽ ergo legẽ nunc dicit ex his operibus, quæ ad bonos mores pertinẽt. Quia & illa, quæ sunt in sa-

† *Matth.*5. cramentis, cùm bene à liberis intelligũtur, nec carnaliter obseruãtur à seruis, ad illa duo præcepta † referantur necesse est, dilectionis Dei, & proximi. Rectè itaque accipitur ad hoc pertinere, quod etiam Dominus ait: † *Non veni soluere legem, sed implere*, quia erat ablaturus timorem carnalem, spiritualem autem charitatẽ daturus, qua sola lex impleri potest. Plenitudo

† *Roma.*13. † enim legis charitas. *To.*4. *expositione epist. ad Gal. ca.*5.

Lex igitur data est * per Mosen: facta est autem gratia per Iesum Christum, cùm per eius spiritum charitas diffusa in cordibus nostris sit, vt quod lex præcepit, impleatur. Quod enim per literam iubetur, non litera, sed spiritu impletur. Vnde illud quod scriptum est: * *Non concupisces*: Per Mosen lex est, quia iubetur, sed per Iesum Christum fit gratia, quãdo quod iubetur, impletur: veritas autem facta * est per Iesum Christũ, propter illa quæ in prophetia legis sunt promissa, quæ in Christo eminent reddita. *To.*6. *contra aduers. legis & Prophet. lib.*2. *cap.*3.

* *Ioan.*1. *Quomodo intelligendũ illud: Lex per Mosen data est. &c.*
* *Rom.*5.
* *Exod.*20. *Deut.*5. *Rom.* 13.
* *Ioan.* 1.

XIIII. Euangelicam gratiam & in Veteris Testamenti patribus fuisse.

SI non erat in hominibus Spiritus sanctus ante Domini visibilem clarificationem, quomodo dicere potuit Dauid, * *Et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me?* Aut quomodo impleta est Elizabeth & Zacharias vir eius vt prophetarent, & Anna & Simeon, de quibus omnibus scriptum est,* quòd impleti sunt Spiritu sancto, vt illa quæ in Euangelio legimus dixerint? Vt autem quædam latenter, quædam verò per creaturam visibilem visibiliter Deus operetur, pertinet ad gubernationem prouidentiæ, qua omnes diuinæ actiones locorum temporúmque ordines, distinctione pulcherrima peraguntur, cùm ipsa diuinitas nec teneatur, nec migret locis, nec tendatur, varietúrve temporibus. Quomodo autem ipse Dominus secũ habebat vtique Spiritum sanctum in ipso homine quem gerebat, quando vt baptizaretur † venit ad Ioãnem, & tamen posteaquàm baptizatus est, descendere in eum Spiritus sanctus visus est in columbæ specie: sic intelligendum est, & ante manifestum & visibilem aduentum Spiritus sancti, quoscunque homines sanctos eum latenter habere. *Tom.* 4. 83. *quæstion. quæst.* 62.

* *Psal.*50.
* *Luc.* 1. & 2.
† *Matth.*3. *Marc.*1. *Luc.* 3. *Ioan.* 1. *Spiritũ sanctũ ante visibilem eius aduentum, omnes sancti latenter habuerunt.*

Quanuis ergo nec lex per Mosen † data potuerit à quoquã homine regnum mortis auferre, erant tamen

† *Ioan.* 1. *Legis tẽpo-*

Et homines Dei non sub lege terrente, sed sub gratia delectãte fuerunt.

& legis tempore homines Dei non sub lege terrente, conuincente, puniente, sed sub gratia delectante, sanante, liberante. Erãt qui dicerent: † Ego in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis mater mea in vtero me aluit. Et, † *Non est pax in ossibus meis à facie peccatorum meorum*: Et, † *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectũ innoua in visceribus meis*. Et: *Spiritu principali confirma me*. Et: *Spiritum sanctum tuum ne auferas à me*. Erãt qui dicerent: † *credidi, propter quod locutus sum*. Eadem quippè & ipsi fide mundabantur, qua & nos. *To. 7. de pece. orig. cap. 25.*

† *Psalm. 50.*
† *Psal. 37.*
† *Psal 50.*
† *Psal. 115.*
2. *Cor. 4.*

Sancti veteris testamẽti, nõ ad literam legis, sed ad gratiam pertinebant salvatoris.

Regnum mortis sola in quolibet homine gratia destruit Saluatoris, quæ operata est etiã in antiquis sanctis, quicunque antequam in carne Christus veniret, ad eius tamen adiuuãtem gratiam, non ad legis literã, quæ iubere tantum, non adiuuare poterat, pertinebãt. Hoc namque occultabatur in veteri testamento pro temporum dispensatione iustissima, quod nunc reuelatur in nouo. *To. 7. de peccat. merit. & remiss. lib. 1. c. 11.*

† *Gal. 4.*

Quis enim Catholicus dicat, quod nos dicere iactitant (*Pelagiani*) Spiritum sanctum adiutorem virtutis in veteri Testamento non fuisse: nisi cùm vetus Testamentum sic intelligimus, quemadmodum Apostolus dixit, † à monte Sina in seruitutem generans? Sed quia in eo præfigurabatur nouum, qui hoc intelligebant tunc homines Dei, secundùm distributionem tẽporum, veteris quidem testamenti dispensatores & gestatores, sed noui demonstrantur hæredes. An verò illum ad Testamentum nouum negabimus pertinere, qui dicit: † Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis? Aut illum qui dicit: *posuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos, & immisit in eos meum canticum nouum, hymnum Deo nostro? Et paulò pòst.* Siue igitur Abraham, siue ante illum iusti, siue post eum vsque ad ipsum Mosem, per quẽ datum est testamentum à monte Sina in seruitutem † generans, siue cæteri Prophetæ post eũ, & sancti homines Dei vsque ad Ioannem Baptistam, filij sunt promissionis & gratiæ, secundùm Isaac filium liberæ, non ex lege, sed ex promissione hæredes Dei, cohæredes

Iusti qui tempore legis fuerunt, veteris quidem testamenti dispẽsatores, sed noui demonstrantur hæredes.

† *Psalm. 50.*
† *Psal. 39.*
† *Gal. 4.*

† autem Christi. Absit enim, vt Noë iustum, & prioris temporis iustos, & quicunque ab illo vsque ad Abraham iusti esse potuerunt, conspicui vel occulti, negemus ad supernam † Hierusalem, quæ mater nostra est, pertinere, quanuis anteriori tempore inueniãtur esse, quàm Sara, quæ ipsius liberæ matris prophetiã figurámque gestabat. Quantò euidentius ergo post Abraham, cui sic declarata est promissio, vt pater † multarũ gentium diceretur, quicunque Deo placuerunt, filij promissionis habendi sunt? Non enim ex Abraham & deinceps iustorũ generatio verior, sed prophetia manifestior reperitur. Ad Testamentũ autem vetus, quod est à monte Sina, * in seruitutem generans, quod est Agar, illi pertinent, qui cum acceperint legem sanctam, * & iustam, & bonam, putant sibi ad vitam literam posse sufficere. Et ideò qua fiant factores legis, diuinam misericordiam non quærunt, sed ignorantes *Dei iustitiam, & suam iustitiam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. *Tomo 7. contra duas epistolas Pelagia. lib. 3. cap. 4.*

† *Rom. 8.*
† *Gal 4.*
† *Gen. 17.*
Rom. 4.

Ad Testamentũ vetus pertinẽt, qui putant sibi ad vitam literam posse sufficere.

* *Gal. 4.*
* *Rom. 7.*
* *Rom. 10.*

Eligamus igitur, vtrum antiquos sanctos iustos ancillæ filios dicamus, an liberæ? Absit autem, vt ancillę, ergo filij † liberæ ad nouum pertinent testamentum in Spiritu sancto, quem viuificantem † literæ occidenti opponit Apostolus. Nam quo pacto ad gratiam noui Testamenti non pertinent hi, de quorum dictis & libris, istos (*pelagianos*) eiusdem gratiæ dementissimos & ingratissimos inimicos, refellendo conuincimus? *Et paulò pòst.* Tempore igitur veteris Testamenti, Spiritum sanctum in eis, qui etiam tunc secundùm Isaac † promissionis filij erant, non solum adiutorem, quod isti suo dogmati sufficere æstimant: verùmetiam largitorem dicimus fuisse virtutis. *Ibidem.*

† *Gal. 4.*
† *2. Cor. 3.*

Spiritus sanctus largitor & adiutor virtutis, etiam tẽpore veteris testamenti.

† *Rom. 9.*
Gal. 4.

CAPVT OCTAVVM DE MANDATORVM DEI OBSERuatione, & bonorum operum ad Salutem necessitate.

1. Dei præcepta homini iustificato, & sub gratia constituto, non esse ad obseruandum impossibilia.

Nota qui Dei præcepta impossibilia esse causaris.

NON igitur Deus impossibilia iubet, sed iubēdo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis. *Tom. 7. de natura & gratia, cap. 43.*

Valde bona sunt præcepta, si legitimè his vtamur. Eo quippè ipso, quo firmissimè creditur, Deū iustū & bonū impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilib⁹ quid petamus. Omnia quippè facilia fiūt charitati, cui vni Christi sarcina † leuis est, aut ea vna est sarcina ipsa, quæ leuis est: secūdùm hoc dictū est: † Et Præcepta eius grauia nō sunt: vt cui grāuia sunt, consideret non potuisse diuinitus dici, grauia nō sunt, nisi quia potest esse cordis affectus, cui grauia nō sunt: & petat, quo destituitur, vt impleat quod iubetur. ET quod dicitur ad Israël in DEVTERONOMIO, † si piè, si sanctè, si spiritualiter intelligatur, hoc idē significat. Quia vtique cùm hoc testimonium commemorasset Apostolus, † Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo: quod hic habet, in manibus tuis: in corde enim sunt spiritales manus, hoc est, inquit, verbum fidei, quod prædicamus. Conuersus ergo quisque, sicut ibi præcipitur, ad Dominum Deum suum, ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mandatum Dei non habeat graue. Quomodo est enim graue cùm sit dilectionis mandatum? aut enim quisque non diligit, & graue est: aut diligit, & graue esse non potest. *Ibidem, cap. 69.*

Charitati christi sarcina leuis est.

† 1. *Ioan. 5.*

Quare præcepta Dei grauia non esse Ioannes dixerit.

Petendum quod nō habemus, vt impleamus quod iubemur.

† DEVT. 30.

† *Rom. 10.*

Dilectionis mandatum graue nō est.

Quis nesciat, cùm præceptum sit generale charitas, quia finis † præcepti est charitas, & plenitudo † legis est charitas, non esse graue, quod diligendo fit, non timēdo? Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timēdo conantur implere: sed perfecta † charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem, non solùm non prementem onere ponderum, verum etiam subleuantem vice pennarum. *Tom. 7. de perfectione iustitiæ post ratiocinationes.*

† 1. *Tom. 1.*

† *Rom. 13.*

Non est graue, quod diligendo fiet, nō timendo.

† 1. *Ioan. 4.*

† *Ioan. 1.*

Et non dominetur mei omnis iniquitas. Ab huius execrendæ dominationis seruitute liberantur, quibus Dominus Iesus eum recipientibus dedit potestatem † filios Dei fieri. Ab ista horrenda dominatione liberandi fuerant, quibus dicit: † Si vos filius liberauerit, tūc verè liberi eritis. His atque huiusmodi aliis innumerabilibus testimoniis dubitare non possum, nec Deū aliquid impossibile homini præcepisse, nec Deo ad opitulandum & adiuuandum, quo fiat, quod iubet, impossibile aliquid esse, ac per hoc potest homo, si velit, esse sine peccato, adiutus à Deo. *Tom. 7. de pec. mer. & remiss. lib. 2. cap. 6.*

† *Ioan. 8.*

Deus nō præcipit hominī impossibilia.

Potest homo si velit, esse sine peccato adiutus à Deo.

Quare Deus iubeat, quod viribus nostris sine ipsius gratia præstare nō possumus.

Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt. Non iuberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideo iubet aliqua quæ non possumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat. *Tom. 7. de gratia & libero arbitrio, cap. 16.*

Fides orando impetrat quod lex imperat.

Certum est, nos mandata seruare si volumus. Sed quia † præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, vt tantum velimus, quantū sufficit, vt volendo faciamus. Certum est nos velle, cùm volumus, sed ille facit, vt velimus bonum, de quo dictum est, quod paulò antè posui, quod præparatur voluntas à Domino, de quo dictum est: † A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet: de quo dictum est: † DEVS *qui operatur in vobis & velle & operari.* Certum est nos facere cùm facimus: sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: † Faciā vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea ob-

† *Prou. 8.*

† *Psal. 36.*

† *Philip. 2.*

Quomodo Deus operetur in nobis, & nos etiam operemur.

† EZECH. 36.

seruetis & faciatis. *Ibidem paulò infrà.*

Considera nunc, vtrum tibi, an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominē pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quid tergiuersamur incassum? Nemo enim quantum possumus, melius nouit, quàm qui nobis ipsum posse donauit. Tot viri, tot mulieres, clerici, pueri, tātæ & tam delicatæ puellæ, flammas & ignes & bestias æquanimiter pertulerunt. Et nos stultorū hominum conuicia dicimus tolerare non posse, quæ nobis malorum hominum nequitia inferuntur? si possumus etiam, vsque ad mortem illorum nostras iniurias vindicamus. Vnde nescio qua fronte, vel qua cōscientia cum omnibus sanctis in æterna beatitudine partē habere desideramus, quorum exempla sequi in rebus minimis non acquiescimus. *Tom. 10. serm. 61. de tempore.*

Non potest Deus imposſibile imperare, quia iustus est.

Gratia datur ad implē dam legem.
**Exod. 20.*
Deut. 5.
Rom. 7. 13.
**Rom. 10.*
**Ioan. 15.*
**Leuit. 18.*
Ezech. 20.
Rom. 10.

Quandoquidem ideo datur (*gratia*) non quia bona opera fecimus, sed vt ea facere valeamus, id est, non quia legem impleuimus, sed vt legem implere possimus. *Tom. 3. de spiritu & litera, cap. 10.*

Potest quisque Deo intrinsecus incrementum dāte operari iustitiam.

Hæc ergo sola distantia est, quia ipsum: * Non concupisces, & cętera mandata eius sancta & bona sibi (*hi contra quos Paulus disputat*) tribuebant. Quæ vt possit homo facere, Deus operatur in homine per fidē Iesu Christi, qui finis est ad iustitiam * omni credenti: id est per spiritū incorporatus factúsque membrū eius. Potest quisque illo incrementū intrinsecus dante, operari iustitiam. De cuius operibus etiam ipse dixit, * quia sine me nihil potestis facere. Ideò quippè proponitur iustitia legis, quòd qui fecerit eā, viuet * in illa, vt cùm quisque infirmitatem suam cognouerit, non per suas vires, neque per literam ipsius legis, quod fieri non potest, sed per fidem concilians iustificatorem, perueniat, & faciat, & viuat in ea. Op⁹ enim quod qui fecerit, viuet in eo, nō fit nisi à iustificato. *Ibid. cap. 29.*

Quomodo intelligatur illud, Qui fecerit legē, viuet in ea.
Rom. 10.

Est igitur duplex opus legis: Alterum in quo non viuit, qui illud facit, cuiusmodi est, quod sine fide agitur: alterū in quo viuit, qui facit, quod non fit, nisi à iustificato.

Execramur blasphemiam eorum, qui dicūt impossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mādata Dei nō à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. *Tom. 10. de tempore, serm. 191.*

Dei mādata seruari à singulis possunt.

II. Multa in nouo Testamento præter fidem esse præcepta: non autem libera omnia.

Dei gratia simul et obedientia pia cōmendāda.

Apostoli & Doctores Ecclesiæ, qui eis successerūt, eósque imitati sunt, vtrūque faciebāt, id est, Dei gratiam, quæ non secundū merita datur, & piam obedientiam præceptis salutaribus instruebant. *Tom. 7. de bono perseuer. cap. 20.*

Quæ ad pietatem bonósq; mores in veteri lege pertinent, christianis facięda sunt

Exceptis librorum quippè veterum Sacramētis, quæ sola significandi ratione præcepta sunt, quanquam & in ijs spiritaliter intelligēda sunt, rectè lex dicitur spiritalis. Cætera certè, quæ ad pietatem bonósq; mores pertinentia, non ad aliquam significationem vlla interpretatione referenda, sed prorsus vt sunt dicta, facienda sunt. Profectò illam Dei legem, non solùm illi tunc populo, verùmetiam nunc nobis ad instituendam rectè vitam necessariam nemo dubitauerit. Si enim Christus nobis abstulit illud grauissimum multarum obseruationum iugum, ne carnaliter circundamur, nec pecorū victimas immolemus, ne sabbato septeno dierum volumine redeunte ab operibus etiam necessarijs quiescam⁹, & cętera huiusmodi, sed ea spiritaliter intellecta teneamus, remotísque vmbris significantibus, in rerū ipsārum, quæ significantur luce vigilemus, nunquid propterea dicturi sumus, nō ad nos pertinere quod scriptum est, * vt alienum quodcūque perditum quisquis inuenerit, reddat ei qui perdidit, & alia multa similia, quibus piè rectéque viuere discitur, maximéque ipsum Decalogum, qui duabus illis lapideis * tabulis continetur, excepta Sabbati obseruatione carnali, quæ spiritalem sanctificationem quietémque significat? Quis enim dicat non debere obseruare Christianos, vt vni DEO religionis obsequio seruiatur, vt idolum non colatur, vt nomen Domini non accipiatur in vanum, vt parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falsa testi-

Act. 15.

Quāuis igitur cærimoniarum præceptorū sumus liberi, tamē præceptaDecalogi seruare tenemur.
**Exod. 23.*
Deut 22.
**Exod. 31.*

monia perpetrentur, ne vxor, ne omnino res vlla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat, ideò se ista legis nõ custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus? *To.7. contra duas Epistolas Pelag. lib.3.cap.4.*

Vnde manifestum est, quod Paulus Apostolus dicit: * Arbitramur enim hominem iustificari per fidẽ sine operibus legis. Non tamen intelligendum est, vt accepta fide, si vixerit, dicamus eum iustum, etiamsi malè vixerit. Ideò exemplo Abrahæ & Apostolus Paulus *vtitur, quia sine operibus legis, quã nõ acceperat, per fidẽ iustificatus: & Iacobus, * quia fide ipsius Abrahæ opera bona consecuta esse demonstrat, ostendens quemadmodum intelligendum sit, quod Paulus Apostolus prædicauit. Nam qui putant istam Iacobi Apostoli sententiam contrariã esse illi Pauli Apostoli sententiæ, possunt arbitrari, etiam ipsum Paulum sibi esse contrarium, quia dicit alio loco:* Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur Et alio loco, **Sed fides quæ per dilectionem operatur.* Et iterũ: * *Si enim secundùm carnẽ vixeritis, moriemini: si autẽ spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Quæ sunt autem facta carnis, quæ operibus spiritalib⁹ mortificanda sunt, alio loco demonstrat, dicens: **Manifesta autẽ sunt opera carnis, quæ sunt fornicationes, immũditiæ, impudicitiæ, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, cõtentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, cõmessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Et ad Corinthios ait: **Nolite errare: neque fornicatores neque idolis seruientes, neq; adulteri, neque molles, neque masculorũ cõcubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnũ Dei possidebũt. Et hæc quidẽ fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Quibus sentẽtijs manifestissimè docet, non eos præterito bono opere ad fidei iustificationem peruenisse: nec meritis eorum istam gratiam datam, quando dicit, & hæc quidem fuistis: sed cùm dicit: qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt,

**Rom.3.* *Iustus esse desinit, qui accepta fide, malè viuit.* **Rom. 4.* **Iac.2.*

Non magis cõtrarius Iacobus Apostolus Paulo in disputatione iustificatiõis, quã ipse sibi Paulus. **Rom.2.* **Gal.5.* **Rom.8.* **Gal.5.*

**1.Cor.6.*

Meritò præteritorum operum non peruenire ad iustificationem: iustificatum tamẽ

satis ostendit, iam ex quo crediderunt, benè operari debere. Quod & Iacobus dicit, & multis omnino locis idem Apostolus Paulus satis apertèque prædicat, rectè viuendum omnibus, qui in Christo crediderunt, ne ad pœnas perueniant. Quod & ipse dominus commemorat dicens: **Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.* Et alibi: †*Vt quid dicitis mihi Domine Domine, & non facitis quæ dico vobis?* Et, **Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, similabo eum viro prudenti, qui ædificauit domũ suã supra petram, &c.* Et qui audit verba mea hæc, & non faciet ea, similabo eum viro stulto, qui ædificauit domum suam supra arenam, &c. Quapropter nõ sunt sibi contrariæ duorum Apostolorum sententiæ. Pauli & Iacobi, cùm dicit vnus† iustificari hominem per fidem sine operibus: quia ille dicit * inanem esse fidem sine operibus: quia ille dicit de operibus, quæ fidem præcedunt: iste de ijs, quæ fidẽ sequuntur: sicut etiam ipse Paulus multis locis ostendit. *Tom.2. lib.83. Quæstionum, quæst.76.*

Certè notum est nobis & manifestũ, quoniam Abraham ad Deum habet gloriam. At si ex operibus iustificatus est † Abraham, habet gloriam, sed non ad Deũ. Ad Deum autem habet gloriam, nõ ergo ex operibus iustificatus est. Si ergo non ex operibus iustificatus est Abraham, vnde iustificatus est? Sequitur & dicit vnde. Quid enim Scriptura dicit, * Id est, vnde dicit Scriptura iustificatum Abraham? *Credidit autem Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Ergo ex fide iustificatus est Abraham. Iam qui audit, non ex operibus, sed ex fide: obserue illam voraginem, de qua locutus sum: Vides ergo quia ex fide, non ex operibus iustificatus est Abraham. Faciam ergo quicquid volo, quia etsi bona opera non habuero, & tantùm credidero in Deum, deputabitur mihi ad iustitiam. Si dixit & decreuit, lapsus, demersus est, si adhuc cogitat & fluctuat perielitatur. Scriptura autẽ Dei verúsque intellectus,

benè operari debere, ex Pauli verbis Augustinus colligit. Rectè viuendũ omnib⁹ credentibus in Christo, ne ad pœnas perueniant. **Matt.7.* †*Luc.6.* **Matt.7.*

Audiens per fidem verba Dei, & non faciens quæ fides docet, domũ suam super arenã ædificat. †*Rom.3.* **Iac.2.*

Dilucidè conciliãtur paulus & Iacobus Apostoli. †*Rom.4.* **Gen.15.* *Rom.4.* *Galat.3.* *Iac.2.*

Sic nostro tẽpore multi ratiocinantur. Iacobus Apostolus eos, qui malè Pauli Apostoli dicta intelligunt, corrigit.

Ostenduntur concordes Paulus & Iacobus Apostoli.

*Iac.2.

Fides fundamentū et radix boni operis: bonū opus, ædificiū super fidē extructū, & fidei fructus.

†*Rom.4.*

**Gen.22.*

Abrahæ nec obedientia sine fide, nec fide neglecta obedientia profuisset.

†*Iac.2.*

Fides sine operibus radix sterilis & arida.

Bene operari absque fide, est currere extra viam.

Fides intentionem dirigit: intentio bonum opus facit.

non solùm periclitantem à periculo liberat, sed & demersum à profundo eleuat. Respondeo ergo tāquam contra Apostolum,& dico de ipso Abraham,quòd inuenimus etiam in Epistola alterius Apostoli, qui volebat corrigere homines, qui malè intellexerant istum Apostolum,Iacobus enim in Epistola sua* contra eos, qui nolebant bene operari, de sola fide præsumentes, ipsius Abrahæ opera commendauit, cuius Paulus † fidem. Et non sunt sibi aduersi Apostoli. Dicit autem Abrahæ opus omnibus notum. Abraham filiū* suum immolandum Deo obtulit. Magnū opus, sed ex fide. Laudo superędificationem operis,sed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis,sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham,nihil illi prodesset,qualecunque illud opus esset. Rursum,si sic teneret fidem Abrahæ,vt cū ei Deus imperaret,offerre sibi immolandū filium suū, diceret apud semetipsum. Non facio, & tamen credo quia me etiam contemnentem iussa sua liberat Deus, fides † sine operibus mortua esset,& tanquam radix sine fructu sterilis atque arida remaneret. Quid ergo? debemus nulla opera præponere fidei,id est,vt ante fidem quisquam dicatur bene operatus? Ea enim ipsa opera,quæ dicuntur ante fidem,quanuis videātur hominibus laudabilia,inania sunt. Ita mihi vidētur esse, vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viam.Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat,bonum opus non erat. Bonum opus intentio facit,intentionem fides dirigit. *Tom.8. in præfatione Psalmi 31. Vide lector cap.15.de fide & operibus,paulò antè in cap.de lapsis,tit.4.transcriptum.*

Ecce ille qui quæsiuit *à magistro bono, quid boni faceret,vt haberet vitā ęternam,& audiuit,si ad vitam venire vellet,seruanda sibi esse mandata Et cùm quæreret, Quæ mandata? Dictum est ei, † Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuū & matrē tuam, &, Diliges proximum tuum tanquam teipsum,vt hæc

*Matt.19. Marc.10. Luc.18. *Exod.20. Deut.5. Rom.13.*

faciens fidem Christi teneret, & proculdubio fidem, quæ* per dilectionem operatur. *Tom.4.de fide & operibus, cap.16.* *Gal.5.

Amat mortem,qui vitæ præcepta non seruat,&horret vitam, qui peccata morti debita, desperata morte frequentat. Vt enim per obseruātiam legis vita acquiritur: ita per contemptum mors cōtumacibus inuenitur: dicente Domino: "Si vis ad vitam ingredi, serua mandata." *Et paulò post:* Homo ipse se dignum efficit morte, qui non paruerit legi. Odit vitam,qui diuinam contempserit disciplinam. Nam cùm Dominus vellet homini demonstrare, quæ obseruanti vitam, contemnenti adferunt mortem, inuitauit pręmio,terruit supplicio. Ita enim de contemptu vita non poterit prouenire, vt de obseruantia mors euenire non poterit, vt iam homo quod voluerit,mereatur,& eo quod meruerit iudicetur: & hoc totum in potestate hominis cosistit, qui sibi ex qualitate vitæ meritum quod haberet, inuenit. *Tom.10. de verbis Domini,sermone 3.*

Per obseruātiam Legis acquiritur vita.

**Matth.19.*

Nunquid ergo talis erat iste, qui dicit, * *Legem pone mihi Domine*,qualibus beatus Paulus dicit"positam legem? Absit. Si enim talis esset, non superius dixisset:* Viam mandatorū tuorum cucurri, cum dilatares cor meū. Quid ergo quòd orat, vt sibi lex à Domino ponatur, si non ponitur iusto? an eo modo non ponitur iusto: quomodo posita est populo contumaci in tabulis lapideis, non in tabulis cordis carnalibus, secūdū vetus Testamētum,ex monte Sina," quod in seruitutem generat, sed secundùm Testamentum nouum? *et paulo post.* Ecce quomodo voluit istam legem sibi poni à Domino,non sicut iniustis & non subditis ,ad vetus Testamentum pertinentibus posita est in tabulis lapideis.sed sicut sanctis filiis liberę,hoc est,supernę* Hierusalē, filiis promissionis, filiis hæreditatis æternæ, sancto Spiritu tanquam digito Dei in mente datur, & in cordibus scribitur: non quam memoria teneant, & vita negligant, sed quam sciant intelligēdo, faciant diligendo in latudine amoris, non in timoris angustiis. *Tom.8.in Psal.118.conc.11.*

Legem iusti scire intelligendo, & facere diligendo debent.

*Psal. 118.

*1.Tim.1.

"*Psal.118.*

Possunt ergo iusti à Deo dilatato ipsorū corde, viā mandatorū currere

**Gal.4.*

Iniustis posita lex est extra, tanquā seruis ad vetus testamentū pertinētib⁹.

"*Gal. 4.*

Iustis posita lex int⁹, mē tibus ipsorū digito Dei scripta, vt filiis, secūdū Testamentū nouum.

III. Libertatem Christianã in eo esse, vt à vitiorum seruitute, non autem ab humanarum legum obedientia, vel à mandatorum Dei obseruatione, liberemur.

Voluntas quando serua, & quãdo libera.

LIbera semper est seruitus apud Deum, cui non necessitas seruit, sed charitas. *Tom.3. ex sententiis, senten.124.*

Nec libera voluntas dicenda est, quandiu est vincẽtibus & vincientibus cupiditatibus subdita. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Et, †Si vos filius liberauerit, ait ipse Dei filius, tunc verè liberi eritis. *Tom.2.epist.144.ad Anastasium.*

†*2.Pet.2.*
**Ioan.8.*

Homini nõ nocet externa seruitus, sed inquietas propria.

Malorum regnũ magis regnantibus nocet, qui suos animos vastant scelerum maiore licentia: his autẽ qui eis seruiendo subdũtur, non nocet, nisi iniquitas propria. Nam iustis quicquid malorum ab iniquis Dominis irrogatur, non est pœna criminis, sed virtutis examen. Proinde bonus etiãsi seruiat, liber est: malus autem etiamsi regnet, seruus est: nec vnius hominis, sed quod est grauius, tot dominorum, quot viciorum. De quibus vicijs cùm ageret scriptura diuina: * A quo enim quis, inquit, deuictus est, huic & seruus addictus est. *Tom.5.de ciuitate Dei, lib.4.cap.1.*

Bonus etiãsi seruiat, Christiana tamẽ libertate fruitur.

†*Ioan.8.*

Cælestis ciuitas dũ peregrinatur in terra, ex omnibus gentibus ciues euocat: atque in omnibus linguis peregrinam colligit societatem: non curans quicquid in moribus, legibus, institutisque diuersum est, quibus pax terrena vel cõquiritur vel tenetur: nihil eorum rescindens vel destruens, imò etiam seruans ac sequens: quod licet diuersum sit in diuersis nationibus, ad vnũ tamen eundémque finem terrenæ pacis intenditur. *Tom.5.de ciuitate Dei, lib.19.cap.18*

Christiana libertas non rescindit vel destruit mores, leges, instituta, quib⁹ pax terrena cõquiritur vel tenetur.

Apertissimam possunt legere sententiã Apostoli Petri, †qui cùm loqueretur de ijs, qui in occasionem carnis acceperant, & in velamentũ malitiæ, quod scriptũ est. Nos ad nouum Testamentũ pertinentes, non ancillæ filios esse, sed liberæ, qua libertate Christ⁹ nos liberauit: & putauerãt hoc esse liberè viuere, vt tãquam

2.Pet.2.
†*Gal.4.*

Christiana libertas non in eo posita

de tanta redẽptione securi, quicquid liberet, licere sibi arbitrarentur, nõ intuentes, quod dictum est: * *Vos in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasionem carnis detis*: Vnde & ipse Petrus dicit: * Liberi non sicut velamẽtum malitiæ habentes libertatẽ: ait de illis & in secũda Epistola sua: * *Hi sunt fontes sicci & nebulæ à turbine exagitatæ, quibus caligo tenebrarũ reseruata est: Superba enim vanitatis loquentes illiciunt in cõcupiscentijs carnis impudicitiæ eorum, quæ paululum effugerũt, in errore cõuersati, libertatẽ illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.* A quo * enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. *Et paulò post*: Neque enim illud hoc loco intelligendũ est, sanctũ * mandatũ, quo præceptũ est, vt in Deum credamus quanquã eo ipso totũ continetur, si eam intelligamus fidẽ * credẽtium, quæ per dilectionem operatur: Sed apertè expressit, quòd diceret, sanctũ mandatũ, id est, quo præceptum est, vt ab huius mundi coinquinationibus recedentes, casta conuersatione viuamus. Sic enim ait: * Si enim refugiẽtes coinquinationes mũdi in agnitionẽ Domini nostri & conseruatoris Iesu Christi, his rursus implexi superantur, facta sunt illis posteriora deteriora prioribus. Non ait refugientes ignorantiã Dei, aut refugiẽtes infideliratem seculi, vel tale aliquid, sed coinquinationes mũdi, in quibus est vtique omnis immunditia flagitiorum. Nam de his superius loquens dixit: coëpulãres vobiscũ, oculos habentes plenos adulterij, & indesinẽtis peccati. Ideo etiam fontes siccos eos appellat, fontes videlicet, quòd acceperint agnitionem Domini Christi. Siccos autẽ, quia nõ congruenter viuunt. De talibus quippè etiã Iudas Apostolus loquẽs, Ij sunt (*inquit*) qui in dilectionibus vestris maculati, coëpulãtur sine timore semetipsos pascentes, nubes sine aqua, &c. Quod enim Petrus ait, * *Coëpulantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij*: hoc Iudas, * *In dilectionibus vestris maculati coëpulantur*. Mixti sunt enim bonis in epulis Sacramentorum, & dilectionibus plebium. Et quod Petrus ait, * fontes siccos, hoc Iudas, * nubes sine aqua: hoc Iacobus, * fides mortua. *To. 4.de fide & operibus, cap.24.& 25.*

est, vt liceat quicquid libet.

Gala.5.

1.Pet.2.

2.Pet.2.

Hæreticis libertatẽ promittẽtes, seruiunt corruptionis.

Ibidem.

Iudæ 1.

2.Pet.2.

Iudæ 1.

Iac.1.

christiana libertate solus iustus liber est.

Vir autem bonus, vir iustus, homo liber (Nam solus iustus liber. Omnis* enim qui facit peccatum, seruus est peccati (delectatur ipsa iustitia & si possit sine teste peccare, & testē reformidat, & Deū: & si posset audire Deū dicentē sibi, video te cùm peccas, non te damnabo, sed displices mihi: Ille nolens displicere oculis patris, non formidolosi iudicis, timet, non ne damnetur, nō ne crucietur: sed ne offendat gaudium paternum, ne displiceat oculis amātis. *To. 10. de verb. Apost. ser. 18.*

**Ioan. 8. Verè liber est, qui in omnib⁹ quæ facit, aut prætermittit, non hominum iudicium, non præmium, vel suppliciū præcipuè curat, sed vt Deo, quē amat, placeat, attendit.*

Si ergo* filius vos liberauerit, tūc verè liberi eritis. Hæc spes nostra est fratres, vt à libero liberemur, & liberādo seruos nos faciat: Serui enim eramus cupiditatis, liberati serui efficimur charitatis. Hoc & Apostolus dicit: * Vos fratres in libertatē vocati estis, tantùm ne libertatem in occasionē carnis detis, sed per charitatē seruite inuicē: Non ergo dicat Christianus: Liber sum, in libertatem vocatus sum: seruus eram, sed redēptus sum, & ipsa redemptione liber effectus sum, faciā quod volo, nemo me prohibeat à voluntate mea, si liber sum: sed si ista voluntate peccatū facis, seruus es peccati. Noli ergo libertate abuti, ad liberè peccandū, sed vtere ad non peccandū: Erit enim volūtas tua libera, si fuerit pia: eris liber, si fueris seruus, liber peccati, seruus iustitiæ, dicēte Apostolo: * Cùm serui essetis peccati, liberi eratis iustitiæ, nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam ęternā. *Tom. 9. in Euang. Ioan. Tract quadragesimo primo.*

**Ioan. 8. Qui à christo liberantur. serui sunt, charitatis vel iustitiæ. *Gal. 5. Vnde libertatis amātes quid dicāt. Libertate Christiana non abutendū ad peccādū, sed vtendū ad nō peccandum. *Rom. 6.*

Christ⁹ filius Dei qui dixit* *Ego sum veritas*, liberos nos faciet, hoc est, liberabit nos, non à barbaris, sed à Diabolo: nō à corporis captiuitate, sed ab animę iniquitate. Solus est, qui sic liberat. Nemo se liberum dicat, ne seruus remaneat. Non remanebit in seruitute anima nostra, quotidiè dimittūtur debita nostra. *To. 10. de verbis Domini, sermone 48. sub finem.*

**Ioan. 14. Christus Diabolo, et liberat suos nō à Barbaris, vel à captiuitate corporis, sed à iniquitate.*

Pœnalis seruitus ea lege ordinatur, qua naturalē ordinem conseruari (*Deus*) iubet, perturbari vetat: quia si cōtra eam legē nō esset factum, nihil esset pœna libertatis.

seruitute coercēdum. Ideòque Apostolus etiā seruos monet *subditos esse dominis suis, & ex animo eis cū bona volūtate seruire, vt scilicet, si nō possunt à dominis liberi fieri, suam seruitutē ipsi quodammodo liberam faciant, nō timore subdolo, sed fideli dilectione seruiendo: donec transeat iniquitas, & euacuetur omnis principatus & potestas humana, & sit Deus omnia in omnibus. *Tom. 5 de ciuit. lib. 19. cap. 15.*

** Ephes. 6. Serui hominū per fidelē dilectionē liberā seruiūt seruitutem. Omni potestati ordinatæ, honor habendus.*

Ordinauit enim sic Deus Ecclesiam suam, vt omnis potestas ordinata in seculo habeat honorē, & aliquādo à melioribus Sed exempli gratia vnam rem dico, hinc conijcite gradus omnium potestatum. Prima & quotidiana potestas hominis in hominē, domini est in seruum, Propè omnes domus habent huiusmodi potestatem. Sunt domini, sunt & serui. Diuersa sunt nomina, dominus, seruus, sed homines & homines, paria sunt nomina. Et quid dicit Apostolus,* docēs seruos Dominis suis subditos esse? *Serui obedite dominis vestris secundùm carnem*, quia est & Dominus secundùm spiritum. Ille est verus Dominus & æternus, isti autem temporales secundùm tēpus. Tu cùm ambulas in via, cùm viuis in hac vita, nō vult te facere superbū Christus. Cōtingit tibi, vt Christianus efficereris, & haberes dominū hominē: nō ideò Christianus factus es, vt dedigneris seruire. Cum enim Christo iubēte seruis homini, nō illi seruis, sed illi qui iussit. Et hoc ait: * *Obedite dominis vestris secundùm carnē, cū timore & tremore, & in simplicitate cordis, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed quasi serui christi, facientes bonā volūtatem Dei ex animo, cum bona voluntate.* Ecce non fecit de seruis liberos, sed de malis seruis bonos seruos. *To. 8. expositi. in Psal. 124.*

** Ephes. 6. Si seruitus mancipiorū non tollitur Christiana libertate, sed præcipitur, quid dicim⁹ de obedictia magistratib⁹ Ecclesiastis cis vel ciuilib⁹ debita? Christo iubēte serui Dominis suis seruire debent.*

III. Fidem sine bonis operibus homini ad salutem esse satis, Eunomianorum & aliorum errorem fuisse damnatum.

FErtur etiā vsq; adeò fuisse bonis moribus inimic⁹ (*de Eunomio loquitur*) vt asseueraret, quæ nihil cuiq;

† *Ephes. 6. christ⁹ quomodo nō fecerit ex seruis liberos, sed ex malis seruis bonos seruos.*

obesset quorum libet perpetratio ac perseuerantia peccatorũ, si huius, quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset. *Tom. 6. de hæresibus ad Quodvultdeum, hæres. 54.*

Quare iam illud videamus, quod excutiendũ est à cordibus religiosis, ne mala securitate salutẽ suã perdant, si ad eam obtinẽdam sufficere solam fidem putauerint, benè autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nã etiam temporibus Apostolorum, non intellectis quibusdam sub obscuris sentẽtiis Apostoli Pauli, hoc eum quidã arbitrati sunt dicere,* Faciamus mala, vt veniant bona. *Tom. 4. de fide & operibus, cap. 14.*

Quoniam ergo hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ Epistolæ Petri, Ioãnis, Iacobi, Iudæ cõtra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer astruant, fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiã ipse Paulus, non qualemlibet fidem, qua in Deũ creditur, sed eam salubrẽ planéque Euangelica definiuit, cui⁹ opera ex dilectione procedũt. Et fides, inquit, *quæ per dilectionẽ operatur. Vnde illam fidem, quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: *Si habeã omnẽ fidem, ita vt montes trãsferam, charitatẽ autem non habeam, nihil sum.* Vbi autẽ hæc fidelis charitas operatur, sine dubio benè viuitur: plenitudo* enim legis charitas. *Ibid. paulò infrà.*

Alios autem noui, quos ita insipientiæ & imprudentiæ tenebrosa caligo & ignorãtia fallit & decipit, vt fidem quam se habere simulãt, sine iustitiæ operibus apud Deum sibi censeant profuturã: & hoc erroris genere decepti, sine metu crimina nefanda committunt, dum credunt Deũ non criminum, sed perfidiæ tãtùm vltorem. Et huiusmodi non solùm seipsos perijsse cõtenti sunt, sed etiam alios, in quib⁹ nullũ diuinæ scientiæ lumẽ est, suis nituntur laqueis implicare. Et impletur in illis Saluatoris nostri sentẽtia dicẽtis, * Cæcus si cæco ducatum præster, ambo in foueã cadunt. *Tom. 6. de vita Christiana, 14.*

Sunt autem qui propter id quod scriptum est: * Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: non nisi in Catholica Ecclesia perseuerãtibus, quãuis in ea malè

Salutẽ perdunt, putantes solã fidẽ saluare.

Dogma de sola fide iustificante vnde cœperit.

* *Roma. 3.*

Apostoli omnes probant solã fidẽ non iustificare.

Fides salubris & Euãgelica quæ sit à Paulo definita.

Galat. 5.

* *1. Cor. 13.*

* *Roma. 13.*

Ex dogmate solæ⁹ fidei iustificãtis quæ incommoda consequantur.

Duces cæci et fallaces, qui solæ⁹ fidei iustificationẽ vrgent.

* *Matt. 15.*

* *Matt. 10.*

Errant, qui sola fide Catholica contenti, licet malè viuãt, per Christũ saluos se fore confidũt.

1. Cor. 3.

malè viuentibus, hoc promittunt, per ignem videlicet saluandis merito fundamenti, de quo ait Apostolus: † Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus. Si quis autem ædificauerit super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestabitur. Dies enim Domini declarabit, quoniam in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus permãserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius autem opus arserit damnum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Dicũt ergo cuiuslibet vitæ Catholicum Christianum, Christum habere in fundamento, quod fundamentum nulla hæresis habet, à corporis eius vnitate præcisa. Et ideo propter hoc fundamentum, etiamsi malæ vitæ fuerit Catholicus Christianus, velut qui superædificauerit ligna, fœnum, stipulam, putant eum saluum fieri per ignem, id est, post pœnas ignis illius liberari, quo igne in vltimo iudicio punientur mali. *To. 5. de Ciuitate Dei, lib. 21. cap. 21. Ad maiorem huius erroris confutationẽ pertinent, quæ docet Augustinus, To. 4. de fide & ope. cap. 15. & 16. lib. 21. de Ciuit. Dei, cap. 26. Item in Enchirid. cap. 67.*

Nulla hæresis christũ habet fundamentum.

V. Fide per charitatem operãte, siue formata, vt vocant, nos filios esse Dei: fidem verò charitate destitutam, nulli ad salutem prodesse.

HOmines autẽ non intelligentes, quod ait ipse Apostolus: * Arbitramur iustificari hominem per fidẽ sine operibus legis, putauerũt eũ dicere, sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat, & bona opera non habeat. Quod absit, vt sentiret vas electionis, qui cũ dixisset quodam loco † In Christo enim Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, mox addidit: Sed fides quæ per dilectionem operatur. Ipsa est fides, quæ fideles Dei separat ab immundis Dæmonibus. Nã & ipsi, sicut dicit Apostolus Iacobus, * credunt & contremiscunt, sed non benè operantur. Non ergo habent istam fidem, ex qua † iustus viuit, id est,

Fides per dilectionẽ operans, fideles Dei à dæmonibus separat.

* *Iac. 2.*

† *Abac. 2. Rom. 1.*

quæ per dilectionem* operatur, vt reddat ei Deus vitam æternam secundùm opera eius. Sed quia & ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, à quo nobis & fides est & dilectio, propterea idem ipse Doctor gentium, etiam ipsam vitã æternam gratiam nuncupauit. *Tom. 7. de gratia & lib. arbit. cap. 7.*

Iacobus autem vehementer infestus est eis, qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiam dæmonibus comparet dicens: " *Tu credis quoniam vnus est Deus, bene facies, & dæmones credunt & cõtremiscunt.* Quid verius, breuius, vehementius dici potuit, cùm & in Euãgelio* legamus hoc dixisse dæmonia, cùm Christum filium Dei confiterentur, & ab illo corriperentur, quod in Petri confessione " laudatũ est? *Quid proderit*, ait Iacobus, ** fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autẽ nõ habeat? Nunquid poterit fides saluare eum?* Dicit etiã, quia fides sine operib⁹ mortua est. Quoúsque igitur falluntur, qui fide mortua sibi vitam perpetuam pollicentur? *To. 4. de fide & operibus, cap. 14. Item, To. 7. de vnico Baptismo, cap. 10.*

Vt habitet Spiritus sanctus, nónne vbi vult " spirat, & charitas Dei, sine qua nemo benè viuit, diffũditur * in cordibus nostris, non à nobis, sed per spiritũ sanctum, qui datus est nobis. Hanc enim fidem Apostolus definiuit dicens: " *Neque circumcisio est aliquid, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur.* Ista quippè fides est Christianorum, non dæmoniorum, nam & dæmones * credunt, & contremiscunt, sed nũquid & diligunt? Nam si non crederent, non dicerẽt: *Tu es sanctus Dei*: vel, " *Tu es filius Dei*. Si autem diligerent non dicerent: * *Quid nobis & tibi*" : *Tom. 2. Epist. 105. ad Sixtum presbyterum.*

Audi Apostolum ipsum fidei disputatorem, & gratiæ magnum defensorem: audi eum dicentẽ* : *Pax fratribus, & charitas cũ magna fide.* Tria, dixit, pax, charitas, fides. A fine cœpit, ad initiũ terminauit. Initiũ est enim in fide, finis in pace, quia enim credim⁹, ipsa est fides: Sed fides debet esse Christianorũ, nõ dæmoniorũ. Nam sicut dicit Iacobus Apostolus, " *Et dæmones credunt, & contremiscunt.* Et dæmones dixerũt Christo,

Gal. 5. *Vita æterna quare dicatur gratia.* " *Rom. 6.* *Iacob⁹ satis euertit dogma de solafi de saluante.* **Iacob. 2.* " *Mar. 3.* **Matt. 16.* " *Iacob. 2.* *Quid ad hæc recentes hæretici, qui ne falli & fallere videãtur, Iacobi Epistolã impudẽter negãt?* **Ioan. 3.* " *Rom. 5.* " *Gal. 5.* **Iacobi. 2.* **Luc. 4.* " *Mar. 3.* **Matth. 8.* **Ephes. 6.* *Initiũ iustitiæ in fide finis in pace.*

** Tu es filius Dei.* Confitebantur dæmones, quod non credebant homines. Illi tremuerunt, illi occiderunt. Quid enim? Quia dixerũt dæmones. Tu es filius Dei, scimus qui sis, ideò regnaturi sunt cũ filio Dei? Absit. Discernenda est ergo fides dæmonum à fide sanctorum. Planè discernẽda vigilanter & diligenter. Nã & Petrus hoc dixit Domino dicenti, *Quem me esse dicitis? Tu es christus filius Dei viui.* Et Dominus: *Beatus es Simon Bariona.* O Domine hoc tibi dixerũt & dæmones: quare ipsi non sunt beati? Quare? Quia dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore, ideo initium est à fide. Sed quali fide? Quam definiuit Apostolus, " *Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides.* Dic quæ fides? quæ per dilectionem operatur. Hanc dæmones non habent fidem, quæ per dilectionem operatur, sed soli serui Dei, soli sancti Dei, soli fide filij Abrahæ, soli filij dilectionis, filij promissionis, ideo est & charitas dicta. Tria illa dicta sunt ab Apostolo, * Pax fratribus & charitas cum fide. Vnde pax & charitas? Vnde charitas cum fide? Si enim nõ credas non amas. Dixit ergo Apostolus, sic incipiẽs à fine, & veniens ad initiũ: Pax charitas, cũ fide. Nos dicamus, fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis, & non amas, adhuc non discreuisti fidẽ tuã ab eis, qui tremebãt & dicebãt: † Scimus quia sis filius Dei viui. Ergo tu ama, quia charitas cum fide, ipsa te perducet ad pacem. Quam pacem? veram pacem, plenam pacem, solidam pacem, securam pacem, vbi nulla pestis, nullus hostis. Ipsa pax est finis omnium desideriorũ bonorũ. Charitas cum fide, & si sic dicas, benè dicis, fides cum charitate. *Tom. 10. lib. 50. hom. homil. 7.*

Et omnis qui diligit genitorem, diligit eum, qui genitus est ab ipso. Statim fidei coniunxit dilectionem: quia sine dilectione fides inanis est. Cùm dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis. Qui autem non credunt, peiores sunt, quàm dæmones, & tardiores, quàm dæmones. Nescio quis non vult credere in Christum: adhuc nec dæmones imitatur. *nem ad pacem. Sine dilectione fides inanis. Peiores & tardiores dæmonibus, infideles.*

** Iacob. 2.* " *Luc. 4.* *Marc. 3.* *Discernẽda fides dæmonum à fide sanctorum.* † *Matt. 16.* *Fides Petri cum amore.* *Est ergo & fides per timorem operans, quæ in peccatorib⁹ esse potest, & fides operans per dilectionem, qua iusti efficimur.* " *Gal. 5.* *Fides per charitatem operans, ttiã charitas dicta.* ** Ephes. 6.* *Credens & non amãs, similis est dæmonibus.* " *Luc. 4.* *Marc. 3.* *Charitas cum fide, vel fides cũ charitate perducit hominem ad pacem. Sine dilectione fides inanis. Peiores & tardiores dæmonibus, infideles.*

Iam credit aliquis in Christo: sed odit Christum. Habet confessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ: Nam & illi qui puniri timebant, quid dicebant. † *Quid nobis & tibi fili Dei? Venisti ante tempus perdere nos?* Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides qualem dicit Apostolus Paulus, † fides quæ per dilectionem operatur. *Tom.9. in Epist. Ioan. Tract.10.*

† *Marc.3. Luc.4.* † *Gal.5.*

VI. Decem præcepta ad Christianos etiam pertinere.

† *Luc.3.* † *Matt.5.* *Legis cor in decem præceptis agnoscitur.*

TRiginta annorum ætatem gerens † (*Christus*) doctrinam Euangelicam consecrauit, contestãs † legem se non venisse soluere, sed implere. Legis autem cor in decem præceptis agnoscitur. *Tom.6. contra Faustum Manich. lib.12. cap.14.*

† *Exod.20. Deut.5.* *Quæ christianis magis præcepta, quàm Iudæis.*

Legite vetus Testamentum & videte, quia carnali adhuc populo ea præcipiebantur, quæ nobis: † Nam vnum Deum colere & nobis præcipitur: Non accipies in vanum nomẽ Domini Dei tui: & nobis præcipitur, quod est secundum præceptum. Obserua diẽ Sabbati, magis nobis præcipitur, quia spiritualiter obseruandũ prẽcipitur. *Et paulò pòst.* Iam illa omnia prẽcepta nobis magis præcipiuntur, & obseruanda sunt: † Non occides, non mœchaberis, non furaberis, non falsum testimonium dices, honora patrẽ tuum, & matrem tuã: non concupisces rem proximi tui, non concupisces vxorem proximi tui. Nónne ista omnia & nobis præcipiuntur. *To.9. in Euang. Ioan. Tract.3.*

† *Exod.20. Deut.5.* *Matth.5.*

In illo diptychio lapideo, iam tu non corde lapideo intelligis, quid duro illi populo congruebat: & in eo tamen agnoscis petram, ipsum sponsum tuum, illum, quem Petrus loquitur* lapidem viuum ab hominibus reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum. Illis ergo erat lapis* offensionis & petra scandali: tibi autẽ lapis, quẽ *reprobauerunt ædificantes, factus est in caput anguli. Quod totum idem Petrus Apostolus explicat, & totum à Prophetis, à quibus isti damnati alienãtur, prædictum esse cõmemorat. Lege sanè etiã illud diptychiũ, ne timeas, planè sponsi tui est. Alijs lapis ille significauit duram stodiliratem, tibi autem fir-

* *1.Pet.2.* * *Isa.8.* *Rom.9.* * *psal.117.* *Isai.18.* *Matt.21.* *Marc.12.* *Luc.20.* *Act.4.* *Pet.2.1.*

mam stabilitatem. Digito enim Dei † scriptæ sunt tabulæ illæ, digito Dei sponsus tuus eiicit dæmonia: digito Dei expelle tu doctrinas dæmoniorum † mendaciloquorum, cauteriantium conscientiam. Ex hoc diptychio repellis adulterum, qui se paracletum dicit, vt sancto nomine te seducat. Quinquagesimo enim die post pascha datę sũt illæ tabulę, & quinquagesimo die post passionem sponsi tui, quod pascha illud præfigurabat, datus est digit⁹ Dei, Spiritus sanctus † promissus paracletus. Noli ergo formidare diptychium, quo tibi scripta olim, quæ nunc agnosceres, mittebantur: tantùm noli esse sub lege, ne illam timore nõ impleas, sed sub gratia, vt sit in te plenitudo † legis charitas. Non enim aliud diptychium recensebat sponsi tui amicus, cùm diceret, † Nam non adulterabis, non homicidium facies, non concupisces, & si quod est aliud mandatũ, in hoc sermone recapitulatur, & diliges † proximum tuum tanquam teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo † enim legis est charitas. Ibi enim sunt duo illa præcepta, dilectionis Dei, & dilectionis proximi, singulis tabulis explicata. Hoc ergo diptychium ille præmisit, qui tibi hæc duo præcepta veniens commendauit, in quibus tota lex* pendet & Prophetæ. In primo præcepto est castitas nuptiarum tuarum, in secundo vnitas membrorum tuorum: illo amplecteris diuinitatem, isto congregas societatem. Quæ duo præcepta, ipsa sunt decem: tria pertinent ad Deum, & septem ad proximum. O pudicum diptychium, in quo veteris figuræ illæ dilectos, & dilectus tuus prænunciauit tibi cãticum nouum, in decachordo * psalterio: tanquam per te etiam neruos suos extensurus in ligno, vt de peccato peccatum damnaret in carne, & iustitia legis impleretur in te. O diptychiũ coniugale, quod non sine causa odit adultera. *Tom.6. lib.15. contra Faustum Manich. cap.4.*

† *Exod.31.* † *1.Tim.4.* † *Act.2.* † *Rom.13.* † *Exod.26. Deut.5.* † *Leuit.16.* † *Rom.13.* * *Matt.22.* *Duo præcepta charitatis, decalogi compendium sunt.* * *Psal.91. et 143.*

Quid habent ergo isti, vnde legi & Prophetis calumniẽtur, quòd eos Christ⁹ soluere venerit potius, quàm adimplere, quia Christiani non obseruant, quæ tibi præcepta sunt, cùm ea sola nõ obseruẽt, per quę Christus promittebatur, ideò non obseruent, magis, quia

Christiani veteris legis præcepta obseruant, demptis iis, per quæ christus promittebatur.

† *Deut.6. Exod.20.*

* *Deut.5.*

Præcepta morum implẽtur, per gratiam adiuuãtem: Sacramenta verò promissorũ, per exhibitã veritatẽ impleta sunt.

* *Ioan.1.*

* *Gal.5.*

* *Iere.31.*
* *Luc.11.*
* *Rom.5.*
* *Rom.13.*
1.Tim.1.

Præcepta duarũ tabu-

eadẽ promissa iam Christus impleuit: nec adhuc promittuntur, quia iam impleta sunt: eorúmque promissiua signa in eis terminari debuerũt, quos fides Christi hæc adimplendis iam tabulis imbutos, inuenerat. Nũquid enim nõ obseruẽt Christiani, quod in illa Scriptura est: † *Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: Nõ * facias tibi idolum*: &c. huiusmodi. Nunquid nõ obseruãt Christiani, quod ibi dicitur: Nõ accipies nomen Domini Dei in vanum? Nunquid ipsum Sabbatum, quod ad intelligendam veram requiem pertinet, non obseruant Christiani? Nunquid honorem parentibus Christiani non deferunt, quod ibi præceptum est? Nũquid à fornicationibus, aut homicidijs, aut furtis, aut falsis testimonijs, aut à concupiscenda vxore proximi, non se temperant Christiani: quæ omnia in illa lege conscripta sunt? Hæc præcepta sunt morum, illa Sacramenta sunt promissorum, hæc implentur per adiuuantem gratiam, illa per redditam veritatem: vtraque per Christum & illam semper gratiam donantem, nunc etiam reuelantem, & hanc veritatem tunc promittentem, nunc exhibentem: quia *lex * per Mosen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est*. Denique ista, quę in rectè viuente conscientia conseruantur, fide * per dilectionem operante complentur: illa verò, quæ in promittente significatione versata sunt, rebus redditis transierunt: *Ibidem, lib.19. cap. 18. Lege contra eundem, lib.15. cap.7.*

Quid sunt ergo leges Dei ab ipso Deo scriptæ * in cordib⁹, nisi ipsa præsentia Spiritus sancti, qui est digitus * Dei, quo præsente diffunditur * charitas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, & præcepti * finis? Nam quia veteris Testamenti promissa terrena sunt, licet exceptis Sacramẽtis, quæ vmbra erant futurorum, sicut est circũcisio, & Sabbatum, & aliæ dictũ obseruationes, & quarundam escarum cærimoniæ, & multiplex sacrificiorum sacrorúmque ritus, quæ vetustati carnalis legis, iugóque seruili congruebãt, talia contineant præcepta iustitiæ, qualia nunc quoque obseruare præcipimur, quæ maximè duabus illis tabulis sine figura adumbratæ significationis expressa sunt,

sicut est, * Non adulterabis, non homicidium facies non concupisces, etsi quod aliud est mandatum, quod in hoc sermone recapitulatur: " *Diliges proximũ tuum sicut teipsum*: tamen quia in eo, sicut dixi, promissa terrena & temporalia recitantur, quæ bona sunt huius corruptibilis carnis, quãuis eis sempiterna atque cælestia, ad nouum scilicet Testamentum pertinentia, figurarẽtur, nunc ipsius bonũ cordis promittitur, mentis bonum, spiritus bonum, hoc est, intelligibile bonũ, cùm dicitur: * *Dabo leges meas in mente eorum, & in cordibus eorum scribam eas*. Vnde significauit eos non forinsecus terrẽtem legem formidaturos, sed intrinsecus habitantem ipsam legis iustitiam dilecturos. *Tom.3. de spirita & litera, cap.21. Huc pertinet & articulus 8 cap. 7. de discrimine legis & Euangelij.*

larumetiam nũc obseruare præcipimur.

* *Exod.20. Deut.5. Rom.7.13.*
" *Leuit.19. Rom.13.*
* *Ierem.31. Heb.8.*

VII. Magnum esse inter præcepta atque consilia Euangelica discrimen, quòd illa sint ad salutem absoluto necessaria, hæc verò perfectioni peculiariter destinata.

PRæcepto quisquis non obtẽperat, reus est & debitor pœnæ. Proinde quia vxoren ducere vel nubere peccatum non est, si autem peccatũ esset, præcepto vetaretur, propterea præceptum Domini " de virginibus nullum est. Sed quoniam deuitatis remissísue peccatis adeũda est vita ęterna, in qua est quędã egregia gloria non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendæ parum est, liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. *Consilium*, inquit, * *do, tanquam misericordiam consecutus à Deo, vt fidelis essem*. Neque enim inuidere debeo fidele consilium, qui non meis meritis, sed Dei misericordia sum fidelis. *Tom.6. de sancta virginit. cap.14.*

Altera die, quasi tẽpore alio, post resurrectionẽ vtique & ascensionẽ suã (*Christus Euãgelicus Samaritanus*) protulit duos" denarios, duo videlicet Testamẽta, vet⁹

" *1.Cor.7. Expendant hæc qui opera supererogationis & eorũ singulare præmium derident.*

* *1.Cor.7. cõsiliũ Apostoli, cœlibatũ vel continẽtiam propter Deum seruare.*

" *Luc.10.*

*Act.9.
‖2.Cor.11.
†Luc.10.
†1.Cor.7.
†Matt.16.
Rom.2.

Sunt ergo cõsilia quædam de actib⁹ virtutũ, in lege vel Euangelio nusquã præceptis.

†1.Cor.7.
†Ibidem.

Inter præceptum & cõsiliũ manifestũ discrimẽ

† Psal.33. & 36.
1.Pet.3.
†Matt.19.
Matth.3.7.
Luc.3.

Cõsiliũ qui libenter audierit, & fecerit, maiorẽ habebit gloriam.

†Exod.20, Deut.5.
†1.Cor.7,
†1.Cor.7.

Præcepto non obedire,

& nouum: in quibus vnum numisma Dei regis est: & dedit stabulario, Paulo Apostolo, qui est vas†electionis, cui sollicitudo† est omnium Ecclesiarum, & ait: *curam eius habe*, id est, quæ ad fidem meam pertinẽt, quomodo eum oportet ad plenã sanitatem peruenire, doce illum. Et quodcunque supererogaueris, dum rediero reddam tibi. Si quid ergo super Euangelium meũ tanquã misericordiam meã consecutus,†vt esses fidelis,ad eius vtilitatẽ sapueris, dum rediero iudicatutus mundum, & vnicuique redditurus † secundùm opera sua, reddam tibi. Quid est autẽ quod super legem & Euangeliũ plus Paulus erogauit? Illud quod puto,ipse ait ad Corinthios:† De virginibus autẽ præceptum Domini non habeo, consiliũ autẽ do,tãquam misericordiã consecutus à Domino, vt sum fidelis: vel illud etiam, vbi de coniugibus ait: †Nam cæteris ego dico, nõ Dominus &c. *Tom.7.hypog.lib.3. circa mediũ.*

Aliud est consilium, aliud præceptum. Consiliũ datur vt virginitas cõseruetur, vt vino & à carnibus abstineatur,vt vendantur omnia,&pauperibus erogẽtur. Præceptum verò, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo diuertat à† malo & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur,†*qui potest capere capiat*: De iustitia verò non dicitur, qui potest facere faciat, sed† *omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.* Consilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habebit gloriam.Præceptum qui nõ impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, pœnam euadere non poterit. *Tom.10.de tempore, serm.61.*

Quæcunque mandat Deus, ex quibus vnum: † Non mœchaberis.Et quæcunque non iubentur,sed specialiconsilio monentur, ex quibus vnum est: ‖ *Bonum est homini mulierem non tangere*,tunc rectè fiunt,cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum. *Tom.3.in Enchirid, cap.121.*

Vir vxorem† ne dimittat) Ex præcepto Domini posuit, nec ibi addidit,& si dimiserit,non peccat.Præceptum est enim hoc, cui non obedire peccatum est: nõ consilium,quo si vti nolueris, minus boni adipiscẽris, non mali aliquid perpetrabis.Propterea cùm dixisset

‖ *Solutus es ab vxore,ne quæsieris vxorem*, quia non præcipiebat ne malum fieret, sed cõsulebat vt melius fieret: continuò subiunxit: Et si acceperis vxorem non peccasti, etsi nupserit virgo, non peccat. *To.7. de sancta Virg.cap.15.*

peccatũ est: consiliũ sine peccato prætermitti potest.

Omnia mihi licita sunt, sed non omnia expediunt. Ita ostendit (*Paulus*) ea quæ licita sunt, id est, nullo præcepto domini prohibentur, sicut expedit potius esse tractanda, non præscripto legis,sed consilio charitatis. Hæc sunt quæ amplius erogantur saucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideò dicuntur non à Domino præcipi. Quamuis à Domino moneantur offerri, vt tantò intelligantur esse gratiora, quantò magis ostenduntur indebita. *Tom.6.de Adult.coniugus lib.1.cap.14.*

"1.Cor.7.
1.Cor.10.
Luc.10.

VIII. Iustum neque semper, neque in omni opere peccare.

Iustitia quæ dã huic vitæ cõpetens.

DIci potest quædam iustitia minor, huic vitæ cõpetens, qua iustus*ex fide viuit,quãuis peregrinus à Domino: & ideò per fidem" ambulans nõdum per speciem, non absurdè dicitur,etiam ad istam pertinere, ne peccet. Neque enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur,iam culpæ deputandum est. Aliud est enim totam nõdum assequi charitatem, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo,quanuis longè minus amet Deum,quàm eũ potest amare conspectum,nihil tamẽ appetere illicitum. Sicut etiam in his,quæ adiacent sensibus corporis,potest oculus nullis tenebris delectari, quanuis non possit in fulgentissima luce defigi. *Tom.3.de spiritu & litera,cap.36.*

*Abac.2.
"Rom.1.
2.Cor.5.

posse hominem in hac vita nullam sequi cupiditatẽ,quã totam nondũ assequatur charitatẽ, exẽplo corporei oculi declaratur.

Non abnuimus, humanam naturam posse esse sine peccato, aut vllo modo negare debemus perfici posse, quam proficere non negamus: sed gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum,eo adiuuante fieri, dicimus, vt iusta & beata sit,quo creata est, vt sit. Facilè itaque refellitur, quod à quibusdam dicit opponi,

Humana natura sine peccato, adiuuante Deo, esse potest.

Tentationes Diaboli hominem non cogunt peccare.

*Iac.4. *Diabolo resistere Dei auxilio possumus.*

De vincendo dæmone, aliter Catholici quã Pelagiani docent.

†*Matt.6.*

**Marc.14.*

diabolus nobis aduersatur. Prorsus huic obiectioni eadem verba respondemus, quæ ipse respondit. Resistamus illi, & fugiet. *Resistite*, inquit B. Apostolus, * *diabolo, & fugiet à vobis.* Vnde animaduertendum est, quid possit his nocere, quos fugit, vel quam virtutem habere intelligendus sit, qui solis prævalere non resistentibus potest. Hæc & mea verba sunt: verius enim dici non potest. Sed hoc interest inter nos & istos, quòd nos etiam cum Diabolo resistimus, poscendum Dei adiutoriũ, non solùm non negamus, verumetiam prædicamus: isti autem tantam tribuunt potestatem voluntati, vt pietati auferant orationem. Nam vtique vt Diabolo resistamus, & fugiat à nobis, ideò precantes dicimus: † Ne nos inferas in tentationem: ideò & admoniti sumus, tanquam ab Imperatore milites exhortante & dicente: * Vigilate & orate, ne intretis in tentationem *Tom.7. de natura & gratia, cap.58.*

Vt non peccemus, per christi gratiam adiuuamur orãtes.

Homo Dei gratia mũdo corde esse potest.

†*Exod.20. Deut.5. Rom.7.*

**Eccles.18.*

Quid sit facere iustitiã & quid perficere.

Quod verò contra eos disputat, qui dicunt, Et quis nolit sine peccato esse, si hoc in hominis esset positum potestate? rectè quidem disputat, hoc ipso eos confiteri non posse impossibile, quia hoc vel multi, vel omnes volũt, sed hoc vnde sit possibile confiteatur, & pax est. Ipsa est enim gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, qua omnino iste nos orantes adiuuari, vt non peccemus, nusquam dicere voluit. *Ibid. cap.59.*

Beatus verò Hilarius, cuius verba hæc posuit. Non enim nisi spiritu perfecti, & immortalitate mutati, quod solis mundis corde dispositum est, hoc quod in Deo est, immortalitate cernemus: quid dixerit contra id quod dicimus, vel quid istum adiuuet, verè nescio, nisi quia posse esse hominem mũdo corde testatus est. Quod quis negat? Sed gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, non sola arbitrij libertate. *Ibidem, cap.62.*

Aliud est, nõ habere peccatũ: aliud, non obedire desiderijs eius. Aliud est implere quod præceptũ est, † Nõ concupisces: & aliud est, per quendam abstinentiæ conatum saltem id agere, quod item scriptum est: * Post concupiscentias tuas non eas. Nihil horũ tamen scire se rectè posse, sine gratia Saluatoris. Facere est ergo

iustitiã, in vero Dei cultu, cum interno cõcupiscentiæ malo, interna cõflictatione pugnare: perficere autem, omnino aduersarium non habere. Nam qui pugnat, & adhuc periclitatur, & aliquando percutitur, etiãsi non sternitur: qui autẽ non habet aduersarium, plena pace lætatur. Et ipse esse sine peccato verissimè dicitur, in quo nullũ habitat peccatum, non qui per abstinẽtiam mali operis dicit: † Iam non ego operor illud, sed id, quod in me habitat peccatum. *Ibidem paulò post.* † *Rom.7.*

Ambrosius super Lucã.

**Luc.1.*

Ante passionẽ christi fuerunt iusti aliquando sine peccato in hac vita: nõ tamen sine dei gratia per Iesum christum.

Sanctus autem Ambrosius reuera in eo loco, quem iste commemorat, illis resistit, qui dicunt, hominẽ non esse posse sine peccato in hac vita. Vt enim ea diceret, accepit occasionem de Zacharia & Elizabet, quòd in Euãgelio * commemorati sunt ambulasse in omnibus iustificationibus legis sine querela. Nũquid tamẽ negat, gratia Dei fieri per Iesum Christum Dominũ nostrum? Ex qua fide etiam ante eius passionẽ iustos vixisse non dubium est, qui præstat Spiritum sanctũ, qui datus † est nobis, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris. Quia vna iusti sunt, quicũque iusti sunt, *Ibidem, cap.63. idem docet. cap.64. auctoritate Sixti Romanæ Eccl. Episco. Et cap.65. auctoritate D. Hieronymi.*

Cuicunque causæ ad peccatum impellenti, voluntas nostra potest adiuuante Deo resistere.

†*Rom.5.*

Peccatum, opitulante Deo, cauere potest.

Quæcunque ista causa est voluntatis, si non potest ei resisti, sine peccato ei ceditur: si autem potest, non ei cedatur, & non peccabitur. An fortè fallit incautum? ergo caueat, ne fallatur. An tanta fallacia est, vt caueri omnino non possit? Si ita est, nulla ergo peccata sunt: Quis enim peccat in eo quod caueri nullo modo potest? peccatur autẽ: caueri igitur potest. Agnosco, verba mea sunt, sed etiã ipse dignetur agnoscere superius cũcta quę dicta sunt. De gratia quippè Dei agitur, quę nobis per mediatorẽ medicina opitulatur, non de impossibilitate iustitiæ. Potest ergo ei causæ quæcunque illa est, resisti: potest planè. Nam in hoc adiutoriũ postulamus, dicentes: * *Ne nos inferas in tentationem*: quod adiutorium non poscereмus, si resisti nullo modo posse crederemus. Potest peccatum caueri, sed opitulante illo, qui non potest falli. *Ibidem, cap.67. & lib.3. de libero arbitrio, cap.18. Et lib.1. Retract. cap.9.*

Ad peccãdum namque non adiuuamur à Deo: Iusta non requi-

ritur dei auxilium: ad iusta verò agenda omnino necessariũ est.

antem agere, vel iustitiæ præceptũ omni ex parte implere nõ possumus, nisi adiuuemur à Deo. Sicut enim corporis oculus non adiuuatur à luce, vt ab eadem luce clausus auersúsque discedat: vt autem videat, adiuuatur ab ea, neque hoc omnino, nisi illa adiuuerit, potest: ita Deus, qui lux est hominis interioris, adiuuat nostræ mentis obtutum, vt non secundùm nostram, sed secundùm eius iustitiam boni aliquid operemur. Si autem ab illo auertimur, nostrum est, & tunc secũdùm carnem sapimus, tunc concupiscentiæ carnis ad illicita consentimus. *To.7. de pecc. meritis & remissione, lib. 2. cap. 5.*

Asserens neminẽ in hac vita sine peccato esse posse, & libero nostro arbitrio, & Dei virtuti atque misericordiæ derogat.

Qui dicunt esse posse in hac vita hominem sine peccato, non est eis continuò incauta temeritate obsistẽdum. Si enim esse posse negauerimus, & hominis libero arbitrio, qui hoc volendo appetit, & Dei virtuti vel misericordiæ, qui hoc adiuuando efficit derogabimus. Sed alia quæstio est, vtrum esse possit, alia, vtrum sit: alia, si non est, cùm possit esse, cur non sit: alia, vtrũ qui omnino nunquam vllum peccatum habuerit, non solùm quisquam sit, verumetiam poterit aliquando esse, vel possit. In hac quadripartita propositione quæstionum si à me quæratur, vtrum homo sine peccato possit esse in hac vita, confitebor posse per Dei gratiam & liberũ eius arbitrium: ipsum quoque liberum arbitrium, ad Dei gratiam, hoc est, ad Dei dona pertinere, non ambigens, nec tantùm vt sit, verumetiam vt bonum sit: id est, ad facienda mandata Domini conuertatur: atque ita Dei gratia non solũ ostendat, quid faciendum sit, sed adiuuet etiam vt possit fieri quod ostenderit. Quid enim habemus, * quod non accepimus? *Et post pauca.* Potest homo si velit, esse sine peccato, adiutus à Deo, *Ibid. cap. 6.*

Gratia Dei nõ solùm ostendit quid faciẽdũ sit, sed adiuuat, vt quod ostẽderit, fieri possit.

**1. Cor. 4.*

Potest homo adiutus à deo, sine peccato esse, si velit.

Huc pertinet & illud quod aduersus Pelagianos disputans Augustinus, sæpenumero docet, ne ipsum quidem opus nuptiarum, in quo vel maximè concupiscentia & caro regnare videntur, esse peccatum, sicut To. 4 de bono coniugali, cap. 6. Et aduersus Iulianum plurimis in locis.

IX. *Iustitiam hominis Christiani, in bonorum operum, quæ ex fide fiunt, exercitatione consistere.*

QVandiu peregrinantes* à Domino per fidẽ ambulamus, nõ per speciẽ, vnde dictũ est:* Iustus ex fide viuit: hæc est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionẽ plenitudinémque iustitiæ, vbi in specie decoris eius iã plena atque perfecta charitas erit, nũc ipsius cursus rectitudine & perfectione tẽdamus, castigando † corpus nostrum & seruituti subiiciendo, & eleemosynas in dandis beneficiis, & dimittẽdis, quæ in nos sunt commissa peccatis, hilariter & ex corde faciendo, & orationibus indesinenter insistendo, & hoc faciendo in doctrina sana, qua ędificatur fides recta, spes firma, charitas pura. Hęc est nunc iustitia nostra, qua currimus esurientes & sitientes ad perfectionem plenitudinémque iustitiæ, vt ea postea saturemur. *Tom. 7. de perfectione iustitiæ, resp. 17.*

† *2. Cor. 3.*

† *Abac. 2. Roma. 1.*

† *1. Cor. 9.*

Congregate illi † iustos eius. Quos iustos? nisi viuẽtes † ex fide, faciẽtes opera misericordiæ. Etenim opera illa, iustitiæ opera sunt. Habes Euangeliũ: † *Cauete iustitiam vestram facere coram hominibus, vt videamini ab eis:* Et quasi quæreretur. Quam iustitiã? Cùm ergo facis eleemosynã, inquit. Ergò eleemosynas opera esse iustitiæ significat *Tom. 8. in psalm. 49. circa medium.* Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiuniũ, eleemosyna, oratio: Vis orationem tuam volare ad Deum? fac illi duas alas ieiuniũ & eleemosynã. *Ibidem in psal. 42.* Vnde Dominus in Euangelio cum dixisset: *Nolite facere iustitiam vestram corã hominibus, vt videamini ab eis:* ne istũ nostrum cursum fine humanæ gloriæ meremur, nõ est in expositione iustitiæ ipsius exsequut?, nisi tria ista, ieiuniũ, eleemosynas, orationes: Ieiunio silicet vniuersam corporis castigationem significans: eleemosynis omnem beneuolentiam & beneficentiã vel dandi vel ignoscendi: & oratione insinuãs omnes regulas sancti desiderij. *To. 7. de profect. iustitiæ resp. 17.*

† *Psal. 49.* † *Abac. 2. Roma. 1.*

Opera misericordiæ, opera iustitiæ sunt.

† *Matth. 6.*

Iustitiæ hominis in hac vita, ieiuniũ, eleemosyna & oratio.

† *Matth. 6.*

CAPVT NONVM DE FRVCTV SEV EFFECTV IVSTIFICATIONIS, DEQVE BONORVM operum meritis.

*Iustorũ sũt merita, quia iusti sunt. Sed vt iusti ficrẽt merita non fuerunt. * Rom.3. * Math .16. Rom.2. Homo tã in operibus bonis quãmmalis libero vtitur arbitrio. Bonũ meritũ, sic gratiæ dei in nobis operãti cooperari. Meritũ iustorum nõ præcẽdit vitã, sed futuram cum primis resuscit. * Rom.9. Vasa in honorẽ, ex gratia Dei. Adultos præuenit. Deus, vt aliquæ merita habere possint.*

1. Hominis iustificati bona opera nõ ita esse dona Dei, vt non sint etiam bona ipsius iustificati merita.

VIlàne igitur sunt merita iustorũ? Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierẽt, merita nõ fuerũt. Iusti enim facti sunt, cùm iustificati sunt: sed sic vt dicit Apostol⁹, * Iustificati gratis per gratiã ipsi⁹. *To.2. Epi.105. ad Sixtũ presb. propè initiũ.*

Propter liberum arbitrium, quo bona & mala operantur homines, dictum est: * Vnicuique reddes secũdùm opera sua: habet enim homo malum meritum, cùm vitio suo iã baptizatus declinat à bono, & facit malum. Habet nihilominus & bonum meritum, cùm in omnibus gratiæ Dei bona in se operanti non resistit, sed cooperator existit, & omnem spem suam habet in illum, cũ aurem suam & cor Deo loquenti intus, hoc est, in interiore homine præbet, & nõ foris in malis seculo perstrepenti, quod meritum non habet propter præsentem vitam, tãquam in præsenti seculo recepturus, sed propter futuram veram vitã, quæ erit in secula seculorum: quia si in hac vita tãtùm in Christo speramus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. *Tom.7 hypog. lib.3 versus finem*

Tota quippè ista massa iustæ damnationis reciperet debitum, nisi ex ea faceret nõ solùm iustus, sed etiam misericors figulus * alia vasa in honorem secundùm gratiam, non secundùm debitũ, dum & paruulis subuenit, quorum nulla merita dici possunt, & maiores præuenit, vt habere aliqua merita possint. *To .2. Epist. 157. ad Optatum, circa medium.*

Iustitia licet nõ immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamẽ est ad

illã magnã, quam capit æqualitas angelorũ: quam Paulus * quia nõdum habebat, propter illam, quæ iã inerat perfectum: & propter istã, quæ adhuc deerat, imperfectũ se esse dicebat. Sed planè minor iustitia ista facit meritum, maior illa facit præmiũ, vnde qui istã illã non sequitur, non assequetur, *To.3 ex sententiis. sentent.312.* * *Philip.3.* *Iustitia huius vitæ facit meritum.*

Post hanc vitam merces perficiens redditur, sed eis tãtum, à quibus in hac vita eiusdem mercedis meritũ comparatur. *Tom.7. de perfect. iustit. resp.17.*

Hæretici dicũt, gratiam Dei secundùm merita nostra dari, quod omnino falsissimũ est: non quia nullũ est meritũ, vel bonum piorum, vel malũ impiorũ, alioquin quomodo iudicabit Deus mundum? Sed misericordia & gratia Dei cõuertit hominẽ, de qua Psalm⁹ dicit: * Deus me⁹, misericordia eius præueniet me, vt iustificetur impius. hoc est ex impio fiat iustus, & incipiat habere meritũ bonũ, quod Deus coronabit, quãdo iudicabitur mundus. *To.2. Epist.46. ad Valentinum.* * *Psalm.58.* *Homo iustificatus incipit habere bonũ meritũ à Deo coronãdum*

Perparuum est, quod in eleemosynis datur: sed cùm piè datur, æternum inde meritum comparatur. *To.6. cont. aduersur. legis & Proph. lib.16*

Diligamus igitur Deum * ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmium, cuius promissione gaudemus: nec præmiũ potest præcedere merita, & prius homini dari, quam dignus est. Quid enĩ hoc iniustius? & quid iustius Deo. Non ergo debemus poscere præminm, antequam mereamur accipere. *To.1. de moribus Eccle. cath. lib.1. c.25.* * *Deut.6.* *Matth .22.* *Mar.12.* *Luc.10.* *Præmiũ vita æternæ à iusto Deo præcedentibus meritis retribuitur.*

Tanta est erga omnes homines bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona: & pro his, quæ largitus est æterna præmia sit donaturus. *Tom.3. de Ecc. dogmat. cap .32.* *Merita nostra, Dei sunt dona.*

Dicat Deus, quanta futura sit ipsa requies. *Beati * qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.* * *Psal.83.*

Hæc est requies sempiterna: sine fine erit requies ista, sine fine erit gaudium hoc, sine fine erit incorruptio, vitam æternam habebis, requiem quæ non habet finem. Quanto labore digna est requies, quæ non

habet finem? Si verum vis comparare, & verum iudicare, æterna requies æterno labore rectè emitur. Verũ hoc est: sed noli timere, misericors est Deus. Si enim haberes æternum laborem, nunquã peruenires ad æternam quietem. Semper laborans, quando peruẽturus eras ad illud, quòd dignè quidem potest emi sempiterno labore? Quia sempiterna requies est æquale preciũ: æterno certè labore digna est æterna requies comparari. Sed si semper laborares, nunquam ad requiem peruenires. Ergo vt aliquando peruenias ad id quod emis, non in æternum laborandum est: nõ quia non valet tãti, sed vt possideatur, quod emitur. Digna est quidem emi labore perpetuo, sed necesse est, vt labore temporali ematur. Certè tãtus debuit esse, id est, sempiternus labor pro requie sempiterna. Decies cẽtena millia annorũ in labore quid valent? Decies centena millia annorum habent finẽ, quod tibi dabo dicit Dominus, nõ habebit finem. Qualis misericordia Dei? Nec dicit, decies cẽtena millia annorum labora, non dicit, vel mille annos labora, non dicit, quinquaginta annos labora: cum viuis labora, in paucis annis. Inde iam requies erit, & finem non habebit. *Tom. 8. in exposit. Psalm. 93.*

Æterna requies, quæ perpetuo labore emi digna est, vt temporali ematur necesse est.

Quod ergo contra Pelagianos sæpenumero disputãs affirmat, Deum non coronare merita nostra, sed dona sua, vt Epist. ad Sixtum, & in Psalmos pluribus in locis, merita intelligit, vt à destitutis naturæ viribus absque vllo vel præcedẽte, vel comitãte diuinæ gratiæ auxilio proficiscuntur. Quis verò nesciat huiusmodi merita æternæ & immortalis vitæ nullo præmio coronari?

II. Dei gratiam esse principium rationémque meriti nostri.

Omne bonũ meritũ nostrũ, facit in nobis gratia.

QVod est ergo meritũ hominis ante gratiã, quo merito percipiat gratiam? Cùm omne bonum meritum nostrum non in nobis faciat, nisi gratia. Et cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat quàm munera sua? *Tom. 1. Epist. 105. ad Sixtum presbyterum, circa medium.*

Non

Non putes te promerẽdo accepisse, qui non promereres, nisi accepisses. Gratia præcessit meritum tuum, non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia ex merito, emisti, non gratis accepisti. *Tom. 10. serm. 15. de verbis Apostoli.*

Gratia præcedit meritum.

His & talibus testimoniis diuinis probatur gratiam Dei non secundùm merita nostra dari, quandoquidẽ non solùm nullis bonis, verumetiam multis meritis malis præcedentibus videmus datam, & quotidiè dari videmus. Sed planè cùm data fuerit, incipiunt esse etiã merita nostra bona, per illam tamen. Nam si illã subtraxerit, cadit homo non erectus, sed præcipitatus libero arbitrio. *Tom. 7. de gratia & libe. arbi. cap. 6.*

Gratia quare non secũdùm merita dari dicatur.

Veruntamen quia & ipsa vita æterna, quam certũ est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, † cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, sine vlla dubitatione confitẽdum est, ideo gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quę gratia contulit homini. Rectè quippè ipsa intelligitur, quæ gratia in euangelio legitur. † Gratiam pro gratia, id est, pro his meritis, quæ cõtulit gratia. *To. 7. de correp. & gratia, ca. 13. Lege & de gratia & lib. arb. cap. 8. & 9.*

Accepta gratia incipiunt esse merita nostra bona. Cur vita æterna & bonis operibus debita reddatur, & ab Apostolo gratia vocetur,

Si autẽ vt vera sit gratia, id est, gratuita, nihil inuenit in homine, cui meritò debeatur: quod benè intelligitur, & in eo quod dictum est: * Pro nihilo saluos facies eos: profectò ipsa dat merita, non meritis datur. *Tom. 4. de patientia, cap. 20.*

† *Rom. 6.*
* *Ioan. 1.*
* *Psal. 55.*

Etiam ante peccatum nullum meritum sine gratia fuisset.

Illam (*immortalitatem, quam homo habebat in paradiso*) (natura humana perdidit per liberũ arbitriũ, & hanc *futuram immortalitatem*) est acceptura per gratiã, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum: quantuis sine gratia, nec tunc vllum meritum esse potuisset. *To. 3. Enchir. cap. 106.*

Nullus de suis glorietur meritis, tanquã ipse sibi ea fecerit sine gratia.

Nihil autem huic sensui tam contrarium est, quàm de suis meritis sic quenquam gloriari, tanquam ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia, quæ bonos discernit à malis, non quæ communis est & bonis & malis. *To. 7. de prædestinatione Sanctorum, cap. 5.*

III. *Iustum pro operibus bonis, quæ per Dei gratiã & Iesu Christi meritum ab eo fiunt, verè mereri, & legitimè sperare vitam æternam.*

† 2. *Tim.* 4. *Hæc attẽtè considerent, qui iustorũ hominũ merita nulla esse contendunt.*

AVdiamus Paulũ Apostolum dicentem † cùm passioni suæ appropinquaret, de corona sibi parata præsumentem. Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. De cætero supereſt mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Nõ solum autẽ mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius. Redder, inquit, mihi Dominus coronam iustus iudex. Debet ergo, quid reddet? reddet ergo iustus iudex. Non enim opere inspecto potest negare mercedem, qui opus inspicit. Bonũ certamen certaui, opus est. Cursum cõsummaui, opus est. Fidem seruaui, opus est. Supereſt mihi corona iustitiæ, merces est. Sed in mercede tu nihil agis, in opere non solus agis. Corona tibi est ab ipso, opus autem abs te, sed non nisi ipso adiuuante. *To.* 10. *lib.* 50. *homiliarum, homil.* 14. *vide To.* 7. *de grat. & lib. arbit. cap.* 17.

Merces & corona à Deo, bonũ autem opus ab homine, adiuuante Deo.

† 1. *Tim.* 1.

† 2. *Cor.* 15.

† 2. *Tim.* 4.

† *Ibidem.*

Deus donator est indulgẽtiæ, & debitor coronæ.

Audi illum iam exigentem veritatem. Primò ergo, inquit, * Misericordiam consecutus sum, qui primus fui blasphemus & persecutor, & iniuriosus: sed gratia * Dei sum id quod sum. Postea dicit, cum passioni propinquaret: Bonum agonem certaui, cursum consummaui, fidẽ seruaui, supereſt mihi corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiã, seruat veritatẽ. Vnde seruat veritatem? Quã reddet † mihi Dominus in illa die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: Donator est indulgẽtiæ, debitor coronæ. Vnde debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Ecce videmus, quia tenet eum debitorem Paulus, consecutus est misericordiam, exigẽs veritatem. Reddet mihi, inquit, † Dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? vnde tibi debet? quid ei dedisti? Quis prior † dedit illi, & retribuetur ei? Debitorẽ Dominꝰ ipse fecitse, nõ accipiẽdo, sed promittẽdo. Nõ ei dicitur, redde quod accepisti: sed redde quod promisisti. Misericordiã mihi erogauit, inquit, vt faceret me innocẽtem. Nã prius † fui blasphemus & iniuriosus, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille autẽ qui prerogauit misericordiam negare, negare poterit debitũ? Diligit misericordiam & veritatẽ, gratiam & gloriam dabit. Quã gratiã, nisi de qua ipse dixit: † Gratia Dei sum id quod sum? Quam gloriã, nisi de qua ipse dixit, † Supereſt mihi corona iustitiæ? *Tom.* 8. *in Psalm.* 83.

† 2. *Tim.* 4. † *Rom.* 11. *Deus fecit se debitorem coronæ, non accipiendo, sed promittendo.*

† 1. *Tim.* 1. † 1. *Cor.* 15. † 2. *Tim.* 4.

Audi quia ille cui donauit, tenet Dominum etiã debitorem. Inuenit eum donatorem tempore misericordiæ, tenet debitorem tempore iudicij: Quomodo hoc dicit, videte. Ego enim iam immolor, dixit, † & tempꝰ resolutionis meæ proximum est. *Bonum certamẽ certaui, cursum consummaui, fidem seruaui.* Hoc tempore misericordiæ. Audi de iudicio: De cætero supereſt mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Nõ dixit, donat, sed reddet. Quando donabat, misericors erat: quando redder, iudex erit. Quia misericordiam † & iudiciũ cantabo tibi Domine. Sed donãdo delicta fecit se debitorem coronæ, ibi misericordiam consecutus sum: Misericors ergo Dominus primò, hîc autem reddet mihi coronam iustitiæ. Vnde reddet? Quia iustus iudex est. Quare iustus iudex? Quia bonũ † certamẽ certaui, cursum cõsummani, fidem seruaui. Ideo iustus non potest nisi coronare ista, inuenit enim ista, quæ coronaret. Antea verò quid inuenerat? Qui prius † fui blasphemus & persecutor. Ista donauit, illa coronauit. Donauit hæc tẽpore misericordiæ, coronauit illa tẽpore iudicij: quia misericordiã * & iudiciũ cãtabo tibi Doꝛe. *To.* 8. *in Psal.* 110. *Venite benedicti * patris mei, percipite.* Quid percipite? Regnum. Pro qua re? *Esurui & dedisti mihi manducare.* Quid tã vile, quid tam terrenum, quàm frãgere panem * esurienti? Tanti valet regnum cælorum. Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam: si videris nudum, vesti: si non habes facultatẽ frangẽdi panẽ, non habes domum, quò inducas, non habes vestem, qua cooperias, da calicem * aquæ frigidæ, mitte duo minuta † in gazophylacium. Tantum emit vidua duobus minutis, quantũ emit Petrus † relinquens retia, quãtum emit Zachæus

Paulus tempore misericordiæ Deũ inuenit donatorem, quem in die iudicij tenet debitorem.

† 2. *Tim.* 4.

Deus dãdo veniam peccatorum, & iustificando misericors est: reddendo verò mercedem, iustus est.

† *Psal.* 100. † 2. *Tim.* 4. † 1. *Tim.* 1. * *Psal.* 100. * *Matt.* 25. * *Esa.* 58. *Ezech.* 18. * *Matt.* 10. † *Mar.* 12. *Luc.* 21. † *Matth.* 4. *Mar.* 1. *Luc.* 5.

Sociedad de Bibliotecas

* Luc. 1. * dando dimidium patrimonium. Tanti valet, quantum habueris. To. 8. in Psal. circa medium.

* Psal. 11. Semen futuræ messis, opera misericordiæ. * Gal. 6. * 2. Cor. 9. * Luc. 19. * Matt. 12. Luc. 21. * Mat. 10.

*Potens in terra * erit semen eius*: Et semen futuræ messis opera esse misericordiæ Apostolus testis est, qui dicit: * *Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim proprio metemus non deficientes.* Et iterum: Hoc autem, inquit, * qui parcè seminat, parcè & metet. Quid autè fratres potentius, quàm vt regnum cælorum non solùm Zachæus * emat dimidio rerum suarum, sed & vidua * duobus minutis, & tantundem ibi vterque possideat? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thesauris diuitis, & calice * aquæ frigidæ pauperis valeat? *Tom. 4. de octo Dulcitij quæst. q. 4.*

Bona vitæ præmiũ vita æterna.

Ipsis quatuor virtutibus diuinitus impartitis & bona vita nunc agitur, & postea præmium eius, quę nisi æterna esse non potest, beata vita persoluitur. Hîc enim sunt exdē virtutes in actu, ibi in effectu: hîc in opere, ibi in mercede: hîc in officio, ibi in fine. *To. 2. Epist. 52. ad Macedonium, circa finem.*

Viuendo ex fide promeremur Deũ.

Cum promerueris Deum viuendo ex fide, accipies præmium, immortalitatem, & vitam æternam: & illa gratia est. Non pro merito quidem accipies vitã æternam, sed tantùm pro gratia. Si enim ipsa fides gratia est, & vita ęterna gratia est, & vita ęterna quasi merces est fidei. Videtur quidem Deus vitã ęternam tanquam debitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est, & vita æterna gratia est pro gratia: audi Paulum Apostolum confitentem gratiam, & posteà debitum expetentem.

Vita æterna quomodo simul gratia & merces apud Paulũ.

* 1. Tim. 1.

Confessio gratiæ quæ est in Paulo? *Qui prius † fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam*, inquit, *consecutus sum.* Indignum se dixit, qui cõsequeretur: cõsecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam Dei. Audi illum iam flagitantē debitum, qui primò indebitam susceperat gratiam. *Ego enim*, inquit, * *iam immolor: & tẽpus resolutionis meæ instat. Bonũ certamẽ certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui: de cætero reposita est mihi corona iustitiæ.* Iam debitum flagitat, iã debitum exigit. Nam vide verba sequentia: *Quã mihi reddet Dominus in illa die iustus iudex.* Vt antè susciperet

* 2. Tim. 4.

gratiam misericordem patrem opus habebat: vt præmium gratiæ, iudicem iustum. *To. 9. in Euang. Ioannis, Tractatu 3.*

Gratia susceptio pitur à misericordi patre: præmiũ gratiæ à iusto iudice.

Quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam si opus bonum in terra propterea feceris, vt terrena tibi abundent, scit sinistra tua, quid faciat dextera tua, miscuisti dexteram sinistræ. Noli facere nisi propter vitam æternam: Si ideò facis, securus facies: hoc enim * mandauit Deus. *Tom. 8. in Psal. 120.*

Bonum opus propter vitã æternam faciendum.

* Matth. 6.

Sed quid de iis sentiendũ est, qui in articulo mortis ad Christum conuersi bona opera exterius non habẽt? respondet Augustinus: Coronat Deus intus bonitatẽ: vbi non inuenit facultatem, *Tom. 8. in Psal. 103.*

IIII. Quomodo illud Apostoli ad Rom. 5. Gratia Dei vita æterna, constet cum verbis eiusdem ad Rom. 2. Reddet Deus vnicuique secundùm opera eius, & aliis similibus.

Vitam æternã bonis operibus reddi apertissimè dicit scriptura.

NAscitur non parua quæstio, quæ Domino donãte soluenda est: Si enim vita æterna bonis operib⁹ redditur, sicut apertissimè dicit scriptura, * *Quoniã Deus reddet vnicuique secũdùm opera eius*: quomodo gratia est vita æterna, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicente, * *Ei qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm meritum.* Et iterum * *Reliquiæ*, inquit, *per dilectionẽ gratiæ saluæ factæ sunt.* Et mox addidit. *Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia.* Quomodo est ergo gratia vita ęterna, quę ex operib⁹ sumitur? An fortè vitam æternam non dixit Apostolus gratiam? Imò verò sic dixit, vt negari omnino non possit, nec intellectorem acutum, sed tantummodo intentũ desiderat auditorem. Cùm enim dixisset. * *Stipendium peccati mors*: continuò subdit. Gratia autem Dei vita ęterna in Christo Iesu Domino nostro. Ista ergò quęstio nullo modo mihi videtur posse dissolui, nisi intelligamus & ipsa bona opera nostra, quib⁹ æterna red-

* Rom. 4. * Rom. 11.

Vita æterna quomodo gratia, & quomodo simul merces.

* Rom. 6.

ditur vita, ad Dei gratiam pertinere, propter illud, quod ait Dominus Iesus: * *Sine me nihil potestis facere.* Et ipse Apostol⁹ cùm dixisset: *Gratia salui facti estis per* fidē, & *hoc non ex vobis, sed Dei donum est: nō ex operib⁹, ne forte quis extollatur*: vidit vtique putare posse homines hoc ita dictū, quasi necessaria nō sunt opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: & rursus posse homines de bonis operib⁹ extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant. Mox itaque addidit," *Ipsius enim sumus figmentum, creati in christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus*. Quid est hoc, quòd cū Dei gratiā cōmēdans dixisset. Non ex operibus, ne fortè quis extollatur: cur hoc dixerit rationem reddens, ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis? Quomodo ergo nō ex operibus, ne fortè quis extollatur? sed audi & intellige, non ex operibus dictum, tanquam tuis, in te ipso tibi existentibus, sed tanquam his, in quibus te Deus finxit, id est, formauit & creauit. Hoc enim ait, Ipsius sumus figmētum creati in Christo Iesu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti sumus, sed ea, de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat*, *cor mundū crea in me Deus*: Et de qua dicit Apostol⁹: "*Si qua ergo in christo noua creatura, vetera trāsierunt, ecce facta sunt noua, omnia autem ex Deo.* Fingimur ergò, id est, formamur & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ābulemus. Itaque chariſſimi, vita bona nostra nihil aliud est, quàm Dei gratia: sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodo gratia est: hæc autem, quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia, vt verum sit, quoniam verū est, quia reddet * vnicuique Deus secundùm opera eius. *Tom. 7. de gratia & libero arbitrio. cap. 8. Idem docet cap. 9. 15. 16. 20. & 21.*

Attende Lector: Nam vt perspicuè duplex ponitur in scripturis hominis creatio, altera secundùm naturā, altera secundùm gratiam: ita duplicia distinguuntur

** Ioan. 15. Locus Pauli ad Ephes. 2. Gratia enim estis saluati per fidē &c. elegantèr exponitur.*

" Ephes. 2. Vtrūq; malū est Pauli sententia, & putare nō esse necessaria bona opera, sed solā fidē sufficere: & rursū, bona opera tanquā quæ nostris viribus facta sint, extolli.

**Psal. 50.*

" 2. Cor. 5.

Vita æterna qua ratione sit gratia, & simul merces.

** Matt. 16. Rom. 2.*

opera, quædam hominis secundùm naturæ vires, quædā hominis, vt noua est creatura in Christo Iesu. Illa opera, secundùm Augustinum, excludit Apostolus verbis illis ad Ephes. 2. Non ex operibus, nè quis glorietur: Hæc verò necessaria esse docet, cùm addit: Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus:

Vnde & ipsa vita æterna, quæ vtique in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficiētiam, sed in nobis facta per gratiam etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Vbi autem inuenimus etiā vitam ęternā gratiam nuncupari? habemus apud eundem gratiæ magnificū defensorem Apostolum Paulū: * *Stipendiū, inquit, peccati mors est, gratia autē Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro.* Vide obsecro te, in quāta breuitate, quàm vigilanter verba posuerit, quibus diligenter cōsideratis, quęstionis huius aliquantulum diluceſcat obscuritas. Cùm enim dixisset, stipendium peccati mors: quis non congruentissimè, & consequenter addere iudicaret: Stipendium autem iustitiæ vita æterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquam stipēdium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquam stipendium vita æterna. Aut si nollet dicere, iustitiæ, diceret fidei: quoniam iustus" ex fide viuit Vnde etiā & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis: nusquam porrò dicta est merces iustitia vel fides, quia iustitiæ vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operanti, hoc militāti Stipendiū. Sed beatus Apostolus aduersus elationem, quæ vsque adeò magis tētatirrepere, vt & sibi propter ipsam dicat* datum angelum Sathanæ, à quo colaphizaretur, ne verticem præsumptionis erigeret. Aduersus hanc ergo elationis pestem vigilantissimè militans, stipendium, inquit, peccati mors. Rectè stipēdiū, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia meritò redditur. Deinde ne iustitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanum

Vita æterna est gratia, nō quia meritis nō datur: sed quia data sunt & ipsa merita.

** Rom. 6. Quare Apostolus ad Ro. 6. nō dixerit: Stipendium iustitiæ vita æterna: cùm tamē id verè dici potuisset.*

" Abac. 2. Rom. 1.

Vita æterna merces & gratia in scripturis dicitur: Fides verò & iustitia, nunquā merces nominatur.

** 2. Cor. 12.*

** Rom. 6.*

meritum malum non dubitatur esse peccatum, non à contrario retulit, dicens: Stipendium iustitiæ vita æterna, sed gratia, inquit, Dei vita æterna, *Tom. 2. epist. 105. ad Sixtum, prope medium.*

Vita æterna certa merces bonorum operum.

Vnde & ipsam vitam æternam, quæ certa merces est operum bonorum, gratiam Dei appellat Apostolus: †*Stipendium enim*, inquit, *peccati mors, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro.* Stipẽdium pro opere militiæ debitum redditur, non donatur: ideò dixit, Stipendium peccati mors: vt mortem peccato non immeritò illatam, sed debitam demonstraret. Gratia verò nisi gratis sit, gratia non est. Intelligendũ est igitur etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cùm vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur? Sic ergo factus est homo rectus, vt & manere in ea rectitudine posset, non sine adiutorio diuino, & suo fieri peruersus arbitrio: vtrumlibet horũ elegisset, Dei volũtas fieret, aut etiã ab illo, aut certè de illo. Proinde quia suam maluit facere quã Dei, de illo facta est voluntas Dei, qui ex eadẽ massa perditionis, quæ de illius stirpe profluxit, facit aliud vas in honorem, aliud in contumeliã: in honorẽ per misericordiam, in contumeliam per iudicium: vt nemo glorietur in homine, ac per hoc nec in se. *Tom. 3. Ench. cap. 307.*

Bona hominum merita, Dei sunt munera.

†*Ephes. 2.*

Bona opera nõ frustrantur mercede.

†*Matt. 16.*

Rom. 2.

V I. Iustificatum minimè peccare, dum intuitu æternæ mercedis benè operatur.

Opera ex gratia, non ex operibus gratia.

†*Galat. 5.*

†*Rom. 5.*

NON ex operibus, † ne fortè quis extollatur. Non quia bona opera ista pia cogitatione frustrantur, cùm Deus reddat † vnicuique secundùm opera eius, sitque gloria & honor & pax omni operanti bonum: sed quia opera ex gratia, non ex operibus gratia: quoniam fides, † *quæ per dilectionem operatur*, nihil operaretur, nisi ipsa dilectio Dei diffunderetur in † cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Tom. 2. Epistola 106. ad Paulinum, prope initium.*

Ob promissã in cælis requiem contẽnẽdus huius vitæ labor.

Attendis te hîc habere laborem: sed attẽde, qualem ille requiem pollicetur. Nũquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum, qui illud ex parte cernebat,

qui dixit: * *Nunc scio ex parte.* Quid ait Apostolus? Et enim quod est ad præsens temporale, & leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem † modum, & in incredibilem modum æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid est æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autẽ non videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis inceſſabiliter. Æternam vitam tibi daturus est Deus: cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, venale est. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam. De labore intendite, vt simus in nomine Christi fortes Christiani. *Tom. 7. in expos. Psal. 93.*

*1. Cor. 13.

† *2. Cor. 4.*

Regnũ cælorum venale: exiguo labore cum Dei gratia emi potest.

Finis, inquit, * præcepti est, charitas de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta, pro spe, cõscientiam posuit. Ille enim sperat, qui conscientiam bonam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationẽ. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiã, & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est, & quod operatur, charitatis est. *Et paulò post*: Qui vult inquam habere spem bonam, habeat bonam conscientiam, vt autem habeat bonam conscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finẽ, credat & operatur. Quod credit, fidei est, quod operatur, charitatis est. *To. 8. præf. in Psal. 31. circa med.*

*1. Tim. 1.

Ille sperat qui cõscientiam bonam gerit.

Quibus (*Romanis*) ergo nõ erat Deus daturus vitam æternam cũ sanctis Angelis suis in ciuitate sua cælesti, ad cuius societatem pietas vera perducit, quæ non exhibet seruitutem religionis, quã latriam Græci vocant, nisi vni vero Deo, si neque hanc eis terrenam gloriam excellentissimi imperij concederet, nõ redderetur merces bonis artibus eorum, id est, virtutibus, quibus ad tantã gloriam peruenire nitebantur. De talibus enim, qui propter hoc boni aliquid facere videntur, vt glorificentur ab hominibus, etiam Dominus ait: † *Amen dico vobis, perceperunt mercedem suã.* Sic & isti priuatas res suas pro re communi, hoc est, Republica,

Noluit deus Romanorũ qualemcunque virtutẽ sua mercede frustrari.

† *Matt. 6.*

& pro eius ærario contempserunt: auaritiæ restiterunt: consuluerunt patriæ consilio libero: neque delicto secũdùm suas leges, neque libidini obnoxij: His omnibus artibus tãquam vera via nisi sunt ad honores, imperium, gloriam: honorati sunt in omnibus ferè gentibus, imperij sui leges imposuerũt multis gentibus: hodiéque literis & historia glorioſi sunt penè in omnib⁹ gentibus. Non est, quod de summi & veri Dei iustitia conquerantur: perceperũt mercedẽ suam. Merces autem sanctorum longè alia est, etiam hîc opprobria sustinentiũ pro ciuitate Dei, quæ mundi huius dilectoribus odiosa est. Illa ciuitas sempiterna est, vbi nullus oritur, quia nullus moritur. Vbi est vera & plena fœlicitas non Dea, sed donũ Dei. Inde fidei pignus accipimus, quãdiu peregrinantes eius pulchritudini suspiramus. Ibi non oritur † sol super bonos & malos, sed sol iustitiæ solos protegit bonos. Ibi nõ erit magna industria ditare ærarium publicum priuatis rebus angustis, vbi thesaurus communis est veritatis. Proinde non solùm vt talis merces talibus hominibus redderetur, Romanum imperium ad humanam gloriam dilatatum est, verumetiam vt ciues æternæ illius ciuitatis, quandiu hîc * peregrinãtur, diligẽter & sobriè illa intueantur exempla, & videant quanta dilectio debeatur supernæ patriæ propter vitam æternam, si tantùm à suis ciuibus terrena dilecta est propter hominum gloriam.

†*Marc.5.*

**Superna patria propter vitã æternã diligenda.*

**2.Cor.5.*

Tom.5.de ciuitate Dei, lib.5.cap.15.& 16.

VII. Vt in hac vita diuersa sunt hominũ merita, ita post hanc vitam præmia quoque non æqualia omnibus tribui, sed propriam meritorum cuiusque rationem haberi.

†1.Cor.15. *Virginitatis & coniugalis castitatis & viduitatis diuersum meritum.*

STella enim ab stella differt in gloria, vt Apostolus dicit, † sic & resurrectio mortuorum. Aliter ibi lucebit virginitas, aliter ibi lucebit castitas coniugalis, aliter ibi lucebit sancta viduitas. Diuersæ lucebunt, sed omnes ibi erunt. Splendor dispar, cælum commune. *Tom.10. de verbis Domini, serm.46.*

*1.Ioan.14. Si quo minus *dixissem vobis, quia vado parare vobis locum: à perturbatione recreantur, certi ac fidẽtes

etiam post pericula tentationũ, se apud Deũ cũ Christo esse mãsuros. Quia & si alius est alio fartior, alius alio sapientior, alius alio iustior, alius alio sanctior, in domo Patris mei mansiones multæ sunt. Nullus eorũ alienabitur ab illa domo, vbi mãsionẽ pro suo quisque acceptur⁹ est merito. Denari⁹ *quidẽ ille æqualis est omnibus, quẽ paterfamilias eis, qui operati sũt in vinea, iubet dari omnibus, nõ in eo discernens, qui minus, & qui amplius laborarũt, quo vtique denario vita significatur æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam viuẽdi non est diuersa in æternitate mẽsura: Sed multę mãsiones diuersas meritorũ in vna vita æterna significant dignitates. Alia est enim †gloria Solis, alia gloria Lunę, alia gloria stellarum: Stella enim à stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorũ, tanquam stellæ sancti diuersas mãsiones, diuersas claritates tãquam in cælo sortiuntur in regno: atque ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniã Deus* charitas est, per charitatem fiat, vt quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim quisque etiã ipse habet, cùm amat in altero, quod ipse nõ habet. Non erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis, *Tom.9. in Euang. Ioan. Tract.67.*

In domo Dei inæqualia merita & præmia.

**Mat.20.*

Multitudo mansionũ, diuersitatẽ meritorũ in vna vita æterna significat.

†1.Cor.15.

**1.Ioan.4.*

Per charitatẽ commune sit omnibus, quod habẽt singuli.

†*Matt.20.*

Quid sibi vult (inquiunt) † ille denarius, qui opere vineæ terminato, æqualiter omnibus redditur, siue iis, qui à prima hora, siue iis, qui vna hora operati sunt? Quid vtique, nisi aliquid significat, quod omnes communiter habebũt, secuti est ipsa vita æterna, ipsum regnũ cælorũ, vbi erũt omnes, quos Deus* prædestinauit, vocauit, iustificauit, glorificauit? *Oportet enim † corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem.* Hic est ille denarius merces omnium. Stella tamen à stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Hæc sunt merita diuersa sãctorum. Si enim cælũ significaretur illo denario, nónne in cælo esse, omnibus est commune syderibus? Et tamẽ alia est gloria Solis, alia Lunę, alia stellarũ. Si denarius ille pro sanitate corporis poneretur, nónne cùm rectè valemus, omnibus membris communis est sanitas, & ipsa si vsque ad mortem perueniat, pariter & æqua-

**Rom.8.*

†1. Cor.15.

Quomodo sãctorum cùm eadẽ sit vita æterna, varia sint merita & varia gloria, exemplis declaratur.

† 1.Cor.12. *Quid denarius omnib⁹ tributus, & quid variæ mãsiones in regno cælorum significent.*

liter omnibus ineſt? Et tamen poſuit† Deus membra, ſingulum quodque eorum in corpore prout voluit, vt nec totum ſit oculus, nec totum auditus, nec totũ odoratus: & quicquid eſt aliud, habet ſuam proprietatem, quãuis æqualiter habeat cum omnibus ſanitatem: Ita quia ipſa vita æterna pariter erit omnibus ſanctis, æqualis denarius omnibus attributus eſt. Quia verò in ipſa vita æterna diſtinctè fulgebunt lumina meritorũ, multæ ſunt mãſiones † apud patrem: ac per hoc in denario quidem non impari, non viuet alius alio prolixius: in multis autem manſionibus honoratur alius alio clarius *Tom.6.de ſancta virginitate, cap.26.*

* *Ioan.14. Varia ſanctorũ merita variis vocibus adinuicem cõſonantibus parata.*

Habebunt tunc ſancti Dei differentias ſuas conſonantes, non diſſonantes: id eſt, conſentientes, non diſſentientes: ſicut ſit ſuauiſſimus cantus ex diuerſis quidem, ſed non inter ſe aduerſis ſonis. Stella enim à ſtella differt in claritate, ſicut & reſurrectio mortuorum. *Tom.8.expoſ.in Pſal.150.*

† 1.Cor.15. *Meritorum diuerſitate fulgebunt iuſti in cælo alius magis, alius minus. Non ergo ſunt paris meriti, caſtitas coniugalis, & integritas virginalis. Virginum Chriſti propria gaudia in regno cælorum. Iouiniani error.*

Quanuis enim meritorum diuerſitate fulgebunt, alius magis, alius minus, quod tamen ad vitã æternam pertinet, æqualis erit omnibus. Non enim alteri erit longior, alteri breuior, quòd pariter ſempiternum eſt, quod non habebit finem, nec mihi, nec tibi. Alio modo ibi erit caſtitas coniugalis, alio modo ibi erit integritas virginalis. Alio modo ibi erit fructus boni operis, alio modo corona paſſionis. Illud alio modo, aliud alio modo: tamen quantum pertinet ad viuere in æternum, nec ille plus viuit illo, nec ille plus illo. Pariter enim ſine fine viuunt, cùm in ſuis quiſque claritatibus viuat, & ille denarius vita æterna eſt. *Tom.10. de verbis Domini, ſermone 59.*

Gaudia propria virginum Chriſti, non ſunt eadem non virginum, quãuis Chriſti. Nam ſunt alijs alia, ſed nullis talia. *Tom.6.de ſancta virginitate, cap.27.*

Iouiniani ergo damnamus errorẽ, qui dicit nullã in futuro meritorũ diſtantiã. *To.10.de tempore, ſerm.191.*

Nec dubitandum eſt quidem ipſas pœnas, quibus cruciabuntur, qui regnum Dei non poſſidebunt, pro diuerſitate criminum eſſe diuerſas: & alias alijs acriores, vt in ipſo igne æterno pro diſparibus ponderibus peccatorum ſint diſparia tormenta pœnarum. † *Matt.11.*

Neq; enim fruſtrà ipſe Dominus dicit: † *Tolerabilius erit Sodomis, quàm vobis, in die iudicij.* Sed tamen ad non poſſidendum regnum Dei, tantundem valet ex vitijs illis, de quibus Apoſtolus: neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnũ Dei poſſidebunt, quod elegeris mitius: quantum vel plura vel vnum, quod perſpexeris grauius. *Et infrà.* Licet ex illo igne, ſicut dixi, diuerſa poſsũt diſtribui pro criminum diuerſitate ſupplicia. *Tom.7. de Baptiſ.cõtra Donatiſt. lib.4.cap.19.* † *Luc.10.*

Sicut in regno Dei velut ſtella † ab ſtella in gloria differunt ſancti: Sic & in damnatione pœnæ ſempiternæ tollerabilius † erit Sodomæ, quàm alteri ciuitati, & erunt quidam duplo amplius quibuſdam gehennæ filii. Ita nec illud in iudicio Dei vacabit, quod in ipſa impietate dãnabili magis alius alio minúſue peccauerit. *Tom.3 de ſpiritu & litera, cap.28* † 1.Cor.15. *Matt.11.* † *Luc.10.*

Nequaquam negandum eſt, etiam ipſum æternum ignem pro diuerſitate meritorum, quãuis malorum, aliis leuiorẽ, aliis futurum eſſe grauiorem, ſiue ipſius vis atque ardor pro pœna digna cuiuſque varietur, ſiue ipſe æqualiter ardeat, ſed non æquali moleſtia ſentiatur. *Tom.5.de Ciuitate Dei.lib.21.cap.16.*

VIII. Merita vnius alteri prodeſſe.

MOſis apud Deũ tanquam fideliſſimi famuli tãtũ erat meritũ per illi⁹ gratiam, vt ei diceret Deus * *Sine me, & iratus conteram eos.* Quod vtrum iubẽtis ſit, cùm ait: Sine me, an quaſi petentis ſit, vtrũque videtur abſurdum. Nam etſi iubebat Deus, inobedienter famulus non parebat: & Deum hoc à ſeruo velut beneficium petere non decebat, cùm præſertim poſſet eos etiam illo nolẽte conterere. Ille itaque ibi ſenſus in prõptu eſt, quod his verbis ſignificat Deus, plurimum apud ſe prodeſſe illi populo, quia ſic ab illo viro diligebãtur, quẽ ſic Dominus diligebat: vt eo mo- † *Exod.32.* *Moſis merita toti populo Iſraëlitarum proſuerunt.*

do admoneremur, cùm meritâ nostra nos grauassent, ne diligamur à Deo, releuari nos apud eũ illorum meritis posse, quos Deus diligit. Nã cùm ab omnipotente dicitur homini, * Sine me, & conterã eos, quid aliud dicitur, quàm contererẽ eos, nisi diligerẽtur abs te. Ita ergo dictum est, Sine me, ac si diceretur, noli eos diligere, & cõteram eos, quia ne id faciã, dilectio tua intercedit mihi. *Tom.4. super Exod. quæst.149.*

† *Exod.32.*

Paruuli individua charitate Sanctorũ atque fidelium totis Ecclesiæ adiuuantur, vt per Baptismum Spiritũ sanctum recipiant.

Offeruntur quippè paruuli ad percipiendã spiritalem gratiam nõ tam ab eis, quorũ gestantur manib⁹, quãuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt, quam ab vniuersa societate sanctorum atq; fideliũ, ab omnib⁹ nãque offerri rectè intelliguntur, quib⁹ placet, quod offeruntur, & quorũ sancta atque individua charitate ad communicationẽ sancti Spiritus adiuuantur. Tota hoc ergo mater Ecclesia, quæ in sanctis est, facit, quia tota omnes, tota singulos parit. *To.2. epist.23. ad Bonif.* Matris meriti credo esse omne quod viuo. *Tom.1. de beata vita, in Præfat.*

Pietatis opera, quæ communiter in Ecclesia fiũt, pœnitentib⁹ prosunt.

Credẽdũ est, & pietas fidei expostulat credere, quòd omnes eleemosynę totius Ecclesiæ, & orationes & opera iustitiæ & misericordiæ succurrant recognoscẽti mortem suam ad suam conuersionem. *Tom.4. de vera & falsa pœnitentia, cap.12.*

Christianus populus memorias Martyrum cõcelebrat, vt eorũ meritis cõsocietur.

Populus autem Christian⁹ memorias Martyrũ religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandã imitationem, & vt meritis eorũ cõsocietur, atq; orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quãuis in memorias martyrum constituamus altaria. *Tom.6. contra Faust. lib.20. cap.21.*

† *Roma.9.*

† *Iacob.2.*

† *Luc.16.*

† *Roma.4.*

† *Luc.16.*

In his ergo qui filij* sunt promissionis & vasa misericordiæ, valet quod ait idem Apostolus, cõsequẽter adiungens * : *Superexaltat autem misericordia iudicio.* Quoniam & illi iusti, qui tãta sanctitate vixerunt, vt alios quoque recipiant * in tabernacula æterna, quib⁹ amici facti sunt de mammona iniquitatis, vt tales essent: misericordia liberati sũt ab eo, qui iustificat * impium, imputans mercedẽ secundùm gratiam, non secũdùm debitum, &c. Illi autem, qui recipiũtur à talibus in tabernacula * æterna: fatendum est, quòd nõ

sint his moribus prædíti, vt eis liberãdis sine suffragio sanctorum sua possit vita sufficere: ac per hoc multò amplius in eis superexalat* misericordia iudicium. Nec tamẽ ideo putandus est quisque sceleratissimus, nequaquã vita vel bona vel tolerabiliore mutatus, recipi in tabernacula * æterna; quoniã obsecutus est sanctis de mãmona iniquitatis, id est, de pecunia vel diuitiis, quæ malè fuerant acquisitæ, aut etiam si benè, non tamẽ veris, sed quas iniquitas putat esse diuitias, quoniã nescit, quæ sint veræ diuitiæ: quibus illi abundant, qui & alios recipiunt in æterna tabernacula. Est itaque quidam vitæ modus: nec tam malæ, vt his qui eã viunt nihil prosit ad capessendum regnum cælorum largitas eleemosynarum, quibus etiam istorum sustentatur inopia, & fiunt amici, qui in tabernacula æterna suscipiant: nec tam bonæ, vt ad tãtam beatitidinem adispiscẽdam eis ipsa sufficiat, nisi eorum meritis, quos amicos fecerint, misericordiam cõsequantur. *Tom.5. de ciuit. Dei. lib.21. cap.27.*

Luc.2.

Luc.16

Duo iustorum genera post mortẽ, piè Lector, hîc Augustinus adfert: alterum recipientium, alterum qui per eos ipsos recipiantur in æterna tabernacula. Posteriores hos ideo dicit admitti ab alijs, quod dum hîc viuerẽt, ijs moribus præditi fuerunt, vt ipsis sine suffragio Sanctorum, suæ vitæ meritum nõ sufficiat, vt liberari possint. Qua Augustini sententia concessa, necessum est fateri sanctos etiam post mortem defunctis aliis patrocinari, quod ad Sãctorum communionem intelligendam non parum conducit.

Mirari autem soleo etiam apud Virgilium istã Domini reperiri sententiam, vbi ait, * *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula.* Nam cùm Elysios campos Poëta ille describeret, vbi putant habitare animas beatorum: non solùm ibi posuit eos, qui propriis meritis ad illas sedes peruenire potuerunt, sed adiecit atque ait: Quíque sui memores alios fecêre merendo, id est, qui promeruerunt alios, eósque sui memores promerẽdo fecerunt. Prorsus tanquam eis diceret: quod frequen-

* *Luc 16.*

Aeneid.6.

Mos Christianorũ, vt humiliter se aliorum meritis commendent.

tatur ore Christiano, cùm se cuique sanctorũ humilis quisque cõmendat, & dicit, memor mei esto, atque vt id esse possit, promerendo efficit. *Ibidem*

Quædã peccata sanctorũ amicorũ meritis impetrãt idulgentiam.

Sed quis iste sit modus, & quę sint ipsa peccata, quę ita impediũt peruentionẽ ad regnum Dei, vt tamen sãctorũ amicorũ meritis impetrent indulgentiam, difficillimũ est inuenire, periculosissimũ definire. Ergo certè vsque ad hoc tẽpus cùm inde satagerem, ad eorum indagationem peruenire non potui. Et fortasis propterea latent, ne studium proficiendi ad omnia peccata cauenda pigrescat. Quoniam si scirentur, quæ vel qualia sint delicta, pro quibus etiam permanentibus, nec profectu vitæ melioris ab sumptis intercessio sit inquirenda & speranda iustorũ, eis secura sese obuolueret humana segnicies, nec euolui talibus implicamẽtis vllĩ virtutis expeditione curaret, sed tãtũmodo quęreret aliorum meritis liberari, quos amicos sibi de mammona * iniquitatis eleemosynarũ largitione fecisset. Nunc verò dũ venialis iniquitatis, etiã si perseueret, ignoratur modus, profectò & studium in meliora proficiendi orationi instando vigilantius adhibetur, & faciendi de mammona iniquitatis sanctos amicos cura non sperniter. *Ibidem.*

* *Luc.16.*

Quod Dominus dicit † *Date & dabitur vobis, mensuram bonam, confertam, & coagitatem & supereffluentem dabunt in sinum vestrum*: ex illa sententia accipi potest, qua dicit & alio loco, * *Vt ipsi recipiant vos in æterna tabernacula*, vt plebi præceptum esse videatur, quod dictum est: Date & dabitur vobis. Secundùm quã sententiam dicit Apostolus: * Communicet qui catechizatur verbo Dei, ei qui se catechizat in omnibus bonis. Non enim diceret: † *Dabunt in sinum vestrum*: nisi quia per illorum merita, quibus vel calicem † aquæ frigidæ in nomine discipuli dederint, mercedẽ cælestem recipere merebuntur. Tom. 4 *quæstionum* Euang. *lib. 2 quæst. 8. Lege & quæst. 38. Vide etiam lib. 4. cap. de purgatorio, tit. 10. 11 & 12. & in eodem lib. cap de Sanctis, tit. 45. & 16.*

* *Luc.6.*

* *Luc.16.*

* *Galat.6.*

* *Luc.6.*

* *Matt.10.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

CON-

CONFESSIONIS AVGVSTINIANÆ LIBER TERTIVS, DVODECIM CAPITA COMPREHENDENS, in quibus de Sacramentis tractatur.

CAPVT I. DE SACRAMENTIS GENERATIM.

I. Sacramenta non esse tantùm externas notas Christianæ professionis, sed signa visibilia inuisibilis gratiæ, quæ per eadem Sacramenta confertur.

E Sacramẽto sanè quod accepit (*ille qui adhuc rudis est*) cùm ei benè commendatum fuerit, signacula quidem rerum diuinarum esse visibilia, dicendum est, sed res ipsas inuisibiles in eis honorari: nec sic habendam esse illam speciem, benedictione significatam, quemadmodum habetur in vsu quolibet. *To. 3. de Cathec. rudi. c. 26.*

In signaculis visibilibus res inuisibiles honorantur.

Non ideò Sacramenta contempsit * (*Cornelius Centurio, quod gratiam Dei iam accepisset*) sed multò certior baptizatus est: vt etiam ipsa sacrosancta signacula, quorum res in eo præcesserat, ad perficiendam scientiam veritatis percipere nullo modo moraretur. *Tom. 4. in expositione inchoata epist. ad Rom.*

* *Act.10.*

Res Sacramenti, gratia.

Quid enim aliud quæque corporalia Sacramẽta, nisi quædam quasi verba visibilia, sacrosancta quidem, veruntamen mutabilia, & temporalia? *Et paulo post*: Sonant & transeunt, virtus tamen quæ per ista operatur iugiter manet, & donum spirituale, quod per ista insinuatur, æternum est. *Tom. 6. contra Faustum lib. 19. cap. 16.*

Virtus quæ per sacramenta operatur iugiter manet.

Sacramẽtũ materia cõstat & forma Baptismi aqua corabluit, ergo Sacramẽtũ non tantùm signũ est sed rim habet aliquid in anima efficiendi.

Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentũ, etiã ipsum tanquã visibile verbũ. *Et deinde*: Vnde ista tanta virtus aquę, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur: Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens. *Et paulo post.* Lege Apostolum, & vide quid adiungat: * Vt eã sanctificaret, inquit, mundãs eam lauacro aquæ in verbo. Mundatio igitur nequaquam fluxo & labili * tribueretur elemẽto, nisi adderetur in verbo. Hoc verbum fidei tantùm valet in Ecclesia Dei, vt per ipsum credentem, offerentẽ, benedicentem, tingentem, vt etiam tantillum munder infantem, quanuis nondum valentem * corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem. *Tom. 9. in Euangel. Ioan. tract.* 88.

* *Ephes. 5.*

Quare mũdatio corporeo tribuatur elemento.

* *Rom. 10.*

Si paruuli propterea rectè fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur, cur non prius etiam pœnitentes habentur, cùm per eorundem verba gestantium diabolo & huic seculo renunciare monstrantur? Totum hoc in spe fit, vi Sacramenti & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ. *Tom. 7. de pecc. mer. & remiss. lib. 1. cap. 19.*

Est igitur magna vis Sacramẽti.

* *Leuit. 21.*

Aduertendũ est, quoties dicit: * Ego Dominus, qui sanctificabo eũ: loqui de sacerdote, cùm hoc etiã Moses dixerit: Et sanctificabis eum. Quomodo ergo & Moses sanctificat, & Dominus? Non enim Moses pro Domino, sed Moses visibilibus Sacramentis per ministerium suum: Dominus autem inuisibili gratia per Spiritum sanctum, vbi est totus fructus etiam visibilium Sacramentorum. Nam sine ista sanctificatione inuisibilis gratiæ, visibilia Sacramenta quid prosunt? *Tom. 4. super Leuit. quæst. 84.*

Totus fructus Sacramentorũ in inuisibili gratia est.

II. Sacramenta nouæ legis à Christo Domino esse instituta.

Sacramenta nouæ legis ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina.

POsteaquam resurrectione Domini nostri IESV Christi manifestissimum iudicium nostræ libertatis illuxit, nec eorum quidem signorum, quæ iam intelligimus, operatione graui onerati sumus: sed quædã pauca, pro multis, eademque factu facilima & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina: sicuti est Baptismi Sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini. Quæ vnusquisque cùm percipit, quo referantur imbutus agnoscit, vt ea non carnali seruitute, sed spiritali potius libertate veneretur. *Tom. 3. de doctrina christiana, lib. 3. cap. 9.*

Quidam ex hoc loco duo tantum esse Sacramenta collegerunt, sed vt antecedentia & consequentia demonstrant, contra sententiam Augustini.

Quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore constrictus tempore seruitutis in vetere lege, multis Sacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat, ad desiderandam gratiam Dei, quæ per Prophetas ventura canebatur. Quæ vbi venit, ab ipsa Dei sapientia homine assumpto, à quo in libertatem † vocati sumus, pauca Sacramenta salubertima constituta sunt, quæ societatẽ Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberæ multitudinis continerent. *Tom. 1. de vera religione, cap. 17.*

* *Gal. 5.*

Ab ipsa Dei sapientia Sacramenta nouæ legis instituta.

Itaque tenere tẽ volo, quod est huius disputationis caput: Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euangelio loquitur, † leui iugo suo nos subdidisse, & sarcinæ leui. Vnde Sacramentis numero paucissimis, obseruatione facilimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit. Sicuti est Baptismus, Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis, commendatur, exceptis iis quæ seruitutem populi veteris pro congruentia cordis illorũ, & Prophetici tẽporis onerabãt, quæ & in quinque libris Mosi leguntur. *Tom. 2. epist. 118. cap. 1. ad Ianua.*

* *Matt. 11.*

Noui testamenti gratia requirebat pauciora, faciliora & præstãtiora Sacramenta, quã lex vetus.

III. Sacramenta nouæ legis, ad salutem homini necessaria esse.

Sacramẽtorũ visibiliũ necessitas.

IN nullum nomẽ religionis seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorũ, vel Sacramentorũ visibilium consortio colligentur: Quorum Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideo contempta sacrilegos facit Impiè quippè contemnitur, sine qua non potest perfici pietas. *Tom. 7. cont. Faustum, lib. 19. cap. 11. & de Baptismo contra Donatistas, lib. 4. cap. 22.*

Sacramẽtorũ vis cõtẽpta sacrilegos facit, quòd sine ea pietas perfici nõ possit.

Illud sine dubitatione tenendum est, quęcunque illa sanctificatio sit, non valere ad faciendos Christianos, atq; ad dimittẽda peccata, nisi Christiana & Ecclesiastica institutione, & Sacramentis efficiantur fideles. Nam nec cõiuges infideles, † quamlibet sanctis & iustis coniugibus hæreant, ab iniquitate mũdantur, quæ à regno Dei separatos in damnationem venire cõpellit, nec paruuli, de quibuslibet sanctis iustísque procreati, originalis peccati reatu absoluuntur, nisi in Christo fuerint baptizati, pro quibus tantò impensius loqui debemus, quantò per se ipsi minus possunt. *Interpretatur illud Apostoli 1. Cor. 7. Sanctificatus est enim vir infidelis in vxore. To. 7. de pecc. mer. & remiss. li. 3. c. 12.*

Nemo fit Christianus absque Christianæ Ecclesiæ institutione atque Sacramẽtis.

† 1. Cor. 7.

Sic accipiamus (*Apostoli verba, † per vnum hominem peccatum intrauit &c.*) ne tot tantísque apertissimis diuinarũ Scripturarum testimoniis, quibus docemur, prętęr Christi societatem, quę in illo & cũ illo fit, cùm Sacramentis eius imbuimur, & eius membris incorporamur, vitam salutémque æternam adipisci nemínem posse, nimis insipienter atque infœliciter repugnare iudicemur. *Ibidem lib. cap. 11.*

† *Rom. 5.* *Per Sacramẽta Christi membris incorporamur, vt salutem adipiscamur.*

In quibusdã tanta est gratia fidei, quanta non sufficit ad obtinendum regnum cælorum, sicut in Catechumenis, sicut in † Cornelio, antequam Sacramentorum participatione incorporaretur Ecclesiæ. *Tom. 4. ad Simplicianum. lib. 1. quæst. 2.*

In quibusdã fidei gratia ad salutẽ non sufficit sine Sacramentis.

Colligitur inuisibilem sanctificationem quibusdam affuisse atque profuisse sine visibilib⁹ Sacramẽtis, quæ pro temporũ diuersitate mutata sunt, vt alia tunc fuerint, & alia modò sint. Visibilem verò sanctificationem, quæ fieret per visibilia Sacramenta sine ista inuisibili posse adesse, non posse prodesse. Nec tamen Sacramentum visibile ideò contemnendũ est. Nam contemptor eius inuisibiliter sanctificari nullo modo potest. Hinc est quòd Cornelius, & qui cum eo erãt, cùm iam inuisibiliter infuso sancto Spiritu sanctificati apparerent, baptizati sunt tamen:* nec superflua iudicata est visibilis sanctificatio, quam inuisibilis iam præcesserat. *Tom. 4. super Leuit. quæst. 84.*

Sacramẽta pro temporũ diuersitate mutata.

Contemptor visibiliũ Sacramentorũ, inuisibiliter sanctificari non potest.

Qui manducat* & bibit indignè, iudiciũ sibi manducat & bibit: qui autem manducare contemnit, non habebit in se vitam, & ideo non perueniet ad vitam æternam. *Tom. 6. contra Faustum Manich. lib. 13. cap. 26.*

* *Act. 10.*
* *1. Cor. 11.*

IIII. Sacramenta nouæ legis excellentiora & virtute maiora esse Sacramentis Veteris legis.

PRima Sacramenta, quæ obseruabantur & celebrabantur ex lege, prænunciatiua erant Christi vẽturi: quæ cùm suo aduentu Christus impleuisset, ablata sunt: & ideo ablata, quia impleta.* *Non enim venit soluere legem, sed adimplere.* Et alia sunt instituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iustitia fidei reuelata. *Tom. 6. contra Faust. lib. 19. cap. 13.*

* *Matt. 5.*

Sacramenta nouæ legis virtute maiora, vtilitate meliora, quàm vetera.

Præcepta eadem (*in nouo & veteri Testamento*) Sacramenta non eadem, quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramẽta noui Testamenti dant salutem, Sacramenta veteris Testamenti promiserunt saluatorem. *Tom. 8. in psal. 83.*

Sacramenta noui Testamenti dant salutem: non igitur tantùm sunt signa, symbola vel incitamenta gratiæ.

Teneas promissa, non quod iam acceperimus vitam æternam, sed quia iam venerit Christus, qui per Prophetas prænunciabatur. Mutata sunt Sacramẽta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, fœliciora. *Ibidem.* Circuncisio* octauæ diei, quæ patribus data est, prænunciabat iustificationem nostram, & expoliationem carnaliũ concupiscentiarũ per resurrectionẽ Domini, quæ post septimum, id est, Sabbati diem, octauo die, id est, Dominico facta est, qui dies tertius post ei⁹ sepul-

* *Gen. 17.*

†Luc.2. †Exod.12. turam occurrit: eandem tamen prænunciantem circũcisionem carnis infans Christus † accepit, & quemadmodum pascha, quod à Iudæis celebrabatur in occisione Agni, prænũciabat Domini passionem, & transitum de hoc mũdo ad patrem, & ipsum tamen Pascha, quod erat in eadẽ prænunciatione, idem Dominus cũ discipulis suis celebrauit, quãdo ei suggesserunt dicẽtes: † *Vbi vis paremus tibi Pascha?* Sic & Baptismum Ioannis, qui erat in proximo eius prænunciatione, etiam ipse suscepit: Sed sicut aliud est carnis circuncisio Iudæorum, aliud autem quod octauo die baptizatorum nos celebramus, & aliud est pascha quod adhuc illi de oue celebrãt, aliud autem quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus: sic alius fuit Baptismus Ioannis, alius est Baptismꝰ Christi. Illis enim vẽtura ista prænunciabantur: istis completa illa prædicantur. Et quamuis illa Christus acceperit, nobis tamen necessaria non sunt, quia ipsum, qui per hæc annunciabatur, accepimus. Recenti autem aduentu Domini quisquis illa accepisset, opus erat ei vt etiam his imbueretur. Quisquis verò his imbutus esset, non opus erat vt retrorsus in illa congeretur. *Tom.7. contra literas Petiliani Donatistæ, lib.2.cap.37. Vide & Tom.3.super Numer. lib.4.quæst.33.*

Pascha Christianorum in corpore & sanguine Domini.

Imbuti Sacramentis veteris legis post Domini aduẽtum nouæ legis Sacramẽtis opus habuêre.

V. Præter Baptismum & Eucharistiam esse etiam alia in noua lege Sacramenta.

Sunt igitur præter Baptismum & Eucharistiã alia sacramenta.

MVlti mali habẽt pulchra Dei omnia: nemo negat, sed vide cũ quibus communia. Respice ad munera ipsius Ecclesiæ. Munus Sacramẽtorum in Baptismo, in Eucharistia, in cæteris sanctis Sacramẽtis, quale munus est? Hoc munus adeptus est & Simon †Magus. *Tom.8. Psalm.103. concione prima.*

†Act.8.

†Dan.1. Si antiqui iusti pro illis prænunciatiuis Sacramẽtis, & rerum nondum impletarum figuris, omnia dura & horrenda perpeti parati fuerunt, & plerique perpessi sunt: si tres pueros Danielémque prædicamus, † quia de mensa regis contaminari noluerunt, quod erat contra illius temporis Sacramentum: Si Machabæos † cum ingenti admiratione præferimus, quia escas,

†2.Mach.7.

quibus nunc Christiani licitè vtuntur, attingere noluerunt, quia tunc pro tempore prophetico non licebat: quãtò magis nunc pro baptismo Christi, pro Eucharistia Christi, pro signo Christi ad omnia perferenda paratior debet esse Christianus, cũ illę fuerint promissiones rerum cõplendarum: hæc sint indicia completarum? *Tom.6. cont. Faustum lib.19. cap.14.*

Habes hîc tria Sacramenta.

Si ad hoc valet quod dictum est in Euãgelio: † *Deus peccatorem non audit*: vt per peccatorem Sacramenta nõ celebrentur, quomodo exaudit homicidam deprecãtem, vel super aquã Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? *Tom.7. de Baptismo, cont. Donatist. lib.5. cap.20.*

Nam per signũ Christi intelligi confirmationẽ, nõ est obscurum.

†Ioan.9.

VI. Sacramenta etsi ponentibus obicem gratiam non conferant: vera nihilominus esse & sancta.

En tibi iam quatuor, sed adhuc plura esse sequẽtia in hoc libro declarabũt.

SI ipse qui accipit peruersus est, nec peruerso ad salutẽ prodest, quod datur, & sanctũ tamẽ in eo permanet quod accipitur, nec ei si correctus fuerit iteratur. *Tom.7 de Baptis. cont. Donatist. lib.4. cap.12.*

Vnum atque idem sacrificium propter nomen Domini, quod inuocatur, & semper sanctũ est, tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim manducat & bibit indignè, † iudicium sibi mãducat & bibit. *Tom.7. cont. epist. Parm. lib.2. cap.6.*

†1.Cor.11.

Sãctitas sacramẽti nec ab immũdis pollui potest.

Sanctitas Sacramenti nec ab immũdis pollui potest, siue cùm per eos datur, siue cùm ab eis, qui corde & vita in melius nõ commutantur, accipitur. *Tom.7. de Baptismo, cont. Donatist. lib.4. cap.13.*

†Act.8.

Mortuus enim erat Simõ † ille à Philippo in Samaria baptizatus, qui donum Dei volebat pecunia comparare, sed viuebat ad eius pœnam Baptisma, quod habebat. *Tom.7. contra literas Petil. lib.2. cap.7.*

Memento ergo Sacramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, quò illa vel omnino nõ sint, vel minus sancta sint. Sed ipsis malis hominibus, vt hæc habeant ad testimonium damnationis, non ad adiutorium sanitatis. *Ibidem, cap.47.*

Sacramenta hominibus pollutis impolluta.

Vnde consequenter intelligitur, peruersitatem hominum esse corrigendam sanctitatem autem Sacramentorum in nullo peruerso esse violandam. Cõstat enim eam in peruersis & sceleratis hominibus, siue in eis qui intus sunt, siue in eis qui foris sunt, impollutã atque inuiolabilem permanere. Et quia dicuntur ea mali polluere, quantum in ipsis est, dicuntur, cùm illa impolluta permaneãt: Sed in bonis permaneãt ad præmium, in malis permanent ad iudicium. *Tom. 7, contra Epist. Parmeniani, lib. 2. cap. 13.*

Sacramenta ĩ bonis permanent ad præmiũ, ĩ malis uero ad iudicium.

VII. Sacramenta nouæ legis ex Christi sanguine seu meritis vim habere.

Ascendat spõsus noster thalami sui lignũ, ascendat sponsus noster thalami sui lectum, dormiat moriẽdo, aperiatur eius latus, & Ecclesia prodeat virgo: vt quomodo Eua* facta ex latere Adæ dormiẽtis, ita & Ecclesia formetur ex latere Christi in cruce pendentis. Percussum est enim eius latus, vt Euangelium *loquitur, & statim manauit Sãguis & aqua, quę sunt Ecclesiæ gemina Sacramenta. Aqua in qua est sponsa purificata, sanguis ex quo inuenitur esse dotata. *To. 9. lib. 2. de Symb. ad Catech. cap. 6.*

*Gen. 2.
*Ioan. 19.
Christi Ecclesia purificatur aqua, sanguine dotatur.

Adam* qui erat forma futuri, prębuit nobis magnũ indicium Sacramenti, imò Deus in illo præbuit. Nam & dormiens meruit accipere vxorem,* & de costa eius facta est ei vxor: quoniam de Christo in cruce dormiẽte, futura erat Ecclesia de latere eius, de latere scilicet dormientis: quia de latere in cruce pẽdentis, lancea* percusso, Sacramenta Ecclesię profluxerũt. *To. 9. Tract. 15. in Euang. Ioan.*

*Rom. 5.
*Gen. 2.
Adam & Eua typus Christi & Ecclesiæ.
*Ioan. 19.
*Gene. 2.
Sacramenta Ecclesiæ de latere Christi in cruce pẽdẽtis profluxerũt.

Dormit Adam,* vt fiat Eua: moritur Christus, vt fiat Ecclesia, dormiente Adam fit Eua de latere, mortuo Christo lancea *perforatur latus, vt superfluãt Sacramenta, quibus formetur Ecclesia. Vnde Apostolus ipsum Adam dicit esse formam * futuri: quia sicut * in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur. *Tom. 3. ex sententiis. sen. 328.*

*Ioan. 19.
*Rom. 5.
*1. Cor. 15.

Et quod ostium^ in latere accepit (*arca Noë*) profectò illud est vulnus quãdo latus crucifixi* lancea perforatum est. Hac quippe ad illum venientes ingrediũtur, quia inde Sacramenta manarunt, quibus credẽtes initiantur. *Tom. 5. de Ciuitate Dei, lib. 15. cap. 26.*

*Gen. 6.
*Ioan. 19.
Ostiũ in latere arcæ Noe vulnus lateris Christi est, vnde Sacramenta fluxerunt.

Significabat mare rubrum baptismum Christi: Vnde rubet baptismus Christi, nisi Christi sanguine consecratus? *Tom. 9. in Euang. Ioannis, tract. 11.*

Adam dormiuit,* quãdo de latere eius Eua facta est. Adam in figura Christi, Eua in figura Ecclesiæ: vnde est appellata mater viuorum. Quando fabricata est Eua? cum dormiret Adam. Quando de latere Christi Sacramenta Ecclesiæ profluxerunt? cùm dormiret in cruce. *To. 8. in Psal. 40. Super illum versiculum: Nunquid qui dormit non adijciet vt resurgat?*

*Gen. 2.

Christi typũ gerebat Adam quando immisit ei Deus soporem, † vt de latere illi coniugem faceret. Non enim poterat vxorem facere primo homini etiam de latere vigilantis? aut propterea voluit eum dormire, ne sentiret cùm sibi costa detraheretur. Postremò quis ita dormit, vt osse sibi conuulso non expergiscatur? Qui potuit sine dolore auferre costam dormienti, potuit & vigilanti. Sed quare voluit dormienti facere? Quia dormienti Christo in cruce facta est coniunx de latere. Percussum est enim* latus pendentis de lancea, & profluxerunt Ecclesiæ Sacramenta. *Ibid. in Psal. 55. Huc pertinet dogma illud Aug. perquam familiare, cùm aduersus Donatistas. To. 7. disputat, Christi merita fidelibus in Sacramentis applicari.*

†*Gen. 2.*

*Ioan. 19.

VIII. Aliud esse Sacramentum, aliud virtutem Sacramenti.

Aliud est Sacramentũ, aliud est virtus Sacramenti. Quàm multi de altari accipiũt, & moriũtur, & acipiẽdo moriũtur? Vnde dicit Apostolus: † *Iudicium sibi manducat & bibit.* Nónne buccella dominica fuit venenum Iudæ? Et tamen accepit, & cùm accepit, in eum inimicus intrauit, non quia malum accepit, sed quia bonũ malus accepit. Videte ergo fratres: Panem cælestem spiritaliter manducate, innocentiam ad altare apportate. *Tom. 9. in Euang. Ioannis, tract. 26.*

Virtus sacramẽti non semper cum sacramento accipitur.
†*1. Cor. 11.*

Hic est panis qui de cælo descendit, vt si quis mãducaue-*

*Ioan. 6.

rit ex ipso, non moriatur.) Sed quod pertinet ad virtutẽ Sacramenti, non quod pertinet ad visibile Sacramentum. Qui manducat intus, non foris: qui mãducat in corde, non qui premit dente. *Ego sum panis viuus, qui de cælo discendi.* Ideo viuus, quia de cælo discendi. De cælo discendit & manna, sed manna vmbra erat, iste veritas est. Et *paulò post.* Huius rei Sacramentum, id est, vnitatis corporis & sãguinis Christi alicubi quotidiè, alicubi certis interuallis dierũ in dominica mẽsa prę-paratur, & de mẽsa dominica sumitur, quibusdã ad vitam, quibusdã ad exitiũ: Res verò ipsa, cuius & Sacramentũ est, omni homini ad vitam, nulli ad exitiũ, quicunque eius particeps fuerit. *Tom. 8. in psal. 77.*

Cum essent omnia communia Sacramenta (*in veteri Testamento*) nõ cõmunis erat omnibus gratia, quę Sacramentorũ virtus est, sicut & nunc iam reuelata fide, quæ tunc velabatur, omnib⁹ in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizatis, cõmune est lauacrum regenerationis, sed ipsa gratia, cuius ipsa sunt Sacramẽta, qua membra corporis Christi cum suo capite regenerata sunt, non communis est omnibus. Nam & hæretici habent eundẽ Baptismũ, & falsi fratres in communione Catholici nominis. *Ibidem.*

Hæretici & falsi fratres nobiscũ habẽt Sacramẽta cõmunia, non ipsam gratiam.

Meritò quæritur, vtrum etiam ista inuisibilis sanctificatio, sine visibilibus Sacramentis, quibus visibiliter homo sanctificatur, pariter nihil prosit: quod vtique absurdũ est. Tolerabilius enim quisq; dixerit, sine illis istam non esse, quàm si fuerit nõ prodesse: cùm in ista sit omnis vtilitas illorũ. Sed etiam hoc quod sine illis ista esse non possit, quomodo rectè dicatur, intuẽdum est. Nihil quippè profuit* Simoni Mago visibilis Baptismus, cui sanctificatio inuisibilis defuit. Sed quibus ista inuisibilis, quoniã affuit, prosuit, etiã visibilia Sacramenta perceperant, similiter Baptizati. *Tom. 4. super Leuiticum, quæst. 48.*

* *Act. 8.*

Inuisibilis sanctificatio prodest, cùm visibilia Sacramenta nõ contẽnũtur.

In cõcil. cartag. tẽpore cypriani.

Fœlix à Migirpa dixit: Censeo omnem hominẽ ab hæresi venientem baptizãdũ. Fruſtra enim illic se putat esse baptizatũ, cùm nõ sit baptisma nisi in Ecclesia vnũ & verũ, quia & Dominus vnus* & fides vna est, in qua stat vnũ Baptisma, & sanctitas & cætera. Nã quę

* *Ephes. 4.*

foris exercentur, nullum habẽt salutis effectum. Ad ea quæ Felix à Migirpa dixit, hæc (*inquit Augustin.*) dicimus: Si non esset Baptisma vnũ & verum nisi in Ecclesia, non vtique esset in eis, qui ab vnitate discedũt. Est autem in eis. Nam id non recipiunt redeũtes, non ob aliud, nisi quia nõ amiserant recedentes. Quod autem ait. Nam quæ foris exercentur: nullũ habent salutis effectum: Consentio, & omnino verum esse credo. Aliud est enim non ibi esse, aliud nullũ salutis habere effectũ. Veniẽtibus enim ad Catholicam pacem, prodesse incipiũt, quæ foris inerãt, sed foris nõ proderãt. *To. 7. de Baptismo cont. Donatist. lib. 6. cap. 9. Tota quæstio cõt. Donat. de nõ rebaptizãdis hæreticis, versatur in hoc articulo, tanquã fundamẽto, sicut & articulus hic proximè seq.*

Venientibus ad Catholicam pacem sacramenta prosunt, quæ foris inerant, sed nõ proderãt.

IX. *Apud hæreticos vel schismaticos Sacramenta esse, non tamen sanctificare.*

CHristiana sanè in vobis Sacramenta cognosco (*alloquitur Cresconium Donatistam*). & in his illud quoque diuersum improbo ac respuo, quòd cum eadem etiam in schismate habeatis, eadem in Catholicis exsufflatis. Prorsus agnoscit in vobis Ecclesia cuncta quæ sua sunt, nec ideo non sunt eius, quia & apud vos inueniũtur. Apud vos quippè aliena sunt, sed cùm vos correctos recipit, cuius sunt, fiunt etiam salubriter vestra, quæ perniciosè habebatis aliena. *Tom. 7. contra Cresconium, lib. 2. cap. 10.*

Hæretici perniciosè habent Ecclesiæ sacramẽta.

Non Sacramenta Christiana faciunt te hæreticum (*alloquitur Vincẽtium Rogatianum*) sed prauą dissensio. Non propter malum quod processit ex te, negandum est bonum quod remansit in te, quod malo tuo habes, si non ibi habes, vnde est bonum quod habes. Ex Catholica enim Ecclesia sunt omnia dominica Sacramẽta, quæ sic habetis & datis, quemadmodum habebantur & dabantur, etiam prius quàm inde exiretis. Non tamẽ ideo nõ habetis, quia ibi nõ estis, vnde sunt quæ habetis. Nõ in vobis mutam⁹, in quibus nobiscũ estis. In multa enim estis nobiscũ. Nã & de talibus dictum est: * Quoniã in multis erãt mecũ. Sed ea corrigim⁹, in

* *Psal. 54.*

Hæretici non biscum sunt in dominicis Sacramẽtis, non in spiritu vanitatis.

quibus nobiscum non estis, & ea vos hîc accipere volumus, quæ non habetis illic vbi estis. Nobiscũ autem estis in baptismo, in symbolo, in cæteris dominicis Sacramentis: in Spiritu autem vnitatis, & vinculo pacis, in ipsa denique Catholica Ecclesia, nobiscũ non estis. Hæc si accipiatis, non tunc aderũt, sed tunc proderũt, quæ habetis. *To.2.epist.48.ad Vincentium Rogatianum.*

Laquei hæreticorum & schismaticorum propterea carnalibus nimiũ pernicioſi sunt, quia ipse profectus eorum intercluditur, confirmata sentẽtia vanitatis aduersus Catholicã veritatem, & confirmata animositate dissensionis aduersus Catholicam pacem. Sacramẽta tamẽ si eadem sunt, vbique integra sunt, etiãsi prauè intelliguntur & discordiosè tractantur: sicut Scriptura ipsius Euangelij, si eadẽ ipsa est, vbique integra est, etiamsi innumerabili falsarum opinionũ varietate asseratur. *Tom.7.de Baptismo contra Donatist.li.3.ca.15.*

Sicut Scriptura eadẽ ipsa, apud Catholicos & hæreticos integra est: ita & Sacramenta.

Iustè igitur reprehendimus, anathematizamus, detestamur, abominamur peruersitatẽ cordis hæreticorum, Sacramentũ tamẽ Euangelicũ nõ ideo non habent, quia per quod vtile est non habent. Quapropter cùm ad fidem & veritatem veniũt, & agentes pœnitẽtiam remitti sibi peccata deposcũt, non eos decipimus neque fallimus, cùm correctos à nobis ac reformatos in eo quod deprauati atque peruersi sunt, ad regnum cælorũ sic disciplinis cælestibus erudimus, vt quod in eis integrũ est, nullo modo violemus, nec propter hominis vitium, si quid in homine Dei est, vel nullũ, vel vitiosum esse dicamus. *Ibidem lib.4.cap.25.*

Hæretici nõ ideo Sacramentum nõ habẽt, quia per quod vtile est non habent.

Peccat qui cũ in Ecclesia Catholica posßit Sacramẽta suscipere, extra illã suscipit.

Si quis autem cùm posßit in ipsa Catholica accipere, per aliquam mẽtis peruersitatem elegit in schismate baptizari, etiamsi postea venire ad Catholicã cogitat, quia certus est ibi prodesse Sacramentum, quod alibi accipi quidem potest, prodesse autem non potest, procul dubio prorsus & iniquus est, & tantò pernicioſius, quãtò scientius. Ita enim nõ dubitat rectè illic accipi, sicut non dubitat illic prodesse, etiam quod alibi acceperit. *Ibidem, lib.1.cap.2. Vide contra literas Petil.lib.3. cap.40. & huius libri cap.de Bapt.art.11.*

Sacramenta extra Ecclesiam suscipi posßũt, prodesse non posßunt.

X. *In quibusdam sacramentis imprimi characterẽ in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non posßunt.*

IAm cœpisti cognoscere quid gemẽdum sit. Verum dicis, quia reus es: non quia (*Sacramentum*) accepisti, sed quia foris accepisti. Tene ergo quod accepisti, menda quod foris accepisti. Accepisti rẽ colũbæ præter columbã. Duo sunt quæ audis, accepisti, & præter columbam accepisti. Quod accepisti, approbo: quia foris accepisti, improbo. Tene ergo quod accepisti: non mutatur, sed agnoscitur. Character est regis mei, non ero sacrilegus: corrigo desertorẽ, non muto characterem. *Tom.9.in Euang. Ioannis, tract.6.*

Sacrilegium est, quædam Sacramenta iterare.

Signaculũ redẽptoris in redeunte ad Ecclesiã non iterandum.

Sic enim error (*de hæreticis ad Ecclesiam redeũtibus loquitur*) corrigendus est ouis; vt non in ea corrũpatur signaculum redemptoris. Neque enim si quisquã regio charactere à signato desertore designetur, & accipiat indulgentiam, atque ille redeat ad militiam, ille autem esse in militia, in qua non dum erat, incipiat, in aliquo eorũ chraracter ille rescinditur: an non potius in ambobus agnoscitur, & honore debito, quoniã regius est, approbatur? *Tom.2.epist.50. ad Bonifacium.*

Si quisquam est siue desertor, siue qui nunquã omnino militauit, qui nota militari priuatũ aliquem signet, nónne vbi fuerit deprehensus ille signatus, pro desertore punietur, & eò grauius, quò probari potuerit nũquam omninò se militasse, simul secum punito, si eum prodiderit, audacissimo signatore? Aut si fortè illũ militię characterem in corpore suo, non militans, pauidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris cõfugerit, ac prece fusa, ac impetrata iam venia, militare cœperit: nunquid homine liberato atq; correcto, character ille repetitur, ac nõ potius agnitus approbatur? An fortè min⁹ hęrẽt Sacramẽta Christiana, quàm corporalis hęc nota, cùm videamus nec Apostatas carere Baptismate, quibus vtique per pœnitentiã redeũtibus nõ restituitur, & ideo amitti nõ posse iudicatur?

Character Sacramẽtorũ cũ notis militaribus cõparatur.

Apostatæ propter characterẽ Baptisma amittere non posßunt.

Universidad de Deusto Biblioteca

An ducenda de militia similitudo non fuit, cùm & Apostolus de Agonisticis certaminibus clamet & apertè dicat: Nemo militans Deo, &c. *Tom.7.contra Epistolam Parmen.lib.2.cap.13.*

* 2.Tim.3.

Vide ergo, nos quàm probabilem rationem sequamur, qui ea, quæ schismatici vel hæretici corruperũt, cùm ad nos inde veniũt, corrigimus. Quæ verò sicut acceperunt, tenuerũt, agnoscimus & probamus, ne cõmoti humanis vitiis, vltra iustitiam, faciamus vllã diuinis rebus iniuriam, cùm Apostolum * videamus etiam in ara gentium, à quibus idola colebantur, Dei nomen inuentum confirmasse potius, quàm negasse. Neque enim propterea immutandus vel improbãdus est regius character in homine, si erroris sui veniã & militandi ordinem à rege impetrauerit, quia eundem characterem, quo sibi satellites congregaret, desertor infixit: aut propterea signa mutanda sunt ouibus, cũ dominico gregi sociantur, quia eis dominicũ signum fugitiuus seruus impressit. *Tom.7. contra Cresconiũ, li.1. cap.30.*

* Act.17.

Regis character baptizatis, etiam apud hæreticos imprimitur.

XI. Ministrum in peccato mortali licet existentem, conferre vera & suscipientibus vtilia Sacramenta.

Spiritus sanctus quomodo per bonos & per malos ministros operetur.

SPiritus sanctus in Ecclesiæ præposito vel ministro sic inest, vt si fictus non est, operetur per eum Spiritus sanctus, & ad eius mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem vel ædificationem, qui per eũ siue consecrantur, siue euangelizãtur. Si autem fictus est, quoniam verissimè scriptum est: * Spitus enim sanctus disciplinę effugiet fictum, deest qui dẽ saluti eius, vt auferat se à cogitationibus, quę sunt sine intellectu: ministeriũ tamen eius non deserit, quo per eum salutem operetur aliorum. Propter quod Apostolus ait: * *Si enim volens hoc facio, mercedem habeo, si autẽ inuitus, dispensatio mihi credita est*, id est, illis prodest quib⁹ hoc dispenso, nõ mihi qui fictus sum. Qui enim inuitus facit propter commoda, gaudiáque carnalia, quæ si aliter habere posset, illud desereret, ipse vtique

* Sap.1.

Spiritus sanctus quãuis malo ministro desit saluti, tamen ministerium eius non deserit.

* 1.Cor.9.

fictus est, ideóque inuitus facit: sed eis prodest, erga quos facit: se autem tãtùm à mercede salutis alienat, non etiam illos priuat, quibus cibaria dominicus etiã malus seruus impendit. *To.7.cont. Epi.Par.li.2.cap.11.*

Omnia Sacramenta cùm obsint indignè tractantibus, prosunt tamẽ per eos dignè sumẽtibus. *Ibi.ca.10.*

Quomodo Catholici non clarificant Deum, qui promissa eius nullis hominum sceleribus, quo minus implerentur, impediri posse confidunt, qui Sacramenta eius tam debita veneratione prosequuntur, vt ea si etiam ab indignis tractata fuerint, illis sua peruersitate dãnatis, illa intemerata sanctitate permanere demonstrentur. *Ibidem, cap.19.*

Sed ministros, inquiũt, tãti iudicis, iustos esse oportet, per quos baptizat. Et ego dico & omnes dicimus, quia iustos oportet esse tãti iudicis ministros. Sint ministri iusti, si volunt, si autẽ noluerint esse iusti qui in cathedra Mosi sedent, securũ me fecit magister meus, de quo Spiritus eius dixit: * *Hic est qui baptizat. Et paulò post. Neque qui plantat * est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Qui verò fuerit superbus minister, cum diabolo cõputatur, sed non contaminatur donũ Christi. Quod per illũ fluit purum est, quod per illum transit, liquidum venit ad fertilem terram: puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre nõ potest. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generans: sed tamen hortis plurimum fructũ affert. Spiritalis enim virtus Sacramenti ita est, vt lux, & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. *Tom.9 tract.5.in Euang. Ioannis.*

* Ioan.1.
* 1.Cor.3.

Quomodo Sacramẽta ab improbis administrata suscipiẽtib⁹ prodesse possint.

Siue à fideli siue à perfido dispensatore Sacramentũ quisque percipiat, non sanctificat nisi Deus. *Et paulò post.* Ad hominem baptizandum & sanctificãdũ, si tantò est melius quod accipitur, quantò est melior per quem traditur: tanta est in accipientibus baptismorum varietas, quanta in ministris diuersitas meritorum. Si enim, quod sine controuersia creditur, melior erat Paulus, quàm Apollo, meliorẽ profectò Baptismũ dedit secundùm istam vestram vanam peruersámque

† 1. Cor. 1. *Nullo modo Baptismus malus est, qui per malum datur.*

sentẽtiam. Et si meliorem Baptismum dedit, profectò eis, quos à se non baptizatos† gratulatur, inuidit. Porrò si inter bonos ministros cùm sit alius alio minor, non est melior Baptismus, qui per meliorẽ datur, nullo modo est malus, qui per malum datur, quando idẽ Baptismus datur. Et ideo per ministros dispares Dei munus æquale est, quia non illorum, sed eius est. *To. 7. contra Cresconium Grammat. lib. 3. cap. 6.*

† *Ioan.* 14. 1. *q.* 1. *c. christus.*

† *Ioan.* 13. *Iudas Eucharistiam sicut cæteri Apostoli accepit.*

† *Ioan.* 6.

† *Ioan.* 12.

† *Matt.* 10. *A ministro Iudæ simuli, vtiliter sumi Sacramẽta posse.*

Nulla spes est baptizato, si baptismi gratia à baptizantis merito pendeat.

Si vos Macarius, si vos Cæcilianus offendit, Christus quid fecit vobis, qui dixit,† *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*, quã vos nefanda dissensione violastis? Christus quid vobis fecit, qui traditorem suum tanta patiẽtia pertulit, vt ei primam Eucharistiã confectam manibus suis, & ore suo commendatam sicut cæteris Apostolis, traderet? Quid vobis fecit Christus, qui eundem traditorem suum, quem Diabolũ† nominauit, qui ante traditionẽ Domini nec loculis† dominicis fidem potuit exhibere, cum cæteris discipulis ad prædicandum rægnũ * cælorum misit, vt demõstraret dona Dei peruenire ad eos, qui cum fide accipiunt, etiam si talis sit, per quem accipiunt, qualis Iudas fuit? *Tom. 8. Psalm. 10.*

Dici non potest, quod solent (*Donatistæ*) ineptissimè & impudentissimè dicere, tunc posse à malo baptizari quenquam, si lateat malitia baptizantis. Qui enim fictus est, tantò magis fictus est, quantò magis latet. Ab hoc ergo cùm se auferat Spiritus sanctus, quæ spes erit baptizati, si baptizãtis hominis meritũ in illa Dei gratia cogitãdum est? *To. 7. contra epi. Parmen. li. 2. c. 10.*

Qui solo Sacramento sacerdos est, sicut fuit Pontifex Caiphas persecutor vnius & verissimi sacerdotis, quanuis ipse nõ sit verax, quod dat tamen verum est, si non det suum, sed Dei. *Tom. 7. contra lit. Petilian. lib. 2. cap. 30.*

Baptismus Christi nulli sceleribꝰ potest coinquinari.

An verò solis vel etiã lucernæ lux cùm per cœnosa diffunditur, nihil inde sordidum contrahit, & Baptismus Christi potest cuiusquã sceleribus inquinari? Si enim ad ipsas res visibiles, quibus Sacramenta tractãtur, animũ conferamus, quis nesciat eas esse corruptibiles? Si autẽ ad id quod per illas agitur, quis non videt

det non posse corrũpi, quanuis homines, per quos agitur, pro suis moribus, vel præmia percipiant, vel pœnas luant? *To. 7. de Baptis. contra Donatis. lib. 3. c. 10.*

Redite ergo præuaricatores ad cor, & nolite ex hominum moribus & factis diuina Sacramenta pensare. Illa enim per eũ facta sunt, cuius sunt: sed dignè tractata adfertũt præmium, indignè autem tractata, iudicium. Et quanuis vnum non sit, qui dat Sacramentũ dignè, & qui indignè tractauit: vnum est tamẽ illud, siue dignè, siue indignè tractetur, non vt ipsum melius vel deterius fiat, sed ad vitam mortémue tractantium. *Tom. 7. contra literas Petil. Donat. lib. 2. cap. 37.*

* *Esai.* 46.

Sacramentũ siue dignè siue indignè tractetur, ipsum vel melius vel deterius non fit.

Nec obstat, quod quibusdam in locis Augustinus videtur contendere malos per Baptismũ non conferre remissionem peccatorum. Explicat enim se cùm aliis pluribus in locis, tum de Baptismo contra Donati. lib. 3. cap. 18. Vbi cùm de fœneratoribus Episcopis loquẽs, remissionẽ peccatorum eos non dare dixisset, illico subiungit, quæ per orationes sanctorum, id est, quæ per columbæ gemitus datur, quicunque baptizet, si ad eius pacem illi pertinent quibus datur. *Lege & caput præcedẽs eiusdẽ libri, & tract. 6. super Ioannem, & lib. 5. de Baptis. contra Donatist. cap. 21.*

Cap. II. Quare expediat vt Sacramentorum minister ab omni crimine remotus sit & alienus.

QVæris à me vtrúmne meliꝰ, iniustus sit minister, an iustus? Vbi respondeo: Ad hoc esse melius, vt sit iustꝰ minister, ꝙ infirmitas hominis, cui sine exemplo laboriosum est, & difficile quod imperat Deus, imitatione boni ministri, ad vitam bonam facilius erigatur. Vnde dicit Apostolus: * Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. *To. 7. cõtra cresc. Gram. li. 3. c. 6.*

* 1. Cor. 4.

Bonitas ministri non tã propter susceptẽ, quàm ipsum ministrantem requiritur.

Ego dico melius per bonum ministrum, quàm per malũ dispensari Sacramenta diuina: verùm hoc propter ipsum ministrum melius est, vt eis rebus quas ministrat, vita & moribus congruat: non propter illum qui accipit, qui etiam si incurrerit in ministrum malũ dispensantem, veritatem & securitatẽ accipit à Domi-

Universidad de Deusto Biblioteca

* Matt. 23. no suo monente ac dicente: * Quę dicunt facite, quę autem faciunt, facere nolite: dicũt & non faciũt. Addo etiã, ad hoc esse melius, vt ille cui ministratur, ministri boni probitatem ac sanctitatem diligendo facilius imitetur: sed non ideo veriora ac sanctiora sunt, quæ ministrantur, quia per meliorẽ ministrantur. Illa nãque per se ipsa vera & sancta sunt, propter Deũ verum & sanctum cuius sunt. *Ibidem, lib. 4. cap. 20.*

Sacramẽta per seipsa vera & sãcta sunt.

Ante omnia peto, vt cogitet religiosa prudẽtia tua, nihil esse in hac vita, & maximè hoc tempore, facilius & lætius, & hominibus acceptabilius, Episcopi, aut præsbyteri, aut diaconi officio, si perfunctoriè atq; adulatoriè res agatur: sed nihil apud Deum miserius, & tristius & damnabilius. Item nihil esse in hac vita, & maximè hoc tempore difficilius, laboriosius, periculosius Episcopi aut presbyteri aut diaconi officio, sed apud Deũ nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator iubet. *Tom. 2. epistola. 148. ad Valerium.*

Episcoporũ presbyterorum & Diaconorum offico, nihil vel dãnabilius, vel beatius.

Sacerdos itaque cui omnis profertur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit iudicandus, quæ in alio iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est iudicandus, condemnat seipsum. Cognoscat igitur se & purget in se, quod alios videt sibi offerre. Caueat ergo, vt à se abiecerit, quicquid in alio dãnosum repererit. Animaduertat, quòd qui sine peccato est primus in eam lapidem mittat. Ideo enim liberauit peccatricem, quia non erat, qui iustè proiiceret lapidem. Quomodo lapidaret qui se lapidandum cognosceret? Nullus enim erat sine peccato, in quo intelligitur omnes crimine fuisse reos: Nam venialia semper remittebantur per cærimonias. Si quod igitur peccatũ in eis erat, criminale erat. Deteriores itaque in hoc sunt Sacerdotes, se prius nõ ædificantes, illis, qui Dominũ obseruabant insidiis. In hoc itaquè patentissimum est crimen Sacerdotum & vltra modum detestabile, qui non prius se iudicant & alios alligant. *To. 4. de ver. & falſ. pœniten. cap. 20.*

POstremò quid est, quod omnes nouerunt signum Christi, nisi crux Christi? quod signum nisi adhibeatur siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ, qua regenerantur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorũ ritè perficitur. Quomodo ergo per id quod mali faciũt, nihil boni significatur, quando per crucem Christi, quam fecerunt mali in celebratione Sacramentorum eius, bonum nobis omne signatur? *Tom. 9. in Euangel. Ioannis. Tract. 118.*

Signi crucis vis & vſus multiplex in Sacramẽtis.

Hoc enim signo crucis consecratur corpus dominicum, sanctificatur fons Baptismatis, initiantur etiam presbyteri, & cæteri gradus Ecclesiastici, & omnia quæcunque sanctificantur, hoc signo dominicæ crucis cum inuocatione Christi nominis consecrantur. *Tom. 10. Serm. 181. de tempore, cap. 3. Huic persimilem locum & apud Chrysost. leges in 16. cap. Matth. homil. 55.*

Crucis signũ Sacramẽtis adhibetur.

Hoc signum (*crucis*) præsidium est amicis, obstaculũ est inimicis. Huius crucis mysterio rudes catechizantur, eodem mysterio fons regenerationis consecratur, eiusdem crucis signo per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt. Cum eiusdem crucis charactere basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris Sacramenta cum interpositione dominicorum verborum conficiuntur: Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad sacros ordines promouentur. Et vniuersaliter omnia ecclesiastica Sacramenta in huius virtute perficiuntur. *Ibidem, serm. 19. de sanctis.*

Hæc tamen ferè omnia deridẽt recentes hæretici, qui signum etiam Crucis execrãtur, vſumque illius ad magiã impiè referũt.

Per mare transitus (*Exponit illud: Omnes in Moſe baptizati sunt, in nube & in mari. 1. Cor. 10.*) Baptismus est. Sed quia baptismus, id est, salutis aqua, non est salutis, nisi Christi nomine consecrata, qui pro nobis sanguinem fudit, Cruce ipsius aqua signatur, & vt hoc significaret ille Baptismus, mare rubrum fuit. *Tom. 9. de vtilitate pœnitentiæ, capit. 1. De signo Crucis: plura lib. 4. cap. de cæremoniis sumptis à rebus.*

Aqua Baptiſmi, aqua ſalutis.

CAPVT SECVNDVM DE SACRAMENTO BAPTISMI.

I. Baptismum verè & propriè Sacramentum esse.

Baptismus Sacramẽtũ natiuitatis, Sacramẽtũ magnum. Baptismus & per improbos & in improbis sanctus.

INtendat charitas vestra, videte quid dicam. Ecce accepit Sacramentum natiuitatis homo. Baptizatus Sacramentum habet: & magnum Sacramentum, diuinum, sanctum, ineffabile. *To. 9. in epist. B. Ioannis, tract. 5.*

Baptismus Christi verbis Euangelicis consecratus, & per adulteros & in adulteris sanctus est, quamuis illi sint impudici & immundi: quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & Sacramento suo diuina virtus assistit, siue ad salutẽ benè vtẽtium, siue ad pernicie malè vtẽtiũ. *Tom. 7. de Baptismo cõtra. Donati. lib. 4. cap. 10.*

Sacramẽto Baptismi diuina virtus assistit. Per magnũ Baptismatis Sacramentũ peccato morimur.

Ipsum est quod in nobis celebratur, magnum Baptismatis Sacramentum, vt quicunque ad istam pertinent gratiam, moriantur peccato, sicut Christus peccato mortuus dicitur: quia mortuus est carni, hoc est, peccati similitudini: & viuant de lauacro renascendo, sicut ipse de sepulchro resurgendo. *Tom. 3. in Enchirid. cap. 42. Hæc etiam multa seq. test. referri possunt.*

II. Per Baptismum tolli totum id quod veram & propriam peccati rationem habet, non autem radi tantum, vel non imputari.

Baptismus abluit omnia prorsus peccata. In Baptismo remittuntur peccata omnia & innouatur homo.

BAptismus abluit peccata omnia, prorsus omnia, factorum, dictorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quæ scienter admissa sunt. *Tom. 7. cõtra duas Epistolas Pelag. lib. 3. cap. 3.*

Omnia prorsus delicta delet sanctum Baptisma, & originalia, & propria: dicta, facta, cogitata, cognita, incognita omnia dimittuntur. Innouat hominẽ qui fecit hominẽ, donat delicta qui nõ quærit merita: præuenit gratia etiam ipsam infantiam, vt sint liberi per

Christum liberati, qui in Adam à Diabolo tenebantur antè captiui. *Tom. 9. de Symbolo ad. Catechũ. lib. 3. cap. 10.*

Non solum omnia peccata, sed omnia prorsus hominum mala, Christiani lauacri sanctitate tolluntur. *Tom. 7. de nuptiis, & concupisc. lib. 1. cap. 34.*

Non solùm peccata omnia, quorum nunc remissio fit in Baptismo, quæ reos faciunt, dũ desiderijs vitiosis consentitur, atque peccatur: verùmetiam ipsa desideria vitiosa, quibus si non consentitur, nullus peccati reatus contrahitur, quæ non in ista, sed in alia vita nulla erunt, eodem lauacro Baptismatis vniuersa purgantur. *Tomo 7. de peccato originali, cap. 40.*

De cõsec. dist. 4. cap. Parvulo.

A paruulo enim recens nato, vsque ad decrepitum senem, sicut nullus prohibendus est à Baptismo, ita nullus est, qui non peccato moriatur in Baptismo: sed paruuli tãtùm originali, maiores autem etiam iis omnibus moriuntur peccatis, quæcunque malè viuendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt. *Tom. 3. Enchirid. cap. 43.*

Paruuli in Baptismo tãtùm originis peccato moriũtur, adulti verò etiam reliquis peccatis omnib⁹

Ecce in * *iniquitatibus conceptus sum*) Quid est quod se dicit (*Dauid*) in iniquitatibus cõceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex eadem? Etiam ipsum vinculum mortis cum ipsa iniquitate concretum est. Nemo nascitur nisi trahens pœnam, trahens meritum pœnæ. Dicit & in alio loco Propheta: * Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans, cuius est vnius diei vita super terram. Nouimus enim ex baptismo Christi solui peccata, & Baptismum Christi valere ad remissionem peccatorum. *Tom. 8. Psalm. 50.*

**psal. 50. Nemo nascitur nisi trahens pœnam & meritum pœnæ. *Iob. 14.*

Gratia Dei reatus omnium peccatorum præteritorum soluitur in omnibus, qui in Christo baptizantur. *Tom. 1. Retract. lib. 13.*

Baptismo christi soluũtur peccata.

Salus hominis in Baptismate facta est, quia dimissum est quod peccatum à parentibus traxit: vel quicquid etiam propriè ante baptismum peccauit. *Tom. 7. contra duas epistolas Pelag. lib. 3. cap. 3.*

In baptismate fit salus hominis.

Multi baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminẽ dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicim⁹, aduersum nos insletur, & dirupantur insania: Non quia peccati aliquid remaneat

Nihil peccati remanet in baptizato.

quod in Baptismate non remittatur, sed quia in nobis in huius vitæ infirmitate manentibus, quotidiè fieri non quiescunt, quæ fideliter orationibus, & misericorditer operantibus quotidiè remittantur. Hæc est fidei Catholicæ sanitas, quam sanctus vbique seminat Spiritus, non prauitatis, hæreticæ vanitas, & præsumptio spiritus. *Ibidem, lib.1.cap.14.*

Per Baptismū vere innouatur, liberatur, & saluatur homo.

Vbi ergo me audisti siue legisti dicentem, non innouari homines per baptismum, sed quasi innouari: non liberari, sed quasi liberari: non saluari, sed quasi saluari? Absit vt ergo inanem dicerem gratiam lauacri illius, in quo renatus sum ex aqua & spiritu, qua liberatus sum à reatu omnium peccatorum, vel quæ nascendo traxeram, vel quæ malè viuendo contraxeram. *Tomo 7. contra Iulianum Pelag. lib.6. capite 5.*

Vniuersus reatus cuiusq; peccati, Baptismatis sacramẽto soluitur.

Quantum quidem ego sapere possum, languoris illius & infirmitatis, vnde illicita desideria commouentur, quod peccatum appellat Apostolus, vniuersus reatus, sacramẽto Baptismatis est solutus, cum omnibus, quæ illi obedientes fecimus, diximus, cogitauimus: nec deinceps nobis languor iste obesset, quamuis inesset, si desiderijs eius illicitis nullam vnquam obediẽtiam præberemus, siue operatione, siue loquutione, siue tacita assensione, donec etiam ipse sanaretur. *Tomo 8. in Psal.118. concione 3. Lege & de Ciuitate Dei, lib.1. ca.27.*

III. Post Baptismum carnis concupiscentiam, vt & alias corruptæ naturæ pœnas, ad memoriam propitiati peccati, & humanam superbiam comprimendam manere.

* *Rom.7.*

COndelector enim * legi Dei secundùm interiorem hominẽ. Hæc delectatio profectò minuitur, quãdo etsi non ad explendam, certè ad oppugnãdam carnalis cõcupiscentiam voluptatis, bellantis animus occupatur, & ita exercet glorioſa certamina, vt à delectatione intelligibilis pulchritudinis ipsis certaminib⁹ auocetur. Sed quia in ista humana miseria peior hostis cauenda est supbia, ideo nimirũ nõ penitus extinguitur in carne continentiũ sanctorũ ista cõcupiscen-

Cõcupiscentia in carne cõtinentium sanctorũ relinquitur, ne securi infestentur.

tia, vt dum pugnatur aduersus eã, periculorũ suorum animus admoneatur, ne securus infletur, donec humana fragilitas ad tantam perfectionem perueniat sanitatis, vbi nulla putredo lasciuiæ, nullꝰ tumor superbiæ formidetur. Sic virtus in infirmitate * perficitur, quia & pugnare infirmitatis est. Quantò enim quisque vincit facilius, tantò pugnat minus. In semetipso autem quis pugnaret, si nihil ex semetipso eidem repugnaret? Et quid nobis repugnat ex nobis, nisi quod adhuc curatur vt sanetur in nobis? Ergo in nobismetipsis sola est infirmitas causa pugnandi: & rursus infirmitas admonitio est non superbiendi. Proinde virtus qua hîc vbi superbiri potest, vt non superbiatur in infirmitate perficitur. *Tom.7. contra Iulianum Pelag. lib.4. cap.2.*

* *2. Cor.12.*

Infirmitas carnis admonitio non superbiẽdi est.

Hanc itaque vitam, de qua scriptum est: * Nunquid non tentatio est vita humana super terrã, in qua quotidiè clamamus ad Dominũ, * Libera nos à malo, cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quanuis vt in eam veniret miseriam, primũ fuerit causa peccatum. Productior est enim pœna quàm culpa: ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna: etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa. Hęc est istorum dierum, quos in hac mortalitate agimus malos, quãuis in ea diligamus videre dies bonos, flenda quidem, sed non reprehendenda conditio. *Tom.9. in Euang. Ioannis, Tract. 124. circa medium.*

* *Iob.7.*

* *Matth.6.*

Productior est pœna quàm culpa ne parua putaretur culpa si cum illa finiatur & pœna.

Quasi nos negemus adiutorium Dei tantũ valere, si velit, vt hodie nullas cõcupiscẽtias malas habere possimus, contra quas vel intactissimè dimicemus: Et tamen non fieri, nec tu negas. Cur autem non fiat, quis * cognouit sensum Domini? Non tamen parum scio, cùm scio, quæcunque illa causa sit, quod nec iusti Dei sit iniquitas, nec omnipotentis infirmitas. Est igitur aliquid in eius abdito altóque cõsilio, cur quãdiu viuimus in hac carne mortali, est in nobis cõtra quę mens dimicet nostra, est etiam propter quod dicamus:

* *Rom.11.*

†Matth. 6. † *Dimitte nobis debita nostra.* Sed vt tibi sic loquar tanquã homini homo, & talis homo cuius terrena
†Sap. 9. † inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem, nihil est in creaturis, quod attinet ad institutarum diuinitus merita naturarum, rationali mẽte præstantius. Vnde sit cõsequẽs, vt mens bona magis sibi placeat, magisque seipsa delectet, quàm quælibet alia creatura. Quam verò periculosè, imò perniciosè sibi placeat, cùm per hoc tumescit typho & morbo inflationis extollitur, quandiu nõ videt, sicut videbit in fine summũ illud & immutabile bonum, in cuius comparatione se spernat, sibique illius charitate vilescat, tantóque spiritu eius impleatur, vt id sibi non ratione sola, sed æterno quoque amore præponat, multũ est disputãdo velle monstrare. Sapit hęc qui fatigat⁹ fame reuertitur ad semet-
†Luc. 15. ipsum & dicit: * *Surgam, & ibo ad patrem meum.* Vnde itaque scimus, ne fortè quia hoc superbiæ malum tũc animum tentare non poterit, & contra quod decertemus omnino nullum erit, quando tanta satiabitur visione, & tanta inflammabitur charitate superioris boni, vt ad seipsum sibi placendo deficere ab illius delectatione non possit: ideò factum est in loco infirmitatis huius, ne superbè viueremus, vt sub quotidiana peccatorum remissione viuamus? Propter quod superbiæ
†1. Cor. 12. malum, nec Apostol⁹ Paulus est arbitrio suo creditus: sed quia nondum venerat ad tantam participationem superioris illius boni, vt illic iam non posset extolli, hîc illi est † angelus Sathanæ colaphizator, ne hîc, vbi poterat, extolleretur, appositus. *Ibidem cap. 3. vltra medium.*

Sic per ineffabilem Dei misericordiã, & ipsa pœna vitiorum transit in arma virtutis, & fit iusti meritum, etiam supplicium peccatoris. *Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 13. cap. 4. Plura lib. 2. cap. de concupiscentia in venatis.*

IIII. *In Baptismo Spiritum sanctum conferri.*

DOminus ipse Iesus Spiritum sanctum non solùm dedit vt Deus, sed etiam accepit vt homo, propterea dictus est † plenus gratia. Et manifestius de illo
†Luc. 2. †Act. 10. scriptum est in actibus Apostolorum: † *Quoniã vnxit*

eum Deus Spiritus sanctus. Non vtique oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia. Nec sanè tunc vnctus est Christus Spiritu sancto, * quãdo super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suũ, id est, Ecclesiam suam prę figurare dignatus est, in qua præcipuè baptizati accipiunt Spiritum sanctum. *Tom. 3. de Trinitate lib. 15. cap. 26.*

Spiritum sanctum † super se in Baptismo descendentem vidit, & vocem Patris de cælo se cõfitentem Filiũ suum audiuit, & cælum coram se apertum conspexit: non quòd ante Baptismum suum hæc omnia Dei Filius non haberet, sed vt Baptismi sacramentum quid valeat ostenderet. Non enim tunc spiritum ille cœpit accipere, qui eandem cum sancto Spiritu substantiam habere creditur. Nec tunc illum Pater Filiũ suum primitus professus est esse, cui dixit: * *Ex vtero ante Luciferum genui te*, ante videlicet omnem angelicam creaturam, quæ Luciferi appellationẽ per scripturas sæpe tenet. Neque tunc illi aperiri cœperat thalamus cælorum, qui ait: † *Cælum mihi sedes, terra autem scabellum pedum meorum:* sed idcirco hæc omnia sancta Trinitas in Baptismo Domini congessit, vt sciret vnusquisque quid muneris in sacri Baptismatis mysterio susceperit. Tunc enim Spiritum sanctum quisque peccatorum sordibus ablutus accipit, & à Deo Patre profiteri filius adoptionis gratia incipit, & tunc sibi regni cælorum ianuam aperiri, & ciuem se cælestis patriæ, Angelorum sanctorum consors intelligit. *Tom. 3. de mirabilibus sacræ scripturæ, lib. 3. cap. 5.*

Qui Baptismum putat carnali ratione cõsistere, hic non est spiritalis: nec donum cæleste poterit consequi, qui se per aquam, non per fidẽ immutari credat. A qua enim cernitur, sed qui nõ videtur, spiritus operatur, vt fides in eo sit. Quia sicut sordes corporeas aqua, ita spiritus animam abluit à peccatis: vt quomodo visibilia visibilibus, ita & spiritalibus prosit spiritus. *To. 4. in quæstionibus ex nouo Testamento, quæst. 59.*

Visibile vnguentũ, quo baptizatos vngit Ecclesia, donũ gratiæ significat.
Matt. 3.
Marc. 1.
Luc. 3.
Ioan. 1.
In Ecclesia baptizati accipiunt Spiritũ sanctum.
Quæ apparuerunt in Baptismo Christi, quid valeat sacramentũ nostri Baptismi, ostẽderunt.
† *Psal. 109.*
* *Esa. 66.*
Effectꝰ Baptismi singulares planè et diuini.
Externa corporis ablutio, sine operatione interna spiritus, salutẽ adiuto non confert.

V. *Baptismum non esse liberum, sed necessarium ad salutem.*

OPtimè Punici Christiani Baptismum ipsum, nihil aliud quàm salutem, & Sacramentum corporis Christi, nihil aliud quàm vitam vocant. Vnde? nisi ex antiqua, vt existimo, & Apostolica traditione, qua Ecclesiæ institutũ Christi tenẽr, præter Baptismũ, & participationem mensæ Dominicæ, non solùm non ad regnum Dei, sed nec ad salutem & vitam æternam posse quenquam hominum peruenire? Hoc enim & scriptura testatur. Nam quid aliud tenent, qui Baptismum nomine salutis appellant, nisi quod dictum est: **Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis*: & quod Petrus ait:† Sic & vos simili forma Baptisma saluos facit. *Tom.7.de peccat.mer.& remiss.lib.1.cap.24.*

Apostolica traditio est, neminẽ sine Baptismo saluari.

**Tit.3.*

†*1.Pet.*

Quis Christianorum ferat, cùm dicitur, ad æternam salutem posse quenquã peruenire, si non renascatur in Christo, quod per Baptismum fieri voluit, eo iam tempore, quo tale Sacramentum constituẽdum fuit regenerandis in spem salutis æternæ? Vnde dicit Apostolus: * *Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis*, & quæ sequuntur. *Ibidem, cap.23.*

Non ferendus qui sine Baptismo salutem promittit.

**Tit.3.*

Sicut antiqui iusti si non circunciderentur, non erat eis peccatum: postea verò quàm iussit Deus vt circuncideretur Abraham, eiúsque posteritas, †iam si nõ fieret, graue peccatum fuit: sic etiam postquam Dominus Christus in Ecclesia sua sacramẽtum noui Testamenti pro circuncisione carnis sanctum Baptismum dedit, & apertissimè dixit* *Si quis non renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum.* Iam non debemus quærere, quando quisque (*de Apostolis sermo est*) fuerit baptizatus, sed quoscunque legimus in corpore Christi, quod est Ecclesia, pertinere ad regnũ cælorum, non nisi baptizatos intelligere debemus, nisi fortè quos angustia passionis inuenit, & nolentes negare Christum, antequam baptizarentur, occisi sunt. *Tom.2.epistol.108 ad Seleucianam. Idem firmè legitur de Baptismo contra Donatist.lib.4.cap.14.*

†*Genes.17.*

**Ioan.3.*

Martyriũ supplet locũ Baptismi.

Sanctificatio Cathecumeni, si nõ fuerit baptizatus, non ei valet ad intrandum regnum cælorum, aut ad remissionẽ peccatorum. *Tom.7.de pecc.merit.& remiss.*

lib.2.cap.26. De hac re habes & tract.13.in Ioannem.

Damnari animas si sine Baptismo de corpore exierint, & sancta scriptura & sancta testis est Ecclesia. *To.2.epist.28.ad Hieronymum.*

Decedentes sine Baptismo aut eius voto, damnantur.

Et ipse Dominus: * *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum.* Fiunt ergo inchoationes quædam fidei conceptionibus similes, non tamen solùm concipi, sed etiam nasci opus est, vt ad vitam perueniatur æternam. *Tom.4.ad Simplicianum, lib.1.quæst.2.*

**Ioan.3.*

Fides sine Baptismo ad salutem nõ satis est.

Firmissimè tene & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizãtur, nullum hominem accepturũ vitam æternam, qui non hìc à malis suis fuerit per pœnitentiam fidémque conuersus, & per Sacramentum fidei & pœnitentiæ, id est, per Baptismum liberatus: & maioribus quidem necessarium esse, & pœnitentiam de malis suis agere, & fidem Catholicam secundùm regulam veritatis tenere, & sacramentum Baptismatis accipere: paruulis verò, qui nec propria voluntate credere, nec pœnitentiam pro peccato, quod originaliter trahũt, agere possunt, Sacramentum fidei, quod est sanctum Baptisma, quandiu rationis ætas eorum capax esse non potest, sufficere ad salutem. *Tom.3.de fide ad Petrum, cap.30.*

Adultis necessaria sũt fides, pœnitentia & Baptismus: paruulis solùm Baptisma sufficit ad salutem, absque proprio actu fidei & pœnitentiæ.

Certè habere non potest vitam æternam, qui non baptizatur, non erit in dextera, id est, in regno non erit. *Tom.10.de verbis Apostoli, sermone 14.*

Qui nõ baptizatur, nõ erit in regno Dei.

Melior Centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato: iste† enim & antè Baptismum sancto Spiritu repletus est, ille*& post Baptismum immundo spiritu inflatus est. Veruntamen Cornelius, si etiam Spiritu sancto iam accepto baptizari noluisset, contempti tanti Sacramenti reus fieret. *Tomo 7.de Baptismo contra Donat.li.4.cap.21. cap.proximè seq. excipit articulum quando temporis angustia excluſus baptizari quis, cùm maximè velit, non potest: quales præcipuè Martyres sunt, de quibus & Tom.5.de ciuitate Dei, lib.13.cap.7. & in testim. præced. ad Seleucianam. Item Tom.3. de fide ad Petrum, cap.3. Tom.7. contra lit.Petil.lib.2. cap.23. & de origine animæ, lib.1 cap.9.*

† *Act.10.*

* *Act.8.*

VI. Baptismi sacramentum non nisi in forma Ecclesiæ verbisque Euangelicis ritè conferri.

Sine verbis Euangelicis baptismus Christi consecrari non potest.

DEus adest verbis Euãgelicis suis, sine quibus Baptismus Christi consecrari nõ potest: & ipse sanctificat Sacramentum suum, vt homini siue antequam baptizetur, siue cùm baptizatur, siue postea quãdoque ad se veraciter conuerso, idipsum valeat ãd salutem, quod ad perniciem nisi conuertereretur valeret. Cæterùm quis nesciat, non esse Baptismum Christi, si verba Euangelica, quibus symbolum constat illic defuerint? sed facilius inueniuntur hæretici, qui omnino nõ baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent. Ideóque dicimus nõn omnem Baptismum. Nam in multis idolorum sacrilegis sacris baptizari homines perhibẽtur, sed Baptismum Christi, id est, verbis Euangelicis consecratum, vbique eũdem esse, nec hominum quorumlibet, & qualibet peruersitate violari. *Tom. 7. de Baptis. contra Donatist. lib. 6. cap. 25.*

Pagani baptizant.

Paganus baptizat, & Iudæus baptizat, & Sadducęus baptizat, & multi extra regulam datæ legis baptizare non cessant: sed illud est vnum, quod verum, illud verũ, quod est Christi, illud Christi, quod Patris & Filij & Spiritus sancti: hoc est verũ, hoc salubre, huic nullum est comparandum. Hoc qui non accipit, ipse sibi & vitæ meritum clausit, & mortis aditum patefecit. *Tom. eodem cont. Fulgent. Donatist. cap. 3.*

Sol⁹ baptismus Patris, & Filij & Spirit⁹ sancti verus & salubris est.

†Matt. 28. *Non credendum est esse baptizatos, qui non in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, iuxta regulam à Domino positã tincti sunt.*

Baptisma vnum est, sed in Ecclesia, vbi vna fides est, vbi in nomine † Patris & Filij & Spiritus sancti datur. *Et paulò post.* Illos qui non sanctæ Trinitatis inuocatione apud hæreticos baptizati sunt, & veniũt ad nos, baptizari debere pronũciamus, non rebaptizari. Neque enim credẽdum est eos fuisse baptizatos, qui non in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti iuxta regulam à Domino positã tincti sunt: vt sunt Paulini, Procliani, Borboritæ, Siphori, qui nunc vocantur Bonosiani, Photiniani, Montani, & Manichæi, variáque impietatis germina, vel cæteræ istorum originis siue ordinis pestes, quæ duo principia sibi ignota introducũt, vt Cerdon & Marcion: vel contraria, vt Manichæus:

vel tria & barbara, vt Setianus, & Theodosius: vel multa, vt Valentinus: vel Christum hominem fuisse absque Deo, vt Cerinthus, Hebion, Artemõ, & Photinus. Ex istis, inquam, si qui ad nos venerint, non requirendũ ab eis vtrum baptizati sint an non: sed hoc tantùm, si credant Ecclesiæ fidem, & baptizẽtur ecclesiastico Baptismate. *Tom. 3. de Eccles. dogmat. cap. 52. Idem fermè legitur lib. 1. cont. literas Petiliani, cap. 9.*

VII. Baptizatum posse amittere gratiam peccando, si velit.

IPsos quoque regeneratos, alios perseuerãtes vsque in finem hinc ire: alios quousque decidãt hĩc teneri, qui vtique non decidissent, si antequam laberentur, hinc issent: & rursus quosdã lapsos, quousque redeãt, nõ exire de hac vita, qui vtique perirent, si antequam redirent, exirẽt. Vnde satis dilucidè ostenditur, & inchoandi & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei nõ secũdùm merita nostra dari, sed dõnari secũdùm ipsius secretissimam, eandémque iustissimã, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem. *Tom. 7. de bono perseueran. lib. 2. cap. 13.*

Initiũ gratiæ & perseuerãtiæ, non cadit sub merita nostra, sed secretissima Dei voluntate donatur.

Si autem iam regeneratus & iustificatus in malã vitam sua voluntate relabitur, certè iste non potest dicere, non accepi, quia acceptam gratiam Dei suo in malũ libero amisit arbitrio. *Tom. 7. de corre. & gratia, ca. 6.*

Acceptam gratiã regeneratus libero amittere potest arbitrio.

Semel perceptam paruulus Christi gratiã, nõ amittit nisi propria impietate, si ætatis accessu tam malus euaserit. Tunc enim etiã propria incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferãtur, sed alia curatione sanentur. *Tom. 2. epist. 23. ad Bonifacium.*

Nemo baptizat⁹ de plena securitate se iactet.

Nullus per Baptismũ, quãuis iustificatus sit à prioribus peccatis, tamẽ superbire audeat, etsi nihil committat, vnde ab altaris cõmunione separetur, quasi iã de plena securitate se iactãs, sed potius seruet humilitatem, quę penè vna disciplina Christiana est. Nec superbiat terra & cinis, donec ista nox tota transeat, in qua pertranseunt omnes bestiæ syluæ. *Tom. 10. lib. 50. homil. ho. 50.*

* Mat. 20.

*Multi vocati,** & nõ in eis de quibus dictũ est, *pau-*

Baptizati qui secundũ Deũ viuũt, à gratia excidere possunt.

ci verò electi. Et tamen quis neget eos electos, cùm credunt & baptizantur, & secundùm Deum viuũt? planè dicuntur electi à nescientibus quid futuri sint, non ab illo qui eos nouit, non habere perseuerãtiam, quæ ad beatam vitam perducit electos, scitque illos ita stare, vt præsciret esse casuros. *Tom. 7. de correp. & gra. cap. 7.*

VIII. Per Baptismum non solius fidei sed legis Christi seruandæ nos debitores fieri.

Baptismus sine Euangelij obseruatione non pducit ad regnũ cælorũ.
† *Ioan. 3.*
† *Matth. 5.*

BAptismus ita pertinet ad Euãgelium, vt sine illo quidẽ ad regnũ cęlorũ nemo peruenìat, sed si accedat sacramento iustitia. Qui enim dixit: * *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, nõ intrabit in regnũ cælorum:* Idem ipse dixit: † *Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, nõ intrabitis in regnum cælorum.* Forma sacramẽti datur per Baptismũ, forma iustitiæ per Euangelium. Alterum sine altero non perducit ad regnum cælorum. *Tom. 7. cont. literas Petil. li. 3. cap. 106*

Fidei mores boni cõiũgẽdi, sine quibus hæreditas Dei non obtinetur.

Gentilis quem nobis catechizandũ Faustus proposuit, si salutem suã peccatis suis præponeret, profectò moueretur ad fidem: qua imbutus, & in Ecclæsiæ Catholicæ gremio fouendus collocatus, consequenter etiam moneretur quos mores tenere deberet: neque perturbaretur eorũ multitudine, in quibus ea non inueniret quæ obseruare iuberetur: quanuis cum eo corporaliter cõgregarentur in Eccesiam, & eadem Sacramenta perciperẽt: sciret cum paucis hęreditatem Dei, cum multis autem signacula eius participanda. Cum paucis cõmunicare sanctitatẽ vitæ, & *donum charitatis diffusum in cordibus nostris per Spiritum sanctũ, qui datus est nobis: ad quem fontẽ interiorẽ nullus alienus accedit: Cum multis autem sanctitatẽ sacramenti.

† *Rom. 5.*

tom. 6. cont. Faustum Manich. lib. 13. ca. 16.

Baptismo cõuenienter viuendum.

Certus est (*qui baptizatur*) sanctum esse sacramentum Christi, etiamsi per minus sanctum vel non sanctum hominem ministratum est: se autem eiusdem ipsius sacramenti sanctitate puniri, si indignè acceperit, si malè vsus fuerit, si ei non conuenienter & congruè vixerit. *Tom. 7. cont. Crescon. lib. 4. cap. 20.*

Opera misericordiæ extra Ecclesiæ vnitatem nõ prosunt ad vitã æternam.

Sicut enì sine Ecclesię Catholicę societate, nec Baptismus alicui prodesse potest, nec opera misericordiæ: nisi fortè vt mitius torqueatur, non tamen vt inter filios Dei reputetur: sic intra Ecclesiam Catholicam per solum Baptismum vita æterna non acquiritur, si post Baptismum malè viuatur. *Tom. 3. de fide ad Petrum, cap. 3.*

Quia visibilia sacramẽta inesse possunt etiã impiis, sicut habuisse sanctum Baptismum etiam Magõ * Simonẽ legimus, fiunt tales, quales Apostolus ait: † *Habentes formam pietatis, virtutem autẽ eius abnegãtes.* Virtus autem pietatis est finis præcepti, id est, charitas de corde puro, & cõscientia bona, & fide nõ ficta. Vnde Apostol⁹ Petrus cùm de Sacramẽto arcæ, in qua Noë domus à diluuio liberata est loqueretur: * sic & vos inquit, simili forma Baptisma saluos fecit. Et ne sibi sufficere putarent visibile Sacramentũ, per quod habebant formã pietatis, & per malos mores perditè viuendo, virtutem eius abnegarent, continuò subiecit: Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio. *Tom. 6. cont. Faustum Manich. li. 19. ca. 12.*

* *Act. 8.*
† *2. Timot. 3.*
* *1. Pet. 3.*

Baptismus sine pietatis virtute non sufficit.

Si fundamẽtũ fidei sufficit ad salutẽ, frustra dixit Christus: Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata.
† *Matt. 19.*
* *Iacob. 2.*
† *Matth. 25.*

Inaniter illud à Petro dictum videbitur (*si baptizari & credere ad salutem satis est*)† Sic & vos simili forma Baptisma saluos facit, non carnis depositio sordiũ, vel conscientiæ bonæ interrogatio: Siquidem & habẽtes pessimas conscięntias, omnium flagitiorũ & scelerum plenas, nec eorum malorũ pœnitẽtia mutatas, tamen Baptisma saluos facit. Propter fundamentũ enì quod in eo Baptismate ponitur, licet per ignem, salui erunt. Illud quoque nõ video cur Dominus dixerit: * *Si vis venire ad vitam, serua mandata:* & cõmemorauit ea quę ad bonos mores pertinent: Si etiã his nõ seruatis ad vitam vinere potest per solã fidem, quę sine operibus mortua est: † Illud deinde quomõdo verũ erit, quod eis quos ad siniſtram positurus est, dicet: * Ite in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius? nec increpat quia in eum non crediderunt: sed quia bona opera non fecerunt. *Tom. 4. de fide & operibus. cap. 15.*

Ad sinistrã existentes in die iudicij, nõ quia non crediderunt, sed quia bona opera nõ fecerunt, increpãdi sunt.

Caueamus ergo diligenter in adiutorio Domini Dei

nostri non facere homines malè securos, dicentes eis, quòd si fuerint in Christo baptizati, quomodolibet in ea fide vixerint, eos ad salutem æternā esse vēturos, nec sic faciamus Christianos, quomodo Iudæi proselytos, quibus Dominus ait: *Væ vobis scribæ & Pharisæi, qui circumitis mare & terram facere vnum proselytū: cùm autem feceritis, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos estis*: sed potius sanam doctrinam Dei magistri in vtroq; teneamus, & sancto Baptismo consona sit vita Christiana, nec cuiquam homini, si vtrūlibet defuerit vita promittatur æterna. *Ibidem, cap. 26.*

* *Matt. 23.*

Nulli baptizato, cui vita Christiana defuerit, vita promittatur æterna.

Baptismus intelligitur per stellam matutinam. Stella matutina noctem fugat, & lucem annūciat, id est, peccatum tollit, & gratiam tribuit, si tamen acceptam gratiam bona opera sequantur. Sicut enim magnam arborem virere & fructū non reddere nihil prodest: sic nihil prodest Christianum dici, & Christiani opera non habere. *Tom. 9. in Apoc. hom. 2. Plura de ciuit. Dei lib. 21. ca. 25 & 29. Totus liber de fide & operibus ad hūc articulum pertinet.*

IX. Verum Baptismum etiam apud hæreticos inueniri

DE iis qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est, quin & habeant & dare possint (*Baptismā*) & quin perniciosè habeāt, perniciosèq; tradāt extra vinculum pacis. *Tom. 7. cont. epist. Parm. lib. 2. cap. 13.*

Quamobrem si Euangelicis verbis Marciō Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramētū, quanuis eius fides sub eisdem verbis aliud opinantis quàm Catholica veritas docet, nō esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub eisdē verbis, id est in nomine patris, & Filij & Spiritus sancti, nō solùm Marciō, aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, quibus dicebat Apostolus, Nō potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, si possent singuli diligēter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines numerarentur. *Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt*

* *1. Cor. 3.*

* *1. Cor. 2.*

sunt spiritus Dei. Nunquid tamen ideò non integrum Sacramentum accipiunt? Aut nunquid ideò si profecerint, & opinionum carnalium vanitatem emendauerint, denuò quod acceperant repetendum est? *Tom. 7. de Bap. contra Donatist. lib. 3. cap. 15.*

Nec interest cùm de Sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille qui accipit Sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad Sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri * enim potest vt homo integrum habeat Sacramentum, & peruersam fidem: sicut fieri potest, vt integra teneat verba symboli, & tamen non rectè credat, siue de ipsa Trinitate, siue de resurrectione, vel aliquid aliud. *Ibidem, cap. 14.*

* *Potest in aliquo sacramentum esse integrū & fides peruersa.*

Sic quidam hoc tempore symbolū admittunt, qui tamē de nōnullis symboli articulis non rectè credunt.

Nos Sacramenta noui testamenti (*de Baptismo præcipuè sermo est*) apud quoslibet hæreticos vel schismaticos inuenientes, non debemus ei tribuere, nec quasi non agnita reprobare, sed quanuis apud fornicariam mulierem dona viri legitimi agnoscere, & verbo veritatis illam fornicationem emendare, quæ propria est impudicæ mulieris: non illa dona culpare, quæ propria sunt Domini miserantis. *Ibidem, cap. 19.*

In hæreticis nō sacramēta, quæ sunt Dei dona, culpanda, sed ipsa eorū hæresis.

Cùm enim Baptisma verbis Euangelicis datur, qualibet ea peruersitate intelligāt ille per quem datur, vel ille cui datur, ipsum per se sanctum est, propter illum cuius est, etsi quis per hominē peruersum id accipiens, non accipit tamen ministri peruersitatem, sed solam mysterij sanctitatem: in bona fide, spe & charitate, vnitati compaginatus Ecclesiæ, remissionem accipit peccatorum, non per verba, sicut cancer serpentia, (*vult dicere, etsi sit hæreticus qui Sacramentum confert.*) sed per Euangelica Sacramenta de cælesti fonte manantia. *Ibidem, lib. 4. cap. 12.*

Quapropter quicūque in schismaticis vel hæreticis congregationibus, vel potius, segregationibus baptizantur, quanuis non sint renati spiritu, tanquam Ismaëli similes, qui secūdùm carnem natus est Abrahæ, non secundùm Isaac, * qui secundùm spiritū, qui per repromissionem: Tamen cùm ad Catholicam fidem veniunt, & societati spiritus aggregātur, quē foris pro-

Baptizari apud hæreticos Ismaëli similes.

* *Gal. 4.*

Apud hæreticos & schismaticos Sacramenta sunt, sed in sola Ecclesia gratia percipitur.

culdubio non habebant, non eis repetitur lauacrum carnis. Non enim defuit etiam foris positis ista forma pietatis: sed accedit eis, quæ nisi intus nō potest dari, vnitas spiritus in vinculo pacis. Tales quippè erāt antequam Catholici essent: de qualibus dicit Apostolus: * *Habentes formam pietatis, virtutem autē eius abnegantes.* Potest enim esse visibilis forma palmitis, etiā præter vitem: sed inuisibilis vita radicis haberi non potest nisi in vite. Proinde corporalia Sacramenta, quæ portant & celebrant etiam segregati ab vnitate corporis Christi, formā possunt exhibere pietatis. Virtus enim pietatis inuisibilis, & spiritalis, ita in eis non potest esse, quemadmodum sensus non sequitur hominis mēbrum quando amputatur à corpore. *Tom. 10. de verbis Domini, serm. 11. prope finem.*

* 2. *Tim.* 3.

Corporalia. Quēadmodū sensus nō sequitur mēbrum ab homine abscissum: sic nec Dei gratia segregatum ab Ecclesia comitatur.

Nec vobis blādiamini, quòd Baptismū non rescindimus vestrum. Nō est hoc vestrū, sed Catholicæ Ecclesiæ quam tenemus, vnde illum quando discessistis, non quidem ad salutem, sed ad perniciem vestram vobiscum tulistis. Nā vasa dominica, etiam apud alienigenas, sancta permanserāt. Vnde rex qui eis cōtumeliosè * ausus est vti, Deo irascente, punitus est. Et arca * Testamenti ab hostibus capta, nequaquā virtutē suæ sanctificationis amisit. Si ergo illa sancta, quæ sic tūc apud alienos fuerūt, vt apud suos esse desisterent, vim tamen sanctitatis nullo modo perdere potuerunt: quantò magis eā Christiana Sacramenta nō perdunt, quando ita vt apud nos etiam maneant, ad hæreticos transeunt? *Tom. 7. contra. Gauden. Donat. lib. 3. cap. 14.*

Baptismus qui ab hæreticis datur, non eorum sed Catholicæ Ecclesiæ est.

* *Dan.* 5.

* 1. *Reg.* 5.

Vis Christianorū sacramentorum.

* *Ioan.* 1.

Nos nō concedimus hæretico Baptismum, sed illius Baptismum, de quo dictum est: * Hic est qui baptizat, vbicunque inuenerimus agnoscimus. Perfidus autē & blasphemus, si in perfidia & blasphemia permanserit, nec extra Ecclesiā nec intra Ecclesiā, remissionē accepit peccatorum: aut si propter vim Sacramenti ad punctum temporis accipit, & foris & intus eadem vis operatur, sicut vis nominis Christi expulsionē dæmonum foris etiam operabatur. *Tom. 7. de Baptism. contra Dona. lib. 4. cap. 11. Plura de vnico Bapt. contra Petil. c. 8. Item de Bap. contra Donat. lib. 2. cap. 7. & lib. 3. cap. 11.*

X. *Baptismum verum & ritè collatum illi iterandum non esse, qui apud infideles fidem Christi negauerit, cùm ad pœnitentiam reuertitur.*

IN Baptizato inseparabiliter Baptisma manere manifestum est, quia in quodlibet profundū malorū, & in quamlibet horrendam voraginem peccatorum irruat baptizatus, vsque ad Apostaticam ruinam non caret baptismo: & ideo per pœnitentiam redeunti nō redditur, quia eo non potuisse carere iudicatur. Baptizatum autē posse separari ab Ecclesia quis dubitauerit? Inde quippè omnes hæreses exierūt, quæ vocabulo Christiano decipiūt. *To. 7. de Bap. cōtra Don. li. 5. c. 15.*

Apostata non caret Baptismo.

Baptizatus ab Ecclesia separari potest.

Videmus nec Apostatas carere Baptismate, quibus vtique per pœnitentiam redeuntibus non restituitur, & ideò amitti non posse iudicatur. *Tom. 7. contra epistol. Parm. lib. 2. cap. 13.*

Eos enim qui iam baptizati fuerint, curari melius dicimus per pœnitentiam, non renouari, quia renouatio in Baptismo: vbi quidem operatur pœnitētia, sed tanquam in fundamento. Manente itaque fundamento, recurari ædificiū potest: si autem fundamentū iterare quis voluerit, totum ædificium subuertat necesse est. Propterea hoc dicit (*Apostolus*) Hebræis, qui ex nouo testamento ad Sacerdotium vetus declinasse videbantur: Ideoque remittentes, inquit, initio Christi verbum, in consummationem respiciamus, non iterū iacientes fundamentum pœnitentiæ à mortuis operibus, & fidei in Deum, lauacri doctrinæ, impositionis manus, resurrectionis etiam mortuorum, & iudicij æterni. Ista omnia in Baptismo tradūtur, quæ negat esse reperenda, vtique in consecrandis fidelibus. *Tom. 4. in exposit. epist. ad Romanos inchoatæ, versus finem.*

Lapsi, pœnitētia curantur, non Baptismo renouantur.

* *Heb. 6.*

Apostoli contra Anabaptismi sententia.

Nullus autem illorum (*Donatistarum*) negat habere Baptismū etiā Apostatas, quibus vtique redeūtibus & per pœnitentiam conuersis, dum nō redditur, amitti nō potuisse iudicatur. Sic & illi qui per sacrilegium schismatis ab Ecclesiæ cōmunione discedunt, habent vtique Baptismum, quem priusquam discederēt acceperunt. Nā & ipsi si redeant nō eis iterum datur, vnde

Apostata Baptismum amittere nō potest.

ostenditur illud quod acceperãt in vnitate positi, non potuisse amittere ab vnitate separatos. *Tom. 7. de Bap. cont. Donat. lib. 1. cap. 1.*

XI. *In Baptismo characterem imprimi, ideóque non posse eum iterari.*

Character dominic⁹ in quibusuis baptizatis agnoscendus.

SAtis eluxit pastoribus Ecclesiæ Catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarij Cõcilij auctoritate originalis cõsuetudo firmata est, & ouem quæ foris errabat, & dominicum characterem à fallacibus depręd atoribus suis foris acceperat, venientẽ ad Christianę vnitatis salutem, ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere sanari, characterem tamen dominicum in ea agnosci potius, quàm improbari. Quandoquidem ipsum characterem multi & lupi lupis infigunt, qui videntur quidem intus esse, veruntamen ad illam ouem, quæ etiam ex multis vna est, non pertinere morum suorum fructibus conuincũtur, in quibus in finem vsque perdurant. *Tom. 7. de Baptis. cont. Donat. lib. 6. cap. 1.*

** 1. Ioan. 3. Character sine caritate in Ecclesiæ desertore.*

Attẽdat (*baptizatus*) in cor: si perfectum est ibi, quod factum est in corpore: videat si habet charitatem, & tunc dicat: * Natus sum ex Deo. Si autem non habet, characterem quidem impositum habet, sed desertor vagatur. *Tom. 9. in epist. beati Ioannis, tract. 5.*

Hæretici redeuntes ad Ecclesiam, quare nõ rebaptizãdi.

Quare me, inquit, (*hæreticus*) nõ baptizas, vt abluas me à peccatis? Respondeo, quia non facio iniuriam characteri imperatoris, cùm errorẽ corrigo desertoris. *Tom. 2. epist. 50. sub finem, ad Bonifacium.*

Habet hæretic⁹ Baptismũ, et Ecclesiæ desertor characterem, sed ad dãnationẽ.

Hæretici Baptismum non mutamus. Quare? quia sic habet Baptismum, quomodo dẽserto habet characterem. Ita & isti habent Baptismum: habent sed vnde damnẽtur, non vnde coronentur. Et tamen si desertor ipse correctus incipiat militare, nunquid audet quisquã ei characterẽ mutare. *To. 9. de Symbolo, lib. 1. cap. 6.*

Baptismus hæretico sufficit ad cõsecrationem, non ad vitæ æternæ participationẽ.

Christiani Baptismi sacramentũ, quod vnum atque idipsum est, etiam apud hæreticos valet, & sufficit ad consecrationẽ, quãuis ad vitę æternæ participationem non sufficiat, quæ consecratio reum quidem facit hæreticum, extra Domini gregem habẽtem dominicum

characterem, corrigendum tamen admonet sana doctrina, non iterum similiter consecrandum. *Tom. 2. epist. 23. ad Bonifacium.*

*Rebaptizare hæreticũ peccatũ: rebaptizare Cathalicum immanissimũ scelus est. Sitne pernitiosius, omnino nõ baptizari, an rebaptizari. * Ioan. 13 Ioan. 3.*

Rebaptizare igitur hęreticũ hominem, qui hæc sanctitatis signa perceperit, quę Christiana tradidit disciplina, omnino peccatum est. Rebaptizare autem Catholicum, immanissimum scelus est. *Idem Epist. 203 ad Maximum, circà initium. Idem habes de vnico Baptis. contra Petil. cap. 13.*

Quid sit autem pernitiosius, vtrum omnino non baptizari, an rebaptizari, iudicare difficilè est. Video quidem quid amplius homines detestẽtur atque horreãt: veruntamen recurrens ad illam stateram dominicam, vbi nõ ex humano sensu, sed ex auctoritate diuina rerum momẽta pensãtur, inuenio de vtraque re Domini sententiam: Nã & Petro dixit: *Qui lotus est, non habet necessitatem iterum lauandi*: & Nicodemo: * *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non introibit in regnum cælorum. Tom. 7. de Baptis. cõtra Donat. lib. 2. c. 14.*

Baptismum verũ in necessitate etiã à Laico dari.

Si Laicus aliqua Sacramenta (*de Baptismo loquitur*) pereũri dederit, necessitate cõpulsus, quod cũ ipse acciperet, dãdum esse addidit, nescio an piè quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris vsurpatio est: si autem necessitas vrget, aut nullum, aut veniale delictũ est. Sed etsi nulla necessitate vsurpetur, & à quolibet cuilibet detur, quod datũ fuerit, nõ potest dici non datũ, quãuis rectè dici possit illicitè datum. Illicitam ergo vsurpationem corrigit reminiscẽtis & pœnitentis affectus. Quòd si non correxit, manebit ad pœnam vsurpatoris, quod datũ est, vel eius qui illicitè dedit, vel ei⁹ qui illicitè accepit: nõ tamen pro non dato habetur, neque vno modo per deuotum militem, quòd à priuatis vsurpatũ est, signum regale violabitur: Si enim aliqui furtim & extraordinariè, non in monetis publicis aurum vel argentũ, sed æs percutiẽndo signauerint, cùm fuerit deprehensum, nónne illis punitis, aut indulgẽtia liberatis, cognitum regale signũ thesauris regalibus cogetur inferri? *Tom. 7. contra epist. Parmen. lib. 2. cap. 13. Lege sermonem super gestis cum Emerito.*

Quare nec ab hæreticus, nec à Catholicus repetendus sit baptismus.

Sed aliud est, cur hæretici rebaptizare non debeant, aliud cur Catholici. Hæretici enim nec si in Catholica faciendum esset, facere deberent, quia in Catholicis hoc non esse dicunt, quod ipsi cùm ibi essent acceperunt, & cùm discederent abstulerunt. Catholica verò propterea non debet iterare baptismum, quia apud hæreticos datus est, ne iudicare videatur ipsorũ esse, quod Christi est, aut eos non habere, quod intus cùm acciperent, amittere vtique foras exeũdo nõ possent. Hoc enim ipse Cyprianus etiam cùm cæteris statuit, vt si ab hæresibus redirent ad Ecclesiam, quicunque fuerant in ea baptizati, non iam per baptismum, sed per pœnitentiam reciperentur. Vnde constat, eos non posse omittere recedentes, quod nõ recipiunt remeantes. Non autem sicut hæresis ipsorũ est, sicut error ipsorum est, sicut sacrilegium dissensionis ipsorum est, sic etiã Baptismus, qui Christi est, dici debet ipsorum. Itaque cùm illa mala ipsorum, quando redeunt, corriguntur, in eo quod ipsorum non est, ille agnoscẽdus est, cuius est. *To. 7. de baptis. cont. Donat. lib. 3. cap. 11.*

De consec. dist. 4. cap. Nũc autem.

XII. *Anabaptismum Nouatianis, Arrianis, & Donatistis in vsu fuisse.*

SCripsi Iubaianus (*Epistola ad Cyprianum*) Nouatianenses rebaptizare eos, qui ad se ex Catholica venirent. *Tom. 7. de Baptismo contra Donat. lib. 3. cap. 10.*

Rebaptizari quoq; ab Arrianis Catholicos nouimus, vtrum & non Catholicos, nescio. *Tom. 6. de hæres. ad Quoduultdeum, hæresi 49.*

Speluncam fabricat (*Arrianus*) illi Catholicum præfocat: Christianũ vocat Paganum, baptizato ingerit Baptismum, contra id quod scriptum est: * *Qui semel lotus est, nõ indiget denuò lauari.* Clamat homo, Christianus sum. Quid me dicis esse quod non sum? Clamat, fidelis sum: & ille dicit, Accipe à me pecuniam. Clamat, redemptus sum: & ille dicit, Accipe à me aurum. Quid das, aut quid aufers? Das pecuniam vt auferas gratiam. Das pecuniam vt auferas vitam. Das preciũ vt auferas quod emptus sum. Quid emis ab empto? Precium meum non aurum, sed sanguis Christi est:

* *Ioan. 13.*

Quomodo Arriani Christianos ad Anabaptismum hortabantur.

non me seducis, non me decipis: quantũcunque mihi conferas, non mihi tollis precium meum. Pecunia tua * tecum sit in perditionem: nam precium meũ non habet æstimationẽ. Clamat homo, fidelis sum, & exsufflatur: clamat, in nomine Patris & Filij baptizatꝰ sum: * & tu irritum facis. Quid ergo Christiano reseruas, in quo Patrem & Filium & Spiritũ sanctũ exsufflas? An fortè nouam fidem, nouum Baptisma, nouum Deum trãsmarinis partibꝰ aduexisti? Dic meus sancte Paule, doce diuini iuris perite, sponsi amice, homo iste modò venit, mundum subuertit, fidei vnitatẽ scindit, trinitatem diuidit, sibi non consentientem rebaptizare contẽdit. Quid facio? In Christo Iesu per Euangeliũ tuũ * me genuisti, in ipso baptizatus sum. An fortè est alia fides, aut aliud Baptisma? Absit, inquit. * Vna fides, vnũ Baptisma, vnus Deus, & Pater omniũ. Si ergo vna fides, imò quia & vna fides, vnũ Baptisma, vnus Deus & Pater omnium: iã credidi, iam baptizatus sum, iam Deum habeo patrem: quare homicidam patior Arrianum? *Tom. 6. de quinque hæresibus, cap. 7.*

* *Act. 8.*

* *alias* & tu exsufflas.

Anabaptista Christiano nihil tribuũt dũ eum perinde ac Paganũ baptizãt

* *1. Cor. 4.*

* *Ephes. 4. Vna fides, vnũ Baptisma.*

Audẽt etiam (*Donatistæ*) rebaptizare Catholicos, vbi se amplius hæreticos esse firmarũt, cùm Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ placuerit, nec in ipsis hæreticis Baptisma commune rescindere. *Tom. 6. de hæresibus ad Quoduultdeum, hæres. 69.*

XIII. *Baptismum extra Ecclesiam, inutilem esse ad consequendam gratiam Spiritus sancti.*

MEritò creduntur qui extra Ecclesiã baptismum Ecclesiæ perceperunt, non habere Spiritũ sanctũ, nisi cùm ipsi Ecclesiæ vinculo pacis per cõnexionẽ charitatis adhæresceũt. *To. 6. cõt. Cresc. Grã. li. 2. ca. 12.* Ecclesia Paradiso comparata, indicat nobis posse quidem eius Baptismum homines etiã foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminẽ vel percipere vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, * etiam foras largiter manauerunt. Nominatim quippè commemorantur, & per quas terras fluant, & quia extra Paradisum cõstituta sunt, omnibus notũ est: nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægy-

De cõsec. dist. 4. cap. Ecclesia Paradiso extra Ecclesiam Baptismũ esse, sed non salutem, similitudine Paradisi declaratur.

† *Genes. 2.*

pto, quo illa flumina peruenerũt, est fœlicitas vitę, quę in Paradiso commemoratur: ita fit, vt cum Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamẽ nõ sit, nisi intra Paradisum: sic ergo Baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatę vitæ nõ nisi intra Ecclesiam reperitur, quæ supra petram etiam fundata

Matth. 16. est, quæ ligandi atque soluendi claues accepit. Hæc est vna quæ tenet & possidet omnẽ sponsi sui & domini potestatem, per quam coniugalem potestatem, de ancillis filios habere potest: qui si non superbiant, in sortem hæreditatis vocabũtur: Si autẽ superbiant, extra remanebũt. Magis ergo quia pro Ecclesiæ honore atque vnitate pugnamus, nõ tribuam⁹ hæreticis quicquid apud eos eius agnoscimus, sed eos arguentes doceamus, quod ex vnitate habent non valere ad salutẽ, nisi ad eandẽ venerint vnitatem. Aqua enim Ecclesiæ, fidelis, & salutaris, & sancta est benè vtẽtibus, ea verò benè vti extra Ecclesiã nemo potest: malè autem vtentibus, & foris & intus ad supplicium geritur, non ad præmium suffragatur. *To. 7. de Baptis. contra Donatist. lib. 4. cap. 1.*

Aqua Ecclesiæ extra Ecclesiam nemo benè vtitur.

Si sit illic *(apud hæreticos)* remissio debitorum per Baptismi sanctitatem, rursus debita redeunt per hæresis aut schismatis obstinationem: & ideo necessarium habẽt huiusmodi homines venire ad Catholicã pacem, vt hæretici & schismatici iam esse desinant, & eorum, quæ in illos redierant, peccatorum purgationem in vnitatis vinculo charitate operante mereãtur. Si autem quanuis apud hæreticos vel schismaticos idem sit Baptismus Christi, non tamen ibi operatur remissionem peccatorum propter eandẽ discordiæ fœditatẽ & dissensionis iniquitatem: tunc incipit valere idem Baptismus ad dimittenda peccata, cùm ad Ecclesiæ pacẽ venerint, non vt iam dimissa nõ retineãtur, neque vt ille Baptismus quasi alien⁹ aut alius improbetur, aut alter tradatur, sed vt idem ipse, qui propter discordiam foris operabatur mortem, propter pacem intus operetur salutem. *Ibidem, libro 3. capite 13.*

Necessarium est vt hæretici et schismatici ad Catholicam pacem redeant, si à peccatis purgari velint.

Idem Baptismus qui foris operabatur mortẽ, intus in Ecclesia operatur salutem.

Firmissimẽ tene & nullatenus dubites, sacramentum Baptismatis, non solùm intra Ecclesiam Catholicam,

sed etiam apud hæreticos, qui in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizãt, esse posse: sed extra Ecclesiam Catholicã prodesse non posse. Imò sicut intra Ecclesiam rectè credentibus per sacramẽtum Baptismi conferri salutem: sic extra Ecclesiã baptizatis, si ad Ecclesiam non redierint, eodem Baptismo accumulari perniciem. Tantũ enim valet Ecclesiasticæ societatis vnitas ad salutẽ, vt non saluetur, cui non ibi datur, vbi oportet vt detur. Inesse tamẽ homini baptismũ, etiam extra Ecclesiam baptizato, sed ad iudicium inesse ab Ecclesia separato. *Tom. 3. de fide ad Petrum, cap. 36. Idem habes aliquantò fusius in eodem libro, cap. 3. & 39.*

Baptizatis extra Ecclesiam nisi ad eam redierint, accumulatur pernicies.

Homini ab Ecclesia separato inesse Baptismus ad iudicium.

Quanuis enim vnum Baptisma sit hæreticorum, eorũ scilicet, qui in nomine Patris & Filij & Spirit⁹ sancti baptizantur, & Ecclesiæ Catholicæ: tamẽ quia foris & extra Ecclesiã baptizantur, non sumunt baptismum ad salutem, sed ad perniciem, habentes quidem speciem pietatis, *virtutem tamen eius abnegãtes. Et ideirco eos Ecclesia non rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt. Ipsa est profectò forma Sacramenti, ideò dum reuersi fuerint, accipiũt virtutem Spiritus sancti, quem ij qui extra Ecclesiam baptizantur, nondum habent. *To. 4. 65 quæstionum, q. 59. Lege & cont. Faustũ Manichæũ, lib. 12. ca. 17. & To. 9. in Euang. Ioan. tract. 6. Itẽ To. 10. de verbis Domini, ser. 11. prope finẽ.*

Extra Ecclesiam Catholicã Baptismus ad perniciem sumitur.

*2. Tim. 3.

XIIII. *Baptismum Ioannis non habuisse eandem vim & efficaciam cum Baptismo Christi ad peccatorum remissionem.*

DOminus Iesus Christus tali Baptismo mũdat Ecclesiam, quo accepto, nullum alterũ requiratur. Ioannes autem tali Baptismo prætingebat, quo accepto, esset Baptisma etiam Dominicũ necessarium, non vt illud reperatur, sed vt eis qui Baptismũ Ioannis acceperant, etiam Christi Baptismus, cui viã præparabat ille, traderetur. *To. 7. de Baptismo contra Donat. li. 5. ca. 9.*

Post Baptismum Ioãnis necessarius baptismus Christi.

Baptizatos enim à Paulo eos, qui iam baptismo Ioannis baptizati fuissent, legimus in Actibus Apostolorum † non ob aliud, nisi quia Ioannis baptismus,

† Act. 19.

Si Baptism⁹ Ioãnis idem fuit cũ Ba-

ptismo Christi, cur iterũ à Paulo baptizati sũt, qui illũ susceperant? De cõfe. dist. 4. cap. Non regenerabantur.

non fuerat Baptismus Christi. *Ibidem.*

Non enim renascebãtur qui baptismate Ioannis baptizabantur à quo & ipse (*christus*) baptizatus est: sed quodã præcursorio illius ministerio, qui dicebat: Parate viam Domino, huic vni in quo solo renasci poterant, parabãtur. Huius enim Baptismus est* non in aqua tantùm, sicut fuit Ioannis, verùm etiam in Spiritu sancto, vt de illo spiritu regeneretur quisquis in Christũ credit, de quo Christ⁹ regeneratus, regeneratione non eguit. *Tom.3. in Enchirid. cap.49.*

** Matth.3. Baptismus Ioãnis tantũ in aqua. Baptizati à Ioanne, baptizati sũt postea Baptismo christi.*

Et rursus ne hoc ipsum quod accepit à Ioanne Christus, præponeretur baptismati Christi, permissi sunt & alij baptizari à Ioanne, sed qui baptizati sunt à Ioanne, nõ eis suffecit: Baptizati sũt enim baptismo Christi, quia non baptismus Christi, erat baptismus Ioannis. Qui accipiunt baptismum Christi, baptismum Ioannis non quærunt: qui acceperunt baptismum Ioannis, baptismum Christi quæsierunt. Ergo Christo suffecit baptismus Ioannis. Quomodo non sufficeret, quãdo nec ipse erat necessarius? Illi enim nullũ Baptismum erat necessariũ, sed ad hortandos nos ad baptisma suum, suscepit baptismum serui. Et ne præponeretur baptismum serui baptismo domini, baptizati sunt alij baptismate conserui. Sed qui baptismate cõserui baptizati sunt, oportebat vt baptizarẽtur baptismate Domini. Qui autẽ baptizantur baptismate Domini, nõ opus habent baptismate conserui. *To.9. Tractatu 5. in Euang. Ioannis.*

Quare christus Ioannis Baptismum susceperit.

Baptismus Ioãnis præfiguratorius erat Baptismi christi.

Baptismus Ioannis non erat baptismus Christi: sed tamen militans Christo: sicut legis vetera sacramẽta, præcursorio quodã & præfiguratorio fungebatur officio. *Tom.7. de vnico Baptismo contra Petil. cap.7.*

** Isa.40. Matth.3. Baptismo Ioannis baptisma hominis: Baptisma christi, Baptisma Dei.*

Talis erat baptismus Ioannis qualis Ioannes: baptismus iustus tanquam iusti tamen hominis, sed qui acceperat à Domino istam gratiam, & tantam gratiã, vt dignus esset præire iudicem, & eũ digito ostendere, & implere vocem prophetiæ illius: vox* clamãtis in deserto, parate viam Domini. Tale autẽ baptisma Domini qualis Dominus: ergo baptisma domini, diuinũ, quia Dominus Deus. *Tom.9. tract.5. in Euang. Ioan.*

Quid ergo solent (*Donatistæ*) dicere? Ecce post Ioannẽ baptizatũ est, post hæreticos nõ baptizatur? Quia quidam qui habebant baptisma Ioannis, iussi sunt à Paulo* baptizari: Non enim habebãt Baptisma Christi. Quid ergo exaggeras meritũ Ioannis, & quasi abijcis infœlicitatem hæreticorum? Et ego tibi concedo sceleratos esse hæreticos: sed hæretici Baptisma Christi dederunt, quod Baptisma non dedit Ioannes. *Ibid.*

† Act.19. Quare Baptizati ab hæreticis nõ sint rebaptizandi, cùm tamẽ baptizati à Ioãne iterũ fuerint baptizati.

Quapropter quanquam ita credem baptizasse Ioannem in aqua pœnitentiæ, in remissionem peccatorum, vt ab eo baptizatis in spe remitterentur peccata, reipsa verò in Domini Baptismo id fieret: sicut resurrectio, quę expectatur in finẽ, spe in nobis facta est, sicut dicit idem Apost. † quia simul nos excitauit, & simul sedere fecit cælestibus, &c. *To.7. de Ba. cont. Don. li.5. cap.10.*

Baptizatis à Ioanne remittebãtur peccata in spe tantum.

** Ephes.2.*

XV. Baptismum Ioannis Baptismo Christi promulgato finem habuisse.

Baptizatus est Dominus Baptismo Ioannis, & cessauit Baptismus Ioannis. *Tomo 9. in Euangel. Ioannis, tract.4.*

Baptismus Ioãnis quare tam citò abolitus.

Dominus Baptismo Ioãnis baptizatus est, vt superbas hominũ ceruices ad salutare suum Baptisma flecteret: & nõ solus ipse Baptismate (*Ioannis*) tinctus est, ne hoc ipso superius ostendere, quod eo solo ipse baptizari meruisset: & vltra illud perseuerare non sinit, ne hoc vnum, quo ipse baptizat: indigere præcedente alio videretur. *Tom.7. de Bapt. cont. Donat. lib.5. ca.9.*

Quid profuit Baptismum Ioannis? Fratres mei, si profuit aliquid & modò maneret, & baptizarẽtur homines in Baptismate Ioannis: vt sic venirent ad Baptismum Christi. Sed quid ait? vt manifestaretur Israël, id est, ipsi populo Israël vt manifestaretur Christus, venit baptizare in aqua. Accepit ministerium Baptismatis Ioannes, in aqua pœnitentiæ parare † viam Domino, non existens Dominus, ac vbi cognitus est Dominus, superfluò ei via parabatur, quia cognoscentibus se ipse factus est via, itaque non durauit diu Baptismum Ioannis. *To.9. tract.4. in Euang. Ioannis.*

Ioãnes quare ad baptizandũ missus.

† Matt.3. Quare non diu durauerit Baptismus Ioãnis.

Si Baptisma Ioã. necessariũ erat saluti nostræ & modò

Baptismus

debuit exerceri. Non enim modò non saluantur homines, aut modò plures non saluantur homines: aut alia tunc salus erat, & alia modò. *Ibidem, tract.5.*

Ioānis salutis nostræ nō necessarius.

CAPVT TERTIVM DE PARVVLIS ET BAPTISMO paruulorum.

1. Paruulos in remissionem peccatorum ex Apostolorum traditione veraciter baptizari.

PLacuit vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat: aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lauacro regenerationis expietur, vnde sit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit: quoniam nō aliter intelligendū est, quod ait Apostolus: * Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatū mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt: nisi quemadmodum Ecclesia vbique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim fidei regulam etiam paruuli qui nihil peccatorum in seipsis adhuc committere potuerūt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mūdetur, quod generatione traxerunt. *Tom.1. conciliorum, concil. Mileuitani cui Augustinus interfuit. cap.2.*

** Rom.5. Explicatio Catholica verborum Pauli: per vnum hominem peccatum intrauit, &c.*

Paruuli sine Baptismo viuificari nō possunt.

Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt: hic profectò & contra Apostolicā prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari non posse. Qui autem nō viuificatur in Christo, restat vt in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apostolus: † Per vnius delictum intrauit mors in

† Rom.5.

omnes homines ad condemnationem. *Tom.2. epist. 28. ad Hieronymum, post medium.*

Nullum in paruulis originale peccatū est (*inquiunt Pelagiani*) tantùm in adoptionem filiorum baptizantur. Habet enim in eis gratia quod adoptet, nō habet vnda, quod diluat: propter solā verò symboli formam vt tradita consuetudo seruetur, tingūtur in remissionem peccatorū. Maiores autem propter quod vsu liberi arbitrij peccata contrahere potuerūt, in remissionem peccatorum baptizantur. O cęca vestrorum sensuum corda. O magisterium quod obuolutū mortali nebula vobis diabolus propinauit. Quis hæc Catholicorum sapientissimus ferat? Quis vos non horreat potius nominare, quàm cernere, vt verbum Dei fidele in parte veri, & in parte mendacij esse prædicetis: id est, in maioribus verax, quia verè in remissionē peccatorum baptizantur: in paruulis autem mēdax, quia sic in remissionem peccatorum, vt non in remissionem peccatorum tingantur. Quando iam, vel quid à vobis dicitur verū, aut dicetur, cum in illo loco, vbi veritas Christus in Spiritu sancto* baptizans omnes curat ad se venientes peccati vulnere sauciatos, Deo mendaciū dicere non timetis? Verba namque Dei sunt symboli verba, non fefellit Deus tradens per Apostolos suos Ecclesiæ suæ sanctæ Catholicæ, credētes in remissionem peccatorum baptizari. Vt quid enim iussit in remissionem peccatorum, si non facit verè remissionem? Imò ideò iusit, quia facit. Est enim Deus verax, omnis autem homo * mendax, omninò in remisionē peccatorū baptizātur & paruuli, alioquin non habebunt in regno cælorum vitam. *To.7. hypog. lib.5. sub finem.*

Mēdax Dei verbum faciunt, qui paruulos in remissionem peccatorum baptizare negant.

** Matth.7.*
** Psal. 115.*

Porrò quia paruulos baptizandos esse concedunt (*Pelagiani*) qui contra auctoritatem vniuersæ Ecclesiæ, proculdubio per Dominum & Apostolos traditā, venire non possunt, concedant oportet eos egere illis beneficijs mediatoris, vt oblati per Sacramētum charitatèmque fideliū, ac sic incorporati Christi corpori, quod est Ecclesia, recōcilientur Deo, vt in illo viui, vt salui, vt liberati, vt redempti, vt illuminati fiant. Vnde nisi à morte, vitiis, reatu, subiectione, tenebris peccato

Auctoritas baptizandi paruulos, p Dominū et Apostolos Ecclesiæ tradita.

Baptismi effectus multiplex & mirabilis.

rum? *Tom. 7. de pecca. mer. & remiss. lib. 1. ca. 26. Lege ibid. cap. 34. & lib. 3. cap. 4. & lib. 1. contra Iulian. Pelag. cap. 2. vltra medium.*

Neminem vnquam eorum, qui ad Christum accesserunt per baptismum, sana fides & sana doctrina putauit exceptum à gratia remissionis peccatorũ. *To. 7. de pecc. mer. & remiss. lib. 1. cap. 28.*

II. Paruulos ex Adam trahere originale peccatum.

Pelagiani peccatum originale negant in paruulis.

IN paruulis nolunt credere (*Pelagiani*) per Baptismum solui originale peccatũ, quod in nascentibus nullum omnino esse contendunt. *Tom. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 1. cap. 9.*

Paruulos nõ sua voluntate sed origine reos teneri.

Cur inquiunt, peccatum dicitis paruulorum, quorum voluntatem non tenetis ream? Respondetur, non eos proprietate volũtatis, sed origine reos teneri. Omnis enim homo terrenus, quid est origine, nisi Adam? Porrò autem Adam habebat vtique volũtatem, qua volũtate cùm peccasset, * peccatum per eum intrauit in mundum. *Tom. 1. Retract. lib. 1. cap. 15.*

** Rom. 5.*

Et rursum in eo quod dictum est: peccati reum teneri quemquam, quia non fecit, quod facere non potuit, summæ iniquitatis & insaniæ est. Cur ergò inquiũt, paruuli tenentur rei? Respondetur, quia ex eius origine tenentur, qui non fecit, quod facere potuit, dijnũ scilicet seruare mandatum. *Ibidem paulò post.*

1. Cor. 15.

Peccatum originis voluntarium non voluntate singulorũ qui illud cõtrahũt sed voluntate primi parentis.

Frustra itaque putas ideo in paruulis non esse delictum, quia sine voluntate, quæ in eis nulla est, esse nõ potest. Hoc enim rectè dicitur, propter proprium cuiusque peccatum, non propter primi peccati originale contagium. Quod si nullum esset, profectò nulli malo paruuli obstricti, nihil mali vel in corpore, vel in anima, sub tanta iusti Dei potestate paterentur. *To. 7. contra Iulian. Pelag. lib. 3. cap. 5.*

** Ephes. 2.*

Paruuli vtique, vt dicit Apostolus,* naturæ filij iræ sunt. Adæ scilicet parentis, sicut sæpè diximus, offensione connexi. Non enim dicerentur filij iræ, nisi irã,

id est, peccatum primi plasti, qui peccando Deum ad iram primus in genere nostro prouocauit, traherent seminati. Ideò dictũ est: * *Quis enim erit mundus à sorde? Ne vnus quidem, etiamsi vnius diei fuerit vita eius super terram.* Vel sicut dictum est alio modo, tamen idem: * *Quis potest facere mundum de immũdo conceptum semine? nónne tu qui solus es?* Ob hanc igitur solam sordem peccati quam trahit, non de coniugij bono, sed de libidinis malo, paruulus breuis vitæ & plenus iracundiæ est, &c. *Et paulò post.* Paruulus nisi Baptismi gratia per Christum subuenerit, disperiet de populo Christiano. Sicut lex perituram dixit paruulum de populo Iudæorum, nisi die circumcisus fuisset octauo. Scriptum est enim, * *Infans qui octauo die circumcisus non fuerit, disperibit anima illa de populo suo.* Dic igitur mihi? A quo facinore circumcisio paruulos liberat? Aut quare incircumcisi de populo Dei anima peribat, si nihil vnde sanaretur, vel disperiret? *Et infrà.* Actualia certè nulla sunt eius delicta. Quæ enim esse poterunt octo dierum? Trahere enim originale peccatum, & propter hoc damnari credere non vis. *Concludit infrà.* Dimittitur paruulis in regeneratione spiritale, quod traxerunt, vt sæpe dixi, ex Adam generatione carnali. Stulte hæretice, respice ad Iesum, qui propterea vocatus est Iesus, id est, Saluator: quia sic dicit Euãgelista: * *Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Attende edictui eius: * *Non opus est sanis medicus, sed malè habentibus. Tom. 7. hypog. lib. 5.*

** Iob. 14.*

** Iob. 14.*

paruuli propter sordem peccati, quã à parentib⁹ trahunt nascuntur filij iræ.

** Gen. 17.*

** Luc. 1.*

** Marc. 2.*

Traxit reatum (*paruulus*) quia vnus erat cum illo & in illo, à quo traxit, quando quod traxit * admixtum est. *Tom. 2. Epist. 23. ad Bonifacium.*

** aliàs, admissum.*

Fruſtra baptizantur paruuli, si peccato originali carent.

Paruuli qui vt manifestum est, nihil in sua propria vita impiè commiserunt, si nec originaliter vllo impietatis vinculo detinẽtur, quomodo pro eis mortuus est, qui pro impijs mortuus est? Si nulla originalis peccati ægritudine sauciati sunt, quomodo ad medicum Christum, hoc est, ad percipiendum Sacramentum salutis æternæ, suorum currentium pio timore portantur, & non eis in Ecclesia dicitur: Auferte hinc innocentes istos, non est opus * sanis medicus,

* *Marc. 2.*

Universidad de Deusto Biblioteca

sed malè habẽtibus : Non venit Christus * vocare iustos, sed peccatores? Nunquam dictum est, nunquam dicitur, nũquam omnino dicetur in Ecclesia Christi tale commentũ. *Tom. 7. de peccat. merit. & remiss. lib. 1. cap. 18. De hoc articulo vide suprà lib. 11. cap. de peccato originali.*

* *Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5.*

III. *Paruulos ab originali peccato non nisi per lauacrum regenerationis expiari.*

Paruulus necessarium habet mediatoris Sacramentum, vt ab originalis pœna peccati soluatur.

ANtequam (*paruulus*) per ætatem possit secundùm Spiritum viuere, necessariũ habet mediatoris Sacramentum : vt quod per eius fidem nondum potest, per eorum, qui eum diligunt, fiat. Eius enim Sacramẽto soluitur etiã in ætate infantili originalis pœna peccati, à quo nisi adiutus, etiam iuuenis carnalem cõcupiscentiã non domabit, nec ea subiugata æternæ vitæ meritum apprehender, nisi eius dono quẽ promereri studet. Ideò viuus oportet etiã infans baptizetur, ne obsit animæ societas carnis peccati, qua participata sit, vt nihil possit anima infantis secundùm Spiritũ sapere. Ipsa quippè affectio grauat etiã corpore exutã, nisi cùm in corpore est, per vnicum sacrificiũ veri sacerdotis expietur. *To. 3. de Gen. ad literã, lib. 10. cap. 14.*

Paruuli sine lauacro regenerationis, saluari non possunt.

Paruuli qui nondum habent opera propria, vel bona vel mala, secundùm solum originale peccatũ damnabũtur, quibus per lauacrũ regenerationis, nõ subuenit gratia Saluatoris. *Tom. 2. Epist. 47. ad Valentinũ.*

* *Gal. 3.*

Non autẽ habere paruulos vitam, nisi habeãt Christum : quem proculdubio habere non possunt, nisi induerint eum eo modo quo scriptum est : * Quotquot in Christo baptizati estis, Christũ induistis.

* *1. Ioan. 5.*

Nõ ergo eos habere vitam, nisi habeant Christũ Ioãnes Euangelista testatur dicens in Epistola sua. * Qui habet Filium, habet vitam : qui non habet Filium, vitã nõ haber, meritò ergo intelligũtur mortui, qui non habent vitam, pro quibus est Christus mortuus, vt habeant. Vnus enim * pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Ideò autem mortuus est, sicut legitur ad Hebræos, * vt per mortẽ euacuaret eum, qui potestatem

* *2. Cor. 5.*

* *Heb. 2.*

tem habebat mortis, id est, diabolum. Quid ergo mirum, si paruuli quandiu mortui sunt, antequam inciãt eum habere, qui mortuus est pro mortuis, sub eo sint, qui potestatem habet mortis? *Tom. 7. cont. Iulian. Pelag. lib. 6. cap. 4.*

Paruuli vitã antè habere nõ possunt, quam christiũ per Baptismum induant.

Ergo ideo habent (*paruuli*) vitam ęternam : quia qui crediderit in Filium habet vitam æternam. Noli eis sine ista fide, sine isto Sacramento huius fidei promittere vitam æternam. Qui autem incredulus est Filio, & qui * non credit in Filium, non habet vitam, sed ira Dei manet super eum. Nõ dixit, venier super eum, sed manet super eum. Respexit originem cum ait : ira Dei manet super eum. Quam respiciens & Apostolus, dixit : Fuimus & nos aliquando natura filij iræ. Nõ accusamus naturam. Naturę auctor est Deus. A Deo bona est instituta natura, sed per malam voluntatẽ à serpente vitiata est : ideo quod fuit in Adã culpæ, nõ naturæ, nobis propagatis factum est iam naturæ. Ab hoc vitio naturæ cum quo nascitur homo, non liberat, nisi qui natus est sine vitio. Ab hac carne peccati non liberat, nisi qui natus est sine peccato, per similitudinem carnis peccati. Ab hoc veneno serpentis, nõ liberat nisi exaltatio serpentis. *To. 10. de ver. Apost. serm. 14.*

* *Ioan. 3.*

Ephes. 2.

A vitio naturæ, cũ quo nascitur homo, nõ liberat, nisi qui natus est sine vitio. Cypr. in epist. de baptizãdis pueris.

Quantum inquit Cyprianus, ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diẽ, quo nati sunt, constitutos baptizari non oportere, & considerandum esse legem circuncisionis antiquæ, vt intra octauum diem eum qui natus est baptizãdum & sanctificandum nõ putares, lõgè aliud in concilio nostro visum est. In hoc enim quo tu putabas esse faciendũ, nemo cõsensit, sed vniuersi potius iudicauim⁹, nulli hominum nato misericordiã Dei & gratiã denegandã. Nam cùm Dominus in Euangelio dicat : * *Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed saluare* : quantum in nobis est, si fieri potuerit, nulla anima perdenda est. Hucúsque Cyprianus. Aduertísne quid dicat quemadmodum sentiat, non tantùm carni, sed animæ quoque infantis exitiabile esse atque mortiferum sine vllo salutari Sacramento exire de hac vita? *Tom. 7. de pecc. merit. & remissione. lib. 3. cap. 5.*

* *Luc. 19.*

Paruulis mortiferum est sine Baptismi Sacramento exire de hac vita.

IIII. Paruulos regenerationis lauacro nondum expiatos, vitam æternam consequi non posse.

Paruuli nisi baptizati decesserint, salutem & vitam æternam nō habebunt. Pelagianorum error.

BAptizandos esse paruulos nemo dubitet, quando nec illi hinc dubitant, qui ex parte aliqua contradicunt. Sed nos dicimus eos aliter salutē & vitā æternam nō habituros, nisi baptizentur in Christo. Illi autem (*Pelagiani*) dicunt non propter salutem, non propter vitam æternam, sed propter regnum cælorum. *Tom. 10. de verb. Apost. Serm. 14.*

† 1. Cor. 13. *Sicut † in Adā omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Per hanc Apostolicam, diuinam, clarámque sententiam euidenter elucet, neminem ire in mortem, nisi per Adam: neminem ire in vitam æternam, nisi per Christum: ac per hoc quisquis nobis dixerit, quenquam in resurrectione mortuorū viuificari posse, nisi in Christo, tanquam pestis communis fidei destandus est. Irem quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine Sacramenti perceptione de vita exeunt: hic profectò & contra Apostoli prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam. *Tom. 2. epist. 28. ad Hieronymum.*

Noli credere, noli eiicere, noli docere, infantes antequam baptizentur morte præuentos, peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse Catholicus. *Tom. 7. de origine animæ, lib. 3. cap. 9.*

Nulla ex nostro arbitrio præter Baptismum Christi salus æterna promittatur infantibus, quam non promittit scriptura diuina humanis omnibus ingeniis præferenda. *Tom. 7. de pecc. mer. & remiss. lib. 1. cap. 23.*

christi gratiā, per quā liberamur, in suis Sacramētis cōmendauit.

Christi Ecclesia nec paruulos recentissimè natos à damnatione credit, nisi per gratiam nominis Christi, quam in suis Sacramentis commendauit, posse liberari. *Tom. 2. epist. 28. ad Hieronymum, sub finem.*

† *Matth. 1. Luc. 10.*

Ego autem non dico paruulos, sine Christi Baptismate morientes, tanta pœna esse plectendos, vt eis nō nasci potius expediret: cùm hoc Dominus, non de quibuslibet peccatoribus, sed de scelestissimis & impiissimis dixerit. Si enim, quod de Sodomis ait, & vtique

Paruuli nō baptizati, in dānatione omnium lautissima futuri sunt.

non de solis intelligi voluit, alius alio tolerabilius in die iudicij punietur, quis dubitauerit paruulos nō baptizatos, qui solùm habent originale peccatum, nec vllis propriis aggrauantur, in damnatione omniū lenissima futuros? Quæ qualis & quanta erit, quauuis definire non possim, non tamen audeo dicere quod eis vt nullibi essent, quàm vt ibi essent, potius expediret. *Tom. 7. contra Iulian. Pelagian. lib. 5. cap. 8.*

Potest proinde rectè dici, paruulos sine Baptismo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitissima futuros. Multū autem fallit & fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente Apostolo:* Iudicium ex vno delicto in condemnationem. *Et paulò post.* Per vnius delictū in omnes homines ad condemnationem. *Tom. 7. de peccat. merit. & remiss. lib. 1. cap. 16. Paruulis necessarium esse Baptismum fusissimè ex Scripturis probat ibidem. cap. 27.*

* *Rom. 5.*

V. AEquè paruulis atque adultis per baptismi Sacramentum Christi gratiam conferri.

In baptizatis paruulis, habitat spiritus sanctus,

DIcimus in baptizatis paruulis quāuis id nesciant, habitare spiritū sanctum. Sic enim eum nesciunt quāuis sit in eis, quemadmodū & nesciunt mentē suam: cuius in eis ratio, qua vti nondū possunt, velut quædam scintilla sopita est, excitanda ætatis accessu. Neque hoc in paruulis mirum debet videri, cùm Apostolus quibusdam etiam maioribus dicat: † *Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* De qualibus paulò antè dixerat: † *Animalis autē homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei*, quos etiam paruulos vocat, non carnis ætate, sed mentis. Non itaque percipiebant cognitione Spiritum sanctum, qui habitabat in eis, & habitante in se Spiritu sancto, adhuc animales, nondum spiritales erant, quia nondum poterant inhabitatorem suum Spiritum sanctum cognitione percipere. Habitare autem ideo & in talibus dicitur, quia in eis occultè agit, vt sint templum eius, idque in proficientibus, & proficiendo

† 1. Cor. 5.

† 1. Cor. 2.

perseuerantibus perficit. *Tom. 2. Epist. 57. ad Dardanum, quæst. 2.*

Ad templum Dei pertinent paruuli sanctificati Sacramento Christi, regenerati Spiritu sancto, qui certè regenerati, per ætatem nondum possunt cognoscere Deum. *Ibidem, quæstione. 1. sub finem.*

Hom. de baptizatis.

Benedictus, inquit, Deus qui fecit mirabilia solus (*verba sunt ex Chrysostomo allegata*) qui fecit vniuersa & conuertit vniuersa. Ecce libertatis serenitate perfruuntur: qui tenebantur paulò antè captiui: & ciues Ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iustitiæ in sorte versantur, qui fuerunt in confusione peccati. Non enim tantùm sunt liberi, sed & sancti: non tantùm sancti, sed & iusti: non solùm iusti, sed & filij: non solùm filij, sed & hæredes, non solùm hæredes, sed & fratres Christi: non solùm fratres Christi, sed & cohæredes Christi: non solùm cohæredes, sed & membra: non tantùm membra, sed & templum: non tantùm templum, sed & organa Spiritus. Vides quot sint Baptismatis largitates? & nonnulli deputant cælestem gratiam in peccatorum tantum remissione cõsistere. Nos autem honores computauimus decem. Hac de causa etiam infantes baptizamus. *Tom. 7. contra Iulian. Pelag. lib. 1. cap. 2.*

Baptizatis datur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas christi, & vt membra christi sint, templum & organa spiritus.

Cælestis Baptismi gratia, non in sola peccatorũ remissione consistit.

Quicunque negat paruulos per Baptismum Christi à perditione liberari, & salutem percipere sempiternam, anathema sit. *Tom. 2. epist. 90. ad Innocentium Roman. Pontif. circa finem.*

Vt quid (*infanti*) dicis vt credat? Hoc enim respondetur à portante paruulum. Ad verba aliena sanatur, quia ad factum alienum vulneratur. Credit in Iesum Christum fit interrogatio: respondetur, credit. Pro nõ loquente, pro silente, flente, & flendo quodammodo vt subueniatur orante, respondetur & valet. *Tom. 10. de verb. Apost. Serm. 14. Vide Concil. Mileuit. cap. 2.*

Paruulus ad verba aliena sanatur, quia ad factũ alienum vulneratur.

VI. Paruulos baptizatos nihil ab ingressu cælorum remorari.

NAtura humana vitiata atque mutata est, vt repugnantem pateretur in mẽbris inobedientiã concupiscendi: & ob id obstingeretur necessitate moriendi: atque ita id quod vitio pœnaque factus est, id est, obnoxius peccato mortique generaret. A quo peccati vinculo, si per mediatoris Christi gratiam saluuntur infantes, hanc solum mortem perpeti possunt, quæ animam seiungit à corpore: in secundam verò illam sine fine pœnalem liberati à peccati obligatione non transeunt. *Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 13. cap. 5.*

Paruuli baptizati solã corporis mortem perpeti possunt.

Verùm tanta est Dei misericordia in vasa † misericordiæ quæ præparauit in gloriam, vt etiam prima hominis ætas, id est, infantia, quæ sine vllo remisu subiacet carni. & secunda: quę pueritia nuncupatur, vbi nõdum ratio susceptit hanc pugnam, & ferè sub omnibus vitiosis delectationibus iacet, quia licet iam fari valeat, & ideò infantiam transisse videatur, nondum in ea est præcepti capax infirmitas mentis: si Sacramenta mediatoris † acceperit, etiamsi hanc in eis annis vitam finiat, translata scilicet à potestate † tenebrarum in regnum Christi, non solùm pœnis non præparetur æternis, sed ne vlla quidem post mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim sola spiritalis regeneratio, ne post mortem obsit, quod carnalis generatio cum morte contraxit. *Ibidem, lib. 21. cap. 16.*

†*Rom. 9.*

Paruuli baptizati, ante vsum rationis decedẽtes, nullas omnino pœnas post mortem patiuntur.

†*1. Tim. 2.*

†*Coloss. 1.*

Quis ignorat quòd baptizatus paruulus si ad rationales annos veniens non crediderit, nec se ab illicitis cõcupiscentiis abstinuerit, nihil ei proderit quod paruus accepit? Veruntamen si percepto Baptismate infãs de hac vita emigrauerit, soluto reatũ cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in æternũ iustificatos præsentia creatoris illuminat. Peccata enim sola separant inter homines & Deum, quæ soluuntur Christi gratia, per quem mediatorem reconciliamur, cùm iustificatum. *Tom. 7. de pecc. mer. & remiss. li. 1. cap. 20.*

Baptizatus infans si moritur, in lumine veritatis perficitur.

†*Rom. 4.*

Si iam Sacramento regenerationis (*paruulus*) imbutus est, nihil ei mors oberit, si tunc ex hac vita migrauerit. Quia ideò Christus mortuus est, & resurrexit, vt & viuorum & mortuorum dominetur: nec tenebit regnum mortis eum, pro quo Christus mortuus est. *Tom. 3. in Enchirid. cap. 110.*

Concupiscentia in Baptizato à reatu soluitur, & ad agonem relinquitur.

Concupiscentia tanquam lex peccati, manens in membris corporis mortis huius, cum paruulis nascitur, in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione prosequitur. *Tom. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 2. cap. 4.*

VII. Paruulos recentes ab vteris matrum, baptizandos esse.

Ecclesiæ fides est, paruulos mox natos ritè baptizari.

BEatus quidem Cyprianus non aliquod decretum condens nouum, sed Ecclesiæ fidem firmissimam seruans, ad corrigendum eos, qui putabant ante octauũ diẽ natiuitatis, non esse paruulum baptizandum: nõ carnem sed animam dixit esse perdendam, & mox natum ritè baptizari posse, cum suis quibusdam coëpiscopis cẽsuit. *Tom. 2. epist. 28. ad Hieronymum, cap. 20.*

Paruulis baptizandis quare sufficiat aliorum corde credere, & aliena lingua fidem profiteri.

Portantur ad Ecclesiam (*de paruulis est sermo*) & si pedibus illuc currere nõ possunt, alienis pedibus currunt, vt sanentur: accommodat illis mater Ecclesia aliorum pedes, vt veniant: aliorum cor, vt credant: aliorum linguam, vt fateantur: vt, quoniam quod ægri sunt alio peccante prægrauantur, sic cùm hi sani sunt alio pro illis confitente saluentur. Nemo ergo vobis susurret doctrinas alienas. Hoc Ecclesia semper habuit, semper tenuit, hoc à maiorum fide percepit, hoc vsque in finem perseueranter custodit. *Tom. 10. de verbis Apostoli, Serm. 10.*

Alienæ doctrinæ cõtra Ecclesiæ traditionem explodendæ.

Ecclesiastica fides docet, cũ paruulis ad percipiẽdam Baptismi gratiam esse currendum, vt eorũ animabus tempori consulatur.

Cauendũ est enim, ne vel Deus videatur auctor esse peccati, si dat animam carni, in qua eam peccare necesse sit: vel possit esse anima, præter ipsius Christi, cui liberandæ à peccato, non sit Christiana gratia necessaria, quia non peccauit in Adã, si omnes in eo peccasse secundùm carnem tantùm, quæ de illo creata est, non etiam secundùm animã dictũ est: quod vsq; adeò contrarium est Ecclesiasticæ fidei, vt parente ad percipiendam gratiam sancti Baptismi etiam cum paruulis infantibus currant. In quibus si hoc vinculum peccati soluitur, quod tantummodo carnis, non etiam quod animæ est: meritò quæritur, quid eis obesset, si in illa ætate de corpore sine Baptismo exirent? Si enim per hoc Sacramentum corpori co-

rum, & non etiam animæ consulitur, deberent & mortui baptizari. At cùm videamus hoc vniuersaliter Ecclesiam retinere, vt cùm viuentibus curratur, & viuẽtibus succurratur, ne cùm mortui fuerint nihil possit fieri quod prosit: non videmus quid aliud possit intelligi, nisi vnumquemque paruulum non esse nisi Adam & corpore & anima, & ideo illi Christi gratiam necessariam. Ætas quippe illa in seipsa nihil egit vel boni vel mali. Proinde ibi anima innocentissima est, si ex Adam propagata non est: vnde quomodo possit iustè ire in condemnationem, si de corpore sine baptismo exierit, quisquis istam sententiã de anima tenens potuerit demonstrare mirandus est. *Tom. 3. de Genesi ad literam, lib. 10. cap. 11.*

Conditionem suam gerit, qui in alterius corpore, quod est templum Dei, ita constituitur, vt non ideò sit & ipse templum Dei, gratiæ beneficium est, non naturæ, quæ gratia non conceptione, sed regeneratione confertur. Nam si ad matris corpus id quod in ea cõcipitur pertineret, ita vt eius pars deputaretur, non baptizaretur infãs, cui⁹ mater baptizata est, aliquo mortis vrgente periculo, cùm gestaret eum in vtero. Nunc verò cùm etiã ipse baptizatur, nõ vtique bis baptizatus habebitur. *Tom. 7. cont. Iulian. Pelag. lib. 6. cap. 5.* *1. Cor. 3.

Non sufficit paruulo ad regenerationẽ Baptismus matris ipsius vtero gestantis.

Baptismum paruulorũ more piissimo atque materno vniuersa frequentat Ecclesia. *Tom. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 3. cap. 1.*

VIII. Paruulos, baptizatis parentibus ortos, nihilominus Baptismo ad salutem indigere.

REatus peccati originalis in regeneratorũ prole carnili tã diu manebit, donec & illic lauacro regenerationis abluatur. Regeneratus quippè non regenerat filios carnis, sed generat, ac per hoc in eos non quod regeneratus, sed quod generatus est, traiicit. Sic igitur siue reus infidelis, siue absolutus fidelis, non regenerat absolutos vterque, sed reos, quomodo nõ solum oleastri, sed etiã oleæ semina, nõ oleas generãt, sed oleastros. *Tom. 7. de peccat. orig. cap. 40. Vide de nuptiis & concupiscentia, lib. 2. cap. 32.*

Regenerati nõ regenerant filios, sed generant reos, baptismate regenerandos.

Frustra nonnulli argumẽtãtur, vt dicant: Si peccator genuit peccatorẽ, vt paruulo eius reatus originalis peccati in Baptismi acceptione soluatur, etiã iustus iustum gignere debuit: quasi ex hoc quisque carnaliter gignat quod iustus est, & non ex hoc potius, quod in membris eius cõcupiscentialiter mouetur, & ad vsum propagandi lex peccati* mentis lege conuertitur. Ex hoc ergo gignit, quod adhuc vetustum trahit inter filios seculi, non ex hoc quod in nouitatem promouit inter filios Dei. *Filij eni* seculi huius generãt & generantur.* Inde & quod nascitur tale est, quia & quod nascitur de carne caro est. Iusti autem nõ sunt nisi filij Dei. In quantum autem sun filij Dei, carne nõ gignunt, quia ex Spiritu ipsi, nõ carne nati sunt. Sed ex hoc carne gignũt, quicunque eorum gignunt, ex quo nondum in nouitatem perfectam totius vetustatis reliquias commutarunt. Vnde quisquis filius de hac parte nascitur vetusta & imfirma, necesse est, vti etiã ipse vetustus sit & infirmus: ideirco oportet etiam vt ipse in aliam generationem per remissionẽ peccati, Spiritu renouetur: Quod si in eo non fit, nihil ei proderit pater iustus: Spiritu enim iustus est, quo eum non genuit: si autem fit, nihil etiam ei oberit pater iniustus. Iste enim gratia spiritali in spem nouitatis ęternę trãsitum fecit: ille autem mente carnali totus in vetustate permansit. *Tom. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 2. cap. 9.*

Si de peccatore peccatores nati sunt, quare non de baptizato iam fideli, cui remissa sunt omnia peccata, iusti nascuntur? Citò respondete, Ideo de baptizato non iustus nascitur, quia non eum generat vnde regeneratus est, sed vnde generatus est. De Christo dictũ est,* *Mortificat is carnẽ, viuificatus Spiritu*: sic de homine dicit potest. Tabefactus carne, iustificatus Spiritu. Quod nascetur de carne caro est. Quæris vt de iusto iustus nascatur, cùm videas iustum esse nisi regeneratum omnino non posse. Nec attendis Domini sententiam, quam tu ipse in ore habebas: *Si quis* non renatus fuerit ex aqua & Spiritu.* Puto quia nõ hoc factum est in concubitu. Miraris quare peccator nascatur de semine iusti, non te delectat mirari, quare oleaster nascatur de semine oliuæ? Accipe aliam similitudinem. Iustum baptizatum, pone granum purgatum. Non attendis quia de grano purgato frumentum cum palea nascitur, sine qua seminatur? Deinde cùm sit in propagine natorum generatio carnalis, in propagine renatorum spiritalis generatio, vis vt de baptizato baptizatus nascatur, cùm videas de circumcisso non nasci circumcisum? Carnalis est certè ista generatio, & carnalis est circumcisio, & tamen de circumciso non nascitur circumcisus: sic ergo de baptizato non potest nasci baptizatus, quia nemo renatus antequàm natus. *Tom. 10. de verbis Apost. Serm. 14. vltra medium.*

Quod autem suprà respondimus aduersus eos qui dicunt, si peccator genuit peccatorem, iustos quoque iustum gignere debuit: hoc etiam his respondemus, qui dicũt de homine baptizato natum iam velut baptizatum haberi debuisse. Cur enim non, inquiunt, in lumbis patris sui potuit baptizari, si secundùm epistolam quæ ad Hebræos scripta est: * in lumbis Abrahæ Leui potuit decimari? Hoc qui dicunt attendant, non propterea Leui pòstea nõ fuisse decimatum, quia iam fuerat decimatus in lumbis Abrahæ, sed quia sic ordinatus est honore sacerdotij vt acciperet decimas, non præberet, &c. *Et paulò post.* Qui hoc dicit, ne diu disputem, circumcisionem respiciat, quæ semel fiebat & tamen in singulis sigillatim fiebat. Sicut ergo tempore illius Sacramẽti de circunciso qui nasceretur, circumcidendus fuit: si nunc de baptizato qui natus fuerit, baptizandus est. *Tom 7. de peccator. & remiss. li. 2. cap. 15.*

Quàm non sit contrarium hoc quòd ait (Apostolus) cùm de alia re ageret: Alioquin filij vestri immundi essent, nũc autem sancti sunt, paululùm attende. Non vniusmodi est sanctificatio. Nam & Catechumenos secundùm quendam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari: & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen & sanctius, quàm cibi quibus alimur, quoniam Sacramentum est: verùm & ipsos cibos quibus ad necessitatem sustentandæ huius vitæ

Rom. 6.

Luc. 20.

Paruulus qui ex carne nascitur, oportet vt per remissionẽ peccati spiritu regeneretur.

De baptizato nõ iustus nascitur, quia non eũ baptizatus generat vnde regeneratus est, sed vnde generatus est.

1. Pet. 3.

Ioan. 3.

Sicut de semine oliuæ oleaster nascitur, ita de semine iusti peccator.

Vt de circũciso nõ nascitur circũcisus: sic nec de baptizato baptizatus.

Nemo reiustum gignere debuit: natus, antequã natus.

Heb. 7.

Locus Pauli 1. Cor. 7. ex quo multiplex in Scripturis sanctificatio inuenitur.

†1.Tim.4. alimur, sanctificari idem Apostolus dixit: *per verbum Dei & orationē, qua oramus vtique nostra corpuscula refecturi. Sicut autem ista ciborū sanctificatio non efficit, vt quod in os intrauerit, non in ventrem vadat, & in secessum emittatur per corruptionem, qua omnia terrena soluuntur: vnde ad aliam escam, quæ non corrumpitur, nos Dominus exhortatur: ita sanctificatio Catechumeni si non fuerit baptizatus, non ei valet ad intrandum regnum cælorum, aut ad peccatorū remissionem. Ac per hoc & illa sanctificatio cuiuscunque modi sit, quā in filijs fidelium esse dixit Apostolus, ad istam de Baptismo & de peccati origine vel remissione quæstionem omnino non pertinet. Nam & coniuges infideles in coniugibus fidelibus sanctificari dicit, eo ipso loco †ita loquens: Sanctificatur enim vir infidelis
†1.Cor.7. in vxore, & sanctificatur mulier infidelis in fratre: Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Non opinor quisquam tam infideliter intelligit, quodlibet in his verbis intelligat, vt ob hoc existimet etiam maritum nō Christianum, quia Christiana fuerit vxor eius, neque iam baptizari oportere, & ad peccatorum remissionem peruenisse, & in regnum cælorum esse intraturum, quia sanctificatus dictus est in vxore. *Ibidem, cap.26.*

Quisquis verò adhuc mouetur, quare baptizentur, qui iam de baptizatis nascūtur, hoc breuiter accipiat: Sicut generatio carnis peccati per vnū Adam *in condemnationem trahit omnes, qui eo modo generātur,
*Rom.5. sic generatio Spiritus gratiæ per vnū Iesum Christum ad iustificationē vitæ æternæ ducit omnes, qui eo modo prædestinati regenerantur. Sacramentum autem Baptismi profectò Sacramentum regenerationis est. Quocirca sicut homo qui non vixerit, mori non potest: & qui mortuus non fuerit, resurgere non potest: ita qui natus non fuerit, renasci non potest. Ex quo
Homo in suo parente renasci potuit non natus. conficitur neminē in suo parente renasci potuisse non natum. Oportet autem, vt si natus fuerit, renascatur, quia nisi quis natus fuerit † denuo, non potest videre
†Ioan.3. regnum Dei. *Et paulò post.* Neque illud fallat quod si nec parēti post conuersionem obsint propria peccata,

quantò magis, inquiunt, filio eius obsse non possunt. Sed qui hoc sentiunt, non attendunt, quia sicut parenti per hoc quod spiritu natus est, propria peccata non obsunt: ita qui de illo natus est, nisi eo modo nascatur quæ à parente tracta sunt, oberunt. *Ibidem, cap.27.*

Peccatū originale, etiā si de regeneratis parentibus trahitur, sola regeneratione soluitur.

Ex isto & cum isto hominis malo (*loquitur de peccato originali*) nascitur homo, quod malū per seipsum tam magnum est, & ad hominis damnationem atque à regno Dei separationem tantùm habet obligationis, vt etiamsi de parentibus trahatur regeneratis, non nisi quemadmodum in illis sola regeneratione soluatur, atque isto vnico remedio præpositus mortis à prole pellatur, quo à parentibus est pulsus. *Tom.7.contra Iulian.Pelag. lib.6. cap.7. Lege & caput 4. eiusdem libri. Item de pec.mer.& remiss.lib.3.cap.9.& 12.*

IX. *Paruulos nondum actu proprio credentes, in sola fide Ecclesiæ rectissimè baptizari.*

Baptismum aliena fide susceptum prodesse paruulo, Ecclesiæ auctoritate probat.

PIè rectéque creditur prodesse paruulo eorū fidem à quibus consecrandus offertur. Et hoc Ecclesiæ commendat saluberrima auctoritas, vt ex eo quisque sentiat, quid sibi prosit fides sua, quando in aliorum quoque beneficium, qui propriam nondum habent, potest aliena commodari. Quid enim filioviduæ* profuit fides sua, quam vtique mortuus non habebat, cui tamen profuit matris vt resurgeret? Quantò ergo potius fides aliena potest cōsulere paruulo, cui sua perfidia nō potest imputari? *Tom.1.de libero arbit.lib.3.ca.23.*

*Luc.7.

Fides vidue euangelice profuit filio mortuo.

Offeruntur quippè paruuli ad percipiendam spiritalem gratiam, non tam ab eis, quorum gestantur manibus, quāuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt, quàm ab vniuersa societate sanctorum atque fidelium. Ab omnibus namque offerri rectè intelliguntur quibus placet quòd offeruntur, & quorum sancta atque individua charitate ad communicationem sancti Spiritus adiuuantur. Tota hoc ergo mater Ecclesia, quæ in sanctis est, facit, quia tota omnes, tota singulos

Cur potius paruulo quā adulto, fides aliena prodesse possit.

Baptismus prodest paruulo, *non tam propter gestantium, quàm totius Ecclesiæ fidem. Communio sanctorum quantum prosit.*

parit. *Tom.2.epist.23.ad Bonifacium.*

Vt autem possit regenerari per officium voluntatis alienæ, cùm offertur consecrãdus, facit hoc vnus Spiritus, ex quo regeneratur oblatus. Non enim scriptum est: nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium, vel ministrantium fide: sed, * *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu.* Aqua igitur exhibens forinsecus Sacramẽtum gratiæ, & Spiritus operans intrinsecus beneficium gratiæ, soluens vinculum culpę, reconcilians bonum naturæ, regenerant hominem in vno Christo, ex vno Adam generatum. Regenerãs ergo Spiritus in maioribus offerẽtibus, & paruulo oblato renatóque communis est: ideo per hanc societatem vnius eiusdemque Spiritus, prodest offerentiũ voluntas paruulo oblato. *Ibidem.*

Sicut in latrone, † quod ex Baptismi Sacramento defuerat, compleuit omnipotẽtis benignitas, quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat: sic in infantibus, qui baptizati moriuntur, eadem gratia implere credenda est, quod non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde * credere ad iustitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Ideo cũ alij pro eis respõdent vt impleatur erga eos celebratio Sacramenti, valet vtique ad eorum consecrationẽ, quia ipsi respondere non possunt. *Tom.7.de Baptis.contra Donat. lib.4.cap.24.*

Paruulis ad consecrationem remissionémque originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offerũtur: vt quascunque maculas delictorum per alios, ex quibus nati sunt, contraxerunt, aliorum etiam interrogatione ac responsione purgentur. *To.9.de pœnitentiæ medicina, cap.2. siue in Homilia quinquagesima.*

Quod contra hunc locum adducere solent nõnulli: Ioãnem Baptistam in vtero exultasse, ergo actu etiam posse paruulos credere, Augustinus ita refutat. Neque cum hoc (*Ioannem in vtero exultasse*) antè in Euangelio narraretur, dictũ, † Credidit infans in vtero eius sed exultauit. Neq; ipsa dixit: Exultauit in fide infãs in vtero meo, sed exultauit in gaudio. Videmus autẽ exultationẽ non solùm paruulorum, sed etiam pecorum, nõ vtique de aliqua

* *Ioan.3. Aqua exhibẽs forinsecus Sacramentum, & Spiritus operãs intrinsecus gratiæ beneficium, hominẽ regenerant.*

† *Luc.23. Exẽplo sancti latronis probatur, paruulis cõferre Baptismum ad salutem, etsi per se non credant.*

* *Rom.10.*

Paruuli qui ex alieno actu contraxerunt peccatum, aliena fide purgantur.

† *Luc.1.*

fide vel religione vel quacũque rationali cognitione venientem. Sed hæc planè inusitata & noua extitit. quia in vtero & ad eius aduentũ, quæ hominũ Saluatorẽ fuerat paritura. Ideò mira, ideo in magnis signis deputãda. Ideo hæc exultatio, & tanquã matri Domini reddita resalutatio, tanquam solent miracula fieri, facta est diuinitus in infante, non humanitus in infante. Quanquam etiã si vsque adeo est in illo puero acceleratus vsus rationis & voluntatis, vt intra viscera materna iam posset agnoscere, credere, consentire, quod in alijs paruulis ætas expectatur vt possint, etiam hoc in miraculis habendũ diuinæ potentiæ, non ad humanæ trahendũ est exemplar naturæ. Nã quando Deus voluit, etiam iumentum mutũ * rationaliter est loquutũ. Nec ideo admoniti sunt homines in deliberationibus suis etiã asinina expectare consilia. Quocirca nec quod factum est in Ioanne contemno, nec inde regulam, quid sentiendum sit de paruulis, figo: imò id in illo propterea mirabiliter prędico, quia in alijs non inuenio. *Tom.2.Epist.57.ad Dardanum, quæst.2. Vide & de Ciuitate Dei, lib.22.cap.24.*

Exultatio Ioannis in vtero diuinitus facta, & in miraculũ habenda.

* *Num.22.*

Ex Ioannis mirabili insantia nõ sumenda regula, quid de paruulis alijs sentiẽdũ.

X. *Paruulos etsi actum credendi non habent, inter fideles tamen esse computandos.*

VBi ponis paruulos baptizatos? profectò in numero credentium. Nam ideo & consuetudine Ecclesiæ antiqua, canonica, fundatissima, paruuli baptizati fideles vocantur. Et si de his quærimus: Iste infans Christianus est? Respõdetur, Christianus: Catechumenus an fidelis? fidelis vtiq; à fide: fides à credẽdo. Inter credentes igitur baptizatos, paruulos numerabis, nec iudicare vllo modo aliter audebis, si nõ vis esse apertus hæreticus. *Tom.10 de verbis Apostoli, Serm.14.*

Paruulum etsi nondum fides illa, quæ in credẽtium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei Sacramẽtum fidelem facit. Nam sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsa mente annuendo, sed ipsius rei Sacramentum percipiẽdo. Cùm autem homo sapere cœperit, non illud Sacramentũ repetit,

Cõsuetudine Ecclesiæ sumdatissima, paruuli baptizati fideles vocãtur.

Paruulũ fidei Sacramẽtum fidelem facit.

*Paruul⁹ ante rationis vsũ ex hac vita migrãs per Sacramẽtũ saluatur. * Ro .5.*

sed intelligit, eiúsque veritati consona etiã voluntate coaptabitur. Hoc quandiu non potest, valebit Sacramẽtum ad eius tutelã aduersus contrarias potestates: & tantum valebit, vt si ante rationis vsum ex hac vita emigrauerit, per ipsum Sacramentum commendante Ecclesiæ charitate, ab illa condemnatione quæ per vnum hominem intrauit in mũdum, Christiano adiutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri nõ posse arbitratur, profectò infidelis est. *Tom.2 Epist.23 ad. Bonifacium, circa finem.*

** Ioan.3.*

Qui credit in filiũ,* habet vitam æternam, qui autem incredulus est filio, nõ habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. In quo igitur horum genere ponemus infantes? in eo qui credunt in filium, an in eorũ, qui sunt increduli filio? In neutro aut aliquo, quia cùm adhuc credere nõ possunt nec increduli deputãdi sunt. Non hoc iudicat ecclesiastica regula, quæ baptizatos infantes fidelium numero adiungit. *To.7 de pecc.mer.& remiss.lib.1.cap.20.*

Ecclesiastica regula baptizatos infantes fidelium numero adiungit.

credere infantibus, est baptizari.

Quis nesciat, credere infantibus esse baptizari, non credere autẽ nõ baptizari? *Interpretatur illud Marc.16. Qui non crediderit condemnabitur. Ibidem cap.27.*

Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos, nisi inter fideles? sicut vniuersæ vbique Ecclesiæ clamat auctoritas: ergo inter eos qui crediderũt: hoc enim eis acquiritur per virtutem Sacramenti, & offerentium responsionem: ac per hoc eos qui baptizati nõ sunt, inter eos qui non crediderunt. *Ibidem, cap.33.*

Ecce iã fateris infantibus non credẽtibus baptizatis, aliquid prodesse Christum. Sed si credẽtibus dicis, benè dicis, mecum dicis, credũt & infantes. Vnde credunt? Quomodo credunt? Fide parentum. Si fide parentum purgantur, peccato parentũ polluti sunt. Corpus mortis in primis parentibus generauit eos peccatores, Spiritus vitæ in posterioribus parentibus regenerauit eos fideles. Tu das fidelem non respõdenti, & ego peccatum nihil agenti. *To.10. de verbis Apostoli, Serm.14. circa finem.*

Paruuli parentũ peccato polluti, parentum fide purgantur.

CAPVT QVARTVM DE CÆREMONIIS ET IIS REBVS, quæ circa Baptismum geruntur.

1. *Ante Baptismum præcedere Cathechismum debere, nisi aliquid sit impedimenti.*

Spado, inquiunt *(qui solam fidem in Baptizando requirunt)* ille, quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit,* quàm, credo filiũ Dei esse Iesum Christum, & in hac professione cõtinuò baptizatus est. Num ergo placet, vt hoc solum homines respõdeant, & continuò baptizentur: nihil de Spiritu sancto, nihil de resurrectione mortuorum: postremò de ipso Iesu Christo nihil nisi quia filius Dei est, non de incarnatione eius ex virgine, de passione, de morte crucis, de sepultura, de tertij diei resurrectione, de ascensione, de sede ad dexteram Patris aliquid dicendum est catechisanti, ac profitendum credẽti? Si enim Spado cùm respondisset:* Credo Filiũ Dei esse Iesum Christum, hoc ei sufficere visum est, vt continuò baptizatus abscederet: cur non id sequimur atque auferimus cætera, quæ necesse habemus, etiam cùm ad baptizãdum temporis vrget angustia exprimere, interrogando, vt baptizandus ad cuncta respondeat, etiamsi ea memoriæ mãdare non valuit? Si autem Scriptura tacuit, atque intelligenda admisit cætera, quæ cum illo Spadone baptizando Philippus egit, atque in eo quod ait, Baptizauit eum Philippus, intelligi voluit impleta omnia, quæ licet taceantur in Scripturis gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus implenda. Pari modo etiam in eo quod scriptum est euangelizasse Philippum Spadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, & illa in catechismo dicta esse, quæ ad vitam morésque pertinent eius, qui credit in Dominum IESVM. Hoc est enim enangelizare

** Act.8. Nõ satis est fidẽ Christi profiteri.*

** Act.8. Accedentibus ad Baptismũ certa quædã capita proponebãtur, ad quæ respõdere deberent, quamuis ea mãdare memoriæ non possent. Multa in Scripturis tacentur, quæ serie traditionis sciuntur implẽda. Euãgelizãs Christũ, nõ*

tãtùm quæ sũt credẽda fed etiã quæ obseruanda, docere debet.

Christum, non tantùm dicere quæ sunt credenda de Christo, sed etiam quæ obseruanda ei qui accedit ad compagem corporis Christi: imò verò cũcta dicere, quæ sunt credenda de Christo, non solùm cuius sit filius, vnde secundùm diuinitatem, vnde secundùm carnem genitus, quæ perpessus, & quare, quæ sit virtus resurrectionis eius, quod donũ Spiritus promiserit dederitque fidelibus: sed etiam qualia membra, quibus sit caput quærat, instituat, diligat, liberet, atque ad æternam vitam honorémque perducat. Hæc cùm dicũtur, aliquando breuius atque strictius, aliquãdo latius & vberius Christus Euangelizatur: & tamen non solùm quod ad fidem, verùm etiam quod ad mores fidelium pertinet, non prætermittitur. *Tom. 4. de fide & operibus, cap. 9.*

Baptizãdis traditur symbolũ fidei discẽdũ.

At enim populus Israël primùm per mare rubrũ ductus est, quo significatur Baptismus, & postea legem accepit, vbi disceret quemadmodũ viueret. Cur ergo baptizandis vel symbolum tradimus, reddendúmque reposcimus? nihil enim tale factũ est erga illos, quos per mare rubrum * Deus ab Ægyptijs liberauit. Si autem rectè intelligũt hoc significari præcedẽtibus mysterijs de sanguine * ouis postibus illito, & de azymis synceritatis & veritatis: cur non etiam illud consequẽter intelligunt, ipsam ab Ægyptijs separationẽ significare discessionem à peccatis, quam baptizãdi profitentur? Ad hoc enim pertinet, quod à Petro dictũ est: * Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrũm in nomine Domini nostri Iesu Christi: rãquam diceret. Recedite ab Ægypto, & per mare rubrũ transite. Vnde & Epist. quæ ad Hebræos inscribitur, cùm eorum qui baptizantur commemorẽtur initia, posita est ibi pœnitentia à mortuis operibus. Sic enim dicit: * Ideóque remittentes initia, Christi verbũ in consummationem respiciamus: non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ à mortuis operibus, & fidei in Deum, lauacri, doctrinæ, impositionis manũ, resurrectionis etiam mortuorum, & iudicij æterni. Hæc igitur omnia pertinere ad initia neophytorum, satis apertéque scriptura testatur. *Ibidem, ca. 11.*

Exod. 14. *Exod. 12.* *Actor. 2.*

Ante Baptismũ requiri pœnitẽtiã in adultis & cognitionẽ aliquorũ capitũ doctrinæ fidei, scripturæ testimonio probatur.

Heb. 6.

II. Forma

II. Forma breuis adultos catechizandi.

VErè frater illa magna & vera beatitudo est, quæ in futuro seculo sanctis promittitur. Omnia verò visibilia transeunt, & oĩs huius seculi põpa & delitiæ & curiositas interibunt, & secum ad interitum trahunt amatores suos. A quo interitu, hoc est, pœnis sempiternis Deus misericors volẽs homines liberare, si sibiipsi non sint inimici, & nõ resistant misericordiæ creatoris sui, misit vnigenitum filium suum: hoc est, verbum suum æquale sibi, per quod cõdidit omnia, & manens quidẽ in diuinitate sua, & non recedens à Patre, nec in aliquo mutatus, assumendo tamẽ hominẽ, & in carne mortali hominibus apparẽdo venit ad homines: vt quẽadmodum per vnũ * hominem, qui primus factus est, id est, Adã mors intrauit in genus humanũ, quia consensit mulieri suæ seductæ à Diabolo, vt præceptum Dei transgrederentur: sic per vnum hominem, qui etiã Deus est, Dei filius, IESVM Christum, deletis omnibus peccatis præteritis, credentes in eum, omnes in æternam vitam ingrederentur. Omnia enim quę nunc vides in Ecclesia Dei, & sub Christi nomine per totũ orbem terrarum geri, ante secula iam prædicta sunt, & sicut ea legimus, & ita videmus, & inde ędificamur in fidem. Factum est aliquãdo * diluuium per totã terram, vt peccatores delerẽtur, & tamen illi qui euaserunt in arca, Sacramentum futuræ Ecclesiæ demonstrabant, quæ nunc in fluctibus seculi natat, & per lignũ crucis Christi à submersione liberatur. Prędictum est * & Abrahæ fideli seruo Dei vni homini, quod de illo esset populus nasciturus, qui coleret vnũ Deũ inter cæteras gentes quæ idola colebãt. Et oĩa quæ illi populo vẽtura prædicta sunt, sic euenerũt vt prędicta sunt. Prophetatus est in illo populo etiã Christus rex omnium sanctorum & Deus vẽturus ex semine ipsius Abrahã secundùm carnem quam assumpsit, vt omnes etiã filij essent Abrahæ, qui fidem eius imitarẽtur, & sic est factũ. Natº * est Christus de Maria virgine, quæ ex illius genere fuit. Prædictũ est per Prophetas, * quod in cruce passurus esset ab eodẽ po-

Rom. 5.

Quæ in Ecclesia Dei videntur & gerũtur ante secula prædicta sunt.

Genes. 7.

Arca Noë figura Ecclesiæ.

Gen. 15. 17. & 22.

Luc. 1.

Sap. 2.

Ierem. 11.

pulo Iudæorum, de cuius genere secundũ carnem vi niebat, & sic est factum. Prędictum est * quod resurrecturus esset, resurrexit: & secundũ ipsã * prędicta Prophetarum ascendit in cælũ, & discipulis suis * Spiritũ sanctum misit. Prædictum est non solùm à Prophetis, sed etiam ab ipso Domino Iesu Christo, quod Ecclesia eius per vniuersum orbẽ terrarũ esset futura, per sanctorũ martyria passionésq; dissẽminata: & tũc prædictũ est, quando adhuc nomen eius & latebat gẽtes, & vbi notũ erat irridebatur: & tamen in virtutibus miraculorũ eius, siue quæ per se ipse, siue quæ per seruos suos fecit, dum annunciantur hæc & creduntur, iã videmus quod prædictũ est, esse cõpletũ, regésque ipsos terræ, qui antè persequebãtur Christianos, iam Christi nomini subiugatos. Prædictũ * est etiã quòd schismata & hæreses ex eius Ecclesia essent exituræ, & sub eius nomine per loca vbi possent, suã nõ Christi gloriã quæsituræ: & ista cõpleta sunt. Nunquid ergo illa quæ restant nõ sunt ventura? Manifestum est, quia sicut ista prædicta venerunt, sic etiam illa ventura sunt: quæcũque tribulationes iustorum adhuc restãt, & iudicij dies qui separabit omnes impios à iustis in resurrectione mortuorũ, & nõ solùm eos qui sunt extra Ecclesiã, sed etiã ipsius Ecclesiæ paleas, quas oportet vsque ad nouissimam ventilationem patientissimè sufferat, ad ignem debitum segregabit. Qui autem irridentes resurrectionẽ, putantes quòd caro ista quia putrescit, resurgere non potest, ad pœnas in ea resurrecturi sunt: & ostendet eis Deus, quia qui potuit hæc corpora facere antequã essent, potest ea in momẽto restituere sicut erãt. Oẽs autẽ fideles regnaturi cũ Christo ita resurgent in eodem corpore, vt etiã cõmutari mereantur ad incorruptionẽ euangelicã: vt fiant æquales angelis Dei, sicut Dominꝰ ipse promisit, & laudent eũ sine aliquo defectu, & sine aliquo fastidio, semper viuẽtes in illo & de illo cũ tali gaudio & beatitudine, qualis nec dici nec cogitari ab hoĩe potest. Tu itaque credẽs ista caue tẽtationes, quia diabolꝰ querit qui secũ pereãt: vt nõ solũ per eos qui extra Ecclesiã sunt, siue Pagani, siue Iudęi, siue hęretici, nõ te hostis ille seducat: sed etiã

* *Psal.* 3. & 15.
* *Psal.* 68.
Ephes. 4.
* *Iohel.* 2.
Act. 2.

Ecclesia Christi per vniuersum orbem, sanctorũ martyrijs dissẽminata.

Miraculis Christi & seruorum eius doctrina fidei cõfirmata.

* 1. *Cor.* 11. 2. *Tit.* 4. 2. *Tim.* 4. 2. *Pet.* 2.

Extra Ecclesiam sunt pagani, Iudæi & hæretici.

quos in ipsa Ecclesia Catholica videris malè viuẽtes, aut immoderatos voluptatibus vẽtris gutturis, aut impudicos, aut vanis curiositatibꝰ vel illicitis deditos, siue spectaculorũ, siue remediorũ sacrilegorũ, aut diuinationũ diabolicarũ, siue in põpa & typho auaritiæ atq; superbiæ, siue in aliqua vita, quam lex dãnat & punit, nõ eos imiteris: sed potius cũiungaris bonis, quos inuẽturus es facilè, si & tu talis fueris: vt simul colatis & diligatis Dominũ gratis, quia totũ præmiũ nostrũ ipse erit, vt in illa ęterna vita bonitate eiꝰ & pulchritudine perfruamur. Sed amãdus est, nõ sicut aliquid quod videtur oculis, sed sicut amatur sapiẽtia & veritas, & sãctitas, & iustitia, & charitas, & si quid aliud tale dicitur, nõ quẽadmodum sunt ista in hominibus, sed quẽadmodũ sunt in ipso fonte incorruptibilis & incõmutabilis sapientiæ. Quoscunque ergo videris hæc amare illis coniũgere, vt per Christũ, qui homo factus est, vt esset mediator Dei & hominum, reconcilieris Deo. Homines autẽ peruersos, etiamsi intrent parietes Ecclesiæ, non eos arbitreris intraturos in regnum cęlorũ, quia suo tempore separabuntur, si se in melius nõ cõmutauerint. Homines ergo bonos imitare, malos tolera, omnes ama, quoniam nescis quid cras futurus sit, qui hodie malus est. Nec eorum ames iniustitiam, sed ipsos ideo ama, vt apprehẽdant iustitiam, quia nõ solùm dilectio Dei nobis præcepta est, sed etiã dilectio proximi, in quibus duobus præceptis * tota lex pendet & Prophetæ. Quam nõ implet, nisi qui Dominũ acceperit Spiritũ sanctum, Patri & Filio vtique æqualẽ: quia ipsa Trinitas Deus est, in quo Deo spes omnis ponenda est. In homine non est ponenda, qualiscunque ille fuerit: Aliud est enim ille à quo iustificamur, aliud illi cum quibus iustificamur. Non autẽ solũ per cupiditates diabolus tentat, sed etiam per terrores insultationũ & dolorum & ipsius mortis. Quicquid autem homo passus fuerit pro nomine Christi, & pro spe vitæ æternæ, & permanens tolerauerit, maior ei merces dabitur: quia si cesserit diabolo, cũ illo dãnabitur: sed opera misericordiæ cũ pia humilitate impetrãt à Domino, vt non permittat seruos suos tentari

In Ecclesia catholica sunt etiam paleæ & qui malè viuant.

Quomodo sit amandus Deus.

Dilectio Dei & proximi nobis præcepta.

* *Matt.* 22.

Pati potest homo Christianus pro spe vitæ æternæ.

Opera misericordiæ cum pia humilitate impetrant

aliquid à Deo.

*plusquam possint sustinere. *Tom. 4. de catechizandis rudib. cap. 26.*

III. Aquam Baptismi signo crucis consecrari solitã.

PEr manere trãsitus, Baptismus est. Sed quia baptismus, id est, salutis aqua non est salutis, nisi Christi nomine consecrata, qui pro nobis sanguinem fudit, cruce ipsius aqua signatur. *Tom. 10. lib. quinquaginta homiliarum, hom. 11. 27. cap. 1.*

Cruce Christi aqua signatur.

Crucis mysterio rudes catechizantur, eodem mysterio fons regenerationis consecratur. *Tom. 10. de Sanctis, serm. 19.*

Crucis mysterio fons cõsecratur.

Signo crucis consecratur vnda baptismatis, vt ea diluatur reatus, tanquam in chirographo scripturis, in notitia spiritualium potestatum, per quas pœna exigitur peccatorum. *Tom. 7. cõtra Iulian. Pelag. lib. 6. cap. 8.*

Quid significat quod Noë per aquam & lignum liberaretur? Aqua significat Baptismum, & lignum crucem. Sicut Noë per aquam & lignũ liberabatur ita & Ecclesia baptismo & passionis Christi signaculo liberatur. *Tom. 4. 65. quæstionum, q. 51.*

IIII. Exorcismum & exsufflationem baptizandis ex consensu Ecclesiæ & Apostolica traditione adhiberi.

De cõsecrã. dist. 4. cap. Siue paruul.

ILlud etiã quod circa baptizãdos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit, nõ ocioso contemplamur intuitu. Cùm siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt Sacramenta, non prius fontem vitæ adeant, quàm exorcismis & exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur: vt tunc verè apparet quando Princeps * mundi huius mittatur foras, & quo modo prius alligetur * fortis, & deinceps vasa eius diripiantur, in possessionem translata victoris, qui captiuam * ducit captiuitatem, & dat dona hominibus. *Tom. 3. de Ecclesiast. dogmat. cap. 31.*

*Ioan. 12.
*Matt. 12.
*psal. 67.

Paruuli quare exsufflẽtur ante Baptismum.

*Ioan. 12.

Paruuli propterea catechizantur & exsufflantur ac baptizãtur, vt princeps * mundi huius foras mittatur: Aut si non in illis Diabolus exsufflatur, cuius opere, id

est, vitio peccati, per Adam tenentur obnoxij, dicitur cum imaginibus Dei fit iniuria. Verum opinor quod eis baptismo vestro baptizandis minimè exsuffletis, ne non imagini Dei, sed Diaboli faciatis iniuriã. Aut si exsufflatis, nullũ, vt putaris, crimen habentibus, quẽ in eis vrgeatis dicite. Exsufflatur ergo & increpatur in eis in Catholica Ecclesia opus Diaboli, non quod ipsi sunt, sed quod in ipsis est. *Tom. 7. hypog. lib. 5 circa finem.*

Exorcismi et exsufflationes rerum occultarum sacrata signa.

Excepto enim, quod in peccatorum remissionem non fallaci, sed fideli mysterio baptizantur, etiam priꝰ exorcizatur in eis & exsufflatur potestas contraria, cui etiam verbis eorum, à quibus portatur sese renunciare respondent. Quibus omnibus rerum occultarum sacratis & euidentibus signis, à captiuatore pessimo ad optimum redemptorem transire monstrantur, qui pro nobis infirmitate susceptа, alligauit * fortem, vt vasa eius eriperet, quia infirmum Dei, non solùm est hominibus, verùm & angelis fortius. *Tom. 7. de gratia Christi & / peccato originali, cap. 40.*

*Matt. 12.

Accusat Ecclesiam toto orbe diffusam, in qua vbique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exsufflantur, nisi vt ab eis princeps * mundi mittatur foras, à quo necesse est vasa iræ possideantur, cùm ex Adam nascũtur, si in Christo non renascantur, & in eius regnum per gratiam facta vasa * misericordiæ transferantur. Contra istam fundatissimam veniens veritatem ne vniuersam Christi Ecclesiã oppugnare videatur, quasi me vnum alloquitur. *Tom. 7. de nuptiis & concupisc. lib. 2. cap. 17. & 18.*

*Ioan. 12.

Exsufflãtur paruuli, vt ab eis princeps huius mũdi mittatur foras.

*Rom. 9.

Hos iste (*Patres quos Augustinus pro testimonio citarat*) audeat (*Iulianus*) dicere Manichæos, & antiquissimam Ecclesiæ traditionem isto nefario crimine aspergat, qua exorcizantur, & vt dixi, exsufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum, hoc est, Diaboli & angelorum eius eruti transferantur. Nos autem pariores sumus cum istis viris & cum Ecclesia Christi in huius fidei antiquitate firmata, quęlibet maledicta & contumelias perpeti, quàm Pelagiani cuiuslibet eloquij prædicatione laudari. *Ibidem, cap. 29.*

Exorcismi & exsufflatiõis antiquissima Ecclesiæ traditio, cuius contemptores etiam Augustini ætate damnati.

Circũstipantur enim & diuinarum auctoritate le-

Exorcizari infantes baptizandos, antiquus & firmus per retentus Ecclesiæ ritus.

ctionum, & antiquitus tradito & retento firmo Ecclesiæ ritu in Baptismate paruulorum, vbi apertissimè demonstrantur infantes, & cùm exorcizantur, & cùm ei per eos à quibus gestantur renunciare respondent, à diaboli dominatione liberari. *Tō. 2. epist. 105. ad Sixtū,*

In varietate, non in falsitate potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eíque renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum in regnum sui domini transferantur. *To. 7. de nup. & concupis. lib. 1. cap. 20.*

*contradicẽtes exorcismus & exsufflationibus, quæ baptizando adhibẽtur, sũt à toto orbe exsufflãdi. * Ioã. 12.*

Verum est quod antiquitus veraci fide Catholica prædicatur & creditur per Ecclesiam totam, quę filios fidelium nec exorcizaret, nec exsufflaret, si non eos de potestate tenebrarum, & à principe mortis erueret, quod in libro meo, cui velut respondes, à me positum est: sed id tu commemorare timuisti, tanquam ipse ab toto orbe exsufflandus esses, si huic exsufflationi, qua princeps * mundi & à paruulis eiicitur foras, contradicere voluisses. *Tom. 7. contra Iulian. Pelag. lib. 6. cap. 2.*

V. In Baptismo visibili vnguento seu chrismate fideles inungi moris esse,

Si Christiani omnes propterea sunt Sacerdotes, vt noui dicũt Euangelici.

EX quo tẽpore (*aduẽtu christi*) credentes illi & Baptismatis illius sãctificatione purgati, non aliquãti, sicut sub lege prius fuerãt, sed omnes in Prophetis & Sacerdotibus vnguntur & regibus. Cuius vnctionis quales esse debeamus admonemur exẽplo, vt in quibus tam sancta est vnctio, sit non minus sancta cõuersatio. Ex Sacramẽto enim vnctionis huius & Christi, & Christianorum omnium, id est, in Christo credentium vocabulum descendit & nomen. *Tom. 9. de vita Christiana, cap. 1. Lege in eundẽ ferè sensũ Tom. 3. sent. 342.*

Christianorũ nomen vnde.

Interroga hominem, Christianus es? Respondet tibi, nõ sum. Si Paganus es aut Iudæus? Si autem dixerit, nõ sum, adhuc quæris ab eo: Catechumen⁹, an fidelis: Si respõderit tibi, Catechumenus: inunctus est, nondũ lotus. Sed vnde inunctus quære, & respondet. Quęre ab illo, in quẽ credat, eo ipso quo catechumenus est, dicit in Christũ. Ecce modò loquor & fidelibus & catechumenis. Quod dixi de sputo & luto, quia

Vnctio ãte Baptismi lotionem.

verbũ caro factum est, * & hoc catechumeni audiũt, sed non eis sufficit, ad quod inuncti sunt, festinent ad lauacrum si lumen inquirunt. *Tom. 9. in Euang. Ioan. Tract. 44.* **Ioan. 1.*

Ad omnes christianos vnctio pertinet.

Ad omnes Christianos pertinet vnctio: prioribus autem veteris Testamenti temporibus ad duas solas personas pertinebat. *Tom. 8. in Psalm. 26. præfat. enar. 2.*

chrisma & oleum benedictionis.

Omnes qui ad salutare Baptismum consequendum Ecclesiæ offeruntur, & Chrisma & oleum benedictionis accipiunt, vt iam non vasa vacua, sed Deo plena & templũ Dei esse mereantur. *Tomo 10. de tẽpore, serm. 206.*

Benedicimus fontem Baptismatis oleo vnctionis. Huic accedit quod ter oleo inungimus, quos baptizamus, verbis abrenunciare Satanæ & angelis eius informamus. Vnde & hæc, & alia in hunc modum non pauca, nisi tacita ac mystica traditione à patribus Ecclesiastico more, ac reuerentiori diligẽtia sunt in mysterijs obseruata magis silentio, quàm publicata scripto. *Citatur in decretis distinctione 11. can. Ecclesiasticarum Augustini nomine ex dictis Basilij.*

Sacerdotium Iudæorum nemo ferè fidelium dubitat figuram fuisse futuri sacerdotij regalis, quod est in Ecclesia, quo conseerantur omnes pertinentes ad corpus Christi summi & veri principis sacerdotum. Nam nunc & omnes vnguntur, quod olim regibus tantùm & sacerdotibus fiebat. Et quod ait Perrus ad Christianum populum scribẽs, * Regale sacerdotium: vtrunq; nomen illi populo conuenire declaratur. *Tom. 4. quæst. Euang. lib. 2. capite 40.* **1. Pet. 2.*

VI. Alias etiam cæremonias fuisse in vsu circa baptizandos Augustini ætate.

QVid est dilectissimi, quod in vobis celebratũ est? Quid est quod hac nocte circa vos actum est, q̃ præteritis noctibus actum non est, vt ex locis secretis singuli produceremini in conspectu totius Ecclesiæ, ibíque ceruice humiliata, quæ malè fuerat antè exaltata, in humilitate pedũ cilicio subsstrato, in vobis celebraretur examẽ, atq; ex vobis extirparetur diabolus superb⁹, dũ super vos inuocatus est humilis altissimus

†Psal.138.

Christus? Omnes itaque humiles eratis: humilitérque petebatis, orando, psallendo, atque dicendo, † Proba me Deus & scito cor meum. Probauit, examinauit corda seruorum suorum, suo timore tetigit, diabolum sua virtute fugauit, atque ab eius dominio suam familiam liberauit. *Tom. 9. de Symbolo, lib. 2. cap. 1.*

Veterũ ritus in Baptismo.

Omnia sacramenta, quæ acta sunt & aguntur in vobis per mysterium seruorum Dei, exorcismis, orationibus, canticis spiritualibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetentibus: hæc omnia, vt dixi, escæ sunt quæ vos reficiũt in vtero, vt renatos ex Baptismo hilares vos exhibeat mater Christo. *Ibidem, lib. 4. cap. 1.* Psalmum 41. *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, olim circa Baptismum decantatum fuisse, meminit Aug. Tom. 8. super eundem, circa initium.*

VII. Baptizandos abrenunciare Satanæ atque pompis eius.

cur Satan Christianis magis quàm cæteris aduersetur.

EX qua re nobis factus est aduersarius Diabolus, nisi ex hac, quia videt liberos quos renebat antè captiuos: quia videt sanos quos suis iaculis prostrauerat vulneratos: quia videt vestiri denuò immortalitate quos nudauerat propinãdo iniquitatem: quia muscipula† eius cõminuta est, & nos eruti sumus? *Adiutoriũ nostrũ in nomine Domini* Si adiutorium nostrũ in nomine eius est, renunciemus Diabolo, pompis & angelis eius. Hoc audistis, hoc & vos professi estis, renũciare vos diabolo, pompis & angelis eius. Videte dilectissimi quia hanc professionem vestrã in curiam profertis angelicam: nomina profitentium in libro excipiuntur vitæ, non à quolibet homine, sed à superiore cælitus poreſtate. Optimi iam tyrones Dei, fortes milites Christi, dũ arma sacramẽtorum suscipitis, pugnã aduersus diabolum indicitis: dum eius operibus renũciatis, vehementius in vos eius furias prouocatis. Sed nõ metuat miles Christi: induemini enim ipsum Christum, vt per eum velociter superetis aduersariũ vestrũ diabolum. *Tom. 9. de Symbolo, lib. 2. cap. 1.*

†Psal.123.

Quæ professio et militia christiani in ipso baptismo inchoetur.

Armis sacramentorũ pugnãdum aduersus diabolum.

†1 Pet.2.

Sed & Apostolus Petrus alloquens fideles, † *Vos, inquit, tanquam lapides viui, ædificamini in domum spiritalem.* Quisquis huic ędificio coniungi desiderat renunciet diabolo, pompis & angelis eius. Pompæ diaboli sunt quæque illicita desideria, quæ turpant, non quæ exornant animam: vt sunt desideria † carnis, desideria oculorum, ambitiones seculi. Ad concupiscẽtiam carnis pertinent illecebræ voluptatum: ad concupiscentiam oculorum nugacitas spectaculorum: ad ambitionem seculi insania superbia vbi fumus inflatus, vt homo positus in aliqua potestate hominẽ se esse non agnoscat, cùm de homine iudicat. Qui ergo vult mũdum vincere, tria ista vincat, quæ sunt in mũdo: & per hæc illum vincit etiam qui suadendo per superbiam decepit mundum. Postquam autem homo renunciando diabolo excludit pessimum inuasorem, introducat optimum possessorem: credat in Deum Patrem omnipotentem, &c. *Ibidem, lib. 3. cap. 1.*

Quæ sunt pompæ diaboli, quibus renunciandum est in Baptismo.

†1. Ioan. 2.

Non ergo satis est diabolo renunciasse.

Hæc est vox omnium, quod fecimus, faciat (*de Catechumeno loquitur.*) Quid obsecro facturus est? Renunciet diabolo, pompis & angelis eius. Hæc est illa damnosa hæreditas, cui renũciare cõpellimur. *Et paulò post.* Vigilet vnusquisque, ne non ex toto renuncians, post professionem apud eũ diabolus suos pãnos recognoscat, & incipiat semper reus detineri, quem Christus voluit sua gratia liberare. Nec sibi malè blandiãtur, qui post gratiam acceptam corrigi nolunt: atque rursus ad illas pristinas suas redeũt voluntates. Expectatur enim dies iudicij, &c. prędo erit aduersari' diabolus, recitabuntur verba professionis nostræ. *Et post pauca.* Videte quid agatis filij mei, fratres mei videte quid agatis, quomodo hanc professionem vestram custodiatis. Contestamur vobis ipsum iudicẽ, omnésque potestates cæleſtes, quæ & nos audiunt admonẽtes, & vos excipiunt profitentes, ne in vacuum gratiam accipiatis, sed corde integro, tota virtute, perfecta fide renunciantes atque spernentes tam damnosam diaboli hæreditatem, ne pupilli, vel pauperes remaneatis. *Tom. 6. concione contra Iud. Arr. & Pag. cap. 4.*

Benè præcipitur etiam in ministerijs vt omnia corporea (*hominis anima incorporea*) contemnat, vniuer-

soque huic mundo renunciet, qui, vt videmus, corporeus est, quisquis se talem reddi desiderat, qualis à Deo factus est, id est, similem Deo: non enim alia salus animæ est, aut renouatio, aut reconciliatio auctori suo. *To. 1. de quant. animæ, cap. 3.*

Susceptores baptizatorum quid præstare debeant.

Et ideo non solùm exemplis, sed etiam verbis eos ad omne opus bonum admonere debetis, præcipuè tamen qui filios aut filias excipere religioso amore desiderant, & antequam baptizentur, & postquam baptizati fuerint, de castitate, de humilitate, de sobrietate, vel pace eos admonere, vel docere non desinant, & agnoscant se fideiussores esse ipsorum. Pro ipsis enim respondent, quod abrenuncient diabolo, pompis & operibus eius. *Tom. 10. serm. de tempore 116. Vide & de pecat. meritis & remiss. lib. 1. cap. 34.*

VIII. Trinam mersionem in Baptismo fuisse in vsu Augustini tempore.

QVando in salutari lauacro tertiò Christiani mergunturtũc Aegyptij, id est, originalia peccata, vel actualia crimina, quasi in rubro mari sepeliuntur. *Tom. 10. de tempore, ser. 91.*

Postquam vos credere promisistis, tertiò capita vestra in sacro fonte demersimus: qui ordo baptismatis, duplici mysterij significatione celebratur. Rectè enim tertiò mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctæ Trinitatis. Rectè tertiò mersi estis, qui accepistis Baptismum in nomine Iesu Christi, qui etiam die tertia resurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita demersio typũ dominicæ exprimit sepulturæ, per quã Christo consepulti *estis in Baptismo, & cum Christo resurrexistis in fide: vt peccatis absoluti in sanctitate virtutum Christum viuatis imitando. *Citatur de consec. dist. 4. can. 76. ex Augustino, homil. 4.*

Trina mersio in Baptismo quid significet.
**Rom. 6. 1.*

Hoc etiam (*mysterium Trinitatis*) in Sacramento baptismatis demonstratur, dum tertia vice homo mergitur, vt nouus surgere mereatur. *Tomo 10. de temp. sermone 201.*

CAPVT QVINTVM
DE SACRAMENTO confirmationis.

1. Confirmationem baptizatorum esse verum Sacramentum & proprium.

SAcramentum Chrismatis in genere visibilium signorum sacrosanctũ est, sicut ipse baptismus: Sed potest esse & in hominibus pessimis, in operibus carnis vitam consumẽtibus, & regnum cælorum non possessuris. *Et paulò post.* Discerne ergo visibile sanctum Sacramentum, quod esse & in bonis & in malis potest: illis ad præmium, illis ad iudicium, ab inuisibili vnctione charitatis, quæ propria bonorum est. *Tom. 7. cont. lit. Petil. lib. 2. cap. 104.*

Sacramẽtũ chrismatis in genere visibilium signorum sacrosanctum, sicut Baptismus.

Externa vnctio esse potest, sine interna vnctione charitatis.

Cur ergo intus tales baptizant, quos in maleuola dissensione fuisse Cyprianus ipse commemorat? Quomodo aquam mundat & sanctificat homicida? Quomodo benedicunt oleum tenebræ? Si autem Deus adest Sacramentis & verbis suis, per qualescumque administrentur, & Sacramenta Dei vbique tecta sunt, & mali homines, quibus nihil prosunt, vbique peruersi sunt. *Tom. 7. de Bapt. contra Donatist. lib. 5. cap. 19.*

Oleũ benedictum.

Deus adest Sacramẽtis, & verbis suis, per qualescumque libet administrẽtur.

Vnctio spiritalis ipse Spiritus sanctus est, cuius Sacramentum est in vnctione visibili. *Tom. 9. in epist. Ioannis, Tract. 3.*

Vnctio visibilis, Sacramentum est vnctionis spiritualis.

Omnes vngimur & omnes in Christo & Christi & Christus sumus, quia quodammodo totus Christus caput & corpus est. Vnctio ista perficiet nos spiritualiter in illa vita quæ nobis promittitur. *Et paulo post.* Vngimur enim modò in Sacramento, & Sacramento ipso præfiguratur quiddam quod futuri sumus. Et illud nescio quid futurum ineffabile desiderare debemus, & in Sacramento gemere, vt in ea re gaudeamus, quæ Sacramento præmonstratur. *Tom. 8. in Psal. 26. in præfat. enarr. 2.*

Nũquid modò quibus imponitur manus, vt accipiãt Spiritum sanctum, hoc expectatur, vt linguis loquantur? aut quando imposuimus manum istis infantibus,

attendit vnusquisque vestrum vtrum linguis loqueretur? & cùm videret eos linguis non loqui, ita perverso corde aliquis vestrum fuit, vt diceret: Nõ acceperunt isti Spiritum sanctum? *Et paulò post.* Si vis nosse quia accepisti Spiritũ sanctum, interroga cor tuum, ne fortè cùm Sacramentum habes, virtutem Sacramenti non habeas. *Tom.9. in epist. Ioannis, tract. 6.*

II. Crucis signum in confirmationis Sacramento frontibus fidelium imprimi.

Quare in fronte crucę signemur.

*Luc.9.

MVlta Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nostis, ore accipimus, quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in fronte erubescitur, ille qui dixit: * *Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo, qui in cælis est*, ipsam ignominiam quodammodo, & quam Pagani deridẽt, in loco pudoris nostri constituit. *Tom.8. in Psal.141. circa medium.*

Non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat. *Ibidẽ, in Psal.30. conc.3.*

Noli erubescere de cruce Christi. Ideò in fronte, tãquam in sede pudoris, signum accepisti. Recole frontem tuam, ne linguam expaueſcas alienam.

Signũ veteris Testamenti, circunciſio occulta: signũ noui Testamenti, crux in fiõte manifesta.

Signũ veteris Testamenti circunciſio in latenti carne, signum noui Testamenti crux in libera fronte. Ibi occultatio est, hîc reuelatio. Illud est sub velamine, hoc in facie. Quandiu enim legitur Moses, velamen† super cor eorum positum est. Quare? quia non transierũt ad Christum: cùm enim transieris ad Christũ, auferetur velamẽ, vt qui habebas in occulto circũciſionem, in fronte portes crucem. *To.10. in additione editionis Parisi. ser.15.*

†2.Cor.3.

Crucis signo per manus impoſitionem baptizati dona gratiarum accipiunt. *To.10. de temp. ſr.181. cap.3.*

Credentes adhibito crucis ſigno chriſmate vnguntur.

Postremò, quid est, quod omnes nouerunt, signum Christi, nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ qua regeneratur, siue oleo quo Chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Quomodo ergo per id, quod mali faciunt, nihil boni signi-

ficatur, quando per crucem Christi, quam fecerũt mali in celebratione Sacramentorum eius bonum nobis omne signatur? *Tom.9. in Euang. Ioannis, tract.118.*

III. Confirmationis materiam Chriſma esse, idque non niſi ab Epiſcopo conſecrari.

Vnctione Christian⁹ sãctificatur

CHristi nomẽ à Chrismate est, id est, ab vnctione: Qua ideò omnis Christian⁹ sanctificatur, vt intelligat se non solùm sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra Diabolum fieri luctatorem. *Tom.3. ex sententiis, sent.362.*

Vnctus est Deus à Deo: vnctum audis: Christũ intellige. Etenim Christus à Chrismate. Hoc nomen quod appellatur Christus, vnctionis est: nec in aliquo alibi vngebãtur reges & sacerdotes, nisi in illo regno, vbi Christus prophetabatur & vngebatur, & vnde vẽturum erat Christi nomen. Nusquam est alibi omnino, in nulla gẽte, in nullo regno. Vnctus est ergo De⁹ à Deo. Quo oleo nisi spirituali? Oleum enim visibile in signo est, oleum inuisibile in Sacramento est. Oleum spirirale intus est, oleum visibile exterius est Et *infrà.* Hoc figurabatur in eo, quod Iacob lapidem * sibi ad caput posuerat & dormierat. Iacob Patriarcha lapidem sibi ad caput posuerat, dormiens autẽ illo lapide ad caput posito, vidit apertis cælis scalam à cælo in terram, & angelos ascendentes & descendentes. Hoc viso euigilauit, vnxit lapidẽ & discessit. In illo lapide intellexit Christũ, ideò vnxit. Videte ex quo prædicatur Christus. Quid sibi vult illa vnctio lapidis, præsertim apud Patriarchas, qui vnum Deum colebant? Factum est autem in figura & discessum est. Non enim vnxit lapidẽ & venit illuc semper adorare & sacrificia ibi facere. Expressum est misterium, non inchoatum sacrificium. *Tom.8. in Psal.44. circa medium.*

Oleũ visibile in signo est, oleũ inuisibile in Sacramẽto est. Oleũ spiritale intus est, oleũ visibile exterius est.

*Gen.28.

Vnxit tũ Deus Spiritu sancto.* Non vtique oleo visibili, sed dono gratiæ quod visibili significatur vnguẽto, quo baptizatos vngit Ecclesia. *Tom.3. lib.15. de Trinitate. cap.26.*

*Act.10. *Visibili vnguento baptizatos vngit Ecclesia.*

Vt presbyter inconsulto Episcopo virgines non cõsecret, Chrisma verò nunquam conficiat. *Tom.1. con-*

Chrismatis cõsecratio ad solũ Episcopũ pertinet.

ciliorum, Conc. Cartag. 3. cap. 36. Eadem leguntur et cōc. Cartag. 2. cap. 3. Augustinus interfuit.

IIII. In sacramento confirmationis, quod manuum impositio nominatur, gratiam conferri.

In sola Catholica Ecclesia, per manꝰ impositionē Spiritus sanctus datur.

SPiritus autem sanctus quia in sola Catholica per manus impositionem dari dicitur, nimirū hoc intelligi maiores nostri voluerūt, quod Apostolus ait: * Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctū qui datus est nobis. Ipsa est enim charitas, quam non habent, quo ab Ecclesia Catholicæ cōmunione præcisi sunt, ac per hoc etiāsi linguis * hominum loquātur & angelorū, si sciāt omnia Sacramenta, & omnem sciētiā, & omnem habeant prophetiam & omnem fidē, ita vt montes transferant, & distribuant omnia sua pauperibus, & tradāt corpus vt ardeat, nihil eis prodest. Non autem habet Dei charitatem, qui Ecclesiæ non diligit vnitatē: ac per hoc rectè intelligitur dici, non accipi nisi in Catholica Spiritus sanctus. Neque enim temporalibus & sensibilibus miraculis attestātibus per manus impositionē modò datur Spiritus sanctus, sicut antea * dabatur ad commendationem rudis fidei & Ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nūc hoc expectat, vt hi quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctū imponitur, repētè incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter & latenter intelligitur per vinculum pacis eorū cordibus diuina charitas inspirari, vt possint dicere: Quoniam charitas Dei diffusa * est in cordibus nostris per Spiritum sanctū, qui datus est nobis. *To. 7. de Baptis. cōt. Don. libr. 3. cap. 16. Hunc locū esse interpretandum de sacramento confirmationis, cōfirmari potest proximis quæ hic sequūtur verbis.* Si qui apud illos hæreticos baptizati sunt, qui in sanctæ Trinitatis cōffessione baptizant & veniūt ad nos, recipiantur quidem vt baptizati, ne sanctæ Trinitatis inuocatio vel confessio annulletur: sed doceantur integrè & instruātur, quo sensu sanctæ Trinitatis mysterium in Ecclesia teneatur, & si cōsentiūt credere vel aquiescūt confiteri purgati iam fidei integritate, confirmētur manus impositione. Si verò paruuli sunt vel

** Rom. 5.*
** 1. Cor. 13.*
** Act. 10.*
Per īpositionē manuum inuisibiliter & latenter nunc datur Spiritꝰ sanctus.
** Rom. 5.*
Fideles manꝰ impositione et Chrismate cōfirmandi.

hebetes qui doctrinam non capiunt, respondeāt pro illis qui eos offerunt iuxta morem baptizandi: & sic manus impositione & Chrismate communiti Eucharistiæ mysterijs admittantur. *To. 3. de Ecc. dogma. ca. 52.*

Oleū sanctificatur verbis etiā homicidæ.

Cur autem ad verba quæ procedunt ex ore homicidæ, possit tamē Deus oleum sanctificare? *Et post pauca.* Si ergo ad hoc valet quod dictum est in Euangelio: * Deus peccatorē non audit: vt per peccatorē Sacramenta non celebrentur, quomodo exaudit homicidā deprecantem, vel super aquam Baptismi, vel super oleū, vel super Eucharistiā, vel super capita eorū, quibus manus imponitur? Quæ omnia tamen & fiunt, & valent etiā per homicidas, id est, per eos qui oderunt fratres etiam in ipsa intus Ecclesia. Cùm dare nemo possit quod non habet, quomodo dat homicida Spiritū sanctū? &c. *To. 7. de Baptis. cont. Donat. lib. 5. ca. 20.*

** Ioan. 9.*

V. Sanctæ confirmationis ordinarium ministrum solum Episcopum esse.

ANte ascensum Dominus formā discipulis dedit, quomodo accipere deberēt baptizati Spiritū sanctum quod nūc Episcopis custoditur. *Et paucis interiectis.* Non pertinet ad omnes credentes, sed ad Episcopos tātùm, vt baptizatis per manus impositionē dent Spiritum sanctum. *To. 4. noui testamenti, quæst. 42. Idem dolet multoties ab Augustino cōmendatus Innocentius Pon. Tom. 1. concil. epist. ad Eugubinum Episcopum, cap. 3. &c.*

Orabant quippe (*Apostoli*) vt veniret in eos (*Spiritus sanctus*) quibus manū imponebant, non ipsi eum dabāt, quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon magus offerens Apostolis pecuniam, non ait: * Date & mihi hanc potestatem vt dem Spiritum sanctū: sed cuicunque, inquit, imposuero manus vt accipiat Spiritum sanctum. Quia neque scriptura superius dixerat. Videns autem Simon quod Apostoli darēt Spiritum sanctum: sed dixerat: Videns autē Simon, quòd per impositionem manuum Apostolorū daretur Spiritus sanctus. *To. 3. de Trinitate, lib. 15. cap. 26.*

** Acto. 8.*

CAPVT SEXTVM DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

I. In sanctissimo Eucharistiæ sacramento verum contineri corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi.

* Matt. 26. HInc igitur incipiamus: secundùm Matthæũ,* Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panẽ, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Hæc &

* Mar. 14. Luc. 22. Marcus * Lucásque * cõmemorant. Quòd enim Lucas de calice bis commemorauit, prius, antequàm panem daret, deinde posteaquam panem dedit: illud quod superius dixit, præoccupauit vt solet: illud verò quod ordine suo posuit, non commemorauerat superius. Vtrumque autem coniunctum hanc sententiam facit, quæ & illorum est. Ioannes autem de corpore &

* Ioan. 13. * Ioan. 6. sanguine Domini hoc loco * nihil dixit, sed * planè alibi multò vberius hinc Dominum loquutũ esse testatur. *Tom. 4. de consensu Euang. lib. 3. cap. 1. in initio.*

Corpus & sanguis christi, cibus & potꝰ & Sacramẽtũ fidelium.

Audiuimus veracem magistrum, diuinum redẽptorem, humanum saluatorem, commendantem nobis precium nostrum sanguinem suum. Loquutus est nobis de corpore & sanguine suo, quod corpus dixit escã, sanguinem potum, Sacramentum fideliũ. Agnoscunt fideles: audientes autem, quid aliud quàm vitam audiunt. *Tom. 10. de verbis Apostoli, serm. 2.*

* 1. Tim. 2. *Fidei corde & ore sumimus carnem Christi mãducãdã & sanguinẽ bibendum.*

Mediatorem Dei* & hominũ hominem Christum Iesum, carnem suam nobis manducãdum, bibendùmque sanguinem dãrem, fideli corde & ore suscipimus: quanuis horribilius videatur humanam carnem mãducare quàm perimere, & humanam sanguinem potare quàm fundere. *Tom. 6. cõtra aduersar. Legis & prophet. lib. 2. cap. 9.*

* Act. 2. Petrus annunciauit* Iudæis eum colendum, quem crucifixerũt, vt eius iam sanguinẽ nossent bibere credentes, quem fuderãt sæuiẽtes. *To. 9. de vtil. pœn. cap. 1.* *De consecra. dist. 2. ca. Tum eis.*

Ipsum sanguinem, quẽ per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt. *Tom. 8. in Psalm. 65.*

Verè magnus Dominus & misericordia eius vera, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpessus est, & sanguinem bibere. *Ibidem, Psalm. 33. in exposi. sub finem.*

Verba vitæ † æternæ habes. Videte, quẽadmodum Petrus dante Deo, recreãte Spiritu sancto, intellexit. Vnde, nisi quia credidit? Verba vitæ æternæ habes: vitam enim æternã habes in ministratione corporis & sanguinis tui. Et nos credimus, & cognouimus. Quid credidimus, & quid cognouimus? quia *tu* † *es christus filius Dei viui*: id est, quia ipsa vita æterna tu es, & non das in carne & sanguine tuo nisi quod es. *Tom. 9. in Euang. Ioan. tract. 27.* † *Ioan. 6.* † *Ioan. 11. Matth. 16. christus in carne & sanguine suo nõ dat nisi quod ipsũ est.*

At verò illi viderunt Christum suo scelere morientẽ, & crediderunt in Christum suis sceleribus ignoscentem: quousque biberent sanguinem quem fuderant, de sua salute disperauerunt. *Ibidem, tracta. 31.*

Quomodo intelligendum est, quod sanguis Abel legitur † de terra ad Dominũ clamasse? Sanguis Abel significat sanguinẽ Christi, quo vniuersa Ecclesia accepto dicit, Amen. Nam qualem clamorem faciat vniuersa Ecclesia dum potatur sanguine Christi, & dicit, Amen, tu ipse si potes considera. Iudæi ergo qui intelliguntur in persona Cain, quoniam non credentes in Christo, non potãtur sanguine Christi, maledicti sunt super terram. *Tom. 4. 65. quæstionum, quæst. 49.* † *Gen. 4.* *Ecclesia potatur sãguine Christi.*

Habet magnam vocem Christi sanguis in terra, cũ eo occepto ab omnibus gentibus respondetur, Amen: Hæc est clara vox sanguinis, quam sanguis ipse exprimit ex ore fidelium eodem sanguine redemptorum. *Tom. 6 contra Faust. Manich. lib. 12. cap. 10.*

Námq; de his, qui crucifixerunt Christũ, facta sunt postea miracula, quando de ipso numero Iudæorũ crediderũt, & donatꝰ est illis sanguis Christi. Impias manus & cruentas de sanguine Chisti portabant: lauit eos ipse, cuius sanguinem fuderunt. Adiuncti sunt

Iudæi preciũ quod fuderãt, cõuerſi biberunt.

corpori ipſius, id eſt, Eccleſiæ, qui corpus eius mortale quod viderant, perſequuti ſunt. Fuderũt preciũ ſuum vt biberent precium ſuum. *To. 8. in expoſitione Pſal. 93.*

Dominus præparauit ſeruis ſuis cibũ ſeipſum.

Qualem vocẽ audiſtis Domini inuitantis nos? Quis inuitauit? Quos inuitauit? Et quid præparauit? Inuitauit Dominus ſeruos, & præparauit eis cibũ ſeipſum. Quis audeat manducare Dominum ſuum? Et tamen ait: * *Qui manducat me, viuit propter me.* Quando Chriſtus manducatur, vita manducatur. Nec occiditur vt manducetur, ſed mortuos viuificat. Quando mãducatur, reficit, ſed non deficit. Nõ ergo timeamus, fratres, manducare iſtum panem, ne fortè finiamus illũ, & poſtea quod manducemus, nõ inueniamus. Manducetur Chriſtus: viuit manducatus, quia reſurrexit occiſus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in Sacramento ſic fit, & norunt fideles, quẽadmodũ manducent carnem Chriſti. Vnuſquiſque accipit partẽ ſuã. Vnde & ipſa gratia partes vocantur. Per partes mãducatur, & manet integer totus. Per partes manducatur in Sacramẽto, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud Patrem quando venit * in virginẽ: impleuit illam, nec receſſit ab illo. Veniebat in carnem, vt eum homines manducarent: & manebat integer apud Patrem, vt angelos paſceret. *Ex ſermone de verbis Euang. citatur à Beda in 1. ad Chorin. 10.*

** Ioan. 6.*

Chriſt⁹ mãducatus non deficit ſed reficit.

Norũt fideles quẽadmodũ mãducẽt carnẽ Chriſti. Sicut Chriſt⁹ tot⁹ apud Patrẽ manens verè venit in virginẽ, ita in Sacramento verè exiſtẽs totus manet apud Patrẽ.

Illud etiã viuificũ Dominici corporis ſupplementũ ſuſcipere, fili mi, nõ renuas, quin potius illud auidiſſimè quæras, fideliter comedas. Cibus ille etenim incomparabilis, ineffabilis, viaticum tibi erit ſalubermum, redemptionis tuæ precium, redemptoris monimentum, & redempti munimentum. *Tom. 9. de viſitatione infirmorum, lib. 2. cap. 4.*

** Luc. 1.*

** Tit. 3.*

** 2. Pet. 3.*

Sacramentũ Euchariſtiæ rectè vocatur vita, quia panis eſt vitæ, qui de cælo deſcẽdit, & caro Chriſti ꝓ ſeculi vita.

Quid aliud tenẽt, qui baptiſmũ nomine ſalutis appellant, niſi quod dictũ eſt: * *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Et quod Petrus ait: * *Sic & vos ſimili forma Baptiſma ſaluos facit?* Quid aliud etiã qui Sacramentũ menſæ Dominicæ vitã vocãt, niſi quod dictũ eſt. * *Ego ſũ panis vitæ, qui de cælo deſcendi:* Et, *Panis quẽ ego dedero, caro mea eſt pro ſeculi vita.* Et, Si nõ mãdu-

** Ioan. 6.*

caueritis carnem filij hominis & ſanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis. *Tom. 7. de peccato mer. & remiſ. lib. 1. cap. 24.*

Nõ dubitemus etiam pro infantibus baptizatis ſanguinem fuſum, qui priuſquã funderetur, ſic in Sacramento datus & cõmendatus eſt, vt diceretur, * *Hic eſt ſanguis meus qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Ibidem.*

Sãguis chriſti antequã funderetur, in Sacramẽto Apoſtolis datus eſt & commendatus.

Tolerat ipſe Dominus Iudam, Diabolum, furem & venditorem ſuũ: ſinit accipere inter innocentes diſcipulos, quod fideles nouerunt precium noſtrum. *Tom. 2. epiſt. 162. ad Glorium, Eleuſium, Felicem Grammaticũ, prope finem.*

** Matth. 26.*

Mar. 14.

Hoc eſt quod dicimus, quod modis omnibus approbare cõtendimus, ſacrificium Eccleſiæ duobus modis confici, duobus conſtare, viſibili elementorum ſpecie & inuiſibili Domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſãguine: & Sacramento, & re Sacramenti, id eſt, corpore Chriſti. Sicut Chriſti perſona conſtat & conficitur ex Deo & homine: cùm ipſe Chriſtus verus ſit Deus, & verus ſit homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem ſacrificium Eccleſiæ duobus, Sacramento & re Sacramenti, id eſt, corpore Chriſti: Eſt igitur Sacramentum & res Sacramenti, corpus Chriſti. *citatur ex Auguſtino de conſec. diſt. 2. cap. 47.*

In Euchariſtia viſibilis elementorũ ſpecies, & inuiſibilis Chriſti Domini caro & ſanguis eſt.

In Euchariſtia corp⁹ Chriſti & ſacramẽtum eſt, & res ſacramenti.

Sicut aliud eſt carnis circunciſio Iudæorum, aliud autem quod octauo die baptizatorũ nos celebramus, & aliud eſt Paſcha quod adhuc illi * de oue celebrant, aliud autẽ quod nos in corpore & ſanguine Domini accipimus: ſic alius fuit Baptiſmus * Ioannis, alius eſt Baptiſmus Chriſti. Illis enim ventura iſta prænunciabantur: iſtis completa illa prædicantur. *To. 7. contra lit. Petil. lib. 2. cap. 37.*

** Exod. 12.*

** Act. 19.*

Paſcha igitur Chriſtianorum in vero corpore & ſanguine Domini ſumitur: alioqui Paſchati Iudæorum nihilo præſtaret, cùm agnus qui in eo fuit, nobilior fuerit creatura, quàm panis aut vinũ, nec Chriſtum paſſum minus expreſsè ſignificarit.

Universidad de Deusto Biblioteca

* Ioan. 19. *Vnus ex militibus * lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua*, quæ sunt matris Ecclesię gemina Sacramẽta. Percussit latus lancea persecutor, & fudit pręcium redemptor: hic sanguis inebriat mentem, vt amorem obliuiscatur mundi: hæc aqua mundat animam, vt corpus sordibus careat diaboli. *Nec relinquetis * ex eo quicquam, vsque in mane.* Hoc nũc agitur. Comeditur enim agnus per noctem huius seculi, vt cùm mane illud venerit, quod vesperum non habebit, non iam offeratur sacrificium imaginis agni: sed ipsum agnum quem quotidie immolamus, comedimus, & cuius sanguinem bibimus, inueniamus illic eum sacerdotem perfectum, quem constat hìc pro nostra salute occisum. *Tom. 9. de cataclysmo, cap. 4.*

* Exod. 12.

christũ agnum quotidie immolamus, comedimus, eiusque sanguinem bibimus.

Psal. 109.

De quo alio dicit: (*Propheta*) Tu es Sacerdos in ęternum secũdùm ordinem, nisi de illo cuius nosti sacrificium? Sublatum est enim sacrificium Aaron, & cæpit esse sacrificium secũdùm ordinem Melchisedech. Ergo mutauit nescio quis vultũ suum. Quis est iste, nescio quis? Non sit nescio quis. Notus est enim Dominus noster Iesus Christus. In corpore & sanguine suo voluit esse salutem nostrum. Vnde autem commendauit corpus & sanguinem suum? de humilitate sua. Nisi enim esset humilis, nec manducaretur, nec biberetur.

christum in Sacramento vultu mutato edimus.

* Ioan. 1.

Respice altitudinem ipsius. *In principio * erat Verbũ, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ecce cibus sempiternus: sed manducant angeli, mãducant supernæ virtutes, manducant cælestes spiritus, & mãducant & saginãtur, & integrum manet, quod eos satiat & lętificat. Quis autem homo posset ad illum cibum? Vnde cor tam idoneum illi cibo? Oportebat ergo vt mensa illa lacteſceret, & ad paruulos perueniret. Vnde autem fit cibus lac? Vnde cibus in lac conuertitur, nisi per carnem traiiciatur? Nam mater hoc facit. Quod manducat mater, hoc manducat infans. Sed quia micarnem & sanguinem percipere posſumus.

Quia nos caro & sanguis sumus. christus homo factus est, vt eius carnem & sanguinem percipere posſumus.

* Ioan. 1.

nus idoneus est infans qui pane vescatur, ipsum panẽ mater incarnat, & per humilitatem mãmillæ & lactis succum de ipso pane pascit infantem. Quomodo ergo de ipso pane pauit nos sapientia Dei? Quia Verbum caro * factũ est, & habitauit in nobis. Videte ergo humilitatem, quia panem angelorum manducauit homo, vt scriptum est: *Panem cœli dedit eis, panem angelorum manducauit homo. *Tom. 8. in Psal. 33. conc. 1.* * Psalm. 77

Non vnius modi est sanctificatio. Nam & Catechumenos secũdùm quendam modum suum per signum Christi & orationem manus impositionis puto sanctificari, & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctius quàm cibi quibus alimur, quoniam sacramentum est. *Tom. 7. de peccat. mer. & remiss. lib. 2. cap. 26.*

Si expẽderis Lector id quod proximè positũ est testimoniũ, manifestè intelliges, plus esse in Eucharistia quàm signũ corporis christi. Panis enim sanctificatus, vel (vt in quibusdã locis catholicorum etiam nũc vocatur) benedictus, Εὐλογίαν Paulinus appellat epist. 35. ad Alipium, cathecumenis dabatur, & aliquid sanctius ab Augustino dicitur cęteris quib⁹ alimur cibus: imò & Sacramentum, quod etiam verum est, si Sacramẽti nomen pro quocunque mysterio aut signo rei sacræ accipiamus. At huiusmodi panis (vt idem ait) non erat corpus christi, hoc est, non erat Eucharistia: nam eam sumere catechumenis minimè licebat, vt cõstat ex libro de peccat. mer. & remiss. cap. 20. & ex tract. 12. & 96. in Ioan. cõsequens igitur est, Eucharistiã plus esse quàm cõmunes cibos, & plus quàm panem illũ sanctificatũ, qui Catechumenis concedebatur, & plus quàm signum corporis christi. Quorsum enim Catechumeni prohiberentur Eucharistiã sumere, imò & inuiti, vt testatur Basilius lib. de Spiritu sancto, ca. 27. si tãtùm signum esset corporis christi, cùm ad panem benedictum sumendum admitterentur, qui non minus quàm Eucharistia, signum fuisset corporis christi? Quò magis mirum, reperiri hodie nonnullos, qui non modò panem hunc benedictum, verũ etiam agapen cũ Eucharistia corporis & sanguinis Domini confundunt. Hi quantùm fallantur, de pane benedicto quidem, paulò antè citatus Augustini locus manifesto satis iudicio est. De Agape verò tale Augustini testimonium est: Agapes, inquit, nostræ pauperes pascunt, siue frugibus, siue carnibus. Et paulò pòst. Plerunque in Agapibus etiam carnes pauperibus erogantur. Tom. 6. cont. Faustum Manich. lib. 20. cap. 20.

Universidad de Deusto
Biblioteca

II. *In Eucharistiæ admirabili Sacramento non in-vsu tantùm dum sumitur, verum etiam ante & post sumptionem verum corpus & verum sanguinem Christi esse.*

*Sacramẽtũ corporis & sanguinis prece mystica cõsecratur, operãte inuisibiliter Dei spiritu, vt sit tã magnũ Sacramẽtũ. Non igitur in vsu vel sũptione ei⁹ perfectio cõstet. De consec. dist. 2. cap. Accesserunt ad Iesum. Christus in vltima cœna tulit se suis manib⁹ *Matt. 29. Nõ signum corporis, sed verũ corpus hominib⁹ reliquisse, humilitatis Christi indiciũ est. *Matth. 26.*

APostolus potuit significando prędicare Dominũ Iesum Christum, aliter per linguam suam, aliter per epistolam, aliter per Sacramentũ corporis & sanguinis eius. Nec linguam quippè eius, nec mẽbranas nec atramentum, nec significantes sonos lingua ædictos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinem dicimus: sed illud tantùm, quod ex fructibus terrę acceptum, & prece mystica cõsecratum ritè sumimus ad salutem spiritalem in memoriã pro nobis Dominicę passionis. Quod cùm per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, nõ sanctificatur, vt sit tam magnũ Sacramẽtum, nisi operãte inuisibiliter spiritu Dei. *Tom. 3. de Trinit. lib. 3. ca. 4.*

Et ferebatur in manibus suis. Hoc verò fratres quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundùm literam non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: * *Hoc est corpus meum*: Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Ipsa est humilitas Domini nostri Iesu Christi, ipsa multùm commendatur hominibus, ad ipsam nos hortatur, fratres, vt viuamus, id est, vt humilitatem eius imitemur, vt percutiamus Goliam, & tenentes Christũ vincamus superbiam. *Tom. 8. Psal. 33. concione 1.*

Et ferebatur in manibus suis: Quomodo ferebatur in manibus suis? Quia cùm commendaret ipsum corpus suum & sanguinem suum, accepit in manus suas quod norunt fideles, & ipse se portabat quodãmodo, cùm diceret: * *Hoc est corpus meum. Ibidem, concione 2.*

Cur autem arbitretur Faustus parem nobis esse religionem circa panem & calicẽ, nescio. cũ Manichęis vinum gustare non religio, sed sacrilegium sit. In vua

enim agnoscunt Deum suũ, in cupa nolunt, quasi aliquid eos calcatus, & inclusus offẽderit. Noster autem panis & calix, non qũilibet quasi propter Christum in spicis & in sarmentis ligatum, sicut illi desipiunt, sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod non ita fit, quanuis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non Sacramentum religionis, nisi quod benedicimus, gratiásque agimus Domino in omni eius munere: nõ solùm spiritali, verumetiã corporali. Vobis autem per fabulam vestram in escis omnibus Christus ligatus apponitur: adhuc ligandus vestris viscęribus, soluendúsque ructatibus. Nam & cùm manducatis Dei vesti defectione vos reficitis: & cùm digeritis, illius refectione deficitis: Cùm enim vos plenos reddit, resumptio vestra ipsũ premit. Quod quidẽ misericordiæ deputaretur, quãdo aliquid pro vobis patitur in vobis: nisi vos rursus inanes relinqueret, vt à vobis liberatus effugeret. Quomodo ergo cõparas panem & calicem nostrũ, & parẽ religionem dicis, errorem longè à veritate discretum, peius desipiens quàm nonnulli, qui nos propter panem & calicem, Cererem ac Liberum colere existimant? *To. 6 contra Faustũ, lib. 20. cap. 13.*

Panis & calix noster nõ nascitur nobis, sed certa cõsecratione fit mysticus. Quid adhæc qui nullã in hoc Sacramẽto consiciẽdo transmutationẽ agnoscunt, aut in solo vsu illud agnoscunt.

III. *Christum in Eucharistia exhibitum, à sumentibus, vel sacramentaliter tantùm, vel simul etiam spiritualiter manducari.*

*Hæretici & Schismatici idẽ cum fidelib⁹ de altari percipiunt Sacramẽtũ, sed non sibi vtile. *Ioan. 6. In Christo manere, est vtiliter & spiritualiter eius carnem manducare.*

QVi est in Christi corporis vnitate, id est, in Christianorum cõpage membrorum: cuius corporis Sacramentum fideles cõmunicantes de altari sumere consueuerũt: ipsẽ verè dicendus est mãducare corpus Christi & bibere sanguinẽ Christi. Ac per hoc hæretici & schismatici ab hui⁹ vnitate corporis separati, possunt idem percipere sacramentum: sed non sibi vtile, imò verò etiam noxiũ, quo iudicentur grauius quàm vel tardius liberentur. Nõ sunt enim in eo vinculo pacis quod in illo exprimitur sacramẽto. *Et infrà.* Ipse dicens: * Qui mãducat carnem meã & bibit sanguinem meũ, in me manet, & ego in eo: ostẽdit quid sit nõ Sacramẽto tenus, sed reuera corpus Christi mãducare, &

eius sanguinem bibere: hoc est enim in Christo manere, vt in illo maneat & Christus. *Tom. 5. de Ciuitat. Dei, lib. 21. cap. 23.*

Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec mãducat spiritaliter carnẽ eius, nec bibit eius sanguinẽ, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus Sacramentũ corporis & sanguinis Christi: sed magis tantæ rei Sacramentũ ad iudicium* sibi manducat & bibit, quia immũdus præsũpsit ad Christi accedere Sacramẽtũ. *To. 2. in Euã. Ioã. tr. 26.*

*1. Cor. 11. Corpꝰ Christi vitã confert, si nõ solũ in Sacramẽto, sed & spiritualiter sumatur

Vita vnicuique erit corpus & sãguis Christi: si quod in Sacramẽto visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritaliter manducetur, spiritaliter bibatur. *To. 10. de verbis Apstoli, serm. 2.*

Edẽt pauperes,* & saturabuntur. Quid edũt? Quod sciũt fideles. Quomodo saturabũtur? Imitãdo passionem Domini sui, & non sine causa accipiẽdo precium suum. *Tom. 8. in Psal. 48. conc. 1.*

Psa. 21.

Sacramẽta lis sumptio corporis & sanguinis christi, sine spiritus participatione non prodest.

Carnẽ Christi & sanguinẽ Christi non edamus tantùm in Sacramento, quod & multi mali: sed vsque ad Spiritus participationem mẽducemus & bibamus, vt in Domini corpore tãquam membra maneamus. *To. 9. in Euang. Ioannis, tract. 27.*

Est apud Augustinum & alia spiritualis manducatio, qua præter Eucharistiæ Sacramentũ, etiã paruuli baptizati corporis & sanguinis Domini participes fiũt, de qua ipse li. 3 de pec. merit & remiss. cap. 4. Ibi enim affirmat: Vitã æternã paruulos habere nõ posse præter christi corpꝰ, qui vt incorporẽtur, inquit, Sacramẽto baptismatis imbuũtur. Sed & sermone ad infantes ad altare loquitur in hæc verba: Nulli est aliquatenus ambigendũ, tunc vnũquenque fidelium corporis sanguinisque Dominici participẽ fieri, quãdo in baptismate membrum Christi efficitur: nec alienari ab illius calicis panisque cõsortio, etiam si antequam panem illum comodat ac calicẽ bibat, de hoc seculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramẽti quippe illius participatione ac beneficio nõ priuatur, quãdo ipse hoc, quòd illud Sacramẽtum significat, inuenit. *Citatur à Beda in decimum caput prioris Epistolæ ad Corinthios.*

IIII. Quomodo intelligendum sit illud, Caro non prodest quicquam &c. Ioannis. 6.

*Spiritus est** *qui viuificat, caro nõ prodest quicquam*, dicamus ei, patitur enim nos non contradicentes, sed nosse cupientes. O Domine magister bone quomodo caro non prodest quicquam, cùm tu dixeris: nisi quis manducauerit carnem meam & biberit sanguinem meum non habebit in se vitam? An vita non prodest quicquam? & propter quid sumus quod sumus, nisi vt habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? Quid ergo non prodest quicquam? Caro non prodest quicquam, sed quomodo illi intellexerũt, carnẽ quippè sic intellexerũt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello vẽditur, nõ quomodo Spiritu vegetatur. *Tom. 9. in Euang. Ioannis, tract. 27.*

*Ioan. 6.

Caro in cadauere dilaniata, vel in macello vẽdita nõ prodest, sed caro spiritu vegetata.

Hoc vos* scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentẽ vbi erat prius? Quid sibi vult: Hoc vos scandalizat? putastis quia de hoc corpore quod videtis partes facturus sum, & membra mea cõcisurus, & vobis daturus? Quid si ergo videritis filiũ hominis ascẽdentem vbi erat prius: Certè qui integer ascẽdere potuit, cõsumi non potuit. Ergo & de corpore ac de sanguine suo dedit nobis salubrem refectionem, & tam magnam breuiter soluit quæstionem. *To. 10. de verbis Apostoli, serm. 2.*

*Ioan. 6. Iudæi offẽsi quia existimabãt christũ velle corpus suũ in partes concidere.

Durum illis visum est quod ait:* *Nisi quis manducauerit carnem meã, non habebit vitam æternam*: acceperũt illud stultè, carnaliter illud cogitauerũt, & putauerũt, quod præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt: Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo. Etenim si nõ duri non essent, sed mites essẽt, dicerẽt sibi. Nõ sine causa dicit hoc, nisi quia est ibi aliquod Sacramẽtum latens. *Sequitur.* Ille autẽ instruxit eos, & ait illis: Spiritus est qui viuificat, caro autẽ nihil prodest. Verba quę locutus sũ vobis spiritus est & vita. Spiritualiter intelligite quod locutus sum: non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt qui me crucifigent, Sacramentum aliquod

Christus dat nobis ex corpore & sãguine suo salubri refectione magnã breuiter soluit quæstionem.

*Ioan. 6.

*Ibidem.

vobis commendaui, spiritualiter intellectum viuificabit vos. Tom. 8. in Psal. 98.

Berengarius olim aduersus Ecclesiæ catholicæ doctrinã, vt cõplures qui circa eius tempora vixerũt nobis auctores sunt, hæc postrema Augustini verba, Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, &c. *id quod etiã hodie eius sectæ Sacramentarij faciũt, ita accipiebat, vt ab Augustino negari corporis Christi veritatẽ in Eucharistia, atque ipsum Christũ per spiritalem tantummodo gratiam nobis præsentẽ, affirmari crederet. Respondit autem* Berengario conformiter ad huius articuli nostri sensum vir sanctimonia vitæ pariter & doctrina præclarus Iuo Carnotensis Episcopus, epistola ad Haimericum. *Ipsum & non ipsum (inquit) corpus mãducaturi estis, ipsum quidem materiali essentia, sed non ipsum visibili forma. Quãuis enim* Dominus *semel in distinctione mẽbrorũ suorum, in manifestatione corporis sui se obtulerit hostiam viuentem, passibilem & mortalem, quotidiè tamen sub velamento panis & vini à sancta Ecclesia immolatur, & non in partes scissum atque cruẽtum corpus eius fidelium ore percipitur. Et hoc est quod dicitur,* Non hoc corpus quod videtis mãducaturi estis, *neque enim quod de altari sumimus B. Augustinus verũ corpus esse negaret, qui hoc in plerisque tractatuum suorũ locis euidenter affirmat. Hæc* Iuo. *Beatus* Thomas *rem breuiter pro suo more cõprehendens, non hoc corpus, vt tale, inquit. Sed & ante vtrunque horũ Guimundus* Aruernensis *Ecclesiæ Episcopus grauiter aduersus* Berengariũ *eodem* Augustini *testimonio abutentẽ, insurgit: Infœlix homo (inquit) diu in peste hæretica inuoluerat⁹ suadente diabolo, cui⁹ retib⁹ penè inexplicabiliter implex⁹ est, libẽtius omnes ingenij sui vires ad occupandũ vnum verbũ, q⁹ malè intellecto propagatam stultitiã munire videatur accommodat, quàm diuinarũ scripturarũ prouidentissimam vigilantiam contra se validè reclamantem vel tenuiter attẽdat. In eodem quippè Psalmo hæc præmisit* Augustinus. Suscepit Christus de terra terrã, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnẽ accepit, & in ipsa carne hîc ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandã ad salutẽ dedit. *Si ergo ipsam carnem quam de carne Mariæ accepit, & in qua hîc ambulauit, nobis manducãdam ad salutem dedit, quomodo nõ hoc corpus, &c. Interpretatus deinde superiora Augustini verba,* Non hoc Corpus, *id est, non tale corpus vt videtis, ad citata in hoc articulo nostro testimonia se refert, declarans carnem quidem suam Christum dicere voluisse, sed nõ quomodo in cadauere dilaniatur, aut macello vẽditur, quoniam visibilium carnẽ suã secum portaturus esset in cælum. Adiiciunt alij dictum esse ab Augustino,* non hoc Corpus quod videtis, *sicut dictum est ab Apostolo, cùm de resurrectione corporum humanorum, ex aliorum corporum comparatione nos docere instituisset: Non hoc corpus quod futurum est seminas &c. Sed arbitriorem alioqui haud obscuram, ab hisce tam vetustis in* Ecclsia Dei *scripturibus abũ dè declaratam, explicatione prolixiori nulla indigere, tãtùm vt considerẽt carnales homines, qui nihil nisi carnẽ in Sacramẽto carnis Christi sapiũt, verba* Augustini, *qui ait:* Caro vocatur quod non capit caro: & ideo magis non capit caro, quia vocatur caro: Norunt fideles corpus Christi, &c. *Tom. 9. in* Euangel. Ioãnis, *tract. 26.*

Quando loquebatur Dominus noster Iesus Christus de corpore suo, ait* *Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum non habebit in se vitam æternam. Caro enim mea verè est esca, & sanguis meus verè potus:* Et discipuli eius qui eum sequebãtur, expauerũt & exhorruerunt sermonem: & non intelligentes, putauerunt nescio quid dutum dicere Dominum nostrum Iesum Christum, quod carnem eius, quam videbant manducaturi erant & sanguinem bibituri. Et *post pauca.* Quasi furor & insania videbatur dare carnẽ suã manducandã hominibus, & bibendum sanguinẽ, &c. Nónne videtur insania, mãducare carnẽ meã, & bibite sanguinem meum? Et quicunque non manducauerit carnẽ meam, & non biberit sanguinẽ meũ, non habebit in se vitã? Quasi insanire videbatur. Sed regi Achis insanire videbatur, id est, stultis & ignorãtibus (*respicit ad Historiã Dauidis, qui christi figurã expressit. 1. Reg. 21.*) Ideò dimisit eos & abijt. Fugit corda eorũ intellectus, ne eũ possint cõprehendere. Et quid dixerũt illi? Quomodo potest hic nobis dare mãducare carnẽ suam? Arreptitiũ putabãt Dominũ, & nescire quid loqueretur & insanire. Ille autem qui nouerat & dicebat, in illa mutatione vult⁹ sui, & quasi furore & *Ioann. 6.*

corpus christi nõ visibiliter carnis specie, sed in Sacramento edimus.

insania, Sacramenta prædicabat. *Tom.8.in Psalm.31. conc.1.*

* Ioan.6. *1.Cor.8. Proinde sic dictum est: * *caro non prodest quicquam*, quomodo dictum est: * *Scientia inflat.* Iam ergo debemus odisse scientiam? Absit. Et quid est, *Scientia inflat*? Sola sine charitate. Ideò adiunxit. *Charitas verò ædificat.* Adde ergo scientiæ charitatẽ & vtilis erit scientia: sic etiam nunc caro non prodest quicquam, sed sola caro. Accedat Spiritus ad carnem, quomodo charitas ad scientiam, & prodest plurimum: nam si caro nihil prodesset, verbum * caro non fieret, vt inhabitaret in nobis. *Et paulò post.* Spiritus ergo est qui viuificat, caro autem non prodest quicquam. Sicut illi intellexerunt carnem, non sic ego do ad manducandum carnem meam. *Tom.9.in Euang.Ioan.tract.27.*

*Ioan.1.

Ad hunc locum etiam illud Augustini pertinet, ex lib. 3. de doct. christ. cap.16. vbi ait: Si præceptiua locutio est, aut flagitium, aut facinus vetãs, aut vtilitatem, aut beneficentiam iubens, non est figurata. Si enim flagitium, aut facinus videtur iubere, aut vtilitatẽ, aut beneficentiam vetare, figurata est. *Nisi manducaueritis*, inquit, * *carnem filij hominis, & sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis*: facinus vel flagitium videtur iubere. Figura est ergo, præcipiẽs passioni Domini esse communicandum, & suauiter atque vtiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. *Vbi notandũ quòd mãducare carnem filii hominis & sanguinem eius bibere, figurata locutione dicimur: quia reuera nos non Læstrigonum aut Antropophagorum in morem humanam carnem dentibus terimus atque manducamus, etsi carnem Christi Sacramento panis velatam fidei dentibus veraciter mãducare, atque sub vini specie sanguinem eius bibere dicimur, id quod Augustinus hîc passioni Domini cõmunicare dixit, iuxta illud Christi Domini: hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis, & illud Apostoli 1.Cor.11. Quotiescunque enim mãducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annũciabitis, donec veniat. Sub figura verò panis carnẽ christi manducare, & sub figura vini sanguinem christi bibere cuinam mortalium facinus aut flagitium videri potest?*

* Ioan.6.

V. *In Eucharistiæ sanctissimo Sacramento, Christum vnigenitum Dei filium cultu latriæ etiã externo esse adorandum.*

ADorate scabellum † pedũ eius, (quoniam sanctum est.) Quid habemus adorare? scabellum pedum eius. Supedaneum dicitur scabellum, quod dicitur græcè ὑποπόδιον, dixerũt Latini scabellũ, & alij dixerunt suppedaneũ. Sed videte fratres, quid nos iubeat adorare. Alio loco Scriptura dicit, * *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.* Ergo terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quod sit scabellum pedum Dei? Et quomodo adorabimus terrã, cùm dicat apertè Scriptura: * *Dominum Deum tuum adorabis*: & hîc dixit: *Adorate scabellum pedum eius?* Exponens autem mihi quid sit scabellum pedum eius, dicit, *Terra autem scabellum pedum meorum.* Anceps factus sum, timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cælum & terrã. Rursum timeo non adorare scabellum pedũ Domini mei, quia psalmus mihi dicit, Adorate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellũ pedum eius, & dicit mihi Scriptura. Terra scabellum pedũ meorum. Fluctuans cõuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hîc, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedũ eius. Suscepit enim de terra terrã, quia caro de terra est, & de carne Mariæ * carnẽ accepit. Et quia in ipsa carne hîc ambulauit, & ipsam carnẽ nobis manducandam ad salutem dedit. Nemo autem illam carnẽ manducat, nisi prius adorauerit? Inuentũ est quemadmodũ adoretur tale scabellũ pedum Domini, & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Numquid autẽ caro viuificat? Ipse Dominus dixit: * cùm de ipsã commendatione eiusdem terræ loqueretur. *Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest.* Ideo & ad terrã quamlibet cùm te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum cuius pedum scabellum est quod adoras, propter ipsũ

* Psal.98.

* Esa.66.

* Matt.5.

* Deut.6. Matth.4.

* Luc.1. *Caro christi sumpta ex Maria adoranda est in Eucharistia: Quid ad hæc Sacramẽtarij? quid etiã qui extrauagant negant esse ibi corpus & sanguinẽ christi?*

* Ioan.6. *Ait Augu-*

stinus: Ad terrã quam libet cùm te inclinas, etc. quæ in pluribus locis Eucharistia esse & adorari potest.

enim adoras: ideò & hîc subiecit, Adorate scabellũ pedum eius, quoniam sanctum est. Quis sanctus est? In cuius amore adoras scabellũ pedum eius. To. 8. *Psal.* 89

Videtur huius Psalmi tam germanam & propriam interpretationem Augustinus ab Ambrosio, cuius præ cæteris sectator fuit, mutatus. Is enim lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. Videamus, *inquit*, ne terram illã dicat adorandam propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur: per terram autem caro Christi, quã hodie quoque in mysteriis adoramus & quam Apostoli in Domino Iesu, vt suprà diximus, adorarunt. Neque enim diuisus Christus, sed vnus. Neque cùm adoraretur tã quam Dei filius, natus ex virgine negabatur.

* *Psal.* 21.

Manducauerũt * & adorauerunt omnes diuites terræ. Manducauerunt corpus humilitatis Domini sui etiam diuites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt, vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt. To. 8. *exposit.* 1. *in Psal.* 21.

* *Psal.* 21.
* *Psal.* 21.
Si adoranda Eucharistia est quidni ostendatur populo, & honorifice circumferatur, vt adorari possit?

Neque enim frusta ita distincti sunt, vt de pauperibus suprà diceretur: * Edent pauperes & saturabuntur. Hîc verò: * Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipsi qui adducti sunt ad mensã Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: Sed adorant tantùm, non etiam saturantur, quoniam nõ imitantur. Manducantes enĩ pauperem, dedignãtur esse pauperes. *Et paulò post.* Sed quia Deus excitauit * eum à mortuis, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu flectatur omne genu, cælestium, terrestium, & infernorum: fama celsitudinis eius, & gloria nominis eius in Ecclesia vsquequaque diffusa, permoti & ipsi veniunt ad mensam, manducãt & adorãt, non tamen saturantur, quia non esuriũt & sitiunt * iustitiam. To. 2. *epist.* 120 *cap.* 27. *ad Honoratum. Eadem fermè leges & in Psal.* 48. *Conc.* 1.

Saluberrimum corporis Christi,

Neuter eorum (*qui tanquam salutarem medicinam, christi corpus quotidie sumit, & qui propter humilitatem non nisi rarò ad illud valdè præparatus accedit*) ex honorat corpus & sanguinem, Domini, si saluberrimũ Sacramentum certatim honorare contendunt. Neque

enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit Zachæus * & ille Cẽturio, * cùm alter eorũ gaudens in domum suam susceperit Dominũ: alter dicit *Non sum dignus vt intres sub tectum meum:* ambo saluatorem honorificantes diuersò & quasi cõtrario modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Valet etiã ad hanc similitudinẽ, quod in primo populo vnicuique manna * secundùm propriam volũtatem in ore sapiebat, sic in ore cuiusque Christiani Sacramẽtum illud, quomodo sumatur æstimandum. Nam & ille honorando non audet quotidiè sumere, & ille honorando non audet vllo die prætermittere. Contẽptum solùm nõ vult cibus ille, sicut manna fastidium. Inde enim & Apostolus indignè dicit acceptum ab eis, qui hoc non discernebãt à cæteris cibis veneratione singulariter debita. Cõtinuò quippè cùm dixisset: * *Iudicium sibi mãducat & bibit*: addidit, vt diceret. Nõ diiudicans corpus Domini: quod satis toto ipso loco in epistola ad Corinthios prima, si diligenter attendatur, apparet. To. 2. *Epi.* 118. *cap.* 3. *ad Ianuarium.*

Sacramẽtũ certatim honorandum.
* *Luc.* 19.
* *Matt.* 8.
* *Exod.* 16.
Veneratio singularis Eucharistiæ
* 1. *Cor.* 11.

Adducunt, christiane Lector, Ecclesiæ hostes, ad realem & essentialem existentiam corporis christi in Eucharistia, de christiana religione tollendum, tria potissimum ex Augustino testimonia: quibus etsi superioribus articulis hinc inde sit responsum: tamen vt aduersus singularem illorum impietatem, Augustinum orthodoxum, catholicum, & quem nullus vnquam sinistræ suspicionis, vt grauissimus nobis auctor est papa Celestinus, rumor asperserit, Ecclesiæ doctorem, propriis ipsum suis armis ab iniuria vindicemus, duximus operæ precium eorum vnumquodque seperatim proprio scholio illustrare, atque ex aduersariorum manibus eripere. Citant imprimis illud, ex Epistola 23. ad Bonifacium: Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento, non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari. Si enim Sacramenta quãdam similitudinem earum rerum, quarum Sa-

eramenta sunt, non haberẽ, omninò Sacramenta nõ essent. Ex hac autem similitudine plerunque etiã ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundùm quendam modũ Sacramentũ corporis Christi, corpus Christi est. Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita Sacramentũ fidei, fides est. *Si secundùm quẽdam modum, inquiunt, sacramentum corporis Christi, corpus christi est, non ergo verè, realiter, & essentialiter christi corpus in Sacramento est. Sed animaduertere debebant in augustini libris, non rarò Sacramenti nomine, ipsum, quod per sacramentum celebratur, sacrificium significari, vt cùm contra Faustũ, lib. 20. cap. 21. illud Psalmistæ explicans, Sacrificium laudis glorificabit me.* Huius, *inquit*, sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinũ promittebantur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur, post ascẽsum Christi per Sacramentũ memotiæ celebratur: *hic nisi Sacramentum pro sacrificio sumas, cùm de sacrificio laudis declaratio instituta sit, obsecro quî conuenit interpretatio? Iam verò eodem planè sensu & in suprà citato loco, Sacramenti nomine Augustinum vti voluisse, illa quoque eius præcedentia verba:* In sacramento non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus eũ respõderit, immolari: *abundè declarant. Sacrificium autem corporis Christi, quod omni die populis immolatur, etsi ex Ecclesiæ & augustini sententia, verum atque propriè dictum sacrificium sit, omnesque veri sacrificij (id quod proximè sequenti capite de sacrificio Missæ pluribus articulis manifestissimè declarabitur) effectus & proprietates habeat, ad illud tamen cruentum, quod in ara crucis Deo Patri vnigenitus eius filius de propria carne sua immolauit comparatũ, memoriale signũ quoddam ἀναπεμπαζόμενον seu vt ita dicam, recordatiuum, salutare licet & efficax sacrificium est: non ad viuum planè, quale tunc erat, mortale christi corpus & è corpore visibiliter profluentem christi sanguinem, nobis ob oculos ponens, sed secũdùm quendã modum Christi corpus id est quidem, sed Sacramento panis velatum corpus inuisibile, glorioſum & immortale, nempe vt hic*

sit sensus verborum Augustini: Secundùm quendam modum, id est, secundùm similitudinem eam, quam christi corpus sub panis specie latens, cum seipso visibili habere potest, Sacramentum corporis christi, cum id omni die populis immolatur, christi corpus est, id est, christi corporis iam olim factam oblationem figurat. Hac interpretatione ante annos non minus, quingentos, vsus Cantuariensis Archiepiscopus Lanfrancus, B. Gregorij insuper testimonium ad eam confirmandam accomodatissimè affert atque scribit in hæc verba: Sacramentum corporis christi quantum ad id spectat, quod in cruce immolatus est ipse Dominus christus, caro eius est, quam forma panis opertam in Sacramento accipimus, & sanguis eius, quem sub vini specie ac sapore potamus. Caro videlicet carnis, & sanguis Sacramentum est sanguinis. Carne & sanguine, vtroque inuisibili, intelligibili, spirituali significatur redemptoris corpus visibile, palpabile, manifestè plenum gratia omnium virtutum, & diuina maiestate: quorum alterum quidem dum frangitur, & in populi salutem diuiditur, alterum verò effusum de calice ab ore fidelium sumitur, mors eius in cruce, & sanguinis eius de latere emanatio figuratur. Vtrumque B. Gregorius & solerter attendit, & enucleatè in quarto dialogorum libro ita exponit, dicens: Eius quippè caro ibi sumitur, eius sanguis nõ iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Pensandum ergo est quale sit hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra mortem vnigeniti filij semper imitatur. *Hæc Gregorius. Imitatur dixit, non operatur, quia resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.* Caro ergo & sanguis, quibus ad impetrandam pro peccatis nostris Dei misericordiã quotidie alimur, christi corpus ac sanguis vocantur, non solùm quia essentialiter idem sunt, qualitatibus plurimum discrepantes, verumetiam eo locutionis modo, quo res significans significatæ rei vocabulo solet nuncupari. Hactenus Lanfrancus. Quanquam & Sacramentum ipsum per se consideratum, visibiles nimirum panis & vini species, quæ tanquam externa & visibilia signa, propriè magis Sacramentum dicuntur, non nisi secundùm quendã modum metonimicôs nimirum Christi corpus & christi san-

guis sunt, quatenus humanam effigiem & naturam Christi, tanquam signa res à se significatas, repræsentant. Qui sensus ex illis Augustini verbis eruitur, de verbis Domini, serm. 46. Velatum est, sed si volueris erit reuelatũ. Quin & serm. ad recens baptizatos, Quomodo est, inquit, panis corpus eius? & calix vel quod habet calix quomodo est sanguis eius? Ista fratres ideò dicuntur Sacramẽta, quia in eis aliud videtur aliud intelligitur. Quod videtur speciem habet corporalem, quod intelligitur fructum habet spiritalem. *Solerter hæc annotauit Lanfranci coætaneus Algerus, cùm suprà citatum Augustini locum, Berengario illum eripere volens, hisce verbis est interpretatus. Quod dixit Augustinus ad Bonifacium*, Sicut Sacramentũ corporis Christi secundũ quẽdam modũ corpus Christi est, ita Sacramentum fidei, fides est: *intelligendum est, de forma panis & vini, quæ non verè, sed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Christi (quatenus metonymicôs signatum signi nomine nuncupatur.) Quia igitur Augustinus ad comprobandum quod Sacramentum fidei, fides diceretur, duas similitudines dedit, vnam actualis Sacramenti, immolationis scilicet imaginariæ, alteram verò realis, formæ scilicet panis & vini, vt sicut Immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Christi, & sicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Christi, sic Sacramentum fidei, scilicet Baptisma figuratè vocatur fides. Notandum quod in altera harum similitudinum cælestem panem, qui verè Christi caro est, non communi, sed suo & quasi proprio modo corpus Christi vocari dixit: quia scilicet corpus illud non corporale, sed spirituale (id est, glorioſum, sicut Apostolus dixit, resurget corpus spirituale) & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit: In altera autem Sacramentum corporis Christi, id est formam panis, absolutè, secundùm quendam modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium quod dicuntur, illud dici corpus Christi notauit. Hucusque Algerus. Vides igitur Lector, realem Christi corporis præsentiam, suprà commemoratis Augustini verbis, non modo non conuelli, verumetiam fortiter astrui? cùm neque secundum quendam modum Sacramentum corporis Christi, quod est externa visibilisque materia panis & vini, corpus Christi esse possit, nisi illud ipsum verum, proprium, reale & essentiale corpus, quod in cruce quondam mortale, cruentum atque visibile oblatum est, ipsum, inquam, iam immortale atque inuisibile factũ, ἀναιμάκτως repræsentaret?*

Alterum quo aduersum nos atque Catholicam verborum Christi interpretationem, non minus imperitè vtuntur ex libro contra Adimantum Manichæum est, cap. 12. vbi Augustinus loquitur in hæc verba. Possunt etiam interpretari præceptum illud * *(in quo dicitur sanguinem pecoris, animam eius esse)* in signo esse positum. Non enim Dominus dubitauit dicere, * hoc est corpus meum, cùm signum daret corporis sui. *Vbi ego arbitror non esse necesse credere, hæc Augustini verba, quasi ex aduersariorum notissimo omnibus errore, sicut quidam doctissimè disputant, assumi tantùm, non autem affirmari: sed neque ante hæc nostra tempora, ab Berengarij sectatoribus, quod non minus probabiliter alij faciunt, Augustini libris inserta suspicari. Quid enim hæc, si vel modicum illustrentur, aut ab Augustini constantissima sententia, quæ tam multis testimonijs atque articulis hactenus à nobis declarata est, alienum: vel non Catholicæ doctrinæ per omnia consonum atque consentaneum proponunt? Augustinus, inquiunt, signum corporis sui Dominum dedisse asserit, corpus negat. Falsum est, Augustinus nihil negat. At si signum corporis Christi est, inquiunt, corpus Christi esse qui potest? Signum est quia Sacramentum. Quid enim aliud Sacramentum dicitur, quàm vt ex Augustino primo capite huius libri docuimus, sacræ rei visibile signum? Sed interrogabo & ego vnum: Christus Sacramentum filij Dei est (ita enim loquitur & Augustinus) ne idcirco filius Dei non est? Signum corporis sui Dominus dedit, quia Sacramentum dedit: signum, quia rem signatam CHRISTI corpus in se continens. Quomodo enim dicere non dubitasset, hoc est corpus meum, cum signum corporis sui, inane signum, & non signum corporis, id est, panis & vini Sacramentales formas, corpus Christi naturale, proprium & verum continentes Apostolis exhibuisset? Si dixisset signum gratia*

* Deut. 12.

* Matt. 26.

Lib. octogintatrium quæstionũ. q. 42.

suæ, suspicari poteramus, vt in baptismo, ita et in Eucharistia, nihil præter Christi gratiam, virtutem nimirum et efficaciam ad spiritualiter vel sanandam, vel confirmandã hominis mentẽ contineri? nunc vero cùm signũ corporis dicat, et quidem tale signũ, de quo Christus dicere non dubitarit, hoc est corpus meũ, quis Christianus Christo non dubitanti dicere, hoc est corpus meum fidem ipse dubitet adhibere, et verum esse in Eucharistia Christi corpus, etsi signatũ, et panis specie velatum, credere? Augustini verba plana certè et aperta sunt dictum esse à Domino, hoc est corpus meũ, sicut quondam à legislatore Mose, sanguinẽ pecoris esse animã eius, nõ quia sanguis pecoris anima eius est, sed quia animæ, in corpore latentis signũ. Quod et de Sacramentalibus speciebus ita Catholicè dicitur, figurã panis et vini in Eucharistiæ Sacramento, corpus Christi esse, non quia reuera externæ illæ species, corpus Christi sunt, sed quia latentes in se Christi corporis et sanguinis, iuxta verbum christi, certissimum præbent iudicium. Potest etiam signi nomen ad sacrificium Missæ referri, quod ab Apostolis suis Christus, cùm dixisset hoc esse corpus suum, in suæ passionis memoriã celebrari voluit atque mandauit. Id nanque verissimũ Christi corporis pro nobis in ara crucis oblati, expressimũ pariter atque efficacissimũ signũ est: quod Guimundus Aruernensis Archiepiscop⁹, qui et ipse ante annos nõ minus quingẽtos in Ecclesia Dei floruit, asserit atque ex Augustino hisce verbis confirmat, Celebrationẽ dominici corporis, inquit, signum dixit, quod idem et nos credimus. Nam quoties celebratio corporis et sanguinis Domini agitur, nõ equidẽ Christum iterum occidimus, sed mortem eius in ipsa, et per ipsam celebrationẽ memoramus. Estque ipsa celebratio, passionis Christi quidẽ cõmemoratio, cõmemoratio aũt passionis, ipsã passionẽ significat. Celebratio igitur corporis et sãguinis Domini, passionis Christi est signũ. Et hoc est quod ait beat⁹ Augustinus: Hoc verò tempore, posteaquam per resurrectionem Domini nostri manifestissimum iudiciũ nostræ libertatis illuxit, nec eorum quidem signorum quæ iam intelligimus operatione graui onerati sumus, sed quædam pauca pro multis eadémque factu facillima & intellectu augustissima, & obseruatione castissima ipse Dominus & Apostolica tradi-

De doctri. christ. li. 3. cap. 9.

dit disciplina, sicuti est baptismi Sacramentum & celebratio corporis & sanguinis Domini. *Et infrà: Nam in celebratione Dominici corporis, quàm Augustinus signum vocauit, christus immolatur, nemo carnaliter hoc secundùm literam debet accipere. Christus enim semel mortuus, iam non moritur, mors ei vltra non dominabitur. Sed dum passionem eius Missas celebrando memoramus, pro nobis olim mortuus designatur. Denique si quis dicat. Celebratio dominici corporis est dominica passio, tanquam carnaliter sentiens à nobis repellitur. Non est celebratio ipsa Dominica passio, sed dominicæ passionis iam peractæ significatiua commemoratio. Hæc Guimundus.* *Rom. 6.*

Veniam ad id quod ad euertendam veritatem à nonnullis etiam robustius atque solidius putatur. Iudam Dominus adhibuit ad conuiuium, *inquit Augustinus,* in quo corporis & sanguinis sui figurã discipulis cõmendauit & tradidit, *præfa. in Psal. 3. Quæ Augustini verba si vel octo tantum vocuis Catholicus quispiam illustrare volens responderit, id ipsum ab Augustino figuram vocari quod Christus commemorationem appellat, cùm addit:* Hoc facite in meam commemorationem, *non video quid prudens Lector in iis desiderare amplius, vel quasi de obscuritate dictionis conqueri possit. Figuram corporis et sanguinis sui Dominus discipulis commendauit, quando quæ à solis ortu vsque occasum, iuxta prophetiam Malachiæ hostia munda in altari consecratur et sacrificatur, à Christo Domino primitus instituta fuit atque præcepta. Hæc enim ideirco figura rectissimè dicitur, quia per eam representamus, et quasi per antitypa, vt græci Patres loquuntur, carnem Christi in cruce pro salute humani generis oblatam significamus atque memoramus. Quod ne cui mirum videatur, idem sui ipsius figuram esse atque appellari, meminerit Christum, iuxta testimonium Apostoli, in similitudinem hominis factum, verùm nihilominus hominem fuisse eundem appellari imaginem inuisibilis Dei & figuram substantiæ eius, verum nihilominus absque temporis initio Deum esse Patri ὁμοούσιον atque consubstantialem. Quod si in hisce loquendi modis, quibus Scri-*

ptura vtitur, nihil repugnans apparet, Christum imaginem Dei, pariter & Deum esse, figuram substantiæ Dei, & ipsam Dei esse substantiam: quid miramur, idem figurã corporis, pariter & corpus appellari: figuram, quia mortem Domini repræsentat: corpus, quia essentialiter nihilominus Christi corpus est? Scripsit aduersus Berengarium hæreticum toto orbe damnatum, u cuius & antea testimonio vsi sumus, Guimundus, vir exercitatus in Scripturis. Is cùm propositum haberet declarare, quónam catholico sensu Augustinus Christi corpus figura corporis appellet sermonem suam, sæpè quidem sacrificium Crucis Christi, nonnunquam verò & ad corpus Christi mysticum refert: Apostoli secutus doctrinam, qui cùm ad Corinthios scribens de eodem isto sanctissimo altaris Sacramento locutus dixisset, Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? Subiungit deinde id cuius ratione, corpus Domini figura corporis appellari possit: Quoniam, inquit, vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes quidem de vno pane & de vno calice participamus. Guimundi verba sunt hæc: Iam verò quod vnitatem corporis Ecclesiæ sacra figuret oblatio, non est necesse vt hoc probendo laborem. Paulus enim id sufficienter declarat Apostolus dicens: Panis quem frangimus, & calix cui benedicimus nónne participatio corporis & sanguinis est? quia multi vnum sumus in Christo. Quod beatus Cyprianus intelligens in Epistola ad Magnum quendam ita prosequitur. Denique vnanimitate Christianos firma sibi atque inseparabili charitate connexos, ipsa etiam dominica sacrificia declarant. Nã quãdo Dominus corpus suum panem vocat, de multorũ granorũ adunatione congregarum, populum nostrum quem portabat, indicat adunatũ. Et quando sanguinẽ suum vinũ appellat, de botris atque acinis plurimis expressum atque in vnum coactum gregem iterũ nostrum significat cõmixtione adunatæ multitudinis copulatũ. Vnde & beatus Augustinus super Ioannẽ dicit: Hunc itaque cibũ & potũ, societatem vult intelligi corporis & mẽbrorum suorũ, quæ est Ecclesia. Et paulò post. Propterea quippè, sicut ante nos intellexerũt, ait, homi

nes Sãcti Dei, Dominus noster Iesus Christus, corpus & sanguinem suum in eis rebus cõmẽdauit quæ ad vnum aliquid redigunrur ex multis. Nã aliud in vnum ex multis granis conficitur, aliud in vnum ex multis acinis. Aptissimè igitur & rationabiliter sacra oblatio, cum aliorum multorũ bonorũ, tum etiã corporis Domini, id est, Ecclesiæ ex multis hominib⁹ & populis velut granis inter duo testamenta, tanquam superiorẽ & inferiorem molam cõtritis id est, humiliatis per aquam Baptismi & ignem Spiritus sancti in vnũ collectæ atque compactæ Dei signũ dicetur. Hactenus Guimundus. Nunc vtram expositionem verbis Augustini aptius existimet conuenire sapiens Lector, ipse dispiciat. Vtroque certè modo corp⁹ Christi quod in iugi sacrificio offertur Deo, corporis christi figura appellari potest, vel qui corpus christi in cruce pendens in memoriã hominib⁹ vocat, iuxta illud Apostoli: Quotiescunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortẽ Domini annunciabitis donec veniat, vel quia corporis Christi mystici significationẽ habet siquidem vnus panis & vnũ corpus multi sumus, qui de vno pane & de vno calice participam⁹. Nec repugnat illud quod ex Aug. citatur de cõsec dis.2.can.71. & lib.4.sent. dis.10. Corpus Christi & veritas & figura est: veritas, dũ corpus Christi & sanguis virtute Spiritus sancti in virtute ipsius, ex panis & vini substantia efficitur: figura verò est, id quod exterius sentitur: siquidẽ externa quoque panis & vini species, post transubstantiationem in Sacramẽto altari remanent figura est corporis & sanguinis Christi, cũ nõ corpus ipsum, sed panis species sub oculorũ sensum cadẽs, tanquam figura quædam, cruentam illam quã dixi, in cruce factam pro nobis oblationem: repræsentet.

VI. In sacro sancto Eucharistiæ Sacramento substantiam panis & vini post consecrationem non remanere.

PAnem nostrum * quotidianũ da nobis hodie. Memini sermonis mei, cùm de sacramentis tractarẽ, dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur, vbi Christi verba deprompta fuerint, iam

* Matt. 6. Verba igitur Christi, quibus in consecratione vtimur, aliquid efficiunt.

De consecr. dist. 2. can. Non iste.

Ante consecrationē panis & vinum quod natura formauit: post consecrationē verò corpus & sāguis Christi.

**Ioan. 6. Quid magnū esset, quod dixit Christus: panis quē ego dabo caro mea est pro mūdi vita, nisi vera sit caro? Quid plus quā manna, vel quàm aliquis typius haberetur? Hinc sacramentorum obiectiones multæ diluuntur. Substātia panis effectur. in Christi, & vinū trā sit in eiusdē sāguinem.*

non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica quæ postea sequitur, ait, Panem nostrum? Panē quidē dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstātialē. Non iste panis, qui vadit in corpus, sed ille panis vitę ęternę, qui animę nostrę substātiam fulsit. *Tom. 10. de verbis Domini, serm. 28.*

Nos autem in specie panis & vini, quā videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinē honoramus: nec similiter comprehendimus has duas species, quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus: cùm fideliter fateamur, ante consecrationem panem esse & vinum quod natura formauit: post cōsecrationem verò carnem Christi & sanguinem esse, quod benedictio consecrauit. *In libro sentent. Prosperi. ex Augustino, & habetur de consec. dist. 2. can. 40.*

Vtrum sub figura an sub veritate hoc mysterium calicis Sacramentū fiat, veritas ait: * *Caro mea verè est cibus & sanguis meus verè est potus.* Alioqui quomodo magnū erit? Panis quē ego dabo caro mea est, pro mundi vita, nisi vera sit caro? Sed quia Christum fas vorari dentibus non est, voluit Dominus hunc panem & vinum in mysterio verè carnem suā & sanguinem suum consecratione Spiritus sancti potentialiter creari: Et quotidie pro mundi vita mysticè immolari, vt sicut de virgine per spiritum sanctū vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini, mysticè idem corpus Christi consecretur. *citatur ex Augustino, de consecr. dist. 2. can. 71. & lib. 4. serm. dist. 10.*

Intra sanctā Ecclesiam Catholicā in mysterio corporis Christi, nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris & in virtute Spiritus sancti: si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret: Nunc autem sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est qui per Spiritum sanctū hāc substantiam efficit carnē, & trasit vinum in sanguinem. *Ibidem.*

Credendum est, quòd in verbis Christi Sacramenta conficiantur, cuius enim potentia creantur prius, eius vtique verbo ad melius procreantur. *Ibidem*

Dominus Iesus ab eis quorum oculi * tenebantur, ne illum agnoscerent, in fractione panis voluit agnosci. Nouerunt fideles, sciunt quid dicam. Nouerunt Christum in fractione panis. Non enim omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi, fit corpus Christi. *citatur à Beda in prima ad Corinth. 10. ex serm. de verbis Euangelij.*

* *Luc. 24. Panis accipiēs benedictionē christi, fit corpus christi.*

VII. Sacrosancta Eucharistiæ mysteria Augustini tempore propter summam eorum profunditatem gentilibus & Catechumenis exposita temerè non fuisse.

IPsis se credit Iesus, qui nati fuerint denuò. Ecce illi crediderunt in eum, & Iesus * non se credebat eis. Tales sunt omnes Catechumeni: ipsi iam credunt in nomine Christi, sed Iesus non se credit eis. Intendat & intelligat charitas vestra. Si dixerimus catechumeno: Credis in Christum? Respondet, credo: & signat se cruce Christi, portat in fronte, & non erubescit de cruce Domini sui. Ecce credit in nomine eius: interrogemus eum: Māducas carnem filij hominis & bibis sanguinem filij hominis? nescit, quid dicimus: quia Iesus non se credit ei. *Tom. 9. tract. 11. in Ioannem.*

* *Ioan. 2. Catechumenis nō se credit christ⁹, quia ad Eucharistiam sumendam nullus ante Baptismum admittitur, aut de Eucharistia aperte edocetur. Nesciūt catechumeni quid accipiant christiani.*

Notū est quid acceperint Iudæi, populus ille Israël: Notum est, quid illis pluisset Deus de cælo, & nesciunt Catechumeni quid accipiunt Christiani? Erubescant ergo quia nesciunt: transeant per mare rubrum, manducent manna, vt quomodo crediderūt in nomine Iesu, sic seipsis credat Iesus. *Ibidem.*

Etsi Catechumenis Sacramenta fidelium non prodantur, non ideo fit quòd ea ferre non possunt, sed vt ab eis tantò ardentius concupiscantur, quantò honorabilius occultantur. *Ibidem. tract. 96.*

Vident (*Iudei*) periisse iam sacerdotium secundùm ordinem Aaron, & non agnoscunt sacerdotium secūdùm ordinem Melchisedech. Fidelibus loquor. Si quid non intelligunt Catechumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria pro-

mere: scripturæ vobis intiment, quid est sacerdotium secundùm ordinem Merchisedech. *Tom.8.in psal.109. super illud, Tu es sacerdos in æternum, &c.*

* *Ioan.6.* Sicut audiuimus cùm sanctum Euangelium legeretur, * Dominus Iesus Christus exhortatus est promissione vitæ æternæ ad manducandam carnem suam, & bibendum sanguinem suum. Qui auditis hæc, nondum omnes intellexistis. Qui enim baptizati & fideles estis, quid dixerit nostis. Qui autem inter vos adhuc catechumeni vel audientes vocantur, potuerunt esse cùm legeretur audientes, nunquid & intelligētes? Ergo sermo noster ad vtrosque dirigitur. Qui iam manducāt carnem Domini, & bibunt sanguinem eius, cogitant quid manducent, & quid bibant, ne, sicut Apostolus dixit, *iudicium sibi manducent & bibant. Qui autem nondum manducant, & nondum bibunt, ad tales epulas inuitati festinent. Per istos dies magistri pascunt, Christus quotidiè pascit, mensa ipsius est illa in medio constituta. Quid causæ est, ô audientes, vt mēsam videatis, & ad epulas non accedatis? Et fortè modò cùm Euāgelium legeretur, dixistis in cordibus vestris, putamus quid est hoc quod dicit, * *Caro mea vera esca est, & sanguis meus verè potus est.* Quomodo manducatur caro Domini, & bibitur sanguis Domini? Putamus quid dicit? Quis cōtra te clausit vt hoc nescias? Velatum est: sed si volueris, erit reuelatum. Accede ad professionem & soluisti quæstionem. Quid enim dixerit Dominus Iesus iam fideles nouerūt. Tu autem catechumenus diceris, audiens, & surdus es. Aures enim corporis parentes habes, quia verba quę dicta sunt audis. Sed aures cordis adhuc clausas habes, quia quod dictum est, non intelligis. *Tom.10 de verbis Domini, Serm.46.*

* *1.Cor.11.*

* *Ioan.6.*

Frequens est apud Augustinū cùm de sacrosanctis Eucharistiæ mysterijs sermo est, huius descriptionis mod⁹, Sacramētum quod nouerunt fideles Sacramēto altaris, *inquit*, fidelibus noto, &c. *De ciuit. Dei, li.10.ca.6. Item in psal. 36.* Sacrificium verum, quod fideles norunt, &c. Corpus quod nostis, quod non omnes nostis: quod vtinam qui nostis omnes, non ad iudicium noueritis, &c.

Et iterum. Hoc promittebatur quibusdam signis: ablata sūt signa promittētia, quia exhibita est veritas promissa. In hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus, quod accepimus nouimus, & qui non nostis, noueritis, & cùm didiceritis, vtinam non ad iudicium accipiatis, &c. *Item lib.50 homiliarum, ho.42.* Norunt fideles, quid accipiant. *Et passim alibi.* Ex quibus apparet, *Augustinum dedita opera noluisse quibusuis, siue pro concione, siue scriptis publicè editis mysteriū sacrosanctum præsentiæ Christi in Eucharistia manifestare. Quanquā nec gentiles ipsos omni ex parte latere potuit. Siquidē Maximus Madaurēsis Grāmaticus, homo idololatra ad Augustinū scribens:* Illud quæso vir sapientissime, *inquit*, vti remoto facundiæ robore atque exploso, qua cunctis clarus es, omissis etiā quibus pugnare solebas Chrysippæis argumentis, postposita paululùm dialectica, quæ neruorum suorū luctamine nihil certi cuiquam relinquere nititur, ipsa re approbes, quis sit iste Deus, quem vobis Christiani, quasi proprium vendicatis, & in locis abditis præsentem vos videre componitis. Nos etenim Deos nostros luce palàm ante oculos omnium atque aures omnium mortalium pijs precibus adoramus, & per suaues hostias propitios nobis efficimus & à cunctis hæc cerni & probari contendimus, &c.

Quibus verbis Augustinus ne aduersario Thyestæas cœnas calumniandi (quod in Gallia factum Eusebius cōmemorat) occasionem præberet, dum pauca respondendo, nihil dilucidè respondet, satis insinuat, se quod obiectum erat non negare, Deum in abditis locis populo Christiano præsentem fieri, sed nolle se idololatris huiusmodi mysteriū pro tēpore facere manifestum. Vide Lector Tom.2. Epist.44.ad Maximū. Quò nimirum & illa Augustini verba spectant, sermone ad recens baptizatos. Hoc quod videtis in altari Dei, etiā transacta nocte vidistis: sed quid esset, quid sibi vult, quā magnæ rei Sacramentū cōtineret, nondū audistis. Quod ergo vidistis panis est & calix: quod vobis etiam oculi vestri renunciant. Quod autem fides vestra postulat instruēda, panis est corpus Christi, calix sanguis. Breuiter quidem hoc dictum est, quod fide fortè suffi-

Hist. Eccle. lib.cap.1.

ciat: sed fides instructionem desiderat: dicit enim propheta: *Nisi crediderit is, nō intelligetis. Potestis ergo modò dicere mihi: Præcepisti vt credamus, expone vt intelligamus. Potest enim in animo cuiusquam cogitatio talis suboriri: Dominus noster Iesus Christus nouimus vnde acceperit carnē, &c. In cælo est modò sedens ad dexteram patris, quomodo est panis corpus eius, & calix, vel quod habet calix, sanguis eius? *Et respondet.* Ista fratres, ideo dicuntur Sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem, quod intelligitur fructū habet spiritalem. *citatur hic locus ex serm. August. ad recens baptizatos à venerabili Beda in 10. caput prioris ad Corinthios. Sed & illud ad hunc locum pertinet, quod alibi legitur.* De Sacramento sanè quod accepit (*catechumenus post Baptismū ad Eucharistiæ cōmunionē admissus*) cū ei benè commendatū fuerit: signacula quidē rerum diuinarū esse visibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis honorari, nec sic habendam illam speciē benedictione sanctificatam, quemadmodum habetur in vsu quoliber dicēdum etiam quid significet, & sermo ille quem audiuit, quid in illo condatur, cuius illa res similitudinem gerit. *Tom. 4. de catechizandis rudibus, cap. 26.*

Isa. 7.

VIII. Vtilem ac salutarem fidelibus esse frequētem sacrosancti corporis Christi communionem.

Mat. 6. Eucharistiæ panis quotidianus.

INtelligitur hoc valdè benè. Panem nostrum quotidianū da nobis hodie, Eucharistiam tuā quotidianū cibum. Norunt enim fideles quid accipiant, & bonum est eis accipere panē quotidianum huic tempori necessarium. Pro se rogant vt bona faciant, vt in bonitate ac fide, & bona vita perseuerent. Hoc optant, hoc orant: quia qui non perseuerāt in bona vita, separabuntur ab illo pane. Ergo, panem nostrū quotidianum da nobis hodie, quid est? Sic viuamus, vt ab altari tuo non separemur. *Tom. 10. lib. 50. homiliarum, hom. 42. Idem habes ex verbis Cypriani, Tom. 7. contra duas Epistolas Pelagianorum, lib. 4. cap. 9.*

Si quotidianus est panis, cur post annū illum sumis? quem iam modum Græci in Oriente facere cōsueuerunt. Accipe quotidie, quot quotidie tibi prosit. Sic viue, vt quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, nō meretur post annum accipere. Quomodo sanctus Iob* quotidie pro filijs offerebat sacrificiū, ne fortè aliquid vel in corde, vel in sermone peccassent. Ergo tu audis quotiescunque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorū, & panē istum vitæ nostræ quotidianum non assumis? Qui vulnus habet medicinam requirit: vulnus est, quia sub peccato sumus: medicina est cælestè & venerabile Sacramentum. *Tom. 10. de verbis Domi, serm. 28.*

Sic nebuerunt uendum, vt quotidie mereamur Eucharistiam sumere.

* Iob. 1.

Hunc autem panem dari nobis quotidie* postulamus, ne, qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutem accipimus, intercedente aliquo grauio delicto, dum absentes, & nō communicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur. *Tom. 7. de bono perseuerantiæ, cap. 4.*

* Matt. 6.

Dixerit aliquis non quotidie accipiendam Eucharistiam. Quæritis quare, quoniam inquit, eligendi dies sunt, quibus purius homo cōtinentiúsque viuit, quo ad tantum Sacramentū dignius accedat. *Qui enim mā ducauerit* indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* Alius contrà, Imò, inquit, si tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, vt medicamenta talia differenda sint, auctoritate antistitis debet quisque ab altari remoueri ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate recōciliari. Hoc est enim indignè accipere, si eo tēpore accipiat, quo debet agere pœnitentiā, nō vt arbitrio suo cū libet vel auferat se communioni, vel reddat. Cæterùm si peccata tanta non sunt, vt excommunicandus quisquam homo iudicetur, nō se debet à quotidiana medicina Dominici corporis separare. Rectius inter eos forrasse quisquā dirimit litem, qui monet vt præcipuè in Christi pace permaneant: faciat autem vnusquisque quod secundùm fidem suam piè credit esse faciendum. Neuter enim eorū exhonorat corpus & sanguinem Domini, si salubertimum Sacramentū certatim honorare cōtendūt, &c. *To. 2. Epi. 118. ca. 3. ad Ianu.*

* Cor. 11.

Ab Eucharistiæ communione nemo remouebatur & nemo remotus rursum accedebat, nisi antistitis iudicio & auctoritate.

De consecr. dist. 2. can. quotidie.

Quotidie Eucharistiæ cõmunionem percipere nec laudo, nec reprehẽdo. Omnibus tamen dominicis diebus communicandum suadeo & hortor, si tamẽ mens sine affectu peccandi sit. Nam habentem adhuc volũtatem peccandi, grauari magis dico Eucharistiæ perceptione, quàm purificari. *Tom. 3. de Eccl. dogmat. cap. 53.*

Alibi null⁹ dies intermittitur, quo Eucharistia non offeratur, alibi sabbato tãtùm et Dominico.

Alij quotidie cõmunicant corpori & sanguini dominico, alij certis diebus accipiũt, alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi Sabbato tantùm & Dominico, alibi tantùm Dominico. *Subiungit deinde.* Totũ hoc genus rerũ liberas habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentique Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiá ad quãcunque fortè deuenerit. *Tom. 2. Epi. 118. ad Ianu. ca. 2. Idẽ habes et To. 9. in Ioãnẽ, tract. 26.*

IX. Ante Eucharistiæ sumptionem confessionem peccatorum, si conscientia mortalis peccati grauat, præmittẽdam, mentémque diligenter eò esse præparandam.

** Ioan. 6.*

AB his venenis pietas Domini nostri Iesu Christi nos liberet, & seipsum nobis edendũ tribuat, qui dixit: * *Ego sum panis viuus, qui de cælo descẽdi, qui mãducat carnẽ meã, et bibit sanguinẽ meum, habet vitã æternam in semetipso.* Sed vnusquisque antequam corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi accipiat, seipsum probet, & secundũ Apostoli præceptũ * *sic de pane illo edat et de calice bibat. Quia qui indignè manducat et bibit iudicium sibi manducat et bibit, non diiudicans corpus Domini.* Quando enim illud accipere debemus, antea ad cõfessionem & pœnitentiã recurrere debemus, & omnes act⁹ nostros curiosius discutere: & peccata obnoxia si in nobis senserimus, citò festinemus per confessionem & veram pœnitentiam abluere, ne cum Iuda proditore, diabolũ intra nos celantes pereamus, protrahentes & celantes peccatũ nostrum de die in diem. *Tom. 4. de salutaribus documentis, cap. 32.*

** 1. Cor. 11. Confessio peccatorum et pœnitentia ante sumptionem Eucharistiæ necessaria.*

In hac ergo pœnitentia maiorem quisque in se seue-

ritatem debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à Deo. Sicut idem Apostolus ait: * *Si enim nos iudicaremus, à Domino nõ iudicaremur.* Ascẽdat itaque homo aduersũ se tribunal mẽtis suæ, si timet illud quod oportet nos exhiberi * ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque illud quod per corpus gessit, sine bonũ, siue malum: constituat ante faciẽ suam ne hoc ei postea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicens: * *Arguam te & statuam te ante faciem tuam.* Atque ita constituto in corde iudicio adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidã sanguis animæ confitentis per lachrymas profluat. Postremò ab ipsa mente talis sententia proferatur, vt se indignũ homo iudicet participatione corporis & sãguinis Domini. Vt qui separari à regno cælorum timet per vltimam sententiã summi iudicis, per Ecclesiasticã disciplinam à Sacramẽto cælestis panis interim separetur. Versetur ante oculos imago futuri iudicij vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quò ipse nõ accedit, cogitet, quàm sit cõtremiscenda illa pœna, qua percipiẽtibus aliis vitam æternam, alij in mortem præcipitẽtur æternam. *To. 10. lib. 50. homiliarum, homil. 50. cap. 9.*

** 1. Cor. 11*
** 2. Cor. 2.*
** Psal. 49.*
In pœnitentia carnificẽ timorẽ exigit Augustinus. Non igitur satis est credere sumere, Eucharist. Per Ecclesiasticã disciplinam quidã à Sacramento cælestis panis separantur De cõse, dist 2. can. 12 sub finem.

Valet etiam ad hanc similitudinem, quod in primo populo vincuique manna * secundùm propriam voluntatem in ore sapiebat: sic in ore cuiusque Christiani Sacramentum illud, quomodo sumatur æstimandum. * Nam & ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non audet vllo die prætermittere. Contemptum solum non vult cibus ille, sicut manna fastidium. Inde enim & Apostolus * indignè dicit acceptum ab eis, qui hoc non discernebant à cæteris cibis veneratione singulariter debita. Continuò quippè cùm dixisset, Iudiciũ sibi manducat & bibit: addidit vt diceret. Nõ diiudicãs corpus Domini. *Tomo. 2. Epi. 118. cap. 3. ad Ianuarium.*

** Exod. 16 Num. 21.*
** aliâs, quo subiugatus est mundus*
** 1 Cor. 11. Discernẽdũ est corpus christi, à cæteris cibis veneratione singulariter debita alioqui sumitur in iudiciũ. Quorsum hæc si tãtũ sit in Eucharistia signũ corporis et sanguinis christi. Euchar. sumptio requirit non leuem*

Cogitantes ergo gradus vestros, seruantes & professionem vestram accedite ad carnem Domini. Qui se scit aliter esse, non accedat. Compugimini magis

Universidad de Deusto Biblioteca

sermone meo. Congratulamur enim qui sciũt seruare coniugibus, quod à coniugibus exigunt: qui sciũt seruare omni modo continẽtiam, si hanc Deo vouerũt. *Tom.10.de verbis Domini, Serm.46.*

Omni modo conscientia seruanda eis qui eam Deo vouerunt.

Et sancta possunt obesse: In bonis enim sancta ad salutem in sunt, in malis ad iudicium. Certè enim fratres nouim⁹ quid accipiam⁹, & vtique sanctũ est, quòd accipimus, & nemo dicit non est sanctum. Et quid ait Apostolus?* *Qui autem manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* Nõ ait, quia illa res mala est: sed quia ille malus malè accipiendo, ad iudiciũ accipit bonũ quod accipit. Num enim mala erat buccella,* quæ tradita est Iudæ à Domino; Absit. Medicus non daret venenum: salutẽ medicus dedit, sed indignè accipiendo ad perniciem accepit, quia non pacatus accepit. *Tom.9.in Euang.Ioannis, tracta.6.*

*1.cor.11.

*Ioan. 13.

Eucharistia etiã cùm ad iudicium sumitur, dicitur vita.

Mutet vitã qui vult accipere vitam, nam si nõ mutat vitam ad iudicium accipit vitã. Et magis ex ipsa corrũpitur, quàm sanetur, magis occiditur, quàm viuificetur. *Tom.10.Serm.1.de tempore.*

Ad altare Dei inuisibile, quò non accedit iniustus, ille peruenit, qui ad hoc præsens iustificatus accedit. Inueniet enim illic vitam suam, qui hic discreuerit causam suam. *To.3.ex. sententiis, sent.189*

Ante Eucharistiæ sumptionẽ peccator pœnitentiã agat, & Sacerdotis iudicio reconcilietur.

Quem mortalia crimina post Baptismum cõmissa premunt hortor prius publica pœnitentia satisfacere, & ita Sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium & condemnationẽ sui Eucharistiam percipere. *Tom.3. de Ecclesiasticis dogmat. cap.53.*

X. Continentiam à propriis etiam vxoribus, accessuris ad sacram Eucharistiæ synaxin, iam olim in vsu fuisse.

Quibus temporibus cõtinẽtia maximè sit exercẽda Christianis.

QVoties ad Ecclesiã in qua libet solennitate venitis, & Sacramẽta Christi percipere volueritis, ante dies plures castitatẽ seruate, vt cum secura cõscientia ad altare Dei possitis accedere. Quam rem etiã per totam Quadragesimam vt vsque ad clausulã Paschę fideliter custodite, vt vos solẽnitas paschalis castos & puros

puros inueniat. Qui enim bonus Christianus est, non solùm ante dies plures, quàm communicet, castitatẽ seruet, sed & vxorem suam accepto desiderio filiorum non agnoscat. *Tom.10.serm.244.de tẽpore. Vide etiã 216.*

Inuitati enim sumus ad mensam, vbi non inuenitur cibus hominum, sed panis ponitur Angelorum. Et ideò videamus, ne fortè intus in anima, vbi deberemus bonorum operum margaritis ornari, ibi appareamus vitiorum pannis veteribus inuoluti: & quãdo eos qui boni sunt in oculis Dei castitas reddet candidos, tunc eos qui mali sunt reddat luxuria sordidatos. Et ideò quotiescunque aut dies natalis Domini, aut reliquæ festiuitates adueniũt, sicut frequenter admonui, ante plures dies nõ solùm ab infœlici concubinarum cõsortio, sed etiam à propriis vxoribus abstinete, ab omni iracundia alienos vos efficite. Peccata præterita per eleemosynam & pœnitentiam redimantur. *Ibidem, sermone 2.*

continentia decet sũpturos Eucharistiam, & pœnitientia.

Ante sũptionẽ Euchristiæ etiã à cõiũgib⁹ ad temp⁹ abstinendum.

Qui autem vxores nondũ habetis, & tamẽ ad mensam dominicam iam acceditis, & carnem Christi mãducatis, & sanguinem bibitis, si ducturi estis vxores, seruate vos vxoribus vestris. *Et infrà*: Qui verò iam vouistis, corpus arctius castigate, & concupiscentiæ frænos nec ad ipsa quæ permissa sunt, patiamini relaxare, vt nõ solùm à concubitu illicito diuertatis, sed etiam licitum contemnatis aspectum. Mementote in quocunque sexu sitis, siue mares, siue fœminæ, Angelorum vitam ducere vos in terra. Angeli enim non nubunt, neque vxores ducunt: Hoc erimus cùm resurrexerimus. Quantò vos meliores, qui id quod erunt homines post resurrectionem, hoc vos incipitis esse ante mortem? *Et paulò post*: Cogitantes ergo gradus vestros, seruantes & professionem vestrã, accedite ad carnem Domini, accidite ad sanguinem Domini. Qui se scit aliter esse non accedat &c. *To. 10 de verb. Dom. serm.46.*

32.q.6.cap. Si ducturi.

Votũ continentiæ.

continentes Angelorum vitã ducunt in terris

XI. Fructũ Sacramenti Eucharistiæ in sola haberi Catholica Ecclesia, eundémque non esse positum in sola peccatorum remissione.

SVnt autem qui hanc liberationem (*à dānatione æterna*) nec omnibus habētibus Sacramentū baptismatis & corporis Christi, sed solis Catholicis, quanuis malè viuentibus pollicentur, quia non solo, inquiunt, Sacramento, sed re ipsa manducauerunt corpus Christi, in ipso scilicet eius corpore constituti. De quo corpore ait Apostolus: * *Vnus panis, vnum corpus multi sumus.* Qui ergo est in eius corporis vnitate, id est, in Christianorum compage membrorum, cuius corporis Sacramentum fideles communicantes de altari sumere cōsueuerunt, ipse verè dicendus est mādūcare corpus Christi, & bibere sanguinem Christi. Ac per hoc hæretici & schismatici, ab huius vnitate corporis separati possunt idem percipere Sacramentum, sed non sibi vtile, imo verò etiam noxium, quo iudicentur grauius, quàm vel tardius liberentur. Non sunt enim in eo vinculo pacis, quod in illo exprimitur Sacramēto. Sed rursus etiam isti qui rectè intelligunt, non dicendum eum manducare corpus Christi, qui in corpore nō est Christi, nō rectè promittūt eis, qui vel in hæresin, vel etiā in gentiliū superstitionē ex illius corporis vnitate labūtur, liberationem quandoque ab æterni igne supplicij: Primum quia debent attendere, quàm sit intolerabile atque à sana doctrina nimis deuium, vt multi ac penè omnes qui hæreses impias condiderunt, exeuntes de Catholica Ecclesia, & facti sunt hæresiarchæ, meliores habeant causas quàm hi, qui nunquam fuerūt Catholici, cùm in eorū laqueos incidissent, si illos hæresiarchas hoc facit liberari à supplicio sempiterno, ꝙ in Catholica Ecclesia baptizati sunt, & Sacramentum corporis Christi in vero Christi corpore primitus acceperunt, cum peior vtique sit desertor fidei, & ex desertore oppugnator eius effectus, quàm ille, qui non deseruit quam nunquam tenuit. *To. 5. de ciuit. Dei, lib. 21. cap. 25.*

1. Cor. 10.

peior est hæresiarcha et desertor fidei, quā ille qui eam nūquā tenuit.

* Ioan. 6.

Panis quem * *ego dabo caro mea est pro mundi vita.* Hoc quando caperet caro, quod dixit panem carnem? Vocatur caro quod non capit caro, & ideo magis non capit caro, quia vocatur caro. Hoc enim exhorruerunt: hoc ad se multum esse dixerunt: hoc non posse fieri

putauerunt. Caro mea est, inquit, pro mundi vita. Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi nō negligant esse. Fiāt corpus Christi, si volūt viuere de Spiritu Christi. De Spiritu Christi nō viuit, nisi corp⁹ Christi. Intelligite fratres mei quid dixerim. Homo es, & spiritū habes, & corpus habes. Spiritū dico quę anima vocatur, qua cōstat quòd homo es: Constas enim ex anima & corpore. Habes enim spiritū inuisibilē, corpus visibile. Dic mihi quid ex quo viuat, Spiritus tuus viuit ex corpore tuo, an corpus tuum ex spiritu tuo? Respondet omnis qui viuit, qui autem hoc non potest respondere, nescio si viuit. Quid respondet omnis qui viuit? Corpus vtiq; meū viuit de spiritu meo. Vis ergo & tu viuere de spiritu Christi: In corpore esto Christi. Nunquid enim corpus meum viuit de spiritu tuo? Meū viuit de spiritu meo, & tuū de tuo. Non potest viuere corpus Christi nisi de spiritu Christi. Inde est quod exponens nobis Apostolus Paulus hunc panem: * *Vnus panis*, inquit, *vnum corpus multi sumus.* O Sacramentū pietatis, ô signū vnitatis, ô vinculū charitatis. Qui vult viuere, habet vbi viuat, habet vnde viuat. Accedat, credat, incorporetur, vt viuificetur. Non abhorreat à compage membrorum, non sit putre membrum quod resecari mereatur, non sit distortum de quo erubescatur. Sit pulchrum, sit aptum, sit sanum: hæreat corpori, viuat Deo de Deo, nunc laboret in terra, vt postea regnet in cælo. *Tom. 9. super Euang. Ioannis, Tract. 26. vltra medium.*

* 1. Cor. 11.

Sola quippè est (*Ecclesia*) per quam Sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vnde etiam de agni hostia Dominus præcepit dicens: * *In vna domo comedetis, nec efferetis de carnibus eius foras.* In vna namque domo agnus comeditur, quia in vna Catholica Ecclesia vera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina iussio efferri foras prohibet, quia * dari sanctum canibus vetat. *Tom. 10. de temp. serm. 181. cap. 12.*

* Exod. 12.

In vna Catholica Ecclesia vera hostia redēptoris immolatur.

Non quærant Spiritum sanctum nisi in Christi corpore, cuius habēt foris Sacramentū, sed rem ipsam nō tenent intus, cuius est illud Sacramentum, & ideo sibi

* Matth. 7.

† 1. Cor. 11. † 1. Cor. 10. Ecclesia Catholica sola corpus est christi. † Ioan. 14.

iudicium † manducāt & bibunt. Vnus enim panis, Sacramentum est vnitatis, quoniam sicut Apostolus dicit † *Vnus panis, vnū corpus multi sumus*. Proinde Ecclesia Catholica sola corpus est Christi, cuius ille caput est, saluator corporis sui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus sanctus, quia sicut ipse dicit Apostolus: *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Non est autem particeps diuinæ charitatis, qui hostis est vnitatis. *Tom. 2. epist. 50. ad Bonifacium, in fine.*

XII. *Impios etiam, sicut Iudam, accipere corpus Christi.*

Sacrificium vnū atque idē tale cuique fit, quali corde ad accipiēdum accesserit. † 1. Cor. 11. † Ioan. 13. *De consecr. dist. 2. can. Sicut Iudas.*

VNum atque idem Sacrificium propter nomē Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim † manducat & bibit indignè, iudicium sibi māducat & bibit. *Tom. 7. cont. epist. Parmen. lib. 2. cap. 6.*

Sicut enim Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo locū in se Diabolo præbuit: sic indignè quisque sumens Dominicum Sacramētum, non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini & sanguis Domini nihilominus erat etiā illis, quibus dicebat Apostolus: † Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat & bibit. *Tom. 7. de Baptismo contra Donatistas. lib. 5. cap. 8.*

Etiam iudicū sibi māducantes & bibētes, corpus & sanguinem Domini sumūt. † 1. Cor. 11. † 1. Cor. 11. † Ioan. 13. † Act. 8. *Iudas Christi bonū corpus accepit malè.* † 1. Tim. 1.

Sicut qui manducat & bibit sanguinem Domini indignè, iudicium † sibi manducat & bibit: sic & qui accipit indignè baptisma, iudicium accipit, non salutem. Nam & Iudas proditor † bonum Corpus, & Simon Magus † bonum Baptisma Christi percepit: sed quia bono benè non vsi sunt, mali malè vtendo deleti sunt. Bonum est Baptisma, bonum est Christi sanguis & corpus, bona est † & lex: sed si quis ea legitimè vtatur. *Tom. 7. cont. Fulgentium Donat. cap. 6.*

Ex vna quippè re sancta Iudas sibi sumebat iudicium, Petrus salutem. (*loquitur de Sacramento altaris*) *Tom. 7. cont. lit. Petil. lib. 2. cap. 40.*

Si vos Macarius, si vos Cæcilianus offēdit: Christus

quid fecit vobis, qui dixit: * *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*, quam vos nefanda dissensione violastis? Christus quid fecit vobis, qui traditorem *suum tanta patientia pertulit, vt ei primam Eucharistiam confectam manibus suis, & ore suo commendatam sicut cæteris Apostolis, traderet? *Tom. 8. Psalm. 10. Vide to. 10. de verbis Domini, sermone 11. & Tom. 6. de Adulterinis coniugiis, lib. 1. cap. 27. & Tract. 50. in Ioan.* * *Ioan. 14.* 1. q. 1. *can. Christus. Christus Iudæ vt cæteris Apostolis tradidit Eucharistiam.*

Quid est autem dementius, quàm Sacramentis Domini communicare (*loquitur de hæreticis*) & verbis Domini non communicare? Hi vtique dicturi sunt, in nomine tuo māducauimus & bibimus: & audituri: * *Non nouit vos*: qui corpus eius & sanguinem in Sacramento manducant & bibunt, & membra eius toto orbe diffusa in Euāgelio non agnoscūt, & ideò cum eis in iudicio non cōputantur. *Tom. 7. contra lit. Petil. lib. 2. ca. 55. Aduerte Lector, fuisse iam olim, atque etiam hodie superesse nonnullos, qui Augustini verbis illis, lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 25.* Nec isti duo ergo (*nempe hæretici & catholici mali*) dicendi sunt manducare corpus Christi, quoniā nec in membris cōputandi sunt Christi: *aliisque similibus temerè intellectis, Augustinū existiment sensisse, christi corpus & sanguinem in Eucharistia tantùm à bonis atque catholicis sumi posse. Qui si animaduertisset nō vniusmodi esse corporis & sanguinis christi manducationem quandā nempe Sacramentalē bonis & malis æquè communē, qua sub visibilib⁹ specieb⁹ panis & vini, carni & sanguini christi participamus: quandā verò spiritalē eādemque bonorū propriā, qua christi corpori, siue simul cū ipsa Eucharistiæ cōmunione, siue præter eandē, pia erga ipsā affectione & volūtate, arcti⁹ illigamur: huiusmodi sententiā nec tribuisset vnquā Augustino, nec tā temerè susceptā tā atrociter ipsi defēderet. Vide suprà huius capitis art. 3. Sed & magistrū sēt lib. 4. dist. 9.* * *Luc. 13.* * *Luc. 13.*

XIII. *Datam à Christo Domino Eucharistiam in Emaus, eandémque sub altera interdum specie Augustini tempore sumptam esse.*

NOn enim aliter quàm erat (*quando apparuit Dominus duob⁹ discipulis eūtibus in Emaus*) sed sicut erat, apparuit eis, quorū oculi tenebantur, ne agnoscerent eū. * *Luc. 24.*

Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum, à Satana factum fuisse, ne agnoscerentur Iesus. Sed tamen à Christo est facta permissio vsque ad Sacramentum panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci. *Tom. 4. de consensu Euangelistarum. lib. 3. cap. 25.*

Significat Augustinus, discipulos hos sumpsisse Eucharistiã sub altera tantũ specie.

Tenebantur oculi* eorum, sicut audiuimus, ne eum agnoscerẽt. Eia fratres vbi voluit Dominus agnosci: in fractione panis. Securi sumus, panem frangimus, & Dominũ agnoscimus. Noluit agnosci nisi ibi propter nos: qui non eum visuri eramus in carne, & tamen mãducaturi eius carnẽ. *Tom. 10. de tẽpore, serm. 140. Vide & 144. qui sequitur, & 146. Idem dicit Tom. 2. epist. 59. ad Paulinũ in solut. quæst. nonæ, & Tom. 9. in epist. Ioã. tra. 2.*

**Luc. 24.*

Nos non videmus Christum in carne, & tamen eius carnem mãducam⁹.

Omnes viri quando communicare desiderant, lauãt manus suas, & omnes mulieres nitida exibent linteamina, vbi Corpus Christi accipiant. Non est graue quod dico fratres, quomodo viri lauant aqua manus suas, sic eleemosynis lauent conscientias suas. Similiter & mulieres quomodo nitidum exhibent linteolum, vbi Corpus Christi accipiant: sic Corpus castum & cor mundum exhibeant, vt cum bona conscientia Christi Sacramenta suscipiant. *Ibidem, serm. 22.*

Eucharistia percipiebatur linteolo nitido & domum delata sumebatur, cùm autẽ sub specie nõ vini potuerit linteolo inuolui, videtur verisimile sub specie tantùm panis tunc fuisse sumptam. Quò etiam spectat cypriani locus, serm. 5. de lapsis, vbi narrat exemplum Christianæ fœminæ, quæ domi Eucharistiam in arca cõclusam asseruabat.

Huiusmodi ægroti, tantùm sub specie vini vidẽtur Eucharistiã sumpsisse, quod eam sub specie panis deglutire non possunt.

Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum Sacerdos inuitat⁹ venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audiuerunt, & accipiat pœnitentiam. Et si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia. *concil. Carthag. 4. cap. 76. Tom. 1. concil.*

Vide Lector in eandem sententiam, præter multos alios, Ambros. de excessu fratris Satyri, cap. 7. Vnde colligitur nauigaturis dari solitã fuisse in Aphrica Eucharistiam, sub specie panis tantùm, quàm reseruarent, et deinde imminente fortè mortis periculo sumerent. Vide etiam Concil. Toletanum 40. cap. 11. quod fuit circa tempora Vitaliani Papæ, vbi sermo est de quibusdam ægrotis, qui tãtùm sumere possunt Eucharistiam, sub specie vini sorbendo, non autẽ sub specie panis deglutiẽdo, sed sint hæc pro vsu communionis sub vna specie tanquam probabilia argumẽta, dũmodo constet vtranque speciem non esse Christianis omnibus. August. sententia præceptam.

Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in Sacramento sic fit, & norũt fideles quẽadmodum manducent carnem Christi. Vnusquisque accipit partem suam. Vnde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes mãducatur, manet & integer totus. Per partes manducatur in Sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud Patrem, quãdo venit in virginem: impleuit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnẽ, vt eũ homines mãducarent: & manebat integer apud Patrem, vt angelos pasceret. *Ex serm. de verb. Euang. Citatur à Beda in 1. ad Corinth. 10 super illud. Calix benedictionis cui benedicimus &c.*

Norunt fideles quemadmodũ mãducent carnẽ Christi.

Christus per partes mãducatur, & manet integer totus.

Si Christus per partes mãducatus, integer totus permanet, nihil amplius sub duabus quàm sub vna specie sumitur.

CAPVT SEPTIMVM DE SACRIFICIO MISSAE.

1. Errare negantes Visibile Sacrificium Deo offerendum esse.

Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij signũ esse debet.

QVi autẽ putant hæc visibilia sacrificia dijs alijs congruere, illi verò tanquã inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, melioriq; meliora, qualia sunt puræ mẽtis & bonæ voluntatis officia, profectò nesciunt hæc ita esse sig-

na illorum, sicut verba sonantia † signa sunt rerum.

Sacrificium visibile sicut inuisibile Deo tantũ offerendum.

Quocirca sicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus significãtes voces, cui res ipsas in corde quas significamus, offerimus: ita sacrificãtes nõ alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quàm illi cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium, nos ipsi esse debemus. Tũc nobis fauent, nobísque cõgaudent atque ad hoc ipsum nos pro suis viribus adiuuãt angeli quique, virtutésque superiores, & ipsa bonitate ac pietate potentiores. *To. 5. de ciuit. Dei, lib. 10. cap. 19.*

Templo, Sacerdotio & sacrificio relictè colitur Deus verus malè verò creatura quæuis.

Si templo, si Sacerdote, si Sacrificio, quod Deo vero debetur, colatur aliquod elementum mundi, vel creatus aliquis spiritus, etiamsi non immundus & malus, non ideò est malum: quia illa mala sunt, quibus colitur, sed quia illa sunt talia, quibus solus ille colendus sit, cui talis cultus seruitúsque debetur. *Ibidem, lib. 7. cap. 27.*

Templũ, Sacerdotes, & sacrificium Deo vero deberi etiam dæmones agnoscunt.

Hoc sanè nec in ista breuitate prętereundũ est, quòd templum, sacerdotem, Sacrificium, & alia quæcunque ad hæc pertinentia, nisi vni vero Deo deberi nossent dij falsi, hoc est, Dæmones, qui sunt prœuaricatores angeli, nunquam hæc sibi à cultoribus suis, quos decipiunt, expetissent. Verùm hæc cùm exhibentur Deo secundùm eius inspirationem atque doctrinam, vera religio est: cùm autem Dæmonibus secùdum eorum impiam superbiam, noxia superstitio. Quapropter qui Christianas literas vtriusque Testamenti sciunt, non hoc culpant in sacrilegis ritibus Paganorum, quòd cõstruant templa, & instituant sacerdotia, & faciãt sacrificia, sed quòd hæc idolis & Dæmoniis exhibeant. *Tom. 2. epist. 49. quæst. 3. ad Deogratias.*

Euangelicis & Propheticis literis demõstratur aliud nunc esse offerendum quàm olim, nempe quod sit huic tẽpori accõmodatũ

Dispertita autem diuinis eloquiis Sacrificia pro temporum congruentia, vt alia fierent ante manifestationem noui Testamẽti, quod ex ipsa vera & in vnius sacerdotis victima, hoc est, effuso Christi sãguine ministratur, & aliud nũc quod huic manifestationi est cõgruum, qui iam declarato nomine Christiani appellamur offeramus, non solùm Euangelicis, verùmetiam Propheticis literis demonstratur. Mutatio quippè non Dei, non ipsius religionis, sed Sacrificiorum & Sacra-

mentorum impudenter nunc videretur prædicata, nisi fuisset antè prædicta. Quemadmodum enim vnus idémque homo, si Deo manè aliud offerat, aliud vespere pro congruentia diurni temporis, nõ Deum mutat, non religionem, sicut nec salutem, qui alio modo manè, alio vespere salutat: ita in vniuerso tractu seculorum, cùm aliud oblatũ est ab antiquis sanctis, aliud ab eis, qui nũc sunt, offertur, nõ humana prœsumptione, sed auctoritate diuina temporibus congrua sacra mysteria celebrantur, non Deus aut religio commutatur. *Ibidem, sub finem quæst.*

Mutatio sacrificiorũ à Prophetis prædicta.

Nõ humana præsumptione, sed auctoritate diuina aliud nũc offertur Sacrificiũ, & aliud olim offerebatur.

Vnum sciant insipientes, tardi ad intelligendum, & præcipites ad reprehendendum, quòd Dæmon sibi Sacrificium non exigeret, nisi Deo verò deberi sciret. Falsus enim Deus sic se vult honorari ab eis quos decipit, quomodo verus Deus honoratur ab eis quibus consulit, & maximè Sacrificium est, quod præcipuè debetur Deo. Nam obsequia cætera quæ diuinitati exhibẽtur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare. Rarissimi autem commemorantur qui sibi vt sacrificaretur, cùm regia potestate possent, ausi fuerint imperare. Quicunque tamen ausi sunt, per hoc se deos haberi voluerunt. Sacrificijs autem Deum non egere, quis nescit? sed nec laudibus nostris eget: verùm sicut nobis, non illi, vtile est laudare Deum, sic nobis, non illi, vtile est offerre Sacrificium Deo. *Tom. 6. contra aduersarium Legis & Prophetarum, lib. 1. cap. 18.*

Dæmon sibi sacrificiũ nõ exigeret, nisi Deo verò deberi sciret.

Manichæorum hæresis visibile tollit Sacrificium.

Sacrificium visibile Deo non deberi probare nitebantur Manichæi, testimonio Pauli: Qui sacrificant, dæmoniis sacrificant: concludentes ex eo, omnes qui sacrificant, non sacrificare nisi dæmonibus, ideóque diuinos honores ac sacrificia in solis orationibus, & ipsis puris ac simplicibus esse ponenda: Respondet autem Augustinus, non dixisse Apostolum, qui sacrificant, sed* quæ sacrificant, vel sicut à me positum est (*inquit*) quæ immolant: illi scilicet, qui idola colunt, quæ sacrificant dæmonijs & non Deo sacrificant, siue immolant. *Et ideo subiunxit*: Nolo vos socios dæmoniorum fieri. *Ibidem, cap. 19.*

*1. Cor. 10.

II. *In Missa offerri Deo, verum & proprium Sacrificium.*

† *Apoc.6.*

SVb ara, inquit,† Dei vidi animas occisorum. Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificiũ celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est Sacerdos, sicut scriptum est: *Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech? Rectè sub altari iustorum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. To.10. *de sanctis, serm.*11.

* *Psal.*109. *Super altare corpus Domini offertur.*

Firmissimè tene & nullatenus dubites, ipsum vnigenitum Deum, verbum † carnem factum se pro nobis obtulisse Sacrificium & hostiam Deo in odorem suauitatis: cui cum Patre & Spiritu sancto à Patriarchis, Prophetis & Sacerdotibus tempore veteris Testaméti animalia sacrificabãtur: & cui nũc, id est, tẽpore noui Testamenti, cum Patre & Spiritu sancto, cum quibus illi est vna diuinitas, sacrificium panis & vini in fide & charitate, sancta Ecclesia Catholica per vniuersũ orbem terræ offerre non cessat. In illis enim carnalibus victimis figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguinis, quem erat effusurus in remissionẽ peccatorũ nostrorum. In isto autem sacrificio gratiarũ actio atque cõmemoratio est carnis Christi, quã pro nobis obtulit, & sanguinis quem pro nobis idem Deus effudit. De quo beatus Paulus dicit in actibus Apostolorum: *Attẽdite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiã Dei, quã acquisiuit sanguine suo. In illis ergo sacrificijs quid nobis esset donandum, figuratè significabatur: in hoc autem sacrificio quid nobis iam donatum sit, euidẽter ostenditur. In illis sacrificijs prænunciabatur Filius Dei pro impijs occidendus: in hoc autem pro impijs annunciatur occisus. *Tom.*3. *de fide ad Petrum, cap.*19.

† *Ioan.*1.

Per vniuersum orbem terræ, sacrificium panis & vini olim Eccl. Catholica offerebat.

In sacrificio Missæ gratiarũ actio, commemoratio est carnis Christi pro nobis oblatæ, & sanguinis pro nobis effusi

* *Act.*20.

Erat, vt nostis, sacrificium Iudæorum antea secundùm ordinem Aarõ in victimis pecorũ, & hoc in mysterio. Nondum enim erat sacrificiũ corporis & sanguinis Domini, quod fideles norunt, & qui Euangelium legerunt, quod sacrificium nunc diffusum est toto orbe terrarum. Proponite ergo vobis ante oculos duo sacrificia, & illud secundùm ordinem Aaron, & hoc secundùm ordinem Melchisedech. Scriptum est enim: * Iurauit Dominus & non pœnitebit eum: Tu es Sacerdos secundùm ordinem Melchisedech. To.8. *in Psal.*33. *Concil.*1.

Sacrificium corporis & sanguinis Christi fidelibus notũ, & toto orbe terrarum diffusum.

* *Psal.*109. *Heb.*7.

Verùm sacrificium, quod vni vero debetur Deo, quo eius altare solus Christus impleuit in victimis pecorũ imitata Dæmonia sibi arroganter exposcũt. Vnde dicit Apostolus: † Quæ immolãt gentes, Dæmonijs immolant, & non Deo: non quod offerebatur culpans, sed quia illis offerebatur. Hebræi autẽ in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & varijs modis, sicut re tanta dignũ erat, prophetiã celebrabant futuræ victimæ quam Christus obtulit. Vnde iam Christiani, peràcti eius sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Manichæi verò nescientes, quid damnandum sit in sacrificijs gentium, & quid intelligendũ in sacrificijs Hebræorum, & quid tenendum vel obseruandum in sacrificio Christianorum, vanitatem suam sacrum offerunt diabolo, qui eos decepit, recedentes * à fide, intendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dæmoniorum in hypocrisi mendaciloquorum. *To.*6. *contra Faustum Manichæum, lib.*20. *cap.*18.

† 1. *Cor.*10. *Ethnici non damnandi, quia sacrificauerint, sed quia dæmonijs sacrificauerint.*

Habes sacrosanctam oblationem & participationẽ corporis & sanguinis Christi.

Nec etiam hæretici nostri temporis satis intelligunt, quid tenendũ vel obseruandũ sit in sacrificio christianorum.

* 1. *Tim.*4.

Quod Dominus dicit leproso mundato, † *Vade, ostende te sacerdoti & offer. &c.* Videtur approbare sacrificium quod per Mosen præceptum est, cùm id non receperit Ecclesia. Quod ideò iussisse intelligi potest, quia nondum esse cœperat sacrificium sanctum sanctorum, quod corpus eius est. Nondum enim passione obtulerat holocaustum suum, quo sacrificio confirmato in credentium populis, templum ipsum euersum est, vbi illa sacrificia offerri solebant. *To.*4. *quæst. Euang. lib.*2. *cap. Vide & contra aduersarium Legis & Prophet. lib.*1. *cap.*19.

† *Matt.*8. *Luc.*5.

Ille autem (*Vrbicus*) qui vetera transisse sic dicit, vt in Christo cederet ara altari, gladi⁹ iciunio, precib⁹ ignis, pani pecus, poculo sanguis, nescit altaris nomẽ magis Legis & prophetarum literis frequentatum, & altare

*Exod. 40. Deo prius in tabernaculo, quod per Mosen * factum est, collatum: aram quoque in Apostolicis literis inueniri, vbi martyres clamant sub ara† Dei. Dicit cessisse iciunio gladium, non recordans illum, quo milites Euangelici armantur ex vtroque Testamento gladium bis acutum. Dicit cessisse precibus ignem, quasi non & tunc preces deferebãtur in templũ, & nunc à Christo ignis *est missus in mũdum. Dicit cessisse pani pecus, tanquam nescieus & tũc in Domini mensa panes propositionis pani solere, & nunc se de agni immaculati corpore partem sumere. Dicit cessisse poculo sanguinem, non cogitans etiam nunc se accipere in poculo sanguinem. Quantò ergo melius & congruentius vetera transisse, & noua in Christo facta esse sic diceret, vt cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis pani, pecus pecori, sanguis sanguini? *To. 2. epist. 86. ad Casulanum, post medium.*

†Apoc. 6.

*Luc. 12.

Cõmunicãtes sumũt de corpore agni immaculati partem.

In sacro poculo sumitur sanguis Christi.

In nouo Testamento est altare, quare & sacrificium.

Sacrificium Ecclesiæ, corpus sacerdotis Christi est.

Christus in Sacramento omni die populis immolatur.

Et quid tam gratè offerri & suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri? *Tom. 3. de Trinit. cap. 14.*

Nonne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento non solùm per omnes Paschæ solẽnitates, sed omni die populis immolatur: nec vtique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari. Si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramẽta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent. *To. 2. epist. 23. ad Bonifaciũ.*

III. Sanctam Eucharistiam Augustini sententia, oblationem, Sacrificium, victimam atque hostiam esse.

†1. Cor. 12. Sicut in vno corpore† multa membra habemus, omnia autem membra non eosdem actus habẽt: ita multi vnum corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra, habentes dona diuersa secundùm gratiam, quæ data est nobis. Hoc est Sacrificium Christi, quorum multi vnũ corpus sumus in Christo, quod etiam Sacramẽto altaris fidelibus noto frequentat Ecclesia, vbi ei demõstratur, quod in ea oblatione

Simul cum oblatione veri corporis & sanguinis Christi mysticũ corpus, quod est Ecclesia, offertur.

quam offert, ipsa offeratur. *To. 5. de ciuit. Dei, li. 10. c. 6.*

Verus ille mediator, * in quãtum formam † serui accipiens, mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus, cùm in forma Dei Sacrificium cũ Patre sumat, cum quo & vnus est Deus: tamen in forma serui Sacrificium maluit esse, quàm su mere, ne vel hac occasione quisquã existimaret, cuilibet sacrificãdum esse creaturæ. Per hoc & Sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei Sacramentũ quotidianum esse voluit Ecclesiæ Sacrificium, cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum quàm ipsa per ipsam suet9 offerti. Huius veri sacrificij multiplicia variáque signat erã sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnũ permulta præfiguraretur, tanquã verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multùm commendaretur. Huic summo verõque Sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt. *Ibidem, cap. 20.*

*1. Tim. 2.

* Philip. 2. *christus in forma Dei sacrificiũ sumit, in forma serui sacrificiũ esse voluit.*

Quotidianũ Sacrificium Ecclesiæ, Sacramentum oblationis à christo factæ Ecclesiæ offertur per christum Deo, et vicissi christ9 per Ecclesiam per manus scilicet sacerdotis, qui minister christi est, et personã sustinet Ecclesiæ.

Memoriã sui ad altare fieri desiderauit, cui nullius diei peætermissione seruierat, vnde sciret dispẽsari victimam sanctam, qua deletum est chirographũ, quod erat contrarium nobis. *Tom. 1. lib. 9. conf. f. cap. 13.*

*Monica moriẽs optauit sui memoriã fieri ad altare cui quotidie seruiebat Eucharistia dicitur hostia.

Cùm frãgitur hostia dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm Dominici corporis in cruce immolatio, ciúsque sanguinis de latere effusio designatur? *citatur ex Augustin. in sentent. Prosperi, de consecr. dist. 2. can. 306.*

*1. Reg. 2.

In nouo Testamento, in pane est

Breuis est ista cõfessio & salubriter humilis, qua dicitur: Iacta me in partem sacerdotij tui mãducare panem: ipse est obolus argenti, quia & breue est, & eloquium Domini est, habitãtis in corde credẽtes. Quia enim dixerat superius, dedisse se domui Aaron cibos de victimis veteris Testamẽti, vbi ait: * Dedi domui patris tui omnia quæ sunt ignis filiorum Israël in escã, hæc quippè fuerãt Sacrificia Iudæorũ: ideò hîc dicit mandu care panem, quod est in nouo Testamẽto Sacrificium Christianorum. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 17. cap. 5.*

christianorum Sacrificium.

Sācti altaris oblatio Deo vouetur & offertur.

Vouentur omnia quæ offeruntur Deo, maximè asncti altaris oblatio, quo Sacramēto, prædicatur nostrū aliud votum maximum, quo nos vouimus in Christo esse mansuros, vtique in cōpage corporis Chtisti. Cuius rei Sacramentum est, quod vnus * panis, vnū corpus multi sumus. *Tom. 2. epist. 59. ad Paulinum, in solut. quintæ quæstionis.*

**1. Cor. 10.*

IIII. Offerri corpus & sanguinem Christi, non esse idē quod Christum nobis ad manducandum dari.

Diaconi potestatem corpus christi offerendi nō habent.

Peruenit ad sanctum & magnum Cōcilium, quòd in quibusdā locis aut ciuitatibus, presbyteris gratiam sacræ cōmunionis diaconi porrigant: quod neque canon, neque consuetudo tradidit, vt qui potestatem offerendi non habent his qui offerunt, corpus Christi porrigant. Sed etiam hoc quoque innotuit, quod diaconi ante Episcopos contingant Eucharistiam. Omnia igitur hæc amputentur &c. *Tom. 1. Conciliorum, Concil. Nicæn. ca. 18. Hosce canones fatētur Africani patres allatos à cæciliniano Carthaginensi Episcopo, qui Concilio Nicæno interfuit, & salubriter vsque ad ea tēpora in Ecclesiis Africanis obseruatos, in posterum etiā obseruādos discernunt. Ibidem, concil. carthag. sexto, ca. 9 Augustinus subscripsit.*

Laici per Sacerdotes oblationem ad altare Dei faciunt Deo,

Ora Deū pro eis (*loquitur de fœminis captiuis inter barbaros, quæ castitatem suam obtulerunt Deo*) & roga vt etiā ipsas doceat talia dicere, qualia suprà memoratus sanctus Azarias inter cætera in oratione & confessione sua fudit ad Deū. Sic enim sunt illæ in terra captiuitatis suæ, quomodo erant illi in ea terra, vbi nec sacrificare more suo poterāt Domino, sicut nec iste possunt, vel ferre oblationem ad altare Dei, vel inuenire ibi sacerdotem per quē offerant Deo. Donet ergò eis Dominus vt ei dicant, quod Azarias dixit in cōsequētibus precum suarum. Nō est in hoc tēpore princeps & propheta & dux, nō holocausta, neque oblatio, neque supplicationes, nec locus ad sacrificandum in cōspectu tuo, & inuenire misericordiā, sed in anima cōtrita, & spiritu humilitatis accipiamur. Sicut in holocaustomatibus arietum & taurorū & in multitudine

** Dan. 3.*

agnorum pinguium, sic fiat sacrificium nostrū in cōspectu tuo hodie perficere subsequentes te, quoniam non erit confusio iis, qui in te confidunt. *To. 2. epist. 122. ad Victorianum, sub finem.*

Hymni rectè ad altare decantātur antè & post oblationem.

Inter hæc Hilarius quidā vir tribunitius laicus Catholicus, nescio vnde aduersus Dei ministros, vt fieri assolet, irritatus, morē qui tunc esse apud Carthaginē cœperat, vt hymni ad altare dicerentur de Psalmorum libro, siue ante oblationē, siue cùm distribueretur populo quod fuisset oblatum, maledica reprehēsione vbicunque poterat lacerabat, asserens fieri non oportere. Huic respondit iubentibus fratribus. *Tom. 1. lib. 2. Retract. cap. 11.*

Oblatio Eucharistiæ ante distributionem.

In fine Missæ (id enim est celebratio illa pietatis Eucharistia sumebatur.

Sicut infantes non nouerūt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, vnde vel quomodo cōficiatur, vnde in vsum religionis assumatur: Et si nunquam discant experimēto vel suo vel aliorum, & nunquam illam speciem rerum videāt, nisi inter celebrationes Sacramentorum, cùm offertur, & datur, dicatúrque illis auctoritate grauissima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omninò in illa specie, Dominum oculis apparuisse mortaliū, & de latere * tali percusso, liquorem illū omnino fluxisse. *Tom. 3. lib. 3. de Trinitate, cap. 10.*

Quomodo vidissēt paruuli Eucharistiā dum offerebatur, nisi fuisset interim ostēsa?

Vitulus ille (*qui filio prodigo* pœnitēti cæsus est*) in corpore & sanguine Dominico offertur patri, & pascit totam domum *Tom. 4. quæstionum Euāgel. lib. 2. quæst. 33.*

**Ioan. 19.*

**Luc. 25.*

Sacrificiū corporis & sanguinis Christi pro non baptizatis non offerendum.

Salua fide Catholica & Ecclesiastica regula nulla ratione conceditur, vt pro non baptizatis, cuiuslibet ætatis hominibus, offeratur sacrificiū corporis & sanguinis Christi, tanquam per huiusmodi pietatē suorum ad regnum cælorum quò perueniant, adiuuentur. *To. 7. de anima & eius orig, lib. 1 cap. 11. Similem sentētiam habes lib. 2. cap. 15. & lib. 3. cap. 12.*

V. Sacrificium Missæ à Melchisedech significatum, & à Malachia prædictum fuisse.

Ecclesia ab Apostolorum temporibus per Episcoporū successiones certissimas, vsque ad nostra & deinceps tempora perseuerat, & immolat Deo in corpore Christi sacrificium laudis, ex quo Deus Deorum

loquutus vocauit terram à Solis ortu vsque ad occasum. Hæc quippe Ecclesia est Israël, secundùm spiritum, à quo distinguitur ille Israël secundùm carnem, qui seruiebat in vmbris sacrificiorũ, quibus significabatur singulare Sacrificium quod nunc offert Israël secundùm spiritũ, cui dictum atque prædictũ est: Audi populus meus & loquar tibi Israël, & testificabor tibi, & cætera quæ iam suprà cõmemoraui. De huius enim domo nõ accipit vitulos, neq; de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo Sacrificium laudis, non secundùm ordinem Aaron, sed secundùm ordinem Melchisedech. *Et paulò post. Iurauit* * *Dominus, & nõ pœnitebit eũ. Tu es Sacerdos in æternũ secũdùm ordinẽ Melchisedech.* Nouerũt qui legunt, quid protulerit Melchisedech, * quando benedixit Abraham, & iam sunt participes eius, vident tale Sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio incredulorum est increpatio. Et quod Deum non pœnitebit, significatio est; quia hoc Sacerdotium nõ mutabit. Mutauit quippè sacerdotium secũdùm ordinem Aaron. Vnde alius Propheta dicit ad eum qui carnaliter est Israël. * *Nõ est mihi voluntas in vobis dicit Dominus omnipotens, & hostiam non accipiã de manibus vestris.* Ecce quod est secundùm ordinẽ Aaron. Cur autem hoc nõ accipiat, addit & dicit: Quia ab ortu solis vsque ad occasum, glorificatum est nomen meum in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & hostia pura, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens. Ecce quod est secundùm ordinem Melchisedech. *To. 6. lib. 1. cont. aduersar. Legis & Prophetarum, cap. 20.*

Per vmbras sacrificiorũ Israelis secũ dùm carnem significabatur singulare Sacrificiũ secũdùm ordinem Melchisedech, quod nũc offert Israël secundùm spiritum.

* *Psal. 109*

* *Gen. 14.*

Est ergo nũc visibile Sacrificiũ in Ecclesia, Sacrificio Melchisedech significatum.

* *Malac. 1.*

Ibi quippè primum (*quando fuit benedictus Abraham à Melchisedech*) apparuit Sacrificiũ, quod nunc à Christianis offertur Deo, toto orbe terrarum, impletúrque illud quod longè post hoc factum, per Prophetam dicitur, ad Christum qui fuerat venturus in carnẽ: * *Tu es Sacerdos in æternũ secundùm ordinem Melchisedech.* Nõ scilicet secundùm ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illucescẽtibus rebus, quæ illis vmbris prænotabãtur. *To. 5. de ciui. Dei, lib. 16. cap. 22. Leg. & lib. 17. c. 5*

* *Psal. 109.*

Melchisedech

Melchisedech prolato Sacramento mensæ Dominicæ, nouit æternum eius sacerdotium figurare. *Tom. 2. epist. 95. ad Innocentium Papam.*

Ecce omni modo impletum est, quod ait Propheta: *Et sacrificium non accipiam de manibus vestris.* Nam si in terrena Hierusalẽ manerent vobis (*alloquitur Iudæos*) templum & altare, possetis dicere in eis hoc esse completum, quorum iniquorum inter vos constitutorum, Sacrificia Dominus nõ acceptat: aliorum verò ex vobis atque in vobis acceptare sacrificia, qui Dei præcepta custodiunt: hoc non est cur possit dici vbi nullus omnino vestrum est, qui secundùm legẽ, quæ de monte Sina processit, manibus suis Sacrificiũ possit offerre. Neque hoc ita prædictum atque impletum est, vt vos Propheticæ sententiæ respondere permittat, quia manibus non offerimus carnem, sed corde & ore offerimus laudem secundùm illud in Psalmo: † *Immola Deo sacrificium laudis.* Etiam hic contradicit vobis, qui dicit: † *Non est mihi voluntas in vobis.* Deinde ne existimetis non offerentibus vobis, nec illo accipiente de manibus vestris, Deo sacrificium non offerri, quo quidem ille non eger, qui bonorum nostrorum nullius indiget: tamen quod sine sacrificio non est, quod non illi, sed vobis vtile est, adiungit & dicit: Quia ab oriente Sole vsque in occidentem, nomen meum clarum est factum in omnibus gentibus, & in omni loco Sacrificium offertur nomini meo, Sacrificium mũdum: quoniam magnum nomen meum in gẽtibus, dicit Dominus omnipotens. Quid ad hæc respondetis? Aperite oculos tãdem aliquando, & videte ab oriente Sole vsque ad occidentem: non in vno, sicut vobis fuerat cõstitutum, sed in omni loco offerri Sacrificium Christianorum, non cuilibet Deo, sed ei qui ista prædixit, Deo Israël. *Tom. 6. in orat. contra Iudæos, cap. 9.*

Malach. 1.

† *Psal. 49.*

† *Malach. 1.*

Aperiãt etiam hæretici oculos tandem aliquãdo, & agnoscãt sacrificium Christianorum.

Malachias prophetãs Ecclesiam, † quam per Christum iam cernimus propagatam, Iudæis apertissimè dicit, ex persona Dei: *Non est mihi voluntas in vobis: & munus non suscipiam de manu vestra.* Ab ortu enim Solis vsque ad occasum magnũ est nomẽ meũ in gentibus, & in omni loco sacrificabitur, & offeretur nomini meo

† *Malach. 1.*

Sacrificium secundũ ordinem Melchisedech rectè per sa-

cerdotiũ christi dicitur vbique offerri: nam in sacrificio Missæ ipse Christus est sacerdos, cuius ministri sunt qui ab Episcopis legitimè facti sunt Sacerdotes.

oblatio munda, quia magnum nomẽ meum in gentibus, dicit Dominus. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi secundũ ordinem Melchisedech, cùm in omni loco à solis ortu vsque ad occasum Deo iam videam⁹ offerri: Sacrificium autẽ Iudæorum quibus dictũ est: Non est mihi voluntas in vobis, nec accipiã munus de manibus vestris, cessasse negare non possunt. *To. 5. de ciuit. Dei, lib. 18. cap. 35. Lege & lib. 19. cap. 23.*

* *Ioan. 5.*

* *Isai. 2.*

Scrutamini scripturas * in quib⁹ putatis vos habere vitam æternam. Et profectò haberetis, si Christum in eis intelligeretis & teneretis. Sed perscrutamini eas, ipsæ testimonium perhibẽt de sacrificio mundo, quod offertur Deo Israël, non ab vna gente vestra, de cuius manibus, non se accepturũ prædixit, sed ab omnibus gentibus, quę dicunt: * *Venite, ascendamus in montẽ Domini.* Nec in vno loco, sicut vobis præceptum erat in terrena Hierusalem, sed in omni loco vsque in ipsam Hierusalem. Nec secundùm ordinẽ Aaron, sed secũdùm ordinem Melchisedech. Christo enim dictũ est,

* *Psal. 109.*

& de Christo tanto antè prædictum est: * Iurauit Dominus & non pœnitebit eum: Tu es Sacerdos in æternum secũdùm ordinem Melchisedech. *To. 6. in orat. contra Iudæos, cap. 9.*

* *Psal. 109.*

*Iurauit * Dominus & nõ pœnitebit eum:* quibus verbis immutabile futurum esse significat, quod adiungitur: *Tu es Sacerdos in æternum secundùm ordinẽ Melchisedech:* ex eo, quod iam nusquam est sacerdotium & sacrificiũ secundùm ordinem Aaron, & vbique offertur sub sacerdote Christo, quod protulit * Melchisedech, quando benedixit Abraham, quis ambigere permittitur, de quo & ista dicantur? *To. 5. de ciuit. Dei, lib. 17. ca. 17. Vide & Tom. 3. lib. 4. de doct. christia. cap. 21. ex verbis B. Cypriani. Item Tom. 8. in Psal. 33. & 106. enar. vnica.*

Sublato sacerdotio & sacrificio Aaronico, vbique offertur quod protulit Melchisedech.

* *Gen. 14.*

VI. Sacrificium Missæ à Christo Domino institutum esse.

DOminus noster Iesus Christus ipse est Sacerdos noster in æternum * secundùm ordinẽ Melchisedech, qui seipsum obtulit holocaustũ, pro peccatis nostris, & eius sacrificij similitudinem celebrãdam, in

Psal. 109.

suæ passionis memoriam commendauit, vt illud quod Melchisedech obtulit Deo, iam per totum orbem terrarum, in Christi Ecclesia, videamus offerri. *To. 4. lib. octogintarium quæstionum, quæst. 61.*

Habes lector, incruentum Missæ sacrificium similitudinem esse eius quod in cruce peractũ est. Habes Missæ sacrificium à Christo commendatũ esse, vt in passionis eius memoriã celebretur. Habes Melchisedech panem & vinum Deo obtulisse. Habes denique per totũ iam terrarum orbem, visibiliter illud in Ecclesia offerri quod Melchisedech obtulit Deo.

† *Prouerb. 9.*

Misit seruos * suos (*sapientia*) conuocans cum excellenti prædicatione ad craterẽ dicẽs: Qui est insipiẽs diuertat ad me. Et inopibus sensu dixit: Venite, mãducate de panibus meis, & bibite vinum quod miscui vobis. Hîc certè agnoscimus Dei sapientiam, hoc est, verbum patri coæternum in vtero virginali domũ sibi ædificasse corpus humanum, & huic tanquam capiti membra subiunxisse Ecclesiam, martyrum victimas imolasse, mensam in vino & panib⁹ præparasse, vbi apparet etiam sacerdotium secundùm ordinẽ Melchisedech. *Et infrà.* Nam & in alio libro, qui vocatur Ecclesiastes, vbi ait: * Non est bonum homini nisi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius † pertinet, quã Sacerdos ipse mediator Testamenti noui exhibet secundùm ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo? *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 17. cap. 20.*

Christi⁹ mẽsam in vino & panibus præparauit, vbi apparet sacerdotiũ secũdũ ordinẽ Melchisedech.

† *Eccle. 2.*

Coram regno ergo patris sui mutauit (*Christus*) vultum suum, (*Alludit ad historiam Dauidis, in cõspectu regis Achis vultum suum mutantis, 1. Reg. 21.*) & dimisit eũ & abiit: quia erat ibi sacrificium secundũ ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo, instituit sacrificium secũdùm * ordinem Melchisedech. Mutauit ergo vultum suum in sacerdotio & dimisit gentem Iudæorum. *Tom. 8. in Psalm. 33. conc. 2.*

Christus de corpore & sanguine suo instituit Sacrificium secundùm ordinem Melchisedech.

Pulcherrime Iesu Christe rogo te per illam sacratissimam effusionem precioſi sanguinis tui, quo redẽpti

† *Psal. 109. Hebr. 7.*

sumus, da mihi cordis contritionem & lachrymarum fontem, precipuè dum preces & orationes tibi offero, dum tuæ laudis psalmodiam tibi decãto, dum mysterium nostræ redẽptionis manifestæ misericordiæ tuæ iudicium recolo vel profero, dum sacris altaribus licet indignus assisto, cupiens tibi offerre illud mirabile & cæleste Sacrificium omni reuerentia & deuotione dignũ, quod tu Domine Deus meus Sacerdos immaculate instituisti & offerre præcepisti * in cõmemorationem tuæ charitatis mortis scilicet & passionis pro salute nostra, pro quotidiana nostræ fragilitatis reparatione. Confirmetur mens mea inter tanta mysteria dulcedine præsentię tuæ, sentiat te sibi adesse & lętetur coram te. *Tom. 9. in Manuali, cap. 11.*

Christus sacrificiũ Eucharistiæ instituit & offerri præcepit.

† *Luc. 22. Non igitur tantũ est ad gratiarum actionẽ, sed etiã ad fragilitatẽ nostram reparãdam. Tradidit ergo Christus, quid in sacramento Eucharistiæ sit offerẽdũ.*

Placuit vt in Sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aqua mixtum. Nec amplius in sacrificiis offeratur, quàm de vuis & sacramentis. *Concilio Carthag. 3. cap. 24. Augustinus interfuit.*

Deus certo ritu sibi sacrificari in nouo testamento præcepit.

Longè minoris peccati est ebrium derideri à martirybus, quam vel ieiunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus, dixi, non dixi sacrificare Deo in memoriis martyrum, quod frequentissimè facimus, illo duntaxat ritu quo sibi sacrificari, noui Testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & vni Deo debetur. *Tom. 6. lib. 20. cont. Faustum. cap. 1.*

Deus veterib⁹ sacrificiis abrogatis, aliud, quod huic tẽpori aptum esset, præcepit.

In Epistola tua posuisti, cur hic Deus, qui & veteris Testamẽti Deus esse firmatur: spretis veteribus sacrificiis, delectat⁹ sit nouis? Nihil enim corrigi posse asserunt, nisi quod antè non rectè factum probaretur, vel quod semel rectè factum sit, nullatenus immutari debuisse. *Interpositis nonnullis respondet.* Aptum fuit primis temporibus sacrificium, quod præceperat Deus, nunc vero non ita est. Aliud enim præcepit, quod huic tempori aptum esset, qui multò magis quàm homo nouit, quid cuique tempori accomodatè adhibeatur: quid quãdo impertiat, addat, auferat, detrahat, augeat, minuatuè immutabilis mutabiliũ. *Tom. 2. epist. 5. ad Mar.* Christus nouo Ecclesię populo nouum sacerdotiũ, &

nouum Sacrificium initiauit, vt videlicet nouum vinum in vtres nouos mitteret. *Tom. 10. de temp. ser. 150* 1.3.q.2.cã. Tempus.

Ipse Dominus etiam quos mundauit à lepra, ad eadem Sacramenta (*sermo erat de Sacramentis veteris Testamenti*) misit, vt auferrent pro se sacrificium Sacerdotibus: quia nondum eis successerat sacrificium, quod ipse pòst in Ecclesia voluit celebrari pro illis omnibus, quia illis omnibus ipse prænunciabatur. *Tom. 6. de Baptismo contra Donat. lib. 3. cap. 19. iuxta finẽ.*

Christus in Ecclesia, sacrificium vo luit celebrari veteribus sacrificiis præfiguratum.

VII. Sacrificium Missæ verè propitiatorium esse, eiúsque oblatione peccatorum veniam impetrari.

CVm Sacrificia siue Altaris, siue quarumcunque eleemosynarum, pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt, pro non valdè malis, propitiationes sunt: pro valdè malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorũ, qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, aut certè vt tolerabilior fiat ipsa damnatio. *Tom. 3. Enchirid. cap. 109. Eadem habes. Tom. 4. ad Dulcitium, quæst. 2.* Sed cùm Dominus dicat: * *Nisi manducaueritis carnem meam & biberitis meum sanguinẽ, non habebitis vitam in vobis:* quid sibi vult quod à sanguine sacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantopere populis prohibetur, si illis sacrificijs vnum hoc sacrificium significabatur, in quo vera fit remissio peccatorum: à cuius tamen sacrificij sanguine in alimentum sumendo non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortantur, qui volunt habere vitam? *Tom. 4. super Leuit. quæst. 57.*

1.3.q.2.cã. Tempus.

Sacrificia altaris pro non valdè malis propitiationes sunt: proinde ergo nõ tãtũ sacerdoti, sed etiã aliis.

*Ioan. 6.

*Per sacrificiũ Missæ vera fit remissio peccatorũ

Filios autẽ Leui* & Iuda & Hierusalem, ipsam Dei Ecclesiam debemus accipere, nõ ex Hebræis tantùm, sed ex alijs gẽtibus congregatã, nec talem qualis nũc est, vbi *si dixerimus* * *quia peccatũ non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas non est in nobis,* sed qualis tũc erit velut area per ventilationẽ, ita per iudiciũ purgata nouissimũ, eis quoque igne mũdatis, quibus talis mũdatio necessaria est, ita vt nullus omnino sit qui offerat sacrificiũ pro peccatis suis. Omnes enim qui sic offe-

*Malach. 3.

*1. Ioan. 4.

Non pòst diẽ iudicij, sed nũc in Ecclesia pro dimittẽdis peccatis offertur sacrificium.

runt, profectò in peccatis sunt, pro quibus dimittendis offerũt? vt cùm obtulerint, acceptúmque Deo fuerit, tunc dimittentur. *Tom. 5. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 25.*

VIII. Sacrificium Missæ sacrificiis Veteris Legis successisse, ac bonorum omnium, quæ per illa significabantur veluti consummationem & perfectionẽ esse.

*Psal. 49.

SAcrificium *laudis glorificabit me, & illic via est. vbi ostendam illi salutare meum. Huius sacrificij caro & sanguis, ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur: In passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: Post ascensum Christi per Sacramentum memoriæ celebratur. *Tom. 6. cont. Faustum, lib. 20. cap 21. in fine.*

christus sacerdos secũdum ordinẽ Melchisedec, exhibet mensam de corpore et sãguine suo.

Sacerdos ipse mediator Testamenti noui exhibet (*mensam*) secùndum ordinem Melchisedech, de corpore & sanguine suo. Id enim sacrificiũ successit omnibus illis sacrificijs veteris Testamenti, quæ immolabãtur in vmbra futuri, propter quod etiam vocem illam in Psalmo tricesimo & nono eiusdem mediatoris per prophetiã loquentis agnoscimus: **Sacrificium & oblationẽ noluisti, corpus autem perfecisti mihi*, quia pro omnibus illis sacrificijs & oblationib⁹ corpus eius offertur, & participãtib⁹ ministratur. *To. 5. de ciu. Dei, li. 17. c. 20.*

Psal. 39. Ergo distinguitur oblatio corporis christi à distributione et sũptione.

Reuelatæ veritatis, quæ diu promissis mysticis velabatur, sacrificio succedẽte, illa sacrificia, quibus hoc figurabatur, templi ipsius euersione tolluntur. *Tom. 2. epist. 3. ad Volusianum, versus finem.*

Cùm autem datum est quod promissum est, ablata sunt verba promissiua, data sunt completiua. Sacrificia ergo illa tanquam verba promissiua ablata sunt. Quid est quod datum est completiuum? Corpus quod nostis, quod non omnes nostis, quod vtinã qui nostis omnes, non ad iudicium noueritis. Videte quando dictum est, Christus enim ille est Dominus noster, modo loquens ex mẽbris suis, modo loquens ex persona sua, *Sacrificium*, inquit, *& *oblationem noluisti*. Quid ergo? Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit. *corpus autem perfecisti mihi.* Ideò illa noluisti, vt hoc perficeres: illa voluisti antequã hoc per

Psal. 39. Nõ sumus in nouo Testamẽto dimissi sine Sacrificio: Habem⁹ enim corpus christi.

ficeres. Perfectio promissorum abstulit verba promittentia. Nam si adhuc sunt promittentia, nõdũ impletum est, quod promissum est. Hoc promittebant quibusdam signis: ablata sunt signa promittẽtia, quia exhibita est veritas promissa. In hoc corpore sum⁹, hui⁹ corporis participes sumus, quod accepimus nouimus, & qui non nostis noueritis, & cùm didiceritis, vtinam non ad iudicium accipiatis. Qui enim* mãducat & bibit indignè, iudicium sibi mãducat & bibit. *Tom. 8. in Psal. 39. versiculo illo, Sacrificium & oblationem noluisti.*

*1. Cor. 11.

Manichæi de sacrificio christianorum externo malè sẽserũt ideòque sæpe ab Augustino redarguũtur.

De Sacrificio autem iste valde nihil sapit, & ideò fallitur, quia iam sacrificia talia non offert Dei populus Deo, posteaquam venit vnicũ sacrificium, cuius vmbræ fuerunt illa omnia, non hoc improbantia, sed hoc significantia. Sicut enim res vna multis loquutionib⁹ & multis linguis significari potest: sic vnum verum & singulare Sacrificium, multis est antea sacrificiorum significatum figuris. *Et post pauca.* Quod est autem sacratius laudis sacrificium, quàm in actione gratiatũ? Et vnde maiores agẽdæ sũt Deo gratiæ, quàm pro ipsius gratia per Iesum Christum Dominum nostrum? quod totum fideles in Ecclesiæ sacrificio sciunt, cuius vmbræ fuerunt omnia priorum genera sacrificiorum. *Tom. 6. cont. aduers. legis & prophet. lib. 1. cap. 18.*

Quod est hoc Ecclesiæ sacrificiũ, quod fideles sciũt?

IX. Missæ sacrificium rectè in honorem & memoriam sanctorum celebrari, etsi illud Deo tantummodo, non sanctis offeratur.

Non solum igitur exẽpla Sãctorũ sed etiã merita & orationes prodesse possunt. Quare in locis vbi sunt Martyrum corpora ẽsse tuatur altaria & in illis Deo sacrificetur.

POpulus Christianus, memorias martyrũ religiosa solẽnitate concelebrat, & ad exitãdam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quanuis in memorias martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorũ corporũ assistens altari aliquando dixit: Offeri m⁹ tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane, sed cp offertur, offertur Deo qui martyres coronauit, apud memorias eorũ quos coronauit, vt ex ipsorũ locorũ admonitiõe maior affect⁹ exurgat ad acuẽdã caritatẽ, & ĩ illos quos

Quis cultus martyribus tribuatur à Catholicis.

imitari possumus, & in illum quo adiuuāte possumus. Colim⁹ ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionē paratum esse sentimus: sed illos tāto deuotius, quāto securius post incerta omnia superata: quantò etiam fidētiore laude prædicamus, iā in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes. At illo cultu qui Græcè latria dicitur, latinè vno verbo dici non potest, cùm sit quædā propriè diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnū Deum. Cùm autem adhūc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui hoc etiam idolis exhibēt, nullo modo tale aliquid offerimus aut offerendum præcipimus, vel cuiquā martyri, vel cuiquā sanctæ animæ, vel cuiquam angelo: & quisquis in hūc errorem delabitur, corripitur per sanam doctrinam, siue vt corrigatur, siue vt caueatur. *To. 6. contra Faustum Manichæum, lib. 20 cap. 21.*

Sanctos iam in patria degentes, deuotius & securius colimus quàm hic ad huc peregrinantes.

Memoriæ martyrū honorandæ, tū quod pro veritate vsque ad mortē certauerint, tū vt veratnoteſcat religio.

En tibi ô Lector sacerdotē christianum, qui ad altare supra martyris corpus extructū Missæ sacrificiū offert.

Ne autē sine causa id fieri putes, causā expende.

Deferentes epulas ad martyrū memorias excusantur ab Augustino, quod eas ibi per merita martyrū in nomine Dei sanctificari exestimarent.

Nec tamen nos eiusdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorū nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum tanquam sanctorū hominum Dei, qui vsque ad mortem corporum suorum pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio falsis religionib⁹ fictisque conuictis: quod etiam si qui antea sentiebāt, timēdo reprimebāt. quis autē audiuit aliquādo fidelium stantem sacerdotem ad altare etiam super sanctū corpus martyris ad Dei honorem cultúmque cōstructum dicere in precibus. Offero tibi sacrificium Petre vel Paule, vel Cypriane, cùm apud memorias eorum Deo offeratur, qui eos & homines & martyres fecit, & sanctis suis angelis cęlesti honore sociauit, vt ea celebrate, & Deo vero de illorum victorijs gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur? Quęcūque igitur adhibentur religiosorum obsequia in martyrū locis ornamenta sunt memoriarū, non sacra vel sacrificia mortuorū tanquam Deorum, quicunque etiam epulas suas cò

defetūt, quod quidem à Christianis melioribus nō fit, & in plerisque terrarū nulla talis est cōsuetudo: tamen quicunque id faciunt, quas cùm apposuerint, orant, & auferūt, vt vescātur, vel ex eis etiā indigētibus largiantur: sanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum. Non autē ista esse sacrificia martyrū nouit, qui nouit vnū, cp Deo illic offertur sacrificiū Christianorū. *To. 5. de ciuit. Dei, lib. 8. cap. 27.*

Sacrificium christianorū offertur Deo.

Nos martyribus nostris non tępla sicut Dijs, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus, nec ibi erigimus altaria in quibus sacrificemus Martyribus, sed vni Deo, & Martyrū & nostro sacrificiū immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundū in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, nō tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocātur. Deo quippè non ipsis sacrificat, quanuis in memoria sacrificet eorum: quia Dei sacerdos est, non illorum. *Ibid. lib. 22. cap. 10.*

Hæretici nunc dicunt sanctos martyres homines mortuos: sed non addunt: quorū spiritus apud Deum viuunt.

X. *Pro mortuis Missæ sacrificium ritè offerri.*

Tępore igitur Augustini fabricabāt christiani memorias, vel oratoria martyribus erigebant altaria, in altaribus Deo sacrificium immolabatur.

MEmbris omnib⁹ sui corporis incolumis, integro aspectu atque auditu, & vt scriptum est.* Nobis astantibus & videntibus: ac cum eo pariter orantibus obdormiuit in pace cum patribus suis, enutritus in bona senectute: & nobis coram positis, pro eius cōmendanda corporis depositione, sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est. *Possidonius in vita Augustini, cap. 31.*

Pro Augustino Missæ sacrificium peculiaris affectus.

Nanque illa (*loquitur de Monica matre sua*) imminente die resolutionis suæ, non cogitauit suum corpus sumptuosè contegi, aut condiri aromatibus, aut monumētum electū cōcupiuit, aut curauit sepulchrū patrium. Non ista mandauit nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuū fieri desiderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, vnde sciret dispēsari victimā sanctam, qua deletum est chirographum* quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis computans delicta nostra, & quęrēs quid obijciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus. Quis ei refundet innocētem sanguinem? Quis ei restituet preciū quo nos

Eucharistia victima sancta.

sacrificium offertur. Monicæ pietas & erga Missæ sacrificium

Coloss. 2.

emit, vt nos auferat ei? Ad cuius precij nostri Sacramentum ligauit ancilla tua animam suam vinculo fidei. *Tom. 1. lib. 9. confessionum, cap. 14.*

Precatur Lectores Augustinus, vt ad altare memoriã suorũ parẽtum defunctorum faciant.

Inspira Domine Deus meus, inspira seruis tuis fratribus meis, filijs tuis, dominis meis, quibus & voce & corde & literis seruio, vt quotquot hęc legerint meminerint ad altare tuũ Monicæ famulæ tuæ, cum Patritio quõdam eius coniuge, per quorum carnem introduxisti me in hanc vitã, quemadmodũ nescio. *Ibidem.*

cõmemoratio defunctorum ad altare.

Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei eorum fieret memoria, in communione * corporis Christi: nec aliquid prodesset ad eius in periculis Baptismum currere, ne sine illo finiatur hæc vita: nec ad reconciliationem, si fortè per pœnitentiam, malámue conscientiam quisque ab eodem corpore separatus est. Cur enim fiũt ista, nisi quia fideles etiam defuncti membra * eius sunt? *To. 5. de ciuitate dei, lib. 20. cap. 9. Plura in hãc sent. lege lib. 4. ca. de purgat.*

* *Fidelium defunctorum animæ membra sunt etiam Ecclesiæ, pro quibus ad altare fit memoria. Et hanc Apostolicam esse traditionem Chrysostomus, Tertullianus, Dionysius & prisci Theologi plures confirmant.*

pœnitentiæ Sacramentum necessarium peccatori antè mortem.

XI. Sacrificio Missæ, quod priuatim etiam celebratur, Dæmones Augustini tempore esse fugatos.

Hesperius à dæmonũ infestatione suos liberat virtute sacrificij, ab vno presbyterorum in ipsius domo oblati.

VIr tribunitus Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fustalensi fundum Cubedi appellatum. Vbi cùm afflictione animalium & seruorum suorum, domum suam spirituũ malignorum vim noxiam perpeti cõperisset, rogauit nostros me absente presbyteros, vt aliquis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederẽt. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit: vt cessaret illa vexatio, neóque protinus miserante, cessauit. *To. 5. de ciuitate Dei, lib. 22. cap. 8.*

Hactenus piè Lector, quæ ad sacrificij christiani necessitatem pertinent vtcunque declarata sunt. Nomen verò Missæ (ne fortè prætermissum à nobis existimet) legere poteris. To. 10. serm. 137. qui est serm. 2. Dominicæ 19. post Trinit.

ad mensam S. Cypriani habitus. Et apud Iuonem, parte 2. Decret. cap. 119. ex dictis Augustini, & in Concil. Milevit. cui Augustinus interfuit, cap. 12. Item Concil. Carthag. 2. cap. 3. & Carthag. 4. cap. 84. Et Tom. 10. de temp. serm. 251.

CAPVT OCTAVVM DE CAEREMONIIS ET ALIIS ad Missam pertinentibus.

I. Ritum & ordinem certum in offerendo sumendóque Eucharistiæ Sacramento ab Apostolo Paulo constitutum.

Obsecrationũ sacerdotaliũ Sacramenta ab Apostolis tradita. Præsules christianæ plebis qua fungãtur legatione, & quorum causam agant.

OBsecrationum quoque sacerdotaliũ Sacramẽta respiciamus: quæ ab Apostolis tradita in toto mundo atq; in omni Catholica Ecclesia vniformiter celebrãtur, vt legẽ credẽdi lex statuat supplicandi. Cùm enim sanctarum plebium præsules mandata sibimet legatione fungantur, apud diuinã clementiam humani generis agunt causam, & tota secum Ecclesia congemiscente, postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, vt idololatrię ab impietatis suæ liberentur erroribus, vt Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat, vt hæretici Catholicæ fidei perceptione resipiscãt, vt schismatici Spiritum rediuiuæ charitatis accipiãt, vt lapsis pœnitentiæ remedia conferãtur, vt denique cathechumenis ad regenerationis Sacramenta perductis, cælestis misericordiæ aula reseretur. Hæc autem non perfunctoriè, neque inaniter à Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum, transferat in regnũ filij charitatis suæ, & ex vasis iræ, faciat vasa misericordiæ. *To. 3. de eccl. dogm. ca. 20.* †*Rom. 9.*

Quæ varia sint pro quibus Deo publicè à sacerdotibus supplicatur. Fructi? publicarũ præcationum.

Cùm verò ait Apostolus de hoc Sacramẽto loquens: *1. Cor. 11.* **Propter quod fratres cùm conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis esurit, domi manducet, vt non*

Totũ illum agẽdi ordi-

Universidad de Deusto Biblioteca

ne, quem in Missa vniuersa seruauit Ecclesia, ab Apostolo Paulo institutũ esse, ex verbis Scripturæ colligit Augustinus.

1. Tim. 2.

Series precationum in Missa, antè consecrationem & post, vsq; ad fractionem & cõmunionẽ, ex scriptura sacra Augustini iudicio colligitur, ex verbis scilicet illis Pauli.

1. Tim. 2.

Obsecro primum omniũ fieri obsecrationes, orationes, &c.

Oblatio Eucharistiæ ab aliarũ rerũ oblatione diuersa.

†aliàs illud.

ad iudicium conueniatis: statim subtexuit. *Cæteras autem cùm venero ordinabo.* Vnde intelligi datur, quia multum erat, vt in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem vniuersum per orbem seruat Ecclesia, ab ipso ordinatum esse, quod nulla morum diuersitate variatur. *To. 2. epist. 118. cap. 6. ad Ianuarium.*

Cùm igitur* & qui precatur oret, & qui orat precetur, & qui interpellat Deũ, ad hoc interpelleret, vt oret & precetur: quid sibi vult quòd ista ita posuit Apostolus, vt non sit eorum negligenda distinctio? Excepto itaque nomine generali, & salua loquendi cõsuetudine, secundùm quam siue dicas precationem, siue orationem, siue interpellationem, vel postulationem, vna eadémq; res intelligitur, aliqua etiam singulorũ istorum proprietas inquirẽda est: sed ad eam liquidò peruenire difficile est. Multa quippè hinc dici possũt quæ improbanda nõ sint, sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel penè omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione Sacramentorum, antequàm illud, quod est in Domini mẽsa, incipiat benedici: orationes, cùm benedicitur & sanctificatur & ad distribuẽdum comminuitur: quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia, Dominica oratione concludit. Ad quẽ intellectum etiam verbi Græci origo nos adiuuat. Nam eã quam dicunt ἐυχὴν, rarò ita Scriptura ponit, vt intelligatur oratio, sed plerunque & multo vsitatius votum appellat ἐυχὴν. προσευχὴν verò, quod verbum ita positum est, vnde tractamus, semper orationem vocat. Vnde hanc verbi originẽ, sicut superius dixi, nonnulli minus eruditè intuentes, προσευχὴν nõ orationem, sed adorationem dicere voluerunt, quæ potius προσκυνησις dicitur. Sed quia oratio interdum dicitur, quæ vocatur ἐυχὴ, adoratio putata est προσευχὴν. Porrò si vsitatius, vt dixi, in Scripturis votũ appellatur ἐυχὴ, excepto nomine generali orationis, ea propriè intelligenda est oratio, quam facimus ad votum, id est, προσευχὴν. Vouentur autem omnia quæ offeruntur Deo, maximè sancti altaris oblatio, quo Sacramento prædicatur nostrum aliud† votum maximum, quo nos vouimus in Christo

esse mansuros, vtique in compage corporis Christi. * 1. Cor. 10.
Cuius rei Sacramentum est, quod vnus * panis & vnũ corpus multi sumus. Ideòin huius sanctificatione & distributionis præparatione existimo Apostolũ iussisse propriè fieri προσευχὰς, id est, orationes, vel (vt nõnulli minus peritè interpretati sunt) adorationes: hoc est enim ad votum, quod vsitatius in Scripturis nuncupatur ἐυχὴ. Interpellationes autẽ, siue, vt vestri codices habent postulationes fiunt, cùm populus benedicitur. Tũc enim Antistites velut aduocati, susceptos suos per manus impositionẽ, misericordissimæ offerunt potestati. Quibus peractis, & participato tanto Sacramento, gratiarum actio cuncta cõcludit, quam in his etiam verbis vltimam cõmendauit Apostolus. *To. 2. epist. 59 quæst. 5. ad Paulinum, edisserens illud 1. Tim. 2. Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, &c.*

Benedictio populi in Missa.

II. Vino in calice offerendo ex Apostolica traditione aquam esse miscendam.

Cyprianus in Epist. de Sacramento calicis.

BEatus Cyprianus sub misso dicendi genere vtitur in eo libro, vbi de Sacramento calicis disputat. Soluitur quippè ibi quæstio, in qua quæritur, vtrũ calix Dominicus aquam solam, an eam vino mixtã debeat habere. Sed exempli gratia aliquid inde ponendũ est. Post principiũ ergo Epistolæ, iam soluere incipiẽs propositam quęstionem: Admonitos autẽ vos sciatis, inquit, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm pro nobis Dominus prior fecit, vt calix qui in commemorationem eius offertur, vino mixtus offeratur. *Tom. 3. de doctrina Christ. lib. 4. cap. 21.*

In calice vino miscetur aqua Christi exemplo & traditione.

In Eucharistia non debet pura aqua offerri, vt quidam sobrietatis fallũtur imagine, sed vinum cũ aqua mixtum. Quia & vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cùm dixit:* Non bibam à modo de hoc genimine vitis: & aqua mixtum, non quòd post cœnam dabatur, sed quòd de latere * eius lãcea perfosso aqua cum sanguine egressa, vinum de vera eius carnis vite cum aqua expressum ostenditur. *Tom. 3. de eccles. dog. cap. 75.*

Ergo Cypriani sententia, quã Augustinus etiam probat, ipse Christus prior calicem obtulit.

Quare in calice vino misceatur aqua.

* *Matt. 26.*

* *Ioan. 19.*

Vt in Sacramento corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est, panis & vinum aqua mixtum. Primitiæ verò, seu mel & lac, quod vno die solennissimo pro infantibus mysterio offerri solet, quâuis in altari offeratur, suam tamen habet propriâ benedictionẽ, vt à Sacramento Dominici corporis distinguatur: nec amplius de primitiis offeratur, quàm de vuis & frumẽtis. *concil. Cartag. 3. cap. 24. idem confirmatur postea in concil. Africano iisdem plane verbis repetitis.*

Ex his testimoniis, quæ proximis duobus artic. & præcedenti cap. recitata sunt, concluditur, pie Lector, primò consecrationem, distributionem & sumptionem Eucharistiæ, quod nec aduersarii diffitentur, esse à Christo Domino institutam. secundò Eucharistiam esse Christianorum sacrificium in veteri Testamento significatum ac prædictum, & eiusdẽ christi tum exemplorum præcepto tempore noui testamenti faciendum. Tertio in sacro calice vinum aqua mixtum offerendum esse. Vltimò seriem precationum non modo traditam ab Apostolo esse, sed etiam scripturæ auctoritate confirmari. Hæc autem ideirco notamus, vt recentium hæreticorum cauillis, quibus temerè hoc sacrificium tentent abolere, ac facinus Antichristo reseruatum frustra præoccupare, non tam totius Ecclesiæ quàm vnius nunc Augustini auctoritatem opponamus, qui antiquitate, grauitate, pietate atque doctrina huius farinæ Theologos facile vincet.

Aquarii dicti sunt, qui sola aqua in sacrificio olim vtebantur, de quibus. Tom. 6. hæres. 64. ad quodvultdeum.

III. Vasa sacra in vsu fuisse Augustini tempore ad diuina mysteria peragenda.

Ad redimendos captiuos & subleuandos pauperes vasa sacra (cum aliunde suppeterent) Ambrosius

INterea dũ Ecclesiæ pecunia deficeret, hoc ipsum populo Christiano denunciabat, non se habere quod indigentibus erogaret. Nã & de vasis Dominicis propter captiuos, & quàm plurimos indigentes frangi & conflari iubebat, & indigentibus dispensari. Quod nõ commemorassem, nisi contra carnalem sensum quorundam fieri peruiderẽ. Et hoc ipsum etiam venerabilis memoriæ Ambrosius in talibus necessitatibus indubitanter esse faciendum & dixit, & scripsit. *Tom. 1. Possidonius in vita B. Augustini cap. 24.*

& Augustinus frangebant

Sed enim & nos pleraque instrumenta & vasa ex huiusce modi materia vel metallo habem⁹ in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicuntur in eius honore, cui pro salute nostra inde seruitur. *Tom. 8. Psal. 113. conc. 2.*

III I. Sursum corda, & Gratias agamus Domino Deo nostro, in Missa olim etiam recitata fuisse.

ET illud quodinter sacra mysteria cor habere sursum iubemur, ipso adiuuante id valemus, quo iubente admonemur. *Tom. 4. de bono viduitatis, cap. 16.*

Si per vrbes atque oppida, castella, vicos & agros etiam vilásque priuatas in rãtùm apertè persuadetur, & appetitur à terrenis auersio, & in vnum Deum verúmque conuersio, vt quotidiè per vniuersum orbem humanũ genus vna penè voce respõdeat, sursum corda se habere ad Dominũ, quid adhuc oscitamus crapulam hesternam, & inmortuis pecudibus diuina eloquia perscrutamur? *Tom. 1. de vera religione, cap. 3.*

Quia corda fidelium cælũ sunt, quia in cælos quotidiè eriguntur dicente sacerdote, Sursum corda, secuti respondent, Habemus ad Dominũ. *Tom. 10. de tempore, serm. 44. Eadem propè verba leguntur ibidem, serm. 54. Item, Tom. 2. epist. 156. ad Probam*

Iocunda animam serui tui, quoniam ad te domine animam meam leuaui, Iocunda eã, quia ad te leuaui eam. In terra enim erat, & in terra amaritudinem sentiebat: ne in amãritudine contabesceret, ne omnẽ tuę gratiæ suauitatem amitteret, leuaui eam ad te, iocunda eam apud te. Solus enim tu es iocunditas, amaritudine plenus est mundus. Certè rectè admonet mẽbra sua, vt sursum corda habeant. Audiant ergo & faciant, leuent ad cælum quod malè est in terra. Ibi enim non putrescit cor, si leuetur ad Deum. *Tom. 8. in expos. Psal. 85.*

Per caput nostrum reconciliamur Deo, quia in illo

est diuinitas vnigeniti facta particeps mortalitatis nostræ, vt & nos participes eius immortalitatis essemus. Hoc Sacramentum longè est à cordibus sapientiũ superborum, & ideò non Christianorum, ac per hoc nec verè sapientium. Illorum etiam dico sapientium, qui cognouerunt Deum, quia cognoscentes Deum sicut dicit Apostolus, **non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt.* Nosti autẽ in quo sacrificio dicatur, Gratias agamus Domino deo nostro. A cuius sacrificij humilitate longè abest typhus & cothurnus illorum. *To.2.Epist.57. ad Dardanum, quæst.1.*

* *Rom.1.*

Missæ sacrificium verissimũ & singulare.

Theosebia porrò, si ad verbi originẽ latinè expressam interpretaretur, Dei cultę dici poterat, qui in hoc maximè constitutus est, vt anima ei non sit ingrata. Vnde & in ipso verissimo & in singulari sacrificio, Domino Deo nostro agere gratias admonemur. *To.3. de spirit & lit.cap.11.*

Augustinus & quod à sacerdote dici, & quod ab astãtibus respõderi in Missa solitũ fuit exponit

Quod ergo in Sacramentis fidelium dicitur, vt sursum corda habeamus ad Dominum, munus est Domini: de quo munere ipsi Domino Deo nostro gratias agere à sacerdote post hanc vocem quibus dicitur admonentur, & Dignum & iustum esse respondẽt. Cũ enim non sit in nostra potestate cor nostrũ, sed diuino subleuetur auxilio, vt ascẽdat, & quæ sursum sunt * sapiat, vbi Christus est in dextera Dei sedẽs, nõ quæ super terram: cui de hac tanta re agendæ sunt gratię, nisi hoc facienti Domino Deo nostro, vt qui nos per tale beneficium liberando, de profundo huius mundi elegit & prædestinauit ante constitutionem mundi? *Tom.7.de bono perseuerantiæ, cap.13.*

* *Coloss.3.*

V. Quædam etiam alia ad canonem vel reliquas sacrificij partes pertinentia, similiter recitata fuisse.

IVbe inquit (*Sacerdos*) hoc offerri per manus Angeli tui sancti in sublime altare tuum in cõspectu diuinæ maiestatis tuæ. Vt quid deferanda in lucem deposcit, nisi vt intelligatur, quod ista fiant in sacerdotio? Hanc igitur oblationem benedictam, per quã benedicimur: ad scriptam, per quã omnes in cælo ad scribimur

bimur: ratam, per quam de visceribus Christi esse censemur: rationabilem, per quam à bestiali sensu eximur: acceptabilem, vt qui nobisipsis displicemus, per hanc acceptabiles eius vnico filio sumus &c. *citatur ex Augustino de consec.dist.2.cap.Verum sub.*

Reliqua omnia quæ sacerdos dicit, aut clerus chori canit: nihil aliud quàm laudes & gratiarum actiones sunt: aut certè obsecrationes, & fidelium petitiones. Vnde & sacerdos dicit, prius Euangelistarum verba assumens: Qui pridie quàm pateretur &c. *Ibidem.*

In Ecclesia ad altare Dei quotidie dicitur oratio dominica, & audiunt istam fideles. *Tom.10.lib.50. homiliarum, homil.42. Vide & Tom.2. epist.59.quæst.5. ad Paulinum.*

Ecce post sermonem fit Missa catechumenis. Manebunt fideles, venietur ad locũ orationis. Scitis quò accessuri sumus, quid prius Deo dicturi sumus? Dimitte nobis debita nostra &c. *Tom.10. de temp.serm.38.*

Κύριε ἐλέησον *mentio fit, Tom.2.numero 178. in altercatione cum Pascentio.* Amem & Halleluia, *passim in enarrationibus Psalmorum, in ser. & homiliis occurrunt.*

VI. Preces vel orationes aut Missas non recitandas, nisi probatæ fuerint.

PLacuit etiam & illud, vt preces vel orationes, seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue præfationes, siue commendationes, seu manus impositiones ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omnino dicantur in Ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ, vel comprobatæ in Synodo fuerint, ne forte aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus studium sit compositum. *To.1. Concili. concilo Mileu. cui Augustinus interfuit, cap.12.*

VII. Sacrificium Missæ à ieiunis offerendum esse.

De cõsecrã dist.2.c.Sacramẽta altaris.

VT Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo cœna Domini celebratur. Nã si aliquorũ pomeridiano tempore defunctorum siue Episcoporum, seu clericorum, siue cæterorum commendatio faciẽda est, *Moris ergò fuit, vt pro*

defunctis Episcopis & aliis Missæ sacrificium fierut.

solis orationibus fiat, si illi qui faciunt, iam pransi ueniantur. *Concil. Carthagin. 3. cap. 29.*

Verum & de sacrificiis inhibendis post prandium, vt à ieiunis, sicut dictum * est, offeratur, & tunc & nunc confirmatum est. *Ibidem, cap. 48.*

Offerendum sacrificium à ieiunis.

Illud magis mouere potuit homines, vtrum iam refecti die illa vel offerrent vel sumerent Eucharistiam, quod in Euangelio dicitur: * *Cùm autem illi manducarent, accepit Iesus panem & benedixit* cùm etiam superius dixisset: * *Cùm sero factum esset, recumbebat cũ duodecim, & manducantibus eis dixit: Quoniam vnus ex vobis me tradet.* Post enim tradidit Sacramentum. Et liquidò apparet quando primum acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamẽ propterea calumniandũ est vniuersæ Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti Sacramenti, in os Christiani prius Dominicũ corpus intraret quàm cæteri * cibi. Nam ideò per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent. Aut sicut faciebant, quos Apostolus * arguit & emẽdat mensis suis iste miscere. Namq; saluator quò vehemẽtius cõmendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ discipulorum. *Tom. 2. epist. 118. ad Ianuarium, cap. 6. Vide etiam eiusdem epistolæ caput 7.*

* *aliàs* di-gnum.

* *Mar. 14. Matth. 26. De cõsecra. dist. 2. c. Liquidò.*

Sẽper à ieiunis accipitur Eucharistia, & cur hic Ecclesiæ mos introductus.

* *aliàs* exteti.

* 1. Cor. 11.

VIII. Ad altare Deo, cum ab omni populo, tùm à Sacerdotibus, pro viuis supplicare, moris olim fuisse.

Pro infidelibus etiam in Ecclesia oratur.

DIc ergo apertissimè nos pro iis, quibus Euangelium prædicamus, non debere orare, vt credant, sed eis tantummodo prædicare. Exerce contra orationes Ecclesiæ disputationes tuas, & quãdo audis sacerdotem Dei ad altare exhortãtem populum Dei orate pro incredulis, vt eos Deus cõuertat ad fidem, & pro Catechumenis, vt eis desiderium regenerationis inspiret, & pro fidelibus, vt in eo quod esse cœperũt eius munere

perseuerent, subsanna pias voces, & dic te non facere quod hortatur, id est, Deum pro infidelibus, vt eos fideles faciat non rogare eò quòd non sint ista diuinæ miserationis beneficia, sed humanæ officia voluntatis. *Tom. 2 epist. 107. ad vitalem, circa initium.*

Piè facit Ecclesia pro infidelibus orans.

Nunquid & orare prohibebis Ecclesiam pro infidelibus, vt sint fideles, pro iis qui nolunt credere, vt velint credere, pro iis qui ab eius lege doctrináq; dissentiũt, vt legi eius doctrinæque consentiant, vt det illis Deus quod per Prophetam * promisit cor cognoscẽdi eũ, & aures audiendi, quas vtique acceperant, de quib⁹ Saluator ipse dicebat: * *Qui habet aures audiendi audiat*? Nunquid vbi audieris sacerdotem Dei, ad eius altare populum hortantem ad Deum orandum, vel ipsum clara voce orantẽ, vt incredulas gentes ad fidẽ suã venire cõpellat, nõ respõdebis, Amẽ? *Ibidẽ sub finẽ.*

* *Ierem. 24.*

* *Matth. 13.*

Ecclesia ab exordiis suis donec finiatur hoc seculum, pro variis hominibus orare solita.

Atque vtinã tardi corde & infirmi qui non possunt, vel nondum possunt scripturas, vel earum expositiones intelligere, sic audirent, vel non audirent in hac quæstione disputationes nostras, vt magis intuerentur orationes suas, quas semper habuit & habebit Ecclesia ab exordiis suis, donec finiatur hoc seculum. De hac enim re, quam nũc aduersus nouos hæreticos nõ commemorare tantùm, sed plane tueri & defensare compellimur, nunquam tacuit in precibus suis, & si aliquando in sermonibus exerendam, nullo vrgente aduersario putauit. Quando enim non oratum est in Ecclesia pro infidelibus atque inimicis eius, vt crederent? *Et paulò pòst.* Aut quis sacerdotem super fideles Domini inuocantem, si quando dicit: Da illis Domine in te perseuerare vsque in finem, non solùm voce ausus est, sed saltem cogitatione reprehendere, ac non potius super eius talem benedictionem & corde credente, & ore confitente respondit, Amen? *Tom. 7. de bono perseuerantiæ, cap. 22. & 23.*

Pro aliis etiam malis orãdum cum Ecclesia.

Pro infirmis, pro carnaliter sapientibus, pro animalibus & carnalibus, tamen pro fratribus nostris eadem Sacramenta celebrantibus, etsi non nobiscum eadem, tamen vnum Amen respondentibus, etsi non nobiscum vnum Amen, hortamur medullas

charitatis vestræ, fundatis ad Deum preces pro eis. Aliquid enim pro salute ipsorum egimus in Concilio, quod explicare vobis hodie iam tempus non sufficit. *Tom. 8. in Psal. 32. conc. 2. sub finem.*

Augustinus Episcopus dixit: Bene habet, vt eo quæ Dei sunt circa sacrificium eius agere valeamus, in qua hora supplicationis nostræ maximè commendo charitati vestræ, vt omnes vestras causas & negotia intermittatis, & pro ista Ecclesia, & pro me, & pro presbytero Eradio, Domino precem fundatis. *Tom. 2. in actis Eradij ante Epistolam III.*

Pro quibus oret Ecclesia, pro quibus verò non oret, docet Augustinus, lib. 21. de Ciuit. Dei, cap. 24. Fieri etiam in Missæ sacrificio commemorationem sanctorum, vt ipsi pro nobis apud Deum intercedant, & aliorum defunctorum, vt pro ipsis nos oremus, cùm ex dictis in proximo capite colligitur, tum ex lib. 4. cap. de sanctis, & cap. de Purgatorio, manifestè constabit.

CAPVT NONVM DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

I. Pœnitentiæ virtutem, quæ in fide fundatur, vt in omnibus peccatoribus: ita in adultis ante Baptismum ad consequendam iustitiam requiri.

Fides fundamentum pœnitentiæ.

† Matth. 7.

Pœnitentia sine fide inutilis.

SI fides fundamentum est pœnitentiæ, præter quam nihil est, quod bonum sit, appetenda est pœnitentia, quam constat in fide esse fundatam. *Non enim † potest arbor bona, fructus malos facere.* Pœnitentia itaque quæ ex fide non procedit, vtilis non est. Oportet autem credi remedium pœnitentiæ à Saluatore concedi. Si enim omnis pœnitentia sterilis esset peccatoribus, nequaquam ad pœnitentiam reuocarentur Christi interfectores, quam prædicauit Dominus mitis & mansuetus, & eius præcursor: dixit enim * *Fructus facite dignos pœnitentiæ*: ostendens pœnitentiam non sterilem, sed dignè fructificare. Qui enim * maluit misericordiam quàm sacrificium, non expectabat mortem peccatorum, * sed vt conuersus viueret. Quis autem conuerti potest vt viuat, nisi qui erat in regione longinqua? In iniquitatibus se meminit conceptum Dauid, & in delictis à matre sua genitum: cui Dominus testimonium perhibet: * *Inueni hominem secundùm cor meũ.* Hic idem à Domino laudatus præsumens de Domino dicit: propitius eris peccato meo, multum est enim: non quia multum erat, sed quia Dauid multum id reputabat, sicut qui iã inde satur erat & fastidiosus. Non enim laborat exonerari peccato, cui non videtur nimium. Quomodo ergo multum videretur, si adhuc in eo delectaretur? Quomodo rogaret perdere, nisi doleret habere? Si enim non doleret habere, gauderet commisisse. Scimus quia deleuit Dominus peccatum Dauid, aut quia dolebat peccasse, aut quia gemebat, & stratum * suum lachrymis rigabat, & tanquam panem * cinerem manducabat. Si autem gauderet, non magnum sed paruum peccatum suum diceret. Fallunt itaque qui obiicientes pœnitentiam Apostolo, & eum irridẽtes, dicunt contra eum, peccabimus, vt gratia abundet. Dicebat enim: Conuertimini per pœnitẽtiam, sperate de venia etiamsi maxima sit iniquitas, quia vbi abundauit * peccatum, superabundauit ibi & gratia. Nullum peccatum poterit remanere ante pœnitentiam. Prædicat enim conuerti, sed vnde se cõuerteret aliquis, cui prior status placeret? Qui itaque conuertitur, necessariò dolet habere quod gaudet perdere. Pœnitentia itaque acquirit indulgentiam, sine qua nemo peruenit ad veniam. Si enim sine ea anima saluaretur, non diceretur, peccasti, quiesce. Quomodo enim quiesceret, nisi quia malum est si peccaret? Quomodo diligi, & non odio haberi potest, quod retẽtum dãnet & fugatum saluat? qui ergo nunc quiescit dolere oportet quod non prius quieuit: sicque saluatur, quia dolet, sicque liberatur, quia pœnitet. *Tom. 4.*

* Matth. 3.
* Oseæ 6.
* Ezech. 18.
* Psal. 50.
* Psal. 6.
* Psal. 101.
* Rom. 5.

Non curat exonerari peccato, quo existimat illud leue.

Nullus impius ad Deũ conuertitur, nisi cui prior status displiceat.

De pœnit. dist. 4. cap. Omnis.

de vera & falsa pœnitentia, cap. 2.

Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est cùm accedit ad Sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cùm baptizantur, soli paruuli immunes sunt. Nondum enim vti possunt libero arbitrio. *Tom. 10. lib. quinquaginta homiliarum, homil. vltima.*

Ad Sacramenta suscipienda pœnitentia requiritur.

Cùm ergo spina illa recordationis cõpuncti (*Iudæi*) dicerent Apostolis: *Quid ergo faciemus?* Ait illis Petrus: **Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum, in nomine Domini Iesu Christi, & remittuntur vobis peccata.* Ergo interim nunc, qui fortè adsunt ex eo numero, qui baptizari disponunt: credimus enim eos adesse tantò ad verbum studiosus, quantò ad indulgẽtiam vicinus: hos primùm paucis alloquimur, vt erigant mentes in spem, ament fieri quod non sunt, oderint quod fuerunt. Nouũ hominẽ nasciturí iam voto concipiant, quicquid de vita præterita remordebat. quicquid augebat cõscientiam, quicquid omninò vel magnum vel paruum, vel dicendum vel non dicendũ, non dubitent posse dimitti, ne fortè quod vult Dei miseratio dimittere contra se teneat humana dubitatio. *Tom. 9. de vtilit. pœnitent. cap. 1.*

* *Act. 2.*

Vides non solam fidem in his ad iustitiã requiri, sed & spem amorẽ iustitiæ atq; odiũ peccati.

Perimit se peccator, qui ad pœnitentiæ remedia nõ recurrit.

Prima salus est declinare peccatum, secunda non desperare de venia. Nam ipse se in æternum perimit, quid apud misericordem iudicem ad pœnitentiæ remedia non recurrit. *Tom. 3. ex sent. Sent. 100.*

Nulla barbaries negare audet: peccatori necessariã esse pœnitentiam.

Horum simile est, quod de pœnitendo nunc dicam, nam vt inter omnes sanos cõstat, & quod ipsi Manichæi, non solùm fatentur, sed & præcipiunt, vtile est pœnitere peccati. Quid ego nunc in hãc rem diuinarum scripturarum testimonia, quę vsquequaquè diffusa sunt, colligam? vox est etiam ista naturæ. Neminem stultum rei huius notitia deseruit. Hoc nobis nisi etiam penitus insitũ esset, periremus. Potest aliquis dicere, non se peccare: non autem sibi esse, si peccauerit pœnitendũ, nulla barbaries hoc dicere audebit. *Tom. 6. de duabus animabus contra Manich. cap. 14.*

II. Baptizatos in Christo non posse in peccata relabi, falsum & hæreticum esse dogma.

HIc (*nempe Iouinianus*) omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam. *Tom. 6. de hæresib. ad Quoduultdeum, hæresi 82.*

Ieiunia & delectũ ciborũ, cum Iouiniano recẽtes hæretici reijciunt.

In id etiam progrediũtur, (*Pelagiani*) vt dicant vitam iustorum in hoc seculo nullum omnino habere peccatum, & ex his Ecclesiã Christi in hac mortalitate perfici, vt sit omninò sine macula & ruga, quasi non sit Christi Ecclesia, quæ in toto terrarum orbe clamat ad Deum? * Dimitte nobis debita nostra. *Ibidem, hæresi 88.*

* *Matth. 6.*

Nisi essent quædam ita grauia, vt etiam excõmunicatione plectenda sint, non diceret Apostolus: **Cõgregatis vobis & meo Spiritu tradere eiusmodi hominẽ Sathanæ in interitũ carnis, vt Spiritus saluus sit in die Domini Iesu.* Vnde etiã dicit: * *Ne lugeam multos ex iis qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immũditiã & fornicationem quam gesserunt.* Item nisi essent quædam nõ ea humilitate pœnitentiæ sananda, qualis in Ecclesia datur eis qui propriè pœnitentes vocãtur, sed quibusdam correptionum medicamẽtis, nõ diceret ipse Dominus: **Corripe eum inter te & ipsum solum, & si te audierit, lucratus es fratrẽ tuum.* Postremò nisi essent quædã, sine quibus hæc vita non agitur, non quotidianã medelam poneret in oratione quam docuit, vt dicamus: * Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *To. 4. de fide & operibus, cap. 26. De hac materia lege suprà lib. 2. cap. de lapsis.*

* *1. Cor. 5.*

* *2. Cor. 12.*

Peccata nõnulla correptionũ medicamentis sananda.

* *Matt. 18.*

* *Matth. 6.*

III. Fidelibus quoties post Baptismum in peccata relabuntur, pœnitentiæ Sacramentum superesse, quo veniam peccatorum consequentes Deo reconcilientur.

QVisquis post Baptismum aliquorum pristinorum malorũ opere obligatus tenetur, vsque adeò sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare, dum tempus est, cùm ita peccat & viuit? Nam vtique quod ita perseuerãs peccat, thesaurizat * sibi irã in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Quod autẽ adhuc viuit,

* *Rom. 2.*

Pœnitẽs Ecclesiæ claui-bus soluẽdus vt sit solut⁹ in cælo.

patientia Dei ad pœnitentiã eum adducit. Implicatus ergo tam mortiferis vinculis peccatorũ detrectat aut differt aut dubitat cõfugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur* in terra, vt sit solutus in cælo, & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur salutem aliquam polliceri? Nec illud veridicum dominicæ vocis * tonitruum comtremiscit: Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnũ cælorum &c. Quid? ad Galatas idem Apostolus, nónne talia enumerans eodem fine concludit * *Manifesta sunt*, inquit *opera carnis, quæ sunt fornicationes, immũditiæ, cõtentiones, æmulationes, animositates, dissẽtiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnũ Dei non possidebunt* Iudicet ergo seipse homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius, ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. *Tom.* 10. *homil.* 50. *cap.* 70. & 11.

* *Matt.* 16.
* *Matth.* 7.

Gal. 5.

Hæc omnia peccata Apostoli et Aug. sententia mortifera sunt: etiã post Baptismũ: At nouis euãgelicis venialia sũt oĩa, præter infidelitatem.

Hic fortasse dicis, sed ego iã baptizatus sum in Christo, à quo omnia mihi peccata præterita dimissa sunt, vilis factus sum nimis iterans vias meas, & canis* horribilis oculis Dei, conuersus ad vomitum suum. Quò abibo * à Spiritu eius, & à facie eius quò fugiam? quo frater nisi ad eius misericordiam pœnitẽdo, cuius potestatem peccando contempseras? Nemo enim rectò fugit ab illo nisi ad illũ, ab eius seueritate ad eius bonitatem. *Ibidem cap.* 14.

De pœnitẽt. dist. 1. *cap. Iudicet.*

* *Prou.* 26.
* *Psal.* 138.

A deo seuero ad eũdem misericordẽ fugiendum.

Miror autem quosdam sic obstinatos esse, vt dandã non putent lapsis pœnitentiam, aut pœnitentibus existiment veniam denegandam, cùm scriptum sit: Memẽto vnde excideris, & age pœnitẽtiam, & fac priora opera: Vtique ei dicitur quem cõstet excidisse, *Tom.* 10. *de tempore, ser.* 181. *cap.* 14.

Pœnitentib⁹ dãda venia.

* *Apoc.* 2.

Et nolo putes quia de his sermo mihi sit tantùm, qui in paucis & leuib⁹ peccauerũt: de illo loquor, qui omnibus succubuit malis, qui immanitate scelerũ viam sibi præcluserit regni cælorum, & non de infidelibus, sed de fidelibus fuerit: & ex his qui prius placuerunt

Nulli quan tũuis scelera to negãda pœnitẽtia, etiãsi fidelis

Deique amicus ante lapsum fuerit,

Deo, post hæc autem ceciderũt vel in adulteria, vel in omnes impudicitias, quæ, vt Apostolus ait: * turpe est dicere. Nunquam enim spernit (*Deus*) pœnitentiam, si ei syncerè & simpliciter offeratur, suscipit, libenter accipit, amplectitur, facit omnia, quatenus eum (*lapsum*) ad priorem statum reuocet. *Ibidem, cap.* 16.

* *2. Cor.* 12. *Ephes.* 4.

CATHARI, qui seipsos isto nomine quasi propter mũdiciem, superbissimè atque odiosissimè nominant, secundas nuptias non admittunt, pœnitentiam denegant. *Tom.* 6. *de hæres. ad Quoduultdeum, hæresi* 38.

Pœnitentiæ Sacramẽtũ Cathari tollebant.

Pœnitentia aboleri peccata indubitanter credimus, etiãsi in vltimo vitæ Spiritu admissorum pœniteat, & publica lamentatione peccata prodantur, quia propositum Dei quo decreuit saluare quod perierat, stat immobile, & ideo quia voluntas eius non mutatur, siue emendatione vitæ, si tempus conceditur, siue publica † cõfessione, si continuò vita exciditur, venia peccatorum fideliter præsumatur ab illo qui non vult mortem * peccatoris, sed vt conuertatur à perditione pœnitendo, & saluatus miseratione domini viuat. Si quis aliter de iustissima Dei pietate sentit, non Christianus, sed Nouatianus est. *Tom.* 3. *de Ecclesia st. dog. cap.* 30.

† *aliàs* supplici.

* *Ezech.* 18.

IIII. Christiani hominis pœnitentiam, qua post Baptismum remissio peccatorum impetratur, multò esse aliam ab ea quæ in adultis baptizandis requiritur.

SEd de baptismo hoc intellexit (*exponit illud Apostoli Heb.* 6. *Impossibile est, &c.*) dixit enim eos renouari per pœnitentiam impossibile esse, vt rursum crucifigãt Filium Dei, & ostentui habeant: id est, vt iterum baptizentur. Qui enim baptizatur mortem crucis & sepulturam Christi repræsentat in immersione sua. In signo enim crucis quisque in aqua submergitur, & submersus sepultus ostenditur: Non enim qui lapsi sunt, per iteratum Baptismum consequi veniam poterunt. Sicut enim semel Christus crucifixus est, sic baptismus iterandus non est. Vna enim morte sua omnes rede-

Baptismus quia mortẽ & sepulturam christi repræsentat, repeti non debet.

Per fructus pœnitentiæ baptizatis adhibetur spes veniæ.

mit, vt amplius mori non oporteat. Quod videns Ecclesia, intellexit non iterandum Baptismum. Per fructus itaque pœnitentiæ baptizatis adhibetur spes veniæ. *Tom.4.de vera & falsa pœnit.cap.3.*

Tres actiones pœnitentiæ in Ecclesia vsitatæ.

Tres sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum vestra eruditio recognoscit. Sunt enim vsitatæ in Ecclesia, & diligēter attendentibus notæ. Vna est quę nouum hominē parturit, donec per Baptismū salutare omnium præteritorum fiat ablutio peccatorū, vt tanquam puero nato dolores transeant, quibus viscera vrgebantur ad partum, & tristitiam lętitia consequatur. Omnis enim, qui iam arbiter voluntatis suæ cōstitutus est, cùm accedit ad Sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cū baptizantur soli paruuli sunt immunes. Nōdum enim vti possunt libero arbitrio, quibus tamē ad cōsecrationē remissionémque originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur, vt quascunque maculas delictorum per alios, ex quibus nati sunt, cōtraxerunt, aliorū etiam interrogatione ac responsione purgentur. Verissimè quippè in Psalmis* plangitur, *Ecce enim in iniquitatibus cōceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea.* Item scriptū est: † Non esse mundum in cōspectu Dei, nec infantem, cuius est vita diei vnius super terram. Exceptis ergo talibus, de quorū ordine ac merito in futura illa quæ promittitur sorte sanctorum, velle amplius quærere, hominū modum excedit: piè tamen creditur eis prodesse ad spiritalem salutem, quod Ecclesiasticæ auctoritatis per totum orbem terrarum tam firmo robore custoditur: cæterorum hominum nullus transit ad Christum, vt incipiat esse quod non erat, nisi eum pœniteat fuisse quod erat. Hæc prima pœnitentia præcipitur Iudæis, dicēte Apostolo Petro: * *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrū in nomine Domini nostri Iesu Christi.* Talis ab ipso Domino imperabatur, cū diceret, † *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.* De hac etiā Ioannes Baptista, plenus Spiritu sancto, præcursor & præparator viæ Domini, ita dicit, * *Generatio viperarū, quis ostēdit vobis fugere à vētura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.*

Paruuli aliorum interrogatione & respōsione ab originalis peccati macula purgantur.

* *Psal.50.*

† *Iob 24.*

* *Act. 2.*

† *Matt.4.*

* *Matt.3.*

Altera verò pœnitentia est, cuius actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est. Primò, quia vitam æternam, incorruptibilem, immortalémque nullus desiderat, nisi eum vitæ huius temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat. *Et infrà.* Sed neque tam facilè ab inimico deijcimur, quàm cùm eum superbiendo imitamur: nec vehementius eum prosternimus, quàm cùm humilitate Deum sequimur: Nec acriores ei dolores infligimus, quàm cùm plagas peccatorum nostrorum confitendo & pœnitendo sanamus. Tertia actio est pœnitentiæ, quæ pro illis peccatis subeunda est, quæ legis decalogus continet. Et de quibus Apostolus ait: † *Quoniam qui talia agūt, regnum Dei non possidebunt.* In hac ergo pœnitentia, maiorem quisque in se seueritatem debet exercere, vt à seipso iudicatus non iudicetur à Deo. Sicut idem Apostolus ait, * Si enim nos iudicaremus, à Domino non iudicaremur. *Tom.10.lib.50.homiliarum, homil.vltima.*

† *Gal.5.*

Pro peccatis mortalibus maior pœnitentiæ seueritas à pœnitente suscipienda.

* *1.Cor.11.*

Non potest autem (*paruulus*) semel Dei Spiritu regeneratus ex parentum carne tegenerari, vt obligatio quæ soluta est, iterum contrahatur. Et ideo semel perceptam paruulus Christi gratiā non amittit, nisi propria impietate, si ætatis accessu tam malus euaserit. Tunc enim propria incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferantur, sed alia curatione sanētur. *Tom.2.epist.23.ad Bonifacium.*

Baptizatus paruulus nō amittit gratiā quo vsque propria voluntate peccet.

Peccata post Baptismum admissa nō regeneratione tollenda, sed alia curatione sananda.

Semel abluimur baptismate, quotidiè abluimur oratione. Sed nolite illa committere pro quibus necesse est, vt à Christo corpore seperemur, quod absit à nobis. Illi enim quos videtis agere pœnitentiam, scelera commiserunt, aut adulteria, aut aliqua facta immania, inde agunt pœnitentiam. Nam si lenia peccata ipsorum essent, hæc quotidiana oratio delendo sufficeret. Ergo tribus modis dimittuntur peccata in Ecclesia, in Baptismate, in oratione, in humilitate maioris pœnitentiæ, &c. *Tom.9.de symb.lib.1.cap.6.*

Tres modi quibus in Ecclesia peccata remittuntur.

Agunt homines antè Baptismum pœnitentiam de suis prioribus peccatis, ita tamen, vt etiam baptizentur, sicut scriptum est in actibus Apostolorum,

Pœnitentiæ antè Baptismum.

† *Act.2.* loquente Petro ad Iudæos & dicẽte: † *Pœnitentiã agite & baptizetur vnusquisque vestrũm in nomine Domini Iesu Christi, & dimittẽtur vobis peccata vestra.* Agũt etiam homines pœnitẽtiam, si post Baptismum ita peccauerint, vt excommunicari & postea reconciliari mereantur, sicut agunt in omnibus Ecclesijs illi qui propriè pœnitentes appellantur. De tali enim pœnitentia locutus est Apostolus Paulus, vbi ait: * Ne iterum cùm venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, super immunditia & luxuria & fornicatione, quã egerũt: neque enim scribebat ista, nisi eis qui iam baptizati fuerant. Habemus etiam in actis Apostolorum, † Simonem iam baptizatum cùm pecunia vellet emere, vt ei per impositionem manus daretur Spiritus sanctus admonitum à Petro, vt de hoc graui peccato ageret pœnitentiam. Est etiam pœnitentia bonorum & humilium fideliũ pœna, in qua pectora tundimus, dicentes, * *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Neque enim ea nobis dimitti volumus, quę dimissa non dubitamus in Baptismo, sed illa vtique quæ humanæ fragilitati, quanuis parua, tamen crebra subrepunt. *Tom.2.epist.108.ad Seleucianum. Huc etiam pertinet magna pars expositionis epistolæ ad Roman.inchoatæ.*

Pœnitentia pro grauioribus delictis post Baptismũ.

**2.Cor.12.*

† *Act.8.*

**Matt.6. pœnitentia pro quotidianis erratis venialibus.*

V. Pœnitentiam extra vnitatem Ecclesiæ inutilem esse.

Ab ijs qui Ecclesijs præsunt rectè constituũtur tempora pœnitentiæ.

RECTÈ constituuntur ab ijs, qui Ecclesijs præsunt, tẽpora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesię in qua remittuntur peccata: extra eam quippè nõ remittuntur. Ipsa namque propriè Spiritum sanctũ pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ita vt quibus dimittuntur consequantur vitam æternam. *To.3.in Enchirid.cap.65.*

In Apostolis cùm esset etiã ipse numerus duodenarius, id est, quadripartitus in ternos, & omnes essent interrogati, solus Petrus respõdit: † *Tu es Christus Filius Dei viui*, & ei dicitur: *Tibi dabo claues regni cælorũ*, tanquã ligandi & soluendi solus acceperit potestatem, cùm & illud vnus pro omnibus dixerit, & hoc cũ omnibus tanquam personam gerens ipsius vnitatis acceperit. Ideo vnus pro omnibus, quia vnitas est in omnibus. *Tom.9. in Euangel. Ioannis, Tract.at.118.*

† *Matt.16.*

Ecclesia est corpus Christi, sicut Apostolica doctrina *commendat, quæ etiã coniunx eius dicitur. Corpus ergo suum multis membris diuersa officia gerentibus, nodo vnitatis & charitatis tãquã sanitatis astringit. Exercet autem hoc tẽpore & purgat medicinalibus quibusdam molestiis, vt erutã de hoc sæculo in æternum sibi copulet coniugẽ Ecclesiam, non habentẽ *maculam neque rugam aut aliquid huiusmodi. Porrò quoniam in via sumus, nec via ista locorũ est, sed affectuum, quam intercludebant quasi septa quædam spinosa præteritorum malitiæ peccatorum, quid liberalius & misericordius facere potuit, qui seipsum nobis viam, qua reuerteremur, substernere voluit, nisi vt omnia donaret peccata cõuersis, & grauiter fixa interdicta reditus nostri pro nobis crucifixus euelleret? Has igitur claues dedit Ecclesię suæ, vt quæ solueret, * in terra soluta essent & in cælo, quæ ligaret in terra, ligata essent & in cælo, scilicet, vt quisquis ĩ Ecclesia eius dimitti sibi peccata non crederet, non ei dimittirentur, quisquis autem crederet, seque ab his correptus auerteret, in eiusdẽ Ecclesię gremio cõstitutus, eadem fide atque correptione sanaretur. *To.3.de doctr.christ.lib.1.ca.16.17. & 18. Huc pertinet & articulus 9.lib.2.cap.de lapsis.*

* *Ephe.1.*

* *Ephe.5.*

* *Matt.16.*

VI. Contritione, quæ verus & vtilis est de peccatis dolor, ad salutarem pœnitentiam opus esse, eáque ad percipiendam gratiam nos præparari.

INtuere Dauid regem, iam vtique & ipse illius tẽporis Sacramẽta perceperat. Iam circunciſus erat vtique, quod patres nostri pro Baptismo habebant. Nã ad hoc dicit Apostolus. * sanctũ Abrahã signaculũ iustitiæ fidei accepisse. Iã etiam vnctus erat vnctione venerabili, qua regale sacerdotiũ ptæfigurabatur Ecclæsiæ. Repẽtè autem factus est & adulterii * & homicidii reus, Non frustra tamen de tã immani & abrupto profũdo sceleris pœnitens clamauit ad Dominũ

Patres pro baptismo circunciſionem habebant.

* *Rom.4.*

* *2.Reg.11.*

*Psal.50. *Vide nũ per fidem specialẽ hæreticorũ Dauid consequutus sit veniã peccatorum, an potiꝰ per cor cõtritum et humiliatũ.*

dicens *Auerte faciẽtuã à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.* Quo tandẽ merito, nisi quia idẽ dicit: Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meũ ante me est semper? Quid autẽ obtulit Domino vnde illum propitiaret sibi? Quoniã si voluisses Sacrificiũ dedissem, vtique holocaustis nõ delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor cõtritum & humiliatum Deus non spernit. Non solùm ergo deuotè obtulit, sed etiam ista dicendo, quid offerri oporteret, ostendit. *To.10. lib.homiliarũ quinquaginta, homil.50. cap.15.*

Redeũtes ad catholicam Ecclesiam nõ videbantur Donatistis mũdari, nisi iterũ baptizarentur.

Sed ideo vobis, (Donatistis) non videntur mundati, cùm ad nos à vobis transeunt, quia non denuo baptizantur: quasi solo baptismo, quem repeti nõ oportet, cùm idem atque vnus est, homines ab errore mũdentur. Mundãtur & verbo veritatis ab illo, qui ait: * *Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis.* Mundãtur & sacrificio contriti cordis ab illo, de quo dictum est: * Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus nõ spernit. *To.7. cont. Cresconium Grammat. lib.2.cap.12.*

*Ioan.15.

*Psal.50. *Sacrificio cõtriti cordis à peccatis mũdamur.*

Sed videre qualis debet esse pœnitentia, quia multi assiduè se dicunt esse peccatores, & tamen adhuc eos delectat peccare. Professio est, non emẽdatio. Accusatur anima non sanatur. Pronunciatur offensa, nõ tollitur. Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei. Quando sic pœnitẽs, vt tibi amarum sapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita, & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente: iam tunc benè ingemiscis ad Deum, & dicis: * Tibi soli peccaui & malum coram te feci. *To.10. serm.7.de temp.*

Pœnitentiã certã nõ facit nisi odiũ peccati & amor Dei, nõ fides specialis

Tolle te de dorso tuo, vbi te videre nõ vis dissimulans à factis tuis, & constitue te ante te. Ascẽde tribunal mentis tuæ, esto ibi iudex, torqueat te timor, erũpat confessio, dic Deo tuo, * *Quoniam iniquitatem meã ego agnosco, & delictũ meũ ante me est semper.* Quod erat post te, fiat ante te, & cùm factũ fuerit ante te, punitur à te, ne tu ipse posteà à Deo iudice fias ante te, & nõ sit in quo fugias à te. *To.10. lib.50.homiliarũ, ho.2.*

*Psal.50. *Peccata nostra à nobis ipsis iudicãda atque puienda.*

Ista continua & assidua (*peccata*) & quasi quodãmodo necessaria, assidua lauentur confessione, assidua restaurentur compunctione. Surgamus purissimi ad purissimam perfectionẽ, ne istis, quæ parua sunt, multiplicatis quasi quadam scabie patiamur corrũpi, & collidi: ne pinguedine charitatis imminuta sinamur macie affligi, & tortura immũdæ conscientiæ macerari. Semper tẽdamus in melius, semper in puritatẽ baptismi tendentes, & eam summopere conseruãtes: vt cùm de hac vita exibimus ad eũ qui mũdissimus est, mundi perueniamus, & sine mora ab eo suscipiamus. Doleamus esse exules à patria, doleamus viuere in corruptibili materia. Hic dolor magis ex desiderio, quàm ex vindicta sit. Vnde differt à pœnitentia. Pœnitentia enim est quædã dolentis vindicta, puniens in se quod dolet cõmisisse. Qui autẽ dolet & retinetur in mortali corpore, desiderat quod amat, plorans quod tardat. Omnis pœnitentia est de malè vsa libertate: iste verò dolor magis de necessitate est. Nullum enim peccatũ est necessarium. *Tom.4.de vera & falsa pœnitent.cap.8.*

Pœnitentia quid sit.

Sed neq; de ipsis criminibus quãlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundùm modũ sui cuiusque peccati. In actione autem pœnitentiæ vbi tale crimen commissum est, vt is qui cõmisit, à Christi etiam corpore separetur nõ tam considerandæ est mensura temporis, quam doloris. Cor enim cõtritum * & humiliatum Deus non spernit. *To.3.in. Enchirid.ca.65.*

De pœnitẽ. dist.1.ca.In actione.

In agẽdo pro criminibus pœnitẽtia nõ tam mẽsura temporis cõsiderandæ, quã doloris.

*Psal.50.

VII. Sacramentalem pœnitentiam atque confessionem iure diuino institutam, & ad salutem necessariam esse.

MOrtales delectationes vsque ad reparandam seu custodiendã istam mortalẽ salutẽ siue vniuscuiusque hominis, siue ipsius humani generis, vel exitãdæ vel relaxandæ sunt: vltra si prolapsæ fuerint & contra temperantiæ rationem hominem non se regentem arripuerint, libidines erũt profectò illicitæ ac turpes & dignæ doloribus emẽdari. Quid si etiã perturbatum rectorẽ in tantã voraginẽ perditæ consuetudinis

Peccator post illicitas delectationes cõfessionis & pœnitentiæ medicinã negligens, damnatione diuina gnus diuina lege cẽsetur.

mergant, vt vel inutiles fore credens confessionis & pœnitentiæ negligat medicinã, qua correctus emergat, vel peiore morte cordis contra illam æternã prouidentiæ legem blasphemum eis patrocinium defensionis adhibeat, atque ita diem fungatur extremũ, nõ iam emẽdatione, sed damnatione dignum, lex illa irreprehensibilis censet. *Tom. 6. cont. Faustum Manic. lib. 21. cap. 29.*

Sunt multi quos peccare non pudet, agere pœnitentiam pudet. O incredibilis insania: de vulnere ipso nõ erubescis, de ligatura vulneris erubescis? Nõnne nudũ vulnus fœdius & putidius est? Confuge ergo ad medicum, age pœnitentiam. *To. 8. in Psal. 50.*

In omnibus scripturis diuinis, fratres dilectissimi, vtiliter ac salubriter admonemur, vt peccata nostra debeamus iugiter & humiliter non solũ Deo, sed etiã sanctis, & Deũ timentibus confiteri. Sic enim per Iacobũ Apostolũ nos admonet Spiritus sanctus dicẽs:

* *Iacob. 5.* * *confitemini alterutrũ peccata vestra, & orate pro inuicẽ, vt saluemini.* Et psalmista: * *Cõfitemini Domino, quoniã*

* *Psal. 135.* * *Psalm. 31.* *bonus*: Et iterum: * *Dixi pronunciabo aduersum me iniustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.*

Quare peccatorum cõfessionem à nobis Deus requirat.

Quomodo enim nobis peccatorum vulnera nunquã deesse possunt, sic & confessionis medicamenta deesse nõ debent. Non enim ideò vult Deus, vt confiteamur peccata nostra, quod ea ipse scire non possit: sed quia diabolus hoc desiderat, vt inueniat, quod nobis ante tribunal iudicis ęterni obiiciat. Ideò vult vt magis defendere quàm accusare peccata nostra velimus. E cõtrario autem Deus noster quia pius est & misericors, vult vt ea cõfiteamur in hoc seculo, ne pro illis cõfundamur postmodũ in futuro. Si enim nos cõfitemur, ille parcit. Si nos agnoscimus, ille ignoscit. Primò homini nõ dictũ est, confitere peccatũ, quia non fecerat

* *Genes. 2.* quod fateretur, sed dictũ ei est, * vt nõ peccaret. Non obtẽperauit, peccauit. Nati sumus mortales ex vinculo peccati, propagataest miseria nostra per successionẽ fragilitatis humanæ, & dicitur nobis, Fatemini peccata vestra. Serpens autẽ ille quomodo tũc instituit vt non

* *Genes. 3.* seruaret homo * quod illi dictũ est, ne peccaret, sic nũc instat

instat vt non seruet homo quod ei dictum est: Confitere peccatum. Quomodo enim tunc fecit vt caderet qui stabat, sic nũc agit, ne surgat qui cecidit. Itaq; aduersus incãtationes eius, insidias quibus nũc impedire vult reditũ nostrũ, suscipiamus præcepta saluberrima aduersus eum, qui nũc impedire vult nobis confessionem peccati. *Tom. 10. lib. 50. homiliarũ, hom. 12.* Tuam iniquitatem cõfitere, gratiam Dei confitere: Te accusa, illum glorifica: Te reprehẽde, illũ lauda, vt & ipse veniens inueniat te punitorẽ tuum, & exhibeat se tibi saluatorẽ tuum. Quid enim timetis confiteri, qui inuenitis hanc vitam in omnibus gentibus? Quid timetis confiteri, & in confessione vestra cãtare cãticũ nouũ cum omni terra? In omni terra in pace Catholica: confiteri times Deo ne confessum dãnet? Si non confessus lates, non cõfessus damnaberis. Times confiteri, qui non cõfitendo esse non potes occultus: dãnaberis tacitus, qui posses liberari confessus. *Tom. 8. in psalm. 66. circa medium.*

Qui per se peccant, per se erubescãt. Quid op⁹ est cum erubescentia tanto pere pugnare, si generatim tantùm confiteri sufficiat?

Nõ aliũ statuatis nunciũ, qui pro vobis offerat munus à Mose statutũ. Sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescẽtia enim ipsa partem habet remissionis, ex misericordia enĩ hoc præcepit Domin⁹, vt neminem pœniteret in occulto. In hoc enim quod per seipsum dicit sacerdoti & erubescentiam vincit timore offensi, fit venia criminis: fit enim per cõfessionem veniale, quod criminale erat in operatione. Et si nõ statim purgatur, fit tamen veniale quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans, nihil eorũ, quæ cõmisit, nũcio Dei denegauit. *To. 4. de vera & falsa pœnit. cap. 10.*

Magnũ exitiũ sequitur eos qui de isto seculo vel non

An nõ cogitamus, cùm ad istorum periculorum (*loquitur de obsidionibus ciuitatũ*) peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiẽdi, quatenus in Ecclesia fieri soleat ab vtroque sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus cõsolationem & Sacramentorũ confectionem & erogationẽ? Vbi si ministri desint, quantum exitium sequitur eos, qui de isto seculo, vel nõ regenerati exeũt, vel

regenerati exeunt vel ligati.

ligati? Quantus est etiã luctus fidelium suorũ, qui eos secum in vitæ æternæ requie non habebunt? Quãtus denique gemitus omnium, & quorundã. Quanta blasphemia de absentia ministeriorum & ministrorũ? Vide quid faciat malorum temporalium timor, & quanta in eo sit acquisitio malorum ęternorum? Si autẽ ministri adsint, pro viribus, quas eis Dominus submistrat, omnibus subuenitur: alij baptizantur, alij reconciliantur, nulli Dominici corporis communione fraudantur &c. *Tom. 2. epist. 180. ad Honoratum.*

Ministrorũ Ecclesiæ est baptizare, reconciliare, & dominicum corpus erogare.

Ego non solùm alios Catechumenos, verumetiam ipsos, qui viuentium coniugiis copulati retinent adulterina consortia, cùm saluos corpore in his permanẽtes non admittamus ad baptismum, tamẽ si desperati & intra se pœnitentes iacuerint, nec pro se respondere potuerint, baptizandos puto, vt etiam hoc peccatũ cũ cæteris lauacro regenerationis abluatur. *Et paulò post.*

Quæ baptismatis in nõ baptizato, ea in pœnitente, reconciliationis necessitas est, per ministerium Ecclesiæ.

Quæ autẽ baptismatis, eadẽ reconciliationis est causa, si fortè pœnitentẽ finiendæ vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipsos enim ex hac vita sine atra fuæ pacis exire velle debet mater Ecclesia. *To. 6. de adulte. cõiug. li. 1. c. 28. Huius rei mẽtio fit & li. 20. de ciu. Dei, c. 9.*

* 1. Cor. 11.

* Ioan. 11.

Sicut Lazarus è sepulchro ligatus prodiit, inde ab Apostolis christo iubẽte solutus est, ita peccator confitens primò in luce prodit, inde per Ecclesiã soluitur.

* Matth. 18.

Est pœnitentia grauior atque luctuosior, in qua prior vocantur in Ecclesia pœnitentes, remoti etiam à Sacramentis altaris participandis, nec accipiẽdo indignè, iudicium * sibi manducent & bibãt. Illa verò pœnitẽtia luctuosa est: graue vulnus, adulteriũ fortè cõmissum est, fortè homicidium, fortè aliquid sacrilegũ. Grauis res graue vulnus, lethale, mortiferũ, sed omnipotẽs medicus. Iã post suggestionem facti & delectationẽ, & consensionem, & perpetrationem, quasi quatriduanus * mortuus putet. Sed nec ipsum Dominus deseruit, sed clamauit, Lazare veni foras. Cessit voci misericordię moles sepulturę, cessit mors vitę, cessit infernus superno. Eleuatus est Lazarus, processit tumulo, & ligatus erat sicut sunt homines in cõfessione peccati agentes pœnitentiam. Iam processerunt à morte: nã nõ cõfiterentur nisi procederent. Ipsum cõfiteri ab occulto & tenebroso procedere est. Sed quid Domin* ecclesię suę inquit? Quæ solueritis in terra soluta erũt

in cælo. *To. 10. lib. 50. homiliarum, homil. 27.*

Et aliud dico: Non solùm post pœnitentiam ab istis vitiis, (*intelligit ebrietatem, furtum &c.*) se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiam dum sanus est: quia si ad vltimũ vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiã accipere, ac Deo & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit. Ecce quare dixi, quia & ante pœnitentiã benè viuendum est, & post pœnitentiam, melius. *Ibidẽ, ho. 41.*

Qui post vxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cũ aliqua concubuistis, agite pœnitẽtiam, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis ecclesia. Nemo sibi dicat occultè ago, apud Deum ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est: * Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? Ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi? Promittimus nobis, quod ille negat? *Ibidem, homil. 49.*

Ante mortẽ Deo & Sacerdoti cõfitenda peccata.

De pœniten. dist. 1. can. Agite.

Si occulta in corde pœnitẽtia apud Deum sufficit, sine causa datæ sunt claues Ecclesiæ.

* Matth. 8.

Frustrat Euangeliũ Dei qui sine Sacramentali pœnitentia remissionem peccatorũ sibi pmittit.

VIII. *Peccata omnia mortalia, quorũ memoria habetur, cum circunstantiis necessariis confitenda esse Sacerdoti.*

TRistis esto antequam confitearis, cõfessus exulta: iam sanaberis. Non confitentis conscientia saniem collegerat, apostema tumuerat, cruciabatte, requiescere non sinebat. Adhibet medicus fomenta verborum, & aliquando secat, adhibet medicinale ferrũ in correptione tribulationis. Tu agnosce medici manum, confitere, exeat in confessione, & defluat omnis sanies &c. *Tom. 8. in Psalm. 66.*

Quorsũ varia hæc medicamenta, si omnes eodem modo, hoc est generatim peccata cõfiteantur?

Exeat & defluat in confessione õnis sanies.

Consideret (*pœnitens*) qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantẽ, secundùm excellentiam sui status, & officij, & secũdùm modum meretricis, & secundùm modum operis sui, & qualiter turpitudinem suã peregit. Si in loco sacro, aut cui debuit excellentiam fidei, vt sunt domus domino-

Variæ criminis circũstãtiæ pœnitenti considerandæ, vt dolere ac cõfiteri rectè valeat.

rum & aliorum multorum, si in tempore orationi constituto, aut in festiuitate sanctorum & in tẽpore ieiunij. Cõsideret quãtum perseuerauerit, & defleat quòd perseueranter peccauerit, & quanta victus fuerit impugnatione. Sunt enim qui non solùm non vincuntur, sed vltrò se peccato offerunt: nec expectant tentationem, sed præueniunt voluptatem, & pertractant secum, quàm multiplici actione vitij delectabiliter peccent. Omnis ista varietas confitenda est & deflenda, vt cùm cognouerit, quòd peccatum est multum, citò ueniat Deum propitium. In cognoscendo augmentũ peccati inueniat se cuius fuerit ætatis, cuius sapientiæ & ordinis, & statum omnem alterius non peccantis. Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis: pergans lachrymis omnem qualitatem vitij &c. *Tom. 4. de vera & falsa pœnitent. cap. 14.*

Quidam nõ expectãt tẽtationẽ, sed præueniunt voluptatẽ.

Cautus sit, ne verecundia ductus diuidat apud se cõfessionem, & diuersa diuersis sacerdotibus velit manifestare. Quidam enim vni cælant, quę alij manifestanda conseruant, quod est se laudare & ad hypocrisin tendere, & semper venia carere, ad quam totam per frusta putat peruenire. *Ibidem, cap. 15.*

Cauẽdum ne pudore victi pœnitens cõfessionẽ diuidat.

Sẽper caret venia, qui ad eam per frusta putat se peruenturum.

Caueat spiritalis iudex, vt sicut non commisit crimẽ nequitiæ, ita non careat munere scientiæ. Oportet enim vt sciat cognoscere, quicquid debet iudicare. Iudiciaria enim protestas hoc expostulat, vt quod debet iudicare discernat. Diligẽs igitur inquisitor, & subtilis inuestigator sapiẽter & quasi astutè interroget à peccatore quod forsitã ignorat, vel verecũdia velit occultare. Cognito itaque crimine, varietates eius nõ dubitet inuestigare, & locũ & tẽpus & cætera quæ suprà diximus in exponendo eorũ qualitates, quibus cognitis absit benevolus paratus erigere & cum ipso onus portare. Habeat dulcedinem in affectione, pietatẽ in alterius crimine, discretionẽ in varietate. *Ibidem, cap. 20.*

Spirituali iudici in Sacramẽto pœnitentiæ sententia & prudentia, necessaria.

Sunt quidem, qui sufficere sibi ad salutem autumãt, si soli Deo, cui nihil occultum est quem nullius latet conscientia, sua cõfiteantur crimina. Nolunt enim, aut erubescunt siue dedignantur ostendere se Sacerdotibus, quos tamẽ inter lepram & lepram discernere per

Hoc etiam nunc existimant quidã ab hæreticis seducti.

legislatorem constituit Dominus. Sed nolo vt ipsa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri corã Domini vicario, tabescens præ rubore vel ceruicosus præ indignatione: nam ipsius humiliter subeundũ est iudicium, quẽ dominus sibi non dedignatur vicariũ. Ergò ad te venire roges Sacerdotem, & fac ipsum cõscientiarũ tuarum penitus participem. Non seducat te somniantiũ illa superstitio, quæ in visitando cõfirmat, quia saluat. Sacerdote inconsulto ad Deum confessio peccatorum. Nos autem non abnegamus quin sit ad Deũ frequẽter referenda cõfessio peccatorum: *Beatus enim† qui tenebit & allidet paruulos ad petram*, petra autẽ Christus est Sed testamur & testatur illud sana doctrina, ne tibi applaudentiũ faueas auribus, quoniam prius eges Sacerdotis, qui mediatur sic ad Deũ tuũ salubri iudicio: alioquin & sub lege, & sub gratia. Ite † & ostẽdite vos Sacerdotibus, responsum diuinũ, quomodo consummaretur? Confitemini† alterutrum peccata vestra, quomodo compleretur? *Et paulò pòst:* Astantem corã te Sacerdotem angelũ Dei exiltima. Labia quidem Sacerdotis, ait Malachias, † custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius: angelus enim Domini exercituum est. Et cum qua & Deum & angelum eius decet reuerentia, Dei ministrum affari. Aperi ei penetralium tuorum abditissima latibula, conscientiarum verecundarũ penitiora reuela repagula. Nõ te pudeat coram vno dicere, quod te non puduit forsitan corã multis, & cum multis facere: Nam humanum est peccare, Christianum est à peccato desistere, diabolicum est perseuerare. Ergo quæ mentem grauius exacerbant facinora, Dei angelo manifesta, nihil obscurum dicens, culpam nullis ambagibus inuoluẽs, nullis circuitionibus, quod verum est operiens. Desiganda sunt etiam in quibus peccasti loca, si recordaris, & tempora, cum quibus peccasti personis, non nomina ipsarum, etiam vt à peccato desistãt secreto corrigenda familiaritas, in qua peccasti labilis ætas, quo gradu iam Ecclesiæ inseruiebas, vtrum semel an ex consuetudine: vtrum necessitate, an ex voluptate cecidisti. &c. *Tom. 9. lib. 2. de visit. infirm. cap. 4. & 5.*

Subeundum humiliter Sacerdotis iudicium.

Ergo singulatim aperiẽda sunt peccata et alia.

† *Psal. 136.*

Sacerdos mediator ad Deum.

Sacerdos in sacramento pœnitentiæ iudex.

† *Luc. 17.*

† *Iacob. 5.*

† *Malac. 2.*

Penetralium conscientiæ abditissima latibula, Sacerdoti aperienda.

In confessione peccatorũ apud Sacerdotẽ, quæ obseruãda sint.

De pœn. dist. 1. can. Quem pœnitet. Et di. 3. cã. Sũt plures.

Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat, repræsentet vitam suam Deo per Sacerdotem, præueniat iudiciũ Dei per confessionẽ, præcepit enim Dominus mundatis, vt ostẽderent ora Sacerdotibus: docens corporali præsentia confitenda peccata, non per nuncium, non per scriptum manifestanda. Dixit enim, ora mõstrate, & omnes, non vnus per omnibus. *Tom. 4. de vera & falsa pœnitentia, cap. 10.*

IX. Sacerdoti potestatem absoluendi à Christo Domino esse tributam.

Qui cõstendo peccata sacerdotib⁹ pudefit, sperans veniã, fit dignus misericordia.

QVoniã verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dign⁹ misericordia. Vnde patet, quod quantò pluribus cõfitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tantò facilius consequitur misericordiam remissionis. Ipsi enim Sacerdotes plus iã possunt proficere, plus cõfitentibus parcere, quibus enim remittunt, remittit Dominus, Lazarum † quem de monumento iam suscitatum obtulit Dominus discipulis soluendum, per hoc ostendens potestatem soluendi cõcessam Sacerdotibus. Dixit enim, † *Quodcũque solueritis super terram, soluetur & in cælis*: hoc est: Ego Deus & omnes ordines cælestis militiæ, & omnes sancti in mea gloria laudant vobiscum, & confirmant quos ligatis & soluitis. Non dixit, quos putatis ligare & soluere, sed in quos exercetis opus iustitiæ aut misericordiæ. *Tom. 4. de vera & falsa pœnitentia, cap. 10.*

Sententia Sacerdotis confirmatur in cælo.

confiteri peccata, est ab occultis exire seque manifestare.

Etiam qui à morte peccatorũ excitatus à deo est, adhuc à Dei ministro solui debet.

† *Ioan. 11.*

† *Matth. 18.*

Quid verba illa, Ioan. 11.

Quando contemnis, mortuus iaces: & si tanta quãta dixi contemnis, sepultus iaces: quãdo cõfiteris, procedis. Quid est enim procedere, nisi ab occultis velut excũdo te manifestare? Sed vt cõfitearis, Deus facit magna voce clamãdo, id est magna gratia vocando: ideo cùm processisset mortuus, adhuc ligatus, confitens & adhuc reus, vt soluerentur peccata eius ministris hoc dixit Dominus, † *soluite illum, & sinite abire*. Quid est, soluite & sinite abire? Quæ solueritis † in terra, soluta erunt in cælo. *Tom. 9. Tract. 49. super Ioannem, ca. 11.* Quid enim prodesset Lazaro, quia processisset de monumento, nisi diceretur, soluite eum, & sinite abire?

Ipse quidem voce de sepulchro suscitauit, ipse clamãdo animã reddidit, ipse terrenam molem terreno sepulchro impositam vicit, & processit ille vinctus. Non ergo pedibus propriis, sed virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis. Cùm audis hominem pœnitere peccatorum suorum, iam reuixit: cùm audis hominẽ confitendo proferre conscientiam, iam de sepulchro eductus est, sed nondum solutus est. Quando soluitur? à quib⁹ soluitur? Quæ solueritis, inquit, † in terra, erũt soluta & in cælo. *Tom. 8. in Psalmum 101. concio. 2.*

Soluite & sinite abire, significent.

reuixit, quẽ pœnitet peccatorũ suorũ à sepulchro eductus est, qui peccata confiteretur: ita men adhuc à sacerdote soluendus est.

Clamauit Dominus † ad sepulchrum Lazari, & quatriduanus mortuus resurrexit. Qui putebat, in auras processit: sepultus erat, lapis superpositus erat. Vox Saluatoris irrupit duritiam lapidis, & cor tuum ita durum est, vt nondum illa vox diuina te rumpat. Surge in corde tuo, procede de sepulchro tuo. Etenim mortuus in corde tuo, tanquam in sepulchro iacebas, & tanquam saxo malæ cõsuetudinis grauaris. Surge & procede, & crede & cõfitere. Qui enim credit, surrexit: qui confitetur processit. Quare processisse dicimus confitentem? Quia antequam confiteretur, occultus erat: cùm autem confiteretur, procedit de tenebris ad lucẽ. Et cùm confessus fuerit, quid dicetur ministris? Quod dictum est ad funus Lazari: *Soluite illum, & sinite abire*. Quomodo dictum est ministris Apostolis? † Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo. *Tomo 9. in Ioan. Tract. 22. Lege & de vtilitate pœnitentiæ, cap. 3.*

peccator, antequam cõfiteatur sacerdoti peccata, occultus est, cùm autẽ cõfitetur, procedit è tenebris in lucem.

† *Matth. 18.*

† *Matt. 16.*

Has igitur claues dedit Ecclesiæ suæ, † vt quę solueret in terra, soluta essent in cœlo: quę ligaret in terra, ligata essent & in cęlo: scilicet vt quisquis in Ecclesia eius dimitti sibi peccata non crederet, non ei dimitterẽtur: quisquis autem crederet, sęque ab his correctus auerteret in eiusdẽ Ecclesię gremio cõstitutus, eadẽ fide atq; correctione sanaretur. Quisquis enim nõ credit, dimitti sibi posse peccata, fit deterior desperãdo, quasi nihil illi melius, quàm malũ esse remaneat, vbi de fructu suę conuersionis infidus est. *To. 3. de doctrina Christ. lib. 1. cap. 18. Vide Tom. 6. contra aduersar. legis & Prophetarum, lib. 1. cap. 17.*

Fides circa Ecclesiæ claues necessaria.

Circunstant ergo nos & præcepta rectè faciendi, &

exempla non tantùm rectè facientium, sed etiã ad recipiendam salutem pœnitentium, quæ fuerat amissa peccãdo. Sed fac incertum esse, vtrum ignoscat Deus. Quid perdit cùm supplicat Deo, qui salutem perdere non dubitauerit, cùm offenderet Deum? Quis enim certus est, quòd etiam imperator ignoscat? Et tamen pecunia funditur, maria trãsmeantur, procellarum incerta subeuntur, & penè vt mors vitetur, mors ipsa suscipitur. Supplicatur deinde per homines homini, sine dubitatione fiunt ista, cùm sit dubium quo fine proueniãt, & tamen certiores sunt claues Ecclesiæ, quàm corda regia. Quibus clauibus quodcunque in terra † soluitur etiam in cælo solutum esse promittitur. Et multò est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo, mors æterna vitatur. *To. 10 lib. Quinquaginta homili. homil. 50 sub finem.*

Certiores sunt claues Ecclesiæ quã corda regia.

†Matth. 16.

Quàm tutũ, honestum & vtile sit peccatori, Ecclesiæ clauibus sese subijcere.

X. *Absolutionem sacerdotis actum iudicialem esse.*

†*Apoc. 20.* VIdi, inquit (*Ioannes*) † sedes & sedentes super eas, & iudicium datum est. Non hoc putandum est de vltimo iudicio, sed per sedẽtes super sedes, ipsi præponitur. Iudicium autẽ datum nullum melius accipiẽdum videtur, quàm id quod dictũ est: † Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlo. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 20. cap. 9.*

†*Matth. 19.*

Subdat se peccator omninò sacerdotis iudicio, nihil sibi reseruans sui.

Ponat se (*Peccator*) omninò in potestate iudicis in iudicio sacerdotis, nihil sibi reseruans sui, vt omnia eo iubente paratus sit facere pro reparanda animæ vita, quęcunque faceret pro vitanda corporis morte, & hoc cum desiderio, quia vitam recuperat infinitam. *tom. 4. de vera & falsa pœnitentia, cap. 15.*

XI. *Ad veram pœnitentiam, spectare non solùm nouam vitam, sed & pro peccatis præteritis satisfactionem.*

De pœn. di. 3 cap. Sanè. A crimini-

SAnè cauendum est, ne quisquam existimet infanda illa crimina qualia qui agunt, regnũ Dei nõ possi-

debũt, quotidiè perpetranda, & eleemosynis quotidiè redimenda. In melius quippè est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodammodo, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentũ peccandi, quanuis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur. *To. 3. in Enchirid. cap. 70. Lege & caput proximè præcedens.*

bus, quæ à regno dei excludũt, difficilius expiamur, quã à leuioribus peccatis.

Eleemosynis propitiatur deus de peccatis præteritis.

Nullus debitæ grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunque etsi longè minorem, quam debeat, soluerit pœnam. Atque ita impartitur largitas misericordiæ, vt non relinquatur etiam iustitia disciplinæ. *To. 4. de continentia, cap. 6.*

Ad delenda peccata, satisfactio cõgrua requiritur.

Largitas misericordiæ nõ tollit iustitiam disciplinæ.

Hoc est gignere curam pro delicto, semper niti, semper intẽdere, semper studiosè & sedulò agere, vt sanes peccatum. Ecce de die in diem plangis peccatũ tuum, sed fortè lachrymæ currunt & manus cessant. Fiant eleemosynæ, redimantur peccata, gaudeat indigẽs de dato tuo, vt & tu gaudeas de dato Dei. Eges tu: eget & ille: eget ille ad te, eges & tu ad Deum: tu contemnis egentem tui, Deus nõ te contemnit egentem sui. Ergo impleto tu egentis inopiam, vt impleat Deus interiora tua. Hoc est, curam geram pro peccato meo, faciã omnia quæcunque facienda sunt ad abluendũ & sanandum peccatum meum. *To. 8. in psal. 17. sub finem.*

Psal. 37.

Lachrymis & eleemosynis studiosè redimenda peccata.

Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium cooperantibus eleemosynis. *Beati * enim misericordes, quoniã ipsorũ misebitur Deus.* Non enim dictum est, vt tantùm abstineatis à peccatis, sed & de præteritis, inquit, † deprecare dominũ, vt tibi dimittãtur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Christo & alios baptizauerat. Intuere ergo Petrum præsumentem accusatum, timentem vulneratum, flentem sanatum. Iam etiam post aduentũ de cælo Spiritus sancti, quidam Simon * pecunia voluit eundem Spiritum emere, sceleratissimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo, & tamen pœnitentiæ concilium ab ipso Petro correptus

Non sufficit mores in melius mutare & à malis recedere.

* *Matt. 5.*

† *Eccl. 21.*

Exẽplo Petri defienda peccata cõmissa.

* *Act. 8.*

Simoni mago tam baptizato pœnitentiæ cõsilium à Petro datum est. †2. Cor 12.

accepit. Dicit etiam Apostolus Paulus, †qui vtique fidelibus mittebat Epistolas, Ne iterum cùm venero ad vos humiliet me Deus, vt lugeam multos ex his, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & luxuria, & fornicatione quã gesserunt. Circunstant ergo nos & præcepta rectè faciẽdi, & exempla non tantùm rectè facientium, sed etiam ad recipiendam salutem pœnitentiam, quæ fuerat amissa peccando. *Tom.9. de pœnitentiæ medicina, cap.15. qui Tractatus est idem cum homilia quinquagesima, in Tomo 10. Lapsus est igitur Erasmus, cum eundem Tractatum in altero loco negat esse Augustini, in altero inter eius opera admittit.*

Ergo, Pauli sententia, necessaria illis est pœnitentia, qui post baptismum peccauerũt. * 1. Cor. 11.

Habes hinc pœnitentiam publicam & secretam.

Nõ hic fides specialis, sed iugis luctus, & piæ actiones peccatis contrariæ in pœnitẽte requiruntur.

Nam quem mortalia crimina post Baptismum commissa præmunt, hortor prius publica pœnitentia satisfacere, & ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium † & condemnationem sui Eucharistiam percipere: sed & secreta satisfactione solui mortalia crimina non negamus, sed mutato prius seculari habitu, & confesso religionis studio per vitæ correctionem, & iugi, imò perpetuo luctu miserante Deo: ita duntaxat, vt contraria pro his quæ pœnitet agat, & Eucharistiam omnibus diebus dominicis supplex & submissus vsque ad mortem percipiat. Pœnitentia verò & pœnitenda non admittere, & admissa deflere. Satisfactio pœnitentiæ, est causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere. *Tom.5. de ecclesiast. dogmat. cap.53. & 54. & habentur hæc etiam homil.50.*

Pœnitentia & satisfactio quid.

Qui criminum sorde pollutus est, exhomologesis satisfactione mundetur.

Dictis quo modo aliquis dignum se facere possit? Quomodo nisi vt errores pristinos relinquat & pœnitentiam petat, vt qui criminum suorum sorde pollutus est, exhomologesis satisfactione mundetur? Nec illud seruet vt in extremo vitæ suæ tẽpore tunc pœnitẽtiam petat, quando iam agere non possit. Inutilis est enim dilectissimi ista persuasio. Parum est peccatorem pœnitere, nisi pœnitentiã peregerit. Ad emendanda enim crimina, vox pœnitentis sola non sufficit: nam in satisfactione ingentium peccatorum, non verba tantùm, sed opera quæruntur. *Tom.10. de tempore, serm.57.*

In satisfactione ingentium peccatorum, non verba tantùm, sed opera quæruntur.

Bona est peccati confessio, si & curatio consequatur. Nam quid prodest detegere plagam, & non adhibere medicinam? *Tom.3. in sententijs ex Augustino decerptis, sent.101. ex Tom.8. in Psal.37.*

Nõ satis est plagam ostendere, nisi medicinã adhibeas.

Qui enim multos offendit peccando, placare multos oportet satisfaciendo: vt Ecclesia prius offensa per culpam, in conuersione flectatur per misericordiam, orans pro ipso quem defunctum dolebat, vnde Deus flecteretur ad veniam, qui prius adhibuit misericordiam. Laboret itaque pœnitens in Ecclesia esse, & ad Ecclesiæ vnitatem tendere. Nisi enim vnitas Ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori sua opitulatione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim, & pietas fidei expostulat credere, quod omnes eleemosynæ totius Ecclesiæ, & orationes & opera iustitiæ, & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conuersionem suam. Ideóque nemo dignè pœnitere potest, quem non sustineat vnitas Ecclesiæ. *Tom.4. de vera & falsa pœnitentia, cap.11. & 12.*

De pœn. di. 6. cap. Qui vult.

Cuius peccatum multos offendit, eius satisfactio multos placare debet.

Quisquis hoc tempore per merita obedientiæ & per satisfactionem pœnitentiæ, non sibi prouidit locum in corpore sacerdotis (*christi*) qua fronte impudentiæ tunc (*in extremo iudicio*) volet auerti faciem Dei à peccatis suis? *Tom.10. lib.50. homiliarum, homil. vltima.*

Communio orationũ & bonorũ operũ Ecclesiæ, peccatorem pœnitentem adiuuat.

XII. Pœnitentiam publicam eis imponi solitam, quorum publica crimina fuissent, aliis verò secretam.

IOb dicit: † Si erubui in conspectu populi confiteri peccata mea. Talis iustus thesauri diuini obrizi, tali camino probatus ista dicit. Et resistit mihi filius pestilentiæ, & erubescit genu figere sub benedictione Dei: quod non erubuit Imperator, erubescit nec senator, sed tantùm curialis? Superba ceruix, mens tortuosa, fortassis, imò quod non dubitatur, propterea Deus voluit, vt Theodosius Imperator ageret pœnitentiam publicam in conspectu populi, maximè quia peccatum eius cælari non potuit, & erubescit senator,

† *Iob 31.*

Pœnitẽtiam publicam Imperatoris Theodosii.

quare Deus voluerit.

quod non erubuit Imperator? Erubescit nec senator, sed tantùm curialis, quod nõ erubuit Imperator. Erubescit plebeius siue negociator, quod nõ erubuit Imperator. Quæ ista superbia est? Nonne sufficeret gehennæ, etiamsi adulterium nullum esset? *To.10. quinquaginta homil. homilia 49.*

De pœnit. dist.1. cap. Quem pœnitet, & dist. 6. cap. Qui vult.

†*Luc.8.*

**Luc.7.*

pœnitentia secreta & publica.

†*Ioan.11.*

Et si peccatũ occultũ est, sufficit referre in notitiam Sacerdotis, vt grata sit oblatio muneris. Nam in resuscitatione filiæ principis, † pauci interfuerunt qui viderent. Nondum enim erat sepulta, nondum extra* portam ciuitatis delata, nondum extra domũ in notitiam deportata. Intus resuscitauit, quam intus inuenit, relictis solis Petro & Ioanne & Iacobo, & patre & matre puellæ. In quibus figuraliter continentur Sacerdotes Ecclesiæ. Quos autẽ extra inuenit, animaduertendum est, quomodo suscitauit. Flebat autẽ turba post filium viduæ, fleuit Martha & Maria † supplicans pro fratre, flebat etiam turba quæ Mariam fuerat secuta, lachrymis Mariæ admonita. In quo docemur publicè peccatibus non proprium, sed Ecclesiæ sufficere meritũ. Sic itaque mortuus iaceat, sicque se mortuum ostendat, publicè mortem suam prædicando, publicè fructus pœnitentiæ ostendendo, vt turba ploret amissum, & defleat quem dolet mortuũ. Istis lachrymis mouebitur Dominus, qui reddet matri vnicum filium. Si inimis perseuerauerit, si se mortuum per fructus pœnitentiæ non declarauerit, tantò plus oportet addere. Vnde lachrymis exciteturnon solùm Marthæ, sed etiam Mariæ. Tantùm se affligat, tantùm se dolere, & se mortuum sentire ostendat, vt audientes & contemplantes plorando orant veniam. Quorum fletum miretur Ecclesia. Qui enim multos offendit peccando, placare multos oportet satisfaciendo: vt Ecclesia prius offensa per culpam, in conuersione flectatur per misericordiam, orãs pro ipso, quem defunctum dolebat, vnde Deus flecteretur ad veniam, qui prius adhibuit misericordiam. *To.4. de vera & falsa pœnitentia, cap.11.*

Ecclesiæ meritũ prodest peccatori, ad veniam à Deo impetrandam.

Vide etiam To.2. Epistolam 108. ad Seleucianam.

Per humilimã pœnitẽtiam, non quãuis publicã, sed solennẽ quãdã intelligit.

Quanuis cautè salubritérque prouisum sit, vt locus illius humillimæ pœnitẽtiæ semel in Ecclesia cõceda-

tur, ne medicina vilis, minus vtilis esset ægrotis, quæ tantò magis salubris est, quantò minus contemptibilis fuerit. *Tom.2. Epist.54. ad Macedonium.*

Si quis incestum occultè commiserit, & Sacerdoti occultè cõfessionem egerit, indicetur ei remedium canonicũ, quod subire debuisset, si eius facinus publicatum fuisset. Verùm quia latet commissum, detur ei à sacerdote consilium, vt saluti animæ suæ pro occulta pœnitentia proficiat, hoc est, vt veraciter ex corde se grauiter deliquisse cõsiteatur, & per ieiunia & eleemosynas, vigiliásque ac sacras orationes cũ lachrymis se purgare contendat, & sic se ad spem veniæ pro misericordia Dei peruenire confidat. *Citatur ex dictis Augustini à Burchardo. lib 19. cap.36.*

Hîc habes, peccati occulti, occultã cõfessionẽ sacerdoti fieri.

Cum (*peccator*) in se protulerit seuerissimæ medicinæ sententiam veniat ad Antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur, & tãquam bonus incipiens iã esse filius maternorum membrorum, ordine custodito à præpositis sacrorum, incipiat satisfactionis suæ modum, vt in offerendo sacrificio cordis * cõtribulati deuotus & supplex, id tamen agat, quod non solùm illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiã cæteris ad exemplum. Vt si peccatum eius non solùm in graui eius malo, sed etiam in scandalo est aliorũ, atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur Antistiti, in notitia multorum vel etiam totius plebis agere pœnitentiam, non recuset, non resistat, non lethali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. Memineris tamen semper, quòd superbis Deus resistit, * humilibus autẽ dat gratiam. Quid enim infœlicius? quid peruersius quam de illo vulnere, quod latere non potest, nõ erubescere, & de ligatura illius erubescere? *To.10. lib. 50. homiliarum, hom.50. cap.11.*

Ecclesiæ claues per Antistites administrantur.

Satisfactionis modus à præpositis sacrorũ præscriptus, pœnitẽti seruãdus.

**Psalm.50.*

Pro peccato quod alijs fuit scãdalo publica pœnitẽtia iudicio antistitũ imponebatur.

**Iacob.4.*

XIII. Satisfactionem à Sacerdote præscribi.

Confessionem quæramus puro corde, & pœnitentiam datã à Sacerdotibus perficiamus. *Tom.10. de sanctis, ser.39. qui est, 2. de animabus fidelium defunctorum.*

Verùm quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel

quæcũque alia signa procedit, cùm sit coram illo, cui dicitur: * *Gemitus meus à te non est absconditus*: rectè cõstituũtur ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: extra eam quippè non remittuntur. Ipsâ nanque propriè Spiritũ sanctum pignus accepit, sine quo non remittũtur vlla peccata, ita vt quibus dimittuntur, consequantur vitã æternã. *To. 3. Enchirid. ca. 65.*

* *Psal. 37. Ab ijs qui Ecclesiæ præsunt pœnitẽtiæ tempora cõstituũtur.*

Nam quem mortalia crimina post Baptismum commissa premunt, hortor ptius publica pœnitentia satisfacere, & ita Sacerdotis iudicio recõciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium & condẽnationem sui Eucharistiam percipere. *Tom. 3. de Ecclesiastic. dogmatibus, cap. 53.*

Pœnitentes Sacerdotis iudicio recõciliati ẽ cõmunionẽ admittebantur.

Vt pœnitentibus, secundùm peccatorum differentiam, Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernãtur. *Concil. Carthaginens. cap. 31.*

Recõciliatio per manus ĩpositionem. Erant ergo statutæ pœnitẽtiæ leges quibus pœnitens quandiu Sacerdoti visũ esset, subderetur.

Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum Sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam. Et si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia. Si superuixerit, admoneatur à supradictis testib⁹, petitioni suæ satisfactũ, & subdatur statutis pœnitẽtiæ legibus, quandiu Sacerdos, qui pœnitẽtiam dedit, probauerit. *Concil. carthaginens. 4. cap. 76.*

XIIII. Pœnitentibus simul cum culpa non totam pœnam semper remitti.

* *2. Re. 12. Dauid pro cõdonata iã culpa pœnã subiuit.*

TAle aliquid nobis insinuatum est de Patriarcha Dauid in libro Regnorum, * ad quem Propheta cùm missus esset, eíque propter peccatum quod commiserat euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit, respondente Propheta, quod illud ei flagitium facinúsque remissũ sit, & tamen consecuta sunt, quæ Deus fuerat comminatus, vt sic humiliaretur à filio. *To. 7. de peccato mer. & remiss. lib. 2. cap. 34.*

De pœn. dist. 7. ca. Nullus.

Sed si etiam sic conuersus euadat, vita viuat & non

moriatur: non tamen promittimus, quòd euadat omnem pœnam. Nã prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructũ conuersionis. Hic autem ignis etsi æternus nõ sit, miro tamẽ modo est grauis, excellit omnẽ pœnam, quam vnquã passus est aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inuẽta est pœna, licet mirabilia passi sint martyres tormenta, & multi nequiter iniqui tãta sustinuerũt supplicia. Studeat ergo quilibet sic delicta corrigere, vt post mortem non oporteat talem pœnam tolerare. Quædam enim peccata sunt, quæ sunt mortalia, & in pœnitentia fiunt venialia, non tamen statim sanat. *To. 4. de vera & falsa pœnitentia, cap. 18.*

& dist. 25. ca. Qui in aliud. Iust⁹, qui satisfactionẽ in aliud differt seculũ, ignẽ purgatorĩ vt ferat necessũ erit.

Quid enim aliud, quàm cordis eius (*nempe Dauidis*) profunda cernebat spiritus Dei, quando correptus per Prophetam dixit. * Peccaui: continuóque adhuc vnum verbum audire meruit, quod acceperit veniã? Ad quã rem, nisi ad sempiternam salutem? Neque enim prætermissa est in illo secundùm Dei comminationẽ flagelli paterni disciplina, vt & confessus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur. Haud verò mediocre fidei robur fuit, aut parvum mitis & obedientis animi iudicium, cùm audisset à Propheta, quòd sibi Deus ignouisset, & tamen quæ fuerat comminatus, consequenter euenissent, non se dicere Prophetæ deceptũ esse mendacio, nec murmurare aduersus Deum, quasi falsam peccatorum eius indulgentiã pronunciauerit. Intelligebat enim vir altè sanctus, & non contra Deum, sed ad Deum leuãs animam suam, nisi Dominus esset confitenti pœnitẽtíque propitius, quantùm pœnarum æternarum eius essent digna peccata: pro quibus cùm temporalibus emendationibus vreretur, videbat erga se, & manere veniam, & nõ negligi medicinam. *Tom. 6. cont. Faustum, lib. 22. cap. 68.*

* *2. Re. 12. Quare Dauid post acceptam veniã peccatorum pœnas adhuc luerit.*

Pœna, post veniã culpæ & emẽdatio est & medicina.

In malis autem quæ quisque patitur, non in bonis quibus fruitur, opus est patientia. Hanc itaque vitam de qua scriptum est: * Nunquid non tentatio est vita humana super terram? in qua quotidiè clamamus ad Dominũ * Libera nos à malo: cogitur homo tolerare

* *Iob. 7.*

* *Matt. 6.*

Productior est pœna quã culpa, & quare.

etiam remissis peccatis: quanuis vt in eam veniret misericordiam, primùm fuerit causa peccatũ: Productior est enim pœna quàm culpa: ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationẽ labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patiẽtiæ, tẽporaliter hominem detinet pœna etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum nõ detinet culpa. *Tom.9.Tract.124.in Euang.Ioannis.*

** Eccle.40. Paruuli baptizati, cũ careãt peccato, luunt tamen pœnas ex peccato relictas. Multorũ peccatorũ pœnæ reseruãtur in posterum. Peccata hîc vindicata nõ nocebunt in seculo futuro*

In hac autem vita vsque adeò valet quod scriptum est:* Graue iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium, vt etiam paruulos videamus post lauacrum regenerationis, diuersorum malorũ adiũctione cruciari: vt intelligamus totum quod salutaribus agitur Sacramentis, magis ad spem futurorum bonorum, quàm ad retentionem vel adeptionem præsentiũ pertinere. Multa etiã mala hîc videntur ignosci, & nullis supplicijs vindicari, sed eorũ pœnæ reseruantur in posterum. Neque enim frustra ille propriè dicitur dies iudicij, quando venturus est iudex viuorum, atque mortuorum. Sicut econtrario vindicãtur hîc aliqua, & tamen si remittuntur, profectò in futuro seculo non nocebũt. Propterea de quibusdam temporalibus pœnis quæ in hac vita peccantibus irrogantur, eis quorum peccata delentur, ne reseruentur in finem, ait Apostolus, * Si enim nosmetipsos iudicaremus, à Domino nõ iudicaremur *To.3.in Enchirid.cap.66. Ad hunc articulum pertinet controuersia de purgatorio, quæ tractatur libro sequenti.*

* 1.Cor.11.

XV. Pœnitentiam differendam non esse.

ISti ergo non hoc credunt, vel non firmiter opinantur, etsi adhuc forsitan quærunt. Sed magis eos decipit spes dilationis, dum se diutius victuros putant, & perditos mores aliquãdo in melius mutaturos. Cõtra quos dicitur: * Ne tardes conuerti ad Deũ, neque differas de die in diem: subitò enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te. *Tom. 4.ex Matthæi quæst.11.*

* Eccles.5.

Mansuetus,

Mansuetus Dominus, * longanimis Dominus, misericors Dominus: sed & iustus Dominus, & verax Domin', largitur tibi spatium correctionis, sed tu plus amas dilationem quàm emendationem. Malus fuisti heri, hodie bonus esto, & hodiernum diem in malitia peregisti, vel cras mutare: semper expectas, & de misericordia Dei tibi plurimum polliceris, quasi ille qui tibi per patientiam promisit indulgentiam, promiserit tibi etiam prolixiorem vitã. Vnde scis quid pariat * crastinus dies? Rectè dicis in corde tuo, quando me correxero, Deus mihi omnia peccata mea dimittet. Negare non possumus quod correctis atque conuersis indulgentiam Deus promisit: nã in quo Propheta mihi legis, quia promisit correcto indulgentiam: nõ mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam. *To. 9. tract. 33. in Ioan.*

* Psal. 102. *Nõ tantùm Dei misericordiæ, sed & iustitiæ memores simus.*

* Prou. 23.

Resipiscenti promittitur venia: sed nõ tibi promittitur longa vita.

Ergo qui egerit veraciter pœnitentiã, & solutus fuerit à ligamento quo erat obstrictus, & à Christi corpore separatus, & benè post pœnitentiã vixerit, sicut ante pœnitentiam viuere debuit, post reconciliationem quandocunque defunctus fuerit, ad Deũ vadit, ad requiem vadit, regno Dei nõ priuabitur, à populo Diaboli separabitur. Si quis autem positus in vltima necessitate ægritudinis suæ, voluerit accipere pœnitentiã, & accipit, & mox reconciliabitur, & hinc vadit, fateor vobis nõ illi negamus quod petit, sed non præsumimus quia benè hinc exit. Nõ præsumo, nõ vos fallo, nõ præsumo: Fidelis benè viuens, securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens pœnitentiam & reconciliatus cùm sanus est, & postea benè viuens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum & reconciliatus, si securus hinc exit, ego nõ sum securus. Vnde securus sum dico, & do securitatem: vnde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare nõ possum. *Tom.10.lib.50. Hom.hom.41.*

Depœn.dist. 7. cap. Qui egerit. Solutio vinculi excommunicationis. Depœn.dist. 7.c. Si quis.

De agẽtib' pœnitẽtiã in exitu vitæ, dubitat Augustinus.

Nullus hominum debet sub spe misericordiæ Dei diutius in suis peccatis remanere, cùm etiam nemo in ipso corpore velit sub spe futuræ salutis ægrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, & sibi de Deo indulgentiã repromittunt, nonnũquam

ita præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuer. sionis tempus, nec beneficium remissionis accipiant. *Tom. 3. de fide ad Petrum, cap. 3.*

CAPVT DECIMVM DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS.

1. Ex auctoritate Iacobi Apostoli & veteris Ecclesiæ, Sacramentum hoc approbandum & retinendum esse.

* *Iac. 5.*

NEc prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum: * *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes eũ oleo sancto in nomine Domini Iesu, & oratio fidei saluabit infirmum.* Ergo sic toges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, imò per Apostolũ suum Dominus: Ipsa videlicet olei sacrati delibutio, intelligitur Spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiã viuificũ Dominici corporis supplementum suscipere fili mi nõ renuas. *Tom. 9. de visitatione infirmorum, lib. 2. cap. 4.*

externa corporis vnctio, interna vnctionis signum.

Propterea quotiens aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærãtur præcantatores, nõ diuini, non sortilegi, nõ carcarij, neque per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria exerceantur, sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia cõfidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleúmque benedictũ fideliter ab Ecclesia petat, vnde corpus suum vngatur, & secundùm Apostolum: *Oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum Dominus*: non solùm corporis, sed & animæ sanitatẽ accipiet, cõplebitúrque in illo, quod Dominus in Euangelio promisit, dicens: * Omnia, quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, in oratione, credentes accipietis. *Tom. 9. de rectitu. catholicæ conuersatio.*

* *Iacob. 5. Vnctio igitur, qua Ecclesia Catholica in grauiter ægrotantibus vtitur, animæ sanitatem confert.*

Quotiens aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinẽ Christi, ille qui ægrotat accipiat, & inde corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptum est, im-

* *Matth. 21.*

pleatur in eo: Infirmatur aliquis, inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Videte fratres, quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere. *Tom. 10. de tempore, serm. 215.* * *Iacob. 5.*

Si quis plura de hoc extremæ vnctionis Sacramento testimonia desideret, legat ea quæ habet Clemens constit. Apostolic. lib. 8. cap. 26. Cõcil. Florentinũ in decerto de vnione Græcorũ & Armenorum. Concil. Trident, Sess. 14. Cõcil. Wormacien. cap. 72. & concil. Cabilon. cap. 48. circa tempora Caroli Magni. Innocentius primus in epist. ad Decentiũ Eugubinũ, cap. 8. Innocen. 3. lib. 1. Decretal. cap. vnico, de sacra vnctione. Chrysost. lib. 3. de Sacerdotio, cap. 6. Beda & Oecumenius in caput 5. Iacobi Theophylact. in ca. 6. Marci. & super Naum Prophetã, cap. 2. Bernard. in vita Malachiæ, & alij. Vnum ex his omnibus Innocentij, si quidem is est, cuius cùm auctoritatem tùm doctrinã. To. 7. atq; in epist. tã sæpe cõmendat Augustinus, libet scribere. Adiecit etiã filius meus Celestinus Diaconus in epistola sua, esse à tua dilectione propositũ illud, quod in beati Apostoli Iacobi epistola conscriptũ est: * *Si infirmus aliquis in vobis est, vocet Presbyteros, & orent super eũ, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit laborãtem, & suscitabit illum Dominus, & si peccata fecit, remittet ei.* Quod nõ est dubium de fidelibus ægrotãtibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo Chrismatis perungi possunt, quo ab Episcopo confecto, nõ solùm Sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua aut suorũ necessitate inungẽdo. Cæterũ illud superfluum videmus adiectũ, vt de Episcopo ambigatur, quod presbyteris licere nõ dubium est. Nam idcirco de presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum si Episcopus aut potest, aut dignum ducit, aliquem à se visitandum, & benedicire & tãgere Chrismate, sine cũctatione potest,

Innocent. 1.

* *Iacob. 5.*

cuius est ipsum Chrisma conficere. *Tom. 1. Conciliorum, in Epist. Innocentij primi Papæ ad. Eugubinum. cap. 8.*

CAPVT VNDECIMVM, DE SACRAMENTO ORDINIS.

1. Ordinem siue sacram ordinationem vere Sacramentum esse, nec posse in aliquo iterari.

Sacramentū ordinis manet in improbis & officio priuatis clericis.

1. q. 1. cap. Quod quidā 4. q. 1. cap. Miramur.

SI fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis Sacramentum ordinationis: & si aliqua culpa quisquā ab officio remoueatur, Sacramento Domini semel imposito non carebit, quamuis ad iudiciū permanente. *Tom. 6. de bono coniugali, cap. 24.*

Nam illud quod quidam eorū, (*Donatistarum*) veritate conuicti dicere cœperāt, Baptismum quidem non amittit qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum Baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrumque enim Sacramentum est, & quadam consecratione vtrumque homini datur, illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur: Ideóque in Catholica vtrumque non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte (*Donati*) venientes etiam Præpositi pro bono pacis, correcto schismatis errore, suscepti sunt: & si visum est opus esse, vt eadem officia generēt, quæ gerebant, non sunt rursum ordinandi: sed sicut Baptismus in eis, ita ordinatio māsit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum est, non in Sacramentis, quæ vbicūque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videatur Ecclesiæ, vt Præpositi eorum venientes ad Catholicam societatē, honores suos ibi non administrent, non eis tamē ipsa ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed manēt super eos, ideóque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi Sacramento fiat iniuria. Et si quando ignoranter sit nec animosè defenditur factū,

Sacer ordo conuenit cū Baptismo, quòd sit Sacramentum & quòd iterari nequeat.

sed corrigitur cognitum, venia facilius impetratur. Deus enim noster * non est dissensionis Deus, sed pacis: nec Ecclesiæ eius Sacramēta, in eis qui ab Ecclesia recesserunt, sed ipsi qui recesserunt inimici sunt. *Tom. 7. contra Epist. Parmen. lib. 2. cap. 13.* *1. Cor. 14.

Sacramentum Baptismi est, quod habet qui baptizatur, & Sacramentum dandi Baptismi est, quod habet qui ordinauit. Sicut autem baptizatus si ab vnitate recesserit, Sacramentum Baptismi nō amittit, sic etiam ordinatus si ab vnitate recesserit, Sacramentum dandi Baptismi non amittit. Nulli enim Sacramento iniuria facienda est: Si discedit à malis, vtrūque discedit: si permanet in malis, vtrumque permanet. Sicut ergo acceptatur Baptismus, quem non potuit amittere qui ab vnitate discesserat: sic accipiendus est baptismus, quem dedit ille qui Sacramentum dandi cùm discederet, nō amiserat. Nam sicut redeuntes, qui priusquàm recederent baptizati sunt non rebaptizantur, ita redeuntes, qui priusquàm recederent, ordinati sunt, non vtique rursus ordinantur, sed aut administrant quod administrabant, si hoc Ecclesiæ vtilitas postulat, aut si non administrant, Sacramentum ordinationis suæ tamen gerunt, & ideo eis manus inter laicos non imponitur. *Tom. 7. de Bapt. contra Donatistas, lib. 1. cap. 1.*

De consecr. dist. 4. cap. Ostenditur. Qui ordinatur, suscipit Sacramentū dandi Baptismi, ex officio scilicet. Semel ordinatus, etiā ab Ecclesia recedens, Sacramētū retinet. Quib⁹ in rebus cōueniāt Baptismus et sacer ordo.

Sed si nos malefacimus, ipsi explicent: quomodo Sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramentum ordinati possit amitti: quoniam dicunt, recedens ab Ecclesia, Baptismum non amittit, ius dandi tamen amittit. Si enim vtrumque Sacramētum est quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? Neutri Sacramento iniuria facienda est, Si sancta malos fugiunt, vtrūque fugiat: si sancta in malis inuiolabiliter manent, vtrūque maneat: si dixerint, Baptismus in sola vera Ecclesia rectè datur: Respondetur eis, Baptismus in sola vera Ecclesia rectè habetur. Cur non potest dari, vbi non rectè datur, cum possit haberi, vbi non rectè habetur? An quia nō habere aliud est, aliud non rectè habere: sic & non dare aliud est, aliud non rectè dare. Sicut nō rectè habent qui ab vnitate discedunt sed tamen habent, & ideo redeunti nō redditur:

Ordinationē sacrā, esse Sacramentum nemo dubitat.

sic etiam non rectè dat, qui ab vnitate discedit, sed tamen dat: & ideo quod ab eo accepit, veniẽti ad vnitatẽ non reiteratur. *Tom. 7. cont. Epist. Parmen. lib. 2. ca. 13.*

II. In Ecclesia Catholica hierarchiam esse diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, aliisque ministris, & quales in eorundem ordinatione cæremoniæ.

Qui sunt hi presbyteri, qui post Episcopos & antè Diaconos recensentur? nũquid senes quicũque, an potiꝰ ij, quos vocamus sacerdotes? Dist. 23. Episcopus cùm *aliàs, verticem.*

QVàm multos Episcopos optimos viros sanctissimosq; cognoui, quàm multos presbyteros, quàm multos diaconos, & huiusmodi ministros diuinorum Sacramentorũ? quorum virtus eò mihi mirabilior & maiore prædicatione dignior videtur, quò difficilius est eã multiplici hominũ genere & in ista vita turbulentiore seruare. *To. 1. de morib. Eccl. Cathol. lib. 1. ca. 33.*

Episcopus cùm ordinatur, duo Episcopi ponant & teneant Euangeliorum codicem super caput & cervicem * eius, & vno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes Episcopi qui adsunt, manibus suis caput eius tangant. *concilio Carthaginens. 4. cap. 2.*

Presbyter sit ordinatione, non ætate.

Presbyter cùm ordinatur, Episcopo cum benedicente, & manum super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentes sunt manus suas iuxta manus Episcopi super caput illius teneant. *Ibidem, cap. 3.*

Cæremoniæ in ordinatione Presbyteri. Diaconus nõ ad sacerdotiũ, sed ad ministerium consecratur.

Diaconus cùm ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manũ super caput illius ponat, qui non ad sacerdotiũ, sed ad ministeriũ consecratur. *Ibidem, ca. 4.*

Cæremoniæ i Subdiaconi ordinatione.

Subdiaconus cùm ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patinam de Episcopi manu accipiat vacuam, & calicem vacuum. De manu verò Archidiaconi, vrceolum cum aqua, & mantile, & manutergium. *Ibidem, cap. 5.*

In Acolytho ordinãdoque cæremoniæ.

Acolythus cùm ordinatur, ab Episcopo quidẽ doceatur, qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab Archidiacono accipiat cereferarium cum cæreo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mãcipari. Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi. *Ibidem, cap. 6.*

Cæcorum & luminarium vsus antiquus in ecclesia.

Quæ cæremoniæ in Exorcista ordinãdo.

Exorcista cùm ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi Episcopo, Accipe & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super Energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum. *Ibidem, capite septimo.*

Liber exorcismorum.

Ordinatione datur potestas in Energumenos.

In lectore ordinando quæ seruentur.

Lector cùm ordinatur, faciat de illo verbum Episcopus ad plebem, indicãs ei fidem ad vitam atque ingenium. Posthæc spectante plebe, tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: accipe, & esto lector *verbi Dei, habiturꝰ si fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis, qui verbum Dei ministrauerunt. *Ibidem, cap. 8.*

*aliàs relator.

De ostiarij ordinatione.

Ostiarius cùm ordinatur, postquã ab Archidiacono instructus fuerit qualiter in domo Dei debeat cõuersari, ad suggestionẽ Archidiaconi, tradat ei Episcopus claues Ecclesiæ de altario dicẽs: sic age quasi redditurus Deo rationẽ, pro his rebus quæ his clauibus reccluduntur. *Ibidem, cap. 9.*

III. Per sacram ordinationem dari Spiritum sanctũ, ac proinde non frustra ab Episcopis dici, Accipe Spiritum sanctum.

Verbis illis (Ioan. 20. Accipite Spiritũ sanctũ) potestas Ecclesiastica remittẽdi peccata simul cũ Spiritu sancto discipulis collata est.

ILlud autẽ quod insufflasse in discipulos Dominus legitur post dies paucos resurrectionis suę, & dixisse, Accipite Spiritũ sanctũ, Ecclesiastica potestas collata intelligitur esse. Quia enim omnia in traditione Dominica, per Spiritum sanctum aguntur, ideirco cum regula eis & forma traditur huiꝰ disciplinæ, dicitur eis. *Accipite Spiritum sanctum.* Et quia verè ad ius Ecclesiasticũ pertinet, statim subiecit dicens: * *Cuius tenueritis peccata, tenebũtur: & cuius remiseritis, remittẽtur ei.* Inspiratio ergo hæc gratia quædam est, quæ per traditionem infunditur ordinatis, per quam commẽdatiores habeãtur. Vnde Apostolus * dicit ad Timotheum, *Noli*, inquit, *negligere gratiã quæ in te est, quæ data est tibi per impositionẽ manuũ presbyteri.* Semel ergo fieri oportuit, vt de cætero traditio ista nõ sine dono Spiritus sancti esse crederetur. Sicut enim in Saluatore forma data

*Ioan. 20.

*1. Tim. 4.

Cũ traditione Ecclesiasticæ potestatis (scilicet ordinis sacrì) simul Spiritus sanctus ad

vsum illius potestatis tribuitur.

Tres officiorum formæ cum triplici dono Spiritꝰ sancti in Apostolis ostẽduntur.

Ius ergo vel potestas ordinis non fuit Apostolis cũ omnibus credentibus communis.

** Act. 2.*

Prærogatiua Apostolorũ propria.

** Ioan. 20.*

Potestati remittẽdi peccata, quæ penes sacerdotes est, quisquis resliterit, vel eam cõtẽpserit sicque affectus moriatur, peccat in spiritum sanctũ.

** Ioan. 20.*

** Matth. 10*

Marc. 13.

Luc. 12.

est visibiliter, vt post Baptismum Spititus sanctus credẽtibus de cætero inuisibiliter dari non ambigeretur, ita & in supradicta causa forma data est in principio, vt ex eo traditioni Ecclesiasticæ Spiritus sãctus infusus credatur. Vt autẽ Apostoli præsẽte Domino virtutes facerẽt potestas data est, sicut & priꝰ prophetis. Trium ergò officiorũ formę dono Spiritus sancti in Apostolis sunt ostensæ. Quarum prima est hæc quæ ad ius Ecclesiasticum pertinet, in regenerãdis vel cęteris officiis: secunda quæ in Pẽtecoste data est, quę est generalis. Nõ solùm enim in Apostolos, verumetiã in omnes decidit * Spiritus sanctus credentes. Tertia forma est, quæ solis Apostolis cõcessa est in signis ac virtutibus faciẽdis, vsque dum fidei semina iacerẽtur ad crementum. *Tom. 4. quæst. ex nouo Testam. quæst. 93.*

Cùm dixisset Dominus discipulis* *Accipite Spiritum sanctũ*, cõtinuò subiecit: *Si cui dimiseritis peccata, dimittẽtur ei, si cui tenueritis, tenebũtur.* Huic ergo dono gratię Dei quicunque restiterit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus, vsque in finem huius tẽporalis vitæ nõ remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: hoc scilicet tam grande peccatum vt eo teneãtur cuncta peccata, quod non probatur ab aliquo esse commissum, nisi cùm de corpore exierit. *Tom. 2. Epist. 50. ad Bonifacium, sub finem.*

Nam illud ex Euãgelico, * Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hoc cùm dixisset insufflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum, si cui dimiseritis peccata, dimittentur: & si cui retinueritis retinebuntur: cõtra nos esset, vt cogeremur fateri ab hominibus hoc, non per homines fieri, si posteaquã dixit: Et ego mitto vos, sub iecisset continuò, Si cui dimiseritis peccata, dimittentur, & si cui tenieritis, tenebũtur. Cũ verò interpositũ est cùm dixisset, insufflauit, & ait illis: Accipite Spiritum sanctũm: & deinde illatũ, per eos vel remissionem vel retentionem fieri peccatorum: satis ostenditur, non ipsos id agere, sed per eos vtique Spiritum sanctum, sicut alio loco dicitur, * *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus sanctus qui in vobis est.* Spiritus autẽ sãctus in Ecclesię Prępositо vel ministro sic inest, vt

si fictus non est, operetur per eum Spiritũs sanctus, & ad eius mercedẽ in salutem sempiternam, & eorũ regenerationem vel ædificationem, qui per eũ siue consecrantur, siue euangelizãtur. Si autem fictus est, quoniam veriſſimè scriptum est, * Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum: deest quidem saluti eius, vt auferat se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, ministeriũ tamen eius non deserit, quo per eũ salutem operatur aliorum. Propter quod Apostolus ait: † *Si enim volens hoc facio, mercedem habeo: si autẽ inuitus, dispensatio mihi credita est.* id est, illis prodest quibus hoc dispenso, nõ mihi qui fictus sum. Qui enim inuitus facit propter cõmoda gaudiáque carnalia, quæ si aliter habere posset, illud desereret, ipse vtique fictus est, ideóque inuitus facit, sed eis prodest erga quos facit: se autem tantùm à mercede salutis alienat, non etiam illos priuat, quibus cibaria Dominicus etiam malus seruus impendit. *Tom. 7. contra epist. Parmen. lib. 2. cap. 11.*

Spiritꝰ sanctus per bonum Ecclesiæ ministrũ operatur & ad eius mercedem in salutem sempiternã, & aliorum regenerationẽ vel ædificationem.

** Sap. 1.*

†*1. Cor. 9.*

Spiritꝰ sanctus ficti ministri salutis deest, ministerium tamen eius nõ deserit, quo per eum salutem operatur aliorum.

Quis sit fictus minister.

Nemo propter vitæ sanctitatem sibi vendicet sacerdotiũ.

** 1. Reg. 3.*

†*Psal. 98.*

IIII. In nouo Testamento sacerdotes esse, qui non Baptismo aut sanctitate, sed ordinatione fiant.

ALiud est bene viuere, & aliud potestatem alicuius officij accipere, Sicut enim qui sacerdos est, non ex eo vitam suam commendatam putare debet: ita & qui sanctæ conuersationis & vitæ est, non iam ex eo sibi sacerdotium vẽdicare debebit. Quanuis enim bonum sit sacerdotiũ, tamen malum erit, cui concessum nõ est & præsumit. Nam si respiciamus quod scriptum est de sancto Samuele, videbimus, quale testimonium dẽt ei scriptura, dicens: * Et innotuit, inquit, omni populo, quoniam fidelis est Samuel Propheta Domino. Et in Psalmo, † Fiant, inquit, Moses & Aaron in sacerdotes eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Quis non aduertat ex hac distinctione diuisas esse personas dignitatum causa, vt Moses & Aaron sacerdotalem dignitatem adepti noscantur, Samuel verò inter Prophetas Deo dignus extitisse habeatur? *To. 4. quæst. ex veteri Testam. quæst. 46.*

Denique dictum est à Deo in Numeris ad Mosen ad Aaron sacerdotes, † Vos ponite nomem meum super filios Israël, Ego dominus benedicam eos: vt gratiam traditio per ministerium ordinâtis transfundat hominibus, nec volûtas sacerdotis abesse aut prodesse possit, sed meritum benedictionem poscêtis. Quanta autem sit dignitas ordinis sacerdotalis hinc aduertamus. Dictum est * enim de nequissimo Caipha interfectore saluatoris inter cætera, Hoc autẽ in semetipso non dixit: sed cùm esset princeps sacerdotum anni illius, prophetauit. Per quod ostenditur, Spiritum gratiarum non personam sequi, aut digni aut indigni, sed ordinationem traditionis: vt quanuis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere, nisi fuerit ordinatus, vt officium ministerij exhibeat: Dei autem est, effectum tribuere benedictionis. *Ibidem, quæst.* 11.

† *Num.* 6. *Per ministerium ordinantiũ trãsfunditur gratia.*

* *Ioan.* 11. *Spiritũ gratiarũ potestatis sacerdotalis personam digni vel indigni nõ sequitur, sed legitimã ordinationem.*

Comparauit autem Dominus illos tanquam per similitudinem, filijs Israël, offerentibus ei suas hostias cùm psalmis in domo eius, quod vbique iam facit Ecclesia, & promisit † ab ipsis se accepturum sibi Sacerdotes & Leuitas: quod nihilominus nunc fieri videmus. Non enim ex genere carnis & sanguinis, sicut erat primùm secundùm ordinem Aaron, sed sicut oportebat in Testamento nouo, vbi secundùm ordinẽ * Melchisedech, summus sacerdos est Christus, † pro cuiusque merito, quod in eo gratia diuina cõtulerit, Sacerdotes & Leuitas elegit, sicut nunc videmus, qui non isto nomine, quod sæpè assequuntur indigni, sed ea quæ non est bonis malisque communis, sanctitate pensandi sunt. *To.* 5. *de ciuitate Dei, lib.* 20. *cap.* 21.

† *Esa.* 66. *In nouo Testamẽto non ex genere carnis, sed electione fiunt sacerdotes.*

* *Psal.* 109. *Intelligendo sacerdote sanctitas pẽsanda est.*

Augustinus respondit: Etras, vt dicitur, toto cælo per superbiam, dum non vis communicare orbi terræ per humilitatem. Nam neque hoc (*Ne cõmunices peccatis alienis*, 1. *Tim.* 5.) laico dictũ est, & nescis quẽadmodum dictum sit. Ad Timoth. cùm scriberet Apostolus, hoc monebat eundem ipsum Timotheum, cui alio loco dicit: *Noli contemnere gratiã, quæ in te est, quæ tibi data est, per impositionem manuũ presbyteri.* Et multis alijs documentis ostenditur, quòd non erat laicus. Quòd autem ait: Ne communices peccatis alienis, cõsensu & placito intelligi voluit. *Tom.* 7. *contra lit. Petil. lib.* 2. *cap.* 167.

† 1. *Tim.* 4. *Timotheus per impositionem manuum presbyteri, laicorum numero exemptus est.*

Pepuziani à loco quodam nominati sunt, quam ciuitatem desertã dicit Epiphanius. Hanc autem isti diuinũ aliquid esse arbitrantes, Hierusalem vocãt. Tantùm dantes mulieribus principatũ: vt sacerdotio quoque apud eos honorentur. *To.* 6. *de hæresibus ad Quodvultdeum, hæresi.* 27. *Ita & Epistola.* 74. Auditores Manichæorum, *inquit*, ante electos genua figunt, vt eis manus supplicibus imponatur, non à solis Episcopis vel presbyteris, aut Diaconis, sed à quibuslibet electis.

Non multũ ab his differunt recẽtes hæretici, qui mulieribus potestatem tribuũt à peccatis absoluẽdi, tributuri fortè etiam sacrificandi, nisi sacrificium abstulisset.

V. *Episcoporum atque presbyterorum officium esse Sacramenta & Dei Verbum administrare.*

TVnc ordinatus sum, cùm de ipso actionis tempore ad cognoscendas diuinas scripturas cogitaremus, & sic nos disponere vellemus, vt nobis ocium ad hoc negotium posset esse. Et quod verum est, nondum sciebam, quid mihi deesset ad tale opus, quale me nunc torquet & conterit. Quod si propterea in re ipsa didici, quid sit homini necessarium, qui populo ministrat Sacramentum, & verbum Dei, vt iam non mihi liceat assequi, quod me non habere cognoui. *To.* 2. *epist.* 148. *ad Valerium.*

In eo qui populo ministrat Sacramentum & verbũ Dei, multi requiruntur.

Volo quærere vtrum non sit aliquid minister Christi: Quis hoc dixerit? Quomodo ergo verum est: † *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incremẽtum dat Deus*, nisi quia ad aliud aliquid est? Ad ministrandum & dispensandũ verbum ac Sacramentũ aliquid est: ad mundandum autem & iustificandum non est aliquid, quia hoc non operatur in interiore homine, nisi per quem creatus est totus homo, & qui Deus manẽs factus est homo, ille scilicet de quo dictum est: * *Fide mũdans corda eorũ*, Et, *Credenti† in eũ qui iustificat impiũ*. Quod testimoniũ in verbis meis ponere voluit Petilianus, in suis autẽ nec tractauit, nec attigit. Minister ergo, id est, dispẽsator verbi & Sacramẽti Euãgelici, si bonus est, consocius sit Euãgelij: si autẽ malus est, non ideo dispensator non Euãgelij. Si enim bonus est,

† 1. *Cor.* 3.

* *Act.* 15. † *Rom.* 4.

Etiã malè sunt ministri ac dispensatores,

res verbi & Sacramẽti.
Philip.2.
1.cor.9.
Episcopi nõ propter se, sed propter populũ sunt, cui verbũ & Sacramentum administrant.
Oblationẽ consecrant Episcopi & presbyteri.

volens hoc facit, si autem malus, hoc est, sua † quærẽs, non quæ Iesu Christi, inuitus * hoc facit propter alia quæ requirit. *Tom.7.contra lit.Petil.lib.3.cap.54.& 55.*

Neque enim Episcopi propter nos sumus, sed propter eos, quibus verbum & Sacramentũ Dominicum ministramus: ac per hoc vt eorũ sine scandalo gubernandorum, sese necessitas tulerit, ita vel esse vel non esse debemus, quod non propter nos, sed propter alios, sumus. *To.7.lib.2.contra Cresc on.Grammat. cap* 11.

Episcopi vel presbyteri si causa visitandæ Ecclesiæ ad alterius Ecclesiam venerint, in gradu suo susciptãtur, & tam ad verbum faciendum, quàm ad oblationem consecrandam inuitentur. *To.1.Conciliorum, conc. Carthag.4.cap.33. Aug. interfuit.*

VI. Episcopis atque sacerdotibus, etiam dyscolis, propter Sacramenti sanctitatem, obedientiam & honorem deberi.

†Esa.52.
Iudæ in malos magistratibus sanctionis & ministerij dignitas honoranda.
**psal.25.*
Vnctionem in Saule improbo veneratus est Dauid.
Ob solã vnctionẽ olim mali reges honorati.
†1.Reg.24.
**2.Reg.1.*
†1.Reg.24.

DIxit Esaias, † *Recedite, recedite, exite inde, & immundum nolite tangere.* Sed cur ipse in illo populo immunditiam, quam grauiter arguebat, in vna cum eis congregatione tangebat? Legant quanta in malos populi sui & quàm vehemẽter ac veraciter dixerit, à quibus se tamen nulla corporali direptione separauit. Dixit Dauid, * *Non sedi cum concilio vanitatis, & cum facinorosis non introibo.* Odio habui cutiam nequissimorũ, & cum impijs non sedebo. Legant quales in se temporibus suis in illo populo tolerauit, qui vnctionis mystico Sacramento tantùm honorem detulit, vt id nec in sceleratissimo Saule contemneret, imò tantùm veneraretur, vt amplius omnino non posset. *To.7.contra epist.Parmen.lib.3.cap.4.*

Deinde si satis absolutum tibi videtur quod dixisti, qui non fuerit innocens, non habet sanctitatẽ. Quæro si non habebat Saul Sacramenti sanctitatem, quid in eo Dauid † venerabatur? Si autem habebat innocẽtiam, quare innocentem persequebatur? Nam eũ propter sacrosanctam vnctionem, & honorauit viuum, & vindicauit * occisum. Et quia vel panniculum † ex eius

veste præscidit, percusso corde trepidauit. Ecce Saul non habebat innocentiam, & tamen habebat sanctitatem, non vitæ suæ, sed vnctionis: nã hoc sine innocentia nemo potest, sed Sacramẽti Dei, quod & in malis hominibus sanctum est. *Tom.7.contra lit.Petil.lib 2.cap.48.*

1.q.1.c.Deminus. Saul nõ habebat innocentiam, & tamen habebat vnctionis sanctitatẽ.

Et illud quod scriptum est: * secundùm principem populi, sic & ministri ipsius, & qualis rector est ciuitatis, tales inhabitantes: si intelligerẽt quò pertinet, nec nobis talia obiicerent, nec ipsi vana iactãtia superbirent. Nos enim vt hominum spẽ, quæ in solo Deo tuta rectéque secura est, nõ in hominibus collocemus, quoniam scriptum meminimus: * *Maledictus qui spem suam ponit in homine*: non intelligimus hoc loco principem populi & rectorem ciuitatis, Episcopũ significari. Non ideo, quia nõ possumus innumerabiles sanctos in Catholica fide Episcopos intueri, sed ne cuiusquam, vt dixi, spes hominis collocetur in homine, & si fortè ei contingat in ea viuere ciuitate, vbi nõ sit bonus Episcopus, arbitretur impunè se malũ fieri, vsurpans ad defensionem suam tam peruersè istã scripturam, quàm peruersè ab istis intelligitur, & dicẽs ideo se bonum esse non posse, quia secundùm principem † populi, sic & ministri eius: & qualis rector est ciuitatis, tales inhabitantes. Cõtradicitur enim huic errori, veritatis ore dicentis, † *Quæ dicũt facite: quæ autem faciunt, nolite facere: dicunt enim & non faciunt.* Habentes itaque plebes tales Episcopos, qui bona dicunt ex cathedra Mosi, & ea quæ dicunt, non faciunt ex pestilẽtia sua: si illi faciunt, sicut præcepit Dominus, nónne satis indicant, non ita intelligendum esse principem populi, & rectorem ciuitatis, quomodo isti intelligũt? Possunt enim esse populi boni, vbi fuerint Episcopi mali, sicut potuit esse populus malus, vbi fuit Moses princeps & rector bonus. *Tom.7.cont.Epist. Parmen.lib. 2.cap.4.*

Ecclesiast.10.
Ierem.17.
Ecclesiast.10.
Matt.23.

VII. Episcopos presbyteris superiores esse.

Universidad de Deusto Biblioteca

IN Ecclesia Hipponensi Catholica, Valerius sanctus Episcopatum gerebat. Qui cum flagitãte Ecclesiastica necessitate de prouidendo & ordinando presbytero ciuitatis plebem Dei alloqueretur & exhortaretur, iam scientes Catholici sancti Augustini propositum & doctrinam, manu eiecta, quoniam & idem in populo securus & ignarus quid futurũ esse, astabat. Solebat autem Laicus, vt nobis dicebat, ab eis tãtùm Ecclesiis, quæ non haberent Episcopos, suam abstinere præsentiam: Eũ ergo tenuerunt, & vt in talibus cõsuetum est, Episcopo ordinandum intulerũt, omnibus in vno cõsensu, & desiderio fieri perficíque petentibus magnóque studio & clamore flagitantibus, vbertim eo flente: nonnullis quidẽ lachrimas eius, vt nobis ipse retulit, tunc superbè interpretãtibus, & tanquã eum consolantibus ac dicentibus: quia locus presbyterij, licet ipse maiore dignus esset, appropinquaret tamen Episcopatui. *Tom. 1. Posid. de vita Augustini, cap. 4.* Beatus senex Valerius cæteris ex hoc (*quòd tam doctum & sanctum virum Augustinum presbyterum nactus esset*) amplius exultans, & Deo gratias agens de concesso sibi speciali beneficiũ, metuere cœpit, vt est humanus animus, ne ab alia Ecclesia sacerdos probatus ad Episcopatum quęreretur, & sibi auferretur: nam & id prouenisset, nisi & hoc idem Episcopus cognito, ad locum secretum eum trãsite curasset, occultatúmque à quærẽtibus minimè inueniri fecisset. Vnde amplius formidans idem venerabilis senex, & sciẽs se corpore & ætate infirmissimũ, egit secretis literis apud primatem Episcopum sedis Carthaginensis, allegans imbecillitatem corporis sui ætatísque grauitatem & obsecrans, vt Hipponensi Ecclesiæ ordinaretur Episcopus, qui suæ cathedræ non tam succederet, sed consacerdos accederet Augustinus. Quæ igitur beatus Valerius optauit & rogauit, satagens rescripto impprrauit. Postquam petionem ad visitandum aduenięte ad Ecclesiã Hipponensem tũc primate Numidiæ Megalio Calamẽsi Episcopo, & Valerius antistes, Episcopis qui fortè tunc aderant, & clericis omnibus Hipponensibus, & vniuersæ plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc volũtatem: omnibúsque audientib⁹ & gratulantibus, atque id fieri perficíque ingenti desiderio clamantibus, Episcopatnm suscipere contra morem Ecclesiæ suo viuẽte Episcopo presbyter Augustinus recusabat. Dúmque id fieri solere ab omnibus suaderetur, atque id ignaro transmarinis & Africanis Ecclesię exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, & Episcopatus curam, & maioris loci ordinationem suscepit. Quod in seipso postea fieri non debuisse, vt viuo suo Episcopo ordinaretur, & dixit & scripsit, propter Concilij vniuersalis vetitum, quod iã ordinatus didicit: nec qnod sibi factum esse doluit, alijs fieri voluit. *Ibidem, cap. 8.*

Ad Episcopum ordinatio presbyterorũ spectat.

Presbyteri Episcopis inferiores.

Primas inuisebat Ecclesias Episcoporum inferiorum.

Augustinus Episcopus dixit: Scio, quod scitis & vos, sed nolo de illo (*Eradio, quem designauerat sibi successorem in Episcopatu*) fieri, quod de me factum est: quod autem factum sit, multi scitis: illi soli nesciunt qui tũc aut nondum nati erant, aut nondum habebant ætatem sciẽdi. Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ patre & Episcopo meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cũ illo, quod Cõcilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebã, nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo. A populo acclamatum est: Deo gratias, Christo laudes: dictum est tredecies. Cúmque reticeretur, Augustinus Episcopus dixit. Erit presbyter vt est, quando Deus voluerit futurus Episcopus. *To. 2. in actis circa designationem Eradij, numero 110.*

Vos presbyteri nosse debetis & semper meminisse, quia nos quibus regẽdarũ animarũ cura cõmissa est, pro his qui nostra negligẽtia pereũt, rationẽ reddituri sum⁹, pro his verò quos verbis & exẽplis lucrati fuerimus, præmiũ æternæ vitæ percipiemus. Nobis enim à Domino dictũ est: * *Vos estis sal terræ.* Quod si popul⁹ fidelis, cibus est Dei, eiusdẽ cibi cõdimẽtũ nos sumus. Scitote vestrũ gradũ nostro gradui secundum & penè coniũctum esse. Sicut enim Episcopi Apostolorum in Ecclesia, ita nimirũ Presbyteri cęterorũ discipulorum Domini vicem tenẽt. Et illi tenẽt gradũ summi Pontificis Aaron, isti verò filiorum eius. Vnde oportet vos

Episcopatũ suscipere cõtra morem Ecclesiæ suo viuẽte Episcopo, presbyter Augustinus recusabat.

Augustinus Presbyter Episcopatus curã, & maioris loci ordinationem suscepit.

Conciliorum vniuersaliũ decreta reuerẽter esse seruãda Augustin⁹ et dixit & scripsit.

Cõcilio Nicæno cautũ, ne ĩ vna ciuitate duo sint Episcopi

Differt ergo Presbyter ab Episcopo.

** Matth. 5.*

Apostolis Episcopi succedũt, cæteris verò discipulis Presbyteri.

Presbyteri cõsecrationis suæ memores esse debent.

semper memores esse tãtę dignitatis, memores vestrę cõsecrationis sactę, quam in manibus suscepistis, vnctionis, vt nec ab eadem dignitate degeneretis, ne vestram consecrationem irritam faciatis: ne manus sacro vnguine delibatas peccando polluatis: sed cordis & corporis munditiam conseruantes, plebibus exemplum bene viuendi præbentes, his quibus prę estis ducatum ad Cælestia regna præbeatis. *D. Iuo. ex dictis Aug. in 6. par. cap. 151.*

Quanquam secundùm honorum vocabula, quę iã Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus Presbyterio maior sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. *Tom. 2. Epist. 19. ad Hieronymum.*

Alypius Episcopus Eccleśię Tagastẽsis, legatus prouinciæ Numidiæ, dixit: Nec illud prætermittendũ est, vt si quis fortè Presbyter ab Episcopo suo correptus aut excõmunicatus, tumore vel superbia inflatus putauerit separatim Deo sacrificia offerenda: vel aliud erigendum altare, contra Ecclesiasticam fidem disciplinámque crediderit, non exeat impunitus. Valentinus primæ sedis prouinciæ Numidiæ dixit: Necessariò disciplinæ Ecclesiæ & fidei cõgrua sunt, quæ frater noster Alypius prosequutus est. Proinde quid exinde videtur vestræ dilectioni, edicite: Si quis presbyter contra Episcopum suũ inflatus, schisma fecerit, anathema sit. Ab vniuersis Episcopis dictum est: Si quis presbyter à præposito suo excommunicatus vel correptus fuerit, debet vtique apud vicinos Episcopos conqueri, vt ab ipsis eius causa possit audiri, ac per ipsos suo Episcopo reconciliari. Quod nisi fecerit, sed superbia (quod absit) inflatus, secernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens, sacrificiũ Deo obtulerit, anathema habeatur, & locũ amittat. Nihilominus & de ciuitate & congregatione in qua fuerit, longius repellatur, ne vel ignorantes, vel simpliciter viuẽtes, serpentina fraude decipiat, quoniam (secũdùm Apostolum) * Ecclesia vna est, vna fides, vnum baptisma. *To. 1. Cõciliorum, concil. Carthag. 2. cap. 8.*

Presbyter Episcopo se correpienti subiectus esse debet.

Anathema Presbyter qui extra cõmunionem vnius Ecclesiæ sacrificiũ Deo offert.

* *Ephe. 4.*

Aerius

AEtius cùm esset presbyter, doluisse fertur, quòd Episcopus non potuit ordinari. *Tom. 6. hæres. ad Quoduultdeum, hæres. 503.*

Dicebat etiam (*Aërius hæreticus*) Presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni. *Ibidem.*

VIII. Quædam Episcopis reseruari, & ab ipsis Presbyteros iurisdictionem in pœnitentes accipere.

VT pœnitentibus secundùm peccatorum differentiam, Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur. *Concil. Carthag. 3. cap. 31.*

Pœnitentiæ tempora secũdùm differẽtiã peccatorũ, Episcopi arbitrio decretã.

Vt presbyter inconsulto Episcopo, virgines non consecret, Chrisma verò nunquam conficiat. *Ibidem, cap. 36. Eadem ista leguntur in Concilio Carthag. 2. cap. 3. De administrando ordinis & confirmationis Sacramento, habes suprà.*

Aurelius Episcopus dixit, si quisquã in periculo fuerit cõstitutus, & se reconciliari diuinis altaribus petierit, si Episcopus absens fuerit, debet vtique Presbyter consulere Episcopum, & sic periclitantem eius præcepto reconciliare. Quam rem debemus salubri consilio corroborare. Ab vniuersis Episcopis dictum est, placet, placet, quod sanctitas vestra necessariò nos instruere dignata est. *To. 1. conciliorũ, cõcil. Carthag. 2. c. 4.*

Presbyter Episcopum consulere & ei⁹ præcepto pœnitentem reconciliare debet.

Vt Presbyter, inconsulto Episcopo, non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo, & necessitate cogente. Cuiuscũque pœnitẽtis publicum & vulgatissimum crimen est, quod vniuersam Ecclesiam commouerit, ante absidem manus ei imponatur. *Ibid. concil. Carthag. 3. cap. 32.*

publici criminis alia habẽda ratio quàm occulti.

IX. Episcopos Apostolis succedere, plebi præesse.

GEnuerũt te Apostoli, ipsi missi sunt, ipsi prædicauerũt, ipsi Patres. Sed nunquid corporaliter nobiscũ sẽper esse potuerũt? Et si vnus eorũ dixit, * *Cupio dissolui & esse cum Christo*, multò magis optimum est, manere in carne necessariũ propter vos. Dixit hoc quidem, sed quandiu hîc manere potuit. Num-

* *Philip. 1.*

quid vsque ad hoc tempus? Nunquid vsque in posterũ? Ergo illorum absceſſu deſerta eſt Eccleſia? absit.

* Psalm. 44. *Pro patribus * tuis nati ſunt tibi filij.* Quid eſt, pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Patres miſſi ſunt Apoſtoli, pro Apoſtolis filij nati ſunt tibi, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodie enim Epiſcopi qui ſunt per totũ mundũ, vnde nati ſunt? Ipſa Eccleſia patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus Patrum. Non ergo te putes deſertam (*alloquitur Eccleſiam*) quia non vides Petrum, quia non vides Paulũ, quia non vides illos per quos nata es, de prole tua tibi creuit Paternitas, pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. *Tom. 8. Pſalm. 44. ſub finem.*

Pro Apoſtolis patribus, Eccleſiæ nati ſunt Epiſcopi, tanquam filij.

Ad cuſtodiam (*Eccleſiæ*) pertinet quod dicit Apoſtolus: * *Timeo ne ſicut ſerpens * ſeduxit Euam aſtutia ſua: ſic & veſtræ mentes corrumpantur à caſtitate quæ eſt in chriſto.* Cuſtodiebat, cautus erat, vigilabat quantum poterat ſuper eos quibus præerat. Et Epiſcopi hoc faciunt. Nam ideo altior locus poſitus eſt Epiſcopis: vt ipſi ſuperintendant, & tanquam cuſtodiant populum. Nam & græcè quod dicitur Epiſcopus, hoc latinè, ſuperintentor, interpretatur, quia ſuperintẽdit, quia deſuper videt. Quomodo enim vinitori altior ſit locus ad cuſtodiendam vineam, ſic & Epiſcopis altior locus factus eſt. Et de iſto alto loco periculoſa redditur ratio, niſi eo corde ſtemus hîc, vt humilitate ſub pedibus veſtris ſimus, & pro vobis oremus, vt qui nouit mentes veſtras, ipſe cuſtodiat. *Ibid. expoſ. Pſalm. 126. poſt initiũ.*

* 2. Cor. 11. * Gen. 3.

In altiori loco poſiti, ſũt Epiſcopi, tãquam cuſtodes populi.

Vidit * inquit (*Ioannes*) ſedes, & ſedentes ſuper eas, & iudicium datum. Non hoc putandum eſt de vltimo iudicio dici, ſed per ſedentes ſuper ſedes ipſi præpoſiti intelligendi ſunt, per quos nunc Eccleſia gubernatur. Iudicium autem datum nullum, melius accipiendum videtur, quàm id quod dictum eſt: * Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata in cælo. *Tom. 5. de ciuit. Dei lib. 20. cap. 9.*

* Apoc. 20. *Eccleſia præpoſitos habet, qui eam gubernãt & iudicent.*

* Matth. 18.

X. *Epiſcopis poteſtatem coercendi conuenire.*

ERgo, inquiunt (*quidam*) præcipiant tantummodo nobis quid facere debeamus, qui nobis præſunt, &

vt faciamus orent pro nobis, non autem nos corripiãt & arguant ſi non fecerimus. Imo omnia fiant, quoniam doctores Eccleſiarum Apoſtoli omnia faciebãt, & præcipiebant quæ fierent, & corripiebant ſi non fierent, & orabant vt fierent. *Tom. 7. de correptione & gratia. cap. 3.*

Apoſtoli præcipiebãt quæ fierent, & corripiebant ſi non fierent.

Quicũque Dei præcepta iam tibi nota non facis, & corripi non vis, etiã propterea corripiẽdus es, quia corripi non vis. Non vis enim tibi tua vitia demonſtrari: nõ vis vt feriantur, fiatque tibi vtilis dolor, quo medicum quæras: non vis tibi tuipſe oſtendi, vt cùm deformẽ te vides, reformatorẽ deſideres, eíq; ſupplices ne in illa remaneas fœditate. Tuum quippè vitiũ eſt, quòd malus es, & maius vitium corripi nolle, quia malus es. *Et poſt pauca.* Porro ſi hoc non audent dicere, ſed patiuntur ſibi Euangelium ab homine prædicari: quantis etiã poſſit non per hominẽ homini dari, concedũt etiã corripi ſe debere à præpoſitis ſuis, à quibus Chriſtiana gratia prædicatur: quanuis non negetur Deus poſſe quem velit, etiam nullo homine corripiente, corrigere, & ad dolorem ſalubrẽ pœnitentiæ occultiſſima & potentiſſima medicinæ ſuæ poteſtate perducere. Et ſicut nõ eſt ab oratione ceſſandum, pro eis quos corrigi volumus, etiãſi nullo homine orante pro Petro, Dominus reſpexit † eum, & fecit eum ſuũ peccatũ flere: ita nõ eſt negligenda correptio, quãuis Deus quos voluerit etiã non correptos facit eſſe correctos. *Ibidẽ, c. 5.*

Delinquẽtes qui corripi nolunt, magis corripiẽdi.

Parabolis & figuris Eccleſia prænunciata eſt vſque in finẽ ſeculi bonos & malos ſimul habitura, ita vt nec mali bonis obeſſe poſſint, cùm vel ignoranter, vel pro pace & trãquillitate Eccleſiæ tolerãtur, ſi eos prodi aut accuſari non oportuerit, aut aliis bonis non potuerit demonſtrari, ita ſanè vt nec emendationis vigilantia quieſcat, corripiendo, degradando, excommunicando, cæteriſque coërcitionibus licitis atque conceſſis, quæ ſalua vnitatis pace in Eccleſia quotidie fiunt, ſecũdũ præceptũ Apoſtolicũ charitate ſeruata, qui dixit, † Si quis autẽ nõ obaudit verbo noſtro, per epiſtolam, hunc notate & nolite commiſceri cum eo, vt erubeſcat, & non vt inimicum exiſtimetis, ſed corripite, vt

Nõ eſt negligẽda correptio, ſicut nec oratio, quanuis Deo abſque his aliquos corrigat vel ſubleuet.

† Luc. 22.

correptio, degradatio, excõmunicatio & reliquæ coercitiones Eccleſiaſticæ, cùm res poſtulat, adhibendæ.

* 2. Theſſ. 3.

Patientia sine disciplina fouet iniquitatẽ, & disciplina sine patientia dissipat vnitatem.

fratrem. Sicut enim & disciplina seruat patientiam, & patientia temperat disciplinam, & vtrumque refertur ad charitatem, ne fortè aut indisciplinata patientia foueat iniquitatem, aut impatiens disciplina dissipet vnitatem. *Tom. 7. cont. Donat post collatio. cap. 4.*

** Num. 25. excommunicationes & degradationes.*

Neque enim quia illam primi populi commixtionem Moses Dei famulus patientissimè perferebat, ideo nõ in multos etiam gladio vindicauit. Et Phinees * sacerdos, adulteros simul inuentos ferro vltore confixit. Quod vtique degradationibus & excommunicationibus significatum est esse faciendum in hoc tẽpore, cùm in Ecclesiæ disciplina visibilis fuerat gladius cessaturus. Nec quia beatus Apostolus * inter falsos fratres tollerantissimè congemiscit, quosdam etiam diabolicis inuidentię stimulis agitatos, Christum tamen * prædicare permittit: ideò parcendum censet * illi, qui vxorem patris sui habuit, quem prœcepit congregata Ecclesia tradere Sathanę in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat in die Domini nostri Iesu Christi. *Tom. 4. de fide & operibus, cap. 2.*

* 2. Cor. 11.
* Philip. 1.
* 1. Cor. 5.
Apostolus Paulus potestate coercẽdi vsus.

Corripiantur itaque à Prœpositis suis subditi fratres, correptionibus de charitate venientibus pro culparum diuersitate diuersis, vel minoribus vel amplioribꝰ: quia & ipsa quæ damnatio nominatur, quam fecit Episcopale iudiciũ, qua pœna in Ecclesia nulla maior est, potest, si Deus voluerit, in correptionem salubertimam cedere atque proficere. Neque enim scimus quid contingat sequenti die: an ante finẽ vitæ huius de aliquo desperandum est, aut contradici Deo potest, ne recipiat & det pœnitentiam, & accepto sacrificio spiritus cõtribulati cordísque contriti, à reatu, quamuis iustæ damnationis, absoluat, damnatúmque ipse non damnet? Pastoralis tamen necessitas habet, ne per plures serpant dira contagia, separare ab ouibus sanis morbidam, ab illo cui nihil est impossibile, ipsa forsitan separatione sanandam. *Tom. 7. de corrept. & gratia, cap. 15.*

Damnatione quem facit Episcopale iudicium, nulla in Ecclesia maior est pœna.

Quare pastores morbidas oues à sanis separare debeãt.

XI. Ad Episcoporum cognitionem quondam secularia quoque negotia à fidelibus fuisse relata.

SVis vitiosis & negotiosis cupiditatibus adiuuandis occupemur, & eis nostra tempora impendamus (*maligni homines*) efflagitant, aut certè infirmos premunt, vt causas suas ad nos deferre cõpellant: quibus dicere non dicemus, dic homo, quis me cõstituit* iudicem aut diuisorẽ inter vos? Constituit enim talibus causis Ecclesiasticos Apostolus † cognitores, in foro prohibens iurgare Christianos. Ne illis quidem, qui non aliena rapiunt, sed sua cupidè repetunt, dicimus: Cauere ab omni cupiditate, cõstituentes eis ante oculos hominem cui dictum est: * Stulte hac nocte auferetur à te anima tua, quæ præparasti cuius erunt quia & quando dicimus, non recedunt nec declinant à nobis: sed instant, vrgent, precantur, tumultuantur, extorquent, vt ipsis potius adista quæ diligunt, quàm scrutandis Dei mandatis quæ diligimus, occupemur. *Et infra.* Obedientes fideles, qui pro suis secularibus causis rarò nos querunt, & iudiciis nostris faciliimè acquiescunt: nec nos conterunt litigando, sed obtemperando potius cõsolantur. Certè propter eos, qui & inter se pertinaciter agunt, & quando bonos premũt, nostra iudicata contemnunt, faciuntque nobis perire tempora rebus eroganda diuinis: certè inquam propter istos & nobis liceat exclamare in hac voce corporis Christi: Declinate à me maligni, &c. *Tom. 8. in Psal. 118. concil. 24.*

* *Ad Augustinum causæ seculares à fidelibus deferebãtur*
* *Luc. 12.*
* *1. cor. 6.*
* *Luc. 12.*

Iudicabat Augustinus in causis secularibus fidelium.

Homines quidem causas suas seculares apud nos finire cupientes, quando eis necessarij fuerimus, sic nos sanctos & Dei seruos apellant, vt negotia terræ suæ peragant: aliquando agamus & negotium salutis nostræ & salutis ipsorum, non de auro, non de argento, non de fundis & pecoribus pro quibus rebus quotidie submisso capite salutamur, vt dissensiones hominum terminemus, sed de ipso capite nostro tam turpis inter nos & pernicioſa dissensio est. Quantumlibet capita submittant qui nos salutant, vt eos concordes in terra faciamus, de cælo vsque ad crucem susmissum est caput nostum in quo concordes nõ sumus. *Tom. 2. epist. 147. ad Proculianum Donatistam.*

XII. Ecclesiastica & Ecclesiasticorum causas ad Ecclesiastica Episcoporum tribunalia esse referendas.

*alias Selambinitanus.

FElix Episcopus Selemselitanus* dixit; Illud autem vestræ suggero sanctitati, vt si qui pro facinoribus suis de Ecclesia pelluntur, & ausi fuerint ad comitatum pergere, aut ad iudicia publica prosilire, aut forsitan Ecclesiæ Catholicæ limina conturbare, si Episcopus vel clericus cuiuslibet plebis, eos sine consensu susceperit, de his quid censeris? Epigonius Episcopus Bullensium regionum dixit: Si quis episcopus, communionem tenens Catholicam, huiusmodi homines, vanis blandimentis incedentes, temerè susceperit, sciat cum his se rectissimè deprauatum vel damnatum. Genedius Episcopus dixit: Ergo rectè suggerunt fratres & coëpiscopi, vt qui merito facinorum suorum ab Ecclesia pulsi sunt, si ab aliquo Episcopo aut Presbytero vel clerico fuerint in communione susceptí, refugientes sui Episcopi regulare iudicium, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur obnoxius. Ab vniuersis Episcopis dictum est, omnibus placet. *Tomo 1. Conciliorum, concil. Carthag. 2. cap. 7.*

Refugientes sui Episcopi regulare iudicium, ad cõmunionem à nullo vsquam Episcopo vel Presbytero suscipiendi.

Aurelius Episcopus dixit: Quisquis Episcoporum accusatur, ad primarem prouinciæ ipsius causam deferat accusator. Nec à communione suspẽdatur, cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam primatis literis euocatus, minimè occurrerit, hoc est, intra spacium mensis, ex ea die, qua eum literas accepisse constiterit. Quòd si aliquas veras necessitatis causas probauerit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causæ suę dicendę intra alterum mensem, integram habeat facultatem. Verùm post mensem secundum tam diu non communicet, donec purgetur. Sin autem nec ad concilium vniuersale anniuersarium occurrere voluerit, vt vel ibi causa eius terminetur, ipse in se damnationis suæ sententiam dixisse iudicetur. *Ibidem, Concil. Carthag. 3. cap. 7.*

Episcoporum causæ non ad seculares iudices, sed superiores Episcopos, vel Episcoporum concilia, referẽda sunt.

Si autem Presbyteri vel Diaconi fuerint accusati

adiuncto sibi ex vicinis locis legitimo numero collegarum, id est, in Presbyteri nomine quinque, in diaconi duobus, Episcopi ipsorum causas discutiant, eadem dierum & dilationum & à cõmunione remotionum, & discussione personarũ, inter accusatores, & eos qui accusantur forma seruata. Reliquorum autem causas, etiam solus Episcopus loci agnoscat & finiat, *Ibid. c. 8.*

dicãt cãusas Presbyterorũ & Diaconorum.

Item placuit, vt quisquis Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum, seu clericorum, cum in Ecclesia ei crimẽ fuerit intẽtatum, vel ciuilis causa fuerit commota, si relicto Ecclesiastico iudicio, publicis iudiciis purgari voluerit, etiam si pro ipso fuerit prolata sententia, locũ suum amittat, & hoc in criminali iudicio. In ciuili verò perdat quod euicit, si locũ suũ obtinere voluerit. Cui etiam ad eligendos iudices vndique patet auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio iudicat, qui de vniuersa Ecclesia malè sentiẽdo, de iudicio seculari poscit auxilium, cùm priuatorũ Christianorum causas Apostolus* ad Ecclesiam deferri, atque ibi determinari præcipiat. *Ibidem, cap. 9.*

Pœna olim Ecclesiasticis inflicta, qui relicto Episcoporum iudicio, ad seculária iudicia se conferebant.

*1. cor. 6.

Ergò certè Presbyterum, & qui die ieiunij, quo eiusdem loci etiam Ecclesia ieiunabat, valefaciẽs collegæ suo eiusdem loci Presbytero apud famosam mulierẽ, nullum secum clericum habentem, remanere & prandere & cænare ausus est, & in vna domo dormire: remouendum ab officio Presbyterij arbitratus sum, timens ei deinceps Ecclesiam Dei committere. Quod si fortè iudicib⁹ Ecclesiasticis aliud videtur, quia sex Episcopis causam Presbyteri terminare concilio statutum est, committat illi qui vult Ecclesiam suæ curæ commissam: ego talibus fateor quamlibet plebem committere timeo, præsertim quos nulla bona fama defendit, vt hoc eis possit ignoscí: ne si quid pernicioſius eruperit, languens imputem mihi. *Tom. 2. Epist. 236.* ad *Xantipum.*

Ab Episcopis Presbyteri causam terminari, Cõcilio statutum est.

Felix Episcopus Selemselitanus* dixit: Etiam hoc adijcio secundùm statuta veterum Conciliorum, vt si quis Episcopus (quod non opinamur) in reatum aliquem incurrerit, & fuerit ei nimia necessitas, nõ posse

*aliàs Selãbinitanus.

plurimos congregare, ne in crimine remaneat, à duodecim Episcopis audiatur, & à sex Presbyteris, & à tribus Diaconis cum proprio suo Episcopo. Genedius Episcopus dixit: Quid ad hoc dixit sanctitas vestra? Ab vniuersis Episcopis dictum est, A nobis veterũ statuta debere seruari. *To.1. conciliorum, conc. Carthag. 2. cap. 10.*

Placuit, vt quicunque ab imperatore cognitionem iudiciorum publicorum petierit, honore proprio priuetur. Si autem Episcopale iudicium ab imperatore postulauerit, nihil ei obsit. *concil. Afric. can. 17.*

XIII. Episcopum ab Episcopis, iisque haud minus tribus ordinari.

Episcopis à vicinis Episcopis ordinari soliti.

HAbet Ecclesiæ Catholicæ consuetudo, vt nõ Numidiæ, sed propinquiores Episcopi, Episcopum Ecclesiæ Carthaginis ordinent, sicut nec Romanæ ecclesiæ ordinat aliquis Episcopus metropolitanus, sed de proximo Ostiensis Episcopus. *To. 7. Breuiculi collat. tertij diei, contra Donatistas, cap. 5.*

Episcopum oportet maxime quidem ab omnibus, qui sunt intra prouinciam, Episcopis ordinari. Si autẽ hoc difficile fuerit aut propter vrgentem necessitatem, aut propter longitudinem itineris omnimodo tres in vnum conuenientes, cõsentientibus & his, qui absentes sunt, Episcopis, & spondentibus per scripta, tũc manus impositionem fieri. Confirmatio autem eorum quæ fiunt, dãda est vnicuique à suæ prouinciæ metropolitano. *concilio Carthag. 6. can. 4.*

Episcopus nõ à paucioribꝰ quàm tribus Episcopis ordinandus.

HONORATVS & Vrbanus Episcopi dixerunt: Et illud nobis mandatum est, vt quia proximè fratres nostri Numidiæ duo Episcopi ordinare præsumpserũt Pontificem, non nisi à duodecim censearis celebrati Episcoporum ordinationes. Aurelius Episcopus dixit: Forma antiqua seruabitur, vt nõ minus quàm tres sufficiãt, qui fuerint destinati ad Episcopum ordinandũ. *Paulò post.* In hac Ecclesia ad quam dignata est sanctitas vestra humaniter cõuenire, crebrò ac penè per diẽ Dominicam ordinãdos habemus. Nunquid nam frequẽter duodecim vel decem vel multò minus aduocare possum Episcopos? Sed facile est mihi duos adiungere meæ paruitati Episcopos vicinos. *Concil. carthag. 3. can. 39.* Ab vniuersis Episcopis *(inter quos & Augustinus)* dictum est: Placet satis. *Ibidem, cap. 40.*

Numidius Episcopus Massylitanus * dixit: Alij Episcopi vsurpatione quadam existimant, contempto Primate cuiuslibet prouinciæ suæ, ad desiderium populi Episcopum ordinare, sine literis ad se primæ cathedræ manentibus, neque postea acceptis. Quid de hoc statuet sanctitas vestra? Genedius Episcopus dixit: quoniam communis est honorificentia, quam vnicuique seruari oportet, idipsum fraternitati vestræ cõuenit pronunciare. Ab vniuersis Episcopis dictum est: placet omnibus, vt inconsulto Primate cuiuslibet prouinciæ, tam facilè nemo præsumat, licet cùm multis Episcopis, in quocunque loco, sine eius (vt dictum est) præcepto, Episcopum ordinare: si autem necessitas fuerit, tres Episcopi in quocunque loco sint, cum primatis præcepto, ordinare debent Episcopum. *Ibidem, Concil. carthag. 2. cap. 12.*

**aliàs* Maselianitanus, vel Maxulitanus.

Sine primatis præcepto non ordinabatur Episcopus.

XIIII. Episcoporum & Presbyterorum electionem ex acclamationibus laicorum haberi solitam, Ecclesiæ multis modis incommodam & turbarum plenam fuisse.

SCio post obitus Episcoporum per ambitiosos aut contentiosos solere Ecclesias perturbari, & quod sæpe expertus sum & dolui, debeo quantùm ad me attinet, ne contingat, huic prospicere ciuitati. Sicuti nouit charitas vestra in Mileuit. Ecclesia modò fui: petierant enim me fratres, & maximè serui Dei qui ibi sunt, vt venirem: quia post obitũ beatæ memoriæ fratris & coëpiscopi mei Seueri, nonnulla ibi perturbatio populi timebatur. Veni & quomodo voluit, Dominus adiuuit nos pro sua misericordia, vt cùm pace Episcopum acciperent, quem viuus designauerat Episcopus eorum. Hoc enim eis cùm innotuisset, volũtatem precedentis & decedentis Episcopi sui libenter amplexi sunt. Minus tamen aliquid factum erat, vnde nonnulli contristabantur, quia frater Seuerus credidit posse

Post obitus Episcoporũ, per tumultũ populi, Ecclesiæ solebant perturbari.

sufficere, vt successorem suum apud clericos designarer, ad populum inde non est locutus, & erat inde aliquorum nonnulla tristitia. Quid plura? Deo placuit: tristitia fugata est, gaudium successit. Ordinatus est Episcopus, quem præcedens Episcopus designauerat. Ergo ne aliquis de me quæratur, voluntatem meam quam credo Dei esse, in omnium vestrûm notitiam perfero: Presbyterum Eradium mihi successorem volo. A populo acclamatum est, Deo gratias. *Tom. 2. numero 110. in actis circa designationem Eradij.*

Occulta perditorum hominũ conspiratio & violẽta audacia in populari presbyterorum designatione.

Sãcto fratri nostro, filio tuo, Piniano, nullus ab Hipponensibus metus mortis ingestus est, etiamsi fortè ipse tale aliquid timuit. Nam & nos metuebamus, ne ab aliquibus perditis, qui sæpe multitudini occulta conspiratione miscentur, in violentam prorumperetur audaciam, occasione seditionis inuẽta, quam velut iusta indignatione concitaret. Sed sicut post audire potuimus, nihil tale à quoquam dictũ est vel molitum: sed verè in fratrem meum Alipium multa contumelioſa & indigna clamabant, à quo tam ingenti reatu vtinã per illius orationes mereãtur absolui. Ego autem post primos eorum clamores, cùm eis dixissem de illo inuito non ordinãdo, quia iam promissione detineret: atque adiecissem, quod si mea fide violata illũ haberẽt Presbyterũ, me Episcopum nõ haberent, ad nostra subsellia relicta turba redieram. Tum illi aliquantulum inopinata mea responsione cunctati atque turbati, velut flãma vento paululum pressa, deinde cœperunt multò ardẽtius excitari, existimãtes fieri posse, vt vel mihi extorqueretur, illud nõ seruare promissum, vel me tenẽte promissi fidem, ab alio Episcopo ordinaretur. Dicebam ego quibus poterã, qui ad nos in absidem honorariores & grauiores ascenderant: nec à promissi fide me posse dimoueri, nec ab alio Episcopo in Ecclesia mihi tradita, nisi me interrogato ac permittente, posse ordinari. Quod si permitterem, à fide nihilominus deuiarem. Addebã etiã, nihil eos velle si ordinaretur inuitus, nisi vt ordinatus absederet. Illi hoc posse fieri non credebant. Multitudo verò pro gradibus cõstituta, horrendo & perseuerantissimo clamorum fremitu,

in eadem voluntate persistens: incertos animi consiliique faciebat. Tunc illa in fratrem meum indigna clamabantur, tũc à nobis grauiora timebãtur. Sed quanuis tanto motu populi, & tãta perturbatione Ecclesiæ permouerer, nec aliud constipationi illi dixissem, nisi eum me inuitum ordinare nõ posse: nec sic tamen abductus sum, quia & hoc promiseram non me fuisse facturũ, vt aliquid ei de suscipiendo Presbyterio suadetẽ. Quod si persuadere potuissem, non iã ordinaretur inuitus. Seruaui vtriusque promissionis fidem, non solùm illius quã iam populo patefeceram, verumetiam illius in qua vno teste, quãtum ad homines attinet, detinebar. Seruaui, inquam, fidem promissionis, non iurationis, in tanto periculo: quod licet falsò, sicut postea comperimus, metuebatur, omnibus tamen, si quod esset, communiter impendebat: & erat metus ipse cõmunis, ac per Ecclesiam, in qua eramus, maximè metuens abscedere cogitabam. Sed metuendum fuit, ne magis me absente tale aliquid faceret & reuerentia minor, & dolor ardentior. Deinde si cum fratre Alipio discederem per populum constipatum, cauendum fuit ne quisquam in eum manum mittere auderet. Si autem sine illo, quæ frons esset existimationis, si quid ei fortassis accideret: & viderer eum propterea deseruisse, vt furenti populo traderetur? *To. 2. epist. 225. ad Albinam, in principio.*

XV. Quæ sint sacrorum Ordinum impedimenta.

SEd quoniã ex multis animabus vna ciuitas futura est, habentium vnam animã & cor vnum in Deum: quæ vnitatis nostræ perfectio post hanc peregrinationem futura est, vbi omnium cogitationes, nec latebũt inuicem, nec inter se in aliquo repugnabũt, propterea Sacramentum nuptiarum temporis nostri, sic ad vnum maritum & vnam vxorem redactum est, vt dispẽsatorem Ecclesiæ non liceat ordinari, nisi vnius vxoris† virum. Quod acutius intellexerunt, qui nec eum, qui catechumenus, vel Paganus habuerit alterã, ordinandũ esse censuerunt: de Sacramento enim agitur, non de peccato, nam in baptismo peccata omnia dimittũtur. Sed qui dixit: * Si acceperis vxorem non peccasti, & si

† *1. Tim. 3. Tit. 1. Dist. 26. ca. Acutius. 28. q. 3. cap. Acutius.*

* *1. Cor. 7.*

nupserit virgo non peccat,& quod vult faciat,nõ peccat si nubat: satis declarauit nuptias nullũ esse peccatũ: Propter Sacramenti autẽ sanctitatem, sicut fœmina, etiamsi catechumena fuerit viciata, nõ potest post baptismũ inter Dei virgines cõsecrari: ita non absurdè visum est eum qui excessit vxorum numerũ singularẽ, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quandam Sacramenti amisisse, non ad vitę bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariã. Ac per hoc sicut plures vxores antiquorũ patrum, significauerunt futuras nostras ex omnibus gẽtib' Ecclesias, vni viro subditas Christo: ita noster antistes vnius vxoris vir, significat ex omnibus gẽtib' vnitatem vni viro subditã Christo: quæ tunc perficietur, cùm reuelauerit* occulta tenebrarum,& manifestauerit cogitationes cordis,& tũc laus erit vnicuique à Deo.Nũc autẽ manifestè sunt latentes dissensiones, etiam salua charitate inter eos,qui vnum &in vno futuri sunt, quæ tunc vtique nullæ erunt.Ergo sicut Sacramentũ pluriũ nuptiarum illius tẽporis significauit futuram multitudinẽ Deo subiectã in terrenis omnibus gentibus: sic Sacramentũ nuptiarum singularium nostri tẽporis significat vnitatem omnium nostrũm subiectam Deo futurã in vna cælesti ciuitate. Itaque sicut duobus pluribúsque seruire, sic à viro viuo in alterius transire connubium , nec tunc licuit , nec nunc licet,nec vnquã licebit. *tom.6.de bono coniugali,cap.18.*

*1.cor.4.

*Mirandum est studiosæ Lector, quorundam hæreticorũ ingenium, qui existimantes verbis illis Apostoli, * Episcopum vnius vxoris virum, &c. prohiberi tantùm in Episcopo creando Polygamiam multarũ eodem tempore viuentium , non autẽ sibi succedentium vxorum, hoc Augustini testimonio suã cõfirmare sententiam conẽtur. Addunt etiam, falli nos Catholicos cũ Gratiano, qui verbis his Augustini nõ intellectis probare tentemus Polygamiam succedentiũ sibi vxorũ in futuro Sacerdote vel Episcopo prohiberi. Quasi Augustini sentẽtia adeò sit obscura, vt nõ facilè cuiuis innotescat,qui eius verba vel mediocriter expenderit. Dicimus ergo, Augustini sentẽtia in futuro Ecclesia dispensatore omnẽ Polygamiã impedimentũ esse. Ea quidẽ quæ duarũ est aut plurium*

*1.Tim.3.

eodem tempore viuentium vxorum ipsi aduersarii confitẽtur, atque Antitheſis Patrum veteris Testamẽti eorũ qui nouo iam promulgato vixerũt ,ab Augustino proposita,declaratur.Nec modo impedimẽtum,sed etiam peccatum esse tẽpore noui Testamenti, Augustinus libro de bono cõiugali,cap. 7.& cõtra Faustum,lib.22.cap.47.disertè docet. Eam autẽ quæ vel duarum vel plurium est succedentium sibi vxorum, quamuis aut peccatum,impedimentum tamen censeri,cùm ex Epitasi cum Antitheſi coniuncta, tum ex collectione & verbis Augustini manifestè cõstabit.Sed aduersarij dum Antitheſi nimis attendunt, Epitasin & collectionem per imprudentiam non aduertunt. Propterea (*inquit Augustinus*) Sacramentũ nuptiarum tẽporis nostri sic ad vnum maritum & vnam vxorem redactũ est, (*aduerte Lector Epitasin*) vt dispensatorẽ Ecclesiæ non liceat ordinare nisi vnius vxoris virum.*Vnde hoc ab Augustino colligitur? Nõ ex Antitheſi proximè, vt aduersarij censent, sed ex re significata per Monogamiam noui Testamẽti,ex vnione scilicet futura vnius Dei cum vna ciuitate cælesti omnium beatorum, cuius mentio proximè fuit facta. Quemadmodum enim non sunt futuræ plures ciuitates cælestes simul,nec plures sibi succedẽtes,sed omnino vna cũ vno Deo perfectè cõiuncta erit:sic neque nũc Ecclesiæ minister constitui debet,qui vel eodẽ tẽpore vel diuerso duarum vel plurium vxorum maritus fuerit.* Subiungit deinde *Augustinus.* Quod acutius intellexerũt qui nec eũ qui Catechumenus vel paganus habuerit alterã,ordinandũ esse cẽsuerunt.De Sacramento enim agitur,non de peccato: nã in Baptismo omnia peccata dimittuntur. *In quibus verbis manifestè de Christiano agitur qui ante Baptismum dum adhuc catechumenus vel paganus esset,alteram habuerit.Sed hîc apertè veritatis vinculis constringũtur aduersarij:nã vel sermo est de illo,cuius vxor ante baptismũ vel mortua est,vel propter superstitionẽ quam deserere voluit,discessit, Matrimonij vinculo soluto,qui deinde post baptismum ducit alteram: & tunc manifestum est,sermonẽ esse de digamia succedentium vxorum,quod aduersarij negant:aut de illo qui vxorẽ eandẽ quam ante baptismum habuit,post baptismum retinet, & eadẽ viuente , & in matrimonũ habita,ducit iam christianus alteram. Et ea ratione sermonẽ esse fatemur de digamia simul viuẽtium vxorũ. Sed*

tunc quomodo vera erũt verba illa: De Sacramẽto agitur non de peccato: nã in Baptismo omnia peccata dimittuntur? *Nam digamiã istam tempore noui Testamenti* (Augustino teste sicut ante probauimus) *peccatum esse constat, & peccatum, quod nõ per baptismum remittatur, cùm sit post baptismum admissum. Denique ne prolixiores simus, cõstat hîc disputare Augustinum de polygamia. Nam sub hac, digamiã complectimur, non solùm eorum, qui ante baptismum habuerint alteram vxorẽ, sed etiam eorum qui post baptismũ duas aut plures habuerint. Patet etiam eundem de Polygamia illa verba facere, quæ non sit peccatũ, sed impedimentũ ad sacrũ ordinem suscipiendum. Verba autem eius hæc sunt*: Ita non absurdè visum est eum, qui excessit vxorum numerũ singularem, non peccatum aliquod cõmisisse, sed normam quandam Sacramẽti amisisse, non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariã. *Vnde consequitur, manifestè ipsius verba de Polygamia succedentium morte sibi vxorum accipienda esse, quæ non est peccatum, potius quàm de illa quæ est vxorum simul viuentium, quam tẽpore noui Testamenti esse peccatum* (*vt statim ca. de Sacramento Matrimonij pluribus docebimus*) *ipse fatetur. Hæc autem fusius persequi compulsi sumus, vt discant aduersarij non tam leuiter Gratianum & alios scriptores deridere: ne dum hos dericlent videantur ipsi & imperiti, & ridiculi derisores.*

Impedimẽta clericat⁹ Si phibetur ordinari simpliciter, qui duas vxores post baptismum habuerit, ergo & qui alteram post priorem defunctã duxerit. Nõ qui habuerit duas simul vxores, sed qui duxerit secundam, ordinari prohibetur.

Placuit vt Lectores populum non salutent, & vt ante viginti quinque annos, nec clerici ordinentur, nisi primum diuinis scripturis instructi. *Tom. 1. Cõciliorum, concil. Carthag. 3. ca. 4. Augustinus interfuit & subscripsit.*

Maritum duarum post baptismum matronarum, clericum non ordinãdum (*dicimus*). Neque eũ qui vnam quidem, sed concubinam, nõ matronam habuit. Nec illum qui viduam aut repudiatã, vel meretricẽ in matrimonio sumpsit. Neque eũ qui semetipsum quolibet corporis sui mẽbro, indignatione aliqua, vel iusto iniustóue timore superatus, truncauerit. *To. 3. de Eccl. dogmat. cap. 72.*

Simili sententiæ subiacebit Episcopus, si sciens ordinauerit clericum eum, qui viduam aut repudiatã vxorem habuit, aut secundam. *Concil. Carth. 4. ca. 69.*

Vt constitueretur in Ecclesia ne quisquã post alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat, non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ. *Tom. 2. Epist. 50. ad Bonifacium, cap. 26.*

Locus intelligendus de solenni & humillima pœnitentia, cuius mentio fit epist. 54. ad Macedonium.

CAPVT DVODECIMVM DE SACRAmento Matrimonij.

1. Matrimonium seu nuptias damnandas non esse.

COpulatio maris & fœminę generandi causa bonum est naturale nuptiarum, sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur: vt sit eius intẽtio in voluptate libidinis, nõ in volũtate propaginis. Quanquã in nonnullis animalibus rationis expertibus, sicut in pleríque alitibus, & coniugiorũ quasi quædã confœderatio custoditur & socialis nidificandi solertia vicissímque ouorũ dispertita tempora fouendorũ, & nutriendorum opera alterna pullorum, magis eas videri faciunt agere, cùm coëunt, negotium substituendi generis, quam explendæ libidinis. Quorum duorũ, illud est in pecore simile hominis, hoc in homine simile pecoris. Verùm quod dixi ad naturam pertinere nuptiarum, vt mas & fœmina generandi societate iungantur, & ita inuicem non fraudent, sicut omnis societas fraudulentiam sociorum naturaliter non vult, hoc tam euidens bonum cùm infideles habent, quia infideliter vtuntur, in malum peccatúmque conuertunt. Eo modo ergo & illam concupiscentiam carnis, qua caro * concupiscit aduersus spiritum, in vsum iustitiæ conuertunt fidelium nuptiæ. Habent quippè intentionẽ generandi regenerandos, vt qui ex eis filij seculi nascuntur, in filios Dei renascantur. *To. 7. lib. 1. de nupt. & cõc. ca. 4.*

Bono nuptiarũ malè vtũtur, qui illud ad voluptatem libidinis referunt.

* *Galat. 5.* *concupiscẽtiam carnis, in vsum iustitiæ cõuertũt fidelium nuptiæ.*

Nuptialia bona, proles fides, Sacramentum.

In nuptiis nuptialia bona diligantur, proles, fides Sacramentum. Sed proles non vt nascatur tãtùm, verùmetiam vt renascatur. Nascitur namque ad pœnã nisi renascatur ad vitam. Fides autem non qualẽ habent inter se etiam infideles, zelãtes carnem. Quis enim vir quamlibet impius, vult adulterã vxorem? Aut quæ mulier quamlibet impia, vult adulterum virum? Hoc in connubio bonum naturale est quidẽ, carnale tamen: sed membrũ Christi, coniugis adulterum cõiugi debet timere, non sibi, & à Christo sperare fidei præmium, quam exhibet coiugi. Sacramentũ verò, quod nec separati, & adulterati amittunt cõiuges, qui cõcorditer castéq; custodiũt. Solũ est enim quod etiã sterile coniugiũ tenet iure pietatis, iam fœcunditatis spe amissa propter quam fuerat copulatum. Hęc bona nuptialia laudet in nuptiis, qui laudare vult nuptias. *Ibidem, cap. 17.*

Ratio Sacramenti, inter steriles cõiugiũ retinet.

Cælibatus melior nuptijs.

** 1. Cor. 7.*

Nuptiæ secũdæ & tertiæ non damnandæ.

Iu qui cõtinentiam vouerũt, admodũ damnabile est, vel appetere op' coniugale.

Vituperata carnis libidine, nõ damnantur nuptiæ.

**. Genes. 1.*

Nuptias quoque diuinitus institutas, & benedictas (*firmissimè tene*) & melius quidem si quisquã sine coniugio sit, vt liberius atque plenius cogitet, * quæ sunt Dei, quòmodo placeat Deo: tamen illis, qui continentiam non vouerunt, nullũ esse peccatum, si vel mulier nubat, vel vir vxorẽ ducat. Nec solas primas nuptias à Deo institutas: sed etiam secũdas & tertias, pro eorũ, qui se continere non possunt, infirmitate cõcessas. Eis verò, qui siue cõiugati, siue à coniugio liberi, continẽtiam Deo vouerũt, admodũ esse damnabile, si vel illi coniugale opus voluerint appetere, quòd se nõ accessuros, vel illi repettere, à quo recessuros, illi libera, illi cõmuni, professi sũt volũtate. *To. 3. de fide ad pet. ca. 42.*

Quæ cũ ita sint, profectò errant, qui cùm vituperatur libido carnalis, damnari nuptias opinantur, quasi morbus iste de connubio sit, non de peccato. Nónne illi coniuges primi, quorũ nuptias benedixit Deus dicens: * *crescite & multiplicamini*, nudi erant & nõ confundebantur? Cur ergo ex illis membris cõfusio post peccatum, nisi quia extitit illic indecens motus? quem nisi homines peccassent, proculdubio nuptię nõ haberent. An fortè sicut quidam existimãt, quia id quod legunt parũ diligenter aduertunt, cæci creati erãt prius homines

homines sicut canes, & quod est absurdius, non sicut canes crescẽdo, sed peccando adepti sunt visum? Absit hoc credere. Sed vnde mouentur qui hoc putãt, illud est quod legitur, † sumens de fructu eius edit, & dedit viro suo secũ, & ederũt, & aperti sunt oculi amborum, † *Genes. 3.*
& agnouerunt quia nudi erant. Hinc est quod parum intelligentes opinãtur antea fuisse illis oculos clausos, quòd eos tunc apertos diuina Scriptura testatur. Sed nunquid & Agar † ancilla Saræ quãdo sitiente & plorãte filio aperuit oculos suos, & vidit puteum, clausos prius oculos habuit? Aut illi duo discipuli post resurrectionẽ Domini in via cũ illo clausis oculis ambulabant de quibus Euangeliũ † loquitur, quod in fractione panis aperti sunt oculi eorũ, & agnouerunt eum? Quod ergo scriptum est † de hominibus primis, aperti sunt oculi amborũ, intelligere debemus attẽtos factos ad intuẽdum & agnoscendum, quòd nouum in eorum corpore acciderat, quod vtique corpus patentibus eorum oculis, & nudum quotidie subiacebat, & notũ. Alioquin quomodo ad se adductis animalibus terrestribus & volatilibus omnibus, Adã † clausis oculis nomina posset imponere, quod nisi discernendo nõ faceret, discernere autem nisi videndo non posset? Quomodo denique ipsa mulier demonstrata est, quando ait: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea? Postremò si vsque adeò quisquã fuerit contentiosus, vt hæc eũ dicat nõ cernẽdo, sed palpãdo potuisse cognoscere, quid dicturus est, quod ibi legitur mulier lignum de quo fuerat cibum sumptura, prohibitum vidisse, quã esset speciosum oculis ad videndum? Erãt itaque nudi, & nõ cõfundebantur, nõ quia nõ videbãt, sed quia nihil vnde cõfunderentur, in membris senserãt, quæ videbant. Nõ enim dictum est, erãt ambo nudi & ignorabant, sed non confundebãtur. Quia enim nihil præcesserat, quod non liceret, nihil secutum fuerat, quod puderet. *Tom. 7. lib. 1. de nupt. & concupis. cap. 5.* † *Genes. 21.* *Luc. 24.* *Primis parẽtib', quomodo fuerint aperti oculi.* † *Genes. 3.* † *Genes. 2.* *Quia præcessit quod nõ licuit, secutũ est ut nos pudet.*

Taciani à Tacio quodã instituti sunt, qui & Eucratitę appellati sunt, nuptias dãnant, atq; omnino pares eas fornicationib' aliisque corruptionib' faciunt: nec recipiunt in suorum numerum coniugio vtẽtem, siue

marem, siue fœminam: nō vescuntur carnibus eásque omnes abominantur. *Tom. 6. hære. ad Quodvultdeum, hær. 25. de Adamianis vide hær. 31.*

Priscillianistæ carnes tā quā immūdas, & nuptias dānabant.

Carnes tanquam immundas escas etiam ipsa (*hæresis Priscillianistarum*) deuitat, cōiuges quibus hoc malum potuerit persuadere disiungens, & viros à nolentibus fœminis, & fœminas à nolentibus viris: opificiū quippe omnis carnis non Deo bono & vero, sed malignis angelis tribuunt. *To. 6. de hære. ad Quodvultdeum, hær. 70. Lege & de nupt. Et concup. lib. 2. cap. 32. & contra duas epist. Pelag. li. 1. ca. 5. Itē de ciu. Dei, li. 41. c. 12. Et 22.*

II. Neque secundas nuptias posse damnari.

Hæresis Cataphrigum.
** 1. Cor. 7.*
** 1. Cor. 13.*

SEcundas nuptias pro fornicationibus habēt (*Cataphryges*) & ideo dicūt eas permisisse Apostolū Paulum,* quia ex parte sciebat,* & ex parte prophetabat: nondum enim venerat quod perfectum est. Hoc autem perfectum in Mōtanum, & in eius Prophetissas venisse delirant. *Tom. 6. ad Quodvultdeum, hæres. 26.*

Cathari, qui seipsos isto nomine quasi propter mundiciem superbissimè atque odiosissimè nominant, secundas nuptias non admittunt, pœnitentiā denegant, Nouatum sectantes hæreticum. *Ibidem, hær. 38.*

Tertullian cùm Montano secundas nuptias dānauit.*
** 1. Tom. 5.*
** Gen. 25.*
** Gen. 17.*

Nō ideo est Tertullianus factus hæreticus, sed quia transiens ad Cataphryges, quos antè destruxerat, cœpit etiā secundas nuptias contra Apostolicā doctrinā tanquam stupra damnare, & postmodum etiam ab ipsis diuisus, sua conuenticula propagauit. *Tom. 6. hæres. 86.*

Quid si & hoc (*vt Abraham* post mortē Sarę, ceteram duceret vxorem*) prouisum est contra hæreticos futuros, secundarum aduersarios nuptiarum, vt in ipso patre* multarum gentium, post obitum coniugis irretum coniugari, demonstraretur non esse peccatum? *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 16. cap. 34.*

III. Nō licere Christianis plures simul habere vxores.

REgno terreno veteres iusti cæleste regnū imaginabātur & prænunciabāt. Sufficiēdæ prolis causa erat vxorum plurium simul vni viro habendarū inculpabilis consuetudo, & ideo vnam fœminam maritos habere plurimos honestum non erat: non enim mulier eò est fœcundior, sed meretricia potius turpitudo est, vel quæstum vel liberos, vulgo quęrere. In huiuscemodi moribus quicquid illorū temporum sancti non libidinosè faciebāt, quāuis ea facerent, quæ hoc tempore nisi per libidinem fieri non possunt, non culpat scriptura. Et quicquid ibi tale narratur, non solùm historicè ac propriè, sed etiā figuratè ac prophetice acceptum, interpretandum est, vsque in finem illum Charitatis, siue Dei, siue proximi, siue vtriusque. *Tom. 3. de doctrina christian. lib. 3. cap. 12.*

Quare quidam Patres in veteri testamēto, plures sine peccato vxores habuerint.

Hoc tēpore, nisi per libidinem, plures simul vxores haberi non possunt. 32. quæst. 7. ca. Tantū valet.

Vxorē sterilem nō licet dimittere.

Nō licet nūc habere, nisi vnā vxorē viuam.

Diuina regula præscribere videtur: non licere vni viro, plures vna, eodē tempore, vxores habere. 32. quæst. 7. cap. Interuente.

Per diuortiū nō aboletur cōfœderatio nuptialis.

Quomodo autem viro possit esse licentia ducendæ alterius, si adulterā reliquerit, cùm mulieri non sit nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video. Quæ si ita sunt, tantum valet illud sociale vinculum coniugū, vt cum causa procreādi colligetur, nec ipsa causa procreādi soluatur. Posset enī homo dimittere sterilē vxorem, & ducere de qua filios habeat: & tamen non licet, & nostris quidem iam temporibus, ac more Romano nec superducere, vt amplius habeat quàm vnā viuā: & vtique relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alterā duceret. Quod tamen si non licet, sicut diuina regula præscribere videtur, quē non faciat intentum, quid sibi velit tāta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaquā puto tantùm valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam Sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus atque id dissoluere cupientibus, inconcussum illis maneret ad pœnam. Siquidem interueniente diuortio, nō aboletur illa cōfœderatio nuptialis: ita vt sibi coniuges sint etiā separati, cum illis autē adulterium committant, quib⁹ etiam fuerint post suum repudiū copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamē nisi in ciuitate Dei nostri in mōte sancto eius talis est causa cū vxore. *To. 6. de bo. coniug. c. 7. collegit Innocētius 3. extra. De diuor. cap. Gaudemus. Diuina lege christianis prohibitū esse vnà plures simul vxores habere, his quæ sequūtur verb.* Sanè veridica hęc sentētia

probatur etiam de testimonio veritatis in Euangelio: Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ab fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo vxore dimissa, duci alia de iure nõ potest, fortius & ipsa retẽta. *Hanc eandem sentẽtiam multò antea Augustini fuisse, facilè intelliget, qui proximè recitata verba, & cap. 10. lib. 1. de adulterinis cõiugiis, & alia quædam, quæ recitanda sunt, expenderit. Intelligant igitur Anabaptistæ, qui duas vel plures simul vxores habent, non legem tantùm humanam, sed etiam diuinam ab ipsis violari.*

† *Genes. 30. 32. quæst. 4. ca. Obiicitur.* *Nunc crimẽ est, plures eodẽ tempore vxores habere.* *Quare nunc non liceat, plures simul habere vxores. Vnũ & vnam matrimonio iũgi, magis cõsentaneũ primæ nuptiarum institutioni, quàm vnum & multas.*

Iam verò filio eius Iacob, † quòd pro ingenti crimine quatuor obiiciuntur vxores, generali prælocutione purgatur. Quando enim mos erat, crimen non erat: & nunc propterea crimen est, quia mos non est. Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Quæ cùm ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis vxoribus obiicitur sancto viro Iacob? Si naturam consulas, non lasciuiendi, sed gignendi causa illis mulieribus vtebatur: Si mo[illegible]tem illo tempore atque in illis terris hoc factitabatur. Si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc verò cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia & moribus & legibus non licet? Quæ duo quisquis contempserit, etiamsi tantummodo causa generandi vti possit fœminis pluribus, peccat tamen, & ipsam violat humanam societatẽ, cui necessaria est propagatio filiorum. *Tom. 6. contra Faustum, lib. 22. cap. 47.*

Veruntamen magis pertinere ad nuptiarum bonum, non vnum & multas, sed vnum & vnã, satis indicat ipsa prima diuinitus facta coniugij copula, vt inde connubia sumerent initium, vbi honestius attenderetur exemplum. Progrediente autem genere humano, iunctæ sunt quibusdã bonis viris bonæ fœminæ, singulis plures. Vnde apparet & illud dignitatis magis appetisse modestiam, & hoc fœcunditatis permisisse naturam. *Tom. 7. de nuptiis & concupisc. lib. 1. cap. 9.*

III. Matrimonium verè & propriè Sacramentum esse, soláque morte dissolui.

SEd quia continẽtia illa meriti amplioris est, reddere verò debitũ cõiugale nulli[illegible] est crimnis, exigere autem vltra generandi necessitatẽ culpæ venialis, fornicari verò vel mœchari, puniendi criminis cauere debet charitas coniugalis, ne dum sibi quærit vnde amplius honoretur, coniugi faciat vnde damnetur. Qui enim dimittit* vxorem suã exceptæ causa fornicationis, facit eam mœchari, vsque adeò fœdus illud initũ nuptiale, cuiusdam Sacramẽti res est, vt nec ipsa sepa ratione irritũ fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit: & ille huius mali causa est qui reliquit. *To. 6. de bono coniugali. ca. 7.*

Ergo quia liberorum procreandorum causa vxores esse ducẽdas, honestas cõsentit humana, quolibet modo libidini cædat infirmitas, præter fidẽ, quam sibi debent coniuges ne fiant adulteria, & prolẽ cuius generandę causa sexus vterque miscendus est: aduerti etiã tertium bonum quod esse in coniugibus debet, maximè pertinentibus ad populum Dei: quod mihi visum est esse aliquod Sacramentũ, ne diuortium fiat, vel ab ea cõiuge, quæ nõ potest parere, vel sicut fecisse Cato perhibetur, ne ab eo viro, plures non vult suscipere filios alteri fœcunda tradatur. Propter hoc in illo (*cõiugio Ioseph & Mariæ*) quod secundùm Euãgelium cõiugium nuncupaui, omnia tria bona nuptiarum dixi esse completa. Fidem, quia nullum adulterium, Prolem, ipsum Dominum Christum, Sacramentum, quia nullum diuortium. *To. 7. cont. Iulian. Pelag. lib. 5. cap. 9.*

Semel inirum connubium in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorum hominum copula, quoddam Sacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo potest, nisi alicuius eorum morte dissolui. Manet enim vinculum nuptiarum, etiamsi proles, cuius causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ita vt iam scientibus coniugibus, non se filios habituros, separare se tamen, vel ipsa causa filiorum atque aliis copulare non liceat. Quod si fecerint, cum eis, quibus se copulauerint, adulterium committunt, ipsi autem coniuges manent. *Tom. 6. de bono coniugali, cap. 15.*

Nec causa numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, vt traderet viuus vxorem, etiam alterius domum filiis impleturã, in no-

continentia amplioris meriti quam coniugium. * *Matth. 5. & 19.* *Igitur christianorum matrimoniũ non tantùm officium est naturæ, aut fœdus ciuilis contractus.* *sanctitas Sacramẽti facit, ne diuortium à coniugibus fiat.* *Tria bona nuptiarum. 32. q. 7. cap. Tantum, In ciuitate Dei nostri nuptiæ Sacramentum quoddam gerunt.* *Matrimonij vinculum etiam propter manifestam sterilitatem, solui non potest.* *Nuptiæ fideliũ à nuptiis*

ethnicorum, Sacramenti sanctitate, discernũtur.

*Genes. 22. In nuptijs igitur fideliũ præter finem generandæ prolis, et castitatis coniugalis seruãdæ fidem, est sanctitas Sacramenti.

strarum quippè nuptijs plus valet sanctitas Sacramẽti, quàm fœcunditas vteri. Si ergò & illi qui propter solam generationem, propter quã sunt institutæ nuptiæ, coniunguntur, non comparantur patribus, multo aliter ipsos filios, quãm isti quærentibus: quandoquidem filium iussus* immolare Abraham, intrepidus ac deuotus, quem de tanta desperatione susceperat, vnico non pepercit, nisi eo prohibente manum deponeret, quo iubente leuauerat, &c, *Ibidem, cap.* 18.

Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque omnes homines in causa generãdi est, & in fide castitatis. Quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam repudio intercedẽte, alteri nubere, dũ vir eius viuit, nec saltem ipsa causa pariendi. Quæ cùm sola sit qua nuptiæ fiunt, nec ea re nõ subsequente propter quàm fiũt, soluitur vinculũ cõiugale, nisi cõiugis morte. *Ibi. ca.* 24.

Quãtùm in Ecclesia Christi, nuptiarum vinculum & Sacramentum cõmendetur.

Abſit ergò vt sensu non humano, sed planè vano sic doleamus, cùm flagitia corriguntur, tanquam connubia diriman tur: maximè in ciuitate Domini, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, vbi nuptiarum non solùm vinculum, verùmetiam Sacramentum ita commendatur, vt non liceat viro vxorem suam alteri trãdere. Quod in Republica tum Romana, non solùm minimè culpabiliter, verùmetiam laudabiliter Cato fecisse perhibetur. *Tom. 4. de fide et operibus, cap.* 7.

Bona coniugij fidelium quæ sint.

Habeant coniugia bonum suum, non quia filios procreant, sed quia honestè, quia licitè, quia pudicè, quia socialiter procreãt, & procreatos pariter, salubriter, instanter educant, quia thori fidem inuicem seruant, quia Sacramentum connubij non violant. *Tom. 6. de sanct. virginit. cap.* 12.

Matrimoniũ sanis ad officium, ægrotis ad remediũ.

Denique vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinã turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis possit esse officiũ, sit ægrotis remedium. Neque enim quia incontinẽtia malum est, ideo connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum: imò verò non propter illud malum culpabile est hoc bonum, sed propter hoc bonum, veniale est illud malum: quoniam id non bonum habent

nuptiæ, & quod bonæ sunt nuptiæ, peccatum esse nunquam potest. Hoc autem tripartitum est, fides, proles, Sacramentum: In fide attenditur ne præter vinculum coniugale, cum altera vel altero concumbatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In Sacramento autem, vt coniugium nõ separetur, & dimissus aut dimissa, nec causa prolis alteri coniũgatur. Hæc est tanquam regula nuptiarum, qua vel naturæ decoratur fœcunditas, vel incontinẽtiæ regitur prauitas. *Tom. 3. de Genes. ad liter. lib. 9 cap.* 7.

Bonum nuptiarum tripartitũ, fides proles, & Sacramentum. Sacramentũ efficit, vt matrimoniũ dissolui non possit.

Bonum ergo sunt nuptiæ in omnibus, quæ sunt propria nuptiarum. Hæc autem sunt tria, generandi ordinatio, fide pudicitiæ, connubij Sacramentum. Propter ordinationem generandi scriptum est: * *Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familiãs esse.* Propter fidem pudicitiæ, * *Vxor nõ habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.* Propter connubij Sacramentũ, * *Quod Deus coniunxit, homo non separet. Tom. 7. de peccato orig. contra Pelag. & Cælest. cap.* 34.

*1. Tim. 5. *1. cor. 7. *Matt. 19.

Fideliũ matrimonium propter Sacramentũ solui nequit.

V. Matrimonium esse signum coniunctionis Christi cum Ecclesia.

QVomodo intelligendum est quod dicit Adam, * *Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Beatus Apostolus Paulus hoc capitulũ sibi ponens exposuit, dicens, * *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Sed quomodo Christus reliquit patrem consubstantialem sibi? *Et post pauca.* Quomodo ergo dereliquit patrem vt adhæreret vxori suæ, id est, Ecclesiæ suæ: nisi illo modo quo Apostolus dixit, * *Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens?* Ipsa ergo formæ seruilis acceptio, est exinanitio, & ipsa exinanitio quanquam non sit diuinitatis abolitio aut naturæ remissio, tamen propter formam serui in qua dignoscitur apparuisse, iure dicit Apostolus patrem reliquisse. Reliquit & matrem, scilicet Synagogam, veteri Testamento

*Genes. 2. *Ephes. 5.

Quomodo christus reliquerit patrẽ & matrẽ, et adhæserit vxori suæ. *Philip. 2.

carnaliter inhærentem, & adhæsit vxori suæ, id est, Ecclesiæ suæ sanctæ, vt pace noui Testamenti essent duo in carne vna. *Tom. 4. lib. 65. quæstion. quæst. 46.*

*Ephes. 5. †Gen. 2. Dicit enim Apostolus, * Sacramentum magnum esse quod dictum est, † *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quod ipse interpretatur subiiciēdo: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Ergo quod per historiam impletum est in Adam, per prophetiam significat Christum, qui reliquit patrem cùm dicit, * *Ego à Patre exiui & veni in hunc mundum.* Sed non loco reliquit, quia Deus loco non continetur, neque auersione peccati, sicut apostatę relinquunt Deum: sed apparendo hominibus in homine, cùm *Verbum † caro factum est, & habitauit in nobis.* Quod ipsum non commutationem naturæ Dei significat, sed susceptionē naturæ inferioris personæ, id est, humanæ. Ad hoc valet etiam quod dicitur: * *Semetipsum exinaniuit*, quia non apparuit in ea dignitate hominibus, in qua est apud Patrē, blandiens eorum infirmitati, qui cor mundum nondum habebant, vnde videretur Verbum in principio Deus apud Deum. Quid est ergo quod diximus, Reliquit Patrem: nisi reliquit apparere hominibus, sicut est apud Patrem? Item reliquit & matrem, id est, Synagogæ vererem atque carnalem obseruātiam, quę illi mater erat ex semine † Dauid secūdùm carnem, & adhæsit vxori suæ, id est Ecclesiæ, vt sint duo in carne vna. *Tom. 1. de Genesi contra Manich. lib. 2. cap. 24.*

*Ioan. 16. †Ioan. 1. *Philipp. 2. †Rom. 1.

*Ephes. 5. †Philipp. 2. *Sacramentum*, inquit, * *hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Quis enim non agnoscat Christum eo modo reliquisse patrem, qui cùm in forma † Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: reliquisse etiam matrem Synagogam Iudęorū, veteri Testamēto carnaliter inhærentem, & adhæsisse vxori suæ sanctæ Ecclesiæ, vt pace noui testamenti essent duo * in carne vna: quia cùm sit Deus apud Patrem, per quem facti sumus, factus est per carnem particeps nostri, vt illius capitis corpus esse possemus. *Tom. 6. lib. 12. cont. Faust. Manich. cap. 8.*

*Genes. 2.

In fidelibus coniugatis non tantùm proles & pudicitia, sed & Sacramētū nuptiarū cōmendatur.

Quoniam sanè non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides, verumetiam quoddam Sacramētum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit Apostolus: * *Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam*: huius proculdubio Sacramēti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quandiu viuūt inseparabiliter perseuerēt, nec liceat excepta causa fornicationis, à coniuge coniugē dirimi, hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cū viuente in æternum nullo diuortio separetur. *Tom. 7. de nuptiis & concupisc. lib. 1. cap. 10. Lege & cap. 21.*

*coloss. 3.

VI. Coniugatos ex mutuo consensu laudabiliter vouere castitatem, atque in reliquum vitæ tempus à matrimoniali copula se continere.

*Marc. 10. *Nō dimittit cōiugem qui cū ea nō carnaliter sed spiritualiter viuit.*

BEatiora sanè coniugia iudicanda sunt, quæ siue filijs procreatis, siue etiam ista terrena prole contēpta, continentiam inter se pari cōsensu seruare potuerit, quod neque contra illud præceptum fit, quo Dominus dimitti cōiugem vetat. Non enim dimittit, qui cū ea nō carnaliter, sed spiritualiter viuit, & illud seruatur, quod per Apostolum dicitur: * Reliquum est, vt qui habent vxores quasi, non habentes sint. *Tom. 4. lib. 1. de serm. Dom. in monte, cap. 14.*

*1. cor. 7. *coniugati cōtinentiam quā ex consensu perennem vouerunt, reddere tenētur.*

Coniugati viri vel coniugatæ mulieres, si ex cōsensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iā sibi debere cōmixtionem carnis, quam primitus licitam habuerunt, sed Deo se debere continentiam, quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum cælorum, quod sanctis promittitur possidebit, si obliuiscens quæ retrò sunt & in anteriora extendens seipsum, secundùm quod in Psal. dicitur: * *Vouete & reddite Domino Deo vestro*: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libēter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quod votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo & reddenti quod vouit, ipse quoque ei reddet cælestis regni præ-

*Psal. 75.

mia quæ promisit. *Tom.de fide ad Petrum,cap.3.*

Gratulatur Augustinus coniugibus, quòd mutuo consensu castitatem Deo vouissent.

Ruferius affinis vester retulit mihi quid Domino voueritis: quia eius narratione hilaratus, & ibidē metuēs, ne aliud suadeat ille tentator, qui bonis talibus antiquitus inuider, exhortandam paucis credidit charitatem tuam Domine eximie, meritóque honorabilis, & desiderabilis fili, vt cogites quod in diuinis eloquijs legitur: † *Ne tardes conuerti ad Dominum, neque differas de die in diem: atque arripias, cureſque reddendum, quod ti te vouisse nosti, qui & debita exigit, & promissa persolui.* Nam & hoc scriptum est: * *Vouete, & reddite Domino Deo vestro.* Quanquam & non vouisses, quid aliud tibi suadendum fuit, aut quid melius ab homine fieri potest, quàm vt ei se restituat, à quo institutus est: præsertim quia charitatis erga nos Dei tantùm apparuit atque eluxit indicium, vt filium suum vnigenitum mitteret, qui pro nobis moreretur? *Et infrà.* Reddite igitur quod vouistis, quia vos ipsi estis, & ei vos redditis à quo estis, reddite obsecro. Neque enim quod redditis reddendo minuetur, sed potius seruabitur & augebitur. Benignus enim exactor est, nō egenus & qui nō crescit ex redditis, sed in se crescere faciat redditores. Huic ergo quod non redditur perditur: quod autem redditur, reddēti additur: imò verò in eo cui redditur, ipse reddens seruatur. Idipsum quippè erit redditū, & redditor, quia idipsum erat debitum & debitor. Deo namque seipsum debet homo, eiúque reddendus est vt beatus sit, à quo accepit vt sit. Hoc significat quod in Euangelio Dominus ait: † *Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt.* Hoc enim dixit cùm sibi demonstrato nummo & quæsito cuius haberet imaginem, responsum esset, Cæsaris: vt hinc intelligerent quòd Deus exigeret ab homine imaginem suā in homine ipso, sicut Cęsar suam exigebat in nūmo. Quantò ergo magis reddēda est cùm promittitur, cui etiam nō promissa debetur? Quapropter charissimè possem quidem pro mea quantulacūque facultate sancti propositi quòd Deo vouisse vos comperi, vberius laudare fructum, &c. *Et paulò pòst.* Possum etiam pro modulo meo eosdem ipsos pertinentes ad dexteram regnum-

† *Ecclę.5.*
* *Psal.75.*

† *Matt.22. Marc.12.*

que cælorum in suis gradibus meritísque distinguere, atque ostendere quo differat vita coniugalis filios procreantium, patrum matrúmque familia, veruntamen religiosorū ac piorum, ab ea vita quam vos Deo vouistis, si nunc ad eā vouendam exhortandus esses: sed quia iam vouisti: iam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet. Priusquam esses voti reus, liberum fuit quòd esses inferior: Quamuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris si non feceris quod vouisti: qualis mansisses si nihil tale vouisses: Minor enim tunc esses: non peior. Modò autem tantò (quod absit) miserior, si fidem Deo fregeris, quantò beatior si persolueris. Nec ideò te vouisse pœniteat, immò gaude iam tibi sic non licere, quod cū tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipse adiuuabit, qui vota tua expetit. Fœlix est necessitas, quæ in meliora compellit. Vna sola esse causa posset, qua te id quod vouisti, non solùm non hortaremur, verumetiā prohiberemus implere, si fortè tua coniunx hoc tecum suscipere, animi seu carnis infirmitate recusaret. Nam & vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu & voluntate communi. Et si præproperè factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quàm persoluenda promissio. Neque enim Deus exigit si quis ex alieno aliquid vouerit, sed potius vsurpare vetat alienum. Diuina quippè de hac re per Apostolum est prolata sententia: * *Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir: similiter & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier.* Sexum nomine corporis nuncupauit. Sed cùm illam tam paratam esse audio Deo dicare continentiam, vt eo solo impediatur, si tibi debitum reddere coniugali iure compellitur: ambo Deo reddite, quod ambo vouistis, vt illi persoluatur quod ab alterutro non exigitis. Si continentia virtus est, sicut est, cur ad eam sit promptior sexus infirmior, cùm virtus à viro potius cognominata videatur, sicut similitudo voca-

Distinguūtur in cælo gradibus & meritis electi Dei.

Qui castitatem Deo vouit, ei aliud facere non licet.

Magna iniquitas est, promissam Deo castitatem nō reddere.

A coniugatis non vouenda continētia, nisi ex consensu & voluntate communi.

1.Cor.7.

Universidad de Deusto Biblioteca

buli resonat? Noli ergo vir abhorrere à virtute, quam mulier est parata suscipere: sit vester consensus oblatio ad supernum altare creatoris: & victa concupiscẽtia tantò fortius quantò sanctius vinculum charitatis. Gaudeamus de vobis in abundãti gratia Christi Domini, eximij meritóque honorabiles & desiderabiles filij. *To.2.epist.45.ad Armentarium eiúsque vxorem.*

Continentiæ Deo consecratæ, maior merces, quàm castitatis coniugalis.

Continentes vel mares, qui defunctis vxoribus, vel fœminæ quæ defunctis viris, vel vtrique, qui pari consensu continentiam Deo vouerunt, sciant sibi quidem mercedis amplius deberi, quàm coniugalis castitas posuit. † *Tom.6.de bono coniug.cap.25.*

† *aliâs* possit.

Quantò meliores sunt (*coniuges*) tantò maturius à commixtione carnis suæ pari consensu se continere cœperunt: non vt necessitatis esset postea non posse quod vellent, sed vt laudis potius * esset noluisse quod possent, *Ibidem, cap.3.*

**aliâs* primum.

VII. Si separentur coniuges propter fornicationem, neutri licere, etiam innocenti, quandiu alter sit superstes, alteri matrimonio copulari.

AVdite charissimi mẽbra Christi, & matris Catholicæ filij: quod dico competentibus & fidelibus, audiant pœnitentes, quod dico fidelibus, dico & competentibus & pœnitentibus, audiãt Catechumeni, audiant omnes, omnes timeãt, nemo contemnat. Sit mihi in consolationem vester auditus, ne sit vobis in testimonium dolor meus. Competentibus dico. Fornicari vobis non licebit. Sufficiant vobis vxores, aut nec vxores, Concubinas vobis habere non licet. Audiat Deus, si vos surdi estis: audiant angeli eius, si vos contemnitis. Concubinas vobis habere non licet. Si audiant competentes, quod dico fidelibus, non habetis vxores, nõ licet vobis habere concubinas, quas postea ducatis vxores, quãtò magis dãnatio vobis erit, si habere volueritis & cõcubinas, & vxores dimittatis. Non vobis licet habere vxores, quarũ priores mariti viuũt: nec vobis fœminæ habere viros licet, quorum priores

Concubinã habere non licet, etiam animo ducendi eam vxorem.

Iure diuino prohibetur coniugiũ, cũ

vxores viuunt. Adulterina sunt ista coniugia, nõ iure fori, sed iure cæli. Nec eam fœminam, quæ per repudiũ discessit à marito, licet vobis ducere viuo marito. Solius fornicationis * causa licet vxorem adulteram dimittere, sed illa viuente non licet alterã ducere. Et vobis fœminæ nec illos viros, à quibus per repudium discesserũt vxores eorum, maritos habere cõceditur. Non licet, adulteria sunt, non coniugia: contemnitur Augustinus, timeatur vel Christus. *To.10.lib.quinquaginta homiliarum, homilia.49.*

viro vel muliere, cui⁹ cõiunx superstes est.

Cũ adultera cõiuge diuortiũ facere licet, ducere alterã, illa viuẽte, nõ licet.

Mulier sub viro, viuo marito, iuncta * est legi: & viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, quoniam mulier alligata est, quãdiu vir eius viuit. Vnde si vxor * dimiserit virum suũ & alij nupserit, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur. Ideòque ex eodem præcepto Domini, & vir vxorẽ non dimittat, quoniam qui dimiserit vxorem suam præter causam fornicationis, * facit eã mœchari: sed si propter hanc causam dimiserit, etiã ipse sic maneat. Omnis enim qui dimittit vxorem suam & ducit alteram mœchatur, Hæc cõstituta Domini sine vlla retractatione seruanda sunt. *To.6. de adulterinis coniug.li.1. ca. 21. & 22.*

**Matt.5.*

**1. Cor.7.*

**Matt.10.*

**Matth.5. Vir dimissa propter fornicationem vxore, aliã ducere nõ debet.*

Miror autem si quemadmodũ licet dimittere adulteram vxorem, ita liceat ea dimissa alteram ducere. Facit enim de hac re sancta Scriptura difficilẽ nodum, dicente Apostolo, * ex præcepto Domini mulierẽ à viro non debere discedere, quòd si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari: cùm recedere vtique & manere innupta nisi ab adultero viro non debeat, ne recedendo ab eo, qui adulter non est, faciat eũ mœchari: reconciliari autem viro vel tolerando, si seipsa continere non potest, vel correcto forsitan iustè potest. Quomodo autem viro possit esse licentia ducendæ alterius, si adulteram reliquerit, cum mulieri non sit nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video. *Tom.6.de bono coniugali, cap.7.*

**1.Cor.7. Sicut mulier à viro discedẽs innupta manere debet, ex Apostoli setentia, ita vir vxore dimissa nõ potest ea viuente alterã ducere.*

Sed cõsulamus Apostoloũ, ne quid temerè dicamus: iis qui sunt in coniugio, inquit, * pręcipio nõ ego, sed Dominus: vxorem à viro nõ discedere: quòd si disces-

1.Cor.7, Par est viri et vxoris ra

serit, manere innuptā, aut viro suo recōciliari. Potest enim fieri, vt discedat ea causa, qua Dominus permisit. Aut fœminæ licet virum dimittere, etiam præter causam fornicationis, & non licet viro, quid respondebimus, de hoc, quod dixit posterius, Et vir vxorem ne dimittat? Quare non addidit, excepta causa fornicationis: quod Dominus permittit? Nisi quia similē formā vult intelligi, vt si dimiserit, quod causa fornicationis permittitur, maneat sine vxore aut reconcilietur vxori. Non enim malè reconciliaretur vir illi mulieri,* quā cūm lapidare nemo ausus esset, dicit ei Dominus, Vade & vide deinceps, ne pecces. *Tom. 4. de sermone Domini in mōte, li. 1. ca. 26. Lege quæ ibidē sequūtur.* Placuit vt secūdùm Euangelicam & Apostolicā disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur, sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam prōmulgari. *concil. Milleuit. cap. 17. & Africano, cap. 69.*

Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuēs cum viuente in æternum nullo diuortio separetur, cuius Sacramenti tāta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, in mōte* sancto eius, hoc est, in Ecclesia Christi quibusque fidelibus cōiugatis, qui sine dubio mēbra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorū causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilē coniugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius seculi, vbi interueniente repudio, siue crimine conceditur, cum aliis alia copulare connubia, quod etiam sanctū Mosen* Dominus propter duritiam * cordis illorū Iſraëlitis permisisse testatur, sed lege Euangelij reus est adulterij, sicut etiam illa si alteri nupserit. Et vsque adeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarū, vt potius sint inter se coniuges, qui ab alterutro separati sunt, quàm cum his, quibus aliis adhæserunt. Cū aliis quippè adulteri non essent, nisi ad alterutrum coniuges permanerent. *Tom. 7. de nuptiis & concupis. lib. 1. cap. 10.*

tio in diuortio facieudo atque in obligatione nouū matrimonii nōcontrahendi.

* *Ioan. 8.*

Euangelica & Apostolica est disciplina.

(*s. Mar. 10 Luc. 16.*

1 Cor. 7.

vt simpliciter neque dimissus ab vxore neque dimissa à marito possint alteri cōiungi quandiu ambo viuunt.

Matrimonium in Ecclesia propter significationem insolubile.

* *Psalm. 47*

* *Deut. 24.*

Matth. 19.

Si propterea lege Euangelij neutri cōiugum, post factū diuortiū, licet cum altero matrimoniū cōtrahere, quòd ad inuicem permaneant coniuges quandiu ambo viuūt: ergo eadem lege Euāgelij prohibetur maritus, nullo etiam facto diuortio, præter vnam legitimā, vllam aliam vxorem ducere vel habere.

Quibus consideratis atque tractatis, si cōmunis cōditio, commune malum, cōmune periculū, commune vulnus, cōmunis salus, fideliter & humiliter cogitetur, non erit turpis neque difficilis, etiam post perpetrata atque purgata adulteria, reconciliatio cōiugū, vbi per claues regni cælorū non dubitatur fieri remissio peccatorū: non vt post viri diuortiū adultera reuocetur, sed vt post Christi consortium adultera nō vocetur. Verū ecce non fiat, nemo compellit, quia fortè lex aliqua huius seculi hoc vetat secūdùm terrenæ ciuitatis modū, vbi cogitata non est abolitio criminū per sanguinē sanctū. Suscipiatur ergo cōtinentia, quam nulla lex prohibet, in alia nō eatur adulteria. Et quid ad nos, si nec saltē diuina miseratione mūdata, marito reconcilietur à Deo adultera, dū tamen non reconciliatis adulteris, nō alia fiant quasi cōnubia, quæ conuincūtur esse adulteria? *Mulier enim alligata * est, quandiu vir eius viuit.* Ergo consequenter & vir alligatus est, quādiu mulier eius viuit. Hæc alligatio facit, vt aliis coniūgi sine adulterina copulatione nō possint. Vnde necesse est, ex duobus cōiugibus quatuor adulteros fieri, si & illa alteri nupserit, & ille alterā duxerit. Quibus enim sceleratius mœchetur, qui nō causa fornicationis vxore dimissa alteram duxerit, quod genus adulterij cōmemorauit Matthæus: * tamē nō solùm ipse mœchatur: sed sicuti est apud Marcū: * *Quicūque dimiserit vxorem suā, & aliam duxerit: adulteriū cōmittit super eā: & si vxor dimiserit virū suum, & alij nupserit, mœchatur*: & sicuti est apud Lucā: *Omnis qui dimittit vxorē suā, & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur.* De quibus testimonijs iā satis libro superiore disserui. *To. 6. de adulterinis coniugiis, lib. 2. cap. 9. Lege & lib. 1. cap. 11. & 12. & 22.*

23. q. 1. c. Non erit. post factum diuortiū inter coniuges etiā propter alteri⁹ adulteriū, nō solū qui est in culpa, sed etiā innocens ad cōtinentiam seruādā tenetur: nisi malit alterū sibi reconciliare.

* *1. Cor. 7.*

Si vterq; cōiunx, inter quos propter adulterū factū est diuortiū cū altero matrimoniū contrahat, quatuor fiūt adulteri.

* *Matth. 5.*

* *Mar. 10.*

* *Luc. 16.*

VIII. Quomodo intelligendum sit illud Matth. 5. & 19. Quicunque dimiserit vxorem suam, &c.

* *Matth. 5.*

ILlud ergò quod Dominus, non quidem in sermone ipso qui exponebatur à nobis, sed tamen alibi ait: * Quicũque dimiserit vxorem suam, nisi ex causa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur, si hoc modo intelligendũ est, vt quicunque causa fornicationis dimiserit & aliam duxerit, non mœchetur, non videtur in hac causa par forma esse mariti & vxoris: quandoquidem mulier etiamsi causa fornicationis dicesserit à viro, & alij nupserit, mœchatur: vir autem si eadem causa vxorem dimiserit, & aliam duxerit, non mœchatur. At si par forma est in vtroque, vterque mœchatur si se alteri iunxerit: etiam cùm se à fornicatione disiunxerit. Parẽ verò esse formam in hac causa viri atque mulieris, ibi ostendit Apostolus, quod sæpè cõmemorandũ erit, vbi cùm dixisset,* *Vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir:* adiecit atque ait: *similiter & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier.* Cur ergò, inquis, interposuit Dominus, * & causam fornicationis, & non potius generaliter ait: Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur: si & ille mœchatus est, qui dimissa fornicante muliere alteram ducit? Credo, quia illud quod maius est, hoc Dominus commemorare voluit. Maius enim adulteriũ esse quis negat, vxore non fornicante dimissa, alteram ducere, quàm si fornicantẽ quis dimiserit, & tũc alteram duxerit: non quia & illud adulterium non est, sed quia minus est vbi fornicante dimissa; altera ducitur. Nam simili locutione vsus etiã Apostolus Iacobus ait: * Scienti ergò bonũ facere & non facienti, peccatũ est illi. Nunquid Deo non peccatum est illi, qui nescit bonum facere, & ideo non facit? Vtique peccatum est, sed hoc grauius, si etiam sciat & non faciat, nec illud ideo nullũ, quia minus. Vt ergò eõdem modo vtrũque dicamus, sicut quicũque dimiserit * vxorem, excepta causa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur: ita quicunque scit bonum facere & non facit, peccat. Sed quemadmodum hîc rectè dici

* *1. Cor. 7.*
* *Matt. 19.*
Interposuit Dominus in dimissione vxoris, causam fornicationis, vt prohibito leutori adulterio, cuius scilicet qui adulterã dimittit vxorẽ & alterem ducit, intelligatur prohiberi q. grauius est adulterium, nempe illius qui nõ propter adulteriũ, sed alia de causa vxorẽ dimittit, & ducit alteram.
* *Iacob. 4.*
* *Matth. 5. & 19.*

dici non potest: ergo si nescit, non peccat. Sunt enim etiã peccata ignorantiũ, quanuis minora, quàm scientiũ: ita nec illi rectè dici potest, ergo si causa fornicationis dimiserit, & aliã duxerit non mœchatur. Est enim mœchatio etiam eorum, qui alias ducunt, relictis propter fornicationem prioribus: sed vtique minor quàm eorũ, qui non propter fornicationem dimittunt, & alteras ducunt. Potest quippe, sicut dictũ est, * scienti bonum facere & non facienti peccatum est illi, eo modo & illud dici, dimittenti vxorem sine causa fornicationis, & aliam ducẽti, mœchatio est illi. Quemadmodũ igitur si dixerimus: Quicunque mulierem à marito prẽter causam fornicationis dimissam duxerit, mœchatur, proculdubio verum dicimus: nec tamen ideò illũ, qui propter causam fornicationis dimissam duxerit, ab hoc crimine absoluim⁹, sed vtrosque mœchos esse minimè dubitamus: Ita eum qui prẽter causam fornicationis vxorem dimiserit, & aliam duxerit, mœchũ pronunciamus, nec ideò tamen eum, qui propter causam fornicationis dimiserit, & alterã duxerit, ab huius peccati labe defendimus. Ambos enim, licet alterũ altero grauius, mœchos tamẽ esse cognoscim⁹. Neque enim quisquam ita est absurdus, vt mœchum neget esse, qui duxerit eam, quã maritus propter causam fornicationis abiecit, cùm mœchum dicat eum, qui duxerit eã quæ prẽter causam fornicationis abiecta est. Sic ergo isti ambo sunt mœchi. Vnde cùm dicimus: Quicunque mulierem prẽter causam fornicationis, à viro dimissam duxerit, mœchatur: de vno quidem ipsorũ dicimus, nec tamen ideo mœchari negamus, qui eam duxerit, quã propter causam fornicationis maritus dimiserit. Ita cùm ambo sint mœchi, & ille scilicet, qui dimiserit vxorẽ suã prẽter causam fornicationis, & aliam duxerit, & ille qui propter causam fornicationis vxore dimissa se alteri copulauerit: profectò quãdo de vno eorum legimus, non ita intelligere debemus, quasi ex hoc alter mœchus negatus sit, quòd alter expressus sit. Sed si hoc Euãgelista Matthæus, * qui expressa vna specie alteram tacuit, facit intelligendum difficilè, nunquid non alij generaliter

* *Iacob. 4.*

Et qui dimissa vxore adultera, & qui dimissa nõ ad ultera ducit adulterã, adulterij reus est: sed illius adulteriũ leuius, huius verò grauis censetur.

* *Matth. 5. & 19.*

idipsum ita cõplexi sunt, vt de vtroque posset intelligi? Nam secũdùm Marcum sic scriptum est: † *Quicunque dimiserit vxorem suam, & alteram duxerit, adulterium cõmittit super eam, & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.* Secundùm Lucam sic: * *Omnis qui dimittit vxorẽ suam, & alterã ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.* Qui ergo nos sumus, vt dicamus, Est qui mœchatur, vxore sua dimissa alterã ducens: & est qui hoc faciẽs nõ mœchatur, cùm Euãgeliũ dicat omnem mœchari, qui hoc facit? Proinde si quicũque hoc fecerit, vt vxore sua dimissa alterã ducat, mœchatur: sine dubio ibi sunt ambo, & qui præter, & qui propter causam fornicationis dimittit vxorem. Hoc est enim quicunque dimiserit: hoc est, omnis qui dimittit. *Tom. 6. de adult. coniug. lib. 1. ca. 8. & 9.*

Sicut enim manente in se Sacramento regenerationis excõmunicatur qui reus criminis, nec illo Sacrãmẽto caret, etiãsi nunquam recõcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis cõiugalis, vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiãsi nunquã recõcilietur viro, carebit autem si mortuus fuerit vir eius. Reus vero excommunicatus ideo nunquam carebit regenerationis Sacramento, etiam non reconciliatus, quoniam nunquam moritur Deus. Remanet itaque, vt si sapere secundùm Apostolum volumus, non dicamus virum adulterũ pro mortuo deputãdum, & ideo licere vxori eius alteri nubere. Quãuis enim sit mors adulterium, non corporis, sed quod peius est, animæ: non tamẽ de ista morte loquebatur Apostol⁹ cùm diceret: Quod si mortuus fuerit vir eius, cui vult nubat: sed de illa sola, qua de corpore exitur. Quoniã si per cõiugis adulterium coniugale soluitur vinculum, sequitur illa peruersitas, quã cauendã esse monstraui, vt & mulier per impudicitiam soluatur hoc vinculo: quæ si soluitur, libera erit à lege viri. Et ideò, quod insipientissimè dicitur, non erit adultera, cum altero viro si fuerit, quia per adulterium liberata est à priori viro. Quod si ita est à veritate deuium, vt nullus id, non dico Christianus, sed humanus sensus admittat, profectò mulier alligata est, quandiu vir eius

* Marc. 10. * Luc. 16. *Dictũ Christi apud Matthæũ, de dimittenda vxore, quomodo sit intelligendum, ex verbis similibus apud Marcum & Lucã, prudenter Augustin⁹ colligit: quem vtinam recentes quidã hæretici imitati fuissẽt.* *Dimissa propter adulteriũ vxore, reliquitur vinculũ matrimonij, vsque ad alterius mortem.* *Ex verbis Apostoli Pauli, 1. cor. 7. exponit Augustinus dictũ Christi Matth. 5. de dimittẽda vxore.*

viuit. Quod vt apertius dicam, quãdiu vir eius in corpore est. Pari ergo forma & vir alligatus est, quandiu mulier ei⁹ in corpore est. Vnde si vult dimittere adulteram, non ducat alteram, ne quod in illa culpat, ipse committat. Similiter & mulier si dimittit adulterum, non sibi copulet alterum: alligata est enim quandiu vir eius viuit, nec à lege viri nisi mortui liberatur, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro. *Ibidẽ, lib. 2. c. 5.*

IX. Diuortiũ quo solueretur matrimonij vinculum ne Iudæis quidem, Augustini sententia, videri concessum.

DIctum est autem, * Quicũque dimiserit vxorem suã, det illi libellum repudij. Hæc iustitia minor est Phariſæorum, cui non est contrariũ, quod Dominus dicit: Ego autem dico vobis, quicunque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui solutã à viro duxerit mœchatur. Non enim qui præcepit dari libellũ repudij, hoc præcepit, vt vxor dimittatur: sed qui dimiserit, inquit, det illi libellũ repudij: vt iracundiam remerariam proiicientis vxorẽ, libelli cogitatio temperaret. Qui ergo dimittẽdi moram quæsiuit, significauit quantum potuit duris hominibus, se nolle dissidium. Et ideo ipse Dominus alio loco de hoc interrogatus ita respondit: * *Hoc Moses propter duritiam cordis vestri fecit.* Quantumuis enim durus esset qui vellet dimittere vxorem, cùm cogitaret libello repudij dato, iam sine periculo eã posse nubere alteri, facilè placaretur. *Tom. 4. de ser. Dom. in monte, lib. 1. cap. 25.*

Itaque sicut duob⁹ pluribúsque seruire, sic à viro viuo, in alterius transire cõnubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec vnquam licebit. Apostatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam superstitionẽ, semper est malum. *Tom. 6. de bono coniugali, cap. 18.*

Cæterùm aliter se habere iura gentilium quis ignorat, vbi interposito repudio sine reatu aliquo vltionis humanæ, & illa cui voluerit nubit, & ille quã voluerit ducit, cui consuetudini simile aliquid propter,

* *Deut. 24. Matth. 5. & 19.*

* *Matth. 19. Vxori nunquã licet, neque licuit, à viro discedere, & eo viuente, alteri nubere.* *Permissio Mosis de libello repudij exprobratio magis apparet, quã approbatio diuortij.*

* Deut. 24. Israëlitarũ duritiam, videtur permisisse Moses * de libello repudij. Qua in re exprobatio diuortij magis † Heb. 13. apparet, quàm approbatio. Honorabiles † ergo nuptiæ in omnibus & thorus immaculatus. *Ibidem. cap. 8.*

Nam & illud de vxore nõ dimittenda, quod Dominus præcepit, † cùm antiquis dictum sit, † *Quicunque dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij*, si diligenter intueamur, videbimus non esse contrarium. Exposuit enim Dominus quid lex voluerit, cùm passim dimittẽti vxorem, iusserit libellum repudij dare. Neque enim ait: Qui voluerit, dimittat vxorem suam: cui esset contrariũ non dimittere, sed vtique nolebat dimitti vxorem à viro, qui hanc interposuit moram, vt in dissidiũ animus præceps, libelli conscriptione refractus absisteret, & quid mali esset vxorẽ dimittere, cogitaret: præsertim quia, vt perhibent, apud Hæbros scribere literas Hebræas, nulli fas erat nisi Scribis solis, cùm & excellentiorem profiterentur sapientiam, & si qui eorum essent æquitate ac pietate prediti, non tantùm profiterentur, verùmetiam sectarentur. Ad hos igitur, quos oporteret esse prudentes legis interpretes, & iustos disfidij dissuasores, lex mittere voluit eum, quem iussit libellum repudij dare, si dimisisset vxorem. Nõ enim ei poterat scribi libellus, nisi ab ipsis, qui per hanc occasionem & necessitatem venientem quodammodo in manus suas bono consilio regerent: atque inter ipsum & vxorem pacificè agendo, dilectionem cõcordiámque suaderent. *Tom. 6. contra Faustum, lib. 19. cap. 26.*

† Matth. 5. & 19. † Deut. 24. *Quo cõsilio, promiss' Iudæis fuerit libellus repudij.*

A sapientibus tantùm legis interpretibus, libellus repudij cur olim conscriberetur.

X. *Extra matrimonium quamcunque viri & mulieris commixtionem, esse peccatum.*

VNnde tibi facit iniuriã, qui voluerit fortè lapidare tuam tabulã pictam, in qua tabula imago tua est, in domo tua inaniter posita, ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nónne in te esse contumeliam factam attendis? Cùm verò imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes & per diffluentias libidinis, attendis quia ad nullius vxorem accessisti, attẽdis quia post vxorem tuam nihil fecisti, quia vxorem non habes, & non attendis per libidines illicitas fornicationis, cuius imaginem violasti. Postremò Deus qui scit quid tibi vtile sit, qui verè sic suos seruos gubernat, ad vtilitatem illorũ, non ad suam: non enim indiget seruis quasi ad adiutorium, sed tu indiges Domini auxilio. Ipse ergo Dominus qui scit, quid tibi sit vtile, vxorem concessit, nihil amplius. Hoc iussit, hoc præcepit, ne per illicitas voluptates corruat templum eius, quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audite: * *Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis?* Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Videtis quomodo minatur. Non vis corrumpi domum tuam, quare corrumpitis domum Dei? Certè non facies alicui, quod pati non vis, Nõ est ergo qua euadatur. Tenetur ille qui se teneri non putabat. *Tom. 9. de decem chordis, cap. 10.*

Vxor cõcessa nihil amplius.

* 1. Cor. 3.

Apostolum audite, *Tollens*, inquit, * *membra christi faciam membra meretricis?* Sed dicit aliquis, Meretrix non est quam habeo, concubina mea est: ô sancte Episcope meretricem fecisti concubinam meam. Nunquid ego dixi? Apostolus clamat, & ego incurri calumniam. Ego volo te esse sanum, quare in me furis sicut insanus? Habes vxorem qui hæc dicis? Habeo inquis, bene, velis nolis, illa quæ præter vxorem tecum dormit, meretrix est. Ecce vade, & dic ei quia iniuriam tibi fecit Episcopus. Habes vxorem legitimam tuam, & alia tecum dormit, quæcunque est illa, iam dixi meretrix est. Sed seruat tibi vxor tua fidem, nec nouit alium nisi te solum, & non disposuit se nosse alterum. Cũ ergo illa sit casta, tu quare fornicaris? Si illa te vnum, quare tu duas? Sed dicis, ancilla mea, concubina mea est, nunquid ad vxorem alienam vado: Nunquid ad meretricem vado publicam? an non licet mihi facere in domo mea quæ volo? Dico tibi, non licet. In gehennam vadunt, qui hoc faciunt, in sempiternum ignem ardebunt. *Tom. 10. de tempore, Serm. 164.*

* 1. Cor. 6.

Præter vxorem, quæuis alia concubina meretrix est.

Cõcubinarij ad gehennã damnantur.

Illicitum amorem cauete, membra Christi estis, & corpus Christi estis. Audite Apostolum & terremini. Nõ potuit enim grauius dicere, non potuit vehemẽtius, nõ potuit acrius deterrere Christianos ab amore

*1. Cor. 6.

*Genes. 2.

*Illicitè concumbẽtes etiam fiunt vna caro, sed re non iure.

*1. Cor. 6. *Horrẽdum est, membrũ Christi facere membrũ meretricis.*

fornicationum, nisi vbi dixit,* *Tollẽs ergo mẽbra Christi, faciem membra meretricis?* Vt autem hoc diceret superius ait. Nescitis quia qui adhæret meretrici vnum corpus est? Et testimonium de Scriptura dedit quod scriptum est,* *Erunt duo in carne vna.* Dictũ est enim hoc diuinitus, sed de viro & vxore, vbi licet, vbi cõcessum est, vbi honestũ est, non vbi turpe, non vbi illicitum, non vbi ratione damnabile. Sicut autem vna fit caro in permixtione licita viri & vxoris, sic vna fit caro in permixtione illicita meretricis & amatoris. Cùm ergo vna fit caro, illud te terreat, illud exhorreat quod addidit, Tollẽs ergo membra Christi. Membra Christi, Christiane attẽde. Membra Christi noli in altero, in te attẽde membra Christi, qui emptus es sanguine Christi *Tollens ergo* membra Christi, faciam membra meretricis?* Hoc qui non horret, Deo horret. Prorsus prorsus obsecro vos fratres mei: Ecce ponamus, quod non est, promisisse Deum talibus impunitatem, & dixisse, Qui talia fecerint, miserebor eorum, non eos damnabo: Faciamus hoc dixisse Deum. Etiam promissa impunitate tollit quisque mẽbra Christi, & facit ea mẽbra meretricis? Non facit si est ibi tertia diuina dilectio. Etenim tres dilectiones commemoraui, de tribus me quod Dominus daret dicturum esse promisi. De licita humana, de illicita humana, de illa excellenti atque diuina. Interrogamus diuinã charitatem, & ponamus ante illã duas humanas charitates, & dicamus ei, Ecce licita charitas humana qua vxor diligitur & filij alięque necessitudines seculares: Ecce alia illicita qua diligitur meretrix, qua diligitur ancilla aliena, qua diligitur aliena filia, nõ petita, non promissa, qua diligitur vxor aliena. Duæ ante te sunt charitates, cum qua istarum vis manere? Qui eligit manere cũ illa humana licita, cum illa humana illicita non manet. Nemo sibi dicat, ambas habeo. Si ambas habes admittendo ad te dilectionem meretricis, iniuriam facis matronæ & quæ ibi habitat diuinæ charitati. Puto enim quia si homo coniugatus es & diligas meretricem, non mittis meretricem in domum tuã, vt habitet cum matrona tua. Nõ vsque adeò progrederis: Tenebras quæris,

latebras quæris, turpitudinem non profiteris. *Tom. 10. serm. 52. de tempore.*

Lubricos & inhonestos amores attendite. Si quis amore fœminæ lasciuus & nequã, vestit se aliter quàm illi placeat, vestit se aliter quàm amatæ suæ placet, aut ornat se aliter quã illi placet, illa dixerit, nolo te habere tale byrrhum, nõ habet: si per hyemen illi dicat, in lacerna te amo, elegit tremere quã displicere. Nũquid illa cui displicet damnatura est? Nunquid in carcerem missura? Nunquid tortores adhibitura? Hoc solum ibi timetur, non te videbo, hoc solum ibi contremiscitur, faciem meã nõ videbis. Si hoc impudica dicit & terret, Deus dicit & nõ terret? Sanè plurimum, sed & si amamus. Si autem non amamus, non inde terremur, sed terremur vt serui de igne, de gehenna, de atrocissimis tartareis minis, de exaggeratissimis Diaboli angelis, eiúsque suppliciis, vel ĩde terreamur. Si illud minus amamus, vel illa timeamus: non ergo fiant fornicationes. *Templum* Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis.* Si quis templum Dei corruperit, corrũpet illum Deus. Licita sunt matrimonia, nihil amplius requiratis. *Tom. 10. de verbis Apost. serm. 18.*

Amor Dei, perfecti timoris causa.

*1. Cor. 3. *Licita sunt matrimonia nihil amplius requirẽdum.*

Cubilia & impudicitiæ tam magnum crimen putantur vt nemo dignus non modò Ecclasiastico ministerio, sed ipsa etiam Sacramentorum communione videatur, qui se isto peccato maculauit. Et rectè omnino. *Tom. 2. epist. 64. ad Aurelium.*

XI. *Vagum concubitum detestandum esse.*

Faciunt hæc cõtra obscœnos quosdam huius temporis hæreticos.

HIc (*Simon magus*) magicis fallaciis deceperat multos. Docebat autẽ detestandam turpitudinẽ, indifferenter vtendi fœminis. *Tom. 6. lib. de hæresibus ad Quoduultdeum, hæres. 1.*

Saturniani, à quodam Saturnino, qui turpitudinem Symonianã in Syria confirmasse perhibetur. *Ibidem, hæres. 3.*

Nicolaitę, à Nicolao nominati sunt, vno, vt perhibetur, ex illis septem, quos Apostoli Diaconos ordinauerant. Iste cùm de zelo pulchrrimæ coniugis culparetur, velut purgandi se causa permisisse fertur, vt ea qui

vellet vteretur. Quod eius factũ in secta turpissimam versum est, qua placet vsus indifferens fœminarũ. *Ibidem, hæres. 5. Vide proximam hæresim Gnosticorum.*

XII. *Absque carnali copula verum matrimonium constare posse.*

* Matth. 1. EXequitur ergo humanam generationem Christi Matthæus,* ab Abraham generatores cõmemorans, quos perducit ad Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus. Neque enim fas erat, vt ab hoc eum à coniugio Mariæ separandum putaret, quòd non ex eius cõcubitu, sed virgo peperit Christum. Hoc enim exẽplo magnificè insinuatur fidelibus coniugatis, etiã seruata pari consensu cõtinentia, posse permanere vocarique coniugiũ, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu: præsertim quia nasci eis etiam filius potuit sine vllo cõplexu carnali, qui propter solos gignendos filios adhibẽdus est. *Et paulò pòst.* Quid ad illud respõdebit, quod ipse item Lucas superius dixit, * *Et erãt pater eius & mater mirãtes super eis, quæ dicebãtur de illo?* Cùm igitur ipse narret, nõ ex concubitu Ioseph, sed ex Maria virgine natum Christum, vnde eum patrem eius appellat, nisi quia & virum Mariæ rectè intelligimus sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugij: & ob hoc etiam Christi Patrem multò coniunctius qui ex eius cõiuge natus sit, quàm si ei esset aliũde adoptatus? Vnde manifestum est illud, quod ait, * *Vt putabatur filius Ioseph*: propter illos dixisse, qui eum ex Ioseph, sicut alij homines nascũtur, natum arbitrantur. *Tom. 4. de consens. Euangelist. lib. 2. cap. 1.*

Mutuo cõsensu seruata cõtinentia permanet inter virum & mulierem cõiugium.

* Luc. 2.

* Luc. 3.

* Matth. 1. Cùm vnus idémque narrator* vtrũque dicat, vtrunque cõmender, & virum Mariæ Ioseph, & Christi virginem matrẽ, & Christum ex semine Dauid, & Ioseph in serie progeneratorum Christi ex Dauid, quid restat vt credat, qui vult diuino Euangelio, quàm hæreticorum fabulis credere, nisi & Mariam nõ fuisse extraneã à cognatione Dauid, & eam Ioseph coniugem nõ frustrà appellatam, propter ordinem sexus, & animorum confœderationem, quanuis ei nõ fuerit carne cõmixtus: & Ioseph potius propter dignitatem virilem ab ordine generationum illarum non fuisse separãdum, ne hoc ipso videretur ab illa fœmina separatus, cui eum coniungebat mentis affectus: & ne homines fideles Christi, id quod sibi coniuges carne miscentur, tam magnum in coniugio deputarent, vt sine hoc coniuges esse non crederent: sed potius dicerent fidelia cõiugia, multò familiarius se adhærere membris Christi, quantò potuissent imitari parentes Christi. *To. 6. contr. Faustum, lib. 23. cap. 8.*

Cõiuges fideles, quo continentiores, eò sunt Christo magis familiares.

Quibus placuit ex consensu, ab vsu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit vt inter illos vinculum coniugale rumpatur, imò firmius erit, quo magis ea pacta secum inierit, quæ carius concordiúsque seruanda sunt, non voluptarijs corporũ nexibus, sed volũtarijs affectibus animorum. Neque enim falaciter ab angelo dictũ est ad Ioseph, * *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Coniunx vocatur ex prima fide dispensationis, quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus: nec perierat, nec mẽdax manserat coniugis appellatio, vbi nec fuerat, nec futura erat vlla carnis permixtio. Erat quippè illa virgo, ideo & sanctius & mirabilius iocunda suo viro, quia etiam fœcũda sine viro, prole dispar, fide compar. Propter quod fidele coniugium parentes Christi vocari ambo meruerunt, & non solùm illa mater, verùm etiam ille Pater eius, sicut coniunx matris eius, vtrunque mente, non carne. *Et paulò pòst.* Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, Sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Iesum: Fidem quia nullum adulterium: Sacramentum quia nullum diuortium. *Tom. 7. de nuptiis & concupisc. lib. 1. ca. 11. Eadem aliquantò fusius prosequitur contra Iulianum Pelag. lib. 5. cap. 9.*

Perpetua continentia, mutuo consensu, à coniugibus seruata, matrimonium nõ dissoluit.

* Matt. 1.

In parentibus Christi omne bonũ nuptiarum fuit.

Bonum ergo coniugij, quod etiã Dominus in Euangelio* cõfirmauit, non solùm quia prohibuit dimittere vxorem, nisi causa fornicationis, sed etiam quia venit inuitatus† ad nuptias, cur sit bonum meritò quæritur. Quod mihi non videtur propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in

* Matth. 5. & 19.

† Ioan. 2.

diuerso sexo societatem: Alioquin non iam diceretur cõiugium in sensibus, præsertim si vel amisissent filios vel minimè genuissent: Nũc verò in bono licet annoso cõiugio, etsi emarcuit ardor ætatis inter masculum & fœminã, viget tamen ordo charitatis inter maritum & vxorem: quia quantò meliores sunt, tantò maturius à commixtione carnis suæ, pari consensu se continere cœperũt, nõ vt necessitatis esset postea nõ posse quod vellent, sed vt laudis esset primùm noluisse quòd possent. Si ergo seruatur fides honoris, & obsequiorũ inuicem debitorũ ab alrerutro sexu etiam si languescẽtibus & propè cadauerinis vtriusque membris, animorum tamen ritè coniugatorum tantò syncerior, quãtò probatior: & tantò securior, quantò placidior castitas perseuerat. *Tom. 7. de bono coniugali, cap. 3.*

Inter senes potest esse absque concubitu verũ coniugium.

Coniuges quanto meliores sunt, tantò maturius, mutuo consensu, sese continere incipiunt.

XIII. *Certos consanguinitatis & affinitatis gradus, qui impediant matrimonium, rectè ab Ecclesia constitutos esse.*

15. q. 1. c. Cõiungitur.

CVm genus humanum post primam copulam viri facti ex puluere, & coniugis eius ex viri latere, mariũ fœminarúmque cõiunctione opus haberet, vt gignẽdo multiplicaretur: nec esset vlli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas cõiuges acceperũt: quòd profectò quãtò est antiquius compellente necessitate, tantò postea factum est damnabilius, religione prohibente. Habita est enim rectissima ratio charitatis, vt homines quibus esset vtilis atque honesta cõcordia diuersarum necessitudinũ vinculis necterentur, nec vnus in vna multas haberet, sed singulæ spargerentur in singulos: ac sic ad socialẽ vitam diligentius colligandam, plurimæ plurimos obtinerent. Patet quippè & socer duarum sunt necessitudinum nomina. Vt ergo aliũ quisque habeat patrem, alium socerũ, numerosius se charitas porrigit. Vtrunque autem vnus Adam esse cogebatur, & filijs & filiabus suis, quando fratres sororésque connubio iungebãtur. Sic & Eua vxor eius vtrique sexui filiorum, fuit & socrus & mater. Quæ si duæ fœminę fuissent, mater altera, & socrus altera, copiosius se socialis dilectio colligaret. Ipsa denique iam soror, quod etiã vxor fiebat, duas tenebat vnà necessitudines, quib⁹ per singulas distributis, vt altera esset soror, altera vxor, hominum numero socialis propinquitas augeretur. Sed hoc vnde fieret tũc nõ erat, quãdo nisi fratres & sorores ex illis duobus primis nulli homines erant. Fieri ergo debuit, quãdo potuit, vt existente copia inde inducerẽtur vxores, quæ non erant iã sorores. Et non solùm istud vt fieret nulla necessitas esset, verumetiã si fieret, nefas esset. *Tom. 5 de Ciuitate Dei, lib. 15. cap. 16.*

In personis matrimonio iungendis, habẽda ratio graduũ cognationis, vt charitas & amicitia latius propagetur.

Nam & si nepotes primorũ hominum, qui iam consobrinas poterant accipere, coniuges sororibus matrimonio iungerentur: non iam duæ, sed tres in homine vno necessitudines fierent, quæ propter charitatẽ numerosiore propinquitate nectendam, disseminari per singulos singulæ debuerunt. Esset enim vnus homo filijs suis, fratri scilicet sororique coniugibus, & pater & socer & auunculus: ita & vxor eius, eisdem coniugibus filijs* & mater, & amita, & socrus. Idémque inter se filij eorum, non solùm essent fratres atque coniuges, verumetiam consobrini: quia & fratrum filij. Omnes autem istæ necessitudines, quæ vni homini tres homines connectebant, nouem connecterent, si essent in singulis singulæ, vt vnus homo haberet alterã sororem, alteram vxorem, alteram consobrinam, alterum patrem, alterum auunculum, alterum socerum, alteram matrem, alteram amitam, alteram socrum: atque ita se non in paucitate coarctatũ, sed latius atque numerosius propinquitatibus crebris vinculum sociale diffunderet. Quod humano genere crescente & multiplicato, etiam inter impios Deorum multorum falsorũmque cultores sic obseruari cernimus: vt etiam si peruersis legibus permittantur fraterna cõiugia, melior tamẽ cõsuetudo ipsam malit exhorrere licentiam. Et cũ sorores accipere in matrimoniũ primis humani generis temporibus omnino licuerit, sic auersetur, quasi nunquã licere potuerit. Ad humanũ enim sensũ vel alliciendum vel offendendum mos valet plurimũ. Qui cùm in hac causa immoderationem cõcupiscen-

* *aliàs* cõmunibus filius.

Peruersæ leges Ethnicorum, quæ permittebãt sorores in matrimoniũ ducere.

Mos vel cõsuetudo humana effecit, vt cõsobrinæ in matrimoniũ nõ ducerentur, etiã quando per leges id fieri licebat.

Siducere cõsobrinam in matrimoniũ nunc nõ licet: ergo in aliquo gradu cognationis nũc prohibẽtur coniugia, inquo Leuit.18. non fuere prohibita.

In cõtrahẽdis matrimoniis habẽda ratio certorũ graduum cognationis, tum propter amicitias et affinitates multiplicãdas, tã propter verecũdiam vel laudabilem pudorem naturæ.

Qui matrimonio iũgũtur, nõ causa prolis, sed libidinis, tabulas fallũt matrimoniales.

tiæ coërceat, cũ designari atque corrumpi meritò esse nefariũ iudicatur. Si enim iniquum est auiditate possidendi transgredi limitem agrorum, quantò est iniquius libidine concumbendi, subuertere limitem morum? Experti autem sumus in connubijs consobrinarũ etiam nostris temporibus, propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximũ, quàm rarò per mores fiebat, quod fieri per leges licebat: quia id nec diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Veruntamen factum etiam licitum propter vicinitatem hortebatur illiciti: & quod fiebat cum consobrina, penè cum sorore fieri videbatur: quia & ipsi inter se propter tam propinquam consanguinitatem fratres vocantur, & penè germani sunt. *Ibidem.*

Vnde iam pleno hominibus orbe terrarum, nõ quidem sorores ex patre vel matre, vel ex ambobus suis parẽtibus natas, sed tamen amabãt de suo genere ducere vxores. Veruntamen quis dubitet honestius hoc tempore etiam consobrinarũ prohibita esse coniugia: non solùm secundùm ea, quæ disputauimus propter multiplicãdas affinitates, ne habeat duas necessitudines vna persona, cùm duæ eas possint habere, & numerus propinquitatis augeri: sed etiam quia nescio quomodo inest humanæ verecundiæ quiddam naturale atque laudabile, vt cui debet causa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quanuis generatricem, tamen libidinem, de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam coniugalem. *Ibidem.*

Vide in eandem sententiam To.4. quæst. in Leuit. 58. & deinceps: Dummodò ne existimes, omnes qui in Leuitico prohibiti fuerunt gradus esse hoc tempore iure diuino prohibitos: vt quidem recentes hæretici docuerunt, Iudaismum, vt apparet, renouantes.

XIIII. In matrimonij vsu spectandum esse finem propagandæ prolis.

CÆterùm qui vxoris carnẽ amplius appetit, quàm præscribit illi limes liberorum procreandorum causa, tabulas matrimoniales fallit, quibus eam duxit

vxorem. Ad hoc enim recitantur tabulæ in conspectu astantium, & ad hoc dantur & accipiũtur vxores, liberorum procreandorum causa. Nullus sana fronte dat filiam suam libidini alienæ. Ideo vt non erubescãt parentes, recitantur tabulæ, vt sint soceri, non lenones. Cùm ergo recitantur tabulæ, tergitur frõs eius atque seruatur, & species viri accipientis vxorem nõ erubescit. Erubesceret maritus aliter accipere, si erubesceret pater aliter dare. Et si exigunt vltra debitum, infirmitatem suam in se cõsolentur. Non eat ille ad alteram, & illa ad alterum: inde appellatũ est adulteriũ, quasi ad alterum. Et si egrediuntur metas matrimonialis pacti, non egrediantur metas coniugalis thori. Sed nunquid hoc non est peccatum, amplius quàm liberorũ procreandorum necessitas cogit, exigere à cõiuge debitum? Est quidem peccatum, sed veniale. Apostolus cùm de hac re loqueretur, *Nolite*, inquit,* *fraudare inuicem &c.* Et statim subiunxit: Hoc autem dico secũdùm veniam, non secundùm imperium: nam vellem omnes homines esse sicut meipsum. *In tract. de concord. Matthæi & Lucæ in generatione Christi. Citatur in Milleloquio, verbo Vxor. Meminit Possidonius in indiculo huius tract.*

Adulterij nomen vnde.

* 1. Cor. 7.

Siquis diligit vxorem suam, si secundùm Christũ, quis ei dubitet in fundamento esse Christũ? Si verò secundùm hoc seculum, si carnaliter, si in morbo cõcupiscentiarum, sicut & gentes* quę ignorant Deum, etiam hoc secundùm veniam cõcedit Apostolus, imò per Apostolum Christus. Potest ergo & iste habere in fundamento Christum. Si enim nihil ei talis affectionis voluptatisque præponat, quãuis superædificet *ligna, fœnum, stipulam, Christus est fundamentũ, propter hoc saluus erit per ignem. Delicias quippe huiusmodi* amoresque terrenos, propter coniugalẽ quidẽ copulam non damnabiles, tribulationis ignis exuret. *Tom. 5. lib. 21. de ciuitate Dei. cap. 26.*

*1. Thess. 4. *Nisi actus cõiugalis aliquãdo peccatum esset, nec expiare tur igne, illi Apostol⁹ veniã daret.*

* 1. Cor. 1.

aliàs hui mundi.

Considerandum est, quia cõsequens præceptũ, quod est: Non mœchaberis, ita violatis, (*alloquitur Manichæos*) vt hoc maximè in coniugio detestemini, quod filij procreantur: ac sic auditores vestros, dũ cauẽt ne

fœminæ quibus miscentur concipiant, etiam vxorum adulteros faciatis. Ducũt enim eas ex lege matrimonij tabulis proclamantibus, liberorũ procreandorum causa ex vestra lege metuẽres, ne particulam Dei sui, sordibus carnis afficiant, ad explendam tãtùm libidinem fœminis impudica cõiunctione miscentur. Filios autem inuiti susçipiunt, propter quod solum coniugia copulanda sunt, quomodo ergo non prohibes nubere, quod de te tantò antè prædixit Apostolus * quãdo id conaris auferre de nuptijs, vnde sunt nuptiæ? Quo ablato mariti erũt turpiter amatores, meretrices vxores, thalami fornices, soceri lenones. *To. 6. lib. 15. cont. Faustum, cap. 7.*

Manichæi fœminis miscebãtur, ad explendam tãtùm libidinem.

* 1. Tim. 4.

Veruntamẽ a vobis ex vestri erroris sacrilega vanitate, quæro, cur displiceat dimittere vxorem, quã non ad matrimonij fidem, sed ad concupiscentiæ crimen habẽdam esse censetis? Matrimonium quippe ex hoc appellatum est, quòd nõ ob aliud debeat fœmina nubere, quàm vt mater fiat, quod vobis odiosum est. *Ibidem, lib. 19. cap. 26.*

Matrimoniũ vnde dictũ.

Coniugalis concubitus generandi gratia nõ habet culpam: concupiscẽtiæ verò satiandæ, sed tamẽ cum coniuge, propter fidem thori venialem habet culpã: adulterium verò siue fornicatio lethalem habet culpã. Ac per hoc melior est quidem ab omni cõcubitu cõtinentia, quàm vel ipse matrimonialis cõcubitus, qui fit causa gingẽdi. *Tom. 6 de bono coniugali, cap. 6. Vide & cap. 17.*

Adulteriũ siue fornicatio lethalem habet culpã.

Cùm culpabilis non sit generandi intẽtione concubitus, qui propriè nuptiis imputãdus est, quid secundùm veniam cõcedit Apostolus, nisi quòd coniuges, dũ se non continent, debitũ ab alterutro carnis exposcunt, non voluntate propaginis, sed libidinis voluptate? Quæ tamen voluptas nõ propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam, Quocirca etiam hinc sunt laudabiles nuptiæ, quia & illud quod non pertinet ad se, ignoscẽdi faciunt propter se. Neque enim etiã iste concubitus, quo seruitur concupiscentiæ sic agitur, vt impediatur fœtus quẽ postulant nuptiæ. Sed tamen aliud est, non concumbere, nisi sola

1. Cor. 7.

voluntate generandi, quod non habet culpam, aliud carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non præter coniugem, quod venialem habet culpam. Quia etsi non causa propagandæ prolis concumbitur, nec tamen huius libidinis causa, propagationi prolis obsistitur, siue voto malo, siue opere malo. Nam qui hoc faciunt, quanuis vocentur coniuges, non sunt, nec vllam nuptiarum retinent veritatem, sed honestum nomen velandæ turpitudini ostendunt. Produntur autẽ quando eoúsque progrediuntur, vt exponant filios, qui nascuntur inuitis. Oderũt enim nutricẽ vel habere, quos gignere metuebãt. Itaque cùm in suos sæuit, quos nolens genuit tenebrosa iniquitas, clara iniquitate in lucem promitur, & occulta turpitudo manifesta crudelitate conuincitur. Aliquãdo eoúsque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiã sterilitas venena procuret, & si nihil valuerit, cõceptos fœtus aliquando intra viscera extinguat ac fundat, volendo suam prolem prius interire, quàm viuere: aut si in vtero iam viuebat, occidit antequã nascatur. Prorsus si ambo tales sunt, coniuges non sunt. Et si ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potius cõuenerunt. Si autem non ambo sunt tales, audeo dicere, aut illa est quodãmodo meretrix mariti, aut ille adulter vxoris. *Tom. 7. de nupt. & concup. lib. 1. cap. 14. & 15. Vide To. 1. de moribus Manich. cap. 18. & Tom. 3. in Enchirid. cap. 78. To. 6. de adulter. cõiug. lib. 2. cap. 12. Tom. 10. lib. 50. hom. 50.*

FINIS LIBRI TERTII.

CONFESSIONIS AVGVSTINIANÆ LIBER QVARTVS, IN DECEM CAPITA DISTRIBUTUS.

CAPVT PRIMVM. DE PVRGATORIO.

I. *Animas posteaquam è corpore migrarint, per particulare iudicium ad varia loca destinari.*

Animæ cùm de corporib⁹ exeũt, iudicantur.

NAM illud quod rectissimè & valde salubriter credit (*Vincentius quidam*) iudicari animas cùm de corporibus exierint antequã veniãt ad illud iudiciũ, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari, atq; in ipsa qua hîc vixerunt, carne torqueri, siue gloriari, hoc itáne tandẽ ipse nesciebat? Quis aduersus Euãgeliũ tãta obstinatione mẽtis obsurduit, vt in illo *paupere qui post mortẽ oblatus est in sinũ Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, ista non audiat, vel audita nõ credat? *To.7. de anima & eius orig. li. 2. ca. 4. De particulari hominis iudicio habes etiam quædam To. 2. epist. 30. ad Hesychium, circa principium.*

* *Luc.16.*

13.q.2. cap. Tempus.

Tempus quod inter hominis mortem & vltimã resurrectionem interpositũ est, animas abditis receptaculis cõtiner, sicut vnaquæq; digna est vel requie, vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne cùm viueret. *Tom.3. Enchi. cap.109.*

Sicut ergo diuersæ custodiæ agentium in officio: sic diuersæ custodiæ mortuorũ, & diuersa merita resurgentium. Receptus est pauper, receptus est dives: sed ille in sinu Abrahæ, * ille vbi sitiret, & guttam non inueniret. Habẽt ergo omnes animæ, vt ex hac occasione instruã charitatem vestram, habent omnes animæ, cùm de seculo exierint, diuersas receptiones suas. Habent gaudium boni, mali tormenta. Sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. *Tom. 9. in Euang. Ioan. tract. 49.*

Diuersæ custodiæ mortuorum, & diuersa merita resurgẽtium.

* *Luc. 16. Habẽt animæ mortuorũ ante vltimã resurrectionem vel gaudiũ vel tormẽta, pro meritis præcedentibus.*

In requie sunt animæ piorum à corporibus separatæ: impiorum autem pœnas luunt donec istarum ad æternã vitam: illarum verò ad æternam mortem quæ secunda dicitur, corpora reuiuiscant. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib.13. cap.10.*

Pœnas impiorum, seũ ignem illum, qui præparatus est diabolo & angelis eius, ex Augustf. sententia corporeum esse, habes de ciuitate Dei, lib.21. cap.10. Cuiusmodi autem ille sit nempe vt animabus hominum atque adeò dæmonibus ipsis pœnam æternam inferre possit: Et in qua mundi, vel rerum parte futurus sit, hominem, *inquit*, scire arbitror neminem, nisi fortè cui spiritus diuinus ostendit. *Ibidem, lib.10. cap.6. Idem tamen ipse non obscurè determinat, inferos sua sententia sub terra esse. To.1. lib.2. Retract. cap.24.*

II. *Animas post hanc vitam neque in periculo peccandi versari, neque amplius mereri.*

AN fortè populus est non solùm hominum sanctorum, verum & angelorum, populus ciuitatis illius, vnde dicitur ad Hebræos: * *Sed accessistis ad mõtem Sion, & ad ciuitatem Dei Hierusalem, & ad millia angelorum exultantium.* Huic populo opponũtur, qui

* *Heb. 12.*

Post mortem nulla solicitudo tentationum, nullum periculũ peccatorum.

post hanc vitam placentes Deo fiunt. Tunc enim dicuntur apponi, quando nulla iam remanet solicitudo tentationum, & periculum peccatorum. Quod intuens ait Sciptura: Ante mortem ne laudes hominem quenquam. *Tom. 4. super Genes. quæst. 168.*

** Eccle. 11.*
** Gen. 15. & 49.*

Neque enim temporalis mortis terror incussus est, cùm de iustis quando moriebantur, tunc potius diceretur: * Et appositus est ad populum suum: vel appositus est ad patres suos: quoniam deinceps hominum nulla tentatio formidatur, quæ illum seperat à populo suo, si populus eius, ipse est populus Dei. *Tom. 7. de pecca. orig. cap. 30.*

Post mortem qui Deo adhæret, nulla ab eo tentatione separabitur.

*Omnes stabimus * ante tribunal christi, vt referat vnusquisque secundùm ea quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum.* Gessit, inquit, non adiunxit, vel gesturus fuit, *Et paulò pòst.* Cur autem dictum est secundùm ea quæ per corpus gessit hominem iudicandum, cùm gerantur multa solo animo, non per corpus, nec per vllum corporis membrum, & plerunque tam magna, vt talibus cogitationib⁹ pœna iustissima debeatur: sicuti est, vt alia taceam, quod dixit insipiẽs* in corde suo, non est Deus? Quid est ergo, secundùm ea quæ per corp⁹ gessit: nisi secũdùm ea quæ gessit eo tempore, quo in corpore fuit, vt per corpus intelligamus corporis tempus? Post corpus autẽ, nemo erit in corpore, nisi resurrectione nouissima, non ad vlla merita comparanda, sed ad recipiẽda pro bonis meritis præmia, vel pro malis luẽda supplicia. Hoc autem medio tempore inter dispositionem & receptionem corporis, secundùm ea quæ gesserunt per corporis tempus, siue cruciantur animæ, siue requiescunt. *Tom. 7. de prædest. san. cap. 12.*

** Rom. 14. 2. Cor. 5.*
** Psal. 13.*

Post mortem nulla merita comparãtur.

Post mortem vel cruciantur animæ vel requiescunt.

Scripsit librum de mortalitate Cyprianus, multis ac benè omnibus qui Ecclesiasticas literas amant, laudabiliter notum: in quo propterea dicit nõ solùm non esse fidelibus inutilem mortem, verùmetiam vtilem reperiri, quoniam peccandi periculis hominem subtrahit, & in non peccandi securitatem constituit. Sed quid prodest si etiam futura quę cõmissa nõ sunt, peccata puniuntur? Ait tamẽ ille copiosissimè atque optimè peccandi pericula nec deesse in ista vita, nec su-

Mors subtrahit hominem à periculo peccandi, & in non peccandi securitatem constituit.

peresse post istam. Vbi & illud testimonium ponit de libro Sapientiæ: * *Raptus est, ne malitia mutaret intellectũ eius.* Quod à me positũ, fratres istos ita respuisse dixistis, tanquam non de libro canonico adhibitum: quasi & excepta huius libri attestatione res ipsa non clara sit, quam volumus hinc doceri. *Et paulò pòst.* His atque huiusmodi doctor ille sententiis in Catholicæ fidei luce clarissima, satis apertéque testatur, vsque ad huius corporis depositionem, peccandi pericula tentationésque metuendas, deinceps nulla talia quenquam esse passurum. Quod etsi nõ testaretur, quando de hac re Christianus qualiscunque dubitaret? *Ibidem, ca. 14.*

** Sap. 4.*

Dubitauit tamen, imò & docuit, huius nostri tẽporis hæresiarcha, in purgatorio animas assiduè peccare.

Quocirca hîc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari: Nemo autem se speret quod hîc neglexerit, cum obierit, apud Deum promereri. *Tom. 3. in Enchirid. cap. 110. Vide & Tom. 9. in Ioannem, tract. 44. super illud Euangelij: venit nox, quando nemo potest operari.*

In hac vita meritũ omne cõparatur.

III. Animas in Domino morientium, saluas fore, certum esse.

SI autem ponas spem tuam in Deo tuo, nõ confunderis: quia ille in quo spem posuisti falli nõ potest.

Vnde & ille quem paulò antè cõmemoraui, iustus, cõfirmatus, positus in tempore malo in die tribulationis: quia non confundebatur, quid ait? * *Gloriamur in tribulationibus, scientes, quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit.* Vnde spes non confundit? Quia in Deo posita est. Ideo sequitur, *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Iam datus est nobis Spiritus sanctus, quomodo nos fallit cuius tale pignus tenemus? *Tom. 8. in Psalm. 36. concil. 2. in illum versiculum: Non confundentur in tempore malo &c.*

** Rom. 5.*

Post mortem igitur nõ possunt sua spe frustrari, qui à Deo Spiritũ sanctũ pignus acceperint.

Dixit Apostolus, * *In timore & tremore vestram ipsorum operamini salutem.* Quia dictum est in Psalmo, * *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Quare cum timore? Quia propter hoc ait Apostolus, * *Qui se putat stare, videat ne cadat.* Quare

** Philip. 2.*
** Psalm. 2.*
** 1. Cor. 10.*

cum tremore? Quia dicit alibi, * *Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis: intendēs teipsum, ne & tu tenteris. Et paulò post.* Quando autem ridebunt? Quando transierit iniquitas, quando transuolauerit, (sicut iam ex magna parte transuolauit) tempus incertum, quando fugatæ fuerint tenebræ huius seculi, in quibus modò nos ambulamus ad lucernam scripturarum: & ideo timemus tanquam in nocte. *Tom. 8. Psalm. 51. exposit. in illum versiculum: Videbunt iusti & timebunt.*

** Gal. 6.*

Iusti post mortē ridere possunt, quia certam habēt salutem.

Cum venerit ille dies iudicij, tunc lamentabuntur se omnes tribus terræ. *Cū apparuerit * signum Filij hominis in cælo, tunc securi erunt omnes sancti.* Illud enim veniet quod sperabant, quod desiderabant, quod vt veniret, orabant: illis autem pœnitendi locus nullus remanebit: quia eo tempore quo fructuosa posset esse pœnitentia, cor obdurauerunt aduersus monentem Dominum. *Tom. 8. in Psalm. 55. versiculo illo: Ego verò in te speraui Domine.*

** Matt. 25.*

In die iudicij non erit pœnitendi locus.

** 1. Reg. 2.*

Sic dictum est: * *Ipse iudicabit extrema terræ*: ac si diceretur, etiam extrema terræ. Nō enim alias terræ partes non iudicabit, qui omnes homines proculdubio iudicabit. Sed melius intelliguntur extrema terræ, extrema hominis: quoniam non iudicabuntur, quæ in melius vel deterius medio tempore commutentur, sed in quibus extremis inuentus fuerit, qui iudicabitur. *Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 17. cap. 4. sub finem.*

IIII. Purgatorium ignem vel temporias pœnas multis post mortem superesse.

** Gen. 3.*

Manet eos purgatoria vel æterna pœna post mortem, qui agrum conscientiæ suæ negligenter excoluerint.

ET hoc (*In sudore * vultus tui edes panem tuum*) illi dictum est, qui colluerit agrum suū, qui ista patitur donec reuertatur in terram de qua sumptus est, id est, donec finiat vitam istam. Qui enim coluerit agrū suum interius, & ad panem suum quāuis cum labore peruenerit, potest vsque ad finem vitæ huius hunc laborem pati, post hanc autem vitam non est necesse vt patiatur. Sed qui fortè agrum non coluerit, & spinis cum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam: ita nemo euadit istam sententiam. Sed agendum est, vt saltem in hac tantùm vita sentiatur. *Tom. 1. de Genesi, contra Manichæos, lib. 2. cap. 20.*

Agendum, vt pœna tātùm in hac vita sentiatur.

Cum itaque opus sit non hominis sed Dei, fructifera pœnitētia, inspirare eam potest quandocunque vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex iustitia. Sed quoniā multa sunt quę impediunt & languentem retrahunt, periculosissimum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum est, cui Deus tunc inspirat. Si quis est igitur qui veram tunc quærat pœnitentiam, expectet Dei clementiam maiorem sentiens Dei bonitatem sua nequitia. Sed si etiam sic conuersus euadat, vita viuat & non moriatur: nō tamen promittimus, quòd euadet omnem pœnam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis. Hic autem ignis etsi æternus non sit: miro tamen modo est grauis: excellit enim omnem pœnam, quam vnquam passus est aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta est pœna, licet mirabilia passi sint Martyres tormenta, & multi nequiter iniqui tāta sustinuerint supplicia. Studeat ergo quilibet sic delicta corrigere, vt post mortem non oporteat talem pœnam tolerare. Quædam enim peccata sunt, quæ sunt mortalia & in pœnitentia fiunt venialia, non tamen statim sanata. *Tom. 4. de vera & falsa pœnitentia, cap. 17. & 18.*

Differre pœnitentiam in tempus mortis periculosissimum.

Fœlices qui nūc benè viuētes, facultatibus vel corpori suo necessariis cōtenti, & de suo largi, in se casti, in alios nō cruenti, ab huius putei profundi flammea nocte se redimunt. Hęc pœna illos manebit qui amisso & non reparato per pœnitentiā Baptismo, in æternum peribunt. Ad quos dicitur * *Paleas autē comburet ignis inextinguibilis.* Hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit: *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem*: per fluuium igneū, de quo propheticus sermo cōmemorat: † *Et fluuius igneus currebat*

Purgandus igne purgationis, qui in aliud seculū distulit fructū conuersionis.

Pœnæ purgatoriæ grauiores quàm omnia huius vitæ supplicia.

** Matth. 3. Exponit Augustinus verba Pauli 1. cor. 3. de igne purgatorio etiam post hāc vitam.*

** Dan. 7.*

*Ezech.24

Quæ peccata per ignem purgatorium expientur.

Compendio maiori expiatur hîc peccata, quàm post mortem.

Ignis purgatorius durior omnibus pœnis, quæ in hac vita sentiri aut cogitari possunt.

*Psal.89.

Ergo pro qualitate eorũ quæ expiandæ sunt pœna purgatoria longiori tempore vel breuiori sustinenda est.

Absumũtur ergo igne purgatorio reliquiæ peccatorum.

*Pro dæmonibus, & pro infidelibus impijsque defunctis nõ orandum.

ante eum: per fluuium igneũ, & vada feruentibus globis horrẽda transibũt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora. Quantum exegerit culpa, tantùm sibi ex homine vendicabit quædã flammæ rationabilis disciplina. Et quãtũ stulta iniquitas suggesserit, tantũ sapiens pœna desæuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneæ ollæ animã peccatricem comparat, dicẽs: * *Pone illam super prunas vacuam, donec ẽcalefeat æs eius & omne stannũ eius defluat*: illic sermones ocioſi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuiũ peccatorũ, quę puritatẽ nobilis naturę infecerãt, exundabũt: illic stannũ vel plumbũ diuersorũ subrepentiũ delictorũ, quæ diuinã imaginẽ obscurauerãt, cõsumentur: quæ omnia hîc ab anima separari per eleemosynas & lachrymas cõpẽdiosa tractatione potuisset. *To.10.lib. Quinquag.hom. Homil.16.*

Sed dicit aliquis. Non pertinet ad me, quãdiu moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat fratres charissimi, quia ille purgatori⁹ ignis durior erit, quàm quid potest in hoc seculo pœnarum videri, aut cogitari, aut sentiri. Et cùm de die iudicij scriptum sit, quòd erit dies* vnus tanqnam mille anni, & mille anni tanquam dies vnus, vnde scit vnusquisque, vtrum diebus an mensibus, an fortè etiam & annis per illum ignem sit transiturus? Et qui modò nec vnum digitum suum in ignem vult mittere, timeat necesse est vel tunc paruo tempore, cum anima & toto corpore cruciari. Et ideo totis viribus vnusquisque laboret, vt capitalia crimina possit euadere, & minuta peccata ita operibus bonis redimere, vt de ipsis nihil videatur remanere, quod ille ignis possit absumere. *To.10.de Sãctis, ser.41.qui est 4.de animabus defunctorũ.*

Eadem causa est, cur nõ oretur tunc pro hominibus æterno igne puniẽdis, quæ causa est, vt neque nũc neque tunc oretur pro angelis malis: quæ itidem causa est, vt quãuis pro hominibus nunc viuis oretur, etiam malis, tamẽ iam nec nunc oretur pro infidelibus impijsque defunctis. Nam pro defunctis quibusdã, vel vt dicitur pro mortuis, vel Ecclesiæ, vel quorundam piorũ exaudiri orationẽ eius, *licet qui in Christo renati

*deesse vi-

nõ adeò ita malè vixerint in corpore, vt tali misericordia habeãtur indigni, nec iidem sic bene, vt inueniantur tali misericordia nõ egere. Tales etiam cõstat ante iudicij diem per pœnas temporales, quas eorũ spiritus patiuntur, purgatos, receptis corporibus æterni ignis suppliciis nõ tradẽdos. *To.5.de ci. Dei, li.21. ca.23.*

detur aliquid textui Augustini. *Quorũdam defũctorum spiritũ, ante iudicij diem, tẽporarijs pœnis purgãdi.*

V. Ex illis Verbum Matth.12. *Qui dixerit Verbum in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro, colligere Augustinum, peccata quædam post mortem remitti posse.*

SEd temporarias pœnas alij in hac vita tantùm, alij post mortem, alij nũc & tunc, veruntamen ante iudicium illud seuerissimum nouissimúmque patiuntur. Non autem omnes veniũt in sempiternas pœnas quæ post illud iudicium his sunt futuræ, qui post mortem sustinent temporales. Nam quibusdã quod in istõ non remittitur, remitti in futuro* seculo, id est, ne futuri seculi æterno supplicio puniantur, iam suprà diximus. *Tom.5.de ciuit.Dei.lib.21.cap.13.*

*Matth.12

Quomodo peccata quæ, dã dimittuntur in altero seculo, nisi luẽdo pœnas debitas peccatis?

Sicut etiam facta resurrectione mortuorum non deerũt, quibus post pœnas, quas patiuntur spiritus mortuorum, impertiatur misericordia, vt in ignem nõ mittantur æternum. Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quod nõ eis remittatur* neque in hoc seculo neque in futuro, nisi essent quibus etsi non isto tamen remitteretur in futuro *Ibidem, cap.24.*

*Matth.12.

Et peccata quidem nulla remittuntur in regno, sed si nulla remitterentur in iudicio illo nouissimo, puto quòd Dominus non dixisset de quodã peccato: * *Nõ remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro*: quando sibi remitti sperabat latro ille, qui dicebat:† Memento mei cùm veneris in regnum tuum. *Tom.7.contra Iulianam Pelag.lib.6.cap.5.*

* *Matt.* 12.

†*Luc.*23.

VI. Quo modo intelligendum illud Apostoli 1. Corinth.3. *Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit, &c.*

*Matth.25.

FVturi autem quidam, qui arguentur & nō emendabuntur. Nam vtique arguet eos quibus dicet: * Esuriui & non dedistis mihi māducare, sitiui & non potastis me, & cætera: quæ ibi prosequens, quandam inhumanitatem & sterilitatem increpat, dicens malis ad siniſtram constitutis, quibus dicet, Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis eius. Hæc iſte grauiora formidās, excepta vita ista, in cuius malis plangit & gemit, rogat & dicit: * *Domine ne in indignatione tua arguas me.* Non sim inter illos, quibus dicturus es: * *Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & angelis eius.* Neque in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me, & talē me reddas, qui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos, qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare, nisi quia hîc ædificant supra fundamentum, * ligna, fœnum, stipulam? Si ædificarent autē aurum, argētum, lapides precioſos, & de vtroque igne securi essent non solùm de illo æterno, qui in æternū cruciaturus est impios: sed etiam de illo qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt. Dicitur enim: *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Et quia dicitur, saluus erit, conténitur ille ignis. Ita planè quamuis salui per ignē: grauior tamen erit ille ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Et nostis quanta hîc passi sunt mali, & possunt pati, tamen tanta passi sunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quisque maleficus, latro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit legibus, quod non pertulit martyr in confessione Christi? Ita ergo quæ hîc sunt mala, multa faciliora sunt: & tamen videte quemadmodum ea homines ne patiantur, quicquid iusseris faciunt. Quantò melius facinnt, quod iubet Deus, ne illa grauiora patiantur? *Tom.* 8 *psalm.* 37. *prope initium.*

Rogo vos fratres, audite & proficite: excutite vos de loco carnali, pergite in turturem * & colombam. Aues enim non diuisit, sed quicunque talis permāserit, & secundùm quendam modum vitæ aptum carnalibus, & de gremio Ecclesiæ non recesserit, & non fuerit seductus ab hæreticis, vt ex cōtraria parte diuidatur, veniet caminus, & ad dexteram poni sine camino nō poterit.

*Psal.37. *Est ergo præter pœnā huius vitæ, pœna post mortē in quibusdā æterna, in aliis emendatoria.*

* *Matt.25.*

* *1.Cor.3.*

De pœn.dist. 7.ca. Nullus. circa finem. Duplex ignis post mortē, æternus & emēdatorius siue purgatorius. Ignis purgatorius grauior omnib⁹ pœnis huius vitæ.

* *Gen.15.*

Sed si caminum pati non vult, pergat in turturem * & columbam. Qui potest capere capiat. Si autem non sic erit, & ædificauerit † super fundamentū, ligna, fœnum, stipulam, id est, amores seculares fundamēto fidei suæ superædificauerit, tamen si in fundamēto sit Christus, vt primùm locum ipse habeat in corde, & ei nihil omnino anteponatur: portantur tales, tolerantur & tales. Veniet caminus, incendet ligna, fœnum, stipulam: *Ipse autem*, inquit, *saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Hoc aget caminus: alios in siniſtram separabit, alios in dexteram quodammodo eliquabit. Aues * autem non diuisit. *Ibidem, psal.103.conc.3. Expontur & locus hic Apostoli in Enchirid.cap.67. & 68. & Tom.4. de fide & operibus, cap.15. & Tom.5. de ciuit. Dei, lib.21.cap.21. & 26. & Tom.8. in Psal.80.*

*Ibidem.

†1.cor.3.

*Gen.15.

Quoniam fusius Augustinus, his & aliis locis verba Pauli proposita edisserit, quàm vt breuiter hîc recitari possint, nitar, studiosæ Lector, Augustinianæ interpretationis capita summatim attingere. Primò igitur, fundamenti nomine Fidem intelligit, non quam Apostolus Iacobus mortuā esse, sed quam B. Paulus dixit per dilectionē operari: In eo enim cuius fides mortua est, non tam Christus fundamentum dici debet, quàm illud quod ab ipso magis diligitur quàm christus. Secundò per aurum, argentum, & lapides precioſos, pias omnes intelligit actiones, præsertim eas quæ ad christianam perfectionem & consilia propius accedunt. Per lignum verò, fœnum, & stipulam, non peccata lethalia interpretatur, quæ fundamentum potius conuellerent, quàm super illud extruerentur: sed leuiora quædam, quæ vt animam inficiant, non tamen priuant charitate. Tertiò, Ignem non vult hîc æternum illum Gehennæ accipere, quod ipso non sint vniuersim probanda bona & mala opera (qualis est ille de quo hîc agit Apostolus) sed tantùm in damnatos perpetuò sæuiturus sit: Verum temporalem, hoc est, afflictiones & pœnas generatim temporales, siue illæ dum hîc viuitur, siue post mortem tolerandæ sint. Necessum est enim, Augustini sententia, animas illas, quæ in charitate à corporibus separantur, & aliquid sordium contraxerūt, quod non fuerit huius vitæ pœnis purgatum, pœnis aliis, identidem temporalibus, post hanc vitam

expiari. Quartò, diem Domini, diem intelligit generalis iudicij, ante quod, vel in quo purgandæ sunt omnium animæ, quibus huiusmodi purgatio fuerit necessaria. Hæc autem sic verà sunt, constat ex Augustini sententia & interpretatione, doctrinam veterem de purgatorijs post hãc vitam pœnis, non solùm Ecclesiæ catholicæ auctoritate & consuetudine, neque solùm aliis verbis Scripturarum, Mala. 3. 2. Macch. 12. & similibus, sed etiam his Pauli verbis non obscurè confirmari.

VII. Nec decendentes hinc cum peccato mortali, expiandos igne purgatorio, quanuis etiam fidem vsque ad mortem retinuerint, sed ad gehennam dãnandos esse: nec rursum, qui nihil sordium post Baptismum contraxerint.

Error Platonicorum, qui nullas pœnas nisi purgatorias post mortem posuerant.

PLatonici quidem quanuis impunita nulla velint esse peccata, tamen omnes pœnas emẽdationi adhiberi putãt, vel humanis inflictas legibus, vel diuinis, siue in hac vita, siue post mortem: si autem *parcatur hîc cuiquam, aut ira plectatur, vt hîc non corrigatur. Hinc est Maronis illa sentẽtia, vbi cùm dixisset de terrenis corporibus moribundísque mẽbris, quòd animæ

** fortè, aut. Aeneid. 6.*

Hinc metuunt, cupiúntque dolent, gaudéntque, nec auras
Suspiciunt clausæ tenebris & carcere cæco:
Secutus adiunxit atque ait:
Quin & supremo cum lumine vita reliquit:
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes, penitúsque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterúmque malorum
Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos, aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Virgilius Platonẽ secutus pœnas tãtùm purgatorias post mortem descripsit.

Qui hoc opinãtur, nullas pœnas nisi purgatorias volũt esse post mortem, vt quoniam terris superiora sunt elementa, aqua, aër, ignis, ex aliquo istorum mũdetur per expiatorias pœnas, quod terrena contagione contractum est. Aër quippè accipitur in eo, quod ait, suspensæ ad ventos. Aqua in eo quod ait, sub gurgite vasto. Ignis autem suo nomine expressus est, cùm dixit, aut exuritur igni. Nos verò etiam in hac quidã mortali vita esse quasdam pœnas purgatorias confitemur, non quibus affliguntur, quorum vita vel non inde fit melior, vel potius inde fit peior, sed illis sunt purgatoriæ, qui eis coërciti corriguntur. Cæteræ omnes pœnæ siue tẽporariæ, siue sempiternæ, sicut vnusquisque diuina prouidentia tractãdus est, inferũtur, vel pro peccatis, siue præteritis, siue in quibus adhuc viuit ille, qui plectitur, vel pro exercendis declarandísque virtutibus, per homines & angelos, seu bonos seu malos. Nã si quisquam mali aliquid alterius improbitate vel errore patiatur, peccat quidem homo, qui vel ignorantia, vel iniustitia cuiquam mali aliquid facit, sed non peccat Deus, qui iusto, quamuis occulto iudicio fieri finit: sed temporarias pœnas alij in hac vita tantùm, alij post mortem, alij & nunc & tunc, veruntamen ante iudicium illud seuerissimum nouissimúmque patiuntur. Non autem omnes veniunt in sempiternas pœnas, quæ post illud iudicium his* sunt futuræ, qui post mortem sustinent temporales. Nam quibusdam quod in isto non remittitur,* remitti in futuro seculo, id est ne futuri seculi æterno supplicio puniantur, iam suprà diximus. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 21. cap. 1.*

Sententia christianorũ est, hui' vitæ pœnas quibusdam, qui eis corriguntur, esse purgatorias. Post hanc verò vitam quorundam pœnas esse purgatorias & tẽporales, aliorũ autẽ (vt sic loquamur) cruciatorias & æternas.

**videtur aliquid desiderari.*

**Matth. 12*

Creduntur autem à quibusdam etiam ij qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizãtur, nec ab ea vllo schismate vel hæresi præcidũtur, in quantislibet sceleribus viuant, quæ nec diluant pœnitẽdo, nec eleemosynis redimant, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimũ diem pertinacissimè perseuerẽt, salui futuri* per ignẽ: licet pro magnitudine facinorum flagitiorúmque diuturno, nõ tamen æterno igne puniti. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nam Scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, de Fide & Operibus. Vbi secundùm Scripturas sanctas, quantùm Deo adiuuante potui, demonstraui eam fidem saluos facere, quam satis euidenter ex-

Errore eorũ, qui omnes habẽtes fidẽ Catholicam saluos fore, quãuis per ignẽ, arbitrabẽtur,

**1. Cor. 3. cap. 14. 15. & 16.*

*Gal.5. pressit Paulus Apostolus dicens: * *In christo enim Iesu neque circũcisio quicquã valet, neque præputium, sed Fides, quæ benè per dilectionem operatur.* Si autem malè & non benè operatur, proculdubio secundùm Apostolum Iacobũ, mortua est in semetipsa. Qui rursus ait: †*Si Fidem dicat se quispiam habere, opera autem nõ habeat, numquid poterit Fides saluare eũ?* Porrò autẽ si homo sceleratus propter fidem solam per ignem saluabitur, & sic est accipiendum quod ait beatus Paulus Apostolus:

†Iac.2.

*1.Cor.3. * *Ipse autẽ saluus erit, sic tamẽ quasi per ignem:* poterit ergo saluare sine operibus Fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacob⁹. Falsum erit & illud, quod idem ipse Paulus dicit, † *Nolite*, inquit, *errare, neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorũ cõcubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque ebriosi, neque rapaces regnũ Dei possidebunt.* Si enim etiã in istis perseuerantes criminibus, tamen propter fidẽ Christi salui erũt, quomodo in regno Dei non erunt? Sed quia hæc Apostolica manifestissima & apertissima testimonia falsa esse non possunt, illud quod obscurè dictum est de ijs, qui superædificant supra fundamentũ quod est Christus, non aurum, non argentũ, non lapides preciosos, sed ligna, fœnũ, stipulam: de his enim dictũ est, quod per ignem salui erũt, quoniam fundamenti merito non peribunt: sic intelligendũ est, vt ijs manifestis non inueniatur esse cõtrarium. Ligna quippè & fœnum & stipula non absurdè accipi possunt rerum secularium, quanuis licitè cõcessarum, tales cupiditates, vt amitti sine animi dolore non possint. Cùm autem iste dolor vrit, si Christus in corde fundamenti locum habet, id est, vt ei nihil anteponatur, & malit homo qui tali dolore vritur, rebus quas ita diligit carere magis quàm Christo: per ignem sit saluus. Si autem res huiusmodi tẽporales ac seculares tẽpore tentationis maluerit tenere quàm Christũ, eum in fundamento non habuit: quia hæc priore loco habuit, cùm in ædificio prius non sit aliquid fundamento. *To 3. Enchirid. cap. 67. & 68. Vide etiam ca 69. & To. 4. de fide & operibus, cap. 14. & 15. & 16. & To. 5. de ciuitate Dei, lib. 21. cap. 21. & To. 8. in Psalm. 80.*

Lignũ, fœnũ & stipula super fundamentum ædificata, quæ igne sũt exurẽda, leuiora peccata sunt, quæ charitatem nõ adimũt. Christus in corde fundamẽti locum habet, si ei nihil anteponatur: si autẽ ei quicquam anteponitur, non ipse, sed id quod ei præponitur fundamẽtũ dicendum est.

Aduerte Lector adeò vulgo persuasum fuisse, verba illa Pauli (Ipse saluus erit, sic tamen quasi per ignem) esse de purgatorio igne intelligenda, vt multi crederẽt, ijs significare Apostolum: Omnes habentes fidẽ (quibuscunque etiam peccatis obstricti decessissent) saluos tandem fore. Horum errorum reiicit Augustin⁹ pluribus in locis, & verba Pauli, quemadmodum illi de purgatorio quidem, igne interpretatur: Verùm fundamenti, nomine, non fidem mortuã, nõ Christum quocũque modo creditum, sed fidem per dilectionem operãtẽ vel Christum ita creditũ, vt nihil ei ante ponatur intelligi debere ostendit: tum etiam peccata lethalia nõ posse super huiusmodi fundamentũ extrui, sed leuiora illa tantùm, quæ charitatem non expellunt.

Verùm tanta est Dei misericordia in vasa * misericordiæ quæ præparauit in gloriam, vt etiã prima hominis ætas, id est, infantia, quæ sine vllo renisu subiacet carni: & secunda, quæ pueritia nuncupatur, vbi nondum ratio suscepit hãc pugnam, & ferè sub omnibus vitiosis delectationibus iacet, quia licet iã fari valeat, & ideo infantiam transisse videatur, nõdum in ea est præcepti capax infirmitas mentis: si Sacramenta mediatoris* acceperit, etiam si hãc in eis annis vitam finiant, trãslata scilicet à potestate* tenebrarum in regnũ Christi, non solùm pœnis non præparetur æternis, sed ne vlla quidem post mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim sola spiritalis regeneratio, ne post mortem obsit, quod carnalis generatio cũ morte cõtraxit. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 21. cap. 16.*

* *Roma. 9. Paruuli baptizati, ãte vsum rationis decedẽtes nullas õnino pœnas post mortem patiuntur.*
* *1. Tim. 2.*
* *Colos. 1.*

VIII. Igne purgatorio venialia tantùm peccata, & reliquias lethalium purgari.

SI cuius opus arserit,* detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignẽ. Multi sunt qui lectionem istã malè intelligentes falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quòd si supra fundamentũ Christi capitalia crimina ædificẽt, peccata ipsa per ignem transitoriũ possint purgari, & ipsi postea ad vitam per-

* *1. Cor. 3.*

petuã peruenire. Intellect⁹ iste fratres charissimi corrigendus est, quia ipse se seducũt, qui taliter sibi blandiuntur. Illo enim transitorio igne, de quo dixit Apostolus. *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignẽ*: non capitalia, sed minuta peccata purgãtur. *Et paulò infrà.* Quibus peccatis licet occidi animam non credamus, ita tamen eam velut quibusdam pustulis, & quasi horrenda scabie replẽtes, deformem faciunt, vt eã ad amplexus illius sponsi cælestis, aut vix, aut cũ grandi cõfusione venire permittant. De quo scriptum est, * *Aptauit sibi Ecclesiã non habẽtem maculam aut rugam.* Et ideo continuis orationibus, & frequẽtibus ieiunijs, & largioribus eleemosynis, præcipuè per indulgentiam eorum qui in nos peccant assiduè redimãtur, ne fortè simul collecta cumulum faciãt & demergãt animam. Quicquid enim de istis peccatis à nobis redemptum non fuerit, illo igne purgãdum est, de qua dixit Apostolus, * *Quia in igne reuelabitur. Et si cuius opus arserit, detrimentũ patietur. Et post pauca.* Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tam diu in illo purgatorio igne moras habebimus, quãdiu suprà dicta peccata minuta tanquam ligna, fœnum, stipula consumantur. *To. 10. serm. 41. de sanctis.*

Illi autem qui capitalia crimina committũt, si quandiu viuunt, ea redimere pœnitentiæ medicamẽtis noluerint, ad illum ignem, de quo dicit Apostolus, * *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignẽ*, sicut iam dictũ est, venire non poterunt, sed magis illam duram & irrenocabilem sentẽtiam audituri sunt. * *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Et ideò qui ab ista perpetua pœna, & ab illo purgatorio igne desiderãt liberari, crimina capitalia non admittant, aut si iam commiserunt, fructuosam agant pœnitẽtiam, & illa parua vel quotidiana peccata bonis operibus redimere nõ desistant. *Ibidem paulò post.*

Omnes sancti qui Deo fideliter seruiunt, lectioni vel orationi vacare & in bonis operibus perseuerare cõtẽdũt, nec capitalia crimina, nec minuta peccata, id est, ligna, fœnũ, & stipulam supra fundamentũ Christi, sed bona opera, id est, aurum, argẽtum, lapides pretiosos superædificantes, per ignem illum, de quo dicit Apostolus, * Quia in igne reuelabitur, absq; vlla violatione trãsibunt. Illi verò, qui quãuis capitalia crimina nõ admittãt, & ad perpetranda minuta peccata sũt faciles, & ad redimenda sunt negligentes, ad vitã æternam pro eo quod in Christum crediderũt, & capitalia peccata non admiserunt, vẽturi sunt: sed prius aut in hoc seculo per Dei iustitiam vel misericordiam, sicut iam dictum est, amarissimis tribulationibus sunt coquendi, aut illi ipsi per multas eleemosynas, & præcipuè dum inimicis suis clementer indulgent, per Dei misericordiam liberãdi, aut certè illo igne de quo dicit Apostolus, longo tempore cruciandi, vt ad vitam æternam sine macula & ruga perueniãt. Illi verò qui aut homicidium, aut sacrilegium, aut adulterium, vel reliqua his similia commiserũt, sicut iam dictum est, si eis digna pœnitẽtia non subuenerit, non per purgatoriũ ignem trãsire merebũtur ad vitam, sed æterno incendio præcipitabuntur ad mortẽ. Et ideò quoties in lectione Apostolica audieritis, * Si quis supra fundamentum Christi superædificat aurum, argẽtum, lapides pretiosos, de sanctis hoc & perfectis Christianis accipite, qui velut aurum purgatum merebũtur ad æterna præmia peruenire. Illi verò qui superædificant ligna, fœnum & stipulam, de bonis Christianis, sed negligentibus minuta peccata purgare, vt sæpe dictum est, intelligite: quę peccata si nec diuina iustitia multis tribulationibus purgauerit, nec vnusquisque eleemosynarum largitate redemerit, non sine grandi dolore in illis implebitur illud, quod dicit Apostolus: * Si cuius opus arserit, detrimẽtum patietur, ipse autẽ saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Nemo tamen, sicut iã supradictum est, seipsum circumueniat, vt hoc etiam pro capitalibus criminibus, si incurata remanserint, posse fieri credat. *Ibidem.*

Peccata minuta, etsi animam non occidunt, deformãt tamẽ & ab amplexibus cælestis Sponsi retardant.

* *Ephes. 5.*

Dum hic viuimus, orationib⁹, ieiunijs, eleemosynis, dãdo veniam his qui offenderunt nos, peccata redimere possumus.

* *1. Cor. 3.*

Quicquid ante mortem redemptum nõ fuerit, post mortem expiandum est igne.

* *1. Cor. 3.*

* *Matth. 25.*

Quid illis agendum, qui post mortem & æternum ęl purgatorium ignem euitare cupiunt.

* *1. Cor. 3.*

Ædificantes super fũdamẽtũ tãtũmodo aurũ argẽtum & lapides pretiosos, per ignem illæsi transibunt. Sunt igitur aliqua iustorum opera, quæ Deo tã diciũ ferre possunt.

Qui ante mortẽ peccata minuta frequẽter admittũt, & negligenter expiãt, lõgo tẽpore, purgatorio igne post mortem cruciandi sunt.

* *1. Cor. 3.*

* *Ibidem.*

IX. Orare & offerre oblationem pro defunctis, morem esse Catholicæ Ecclesiæ.

Sunt igitur hæretici cũ Aerio, qui negãt pro defunctis orãdũ vel offerẽdum esse.

** 2. Mac. 12*

Orãdum & sacrificãdũ esse pro defũctis, nõ solũ Scripturæ, sed etiam vniuersæ Ecclesiis auctoritate Augustinus ostendit.

Supplicationes pro spiritib⁹ mortuorum non prætermittẽdæ.

Pro quibus defunctis Ecclesiæ vel pro rũ hominũ preces exaudiantur.

Pœnitentiæ certæ leges.

AEriani ab Aërio quodam sunt nominati, qui cũ esset presbyter, doluisse fertur, quod Episcopus nõ potuit ordinari, & in Arrianorum hæresim lapsus, propria quoque dogmata addisse nõnulla, dicens, orare vel offerre pro mortuis oblationem nõ oportere. *To. 6. de hæresibus ad Quoduultdeum, hæres. 51.* In Machabæorum libris* legimus oblatũ post mortuis sacrificium. Sed & si nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, nõ parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. *Tom. 4. de cura pro mortuis gerenda, cap. 1.* Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorũ, quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defũctis, etiã tacitis nominibus, quorumcunque sub generali commemoratione* susceperit Ecclesia: vt quibus ad ista desunt parentes, aut filii aut quicũque cognati vel amici, ab vna eis exhibeantur pia matre communi. *Ibidem, cap. 4.*

* *Quænam est hæc, ô heretici, generalis cõmemoratio omnium in catholica societate defunctorum, quam Ecclesia faciendam suscepit?*

Nã pro defunctis quibusdã, vel vt dicitur, pro mortuis, vel Ecclesiæ, vel quorundam piorum exauditur oratio, sed pro his quorum in Christo regeneratorum, nec vsque adeò vita in corpore malè gesta est, vt tali misericordia iudicentur digni nõ esse, nec vsque adeo benè, vt talem misericordiam reperiãtur necessariam non habere. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 21. cap. 24.*

Pœnitentes qui attentè leges pœnitentiæ exequuntur si casu in itinere, vel in mari mortui fuerint, vbi eis subueniri nõ possit, memoria eorũ & orationibus & oblationibus commendetur. *Concil. carth. 4. ca. 79.*

X. Iuuari defunctorum animas Missarum sacrificiis, orationibus, eleemosynis, aliisque pietatis operibus, quæ à viuentibus pro eis fiunt.

Oratio ni-

ORationibus verò sanctę Ecclesię & Sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandũ mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur à Domino, quàm eorũ peccata meruerũt. Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum Sacrificiũ loco suo cõmemorantur, oretur ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa, opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Nõ omnino ambigendum est ista prodesse defunctis, sed talibus qui ita vixerunt ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide, * quæ per dilectionem operatur, eiúsque Sacramentis de corporibus exierunt, frustrà illis à suis huiusmodi pietatis impenduntur officia, cuius dum hîc essent pignore caruerunt. *Tom. 10. de verbis Apostoli, serm. 34.*

Sed pro viribus cura sepeliendi & sepulchra construendi: quia & hæc in Scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt, nec solùm in corporibus * Patriarcharum aliorúmque sanctorum, & humendis cadaueribus quorumque iacentium, verumetiã in ipsius Domini * corpore prædicati atque collaudati sunt, qui ista fecerũt: Impleant hæc homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimenta mœroris. Verum illa, quæ adiuuent spiritus defunctorum, oblationes, orationes, erogationes, multo pro eis obseruantius, instantius, abundantius impendant, * qui suos carne non spiritu mortuos, non solùm carnaliter, sed etiam spiritualiter amant. *Ibidem.*

Cùm ecce corpus elatum est, imus & redimus sine lachrymis. Nã neque in eis precibus, quas tibi fundimus (*Deus*) cùm offertur pro ea (*Monica matre sancti Augustini*) Sacrificiũ precij nostri, iã iuxta sepulchrũ posito cadauere, priusquã deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego fleui. *To. 1. Confess. lib. 9. cap. 12.*

Orationes, sacrificia, eleemosynas viuorũ prodesse defunctis, traditione Patrum & vniuersæ Ecclesiæ consuetudine probatur.

* *Gal. 5.*

Sine fide per dilectionem operãte eiúsque Sacramentis hinc decedẽtes, viuorũ suffragiis non iuuantur.

Officiũ honestè sepeliẽdi mortuos, pium.

* *Gen. 49.*

* *Ioan. 19.*

Oblationes, orationes, erogationes iuuandis spiritib⁹ defunctorũ, obseruantius, instantius, & abundãtius impendẽdæ.

* *aliàs* verũ illi vtique abluunt spiritus &c. qui oblationes, &c. impendunt.

Sacrificium Missæ pro defuncta, cuius cadauer præsens erat, offerebatur.

Nunc pro peccatis matris meæ deprecor te exaudi me per medicinã vulnerum nostrorum quæ pependit in ligno, & sedens ad dexterã tuam te interpellar pro nobis. Scio misericorditer operatã, & ex corde dimisisse (*Monicam*) debita debitoribus suis: dimitte illi † & tu debita sua, si qua etiam cõtraxit per tot annos post aquã salutis. Dimitte Domine, dimitte obsecro, ne intres † cũ ea in iudiciũ. Superexaltet † misericordia iudicium: quoniã eloquia tua vera sunt, & promisisti misericordiã misericordibus. Et credo, iam feceris quod te rogo, sed volũtaria oris mei approba Domine. Nãque illa imminente die resolutionis suę nõ cogitauit suũ corpus sumptuosè cõtegi, aut condiri aromatibus, aut monumentũ electum concupiuit, aut curauit sepulchrum Patrium. Non ista mandauit nobis, sed tãtummodo memoriam sui ad altare tuũ fieri desiderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, vnde sciret dispensari victimã sanctã, qua deletũ est chirographum, quod erat contrarium nobis. *Ibidem, c. 13.*

† *Matth. 6. Precatur Deum Augustinus pro defuncta matre.*

† *Psal. 142.*

† *Iac. 2.*

Memoriam sui ad altare fieri, Monica moriens petiuit.

Offerebãtur res quædam & pauperibus distribuebantur, in defunctorũ vtilitatẽ.

Oblationes, pro spiritibus dormientiũ, quas verè aliquid adiuuare credendum est, super ipsas memorias nõ sint sumptuosę, atque omnibus petentibus sine typho & cũ alacritate præbeantur, neque vendãtur. Sed si quis pro religione aliquid pecuniæ offerre voluerit, in præsenti pauperibus erogetur. Ita nec deserere vidébuntur memorias suorum, quod potest gignere nõ leuem cordis dolorem, & id celebrabitur in Ecclesia, quod piè honestéque celebratur. *Tom. 2. Epist. 64. Ad Aurelium.*

Defunctorũ animæ pietate viuorũ releuantur, cũ pro eis sacrificiũ Missæ & eleemosynæ in Ecclesia fiunt.

Neque negandũ est defunctorũ animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt Sed eis hæc prosunt, qui cùm viuerent, vt hæc sibi postea prodesse possent meruerũt. Est nim quidam viuendi modus, nec tã bonus vt nõ requirat ista post mortem, nec tam malus vt ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt ista nõ requirat, & est rursus talis in malo, vt nec his valeat cùm hæc vita trãsierit adiuuari Quocirca hîc omne meritũ comparatur, quò possit post hanc vitã releuari quispiam vel grauari. Nemo autẽ se speret quod hîc neglexerit, cùm obierit apud Deum promereri. Non igitur ista quæ pro defunctis cõmendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sentẽtiæ, qua dictũ est * *Omnes enim astabimus ante tribunal christi, vt referat vnusquisque secundùm ea quæ per corpus gessit, siue bonũ siue malum:* quia etiã hoc meritũ sibi quisque cũ in corpore viueret comparauit, vt ei possent ista prodesse. Non enim omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ quã quisque gessit in corpore? Cùm ergo sacrificia siue altaris, siue quarũcunque eleemosynarũ pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarũ actiones sunt: pro non valdè malis, propitiationes sunt: pro valdè malis etsi nulla sunt adiumenta mortuorũ, qualescunque viuorũ consolationes sunt. Quibus autẽ prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, aut certè tolerabilior fiat ipsa damnatio. *Tom. 3. Enchirid. cap. 110.*

Post mortem nullum meũ meritum cõparatur.

* *2. Cor. 5.*

Soluit Augustinus, quod nũc ab hæreticis aduersus purgatorium obiicitur. 13. q. 2. cap. Tempus. Sacrificium altaris, Eucharisticũ, & propitiatorium.

Ita fit vt neque inaniter Ecclesia, vel suorum cura, pro defunctis quod potuerit religionis impẽdat: & tamẽ ferat, * vnusquisque secundùm ea quæ gessit per corpus, siue bonũ siue malum, reddente Domino vnicuique secundùm opera eius. Vt enim hoc quod impenditur, possit ei prodesse post corp⁹, in ea vita est acquisitum, quã gessit in corpore. *To. 4. ad Dulcitiũ, quæst. 2.*

* *2. Cor. 5.*

XI. Defunctorũ cõmemorationẽ ad altare fieri solitã.

In sacrificio Missæ commemorãtur martyres & alij defuncti, diuersa tamẽ ratione.

PErhibet præclarissimum testimonium Ecclesiastica auctoritas, in qua fidelibus notum est, quo loco martyres, & quo defunctæ sanctimoniales ad altaris Sacramenta recitentur. *To. 6. de sancta virgi. c. 45.*

* *Ioan. 15.*

Hoc beati Martyres ardenti dilectione fecerũt: quo tũ si non inaniter memorias celebramus, atque in cõmunio, quo & ipsi saturati sunt, ad mensam Domini accedimus, oportet, vt quemadmodum ipsi & nos talia præparemus. Ideò quippè ad ipsam mẽsam non sic eos cõmemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis vt orent ipsi pro nobis, vt eorum vestigiis adhæreamus: quia impleuerunt ipsi charitatẽ, qua Dominus dixit * non

posse esse maiorem. *Tom.6.Tractatu 84. in Ioan.*

Ideóque habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. *Tom.10.serm.17.de verbis Apostoli.*

Debem⁹ nos orationibus martyrum commẽdare.

* *Apoc. 20. Piorum animæ mortuorũ non separantur ab Ecclesia. Sacrificium altaris, orationum, & eleemosynarum, quare pro omnibus regeneratis defunctis celebrandum, cùm omnib⁹ ex æquo prodesse non possit.*

Regnauerunt † cum Iesu mille annis, animæ scilicet martyrum nondum sibi corporibus suis redditis. Neque enim piorum animę mortuorum separãtur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communicatione corporis Christi. *To.5.de ciuit. Dei, lib.20.ca.9.*

Quæ cùm ita sint non existimemus ad mortuos pro quibus curam gerimus peruenire, nisi quod pro eis siue altaris, siue orationũ, siue eleemosynarũ sacrificiis solenniter supplicamus: quãuis non, pro quibus fiunt omnibus prosint, sed iis tantùm quibus dũ viuunt cõparatur vt prosint. Sed quia nõ discernimus qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant peruenire. *Tom.4.de cura pro mortuis.cap.18.*

XII. Defunctos meritis & intercessione Sanctorum iuuari præsertim in quorum basilica sepulti sunt.

Du sanctitatis tuæ, coëpiscope venerãde Pauline, scriptorum debitor fui, ex quo mihi scripsisti per homines filiæ nostræ religiosissimæ Floræ, quærens à me vtrum prosit cuique post mortẽ, quòd corpus eius apud sancti alicuius memoriam sepeliatur. Hoc enim abs te vidua memorata petierat, pro defũcto in eis partibus filio suo, & rescripseras consolans eam, idque etiã nũcians de cadauere fidelis iuuenis Cynegij, quod materno & pio affectu desiderauit, esse completum, vt scilicet in beatissimi Felicis Cõfessoris Basilica poneretur. Qua occasione factum est, vt per eosdẽ perlatores literarum tuarum ingereres huiusmodi quæstionem: atque vt responderem, quid mihi ex inde videretur exposcens, nec tacens ipse quid sentias: nam dicis videri tibi, non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium pro suis ita curantium. Adiungis etiam vacare non posse, quod vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare cõsueuit: vt hinc & illud conici possit, homini prodesse post mortẽ, si fide suorum humando eius corpori, talis prouideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsita sanctorum. *Tom. 4. de cura pro mortuis, cap.1. Sententiam hanc Paulini Augustinus sequentibus probat.*

Vniuersa pro defũctis Ecclesia supplicare consueuit.

In loco sacro opitulatio Sanctorum.

Profectò etiam prouisus sepeliendis corpotibus apud memoriam Sanctorum locus bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum, quoniam si nonnulla religio est vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sunt adiumenta mortuorum: nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquam patronis susceptos, apud Dominum adiuuandos orando commendent. *Ibidem, cap.4.*

Defuncti sanctis quorum in Basilicis sepulti sunt, tanquam patronis oratione commendandi.

Cùm itaque recolit animus vt sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam directam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cum defunctus à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cùm in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt, *Ibidem.*

Defuncti animam martyri commẽdare bonum est.

Cùm ergo fidelis mater fidelis filij defuncti corpus desiderauit in Basilicam martyris poni, si quidẽ credidit eius animã meritis martyris adiuuari: hoc quod ita credidit, supplicatio quædã fuit, & hæc profuit si quid profuit. Et quòd ad idem sepulchrum recurrit animo, & filium precibus magis magísque commendat, adiuuat defuncti spiritum non mortui corporis locus, sed ex loci memoria viuus matris affectus. Simul enim & quis & cui commemorandus sit, non vtique infructuosè religiosam mentem precantis attingit. *Ibi.ca.5.*

Verum igitur est, Augustini sententia, defunctorum animas meritis Martyrum adiuuari.

Ita etiam cùm plurimum interfit vbi ponat corpus mortui sui, qui pro spiritu eius Deo supplicat, quia &

Loci sancti recordatio renouat & auget affectum.

præcedens affectus locum elegit sanctum, & illic corpore posito, recordatus locus sanctus eum qui præcesserat, renouat & auget affectum: tamen etiam si non possit, vbi religiosus amicus* eligit, humare quem diligit, nullo modo debet à supplicationibus necessariis in eius commendatione cessare. Vbicunque enim iaceat vel non iaceat defuncti caro, spiritui requies acquirenda est. *Ibidem.*

** aliàs* animus.

Vbicunque iaceat defuncti caro spiritui requies acquirenda.

Quod verò quisque apud memoriam martyrum sepelitur, hoc tantum mihi videtur prodesse defuncto, vt commendans eum etiam martyrum patrocinio, affectus pro illo supplicationis augeatur. *Ibidem, cap. 18.*

Prodest commendare defunctos Martyrũ patrocinio.

XIII. Obiecta quædam contra Purgatorium, quomodo diluat Augustinus.

Sed cùm hæc ita sint, quomodo huic opinioni contrarium non sit, quod dicit Apostolus: **Omnes enim astabimus ante tribunal Christi, vt ferat vnusquisque secũdum ea, quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum*: nõ satis videre significas. Hæc quippè Apostolica sententia ante mortem admonet fieri, quod possit prodesse post mortem: non tunc quando iam recipiendum est, sed quod quisque gesserit ante mortem. Verùm hæc ita soluitur quæstio, quoniam quodam vitæ genere acquiritur, dum in hoc corpore viuitur, vt aliquid adiuuent ista defunctos: ac per hoc secundùm ea, quæ per corpus gesserunt eis quę post corpus religiosè pro illis facta fuerint, adiuuantur.* Sunt enim quos nihil omnino adiuuant ista, siue pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, vt neque talibus digni sint adiuuari: siue pro eis, quorum tam bona, vt talibus non indigeant adiumentis. Genere igitur vitæ, quod gessit quique per corpus, efficitur, vt prosint vel nõ prosint, quæcunque pro illo piè fiunt, cùm reliquerit corpus. Nam meritum, per quod ista prosint, si nullum cõparatũ est in hac vita, frustrà quæritur post hanc vitã. Ita fit, vt neque inaniter Ecclesia, vel suorũ cura, pro defunctis, quod potuerit religionis impẽdat: & tamẽ serat vnusquisque* secundùm ea, quæ gessit per corpus siue bonum, siue malum reddente Domino vnicuique

Ante mortem faciẽda, quæ possint prodesse post mortem.

In hac vita meritũ omne comparandum.

* 2. Cor. 5.

†secundùm opera eius. Vt enim hoc quod impenditur, possit ei prodesse post corpus, in ea vita acquisitũ est, quam gessit in corpore. *Tom. 4. de cura pro mortuis. cap. 1. Vide etiam Tom. eodem, quæst. 2. ad Dulcitium.*

† Matth. 16. Rom. 1.

* *Sunt igitur tres status defunctorum: quidam enim non indigent nostris precibus, vt in quibus nihil superfit expurgandum: quidam à nobis liberari non possunt, quales sunt qui in peccato lethali mortui sunt: quidam nostris precibus iuuari possunt, vt qui in charitate decesserunt, sed non egerunt plenam peccatorum pœnitentiam, vel veniales contraxerũt culpas, in quibus expiãdis fuerunt ante mortẽ negligentes. Hos tres defunctorum status ex pluribus Augustini locis colligere quiuis potest.*

Non ergo mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis boni aliquid impendunt sui, sed eorum præcedentibus consequentia ista redduntur. Non enim dictum est nisi cum hîc viuerent, vt eos hæc aliquid adiuuarent, cùm hîc viuere destitissent. Et ideo istam sibi mens quisque vitam, nisi quod meruit in ipsa, non poterit habere post ipsam. *To. 10. de verbis Apost. serm. 34.*

Nullus, nisi quod ante mortem meruit poterit habere post mortem.

XIIII. Animæ quomodo sciant quæ apud nos gerantur.

VBi rursus occurrit, quomodo hîc ageretur Abrahã pater nesciebat, vbi sciebat esse Mosen & Prophetas, id est, libros eorũ, quibus homines obediendo, tormenta inferni euitarent: vbi denique nouerat diuitem illum in delitiis, pauperem verò Lazarũ in laboribus, doloribúsque vixisse: Nam & hoc illi ait † *Memento fili, quia percepisti bona in vita tua, Lazarus autẽ mala.* Sciebat ergo hæc, quæ vtique apud viuos, non apud mortuos gesta fuerãt. Verùm nõ cùm agerentur in viuis, sed eis mortuis potuit Lazaro indicante cognoscere, ne falsum sit quod ait Propheta, † *Abraham nescuit nos.* Proinde fatẽdũ est, nescire quidẽ mortuos quid hîc agatur, sed dũ hîc agitur, postea verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriẽdo pergunt: Non quidem

Abraham defunctus sciuit, quæ apud viuos gererentur.

† Luc. 16.

† Esai. 63.

Defunctorũ animæ nondum beatæ,

Universidad de Deusto Biblioteca

tribus modis cognoscere possunt quæ hîc gerũtur, quamuis absentes sint nec valeant suis viribus (Augustini sententia) rebus nostris interesse.

** Luc. 16. Defunctorũ animæ, diuina virtute, ad viuos mitti possũt.*

** 2. Cor. 12.*

omnia, sed quæ sinuntur iudicare, qui sinuntur etiam ista meminisse: & quę illos, quibus hęc iudicant, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus quæ aguntur hîc, præsto sunt audire aliquid mortui, quòd vnũquenque illorũ audire debere iudicat, cui cuncta subiecta sunt. Nisi enim essẽt angeli qui possent interesse & viuorum & mortuorum locis, nõ dixisset Dominus Iesus, * Contigit autem mori inopem illum, & ferri ab angelis in sinum Abrahæ. Nunc ergo hîc, nunc ibi esse potuerũt, qui hinc illuc, quem Deus voluit, abstulerunt. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua quæ hîc agũtur, quæ necessarium est eos nosse, & quę necessarium non est eos non nosse, non solùm præterita vel præsentia, verùmetiam futura spiritu Dei reuelãte cognoscere: sicut non omnes homines, sed Prophetę dum hîc viuerent cognoscebant, nec ipsi omnia, sed quæ illis esse reuelanda Dei prouidentia iudicarat. Mitti quoque ad viuos aliquos ex mortuis, sicut ècontratio Paulus ex viuis in paradisum raptus est, diuina scriptura* testatur. *Tom. 4. de cura pro mortuis gerenda, cap. 14. & 15.*

XV. in generali iudicio præter eos qui damnandi sunt ad gehennam, & eos qui omnino purgati iam antè fuerint, futuros alios qui per ignem purgatorium tunc salui futuri sint.

** Genes. 15.*

QVod verò adiungitur: * *Cũ autẽ iam sol erat ad occasum, flamma facta est, & ecce fornax fumibũda & lampades ignis, quæ transierunt per media diuisa illa,* significat iam in fine seculi per ignem iudicandos esse carnales. Sicut enim afflictio ciuitatis Dei qualis ãrea nũquã fuit, quę sub Antechristo futura speratur, significatur tenebroso timore Abrahæ circa solis occasum, id est, propinquante iam fine seculi: sic ad Solis occasum, id est, ad ipsũ iam finẽ, significatur ille ignis dies iudicij, dirimens carnales per ignem saluandos, & in igne damnandos. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 16. cap. 24.*

Dies iudicij dirimet carnales per ignẽ saluandos, & carnales in igne damnandos.

Ex his quæ dicta sunt videtur euidẽtius apparere, in

illo iudicio quasdam quorundam purgatorias pœnas futuras. Vbi enim dicitur: * Quis sustinebit diem introitus eius, aut quis ferre poterit, vt aspiciat eum, quia ipse ingreditur quasi ignis cõflatorij, & quasi herba luantiũ, & sedebit conflans, & emũdans sicut aurum, & sicut argentum, & emũdabit filios Leui, & fundet eos sicut aurũ & sicut argentũ: quid aliud intelligendũ est? Dicit tale aliquid & Esaias, † *Lauãbit Dominus sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinem emundabit de medio eorum spiritu iudicij & spiritu combustionis.* Nisi fortè sic eos dicendũ est emundari à sordibus, & eliquari quodãmodo, cùm ab eis mali per pœnale iudiciũ separantur, vt illorũ segregatio atque damnatio purgatio sit istorũ, quia sine taliũ de cętero commixtione victuri sunt. Sed cùm dicit: * *Et emundabit filios Leui, & fundet eos sicut aurum & argentum, & erunt Domino offerentes hostias in iustitia, & placebit Domino sacrificium Iuda, & Hierusalem*, vtique ostendit eos ipsos, qui emundabuntur, deinceps in sacrificijs iustitiæ Domino esse placituros, ac per hoc ipsi à sua in iustitia mundabuntur, in qua Domino hostiæ displicebant. Porrò in plena perfectáque iustitia, cùm mundati fuerint, ipsi erũt. Quid enim acceptius Deo tales offerũt, quàm seipsos? Verùm ista quæstio de purgatorijs pœnis vt diligentius pertractetur, in tempus aliud differẽda est. Filios autem Leui, & Iuda, & Hierusalem, ipsam Dei Ecclesiam debemus accipere, nõ ex Hebræis tantùm, sed ex alijs etiam gẽtibus congregatã, nec talem, qualis nunc est, vbi *si dixerimus,* † *quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est*: sed qualis tunc erit velut area per vẽtilationem, ita per iudicium purgata nouissimũ, eis quoque igne mũdatis, quibus talis mũdatio necessaria est: itavt nullus omnino sit, qui offerat sacrificiũ pro peccatis suis. Omnes enim qui sic offerunt, profectò in peccatis sunt, pro quibus dimittendis offerunt, vt cum obtulerint, acceptumque Deo fuerit, tunc dimittantur. *Ibid. li. 20. c. 25.*

** Mala. 3. In die iudicij quorundam pœnæ purgatoriæ.*

† Esa. 4. Videãt noui Euãgelistæ, qui nusquã in sacris literis purgatorias pœnas inuenerunt: num Augustin⁹, tũ alibi ex aliis locis, tũ hîc ex Malach. cap. 3. eas disertè confirmet.

** 1. Ioan. 4. † Purgata Ecclesia per iudiciũ nouissimum, aliis scilicet ad æternũ ignẽ damnatis, aliis (qui hoc indigu erint) purgatorio igne mundatis, nullum deinceps sacrificium pro peccatis futurum est.*

Proinde quia post iudicium cùm fuerint etiam igne mundati, qui ciusmodi mundatione sunt digni, in omnibus sanctis nullum inuenietur omnino peccatum,

Post emãdationẽ gęne-

ralis iudicij, sancti omnino sine peccato.

atque ita seipsos offerẽt in iustitia, vt tales hostiæ omnimodo immaculatę, ac sine vllo vitio sint futuræ, erũt profectò sicut pristinis diebus, & sicut annis priorib⁹, quando in vmbra huius rei futuræ mũdissimæ offerebantur hostiæ. Hæc erit namque mundicia * tunc in immortali carne ac mente sanctorum, quæ figurabatur in illarum corporibus hostiarum: deinde propter eos, qui non mundatione sed damnatione sunt digni. *Et accedam*, inquit, * *ad vos in iudicium, & ero testis velox super maleficos & super adulteros, & cætera*: quibus damnabilius enumeratis criminibus addidit. Quoniam ego Dominus Deus vester, & non mutor. *Ibid. cap. 26.*

** aliàs* mũdatio.

† *Malach. 3. Et hinc habes tres status defũctorum, scilicet eorũ qui nihil habent, quod expiari sit necesse, eorũ qui dãnandi sunt, & eorũ qui per ignem purgabuntur.*

Quisquis igitur cupit pœnas euadere sempiternas, non solùm baptizetur, verumetiã iustificetur in Christo, ac sic verè transeat à diabolo ad Christum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, nisi ante illud vltimum tremendúmque iudicium. Nequaquam tamen negãdum est, etiam ipsum æternum ignem pro diuersitate meritorum quanuis malorum, alijs leuiorem, alijs futurum esse grauiorem, siue ipsius vis atque ardor pro pœna digna cuiusque varietur, siue ipse æqualiter ardeat, sed non æquali molestia sentiatur. *Ibidem, lib. 21. cap. 16. Vide & cap. 24.*

Ante vltimum iudicium pœnæ purgatoriæ. Æternus ignis quosdam damnatos leui⁹, quosdam graui⁹ cruciabit.

CAPVT SECVNDVM DE SANCTIS ET EORVM prærogatiua.

I. Animas sanctorum, etiam nunc, ante extremi iudicij diem regnare cum Christo.

ANimæ victrices gloriosissimorum martyrũ omnibus doloribus ac laboribus superatis atque finitis, posteaquam mortalia membra posuerunt, cum Christo vtique regnauerunt & regnant, donec finiantur mille anni, vt postea, receptis etiam corporibus iam immortalibus, regnent. *To. 5. de Ciuit. Dei, lib. 20. ca. 13.*

Animæ sanctorũ exeũtes de corpore, ad Christũ vadunt.

Post ascensionẽ Domini ad cælos omniũ Sanctorum animæ cum Christo sunt, & exeuntes de corpore ad Christũ vadunt, expectantes resurrectionem corporis

sui, vt ad integram & perpetuam beatitudinem cum ipso pariter immutantur, sicut & peccatorum animæ, in inferno sub timore positæ, expectant resurrectionem sui corporis, vt cum ipso ad pœnam detrudantur æternam. *Tom. 3. de Eccles. dogmat. cap. 79.*

Lib. de immortalitate animæ.

Quid non, inquit (*cyprianus*) properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute sollicita. *Tom. 7. de prædestinatione Sanctorum, cap. 14.*

Ergo iustorum animæ iam erãt in patria.

*Et datæ sunt * illis singulæ stolæ albæ*: per stolas albas debemus intelligere mercedem baptismi, præmium martyrij, mercedem æternorum, & gaudium cælestis patriæ. Habent ergo ante resurrectionẽ sancti singulas stolas, quia in sola anima adhuc æternis beatitudinibus perfruuntur: postea autem accepturi sunt binas, quando receptis corporibus immutabiles erunt in anima & incorruptibiles in corpore. De hoc Esaias, † *In terra sua duplicia possidebunt. Et infrà.* Oportet ergo fratres charissimi, quia primitias martyrũ hodierna festiuitate veneramur, de æterna quæ in cælis est martyrũ festiuitate sedulè cogitemus, eorũque vestigia, in quãtum possumus sequẽdo, & ipsi eiusdem festiuitatis supernæ participes existere curemus, testante Apostolo. * *Quia si socij passionum fuerimus, simul & consolationis erimus*: nec tam de morte eorũ lugeamus, quàm de iusta palmę perceptione lętemur. Siquidem singulos eorum cùm per tormẽta pellerentur ex hac vita, Rachel gemebũda, id est, Ecclesia gemit, luctu lachrymísque persecuta: sed iam hinc expulsos superna Hierusalem, quæ est mater † omniũ nostrũ, mox in aliam vitam obuiis lætitiæ ministris excepit, atque in gaudiũ Domini sui perpetuo coronandos introduxit. Vnde dicit Ioannes, * *Stabant ante thronum in conspectu agni amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.* Stant enim modò ante thronũ Dei coronati, qui quondã ante thronum iudicum terrenorum iacebant pœnis astricti. Stant in conspectu agni nulla ratione illic à contemplãda eius

** Apoc. 6. Habẽt sancti ante resurrectionẽ singulas stolas, quia in sola anima æternis beatitudinibus perfruũtur, postea accepturi binas.*

† *Isa. 91. Sanctorum innocẽtium festiuitas in Ecclesia.*

* *2. cor. 1.*

† *Gal. 4.*

* *Apoc. 7.*

Sãcti martyres, Dei

gloriã nunc contemplãtur, stantes in conspectu agni.

gloria separandi, à cuius hîc amore nec per supplicia poterant separari. Stolis fulgẽt albis,& palmas in manibus habent, quia præmia in operibus habent, dum corpora quæ pro Domino ignibus vstulari, ac bestijs dilacerari, flagris absumi, per præcipitia dissolui, vngulis abradi, omnimodo pœnarum genere passi sunt dissipari, per resurrectionem glorificata recipiunt. Et

* *Apoc.7.*

clamabant,inquit,*voce magna,dicentes: Salus Deo nostro,qui sedet super thronum & agno. Magna voce salutem Deo decantãt, qui magna gratiarum actione recolunt,non sua se virtute, sed ipso auxiliante,tribulationum impugnantium superasse certamina. Dicit iterum eorum & præteritos agones & coronas describens perpetuas: Hi sunt,qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, dealbauerunt eas in sanguine agni. Stolas quippè martyres in sanguine agni lauerunt,dum membra sua, quæ oculis insipientium visa sunt pœnarum squalore fœdati, sic potius fuso pro Christo sanguine ab omnibus mundauere contagijs, insuper & beata immortalitatis luce digna reddidere, quod est etiam lotas habuisse stolas in sanguine agni. Ideò sunt, inquit, ante thronum Dei, & seruiunt die ac nocte in templo eius. *To.10.de Sanctis, serm.11.qui est in festo Innocentium,serm.4.*

† *Apoc.20.*

Et animæ (inquit, *Apostolus Ioannes*) † *occisorum propter testimonium Iesu & propter verbum Dei*: subauditur, quod postea dicturus est: *& regnauerunt cum Iesu mille annis*, animæ scilicet martyrum, nõdum sibi corporibus suis redditis. Neque enim piorũ animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nũc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione* corporis Christi: nec aliquid prodesset ad eius in periculis baptismum currere,ne sine illo finiatur hæc vita, nec ad recõciliationem, si fortè per pœnitentiam, malámue conscientiam quisque ab eodẽ corpore separatus est. Cur enim fiũt ista, nisi quia fideles etiam defuncti mẽbra eius sunt? Quanuis ergo cũ suis corporibus nondum sunt, iam tamen eorum animæ regnant cum illo, dum iste mille anni decurrunt. Vnde in hoc eodem libro & alibi le-

* *aliàs* cõmunicatione.

Fideles defuncti quãuis cum suis corporibus nondũ sunt, non tamen eorũ animæ regnãt cum Christo.

gitur: *Beati mortui qui in Domino moriuntur:* amodò iam etiã dicit spiritus,vt requiescant à laboribus suis, nam opera earum sequuntur illos. Regnat itaque cũ Christo nũc primùm Ecclesia in viuis& mortuis. Propterea enim,sicut dicit Apostolus,* mortuus est Christus,vt & viuorum & mortuorũ dominetur. Sed ideò tantummodò martyrum animas cõmemorauit, quia ipsi præcipuè regnãt mortui, qui vsque ad mortẽ pro veritate certarunt. Sed à parte totum, etiam cæteros mortuos intelligimus pertinentes ad Ecclesiam, quod est regnum Christi. *To.5.de ciuit.Dei,lib.20.cap.9.*

* *Apoc.14.*

* *Rom.14.*

Cũ sanctos in oratione inuocatis, sic oportet de ijs cogitare constitutis in gloria æternæ claritatis, scilicet splendidissima lumina longè præ solis fulgore lucentia, qui omnia bona pleniter in Dei visione habeãt, & cunctis se inuocantibus potenter subueniant. *To.9. de cognit.veræ vitæ,cap.9.*

Sancti cõstituti sunt in gloria æternæ claritatis

In Dei visione omnia bona plenè habent sancti.

Illud quod est optimum,se dicit(*Apostolus*) * concupiscere,dissolui & esse cum Christo. Manere autem in carne necessarium,inquit,propter vos. Quod ergo inquit, Cupio dissolui & esse cum Christo:inde incipit requies,quæ non interrumpitur resurrectione, sed clarificatur:quæ tamen nunc fide retinetur. *To.2.epist. 119.ad Ianuarium,cap.14.*

* *Phil.1.*

Post corporis dissolutionẽ incipit animæ requies nũquã interrumpenda.

Vidi sub ara *Dei animas interfectorum .Aram Dei Ecclesiã dicit,sub cuius oculis martyres effecti sunt. Et licet animæ sanctorum in paradiso sint, tamẽ quia sanguis sanctorum super terrã funditur, sub ara clamare dicuntur. *Tom.6.in Apoc.hom.6.*

* *Apoc.6.*

Animæ sanctorũ in paradiso sunt.

Primum cælum rectè accipimus (*explicat locum de raptu Pauli*) hoc omne corporeũ generali nomine ,quicquid est super aquas & terram. Secundum autẽ,in similitudine corporali ;quod spiritu cernitur,sicut illud vnde animalibus plenus in ecstasi Petro discus submissus est. Tertiũ verò quod mẽte conspicitur, ita secreta & remota & omninò abrepta à sensibus carnis atque mundata,vt ea quæ in illo cælo sunt, & ipsam Dei substantiam verbúmque * Deũ, per quod facta sunt omnia,in charitate Spiritꝰ sancti ineffabiliter vacat videre,& audire. Non incongruẽter arbitramur,

* *Act.10.*

* *Ioan.1.*

42.Cor.12. & illuc raptum *esse Apostolum,& ibi fortassis esse paradisum omnibus meliorem,& si dici oportet paradisum paradisorum. Si enim animæ bonæ lætitia in rebus bonis est,in omni creatura,quid ea lætitia præstãtius,quæ in verbo Dei est,per quod facta sunt omnia? *Tom.3.de Genesi ad lit.lib.12.cap.34.*

*De tali paradiso & aliud præcedens testimonium & si qua in Augustini libris simili loquendi forma occurrunt,intelligenda sunt:siquidem eodem ipso capite, de latrone disputans,probabile esse docet,animã eius in illum paradisum esse translatum,in quẽ translatus fuit Paulus,*vbi,*inquit,*sunt animæ beatorum. *Paulus autem cùm ad tertiũ cælum raptus,peruenerit in paradisum,in qua,vt affirmat* Augustinus *,cõtemplari valuerit ipsam substantiam Dei conueniẽter etiam anima beatorum,cùm in paradiso esse dicuntur,in cælo eas esse intelligimus.*

Si qui percusserit carnẽ,tu fugis,tu exis, tu migras, iacet terra in terra. Vbi erit quod animauit terram, quod flatu Dei tibi datum est?vbi erit?Si non efflauit vitam,id est,Deum suum,in illo erit quem nõ perdidit,in illo erit quem non à se excluſit.*Tom.10.de verbis Apostoli,serm.18.*

Animæ hoc seculo purgatæ à Christo recipiũtur, & cũ eo esse credendæ sũt

Animæ sanctæ quæ in hoc seculo aut per vitæ innocentiam puræ sunt,aut pœnitentiæ satisfactione purgãtur,à Saluatore nostro recipiũtur,& cũ eo esse credendæ sunt,secundùm Apostoli dictum: * Cupio dissolui & esse cum Christo.*Tom.10.de sanctis,ser.15. qui est in festo Cathedra S. Petri*

** Philip.1.*

Habent omnes animæ, vt ex hac occasione instruã charitatem vestrã,habent omnes animæ,cùm de seculo exierint diuersas receptiones suas :Habẽt gaudium bonæ,malæ tormenta .Sed cùm facta fuerit resurrectio,& bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora,quando cùm corpore torquebuntur.Recepti sunt in pace sancti Patriarchę, Prophetę Apostoli, Martyres,boni fideles, omnes tamen adhuc in fine recepturi sunt,quod promisit Deus. Promissa

enim est resurrectio,etiam carnis, mortis cõsumptio, vita æterna cum angelis. Hoc omnes simul accepturi sumus:nam requiem,quæ continuò post mortem datur,si ea dignus est, tũc accipit quisque cùm moritur. Priores acceperunt Patriarchæ: videte ex quo requiescunt.Posteriores Prophetæ recẽtiores Apostoli:multò recentiores sancti martyres,quotidie boni fideles. Et alij in ista requie tam diu sunt,alij nõ tam diu, alij paucioribus annis,alij recenti tempore. Cùm verò ab hoc somno euigilabũt,simul omnes quod promissum est accepturi sunt.*To.9.in Euangel.Ioannis,tract.49.*

Sunt qui ex proximè præcedenti testimonio, Augustini doctrinam ad Armenorum & Anabaptistarum *errorem detorquent,asserentium sanctorum animas vsque ad extremũ iudicij diem longè diuinæ visionis intuitu,quasi in quodam lymbo apud inferos detineri. Ad quam suam de Augustino opinionem adducunt, & alia nonnulla ex eius libris petita testimonia, vt cùm explicans versiculum illum Psalm.36.* Concil.1.Adhuc pusillum & non erit peccator,*scribit in hũc modum.*

Post vitam istam nondũ eris,vbi erunt sancti: quibus dicetur, * Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratũ est ab initio mundi: nondum ibi eris, quis nescit?sed iam poteris ibi esse, vbi illum quondam vlceroſum * pauperẽ dines ille superbus in medijs tormentis vidit longè requiescẽtem: in illa requie securus expectabis diem iudicij, quãdo recipias corpus,quando immuteris,vt angelo æqueris. *Item To.3.in Enchirid.cap.109.* ** Matt.25.* ** Luc.16.*

Tempus quod inter hominis mortem & vltimã resurrectionem interpositũ est, animas abditis receptaculis cõtinet,sicut vnaquęque digna est vel requie vel ærumna,pro eo quod sortita est in carne cùm viueret. *Præterea lib.1.retract.ca.14.*Illud nos beatissimos facit, quod ait Apostolus,* Tunc autem facie ad faciem, & tunc cognoscam,sicut & cognitus sum:qui hoc inuenerunt ipsi dicẽdi sunt in beatitudinis possessione cõsistere,ad quam ducit via fidei quam tenemus, & quo ** 1.Cor 13.*

credendo cupimus peruenire: sed quinam sint illi beatissimi, qui iam sunt in ea possessione quò ducit hæc via, magna quæstio est: & angeli quidem sancti, quòd ibi sint, nulla quæstio est de sanctis hominibus iam defunctis, vtrũ ipsi saltem dicendi sint, iam in illa possessione cõsistere, meritò quæritur: iam enim corpore quidẽ corruptibili, quo anima aggrauatur, exuti sunt, sed ad huc expectãt etiam ipsi redemptionem corporis sui, & caro ipsorum requiescit in pse, nondũ in futura incorruptione clarescit: sed vtrum ad contemplandam cordis oculis veritatem, sicut dictũ est, facie ad faciem, nihil ex hoc minus habeant, non hîc loc' est disputando inquirere.

Verùm prudenter animaduertẽdum est, quod Augustinus affirmat post vitam non futuros nos vbi sancti post iudicium: sed ad contemplandã cordis oculis veritatem, facie ad faciẽ, minus aliquid habituros quàm habent angeli non de cælesti gloria, sed de cælestis gloriæ quãtitate, seu potius perfectione, quæ ante resurrectionẽ corporum, omnibus suis numeris absoluta non est esse intelligendum: id quod non obscurè nos illa comparationes monent, quando iam quiescentibus in sinu Abrahæ, iam angelis reuelationi facie contemplantibus Deum animas comparat. Quorum tamen altera, quæ est de sinu Abrahæ, non ita accipienda est, quasi animæ sanctorũ non maiori gloria fruantur, quàm olim Lazarus aut Abrahã ipse cùm morarentur in lymbo, sed secundũ eam similitudinis partem dunt axat, qua nos docere vult Augustinus, nihil absurdi ex eo confici, quod animas in cælo stantes ante cõspectum agni, nondũ ex omni parte plenissima ipsius diuini cõspectus fruitione ante resuscitationẽ propriæ carnis, ad quam amandã naturaliter feruntur, beatas dicimus: cùm in maiori etiã imperfectione quietis, Abraham cæteróque Patriarchas & Prophetas omnes, ante descensum Christi ad inferos, lamentabũdos expectasse fateamur. Hanc enim germanã horum locorũ interpretationem esse, præter ea quæ superius affatim multa, eademq; illustria plane testimonia allata sunt declarat insuper illud, quod de Genesi ad lit. li. 12. ca. 35. post longã ac per obscurã hac ipsa de re disputationẽ, in hæc verba concluditur. Si quem, mouet quid opus sit spiritibus defunctorũ corpora sua in resurrectione recipere, si potest etiam

etiam eis sine corporibus summa illa beatitudo præberi: difficilior quidem quæstio est, quàm vt perfectè possit hoc sermone finiri: sed tamen minimè dubitandum est, & raptam hominis à carnis sensibus mentem, & post mortem ipsam carne deposita, & transcensis etiam similitudinibus corporalium, nõ sic videre posse incommutabilem substantiã, vt sancti angeli vidẽt: siue aliqua latẽtiore causa, siue ideò, quia inest ei naturalis quidã appetitus corpus administrandi: quo appetitu retardatur quodammodo, ne tota intentione pergat in illud summum cælum, quandiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat. *Et rursum Tom. 2. epist. 119. ad Ianuarium, cap. 13.*

Animæ quippe omnium sanctorũ ante resurrectionem corporis sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur.

Obseruandum autem quoties Augustinus sanctorum animas ex hoc corpore discedẽtes in sinum Abrahæ recipi, atque ibidem quietem suam habere dicit, per sinũ Abrahæ, nõ tam locum aliquem apud inferos, qualis in veteri testamento lymbꝰ fuit, sed catachresticõs cælum ipsum intelligi debere, ipsum inquã cælum, in quod Christus ascẽdit. Ita enim semetipsum interpretatur, quæst. Euãg. lib. 2. cap. 38. vbi ait: Sinus Abrahę † requies est beatorum pauperum, quo- † *Luc. 16.*
rum est regnum cælorum, in quo post hanc vitã recipiuntur. *Et infrà.* Sinus Abrahæ intelligitur secretum patris, quo post passionẽ resurgens assumptus est Dominus: quo eum portatum (*Christum in persona Lazari*) ab angelis ideò dictum puto, quia ipsam receptionẽ, qua in secretũ patris abscessit, angeli annunciauerunt discipulis intuentibus. Dicendo enim, quid statis aspicientes † in cælum: quid aliud dixerunt, nisi nullo † *Act. 1.*
modo posse oculos hominum vsque in illud penetrare secretum quo ibat Dominus, cùm in conspectu discipulorum ferretur in cælum? *Et continuò subdit.* Secretũ patris bene intelligitur, vbi etiam ante resurrectionẽ iustorum animæ viuunt cũ Deo. *Restat vt ad illa quoque verba respondeamus, quibus docetur inter hominis mortẽ & vltimam eius resurrectionẽ animas abditis receptaculis cõtineri, siue, vt 12. de ciuit. Dei, cap. 9. legitur, Secretis qui-*

Universidad de Deusto Biblioteca

*Hieronym⁹ * Luc. 16. * Apoc. 6.*

*busdam sedibus requiescere. Vigilãtianam in primis esse hæresin, in sinu Abrahæ, aut consimili loco, sanctorum animas velut in carcere contineri, vel ex vnius Hieronymi verbis constat, qui aduersus Vigilantium scribẽs, eius sibi sententiã obiicit, ac refutat in hunc modũ. Ais (ô Vigilanti) vel in sinu * Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram * Dei, animas Appostolorũ & martyrũ consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint esse præsẽtes. Senatoriæ: videlicet dignitatis sunt, vt nõ inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestáq; custodia, in fortunatorum insulis & in campis Elysiis recludãtur. Tu Deo leges pones? Tu Apostolis vincula iniicies? vt vsq; ad diẽ iudicij teneantur custodia, nec sint cum Domino suo: de quibus scriptum est: * Sequuntur agnum quocunque vadit? si agnus vbique: ergo & hi, qui cum agno sunt, vbique esse credendi sunt. Et cùm diabolus & dæmones toto vagentur orbe, & celeritate nimia vbiq; præsentes sint: martyres, post effusionẽ sanguinis sui, arca operientur inclusi, & inde exire nõ poterunt? Iam verò quis, tam væsana mente præditus, qui huius vsq; adeo stultissimi erroris, vel potius insanissimæ hæreseos notã (siquidem decretalibus summorũ Pontificũ epistolis ac generali deinceps Concilio Florentino, ea quæstio tam habetur decisa) Augustinum Catholicæ Ecclesiæ lumẽ omnĩ præstantissimum aspergere audeat? Intelligendũ igitur est, posteaquã christus resurgẽs à mortuis captiuã è lymbo duxit captiuitatẽ, alias multis, exceptis purgatoriis, animarũ sedes, nulla receptacula ab Augustino constitui, quàm, siquidẽ de quiete bonorum atque sanctorũ sermo est, quæ Euãgelista, Christi verbis mansiones vocat, Apostolus autem ædificationes & domos nõ manufactas in cælis: sin verò de improborũ sceleratorũmque post mortẽ habitaculis cõtrouersia vertitur, quæ stagnũ ignis & gehẽna in sacris literis appellãtur, tenebræ item exteriores, in quibus erit fletus & stridor dentium. Quorsum enim Christus qui veteris testamẽti sanctos de lymbo, quasi de lacu quodam, vt scriptura loquitur, eduxit, & cum latrone ad paradisi gaudia transtulit: nouis Testamenti sanctos & electos suos, nouis iterum vinculis & cæco carcere circundatos, suæ tot seculis visione priuaret? Si non absurdè, inquit Augustinus, antiquos etiam*

** Apoc. 14.*

Sãcti vbiq; esse credendi sunt potestate nõ actu: vti verba immediatè sequentia declarant.

sanctos, qui venturi Christi tenuerũt fidem, locis quibusdam à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi & ad ea loca descensus erueret, profecto deinceps boni fideles effuso illo precio iam redẽpti, prorsus inferos nesciunt, donec etiam receptis corporibus bona recipiãt, quæ merentur. Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 20. cap. 15. Sed & de Trinit. Dei, lib. 15. cap. 25.

Ad agnum Dei pertinentes, *inquit*, quando fine huius vitæ resoluuntur à corpore, ius in eis retinendis nõ habent inuidæ potestates, quas ille agnus sine vllo ab eis peccati debito occisus, non potẽtia potestatis prius quàm iustitia sanguinis vicit. Proinde liberi à Diaboli potestate, suscipiũtur ab angelis sanctis, à malis omnibus liberati, per mediatorem Dei * & hominum hominem Iesum Christum: quoniam consonantibus diuinis scripturis, & veteribus, & nouis, & per quas prænunciatus, & per quas annunciatus est Christus, non est aliud nomen * sub cælo, in quo oportet homines saluos fieri. Constituuntur autem purgati ab omni cogitatione corruptionis in placidis sedibus, donec recipiant corpora sua, sed iam incorruptibilia, quæ ornent non onerent.

** 1. Tim. 2.*

** Act. 4.*

*Hactenus Augustinus: Regnare autem animas in istiusmodi sedibus & esse cum Christo, pluribus suprà testimoniis declaratum est. Faciant ergo Vigilantiani, & sanctorum animas cæco carcere occludere desinant. Scimus enim, inquit Apostolus, * quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationẽ ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cælis: dum sumus in corpore, peregrinamur. A Domino (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore & præsentes esse ad Dominum, nimirum vbi sanctorũ animæ stant ante thronum Dei in conspectu agni, nunc quidem stolis singulis, post resurrectionem verò duplicibus amiciendæ, ita vt non immeritò idem ipse clamet, * Cupio dissolui & esse cum Christo.*

** 2. Cor. 5.*

** Philip. 1.*

II. *Preces nostras à Sanctis in Christo quiescentibus intelligi.*

A beato Petro, Martino atque aliis Sanctis iam in Domino quiescētibus exauditas esse multorū preces, experimentum docet.

FRater. Si animę corporeas voces non audiūt, quomodo animas sanctorum, scilicet Petri & Martini vel alterius iusti preces suas exaudisse multi experti sunt? M A G. Oratio cordis, non oris ascendit in cælum. Animæ enim non clamorem vocis, sed cordis audiunt, & se fideliter inuocātibus subueniūt. Neque magis clamosas preces audiūt, quàm eas, quę sine voce, vel in lingua, vel in corde tantùm fiunt, quia neque à nobis verba, sed voces cordis tantùm audiuntur, cæterùm verba mente videntur. Cùm ergo animę nostrę aliquid secundùm Deum desiderant, & hoc sibi à Deo per sanctos dari siue corde, siue lingua, siue voce postulant animæ sanctorū, quibus est idem audire quod videre, & è conuerso, non voces sed verba intuentes, desiderata eis à Deo impetrant, vt habetis scriptum: * Desiderium pauperum exaudiuit Dominus. *Tom. 9. de cognitione veræ vitæ, cap. 39.*

* *Psal. 9.*

Sancti in Deo humanas preces sentiunt, & in illo nos exaudiunt.

Ecce vnum Deum colo, vnum omnium principium & vnam sapientiam qua sapiens est, quæcūque anima sapiens est, & ipsum munus, quo beata sunt quæcunque beata sunt. Quisquis angelorum diligit tunc Deū, certus sum quòd etiam me diligit. Quisquis in illo manet, & potest humanas preces sentire, in illo me exaudit. Quisquis ipsum habet bonum suum, in ipso me adiuuat, nec mihi eius participationem potest inuidere. *Tom. 1. de vera. relig. cap. 55.*

* 4. *Reg. 5.* Exēplo Helisæi probat, *beatos in Deo posse cognoscere absentia, & lōge quidem perfectis quam*

Nam & cùm exaudiunt nos angeli, ipse (*Deus*) in eis exaudit, tanquam in vero, & non manufacto templo suo. *Tom. 5. de Ciuitate Dei, libro 10, cap. 12. Vide & in Psalm. 108.*

Si enim Propheta Helisęus * puerū suum Giezi absens corpore vidit accipientem munera, quæ dedit ei Naaman Syrus, quē Propheta memoratus à lepræ deformitate mūdauerat, quod seruus nequam, Domino suo non vidente, latenter se fecisse putauerat: quantò magis in illo corpore spirituali videbunt sancti omnia, *alij mortales ea intelligant, à Deo etiam mirabiliter adiuti.*

non solùm si oculos claudant, verumetiam vnde sunt corpore absentes? Tunc enim erit perfectum illud de quo loquens Apostolus: † *Ex parte*, inquit, *scimus & ex parte prophetamus, cùm autē venerit quod perfectū est, quod ex parte est euacuabitur.* Deinde vt quomodo posset aliqua similitudine ostenderet, quantū ab illa quæ futura est distet hac vita, nō qualiumcūque hominum, verumetiam qui præcipua hîc sanctitate sunt prædíti: *cùm essem*, inquit, †*paruus, quasi paruulus sapiebam, quasi paruulus loquebar, quasi paruulus cogitabam: cùm autem factus sum vir, euacuauit ea quæ paruuli erant.* Videmus nūc per speculū in enigmate, tunc autē facie ad faciē. Nunc scio ex parte, tunc autē cognoscam sicut & cognitus sum. Si ergo in hac vita vbi hominum mirabilīū prophetia ita cōparanda est illi vitæ, quasi paruuli ad iuuenem, vidit tamē Helisæus* accipientem munera seruum suum, vbi ipse non erat: ita ne cùm venerit quod perfectum est, nec iam corpus * corruptibile aggrauabit animā, sed incorruptibile nihil impedier, illi sancti ad ea, quæ vidēda sunt oculis corporeis, quibus Helisæus absens ad seruum suum videndum nō indiguit, indigebunt? Nam secundùm interpretes septuaginta ista sunt ad Giezi verba Prophetæ: * *Nonne cor meum tecum ibat, & noui quòd conuersus est vir curru suo in obuiam tibi, et accepisti pecuniam? &c.* Sicut autem ex Hebræo interpretatus est presbyter Hieronymus: Nōnne cor meū, inquit, in prę̄senti erat, quādo reuersus est homo de curru suo in occursum tui? Corde suo ergo se dixit vidisse Propheta, adiuto quidem mirabiliter, nullo dubitante diuinitus: sed quanto amplius tunc omnes munere isto abundabunt, cùm Deus † erit omnia inomnibus? *Tom 5. de ciu. Dei, lib. 22. ca. 29.*

† 1. *Cor. 13.*

† *Ibidem.*

* 4. *Reg. 5.*

* *Sap. 9.*

Sācti ad vidēdas res nostras, oculis corporeis non indigent

* 4. *Reg. 5.*

† 1. *cor. 15.*

Proinde fatendū est nescire quidem mortuos quid hîc agatur, sed dum hîc agitur, postea verò, audire ab eis qui hinc ad eos moriendo pergunt. Non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse: & quæ illos, quib⁹ hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab angelis qui reb⁹ quæ agūtur hîc prę̄sto sunt, audire aliquid mortui quod vnūquēque illorum audire debere iudicat, cui cūcta subiecta

Quod modis possint defunctorū animæ quæ apud nos geruntur intelligere.

sunt. Nisi enim essent angeli, qui possunt interesse & viuorum & mortuorum locis, non dixisset Dominus Iesus.* Contigit autem mori inopem illum, & ferri ab angelis in sinum Abrahæ. Nunc ergo hîc, nunc ibi esse potuerunt, qui hinc illuc quem Deus voluit abstulerunt. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua quæ hîc aguntur, quæ necessarium est eos nosse, & quę necessarium nō est eos non nosse, non solùm præterita vel præsentia, verùmetiam futura spiritu Dei reuelante cognoscere: sicut non omnes homines, sed prophetæ, dum hîc viuerent cognoscebant, nec ipsi omnia, sed quæ illis esse reuelanda Dei prouidentia iudicabat. *Tom. 4. de cura pro mortuis gerenda, cap. 15.*

* Luc. 16.

* *Existimauit quidem Augustinus hoc loco, mortuorum Spiritus propria virtute non posse rebus viuorum præsentes esse, vnde hac ratione cognitione illa carere, quæ ex rebus præsentibus & coràm positis comparatur: posse tamen diuina virtute rebus nostris intereße, illáque præsentes cognoscere, eiusdem libri capite quod proximè sequitur, diserte verbis edocuit. Absentes verò ait, posse quæ hîc geruntur, cognoscere tribus modis. Veruntamen in spiritibus iam beatis non hi tātium sunt cognoscēdi modi, cùm valeāt etiā in diuina esseētia, quam intuentur, quæcunque ad suam ipsorum gloriam & nostram hîc degentiū salutē cōduxerint, intelligere.*

Animæ sanctorum quot modis cognoscere possint quæ hîc gerantur.

SCIRE possunt (*defuncti quid à nobis agatur*) ab angelis, qui hîc nobis præstò sunt & animas nostras ad illos deferunt: Spiritu etiam Dei reuelante cognoscere possunt quæ hîc aguntur, quæ necessarium est eos cognoscere. Quidam etiam ex mortuis ad viuos rapi possunt: non per propriam naturam, sed per diuinam potentiam. Vtrum tamen ista fiant per eorum præsentiam, aut per angelos suscipientes eorum personam, affirmare non audeo: Deus enim omnipotens, qui est vbique præsens, per angelica ministeria vsquequaque diffusa potest præbere ista hominibus solatia, quibus in huius vitæ miseria iudicat esse præbenda. *Tom. 3. de Spiritu & anima, cap. 39.*

Huc pertinet & matutina cognitio angelorum, qua & se & omnes creaturas in Deo tāquā in origine & auctore omnium, multò perfectißmè per ideas intelligunt & vident: Quam cognitionē explicat Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 9. cap. 22. & lib. 11. cap. 29.

III. *Angelos preces nostras offerre Deo, hominibúsque variis in rebus adesse & opitulari.*

NOn ait,* *Annunciabitur Dominꝰ regenerationi vētu ræ*: sed, *Annunciabitur Domino generatio ventura.* quod non sic accipiendum est, tanquam nescienti aliquid annuncietur vt sciat, sed sicut annunciāt angeli, non solùm nobis beneficia Dei, verùmetiam illi preces nostras. Nam scriptum est, vbi angelus hominibus dicit, * Ego obtuli memoriam orationis vestræ. *To. 2. Epistola. 120. cap. 29.*

* *Psal 21.*

Angelis nobis beneficia Dei & Deo preces nostras offerūt

* *Tob. 12.*

Angelus Raphaël preces Tobiæ et Sarę obtulit Deo

Aut fortè etiam innotescat (*postulationes nostræ*) Angelis qui sunt apud Deum, vt quodāmodo eas offerāt Deo: & de his consulant, & quod eo iubente implendū esse cognouerint, sicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter vel latenter apportent. Dixit enim angelus homini:* Et nunc quando orabas tu & Sara, ego obtuli orationem vestram in conspectu claritatis Dei. *Ibidem Epist. 121. cap. 9.*

* *Tob. 12.*

Dicuntur enim angeli orationes & vota nostra offerre Deo, non quia Deum doceant, qui omnia antequam fiunt sicut & postea facta sunt, nouit: sed quia eius voluntatem super his consulunt, & quod Deo iubente completum esse cognouerint, hoc nobis euidenter vel latenter reportent. Vnde angelus hominibus ait*, Cùm orastis, orationem vestram obtuli Deo. *Et paulò post.* De excelsis igitur cęlorum habitaculo ad consulendos, visitandos & ad adiuuandum nos attrahit supereminēs charitas angelos: propter Deum, propter vos, propter seipsos. Propter Deum vtique, cuius tāta erga vos pietatis viscera, ipsi quoque vt dignum est imitantur. Propter nos, in quibus nimirum propriam similitudinem admirantur. Propter seipsos, quorum ordines instaurandos, ex nobis

Angeli quā ratione Deo preces nostras offerāt

* *Tob. 12.*

Triplex causa cur angelitā sedulā nostri curam habeant.

toto desiderio præstolantur. *To. 9. de diligendo Deo ca. 3.*

Angeli vitæ nostræ custodes offerunt Deo vota nostra.

Putamus quàm dulce est quando vota nostra talia, qualia dixi, angeli qui custodes vitæ nostræ sunt, ante conspectum diuinæ Maiestatis obtulerunt? *To. 10. de tempore, serm. 7.*

Sine difficultate nos adiuuãt angeli

Sancti angeli ad quorum societatem & cõgregationem in hac peregrinatione laboriosissima suspiramus, sicut habent permanendi æternitatem, ita cognoscẽdi facilitatem & requiescẽdi fœlicitatem. Sine difficultate quippe non adiuuant, quoniam spiritalibus moribus puris & liberis non laborant. *Tom 5. de ciuitat. Dei, lib. 1. cap. 31.*

Si ad hoc (*vt habeat homo intelligentiam mandatorum*) ministro vtitur angelo (*Deus*) potest quidem aliquid agere angelus in mentem hominis, vt capiat lucẽ Dei & per hanc intelligat. Sed ita dicitur intellectum dare homini & quasi, vt ita dicam, intellectuare hominem, quemadmodum quisquam dicitur lucem dare domui, vel illuminare domum, cui fenestram facit, cùm eam nõ sua luce penetret & illustret, sed tantummodo aditum quo penetretur atque illustretur aperiat. *Et infrà.*

Ad capiendũ lumen Dei ab angelo mens adiuuatur humana.

Deus angelum talẽ fecit, qui operari posset aliquid, vnde ad capiendũ lumen Dei mens adiuuaretur humana, & eandem sic adiuuat mentem, vt angelicam recipiat operationẽ, & eam sic illuminat de seipso, vt non solùm illa quæ à veritate monstrantur, sed ipsam quoque proficiendo perspiciat veritatem. *Tom. 8. in Psalm. 11. conc. 18. super illud, da mihi intellectum vt discam mandata tua.*

* *Psal* 103. *Heb.* 1.

† *Psal.* 90. *Matth.* 4.

Insuper facis †angelos tuos spiritus propter me, quibus mandasti † vt custodiãt me in omnibus viis meis, ne fortè offendam ad lapidem pedum meum. Hi enim sunt custodes super muros ciuitatis tuæ nouæ Hierusalem, & mõtes in circuitu eius vigilãtes & custodientes vigilias noctis super gregem tuum: ne quando rapiat, vt leo animas nostras, dum non esset qui eriperet, ille antiquus serpens, aduersarius noster diabolus, qui quasi leo †rugiens sẽper circumit quærẽs quem deuoret. Hi sunt ciues beatæ ciuitatis supernæ † Hierusalẽ, quæ sursum est mater nostra, in ministerũ missi

† 1. *Pet* 5. † *Genes.* 4. *Heb.* 1.

propter eos qui hęreditatem capiũt salutis, vt eos liberent ab inimicis suis, & custodiãt in omnibus vijs suis: confortent quoque & moneant, & orationes filiorum tuorum offerant in conspectu gloriæ maiestatis tuæ.

Angeli magna cura & vigilanti studio assunt nobis.

Diligunt nempè cõciues suos, per quos suæ ruinę scissuras instaurari expectant. Ideóque magna cura & vigilãti studio assunt nobis, omnibus horis & locis, succurrentes & prouidentes necessitatibus nostris, & solliciti discurrẽtes inter nos & te Domine: gemitus nostros atque suspiria referentes ad te, vt impetrent nobis facilem tuæ benignitatis propitiationem, & referãt ad nos desideratã tuæ gratiæ benedictionem. Ambulant enim nobiscum in omnibus vijs nostris, intrant & exeunt nobiscum, attentè considerantes, quàm piè, quamque honestè in medio prauæ nationis conuersemur, quãtóque studio & desiderio quæramus regnum tuum, & iustitiam eius, quantóque timore & tremore seruiamus, & exultemus tibi in lætitia cordis nostri. Adiuuant laborantes, protegunt quiescentes, hortantur pugnantes, coronant vincentes, congaudent gaudentibus, de te, inquam gaudentibus, compatiuntur patientibus, pro te, inquam, patientibus. Grandis est eis cura de nobis. Magnus est affectus dilectionis eorum erga nos: & hoc totum propter honorem tuæ inæstimabilis charitatis, qua dilexisti nos. Diligũt enim quos tu diligis, custodiunt quos tu custodis, & deserũt quos tu deseris. Nec diligunt operantes *iniquitatem, quoniam & tu odisti omnes operantes iniquitatem, & perdes omnes qui loquuntur mendacium. Quoties benè agimus, gaudent angeli, & tristantur dæmones. Quoties verò à bono deuiamus, diabolũ lætificamus, & angelos tuos suo gaudio defraudamus: gaudium† est enim eis super vno peccatore pœnitentiam agẽte, sed diabolo super vno iusto pœnitentiam deserente. *Tom. 9. Soliloq. cap. 27.*

* *Psal.* 5.

† *Luc.* 15.

Angeli miserũt sine miseriæ compassione subueniũt.

Sancti angeli & sine ira puniunt, quos accipiunt æterna lege puniendos, & miseris sine miseriæ compassione subueniũt: & periclitantibus eis, quos diligũt, sine timore opitulãtur, nihilominus tamen istarum nomina passionũ cõsuetudine locutionis humanæ etiam *ueniunt.*

in eos vsurpantur, propter quandam operum similitudinem, non propter affectionum infirmitatem. Sicut Deus secundùm Scripturas irascitur, nec tamen vlla passione turbatur. *Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 9. cap. 5.*

IIII. Sanctos vnà cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus Deo offerre.

Martyres interpellant pro nobis.

DOminus noster Iesus Christus adhuc interpellat pro nobis. Omnes martyres, qui cum illo sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes ipsorum, nisi cum transierit gemitus noster. *To. 8. in Psal. 85. in exposit. sub finem.*

* *Exod. 26.*

Deinde iuber (* *Deus*) ea (*scilicet, tabernaculi*) vela cooperiri pellibus arietinis rubricatis. Aries autem rubricatus, cui non occurrat, Christus passione cruentatus? Significantur his etiam martyres sancti, quorum orationibus propitiatur Deus peccatis populi sui. *To. 4. quæst. super Exod. 108.*

Martyrum orationibus propitiatur Deus peccatis populi sui.

Exauditus est sanctus Stephanus, vt eius orationibus deleretur peccatum, quod commiserat Saulus. Commendemus ergo nos orationibus eius. Multò magis enim nunc exauditur pro benè orantibus se. *Tom. 10. de Sanctis, serm. 1. in festo S. Stephani.*

Sancti post mortẽ multo magis exaudiũtur quàm hîc degentes.

Cùm animæ nostræ aliquid secundùm Deum desiderant, & hoc sibi à Deo per sanctos dari siue corde, siue linguâ, siue voce postulant, animæ sanctorum, quibus est idem audire, quod videre, & è cõuerso, non voces, nec verba intuentes, desiderata eis à Deo impetrant. *Tom. 9. de cog. vitæ, cap. 39.*

* *Act. 5.*

Sancti post mortem non minus possunt opem nobis ferre, quàm antea.

Et ponebant infirmos* suos, vt vmbra saltem transeuntis Petri obumbraret eos. Si tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quantò magis nunc plenitudo virtutis? Si tunc supplicantibus proderat aura quædam transeuntis, quãtò magis gratia nũc permanẽtis? Meritò per omnes Christi Ecclesias auro preciosius habetur ferrũ illud pœnaliũ vinculorũ. Si tã medicabilis fuit obũbratio visitãtis, quãtò magis cathena vincientis? Vt vmbra inquam, transeuntis Petri obumbraret eo. Si inanis quædam species vacuæ imaginis habero potuit in se vim salutis, quantò plus de corpore meruerunt attrahere salubritatis, ferreo pondere sacris impressa membris vincula passionis? Si ad præsidium supplicantiũ tam porens fuit ante martyrium, quantò magis efficax post triumphum? *Tomo 10. in festo Apostoli Petri & Pauli, serm. 5. qui est de sanctis 29.*

Ferrum & cathena, quæ vincta fuit Petrus, in honore apud omnes Ecclesias.

Et adiuuit terra mulierem, & aperuit os suum, & absorbuit flumen quod misit draco de ore suo. Terrã sanctam dicit, id est, sanctos. Quoties enim persecutiones Ecclesiæ irrogantur, sanctæ terræ precibus, id est, omnium sanctorum orationibus aut amouẽtur, aut temperantur. *Tom. 9. homil. 10. in Apocalypsin.*

Liberatio (*à peccatis*) quæ fit, siue suis quibusque orationibus, siue intercedentibus sanctis: id agit, vti in ignem quisque non mittatur æternum. *Loquitur expressè de sanctis iam receptis in æterna tabernacula. Tomo 5. de ciuitate Dei, lib. 21. cap. 27. sub finem.*

Inter hęc igitur fratres cum toto mentis affectu beatissimæ Virginis nos interceſſionibus committamus, omnes eius patrocinia omni nisu imploremus, vt dum nos supplici eam obsequio frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece commendare dignetur in cælis. Neque enim dubium, quæ meruit pro liberandis proferre precium: posse plus omnibus liberatis impendere suffragium. *Tomo 10. de Sanctis, serm. 35. sub finem.*

Sanctorum interceſsione à peccatis liberemur.

Natalitia sanctorum cũ sobrietate celebrate, vt imitemur eos qui nos præcesserunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro vobis, vt benedictio Domini in æternum maneat super vos, fiat, fiat. *Tomo 8. Psal. 88. conc. 2.*

Beatissimæ Virginis precibus nos cõmittamus.

Natalitia sanctorum, qui orãt pro nobis, celebranda.

V. Sanctos honorãdos, & suo modo adorãdos esse, nec ob id Christianos idololatras appellandos.

Petrũ prouolutũ genibus, adorat gentiũ multitudo.

ITaque quis iam desperet de magnitudine criminis, aut de humilitate generis? Nam beatissimum Petrum piscatorem, modò genibus prouolutis, adorat gentium multitudo credentium. *Tom. 10. de Sanctis, serm. 25. qui est in festo Apost. Petri & Pauli, serm. 1.*

Imperator submisso diademate, ad Petri sepulchrum supplicat.

Imperij nobilissimi eminentissimũ culmẽ (*nũc videtis*) ad sepulchrum piscatoris Petri submisso diademate

Firma ratione redarguuntur hæretici, qui post mortẽ sanctos nobis nõ patrocinari garriunt.

* *Apoc. 12.*

Sanctorum orationibus aut amouẽtur aut temperãtur persecutiones Ecclesiæ.

supplicare. *Tom.2.epist.42.ad Madauren.*

Ideo, fratres clarissimi, quotiescũque martyrum memorias celebramus, prætermissis omnibus seculi actibus sine aliqua dilatione concurrere debemus ad domum Dei, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem effusione sanguinis sui peperterunt, qui tã sacratam hostiam pro nostra propitiatione Domino se obtulerunt, præsertim cùm dicat ad sanctos suos omnipotens Deus: * *Qui vos honorat, me honorat, & qui vos spernit, me spernit.* Quisquis ergo honorat martyres, honorat & Christum: & qui spernit sanctos, spernit Christum Dominum nostrum. *Tom.10.de Sanctis, serm. 26. qui est in festo Petri & Pauli, serm.2.*

* *Luc.10. Qui honorat Martyres, honorat Christum.*

Quanquam & ipse Iethro, cùm Israëlita nõ fuisset, vtrum inter viros Deum verum colentes, religiosesque sapientes habendus sit, quemadmodũ & Iob, cùm ex ipso populo nõ fuisset, meritò quæritur, imò credibilius habetur. Ambiguè quippè posita sunt verba: vel vtrum† significauerit Deo vero in populo eius, quando vidit generum suum, vel vtrum adorauit eum ipse Moses: quãquam de adoratione, etiamsi expresè positum esset, honor videretur socero redditus, eo modo quo solet hominibus honorificentiæ causa, exhiberi à patribus. Sicut de Abraham scriptum est,* quòd adorauerit filios Heth. *Tom.4.super Exod.quæst.69.*

† *Fortè sacrificauerit.*

Adorationis honor etiam hominibus tributus à viris pijs.

* *Gen.23.*

Ostendatur mihi Romæ in honore tanto templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille (*Christus*) defunctus pro nobis? Sumus enim Christiani non Petriani. *Tom.8.in Psal.44.vltra medium.*

In Petro Christus honoratur.

Nec tamen nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorũ, tanquã sanctorũ hominũ Dei, qui vsque ad mortẽ suorũ corporũ pro veritate certarũt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisque cõuictis, quod etiã si qui antea sentiebãt, timẽdo reprimebant. Quis autẽ audiuit aliquado fideliũ stãtem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultúmque constructũ dicere, in

Honoramus memorias martyrum tanquam sanctorum Dei.

precibus: Offero tibi sacrificiũ Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud eorũ memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & sanctis suis angelis cęlesti honore sociauit: vt ea celebritate, & Deo vero de illorũ victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarũ, eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur. Quæcũque igitur adhibẽtur religiosorũ obsequia in martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra vel sacrificia, mortuorm tanquam Deorum. *To.5.de Ciuitate Dei, lib.8.cap.27.*

Sancti martyres angelis sanctis cælesti honore sociati.

Nam quod etiam hinc nobis calumniatur Faustus, quòd martyrum memorias honoramus, in hoc dicẽs nos idola conuertisse, non tam me mouet, vt huic calumniæ respondeam, quàm vt ipsum Faustũ ostendam studio calumniandi, etiam ab ipsius Manichæi vanitatibus exorbitare voluisse. & in vulgarem atque poëticam Paganorum opinionem, à quibus se alienissimũ cupit videri, nescio quomodo incautũ incidisse. Cùm enim dixisset nos vertisse idola in martyres, quos votis, inquit, similibus colitis, defunctorum vmbras vino placatis & dapibus: sunt ergo vmbræ defunctorũ. *Et infrà.* Populus autem christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum cõsocietur atque orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli martyrũ, sed ipsi Deo Martyrũ, quanuis in memorias martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitũ in locis sanctorum corporũ assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorũ locorũ admonitione maior affectus exurgat ad acuẽdã charitatem & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. *Tom.6.contra Faustum Manich.lib.20.cap.21.*

Habes hinc lector longè diuersum esse cultũ quẽ christiani sanctis tribuunt, ab eo qui soli Deo debetur.

Manichæis & reliquis hæreticis, qui dicunt Catholicos esse idololatras, colẽdo martyres, quid pij omnes cum Augustino respondeant.

VI. Sanctos suppliciter inuocare & ad eorum orationes, opem, auxiliúmque confugere etiam singulis Christianis bonum esse atque vtile.

DE tota ipsa causa (*Pauli cuiusdam, qui ad reliquias S. Stephani, fuerat à membrorum horribili tremore liberatus*) aliquantò diligẽtius cœperam disputare, cùm ecce me disputante, voces aliæ de memoria martyris, nouæ gratulationis audiuntur. Conuersi sunt cò, qui me audiebãt, cœperúntque cõcurrere: Illa enim *Palladia Pauli soror*) vbi de gradibus descendit, in quibus steterat ad sanctum martyrem orare perrexerat. Quæ mox vt cancellos attigit collapsa similiter velut ad somnum, sana surrexit. Dum ergo requireremus quid factũ fuerit, vnde iste strepitus lætus extiterit, ingressi sunt cum illa in basilicam, vbi eramus adducẽtes eã sanam de martyris loco. Tum verò tãtus ab vtroque sexu admirationis clamor exortus est, vt vox cõtinuata cum lachrymis non videretur posse finiri. Perducta est ad eum locũ, vbi paulò antè steterat tremẽs. Exultabant eam similem fratri factam, cui doluerãt remãsisse dissimilem. Et nondum fusas preces suas pro illa, iam tamen præuiam voluntatem tam citò exauditam esse cernebant. Exultabant in Dei laudem voces, sine verbis, tanto sonitu, quantum aures nostræ ferré vix possent. Quid erat in cordibus exultantium, nisi fides Christi, pro qua Stephani sanguis effusus est? *To. 5. de ciuitate Dei, lib. 22. cap. 8.*

Palladia orãdo ad sãctũ Stephanũ à graui morbo liberata est.

Qui miracula ad martyrum memorias fieri consueta prædicat, Christi fidem prædicat, pro qua martyrũ sãguis effusus est.

Miseremini * mei, miseremini mei, (*ô amici*) Angelos videtur postulare, vt pro eo deprecentur, aut certè sanctos, vt pro pœnitente orente. *Tom. 4. Annotationũ in Iob, cap. 16.*

**Iob 19. Si hæc vera sunt, Iob angelos uel sanctos inuocabat.*

Iacob benedicens nepotes suos filios Ioseph, ait inter cætera, * Et inuocabitur in his nomen meum, & nomen patrum meorum: vnde notandum est, nõ solùm exauditionem, sed etiam inuocationem dici aliquando, quæ non Dei, sed hominum sint. *To. 4. locutionum de Genesi, lib. 1. cap. 200.*

**Gen. 48. Nõ tantùm Deo, sed etiã homo inuocari, ĩ sacris literis legitur.*

Non video quæ sunt adiumenta mortuorũ (*vt apud memorias Sanctorum, corpora eorum sepeliantur*) nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent. *Tom. 4. de cura pro mortuis gerenda, cap. 4.*

Sancta & immaculata Virgo Dei genitrix Maria, & mater Domini nostri Iesu Christi interuenire pro me digneris apud illum, cuius meruisti effici templum. Sãcte Michael, Sancte Gabriel, Sancte Raphael: Sancti chori angelorum, atque archangelorum, Patriarcharum atque Prophetarum, Apostolorum, Euangelistarum, Martyrum, Confessorum, Sacerdotum, Leuitarum, Monachorum, Virginum omniũmque iustorũ, per illum qui vos elegit, & de cuius contemplatione gaudetis, vos rogare præsumo, vt pro me culpabili, ipsi Deo supplicare dignemini, quatenus de faucibus diaboli & de morte perpetua merear liberari. *Tom. 9. lib Meditat. cap. 40.*

Inuocantur Sancti.

O beata Maria, quis tibi dignè valeat iura gratiarum ac laudũ præconia rependere, quæ singulari tuo ascensu mundo succurristi perdito? Quas tibi laudes fragilitas humani generis persoluat, quæ solo tuo cõmercio recuperandi aditum inuenit? Accipe itaque quascunque exiles, quascunque meritis tuis impares gratiarum actiones, & cùm susceperis vota, culpas nostras orando excusa. Admitte nostras preces intra sacrariũ exauditionis, & reporta nobis antidotũ reconciliationis. Sit per te excusabile, quod per te ingerimus, fiat impetrabile, quod fida mente poscimus. Accipe quod offerimus, redona quod rogamus, excusa quod timemus, quia tu es spes vnica peccatorũ, per te speramus veniam delictorũ, & in te beatissima nostrorum est expectatio præmiorum. Sãcta Maria succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles, ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo sexu. Sentiant omnes tuum iuuamen quicunque celebrant tuam cõmemorationem. Assiste paratavotis poscentium, & repende omnibus optatũ effectũ. Sint tibi studia assiduè orare pro populo Dei, quę meruisti benedicta redemptorem ferre mũdi, qui viuit & regnat in secula seculorum. *Tom. decimo, sermonum de Sanctis, sermone 18. qui est secundus in festo Annunciationis.*

Quid est B. virginẽ Mariam inuocare, si hoc non sit?

Virgo Maria spes vnica (absque dubio post christum) peccatorum: per ipsam speramus veniam delictorum: in ipsa est expectatio præmiorum.

Erat quidem senex Florentius Hipponensis noster, homo religiosus & pauper: qui sartoris se arte

Quomodo Florentius iste viginti martyres clara voce, vt vestiretur, orauit, nisi eos inuocãdo?

pascebat, casulam perdiderat, & vnde sibi emeret non habebat: ad viginti Martyres, quorum memoria apud nos est celeberrima, clara voce, vt vestiretur orauit. Audierunt eum adolescentes, qui fortè aderant, irrisores: eùmque discedẽtẽ exagitantes, prosequebantur: quasi à martyribus quinquagenos folles * vnde vestimẽtũ emeret, petiuisset. At ille tacitus ambulans, eiectũ grãdem piscem palpitantem vidit in littore, eúmque illis fauentibus, atque adiuuantibus, apprehendit, & cuidã coquo carchoso nomine, bene Christiano, ad coquinam conditariam, indicans quid gestum sit, trecentis follibus vendidit, lanam comparare inde disponẽs, vt vxor eius quomodo posset ei quo indueretur, efficeret. Sed coquus concidens piscẽ anulum aureum in ventriculo eius inuenit, moxque miseratione flexus & religione pertertritus, homini eum reddidit, dicens: Ecce quomodo viginti martyres te vestierunt. *To. 5. de ciuitate Dei, lib. 22. cap. 8. circa medium*

* Follis est obolus aut aliud quodpiã numismatis genꝰ.

Inuocatio Sanctorum martyrũ, miraculo cõfirmata.

Beatus Cyprianus quidem iam corpore, quod corrumpitur, *non aggrauante animam, nec deprimẽte terrena inhabitatione sensum multa cogitãtem, serenius prospicit veritatem, quàm meruit adipisci per charitatem. Adiuuet itaque nos orationibus suis in istius arn is mortalitate, tanquam in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantum possumus, bona eius imitamur. *To. 8. de Baptis. contra Donat. lib. 7. cap. 1.*

* *Sap. 9.*

Inuocat D. Cyprianum B. Augustinus.

Orationibus *(diui cypriani)* adiutus, discã si potero per literas eius, quanta pace per eum Ecclesiam suam Dominus, & quanto silentio gubernauerit. *Ibidem lib 5. cap 17.*

Sancti securi de se, solliciti de nobis.

Tũc pro nobis absque vlla dubitatione sancti martyres intercedunt, quando in nobis aliquid de suis virtutibus recognoscunt. *Tom. 10. de temp. sermone. 244.* Fœlices sancti Dei omnes, qui iam pertransistis huius mortalitatis pelagꝰ, & peruenire meruistis ad portum perpetuæ quietis, securitatis & pacis, securi & trãquilli, sempérq; festiui atque gaudentes. Obsecro vos per vestrã charitatẽ,, qui securi estis de vobis, solliciti estote de nobis: securi estis de vestra immarcessibili gloria,

gloria, solliciti estote de nostra multiplici miseria. Per ipsum vos rogo qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam satiamini, de cuius immortalitate iã immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis, estote iugiter memores nostri, subuenite nobis miseris, qui adhuc in salo huius vitæ circũstantibus agitamur procellis. Vos portæ pulcherrimæ, quæ in magnam surrexistis altitudinẽ, adiuuate nos vile pauimentum longè inferius iacentes. Date manum & erigite iacentes super pedes, vt cõualescentes de infirmitate, fortes efficiamur in bello. Intercedite & orate cõstanter atque indesinenter pro nobis miseris, multúmque negligentibus peccatoribus, vt per vestras orationes vestro sancto consortio coniungamur, quia aliter salui esse non possumus. Sumus nãque valde fragiles & nullius virtutis homunciones, animalia ventris & carnis mãcipia, in quibus vix aliquod virtutis vestigium apparet. Et tamen sub Christi confessione positi, ligno crucis ferimur, nauigantes per hoc mare magnũ & spatiosum, vbi sunt reptilia † quorum non est numerus, vbi sunt animalia pusilla cũ magnis, vbi est draco sæuissimus, semper paratus ad deuorãdum, vbi sunt loca periculosa Scylla & Charibdis & alia innumerabilia, in quibus naufragantur incauti, & in fide dubij, Orate Dominum, orate piissimi, orate omnia agmina Sanctorum, & vniuersi cœtus beatorum, vt vestris precibus, meritísque adiuti, salua naue & integris mercibus peruenire mereamur ad portum perpetuæ salutis & quietis, & continuæ pacis, & nunquã finiendæ securitatis. *To. 9. li. Medit. cap. 24.*

Rogat Sanctos vt pro nobis intercedant & orent.

† *Psal. 103.*

Mitari autem soleo etiam apud Vergilium istã Domini reperiri sententiam, vbi ait: † *Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis*, vt & ipsi recipiãt vos in tabernacula æterna. *Et infrà.* Nam cùm Elysios campos Poëta ille describeret, vbi putãt habitare animas beatorum: non solùm ibi posuit eos, qui propriis meritis ad illas sedes peruenire potuerũt, sed adiecit, atque ait: † Quique sui memores alios fecêre merendo: id est, qui promeruerũt alios, eósque sui memores promerẽdo fecerunt. Prorsus tanquam eis diceret, quod frequentatur

† *Luc. 16.*

† *Æneid. 6.*

ore Christiano, cùm se cuique sanctorũ humilis quisque commendat & dicit: memor mei esto: atque vt id esse possit, promerendo efficit. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 2. cap. 27.*

VII. Sanctos aliter adorari & inuocari quàm Deum, cui soli latria sacrificiúmque debetur.

Quomodo christiani martyres colant.

COlim⁹ ergo martyres, eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionẽ paratũ esse sentimus. Sed illos tãtò deuotius, quãtò securius post incerta omnia superata: quãtò etiã fidẽtiore laude prædicamus, iam in vita fœliciore victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes: At illo cultu, quæ græcè latria dicitur, latinè vno verbo dici nõ potest, cùm sit quædam propriè diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnũ Deum. Cùm autẽ ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent: nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendũ præcipimus, vel cuiquã martyri, vel cuiquã sanctæ animæ, vel cuiquã angelo: & quisquis in hunc errorem dilabitur, corripitur per sanã doctrinam, siue vt corrigatur, siue vt caueatur. Ipsi enim sancti, vel homines, vel angeli exhiberi sibi nolunt, quod vni Deo deberi norunt. *Tom. 6. contra Faust. Manich. lib. 20. cap. 21. Differentiam inter δουλείαν & λατρείαν. Habes et Tom. 4. quæst. super Exodum, quæst. 94.*

Quid sit latria.

Latria soli Deo debetur. Si qui sunt ita rudes, vt latriam, hoc est, diuinum errorẽ Sanctis tribuãt, per sanã doctrinam corripiẽdi sunt: nõ autẽ ideo laceranda Ecclesia.

Aliud est quod Ecclesia docet, aliud quod sustinet.

Qui autem se in memoriis martyrum inebriãt, quomodo à nobis approbari possunt, cùm eos, etiamsi in domibus suis id faciant, sana doctrina cõdemnet? Sed aliud est quod docemus, aliud quod sustinemus: aliud quod præcipere iubemur, aliud quod emendare præcipimur, & donec emẽdemus, tolerare cõpellimur. Alia est disciplina Cristianorum, alia luxuria vinolentorũ, vel error infirmorũ. Verumtamen & in hoc ipso distant plurimum culpæ vinolentorum & sacrilegorum. Longè quippe minoris peccati est, ebrium deridere † à martyrib⁹, quàm vel ieiunium sacrificare martyribus.

† *alias* redire.

Sacrificare martyribus dixi, nõ dixi sacrificare Deo in memoriis martyrũ: quod frequentissimè facimus, illo duntaxat ritu quo sibi sacrificari noui testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illũ cultũ quæ latria dicitur, & vni Deo debetur. *Ibidẽ. Vide quoque in hanc sententiam. Tom. 4. quæst. super Genesim, quæst. 61.*

Sacrificare Deo in memoriis martyrũ, frequentissimũ olim christianis.

VIII. Quare Angelus Apocalyp. 19. 22. & Paulus & Barnabas Act. 14. adorari se prohibuerint.

IPsi enim Sãcti, vel homines, vel angeli exhiberi sibi nolũt, quod vni Deo deberi norũt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, † cùm commoti miraculis, quę per eos facta sunt, Lycaonij tanquam Diis immolare voluerunt: conscissis enim vestimentis suis, confitentes & persuadentes se Deos non esse, ista sibi fieri vetuerũt. Apparuit & Angelis, sicut in Apocalypsi legimus, † Angelum se adorari prohibentem, ac dicentem adoratori suo: *Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum.* Ista sibi planè superbi spiritus exigunt diabolus & angeli eius, sicut per omnia tẽpla & sacra gentiliũ. Quorum similitudo in quibusdam etiam superbis hominibus expressa est: sicut de Babiloniæ quibusdam Regibus † memoriæ commendatum tenemus. *Tom. 6. contra Faustum Manich. lib. 20. cap. 21.*

Exurgens autẽ Abraham † adorauit populũ terræ. Quæritur quomodo scriptum sit: † *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies:* cùm Abraham sic honorauerit populum quendam gentium, vt etiam adoraret? Sed animaduertendum est in eodem præcepto, non dictum, Dominum Deum tuum solum adorabis: sicut dictum est, & illi soli seruies: quod est Græcè λατρεύσεις. Talis enim seruit⁹ nõ nisi Deo debetur. Vnde dãnantur idololatræ: id est, eiusmodi seruitutẽ exhibẽtes idolis, quę debetur Deo. Nec moueat, quod alio loco in quadã scriptura prohibet angelus hominẽ adorare se, & admonet vt Domin⁹ poti⁹ adoretur. Talis enim apparuerat † angelus, vt p Deo posset adorari, & ideo fuerat corrigẽd⁹ adorator. *To. 4. sup. Gẽ q. 61.*

† *Act.* 14. *Lycaonij voluerũt sacrificare Apostolis, ideo prohibiti sunt.*

† *Apoc.* 19. & 22.

† *Dan.* 3.

† *Gen.* 23.

† *Deut.* 6.

† *Luc.* 4.

Nota differẽtiã inter latriã & adorationem.

Angel⁹ in Apocalypsi correxit adoratorẽ, quia volebat ipse non tanquã angelũ sanctũ, sed tanquam Deũ adorare.

† *Apoc.* 19. & 22.

Putauerunt quidam deferendum angelis hono-

rem, vel adorando, vel sacrificando, qui debetur Deo, & eorum sunt admonitione prohibiti, iussique sunt hæc ei deferre, cui vni fas esse nouerunt. Imitati sunt angelos sanctos, etiã sancti homines Dei. Nam Paulus & Barnabas in Lycaonia facto quodam miraculo sanitatis, putati sunt Dij, eísque Lycaonij immolare victimas voluerunt, quod à se humili pietate remouẽtes, eis in quem crederẽt, annunciauerunt Deum. Sed nec ob aliud fallaces illi superbè sibi hoc exigunt, nisi quia vero Deo deberi sciunt. *To. 5. de ciuitate Dei, lib. 10. cap. 19.*

Angelus & Paulus cũ Barnaba prohibuerũt se adorari tãquã Deos, Apoc. 19. & 22. Act. 14.

Angelos vt Deo, adorandos esse, Platonicorum vetus est error, contra quem late disputat Augustinus Tom. 2. Epist. 21. & 22. ad Longinianum, & de ciuitate Dei, lib. 9. & 10. plurimis in locis: adducens illud Apostoli, Coloss. 2. Nemo vos seducat volens in humilitate & religione angelorum.

IX. *Idolatras & hæreticos tam olim Christianis obiecisse, quod martyres tanquam Deos colerẽt, atque eorumdem martyrum reliquias disperdere curasse.*

Verba hæc sunt Maximi Medaurẽsis idololatræ, quem hæretici imitãtur, dolẽtes a fidelib⁹ martyrũ memorias frequẽtari.

SEd impatientem me esse tanti erroris dissimulare non possum. Quis enim ferat Ioui fulmina vibranti præferri Mygdonem, Iunoni, Mineruæ, Veneri, Vestæque Sananem, & cunctis (prò nefas) Diis immortalibus Archimartyrem Nãphanionem, inter quos Lucitas etiam haud minore cultu suscipitur, atque alij interminato numero, Diis hominibúsque odiosa nomina, * qui conscientia, nefandorum facinorum specie glorioſę mortis, scelera sua sceleribus cumulantes, dignum moribus factísque suis exitum maculati reperunt. Horum busta, si memoratu dignum est, reiectis * templis, neglectis maiorum suorum manibus, stulti frequentant, ita vt præsagium vatis illius indignè ferentis emineat: Inque Deum templis iurauit Roma per vmbras. *Tom. 2. Epist. 43.*

** aliàs numina.*

** aliàs relictis.*

Verba sunt Fausti Manichæi.

Schisma verò aut nihil immutari debet ab eo, vnde

factum est, aut non multum: vtputa vos, qui desciscẽtes à gentibus, monarchiæ opinionem primò vobiscum diuulsistis: id est, vt omnia credatis ex Deo: sacrificia verò eorum vertistis in agapas, idola in martyres, quos votis similibus colitis, defunctorum vmbras vino placatis & dapibus: solennes gentium dies cum ipsis celebratis, vt calendas & solstitia. *Tom. 6. cont. Faustum Manich. lib. 20. cap. 4.*

Idem nunc nostri hæretici Catholicis obiiciunt.

Legimus in Ecclesiastica historia, quam Græcè scripsit Eusebius, & in Latinam linguam vertit Rufinus, martyrum corpora in Gallia camb⁹ exposita, cantúmque reliquias, atque ossa mortuorum vsque ad extremam cõsumptionem ignibus cõcremata: cosdémque cineres fluuio Rodano, nequid ad memoriam qualẽcunque relinqueretur, inspersos. Quod nõ ob aliud credendum est diuinitus fuisse permissum, nisi vt discerent Christiani in confitendo Christum, dum contemnunt hanc vitam, multò magis cõtemnere sepulturam. Hoc enim quod ingenti sęuitia de corporibus martyrũ factum est, si eis quisquã noceret, quo minus beatè requiescerent eorum victoriosissimi spiritus, nõ vtique fieri sineretur. *To. 4. de curã pro mort. gerẽda, ca. 6.*

Histor. Eccles. lib. 5. cap. 1.

Quare Deus permittat corpora sanctorum interdum insepulta manere, atque indignissimè ab impurissimis hominibus tractari.

XI. *Sanctorum natalitia diésque festos Augustini tempore in solenni vsu fuisse.*

PAssionis sanctorum Martyrum diem hodiè festum habentes, in eorum recordatione gaudeamus: recolentes quod patiebantur, & intelligentes quid intuebantur. Nunquam enim tantas tribulationes carne tolerarent, nisi magnam quietem mente conciperent. Hunc itaque Psalmum pro ipsa solennitate percurramus. Hesterno enim die multa audiuit charitas vestra, nec hodie tamen huic festiuitati negare potuimus nostram seruitutem. *Tom. 8. in Psalm. 63.*

Passionis Martyrum dies celebrii.

Iam agnouimus Christum mundatorem, iam tenemus in quo cõples promissa. Exhibe in illo quod promisisti, ipse est qui viuet & non videbit mortem, ipse est qui eruit animam suam de manibus inferni, & nos tamen adhuc laboramus. Dixerũt ista martyres, quo-

Martyrum natalitia.

rum natalitia celebramus, ipse viuet* & non videbit mortem, ipse eruet animam suam de manibus inferni, & nos propter * te mortificamur tota die, deputati sumus velut oues occisionis. *Tom. 8. in Psal. 88. concione secunda.*

* *Psalm.* 88.

* *Psalm.* 43.

Attendite ergo charissimi, tenere omnes vnanimiter Deum Patrem & matrē Ecclesiam. Natalitia sanctorum cum sobrietate celebrate, vt imitemur eos, qui præcesserunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro vobis, vt benedictio Domini in æternum maneat super vos, fiat, fiat. *Ibidem, in fine Psalmi.*

Gaudēt Sācti, nobis sobriècelebrātibus eorum natalitia.

Nos ergo fratres dilectissimi, vt tam sanctam festiuitatem non solùm corporali, sed etiam spiritali cū gaudio celebrare possimus, secūdùm vires nostras ad dandas eleemosynas, & ad tenendam cum omnibus pacē nostros animos præparemus, & ab omni scurrilitate vel turpiloquio, nō solùm nosmetipsos, sed & omnem familiam nostram, & vniuersos ad nos pertinēres, pro amore Dei & de zelo sanctæ disciplinæ prohibere totis viribus laboremus, nec permittamus solennitatem sanctam cantica luxuriosa proferendo polluere. Tunc enim pro nobis sanctus Ioannes quicquid petierimus poterit obtinere, si nos festiuitatem suam pacificos, sobrios, castos, absque vllo turpiloquio cognouerit celebrare. *To. 10. de Sanctis, ser. 21. qui est de S. Ioā. Bap. ser. 2.*

Festa Sanctorum quomodo celebranda.

Possunt igitur Sancti, quicquid rectè petierimus obtinere, nisi nos ipsi impediamus.

Licear etiam legi passiones Martyrum, (*in Ecclesia*) cùm anniuersarij dies eorum celebrantur. *Tom. 1. Concil. Carthaginens. 3. cap. 47.*

Celebrantur dies anniuersarij Martyrum.

Debuimus tantorum martyrum diem, hoc est, sanctorum Apostolorum Petri & Pauli maiore frequentia celebrare. Si enim celebramus frequētissimè natalitia agnorum, quātò magis debemus arietum? De fidelibus enim, quos lucrāti sunt Apostoli predicatione sua, scriptum est: * Adferte Domino filios arietum. *In additione Louaniensi, serm. 113. Festum D. Laurentij & Sixti habes in Euang. Ioan. Tract. 27. Inuent. S. Stephani, Tract. 120. Vide etiam Tom. 10. in Festis plurium Martyrum, sermone sex.*

* *Psalm.* 28.

X. Basilicas Sanctorum nomine, Deo dedicatas fuisse.

MArtyrū loca & Basilicæ Apostolorū, in illa vastatione (*vrbis Romæ*) ad se cōfugiētes suos alienósque receperunt. Huc vsque cruentus sæuiebat inimicus: ibi accipiebat limitem trucidatoris furor: illò ducebantur à miserātibus hostibus, quibus etiam extra ipsa loca pepercerant, ne in eos incurrerent, qui similem misericordiam nō habebant. Qui tamen etiam ipsi alibi truces atque hostili more sæuientes, posteaquā ad loca illa veniebant, vbi fuerat interdictū, quod ahbi iure belli licuisset, tota feriendi refrenabatur immanitas, & captiuandi cupiditas frangebatur. *To. 5. de ciuit. Dei, lib. 1. cap. 1.*

Ad martyrū loca & Apostolorum Basilicas confugiētes, ab hostiū sæuitia tuti erant.

Ipsa, vt dixi, Troia mater Romani populi, sacratis in locis Deorum suorum, munire nō potuit ciues suos ab ignibus ferróque Græcorum, eosdem ipsos Deos colentium: *quinetiam Iunonis asylo.*
Custodes lecti phœnix, & dirus Vlysses
Prædam asseruabant: huc vndique Troia gaza
Incensis erepta adytis, mensæque Deorum
Crateresque auro solidi, captiuaque vestis
Congeritur: pueri & pauidæ longo ordine matres
Stant circùm. Electus est videlicet locus tantæ Deæ sacratus, non vnde captiuos non liceret educere, sed vbi captiuos liberet includere. Compara nunc asylum illud non cuiuslibet Dei gregalis, vel de turba plebis, sed Ioais ipsius sororis & coniugis, & Reginæ omnium Deorum, cum memoriis nostrorū Apostolorum. Illud incensis templis & Diis erepta spolia portabātur, non reddenda * victis, sed diuidēda victoribus: huc autem, & quod alibi ad ea loca compertum est pertinere, cum honore & obsequio religiosissimo reportatum est. Ibi amissa, hīc seruata libertas: ibi clausa, hīc interdicta captiuitas: ibi possidendi à dominantibus hostibus premebantur, huc liberandi à miserantibus hostibus ducebantur. Postremo illud Iunonis templum sibi elegerat auaritia & superbia ieiunum Græcorum: * istas Christi Basilicas misericordia & humilitas etiam immanium Barbarorum. *Ibidem, cap. 4.*

Iuno Troianos ad suum asylum cōfugientes tueri non potuit. Vergilius li. 2. Aenid.

* *aliàs* donāda.

In Apostolorū memoriis defensi ab hostibus Romani.

* *aliàs* Græculorum.

Sanè aduertēdum est, quomodo iste Ægyptius (*sermo est de Hermete Trimegisto*) cùm doleret tempus esse

Appellat etiã recentes hæretici Martyres homines mortuos.

Memorias martyrũ, nominat Augustinus frequẽter, sepulchra et oratoria, in ipsorum memoriam exstructa.

Torquetur dæmõ, et de possessis corporibus eiici tur, in locis multis vbi sunt martyrũ memoriæ.

venturum, quo illa auferrẽtur ex Ægypto, quæ fatetur à multũ errantibus & incredulis & à cultu diuinæ religionis auersis esse instituta, ait inter cætera: Tũc terra ista sanctissima sedes delubrorum atque tẽplorum, sepulchrorum erit mortuorúmque plenissima. Quasi verò si illa non auferrẽtur, non essent homines morituri, aut alibi essent mortui ponendi quàm in terra. Et vtique quantò plus volueretur tẽporis & dierum longitudo, tãtò maior esset numerus sepulchrorum, propter maiorem numerum mortuorum. Sed hoc videtur dolere, quòd memoriæ Martyrum nostrorum, templis eorum delubrísque succederent: vt videlicet qui hæc legunt animo à nobis auerso atque peruerso, putent à paganis Deos cultos fuisse in templis, à nobis autem coli mortuos in sepulchris. *Ibi. lib. 3. cap. 26.*

Vbi est illa velut querela luctuosa, quòd terra Ægypti sanctissima sedes delubrorũ atque templorum, sepulchrorum futura esset mortuorúmque plenissima? Nempe spiritus fallax, cuius instinctu Hermes ista dicebat, per eum ipsum coactus est confiteri, iam tunc illam terram sepulchrorum & mortuorum, quos pro Diis colebant, fuisse plenissimam. Sed dolor Dæmonũ per eum loquebatur, qui suas futuras pœnas apud sanctorum martyrum memorias imminere mœrebãt. In multis enim talibus locis torquentur, & confitentur, & de possessis corporibus hominũ eiiciuntur. *Ibid.*

XI. *Nomina martyrum ad altare recitari morem olim fuisse.*

Memorãtur martyres, vt p nobis orẽt: Cõmemorãtur & alij defuncti, vt pro eis oremus.

SIc enim ait etiam Apostolus Petrus: * Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Hoc est talia præperare. Hoc beati martyres ardenti dilectione fecerunt, quorum si non inaniter memorias celebramus, atque in conuiuio, quo & ipsi saturati sunt, ad mensam Domini accedimus, oportet vt quẽadmodum ipsi, & nos talia præparemus. Ideò quippe ad ipsam mensam non sic eos commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiã pro eis oremus, sed magis vt orent ipsi pro nobis, vt eorũ vestigiis adhæreamus: quia im-

* 1. Pet. 2.

Martyres impleuerunt beatitudinem.

pleuerunt ipsi charitatem, qua Dominus dixit * non posse esse maiorem. *Tom. 9. Tract. 84. in Ioan.*

* *Ioan. 15.*

Habet Ecclesiastica disciplina, vt ad altare fiat sanctorum martyrum & aliorũ defunctorum cõmemoratio.

sãcti Martyres nõ inuocantur à Sacerdote sacrificante tanquã Dij, quibus sacrificiũ offeratur.

Notum est fidelibus, in Sacramẽtis altaris, cõmemorationem fieri Martyrũ et aliorum defunctorum.

Perfectio tamen in hac vita nonnulla est, ad quam sancti Martyres peruenerunt. Ideóque habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari, &c. *Tom. 1. de verbis Apostoli, serm. 17.*

Nos autem martyribus nostris nõ templa sicut Dijs, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus, sed vni Deo, & martyrum, & nostro sacrificium immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote, qui sacrificat, inuocantur. Deo quippè, non ipsis sacrificat, quamuis in memoria sacrificet eorum: quia Dei Sacerdos est, non illorum. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 10.*

Perhibet enim præclarissimum testimonium Ecclesiastica auctoritas, in qua fidelibus notũ est, quo loco martyres, & quo defunctæ sanctimoniales ad altaris Sacramẽta recitentur. *To. 6. de sancta Virginitate, ca. 45.*

XI. *Sanctos opem ferre suum patrocinium implorantibus, quanuis modus incertus nobis sit.*

MItti ad viuos aliquos ex mortuis, sicut è cõtrario Paulus † ex viuis in paradisum raptus est, diuina Scriptura testatur. Nam Samuel Propheta defunctus viuo Sauli etiam regi prædixit, * quãuis nonnulli non ipsum fuisse, qui potuisset magnis artibus euocari, sed aliquem Spiritum, tam malis operibus congruentem, illius existimẽt similitudinem figurasse: cùm liber Ecclesiasticus, † quem Iesus filius Sirach scripsisse traditur, & propter eloquij nonnullã similitudinem Salomonis pronũciatur, contineat in laude Patrum, quod Samuel etiã mortuus prophetauerit. Sed sic huic libro

* 2. Cor. 12.

† 1. Reg. 18.

* Eccl. 46.

Liber Ecclesiastici non in canone Hebræorũ, sed in canone ponitur Ecclesiæ.

**Deut.34.*
†Matt. 17. Marc.9. Luc.9.

Moses defunctus in monte cum Helia Apostolis apparuit.

**aliàs* cui? *inquilinatũ* piè *diligis.*

Sanctus relix martyr, Nolanis, qui à Barbaris oppugnabantur, manifestè apparuit.

**Ioan.2.*
†Ioan.11.

Quãuis defuncti per propriã naturam reb⁹ viuorũ interesse nequeant: tamen Martyres, diuina potentia nonnunquam intersunt. Dum sit certũ, adiuuari homines à sanctis Martyrib⁹ quanuis quomodo adiuuẽt incertũ sit, nihil illi dãni facĩt, qui eos inuocãt, eorũ patrocinĩũ implorãt.

ex Hebræorum, quia in eo non est, canone contradicitur, quid de Mose dicturi sumus, qui certè in Deuteronomio* mortuus, & in Euangelio† cũ Helia, qui mortuus non est, legitur apparuisse viuentibus? Hinc & illa soluitur quæstio quonam modo martyres, ipsis beneficijs quæ dantur orantibus, indicant se interesse rebus humanis, si nesciunt mortui quid agant viui. Non enim solis beneficiorum affectibus, verumetiam ipsis hominum aspectibus cõfessorem apparuisse Felicem, ciuibus vel inquilinis piè à se dilectis* cùm à Barbaris Nola oppugnaretur, audiuimus, non incertis rumoribus, sed testibus certis. Verùm ista diuinitus exhibentur, longè aliter quàm sese habet vsitatus ordo, singulis creaturarum generibus attributus. Non enim quia in vinum† aqua, cùm voluit Dominus repentè cõuersa est, ideò non debemus, quid aqua valeat in elementorum ordine proprio, ab istius diuini operis raritate vel potius singularitate discernere. Nec quoniam Lazarus* resurrexit, ideò mortuus omnis quãdo vult surgit, aut eo modo exanimis à viuente, quomodo à vigilante dormiẽs excitatur. Alij itaque sunt humanarum limites rerum, alia diuinarũ signa virtutum: alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt: quanuis & naturæ deus assit vt sit, & miraculis natura nõ sit. Non igitur ideò purandũ est viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdam sanãdis vel adiuuandis martyres assunt: sed ideò potius intelligendum est, quòd per diuinam potentiam martyres viuorũ rebus intersunt, quomã defuncti per naturam propriam viuorum rebus interesse nõ possunt. Quanquã ista quæstio vires intelligẽtiæ meæ vincat, quemadmodũ opitulẽtur martyres ijs, quos per eos certum est adiuuari: vtrum ipsi per seipsos assint vno tempore tã diuersis locis, & tãta inter se lõginquitate diseretis, siue vbi sunt eorum memoriæ, siue præter suas memorias vbicunque adesse sentiuntur: an ipsis in loco suis meritis congruo ab omni mortalium cõuersatione remotis, & tamen generaliter orantibus pro indigentia supplicantium, sicut nos oramus pro mortuis, quibus vtique non præsentamur, nec vbi sint vel quid agant scimus. Deus omnipotens qui est vbique præsens nec concretus nobis, nec remotus à nobis, exaudiens Martyrum preces per angelica ministeria vsquequaque diffusa, præbeat hominibus ista solatia, quibus in huius vitæ miseria iudicat esse præbenda: & suorum merita martyrum vbi vult, quando vult, quomodo vult, maximèque per eorũ memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandam fidem Christi, pro cuius illi confessione sunt passi, mirabili atque ineffabili potestate ac bonitate commendet? Res hæc altior est, quàm vt à me possit attingi, & abstrusior, quàm vt à me valeat perscrutari: & ideo quid horum duorum sit, an verò fortassis vtrumque sit, vt aliquando ista fiant per ipsam præsentiam martyrum, aliquãdo per angelos suscipientes personam martyrum, definire non audeo, mallem à scientibus ista perquirere. *Tom. 4. de cura pro mortuis gerenda, cap. 15. & 16.*

Opera mirabilia quæ per Martyres Deus efficit fidem Christi ædificant.

Quamuis daremus hoc hæreticis (quod tamen non damus) neseire sanctos quæ hîc apud nos gerũtur, imperitè nihilominus concluderent, non esse implorãdum eorum auxilium. Nam tunc (vt hîc Augustinus testatur) propter ipsorum preces & merita, Deo, cui omnia nota sunt, prouidente, angeli personam eorũ sustinentes, nobis petentibus auxiliũ ferrent. Sed neque mentiri, aut fatui esse dicendi essent, qui eos inuocarent: sicut neque mentitum aut fatuum fuisse Mosen dicimus, quando tanquam Deum alloquebatur illum, quem non Deum, sed angelum fuisse Stephanus Act. 7. affirmat: Neque rursus eundem ipsum angelum mentitum fuisse quisquam dicet, cùm verbis illis vtebatur: Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob: quod nemo non intelligat illum Dei personam sustinuisse, & quæ fecit & dixit, Dei auctoritate fecisse atque dixisse.

Talem fuisse credendum est illum Ioannem monachum, quem de belli ciuilis euentu maior Theodosius consuluit Imperator: habebat quippè etiam pro-

Universidad de Deusto Biblioteca

phetiam. Neque enim singulos singulari munerũ istorum, sed etiam plura vnum habere posse non ambigo. Ioannes ergo iste cuidam mulieri religiosissimæ impatienter cum videre cupienti, atque vt hoc impetraret per maritum suum vehementer instanti, cùm ille nollet, quoniam id nũquam permiserat fœminis: Vade, inquit, dic vxori tuę videbit me nocte proxima sed in somnis: Et factũ est. Monuítque illã quicquid fidelem coniugatã moneri oportebat. Quæ cùm euigilasset, talem se vidisse hominem Dei viro suo, qualẽ ille eũ nouerat, & quid ab illa audierit, iudicauit. Qui hoc ab eis comperit, retulit mihi vir grauis & nobilis, & dignissimus, credidi. * Sed si illũ sanctũ monachũ ipse vidissem, quia sicut fertur, patiẽtissimè interrogabatur, & sapientissimè respondebat, quæsissem ab eo quod ad istam pertinet quæstionem: vtrum ipse ad illam fœminã venisset in somnis, id est, spiritus eius in effigie corporis sui, sicut nos ipsos in effigie corporis nostri somniamus: ipso aliud agente, vel si dormiebat aliud somniante, siue per Angelum, siue quocunque alio modo in mulieris somnio talis facta sit visio: atque id futurum, vt ipse promitteret, prophetię spiritu reuelãte præsciuerit. Si enim ipse interfuit somnianti, mirabili gratia vtique id potuit, non natura: & Dei munere, non propria facultate. Si autẽ ipso aliud agẽte, siue dormiente, & visis aliis occupato, cum mulier vidit in somnis: profectò tale aliquid factum est, quale illud est quod in actibus Apostolorũ legimus, * vbi Dominus Iesus loquitur Ananiæ de Saulo, & indicat ei quòd Saulus vidit ad se venientem Ananiam, cùm hoc Ananias ipse nesciret. Quodlibet horũ mihi respõderet ille homo Dei: & de martyribus ab illo pergerẽ quęrere: vtrũ ipsa assint in somnis, vel quocũque alio modo videntibus eos in qua figura voluerint: & maximè quãdo ab eis se torqueri Dæmones in hominibus confitentur, & rogant eos vt parcant sibi: an ista fiant Dei nutu per angelicas potestates, in honorem commendationẽmque Sanctorum, ad vtilitatem hominum, illis in summa quiete positis & ad alia longè meliora visa vacantibus seorsum à nobis, orantibusque pro nobis. Nam Mediolani apud sanctos Prothasium & Geruasiũ martyres, expresso nomine sicut defunctorum quos eodem modo commemorabant, adhuc viuum Dæmonea Episcopum confitebantur Ambrosium atque vt sibi parceret obsecrabant, illo aliud agente atque hoc cùm ageretur omnino nesciẽte. An fortè aliquando per ipsam præsentiam martyrum fiãt ista, aliquando per angelorum: & vtrum possint, vel quibus signis possint à nobis duo ista discerni: an ea sentire ac iudicare non valeat, nisi qui habet illud donũ per Dei spiritum diuidentem * propria vnicuique prout vult. Dissereret mihi, vt arbitror, hæc omnia sicut vellẽ ipse Ioannes: vt aut eo docẽte discerem & ea quæ audirẽ, vera & certa esse cognoscerẽ: aut ego crederem quæ nescirem, illo docente quæ sciret. Quod si mihi forsitã de sancta Scriptura respõderet ac diceret, * Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quę præcepit tibi Dominus, illa cogita semper: id etiam gratanter acciperem: nõ enim paruus est fructus, si aliqua obscura & incerta, quæ comprehendere non valemus, clarum saltem certúmque sit nobis, non esse quærenda: & quod vnusquisque vult discere, putãs prodesse si sciat, discat nõ obesse si nesciat. *Ibidem, cap. 17.*

Ioannes Monachus viuẽs adhuc, multi cuidam in somnis apparuit.

**aliàs credi.*

**. Act. 9. Ananias ne sciuit visũ se esse à Paulo*

Certum est confiteri Dæmones, torqueri se à Martyribus & ab iis veniam deprecari. Certũ tamẽ, nũc ab ipsis Martyribus præsentibus vel ab angelis Martyrũ per somnum sustinẽtibus torqueantur.

Cum honore & commẽdatione Sanctorum, coniuncta est hominum vtilitas.

Dæmones, ab Ambrosio adhuc viuẽte, & aliud agẽte veniã petebant.

** 1. Cor. 12. 3.*

** Eccles. 3. Altiora nobis nõ quærenda.*

XIII. *Sanctorum martyrum cum Christo viuẽtium sancta corpora, quæ viua membra fuerunt Christi, & per quæ multa beneficia à Deo hominibus præstantur, à fidelibus meritò veneranda esse.*

POrtãt sanè *Galla vidua sãcti propositi, & Simpliciola virgo sacra, eiusdem filia*) reliquias beatissimi & gloriosissimi martyris Stephani, quas nõ ignorat sancti tas vestra, sicut & nos fecimus, quàm conuenienter honorare debeatis. To. 2. *epist.* 103. *ad Quintianum.*

Sanctorum corpora & præcipuè beatorum martyrum reliquias ac si Christi membra, syncerissimè honoranda, & basilicas eorũ nominibus appellatas, velut loca

Sanctorum reliquijs &

Universidad de Deusto Biblioteca

Basilicis quãtus honor habẽdus. Basilicæ nominib⁹ martyrum appellatæ.

sancta diuino cultui mãcipata, affectu pijssimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si quis cõtra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus & Vigilãtianus creditur. *To. 3. de Eccles. dogmatibus, cap. 73.*

Recẽtes igitur hæretici Eunomiani & Vigilantiani sunt.

Miraculum quod Mediolani factum est, cùm illic essemus, quando illuminatus est cæcus, ad multorum notitiam potuit peruenire, quia & grãdis est ciuitas, & ibi erat tunc imperator, & immẽso populo teste res gesta est, concurrẽte ad corpora martyrum Prothasij & Geruasij Quæ cùm laterent & penitus nescirentur, Episcopo Ambrosio per somnũ reuelata, reperta sunt, vbi cæcus ille depulsis veteribus tenebris diem vidit. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 8.*

Cæcus illuminatus ad corpora Martyrum Prothasij & Geruasij.

Victoriana villa dicitur: quæ ab Hippone regio* minus triginta millibus abest. Memoria martyrũ ibi est Mediolanẽsium Geruasij & Prothasij: Portatus est illò quidam adolescens, qui cùm die medio tẽpore ęstatis equum ablueret in fluminis gurgite, dæmonẽ incurrit. Ibi cùm iaceret vel morti proximus vel similimus mortuo: ad vespertinos illuc hymnos & orationes cum ancillis suis, & quibusdam sanctimonialibus ex more domina possessionis intrauit: atque hymnos cantare cœperunt. Qua voce ille quasi percussus, excussus est cum terribili fremitu, altare comprehensum mouere non audẽs, siue non valens, tanquam eo fuerit alligatus, aut affixus, tenebat, & cum grãdi eiulatu parci sibi rogans confitebatur, vbi adolescentem & quando & quomodo inuaserit. Postremò se exiturũ esse denũciãs membra eius singula nominabat, quæ se amputaturũ exiens minabatur: atque inter hæc verba discessit ab homine. Sed oculus eius in maxillam totúmque eius medium quod nigellum fuerat albicabat. Quo viso qui aderant: concurrerant autem etiam alii, vocibus eius acciti: & se omnes in orationem pro illo statuerunt, quãuis eum sana mente stare gauderent, rursus tamen propter oculum eius cõtristati medicum quærendum esse dicebant. Ibi maritus sororis eius, qui eũ illò detulerat: potens est inquit, Deus sanctorum orationibus qui fugauit Dæmonem, lumen ei reddere. Tunc sicut potuit oculum lapsum atque pẽdentem, loco suo reuocatum ligauit oratio: nec nisi post septem dies putauit esse soluendùm. Quod cùm fecisset: sanissimum inuenit. Sanati sunt illic & alij duo de quibus dicere longum est. *Ibidem.*

* aliâs regione.

Hymni Vespertini.

Per Martyres Geruasiũ & Prothasium expulsus dæmõ ab homine atq; eidẽ homini oculus mirabiliter restitutus.

*Præiecto.

Ad aquas Tibilitanas Episcopo afferẽte * Proiecto, reliquias martyris gloriosissimi Stephani, ad eius memoriam veniebat magnæ multitudinis concursus & occursus. Ibi cæca mulier, vt ad Episcopum portãtem pignora sacra duceretur, orauit: Flores quos ferebat dedit, & recepit, oculis admouit, protinus vidit: Stupẽtibus cunctis qui aderant, præibat exaltans, viam carpens, & vię ducem vlterius non requirens. *Ibidem.*

Ad reliquias sancti Stephani cæca mulier illuminata.

Lucillus Episcopus vectatione reliquiarum sãcti Stephani à fistula sanatus.

Memorati memoriã martyris quæ posita est in castello Synicensi, quod Hipponensi coloniæ vicinum est, eiusdem loci Lucillus Episcopus, populo pręcedente atque sequẽte, in manu portabat: fistula cuius molestia iam diu laborauerat, & familiarissimi sui medici, qui eam secare vellet operiebatur manus illius præsarcinæ vectatione, vbi sanctas attigit reliquias repẽtè sanata est. Nam deinceps eam in suo corpore non inuenit. *Ibidem.*

Eucharius presbyter reliquiis sãcti Stephani à veteri morbo calculi liberatus.

Eucharius presbyter ex Hispania, Calamæ habitãs, veteri morbo calculi laborabat, per memoriam supradicti martyris, quã Possidius illò aduexit Episcopus, saluus factus est. Idem ipse postea morbo alio præualescente, mortuus sic iacebat, vt ei iã pollices ligarentur: opitulatione Memorati martyris, cùm de memoria eius reportata fuisset, & superiacentis corpus missa ipsius presbyteri tunica suscitatus est. *In eodem capite.*

Idem Eucharius, tunicæ tactu, ex memoria S. Stephani allata, suscitatus.

Fuit ibi vir in ordine suo primarius, nomine Martialis, æuo iã grauis, & multum à religione abhorrẽs Christiana. Habebat sanè fidelem filiam, & generum eodem anno baptizatum. Qui cùm ægrotãtem multis & magnis precibus & lachrymis rogarent, vt christianus fieret, prorsus abnuit: eosque à se turbida indignatione submouit. Visũ est genero ei⁹, vt iret ad memoriã S. Steph. & illic pro eo quantum posset, vt Deus illi daret mẽtem bonam, qua credere non differ-

Miraculo cõuersus ad

Deũ peccator, orãte pro eo i Basilica S. Stephani, genero.

ret in Christum. Fecit ingenti gemitu & fletu, & lynceriter ardente pietatis affectu: deinde absedens, aliquid de altari florũ, quod occurit, tulit? eique cùm iam nox esset, ad caput posuit. Tũc dormitũ est: & ecce ante diluculum clamat, vt ad episcopũ curreretur qui mecum fortè tunc erat apud Hipponẽ. Cùm verò audisset eum absentem, venire presbyteros postulauit. Venerũt, & statim se credere dixit: admirãtibus atque gaudentibus omnibus baptizatus est. Hoc quãdiu vixit, in ore habebat: Christe accipe spiritum meũ, cùm hæc verba beatissimi Stephani, quãdo lapidatus est à Iudæis, vltima fuisse nesciret, quæ huic quoque vltima fuerunt. Nam nõ multò pòst ipse defunctus est. Sanati sunt illic per eũdem martyrem etiã tres podagrici, duo ciues, peregrinus vnus. Sed ciues omnimodo, peregrinus autem reuelationem, quid adhiberet quando doleret, audiuit, & cùm hoc fecisset dolor, continuò conquieuit. *In eodem cap.*

Videnũ melior fuerit simplicitas hui⁹, qui flores ex altari allatos ad caput posuit ægrotantis, quàm prudẽtia recẽtium hæreticorũ, qui hæc derident.

Illam De⁹ miraculo facto cõprobauit: hãc quib⁹ signis cõfirmauerit nescim⁹. At oportet nouã de religione doctrinã significẽt miraculis gbari.

Audurus nomen est fundi, vbi Ecclesia est, & in ea memoria Stephani martyris. Puerũ quendã parumlum cùm in area ludereret, exorbitantes boues, qui vehiculum trahebant, rota obtriuerũt, & confestim palpitauit expirans. Hunc mater arreptum, ad eãdẽ memoriam posuit, & non solùm reuixit, verùm etiam illęsus apparuit. *Ibidem.*

** Act. 7.*

Puer rota curr⁹ obtritus, in memoria S. Stephani positus, reuixit & illæsus apparuit.

Sanctimonialis quædam in vicina possessione, quæ Caspaliana dicitur, cùm ægritudine laboraret, ac desperaretur, ad eandem memoriã tunica eius allata est: quæ antequam reuocaretur, illa defuncta est. Hac mẽ tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto spiritu, salua facta est. *In eodem cap.*

S. Stephani lo per S. Stephanũ à morte ad vitam reuocatu.

Apud Hipponem Bassus quidã Syrus ad memoriam eiusdem martyris orabat pro ægrotante & periclitante filia, eóq; secũ vestẽ eius detulerat: cùm ecce pueri de domo cucurrerunt, qui ei mortuã nunciarent. Sed cùm, orãte illo, ab amicis eius exciperetur, prohibuerunt

Sanctimonialis defuncta, cũ operiretur tunica, ex memoria allata, ad vitam reuocata est. Bassi cuiusdam filia miracu-

runt eos illi dicere, ne per publicum plangeret. Qui cùm domum rediisset, iam suorum eiulatibus personãtem, & vestem filiæ, quam ferebat, super eam proiecisset, reddita est vitæ. *In eodem cap.*

Mortuus quidã, oleo eiusdẽ protomartyris vnctus, ad vitam reuocatus.

Rursus ibidem apud nos Hyrenæi cuiusdam collectarij filius, ægritudine extinctus est. Cúmque corpus iaceret exanime, atque illis gementibus & plangentibus, exequiæ pararentur, amicorum eius quidam inter aliorum consolantium verba suggessit, vt eiusdem martyris oleo corpus perungeretur. Factum est & reuixit. *In eodem cap.*

Mortuus infantulus per eũdẽ S. Protomartyrem suscitatus.

Itémque apud nos vir tribunitius Eleusinus super memoriam martyris, quæ in suburbano eius est, ægritudine exanimatum posuit infantulum filium suum: & post orationem, quam multis cum lachrymis ibi fudit, viuentem leuauit. Quid faciam? Vbi vrget huius operis implẽdi promissio, vt nõ hîc possim omnia cõmemorare, quæ scio: & proculdubio plerique nostrorũ, cùm hæc legent, dolebunt me tam multa prętermisisse, quæ vtique mecũ sciũt. Quos iam nunc, & ignoscant rogo: & cogitent, quàm prolixi laboris sit facere, quod me hîc non facere suscepti operis necessitas cogit. Si enim miracula sanitatum, vt alia taceam, modò velim scribere, quæ per hunc martyrem, id est, gloriosissimum Stephanum, facta sunt in colonia Calamensi, & in nostra, plurimi conficiendi sunt libri: nec tamen omnia colligi poterunt, sed tantùm de quibus libelli dati sunt, qui recitarẽtur in populis. Id namque fieri voluimus, cùm videremus antiquis similia diuinarum signa virtutum, etiam nostris temporibus frequentari: & ea non debere multorũ notitiæ deperire. Nondũ est autem biennium, ex quo apud Hipponem regiũ cœpit esse ista memoria, & multis, quod nobis certissimũ est, non datis libellis, de iis quæ mirabiliter facta sunt, illi ipsi, qui dati sunt, ad septuaginta fermè numerum peruenerãt, quãdo ista conscripsi. Calamæ verò, vbi & ipsa memoria prius esse cœpit, & crebrius dãtur, incõparabili multitudine superãt Vzali etiam, quæ colonia Vticę vicina est, multa præclara per eundẽ martyrẽ facta cognouimus: cuius ibi memoria

Dabãtur libelli ab iis, in quib⁹ miracula facta esse cõtig-

set, vt præsentibus & aliis fides fieret ad mirabilium operum, quæ Deus per sanctos effecisset.

longè prius quàm apud nos ab Episcopo Euodio cõstituta est. Sed libellorum dandorum ibi consuetudo non est: vel potius non fuit: nam fortassè nunc esse iã cœpit. Cùm enim nuper illic essemus, Petroniam clarissimam fœminam, quæ mirabiliter ex magno, atque diuturno, in quo medicorum adiutoria cũcta defecerant, lãguore sanata est: hortati sumus volẽte supradicti loci Episcopo, vt libellũ daret, qui recitaretur in populo, & obediẽtissimè paruit. In quo posuit etiã quod hîc reticere non possum, quanuis ad ea, quæ hoc opus

Iudæi cuiusdã præstigiæ admirabili ratione, per S. Stephanũ dissolutæ.

vrgẽt festinare compellar. A quodam Iudæo dicit sibi fuisse persuasum, vt annulũ capillatio vinculo inseret, quo sub omni veste ad nuda corporis cingeretur: qui annulus haberet sub gẽma lapidem in renibus inuentum bouis. Hoc alligata quasi remedio, ad sancti Martyris limina veniebat. Sed profecta à Carrhagine cùm in confinio fluminis Bagradæ in sua possessione mansisset, surgẽs, vt iter perageret, ante pedes suos illum iacẽtem annulum vidit, & capillatiam zonã qua fuerat alligatus, mirata tentauit. Quam cùm omnino suis nodis fitmissimis, sicut fuerat, comperisset astrictam, crepuisse, atque exiluisse annulum suspicata est. Qui etiam ipse cùm integerrimus fuisset inuentus, futuræ salutis quodam modo pignus de tanto miraculo se accepisse præsumpsit, atque illud vinculũ soluens, simul cum eodem annulo proiecit in flumen. Non credunt hoc, qui etiam Dominũ Iesum per integra virginalia matris enixũ, & ad discipulos suos ostiis * clausis ingressum fuisse non credũt. Sed hoc certè quærãt, & si verum inuenerint, illa credãt. Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta. Carthagine habitat: ampla ciuitas, ampla persona, rem quærẽtes latere nõ sinũt. Martyr certè ipse, quo imperrãte, illã sanata est, in filiũ permanentis virginis credidit, in eũ, qui ostiis * clausis ad discipulos ingressus est, credidit. *Ibid.*

** Ioan. 20. Nec hæretici recentes hæc credũt.*

** Ibidem. Miraculum celebre & omnib⁹ Hipponensibus notum.*

Vnum est apud nos factũ, non maius, quàm illa quę dixi: sed tam clarũ, atque illustre miraculum, vt nullũ arbitrer esse Hipponensium, qui hoc non vel viderit, vel didicerit: nullum, qui obliuiscì vlla ratione potuerit. Decem quidam fratres fuerũt, quorum septem

sunt mares, tres fœminę, de Cęsarea Cappadocię suorum ciuium nõ ignobiles: maledicto matris, recẽti patris eorum obitu destitutæ, quæ iniuriam sibi ab eis factam acerbissimè tulit: tali pœna sunt diuinitus coërciti, vt horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum: in qua fœdissima specie oculos suorum ciuium non ferentes, quaquauersum cuique ire visum est, toto penè vagabãtur orbe Romano. Ex his etiam ad nos venerũt duo, frater & soror, Paulus & Palladia, multis aliis locis miseria diffamante, iam cogniti. Venerũt autẽ ante Pascha fermè dies quindecim, Ecclesiam quotidie ingredientes, & in ea memoriã gloriosissimi Stephani frequentabant, orãtes, vt iam sibi placaretur Deus, & salutem pristinã redderet. Et illic, & quocunque ibant, conuertebant in se ciuitatis aspectum. Nonnulli, qui eos alibi viderãt, causamque tremoris eorum nouerant, aliis & cuicũque poterant, indicabant. Venit & Pascha, atque ipso die Dominico manè cùm iam frequens populus præsens esset, & loci sancti cãcellos, vbi martyrium erat, idẽ iuuenis orans teneret, repentè postratus est, & dormiẽti similimus iacuit: non tamen tremens, sicut etiam per somniũ solebat: stupentibus qui aderãt, atque aliis pauentibus, aliis dolentibus, cùm eum quidam vellent erigere, nõnulli prohibuerunt, sed potius exitum expectãdũ esse dixerunt. Et ecce surrexit, & non tremebat, quoniam sanatus erat, & stabat incolumis, intuens intuentes, Quis ergo intuentiũ se tenuit à laudib⁹ Dei? Clamantiũ gratulãtiúmq; vocibus Ecclesia vsquequaque cõpleta est. Inde ad me curritur, vbi sedebãiã processurus: Irruit alter, quisque post alterum, omnis posterior quasi nouũ, quod alius prior dixerat nunciãtes. Méq; gaudente, & apud me gratias Deo agente, ingreditur etiã ipse cum pluribus: inclinatur ad genua mea, erigitur ad osculũ meum. Procedimus ad populũ: plena erat Ecclesia, personabat vocibus gaudiorũ: Deo gratias, Deo laudes, nemine tacente, hinc, atque inde clamantium: Salutaui populum, & rursus eadem feruentiore voce clamabãt. Facto tãdem silentio, Scripturarũ diuinarũ sunt lecta solennia: Vbi autem ventum est

ad mei sermonis locum, dixi pauca, pro tẽpore, & pro illius iocunditate lætitiæ. Magis enim eos in opere diuino, quãdam Dei eloquentiam non audire, sed cõsiderare permisi. Nobiscum homo prandit, & diligenter nobis omnem suæ ac maternę, fraternæque calamitatis indicauit historiam. Sequẽti itaque die post sermonem redditum, narrationis eius libellum in crastinum populo recitandum promisi. Quod cùm ex Dominico Paschæ die tertio fieret in gradibus exedræ, in qua de superiore loquebar loco: feci stare ambos fratres, cùm eorum legeretur libellus. Intuebatur populus vniuersus, sexus vtriusque, vnum stantem sine deformi motu: alteram membris omnibus contrementem. Et qui ipsum non viderant, quid in eo Diuinæ misericordiæ factum esset, in eius sorore cernebant. Videbant enim, quid in illo gratulandum, quid pro illa esset orandum. Inter hæc recitato eorũ libello, de conspectu populi abire eos præcepi: & de tota ipsa causa aliquãtò diligẽtius cœperam disputare, cùm ecce, me disputante, voces aliæ de memoria martyris nouæ gratulationis audiuntur. *In eodem cap. 8. lib. 22. de ciuitate Dei.*

Hesterno die libellum promisimus charitati vestræ: vbi de illo sanato audire etiam possitis, quæ videre nõ potuistis. Si ergo placet charitati vestræ, imò quia placere debet quod & mihi placet, ambo fratres stent in conspectu vestro: vt qui illum non viderant, in isto videant, quid ille patiebatur. Stent ergo ambo, vnus cui donata est gratia, alter cui petenda est misericordia. *Habetur hic sermo cum aliis proximè sequentibus in additione sermonũ D. Augustini, edita Louanij Anno 1564. opera & studio religiosi Patris Ioannis Vlimmerij, fitque horum mentio in Possidonij indiculo, qui simul eiusdem opera editus est. Est autem ibi serm. 94.*

Rogo Domine beatissime Papa Augustine, vt hunc libellum meum, quem ex præcepto tuo obtuli, sanctæ plebi iubeas recitari.

Exemplar libelli dati à Paulò, sancto Augustino Episcopo.

Quum adhuc in patria nostra Cæsarea Cappadocię moraremur, frater noster natu maior grauibus atque intollerandis communem matrem affecit iniuriis, in tantũ, vt ei etiam manus non dubitaret inferre. Quod

nos omnes filij pariter cõgregati patienter tulimus, vt ne verbũ quidẽ fratri nostro, pro matre nostra cur hoc faceret, dixerimus. Illa autẽ fœminei doloris stimulis incitata* iniuriosum filiũ maledicendo punire constituit. Quúmque ad sacri baptismatis fontẽ post gallorum cãtus memorato filio suo iram Dei imprecatura properaret: tũc ei nescio quis in patrui nostri similitudine, vt intelligitur, Dęmõ occurrit, & ab ea prior quò pergeret, requisiuit. Cui illa, ad maledicendũ filio suo ob intolerabilem contumeliam, se ire respondit. Tũc autẽ ille inimicus, quoniã in mulieris corde insaniente locum facilè inuenire potuit, vt omnibus malediceret persuasit. Illa autem vipereis inflammata consiliis, sactũ fontẽ prouoluta corripuit, & sparsis crinibus nudarísque vberibus hoc à Deo potissimùm postulauit, vt extorres patria & circumeuntes alienas terras, omne hominum genus nostro terreremus exemplo. Mox maternas preces efficax vindicta prosequitur: eũdémque continuò fratrem nostrum ætate culpáque maiorem tremor mẽbrorum tantus inuasit, quantum in me vsque ante hoc triduum vestra sanctitas vidit. Seruato autem ordine quo nati eramus, intra vnũ annum eadem nos pœna omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam peruenisse, impietatis suæ conscientiam & opprobrium hominũ diutius ferre nõ potuit, sed laqueo guttur astringens, luctuosam vitam termino funestiore cõclusit. Egressi ergo nos omnes, opprobrium nostrum nõ ferentes, & communẽ patriam relinquentes passim sumus per diuersa dispersi. Ex nobis autem omnibus decem fratribus, qui nascendi quoque ordine primum sequitur, ad glorioſi Martyris Laurentij memoriam, quæ apud Rauennã nuper collocata est, sicut audiuimus, meruit sanitatem. Ego autem qui nascendi ordine sum sextus illorum, cum hac sorore mea quæ me ætate subsequitur vbicunque gentium, vbicunque terrarum loca esse sacra in quibus operaretur Deus miracula, comperissem, magno desideratę sanitatis amore carpebã iter. Sed vt de cæteris celeberrimis sanctorum locis taceã, ad Anconam Italiæ ciuitatem, vbi per glorioſissimum

* *aliàs* agitata.

Discant parentes, filiis non imprecari mala: discant vicissim filij, parẽtes honorare.

Quidã, per beatum martyrem Laurentiũ miracula curat.

Peregrinabãtur hi ad loca sacra.

Martyrẽ Stephanum multa miracula Dominus operatur, eadem circuitione perueni. Sed ideo alibi curari nõ potui, quia huic loco diuina prædestinatione seruabar. Nec Vzalim ciuitatẽ Africæ prætermisi, vbi beatus martyr Stephanus magna prædicatur frequenter operari. Veruntamen ante hos tres menses, id est, Calẽdarum Iuniatũ die, tam ego quàm soror mea, quę hîc mecum est eadem adhuc passione detenta, euidenti sumus visione commoniti. Ait enim mihi quidem aspectu clarus, & candido crine venerabilis, quòd intra tertium mensem desiderata esset mihi sanitas affutura. Sorori autem meæ in visione sanctitas tua in ea effigie, in qua te præsentes videmus apparuit, per quod nobis significatum est ad istum locum nos venire debuisse. Nam & ego beatitudinem tuam sæpius postea videbã per alias ciuitates in itinere quo veniebamus talem prorsus, qualẽ modò conspicio. Admoniti ergo euidenti auctoritate diuina, ad hanc venimus ciuitatẽ ante dies fermè quindecim. Passionis meæ vel oculi vestri testes sũt, vel miserabilis soror mea, quæ ad eruditionem omnium, cõmunis mali præbet exemplum, vt qui in illa qualis ego fuerim vident, in me quãtum per spiritum sanctũ suũ Dominus sit operatus agnoscant. Orabã ego quotidiè cũ magnis lachrymis in loco vbi est memoria glorioſissimi martyris Stephani. Die autem Dominico Paschæ, sicut alij qui præsentes erant viderant, dum orans cũ magno fletu cancellos teneo, subitò cecidi. Alienatus autem à sensu, vbi fuerim nescio. Post paululum assurrexit, & illum tremorẽ in corpore meo non inueni, huic itaque tanto Die beneficio nõ ingratus, hunc libellum obtuli, in quo etiã quę de nostris calamitatibus ignorabatis, & qp de mea incolumitatę & salute cognouistis exhibui: vt & pro mea sorore orare dignemini, & pro me agere Deo gratias. Misericordia quidem Dei fratres, sicut credendum est, omnes isti fratres quos vna Dei ira materna plaga percussit, ad huius de quo gaudemus, quadoque peruenturi sunt sanitatem. Veruntamen discant filij obsequi, timeant parẽtes irasci. Scriptum est, *Benedictio patris firmat domum filiorum: maledictio matris

Est ergo singularis prærogatiua quorundam locorum.

Sermo S. Augustini, habitus proximè post lectũ libellum, est in eadem additione hic serm. 95.

* Eccli. 3.

eradicat fundamenta. Modò isti per terras in fundamẽtis patriæ suæ non sunt: præbent vbique spectaculum, proponunt suum supplicium: præbent oculis miseriam suam, terrent superbiam alienam. Discite filij quod dicit Scriptura, * reddere honorem parentibus debitum. Sed & vos parentes quando offendimini, parentes vos esse recordamini. Orauit mater contra filios, exaudita est, quia Deus verè iust⁹ est, quia verè iniuriã passa fuerat. Vnus ipsorum & verba contumelioſa & manus iniecerat, & cæteri matris iniuriam patienter tulerunt, nec vnum pro ea verbum contra fratrem responderunt. Iustus Deus qui audiuit precantem, audiuit dolentem. Sed quid illa misera? Nónne vnde citius exaudita, inde plus punita? Discite hoc petere à Deo, vbi non timeatis axaudiri. Nos autem fratres satagamus Domino Deo nostro gratias referre pro illo qui sanatus est, & pro illa quæ adhuc tenetur, preces fundamus. Benedicamus Deum, quia dignos nos habuit vt hoc videremus. Quid enim sumus, quia ego apparui istis nesciens? Illi enim me videbant, & ego nesciebam: & admonebantur vt ad istam ciuitatem venirent. Quis sum ego? Homo sum vnus de multis, nõ de magnis. Et verè, vt audiat charitas vestra, multũ miror & gaudeo nobis esse cõcessũ, quoniam iste homo nec Anconæ curari potuit: imò potuit, sed propter nos factum nõ est, quia facillimè fieri potuit. Sciunt enim multi quanta miracula per beatissimũ martyrem Stephanum in ista ciuitate fiant. Et audite quod miremini: memoria eius antiqua ibi erat, & ipsa est ibi. Sed fortasse dicis, Corpus eius nondùm apparuerat, memoria vbi vnde erat? Latet quidem causa, sed quid ad nos fama pertulerit, non tacebo charitati vestrę. Quãdo lapidabatur sanctus Stephanus, aliqui etiam innocentes & maximè de iis qui iam in Christo crediderant circunstabant, dicitur lapis venisse in cubito, & excussus inde venisse ante quendam religiosum. Tulit illum & seruauit. Homo erat de nauigantib⁹, fors nauigationis attulit illum ad litrus Anconæ, & reuelatum est illi ibi debere reponi lapidem illum. Ille obediuit reuelationi, & fecit quod iussum est: & ex illo

* *Exod. 20. Deut. 5.*

Vide quantus honor, etiam lapidis propter S. Martyrum habeatur.

cœpit ibi esse memoria Sãcti Stephani,& rumor erat, quia brachium Sãcti Stephani ibi est, nescientib⁹ hominibus quid cõtigisset. Verum autẽ intelligitur propterea ibi fuisse reuelatum, vt ibi poneret lapidem qui de cubito Martyris excussus est, quia Græcè cubitum ancon dicitur. Sed qui sciunt quæ ibi miracula fiant, ipsi nos doceant. Non ibi cœperunt fieri ista miracula, nisi posteaquam corpus sancti Stephani apparuit. Ecce ibi non est curatus iste iuuenis, vt nostris oculis seruaretur. Apud Vzalim vbi est Episcopus frater me⁹ Euodius quanta miracula ibi fiant, quærite & inuenietis. Prætermissis autem aliis indico vobis vnum quod ibi factum est, vt videatis quãta sit ibi præsentia maiestatis. Mulier quædam subitò ægrotum filium cui succurrere festinando nõ potuit, in gremio suo catechumenum amisit: quæ clamãs, mortuus est, inquit, filius meus catechumenus.

Et cùm hæc diceret Augustinus, populus de memoria sancti Stephani clamare cœpit, Deo gratias, Christo laudes. In quo continuò clamore puella, quæ curata est ad Absidam perducta est. Qua visa, populus cum gaudio & fletu nullis interpositis sermonibus, sed solo strepitu interposito aliquandiu clamorem protraxit: & silentio facto, Augustinus Episcopus dixit. Scriptum est in Psalmo, * Dixi proloquar aduersum me delictum meũ Domino Deo meo, & tu demisisti impietatem cordis mei. Dixi proloquar nondum prolocutus sum: dixi proloquar, & tu dimisisti. Commendaui istam miseram, imò ex misera cõmendaui eam vestris orationib⁹. Disposuimus orare, & exauditi sumus. Sit gaudium nostrum actio gratiarũ. Citius exaudita est mater Ecclesia, quàm in perniciem maledicta mater illa. Conuersi ad Dom. &c. *Ibidem.*

* *Psal.* 31.

Sermo Sãcti Augustini Episcopi quo complet partem sermonis mox præcedentis, miraculo interrupti

Debet à nobis hesternus sermo compleri, qui maiori interruptus est gaudio. Statueram enim & cœperam loqui charitati vestræ, quare mihi videntur isti fratres diuina auctoritate ad hãc ciuitatem esse directi, vt hîc in eis diu optata & expectata sanitas impleretur. Et hoc volens dicere, prius cõmendare cœperã charitati vestræ loca sancta, in quibus nõ sunt sanati, & ad nos

inde sunt directi. Et dixi de Ancona ciuitate Italiæ: Cœperam de Vzali ciuitate dicere quæ est in Africa (Episcopum habet fratrem meum quem nostis Euodium) quia & ad illam ciuitatem eos venire fama eiusdem martyris & operum eius compulisset. Nõ est illic datũ quod dari potuit, vt hîc daretur vbi dari debuit. Quum autem opera diuina per sanctum martyrem commemorare breuiter vellem, omissis cæteris vnum instituera dicere: quod dum dico, restituta illi puellæ sanitate, subitò lætitiæ tumulus exortus est, & nos aliter compulit finire sermonem. Ergo tale ibi miraculum scimus factum inter multa alia, quæ commemorari vtique cuncta non possunt. *Ibidem.*

Est serm. 96. cõmendat Augustinus loca sancta.

Mulier quædam amisit in gremio ægrotantem filium catechumenum, infantem lactẽtem. † Quæ cùm vidisset amissum & irreparabiliter perditum: cœpit eũ magis flere fideliter, quàm mater. Non enim filij sui desiderabat vitam, nisi in futuro seculo: & hanc sibi ablatam & perisse plangebat. Impleta affectu fiduciæ tulit illum mortuum, & cucurrit ad memoriam beati martyris Stephani, & cœpit ab illo exigere filiũ & dicere, Sancte Martyr vides nullum mihi remãsisse solatium. Non enim possum dicere filium præcessisse: quem nosti perisse: tu enim vides quare plangam. Redde filiũ meum, vt habeam eum ante conspectum coronatoris tui. Hæc & talia cùm precaretur lachrymis quodammodo non petentibus, sed, vt dixi, exigentibus, reuixit filius eius. Et quia dixerat, Nosti quare illum quæram: ostendere voluit etiã Deus verũ animum ipsius. Continuò tulit illum ad Presbyteros, baptizatus est, sanctificatus est, vnctus est, imposita est ei manus, completis omnibus Sacramentis assumptus est. Illa autẽ tali eum cum vultu deduxit, tanquã non deduceret ad requiem sepulchri, sed ad sinum martyris Stephani. Probatum est cor fidele mulieris. *Ibidem.*

Hoc miraculo probatur necessitas & vtilitas Baptismi parulorum. Inuocat pia mulier conceptis verbis S. Stephanũ quem nosse & videre afflictionẽ suam confitetur: cuius verã fidem miraculo confirmauit Deus. Baptismus, vnctio, impositio manuũ, etiam paruulis adhibita.

Qui plura de miraculis, per merita beati protomartyris Stephani ostensis, nosse desiderat, consulat appendicem supra dictam, vbi inter alia, duo extant hac de re libelli, ab Euodio Vzalensi Episcopo conscripti, cuius mentionem facit D. Aug. hîc & lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8.

Inuectio sancti Stephani Sancti non omnia semper impetrant quæ pro nobis postulant, propter vicium aliquod nostrum.

Sanctorum orationes in nomine Christi, nobis beneficia impetrant.

Corpora Martyrum Gerualii & Prothasii per multos annos incorrupta.

Translatio corporum Gerualii & Prothasii cum honore ad Basilicã Ambrosianam.

* *Psal. 115.*

Triumphauit (*beatus Stephanus*) Coronatus est. Latuit tanto tempore corpus eius, processit quando Deus voluit, illuminauit terras, tãtam iracula fecit, mortuus viuos facit mortuos, quia nec mortuus. Ergo hoc cõmendo charitati vestræ, vt sciatis qnòd orationes eius multa impetrant, non tamen omnia. Nam inuenimus etiam in libellis qui dantur, fuisse illi difficultates impetrãdi, & accepisse tamen postea beneficium, non deficiente supplicis fide. Non cessatum est, oratum est, & dedit postea Deus per Stephanum. Sunt verba orantis Stephani, & responsum est illi. Pro qua oras non est digna, hoc & hoc fecit, & tamen iustitit, rogauit, accepit. Dedit nobis intelligere, quia in cuius nomine faciebat antequam carnem deponeret, in eius nomine faciunt orationes eius vt beneficia impetrentur, quibus nouit ea dari debere: ille autem tanquam seruus orat. *Ibidem, serm. 91.*

Tunc (*cùm scilicet Iustina, Valentiniani Regis pueri mater, Ambrosium persequeretur, ab Arrianis seducta.*) memorato Antistiti tuo per visum aperuisti, quo loco laterent Martyrum corpora, Prothasij & Gerualij, quę per tot annos incorrupta in thesauro secreti tui reconditeras vnde opportunè promeres ad coërcendam rabiem fœminea, sed regiã. Cùm enim propalata & effossa digno cũ honore trãsferentur ad Ambrosianam basilicã, non solũ quos immundi vexabãt spiritus, cõfessis eisdem dæmonibus sanabãtur, verumetiã quidã plures annos cæcus ciuis, ciuitatísque notissimus, cùm populi tumultuãtis lætitiæ causam quæsisset atque audisset, exiliuit, eóque se vt duceret, suum ducem rogauit. Quò perductus, impetrauit admitti, vt sudario tãgeret pheretrum preciosæ * in conspectu tuo mortis sanctorũ tuorũ. Quod vbi fecit atque admouit oculis confestim aperti sunt. *Tom. 1. confessionum, lib 9. cap. 7.*

Cùm ista me causa (*stupri per iuuenẽ quendam in Bonifacium presbyterum reiecti*) diu cruciasset, nec inuenirem, quomodo vnus è duobus conuinceretur, quanuis magis presbytero credidissem, cogitaueram primò sic ambos Deo relinquere, donec in vno eorum, qui mihi suspectus erat, aliquid existeret, vnde non sine iusta &

manifesta causa de nostro habitaculo pijceretur. Sed cùm promoueri in clericatu, siue illic per me, siue alibi per literas meas vehemẽtissimè conaretur, ego autem nullo modo adducerer ei homini, de quo tantùm malì existimarẽ, manus ordinationis imponere, aut per cõmendationem meam alicui fratri meo eum subintroducere, turbulentius agere cœpit, vt si ipse in clericatu nõ promoueretur, nec presbyter Bonifacius in suo gradu esse permitteretur. In qua eius prouocatione cùm viderem Bonifacium nolle quibuslibet infirmis & ad suspicionem propensis, de suæ vitæ dubitatione scandalũ fieri, paratúmque esse honoris sui apud homines damnũ perpeti potius, quã in ea contẽtione, in qua nõ posset ignorantibus & dubitantibus vel ad malè suspicandum procliuioribus suam demonstrare conscientiam, vsque ad Ecclesiæ perturbationem inaniter progredi, elegi aliquid medium, vt certo placito se ambo constringerent *a* ad locum sanctũ se peregrinaturos, *b* vbi terribiliora opera Dei non sanam cuiusque conscientiam multò facilius aperirẽt, & ad confessionem vel pœna vel timore compellerent. *c* Vbique quidem Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet & coronet. *d* Veruntamen ad ista, quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notissima est *e* sanctitas loci, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, quò volui vt pergerent, quia inde nobis facilius fideliúsque scribi potest, quicquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatum. Nam & nos nouimus Mediolani *f* apud memoriam sanctorum, vbi mirabiliter & terribiliter dæmones confitentur, *g* furem quẽdam qui ad eum locum venerat, vt falsum iurãdo deciperet, compulsum fuisse confiteri furtum, & quod abstulerat reddere. Nunquid non & Africa sanctorum Martyrum corporibus plena est? Et tamen nusquã hîc

a peregrinatio ad loca sancta ab Augustino quibusdam iniuncta.

b In quibusdã locis terribiliora Dei opera.

c Obiectio est nouorum hæreticorũ, quam hîc Augustinus diluit.

d Quare in quibusdam locis quædã miracula fiãt, quæ in aliis nõ fiãt, occultũ Dei consilium.

e Sanctitas loci, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, notissima.

f Apud memoriã sanctorum dæmones, mirabiliter quæ nollent confitentur.

g Fur, animo peierandi ad memoriam Sanctorum veniens ibi compulsus est furtum confiteri, & reddere quod abstulerat.

scimus talia fieri. Sicut enim quod Apostolus dicit: *Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habēt dijudicationem spirituum, ita nec in omnibus memorijs sanctorum ista fieri voluit ille, qui diuidit propria vnicuique prout vult. *Tom.2. epist.137. ad clerum et populum Hipponensem.*

Quod dixi: Nec miracula ista † in nostra tempora durare permissa sunt, ne anima semper visibilia quęreret, vt & eorū consuetudine frigesceret genus humanū, quorum nouitate flagrauit. Verū est quidem: Non enim nunc vsque, cùm manus imponitur baptizatis, sic accipiunt Spiritum sanctum, vt loquantur linguis omnium gētium: aut nunc vsque ad *vmbram transeuntium prædicatorum Christi sanantur infirmi, & si qua talia tūc facta sunt, quæ postea cessasse manifestū est. Sed non sic accipiendum est quod dixi, vt nunc in Christi nomine fieri miracula nulla credantur. Nam ego ipse quando istum ipsum librū scripsi, ad Mediolanensium corpora martyrum, in eadem ciuitate cæcum illuminatū fuisse iam noueram, & alia nonnulla qualia tam multa etiam istis temporibus fiunt, vt nec omnia cognoscere, nec ea quę cognoscimus, enumerare possimus. *Tom.1.lib.1. Retractationum, cap.13.*

* 1.Cor.12. *Quēadmodum non omnes Sancti, dum hic viuerent, habuerūt omnia dona: ita nec post mortem in omnibus ipsorū memoriis, qualibet fiunt miracula.*

† *aliàs illa. Quare miracula nunc minus frequētia quā in Ecclesiæ initio.*

* *aliàs per. Plurima miracula fiebāt tempore Augustini, vt quæ ipse nosset, enumerare nō valeret. Quando preces nostras angeli vel sancti exaudiūt, De illa in eis exaudit, tāquam in templo suo.*

XIIII. *Miracula quare per Sanctos fiant.*

QVapropter Deus qui fecit visibilia cælum & terram, non dedignatur facere visibilia miracula in cælo, vel in terra, quibus ad se inuisibilem colēdum excitet animam adhuc visibilius deditam: vbi verò & quando faciat, incommutabile consilium penes ipsum est, in cuius dispositione iam tempora facta sunt, quæcunque futura sunt. Nam temporalia mouens, temporaliter non mouetur, nec aliter nouit facienda, quàm facta, nec aliter inuocantes exaudit, quàm inuocaturos videt. Nam & cùm exaudiunt angeli eius, ipse in eis exaudit, tanquam in verò, non manufacto templo suo, sicut in omnibus sanctis eius, quæ temporaliter fiunt iussa, æterna eius lege conspecta. *Tom.5.de ciuit. Dei, lib 10.cap.12.*

Cui, nisi huic fidei attestantur ista miracula, in qua prædicatur Christus resurrexisse in carne, & in cælū ascendisse cum carne? Nam & ipsi martyres, huius fidei martyres, id est, huius fidei testes fuerūt, huic fidei testimonium perhibentes, mundum inimicissimum & crudelissimum pertulerunt, eúmque non repugnādo, sed moriendo vicerunt. Pro ista fide mortui sunt, qui hæc à Domino impetrare possunt, propter cuius nomen occisi sunt. Pro hac fide præcessit eorum mira patientia, vt in his miraculis tāta ista potētia sequeretur. Nam si carnis in æternum resurrectio, vel nō prænuenit in Christo, vel non ventura est, sicut prænunciatur à Christo, vel sicut prænunciata est à Prophetis à quibus prænunciatus est Christus: quare martyres tāta possunt, qui pro ea fide, qua hæc resurrectio prædicatur, occisi sunt: Siue enim Deus ipse per seipsum miro modo, quo res tēporales operatur æternus, siue per suos ministros ista faciat: & eadem ipsa quæ per ministros facit, siue quædam faciat etiam per martyrū spiritus, sicut per homines adhuc in corpore constitutos, siue omnia ista per angelos, quibus inuisibiliter, immutabiliter, & incorporabiliter * imperat, operetur: vt quæ per martyres fieri dicūtur, eis orantibus tātùm & impetrantibus, non etiam operantibus fiant: siue alia fiant istis, alia illis modis, qui nullo modo cōprehendi à mortalibus possunt: ei tamen attestantur hæc fidei, in qua carnis in æternū resurrectio prædicatur. *Ibidem, lib.22.cap.9.*

Hic fortè dicturi sunt etiam Deos suos aliqua mira fecisse. Benè si iam incipiunt Deos suos nostris mortuis hominibus comparare: An dicent etiā se habere Deos hominibus mortuis, sicut Herculē, sicut Romulum, sicut alios multos, quos in Deorum numerū receptos opinantur? Sed nobis martyres non sunt Dij: quia vnum eundēmque Deum, & nostrum scimus, & martyrum: nec tamen miraculis quæ per memorias nostrorum martyrum fiunt, vllo modo comparanda sunt miracula, quæ facta per templa perhibētur illorum. Verum si qua similia videntur, sicut à Mose * magi Pharaonis, sic eorum Dij victi sunt à martyribus

Miracula martyres facta eidē fidei attestantur, pro qua & ipsi mortem oppetierūt.

Miracula martyrū quo modo resurrectionem mortuorum confirment.

* *aliàs* incō parabiliter *certum est, miracula per martyres facta fidei Christianæ attestari, quāuis modus, quo per ipsos ea fiunt à nobis comprehēdi nequeat.*

* *Exod .8.*

Deus mirabilia facit, orantib⁹ aut cooperātib⁹ martyribus

nostris. Fecerūt autē illa dæmones eo fastu impuræ superbiæ, quo eorum Dij esse voluerūt. Faciūt autē ista martyres, vel potius Deus, vel orantibus, aut cooperantibus eis, vt fides illa proficiat, qua eos, nō Deos esse nostros, sed vnum Deum habere nobiscū credamus. *Et paulò pòst.* Quibus igitur potius credēdum est miracula facientibus? eísne qui seipsos volunt haberi Deos ab his, quibus ea faciunt, an eis, qui vt in Deum credatur, quod & Christus est, faciūt quicquid faciūt? Eísne, qui sacra sua etiam crimina sua esse voluerunt: an eis qui nec laudes suas volūt esse sacra sua, sed totum quod veraciter laudantur, ad eius gloriam proficere, in quo laudantur? In Domino quippe laudantur animæ eorū. Credamus ergo eis, & vera dicentibus & mira faciētibus. Dicendo enim vera, passi sunt, vt possent facere mira. In eis veris est præcipuū, quod Christus resurrexit à mortuis, & immortalitatem resurrectionis in sua carne primus ostēdit, quam nobis assuturam vel principio noui seculi, vel in huius fine promisit. *Ibidem, cap.* 10.

Psal. 33. Credamus sanctis patribus & vera dicētibus & mira facientibus.

XV. Reliquias sacras sub altari reponi fuisse morem & quare.

Decōsecr. d. 1. c. placuit, vt altaria. Altaria in quib⁹ nullū corpus, aut nullæ reliquæ martyrum conditæ sūt euerti iubentur.

ITē placuit, vt altaria, quæ passim per agros, aut vias tāquam memoriæ Martyrū constituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui eisdem locis præsunt (si fieri potest) euertantur. Si autem hoc propter tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneātur, ne illa loca frequentent, vt qui rectè sapiunt, nulla ibi superstitione deuincti teneātur. Et omnino nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, nisi aut ibi corpus, aut aliquæ certæ reliquiæ sint, aut vbi origo alicui⁹ habitationis, vel possessionis, vel passionis, fidelissima origine traditur. *concil. Carthag. 5. cap. 14. & in Afric, cap. 50. vtrique interfuit D. Augustinus.*

Celebratio martyrum laudatio Saluatoris.

Quotiescunque fratres sanctorū martyria celebramus, toties laudes Saluatoris edicimus: & quoties eorum asserimus passiones, toties Christi glotiā prædicamus. Nō enim suspicimus quod passi sunt, sed pro-

pter quem passi sunt, admiramur. Igitur non pœna in laude, sed fides est in honore. Magnificamus ergo martyres, sed præcipuè illos, qui nascēte Christo in ipso exordio nō loquendo, sed moriendo cōfessi, ad regna perpetua cæteros præuenerūt. Videte autē, quem ijdem locum apud homines mereātur, qui apud Deū locum sub altario meruerunt. Dicit enim Scriptura sancta *: *Vidi enim sub ara Dei animas occisorum propter verbum Dei, & propter testimonium Iesu quod habebant.* Sub ara, inquit, Dei vidi animas occisorū. Quid reuerētius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere, in qua Deo Sacrificium celebratur, in qua offerūtur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptū est: Tu es sacerdos in æternū, secundùm ordinem Melchisedech? Rectè sub altario iustorū animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. Nec immeritò illic iusti vindictam sanguinis postulant, vbi etiām pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Conuenienter igitur & quasi pro quodam cōsortio ibi martyrib⁹ sepultura decreta est, vbi mors Domini quotidiè celebratur, sicut ipse ait: * Quotiescunque hæc feceritis, mortem meam annunciabitis donec veniā: scilicet vt qui propter mortem eius mortui fuerant, sub Sacramenti eius mysterio requiescāt. Non immerito, inquam, consortio quodam illic occisis tumulus cōstituitur, vbi occisionis Domini cæ mēbra ponuntur, vt quos cum Christo vnius passionis causa deuinxerat, vnius etiam loci religio copularet. *Tom. 10 de Sanctis, serm. 11.*

* *Apoc. 6.*

Martyres requiescūt sub altari in, quo Deo sacrificiū celebrātur.

* *Psal. 109*

Quare martyres sub altari sepelian tur, in quo Domini corpus offertur.

* *1. Cor. 11.*

Vir tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum Cubedi appellatum, vbi cùm afflictione animalium & seruorum, domum suā spirituum malignorū vim noxiam perpeti cōperisset, rogauit nostros me absente presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Pergexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi orans quārum potuit, vt cessaret illa vexatio: Deo protinus miserante, cessauit. Acceperat autem ab amico suo terram sanctam, de Hierosolymis allatam, vbi sepultus CHRISTVS, die tertio resur-

Offerebatur ergo sacrificiū corporis christi.

Vide quātus honor habeatur puluisculæ terræ, quæ ex

Christi sepulchro fuerat accepta.

rexit: eamq; suspenderat in cubiculo suo, nequid mali etiam ipse pateretur. At vbi domus eius ab illa infestatione purgata est, quid de illa terra fieret, cogitabat: quam diutius in cubiculo suo reuerentiæ causa habere nolebat. Fortè accidit, vt ego & collega tunc meus Episcopus Synicen. Eccle. Maximinus, in proximo essemus: vt veniremus, rogauit, & venimus. Cùmque nobis omnia retulisset, etiã hoc petiuit, vt infoderetur alicubi, atque ibi orationum locus fieret: vbi etiam possent Christiani, ad celebranda, quæ Dei sunt congregari. Non restitimus, factum est. Erat ibi iuuenis paralyticus Rusticanus, qui hoc audito, petiuit à parentibus suis, vt illum ad eum locum sanctũ non cunctanter afferrent. Quò cùm fuisset allatus, orauit: atque inde cõtinuò pedibus suis saluus abcessit. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib 22. cap. 8.*

Paralyticus vectus ad locum vbi modicum terræ sanctæ repositum erat, sanatus est.

CAPVT TERTIVM, DE IEIVNIO CHRISTIANO.

I. Ieiunium non esse idem cum temperantia quæ semper necessaria est.

NAm neque ipsis quorum consuetudinem (*Sermo est de quodã Vrbico, qui omnes vbique ad ieiunandũ Sabbato cogere volebat*) sibi videtur defendere, inuenitur peperciisse Romanis, sed quomodo in eos quoque redundet conuiciorum eius impetus nescit, quoniam non aduertit. Nam cùm eum argumenta deficiunt, quibus probet Sabbato ieiunandum, in luxurias epularum & temulenta conuiuia, & nequissimas ebrietates insultabundus inuehitur, quasi non ieiunare, hoc sit inebriari. Quod si hoc est, quid ergo prodest Romanis sabbato ieiunare? quandoquidem aliis diebus quibus non ieiunant, necesse est eos secundùm disputationem huius ebriosos & ventricolas iudicari. Porrò si aliud est grauare corda in crapula & ebrietate, quæ semper est malũ, aliud est autem modestia

Non esse tẽperãtem, semper malũ: nõ

modestia & temperãtia custodita relaxare ieiunium, quod certè cùm sit die Dominico, reprehensorem nõ habet Christianum, prandia prius sanctorum à voracitate & ebriositate ventricolarum iste discernat, ne Romanos ipsos * quando non ieiunant ventricolas faciat, & tunc inquirat, nõ vtrum liceat inebriari Sabbato, quod nec die Dominico licet, sed vtrũ nec Sabbato ieiunandum sit, sicut Dominico non solet. *To. 2. epist. 86. ad Casulanum.*

ieiunare, nõ semper malum. Possumus nõ ieiunare, & tamen tẽperantes esse.

** aliâs Episcopos.*

Prorsus non attendit, quid ei de die Dominico possit opponi, quando sicut accusanda sunt ebriosa cõuiuia, & omnis vorax ac temulenta luxuries, sic accusat prandia sabbatorũ, cùm possint & ipsa esse modestorũ atque sobriorum. Et ideo non est illi ad singula respondendum, quoniam pro Sabbati prandio vitia luxuriæ reprehendendo, eadem atque eadem sæpe * dicit, aliud non inueniendo quod dicat, nisi quod inaniter & ad rem non pertinens dicit. Vtrum non sit Sabbato ieiunandum quæritur, non vtrum Sabbato non sit luxuriãdum, quod nec Dominico faciunt qui Deũ timent, quanuis in illo vtique non ieiunent. *Et pòst pauca.* Sicut autem fieri potest vt ieiunetur, & cùm ieiunio soluitur si quis ebriosus est, tunc inebrietur: ita fieri potest vt non ieiunetur, & si temperãtes sunt homines modestissimè prandeatur. *Ibidem.*

** aliâs sibi. Si nõ ieiunãdo possum⁹, imò debemus, temperantes esse, aliud ergo est ieiunio, aliud temperantia, sub qua abstinẽtiam vt sobrietatem cõplectimur.*

II. Christianis olim familiaria ieiunia fuisse.

VIdi ego diuersoria sanctorũ Mediolani, nõ paucorum hominum, quibus vnus presbyter præerat vir optimus & doctissimus *a*. Romæ etiam plura cognoui, in quibus singuli grauitate atque prudentia & diuina scientia præpollentes, cæteris secum habitãtibus præsunt, Christiana charitate, sanctitate, & libertate viuentibus. Ne ipsi quidẽ cuiquam oneroſi sunt, sed Oriẽtis more, & Pauli Apostoli auctoritate manibus suis se transigunt. Ieiunia etiã prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub nocte reficiendo corpus, quod est vsquequaq; vsitatis-

a Cœnobia sanctorum, quibus presbyter vnus præerat.

simum *b*, sed continuũ triduum, *c* vel amplius sæpissimè sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantùm, sed etiam in fœminis, quibus idem multis viduis & virginibus simul habitantibus & lana ac tela victũ quæritantibus, præsunt singulæ grauissimæ probatissimæque, non tantùm in instruendis componendisque moribus, *d* sed etiam instituendis mentibus peritè ac paratè. *Tom. 1. de moribus Ecclesiæ Cathol. lib. 1. cap. 33.*

b Visitatissimũ, vt ieiunantes semel quotidie reficerent corpus, idque sub noctem.

c Ieiunia triduana.

d Cœnobia virginũ & viduarũ, q̃ vna præerat, quæ fuisset ipsarum sanctissima.

Dicta causa atque definita est. Sed si omnia gesta vobis legere velimus, quanquam præsentibus vobis fratrem & coëpiscopum meũ Deuterium obstringo, vt quemadmodum fit apud Carthaginem, apud Tagastem, apud Constantinam, apud Hipponẽ, apud omnes diligentes Ecclesias, sic etiam deinceps facere nõ pigrescat. Vt annis omnibus per ieiuniorum dies, id est, Quadragesima ante Pascha, quando vobis maximè ieiunantibus plus vacat audire, eadem gesta collationis per annos singulos, vniuersa à capite in finem ex ordine recitentur. *Tom. 7. de gestis cum Emerito Donatistarum episcopo.*

Igitur i his omnibus Ecclesiis erat cõsuetudo ieiunandi dieb⁹ Quadragesimæ.

Puto quòd si ter in Sabbato quis ieiunat, iam superat Phatisæum, * qui bis in Sabbato ieiunabat. Quòd si & quater, vel etiam vt nullus dierum excepto Sabbato & Dominico prætermittatur, in hebdomade quinquies ieiunatur, quod multi in * vita sua faciunt, maximè in monasteriis constituti: non solùm Phatisæus, qui bis in Sabbato ieiũnabat, verùmetiam Christianus, qui quarta & sexta feria & ipso Sabbato ieiunare consueuit, quod frequenter Romana plebs facit, in labore ieiunij superabitur. *Tom. 2. epist. 86. ad Casul.*

* Luc. 18.

* alibi tota. *Multi excepto Sabbato & die Dominico, tota hebdomada ieiunabant.*

Romana plebs 4. & 6. feria & Sabbato ieiunare solita.

Si nouimus mala Paganorum, quia de istis malis & nos liberati sumus: doleamus illos: & si dolemus illos, oremus pro illis: & vt exaudiamur, ieiunemus pro illis. Non enim nos nostra ieiunia celebramus per dies festos illorum. Alia sunt ieiunia nostra quæ celebramus per dies Paschæ futuros, per alia atque alia, quæ solennia nobis sunt in Christo, per istos autem dies ad hoc ieiunamus, vt quando ipsi lætantur, nos pro illis gemamus. *Tom. 8. in Psalm. 98.*

Ieiunia Christianorũm solennia, circa dies Paschæ, & statis alijs temporibus celebrantur.

III. Ieiunium in Sacris literis esse præceptum.

EGo in Euangelicis & Apostolicis literis, totóque instrumento, quod appellatur testamentum nouũ, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiuuium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. *Tom. 2. epist. 86. ad Casulanum præsbyterum, prope finem.*

Ieiunium in Scriptura noui testamenti præceptũ: quare igitur à nouis Euangelicis non seruatur?

Ieiunium, inquit, (*Basilius*) in Paradiso lege constitutũ est. Primum enim mandatum accepit Adã, * à ligno sciendi bonum & malum non manducabis. Non manducabis autem, ieiunium est, & legis constitutionis initium. Si ieiunasset à ligno Eua, non isto indigeremus ieiunio: Non enim * opus habent valentes medico, sed malè habentes. Ægrotauimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Pœnitentia verò sine ieiunio vacua est. Maledicta terra, spinas & tribulos pariet. Cõtristari ordinatus es, nũquid deliciari? Et paulò post in eodem serm. idem ipse, Quia non ieiunauimus, inquit, decidimus de Paradiso. Ieiunemus ergo, vt ad eum redeamus. *Hæc Basilij verba recitantur & approbantur ab Aug. To. 7. contra Iulia Pela. lib. 1. c. 2.*

Basil⁹ serm. 1. de ieiunio, in solẽnitate quique dierum ieiunij.

* Gen. 2.

* Mar. 2. Luc. 5.

* Gen. 3.

Pœnitentia cum ieiunio medicina est, qua sanamur à peccato.

IIII. Ieiunandum esse Christiano, qui grauiore tentatione pulsatur.

IEiunium aut in tribulatione est, aut in gaudio. In tribulatione ad propitiandum Deum pro peccatis: in gaudio verò cùm tantò minus delectant carnalia, quantò spiritualium maior sagina est. Cùm ergo Dominus interrogatus esset, * cur discipuli eius non ieiunarẽt de vtroque ieiunio, respondit. Namque ad illud quod in tribulatione ieiunare solet, pertinet quod ait, sponsi filios tunc ieiunaturos, cùm ab eis ablatus fuerit spõsus: tũc enim desolabuntur, & in mœrore ac luctu erunt, donec eis per Spiritum sanctum gaudia consolatoria retribuantur. Quo dono percepto etiam ieiunij alterum genus, quod fiat per lætitiam, iam renouati in vitam spiritalem conuenientissimè

Ieiunandũ, vt ad Paradisum redeamus.

Ieiuniũ assumitur ad propitiandũ Deũ pro peccatis.

* Matth. 9. Mar. 2. Luc. 5.

celebrabunt. *Tom. 4. quæst. Euang. lib 2. q. 18.*

Christus suo exemplo docuit, tẽtationis tempore nobis ieunã dum esse.

Non quia Christus post acceptum Baptismum continuò ieiunauit, tanquam regulam obseruationis dedisse credendus est, vt post ipsius Christi baptismum acceptũ, continuò ieiunare necesse esset: sed planè illo exemplo docuit ieiunandum esse, quando fortè acriore luctamine cum tentatore confligitur. Ob hoc enim & Christus, qui sicut homo dignatus est nasci, non respuit sicut homo tentari, vt Christianus magisterio eius instructus, non posset à tentatione superari.

Prodest ieiunium ne in tentatione vincamur.

Siue ergo continuò post Baptismum, sine quolibet interuallo temporis interposito, quando simile prælium tentationis infertur homini ieiunandum est, vt & caro impleat de castigatione militiam, & anima impetret de humilitate victoriam. *Tom. 10. serm. 157. de temp. qui est in octau. Paschæ, 1.*

Aduersus dæmonum nequitiam, quæ nobis Dominus arma ostendit, debemus vtique retinere. *Hoc*, ait, * *genus in nullo ejicitur, nisi in oratione & ieunio.* Hęc cũ plena fide exercentur, pietas est. Pietas* autem ad omnia vtilis est professionem habens vitæ præsentis & futuræ. Inspiciamus ergo vtiliter orationis fructus & ieiunij, quia ipsa sunt arma aduersus improbas cogitationes. Ieiuniũ purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subiicit. Ieiunium cor facit contribulatũ * & humiliatum, quod Deus non spernit. Ieiuniũ cõcupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit: castitatis verum lumen accendit. Ieiuniũ verbositatem non amat, diuitias superfluitatem iudicat, superbiam spernit, humilitatem commendat, præstat homini seipsum intelligere quod est infirmum & fragile: atque dum ita se intelligit imbecillem, aptiorem virturem Dei adiutorem quærit & accipit. Quærit autem per frequentes orationes, & obsecrationes. Oratio quidem refectio est ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. *Ibidem, serm. 230.*

* Matth. 17.
* 1. Tim. 4.
Ieiunium & oratio cum plena fide exercentur, ad pium Dei cultũ pertinet. Ieiuniũ & oratio arma sunt aduersus improbas cogitationes.
* Psal. 50.
Præclara ieiunij vtilitates.

V. Ieiunantem de se pœnas sumere, & Deum placare.

* Ionæ. 3.

NIniuitę * quippè in hac vita egerunt pœnitentiã, & ideo fructuosã, velut in hoc agro seminantes,

in quo Deus voluit cũ lachrymis seminari, quod postea cum lætitia * meteretur. Et tamẽ quibus negatur, quod Dominus prædixit in eis fuisse completum, nisi parum aduerrat, quemadmodum peccatores Deus nõ solùm iratus, verumetiam miseratus euertat? Euertũtur enim peccatores duobus modis, aut sicut Sodomitæ, * vt peccatis suis ipsi homines puniantur, aut sicut Niniuitæ, * vt ipsa hominum peccata pœnitendo destruantur. Factum est ergo quod prædixit Deus: euersa est enim Niniuę, quæ mala erat, & bona ædificata est, quæ non erat. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 21. c. 24.*

* Psal. 125.
Pœnitentes seminant cũ lachrymis, quod posteà cum lætitia metãt. Quod prædixit Ionas, euertẽdam. Niniuẽ, quo modo verum fuerit.
* Gen. 19.
* Ioan. 3.
Pœnitentia peccata destruuntur.

Si ergo caro in terram vergens onus est animæ, & sarcina prægrauãs præuolantem, quãtum quisque delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus ieiunantes. Non vobis ergo videatur leuis res aut superflua, ne quisquã fortè hoc faciens Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se, & dicat sibi ipsi, vt suggerentẽ intrinsecus audiat tentatorem: quid facis quia ieiunas? defraudas animam tuam, non ei das quod eam delectat, tibi ipsi ingeris pœnam, tuus ipse tortor & cruciaror existis. Deo ergo placer, quia te crucias? Ergo crudelis est, qui delectatur pœnis suis. Respondę huiusmodi tentatori: Excrucio me planè, vt ille parcat: do de me pœnas, vt ille subueniat, vt placeã oculis eius, vt delectem suauitatẽ eius. Nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur. Minus premet mẽtem meam caro mea. Et tali dissuasori malo, seruo ventris respondę per hanc similitudinem: & dic: Si iumẽto fortè insideres, si equo vt vteretis, qui te gestiendo posset præcipitare, nonne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem fræno non posses? Caro mea iumentum est: iter ago in Hierusalem, plerunque me rapit, & de via conatur excludere: Via autem mea Christus est. Ita exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat, quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista, quæ nunc domatur semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægrauatur, habet exulta-

Valet igitur ieiunium, ad opẽ diuinã, & veniam peccatorum impetrãdã. Ieiunãs victimæ similis.

Ieiunãs domat iumentũ ferociens, ne ab ipso præcipitetur

tiones suas manifestas & periculosas menti nostrę. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondum resurrexit. Nam non semper sic erit, nondum habet statum proprium cęlestis habitudinis. Nondum enim facti sumus æquales angelis Dei. To. 9. de vtilitate Ieunij. Hic tractatus Erasmo non videtur esse Augustini: qui tamen à Possidonio inter Augustin. opera in indiculo ponitur.

*Matth. 6. Quo fine sit ieunãdum.

Cùm enim ipse Dominus dicat: * Vnge caput tuũ, & faciem tuã laua, ne videaris ieunãs hominibus. ergo cõtra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunũ indicimus, & vidẽte toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet: & vnusquisque interroget conscięntiam suam, & si pro solo Deo facit eleemosynam, securus & publicè faciat, vt quicunque viderint, imitentur. Nam & illud quod dicit Dominus: * Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua: ad hoc quod suprà diximus pertinere cognoscitur. In dextera enim intelligitur amor Dei, in sinistra vanitas, vel cupiditas mundi. Si pro laude humana dederis eleemosynam, totum sinistra facit, dextera omnino nihil facit. Si verũ pro remissione peccatorum, & amore vitæ æternę eleemosynã dederis, totum dextera facit. Tom. 10. serm. de tempore, 60.

*Matth. 6. Quomodo intelligatur illud: Nesciat sinistra tua quid facit dextera tua.

VI. Hæreticos esse, qui negant statam ieiuniorum obseruationem.

Aërius ab Aërio quodã fuit, qui cùm esset presbyter, doluisse fertur, quòd Episcopus non potuit ordinari, & in Arrianorum hæresim lapsus, propria quoque dogmata addidisse nonnulla, di cẽs, orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia, sed cùm quisque voluerit, ieiunandum, ne videatur esse sub lege. Tom. 6. de hæresibus, ad Quodvultdeum, hæres. 53. Hue pertinet etiã hæresis Iouiniani, de qua vide caput proximè sequẽs.

Aërius hæreticus noluit statuta solenniter celebrari ieiunia.

Constat, ex hac Aëriana hæresi non solùm hæreticos esse negantes ieiunia, sed etiam docentes ieiunãdũ esse,

non quando præcipit Ecclesia, sed quando cuique commodum videtur. Quæ in re animaduertendum quoque hæreticam doctrinam censeri, non eam modo, quæ sacris literis aduersatur sed etiam, quæ præcepto Ecclesiæ contraria est: Nam dies ieiunij nullo præcepto christi aut Apostolorum in noui Testamenti Scriptura constitutos esse, in Epistola ad Casulanum (vt paulo antè notatum est) August. perspicuè docet.

VII. Quales sint ieiunij effectus.

*Esai. 58. Matth. 25.

SI fregeris * ex animo esurienti panem: quia plerunque sit à tristibus, & à murmurãtibus, vt careãt tædio interpellãtis, nõ vt reficiant viscera indigentis. Hilarem * autem datorem diligit Deus. Si panem dederis tristis, & panem & meritum perdidisti. Ergo ex animo fac: vt ille, qui intus videt adhuc loquente te, dicat, ecce adsum. Quàm celeriter accipiuntur orationes benè operãtium, & hæc iustitia hominis in hac vita ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, ieiuniũ, & eleemosynam. Tales nos inueniat, vt securos inueniat, lux Dei, veritas Dei, cùm venerit liberare nos à morte, qui iã venit subire pro nobis mortẽ. To. 8. in Psal. 42. in fine.

*2. Cor. 9. Bene operãtium orationes celeriter exaudiũtur. Iustitia hominis in hac vita, ieiuniũ, eleemosyna & oratio.

Adest nobis venerabile & medicinale tempus Quadragesimæ chariſſimi, per quod ieiunantes peccatorũ nostrorũ vulnera curare debemus. Quantum sit ergo bonum ieiunij, breui sermone exẽplis additis disseramus. Moses primus * quadraginta diebus ac noctibus cùm ieiunasset, Legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret. Imperrauerunt vnius hominis ieiunia, quod totius populi saturitas desperauerat. Aduertamus ergo quãta sit inter ieiunium & saturitatem distãtia, inter ventrem vacuum, & pulmones epulis æstuantes. Moses ergo quia ieiunauit, * Dominum vidit: populus * quia mãducauit, & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Mose, & Israëlitica multitudine loquar? Princeps ille humani generis Adam, quandiu ieiunauit seruans mandatum, in paradiso fuit. Vbi verò comedit, * eiectus est de paradiso. Et qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso cognouit * vxorem. Semper enim iuncta est saturati la-

Binæ orationis alæ ieiuniũ & eleemosyna.

Ieiunãdo curãtur vulnera peccatorum.

*Exod. 34. Ergo in ieiunio seruis impetrandi.

*Exod. 24.

*Exod. 32.

*Gen. 3.

*Genes. 4.

35. dist. cap. Venter.

44. dist. ca. Cùm autẽ

sciuia a. Vicina sibi sunt venter & genitalia, & pro membrorum ordine, ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergo nos de paradiso cibus, reducat esuries, reducat ieiunium. b Diximus ergo quid sanctus Moses meruit ieiunando: c deinde & cūctos videamus. Sancto Heliæ * ieiunāti etiam elemēta famulata sunt. Hic denique trib⁹ annis & sex mensibus cælum clausit. Ad cuius vocem etiam supernum descendit incēdiū. Et cùm eum Iezabel regina vellet occidere, & fessus sub arbore frōdosa iaceret in solitudine, angelus ad eum mittitur, & dicit ei: * Sume paululum panis & aquæ. Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes charissimi: Nō sufficiebat quia angelum ad ieiunantē Dominus miserat, qui eum vt cibum sumeret, iuberet, sed etiam præcepit, vt longius fugiat persequentem. Ait ergo: Sume paululū panis & aquæ. Quadraginta enim dierum ieiunio perrecturus erat per desertum vsque ad montē Sina. Nūquid enim Dominus, qui cælum & terram fecerat, cuius omnis est creatura, non potuit in eremo per angelum prādium mittere, sicut Danielli* in lacum leonum per Abacuc misit? Sed sciebat Deus Prophetam suum tētantem diabolum aliter superare non posse, in ieiuniis eruditus insidiantis inimici tentamenta repelleret. Daniel * quoque futurorum gnarus, & aduentus Domini conscius, & euersionis Hierusalem manifestissimus prædicator, ideò vir desideriorū appellatus est, quia panem desiderij non comedit, & potum cōcupiscentiæ non bibit, quia magis Christum, quàm epulas desiderabat. Ioannes * quoque præcursor Domini locustis in eremo, & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suauitatibus pascitur: poterat vtique iuxta Iordanem positus piscium sibi exhibere delitias, sed pœnitentiam prædicaturus rigore ieiunij exemplo suo magis debuit & factis ostendere quàm voce. In Euangelio * quoque cùm quidam dæmone plenus Domino fuisset oblatus, quem Apostoli curare nequiuerant, interrogātes audiunt à Domino, istiusmodi genus non posse eiici nisi orationibus & ieiuniis. Videte ergo charissimi, quāta sit ieiuniorum virtus, vt id facere ieiunia valeāt, quod Apostoli nequiue-

a *Saturitati iuncta lasciuia.*

b *Ieiunium reducit nos in paradisū, vnde nos cibus eiicerat.*

c *Ergo ieiunium Moysis & Heliæ, fuit opus meritorium.*

* *3. Reg. 17. Iac. 5.*

* *3. Reg. 19.*

* *Dan. 14. Ieiunio, dæmonis tentamenta repelluntur.*

* *Dan. 6, & 10. Ieiunium Danielis.*

* *Matth. 3. Ieiunium Ioannis Baptistæ.*

* *Matth. 17. Quidam dæmones eiici, nisi orationibus & ieiuniis, non possunt.*

rant. Omitto cætera, sed vnusquisque cōsideret, quanta sit inter ieiunium & saturitatem distātia, inter ventrem vacuum & refertum, inter rubentē faciem & orapallentia, inter os ieiunum & labia crapula dissoluta, inter oppressum epulis & inediæ tenuitate vigilātem. Non dico hebdomadas, non duplicata, nō multiplicata ieiunia, sed vel singulos dies absque ciborū nimietate trāseamus. Cessēt lauacra, vina vel carnes, nō quòd creaturam Dei iudicemus esse damnandā, sed qui toto anno nobis viximus, saltē vel paucos dies vinamus & domino. Sed ieiunia nostra vt plena sint & suffarta, mi sericordiæ pinguedine saginentur, demus esurientibus prandium nostrum. Nec putes ieiunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, in medicamento eleemosynæ recreentur. Ieiunium ergo tuū te castiget, sed lætificet alterum, & ita fructuosæ erunt angustiæ tuæ, si alteri latitudinem præstent. Sic ieiuna, vt in alio manducante prandisse te gaudeas. Hilarem† enim datorem diligit Deus. Nam manducante paupere de bonis tuis, prandet Christus qui se in paupere esurire testatur. *Tom. 10. de temp. serm. 65. Vide etiam serm. 77.*

De consec. d. 5. cap. Non dico.

Est ieiunium sine vino & carnibus.

Ieiunium cum eleemosyna sanat vulnera peccatorum.

† *2. Cor. 9.*

Non vobis ergo videatur leuis res aut superflua, nec quisquam fortè hoc faciens Ecclesiæ cōsuetudine, cogiter apud se & dicat sibi ipsi, vt suggerentem intrinsecus audiat tētatorem: Quid facis quia ieiunas, defraudans animam ruam: nō ei das quod eam delectat, placet, quia te crucias? Ergo credulis est, qui delectatur pœnis suis. Respondē huiusmodi tentatori: Excrucio me planè, vt ille parcat: Do de me pœnas, vt ille subueniat: vt placeam oculis eius, delectem suauitatem eius. Nā & victima excruciatur, vt in aram imponatur. Minus premet mentem meā caro mea. Et tali dissuasori malo, seruo ventris respondē per hanc similitudinem, & dic: Si iumento fortè insideres, si equo vtereris qui te gestiendo posset præcipitare, nónne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem ferro non posses? Caro mea iumentum meum est, iter ago in Hierusalem, plerūque me rapit, & de via conatur* excludere: Via autem mea Christus est. Ita exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc

* *fortè excutere.*

sapit, etiam ipso experimento probat, quàm vtiliter ieiunetur. *In appendice Louaniensi, serm. 61.*

VIII. Quomodo sit ieiunium instituendum, vt fructuosius fiat.

SI ideo colis Deum, quia dat tibi fundũ, nõ eũ culturus es, quia tollit tibi fundum? Sed fortè tu dicis, Ideò eum colam, quia dabit mihi villam, non tamen temporalem. Nihilominus adhuc corruptam mentem geris. Amore enim casto non colis, adhuc mercedem expetis. Ea enim vis habere in futuro seculo, quæ hîc necesse est relinquas. Mutare vis voluptatem carnalẽ, non amputare. Non laudatur in illo ieiunium, qui ad luxuriosam cœnam seruat ventrem suum. Inuitantur enim aliquando homines ad cœnam magnam, & cùm ad eam volunt auidi venire, ieiunãt. Nunquid hoc ieiunium continentiæ, & non potius luxurię deputandũ est? *Tom. 8. in Psal. 43.*

Ieiunare, vt deinde auidi⁹ te repleas lautis cibis, non est cõtinẽtiæ, sed luxuriæ.

Quod subtrahimus nobis ieiunãdo, pauperibus erogemus.

Ante omnia in diebus ieiuniorum quod solebamus prandere, pauperibus erogemus, ne fortè aliquis sibi sumptuosas cœnas, & exquisitis saporibus epulas studeat prępparare, & corpori suo magis cõmutasse, quàm subtraxisse ciborum abundãtiam videatur. Nihil prodest tota die longum duxisse ieiunium, si postea ciborũ suauitate vel nimietate anima obruatur. Illico mẽs repleta torpescit, & irrigata corpori nostri terra, spinas libidinũ germinabit. Sit ergo temperatus cibus, & nũquam nimium venter repletus: & plus semper de cibo cordis, quã de cibo corporis cogitemus, quia intus in homine interiore facti sum⁹ ad imaginem Dei, in carne autem de limo terræ sumus formati. *Tom. 10. serm. de tempore, 56.*

In diebus ieiuniorũ, non præparandæ sumptuosæ ac exquisitæ epulæ.

Ieiunium est quod probat altissimus, non solùm intermissa corporis refectio, verùmetiam à malis actib⁹ facta discessio. Itaque si neque mens tua grauetur oppressa peccatis, neque animus tuus vitiorum illecebris delectetur, digna Deo exoluisti ieiunia. Cęterũ si corpus tuum ieiunia longa cõsumpserint, atque illi subtraxeris cibum, cum non detrahis vitia in malis perseuerans, magis horres, quàm placeas Deo. Tunc e-

In diebus ieiuniorum, vitanda nimia ventris repletio.

Nõ satis est à cibis ieiunando abstinere, nisi prauos act⁹ euitemus.

runt Deo accepta ieiunia, si operibus sanctis fuerit expiata conscientia. Cur enim corpus fame discrutias, cui turpiter peccando blandiris? Principaliter ergo animus ieiunet à malis, & sic corpus subeat exercendo ieiunia. *Ibidem, serm. 172.*

Tunc grata deo ieiunia, quãdo sanctis operib⁹ fuerit expiata conscientia.

Igitur necessaria sunt nobis ieiunia, sicut vulneribus medicina: Medelam enim conferunt vitæ perpetuæ, ita tamen vt duarum rerum testimonio commendentur, id est, oratione & misericordia. Ieiunia ergo intemperantiam corporis mitigant, morus aduersos reprimunt, pressurã animæ auferunt, sicut ait Dominus: †Nolite dediti esse in esca & crapula, ne grauẽtur corda vestra. Cùm enim anima ab esu & potu nimio fuerit liberata, tũc se melius recognoscit. Sicut enim speculo sordido non se talem homo aspicit, qualis est, ita & si esca & crapula fuerit grauatus, alterum se sentit, quàm est: Tunc excitatur libido, accenditur ira, inflãmatur superbia, generatur luxuria. Vnde Apostolus: *Nolite, ait, inebriari vino, in quo est luxuria. Quòd si temperatũ fuerit corpus, interposito ieiunio cognitione sui recepta, anima intelligit qua deuotione obsequi debeat redẽptori. Magna ergo ex parte ieiunia sunt necessaria. Sub Hester ſetenim Regina cùm Iudaicus populus in populo positus esset, ieiunijs suffragantibus liberatus est. Et Niniuitæ * cùm euersionis suæ præscriptũ diem à Propheta audissent, ieiunio indicto euadere meruerunt. Et iusti ac prophetæ nostri, quando à Deo aliquid impetrare volebant, ieiunio se humiliabant, dicente Dauid: In ieiunio humiliabam animam meam. Nam & saluator, cui opus non erat, vt nobis exemplum daret, ieiunauit. Itaque nulli dubium est prodesse ieiunia. Sic etenim ostendit se homo velle impetrare quod postulat, cùm se affligit ieiunio. *To. 4. Quæstion. veteris & noui Testamenti, quæst. 110.

Ieiunia cũ oratione & misericordia, medelã conferunt vitæ perpetuæ.

†*Luc. 21.*

Ieiunij cõmoda, & repleti ventris incommoda.

**Ephes. 5.*

†*Hester 4. & 5.*

Tẽpore Hester, ieiunio à toto populo Iudaico propulsatũ periculum.

**Ionæ 3.*

Niniuitæ se & ciuitatem ieiuniis liberarunt.

IX. Ieiunandum esse iis diebus, quibus ieiunat, in qua versamur, vel commemoramur Ecclesia.

SEd quoniam non inuenimus, vt iam suprà commemoraui, & in Euangelicis & Apostolicis literis, *volebant. †Psal. 34. * Matth. 4. Ieiunauit Christus, ieiunandi exemplum daret.*

Sãcti homines ieiunabant, cũ aliquid à Deo impetrare vt nobis ie-

Universidad de Deusto Biblioteca

quæ ad noui Testamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptũ obseruãda esse ieiunia: & ideo res quoque ista sicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile est, inuenit in veste illius filiæ Regis, * hoc est, Ecclesiæ varietatis locum, indicabo tibi, quid mihi de hoc requirenti responderit venerandus Ambrosius, à quo baptizatus sum, Mediolanẽsis Episcopus. Nã cùm in eadem ciuitate mater mea mecũ esset, & nobis adhuc catechumenis, parum ista curantibus, illa sollicitudinẽ gereret, vtrum secundùm morem nostræ ciuitatis sibi esset Sabbato ieiunandum, an Ecclesiæ Mediolanensis more prandẽdum, vt hac eã cunctatione liberarem, interrogaui hoc supra dictum hominẽ Dei. At ille, Quid possum, inquit, hinc docere ampliùs, quàm ipse facio? Vbi ego putaueram nihil eum ista responsione præcepisse, nisi vt Sabbato pranderemus. Hoc quippè ipsum facere sciebam, sed ille secutus adiecit: Quando hîc sum, nõ ieiuno Sabbato, quãdo Romæ sum, ieiuno Sabbato: & ad quamcunque Ecclesiã veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis, aut facere. Hoc responsum retuli ad matrem, eique suffecit, nec dubitauit esse obediendum, hoc etiam nos secuti sumus. Sed quoniam cõtingit maximè in Africa, vt vna Ecclesia, vel vnius regionis Ecclesiæ alios habeãt Sabbato prãdentes, alios ieiunantes, mos eorum sequendus mihi videtur, quibus eorum populorũ congregatio regenda cõmissa est. Quapropter si consilio meo, præsertim quia in hac causa plus fortè quàm satis fuit te petente atque vrgẽte locutus sum, libẽter acquiescis, Episcopo tuo in hac re noli resistere, & quod facit ipse, sine vllo scrupulo vel disceptatione sectare. *To.2. Epist.86. ad Casulanum, sub finem.*

Quod ergo me cõsulis, vtrum liceat Sabbato ieiunare: Respõdeo, si nullo modo liceret, profectò quadraginta cõtinuos dies, nec* Moses, nec * Helias, nec ipse Dominus * ieiunasset. Verùm ista ratione cõcluditur etiã Dominico die non illicitum esse ieiunium. Et quisquis tamen hunc diem ieiunio decernẽdũ putauerit, sicut quidã ieiunantes Sabbatum obseruant,

* *Psal. 44. Diuersæ seruitiorũ in diuersis locis obseruationes, varietate vestis filiæ regis significatæ.*

Dist. 12. c. Illa. Respondit Ambrosius Augustino: In diebus seruitiorũ, seruandũ esse morẽ singularum Ecclesiarum, in quibus quẽque versari contigerit. Sequendus eorum mos, qui populorũ congregationem regunt. In obseruatione ieiuniorum Episcopo suo quisque acquiescat.

* *Exod. 24.*
* *3. Reg. 19.*
* *Matt. 4.*

non paruo scãdalo erit Ecclesię. Nec immerito: In his enim rebus de quibus nihil certi statuit Scriptura diuina, mos populi Dei vel instituta maiorũ pro lege tenenda sunt, de quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum cõsuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio, quæ labore sermocinationis cùm certa documenta nulla veritatis insinuet, vtique cauẽdũ est, ne tẽpestate contentionis serenitas charitatis obnubiletur. *Ibidem in initio.*

Dist. 11. ca. In his. Quæ lex seruãda, in ijs de quibus Scriptura nihil certi statuit.

Interminabilis est ista contentio generans lites, non finiens quęstiones. Sit ergo vna fides vniuersę quę vbique dilatatur Ecclesiæ, tãquã intus in membris, etiamsi ipsa fidei vnitas quibusdã diuersis obseruationibus celebratur, quibus nullo modo quod in fide verũ est, impeditur. Omnes enim pulchritudo filię regis intrinsecus, illæ autem obseruationes quæ variæ celebrãtur, in eius veste intelliguntur. Vnde ibi dicitur: * In fimbriis aureis circũamicta varietate. Sed ea quoque vestis ita diuersis celebrationibus varietur, vt nõ aduersis contentionibus dissipetur. *Ibidem, post medium.*

Diuersis obseruationibus seruitiorũ, nõ impeditur fidei veritas, quãmodo absit cõtentio.

* *Psal. 44. Variæ ieiuniorum aut aliarũ rerũ obseruationes, varietate filiæ regis veste designatæ.*

X. De ieiunio quartæ & sextæ feriæ atque Sabati

CVr autem quarta & sexta maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quod cõsiderato Euãgelio, ipsa quarta Sabbati, quàm vulgò quartã feriã vocant, concilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi, Intermisso autẽ vno die, cuius vespera Dominus Pascha cũ discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam Sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam Sabbati, qui dies passionis eius manifestꝰ est, pertinebat. Hic dies primus azymorũ, fuit à vespera incipiens: Sed Matthæus Euangelista * quintam Sabbati dicit fuisse primum diem azymorum, quia eius vespera sequẽte, futura erat cœna Paschalis, qua cœna incipiebat azymũ, & ouis immolario manducari. Ex quo colligitur quartam Sabbati fuisse, quando ait Dominus: * *Scitis quia post biduum Pascha fiet, & Filius hominis tradetur, ad crucifigendum.*

Matthæus 5. feriã dixit primã diem azymorum, quod ab eius vespera inciperet 6. feria quæ vere fuit prima azymorum dies.

* *Matt. 26. Ieiunabatur in 4. feria, quòd eo die concilium Iudæi conuocassent, ad christum occidẽdum.*

* *Ibidem.*

Sextæ feriæ ieiunũ, propter mortem quam eo die Christus pertulit.

vt crucifigatur. Ac per hos dies ipse ieiunio deputatus est, quia sicut Euangelista sequitur & dicit: Tunc congregati sunt Principes Sacerdotũ, & Seniores populi in atrium Principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerẽt, & occiderent. Intermisso autem vno dei, quo dicit Euãgelium: Prima autem azymorum accesserũt discipuli ad Iesum, dicentes: *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Hoc ergo die intermisso passus est Dominꝰ, quod nullus ambigit, sexta Sabbati, quapropter & ipsa sexta rectè ieiunio deputatur. Ieiunia quippe humilitatẽ significant. Vnde dictum est: * *Et humiliabã in ieiunio animam meam.* Sequitur Sabbatũ, quo die caro Christi in monumento requieuit, sicut in primis operibus mundi requieuit Deus illo die ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est ista in regia illa * veste varietas, vt alij, sicut maximè populi Oriẽtis, progter requiem significandam mallent relaxare ieiunium: alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis Ecclesiæ. Quod quidem vno die, quo Pascha celebratur propter renouandã rei gestæ memoriam, quia discipuli humanitus mortẽ Domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, vr etiam illi Sabbati ieiunium deuotissimè celebrẽt, qui cæteris per totum annum Sabbatis prandent, vtrumque videlicet significantes, & in vno anniuersario die luctum discipulorum, & cereris Sabbatis quietis bonũ. *To. 2. Epist. 86. ad Casulanum, prope finem.*

Psalm. 34.
Psalm. 44

In Ecclesiis Orientis non ieiunabatur Sabbatis, propter requiẽ significandam: Romæ vero & in nonnullis Ecclesiis occidentis ieiunabatur, ad humilitatem mortis & sepulturæ Christi, atque ad luctũ discipulorũ eius significandum.

In Sabbato proximo ante Pascha ab omnibus ieiunabatur.

XI. Die Dominico non ieiunari nisi fortè vltrà hebdomadam continenter protraheretur ieiunium.

DEinde quæro, (*agit contra Vrbicũ quendam*) Si vniuscuiusque die vel leuis error ipsius diei ieiunio soluitur vel abluitur. Sic enĩ dicit, vt sex dierũ vel liuis error, ieiunij quoq; fontibus abluatur: quid faciemus de illo errore qui subrepserit Dominico die, in quo scandalum est ieiunare? *To. 2. epist. 86. ad casulanum.*

Quis non Deum offendet, si velit cum scãdalo to-

tius, quæ vbique dilatata est Ecclesiæ, die Dominico ieiunare? *Ibidem circa medium.*

Scandalum erat die Dominico ieiunare, propter Manichæos, quẽ tãquam legitimum eum diem constituerunt ad ieiunãdum.

Dei Dominico ieiunare scandalum est magnũ, maximè posteaquàm innotuit detestabilis multùmque fidei Catholicæ Scripturisque diuinis apertissimè cõtraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam cõstituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur: nisi fortè aliquis idoneꝰ sit nulla refectione interposita vltra hebdomadã perpetuare ieiuniũ, vt ieiunio. 40. dierum quantũ potuerit appropinquet, sicut aliquos fecisse cognouimus. Nã & ad ipsum quadragenariũ numerum peruenisse quendam, à fratribus fide dignissimis nobis asseueratũ est. Quemadmodum enim veterum patrum temporibus Moses * & Helias * nihil contra prandia Sabbatorũ fecerunt, cùm diebus 40. ieiunauerunt: ita qui potuerit septem dies ieiunando transire, non sibi ad ieiunãdum eligit Dominicum diem, sed in iis eum inuenit quos ieiunaturum se vouit plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatum si in hebdomada soluendum est, nullo congruentius quàm Dominico die soluitur. Si autem post hebdomadam corpus reficitur, non vtique ad ieiunãdũ dies Dominicus eligitur, sed in numero quem voueri placuit inuenitur. *Ibidem, post medium.*

Exemplum memorabile cuiusdã fratris, qui totos quadraginta dies continenter ieiunauit.

Exod. 24.
3. Reg. 19

Habes hic Lector voti ua ieiunia.

CAPVT QVARTVM DE QVADRAGESIMALI IEIVNIO.

I. Quadragesimam à Christo consecratam & præceptam esse.

SIcut dies isti (*post Quadragesimam*) præteritis diebus Quadragesimæ, quibus ante resurrectionem Dominici corporis, vitæ huius significatur mœror, solenniter grata hilaritate succedunt: sic dies ille qui post resurrectionem dabitur plenario corpori Domini, hoc est, Ecclesiæ sanctæ cunctis vitæ huius ærumnis

Dies Quadragesimæ, mœrorem & laborẽ hui⁹,

vita significant: Dies vero post Pascha, quietem & gaudiũ post generalẽ resurrectionem futurum.

atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. Hæc autem vita de nobis exigit continentiam, vt etiam cum labore & luctamine ingemiscentes grauati, & habitaculum nostrũ, quod de cælo est, superindui* cupientes à secularibus delectationibus temperemus, & significatur quadragenario numero, quo & Moses * & Helias *& ipse Dominus * ieiunauerunt. Præcipitur enim nobis & ex Lege & ex prophetis, & ex ipso Euangelio, quod testimoniũ habet à Lege & Prophetis. Vnde etiam in monte * & inter vtranque personã medius Saluator effulsit, vt ab omnibus mũdi illecebris, quibus captiui homines obliuiscuntur Deum, auiditatem nostram tanquam ieiunio temperantiæ refrænemus: &c. *Tom. 8. psal. 110.*

* 2. Cor. 5.
* Exod. 24.
* 3. Reg. 19.
* Matt. 4.
* Matt. 17.
Marc. 9.
Luc. 9.

Quadragesimale ieiunium in Lege, Prophetis & Euangelio præceptum: non quidem vt totos quadraginta dies omni cibo abstineamus, vt Christus, sed vt quantum possumus imitemur.

Dies Quadragesimæ abstinentia ac ieiunio dedicati.

Omne vitæ nostræ tempus, stadium quoddã debemus putare virtutum, & ad cæleste bravium tota virtute contẽdere. Sed hoc præcipuè in Quadragesimæ diebus implendum est, qui abstinentiæ ac ieiunio dedicati, tantum nobis ad virtutem animi conferunt, quantum & de corpore voluptatẽ decerpunt. Est autẽ legitimus numerus iste ieiunij, & in sanctis celebratur exemplis. Moses Legem accepturus à Deo quadraginta* dies ac noctes absque cibo potúque trã segit, & ad susciendam Domini voluntatem ieiunus præparatus est. Helias * post quadraginta dierum ieiunia curru igneo ad superna cælorum de hoc mundo trãslatus est. Ipse quoque Dominus * ac saluator noster quadraginta diebus ieiunans, de diaboli tẽtationibus triumphauit, vt ad prædicationem Euangelij iam victor accederet. Meritò verò etiam nos hunc dierum numerum custodire debemus ieiunijs, quem per talia exempla legimus consecratum. *To. 10. de tempore, serm. 64. Dominica prima in Quadragesima.*

* Exod. 24.
* 3. Reg. 19.
* Matt. 4.

Seruanda Quadragesima, quod sit exẽplo Mosis, Heliæ ac Christi consecrata.

Rogo vos fratres charissimi & admoneo, vt in isto legitimo

gitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi fortè ille, quem ieiunare infirmitas non permittit, quia aliis diebus ieiunare remedium est aut præmium *a*, in Quadragesima non ieiunare peccatum est *b*. Alio tempore qui ieiunat accipiet indulgentiã, in Quadragesima qui non ieiunat sentiet pœnã, & tamen qui ieiunare non præualet secretius sibi soli, aut si est alius infirmus cũ ipso in domo sua præparet quod accipiat, & illos qui ieiunare præualent ad prandium non inuitet: quia si hoc fecerit, non solùm Deus, sed etiam homines possunt intelligere illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle *c*. Sufficiat illi quòd ipse ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quòd aliis ieiunantibus ille abstinere non potest. Quod opus est vnicuique infirmo secretius sibi soli, aut cum alio similiter infirmo faciat præparari, quia non ei oportet, vt aliquem sanum roget ad prandium, ne sibi etiam de alterius gula augeat peccatum *d*. *Ibidem, Serm. 61. qui est in Sabbato post Dominicam in Quinquagesima.*

a Ergo ieiunium nõ tãtùm remediũ, sed etiã opus meritoriũ esse potest.
b In Quadragesima nõ ieiunare peccatũ est.
c Qui nõ valet propter infirmitatẽ ieiunare, caueat ne alios suo exẽplo ad ieiunium violandum prouocet.
d Peccat ergo qui alterum prouocat ad non ieiunandum tẽpore Quadragesimæ.

Si benè retinet fraternitas vestra, prædicauimus quòd sanctam Quadragesimam abstinendo ipse Dominus consecrarit, & tot dierũ & noctium curriculo, cibum omnino nõ capiens, vnum ac solidum ieiunij tempus effecerit. Totum nõ obseruare, sacrilegiũ est: ex parte autem violare, peccatum est. Hoc enim fecit causa salutis nostræ, vt rem vtilem non solùm doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret, vt eisdem vestigiis quibus ad fidem gradimur, ad abstinentiam gradiamur. Sed videamus quæ causa extiterit, vt ieiunia sibi Saluator indiceret, & ipse primus bonus humani generis medicus ieiunaret. Bonus enim medicꝰ poculũ quod ægro daturus est, ipse prius gustat, vt peritiam artis suæ antè ipse in se demonstret, vt experimentum æger accipiẽs securus sit de poculo, securior de salute. *Ibi. Ser. 77. qui est in Fer. 2. post. 4. Dominic. in Quadra.*

Si est sacrilegium totam Quadragesimam non obseruare, quã grauiter peccare putas, qui non modò totã violant, sed etiam eam obseruantes deridẽt, atque Ecclesiam, quæ huiusmodi obseruationem confirmat, contumeliis afficiunt.

II. Quadragesimam ante Paschа seruandam esse.

IN magno vtique, sicut iam intelligis, Sacramẽto, & in scripturis quidem veteribus ad agendum Paschа non est præceptum tempus, nisi ex mense nouorum, à Luna quartadecima vsque ad vigesimam primam: ex Euãgelio tamen, quia iam manifestum est, quo etiam die Dominus crucifixus sit, & in sepultura fuerit, & resurrexerit, adiuncta est etiam ipsorũ dierum obseruatio per Patrum Concilia & orbi vniuerso Christiano persuasum est eo modo Paschа celebrari oportere.

* Exod. 24. * 1. Reg. 19. * Matth. 4

* Quadragesima sanè ieiuniorum habet auctoritatẽ, & in veteribus libris ex ieiunio Mosi * & Heliæ * & ex Euãgelio, * quia totidem diebus Dominus ieinnauit, demonstrans Euãgelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Mosi lex, in persona Heliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit, vt eminẽtius emineret, quod de illo dicit Apostolus, testimonium habens à lege & Prophetis. In qua ergo parte anni cõgruentius obseruatio Quadragesimæ constitueretur, nisi cõfinis atque cõtigua Dominicæ passioni? Quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opus est cõtinẽtia, vt ab ipsius mũdi amicitia ieiunetur, quę vtique fallaciter blandiri & illecebrarum fucos circumspergere atque iactare nõ cessat. Numero autem quadragenario vitam istã propterea figurari arbitror, quia denarius, in quo est perfectio beatitudinis nostræ, sicut in octonario, quia redit ad primum, ita in hoc mihi videtur exprimi, quia creatura quæ septenario figuratur, adhæret creatori: in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuersum mundum temporaliter annuncianda: quia mundus & à quatuor ventis delimatur, quatuor elementis erigitur, & quatuor anni temporum vicibus variatur. Decem autem quaterni in quadraginta consumuntur, quadragenarius autẽ partib⁹ suis cõputatus addit ipsum denariũ, & fiunt quinquaginta tanquam merces laboris & cõtinentiæ. Neque enim frustra ipse * Dominus & quadraginta dies post resurrectionem in hac vita & terra

Quadragesimæ ieiunium quare dei passionis Dominicæ contiguum.

* Act. 1.

cum discipulis conuersatus est, & posteaquàm ascẽdit in cælum decem diebus interpositis promissum misit * Spiritum sanctum, completo die Pentecostes, & cæteta. *Tom. 2. epist. 119. cap. 15.*

* Act. 2.

Aduerte Lector, Augustinum non obscurè significare, Quadragesimam auctoritate ac præcepto vtriusque testamenti seruandam esse, hîc & in Psalm. 110. legere licet: nec cum his pugnare, quod hîc etiam ait: per Concilia Patrum Quadragesimale ieiunium proximè antè passionis & Resurrectionis Domini dies constitutum esse, vt quiuis prudens facilè intelligit.

Cur autem nos ante solennitatem passionis Domini ieiunemus, & illa ieiuniorum relaxatio quinquagesimo die perficiatur, hæc ratio est. Omnis qui rectè ieiunat, aut animam suam in gemitu orationis & castigatione corporis humili & ex fide non ficta affligit: aut ab illecebra carnis, inopia aliqua spiritali veritatis, & sapientiæ delectatione suspensa, ad famen sitimque sitiendam descendit. Interrogantibus Pharisæis, cur discipuli eius non ieiunarent, nam de illo primo, quod habet animæ humiliationem: * *Non possunt*, inquit, *lugere filij sponsi quandiu cum eis sponsus est, sed venient hora, quando auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt.* De illo autem altero, quod habet epulas mentis, ita consequentur locutus est: Nemo assuet pannum nouum vestimento veteri, ne maior scissura fiat: neque mittunt vinum nouum in vtres veteres, ne rumpantur, & vinum effundatur: sed vinum nouũ in vtres nouos mittunt, & ambo conseruabuntur. Proinde quia iam sponsus ablatus est, vtique nobis filiis illius pulchri sponsi lugendum est. Speciosus * enim forma præ filiis hominum, cuius diffusa gratia in labiis eius. Inter manus persequentium non habuit speciem * neque decorem, & ablata est de terra vita eius. Et rectè lugemus, si flagramus desyderio eius. *Tom. 10. de tempore, serm. 157. qui est in Dominica in octauis Paschæ. Vide & eiusdem libri sermo. 63.*

Quare ante solẽnitatem passionis Domini ieiunetur. Quomodo rectè ieiunetur.

* Matth. 9. Mar. 2. Luc. 5.

Ieiunãdum & lugẽdum nunc filiis, quia spõsus ablatus est.

* Psalm. 44. * Esai. 53.

III. Quomodo obseruanda sit Quadragesima.

CElebremus ergo hos dies cũ omni alacritate mẽtis & gaudio, & eos omnibus epulis & corporalibus delitiis præferamus. In his enim præcipuè diebus ad implendam Domini voluntatem accendimur, quando maximè per abstinẽtiam voluptas carnis extinguitur. Tunc enim ad Dominum & ad eius futura promissa tota mens purior facienda festinat, cùm nulla crapula, nulla cibi ac potus satietate crassatur. Vnde & Saluator in Euangelio dixit: Attendite itaque vobis, ne grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & cogitationibus secularibus, & superueniat in vos dies illa repentina, tanquam laqueus enim superueniet vniuerso mundo, & nemo effugiet. *To.10. de tempore, serm.64. Dominica prima in Quadragesima.*

*Ieiunio mẽs purior & aptior redditur ad res diuinas percipiendas & faciendas. *Luc.21.*

In tã periculosa & tentationibus plena huius seculi nocte quis non timeat? quis non medullis omnibus contremiscat, ne dignus iudicetur, qui deuorandus dimittatur in fauces tam curdelis inimici? Vnde & ieiunandum & orandum est, & tantò potius, tantò instãtius, quantò propinquius & ipsa Dominicæ resurrectionis solẽnitate passionisque celebritate anniuersaria quodammodo nobis eiusdem noctis memoria resculpitur, ne obliuione deleatur, & nos non corpore, sed spiritu dormiẽtes ille rugiens deuorator inueniat. Nam & ipsa Dominica passio quid nobis aliud in capite nostro Iesu Christo, quàm ipsam vitæ huius tentationem maximè commendauit? Vnde aduenientem iam mortis suæ tempore Petro dixit: * *Postulauit Satanas vexare vos sicuti triticum, & ego oraui pro te, ne deficiat fides tua. Vnde & tu confortes fratres tuos.* Et planè confortauit nos per Apostolum: Vnde cum his duobus (*Mose & Helia*)* in monte se ostendit. Nos autẽ quia tam longum ieiuniũ perpetrare nõ possumus, vt per tot dies & noctes nihil alimẽtorum sicut ille, accipiamus, saltem quantùm possumus faciamus, exceptis diebus, per quos certis de causis mos Ecclesiæ prohibet ieiunare, Domino Deo nostro vel quotidiano, vel

*Ieiunãdum & orandum eo instãtius, quò magis anniuersariæ passionis & resurrectionis Domini solennitas appropinquat. Luc.22. *Matth.17. Marc.9. *Luc.9.*

Quia nõ possumus christũ imitari totos quadraginta dies omni prorsus cibo abstinendo, saltem quãtùm possumus facta-mus.

crebo ieiunio placeamus. Sed nũquid sic à cibo & potu abstinentia per tot dies non potest esse continua? Quanquam tempus humiliandæ animæ quantùm potui maximè commendaui, tamen propter hominum errores, qui per vaniloquas seductiones & prauas cõsuetudines nobis molestam pro vobis curam inferre non cessant tacere non possumus. Sunt quidam obseruatores Quadragesimæ delitiosi potius quàm religiosi, exquirentes nouas suauitates magis, quàm veteres concupiscentias castigantes, qui preciosis copiosisque apparatibus fructuũ diuersorum quorumlibet varietates & sapores superare contendunt. Vasa in quibus coctæ sunt carnes tanquã immunda formidant, & in carne sua ventris & gutturis luxuriam non formidãt. Ieiunant non vt solitam temperando minuant edacitatem, sed vt immoderatam differendo augeant auiditatem. Nam vbi tempus reficiendi aduenerit, optimis mensis tanquam pecora præsepibus irruũt ventréque distendunt, artificiosis & peregrinis condimentorum diuersitatibus tantùm capiunt manducando, quãtùm digerere non sufficiunt ieiunando. Sunt etiam qui vinum ita non bibunt, vt aliorum expressionem pomorũ aliósque sibi liquores non salutis causa, sed iucunditatis exquirant, tanquam non sit Quadragesima piæ humiliationis obseruatio, sed nouæ voluntatis occasio. Quantùm enim honestius esset, vt qui propter infirmitatem stomachi aquam potare non poterat, vino visitato & modico* sustentaretur? Quid autem absurdius, quàm tempore quo caro arctius est castiganda tantam suauitatẽ carni procurare, vt ipsa fauciũ concupiscentia nollet Quadragesimam præterire? Quid inconuenientius, quàm diebus humilitatis, quãdo parum victus omnibus imitandum est, ita viuere, vt si toto tempore sic viuatur, vix possint victum patrimonia sustinere? Cauete ista dilectissimi, cogitate quid scriptum est: * *Post concupiscentias ne eas.* Quod saluberrimum præceptum si omni tempore obseruandum est, quantò amplius his diebus, quando ita turpe est, si cupiditas nostra ad inusitatas relaxetur illecebras, vt meritò culpetur qui non restrinxerit visitatas? *Tom.10.*

Contra delitiosos Quadragesimæ obseruatores.

*Quadragesima piæ humiliationis obseruatio non nouæ voluptatis occasio esse debet. *1. Tom. 3.*

* *Eccles.18.*

de tempore sermone 157. qui est in Dominica in octauis Paschæ.

IIII. De mysterijs Ieiunij Quadragesimalis.

HOs sanctę quadragesimæ dies, fratres charissimi, debemus cũ omni veneratione suscipere, nec lõgiorem numerũ huius temporis fastidire, quia quantò plures dies sunt ieiunij, tãtò maior est causa remedij. Quantò prolixior abstinentiæ cursus, tantò redẽptior copiosior est salutis. *a* Quantò austerior cura vulnerũ, tantò medicina est salubrior peccatorũ. Deus enim qui est nostrarum medicus animarum, cõgruens tempus instituit, *b* quod & iustis satis sit ad adorandum, & peccatoribus sufficiat ad rogandum. Illi requiem postulantes, hi veniam deprecantes. Congruẽs enim tẽpus est Quadragesimæ, nec breue est ad exorandum, nec longum est ad promerendum. Quadraginta enim dierum ieiuniis quęuis iniquitas peccatoris exorari potest, & quantauis seueritas iudicis mitigari. *c* Illi longum & fastidiosum fortè sit tempus, qui nec orat de culpa, nec sperat de venia. Desperatio enim nec confiteri de scelere, nec indulgentiam nouit sperare de Iudice. Sãctus ergo & salutaris Quadragesimæ cursus est, quo adducitur ad misericordiam peccator per pœnitentiam, iustus ad requiem. His enim diebus solito ampli⁹ & diuinitatis miseretur, & delinquentia deprecatur, & iustitia promeretur. *d* Patent enim omnia, & cæli ad indulgentiam, & peccator ad confitendum, & lingua ad postulandum. Salutaris, inquam, & mysticus est quadragenarius numerus. Nam primum cùm mundi faciem iniquitas hominum possideret, tot dierum curriculo Deus effusis* de cælo imbribus, vniuersam terram diluuio superfudit. Vides ergo iam illo tempore mysterium in figura dispositum. Nã sicut tũc quadraginta diebus pluit ad purgandum mundũ, ita & nunc quadraginta diebus miseretur ad hominẽ purificandum, &c. *Tom. 10. de tẽpore, serm. 69. qui est in Feria quarta post primã Dominicã in quadrag.*

a Si quò prolixius est tẽpus ieiunij et abstinentiæ, eò maior est causa remedij et redẽptio copiosior salutis.

valet profectò christianorum ieiuniũ ad sanãdum peccatũ & ad iustitiã augẽdã.

b Deus instituit tẽpus Quadragesimæ.

**Valet igitur fidelium ieiuniũ, ad exorandum Deũ & ad promerẽdũ.*

c Ergo quo viũdam dierum, est maior prærogatiua quam aliarum.

†*Genes. 7.*

Ingenium quippè, vt ita dixerim, ingenuum non

poteſt non moueri quid ſibi velit, quòd & Moſes * & Helias * & ipſe Dominus * quadraginta diebus ieiunauerunt. Cuius actionis figuratus quidam nodus: niſi huius muneri cognitione & cõſideratione non ſoluitur. Habet enim denarium quater, tãquam cognitionem omnium rerum intextam tẽporibus. Quaternario quippe numero & diurna & annua curricula peraguntur. Diurna matutinis, meridianis, veſpertinis, nocturniſque horarum ſpaciis: annua, vernis, æſtiuis, autum nalibus hyemalibúſque menſibus. A temporum autem delectatione dum in temporibus viuimus, propter æternitatem, in qua viuere volumus, abſtinendũ & ieiunãdum eſt, quãuis temporum curſibus ipſa nobis inſinuetur doctrina contemnendorum temporum & appetendorum æternorum. *Tom. 3. de doctrina Chriſtiana, lib. 2. cap. 16.*

** Exod. 24.*
** 3. Reg. 19.*
Matth. 4.

Quadraginta dies ſepulturæ, quos cõmemorat Scriptura * fortè ſignificant aliquid pœnitentiæ, qua peccata ſepeliuntur. Non enim fruſtra etiam quadraginta dies ieiuniorum ſunt cõſtituti, quibus Moſes *& Helias * & ipſe Dominus * ieiunauit: & Eccleſia præcipua obſeruatione ieiuniorum Quadrageſimam vocat. Vnde & in Hebræo de Niniuitis apud Ionam Prophetam ſcriptum perhibent.* *Quadraginta dies & Niniue ſubuertetur*, vt per tot dies, accõmodatos videlicet humiliationi pœnitentiũ, intelligatur in ieiunis ſua defleuiſſe peccata, & impetraſſe miſericordiã Dei. *Tom. 4. Quæſtionum ſuper Geneſim, lib. 1. cap. 169.*

** Gen. 50.*

** Exod. 24.*
** 3. Reg. 19.*
** Matth. 4.*

** Ionæ 3.*

Eccleſia præcipuã ieiuniorũ obſeruationẽ Quadrageſimã vocat.

Quia ergo numerus iſte laborioſi temporis Sacramentum eſt, quo ſub diſciplina regis Chriſti aduerſus Diabolum dimicamus, etiã illud declarat, quod quadraginta dierum ieiuniũ, hoc eſt, humiliationem animæ conſecrauit, & Lex & Prophetæ per Moſen * & Heliam * qui quadragenis diebus ieiunarunt: & Euãgelium * per ipſius Domini ieiunium: quibus diebus quadraginta etiam tentabatur à Diabolo, quid aliud quàm per omne huius ſeculi tempus tentationem noſtram in carne ſua quam de noſtra mortalitate aſſumere dignatus eſt, præfigurans? *Tom. 4. de conſenſu Euangeliſtarum, libr. 2. cap. 4. Vide ſi libet de hoc argu-*

** Exod. 24.*
** 3. Reg. 19.*
** Matth. 4.*

mento in lib. 3. quæstionum, quæst. 81. Item Tom. 9. in Ioã. Tract. 17.

V. Per obseruationem Quadragesimalis ieiuny bonos à malis discerni.

Sæculũ & sæculũ Quadragesimæ tempus. Videãt noui Euangelici ad vtrã harum partiũ pertineant.

SAnctum ergo & sacratum Quadragesimæ tempus est, quod statim ab initio cœpit inter iustos & iniustos discernere, bonos à malis quodam iudicio separare. Quod quidem similiter fieri etiam in hac nostra Quadragesimæ obseruatione perspicimus. Nam per hos quadraginta dies separantur mali à bonis, hoc est, luxuriosus à casto, à ieiuno intemperãs, à Christiano gentilis. Separatur, inquam, malus à bono hoc est, peccator à iusto, diabolus à sancto, hęreticus à fideli. *Tom. 10. de tempore, serm. 69. qui est in Feria quarta post primam Dominicam in Quadragesima.*

CAPVT QVINTVM DE CIBORVM DELECTV.

Hæreticũ est ergo negare ieiunia & ciborum delectũ prodesse. Potest igitur abstinẽtia & delectus ciborũ esse meritoriũ opus: & qui hoc negat Iouinianista potius est, quã Catholicus.

I. Ieiunium & à quibusdam cibis abstinentiam damnare, Iouiniani hæresim fuisse.

HIC (*Iouinianꝰ*) omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiã. *Tom. 6. de hæresibus, hæres. 82.*

Sacratæ verò virginitati nuptias coæquare, aut pro amore castigãdi corporis, abstinẽtibus à vino vel carnibus nil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Iouiniani est. *Tom. 3. de Ecclesiasticis dogmatibus.*

II. Delectum ciborum olim Catholicis in vsu fuisse.

ª edomãdi corporis causa quibusdã cibis abstinent.

CHristiani non hæretici sed Catholici, *ª* edomãdi corporis causa propter animã ab irrationalibus motibus amplius humiliãdam, non quòd illa esse immunda credant, nõ solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent: *b* vel semper, sicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicut per Quadragesimam ferè omnes, *c* quãtò magis quisque vel minus seu voluerit seu potuerit. *Tom. 6. contra Faustum, lib. 30. cap. 5.*

b Quidam Christiani semper à carnibus & quibusdam fructibus abstinentes.

c In Quadragesima ferè omnes non à carnibus tantùm, sed etiam à quibusdam terræ fructibus abstinebant.

Corpus (*Monachorum*) deinde reficitur quantũ saluti & salubritati sat est, coërcente vnoquoque concupiscentiã, ne se profundat, vel in ea ipsa quæ præsto sunt, parca & vilissima. Ita non solùm à carnibus & à vino abstinent pro sufficientia domandarum libidinum, sed ab his etiam quæ tantò concitatius ventris & gutturis prouocant appetitum, quãtò quasi mundiora nonnullis videntur: quo nomine solet turpe desiderium exquisitorum ciborum, quod à carnibus alienum est, ridiculè turpitérque defendi. *Tom. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, lib. 1. cap. 31.*

Laudantur Monachi ab Augustino, qui non solũ carnibus & vino, sed etiã aliis cibis, qui plusculũ appetitũ prouocarent, abstinebant.

Mensa vsus est frugali & parca, quæ quidẽ inter olera & legumina etiam carnes aliquãdo propter hospites, vel quosque infirmiores continebat. *Tom. 1. de vita Augustini, Possidonius, cap. 22.*

Augustinã mẽsa qualis.

Possunt & Catholici Christiani vestrã à vino & carnibus abstinentiam, iumentis & multis passeribus, postremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed ne in vestram incidam temeritatem, non id præproperè faciam, sed discutiam primò, quo ista fine faciatis. Iam enim cõstat inter vos, vt opinor, huiusce modi motibus nihil aliud esse quærendum. Si ergo parsimoniæ gratia & coërcẽdæ libidinis, qua escis talibus & potu delectamur & capimur, audio & probo. Sed non ita est, &c. *To. 1. de moribus Manichæorum, lib. 2. cap. 13.*

Probat Augustinus abstinentiam & delectum ciborũ qui fit parsimoniæ & coercẽdæ libidinis causa.

Baptizandi nomen suum dent & diu sub abstinentia vini & carnium ac manus impositione crebra examinati, baptismum percipiant. *Tom. 1. conciliorum, Concil. Carthag. cap. 85. Augustinus subscripsit.*

In Quadragesima cessent lauacra vina & carnes.

Cessent lauacra, vina vel carnes, noli quòd creaturam Dei iudicemus esse damnandam, sed qui toto anno nobis viximus, saltem vel paucos dies viuamus & Domino. *Tom. 10. de tempore, serm. 65. qui est in Dominica prima Quadragesimæ, serm. 2.*

III. Alio fine Christianos à quibusdam escis laudabiliter, Manichæos autem scelerate abstinere.

Quibus de causis abstineat catholici à quibusdã cibis.

APparet igitur (*recitauerat multa ex priore ad Corinthios, pertinẽtia ad esum vel abstinẽtiã carniũ*) vt opinor, quo fine à carnibus & à vino sit abstinendum. Is finis est triplex: Ad comprimendam delectationem quæ in his maximè cibis haberi solet, atque in tali potu vsque ad ebriositatem peruenire: Ad tuẽdam infirmitatem, propter illa quæ sacrificãtur atque libantur: Et quod maximè cõmendãdum est propter charitatẽ, ne imbecillorũ ab his continentium offendatur infirmitas. Vos autem (*Manichæi*) immũda esse obsonia dicitis, cum dicat Apostolus, * omnia munda esse, sed ei malum esse, qui per offensionẽ manducat. Et prorsus credo, vos istis epulis inquinari eo ipso, quo immunda esse arbitramini. *Tom. 1. de morib. Manich. lib. 2. cap. 14.*

Quare Manichæi nonnullis abstinuerint.

Manichæi nec vescũtur carnibus, tanquam de mortuis vel occisis fugerit diuina substãtia, tantumque ac tale inde remanserit quod iam dignum non sit in electorum ventre purgari. Nec oua saltem sumunt, quasi & ipsa cùm franguntur expirent, nec oporteat vllis mortuis corporibus vesci, & hoc solùm viuat ex carne quod in farina ne moriatur, excipitur. Sed nec alimonia lactis vtuntur, quãuis de corpore animãtis viuente mulgeatur siue sugatur: nõ quia putant diuinæ substantiæ nihil ibi esse permixtũ, sed quia ipse sibi error non constat. Nam & vinũ non bibũt, dicentes fel esse principum tenebrarum, cùm vescãtur vuis. Nec musti aliquid vel recentissimi sorbent. Animas auditorum suorũ in electos reuolui arbitrantur, aut fœliciore cõpendio in escas electorum suorum, vt iam inde purgatæ, in nulla corpora reuertantur. Cæteras autem animas & in pecora redire putãt, & in omnia quæ radicibus fixa sunt atq; aluntur in terra. Herbas enim arque

arbores sic putant viuere, vt vitã quæ illis inest, & sentire credant & dolere cùm lædũtur, nec aliquid inde sine cruciatu eorum quemquam posse vellere aut carpere. Propter quod agrum etiam spinis purgare nefas habent. Vnde agriculturam quæ omnium artium est innocentissima, tanquam plurium homicidiorum reã demẽtes accusant: suisque auditoribus ideo hæc arbitrantur ignosci, quia prębent inde alimẽta electis suis, vt diuina illa substãtia in illorum ventre purgata, impetret eis veniam, quorum traditur oblatione purganda. Itaque ipsi electi, nec in agris operantes, nec poma carpentes, nec saltem folia vlla vellentes, expectãt hęc afferri vsibus suis ab auditoribus suis, viuentes de tot ac tantis secundùm suã vanitatem homicidijs alienis: monent etiam eosdem auditores suos, vt si vescuntur carnibus, animalia non occidant, ne offendat principes * tenebrarum in cælestibus colligatos, à quibus omnem carnem dicunt originem ducere. Et si vtuntur coniugibus, conceptum tamen generationẽmque deuitent, ne diuina substantia, quæ in eos per alimenta ingreditur, vinculis carneis ligetur in prole. Sic quippè in omnem carnem, id est, per escas & potus, vẽnire animas credunt. *Tom. 6. de hæresibus ad Quoduultdeum, hæres. 46. Lege & articulum huic proximè præcedentem.* * *Ephes. 6.*

IIII. Et si omnis creatura bona sit, tamen propter obedientiam, vel aliorum infirmitatem à carnibus vel aliis cibis Christiano abstinendum esse.

AN non vidimus Israëlitas malo suo impetrasse quod culpabili concupiscentia perierunt? Concupierant enim carnibus † vesci, quibus pluebatur mãna de cælo: fastidiebãt quippè quod habebãt, & quod non habebant, impudenter petebant: quasi nõ melius peterẽt, nõ vt cibus qui deerat indecẽti desiderio præstaretur, sed vt ille qui aderat sanato fastidio sumeretur. Quãdo enim nos delectant mala & non delectant bona, rogare debemus potius Deũ, vt delectent bona, quàm vt cõcedantur mala: non quia malum est carne vesci, cùm de hac re loquens Apostolus dicat, * *Omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciendũ quod cũ gratiarum* † *Exod. 16. Num. 11.* * *1. Tim. 4.*

Universidad de Deusto Biblioteca

*Rom.14. *actione accipitur*: sed quia sicut idem ipse ait: * *Malũ est homini, qui per offendiculum manducat*. Et si per homines offensionem, quantò magis Dei? † Cuius in Israëlitis non parua erat offensio, repudiare quod dabat sapientia, & petere id, quod inhiabat concupiscentia, quãuis illi nec peterent, sed quia deerat, murmurarent, sed vt sciremus non Dei creaturam esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem & inordinatam cupiditatem, non propter porcum, sed propter pomum * mortem primus homo inuenit: & Esau † primatus suos non propter gallinam, sed propter lẽticulam perdididit. *To. 9. in Euangel. Ioannis, Tract. 73.*

† Genes. 3.

* Gen. 25.

† 1. Cor. 8.

* *Intelligãt hæretici bonorum ciborum malum esse vsum (Augustini & Apostoli sententia) quando cum hominũ vel Dei offensione sumũtur: quod illis accedere manifestũ est, qui carnibus Quadragesimæ tẽpore cũ contumaci inobediẽtia & Ecclesiæ contemptu vescuntur.*

Ergo nec satis est in vsu ciborum quorundã diebus ieiuniorum propriæ cõsciẽtiæ testimoniũ habere: sed insuper cauẽdum, ne nostro exẽplo proxim⁹ ad peccatũ, hoc est, ad violandum Ecclesiæ præceptum aut ad hæresim prouocetur.

Fimbria modò tangenda proponebatur, quando ex eodem Apostolo legebatur: * *Si enim quis viderit eum qui habet scientiã in idolio recumbentem, nónne conscientia eius cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandũ idolothytha? Et peribit infirmus in tua scientia frater propter quem christus mortuus est?* Quomodo putatis decipi posse simulachris homines, quæ à Christianis honorari putãtur? Nouit, inquit, Deus cor meũ, sed frater tuus non nouit cor tuũ. Si infirmus es, caue maiorem ægritudinem. Sin firmus es, cura infirmitatem fratris. Qui vident ista, ædificãtur ad idolia, vt non tantùm ibi manducare, sed & sacrificare desiderent. Ecce perit infirmus in tua scientia frater. Audi frater, Si contemnebas infirmum, etiã fratrem cõtemnis. Expergiscere. Quid in ipsum Christum peccas? Attende enim, quod nullo pacto possis contemnere. Sic enim peccantes, inquit, in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. *Tom. 10. de verbis Domini, serm. 6. Vide Tom. 6. contra Adimantum, cap. 14.*

V. Ab idolothythis etiã quandoque abstinendum esse Christiano, quanuis ex sua natura bona sint.

Restat, ni fallor, vt dicamus aliquid de illo viatore Christiano, quem commemorasti victũ famis necessitate, si nihil vspiam inuenerit nisi cibũ in Idolio positum, vbi nullus alius est hominum, vtrũ ei satius sit fame emori, quàm illud in alimẽtum sumere. In qua quæstione, quoniam non est consequens, vt cibus ille idolothytum sit, potuit enim vel ab eis, qui ibi ab itinere diuertentes, corpus refecerant, obliuione seu voluntate dimitti, vel illic ob aliam causam quãlibet poni: Breuiter respõdeo, aut certũ est esse idolothytũ, aut certũ est nõ esse, aut ignoratur. Si ergo certũ est esse, melius Christiana virtute respuitur. Si autem vel non esse scitur vel ignoratur, sine vllo cõsciẽtiæ scrupulo in vsum necessitatis assumitur. *To. 2. Epist. 154. sub finem ad Publicolum.*

Ab his, quæ constat idolothita esse, abstinere melius e

Cur enim nõ expediat immolaticio vesci Christiano Apostol⁹ dicit: *Nolo vos*, inquit *socios fieri dæmoniorum*. Neque enim ipsam immolationem reprehendit quam faciebant Patres, præfigurantes sanguinẽ sacrificij, quo nos Christus redemit: sed quæ immolãt gẽtes, dæmoniis inquit immolant & non Deo. Deinde adiecit quod dixi: *Nolo vos socios fieri dæmoniorum*. Nã si natura ipsa immolaticiæ carnis esset immunda, vtique & nescientem contaminaret. Neque enim eo minus ipsa esset, quò minus ab sciente acciperetur, sed propter conscientiam, ne dæmonibus communicasse videatur. *To. 6. contra Faustum, lib. 32. cap. 13.*

* 1. Cor. 10. *Si ab immolaticiis carnibus abstinendum est, ne dæmonibus cũmunicasse videamur: cur non etiã in ieiuniorũ diebus à carnibus abstinere debeam⁹ ne contẽptores Ecclesiæ & hæretici videamur?*

Ne putarent ideo non esse curandum, si de sacrificiis ederẽt idolorum, quia idolum nihil est, existimãtes sibi hæc velut superflua non nocere, confirmauit quidem & ipse* idolum nihil esse: nec ideo se ista prohiberi; quia idolis immolantur, quæ non habent sensum, sed quia quæ immolãt inquit, id est, idolorũ cultores dæmoniis & non Deo immolant. Nolo vos socios dæmoniorum fieri. *To. 6. contra aduersarium Legis & Prophet. lib. 1. cap. 19.*

* 1 Cor. 10

Nicolaitæ nec ab iis quæ idolis immolantur cibos suos separant. *To. 6. de hæres. ad Quoduultdeum, hær. 5.*

VI. Quomodo intelligendum illud: Omnia munda mundis. &c.

CVm ait Apostolus,* Omnia munda mundis, naturas ipsas intelligi voluit quas, Deus creauit se cundùm illud, quod Moses in Genesi scripsit:* Et fecit Deus omnia, & ecce bona valdè: *a* nõ significationes secũdùm quas Deus per eundem Mosen* ab immũdis mũda discreuit. *b* Vnde quia multa, multis locis iã diximus, nunc breuiter admonuisse sufficerit. Proinde illos, qui iã tempore reuelationis noui Testamenti adhuc illas vmbras futurorum ita custodiendas putarent, vt sine iis gentes salutem quæ in Christo est percipere nõ posse contenderent, immũdos dicit Apostol*, *quòd carnaliter saperẽt, & infideles quòd tempus gratiæ à legis tẽpore non discernerent. Quibus ideò dicit nihil esse mundum, quia & iis quæ respuebant, & iis que sumebant, nõ sanctè nec iustè vtebantur: *c* sicut omnes quidem infideles, sed vos præcipuè Manichæi, quibus omnino nihil est mundũ. Neque enim cibus ipse quem sumitis, quanuis tam magna diligentia, quasi à carnis contagione, separetis, mundus est vobis, quem creatum nisi à Diabolo non dicitis. In illo etiam Deum vestrum ligatũ atque pollutum vos edẽdo purgare perhibetis. Vos saltem vobis mundi videremini, quorum ventribus meretur ille purgari. Sed & vestra corpora naturam & opificiũ generis tenebrarum esse contenditis, animas autẽ vestras ipsis adhuc corporibus inquinatas. Quid ergo vobis est mundũ? Non quæ sumitis, non quò mittitis ea quæ sumitis, non vos ipsi qui sumpta purgatis. Videtis ergo propter quos tunc istam sententiam dixit Apostolus:* talem tamen dixit, quæ omnes infideles & immũdos teneret, sed vos præcipuè maximéq; cõuinceret. Omnia ergo mũda mundis, secũdùm naturam in qua creata sunt, non tamen omnia secundùm significationẽ munda primo pupulo Iudæorum: nec vobis omnia, vel propter salutẽ corporis, vel propter cõsuetudinem humanæ societatis apta sunt: sed cùm sua cuique reddũtur, & naturalẽ ordinẽ seruãt, omnia munda sunt mundis: immundis autem & infidelibus, quales præcipuè vos estis, nihil est mũdum. Cætera verba Apostoli quæ sequntur, vos ipsi vobis saluCap. V. de Ciborum delectu. 448

briter diceretis, si cauteriatam * vestram conscientiam sanari velletis. Sequitur enim:* Sed polluta sunt eorũ & mens & cõscientia. *To. 6. contra Faustum, lib. 31. cap. 4.*

Nũquid eget cuiusquã interpretatione, vt intelligatur cur hoc Apostolus* dixerit: & quanta illi malitia de Scripturis certa quæque discerpunt, quibus circũueniant imperitos? Nã & mũda esse omnia dixit Apostolus * secundùm fidem: & ei esse immunda, qui putat immunda: & tũc esse ab eis temperandũ, cùm per offensionem accipiũtur: id est, cùm aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperãdum, ne incidat in carnem immolaticiam: & ideò eũ qui mãducat potest arbitrari in honorem idolorum id facere: & ex eo grauiter offendi, *a* cùm ipsa immolaticia caro, si ex fide à nescíente accipiatur, neminem maculet. Vnde alio loco idẽ Apostolus* interrogare vetat, cùm quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quisquã vocatus, in mensa eius exhiberi sibi carnes videt, quas isti immundas arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cùm Apostolus clamet,* omnia munda esse & omnem creaturam Dei bonam esse, & omnia sanctificari per verbum & orationem: & tamẽ temperãdum ab eis, si quis fortè infirmus offenditur. Et quodam loco apertissimè istos significauit cùm dicit.* In nouissimis temporibus futuros quosdam prohibentes nubere, abstinẽtes à cibis quos Deus creauit. Hos enim propriè designat *b* qui nõ propterea tẽperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrænent, aut infirmitati alterius parcãt: sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant. *Tom. 6. contra Adimantum Manichæum, cap. 14.*

Vide Lector, an non Augustinus verba illa Pauli (futuros in nouissimis tẽporibus quosdã abstinentes à cibis quos Deus creauit, &c.) disertè neget de illis intelligi, quos ideo à quibusdã cibis abstinẽt, vt cõcupiscẽtiã frenẽt, aut infirmitati alterius parcãt. Ad hæc memor esto delectum ciborum hoc fine susceptum, adeò fuisse Augustino probatum, vt Iouinianum, tùm propter

† 1. Tim. 4
† Tit. 1.

† Rom. 14.

† 1 Cor. 10
a Igitur & nũc in hospitiis hæreticorum, a carnibus abstinẽdum cum ieunij tẽpore apponũtur, ne Ecclesiam comtemnere & infirmes nostro exemplo ad hæresim impellere vel in ea confirmare videa mu.
* Rom. 14
† 1 Tim. 4.

*Tit. 1.

* Genes. 1. *a Omnes res suapte natura mundæ.*
* Leuit. 11. *b In veteri Testamento, quidam cibi immundi nõ natura sed significatione.*
*Tit. 1. *c Malè vtenti nullus cibus mũdus.*

*Tit. 1. *Mundis, hoc est, benè vtẽtibus, omnia munda.*
Ergo carnes immũdæ sũt hæreticis cũ eis per cõtemptum Ecclesiæ vescũtur.

alia quædam, tum quòd delectum huiusmodi ciborum tãquam inutilem reiecerit, in hæreticorum catalogo posuerit. Quare nouis huius tẽporis Euangelistis, qui verba hæc Pauli in nos importunissimè detorquent necessum erit alterutram admittere: vel Augustinum cum tota Ecclesia Catholica, quæ eiusdem est cum eo sententiæ, doctrinam tradidisse Dæmoniorum & cauterio notatam habuisse conscientiam: Iouinianũ autẽ Catholicæ doctrinæ auctorem & integra rectáque fuisse cõscientia: vel ècontrario, Augustini sententiã esse Catholicam & cõscientiã bonam: se vero cum suo Iouiniano spiritu erroris seductos, doctrinis Dæmoniacis attẽdere, atque conscientiam habere cauterio inustam. Vide To. 6. hæres. 2. quæ est Iouiniani, & cõtra Faustum, lib. 30. ca. 5. & To. 1. De moribus Catholicæ Ecclesiæ, lib. 1. cap. 33. denique To. 3. de Ecclesiast. dogmat. cap. 68. De fide ad Petrum, cap. 3. & 42.

VII. Obiectiones contra ieiunium & delectũ ciborum quomodo diluat Augustinus.

ATque inter hæc nemo vrgetur (*loquitur de christianis Mediolanensibus & Romanis apud quos frequens erat ieiunium*) in aspera quæ ferre nõ potest, nulli quod recusat imponitur, nec ideó condemnatur à cæteris, quòd in eis imitandis se fatetur inualidũ. Meminerunt enim, quãto opere Scripturis omnibus cõmendata sit charitas. Meminerũt, *Omnia munda* * *mũdis, &*, * *Non quod intrat in os vestrum, vos coinquinat, sed quod exit.* Itaque non reiiciendis generibus ciborum quasi pollutis, sed cõcupiscentiæ perdomãdæ & dilectioni fratrũ retinendæ inuigilat omnis industria. Meminerũt, * *Esca ventri, venter escis, Deus autẽ & hunc & illũ destruet.* Et alibi: * *Neque si manducauerimus, abũdabimus, neque si nõ manducauerimus, egebimus.* Et illud præ cæteris: * *Bonum est fratres non manducare carnes, neque bibere vinũ, neque in quo fratres tuus offenditur.* Hic enim ostẽdit, quàm sint ad finem charitatis hæc omnia dirigenda. *a Alius enim credit mãducare omnia, qui autẽ infirmus est, olus, inquit, manducet. Qui manducat, nõ mãducantem non sperãt, & qui non mãducat, manducantẽ non iudicet, Deus enim illum assumit. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Suo Domino stat aut cadit: stabit autem, potens est enim Deus statuere eum.* Et paulò pòst. *Qui manducat, Domino manducat, & gratias agit Deo: & qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo.* Et itẽ in consequentibus: *itaque vnusquisque nostrum pro se rationẽ reddet. Non ergo amplius iudicemus inuicem, sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculũ fratri vel scandalum. Scio & confido in Domino Iesu, quia nihil cõmune per ipsum, nisi ei, qui existimat quod commune esse, illi cõmune est.* Potuit ne magis ostendere, non in ipsis rebus quibus vescimur, sed in animo esse vim quandam, quæ ad eũ valeat maculandũ: & propterea his etiã, quid ad hæc cõtemnenda sunt idonei, certóque sciunt non se pollui si quid ciborum sine turpi cupiditate altitudine mentis assumpserint, charitatẽ tamen esse intendendã, * *vide quid sequatur:* * *Nã si propter escã frater tuus contristatur, iam non secũdùm charitatem ambulas.* Lege cætera, nam longũ est omnia interponere: & inuenies præceptũ his, qui possunt ista contemnere, id est, firmioribus & securioribus: ideo tamen esse temperandum, ne offendantur illi, quibus adhuc pro sua imbecillitate huiusce modi opus est temperantia. Hęc illi, de quibus agebam, norunt & tenent: Christiani sunt enim, non hæretici: intelligunt scripturas secundùm Apostolicã disciplinam, *b* non secundùm superbum & cõmenticium nomen Apostolatus: vbi non manducantem nemo spernit, manducantem nemo iudicat, qui infirmus est, olus manducat. Multi tamen firmi propter infirmos idem faciunt, multis non est causa ista faciendi, sed quod viliore victu viuere placet, miniméque sumptuoso corporis sustentaculo ætatem trãquillissimam ducere: *Omnia enim mihi licita sunt*, inquit, * *sed ego nõ redigar sub potestate vllius.* Ita multi neque vescũtur carnibus, neque tamẽ eas immundas superstitiosè putant. Itaque iidem ipsi, qui salui * temperant, si ratio valetudinis cogat, ægroti sine vlla formidine accipiũt. Multi vinum nõ bibũt, *c* nec tamen eo se coinquinari arbitrantur: nã & quibusdam lãguidioribus & prorsus

*Tit. 1.
*Matt. 15.
*1. Cor. 6.
* 1. Cor. 8.
*Rom. 14.
*Propter charitatem

mutuam cõseruandam & vitandã infirmorum offensionẽ à carnibus abstinendum docet Apostolus.

* aliàs intuendam.
* Rom. 14.
b Expende Lector Augustini verba & intelliges: abstinere à quibusdã cibis tanquã pollutis, esse hæreticorũ: abstinere verò ab eisdẽ cibis ad reprimẽdam corporis lasciuiã vel simile finem, esse catholicorum.
* 1. Cor. 6.
* aliàs qui sani sc.
c Multi chri-

stiani olim à vino abstinebant.

* 1. Tim. 5.

* 1. Tom. 4.

d Hinc vires & libertatẽ spiritꝰ magis abstinẽtia, quàm vsu carniũ & vini conseruari & promoueri constat.

* aliàs eiicitur.

omnibus, qui sine illo nequeunt salutem corporis obtinere, humanissimè ac modestissimè pręberi faciũt. Et stultè nõnullos recusantes, fraternè admonent, ne vana superstitione debiliores citius, quã sanctiores fiant. Legunt eis Apostolum * discipulo præcipientem, vt aliquantum vini sumat propter frequẽtes infirmitates suas. Ita pietatem sedulò exercent: corporis verò exercitationem, vt ait idem Apostolus,* ad exiguum tẽpus pertinere nouerunt. Continẽt se igitur hi, qui possunt, qui tamen sunt innumerabiles, & à carnibus & à vino duas ob causas: vel propter fratrũ imbecillitatem, vel propter suam libertatẽ. *d* Charitas præcipuè custoditur, charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur: coitur in vnam conspiratúrque charitatem: hanc violare tanquã Deũ nefas ducitur: huic si quis resistit, expurgatur atque vitatur:* hãc si quis offendit, vno die durare nõ sinitur. Sciunt hanc ita commendatam esse à Christo & Apostolis, vt si hæc vna absit, inania: si hæc adsit, plena sint omnia. *Tom. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, libro 1. cap. 33.*

* Matth. 6.

a Repleto corpore fortioribꝰ cibis vehemẽtiores carnales cupiditates, & culpæ frequentiores.

b Cœlibatꝰ & quorũdã ciborũ abstinentia faciũt, vt magis liberè ac sine impedimẽto seruiamus Deo.

* 1. Tim. 4.

Illi qui benè viuunt, debent operibus misericordiæ indesinenter insistere: scientes se licet leuia, nonnulla tamen quotidiè contrahere peccata, pro quibus etiam sancti & iusti in hac vita semper Deo dicere debent: * Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quæ peccata quantò in rebus licitis & à Deo concessis frequenter hominibus surrepũt: & quantò magis fortioribus cibis corpus impletur, & carnalibus cor hominis actibus affectibúsque implicatur, tantò frequentior culpa in hac mortalitate contrahitur. *a* Propterea humiles serui Christi qui cupiũt Domino suo sine impedimento & absque animi noxia occupatione seruire, cõiugia omnino nõ appetũt, & à carnibus & vino abstinent, *b* in quantũ corporis valetudo permittit: non quia peccatum est, aut conjugem habere, aut vinum carnésue percipere: nam & beatus Apostolus dicit:* Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei

& oratonem. Coniugium quoque in primis † hominibus Deus instituit & benedixit. Propter quod Apostolus ait: † Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Ideóque serui Dei in eo quod à carnibus & à vino abstinent, nõ tanquam res immundas refugiũt, *e* sed mundioris vitæ institutа sectantur. *d* Et in eo quòd coniugia non habent, non nuptiarum bonum crimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptiis meliorẽ esse non dubitãt, isto quàm maximè tẽpore, quãdo dicitur de continentia: *e*† Qui potest capere capiat. De nuptiis verò dicitur. † Qui non se continet, nubat. In vna enim ratione virtus exoritur, in altera infirmitas remedio subleuatur. *f Tom. 3. de fide ad Petrum, cap. 3.*

f Igitur iugis continẽtia vel virginitas consilij est & virtutis: nuptiæ verò neque consuluntur neque præcipiuntur, sed conceduntur infirmis.

Firmissimè tene & nullatenus dubites omnem creaturam Dei bonam esse, & nihil reiiciendum quod cum gratiarũ actione percipitur: & Dei seruos, qui à carnibus aut vino abstinent, non tanquam immunda, quæ à Deo facta sunt respuere, sed à fortiori cibo & potu ꝑ sola castigatione corporis abstinere. *Ibid. c. 42.*

VIII. Manichæos olim idẽ Catholicis obiecisse quod nunc à recentioribus hæreticis obiicitur, & quid eis Augustinus responderit.

DE vobis verò quid dicã, id est, de Christianioribus apud vos, quorũ nonnulli quidem porcina, plerique verò quadrupede omni, alij etiã cuncto animali penitus abstinẽt, fertque ob hoc in oculis eos omnis Ecclesia, & summa cum veneratione suscipiẽs, solùm nõ Deos existimat. Nec videtis indociles, quia si hoc versũ & ab Apostolo dictũ testimoniũ est, dæmoniorũ & ipsi sunt ludificati doctrinis. *a* Quid verò & de illo dicem⁹, ꝑ sanè frustrari quis audeat aut negare

c Ergo his verbis Apostoli ex priori ad Timot. cap. 4. non damnatur delectꝰ ciborũ qui fit ad domãdum corpꝰ vel similẽ aliũ finẽ.

† *Genes. 1.*

† *Heb. 13.*

d Serui Dei carnibus & vino abstinẽtes, mũdioris vitæ institutа sectãtur.

e Iugis cõtinentia bonis nuptiis melior.

† *Matth. 19.*

† *1. Cor. 7.*

Quomodo intelligatur illud Apo. 1. Timot. 4. Omnis creatura Dei bona est &c. Verba sunt hæc Fausti Manichæi aduersus Catholicos.

† *Leuit. 11.*

a Deiorquebant Mani-

chai, quèadmodũ huius temporis hæretici, verba Pauli 1. Tim. 4. in Catholicos.

b Colligitur hinc, Quadragesimam à Catholicis cum ciborũ delectu seruatã quotannis fuisse.

* 1. Tim. 4.

1. Dan. 10.

* Dan. 1.

c videturhic hæreticus significare: Quadrages. à catholicis absque vino & carnibus seruari, idque diuina lege, quod nec Augustinꝰ in responsione diffitetur

* 1. Tim. 4.

Quomodo Augustini sententia intelligendꝰ sit locus Pauli 1. Timo. 4. cuius expositionẽ si noui

cùm constet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum quotannis omni cum studio celebretur in cõuentu Catholico, dico autem Quadragesimam, quam qui inter vos ritè obseruandã putauerit, abstineat necesse est omnibus his quæ capitulũ hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, b & dæmoniorum insuper doctrinam vocat abstinentiam prædictorũ? Quid ergo & vos charissimi, ritúne tunc dæmoniorum viuitis, cùm hęc à vobis passionis Christi celebrantur mysteria, & seductorij spiritꝰ fraude decipimini & in hypocrisi loquimini mendacium, & cauteriatam habetis conscientiam vestrã? Quod si hotũ nihil vos, nec nos igitur. Quid ergò sibi vult capitulũ hoc, aut à quo scriptum putabimus, & contra quos, quod vec veteris Testamenti traditiones, nec noui confirmet scita? Siquidẽ hoc ab omnibus, vt ex vobis ipsis apparet: illud verò quãuis à quibusdam abstineri non docet: sententia verò hæc vestra cunctam penitus carnalium ciborum abstinentiam dæmoniorum vult esse doctrinas: Cui si & vos creditis, eadẽ sæpius dixero: Damnare Mosen, renũciate Prophetis, ferte parem & de vobis ipsis sententiam: quia vt illi semper à quibusdam ciborum, sic vos interdũ abstinetis ab omnibus. Aut si Moses vobis & Prophetæ cùm escas diiudicant, Dei legem sancire videntur, & non dæmoniorum: si Daniel * in Spiritu sancto obseruauit tres hebdomadas, si Ananias, * Azarias & Misaël pueri, diuinæ mentis instinctu, oleribus vti maluerunt & leguminibus: si denique in vobis quotquot abstinent, non à dæmonibus impulsi id faciunt: si Quadragesimo sine vino & carnibus non superstitiosè à vobis, sed diuina lege seruatur: c Videte quæso, videte, ne summę dementiæ hoc sit, à Paulo dictum putare, quòd dæmoniorum * doctrina sit, abstinentia omnis ciborum. *Tom. 6. contra Faustum Manichæum, lib. 30. cap. 3.*

Augustinus respondit: audi ergo, quòd confiteris te nõ videre, qua mente & consilio hoc aduersum vos capitulum proferamus: nõ quòd à carnibus abstinentis: nam hoc à quibusdam & primi Patres nostri fecerunt, sicut commemoras; non tamen ea damnandi,

sed significandi gratia, quod nõ intelligitis: & vnde iã quantùm sufficere videatur, in superioribus partibus operis huius locutus sum: & Christiani non hæretici, sed Catholici edomandi corporis causa, propter animam ab irrationalibus moribus amplius humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent: vel semper, sicut pauci: vel certis diebus atque temporibus, sicut per Quadragesimam ferè omnes, quantò magis quisque vel minus seu voluerit seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quod carnes Diabolus operetur fœculentiore materia mali: ac per hoc eas, tanquam immundiora & truculẽtiora Dei vestri vincula exhorrentes abiicitis. Auditoribus autem vestris quos tanquam distinctos à genere sacerdotum dixisti, secundùm veniam hæc edenda conceditis: sicut quibusdam concedit Apostolus *secundùm veniam, non omnem concubitum, coniugalem etiam, qui fit sola causa generandi, sed eum qui fit per incõtinẽtiã, sed tamen cum coniuge. Neque enim conceditur secundùm veniã, nisi peccatum: hoc vos de omni carniũ cibo seruitis: hoc & ipsi ab hæresi vestra didicistis, & vestros auditores docetis: sed illis quod sit ignoscendum, propter quod vobis necessaria ministrant, vt dixi, cõceditis, non dicentes non esse peccatum, sed peccantibus veniam largiẽtes: vos autem ab omni tali tãquam mala & immunda contagione * abstinetis: ac per hoc illud quod sequitur, ea verba Apostoli, quibus commemorationem huius capituli terminasti, ipsum est omnino, quod nos facit hoc testimoniũ vobis obiicere: quod & tu, puto, sciebas, vt ea verba primò non poneres, & nobis in extremo diceres, qua mente aut consilio hoc aduersum nos capitulum proferatis, ego nõ video, cùm hoc ipsum nostrum consilium tacere quàm commemorare malueris. Cùm enim Apostolus dixisset: * *Abstinentes à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, secutus ait: Et iis qui cognouerunt veritatem: quoniam omnis creatura Dei bona est, nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione per-*

hæretici admitterẽt, nõ tam imprudenter Apostoli verbis contra Catholicos abuterentur.

* 1. Cor. 7

* alâs: cogitatione.

* 1. Tim. 4.

cipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Hęc sunt quæ negatis: hoc animo, hac voluntate, hac opinione ab escis huiusmodi temperatis, quòd non significatione, sed natura malæ & immundæ sint. Qua in re creatorem earum sine dubio blasphematis, hoc est quod pertinet ad doctrinam dæmoniorum. Nolite ergo mirari hoc de vobis tantò antè sancto Spiritu prophetatum. *Ibidem, cap. 5.*

Ergo Apostolus 1. Timoth. 4. tantùm damnat eos qui propterea cibis abstinebant, quòd crederent eos sua natura immundos esse: idque Augustinus ex verba eiusdem Apostoli euidèter cõcludit. Alioqui si propter alias causas abstinentes vel abstinere præcipientes dãnaret, nec ipsi Apostoli qui Act. 15. & à suffocato & sanguine & ab idolothytis abstinere præceperunt, nec denique innumera multitudo Sanctorũ à cibis quibusdam, nõ tanquam ex se immundis, sed aliis de causis abstinuerũt, excusationẽ haberent. Quare noui hæretici, quò importunius nos vrgent verbis istis Apostoli, eo manifestius declarant se à tota Sanctorum Ecclesia alienos esse, atque ad Iouiani & Aerij partes pertinere.

CAPVT SEXTVM
DE COELIBATV.

1. Bonam esse castitatem coniugum, meliorem viduarum: optimam verò virginum.

SIcut iciuniis Sacrilegorum meliora sunt prandia iustorum, ita nuptiæ fidelium virginitati auteponuntur impiorum. Veruntamen neque ibi prandium iciunio, sed iustitia sacrilegio, neque hîc nuptiæ virginitati, sed fideles impietati, præfertur. Ad hoc enim iusti, cum opus, prandent, vt tanquam boni Domini quod iustum & æquum est, seruis corporibus præbeãt: ad hoc autem sacrilegi iciunant, vt dæmonibus seruiant. Sic ad hoc nubũt fideles, vt maritis pudicè copulentur: ad hoc autem sunt virgines impiæ, vt à

verò Deo fornicentur. Sicut ergo bonum erat, quod Martha † faciebat, occupata multum circa ministeriũ sanctorum, sed melius quod Maria soror eius sedens ad pedes Domini & audiens verbum Domini, eum cũ ambæ hospitio recepissent: ita bonum Susannæ † in coniugali castitate laudamus: sed tamẽ ei bonũ viduæ Annæ, † ac multò magis Mariæ † virginis anteponimus. *Tom. 6. de bono coniug. cap. 8.*

Continentes vel mares qui defunctis vxoribus, vel fœminæ quæ defunctis viris, vel vtrique qui pari consensu continentiam Deo vouerunt, sciant sibi quidem mercedis amplius deberi, quàm cõiugalis castitas posscit. † *Ibidem, cap. 21.*

Nos secundùm scripturarum sanctarum fidem sacrámque doctrinam nec peccatum esse dicimus nuptias, earum tamen bonum non solùm infra virginalem, verùmetiam infra vidualem continentiam constituimus. *Tom. 6. de sanct. virg. cap. 12.*

Habeant coniugia bonum suum, non quia filios procreant, sed quia honestè, quia licitè, quia pudicè, quia socialiter procreant, & procreatos pariter, salubriter instanter educant, quia thori fidem inuicem seruant, quia sacramentum connubij non violant. Hæc tamen omnia humani officij sunt munera, virginalis autem integritas & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas Angelica portio est, *a* & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia cõiugalis: *b* illa non est in potestate, illa non est in æternitate. Fœcunditatem carnalem nõ habet liberum arbitrium, pudicitiam coniugalem non habet cælũ. Profecto habebunt magnum aliquid præter cæteros in illa communi immortalitate, *c* qui habent aliquid iam nõ carnis in carne. *Ibidem.*

Cõtinẽtitiã cõiugio præponam⁹, sanctã verò virginitatẽ continẽtiæ viduali. *To. 4. de bonis viduitatis, cap. 15.*

Possunt etiam (*in eo quod arca Noë † cibi tricamerata fuisse scribitur*) tres illæ vbertates euangelicæ (*intelligi*) tricena, † sexagena, centena: vt in infimo habitet pudicitia cõiugalis, suprà vidualis, atque hac superior

† *Luc. 10. Bonũ Susannæ cõiugiũ: melior viduitas Annæ: optima virginitas Mariæ.*

† *Dan. 13.*

† *Luc. 2.*

† *Luc. 1.*

Cõtinentiæ Deo cõsecratæ, maior merces quã castitatis cõiugalis.

† *alias* possit.

a Cõiugium humani officij munus est: Virginalis vero integritas, Angelica portio.

b Virginitati cedat fœcunditas carnis, & cõiugalis pudicitia.

c Virgines piæ magnũ aliquid in regno cælorũ præ cæteris habebunt.

† *Genes. 6.*

† *Matth. 13.*

virginalis: & siquid melius secundùm fidem ciuitati huius intelligi & dici potest. Hoc etiã de cæteris, quæ hic exponẽda sunt dixerim: quia etsi nõ vno differũtur modo, ad vnam tamen Catholicæ fidei cõcordiam reuocanda sunt. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 15. cap. 26.*

Matth. 19. Qui se propter regnum Dei castrauerunt, aliquid amplius quàm cæteri in regno cælorum habituri.

*Dixerunt ei discipuli: * Si talis est causa cum vxore, non expedit nubere. Quibus ille: Non omnes* inquit, *capiũt verbum hoc: sunt enim spadones, qui ita nati sunt: sunt autem alij, qui ab hominibus facti sunt & sunt spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum: Qui potest capere capiat.* Quid veracius, quid lucidius dici potest? Christus dicit, Veritas dicit, Virtus & Sapientia Dei dicit, eos qui pio proposito ab vxore ducenda se continuerint, castrare seipsos propter regnum cælorum: & contra humana vanitas impia temeritate contendit, eos qui hoc faciunt, præsentem tantummodo necessitatem molestiarum cõiugalium deuitare: in regno cælorum amplius quicquam cæteris non habere. *Tom. 6. de sancta virginitate, cap. 23.*

Virginitas per se coniugio præfertur: adiũcta verò facũt vt nupta nõ vnquã virgine sit melior. In virginitate fructus cẽtenº: in castis nuptiis tricenº.

Proinde quid dicemus? Estne aliquid quod virgo Dei veraciter cogiter, vnde se fideli mulieri, nõ tãtùm viduæ, verùmetiam coniugatæ præferre non audeat? Non ergo reprobam dico: nam quis nesciat obedientem mulierem inobedienti virgini prẽponendam? Sed cùm ambæ sint obedientes præceptis Dei, itáne trepidabit sanctam virginitatem etiam castis nuptiis, & cõtinentiam præferre connubio, fructum centenũ *præire triceno? Imò verò non dubitet hanc rem illi rei præponere. *Ibidem, cap. 44.*

* *Matth. 13.*

* *Esai. 56.*

Qui sint spadones apud Esaiam, quibus melior locus, quam filiis in domo Dei promittitur.

De quibus autem spadonibus loquitur Deus per Esaiam* Prophetam, quibus se dicit daturũ in domo sua & in muro suo locum nominatũ, meliorem multò quàm filiorum atque filiarum? nisi de iis qui seipsos *castrant propter regnum cælorum? Nam illis quibus ipsum virile membrum debilitatur, vt generare non possint, sicut sunt Eunuchi diuitum & regum, sufficit vtique, cùm Christiani fiunt, & Dei præcepta custodiunt, eo tamen proposito sunt, vt coniuges si possint haberent, cæteris in domo Dei coniugatis fidelibus adæquari, qui prolem licitè pudicéque susceptam in

* *Matth. 19.*

Dei timore nutriunt, docentes filios suos, vt ponant *in Deo spem suam, nõ autem accipere meliorem locum quàm est filiorum atque filiarum. Neque enim vxores animi virtute, sed carnis necessitate non ducũt. Conrendãt sanè, qui voluerint de his Propheram spadonibus hoc prænunciasse, qui corpore abscissi sunt, iste quoque error causæ, quã susceptmus, suffragatur, neque enim spadones istos eis, qui in domo eius nullũ locum habent, prætulit Deus, sed eis vtique, qui in filijs generãdis coniugalis vitæ meritum seruant. Nam cùm dicit: *Dabo eis locum multò meliorem, ostendit & coniugatis dari, sed multò inferiorem. *Ibid. cap. 24.*

* *Psal. 77.*

* *Esa. 56.*

11. Virginitati Deo sacrata æquare nuptias, hæresim fuisse Iouiniani.

VIrginitatem etiam sanctimonalium & continentiam sexus virilis, in sanctis eligentibus cœlibem vitam, coniugiorum castorum atque fidelium meritis (*Iouinianus*) adæquabat. Ita vt quædam virgines sacræ proiectæ iam ætatis in vrbe Roma, vbi hæc docebar, eo audito, nupsisse dicãtur. Non sanè ipse vel habebat, vel habere volebat vxorem, quod nõ propter aliquod apud Deum maius meritum in regno vitæ perpetuæ profuturum, sed propter præsentem prodesse necessitatem, ne homo coniugales patiatur molestias, disputabat. Citò tamen ista hæresis oppressa & extincta est, nec vsque ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit peruenire. *Tom. 6. de hæresib. ad Quodvultdeum, hæresi. 82.*

Sic nostri temporis hæretici.

Sacratæ verò virginitati nuptias coæquare, aut pro amore castigandi corporis abstinẽtibus à vino vel carnibus, nihil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Iouiniani est. *To 3. de Ecclesiast. dogm. cap. 68.*

Nuptias ẽt sacram Deo virginitatẽ pares esse meriti, hæresis est.

Iouiniana hæresis, sacratũ virginum meritũ æquando pudicitiæ coniugali, tantùm valuit in vrbe Roma, vt nonnullas etiam Sanctimoniales, de quarum pudicitia suspicio nulla præcesserat, deiecisse in nuptias diceretur, hoc maximè argumento cùm eas vrgeret, dicens. Tu ergo melior quàm Sara, †melior quàm Susanna, *siue Anna? † & cæteras commemorando testi-

† *Genes. 11.*

* *Dan. 13.*

† *Luc. 2.*

monio sacræ scripturæ commendatissimas fœminas, quibus se illæ meliores vel etiam pares cogitare non possent. Hoc modò etiam virorũ sanctorum sanctum cœlibatum commemoratione patrum coniugatorum & prædicatione frangebat. Huic monstro sancta Ecclesia, quæ ibi est, fidelissimè ac fortissimè restitit. *To. 1.lib.2.retract.cap.22.*

Si Iouinianus ideirco monstrum, quòd Sanctimoniales ex virginitate Deo sacra, & sanctos viros è sancto cœlibatu in nuptias suis suasibus deiecit, quale tandem monstrum esse dicemus eum, qui non solùm id docuit, sed etiam ipse Monachus Sanctimonialem in matrimonium duxit?

Manichæos appellat (*Iulianus*) Catholicos, more illius Iouiniani, qui ante paucos annos hæreticus nouus virginitatem sanctæ Mariæ destruebat & virginitati sacræ nuptias fidelium æquabat. Nec ob aliud hoc obijciebat Catholicis, nisi quia eos videri volebat accusatores vel damnatores esse nuptiarum. *Tom.7. contra duas epist.Pelag.lib.1.cap.2.*

Sic noui hæretici nuptias à nobis damnari dicunt, quod non ferant eas sacræ virginitati ab ipsis æquari, aut votum castitatis violari.

Iouinianus sanctimonialibus etiã ætate prouectioribus nuptias persuasisse dicitur, non illiciendo, quo earum aliquam ducere vellet vxorem, sed disputando virgines sanctimoniæ dicatas nihil amplius fidelibus coniugatis apud Deum habere meritorum. *Tom.7.de peccat.merit.& remiss.lib.3.cap.6.*

III. Castitatem donum esse Dei, quod tamen rectè petenti nunquam denegetur.

DE ipsa vestra professione aliquid dicam: neque enim congregaret vos ista societas in qua continenter viuitis, nisi voluptatem coniugalem cõtemneretis. Hinc autem domino loquenti cùm dixissent discipuli: **Si talis est causa hominis cum vxore, non expedit nubere: respondit eis, Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est.* Nunquid non liberum arbitrium

**Matt.19.*

Timothei est exhortatus Apostolus dicens: **Contine teipsum?* Et in hac re potestatem voluntatis ostendit, vbi ait: Non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis: vt seruet virginem suam, & tamen non omnes capiunt* verbum hoc, sed quibus datum est: quibus enim non est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt: quibus autem datum est, sic volunt vt impleant quod volunt. Itaque vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium. *Tom. 7. de gratia & libero arbitrio, cap.4.*

**1.Tim.5.*

**1.Cor.7.*

1.Matth.19

**Sap.8. Tribueret Deus continentiæ donũ ij qui eam vouerunt, si gemitu interno & fide solida illud peterent.*

Putabam me miserum fore nimis si fœminæ priuarer amplexibus, & medicinam misericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem seruandam non cogitabam: quia expertus non eram, & propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius, cùm tam stultus essem vt nescirem, sicut scriptum est: *Neminem posse esse continentem, nisi tu dederis. Vtique dares si gemitu interno pulsarem aures tuas, & fide solida in te iactarem curam meam. *Tom. 1.lib.6. confess. cap.11.*

Vt interim omittamus legis multa præcepta, & hoc inde commemoramus, quod commemorandum elegit Apostolus, cùm dixit lex: * Non concupisces: quid videtur aliud imperare, nisi ab illicitis cupiditatibus continentiam? Animus quippè velut pondere, amore fertur quocũque fertur. Iubemur itaque detrahere de pondere cupiditatis quod accedat ad põdus charitatis, donec illud cõsumatur, hoc perficiatur. Plenitudo enim legis † est charitas: & tamen de ipsa continentia vide quid scriptum sit: *Et *cùm scirem*, inquit, *quia nemo potest esse cõtinens, nisi* Deus *det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum, adũ* Dominum *& deprecatus sum illũ*. Nũquid dixit: Et cùm scirẽ, quia nemo potest esse continens, nisi per propriũ liberũ arbitriũ, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire à meipso esse hoc bonũ. Non planè hoc dixit, quod quidam in sua vanitate dicunt, sed quod fuit in sanctę Scripturę varietate dicendum. Cum scirem, inquit, quia nemo potest esse continens,

Exod.20. Deut.5. Rom.5. Detrahendum de pondere cupiditatis, & addendum ponderi charitatis.

**Rom.13*

**Sap.8. Sapiẽtis est cùm sciuerit castitatem Dei donum esse, Deum adire.*

illúmque de precari vt eã tribuat.

nisi Deus det. Iubet ergo Deus continentiam, & dat continentiam: iubet per legem, dat per gratiam: iubet per literam, dat per spiritum. *Tom.2. epist.89. ad Hilarium, quæst.2.*

Vouentium castitatẽ vel paupertatẽ gradus sunt meliores.

Non sitis pigri qui potestis, quibus aspirat Deus apprehendere gradus meliores: quia nõ ista ideò loquimur, vt nõ voueatis, sed vt voueatis, & reddatis. *Vouete & reddite *Domino Deo nostro.* Iam quia ista tractauimus, fortè volebas vouere, & modò nõ vis vouere. Sed quid tibi dixerit Psalmus attende: nõ dixit, nolite vouere: sed vouete & reddite. Quia audisti, reddite, non vis vouere? Ergo vouere volebas, & nõ reddere? Imò vtrunque fac. Vnũ sit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur. Aspice eum qui te ducit, & nõ respicies retrò, vnde te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vnde te eduxit, post te est. Ama ducentem, & non te damnat retrò respicientem. Vouete & reddite Domino Deo nostro. *Tom.8. Psal.75.*

**Psal.75.*

Eorum qui castitatem vouerunt Deus est debitor & adiutor, vt votũ suũ persoluere possint.

Nouerat ille quàm magnum bonum esset continentia, qui dicebat: * *Et cùm scirem, quia nemo potest esse continens nisi Deus det.* Non solùm ergò sciebat quantum esset hoc bonum, & quàm desiderabiliter esset concupiscẽdum, verumetiam quod nisi dante Deo esse non posset: docuerat enim eum sapientia. Nam hoc dicit, *Et hoc ipsum erat sapiẽtiæ, scire cuius esset hoc donum.* Nec tamen ei scientia suffecit, sed ait: *Adij Dominum, & deprecatus sum illum.* Non igitur tantummodo in hoc nos adiuuat Deus, vt sciamus quid agendum sit, verumetiam vt amando agamus, quod discendo iam scimus. Nemo itaque potest esse non solũ scieus, verumetiam continens, nisi Deus det. *To.2. epi.143. ad Iulian. viduã.*

**Sap. 8.*

Nõ satis est nouisse donũ Dei esse cõtinẽtiam, nisi Deum adeas & deprecẽris.

Si fidem huiusmodi habuisset multi, qui fidem iactant, non tam leuiter de castitatis dono desperassent.

Non eos (*loquitur de his qui casu vel necessitate aliqua à coniugibus coguntur abstinere*) terreat sarcina continentiæ: leuis erit, si Christi erit: Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. *Tom.6. lib.2. de adult. coniug. cap.19.*

Quinimo cùm (*viri*) à fœminis, vtique habentibus carnem, tantam flagitant castitatẽ, vt quando ab vxoribus diutissimè peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incontaminatas feruorem transigere

iuuentutis: & plurimæ pudicissimè trãsigunt, & maximè Syræ, quarum mariti negotiandi quæstibus occupati, iuuenes adolescentulas deserunt, & vix aliqãdo senes ad aniculas reuertuntur, eo ipso euidentius cõuincuntur non esse impossibile, quod se nõ posse causantur. Si enim hoc non posset infirmitas hominum, *multò minus id posset sexus infirmior fœminarum. Vnde istos, qui virilem excellentiam non putant nisi peccãdi licentiã, quando terremus ne adulterinis cõiugiis hærendo pereant in æternũ, solemus ei proponere etiam continentiam clericorum: qui plerunque ad eãdem sarcinam subeundã capiuntur inuiti, eamque susceptã vsque ad debitum finem, Domino adiuuante, preducunt. Dicimus ergò eis: Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini, nõnne susceptum castè custodiretis officiũ, repẽtè cõuersi ad impetrandas vires à Domino, de quibus nunquam anteà cogitastis? Sed illos, inquiunt, honor plurimũ cõsolatur. Respodemus & vobis timor amplius moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repentè atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustrius in Christi hæreditate fulgere: quantò magis vos adulteria cauendo viuere continẽter debetis, metuẽtes nõ in regno Dei min⁹ lucere, sed in gehẽnę ignibus ardere: Hęc atq; huiusmodi eis, vt possumus dicimus, qui quoquo modo à se discedẽtib⁹, vel propter adulterium dimissis coniugibus suis, alias volũt ducere, & cùm prohibẽtur, infirmitatem nobis carnis opponunt. *Ibidem, cap,20.*

**aliàs.* virorum.

Syrarũ mærierum pudicitia.

Redarguũtur qui castitatem impossibilem esse causantur.

Igitur cũ clericatu ferẽda simul erat sarcina castitatis.

Clericus ut castitatẽ seruet, ad impetrandas à Domino vires conuertatur.

Multæ autem nuptæ recentissima sua cõiunctione in longinqua profectis viris suis, reditum eorum expectando, grãdæuæ factæ sunt, & tãquam citò viduatæ uliquãdo nec remeantes saltem senes suos anus susciperemeruerunt. Si ergo vel spernentibus vel tardãtibus sponsis, vel peregrinantibus maritis, carnalis concupiscentia potuit contineri, ne stuprum aut adulterium committeretur, cur contineri non potest ne sacrilegium committatur? Si repressa est, cùm ferueret dilata, cur non opprimitur cùm friguerit amputata? Plus enim ardenter ferũt libidinẽ, quæ non desperãt,

Est ergo carnalis cõgressus sacrilegus, eorum qui castitatem suam Deo per votum cõsecrarunt.

Post votum castitatis facilius cõcupiscẽtia refrænatur.

* *Sapien. 8. Donũ cõtinẽtiæ credẽti & volenti confertur.* *

* *1. Cor. 7.*

a Sponsione quæ fit de voto castitatis, tenemur apud Deum.

b Maritus post votũ castitatis (habebatenẽ hic Armẽtarius vxorẽ) cum vxore cõcubẽs Deo frãgit fidem, ac peior & miserior efficitur.

c Deus qui expetit facta vota sibi persolui, auxiliũ ad ea persoluanda præbebit Cõiugibus qui cõmuni consensu castitatem

eiusdem voluptatem. Quæ autem innuptarũ castitatem Deo vouent, ipsam spem subtrahunt, quæ fomes amoris est. Vnde facilius concupiscentia refrænatur quæ nulla expectatione succenditur, contra quam tamẽ nisi oretur vt superetur, ipsa illicita exoptatur ardentius. *Tom. 4. de bono viduit. cap. 20. Hunc de bono viduitatis tractatum non esse Augustino tribuendum censet Erasmus: sed manifestè can. 5. eiusdem tractatus, & Possidonij iniculo redarguitur.*

De ipsa quoque sacra continẽtia virginali quòd nõ sibi sit ex seipsa, sed sit Dei donum, quanuis credenti volentique collatum, eundem audiat veracẽ piúmq; doctorem, qui cùm hic ageret ait, * Vellem omnes esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donũ habet à Deo, alius sic, alius autem sic. *To. 2 Epist. 145. ad Iulianam viduam.*

1111. Continentiam rectè promitti ac voueri Deo, illúdque votum fideliter seruandum esse.

IAm vouisti, iam te obstrinxisti, aliud tibi facere nõ licet, priusquam esses voti reus liberum fuit quo esses inferior, quanuis non sit gratulanda libertas, qua fit, vt non debeatur quod cũ lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua *a* non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris si nõ feceris quod vouisti, qualis mansisses si nihil tale vouisses. Minor enim tũc esses non peior. Modò autem tantò (quod absit) miserior si fidem Deo fregeris: quantò beatior si per solueris *b*. Nec ideò te vouisse pœniteat, imò gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimẽto licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipse adiuuabit qui vota tua expetit *c*. Felix est necessitas quæ in meliora compellit. *To. 2 Epist. 45. ad Armentarium. Hanc Epistolam & 38. Erasmus non Augustino sed Paulino censet tribuendam: at manifestè Possidonij inditulo reclamante.*

Eis vero qui siue cõiugati siue à cõiugio liberi cõtinentiam Deo vouerunt admodum est damnabile, si

vouerunt, dãnabile est, si vel coniugale opus appetierint.

vel illi coniugale opus voluerint appetere quò se nõ accessuros, vel illi repetere, à quo recessuros, illi libera illi communi professi sunt voluntate. *Tom. 3 de fide ad Petrum, Cap. 42.*

Qua propter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas, si nupserint fœminas adulteria esse non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere: lapsus & ruinas à castitate sanctiore quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores *a*: si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem nõ seruat marito, quantò grauius offenditur, cùm illi ipsi non seruatur fides in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerẽdum *b*? Cùm enim quisque nõ reddit, quod non imperio cõpulsus, sed consilio commonitus vouit: tantò magis fraudati voti auget iniquitatem, quãtò minus habuit vouendi necessitatem. Hæc ideò disputo, ne arbitreris vel secũdas nuptias crimẽ esse, vel quascũque nuptias, cum sint nuptiæ, malum esse. Non itaque illas abs te damnatas velis esse, sed spretas. Bonũ ergo cõtinentiæ vidualis luculentius decet, cùm pro illo vouẽdo & profitendo possunt comtemnere fœminæ quod & libet & licet *d*. Sed post voti professionem perseueranter frænandum & vincendum est quodlibet, quia iam non licet. *To. 4. de bono vidusta. cap. 11.*

e Nouerint Apostatæ post votum castitatis frænãdas esse cupiditates, & vincenda omnia quæ castitati sũt inimica: quia iam non licet nec vxorem ducere, quam ante votum ducere licuisset.

Illis quæ se non continent expedit nubere: & quod licet expedit. Quæ autem vouerint continentiam, nec licet, nec expedit. *Tom. 6. de adulter. coniug. lib. 1. cap. 15.* Non solum autem mœchandum non est quod facit non quidam, sed omnis qui dimittit vxorem suam & ducit alterã, & si propterea duxerit vt faciat Christiana: sed etiam quisquis non alligatus vxori cõtinentiã Deo voueritf, & nullo modo debet ista compensatione percare, vt ideo credat vxorẽ sibi esse ducẽdam

a Post votũ castitatis nubẽtiũ, vt virũ sit matrimonium, (si simplex fuerit votũ) peccatum tamen grauius est, quã adulterorum.

b Quare in nuptiis post votũ castitatis grauius sit peccatum quã in adulterio.

c Vouere castitatẽ cõsiliũ est: post votũ verò castitatẽ seruare necessitatis

d Erãt ergo religiosæ quædam viduæ voto castitatis obstrictæ, quibus nubere minimè licebat.

f Nuptiæ quæ ante votum castitatis, licebant, post votum, iam non licent.

Universidad de Deusto Biblioteca

quia promissit, quæ nuptias eius appetit, futurũ se esse Christianam. Quod enim cuique antequam vouisset licebat, cùm id se nunquam facturum vouerit, non licebit: si tamen id vouerit, quod vouẽdum fuit sicut est perpetua virginitas *b* vel continentia post experta connubia solutis à vinculo coniugali, vel ex cõsensu viuentibus *c*, & carnalia debita sibi inuicem relaxantibus, fidelibus castísque cõiugibus: quod alterũ sine altera, vel alteram sine altero vouere fas non est. Hęc ergo & si qua alia sunt, quæ rectissimè vouẽtur, cùm homines vouerint, nulla conditione rumpenda sunt, qua sine vlla conditione vouerũt. *d*. Quia & hoc Dominum præcepisse intelligendum est, vbi legitur: * Vouete & reddite Domino Deo vestro *e*. Vnde Apostolus de quibusdam, quæ continentiam vouẽt, & postea nubere volunt, quod eis antequã vouissent, vtique licebat: Habentes, inquit * damnationem, quoniã primam fidem irritam fecerũt. Nihil ergo expedit, quod illicitum est, & nihil quod prohibet Dominus, licitũ est. *Ibidem, cap.24. Vide in eandem sententiam, To.2. epist 70. ad Bonifacium comitem.*

b Inter ea quæ rectè vouentur, perpetua virginitas vel continentia numeratur.

c Vouere possunt ꝑpetuã cõtinẽtiam & qui soluti sũt cõiugali vinculo & cõiuges ipsi, mutuo tamẽ consensu.

d Quæ sine cõditione vouimus, nullo prætextu rũpenda.

** Psalm.75.*

e Præceptum Domini est, præstare qđ voueris.

**1.Tm5.*

Si rectè interpretatur Augustinus locum hũc Apostoli de viduis: Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. &c. *manifestum est: Omnes post votum castitatis nubentes aut nubere volentes, Apostolica sententia damnari. Quid ad hæc Apostatæ, qui post votum castitatis, sine vlla conscientiæ religione vxores duxerunt?*

Qui baptizatus fuerit aut continentiã Deo voueat, aut permaneat cum vxore sua, aut si non habet, ducat vxorem. *To.10. lib.50 homiliarum, hom.49.*

Nam & ipsi Romani antiqui in stupro detectas Vestales sacerdotes, viuas etiã defodiebãt: adulteras autem fœminas quãuis aliqua damnatione, nulla tamẽ morte plectebant: vsque adeò grauius quæ putabant adyta* diuina, quàm humana cubilia, vindicabunt. *Tom.5. de Ciuitate, Dei, lib.3. cap.5.*

** aliàs* vsq; adeò grauius seueri vsq; vindicãda putabãt adyta, &c.

Non vult

Non vult Augustinus cõmunicare Paulo Episcopo, quod à voto paupertatis ad diuitias delapsus esset. To. 2. epist.14. in additione Parisiensi.

V. Castitatem Deo vouere, consilij atque supererogationis esse opus.

PRæcepto quisquis non abtemperat, reus est debitor pœnæ. Proinde quia vxorẽ ducere vel nubere peccatum nõ est, si autẽ peccatum esset præcepto vetaretur, propterea præceptum Domini de virginibus nullum est. Sed quoniam deuitatis remissisue peccatis adeunda est vita æterna, in qua est quædã egregia gloria non omnibus in æternũ victuris, sed quibusdã ibi tribuenda cui consequendæ parũ est liberatũ esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. Consiliũ, inquit, † do, tanquam misericordiam consecutus à Deo vt fidelis essem. Neque enim inuidere debeo fidele consilium, qui nõ meis meritis, sed Dei misericordia sum fidelis. *Tom.6. de sanctæ virginitate, cap.14. Vide & To.7. hypog. lib.3. circa med.*

Aliud est consiliũ, aliud præceptum. Consilium datur, vt virginitas† conseruetur, vt à vino † & à carnibus abstineatur, vt vendãtur† omnia & pauperibus erogentur. Præceptũ verò datur vt iustitia custodiatur, vt omnis homo† diuertat à malo & faciat bonum. Deniq; de virginitate dicitur, q potest† capere capiat. De iustitia verò nõ dicitur, qui potest facere faciat, sed omnis arbor † quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur. Consilium qui libenter audierit & fecerit maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, pœnam euadere nõ poterit. *To.10. de tempore, serm.61.*

Vos etiã qui hoc nondum vouistis, qui potestis capere† capite, perseueranter currite † vt comprehẽdatis. Tollite* hostias quisque suas, introite in atria Domini, non ex necessitate, sed potestatem habentes vestræ voluntatis. Neque enim, sicut nõ* mœchaberis, non occides: ita dici potest, nõ nubes. Illa exigũtur,

Expẽdãt hæc qui opera supererogationis & eorum singulare præmium derident.

†1.Cor.7.

Fidele cõsiliũ Apostoli, cœlibatũ vel cõtinẽtiã propter Deũ seruare.

†1.Cor.7.

†Rom.14.

†Luc.14.

Inter præceptũ & consilium manifestũ discrimẽ.

†Psalm.33.

1. Pet 3.

†Matth.19.

†Matth.3.

Consiliũ qui libẽter audierit & fecerit maiorem habebit gloriã.

†Matt.19.

†1.Cor.9.

†Psalm.95.

Cor.7.

1.†Exo.20.

ista offeruntur. Si fiunt ista, laudantur, nisi fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis, in his autē si quid amplius supererogaueritis, * in redeundo reddet vobis. Cogitate quicquid illud est, in muro* eius locum nominatum, meliorem multò quàm filiorum atque filiarū. Cogitate illis nomen æternum. Quis explicat quale nomen erit? Quicquid tamen erit, æternū erit. Hoc credendo & sperando & amando, potuistis coniugia non deuitare prohibita, sed transuolare concessa. *Tom. 6. de sancta Virgi. c. 30.*

Quapropter hoc primum oportet vt noueris, bono quod elegisti non damnari secundas nuptias, sed inferius honorari: nam sicut bonum sanctæ virginitatis, quod elegit filia tua, non damnat vnas nuptias tuas, sic nec viduitas tua cuiusquam secundas. Hinc enim maximè Cataphrygarū ac Nouatianorum hęreses tumuerunt, *a* quas buccis sonantibus, non sapientibus, etiam Tertulianus inflauit, dum secundas nuptias tanquam illicitas maledico dente concidit, quas omnino licitas Apostolus sobria mente concedit. Ab hac sanitate doctrinæ, nullius indocti, nullius docti disputatione mouearis: nec ita extollas bonum tuum, vt quod malum non est, tanquam malum crimineris alienum: sed tantò magis gaude tuo bono, quantò magis vides, non tantùm illo deuitari mala, sed quædā etiam bona superari *b*. Mala sunt enim adulterium vel fornicatio. Ab his autem illicitis valde longè est, quę voti libertate se obstrinxit, & sibi etiam licita ne licerent, non imperio legis, sed consilio charitatis effecit *c*. Et bonum est pudicitia coniugalis, sed melius bonū est continētia vidualis. Hoc ergo melius illius boni submissione honorarur: non illud bonum melioris huius laude dānatur. Quod autem Apostolus * cùm cœlibum & innuptarū cōmendaret fructum, quia cogitant quę sunt Dei, quomodo placent Deo, subiecit & ait. Hoc autem ad vtilitatem vestrā dico, non vt laqueum vobis iniiciam: id est, vt non vos cogam, sed ad id quod honestum est horter *d. To. 4. de bono viduitatis, cap. 4. & 5.*

*Luc. 10.

* *Esai. 56. His, qui præter id quod debent, ampliꝰ aliquid supererogauerint, Dominus vicissim aliquid amplius reddet.*

a Hæretici, dānātes secundas nuptias.

b Voto castitatis nō tantū mala deuitātur, sed & bona quædam superantur.

c Licita, per votū reddūtur illicita.

* *1. Cor. 7.*

d Laqueum ergo iniiciunt (Apostoli sententia) qui ad

vouendam castitatem cogunt: non qui factum iam votum reddendum esse docent. Nouit tamen hæretici hæc absque iudicio confundunt.

Non enim grande onus impositum est virginibus, maior amor imposuit maius onus. Virgines quod licebat noluerunt, vt placerent ei cui se deuouerunt *a*. Ambierūt illam maiorem pulchritudinem cordis sui, Quid iubes? Tanquam dicerent, Quid iubes? ne adulterę simus hoc præcipis? Amando te plus facim⁹, quàm iubes *b*. De virginibus, ait Apostolus, † *præceptum Domini non habeo*. Ergo quare hoc faciunt? *Consilium autē do*. Illæ autem amantes, quibus terrenæ nuptiæ viluerunt, quę terrenos amplexus non desiderauerūt, vsque adeo acceptauerunt pręceptum, vt non recusarēt consilium: vt plus placerent, plus se ornauerunt *c. Tom. 10. de verbis Apost. serm. 18.*

VI. Castitatis Deo per votum consecratæ singularem esse prærogatiuam.

ILli qui virginitatem Deo vouēr, quāquam ampliorem gradū honoris & sanctitatis in Ecclesia teneār, non tamen sine nuptiis sunt: nam & ipsi pertinent ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptiis sponsus est Christus. *Tom. 9. in Euang. Ioannis tract. 9.*

Nec nos hoc in virginibus prædicamus quòd virgines sunt, sed quòd Deo dicatæ pia continentia virgines. *Tom. 6. de sancta Virginitate, cap. 11.*

Qua in re prius illud moneo, vt quantācunque tibi ineſſe sentis piæ continentiæ dilectionem, beneficio Dei tribuas *a*: eique gratias agas, qui de spiritu suo tibi tantum largitus est, vt eius in corde tuo charitate diffusa, licitæ rei licentiā tibi amor melioris bonis auferret *b*. Donauit enim ne liberet nubere cū liceret, vt iam non liceret, etiam si liberet: & ex hoc firmius non liberet, ne fieret quod non liceret, quod factū non est etiā cùm liceret: tantaque merereris vt te existente vidua Christi, filiam quoque videres virginem Christi: dū enim tu oras sicut Anna, facta est illa quod Maria. Hæc dona Dei esse quātò magis nosti, tantò magis es

a Pl⁹ placēs Deo, qui propter ipsū nuptias negligūt, quæ alio qui licuissēt.

* *1. Cor. 7.*

b Potest igiturhomo, deo adiuuante, plus facere quāiubetur.

c Sequentes Christi cōsiliū, magis ornati, et magis Deo placēt, quā præcepta tātùm exequentes.

Deo dicatæ virginitas prædicāda.

a Piæ continentiæ dilectio, Dei beneficio tribuenda.

b Ergo impulsu spiritꝰ sancti fit castitatis votū, et per huiusmodi votū licito rei vsu, vel potiꝰ facultate vtendi, amore maioris boni, priuamur.

eisdem donis beata: imò aliter non es beata, nisi quod habes, noris à quo habeas. *Tom. 4. de bono viduit. ca. 16.*

Continentes vel mares qui defunctis vxoribus: vel fœminæ quę defunctis viris: vel vtrique qui pari consensu continentiam Deo vouerunt, sciant sibi quidem mercedis amplius deberi, quàm coniugalis castitas poscit. *Tom. 6. de bono coniugali, cap. 25.*

Eunuchorũ, qui se propter regnum Dei castrauerunt maiora merita quam coniugum.

Vt concedamus in domo Dei prędictos futuros Eunuchos secundùm carnem, qui in populo Israël non fuerunt: quia & ipsos videmus cùm Iudæi non fiant, tamen fieri Christianos: nec de illis dixisse Prophetam qui proposito continentiæ coniugia non quærentes seipsos castrant propter regnum cælorum: ita ne tanta dementia quisquam est contrarius veritati, vt in carne factos eunuchos meliorem quàm coniugatos locum in domo Dei habere credat: & pio proposito continentes, corpus vsque ad contemptas nuptias castigantes, seipsos non in corpore, sed in ipsa concupiscentiæ radice castrantes, cælestam & angelicam vitam in terrena mortalitate meditantes, coniugatorum meritis pares esse contendat, & Christo laudanti eos * qui seipsos castrauerunt, non propter hoc seculum, sed propter regnum cælorum Christianos contradicat, affirmans hoc præsenti vitæ esse vtille, non futuræ. *Isai. 56.* *Tom. 6. de sancta Virginitate, cap. 24.* * *Matth. 19.*

Coniugati continentibus inferiores opere & mercede, voto & præmio.

Cum perpetuæ continentiæ professores se coniugatis comparantes, secundùm scripturas compererint eos infrà esse, & opere & mercede & voto & præmio: statim veniet in mentem quod scriptum est: * Quantò magnus es, tantò humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. *Ibidem, cap. 31.* * *Eccle. 3.*

Gaudeat puella (*loquitur de Demetriade virgine*) nobilis genere nobilior sanctitate, quòd sit per diuinũ cõsortium præcipuam in cælis consequutura sublimitatem, quàm si esset per humanum connubium prolem propagaturã sublimen. Generosius quippè elegit Aniciana posteritas tam illustrem familiam beare, nuptias nesciendo, quàm multiplicare pariendo, & in carne iã imitari vitam angelorũ, quàm ex carne adhuc numerum augere mortaliũ. Hæc est vberior fœcundiórque

fœlicitas, non ventre grauescere, sed mente grãdescere: non lactescere pectore, sed corde candescere: non visceribus terram, sed cælum orationibus parturire. Dominarum honore dignissimæ filiæ, perfruamini in illa, quod defuit vobis perseueret vsque in finem, adhærens coniugio quod non habet finem. Imitantur eam matres famuæ dominõ, ignobiles nobilem, fragiliter excelsæ excelsius humilem, virgines quæ sibi optant Aniciorum claritatem, eligant sanctitatem. Illud enim quantalibet cupiditate quando assequenturi? Hoc autem si plenè cupierint, mox habebunt. *Et in calce Epistolæ.* Velationis apophoretũ gratissimè accepimus. *Tom. 2. Epist. 17. ad Probam & Iulianam.*

Vberior fœlicitas non ventre grauescere, sed mente grãdescere: non lactescere pectore, sed corde candescere: non viscera terram, sed cælum orationibus parturire.

Velatio sacrarum virginum.

VII. Votum virginitatis à Deipara virgine factum esse.

IPsa quoque virginitas eius (*Mariæ*) ideo gratior & acceptior, quia non eam cõceptus Christus viro violaturo, quàm conseruaret ipse, præripuit, sed priusquã conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nascceretur, elegit. Hoc indicant verba quæ sibi fœtum annuncianti angelo Maria reddidit. *Quomodo*, inquit, * *fiet istud quoniam virum non cognosco?* Quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Sed quia hoc Israëlitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro quod illa iam vouerat. Quanquam etiã si hoc solùm dixisset, Quomodo fiet istud? nec addidisset, quoniam virũ nõ cognosco: nõ quæsisset vtique promissum sibi filium, quomodo fœmina paritura esset, si concubitu nupsisset. Poterat & iuberi virgo permanere, in qua Dei filius formam serui congruenti miraculo acciperet: sed exẽplo sanctis futura virginibus, ne putaretur sola virgo esse debuisse, quæ prolem etiam sine concubitu concipere meruisset, virginitatem Deo dicauit, cùm adhuc quid esset concepturа nesciret, vt in terreno mortalique corpore cælestis vitæ imitatio voto fieret, non præcepto, amore eligendi non necessitate seruiẽdi: ita Christus nasciẽdo de virgine, quæ antequã sciret, quis de illa fuerat na- * *Luc. 1.*

B. Mariam votum virginitatis fecisse, antequam christũ cõciperet, ex sacris literis Augustinus colligit. Quare Deus non imperarit B. Mariæ virginitatem: sed ab ipsa sponte vouere maluerit.

sciturus, virgo statuerat permanere, virginitatem sanctam approbare maluit, quàm imperare. *Tom.6.de sancta virginitate, cap.4.*

VIII. Cælibatus & castitatis seruandæ atque vouendæ, Augustinum sedulum esse suasorem.

Psal .75. PRæsumite itaque, fidite, roboramini, permanete qui vouetis & redditis * Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ, non propter præsens seculum, sed propter regnum cælorum. *To.6.de. virg ca.29.*

Palm .75. Voueripotest quicquid licitum esse scimus & ad vitæ melioris profectum pertinere.

*Vouete & * reddite Domino Deo vestro*: Quod sit esse licitum, & ad profectum vitæ melioris pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quod votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo & reddenti quod vouit, ipse quoque Deus reddet cælestis regni præmia quæ promisit. *Tom.3.de fide ad Petrum, cap.3.*

Licet enim vos per literas primùm, deinde etiã præsentia corporali pia & Catholica, hoc est, vera membra Christi exiguitas nostra cognouerit: tamen etiam per ministerium nostrũ, cùm accepissetis verbum auditus Dei, sicut dicit Apostolus, * accepistis non vt verbum hominum: sed sicut est verè verbum Dei. Cuius ministerij nostri adiuuãte gratia & misericordia Saluatoris, in domo vestra tantus fructus exortus est, vt humanis nuptiis iam paratis, sancta Demetrias spiritalem sponsi illius præferret amplexum, cui speciosa præ filiis hominum ad habendum spiritus vberiorem fœcunditatem, nec ad amittendam carnis integritatem, virgines nubunt. *Tom.2. Epist. 143. ad Iulianam.*

*1. Thes.2.

Augustini verbis accẽsa Demetrias virginitatẽ Deo vouit

Hac itaque (*Nempe Ruth* * his coniugata, ideo Anna * vno viro viduata beatior fuit, quia & prophetissa Christi esse meruit. Quã credẽdũ est etiã si filios nullos habuit, quod quidem Scriptura reticendo reliquit incertum, eo spiritu præuidisse Christum ex virgine proximè esse venturum, quo potuit agnoscere parvulum. Vnde meritò etiã sine filiis, si tamen in eos non habuit, secundas nuptias recusauit: quia nouerat iam tempus esse quo Christo non officio pariendi, sed stadio cõtinendi, nec coniugalibus fœtandis viscẽribus,

* Ruth. 4.
* Luc. 2.

Hoc tẽpore, melius continendi stadio,

sed castificãdis vidualibus moribus, melius seruitetur. *Tom.4.de bono viduit.cap.7.*

quàm pariẽdi officio christo seruitur.

Nam diligenter interrogata doctrina Christiana, & primas nuptias iam isto tempore, nisi incõtinentia sit impedimento, contemnendas esse respõdet. Qui enim dixit. * Si se non continent, nubant, potuit dicere: Si filios non habẽt, nubãt. Sed post resurrectionem prædicationémque Christi, quãdo iam ex omnibus gẽtibus filiorum spiritualiter gignendorum tanta suppetit copia, tale officium cesset ex carne filios propagare, quale primis temporibus fuit. *Ibidem, cap.8.*

*1.cor.7. Secundùm doctrinam christianã, nupt. æ non damnandæ sed comtẽnẽdæ sunt, nisi incontinẽtia impedimẽto sit.

Si ergo nondum Deo vouisses continentiam vidualem, exhortaremur profectò vt vouere. Quia verò iam vouisti, exhortamur vt perseueres. *Ibidem. cap.9.*

Epostola 45. ad Armentarium eiusque vxorem valde prolixa, tota exhortatoria est ad præstandum castitatis votum.

Quare vidua am hãc exhortaretur Augustin⁹ ad castitatẽ vouendam, nisi illud melius esse crederet?

IX. Voto castitatis obstrictos, si nubant, damnationem mereri, etiam Apostoli sententia.

QVia perpetua continẽtia, maximéque virginitas, magnum bonũ est in sanctis Dei, vigilantissimè cauẽdum est, ne superbia corrũpatur. Curiosas & verbosas malas innuptas Paulus Apostol⁹ notat, * & hoc viciũ dicit venire ex ocio. Simul autẽ, inquit, & ociosæ discũt circumire domos, non solùm autem ociosæ, verùmetiam curiosæ & verbosæ, loquentes quæ non oportet. De his superius dixerat: Iuniores autẽ viduas cuita. Cũ emim in deliciis egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, id est, in eo quod primò vouerant non steterunt. *Tom.6.de sancta virgin.cap.23.*

* 1.Tim .5.

Ex apostoli vèrbis colligit August. post votũ castitatis nubẽtes aut nupturientes damnationẽ habere.

Si Deo displicuit detrahere de pecunia quam vouerãt (*Ananias & Saphyra*) * Deo, & vtique illa pecunia vsib⁹ hominum fuerat necessaria: quomodo irascitur Deus quãdo vouetur castitas, & non exhibetur? Vouetur enim ad vsus Dei, & non ad vsus hominum. Quid est quod dixi ad vsus Dei? quia de sanctis Deus facit sibi domum, facit sibi tẽplum in quo habitare dignetur:

* Act .5.

Exemplo Ananiæ & Saphiræ docet Augustinus non seruantes

& vtique sanctum vult manere templum suum. Potest ergo virgini sanctimoniali nubenti dici, quod ait Petrus de pucunia: Virginitas tua nunquid non manens tibi manebat, & antequam eam voueres in tua fuerat potestate? Quęcũque autem hoc fecerint, vouerint talia & non reddiderint, non se putent tẽporalibus mortibus corripi, sed ęterno igne damnari: *In additione Louaniensi. serm. 12.*

Quicunque cõtinentiam vouistis, reddite quòd vouistis: quia non exigeretur si non vouisseris. Quod potuit licere, non licet: non quia nuptiæ damnantur, sed quia qui retro respicit damnatur. *Ibidem serm. 13.*

Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali plane. Quare? Quia iam vouerat Domino Deo suo *a*. Quid enim dixit de talibus Apostolus Paulus, * cùm dicat viduas adolescentulas nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco: * *Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium.* Ostendit beatiorem si sic permanserit, non tamen damnãdam, si nubere voluerit *b*. Quid autem ait de quibusdam quæ vouerunt & non reddiderunt. *Habentes*, inquit, *damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. Quid est, primam fidem irritã fecerũt? Vouerunt, & non reddiderunt. *Tom 1. in Psal. 73.*

Vnusquisque autem fratres charissimi, de loco itineris sui ad quem proficiendo peruenit, & quem vouit Deo, inde respicit retro, cùm ipsum dimiserit: verbi gratia, statuit castitatem cõiugalẽ seruare: inde enim incipit iustitia, recessit à fornicationibus & ab illa illicita immunditia: quando se ad fornicationes conuertit retro respexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vouit, statuit nec nuptias pati, qui non damnaretur, si duxisset vxorem: post votum quod Deo promisit si duxerit damnabitur *a*, cùm hoc faciat quod ille qui non promiserat: tamen ille non damnatur, istud damnatur. Quare nisi quia iste respexit retro? *b* Iã enim ille ante erat, iste autẽ illuc nondũ peruenerat. Sic virgo quæ si nuberet, non peccaret: sanctimonialis si nubserit, Christi adultera reputabitur. *c* Respexit enim retro de loco quò accesserat. *Tom. 8. Psal. 83.*

Sicut bonũ est castitatis præmium, ita & maiori obseruantia & præceptione custodiendũ est: vt si quæ viduæ, quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ & matura ætate à viro relictæ, se deuouerũt Domino, & veste laicali abiecta sub testimonio Episcopi & Ecclesię religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transierunt, secũdum Apostolũ * damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Tales ergo personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu suo sunt viris obnoxiæ, quantò magis viduæ quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionem quam Deo spontè non coactè obtulerũt, libidinosa corrupuerint voluptate, atque ad seculares † nuptias transitũ fecerint? Quæ etsi violentia irruẽte ab aliquo præreptę fuerint, ac postea delectatione carnis atque libidinis permanere in cõiugio, raptori vel violento viro consenserint, damnationi superius comprehensæ tenebuntur obnoxiæ. De talibus ait Apostolus: * Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Aurelius Episcopus Carthaginensis Ecclesiæ subscripsi, Donatius Talabricensis primæ sedis subscripsi, Augustinus Hipponæ Regiensis subscripsi, &c. *Tom. 1. conciliorum, concil. carthagmenf 4. cap. 104.*

Habetis vobiscum anum † sanctam & in domo & in Christo, quam de perseuerantia consulatis: quo modo cum illa contra bella tentatoris pugnandũ sit, quid agendum vt facilè superetur, quod munimentum sumendum ne facilè rursus insidietur: & si quid huiusmodi est docet vos diuturnitate iam certa, amore benęuola, pietate sollicita, ætate secura. Præcipuè tu consule in talibus, eam quæ experta est: Nam proles vestra illud canticum cantat quod in Apocalypsi * nisi virgines cantare non possunt: pro ambabus tamen vobis solicitus orat quàm pro se ipsa: sed magis pro ne-

votum castitatis meritò damnari.

a Post votũ castitatis maius est appetere nuptias * 1. *Tim. 5.*

* 1. *Cor.*

b Habes hinc lector quasdã fuisse viduas absque voto castitatis, quibus Apostol⁹ nuptias non prohibeat, quasdã vero obstrictas voto quas si nubere velint habere dicit dãnationem.

* 1. *Tim. 5.*

a Ducẽs vxorẽ post castitatis votũ damnatur, qui non dãnaretur, si ante votum duxisset.

b In eo, qui post votũ vxorẽ ducit, non nuptiæ, sed fides vio latio & castitatis loco superiori damnatur.

† 1. *Cor. 7.*

c Sanctimonialis si nubserit, christi adultera reputanda. 27. q. 1. cap. Sicut.

Nisi erraverit totum hoc cõcilium, cui Augustinus cũ Episcopis 213. interfuisse legitur, damnandi sunt idque Apostoli Pauli sentẽtia, quicunque post votũ castitatis nubũt vel nubere volunt.

* 1. *Tim. 5.*

Habes hic Lector votũ & professionem castitatis in viduis quibusdam, & vestium mutationẽ.

† *aliàs* secundas.

* 1. *Tim. 5.*

† *aliàs* Annam.

* *Apoc. 14.*

Est cãticum

singulare, quod nisi virgines non cãtant. Non licet, atque absit, vt virgo Deo sacra nubat.

pte solicita est, cui vincẽdarum tentationum spacium plus restat annorum: te autem videt æuo suo vicinio-rem, & eius filiæ matrem, quam si nuptam, quod iam non licet atque absit, vidisses, puto quod parere cum illa erubuisses. *Tom.4. de bono viduit. cap.19.*

X. *Ab Apostolo non fuisse datam nubendi facultatem, 1.Tim.5. viduis illis, quæ iam castitatem Dei vouissent.*

**1.Tim.5. 1 cor.7. Qui propositum virginitatis vel castitatis retro respiciendo deserit: cadit et interit. †1.Tim.5. Et hinc habes, damnari viduas, Apostoli sentẽtia, propter castitatis votum violatum.*

ET quod alibi dicit: **Volo igitur iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse*: nuptiarum bonum Apostolica sobrietate & auctoritate commendat, non procreandi officium etiam eis, quæ continentiæ bonum capiunt, tanquam ad obsequelam legis imponit. Denique cur hoc dixerit, pandit, cùm adiungit & dicit, nullam occasionẽ dare aduersatio maledicti gratia. Iam enim quædam conuersæ sunt retro post Saranam: vt his verbis eius intelligamus, eas quas nubere voluit, melius posse cõtinere quàm nubere, sed melius nubere quàm retro post Saranam ire: id est, ab illo excellẽti virginalis vel vidualis castitatis proposito in posteriora respiciendo cadere & interire. Proinde quæ se non continent, nubant antequam continentiam profiteantur, antequã Deo voueant, quod nisi reddant, iure dãnantur. Alio quippè loco de talib⁹ dicit, † Cùm enim in delitijs egerint in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippè fecerunt fidem, qua prius vouerant, quod perseuerantia implere noluerunt. *To.4. de bono viduitatis, cap.8.*

**Matt.19. †1.cor.7. Ergo post votum castitatis, de nuptiis non deliberandũ*

Sed quoniam sicut ait Dominus, * *Non omnes capiunt verbum hoc*, quæ potest ergo capere capiat: quæ se non † continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla aduersatio detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippè vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali continentia, ex-

cellentia muneris amplioris expetitur. Quæ expetita & electa, & voti debito, oblata iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur nubere velle damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cùm in delitijs egerint, in Christo nubunt: sed nubere volunt: habentes, inquit, damnationem, quoniam fidem irritam fecerunt: etsi non nubendo, sed tamen volendo: non quia ipsæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicentur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio à bono inferiore, sed ruina ex bono superiore. Postremò damnantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt. Quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt: non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur. Sed cùm dixisset, nubere volunt: continuò addidit, habentes damnationem. Et dixit quare, quoniam primam fidem irritam fecerunt: vt voluntatẽ quę à proposito cecidit appareat esse damnatam, siue subsequantur nuptiæ, siue desint. *Ibidem, cap.9.*

Et nuptiis eius qui castitatem vouit Christo subtrahitur oblatio.

**1.Tim.5. Quomodo intelligatur illud Apostoli: Habẽtes damnationem, quia primã fidẽ irritam fecerunt.*

In viduis nubere volentibus, nõ nuptiæ dãnantur, sed fracta voti fides et ruina ex superiori bono.

Quid Apostolus in proximis verbis per primam fidem, & quid per secundam intelligit.

Etsi ex aliis locis sacrorũ librorum, et ex theologorũ consensu, tria hæc explorata sũt: Vota nõ hominibus, sed Deo fieri: Qui vouit diuino et naturali iure teneri ad votũ suũ persoluendũ: castitatem perpetuã, Deo adiuuante, seruari posse, ac inter ea numerari, quæ rectè vouẽtur: ad quæ tria manifestè cõsequitur, dãnari omnes, qui à voto castitatis ad nuptias, redeũt: tamen in verbis Apostoli propositis ex prioris epistolæ ad Tim.ca.5. nullus apostatis, monachis & hæreticis, qui nuptias illorũ defendũt, tergiuersandi locus relictus est. Augustinus enim quàm sæpe et quàm constãter affirmet: viduas illas damnationẽ, Apostoli sententia, mereri, quod votũ castitatis nupturiendo violarũt, euidentem recitata testimonia, & alia plura, fidẽ faciunt. Nec Augustini tantùm & Patrum 213. qui Cõcilio Carthaginensi quarto, simul cũ ipso interfuerunt, hæc fuit sententia, sed et aliorũ 70. qui Toletano quarto subscripserũt, ca.55. sed et Hiero. li.1. aduersus Iouinianũ &

Ezech. cap. 44. Gelasij Papæ, Decret. 23. Ambrosij, Primasij, Anselmi, Bedæ, Sedulij & Haymonis in Commentariis in 1. Tim. cap. 5. Ex Græcis verò Athanasij, libr. de virginit. Basilij, lib. de virginit. cap. 55. Epiphanij, hær. 48. Ioannis Chrysost. Theophylacti, Oecumenij, & Theodoreti in Commentariis in eundem Apostoli locum: denique omnium orthodoxorum Patrum, qui eadem Apostoli verba, occasione quapiam, interpretati sunt. Reliquum tamen fuit vnum perfugium aduersarijs, si obiecta omnium, quos diximus, auctoritate, nouam omnino expositionem locis Paulinis excogitarent. Non, inquiunt, per primam fidem votum seruandæ castitatis Apostolus intelligit: sed fidem in Baptismo datam ducendi piam & honestam vitam, quam quia viduæ quædam lasciuiendo & scortando irritam fecerãt, ideo damnationem habere dictæ sunt. Sed negare hi non possunt viduas illas damnationem meritas esse, Apostoli sententia, primam fidem irritam faciendo: Fidem autem primam irritam fecisse non tantùm lasciuiendo vel scortando (quamuis scortationis nulla fit ab Apostolo mentio) sed nubere volendo. Quare nisi vel omnes nuptias aduersarij cum Manichæis, vel secundas & tertias cum Cataphrygibus malas esse doceant, non videmus, quomodo à viduis istis, quæ nullum votum aut sponsionem fecerant (vt ipsi aiunt) seruandæ castitatis, propter desiderium & voluntatem nubendi fides in Baptismo data violata sit. Si enim nuptiis non fit irrita fides in Baptismo data, quare fiet irrita voluntate nuptiarum? Addant: Primam fidem dici ratione secundæ, quare sponsionem potius id Baptismo quàm in voto castitatis factam significare: sed & nos duplicem hîc fidem cum Augustino distinguimus, alteram in vouenda castitate Deo datam, alteram in nubendo aut nubere volendo marito vel re vel voluntate datam, & per hanc posteriorem, illam priorem (nam illud πρώτην pro comparatiuo frequenter accipi manifestum est) irritam fieri dicimus. Atqui Hieronymus, inquiũt, præfatione in epistolam ad Titum, & Athanasius libr. 6. de Trinit, & Vincentius Lyrinensis in libello contra profanas hæreseon nouitates per primam fidem eam intelligunt, quæ in Baptismo data est. Sed illi non hunc Apostoli locum ibi interpretantur, nec eius meminerunt, quamuis nomine primæ fidei alio sint vtantur: Vbi verò duo illi pacti fuerunt occasionem hunc locum exponendi, disertè docuerunt (locis paulò antè indicatis) per primam fidem votum vel promissionem castitatis intelligi debere. Sed demus ab his patribus in his Apostoli verbis, fidem in Baptismo datam intelligi, rectè profectò ipsorum sententia cum veritate & cum communi aliorum Patrum interpretatione constat: Nam ideò fides in Baptismo data à viduis fuisset violata, quia votum castitatis volendo nubere violassent: vt enim alijs peccatis lethalibus, sic & violatione voti fides in Baptismo data irrita fieret. Vnde in Glossa interlineari (quam imprudenter ad suam sententiam confirmandam aduersarij adferunt) per primam fidem intelligitur vel votum castitatis, vel in voto violato Baptismi fides. Constat igitur inter omnes catholicos Patres, Viduas has ideo damnari, quod votum castitatis nubere volendo violassent. Sed aduersarijs qui huiusmodi vota castitatis nulla tunc temporis fuisse dicunt (tanquam quibus res hæ viduarum magis exploratæ sint, quàm antiquis Concilijs & patribus) aut si fuissent, violati tamen absque peccato potuisse docent ab his qui verentur, & castitatis dono carerent, nihil prorsus est commune cum Patribus, nec vlla relinquitur ratio qua doceant, quomodo viduæ hæ fidem in Baptismo datam volendo nubere irritam fecerint. Quòd si dicerent huiusmodi viduas fidem præstitisse Ecclesiæ, cuius sumptibus alebantur, vt cœlibes ministerio suo diligenter & fideliter fungerentur: nec id quidem cum suis ipsorum decretis constare posset. Nam si castitatis votum Deo nuncupatum absque peccato (vt ipsi docent) per nuptias irritum fit ab his qui continentes esse nequeunt, multò magis eadem vrgente causa fides hominibus præstita deseri sine peccato posset. Nisi ergo ostendant aliqui aliud latuisse quod effecerit, vt velle nubere peccatum esset, temerè laborant. Quare designant vel sibipsi vel aliis Apostatis impunitatem dare, quos Apostolus & Deus condemnat: expositio enim quam adferunt cùm nec vllius patris auctoritate, nec ratione confirmetur, cùm sit Apostoli verbis & ipsa sibi contraria, indigna est planè quæ à piis viris vel audiatur vel operosè confutetur.

XI. Hæreticis in Catholicos retorquentibus illud Apostoli 1. Tom. 4. In nouissimis temporibus discedent quidam à fide &c. quomodo Augustinus responderit.

VIdete quæso videte, ne summæ demẽtiæ hoc sit à Paulo dictum putare,* quòd dæmoniorũ doctrina sit abstinentia omnis ciborum, & prohibentes nubere quemadmodum nec illud, quod dicit etiam virgines dicare Christo, dæmoniorum esse doctrinas: quod vos perinde sine consideratione legentes, vt cætera, ad nos subinde respicitis: nec videtis hinc & virgines vestras dæmoniorum doctrina captas notari, & vos esse antistites dæmoniorum, qui certatim ad hanc eas incitetis professionem suasionibus vestris, vt penè iam maior in Ecclesiis omnibus virginum aquod vos, quàm mulierum numerositas habeatur. Quid ergo? Num & vos iam desistitis à talibus inceptis? Quid in fraudem miseras inducitis filias hominũ, si non in eis Christi voluntas impletur, sed dæmoniorum? Et tamen hoc nobis primò respõdeatis velim, vtrum omnino virgines facere, doctrina sit dæmoniorum, an solùm per prohibitionem facere nubendi? Si per prohibitionem, nihil ad nos: nam & ipsi tam stultum iudicamus inhibere volentem, quàm nefas & impium satis nolẽtem cogere. Si verò fauere huic quoq; proposito, & non reluctari volenti, id quoque doctrinam putatis esse dæmoniorum, taceo nũc vestrum periculum, ipsi iam timeo Apostolo, ne dæmoniorũ doctrinam intulisse tũc Iconio videatur, cùm Theclam oppigneratam iam thalamo, in amorẽ sermone suo perpetuæ virginitatis incẽdit. Quid verò & de Magistro ipso dicemus, ac sanctimoniæ totius auctore Iesu, & huis ipsius professionis puellarum cœlibe* sponso, qui in Euangelio* tria genera taxans spadonum, vnũ natiuum, alterum factitium, tertium voluntarium: eis tamen palmam attribuit, qui seipsos, inquit, spadones fecerunt propter regnum cælorum: significans

* 1. Tim. 4. *Verba sunt hæc Fausti Manichæi. Catholici antistites, certatim ad virginitatẽ profitendam virgines incitabant.*

Si vera sunt hæc, quæ nec Augustinus inficiatur, Thecla verbis Pauli ad perpetuã virginitatẽ colendã incensa fuit illo, cui desponsa fuerat, relicto.

* *aliàs* cœlite.

* *Matt. 19. Fatetur etiã Augustinus, præstantiores nos eunuchos esse, qui seipsos propter Dei regnũ castrauerint. Respondet Augustinus Fausto Manichæo Elenuis hæreticis*

* 1. Cor. 7.

* 1. Tim. 4. *a Monichæi dixerunt nuptias malas, Ecclesia esse bonas nuptias, sed meliorẽ virginitatẽ esse docet*

b Non prohibet nubere, qui bononuptiarum aliquid melius anteponit.

virgines & pueros, qui nubendi ipsa à cordibus suis erecta cupiditate, spadonũ vice in eius Ecclesia semper tanquam in domo regia cõuersentur. Quid ergo? Et hæc vobis doctrina videtur esse dæmoniorũ, & in seductorio spiritu dictũ? Et quis erit alius in Deo loquens, si Paulus & Christus dæmoniorum probantur fuisse Sacerdotes? *Tom. 6. contra Faustum Manich. lib. 30. cap. 4.*

Iterum si ad virginitatẽ sic hortaremini, quemadmodũ hortatur Apostolica doctrina * Qui dat nuptũ benè facit: & qui nõ dat nuptum melius facit: vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorẽ virginitatem sicut facit Ecclesia, quæ verè Christi est Ecclesia *a*, nõ vos Spiritus sanctus ita prænunciaret, dicens,* prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui hoc malũ esse dicit, nõ qui huic bono aliud melius anteponit *b*. Denique vos eum præcipuè cõcubitum detestamini, qui solùm honestus & coniugalis est, & quem matrimoniales quoque tabulæ præ se gerunt, liberorum procreandorum causa, vnde viro non tam concumbere, quàm nubere prohibetis. Concumbitur enim etiam causa libidinum, nubitur autem non nisi filiorũ. Nec ideò vos dicatis non prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolentes vel non valentes salua amiticia toleratis. Illud enim habetis in doctrina vestri erroris, hoc in necessitate societatis. *Et post pauca.* Videtis ergo multum interesse inter hortantes ad virginitatem, bono minori bonum amplius præponendo: & prohibentes nubere, concubitum propagationis, qui solus propriè nuptialis est, vehementius accusando: multum interesse inter abstinentes à cibis propter sacratam significationem, vel propter corporis castigationem: & abstinentes à cibis, quos Deus creauit, dicendo, quòd eos Deus non creauit. Proinde illa doctrina est Prophetarum & Apostolorum, hæc dæmoniorum mendaciloquorum. *c Ibidem, cap. 6.*

• *Damnare concubitum nuptialem tanquam ex se malũ vel abstinere à cibis, tanquam nõ à Deo creatis, doctrina*

est dæmoniorum mendaciloquorum: Nuptiis verò bonis meliorem dicere virginitatem, vel cibis abstinere propter sacram significationem (vt factũ est in veteri Testamento) vel propter corporis castigationẽ, doctrina est Prophetarum et Apostolorum

XII. Obiecta contra continentiam quomodo refellat Augustinus.

SEd noui quosdã qui murmurent. Quid si inquiũt, omnes velint ab omni concubitu abstinere, vnde subsisteret genus humanum? Vtinam omnes hoc vellent a duntaxat in charitate de corde puro * & conscientia bona, & fide non ficta: multò citius Dei ciuitas compleretur b, vt acceleraretur termin⁹ seculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolũ vbi ait, cùm inde loqueretur: * *Vellem omnes esse sicut meipsum ẽ?* Aut in illo loco: Hoc autem dico fratres, tempus breue est, reliquum est, vt & hi qui habent vxores, tãquam nõ habentes sint, & qui flent, tanquã non flẽtes, & qui gaudent, tanquam non gaudẽtes, & qui emunt, tanquam non ementes, & qui vtũtur hoc modo, tanquã non vtãtur. Præterit enim figura huius mũdi, volo vos sine solicitudine esse. Deinde subiũgit: Qui sine vxore est, cogitat quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino. Qui autem in matrimonio coniunctus est, cogitat quę sunt mundi, quomodo placeat vxori. Et diuisa est mulier nupta * & virgo quæ innupta est solicita est ea quæ sunt Domini, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, solicita est, quæ sunt mũdi, quomodo placeat viro. Vnde mihi videtur hoc tẽpore solos eos qui se non continent coniugari oportere d secundùm illam eiusdem Apostoli sententiam. * Quod si se non continent, nubãt: Melius est enim nubere, quàm vri. *To. 6. de bono coniugali. cap. 10.* Propterea humiles serui Christi qui cupiũt Domino suo sine impedimẽto & absque animi noxia occupatione seruire, coniugia omnino non appetunt, & à carnibus & vino abstinent, in quantũ corporis valetudo permittit: non quia peccatum est aut coniugem habere

a Exceptat Augustinus omnes cœlibẽ vitã ex charitate tamẽ, agere.

**1. Tim. 1.*

b Si omne, ex charitate cœlibes essent, multò citius Dei ciuitas cõpleretur.

**1. Cor. 7.*

c Omnes ad cœlibatũ hortatur Apostolus.

** aliàs* vxori &diuisus

Mulier innupta, &c. d Vri ergo est nõ cõtinere, non aliẽ motus vel stimulos fomitis sentire, quod tamen à nouis hereticis confunditur.

**1. Cor. 7.*

habere, aut vinum carnésue percipere. Nam & beatus Apostolus dicit: * *Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Coniugium quoque in primis * hominibus Deus instituit & benedixit. Propter quod Apostolus ait: * *Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus.* Ideóque serui Dei in eo, quod à carnibus, & à vino abstinent, non tanquã res immundas refugiunt *a*, sed mũdioris vitæ instituta sectãtur. Et in eo quòd cõiugia non habent, non nuptiarum bonum, crimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptiis meliorem esse non dubitant, isto quàm maximè tempore, quãdo dicitur de continentia: *Qui potest capere capiat.* De nuptiis verò dicitur: * *Qui se non continet, nubat*: In vna enim ratione virtus exoritur, in altera infirmitas remedio subleuatur. Vnde quia ægritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari cõiugio, si voluerit, secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna legitimè duntaxat coniuncti fidẽ seruent, vt nec ille mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenus misceatur. In talibus etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamẽ legitimum non violat thorum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum. Sed hæc illorum sunt, qui nullam voluerũt cõtinentiam Deo. *b* Cæterum quisquis seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solùm mortifero fornicationis crimine maculetur, verumetiam si aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit secundùm Apostoli * sententiam damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergo secundùm Apostoli sentẽtiam, * dignum est vt vxori vir debitũ reddat, similiter vxor viro, quia si quis acceperit vxorem, non peccat, & si nupserit virgo, nõ peccat: ita secundùm eiusdem Apostoli dictum, * qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatẽ autem habens suæ voluntatis, & vouerit continentiam Deo, debet eam vsque in finem tota mentis solicitu-

** 1. Tim. 4.*

** Gen. 1.*

** Heb. 13.*

a Sãcti Dei homines quia nuptias neglexerũt, et à carnib⁹ vinoque abstinuerint.

** Matth. 19.*

** 1. cor. 7.*

b Quod dixit Apostolus: qui se non continet nubat &c. de iis intelligitur qui Deo continẽtiam nõ vouerunt.

** Tim. 5.*

** 1. cor. 7.*

** 1. Tim. 5.*

Ergo secundùm Apostolũ, vt cõiuges sibi inui-

cem officium debent coniugale, ita qui castitatē voluerunt, Deo debent continentiam.

a Optat Augustinus, vt Sāctimoniales suo exemplo & sermone, quascunque potuerint in eūdē rapiāt cursū.

b Quod obiiciunt vani quidā homines: periturū genus humanum, si omnes continentes fuerint, diluit Augustinus.

c Alterā etiā obiectionem: Non fore oēs bonorū gradus in Ecclesia, si omnes calibes sint, Augustinus soluit.

*Matth. 19.

dine custodire, ne damnationem habeat, c si primam fidem irritam fecerit, *Tom. 3. de fide ad Petrum, cap. 3.*

Ille prohibet nubere, qui hoc malum esse dicit, nō qui huic bono aliud melius anteponit. *Tom. 6. contra Faustum Manich. lib. 30. cap. 6.*

Agite itaque cursum vestrum & perseuerāter currite vt comprehendatis, & exēplo vitæ exhortationisq; sermone rapite in eundem cursum vestrum quascūque potueritis. a Non vos ab hoc studio, quo multas ad imitandū vos excitatis, frāgat querela vanorū, qui dicunt, quomodo subsistet genus humanum si omnes fuerint continētes? b Quasi propter aliud retardetur hoc seculum, nisi vt impleatur prędestinatus numerus ille sanctorum, quo citius impleto, profectò nec terminus seculi differetur. Nec illud vos retardet ab studio persuadendi aliis bonum vestrū, si dicatur vobis, cùm & nuptiæ bonæ sint, quomodo erunt omnia bona in Christi corpore, & maiora scilicet & minora, si omnes continentiæ laudem atque amorem imitentur? c Primò quia conando vt omnes sint continentes, tunc erunt vel paucæ, neque enim omnes capiunt verbum hoc. Sed quoniam scriptum est, * Qui potest capere capiat: tunc capiunt quæ possunt, si nec illis quæ non capiunt taceatur. Deinde nec timere debemus ne fortè omnes capiant, & aliquid de minoribus honis, id est, coniugalis vitę, Christi desit in corpore. Si enim omnes audierint & omnes ceperint, intelligere debemus hoc ipsum fuisse prædestinatum, vt coniugalia bona in illorum numero membrorū etiā sufficiant, quæ tam multa ex hac vita transierunt. Neque enim nunc si omnes fuerint continentes, honorem continentium daturi sunt eis qui tricenarium fructum, qui coniugali bono inesse intelligitur, iam Dominicis horreis intulerunt. Habebunt ergo illic omnia ista bona suum locum, etiam si deinceps nulla velit nubere, vel nemo ducere vxorem. Securæ itaque instate quibus potestis, vt fiant quod vos estis: & orare vigilanter atque feruenter, vt adiutorio dexteræ excelsi & abūdantia misericordissimę gratię Domini, & perseueretis in eo quod estis, & proficiatis ad id

quod eritis. *To. 4. de bono viduitatis, cap. 23.*

Vnde mirabiliter desipiunt, qui putant huius continentiæ bonum non esse necessarium propter regnum cælorum, sed propter præsens seculum: quod scilicet coniugia terrenis curis pluribus atque arctioribus distenduntur, qua molestia virgines & continentes carent: quasi ob hoc tantum melius sit non coniugari, vt huius temporis relaxentur angustiæ, non quòd in futurum seculum aliquid prosit. Hanc vanam sententiam ne cordis propria vanitate protulisse videantur, adhibent ex Apostolo testimonium vbi ait: * *de virginibus autem præceptum Domini non habeo*, consiliū autem do tanquam misericordiam consecutus à Deo, vt fidelis essem. Existimo itaque hoc bonum esse propter præsentem necessitatem, quia bonum est homini sic esse. Ecce, inquiūt, vbi manifestat Apostolus hoc propter præsentem necessitatem bonum esse, non propter futuram æternitatem. Quasi præsentis necessitatis rationem haberet Apostolus, non prouidens & consulens in futurum, cùm omnis eius dispensatio non nisi ad vitam æternam vocet. Præsens ergo est vitāda necessitas, sed tamen quæ aliquid bonorum impedit futurorum. *tom. 6. de sancta virginitate, cap. 13.*

Nec sanè Spiritus sanctus tacuit, quod contra istos impudētissimè ac demētissimè peruicaces apertū atq; inconcussum valeret, eorúmque beluinum impetum ab ouibus suis * inexpugnabili munitione repelleret. Cùm enim dixisset de spadonibus: Dabo eis in domo mea, & in muro meo locum nominatum, meliorem multò quàm filiorum atque filiarum: ne qui nimium carnalis existimaret in his verbis aliquid temporale sperandum, continuò subiecit: Nomen æternum dabo eis, nec vnquam deerit: tanquam diceret: Quid tergiuersaris impia cæcitas? quid tergiuersaris? quid serenitati veritatis nebulas tuæ peruersitatis offundis? Quid in tanta scripturarum luce, tenebras vnde insidieris inquiris? Quid temporalem tantummodo vtilitatem promittis continentibus sanctis? Nomen æternum dabo eis. Quid ab omni concubitu immunes, & eo quoque ipso quo hinc sese abstinēt, ea quæ

Cōfutantur ab Augustino, quòd castitatum non ad maius præmium in cælo, sed ad coniugij molestias, dum hîc viuitur, declinādas, conferre dicunt.

* 1. cor. 7.

* aliàs, ab ouili suo. *Illud Esaï. 56. de spadonibus, quomodo intelligendum.*

† 1. cor. 7. *Piorũ cœlibũ præmiũ, nõ in terrena commoditate, sed in propria quadam excellentique gloria ad vitam æternam pertinente consistit.*

† Matth.19.

sunt Domini † cogitantes, quo modo placeant Domino, ad terrenam commoditatem referre conaris? Nomen æternum dabo eis. Quid regnum cælorum, propter quod seipsos † castrauerũt sancti spadones, in hac tantùm vita intelligendum esse contendis? Nomen æternum dabo eis. Et si fortè hîc ipsum æternum pro diuturno conaris accipere, addo, accumulo, inculco: nec vnquam deerit. Quid quæris amplius? quid dicis amplius? Æternum hoc nomẽ, quicquid illud est, spadonibus Dei, quod vtique gloriam quandam propriã excellentémque significat, nõ erit cõmune cum multis, quãuis in eodem regno & in eadem domo constitutis. Nam ideo fortassis & nomen dictum est, quod eos quibus datur, distinguit à cæteris. *Ibidem, cap. 25. Vide in hanc sententiam plura cap. 22. & sequentibus.*

CAPVT SEPTIMVM DE COELIBATV ECclesiasticorum.

I. Clericos, præsertim diaconos, sacerdotes & episcopos, Augustini seculo cœlibes extitisse.

Ambrosij cœlibatus.

IPSVM (*diuum*) Ambrosium fœlicem quendam hominem secũdùm seculum opinabar, quem sic tantæ potestates honorarent, cælibatus tantum eius mihi laboriosius videbatur. Quid autem spe ille gereret, & aduersus ipsius excellentiæ tentamenta quid luctaminis haberet, quídue solaminis in aduersis, & occultum os eius, quod erat in corde eius, quàm sapida gaudia de pane tuo ruminaret, nec coniicere noueram, nec expertus eram. *To. 1. li. 6. Confessio. cap. 3.*

Ierrem. 50. Monachi & clerici castitatẽ seruantes.

Et quia de infœlici libidine, vnde locuti sumus, credendum est quod dicit Propheta: † *confractus est malleus vniuersæ terræ.* Quamuis post aduentum Domini nostri Iesu Christi per vniuersa monasteria monachorũ & per clericos vel etiã laicos castitatem seruantes, quasi confractus malleus ille videatur, tamẽ quod

multò peius est, adhuc multò plures sunt, qui ab illo malleo quotidie cõfringũtur quàm illi, qui de ruina collisionis illius liberantur. *Ti. 6. de honest. mulier. ca. 4.*

Hæc autem diuina sententia, * quæ ad milites loquitur (*contenti estote stipendiis vestris*) potest etiam ad clericos retorqueri, quia etiamsi non militare videamur seculo, tamen Deo & Domino militamus: sicut ait Apostolus: * *Nemo militans Deo, obligat se negotiis secularibus.* Videmur. inquam, non militare remissis ac fluentibus tunicis, sed habemus militiæ nostræ cingulum quo castimonię interiora constringimus: de quo cingulo Dominus ait ad discipulos suos * Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardẽtes in manib⁹ vestris. *Tom. 10. de verb. Domini, serm. 19.*

** Luc. 3.*

** 2. Tim. 2. Clericorum vestes demissæ & fluẽtes. clericorum cingulũ castimonia.*

Attenditte etiam fratres, attendite quod dicit Apostolus: * *Fornicatio & immunditia.* Fornicatio enim est naturalis melierum concubitus, sed illicitus. Fornicatio est cum meretrice agere. Mulier siue adultera, siue concubina meretrix vocatur. Fornicatio enim ideo clericis interdicitur, quia cùm simus ministri Domini, membra meretricis * non efficiamur. O quam turpe est, clericum à meretrice duci captiuum. *Qui enim adheret meretrici, vnum corpus efficitur.* Et ideò scire debemus, quòd malum est fornicari: Nam si coniugium sacerdotibus prohibetur, quantò magis crimen fornicationis in nobis æstimabitur? *Tom. 10. ad fratres in eremo. serm. 37.*

** Luc. 12.*

** Ephes. 5.*

** 1. Cor. 6. coniugium Sacerdotib⁹ prohibitum.*

** âlias, priora, vel priorum.*

Præterea, cum de quorundan clericorum, quamuis erga vxores proprias, incontinentia referretur, placuit episcopos, & presbyteros, & diaconos secundùm propria * statuta etiam ab vxoribus continere. Quid nisi fecerint ab ecclesiastico remoueantur officio. Cęteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundùm vnicuiusque Ecclesiæ consuetudinem obseruari debere. *Tom. 1 Conciliorum concil. Carthaginensi. 5. cap. 3. Concilium fuit Prouinciale Episcoporum. 72. Idipsum comfirmatur postea in Concilio Africani, cap. 37.*

Episcopis, presbyteris, & diaconis (sub quibus etiam hypodiaconi comprehenduntur) ab vxoribus abstinendum.

Fœminarũ autẽ intra domũ eius nulla vnquã cõuersata est, nulla mansit, nec quidẽ germana soror, quę vidua Deo seruiẽs multo tẽpore vsque in diẽ obitus sui

Augustini soror vidua monialis.

præposita ancillarũ Dei vixit. Sed neque patrui sui filiæ,& fratris sui filiæ,quæ pariter Deo seruiebãt: quas personas sanctorum Episcoporum Concilia in exceptis posuerunt. Dicebat verò,quia etsi de sorore &neptibus secum commorantibus nulla nasci possit mala suspicio,tamen quoniam illæ personæ sine aliis necessariis secúmque manentibus fœminis esse non possent,& quod ad eas etiam aliæ à foris intrarent, de iis posse offendiculum aut scandalum infirmioribus nasci & illas qui cum Episcopo,vel quolibet clerico fortè manerent, ex illis omnibus fœminarum personis vnà commorantibus aut aduentantibus,tentationibus humanis posse perire,autcertè malis hominum suspicionibus pessimè diffamari:ob hoc ergo dicebat, nunquã debere fœminas cum seruis Dei etiam castissimis in vna mænere domo, ne(vt dictum est)aliquod scandalum vel offendiculum hoc tali exemplo poneretur infirmioribus.Et si fortè ab aliquib⁹ fœminis vt videretur vel salutaretur,rogabatur,nunquam sine clericis testibus ad eas intrabat, vel solus cum solis vnquam est locutus,nisi secretorum aliquid interesset.*To.1. Possidon.in vita Augustini,cap.26.*

g Quare ne cognatasquidem mulieres,sibi cohabitare passus sit Augustinus.

Fœminæ cũ Dei seruis sub eodẽ tecto nedegãt.

Volo scire,quæ sit affectio ista cõmunis,si quæ morbi dissentio semper ambigua,quæ præpositum suũ nutantibus consiliis impugnando conturbat. Vt quid sibi adhibuit mulierem, qui ducere contempsit vxorem? Omnis qui non manducauerit carnem: vt qui d habitationẽ suam carnis apparatibus replet?Et qui non biberit vinum,quid vini oblectationẽ perfruitur? Quasi non aliquotiens habendo nec gustando, copia elcuti animus pascitur , & vini odoriferi sola fragrantia suscitatur sæpius anim⁹. Quid per hypocrisim vult ab hominibus abstinens dici & in secreto carnibus & ebrietate distendi?Habent multi diuitias,quas suis vsibus negant , sed pro cupiditate conseruant , quibus si nulla cupiditas inhæsisset , nec cupiditatis insignia possiderẽt.At verò quia cupiditate possessi sunt,perfruuntur animo,quod vsu nõ tãgunt. Ita hisqui despexit vinculũ nuptiarũ, & aliter vinculis fœmineis obligatur,quãuis nullo cõcubitu misceatur,desiderio tamẽ,

Clericus mulierum cõsuetudinem declinet,qui vxorem ducere recusauit.

visu,colloquio,coniunctione semper oblectatur?Nam si desiderium fœminę non haberet , nũquam fœminã suis oblectamentis assumeret .Imo verò insuper mihi suspectum placitum dedit ,qui nõ legitimam ducit, & legitimam recusauit,nisi fallor,in publico argumẽtatus est hominibus promittere sanctitatem & in occulto sine vxore non esse.*Cyprianus de singularitate clericorum.Tribuitur hic liber etiam Augustino,propterea ex eo testimonium petimus.*

Igitur nõ dicitur legitimè vxor ab eoqui sacris initiatus.

Vnde istos qui vtilem excellentiam , non putant nisi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis cõiugiis hærendo pereãt in æternum,solemus eis proponere etiam continentiam clericorum : qui plerũque ad eãdem sarcinam, subeundam capiuntur inuiti, a eámque susceptam vsque ad debitũ finem Domino adiuuante perducunt. *b* Dicimus ergo eis : Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini, nónne susceptum castè custodiretis officium, repentè cõuersi ad impetrãdas vires à Domino,*c* de quibus nunquam antea cogitastis?Sed illos,inquiunt,honor plurimum consolatur. Respondemus, & vobis timor amplius moderetur..*d* Si enim hoc multi Dei ministri repente atque inopinãter impositum susceperũt sperãtes se illustri⁹ in Christi hæreditate fulgere: quã tò magis vos adulteria cauendo viuere cõtinenter debetis,metuentes non in regno Dei minus lucere,sed in gehennæ ignibus ardere?*Tom.6.de adulterinis coniugiis lib.2.cap.20.*

a Clericis ergo subeunda erat cõtinentiæ sarcina.
b Cõtinẽtiæ sarcinã vsq; ad finẽ Deo adiuuãte clerici portabant.
c Possunt igitur a Domino vires impetrari ad continentiã seruãdã.
d Si honoris studiovel timore supplicij , seruari potest continẽtia,multò magis Dei auxilio, quod petent nõ negatur.

Vt cum omnibus omnino clericis extraneę fœminæ nõ cohabitent, sed solæ matres, auiæ,& materterę, amitæ,sorores,& filiæ fratrum,aut sororum,& quæcũque ex familia domestica necessitate etiam antequã, ordinarẽtur iam cum eis habitabãt, vel si filij eorum iã ordinatis parentibus,vxores acceperunt,aut seruis, non habitãtibus in domo quas ducant, aliunde ducere necessitatis fuit.*Tom.1.conciliorum.Carthag.Cõcil.3. cap.17.*

Prior huius canonis pars desumpta videtur ex Cõ. Nicæni canon. 3. Extranearum autem fœminarum nomine,

intelligentiam vxores suspectas, ex Concilij Carthag. 2. can. 2. & ex Carthag. 5. can. 3. colligi potest. Suspectas autem vxores, quod ad hanc rem attinet, dicimus, cum quibus viros suos concumbere suspicio est.

Placuit vt lectores, cùm ad annos pubertatis venerint, cogantur, aut vxores ducere, aut continentiam profiteri. *Ibidem, cap. 19.*

Quorsum hæc? nisi quia sacris ordinib⁹ initiati, nec vxores ducere, nec cum antea ductis concumbere poterant.

Cũ bonũ sit nubere, cur non liceat Sacerdotib⁹ vxores habere.

II. Qua de causa Episcopos & reliquos Presbyteros atque Diaconos cœlibes esse deceat.

SEd fortè dicatur: Si licet, & bonum est nubere, cur Sacerdotibus non licet vxores habere: id est, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis nesciat vnum quodque suam legem habere? Est enim quod omnino generaliter omnibus non liceat: est item quod aliis licet, & aliis non licet: & est quod aliquando licet, & aliquando non licet. Fornicari omnibus semper non licet: negotiari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim Ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari: facto iam non licet. Et Christiano cum vxore sua conuenire aliquando licet, aliquando verò non licet. Propter dies enim processionis aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abstinendum est, vt facilius impetrari possit quod postulatur. Vnde Apostolus *Ex cõsensu, ait, abstinẽdum ad tẽpus, vt vacetur orationi. Nam secundùm legem in ieiunio cædi & iurgari non licet, postea licet: quia maior reuerentia debetur Dei causis. Nunquid omne, quod ante cæteros licet, ante Imperatorem licet? Quantò magis in Dei causis. Ac per hoc Antistitem eius puriorem esse cæteris oportet, ipsius enim personam habere videtur: est enim Vicarius eius, vt quod cæteris licet, illi nõ liceat, quia necesse habet quotidiè Christi vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre aut tingere. Et nõ solùm huic concubitus non licet; verùm etiam ministro eius, quia ispe mũdior debet esse, quia sancta sunt, quæ ministrat. Nam sicut ad comparationem lucernæ tenebræ non tantùm obscuræ, sed etiam sordidæ sunt, ad

*1. Cor. 7.

Functiones Antistitis, quotidie Christi vicẽ agere, orare pro populo, offerre aut tingere.

comparationẽ autem stellarum lucerna caligo est, ad Solis verò cõparationem stellæ nebulosæ sunt, ad Dei autem claritatem Sol nox est. Ita & quæ ad nos licita & mũda sunt, ad Dei autem dignitatem quasi illicita & immunda sunt: quãquam etiam bona sunt, Dei tamen personæ non competunt. Nunquid non tunica mediocris hominis quãuis munda, Imperatori tamen sordida & illicita est? Similiter & saxonicia senatori: ac per hoc Antistites Dei puriores esse debent quàm cæteri, quia & Christi habent personam, & ministros Dei mundiores esse oportet. Nemo enim Imperatori ministrat, nisi vestimentis claris & mundis indutus: Deus autem quia natura clarissim⁹ est, ministros eius natura magis, quàm vestibus mũdos esse oportet. *Tom. 4. quæst. ex vtroque Testam. mixtim, cap. 127 sub finem.*

Aurelius Episcopus dixit: Cum præterito Concilio de continentiæ & castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres, conscriptione quadam castitatis, * per consecrationes annexi sunt. *a* Episcopos, inquã, Presbyteros, & Diaconos ita placuit, vt condecet sacros Antistites & Dei Sacerdotes, nec nõ & Leuitas vel qui Sacramẽtis diuinis inseruiunt, continentes esse in omnib⁹, quo possint simpliciter, quod à Deo postulãt, impetrare, vt quod Apostoli docuerũt, & ipsa seruauit antiquitas: nos quoque custodiam⁹: Ab vniuersis Episcopis dictum est. Omnibus placet: vt Episcopi, Presbyteri & Diaconi, vel qui Sacramenta contractant pudicitæ custodes etiam ab vxoribus se abstineant. Ab omnibus dictum est: Placet vt in omnibus & ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario deseruiunt. *Tom. 1. Concil. Carthag. 2. cap. 2.*

Designari videtur verbis huius Concilij canon. 25. Apostilicus, qui inter eos numeratur, qui gemini Apostolorum iudicantur. Is autem in hunc modum habet: Innuptis autem qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus, si voluerint, vxores accipiant: sed Lectores Cantorésque tantummodo.

*aliàs castitati *a Tribus gradibus, Episcoporũ scilicet, Presbyterorũ & Diaconorũ (sub quibus etiã hypodiaconi cõtinentur) castitas annexa est.*

Vallũtur ergo noui Euangelici qui à Syricio Papa, qui cricahus⁹ Concilij tẽpore vixit, primùm præceptũ fuisse Sacerdotibus cœlibatũ affimãt.

RATIO. Quid vxor? Nõnne te delectat interdum

pulchra, pudica, morigera, literata, vel quæ abs te facilè possit eruditi, afferens etiã dotis tantùm, quoniam contemnis diuitias, quãtùm eam prorsus nihilo faciat onerosãm ocio tuo, præsertim si speres, certúsque sis, nihil ex ea te molestiæ esse passurũ? Augustinus. Quãtum velis licèt eã pingere atque cumulare bonis omnibus, nihil mihi tam fugiendum, quàm concubitum esse decreui: Nihil esse sentio quod magis exarce dejciat animũ virilem quàm blãdimenta fœminea, corporúmque ille contactus, sine quo vxor haberi non potest. Itaque si ad officium pertinet sapientis (quod nõdum comperi) dare operam liberis, quisquis rei huius tantùm gratia concumbit, mirãd⁹ mihi videri potest, at verò imitandus nullo modo: Nam tentare hoc periculosius est, quàm posse fœlicius. Quamobrem satis, vt credo, iustè atque vtiliter pro libertate animæ meæ mihi imperaui, nõ cupere, non quærere, non ducere vxorem. *Tom. 1. Soliloquiorum, lib. 1. cap. 10.*

Nihil æquè dejicit ex arce virilem animũ, quã corporũ ille contactus, sine quo vxor haberi non potest. Augustinus nihil sibi tã fugiendum esse, adhuc catechumenus, decreuit, quã cõcubitũ, etiã cum vxore, quod votum postea, christianus effectus, fideliter obseruauit. Vide li. 1. retract. cap. 4.

III. Illud. 1. Cor. 9. *Nunquid non habemus potestatem sororem mulierẽ circunducendi, sicut & cæteri Apostoli, &c. non esse de vxore intelligendum, atque Apostolum Paulum continentiæ perfectioris fuisse cultorem.*

PRobat se (*D. Paulus*) Apostolum esse, dicẽs: * *Nónne Christum Iesum Dominum nostrum vidi? Nónne opus meum vos estis in Domino?* Quo probando ostendit sibi licere quod cæteris Apostolis, id est, vt non operetur manibus suis, sed ex Euangelio viuat, sicut Dominus constituit eis, quod in consequentibus apertissimè demonstrauit: ad hoc enim & fideles mulieres habentes terrenam substantiam ibãt cum eis, & ministrabãt * eis de substãtia sua, vt nullius indigerent horum quæ ad necessaria vitæ huius pertinent. Quod beatus Paulus licere quidem sibi demonstrat, sicut & cæteri Apostoli faciebant, sed ea potestate se vti noluisse postea commemorat. Hoc quidam non intelligentes non sororem mulierem, cùm ille diceret: Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circunducendi,

** 1. Cor. 9.*

** Matt. 27. Mar. 15.*

sed vxorem interpretati sunt. Fefellit eos verbi Græci γύνη. ambiguitas, quod & vxor & mulier eodẽ modo Græcè dicitur: quanquam hoc ita posuerit Apostolus, vt falli non debuerint: quia neque mulierem tantummodo ait, sed sororem mulierem, neque ducendi, sed circunducendi: veruntamen alios interpretes non fefellit hæc ambiguitas, & mulierem non vxorem interpretati sunt. Quod quisquis putat non potuisse ab Apostolis fieri, vt cum eis sanctæ conuersationis mulieris circuirent quacunque Euangelium prædicabant, vt eis de sua substantia ministrarent necessaria? Euãgelium audiant & cognoscant, quemadmodũ hoc ipsius Domini exemplo faciebant. Dominus enim noster more misericordiæ suę infirmioribus cõpatiens, cùm ei possent angeli ministrare, * & loculos habebat quò mitteretur pecunia, quæ conferebatur, vtique à bonis fidelibus, eorum victui necessaria: quos loculos Iudæ commendauit, vt etiam fures si euitare non possemus tolerare in Ecclesia discereemus: ille enim ea quæ mittebãtur, sicut de illo scriptũ est, auferebat. Et mulieres voluit, vt se ad præparanda & ministranda necessaria sequerentur, ostendens quid Euangelistis & ministris Dei tanquam militibus, à plebibus Dei tanquam prouincialibus deberetur. *Et paulò infrà.* In Euangelio enim scriptum est: deinceps * & ipse iter faciebat per ciuitates & castella prædicans & euangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ erant curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus: Maria quæ vocabatur Magdalena, de qua dæmonia septem eiecerat: & Ioanna vxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant eis de facultatibus suis. Hoc exemplum Domini imitabantur Apostoli ad accipiendum sibi debitum cibum. *To. 3. de opere Monachorum. cap. 4. & 5.*

Sanctæ conuersationis mulieres Apostolos sequebantur, vt eis de sua substantia necessaria ministrarẽt, idque ad exemplum earum quæ christum ita secutæ leguntur in Euangelio.

** Ioan. 12. 13.*

** Luc. 13.*

Perfectior continentia, per quam nullus concubitus quæritur.

Doctor gentium & pudicitiam coniugalẽ per quam non fiunt adulteria, & perfectiorem cõtinentiam, per quam nullus concubitus quæritur, sermone suo commendans: & hoc, & illud donum Dei esse monstrat, scribens ad Corinthios * & admonens coniuges ne se inuicem fraudẽt: quos cũ admonuisset, adiecit: *Vellem*

** 1. Cor. 7.*

Paulus Apostolus ab omni concubitu continebat.

autem omnes homines esse sicut meipsum: quia vtique ipse ab omni concubitu continebat. Et continuò subiunxit: *Sed vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic.* Nunquid tam multa quæ præcipiuntur in lege Dei, ne fornicationes & adulteria committantur, indicant aliud quàm liberum arbitrium? &c. *To.7. de gratia & lib.arb.cap.4.*

CAPVT OCTAVVM DE MONACHORVM INSTITVTO.

I. De nomine & origine Monachorum.

**Psal.13. Quomodo plura simul viuētes monachi verè dicantur.*

OVare ergo & nos non appellemus Monachos, cū dicit Psalmus:* *Ecce quàm bonum & quàm iucundū, habitare fratres in vnum?* μόνος enim dicitur vnus, & non vnus quomodocunque. Nam & in turba est vnus: sed vna cùm multi vnus dici potest, μόνος non potest, id est, solus: μόνος enim vnus solus est. Qui ergo sic viuunt in vnum hominem, faciant vt sit illis verè, quomodo scriptum est, † vna anima & vnum cor, multa corpora, sed nō multæ animæ, multa corpora, sed non multa corda, rectè dicitur μόνος, id est, vnus solus. Vnde & ille vnus sanabatur in piscina. Respondeant nobis, & exponant, qui insultant nomini monachorum, quare ille, qui inuentus est * triginta octo annos habens in infirmitate, hoc respondisset Domino, cùm commota fuerit aqua, non habeo qui me deponat, alius ante descendit. Descenderat vnus, iam alius non descendebat. Vnus solus sanabatur, vnitatem Ecclesię figurabat. Meritò insultant nomini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt. Meritò illis displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum, Christum dimiserūt. *To.8.Psal.132.*

† *Act.4.*

* *Ioan.5.*

Hæretici quare nomini monachorum insultent.

In Antiochia primùm post ascēsionem Domini appellati sunt discipuli Christiani, sicut legitur in Actibus * Apostolorum, & monasteria & xenodochia postea sunt apellata, nouis nominibus: res tamen ipsæ & ante nomina sua erāt, & religionis veritate firmantur, qua etiam contra improbos defendunt. *Tom 9.in Euang.Ioan. Tract.97.*

* *Act.11. Monasterij nomen nouū fuit in primitiua Eccle sia, sed res sic significata ia antea fuerat.*

Hoc primùm etiam atque etiam consideremus: vtrum de omnibus Christianis dictum sit, quàm bonū & quàm iucundum habitare fratres in vnum: an aliqui sint certi atque perfecti, qui habitāt in vnum, nec ad omnes pertineat ista benedictio, sed ad quosdam, à quibus tamen descendat ad cæteros. Ista tamē verba Psaltetij, iste dulcis sonus, ista suauis melodia tam in cantico, quàm in intellectu, etiā monasteria pepe-rit. Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iste versus fuit tuba ipsorum, sonuit per orbem terrarum, & qui diuisi erant, congregati sunt in vnum: *Ibidem in initio Psalmi.*

Illud Psal. 132. Quàm bonum & quā iucundū habitare fratres in vnū quamuis ad omnes Christianos attineat, ad monachos tamē magis propriè pertinet. Hoc canticū illud Quàm bonū & quàm iucundum, etc. monasteria peperit.

II. Monachorum institutum exemplo & traditione Apostolorum confirmari.

VEruntamen dilectissimi, si consideremus, de illo pariete circūcisionis, pri? nata est ista benedictio. Num enim omnes Iudæi perierūt? Et vnde Apostoli, filij Prophetarū,* filij excussorum? Sicut iam scientibus loquimur: vnde illi quingenti, qui Dominū post resurrectionem viderunt, quod commemorat * Apostolus Paulus? Vnde illi centum* viginti, qui simul erant in vno loco post resurrectionem Domini & ascēsionem in cælum, a quibus in vno loco cōstitutis, superuenit Spiritus sanctus die Pentecostes missus de cælo, sic missus, sicut promissus? Omnes inde erant, & ipsi primò habitauerunt in vnum, qui omnia quæ habebant, vendiderunt, rerúmque suarū precia ad pedes Apostolorum posuerūt, sicut in actibus Apostolorum legitur:* *Et distribuebatur vnicuiq; sicut cuiq; opus erat, & nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia.* b Et quid est, in vnū? Et erat illis, inquit, anima vna, & cor vnum in Deum. Ergo ipsi prius audierūt: *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in*

**Psal.125. *1.Cor.15. * Act.1. a Monachorum institutum ex filiis Prophetarū ex Apostolis & aliis christi discipulis originem habuit.*

* *Act.2.*

* *Act.4.*

b primi Christiani Act. 2. vēditis omnibus quæ possidebāt, & pretio ad pedes Apostolorū posito simul viuebant, tāquā vnā animā & vnū cor omnes habebāt. Horum imitatores sūt monachi

** Psal. 121. c Monachorum votum vnde.*

** Psal. 75. d Hæretici iā olim Catholicis insultarunt de nomine monachorum. Præter præcepta cōmunia christianis omnibus quædam propriè monachis data, 12. q 1. c. Nō dicatis.*

** alias senio re.*

** Act. 4.*

** Psal. 112.*

vnum. Primi audierunt, sed non soli audierunt. Non enim vsque ad illos ista dilectio & vnitas fratrū venit. Venit enim & ad posteros ista charitatis exultatio & votum Deo.*c* Vouerat etenim aliquid Deo, & dictum est: *Vouete & reddite Domino Deo vestro.* Melius est autem non vouere & reddere, quàm vouere & non reddere. Sed debet esse impiger animus, vt & voueat & reddat, ne cùm se minus idoneum putat ad reddendum, piger sit ad vouendum. Planè nunquam reddet, si de suo se putauerit redditurum. Ex voce huius Psalmi appellati sunt & monachi ne quis vobis de isto nomine insultet Catholicis *d. To. 8. in psal. 132.*

Ante omnia fratres charissimi, diligatur Deus, deinde proximus, quia ista præcepta sunt principaliter nobis data. Hæc igitur sunt, quæ vt obseruetis, præcipimus in monasterio constituti. Primùm propter quod in vnum estis cōgregati, vt vnanimes habitetis in domo Domini, & sit vobis anima vna, & cor vnum in Deo. Et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia. Et distribuatur vnicuique vestrūm à Præposito * vestro victus & tegumentū, non æqualiter omnibus, quia non æqualiter præualetis omnes, sed potius vnicuique sicut cuiq; opus fuerit. Sic enim legitis in actibus Apostolorum. * *Quia erant illis omnia communia, & distribuebatur vnicuique, sicut cuique opus erat.* Qui aliquid habebant in seculo, quando ingressi sunt monasterium, libēter velint illud esse commune. Qui autem non habebant, non ea quærant in monasterio, quæ nec foris habere potuerunt. Sed tamen eorum infirmitati quod opus est tribuatur, etiamsi paupertas illorum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat inuenire. *To. 1. Regula. 3. monachorum. Vide sermonem posteriorem de cōmuni vita clericorum. Habetur autē vterque sermo, To. 10. sub finem in editione Parisiensi.*

III. Apostolos Paupertatem ex Voto seruasse.

DE terra ergo suscitat* est supra omnes diuites ille pauper (*Paulus*) & de illo stercore* erectus est supra omnes opulentos, ille inops, vt sedeat cum potentibus populi, quibus ait: Sedebitis super duodecim

sedes: * Et sedem gloriæ hæreditatem dans eis: Dixerant enim potentes illi: Ecce nos dimisimus * omnia & secuti sumus te: hoc votū potētissimi vouerant. Sed vnde hoc eis, nisi ab illo de quo hîc continuò dictum est: Dans votū vouenti? *To. 5. de ciuitate Dei, li. 17. ca. 4.*

* *Matt. 19.*

* *1 Reg. 2. Apostoli pauperta tem voluerunt.*

* *alias* reliquimus.

IIII. Donatistas & Circumcelliones hæreticos monachis obtrectasse.

QVādo vos rectè hæreticis de Circumcellionibus insultare cœperitis, vt erubescendo saluētur: Illi vobis insultāt de monachis. Primò si comparandi sunt vos videte: si verbis nostris opus est, iā laboratis. Non opus est, vt admoneam vnūquenque vt attendat: solum attendat & cōparet. Quid opus est vt verbis nostris comparentur, ebrioſi cum sobrijs, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis? Sed tamen dicere consueuerunt: Quid sibi vult nomen monachorum? Quantò melius dicimus nos, quid sibi vult nomen Circumcellionū? *Tom. 8. Psal. 132.*

Quod olim Circūcellio-nes, idē nūc noui Euangelici faciūt.

Quid ergo dicunt illi, qui nobis de nomine monachorum insultant? Fortasse dicturi sunt. Nostri nō vocantur Circumcelliones: vos illos ita appellatis cōtumelioso nomine, nam nos eos ita non vocamus. Dicāt quid eos vocent, & audietis, Agonisticos eos vocāt. Fatemur & nos honesto nomine, si & res cōueniret. Sed interim illud videat sanctitas vestra. Qui no bis dicunt, ostendite vbi scriptum sit nomen monachorum: ostendant vbi scriptum sit nomen Agonisticorum. Sic eos appellamus, inquiunt, propter agonē. Certant enim illi, & dicit Apostolus: * Certamen bonum certaui: quia sunt qui certant aduersus Diabolū & præualent milites Christi, Agonistici appellantur. Vtinā ergo milites Christi essent, & non milites Diaboli à quibus plus timetur Deo laudes, * quàm fremitus leonis. Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres cùm vidēt homines, Deo gratias, dicūt. Quid est, inquiunt, Deo grātias? Itáne surdus es, vt nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit, Deo gratias, gratias agit Deo. Vide si nō debet frater Deo gratias agere, quan-

Vbi scriptū esset Monachorū nomē, hæretici requirebant.

* 1. *Tim. 6.*

* *alias* timētur Dei laudes.

Fratres in salutationi-bus dicebant, Deo gratias

do videt fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicem vidēt, qui habitant in Christo? *Ibidem.*

V. *Anachoretas, Monachos & moniales, non sine magno numero tempore Augustini, castè sanctéque vixisse.*

Perfectorū Christianorū cōtinētia & castitas singularis.

IAm accipite Manichæi perfectorum Christianorū quibus summa castitas non laudanda tantùm, sed etiā capessenda visa est, mores & cōtinētiam singularē: ne vos impudenter iactare apud animos imperitorum quasi difficillima rerum abstinentia, si quid in vobis pudoris est, audeatis. Nec ea dicam, quæ vos ignoratis, sed quæ nobis occultatis. Quis enim nescit summæ continentiæ hominum Christianorum multitudinem per totum orbē in dies magis magísque diffundi, & in Oriente maximè atque Ægypto, quod vos nullo modo potest latere? Nihil de iis dicam, quos paulò ante cōmemoraui, qui secretissimi penitus ab omni hominum cōspectu, pane solo, qui eis per certa interualla temporum afferrtur, & aqua cōtenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquia Dei cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis cōtemplatione beatissimi, quæ nisi sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar, vidētur enim nōnullis res humanas plus quam oporteret deseruisse, non intelligentibus quantùm nobis corū animus in orationibus prosit, & vita ad exemplū, quorum corpora videre non finimur: Sed hinc disputare longum & superuacaneum puto: nam hoc tam excellens fastigiū sanctitatis, cui non sua sponte mirādum & honorandū videtur, oratione nostra videri qui potest? Tantùm isti admonendi sunt, qui sese inaniter iactant, in tantum processisse tēperantiam & continētiam sanctissimorum Catholicæ fidei Christianorum, vt restringenda nōnullis & quasi ad humanos fines reuocāda videatur, vsque adeò supra homines illorum animos euasisse ab his etiam, quibus id displicet, iudicatur. Sed si hoc excedat nostram tolerātiam, quis nō illos

Continentiū christianorū multitudo.

Anachoretarum laus.

Anachoretarū tēperātia & cōtinentia qualis.

Cœnobitæ laudati.

illos miretur & prædicet, qui contēptis atque desertis mūdi huius illecebris, in cōmunem vitam castissimam sanctissimāq; cōgregati, simul ętatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecundi, pacati, concordissimā vitā & intentissimam in Deum, gratissimū munus ipsi offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quicquam possidet propriū, nemo cuiquam onerosus est. Operantur manibus ea quibus & corpus pasci possit: & à Deo mens impediri nō possit. Opus autē suum tradunt eis, quos Decanos vocant, eò quod sint denis præpositi, vt neminem illorum cura sui corporis tangat, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud opus est vel quotidianæ necessitati, vel mutatæ, vt assolet, valetudini. Illi autem Decani cum magna sollicitudine omnia disponentes, & prestò facientes quicquid illa vita propter imbecillitatem corporis postulat, traditionem tamen etiam ipsi reddunt vni, quem Patrem vocant. Hi vero Patres non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt his quos filios vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conueniūt autem diei tempore extremo de suis quisque habitaculis, dum adhuc ieiuni sunt, ad audiēdum illum Patrē, & conueniunt ad singulos Patres terna, vt minimum, hominum millia: nā etiam multò numerosiores sub vno agunt. Audiunt autem incredibili studio, summo silentio: affectiones animorū suorū, prout eos pepulerit disserētis oratio, vel gemitu vel fletu, sed modesto & clamore vacuo, gaudiū significantes. Corpus deinde reficitur, quantùm saluti & salubritati sat est, coërcente vnoquoque concupiscentiam, ne se profundat, vel in ea ipsa, quæ præstò sunt parca & vilissima. Ita nō solùm à carnibus & vino abstinent pro sufficientia domandarū libidinū, sed ab his etiā, quę tantò concitatius ventris & gutturis prouocant appetitum, quantò quasi mundiora nonnullis videntur, quo nomine solet turpe desiderium exquisitorum ciborū,

Cœnobitarum mores & exercitia.

Nemo cœnobitarum quicquam possidebat proprium.

Cura cibi & potus monachorū, tota penes præfectos.

Præfectorū monachorū auctoritas, & subiectorum obedientia qualis. Hinc multitudinem monachorum conijcere licet.

Abstinentia à carnibus vino & alijs cibis, in

monachis quomodo commendatur.

quod à carnibus alienũ est, rediculè turpitérq; defendi. Sanè quicquid necessario victui redundat: nam redundat plurimũ ex operibus manuum & epularũ restrictione: tanta cura egẽtibus distribuitur, quanta nõ ab ipsis, qui distribuunt, comparatum est. Nullo modo nãque satagunt, vt hæc sibi abundẽt, sed omni modo agunt, vt non apud se remaneat, quod abũdauerit, vsque adeò vt oneratas etiam naues in ea loca mittãt, quæ inopes incolunt. Non opus est plura de re notissima dicere. Hæc est etiam vita fœminarum Deo sollicitè castéque seruiẽtium, quæ habitaculis segregatæ ac remotæ à viris quàm longissimè decet, pia tantùm illis charitati iungitur, & imitatione virtutis: ad quas iuuenum nullus accessus est, neque ipsorum quanuis grauissimorum & probatissimorum senum, nisi vsque ad vestibulum necessaria præbendi, quibus indigent gratia. Lanificio namque corpus exercent atque sustentant, vestésque ipsas fratribus tradunt, ab his inuicem quod victui opus est, resumentes. *Tom. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, cap. 31.*

Moniales laudatæ.

Ad monialiũ loca nulli viro patebat accessus.

Sic dicit & Ezechiel de tribus personis, in quibus nõ absurdè tria hæc genera intelligimus. * Cùm miserit Dominus gladiũ in terra, & si fuerint in medio eorum Noë, Daniel & Iob, non liberabunt filios neque filias, sed ipsi soli salui erunt. Iã illi olim liberati sunt, sed in istis tribus nominibus tria genera quædam significauit: Noë significat rectores Ecclesiæ, quia ipse arcam in diluuio gubernauit. Daniel autem vitã, quietam elegit in cælibatu seruire Deo, id est, vxorem non quærens. Erat vir sanctus in desideriis cælestibus vitã gerens, tentatus in multis, & inuentus aurum obryzũ. Quàm quietus erat, * qui & inter leones securus erat? Ergo in nomine Danielis, qui etiam vir desideriorum est appellatus, * sed vtique castorum atque sanctorũ, significantur serui Dei, de quibus dicitur: Ecce quàm bonum & quàm iucundùm habitare fratres in vnum, &c. *Tom. 8. Psalm. 132.*

* *Ezech. 14.*

Per Noë Rectores Ecclesiæ designati, Genes. 7.

* *Dan. 6. & 14.*

* *Dan. 9. & 10.*

Per Danielem cælibẽ, in cælibatu Deo seruiẽtes significati.

Vbi passeres nidificabunt? in cedris Libani. Iã audiuimus, quę sint cedri Libani, nobiles seculi, excelsi genere, opibus honoribúsque: & ipsæ cedri satiãtur, illę

tamen quas plantauit ipse. In his cedris passeres nidificabunt. Qui sunt passeres? Aues equidẽ & volatilia cæli sunt passeres, sed minuta volatilia solent dici passeres. Sunt ergo quidã spiritales nidificãtes in cedris Libãni, id est, sunt quidã serui Dei audientes in Euãgelio, * *Dimitte omnia tua, vel vẽde omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cælo, & veni sequere me.* Et nõ tantùm hoc audierunt magni, sed audierunt & parui, & voluerũt hoc facere & parui, & esse spiritales, nõ iungi vxorib⁹, nõ macerari cura filiorũ, nõ habere proprias sedes quib⁹ deligarentur, sed ire in vitã quãdam cõmunem. *a* Sed quid dimiserunt isti passeres? Minuti enim seculi huius passeres videntur. Quid dimiserunt? Quid magnum dimiserunt? Alius se conuertit, dimisit cellã patris sui inopem, vix vnum lectũ & vnam arcam. Conuertit se tamen, factus est passer, quæsiuit spiritalia. Benè, optimè. Non illi insultemus, non dicamus, nihil dimisisti. Nõ superbiat qui multa dimisit. Petrus * vt sequeretur Dominum nouimus quòd piscator erat, quid potuit dimittere? vel frater eius Andreas, vel filij Zebedæi Ioannes & Iacobus, etiã ipsi piscatores, & tamen quid dixerunt? Ecce nos dimisimus omnia, & sicuti sumus te. Non ei dixit Dominus: Oblitus es paupertatem tuã, quid dimisisti, vt totũ mundũ acciperes? multum dimisit fratres mei, multũ dimisit. quid? Nõ solùm dimisit quicquid habebat, sed etiã quicquid habere cupiebat. Quis enim pauper non turgescit in spe seculi huius? quis non quotidie cupit augere quod habet? Ista cupiditas præcisa est *b*. Ibat in immensum, accepit modũ: & nihil dimissum est? Prorsus totũ mundũ dimisit Petrus, & totum mundum Petrus accepit. quasi nihil habentes & omnia possidentes. *To. 8. in Psal. 103. con. 3. prope finẽ.*

* *Matt. 19.*

a En tibi Lector illud euangelium, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia &c. ab antiquis Christianis quomodo fuerit intellectũ. Et noui Euãgelistæ ad solam animi præparationem id referunt.

* *Matt. 4. Mar. 1. Luc. 5.*

* *Matt. 19.*

* *2. Cor. 6.*

b Liquet hinc, ab Apostolis atque aliis, qui Christi cõsilium hic ab Augustino propositum sequuti sunt, nõ tantùm quæ possederunt, sed etiã quæ sperare potuerũt vel cupere relicta esse: sic enim oportuit cupiditatẽ ni immẽsum progredientẽ præcidi, modúmq; accipere. Cõstat etiã, cũ iis quæ relinquì cõsueuerant vxorũ vsũ & proprias sedes numerari quæ si vera sint, cõsequẽs est ab

Apostolis atque cæteris, qui consilio christo obtemperarũt, castitatis et paupertatis (vt obedientiam omittamus) votum, vel promissum factum fuisse: alioqui enim neutiquam cupiditas præcisa aut totus mundus relictus esse videretur.

VI. Augustinum fuisse monachum, & monachorum institutorem.

* Matth. 19. *Pertinent igitur verba hæc Euãgelij ad perfectionem Christianã quæ nec in istis omnib⁹ cõmunis est. At verba illa: Si vis ad vitã ingredi serua mandata, quin omnibus necessitatem imponant, nemo sapiens dubitauerit.* Augustinus quomodo Episcopatum fugerit. *Augustin⁹ præter opinionẽ presbyter factꝰ, et per illum gradũ ad Episcopatũ peruenit.*

EGo qui hæc scribo perfectionem de qua Dominus locutus est, quando ait diuiti adolescenre: Vade vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me: vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuãte sic feci. Neque enim quia dives non fui, ideo minus mihi imputabitur. Nam neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum muncdum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidem noui ego, quàm quisquam alius homo, sed magis Deus quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen vt præcipuè sana doctrina teneatur, nec eos, qui ista non faciunt vana contumacia iudicemus, &c. *Tom. 2. Epist. 89. ad Hilarium, sub finem 4. quæst.*

Vsque adeò autem timebam episcopatum, vt quoniam cæperat esse alicuius iam momẽti inter Dei seruos fama mea, in quo loco sciebam non esse Episcopum, non illò accederem. Cauebam hoc & agebam, quantum poteram, vt in loco humili saluarer, non in alto periclitarer. Sed vt dixi, domino seruus contradicere non debet. Veni ad istam ciuitatem propter vidẽdum amicum, quem putabã me lucrari posse Deo, vt vobiscum esset in monasterio. Quasi securus perueni, quia locus habebat Episcopũ. Apprehensus & Presbyter factus, per hunc gradum perueni ad Episcoparum. Non attuli aliquid, nec veni ad hanc Ecclesiam, nisi cum his indumentis, quibus illo tempore vestiebar. Et quia hîc disponebam esse in monasterio cũ fratribus:

cognito instituto & volũtate mea beatę memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nũc est monasteriũ. Cœpi boni propositi fratres colligere cõpares meos nihil habentes, sicut nihil habebã, & imitãtes me: vt quomodo ego tenuẽ paupertatem meam vendidi & pauperibus erogaui, sic facerent & illi, qui mecum esse voluissent, vt de cõmuni viueremus. Cõmune autem nobis erat magnum & vberrimũ prædiũ ipse Deus. Perueni ad Episcopatum, & vidi necesse habere Episcopum exhibere humanitatem assiduã quibusque venientibus siue trãseuntibus. Quod si nõ fecissem Episcopus inhumanus dicerer. Si autẽ consuetudo ista in monasterio permissa esset, indecẽs esset. Et ideo volui habere in ista domo Episcopi mecum monasterium clericorum. Ecce quomodo viuimus. Nulli liceat in societate nostra habere aliquid proprium, sed si forte aliquid habẽt, nulli licet: & qui habuerint, faciunt quod non licet. Bene autem sentio de fratribus meis, & semper bene credens ab hac inquisitione dissimulaui: quia & ista quærere quasi malè sentire mihi videbatur. Noueram enim & noui omnes, qui mecum viuerent, nosse propositum nostrum, nosse legem vitæ nostræ. *De communi vita & moribus clericorum, tractatu priori sub finem 10. Tom. in editione Parisiensi.*

Deinceps perrexit ore maledico (*Petilianus*) in vituperationem monasteriorum & monachorum, arguens etiam me, quod hoc genus vitæ à me fuerit institutũ: Quod genus vitæ omnino quale sit, nescit, vel potius toto orbe notissimum, nescire fingit. *Tom. 6. contra literas Petil. lib. 3. cap. 40.*

Triũphare visus est Augustinus illa præsertim hora in qua nouum hominẽ sacro baptismate induimus: in quo vnà vobiscum diuino quodam instinctu hominũ cantauimus de Christi fide: Et vberius vt instruentur: & à cæteris gentilium opinionibus & erroribus remoueretur totum cognitionis animum intendit. Nouũ in Christi fide militem habemus: acerrimum contra gentiles hostem: contra hæreticos inuictissimum Imperatorem. Nouũ Christianum nouis vestimentis cuculla nigra induimus: cingulo ex corio nos ipsi prę-

Augustinus distributo precio bonorũ suorũ in monasterio degens fratres, quibus idem esset propositum, collegit, & cũ eis cõmunem instituit vitam, clerici hisimul et monachi erant. 12. q. 1. c. Nolo. Nemini monachorũ Augustini licebat, aliquid sicut proprium possidere. Monachorũ Augustini suã quãdã et peculiarẽ fuisse legem. Petilianus hæretic⁹ monasteriis, monachis et Augustino tam quam monachorum institutori, grauiter insensus. Augustinus cucullæ nigra indutus

Et cingulo coriaceo præcinctus.

Augustinus presbyter monasterium instituit, in quo cum Dei seruis secundùm modũ & regulam Apostolorum viuere cœpit.

Ex his, qui in monasterio Deo seruiebant clerici ordinabãtur.

Monachorum Augustini continentia & paupertas profunda.

Monachi Augustini etiam magistri exemplo instituerũt.

ximus: quod Simplicianus noster ingenti lætitia donauit. *Ambrosius parte tertia, serm. 94.*

Factus ergo presbyter, monasterium intra Ecclesiã mox instituit, & cum Dei seruis viuere cœpit, secundùm modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: maximè vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur vnicuique, prout cuiq; opus erat. Quod iam ipse prior fecerat dum de transmarinis ad sua remeasset. *Tom. 1. Possido. in vita Augustini, cap. 5.*

Proficiẽte verò doctrina diuina sub sãcto & cũ sãcto Augustino, in Monasterio Deo seruiẽtes Ecclesiæ Hipponensi clerici ordinari cœperũt. Ac deinde innotescente & claresce nte de die in diem Ecclesiæ Catholicæ prædicationis veritate, sanctorúmque seruorum Dei proposito, continentia & paupertate profũda, ex monasterio quod per illum venerabilem virũ & esse & crescere cœperat, magno desiderio poscere, atque accipere Episcopos & clericos pax Ecclesię atque vnitas & cæpit primo, & posteà cõsecuta est. Nam fermè decem, quos ipse noui sanctos ac venerabiles viros, continẽtes ac doctissimos, beatus Augustinus diuersis Ecclesiis, nonnullis quoque eminentioribus rogatus dedit. Similitérque & ipsi ex illorum sanctorum proposito venientes, Domini Ecclesiis propagatis, & monasteria instituerunt, & studio crescẽte ędificationis verbi Dei cæteris Ecclesiis promotos fratres ad suscipiendum sacerdotiũ præstiterunt. *Ibidem, cap. 11. Huc pertinet regula clericis vel Monachis ab Augustino data quã habes sub finem. Tomo 1. & Epistola 109. Tomo 2. Neque refert quòd Erasmus suam censuram aduersus regulam illam monachorum opponat: nam hîc illi non facilè adhibendam esse fidem, tum ex locis hîc recitatis, tum ex antidoto quod contra huiusmodi censuram Richardus cenomanus theologus Parisiensis edidit, facilè cognosces. Habes hoc antidotum in fine. Tom. 1. in Parisiensi editione.*

VII. Monachos Augustini tempore non sui iuris, sed votis obstrictos fuisse.

VNusquisque Deo quod vouet, si respicit retrorsũ, malum est. Nescio quę castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali planè. quare? Quia iam vouerat Domino Deo suo. Quid enim dixit de talibus Apostolus Paulus, * cùm dicat viduas adolescẽtulas nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco: * *Beatior autem erit si sic permanserit, secundùm meum consilium.* Ostendit beatiorem, si sic permanserit, non tamen damnãdam, si nubere voluerit. Quid autẽ ait de quibusdam, quæ vouerunt, & nõ reddiderunt? *Habentes*, inquit, * *damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non reddiderunt. Nemo ergo positus in monasterio frater, dicat: recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorum, *a* & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinẽt. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. De die iudicij cum Dominus minaretur, quid ait: * *Mementote vxoris Loth.* Omnibus dixit. Quid enim fecit vxor Loth? * Liberata est à Sodomis, & in via posita retrorsum respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, vt illius contemplatione condiantur, homines cor habeant, non sint fatui, non retro respiciant: ne malum exemplum dantes, ipsi remaneant & alios condiant. *b* Nam & modò dicimus illud quibusdam fratribus nostris, quos fortè viderimus velut infirmari in proposito bono, & talis vis esse, quales illi? Obiicimus illis quosdam, qui retro respexerunt. *c* Illi fatui sunt in se, sed alios condiunt, quando cõmemorantur, vt illorum exemplum timentes, isti retrò ne respiciant. *Tom. 8. in psalm. 75. circa finem.*

Nostis omnes aut penè omnes, sic nos viuere in ea domo quæ dicitur domus Episcopi, vt quãtùm possumus imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber actuum Apostolorum (*capite secundo & quarto*). Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. *Tom. 10. de communi vita cleric. serm. 1.*

Tu qui laudas, dic mixtos malos: tu qui vituperas,

* 1. Tim. 5.

* 1. Cor. 7.

* 1. Tim. 5.

a Est etiam hæc obiectio recentiũ hæreticorum, quam hîc Augustinus diluit.

* Luc. 17.

* Genes. 19.

b Apostatæ instar vxoris Loth, in statuam salis versi, cæteros sua infœlicitate condiunt.

c Infirmos in bono proposito monachos, Apostatarum exẽplis terrebat Augustin⁹.

a Proborum monachorũ mores & exercitia.

vide ibi & bonos. Sic & in illa vita communi fratrum quæ est in monasterio, magni viri sancti quotidiè in hymnis, in orationibus, in laudibus Dei, inde viuunt, *a* cum lectione illis res est. Laborãt manibus suis, inde se transfigunt, non auarè aliquid petunt. Quicquid eis infertur à piis fratribus, cum sufficientia & cum charitate vtũtur. Nemo sibi vsurpat aliquid quod alter nõ habeat. Omnes se diligunt, omnes inuicem se sustinẽt. Laudat qui nescit quid interius agatur, qui nescit quo modo vllo vento intrante etiam naues in portu colliduntur, *b* intrat quasi securitatem speraus, neminem quem toleret habiturus, inuenit ibi fratres malos, qui mali inueniti non possent, nisi admitterentur. Et necesse est, vt primò tolerentur, ne fortè non corrigantur: nec excludi facilè possunt, nisi prius fuerint tolerati, & fit ipse intolerãdæ patiẽtiæ. Quis me hîc quærebat? Ego putabam, quia charitas esset hîc. Et paucorum hominum molestia irritatus, dum non perseuerauerit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi. *Tom. 8. in expositione Psal. 99.*

b Qui in religione peccant vel pereant, nauibus assimilantur, quæ in portu colliduntur.

c Monachi sanctũ propositum votumque dissoluentes, rei sunt voti nõ redditi.

Habes hinc Augustini socios nõ tãtũ clericos, sed etiã monachos fuisse.

Mã clerici minimè prohibentur habere ppriũ.

Dum hæc expectantur, cœpit ille (*nempe Ianuarius presbyter & monachus*) morti propinquare, qui diu tanquã de suo iurans quia ipsius erat, non filiæ testamentum fecit. Testamentũ, inquam, fecit presbyter, socius noster, nobiscum manens, de Ecclesia viuens, communem vitam profitens, testamẽtum fecit, hæredes instituit. O dolor illius societatis: ô fructus natus non de arbore, quam plantauit Dominus. *a De vita clericorum serm. 1. Habetur in editione Parisiensi sub finem. 10 Tom.*

Ipsi qui nullas habent facultates, finierũt mundi cupiditates. Viuunt nobiscum in societate communi, & nemo eos distinguit ab eis qui aliquid attulerũt. Charitatis vnitas est præponẽda terrenæ commodo hæreditatis. *Ibidem. ser. 2.*

Contigit autem quædam necessitas, vt hæc diligentius agerem, quoniam sicut nostis, iã presbyter in nostra societate cõstitutus, quasi societati perhibet testimonium lectio (*ex secundo ca. Act. Apost.*) quam modò cũm recitaremus audistis, moriens testamentum fe-

cit, quia habuit vnde faceret. Erat quod diceret suum, cùm in ea societate viueret, vbi nemini licebat suum aliquid dicere, sed essent illis omnia communia. *Ibid. Vide totum sermonem. Vide etiam Tom. 1. regulam. 3. monachorum, & tom. 2. epistolam 109.*

Quid debemus vouere? Credere in illum, sperare ab illo vitam æternam, bene viuere secundùm cõmunem modum. Est enim quidam modus communis omnibus, furtum non facere: non nubere castimoniali præcipitur, & nuptæ non præcipitur *a*: adulterium non facere, omnibus præcipitur. Non amare vinolẽtiam qua ingurgitatur anima & corrumpitur * in se templum Dei, omnibus æqualiter præcipitur. Non superbire, omnibus æqualiter præcipitur. Non hominem occidere, nõ odisse fratrem, non aduersus aliquem tenere perniciem, omnibus in communi præcipitur. Hoc totum omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum, alius vouet Deo castitatem cõiugalem, vt præter vxorem suam non nouerit aliam: & sic fœmina, vt præter virum suum non nouerit alium. Alij etiam vouent, etsi experti tale coniugium, vltra nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere: & ipsi vouerunt aliquid maius, quam illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiãtur, quale illi experti sunt & reliquerunt: & isti vouerunt plurimum. *b* Alij vouent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam in societatem sanctorum *c*, magnum votum vouit. Vouete & reddite Domino Deo vestro. Quisque quod vouere voluerit voueat: illud attendat, vt quod vouerit reddat. Vnusquisque Deo quod vouet, si respicit retrorsum malum est. *Tom. 8. in Psal. 75. circa finem.*

a Notẽt hæretici, aliquid præcipi quibusdã personis (vt castimonialibus nõ nubere) quod aliis præceptũ non est.

**1. Cor. 3. 2. Cor. 6.*

b Quantum fallãtur noui hæretici, docentes, ea tantùm vouerì posse, quæ à Deo præcepta fuerint, hîc & aliunde passim fit perspicuum.

c En tibi, Lector, votum monasticum.

VIII. Facultates suas relinquere propter Christum, consilij esse Euangelici, & meriti singularis.

DIctum est diuiti: * Vende omnia quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & ve-

**Matt. 19.*

† *Ibidem.*
a Volenti ad vitã ingredi, seruanda sunt mandata.
* *Matt.19. Marc.10. Luc.18.*
b Volẽti perfectionẽ & thesaurũ in cælis habere non tantùm seruanda mandata.
c Aduerte, mãdata legis ab excelentiori via perfectionis à christo distingui.
At noui hæretici mandata & cõsilia promiscuè confundunt.
†*Psal.132.*
**Matt.19.*
In Ecclesia Dei prater illos, qui diuina mãdata faciunt, sũt alij perfecti, per orã

mi sequere me. Hęc si dicunt videntur aliquid rationabiliter dicere. Sed totum audiant, totũ aduertant, non in parte aures aperiant, in parte surdescant. Cui enim Dominus hæc præcepit? Profectò illi diuiti, qui vitæ æternæ consequendæ consilium quærebat accipere. Hoc enim Domino dixerat: † Quid faciam vt vitam æternam cõsequar? Ille autem non ei respondit. Si vis venire ad vitam, vade, vende omnia quæ habes, sed si vis venire ad vitam, serua mãdata *a*. Quæ iuuenis cùm sibi à Domino ex lege commemorata se seruasse dixisset & quæsisset quid adhuc sibi deesset, responsum accepit: * *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Et ne se illa quæ multum amabat, hoc modo perdere existimaret: *Et habebis*, inquit, *thesaurum in cælis b.* Deinde addidit, *Et veni sequere me*, ne cuiquam, cùm hæc fecerit, aliquid prodesse existimetur, si non sequitur Christum. At ille quidem tristis abscessit, qui viderit, quemadmodum illa legis mandata seruauerat. Puto enim quòd se arrogãtius quàm verius seruasse responderat. Veruntamen magister bonus mandata legis ab ista excellẽtiore perfectione distinxit *c*. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serua mandata: hîc autem: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, &c. *Tom. 2. epist. 89. ad Hilarium, quæst. 4.*

Ora vestimenti † hæc datur intelligi, quæ in capite vestimenti est, qua vestientis caput ingreditur: per hãc significãtur perfecti fideles in Ecclesia. In ora namque perfectio est, & vtique meminisse dictum cuidam diuiti: * *Si vis esse perfectus, vade, vende omnia quæ possides, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni sequere me.* Tristis quidem ille discessit, neglector perfectionis, & electo defectionis. Sed nunquid ideò defuerunt, in quos vnitatis vnguentum tali rerum terrenarum dimissione perfectos, tãquam in oram vestimenti à capite descẽderet? Nam exceptis Apostolis, & qui cum eis erant præpositis atque doctoribus, quos

Aaron designati: sunt & his eminentiores, vt Apostoli, quos intelligimus, vtpote christo capiti proximo.

eminentiores & fortiores in barba intelligimus, lege in actibus Apostolorum, † & vide qui rerum suarũ vẽditarum precia ad pedes Apostolorũ ponebant, & nemo dicebat aliquid proprium, sed erãt eis omnia communia, & distribuebatur vnicuique sicut cuique opus erat, & erat illis anima vna, & cor vnũ in Deũ. Nempe ita scriptum esse cognoscis. Agnosce ergo bonũ & iucundũ, fratres habitãtes in vnum. Agnosce barbam Aaron, Agnosce oram vestimenti spiritalis. Interroga ipsam Scripturam, vbi cœperunt ista fieri: inuenies in Hierusalem. *Tom. 7. contra literas Petil. lib. 2. cap. 104.* † *Act. 4.*

IX. *Placere Deo obedientiam, quæ prælatis propter Deum exhibetur.*

IOnadab homo fuit quidem cõmendatus nobis ex Prophetia Ieremiæ, * qui filijs suis præceperat vt vinum non biberent, neque in domibus residerent, sed in tabernaculis habitarent. Præceptum autem patris, filij tenuerunt & seruauerunt, & hoc benedici à Domino meruerunt. Dominus autem hoc non præceperat, sed pater ipsorũ. Sic autẽ hoc acceperũt, tanquam præceptũ à Domino Deo suo: quia etsi Dominus non præceperat, vt non biberent vinum, & in tabernaculis habitarent, præceperat tamen Dominus, vt filij patri obedirent. In ea ergo re sola, filius non debet obedire patri suo, si aliquid pater ipsius iusserit contra Dominum Deũ ipsius. Neque enim debet irasci pater, quando sic ei præponitur Deus. Vbi enim hoc iubet pater, quod contra Dominum non sit, sic audiendus est, quomodo Deus: quia obedire patri iussit Deus. Benedixit ergo Deus filios Ionadab propter obedientiam, eósque obiecit inobedienti populo suo: exprobrans quia cùm filij Ionadab obedientes essent patri suo, illi non obedirent Deo suo. *Tom. 8. concione prima. Psalm. 70.* * *Ierem. 35.*

Laudantur & benedicũtur à Deo filij Ionadab propter ea quòd ex patris sui præcepto vidũm nõ biberint.

In votis summa & sola virtus est obedientiæ. Si ieiunaueritis diebus ac noctibus, orationémque feceritis, siue sacco fueritis humiliati vel cinere, si nihil aliud feceritis, nisi quod præceptum est lege, & tibi visus fueris quasi sapiens & non obediens patri: omnes virtutes tuas perdidisti. Vna obedientia plus valet, *Sine obediẽtia non prosunt virtutes cætera.*

Monachus seculi libertatẽ christi seruitute commutat.

quàm omnes virtutes. *Et infrà.* Propterea viuimus ad monasterium, seculi libertatem perdidimus, vt seruitutem Christi accipiamus. *To. 9. serm. de obedientia & humilitate, cap. 1.*

X. *Monachos ex antiqua traditione tonderi.*

QVid autem iniquius, quàm velle sibi obtemperari à minoribus (*hæc in Monachos quosdã dicuntur*) & nolle obtemperare maioribus: Apostolo dico, non nobis, in tantùm vt etiam comam iam nutriant? Vnde ille nec disputari omnino voluit, dicens: † *Si autem quis vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Hoc autem præcipio, vt scilicet non † 1. cor. 11. differentis solertia requiratur, sed præcipientis auctoritas attendatur. Nam & hoc quo pertinet quæso, tam apertè contra Apostoli præcepta comari? * An ita vacandum est, vt nec tonsores operentur? An quia Euangelicas volucres imitari se dicũt, quasi depilari timẽr, ne volare non possint? Vereor in hoc vitio plura dicere, propter quosdam crinitos fratres, quorum præter hoc multa, & penè omnia veneramur. Sed quò magis eos in Christo diligimus, eò solicitius admonemus. Neque enim metuimus, ne humilitas eorum respuat admonitionem nostram, quandoquidem & nos à talibus, vbi fortè titubamus aut aberramus, cupimus admoneri. Hoc ergo admonemus tam sanctos viros, ne stultis vanorum hominũ argumentationibus moueantur, & eos in haç peruersitate imitẽtur, quibus sunt in cæteris longè dissimiles. Illi enim venalem circunferentes hypocrisim, timent ne vilior habeatur tonsa sanctitas, quàm comata, vt videlicet qui eos videt, antiquos illos quos legimus cogitet, Samuelẽ & cæteros qui non tondebantur. Nec cogitat quid interfit inter illud propheticum velamentum, & hanc Euangelij reuelationem, de qua dicit Apostolus: † Cùm transieris ad Christũ, auferetur velamen. Quod enim significabat velamen interpositum inter faciem Mosi & aspectum populi Israël, hoc significabat illis temporibus etiam coma sanctorum. Nam idem Apostolus etiam comam pro velamento esse dicit, cuius auctoritate isti

**aliàs vacati.*

Dolet Augustin⁹ crinitos esse Monachos: noui tamen hæretici rasos illos per cõtemptum nominant ac rident.

† 2. cor. 3.

vrgentur: Apertè quippè ait: **Vir quidem si comatus sit, ignominia est illi*: Ipsam ignominiam, inquiũt, suscipimus merito peccatorum nostrorũ, ad hoc obtendentes simulatæ humilitatis vmbraculum, vt sub eo proponãt venalem typhum, quasi Apostolus superbiam doceat, cùm dicit, **Omnis vir orãs aut prophetans velato capite, confundit caput suum*: Et vir quidem nõ debet velare caput suum, cùm sit imago & gloria Dei. Qui ergo dicit, Non debet: nescit fortè docere humilitatẽ. Sed si hanc ignominiam tẽpore Euangelij, quod erat Sacramẽtum tempore prophetiæ, pro humilitate istiappetunt, tondeant, & cilicio caput velent. To. 3. *de opere Monachorum, cap.* 31.

* 1. cor. 11.

* *Ibidem.*

XI. *Qui coniugati erant, Monachos nonnunquam factos fuisse.*

VNde incidit vt diceret Potitianus, nescio quando se & tres alios contubernales suos, nimirũ apud Treuiros, cùm Imperator pomeridiano Circensiũ spectaculo teneretur, exisse deambulatum in hortos muris contiguos, atque illic vt fortè cõbinati spaciabantur, vnum secum seorsum, & alios duos itidẽ seorsum paritérque digressos: sed illos vagabundos irruisse in quandam casam, vbi habitabãt quidem serui tui, spiritu* pauperes qualium est regnum cælorũ, & inuenisse ibi codicẽ, quo scripta erat vita Anthonij. Quã legere cœpit vnus eorũm, & mirari & accẽdi, & inter legendum meditari arripere talem vitã & relicta militia seculari seruire tibi. Erat autẽ ex eis quos dicũt Agentes in rebus. Tũc subito repletus amore sancto & sobrio pudore, iratus ita sibi coniecit oculos in amicum, & ait illi: Dic, quæso te, omnibus istis laboribus nostris quò ambimus peruenire? quid qærimus? cuius rei causa militamus? Maiórne esse poterit spes nostra in palatio, quàm vt amici Imperatoris simus? Et ibi quid nõ fragile, plenúmque periculis? Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculũ? Et quãdiu istud erit? Amicus autẽ Dei, si voluero, ecce nunc fio. Dixit hoc & turgid' parturitione nouę vitę reddidit oculos paginis, & legebat, & mutabatur int' vbi tu vi-

* *Matth. 5.*

quàm vtilis sit piorum librorũ lectio. Vita S. Anthonij.

debas, & exuebatur mundo mens eius, vt mox apparuit. Namque dū legit & voluit fluctus cordis sui, infremuit aliquando, & discreuit, decreuítque meliora. Iam iámque tuus, ait amico suo, ego iā abrupi me ab illa spe nostra, & Deo seruire statui, & hoc ex hora hac, in hoc loco aggredior. Te si piget imitari noli aduersari. Respondit illi adhærere se socio tātæ mercedis tantæque militiæ. Et ambo iam tui ædificabāt turrim sumptu idoneo, relinquēdi omnia & sequēdi te. Itē Potitianus, & qui cum eo per alias horti partes deambulabāt, quærentes eos, deuenerunt in eundē locū, & inuenientes, admonuerunt vt redirent, quoniam declinasset dies. At illi narrato placito & proposito suo, quóque modo in eis talis voluntas orta esset atque firmata, petiuerunt ne sibi molesti essēt, si adiūgi recusarent. Isti autē nihilo mutati à pristinis, fleuerunt se tamen, vt dicebat, atque illis piè congratulati sunt, & commendauerunt se orationibus eorū, & trahentes cor in terra abierūt in palatium, illi autem affigentes cor cælo, manserunt in casa: Et ābo habebant sponsas: Quæ postquam hoc audierunt, dicauerunt etiam ipsæ virginitatem tibi. *To.1. confess. li.8.ca. 6. Huc pertinet Epist.199. ad Rdiciam, in qua & de vest. monachali disputatio est.*

* *aliàs*, Iámque quietus.

Ecce quid sit relinquere omnia, & Christum sequi.

Sponsæ sponsos imitatæ, suā dedicauerūt deo virginitatem.

XII. *Propter carnalem erga parentes affectum, vota religionis deserenda non esse.*

LEgi Epistolam, quam misisti fratribus cōsolari te cupiens, quòd multis tentationibus tua tyrocinia quatiantur. In qua etiam insinuasti de siderare te literas nostras. Condolui frater, & cessare ab scribēdo nō potui, ne non solùm tuo, sed etiam meo desiderio negaremus, quod me videbā officio debere charitatis. Si te igitur tyronē Christi profiteris, castra ne deseras, in quibus tibi etiā ædificanda turris est, illa de qua in Euangelio * Dominus loquitur: In ea quippè stātem & sub armis verbi Dei militātem, nulla ex parte penetrare vllę tētationes valent. Inde & iactata in aduersatium tela, graui pondere veniūt, & profecta firmo munimine deuitantur. Considera etiam Dominū nostrum Iesum Christum, cùm sit rex noster, tamen à societate, qua etiam frater esse dignatus est reges appellasse milites suos, & vnumquemque ad belladū cùm rege, qui habet viginti milia, instructione decem milium idoneum esse debere præmonuit. Sed paulò antequàm de turre & de rege exhortatorias similitudines poneret, attende quî dixerit: * *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrē & vxorem & filios & fratres & sorores, adhuc & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et si non tulerit crucem suam & venerit post me, non potest meus esse discipulus.* Deinde subiungit? *Quis ex vobis volens turrim ædificare, non primò sedet & computat si sumptus habet ad consummationem, ne quando cùm posuerit fundamentum, non possit ædificare, & omnes qui transeūt & vident incipiūt dicere: Hic homo cœpit ædificare, & non potuit perficere &? Aut quis rex vadens committere bellū cum alio rege, non primùm sedet & cogitat, si potens est cum decem milib' ei occurrere, qui cum viginti milibus venit ad illū?* Cæterùm dum adhuc longè est, mittit legationē rogans pacem. Quò autem pertinent istæ similitudines, ipsa cōclusione satis apparuit. Ait enim: Sic ergo omnis ex vobis, qui nō renunciat omnibus, quę sunt eius, non potest meus esse discipulus. Itaque sumptus ad turrim ædificandam, & bellantium valentia decem milium aduersus regem qui viginti habet, nihil est aliud, quàm vt renūciet vnusquisque omnibus quæ sunt eius. Prælocutio autem superior, cum extrema conclusione cōcordat. In eo enim quod vnusquisque renunciat omnibus quæ sunt eius, etiā illlud continetur, vt oderit patrem suum & matrem & vxorem & filios, fratres & sorores, adhuc & animā suā: Omnia enim hæc propria eius sunt, quæ plerunque implicent & impediunt ad obtinenda, non ista propria temporaliter transitura, sed in æternum māsura communia. Quo enim tibi modo nunc quędam mulier mater est, hoc ipso vtique non est & mihi. Quapropter hoc temporale ac transitorium est: sicut

* *Luc.* 14

* *Luc.* 14.

transisse iã vides quod te concepit, quod gestauit vtero, quod peperit, quod lacte nutriuit. Quod autẽ soror in Christo est, & tibi est, & mihi, & omnibus quib⁹ vna cęlestis hęreditas, & pater Deus, & fratres Christus, in eadẽ charitatis societate promittitur. Hęc æterna sunt: hæc nulla tẽporis labe deteruntur: hæc tantò firmius tenenda sperantur, quantò minus priuato, sed communi potius iure, obtinenda prædicantur. Potes hoc facillimè in ipsa tua matre cognoscere. Nã vnde te nunc irretitum inuoluit, & ab instituto cursu retardatũ inflectit, & curuat, nisi ex quo tua propria mater est? Nam ex quo soror est omnium, quibus est pater Deus, & mater Ecclesia, tam te nõ impedit, quàm neque me, neque omnes fratres nostros, qui eam nõ priuata, sicut tu in domo vestra, sed publica, in domo Dei, charitate diligimus. Quod ergò tu illi etiã carnali necessitudine annecteris, ad sortẽ valere debet familiarius colloquendi, & apertiore ianua cõsulendi, vt hoc ipsum quo te priuatim diligit, interficiatur in ea, ne quod ex vtero suo te genuit, pluris pendat, quàm quod ex vtero Ecclesiæ genita est tecum. Quod autẽ de matre dixi, hoc de tali cætera propinquitate intelligendum est. Hoc etiam quisque de anima sua cogitet vt etiam in ipsa priuatum affectum oderit, qui procul dubio tẽporalis est. Diligat autem in eo communionem societatémque illam, qua dictum est: * Erat illis in Deum anima vna & cor vnum. Sic enim anima tua nõ est propria, sed omnium fratrũ, quorũ etiam animæ tuæ sunt, vel potius quorum animæ cum tua non animę, sed anima vna est, Christi vnica, quę de manu canis vt eruatur canitur in * Psalmis. Inde ad cõtemptum mortis facillimè peruenitur. Nec succẽsẽat parentes hoc præcipere Dominũ, vt eos oderimus, quãdo nobis hoc de anima nostra præcipitur. Nam sicut nunc de anima iubetur, vt eam propter Christũ cum parẽtibus oderimus, ita quod alio loco de anima idẽ Dominus dicit, in parentes quoque potest congruentissimè conuenire: * *qui amat*, inquit, *animam suam, perdet eã*. Dicat etiã fidenter: Qui amat parẽtes suos perdet eos. De anima quippe hoc ibi dixit, oderit: quod hîc,

Act. 4.

**Psal. 21*

**Ioan. 12*

hîc, perdet. Sic autem hoc præceptum quo perdere iubemur animam nostram, non ad id valet, vt se quisque interimat, quod inexpiabile nefas est: & tamẽ valet vt interimat in se carnalem animæ affectum, quo cum impedimento futuræ vitæ præsens vita delectat. Hoc est enim quod dictum est, oderit animam suam & perdat eam. Quod tamen in diligendo fit, quandoquidem apertissimè fructum eiusdẽ animæ acquirendæ, in eodẽ præcepto commemorat dicens: Qui perdidit eam in isto seculo, in vita æterna inueniet eam: ita de parẽtibus rectissimè dicitur, vt qui eos amat perdat eos, non more parricidarum interficiens, sed spiritali gladio, verbo Dei, carnalem affectũ eorum, quo & seipsos & eos quos ipsi genuerũt irritamentis huius seculi obligare conantur, piè fidentérque percutiens & occidens, illud in eis viuere faciat, quo fratres sunt, quo cũ filiis suis temporalibus, parentes æternos Deũ Ecclesiámq; cognoscũt. Ecce rapit te studium veritatis cognoscendæ, atque percipiendæ voluntatis Dei in scripturis sanctis. Rapit Euangelicæ prædicationis officiũ. Dat signum Dominus vt vigilemus in castris, vt ædificemus turrim, de qua hostem sempiternæ vitæ & prospicere & propellere valeamus. Rapit militem Christi tuba cælestis ad prælium, & retinet mater? Nõ planè talis, qualis Machabęorũ * fuit nec saltem similis Lacedæmoniis matribus de quibus memoriæ traditũ est, quòd filios suos vt pro terrena patria sanguinem funderent multò amplius atque ardentius in certamina bellica quàm signorum sonitus, excitabant. Nã mater quæ te, ad discendã viram, remoueri à curis secularibus nõ permittit, satis ostendit quemadmodũ te, si opus esset, ad obeũdam mortem penitus seculum repudiare permitteret. Sed quid dicit, aut quid allegat? Fortè decem illos menses, quibus viscera eius oneraſti, & dolores parturitionis ac labores educationis? Hoc, hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris vt in vitam æternam inuenias eam. Hoc memento vt oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi es, si turris fundamenta posuisti, ne dicant transeuntes: Hic homo cœpit ædificare, & non potuit perficere. Carnalis

Quo pacto parẽtes odisse, à Domino iubemur.

Carnalis pœrẽtum affectus, quo & seipsos & filios irritamẽtis huius seculi obligare conantur, verbo Dei perdẽdus & occidendus.

**2. Mach. 7.*

Argumẽtum carnalium parentum.

enim affectus est iste, & adhuc veterem hominem sonat. Hunc carnalem affectū, & in nobis & in nostris militia Christi vt perimamus hortatur: nec tamen ita vt ingratus sit quisque parentibus, & eadem ipsa beneficia quibus in vitam hāc æditus, susceptus atq; nutritus est, enumerara derideat: seruet port⁹ vbique pietatem. Habent hæc locum vbi maiora non vocāt. Mater Ecclesia, mater est etiam matris tuæ. Hæc nos de Christo concepit, hæc martyrū sanguine parturiuit, hæc in sempiternam lucem peperit, hæc fidei lacte nutriuit & nutrit, cibóque maiores præparans quod adhuc paruuli & sine dentibus vagire vultis, horrescit. Hæc mater toto orbe diffusa, tam variis & multiplicibus errorum infestationibus agitatur, vt abortiui iā filij eius, aduersus eā infestis armis belligerare nō dubitent. Ignauia etiam atque torpore quorundam, quos gremio cōtinet, membra sua frigescere plurimis locis & fouēdis paruulis minus idonea fieri, dolet. Vnde nisi per alios filios, vnde nisi per alia membra, quorum è numero es, iustum ac debitū poscit auxilium? Huiusne tu necessitates deserens, ad carnalia verba conuertaris? Nónne hæc grauioribus querelis insonat auribus? Nónne hæc cariora viscera, & cælestia vbera ostentat? Adde viri eius susceptionem carnis, ne carnalibus inhæreres, & à verbo æterno vniuersa, quæ tibi mater improperat, ne his implicareris assumpta: adde contumelias, flagella, mortem, mortem autem crucis. Talibus concepit te seminibus, talique in vitam nouam connubio procreat. Languescis & contabescis in veterem hominem? Itáne matrem terrenam non habebat imperator tuus? Quæ tamen cū ei nunciaretur agenti cælestia, respondit: * Quæ mihi mater, aut qui fratres? Et extendens manum in discipulos suos dixit, non pertinere ad cognationem suam, nisi qui facerent voluntatem patris eius. In quo numero profecto etiā ipsam sanctam Mariam benignus includit: Faciebat enim & illa voluntatem patris eius. Ita optimus magister atque diuinus & maternum nomen, quod ei quasi priuatum proprium que nunciauerant, quia terrenum erat, in comparatione cælestis propinquitatis, abiecit:

Habenda ratio parentū vbi maiora non vocant. Plus Ecclesiæ matri, quàm ei quæ secūdùm carnē nos genuit, debemus.

* Matth. 12. Mar. 3. Luc. 8.

& eandem cælestem propinquitatem, in discipulis suis commemorans, quo sibi rursum consortio generis, cum cæteris sanctis virgo sancta cohæreret, ostendit. Et ne isto salubertimo magisterio, quo contemni carnalem affectum in parentibus docuit, adminiculum error acciperet, quo matrem à quibusdā habuisse negatur, alio loco discipulos monuit ne se patrem in terris dicant habere, vt quomodo illos manifestū est habuisse patres, sic se habuisse matrē manifestaret, cuius tamen terrena cognatione contempta, contemnendarum talium necessitudinum discipulis præberet exemplum. Hæc igitur interrumpuntur vocibus matris tuæ, & inter hæc locum inuenit commemoratio prægnantis atque lactētis, vt de Adam & Eua alius Adā nascereris, & nutriretis? Respice potius respice Adam secundùm de cælo, & porta iam cælestis imaginem, sicut terreni * portasti: imò & hîc locū habeant materna ipsa beneficia, quæ tibi ad eneruationem cordis enumerantur. Habeant prorsus locum, noli esse ingratus, repende gratiam matri tuæ, repende spiritalia pro carnalibus, pro temporalibus sempiterna. Sed qui non vult sequi, non impediat. Qui non vult conuerti in melius, caueat ne in deterius peruertat & euertat. Quid interest vtrum in vxore, an in matre, dum tamē Eua in qualibet muliere, caueatur? Nam ista vmbra pietatis de foliis illius arboris venit, quibus se primùm parentes nostri, in ista damnabili nuditate texerunt. Et quicquid in illis verbis atque suggestione, quasi officium tibi charitatis obtendit, vt à germanissima atq; synceriſſima Euangelij charitate te detorqueat, ad astutiam serpentis pertinet, & ad duplicitatem regis illius, * qui habet viginti milia, quam nos docemur decem milium, hoc est cordis, in qua Deum quærimus simplicitate superare. His potius intende charissime, & tolle crucem tuam & sequere Dominum. *Tom. 2. epist. 38. ad Lætum.*

Christ⁹ Dominus salubertimo magisterio & exemplo carnalē affectū in parētib⁹ cōtemni docuit.

Matth. 23.

* *Cor. 15.*

* *Luc. 14.*

XIII. Monachos apostatas, quia retro respexerunt in aperto æternæ salutis discrimine versari.

REprobati sunt in populo Israël qui festinauerũt assiduè, affectus iste reprehẽditur in scriptura festinantiũ. Qui sunt enim qui festinant? Qui conuersi ad Deum, cùm hîc non inueuerint requiem quã quærebant & gaudia quę promittebantur, tãquam in itinere deficientes, & longum sibi quidam donec hoc seculũ, vel hæc vita finiatur, testare arbitrãtes, & quærentes hîc aliquã requiem, quæ si habetur falsa est, respiciunt retro & decidunt à proposito, nec attendunt cum quanto terrore dictũ est, * *Mementote vxoris Loth.* Vt quid enim in statuam salis versa est, si nõ homines condit vt sapiant? Ergo exemplum illius malum, tibi sit bonum si caueris: *Mementote*, inquit, vxoris Loth. Respexit * enim retro vnde liberata erat à Sodomis, & ibi remansit vnde respexit: ipsa in loco mansura, & transeuntes alios conditura. Liberati ergo à Sodomis præteritæ vitæ, non respiciamus retro. Nam hoc festinare est, non attendere quod promisit Deus, quia longè est: & respicere ad id quod proximum est, vnde iam liberatus es. De talibus quid dicit Apostolus Petrus? * Contigit illis res veri prouerbij, canis reuersus ad suum vomitum. Premebunt enim pectus conscientia peccatorum, accepta indulgentia quasi vomuissẽt, & reuelatum est peccatum tuum, facta est bona conscientia ex mala conscientia. Quid rursus conuerteris ad vomitum tuum? Si canis hoc faciens horret oculis tuis tu quid eris oculis Dei. *Tom. 8. Psalm. 83. circa initium.*

Vnde fit vt quidã retro respiciant.

* *Luc. 17.*

* *Gen. 19.*

* *Prou. 26.*

2. *Pet. 2.*

Apostatæ canes reuersi ad vomitũ.

Vnusquisque autẽ fratres charissimi, de laco itinerationis sui ad quem proficiscendo * peruenit & quem vocauit Deo, inde respicit retro cùm ipsum dimiserit *a*. Verbi gratia, statuit castitatẽ coniugalem seruare (inde enim incipit iustitia) recessit à fornicationibus, & ab illa illicita immũditia, quando se ad fornicationes conuerterit, retro respexit. Alius ex munere Dei mains aliquid vouit, statuit nec nuptias pati, qui nõ damnaretur si duxisset vxorem: post votũ quod Deo promisit si duxerit, damnabitur *b*, cùm hoc faciat quod illum qui non promiserat: tamen ille non damnatur, iste damnatur. Quare, nisi quia iste respexit retro? Iam enim ille antè erat, iste autem illuc nondum peruenerat. Sic ergo, quæ si nuberet, non peccaret: sanctimonialis si nupserit. Christi adultera reputabitur. Respexit enim retro de loco quò accesserat. Sic quibus placet relicta omni spe seculari & omni actione terrena cõferre se in societatem sanctorum, in communem illam vitam vbi nõ dicit aliquis aliquid propriume, sed sunt illis omnia communia. * & est illis anima vna & cor vnum in Deum: quisquis inde recedere voluerit non talis habetur, qualis ille qui non intrauit. Ille enim nondum accessit, iste retro respexit. Quapropter charissimi, quomodo quisq; potest, vouete * & reddite Domino Deo vestro quod quisque potuerit, nemo retro respiciat, nemo pristinis suis delectetur, nemo auertatur ab eo quod antè est, ad id quod retro est. *Ibidẽ.*

aliàs proficiendo.

a Respicit retro, quicunque ab eo deficit, quod Deo vouit.

b Qui post castitatis votum vxorẽ ducit, quare damnetur.

Si nulla ex parte haberet (*portus aditum*) nulla in eum nauis intraret *a*. Oportet ergo vt ex aliqua parte pateat. Aliquãdo autẽ per eã partem qua patet ventus irruit, & vbi scopuli non sunt, naues se inuicem collisæ confringunt. Vbi ergo securitas si nec in portu? Et tamẽ vtrumque fœliciores in portu quam in pelago, fatendum est, concedendũ est *b*, verum est: tamen si naues in portu bene sibi applicentur, nõ sibi collidũtur. Seruetur tibi paritas æqualitatis, cõstantia charitatis & quando fortè vẽtus ex illa parte qua patet irruerit, sit tibi cauta gubernatio. Nam quid dicturus est mihi quisquis talibus locis fortè præest, imò seruit fratrib⁹ in his quæ monasteria dicũtur? quid ducturus est? cautus ero, nullum malum admittam. Quomodo nullũ malum admittes? Nullum hominem malum, nullum fratrem malum intrantem admissurus sum, cũ paucis bonis bene mihi erit. Vbi cognoscis, quã fortè vis excludere? Vt cognoscatur malus, intus probandus est. Quomodo ergo excludis intraturum, qui postea probandus est, & probari nisi intrauerit, nõ potest? Repelles omnes malos? Dicis enim, & nosti inspicere. Omnes nudis cordibus ad te veniũt qui intraturi sũt? Ipsi se non nouerũt, quãtò minus tu. Multi enim sibi promiserunt quod impleturi essent illam vitam sanctã, in commune habentẽ omnia, vbi nemo dicit aliquid suũ * quibus est vna anima, & cor vnũ in Deũ: missi sunt

* 1. *cor. 7.*

c Per votum religionis, secularis omnis relinquitur spes, & vitæ cõmunis instituta capiuntur, in qua nemo quicquã tanquã suũ possideat.

* *Act. 2. et. 4*

* *Psalm. 75.*

* *Religio portus similis.*

b In religione quamuis non sit perfecta securitas, tutiores tamẽ sumus quã in seculo.

* *Act. 2. et. 4*

in fornacē & crepuerunt. *Tom.* 8. *Psal.* 99. *in expositione.*

Religiosus monasterium deserens, canis ad vomitum reuerso comparatur. * *Prou.* 26. 2. *Pet.* 2.

Fuit quidam in nostro monasterio, qui corripientibus fratribus cur quędam non facienda faceret, & facienda non faceret, respondebat: qualiscunque nunc sim, talis ero qualem me Deus futurum esse pręsciuit. Qui profectò & verum dicebat, & hoc vero non proficiebat in bonum, sed vsque adeò profecit in malum, vt deserta monasterij societate fieret canis * reuersus ad suum vomitum, & tamē adhuc qualis sit futurus incertum est. *Tomo* 7. *de bono perseuerant. cap.* 15.

XIIII. *Monachos apostatas ad clericatum aut præfecturam admittendos non esse.*

16. q. c. *Legi epistolam.* *a Nullus sectando deteriora dignus efficitur, qui ad meliora proficiebatur.* *b cùm monachus apostata, clericus fit & monachus occasio præbetur superbiendi & clericorum ordo graui afficitur contumelia. At verò apud nouos hæreticos monachi apostatæ tanquam Apostoli & prophetæ honorantur.*

LEgi Epistolā benignitatis tuæ de Donato & fratre eius, & quid respondērē, diu fluctuaui. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti, quid sit vtile saluti eorum, quibus in Christo nutriendis seruimus, nihil mihi aliud occurrere potuit, nisi non esse istam viam dandā seruis Dei, vt se facilius putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores *a*. Et ipsis enim facilis lapsus, & ordini clericorum sit indignissima iniuria, si desertores monasteriorum ad militiam clericatus eligantur, cùm ex his, qui in monasterio permanent, nō tamen nisi probatiores atque meliores in clerū assumere soleam⁹ nisi fortè, sicut vulgares dicunt: Malus choraula bonus symphoniacus est: ita iidē ipsi vulgares de nobis iocabuntur dicentes: Malus monachus bonus clericus est. Nimis dolendum, si ad tam ruinosam superbiam monachos surrigamus, & tam graui contumelia clericos dignos putemus, in quorum numero sumus *b*, cùm aliquando etiā bonus monachus vix bonum clericum faciat, si adsit eis sufficiens continentia, & tamen desit inctructio necessaria, aut personæ regularis integritas. *Tom.* 2. *Epist.* 76. *ad Aurelium.*

Placuit vt si quis de alterius monasterio repertū vel ad clericatū promouere voluerit, vel in suo monasterio maiorem monasterij constituerit, Episcopus qui hoc fecerit, à cæterorum communione seiunctus, suæ

tantùm plebis communione contentus sit? & ille neque clericus, neque præpositus perseueret. *Tom.* 1. *conciliorū, cōcil. Afric. cap.* 47. *Vide & cōcil Carth.* 5. *ca.* 13.

Discedentes vel expulsi ex monasteriis, nec clerici, nec monasteriorum Præpositi cō stituendi.

Recenti autem Concilio statutum est, vt de aliquo monasterio qui recesserint vel proiecti fuerint, non fiant alibi clerici, aut præpositi monasteriorum. *To.* 2. *Epist.* 235 *sub finem, ad Quintianum.*

XV. *Propter nonnullos improbos non esse omnes monachos infamandos.*

NOlite itaque augere cruciatus meos (*admonet Augustinus Hipponēses, ne propter obiectū crimen presbytero cuidā à quodā clerico, temere de aliis clericis iudicēt aut malè suspicentur*) deficiendo vel in suspitionibus falsis, vel in peccatis alienis. Nolite obsecro vos, ne dicā de vobis: Et super dolores vulnerum meorum addiderūt, nam illi qui gaudent de istis doloribus nostris, de quibus in persona corporis Christi tantò antè prædictum est: * *Aduersus me insultabant, qui sedebāt in porta, & in me psallebāt, qui bibebāt vinum*: multò tolerabilius sustinentur, pro quibus tamen etiam si orare, & bonum eis velle didicimus. Ad quid enim aliud sedent isti, & quid aliud captant, nisi vt quisquis Episcopus, vel clericus, vel monachus, vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, sed nō omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi, cùm aliqua maritata inuenitur adultera, nec proiiciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cùm autem de aliquibus, qui sanctū nomen profitentur aliquid criminis vel falsitatis sonuerit, vel veri patuerit, instāt, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. Hos ergo de nostris doloribus suauitatē suæ malæ linguæ captantes, facilè est, vt illis canibus comparemus, si fortè in malo intelligēdi sunt, qui lingebant * vulnera pauperis illius, qui ante ianuam diuitis iacebat, vt quo vsque veniret ad requiē sinus Abrahæ, laboriosa & indigna omnia tolerabat. *To.* 2. *Epist.* 137. *ad plebem Hipponensem.*

* *Psal.* 68.

Hæc diligētissimè obseruant nostri temporis hæretici.

* *Luc.* 16.

Quantumlibet enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum & inter homines viuo, nec mihi arrogante audeo, vt domus mea melior sit quàm arca Noë *a Vix vlla tā felix so-*

dalitas, in qua nō aliquis extiterit ſprobus

* *Geneſ. 9.*

* *Gen. 21.*

Galat. 4.

Malach. 1.

Rom. 9.

* *Geneſ. 35.*

* *2. Reg. 13.*

* *2. Reg. 15.*

* *2 Cor. 7.*

* *Philip 2.*

* *Ioan. 12.*

b Vt his, qui in monaſteriis profecerūt, vix vlli meliores: ſic apoſtatis, vix vlli deteriores.

* *Apoc. 22.*

c Apoſtatæ purgamēta, piè verò perſeuerātes in monaſteriis, ornamenta ſūt Eccleſiæ.

d Propter amurcam nō deteſtanda torcularia.

e In omni profeſſione ſunt fictæ perſonæ, non tamen omnis homo fictus.

a vbi tamen inter octo homines reprobus vnus inuentus est: aut melior sit quàm domus Abrahæ, vbi dictū est, *Eiice ancillam & filium eius.* aut melior sit, quàm domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est: *Iacob dilexi, Esau autem odio habui:* aut melior sit, quā domus ipsius Iacob, vbi lectum * patris filius incestauit: aut melior sit quàm domus ipsius Dauid, cuius filius cum sorore * concubuit, cuius alter filius * contra patris tam sanctam mansuetudinem rebellauit: aut melior, quàm cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamen si inter omnes bonos habitaret, non diceret quod superius commemorauī, * *Foris pugnæ: intus timores*: nec diceret cùm de sāctitate & fide Timothei loqueretur, * *Neminē habeo, qui germanè de vobis ſolicitus ſit.* Omnes enim sua quærunt, non quæ sunt Iesū Christi: aut melior quàm cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndecim boni perfidum & furem Iudam tolerauerunt: aut melior sit postremò, quàm cælum, vnde angeli cecidērunt. Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animā meam, ex quo Deo seruire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores quàm qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus peiores *b*, quàm qui in monasteriis ceciderunt: ita vt hinc arbitrer in Apocalypsi scriptū, * Iustus iustior fiat, & sordibus sordescat adhuc. Quapropter etsi cōtristamur, de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamēris *c*. Nolite ergo propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, *d* torcularia detestari, vnde apothecæ Domi‡nicæ fructu olei luminosioris implētur. *Ibidem ſub finē Epiſtolæ.*

Nemo vos fallat fratres: si non vultis falli, & vultis amare fratres, scitote omnem professionem in Ecclesia habere fictos. Non dixi omnem hominem esse fictum, sed omnem professionem habere fictas personas. *e* Sūt Christiani mali, sed sunt & boni. Quasi plures malos vides, quia palea * sunt, & te ad grana peruenire non permittunt. Sunt ibi & grana, accede, tēta, excute, adhibe oris iudicium. Inuenis sanctimoniales indiscipli-

* *Matth. 3*

natas. Nunquid ideo sanctimonium reprehendēdum *b* est? Multæ non stāt in domibus suis, circumeunt domos alienas curiosè agētes, loquentes * quæ nō oportet, superbæ, linguatę, ebrioſæ. Et si virgines sunt, quid prodest integra caro, mēte corrupta? Melius est humile cōiugiū, quā superbia virginitas. Si enim nuberet nō haberet nomē, vnde extolleretur, & haberet frēnū quo regeretur. Sed nunquid propter virgines malas dānaturi sum⁹ & sanctas † & corpore & spiritu? Aut propter istas laudabiles, etiam illas reprobādas laudare cogemur? Vnde vnus * assumetur, & vnus relinquetur. *To. 8. in Pſal. 99 ſub finem expoſitionis huius Pſalmi.*

b Propter ſanctimoniales vicioſas nō damnandū ſanctimonium.

* *1. Tim. 5.*

† *1. Cor. 7.*

* *Matt. 27.*

O sacri serui Dei milites Christi, ita ne dissimulatis callidissimi hostis insidias, qui bonā famam vestram, tam bonum Christi † odorem, ne dicant animæ bonæ, * post odorem vnguentorū tuorum curremus, & sic laqueos eius euadāt, omni modo cupiens obscurare putoribus suis, tam multos hypocritas sub habitu monachorum vsquequaque dispersit, circumeuntes prouincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stātes, nusquam sedentes. Alij membra martyrum, si tamen martyrum venditant: alij fimbrias & phylacteria † sua magnificāt: alij parentes vel cōsanguineos suos in illa vel in illa regione se audisse viuere, & ad eos pergere mentiūntur: & omnes petunt, omnes exigunt, aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ precium sanctitatis: cùm interea vbicunque in factis suis malis deprehensi fuerint, vel quoquomodo innotuerint, sub generali nomine monachorum, vestrum propositum blasphematur, tam bonum, tam sanctum, quod in Christi nomine cupimus, sicut per alias terras, sic per totam Africam pullulare. Nónne ergo inflammamini zelo Dei? Nónne concalescit cor vestrum intra vos, & in meditatione vestra * exardescit ignis, vt istorum mala bonis operibus persequamini, vt eis amputetis occasionem turpium nundinarum, quibus existimatio vestra lęditur & infirmis † offendiculum ponitur? *Tom. 3. de opere monachorum, cap. 28.*

Propoſitum monachorū bonum & ſanctum.

* *Pſal. 38.*

† *Rom. 14.*

Nemo laceret seruos Dei quia non expedit lacerantibus. Seruis Dei quidem merces falsi detractationi.

bus crescit, sed crescit pœna etiam detrahẽtibus. Non sine causa dictum est,* *Gaudete & exultate quando detrahunt de vobis, dicentes falsa, quia merces vestra magna est in cælis.* Nolumus cum detrimento vestro magnam habere mercedem. Minus ibi habeamus, & tamen vobiscum ibi regnemus, Amen. *Tom.10. in editione Parisiensi de communi vita clericorum, serm.2.*

* *Matt.5.*

Quid mirum si homines seruis Dei detrahũt, & qui eorum vitam peruertere non possunt, famam decolorare conãtur, cùm ipsum Deum & Dominum eorum quotidiè blasphemare nõ cessent, cũ eis displicet quicquid contra eorum voluntatem iusto & occulto iudicio facit? *Tom.2.epist.135. ad Felicem & Hilarium.*

CAPVT NONVM DE DIVERSIS CÆREMONIIS antiquissimísque nonnullis Ecclesiæ consuetudinibus.

I. Cæremoniis & signa externa ad pietatem vtilia esse.

a Figura atque similitudines rerũ sensibilium, mouẽdo affectui accõmodatæ.

Animus humanus, à similitudinibus corporum, ad spiritalia mysteria transiens vegetatur & ardentiore dilectione ad quietem rapitur.

SI quæ autem figuræ similitudinem non tantũ de cælo & de syderibus, sed etiam de inferiori creatura ducuntur ad dispẽsationem Sacramentorum, eloquentia quædam est doctrinæ salutaris, mouẽdo affectui discentium *a* accommodata, à visibilibus ad inuisibilia, à corporalibus ad spiritalia, à temporalibus ad *b* æterna. *To.2.epist.119. ad Ianuarium, cap.7.*

b Hominis mens à rebus visibilibus, corporalibus & temporalibus, ad res inuisibiles, spirituales, æternásque attollitur.

Credo quod ipse animi motus quandiu rebus adhuc terrenis implicatur, pigrius inflammatur: si verò feratur ad similitudines corporales, & inde feratur ad spiritalia, quę illis similitudinibus figurãtur, ipso quasi trãsitu vegetatur, & tanquã in facula ignis agitatus accẽditur, & ardentiore dilectione rapitur ad requiem &

quietem. *Ibidem, capite vndecimo.*

Sacrificia vel signa externa, vel sacra cæremoniæ nõ Deo, sed nobis cõferunt.

Nec illorum ergo sacrificiorum egebat Deus, nec cuiusquam eget vnquã, sed rerum diuinitus impartitarum vel imbuendo virtutibus animo, vel æternæ salutiadipiscendæ quædam signa sunt, quorum celebratione atque functione, non Deo sed nobis vtilia pietatis officia exercentur. *To.2. Epist.5. ad Marcellũ, circa initium.*

Sacramẽta, signacula sunt visibilia rerũ diuinarum, in quibus res ipsæ inuisibiles honorandæ sunt.

Interrogandus est (*Catechumenus*) an hæc credat, atque obseruare desideret. Quod cùm responderit solenniter vtique signandus est, & Ecclesię more tractãdus. De Sacramento sanè quod accepit, cùm ei benè commendatum fuerit, signacula quidem rerum diuinarũ esse visibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis honorari: nec sic habendam esse illã speciem benedictione sanctificatam, quemadmodum habetur in vsu quolibet: dicẽdum etiam quid significet & sermo ille quem audiuit, quid in illo cõdatur, cuius illa res similitudinem gerit. Deinde monendus est ex hac occasione, vt si quid etiam in scripturis audiat quod carnaliter sonet, etiam si non intelligit, credat tamen spiritale aliquid significari, quod ad sanctos mores futuràmque vitam pertineat. *Tom.4. de Catechizandis rudibus, cap.26.*

Externi gestus orãtiũ, etsi non sint necessarij Deo, hominibus tamen conducunt atque conueniunt ad interiorem hominẽ excitandũ & exercitandum.

Nam & orantes de membris sui corporis faciunt, quod supplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt, quanuis eorum inuisibilis voluntas & cordis intentio Deo nota sit: nec ille indigeat his iudiciis, vt humanus ei pandatur animus: sed his magis seipsum excitat homo ad orandum gemendúmque humilius atque feruentius. Et nescio quomodo, cùm his motus corporis fieri, nisi motu animi præcedente non possint, eisdem rursus exterius visibiliter factis ille interior inuisibilis qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis effectus, qui vt fierent ista præcesserit: quia facta sunt, crescit. *Tom 4. de curã pro mortuis gerenda, cap.5.*

II. Hymnos & cantica ecclesiastica ab Augustino defendi & commendari.

Augustinus libru contra quendã Hilarium scripsit, qui hymnorũ recitationem in ecclesia reprehẽdebat.

INnter hæc Hilarius quidã virum tribunitius laicus Catholicus, nescio vnde aduersus Dei ministros, vt fieri assolet, irritatus, morem qui tunc esse apud Carthaginem cœperat, vt Hymni ad altare dicerentur de Psalmorum libro, siue ante oblationẽ, siue cùm distribueretur populo quod fuisset oblatum, maledica reprehensione vbicunque poterat lacerabat, asserẽs fieri non oportere. Huic iubentibus fratribus respondi, & vocabatur liber ipse contra Hilarium. Hic liber sic incipit: Qui dicũt mentionẽ. *To.1.lib.2. retract. cap.11.*

Ad vigilias maturius surgite, ad tertiam, ad sextam, ad nonam ante omnia conuenire. Nullus se à tã sancto opere subtrahat, nisi quem infirmitas, aut publica vtilitas, aut fortè certa & grãdis necessitas tenuerit occupatam. To.10. *de tempore, serm.55.*

Amen & Halleluia omnes decantãt Hebraice nullúsque in suam linguã transferre audet.

Sciendũ est Amen & halleluia, quod nec latino nec barbaro licet in suam linguã transferre, Hebræo cunctas gentes vocabulo decantare. *Tom.2.epist.178.in altercatione cũ Pascentio Arriano. Ibidem habes To.7.cõtra lit. Petil.lib. 2.cap. 78.*

Vt autem halleluia per illos solos dies quinquaginta (*qui intra Pascha & Pentecosten sunt*) in Ecclesia cantetur, nõ vsquequaque obseruantur. Nã & in aliis diebus variè cantatur alibi, ipsis autem diebus vbique. *Ibidem, epist.119. ad Ianuarium, cap.17.*

Quantũ animi fructum Augustinus ex Ecclesiasticis cãticis retulerit.

Quantũ fleui in hymnis & canticis tuis (*apostrophe est ad Deum*) suaue sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus, commotus acriter. Voces illæ influebãt auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meũ, & ex ea æstuabat inde affectus pietatis, & currebãt lachrymæ: & bene mihi erat cum eis. Non longè cœperat Mediolanẽsis Ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare, magno studio fratrum, concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat aut nõ multo amplius, cum Iustina Valentiniani regis pueri mater, hominem tuũ Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, quæ fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia, mori parata cũ Episcopo seruo tuo. Ibi mater, ancilla tua, solicitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus viuebat. Nos adhuc

frigidi à calore spiritus tui, excitabamur tamẽ ciuitate attonita atque turbata. Tũc hymni atque psalmi, vt canerentur secundùm morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est, & ex illo in hodiernum retentũ, multis iã ac penè omnibus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus. *To.1.lib.9. Confess.cap.6.& 7.*

Hymni & Psalmi, quãdo & quare, more Orientaliũ, in Occidente frequẽtari cœperint.

Aliquando autem hanc ipsam fallaciam (*carnalem nempe delectationem in cantu*) immoderatius cauens erro nimia seueritate, sed valde interdũ, vt melos omne cantilenarum suauium quibus Dauidicum Psalteriũ frequẽtatur *a*, ab auribus meis remoueri velim, atque ipsius Ecclesiæ, tutiúsque mihi videtur quod de Alexãdrino Episcopo Athanasio sæpè mihi dictum cõmemini, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, vt pronũcianti vicinior esset quàm canenti *b*. Veruntamẽ cum reminiscor lachrymas meas quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ *c*, in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nunc ipso commoueor, non cantu, sed rebus quæ cantantur: cum liquida voce & conuenientissima modulatione cantantur, magnã instituti huius vtilitatem rursus agnosco. *Ibidem, lib.10. confess. cap.33.*

a Frequens olim melos cãtilenarũ, ex Dauidico psalterio.

b Diuus Athanasi⁹ sic recitari psalmos iubebat vt pronũciari poti⁹ quã cani viderẽtur.

c Aug. ad cãtus Ecclesiæ lachrymas fudit

Vsu canẽdi hymnos & psalmos ex Scripturis defendi potest.

Sine dubitatione faciendũ est, maximè illud quod etiam de scripturis defendi potest, sicut de hymnis & psalmis canendis, cum & ipsius Domini, & Apostolorum habeamus documẽta & exempla & præcepta de hac re tam vtili. Ad mouendum piè animum, & accẽdendum diuinæ lectionis affectum, varia consuetudo est & pleráq; in Africa Ecclesiæ mẽbra pigriora sunt, ita vt Donatistæ nos reprehendãt quòd modicè psallimus in Ecclesia diuina cantica Prophetarum cũ ipsi ebrietates suas ad cãticum Psalmorum humano ingenio compositorum quasi tubas exhortationis inflamment. Quando autem non est tẽpus, cùm in Ecclesia fratres cõgregantur, sancta cãtandi, nisi cùm legitur. aut disputatur, aut Antistites clara voce deprecantur, aut communis oratio voce diaconi indicitur? *Tom.2. Antistites quandoque clara voce deprecans. communis oratio voce Diaconi indicebatur.*

Donatistas imitãtur noui hæretici, qui canticis humano ingenio cõpositis multos dementãt Au-

Deflebat Augustinus Ecclesias sacerdotibus ac ministris destitutas, virgines sacras & cõtinẽtes alios dissipatos.

Epist.119.ad Ianuariũ,ca.18.Vide etiã lib.1.Retra. ca.19.

Videbat homo Dei (*Augustinus*) ciuitates (*à Vuandalis & Alanis*) excidio perditas pariter cum ædificijs, villarúmque habitatores, alios hostili nece exstinctos, alos effugatos atque dispersos. Ecclesias sacerdotibus ac ministris destitutas, virginésque sacras & quosque continentes vbique dissipatos: & in his alios defecisse torméntis, alios gladio interemptos esse, alios in captiuitate perdita animi ac corporis integritate ac fidei, malo more ac duro hostibus deseruire. Cernebat etiã hymnos Dei & laudes de Ecclesijs deperisse, ædificia Ecclesiarum quàm plurimis locis ignibus concremata esse, solennia quoque quæ Deo debentur de proprijs locis defecisse: sacrificia ac Sacramenta diuina vel nõ quæri, vel quærenti qui tradat non facilè reperiri, &c. *Tom.1.Possidonius in vita Augustini, cap.28.*

Nouimẽ hæretici, optãda hæc potius quàm deflẽda factis declarãt.

In psalmis aliquando plures cantant, vt ostendatur, quia de pluribus fit vnus: aliquando vnus cãtat, vt ostendatur quid fiat de pluribus. *Tom.9.in Euange. Ioannis, tract.12.*

Dolebat etiã Augustinꝰ, hymnos laudésque Dei de Ecclesia deperisse.

De cantico Te Deũ laudamus, ita scribit Dacius Mediolanensis Episcopus, cuius memoriam facit S. Greg. 4.dialog. A beato Ambrosio cunctis fidelibus vrbis adstantibus & videntibus, in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Augustinꝰ baptizatus & cõfirmatus est. In quibus fontibus, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, Te Deum laudamus cantantes, cunctis qui aderant audientibus & videntibus, simúlque morantibus ediderunt, quod ab vniuersa Ecclesia Catholica vsque hodie tenetur & religiosè decãtatur. Chron. lib.1.cap.10.

Doctrinæ diuinæ vim quare suauibus cantilenariũ modulis Spiritus sanctus miscuerit.

Quoniam quidẽ Spiritus sanctus videns obluctantem ac resistentem ad virtutis viam humani generis animum, & ad delectationes vitæ huius magis inclinari, quàm ad virtutis rectum iter erigi, delectabilius modulis cantilenæ vim suæ doctrinæ permiscuit, vt dum suauitate carminis mulcetur auditus, diuini sermonis pariter vtilitas inseratur, secũdũ sapientes medicos, qui si, quãdo vsus poposcerit, austeriora medica

mẽta ægris offerũt mortalibus, ne æger vtilitatẽ præ austeritate refugiat, ora ac summitates poculi quo remedium porrigunt, melle circumlinunt. *To.8.in Prologo Psalmorum.*

Deprecati Dominum vt ab occultis * nostris mũdet nos, & ab alienis parcat seruis suis, quid hoc sit intelligere debemus, vt humana ratione, non quasi auiũ voce cantemus. *a* Nam & meruli & psitaci & corui & picæ & huiuscemodi volucres, sæpe ab hominibus docentur sonare quod nesciunt. Scienter autem cãtare, non aui, sed homini diuina * voluntate cõcessum est. Et quàm multi mali & luxurioſi sic cantant digna auribus suis & cordibus, nouimus & dolemus. Eò enim peiores sunt, quò non possunt ignorare quod cantant. *b* Sciunt enim se cantare flagitia, & tamen cantant tantò libentius, quantò immundius, quoniã tãtò se putant debere fieri lætiores, quantò fuerint turpiores. Nos autem qui in Ecclesia diuina eloquia cantare didicimus, simul etiam instare debemus esse quod scriptum est, * *Beatus populus qui intelligit iubilationem.* Proinde charissimi quod consona voce cãtauimus, sereno etiam corde nosse ac videre debemus. *c. To.8.in Psalm.18.expositione secunda.*

* *Psalm.18.*
a Cantandũ in Ecclesia, non auium more, quæ humana verba tantùm sonant.
* *aliàs.* cãtare naturæ hominis diuina, &c.
b Carnales homines, obscena quædã atque auribus suis digna cantãtes, grauiter peccant.
* *Psalm.88.*
c Quod voce in Ecclesia canitur, cordesimul meditandum est.

111. Tunsionem pectoris, conuersionem ad orientem, eleuationem manuũ. & genuflexionem Christiani olim orantibus non sine causa in vsu fuisse.

MAximè autem hoc dicendũ fuit, & hinc admonenda charitas vestra, quia mox vt hoc verbũ sonuit lectoris, secutus est etiã sonus tunsionis pectoris vestri, audito scilicet quod Dominus ait, * *cõfiteor tibi Pater*. In hoc ipso quod sonuit. *confiteor*, pectora tutudistis. Tundere autem pectus quid est, nisi arguere quod latet in pectore, & euidenti pulsu occultũ castigare peccatum? *To.10. de verbis Domini, serm.8. Idem legitur in serm. de tempore.48.*

* *Matth.11. Tunsione pectoris, peccatum argui significatur.*
* *Psal.33.*
* *Luc.18. pectoris tunsio contriti cordis signũ esse debet.*

Propè est * *Dominus his qui obtriuerũt cor*. Videte si publicanꝰ iste * obtriuerat cor, & ibi videbitis, quia propè est Dominꝰ his qui obtriuerũt cor. Publicanꝰ autẽ de lõginquo stabat, & neque volebat ad cælum ocu-

los suos leuar,e sed percutiebat rectus suũ. Tũsio pectoris, obtritio cordis. *Tom. 8. in Psalm. 31. enarratione secunda.*

Antistites ad altare assistẽtes pectora cum omnibus tundebant.

Si falsum est (*nos quotidie peccare*) vnde quotidie tundimus pectora? Quid nos quoque antistites ad altare assistẽtes cum omnibus facimus. Et *paulò post.* Nam si non habemus peccata, & tundentes pectora dicimus:

*Matth.6.

* Dimitte nobis debita nostra: ex hoc ipso certè & grauiter nullo dubitante peccamus, cùm inter ipsa sacramẽta mẽtimur. *To.10. homil. quinquagesima, cap.8.*

Quare Christiani, ad orientẽ conuersi orent.

Et accõmodatissima ista similitudo est, vt spiritualiter tantùm interesse videatur inter iustos & peccatores, quantùm corporaliter inter cælum & terrã. Cuius rei significandæ gratia, cùm ad orationes stamus, ad Orientem conuertimur, vnde cælum surgit: non tanquam ibi sit Deus & quasi cæteras mũdi partes deseruerit, qui vbique præsens est, nõ locorum spaciis, sed maiestate potentiæ: sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Dominum, cùm ipsum corpus eius quod est terrenũ ad corpus excellentius, id est, ad corpus cæleste conuertitur. *Tom. 4. lib. 2. de serm. Domini in monte. cap. 9.*

*Matt.27. In oratione, quare eleuãda manus, & quomodo.

Leua ergo manus in oratione, Leuauit pro nobis * Dominus Deus noster manus in cruce, & extensæ sunt manus eius pro nobis. Ideò extensæ sunt manus eius in cruce, vt manus nostræ extendantur in bona opera, quia crux ipsius misericordiam nobis præbuit. Ecce leuauit ille manus, & obtulit pro nobis sacrificium Deo seipsum, & per illud sacrificium deleta sunt omnia peccata nostra. Leuemus & nos manus nostras ad Deũ in prece, & non confundentur manus nostræ leuatæ ad Deũ, si exerceãtur in bonis operibus. Quid enim facit qui leuat manus? Vnde præceptum est vt leuatis manibus oremus ad Deum? Apostolus enim dicit: * Leuantes puras manus sine ira & disceptione, vt cùm leuas manus tuas ad Deũ, veniãt tibi in mentem opera tua. Quia enim manus istę leuantur vt impetres quod vis, ipsas manus cogitans in bonis operibus exerce, ne erubescent leuari ad Deum. *Tom. 8. in Psal. 62. expositione illorum verborum: In nomine tuo leuabo manus meas. Huc etiam pertinent quædam ex lib. 2. ad Simplic. quæst. 4.*

*1. Tim. 2.

IIII. Quanta sit signi crucis dignitas & quanta virtus.

Sunt quædã exteriora signa, pigritãtis fidei excitatoria.

SVnt quædam exteriora signa pigritantis etiã fidei aliquando excitatoria, & quasi quandam compũctionẽ penetralibus suis figentia, quę & Christianitatis religio vult obseruari, & amicorum ad infirmos conuenientium deuotio gaudet adimpleri. Hæc & tu fili mi non negligas, erũt siquidem & tibi ipsi salubria, & mihi charisque tuis cõsolatoria. Habent siquidem Christianorum arcana illius Dominicæ crucis quasi quoddam venerabile monimentum, quod de crucis ipsius imaginatione crucẽ cognominant, quod & nos omni veneratione dignissimum fatemur, & ad recordationẽ crucifixi nostri veneramur. Adiicitur etenim super crucẽ quædã hominis inibi patiẽtis imago, per quod salutifera Iesu Christi nobis renouatur passio: hanc cõplectere humiliter, venerare suppliciter, tamen hæc ad memoriam tibi reduces:

a Imaginis christi crucifixi vsus.

Nec Deus est, nec homo, b præsens quamcerno figura:
Sed Deus est & homo quem signat sacra figura,
Verus homo, verúsque Deus, tamen vnus vterque:
Probra crucis patitur, mortem subit & sepelitur:
Viuit idem crucis hæc persigna triumphat ab hoste:
Id notum vobis crucis huius littera reddit:
Scilicet ipsius nota sunt crux & crucifixus:
Hæc & ego veneror. c Iesum quoque semper adoro.

b Versus ad imaginem christi crucifixi.

c Preces ad imaginẽ factas, & honorem illi exhibitũ ad prototypa referri ex his perspicuè constat.

Tu autem bone Iesu, qui pro me pendens ita passus es, misereri mihi digneris, & præsta vt qui mihi mortuus es, & ad hoc mortuus es, vt mundo moriens, tibi viuam bone Iesu. *Tom. 9. de visitatione infirmorum, lib. 2. cap. 3.*

Accipite itaque vos, qui fidem desideratis verbum Dei, tãquam competentem cibum, ex quo vobis Dominus operetur incrementum. Nondum quidem adhuc per sacrum baptismum renati estis, sed per crucis

Catechumenis antequã per Baptismum renascuntur, per crucis signũ in vtero Ecclesiæ concipiuntur.

signum in vtero sanctæ matris Ecclesiæ iam concepti estis. *Et post pauca*: Purgata itaque familia redẽptoris, posteaquàm cãtauit canticum salutis, accepit Symboli remedium contra antiqui serpentis venenum, vt si quando voluerit aduersarius Diabolus denuò insidiari, nouerit redemptus cũ symboli Sacramento & crucis vexillo ei debere occurri, vt talibus armis indutus facilè vincat Christianus, de cuius oppressione malè antea triumphauerat nequissimus Diabolus. *Tom. 9. de symbolo ad Catechumenos, cap. 1.*

Symboli Sacrameto, & crucis vexillo, insidiis Diabolo occurrendum.

Considerasti quanta virtus sit signi, hoc est, crucis, * *Sol obscurabitur, Luna non dabit lumen suum*: Crux verò fulgebit, & obscurabit luminaria cæli, delapsisque syderibus sola radiabit, vt discas quoniam crux & Luna lucidior & Sole erit præclarior, quorum splendorem diuini luminis illustrata fulgore superabit. Quẽadmodũ enim ingrediente rege in ciuitatem exercitus antecedit, præferens humeris signa atque vexilla regalia, & ambitu præparationis armisonæ, annunciat regis introitum: ita Domino descendente è cælis, præcedet exercitus angelorũ, qui signũ illud, id est, triumphale vexillum sublimibus humeris præferentes diuinum regis cælestis ingressum, terrestriũ mentibus nũciabunt. *Tom. 10. serm. 130. de tempore, vltra medium.*

**Matth. 24.*

Crucis fulgor, in die Iudicij cæli luminaria obscurabit.

Triumphale crucis vexillum, ante christiũ inducẽ, ab angelis præferendum.

Ecclesia dixit. Populus autem meus signũ salutis in Fronte gestando, totum hominem, viros ac mulieres, de alto signaculi, casta de sublimib⁹, & publica libertate defendit. SYNAG. Respõdit. Vellẽ addiscere vbi signũ frõtis accepẽris, vel quis propheta, signũ istud quod dicis, hoc est signum frontis signaculo sanctificationis inciderit. ECCLES. dixit. Habes Ezechielẽ propheram, qui ex præsentia maiestatis exclamat: * Ite & cædite & nolite parcere oculis vestris. Nolite misereri senioribus, iuuenes virgines, paruulos, & mulieres interficite vsque ad internecionem: omnem autem super quẽ signum scriptum est in fronte, ne tetigeritis. Idem quoque ipse Propheta sic ait, Vade per mediam Hierusalem & notabis signum super frontẽ virorum qui ingemiscunt & mœrent ob iniquitates quæ fiunt in medio ipsorum. Idem in Apocaly-

**Ezechie. 9.*

psi, * *Vidi agnum stantem in monte Sion & cum eo centum quadraginta quatuor milia, & habebant nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis.* Vidi ergo signum mihi datum, & insigne crucis, quam dimissa re atque derelicta, passio Saluatoris ornauit. *Tom. 6. de altercat. Synag. & Ecclesiæ, iuxta medium.*

* Apoc. 14.

a Signi crucis quã multæ & quã variæ prærogatiuæ.

Signantur signo Dominicæ passionis in frontibus populi ad tutelam salutis. *Tom. 6. contra Faustum Manich. lib. 12. cap. 30.*

Crucifixus noster à morte surrexit, & cœlos ascendit, crucem nobis in memoriam suæ passionis reliquit, crucem reliquit ad sanitatem. *a* Hoc signum præsidiũ est amicis, obstaculum est inimicis. Huius crucis mysterio rudes catechisantur, eodem misterio fons regenerationis consecratur, *b* eiusdem crucis signo per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt. *c* Cum eiusdem crucis charactere Basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, *d* altaris Sacramenta cum interpositione Dominicorum verborum conficiuntur: *e* Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad sacros ordines promouentur. Et vniuersaliter omnia Ecclesiastica Sacramenta in huius virtute perficiuntur. *f* Qui hoc mare magnum & spaciosum, in quo sunt repulia, quorum non est numerus, absque naufragio transire desiderat, crucem sequatur, crucem teneat, & eam non deserat, donec ad optatũ salutis portũ perueniat. Hoc cursum nostrũ dirigit, hoc ad agonem nos instruit, hoc in luctamine adiuuat, hoc ad victoriam prouehit, hoc ad coronam peruehit, hoc maleficia destruit, & omnia dæmonum machinamenta ad nihilum redigit. *g* Et quod faciebat in terris corporis Christi præsentia, hoc facit cum fideli inuocatione nominis Christi victoriosæ crucis insignita memoria. *Tom. 10. serm. 19. de sanctis.*

b Aquæ baptismi cõsecratio per signũ crucis.

c Per manũ impositionẽ dona gratiarũ accipiuntur.

d Basilicarum dedicatio & Altariũ consecratio, cũ signo crucis.

e In Sacramento Eucharistiæ cõficiendo, cũ verbis Dominicis, etiã crucis signũ adhibetur.

f In Sacramẽto Ordinis & in omnibus Ecclesiæ Sacramentis signo crucis vtimur.

Carthagine Innocentia religiosissima fœmina de primariis ipsius ciuitatis, in mamilla cãcrum habebat: Rem sicut medici dicunt nullis medicamentis sanabilem. Aut ergo præcidi solet & à corpore separari membrum vbi nascitur, aut vt aliquando homo quiemur. *g Signum crucis, maleficia & dæmonum machinamenta destruit.*

g Signum crucis, maleficia & dæmonum machinamenta destruit.

tius viuat, fomentis est pestis mitiganda frequentibus. Nam vt inde mortem quãtumlibet tardius ad futurã confidamus, secundùm Hippocratis, vt fertur sententiam, omnis est omittenda curatio. Hoc illa à perito medico & suæ domui familiarissimo acceperat, & ad solum Deum se orando conuerterat. Admonetur in somnis appropinquante pascha, vt in parte fœminarũ obseruanti ad baptisterium, quęcunque illi baptizata primitus occurrisset, signaret ei locum signo crucis Christi: fecit, & confestim sanitas secuta est. Medicus sanè qui ei dixerat, vt nihil curationis adhiberet, si paulò diutius vellet viuere: cùm inspexisset eã postea, & sanissimã comperisset, quam prius habere illud malum tali inspectione cognouerat, quæsiuit ab ea vehementer, quid adhibuisset curationis, cupiens, quantũ intelligi datur nosse medicamentum, quo Hippocratis definitio vinceretur. Cúmque ab ea quid factũ esset, audisset, voce velut continentis & vultu, ita vt illa metueret ne aliquod contumelioſum verbum proferret in Christum, religiosa vrbanitate respondisse fertur: putabam, inquit, magnũ aliquid te mihi fuisse dicturam. Atque illa iam exhorrescente mox addidit, Quid grande fecit Christus sanate cancrum, qui quatriduanum * mortuum suscitauit? Hoc ergo cũ audissem & vehementer stomacharer, in illa ciuitate atque in illa persona, nõ vtique obscurè factum, tam ingens miraculum sic latere hinc eam & admonendã & penè obiurgandam putaui. Quæ cùm mihi respondisset, non se inde tacuisse, quæsiui ab eis, quas fortè tunc matronas amicissimas secũ habebat, vtrũ hoc antè scissent? Respondertũt se omnino nescisse. Ecce, inquã, quomodo non taces, vt nec istæ audiãt, quę tibi tanta familiaritate iunguntur? Et quia breuiter ab ea quæsieram, feci vt illis audientibus multúmque mirãtibus, & glorificantibus Deum, totũ ex ordine quemadmodum gestum fuerit, indicaret. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 13.*

cancer morbus signo crucis sanatus.

1. Ioan. 11. Reprehendit Augustinus sanatã mulierem de nõ publicato miraculo.

✠ *Exod. 17. Huc etiam pertinet, quòd cùm Amalech * pugnaret contra Israël, Moses manus in crucis modum eleuatas tenens, atque Deum obsecrans, de postratis hostibus triumphum obtinuit, quem admodum Augustinus commemorat, lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 8.*

V. Crucis signo etiam Augustini tempore fratres Christianorum atque Catechumenorum signare solitos esse.

VIde quid propter te pertulit, qui quare perferret non habebat. Quãtacunque patiaris, non peruenies ad illas insultationes, ad illa flagella, * ad illã ignominiosam vestem, ad illam spineam coronam, ad illam postremò crucem non peruenies, quia iam & de pœna generis humani sublata est. Cùm enim sub antiquis scelerati crucifigerẽtur, modò nullus crucifigitur. Honorata est & finita est. Finita est in pœna, manet in gloria. A locis suppliciorum fecit transitũ ad frontes Imperatorũ. Qui tantùm bonum dedit pœnis suis, quid seruat fidelibus suis? *To. 8. in Psalm. 36. concione secunda.*

Insulte ille (*nempe paganus*) crucifixo Christo, videam ego in frontibus regum crucem Christi. Quod irrider, ibi saluator. Nihil est superbius ęgroto, qui deridet medicamentũ suum. Si non derideret, acciperet & ipse: & sanaretur. Crux illa signum est humilitatis, ille autem superbia nimia non agnoscit vnde sanetur tumor animæ suæ: si autẽ ego agnosco, in via ambulo, vsque adeò de cruce non erubesco, vt non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in frontę portem. *Ibidem, in Psalm. 141.*

Mori voluit pro nobis (*Christus*) parũ dicimus, crucifigi dignatus est, vsque ad mortẽ crucis obediẽs factus. Elegit extremũ & pessimũ genus mortis, qui omnem fuerat oblaturus mortẽ, de morte pessima occidit omnem mortem: pessima enim erat nõ intelligẽtibus Iudæis, nam à Domino electa erat: ipsam enim crucem suam signum habiturus erat, ipsam crucem de Diabolo superato tanquã trophæum in frontibus fidelium positurus, a vt diceret Apostolus, * *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Nihil erat tunc in carne intolerabilius, nihil est nunc in fron-

** Matt. 26. & 27. crux per mortẽ Christi à locis suppliciorũ transitũ fecit ad frõtes imperatorũ. crux Christi in frontibus regum.*

** Crucẽ tãquã trophæũ de hoste superato, Christus in frontibus fidelium posuit.*

** Gal. 6. b Quid seruat fideli suo qui talẽ honorem dedit supplicio suo?*

te glorioſius. Quid ſeruat fideli ſuo, qui talem honorem dedit ſupplicio ſuo? *Tom. 9. in Ioannem, tract. 36.*

A chriſtianis principibus prohibitum, ne quis reus crucifigeretur.

Quia ipſe (*ſcilicet chriſtus*) honoraturus erat fideles ſuos in fine huius ſæculi: prius honorauit crucem in hoc ſæculo, vt terrarum principes credentes in eũ prohiberent aliquem nocentium crucifigi, & quod cum magna inſultatione perſequutores Iudæi Domino procurarunt, magna fiducia ſerui eius etiam & reges in fronte nũc portant. *Tom. 10. de verbis Domini, ſerm. 18.*

Non ſine cauſa ſignum ſuum Chriſtus in fronte nobis figi voluit, tãquam in ſede pudoris, ne Chriſti opprobrio Chriſtianus erubeſcat. Hoc ergo in conſpectu hominum ſi feceris, ſi inde coram hominibus non erubueris, ſi in conſpectu filiorum hominum nec ore nec factis Chriſtum negaueris, ſpera tibi perfici dulcedinem Dei. *Tom. 8. in Pſal. 30. concil. 3.*

Exod. 12.

Quartadecima die mẽſis vt lumine veritatis impleto erroris nox operiatur: ad veſperã, vt ſeculi occaſus imminẽs approbetur: eiecto fermẽto, vt à corde peruerſæ mentis malitiæ corruptio tollatur: oblitis ſanguine liminibus domorũ, vt figura Dominicæ paſſionis fronte ſignetur. *Tom. 4. viginti vnius ſententiarum, ſent. 2.*

Apertius autem Chriſti paſſio in illo populo figurata eſt, cum iuſſi ſunt ouem occidere & mandutare, & de ſanguine eius poſtes ſuos ſignare, & hoc celebrare omni anno, & appellare Paſcha Domini. Manifeſtiſſimè quippè propheta de Domino Ieſu Chriſto dicit,

** Eſaiæ. 53.*

* Quia tãquam ouis ad immolandum ductus eſt. Cuius paſſionis & crucis ſigno in fronte hodie tanquam in poſte ſignandus es, omnéſque Chriſtiani ſignantur. *Tom. 4. de Catechiz. rudib. cap. 20.*

Homines ſumus, quod puto non diu eſſe ſuadendũ charitati veſtræ, Chriſtiani: & ſi Chriſtiani vtique ipſo nomine ad Chriſtum pertinẽtes, huius ſignũ in fronte geſtemus: de quo non erubeſcimus, & ſi in corde geſtamus. Signum eius eſt humilitas eius. Per ſtellam

** Mytth. 2.*

eam Magi cognouerunt: * erat hoc ſignum de Domino datum, cæleſte atque pręclarũ. Noluit ſtellã eſſe in fronte fidelium ſignũ ſuum, ſed crucem ſuã. Vnde humiliatus, inde glorificatus eſt. Inde erexit humiles,

quo humiliatus ipſe deſcendit. *To. 9. in Euang. Ioannis, Tract. 3.*

Ipſa cruce in qua illi inſultatũ eſt, non permiſit caluam eſſe frontem noſtrã, quia eam ſuo ligno ſignauit. *Tom. 8. in titulum Pſalm. 46.*

Signabat iam ſigno crucis eius, & cõdiebat eius ſale, iam inde ab vtero matris meæ, quæ multũ ſperauit in te. *Tom. 1. lib. 1. Confeſſ. cap. 11.*

VI. Benedictionem Epiſcopalem, vel Sacerdotalem in Eccleſia frequentem & ſolennem.

Diſt. 23. & 30. q. 5. Spõſus à ſponſa. Spõſus et ſpõſa proxima nocte poſt benedictionem virginitatẽ ſeruent.

SPonſus & ſponſa cùm benedicẽdi ſunt à Sacerdote, à parẽtibus ſuis in paranymphis offerãtur. Qui cùm benedictionem acceperint, eadem nocte pro reuerentia ipſius benedictionis in virginitate permaneant. *Tom. 1. Conciliorum, concil. Carthag. 4. cap. 13.*

Surreximus, & accepta ab Epiſcopo benedictione diſceſſimus. *To. 5. de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 8.*

Contra dicitur etiam iſtorum (*Pelagianorum*) contẽtione benedictionibus noſtris, vt in caſſum ſuper populum dicere videamur, quicquid eis à Domino præcamur, vt rectè ac piè viuendo illi placeant: & illa quæ pro fidelibus precatur Apoſtolus dicens, * *Flecto genua mea ad patrẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur, vt det vobis ſecundũ diuitias gloriæ ſuæ virtute corroborari per Spiritum eius.* Si ergo voluerimus benedicendo ſuper populum dicere, Da illis Domine virtutem corroborari per Spiritum tuum: iſtorũ nobis diſputatio contradicit. *Tom. 2. Epiſt. 90. quæ eſt Patrum Concilij Carthaginenſis ad Innocentiũ, inter quos erat Auguſtinus.*

* *Epheſ. 3.*

Epiſcoporũ in benedicẽdo populo certa quædam verba.

Poſtulationes fiunt cùm populus benedicetur. Tunc enim antiſtites velut aduocati ſuſceptos ſuos per manus impoſitionem miſericordiſſimæ offerũt poteſtati. *Tom. 2. Epiſt. 19. quæſt. 5. ad Paulinum.*

VII. Officium ſepeliendi defunctorum corpora & pro eis orandi, pium & laudandum eſſe.

In Auguſtini obitu quid factũ fuerit.

NObis aſtantibus vt videntibus, ac cum eo pariter orãtibus, obdormiuit in pace cum patribus ſuis,

enutritus in bona senectute : & nobis corã positis pro eius commendanda corporis depositione, sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est. *Tom. 1. in vita Augustini per Possidonium scripta, cap. 31.*

Nec contemnẽda & abiicienda sunt corpora defunctorum, maximéque iustorum atque fidelium, quibus tanquã organis & vasis ad omnia bona opera sanctus vsus est Spiritꝰ. *a* Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid huiusmodi, tãtò charius est posteris, quantò erga parentes maior affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtique multo familiarius atque cõiunctius, quàm quælibet indumẽta gestamus. Hæc enim non ad ornamẽtum vel adiutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Vnde & antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata *sunt, *b* exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa, ipsíque dum viuerent, * de sepeliendis vel etiã transferendis suis corporibus filiis mandauerunt. Et Tobias * sepeliẽdo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo *c* commendatur. Ipse quoque Dominus * die tertio resurrecturus religiosæ mulieris bonũ opus prædicat, prædicandúmque commẽdat, quod vnguẽtum precioſum super mẽbra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, * qui corpus eius de cruce acceptum diligenter atque honorificè tegendum sepeliendúmque curarunt. *d* Verùm istæ auctoritates non hoc admonẽt, quod insit vllus cadaueribus sensus: sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis astruendam. *e* Vbi & illud salubriter discitur, quãta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viuentibus & sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, *f* quod exanimis hominum membris officij diligẽtiæque persoluitur. *Tom. 5. lib. 1. de ciuitate Dei. cap. 13.*

a Quare iustorũ & fidelium corpora, præ cæteris, in honore habenda.

* *Ge. 23. & 25.*

b Antiquorũ iustorũ funera, officiosa pietate curata.

* *Gen. 47.*

* *Tob. 2. 12.*

c Tobias, sepeliẽdo mortuos Deum promeruit.

* *Matt. 26. Mar. 14. Ioan. 12*

* *Mat. 27. Mat. 1. 5. Luc. 23. Ioan. 19.*

d Laudãtur, qui corpus Christi honorificè sepeliẽdum curarunt.

e Pietatis officia, quæ sanctorum cadauerebus sepeliẽdis præstita esse sacræ literæ testantur, resurrectionis fidem astruunt.

f Si officia pia cadaueribus exhibita, nõ carent præmio apud Deũ, multò minus quæ viuentibus præstantur.

Permittãtur itaque pia corda charorum de suorum mortibus contristari dolore sanabili, *a* & consolabiles lachrymas fundant conditione mortali, quas citò reprimat fidei gaudium, qua credunt fideles quãdo moriuntur, paululum à nobis abire, & ad meliora trãsire. Consolentur eos etiam fraterna obsequia, siue quę funeribus exhibentur, siue quæ dolentibus adhibentur, ne sit iusta querela dicentium: * Sustinui qui simul cõtristaretur, & non fuit, & consolantes, & non inueni. Sed pro viribus cura sepeliẽdi & sepulchra construendi, quia & hæc in Scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt. *b* Nec solùm in corporibus Patriarcharum † aliorúmque Sanctorum, & humanis cadaueribus quorúmque iacẽtium, verùm etiam in ipsius Domini * corpore prædicati atque collaudati sunt qui ista fecerunt. Impleant hæc homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimenta mæroris. Verùm illa quæ adiuuent spiritus defunctorum, oblationes, orationes, erogationes, multò pro eis obseruãtius, *c* instantius, abundantius impendant, qui suos carne non spiritu mortuos, non solùm carnaliter, sed etiam spiritaliter amant. *To. 10. de verbis Apostoli, ser. 34.*

a Defuncti moderatè lugendi.

* *Psal. 68.*

b Curam sepeliẽdi mortuos & sepulchra moderatè construendi, inter bona opera scripturæ sacræ deputant.

† *Gen. 47.*

* *Ioan. 19.*

c Oblationes & orationes magis adiuuant Spiritus defunctorũ, quàm officia alioqui pia cadaueribus impensa.

VIII. Catechumenis & sacramentum Pœnitentiæ aut confirmationis accipientibus impositionem manuum adhiberi solitam.

SPiritus autem sanctus quia in sola Catholica per manus impositionẽ dari dicitur, nimirum hoc intelligi maiores nostri voluerunt, quod Apostolus ait, * Quoniã charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctũ qui datus est nobis. Ipsa est enim charitas, quam non habent, qui ab Ecclesiæ Catholicæ communione præcisi sunt. *To. 7. de Baptis. contra Donatistas, lib. 3. cap. 16.*

† *Rom. 5.*

Quemadmodum autem Spiritum sanctum sicut habent filij dilecti, non habent filij maligni, & tamẽ Baptismum habent: sic & Ecclesiam sicut habent Catholici, non habent hæretici, & tamen Baptismum habẽt. Nam Spiritus sanctus † disciplinæ fugiet fictum, nec tamen eũ effugiet Baptismus. Itaque sicut potest Ba-

Hæretici quamuis Baptismũ habeant Ecclesiam nõ habent.

† *Sap. 1.*

De cõse. dist. 4. ca. Quomodo Deus. Man⁹ quare resipiscẽtibus hæreticis imponatur.

ptisma esse, & vnde se aufert Spiritus sanctus, ita potest esse Baptisma vbi non est Ecclesia. Manus autem impositio si non adhiberetur ab hęresi venienti, tanquam extra omnem culpam esse iudicaretur, propter charitatis autem copulationem, quod est maximũ donum Spiritus sancti, sine quo non valent ad salutem quæcunque alia sancta in homine fuerint, manus hæreticis correctis imponitur. *Tom. 7. lib. 5. de Baptismo contra Donatistas, cap. 23. Lege et lib. 6. cap. 31.*

26. q. 6. c. Is qui in infirmitate.

Pœnitentes, qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si superuixerint. *Concil. Carthag. 4. cap. 78.*

Catechumenos secundùm quendam modum suum, per signum Christi & orationem manus impositionis, puto sanctificari, & quod accipiunt, quanuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen. *Tom. 7. de pecc. mer. & remiss. lib. 2. cap. 26. Vide suprà lib. 3. cap. de Sacramento Confirmationis.*

IX. Templa & altaria olim à Christianis consecrari atque inungi solita.

Festiuitas dedicationis templi vel altaris.

QVotiescunque fratres charissimi altaris vel tẽpli festiuitatem colimus, si fideliter ac diligẽter attendimus, & sanctè ac iustè viuimus, quicquid in templis manufactis agitur, totum in nobis spiritali ædificatione completur. Non enim mentitus est ille qui dixit: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Et iterum, Nescitis quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti qui in vobis est? *Tom. 10. serm. 252. de tempore, qui est primus in anniuersario Dedicationis.*

**1. Cor. 3. & 6.*

Templa Deo constructa, & Martyrũ reliquiis honorata.

Adhuc amplius agendæ sunt gratiæ Deo nostro. Hãc enim Ecclesiam, quam fecit nomini suo construi, fecit etiam sanctorum martyrum reliquijs amplius honorari. *Ibid. ser. 256. qui est 5. in anniuersario Dedicationis.*

In Musticana (*Felicianus*) positus ciuitate, Deo omnipotenti parietes consecratos, Ecclesiam venerãdam, quasi quadam obsessione credidit retinendam. *Tom. 7. contra Crescon. Grammat. lib. 4. cap. 40.*

De Ecclesijs (*quoties super earũ consecratione hæsitatur*) agendum est, vt sine vlla trepidatione consecrentur.

Tom. 1. Conciliorum, Concil. Carthag. 5. cap. 6.

Bona opera fidelium de sua temporali terrenáque substantia, cùm in thesauris cælestibus reconduntur, fides hoc videt, quæ pietatis oculum habet in corde. Vnde & ista ædificia, quæ congregandis religiosis cætibus extruuntur, cum oculo carnis inspexerit, laudat interius quod cernit exterius, & visibili accipit lumine ad quod gaudeat inuisibili veritate. Neque enim occupata est fides inspicere quàm pulchra sunt membra huius habitationis, sed de quanta interioris hominis pulchritudine procedant hæc opera dilectionis. Retribuet ergo Dominus fidelibus suis tam piè, tam hilariter, tam deuotè ista operantibus, vt eos quoque ipsos in suæ fabricæ constructione componat, quò currunt lapides viui, Fide formati, Spe solidati, Charitate compacti. *Tom. 10. sub finem, in sermonibus adiectis in editione Parisiensi: serm. 16. qui est in dedicatione Ecclesiæ.*

Ex manufacto tẽplo ad templũ interioris hominis mens cõuertenda.

Festiuitas consecrati altaris.

Sicut optimè nouit sanctitas vestra fratres, consecrationem altaris hodie celebramus, & iustè ac meritò gaudẽtes celebramus festiuitatem, in qua benedictus vel vnctus est lapis, in quo nobis diuina sacrificia consecrãtur. Sed quando festiuitates istas colimus fratres charissimi, diligenter debemus attendere, & totis viribus laborare, vt quod in templis vel altaribus visibiliter colitur, in nobis inuisibiliter compleatur. *To. 10. ser. 255. de tempore, qui est. 4. in anniuersario Dedicationis.*

Altaria lapidea, benedictione vel vnctione cõsecrabãtur, vt in his diuina fierent sacrificia.

Altaria si non fuerint lapidea, Chrismatis vnctione non consecrantur. Ad celebranda autẽ diuina officia, ordinem quem Metropolitani tenent, comprouinciales eorum obseruare debebunt. *Concil. Hippon. can. 6. cui interfuit S. Augustinus, vt cõstat ex li. 1. Retract. cap. 17.*

De cõse. dist. 1. c. Altaria.

17. q. 4. c. Miror.

X. Sacra templa non esse violanda: fuisse insuper iam olim loca sancta deuotis peregrinationibus Christianorum frequentata.

a Obiurgat Augustinus Bonifaciũ, quod è loco sacro hominem vi extraxerit.

MIror quomodo tam subitò fidei murũ aries ruperit inimici. *a* Noui enim qua religione semper sis Ecclesiam Dei veneratus. Quo instigante facere ausus es, hominem de Ecclesia rapuisti. Tuus si de tuo amico fortè præsumere fugitiuus, posset proculdubio

interceſſoris cauſa veniam promereri: Ergo ſi amicus intĕditur, cur Deus offenditur? Sed ſi de poteſtate præſumitur, Nabuchodonoſor* regem intende, qui cauſa ſuperbiæ in bouem eſt ex homine cõmutatus. Non vt confundam te hæc ſcribo, ſed vt filium meũ chariſſimum moneo. Eccleſiæ igitur illæſum reuoca, quem vt irreligioſiſſimus rapuiſti. Oblatio verò domus tuæ à clericis ne ſuſcipiatur indixi, communionémque tibi interdico, *b* donec peracta pro auſibus vel errore à me definita tibimet pœnitentia, & tempore condonato, *c* pro hoc facto corde cõtrito & humiliato dignum offeras ſacrificium Deo. *To.2.epiſt.187.ad Bonifacium.*

Compara nunc aſylum illud non cuiuſlibet Dei gregalis, vel de turba plebis, ſed Iouis ipſius ſororis & cõiugis, & reginæ omnium Deorum, cum memorijs noſtrorum Apoſtolorum. Illuc incenſis templis & Dijs erepta ſpolia portabãtur, non reddẽda † victis, ſed diuidenda victoribus: huc autem, & quod alibi ad ea loca compertum eſt pertinere, cum honore & obſequio religioſiſſimo reportatum eſt. Ibi amiſſa, hîc ſeruata libertas: ibi clauſa, hîc interdicta captiuitas: ibi poſſidendi à dominantibus hoſtibus premebantur, huc liberandi à miſerantibus hoſtibus ducebantur. Poſtremò illud Iunonis templum ſibi elegerat anaritia & ſuperbia leuium Græcorum: *iſtas Chriſti Baſilicas miſericordia & humilitas etiam immanium barbarorũ. *Tom.5.de ciuit. Dei, lib.1.cap.4.*

Vbique quidem Deus eſt, & nullo cõtinetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in ſpiritu & veritate † oportere adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet & coronet. Verũtamen ad iſta, quæ hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notiſſima eſt ſanctitas loci, vbi beati Felicis Nolenſis corpus conditum eſt, quò volui vt pergerent, quia inde nobis facilẽ fideliúſque ſcribi poteſt, quicquid in eorũ aliquo diuinitus fuerit propalatum. Nam & nos nouimus Mediolani apud memoriã Sanctorũ, vbi mirabiliter & terribiliter dæmones cõfitentur, fu-

*D.3.4.et 5.

b Imponit ei dem Bonifacio pœnitentiam, et cõmunione fidelium interdicit.

c Cõdonatio tẽporis pœnitentiæ penes Epiſcopum.

Huiuſmodi condonatio nũc vocatur Et intelligitur indulgẽtiæ nomine.

† aliàs, donanda.

Barbari noſtes honorem habuerunt Baſilicis Petri Et Pauli Apoſtolorũ.

**aliàs, Græculorum.*

† Ioan.4.

Quare in quibuſdam locis miracula fiant, non item in alijs.

Peregrinatio ad ſepulchrũ S. Felicis quibuſdam inuicẽ contendentibus, ab

rem quẽdam, qui ad eum locum venerat, vt falſum iurando deciperet, compulſum fuiſſe cõfiteri furtum & quod abſtulerat reddere. Nunquid non & Africa ſanctorum Martyrum corporibus plena eſt? Et tamẽ nuſquam hîc ſcimus talia fieri. Sicut enim quod Apoſtolus dicit:* Non omnes ſancti habent dona curationũ, nec omnes habent diiudicationem ſpirituum, ita nec in omnibus memoriis Sãctorum iſta fieri voluit ille, qui diuidit propria vnicuique prout vult. *To.2. Epiſt. 137. ad clerum Et ſeniores plebis Hipponenſ.*

Auguſtino iniuncta.

Ad ſepulchra Martyrum facta quædã mirabilia.

**1. Cor.12.*

** Ioan.19.*

Acceperat autem ab amico ſuo terram ſanctam de Hieroſolymis allatam, vbi ſepultus* Chriſtus, die tertio reſurrexit: eámque ſuſpẽderat in cubiculo ſuo ne quid mali etiam ipſe pateretur. At vbi domus eius abilla infeſtatione purgata eſt, quid de illa terra fieret, cogitabat: quam diutius in cubiculo ſuo reuerentiæ cauſa habere nolebat. Fortè accidit, vt ego & collega tũc meus Epiſcopus Synicenſis Eccleſiæ Maximinus, in proximo eſſemus: vt venirem⁹ rogauit, & venimus. Cùmque nobis omnia retuliſſet, etiam hoc petiuit, vt infoderetur alicubi, atque ibi orationum locus fieret, vbi etiam poſſent Chriſtiani ad celebranda, quæ Dei ſunt, cõgregari. Nõ reſtitimus, factum eſt. Erat ibi iuuenis paralyticus ruſticanus, qui hoc audito petiuit à parentibus ſuis, vt illum ad eum locum ſanctũ non cunctãter afferrent. Quò cùm fuiſſet allatus, orauit: atque inde continuò pedibus ſuis ſaluus abceſſit. *To. 5.de ciuit. Dei, lib.22. cap.8.*

Terra ſancta Hieroſolymis allata quãto in honore apud Chriſtianos fuerit.

Vbi portio terræ ſanctæ defoſſa fuerat, ibi extructũ ſacellũ.

In eodẽ loco p miraculũ ſanat⁹ paralyticus.

**aliàs, prę-iecto.*

Ad aquas Tibilatanas Epiſcopo afferẽte Proiecto *reliquias Martyris glorioſiſsimi Stephani, ad ei⁹ memoriã veniebat magnæ multitudinis cõcurſus, & occurſus. Ibi cæca mulier, vt ad Epiſcopũ portantẽ pignora ſacra ducererur, orauit: flores, quos ferebat de dit, recepit, oculis admouit, protinus vidit. Stupẽtibus qui aderant, præibat exultãs, viam carpens, & viæ ducem vlterius non requirens. *Ibidem. Lege totum caput. Vide etiam To.2. Epiſt.42. Vbi habet, Imperatorem ad ſepulchrum Petri Apoſtoli ſupplicare.*

Ad memoriam S. Stephani magnus fiebat concurſus fidelium.

Cæca mulier miraculo effecta eſt videns.

Sanctorum corpora & precipuè bearorũ Martyrum reliquias, ac ſi Chriſti mẽbra ſyncriſſimè honorãda,

Sanctorum corpora &

præcipuè Martyrũ, ac si Christi mẽbra esset, honoranda.

& basilicas eorũ nominibus appellatas velut loca sancta diuino cultui mancipata, affectu pijssimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Ennomianus & Vigilantianus creditur. *To.3. de Eccles. dogmatibus, cap.73.*

Basilicæ nominibus Martyrum appellatæ, à Christianis frequẽtãdæ.

Quod autem quæris, quid sit quod scriptũ sit, * Intrauit Rex Dauid & sedit ante Dominum: quid aliud intelligendum est, nisi quia sedit in conspectu Domini: siue vbi erat arca Testamenti, per quam sacratior & commendatior quædam præsentia Domini accipi potest: siue oraturus sedit, quod non fit rectè nisi in conspectu Dei, hoc est in intimo cordis? *To.4. ad Simplicianum, lib.2. Quæst.4.*

** 2. Reg.7. Vbi erat arca Testamẽti ibi sacratior & cõmendatior Dei præsentia.*

XI. Diaconos vti Dalmatica & Alba.

SEd hinc, inquiũt, videtur Sacerdos fuisse Samuël, * quia vestitus erat Ephod. Quasi non hodie Diaconi Dalmaticis induãtur sicut Episcopi. *To.4. Quæstionum veteris & noui Testamenti, Quæstione.46.*

** 1. Reg.2. Diaconus quãdo Alba induendus.*

Vt Diaconus tempore oblationis tãtùm, vel lectionis alba induatur. *Concil. Carthag. 4. cap.41.*

De ordinatione Episcoporum, Presbyterorũ, Diaconorum, Hypodiaconorum, Acolytorũ, Exorcistarũ, Lectorum & Ostiariorũ, vide li.3. ca. de sacramẽto Ordinis.

XII. Sanctimonialiũ, Virginum & Viduarũ cõsecrationem & professionem Patribus in vsu fuisse, easdémque vestibus suæ professioni accommodatis indui solitas.

Distin.77. Placuit vt ante annos. Diaconi ordinandi & Virginis cõsecrandæ ætas.

ITem placuit, vt ante viginti quinque annos ætatis, nec Diaconi ordinentur, nec Virgines cõsecrentur. Et vt Lectores populum non salutent. *Concil. Carthag. 3. cap.4.*

Quã diligẽter sacræ virgines custodiendæ.

Vt virgines sacræ, si parentibus, à quibus custodiebantur, priuatę fuerint, Episcopi prouidentia, vel Presbyteri, vbi Episcopus absens est, in monasterio Virginũ, vel grauioribus fœminis cõmendẽtur, vt simul habitantes, inuicem se custodiant, ne passim vagantes, Ecclesiæ lædant opinionem. *Ibidem, cap.31.*

Velata igitur virgine, neq; petitor potẽs neque raptor formidabitur: At nũc velatas huiusmodi, vxores ducere aut violare apud sectarios licet.

Vt presbyter, inconsulto Episcopo, Virgines non cõsecret, Chrisma verò nunquam cõficiat. *Ibidem ca. 36.*

Item placuit, vt quicunque Episcoporum necessitate periclitãtis pudicitiæ virginalis (cùm vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel si aliquo etiam mortis scrupulo periculoso compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet) velauerit Virginem, seu velauit intra viginti quinque annos ætatis, non ei obsit Cõcilium, quod de isto annorum numero cõstitutum est. *Concil. Mileuit. cap.26.*

Inordinatè viuere, & diuersi generis professiones velle miscere, vt vel sanctimonialis habeat ornamenta nuptiarum, vel ea quæ se non continẽs nupsit, speciem virginis gerat, omni modo peccatum est. *To.6. contra Faustum Manich. lib.6. cap.9.*

Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placere, sed moribus. *To.1. Regula 3. Monachorum, cap.18.*

** 1. Tim.2. * aliàs formæ.*

Non sit notabilis habitus vester (alloquitur Moniales) nec affectetis vestibus placere, sed moribus. Nec sint vobis tam tenera capitum tegmina, ne retiola subter appareãt. Capillos ex nulla parte nudos habeatis, nec foris vel spargat negligentia vel componat industria. *To.2. in Regula monialium, quæ est Epistola 109.*

33.q.5.ca. Quod Deo. Habitus matronalis à viduali distinctus.

Scriptum est * quidem mulieres esse non debere in habitu ornato, auríque circũpositione, & intortione crinium, & cætera huiusmodi, quæ vel ad inanẽ pompam, vel ad illecebram fermè * adhiberi solent, meritò reprehẽsa sunt. Sed est quidã pro modulo personę habitus matronalis à viduali veste distinctus, qui potest fidelibus coniugatis salua religionis obseruantia conuenire. *Ibidem, Epist.199. ad Editiam.*

Monialium vestes, ipsarũ pfessioni & sanctimoniæ accõmodentur. 27.q.1. Sicut.

Sanctimonialis virgo, cùm ad consecrationẽ sui Episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsura est professioni & sanctimoniæ aptis. *concil. Carthag. 4. cap.11.*

Est tibi viduarũ votũ & habitũ religiosum à laicali distinctum.

Sicut bonum est castitatis præmiũ, ita & maiori obseruantia & præceptione custodiendum est, vt si quæ viduæ, quantumlibet adhuc in minoribus annis po-

sitę, & matura ętate, à viro relictę, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesię religioso habitu apparuerunt, postea verò ad nuptias seculares transierunt, secundùm Apostolum, * damnationem habebunt, quoniã fidẽ castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausę* sunt. *Ibidem cap.* 104.

* 1 *Tim.* 5. * *aliàs* nisę.

XIII. Quare quibusdam diebus lugeat Ecclesia, & aliis lætetur

Quinquaginta dierum à festo resurrectionis vsq; ad Pentecostẽ mysteriũ.

NEque enim frustrà ipse Dominus & quadraginta dies post resurrectionem in hac vita & terra cũ discipulis conuersatus est: & posteaquàm ascendit in cęlum, decẽ diebus interpositis promissum misit Spiritum sanctum, completo die Pentecostes: qui dies quinquagesimus habet aliud sacramentum, quod septies septẽ quadraginta nouem fiunt, & cùm reditur ad initium, quod est octauus, qui & primus dies, quinquaginta cõplentur, qui celebrantur post Domini resurrectionem, iam in figura non laboris, sed quietis & letitię: propter hoc & ieiunia relaxantur, & stantes oramus, quod est signũ resurrectionis. Vnde etiã omnibus diebus Dominicis id ad altarę obseruatur, & Halleluia canitur, quod significat actionem nostram futuram non esse, nisi laudare Deũ, sicut scriptum est: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorũ laudabunt te.* Sed dies quinquagesimus & in scripturis cõmendatur, non tantùm in Euangelio, quia tũc Spiritus sanctus aduenit, sed etiam in veteribus libris. Nã & ibi posteaquàm Pascha occiso agno celebrauerũt, dies quinquaginta numerãtur vsque ad diẽ, quo lex data est in monte Sina famulo Dei Mosi, digito Dei scripta, in libris autẽ Euãgelij* apertissimè declaratur digitũ Dei significare Spiritũ sanctum. *Vide quæ sequuntur To. 2. Epist. 109. ad Ianuarium, cap. 15. & 16.* Venerunt dies vt cantemus Halleluia. Adestote animo fratres ad percipienda ea quę Dominus suggerit ad exhortationẽ nostram, & nutriendã charitatẽ, qua nobis* inhęrere Deo bonum est. *Et paulò post.* Sicut enim

Cur inter Pascha & Pentecosten, relaxãtur ieiunia, & stãdo pręces fiũt et Halleluya cantetur.

* *Psalm.* 83.

Dies quinquagesimus etiã in veteri Lege cõmendatus.

* *Luc.* 11.

Halleluya certis diebus cantatur.

* *Ephes.* 5.

enim dies isti præteritis diebus Quadragesimę, quibus ante resurrectionem Dominici corporis vitæ huius significatur mœror, solenniter grata hilaritate succedunt: sic dies ille qui post resurrectionem dabitur plenario corporis Domini, hoc est, sanctę Ecclesiæ, cunctis vitę huius ærumnis, atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. *Et deinde*: Quinquagenario vero numero post resurrectionẽ Domini, quo cantamus Halleluia, non cuiusdam temporis finis & transitus, sed beata illa significatur æternitas, quia denarius * additus quadragenario, laborãtibus in hac vita fidelib⁹, merces illa persoluitur, quã & primis & nouissimis paterfamil. præpraui æquissimũ. *To. 8. in Ps. 110.*

Quadragesimæ diebus, huius vitæ mœror significatur.

Est Halleluia. Et bis Helleluya, quod nobis cantare certo tempore solenniter moris est, secũdùm Ecclesiæ antiquam traditionem. Neque enim & hoc sine Sacramento certis diebus cantamus Halleluia. Certis quidem diebus cantamus Halleluia, sed omni die cogitamus. *Ibidem, in Psalm. 106. prope initium.*

Sectarij omnes dies volũt æquales habere: sine mœrore perpetuũ gaudium & Halleluia celebrãt: rident que hos ritus et vicissitudines in Ecclesia.

* *Matth.* 20.

Significantur enim nobis tempora, vnum ante resurrectionem Domini, alterum post resurrectionem Domini. Vnum in quo sumus, alterum in quo nos futuros esse speramus. Tempus mœroris, quod significant dies Quadragesimę, & significamus & habemus. Tempus autẽ lætitiæ & quietis & regni, quod significant dies isti, significamus per Halleluia, sed nondum habemus laudes, sed nunc suspiramus ad Halleluia. Quid est Halleluia? Laudate Deum. Sed nondum habemus laudes. In Ecclesia frequentãtur laudes Dei post resurrectionem, quia nobis erit perpetua laus post resurrectionem nostram. Domini passio tempus nostrum significat, in quo nũc flemus. Flagella, vincula, contumeliæ, sputa, spinea corona, vinum fellitum, in spongia acetum, insultationes, opprobria, postremò ipsa crux, in ligno membra sacra pendentia, quid nobis significant nisi tempus quod agimus, tempus mœroris, tempus mortalitatis, tempus tentationis? *Tom. 10. sermone 151. de tempore.*

Solennis Ecclesiæ mos atque antiqua traditio est, cãtare certo tẽpore Halleluia.

Ecclesiæ ritè distinxit inter tempora ante & post Pascha.

Cum labore celebramus quadragesimam ante Pascha, cum lætitia verò tanquam acceptam mercedem,

Dei laudib⁹ Ecclesia deputauit tẽpus proprium sicut & aliud tempus mœrori.

quinquagesimam post Pascha. *Tom. 9. in Ioan. tract. 17.*

XIIII. Diem Dominicum à Christianis honorandum & celebrandum esse.

DIes Dominicꝰ nõ Iudæis, sed Christianis resurrectione Domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festiuitatem suam. Animæ quippè omnium sanctorum ante resurrectionẽ corporis sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippè actionem significat dies octauus, qui & primus, quia non aufert illam requiem, sed glorificat. *Tom. 2. epist. 119. ad Ianuarium, cap. 13. Lege quæ sequuntur.*

Dies Dominicus Christianis propter Christi resurrectionẽ solennis.

Hæc tamen septima erit Sabbatum nostrum, cuius finis non erit vespera, sed Dominicus dies velut octauus æternus, qui Christi resurrectione sacratus est, æternam non solùm spiritus, verumetiã corporis requiẽ præfigurans. *Tom. 5. lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 30.*

Dies Dominicꝰ Christi resurrectione sacratus, æternã spiritus & corporis requiẽ præfigurat.

Sabbatum autem est dies septimus, Dominicus verò post septimum, quid nisi octauus, idem qui primus habendus est? Ipse enim dicitur * etiam vna * Sabbati, vt deinde sit secunda, tertia, quarta, & deinceps vsq; ad septimum Sabbatum. A Dominico autem vsque ad dominicũ octauus est dies, vbi testamenti noui reuelatio declaratur, quod in veteri tanquam sub terrenis promissionibꝰ tegebatur. *To. 8. in Psal. 150. in præfat.*

* *Mar. 16.*
* *aliâs*, prima.
* *Leuit. 12. Luc. 2.*

Quare ergo octauo * die (*circuncidebatur puer*)? Quia in hebdomadis idem primus qui & octauus. Completis enim septem diebus reditur ad primum: finitur septimus, Dominus sepultus: redditur ad primum, Dominus resuscitatus. Domini enim resuscitatio promisit nobis æternum diem, & consecrauit nobis Dominicum diem. Qui vocatur Dominicus, ipse videtur propriè ad Dominicum pertinere, quia eo die Dominus resurrexit. *Tom. 18. serm. 15. de verbis Apostoli.*

Dies Dominicus quare sic nominatus.

Omni die Dominico ad Ecclesiam conuenite. Si enim infœlices Iudæi tanta deuotione celebrant Sabbatum, vt in eo nulla opera terrena exerceant: quãtò magis Christiani in die Dominico soli deo vacare, &

pro animæ suæ salute debent ad Ecclesiam conuenire? *Tom. 10. serm. 215. de tempore.*

Sciẽdum est fratres charissimi, quòd ideò à sanctis Patribus nostris constitutum est Christianis & mandatũ, vt in solennitatibus Sanctorũ, & maximè in Dominicis diebus ocium haberent, & à terreno negocio vacarẽt, vt paratiores & promptiores essent ad diuinũ cultum, cùm non haberent, quod eos inde retardaret incommodum, relinquerẽntque eo tempore terrenam solicitudinem, quò facilius possent Dei intendere voluntatem. *Tom. 10. serm. 251. de tempore.*

Diebus Dominicis & festis, à terreno negocio vacare, Christianis mandatum, vt rebus diuinis operã dare cõmodius possint.

Dominicum diẽ Apostoli & Apostolici viri ideo religiosa solennitate habendum sanxerunt, quia in eodem redemptor noster à mortuis resurrexit. *Ibidem. Vide integrum sermonem.*

Diẽ Dominicum Apostoli religiosa solẽnitate habendum sanxerunt.

XV. Solennium festorũ statatẽpora etiã olim fuisse.

BEneficiorum Dei solennitatibus, festis, & diebus statutis, dicamus sacramúsque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 10. cap. 4.*

Nunquam alio quàm die Dominico, Pentecoste est, vt totum quod ad salutem humanam proficit, Dominico die & inchoatum & adimpletum noscatur. *Tom. 4. quæst. noui Testa. 95. Lege ibidem plura quæ sequuntur.*

Pascha, id est Dominicæ resurrectionis solennitas, ante transgressum vernalis æquinoctij & quartædecimæ lunæ perfectionem, nõ potest celebrari in eodem mense natæ. *Tom. 3. de Ecclesiasticis dogmat. cap. 87.*

In scripturis quidem ad agendum Pascha non est præceptũ tempus, nisi ex mense nouorũ, à luna quartadecima vsque ad vigesimam primam: ex Euangelio tamen quia iam manifestum, quo etiam die Dominus crucifixus sit, & in sepultura fuerit, & resurrexit, adũcta est etiã ipsorum dierũ obseruatio per Patrum Concilia, & orbi vniuerso Christiano persuasum est, eo modo Pascha celebrari oportere. *Tom. 2. epistola 119. ad Ianuarium, capite decimo quinto, contra Faustum Manichæũ libro vigesimo secundo, capite vndecimo, & duodecimo.* Itẽ *To. octauo, in Psalm. 148. De festis Sanctorum*

Patrũ Concilia certum tempus celebrando Paschatis festo præfixerũt.

vide supra cap. de sanctis, art. 9.

XVI. Dies festi quomodo agendi & celebrandi sint.

Natalitia Sanctorum quomodo celebranda. Sancti orãt pro nobis. Martyrum natalitia rectè celebramus, eorum facta imitando.

ATtẽdite ergo charissimi, tenete omnes vnanimiter Deum Patrem & matrem Ecclesiam. Natalitia sanctorum cum sobritate celebrate, vt imitemur eos qui præcesserunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro vobis, vt benedictio Domini in æternum maneat super vos, fiat, fiat. *Tom. 8. in Psalm. 88. conc. 2. sub finem.*

Qui volumus rectè celebrare natalitia Martyrum, desideremus imitationẽ Martyrum: Ne velimus præcedere Martyres, & melioris consilij nobis videri esse, quia euitamus passiones pro iustitia & pro fide, quas ille non euitauerunt. *Ibidem, in Enarratione Psalm. 69.*

In dieb⁹ solennibus, ebrietas ante omnia fugienda.

Quotiescunque aut Natalem Domini aut reliquas solẽnitates celebrare disponitis, ebrietatem ante omnia fugite, iracũdię quasi bestię crudelissimę repugnate, odium velut venenum mortiferum de corde vestro repellite, & tanta sit in vobis charitas, quæ non solùm vsque ad amicos, sed etiam vsque ad ipsos perueniat inimicos, vt securè possitis dicere in oratione Dominica:* *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Nam qui se scit vel vnum hominum odio habere, nescio si ad altare Domini securus possit accedere, cùm præcipuè beatus Ioannes Euangelista terribiliter clamet & dicat * Qui fratrem suum odit, homicida est. Nam vestrum est iudicare vtrum homicida antequam pœnitentiam agat, præsumere debeat Eucharistiam accipere. *Tom. 10. serm. 1. de tempore.*

** Matth. 6.*

** 1. Ioan 3.*

** 1. Cor. 4.*

Qui proximũ odit, Eucharistiam non sumat.

Sanctorum natalitia, non turpib⁹ cõuiuiis, sed eorum vitæ imitatione celebranda.

Christum animo attende, attende Apostolos, quorum nouissimus est ille, qui dicit:* *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi:* attende animo tot martyrum milia: Cur enim re natalitia eorum conuiuiis turpibus celebrare delectat, & eorum vitam sequi honestis moribus non delectat? Ibi videbis non solùm viros, sed etiam fœminas, postremò pueros & puellas, nec impudentia decipi, nec iniquitate peruerti, nec periculi timore frãgi, nec seculi amore corrumpi. Ita te non inuenientem quid excuses, non solùm præceptorũ incuitabilis

rectitudo, sed etiam exemplorum innumerabilis multitudo circundabit. *Tom. 10. lib. 50. homiliarum, homilia quinquagesima. cap. 13. Vide in sermonibus de sanctis, serm. 49. & 47.*

XVII. Diebus variis varia legi in templis, ex scripturis & martyrum passionibus excerpta.

Ordo lectionum in templis lectiones ex Euãgelio recitatæ.

MEminit sanctitas vestra Euangelium, secũdùm Ioannem ex ordine lectionum nos solere tractare. Sed quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum, quibus certas ex Euangelio lectiones oportet in Ecclesia recitari, quæ ita sunt annuæ, vt alię esse non possint, ordo ille quem susceperamus, necessitate paululum intermissus est non omissus. *Tom. 9. in proœmio, in expositionem Epistolæ Ioannis.*

Actus Apostolorum testes sunt, ille liber canonicus omni anno in Ecclesia recitandus. Anniuersaria solẽnitate post passionem Domini nostis illum librum recitari. *Ibidem, tract. 6. in Euang. Ioannis.*

Sicut passio Domini ex omnibus Euangelistis conscripta est, sic dies isti septem vel octo durant spacium, vt secundùm omnes Euangelistas resurrectio recitetur. Passio autem quia vno die legitur, non solet legi nisi secundùm Matthæũ. Voluerã aliquando vt per singulos annos secundùm omnes Euãgelistas etiam passio legeretur, factum est &c. *To. 10. de tempore ser. 144.*

Interceserunt vt intermitteremus textum huius Epistolæ quædã pro diebus festis solennia lectionum, quæ non potuerunt nisi legi, & ipsa tractari. *Tom. 9. in epist. Ioan. tract. 9.*

Licet etiam legi passiones martyrum, cùm anniuersarij dies eorum celebrantur. *Tom. 1. Conciliorum, conc. Afric. cap. 13. id obseruatum fuisse in Ecclesia Africana, colligitur ex 22. da ciuitate Dei, cap. 8.*

XVIII. Statis temporibus orare, moris olim fuisse.

ORationibus instate, horis & temporibus cõstitutis. In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod

factum est, vnde & nomen accepit: vt si fortè aliqui etiam præter horas constitutas, si eis vacat, orare voluerint, non eis sint impedimento qui ibi aliquid agendũ putauerint. *Tom. 1. in regula 3. Monachorum, cap. 7. & 8.*

* *Luc. 18. Quare per certa interualla Deũ, etiam verbis oremus.*

In ipsa ergo Fide, & Spe, & Charitate continuato desiderio * semper oramus. Sed ideo per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nos ipsos admoneamus, quãtúmque in hoc desiderio profecerimus nobis ipsis innotescamus, & ad hoc agẽdum nos ipsos acrius excitemus.

* *1. Thess. 5. Quomodo intelligẽdũ illud Apostoli: Sine intermissione orate.*

Dignior enim sequetur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac per hoc & quod ait Apostolus. * *Sine intermissione orate*, quid est aliud quàm beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo, qui eã solus dare potest, sine intermissione desiderate? Semper ergo hanc à Domino Deo desideramus & oremus semper. Sed ideo ab aliis curis atque negotiis, quibus ipsum desiderium quodammodo tepescit, certis horis ad negotium orandi mentẽm reuocamus, verbis orationis nos ipsos admonentes in id, quod desideramus intendere, ne quod tepescere cœperat, omnino frigescat, & penitus extinguatur, nisi crebius inflammetur. *Tom. 2. Epist. 121. ad Probam.*

Hymni & orationes vespertinæ, ex more cãtari solitæ.

Victoriana villa dicitur, quæ ab Hippone regio minus triginta milibus abest. Memoria martyrum ibi est Mediolanensium, Gerualij & Protalij: portatus est die eo quidam adolescens, qui cùm de medio tempore æstatis equum abluëret in fluminis gurgite dæmonẽ incurrit. Ibi cùm iaceret, vel morti proximꝰ, vel similimus mortuo: ad vespertinos illuc hymnos & orationes cum ancillis suis, & quibusdam Sanctimonialibus ex more Domina possessionis intrauit, atque hymnos cantare cœperunt. *Tom. quinto de ciuitate Dei libro vigesimo secundo, capite octauo.*

* *Exod. 29. Vespertina atque nocturna celebratio.*

Pensum orationis & seruitutis Deo reddere: præsertim festis diebus, debemus.

Sic quoque sanctificamus ritè Sabbatum Domini, dicente Domino, * *Omne opus non facietis in eo.* Veniat ergo, quicũque possibile sit, ad vespertinam atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in cõuentu Ecclesiæ pro peccatis suis Deum. Qui verò hoc non possit, saltem in domo sua oret, & non negligat Deo soluere

votum, ac reddere pensum seruitutis. *Tom. 10. ser. 201. de tempore.*

XIX. Quomodo illud Apostoli ad Galat. 4. Dies obseruatis & menses: accipiendum sit.

* *Matt. 10.*

NAm si Mathematicus nobis cõtradicturus est de vÿderibus & luminaribꝰ cæli ad Sacramẽta mysticè figurãda similitudines ducere, cõtradicat & augures, ne dicatur nobis, * Estote simplices vt colũbæ: Contra dicat & Marsi, ne dicatur nobis, Astuti sicut serpentes: Contradicant histriones, ne in Psalmis * citharam nominemus. Ac quia ex his rebus ad mysteria verborum Dei, similitudinum signa sumuntur, dicãt si placet, vel auspicia nos captare, vel venena cõficere, vel theatricas affectare luxurias, quod demẽtissimum est dicere. Non igitur nos de Sole & Luna, annuis menstruísue temporibus, actionũ nostrarũ euenta coniicimus, ne in vitæ humanæ periculosissimis tẽpestatibꝰ tãquã in scopulos miseræ seruitutis illisi, à libero arbitrio naufragemus, sed ad rem sacratè significandam similitudines aptas religiosissima deuotione suscipimus, sicut de cærera creatura, de ventis, de mari, de terra, de volatilibus, de piscibus, de pecoribus, de arboribus, de hominibꝰ, ad sermonem quidem multipliciter, ad celebrationem verò Sacramentorum iam christiana libertate parcissimè, sic vt de aqua, de frumẽto, de vino, de oleo. In seruitute autẽ veteris populi etiã multa celebrari impetrata sunt, quę nobis tantummodo intelligenda traduntur. Non itaque dies obseruamus & annos, & menses & tempora, ne audeamus ab Apostolo: * Timeo ne fortè sine causa laborauerim in vobis. * Eos enim inculpat qui dicũt. Non proficiscar, quia posterus dies est, aut quia Luna sic fertur: vel proficiscar vt prospera cedãt, quia ita se habet positio syderũ: Non agã hoc mense cõmercium, quia illa stella mihi agit mẽsem: vel agam, quia suscepit mensem. Nõ plantem hoc anno vineã, quia bissextus est. Nõ autem, quisquã sapiẽs arbitretur, obseruatores temporum reprehendendos, qui dicunt, Non proficiscar hodie,

Faciũt ergo naufragiũ, qui liberum tollunt arbitrium.

In Sacramẽtorũ celebrationevtimur quibusdam creaturis, vt aqua in Baptismo, frumento & vino in Eucharistia, oleo in aliis quibusdam.

* *Gal. 4.*

quia tẽpestas exorta est: aut non nauigem, quia adhuc sunt hybernæ reliquiæ: aut tempus seminãdi est, quia imbribus aurũnalibus terra satiata est: vel si qui fortè alij naturales effectus circa motũ aëris & humoris ad variendas temporum qualitates in syderum ordinatissima conuersione notati sunt, de quibus dictum est *cùm conderentur: Et sint in signis & temporibus, & diebus & in annis. Si quæ autem figuræ similitudinũ non tantùm de cælo & de syderibus, sed etiam de inferiori creatura ducuntur, ad dispensationem Sacramentorum, eloquentia quædam est doctrinæ salutaris mouendo affectui discentium accõmodata, à visibilibus ad inuisibilia, à corporalibus ad spiritalia, à tẽporalibus ab æterna. *Tom. 2. Epist. 119. ad Ianuarium, ca. 7.*

Similitudines ex creaturis ductæ ad eloquentiam pertinent salutarẽ, quæ mouendis affectibus discẽtiũ accomodata est.

* *Damnatur ergo ab Apostolo, mathematica dierũ obseruatio, qua tollatur liberum arbitrium: item Iudaica, qua significetur aliquid tanquam futurum, quod reuera iam exhibitum sit: non autem Christiana, per quam præteritorum renouatur memoria, & voluntas ad meliora excitatur, & ordo in Ecclesia conseruatur atque disciplina.*

* *Gal. 4.*

Et quod dicit (*Apostolus*)* Dies obseruatis, & Sabbata, & solennitates, timeo vos, nè frustrà laborauerim in vobis: non sic scriptum est vt Adimantus ponit. Nõ enim nominat ibi Sabbatum Apostolus, Dicit enim: Dies obseruatis, & annos & tempora, timeo vos, ne frustrà laborauerim in vobis. Sed putet esse de Sabbato dictum, nunquid & nos non dicimus ista non esse obseruanda, sed illa potius, quæ his significantur? Illi enim ea seruiliter obseruabant, non intelligentes ad quarum rerum significationem & prænunciationem pertinerent. Hoc in eis culpat Apostolus, & in omnibus qui seruiunt * creaturę potius quã creatori. Nam nos quoque & Dominicum diem & Pascha solẽniter celebramus & quasliber alias Christianas dierũ festiuitates. Sed quia intelligimus quò pertineant, non tẽpora obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus. *Tom. 6. lib. contra Adimantum Manichæum, cap. 16.*

Seruilis & Iudaica tẽporũ obseruatio post euãgelium promulgatũ, vitiosa. Nos diem Dominicum & Pascha, aliásque Christianas festiuitates celebremus.

* *Rom. 1.*

Lege in hanc sententiam Epistolam 118. & precipuè 119. ad Ianuarium: vbi multa leguntur adhoc argumentum pertinentia. Cuiusmodi sunt, passionis Dominicæ diem non redire ad eundem diem: Natalis verò festum ad eundem redire: mysterium Quadragesimæ & Pentecostes: cælebratio cœnæ Dominicæ, & lotium pedũ in quinta feria maioris hebdomadæ, & quædam id genus alia, de quibus idem sæpe meminit Augustinus, præsertim in sermonibus, quos frequentes habuit in ferijs Sanctorum: vti Stephani, Laurentij, Cypriani, Geruasij & Prothasij atque plurium aliorum.

CAPVT DECIMVM DE ANTICHRISTI EXTREMIQVE iudicij temporibus, ac deinceps futuro hominum tam electorum quàm reproborum statu.

1. *Antichristi filium illum perditionis vnum aliquem particularem hominem futurum.*

ET *reuelabitur homo * peccati*, Antichristus videlicet: qui licet sit homo, fons tamen erit omnium peccatorum & filius perditionis. Hic est filius diaboli, quia per omnia adimplebit voluntatem suam: quia plenitudo diabolicæ potestatis & totius mali ingenij corporaliter habitabit in illo. In quo erũt omnes thesauri malitiæ & iniquitatis absconditi. Qui aduersatur, id est, cõtrarius est Christo omnibúsque membris eius: & extollitur, id est, in superbiam erigitur super omne quod dicitur Deus, id est, super Deos gẽtilium, Apollinem, Iouem, Mercuriũ, quos pagani Deos existimant. Super omnes istos Deos extollitur Antichristus, quia maiorem & fortiorem se faciet illis omnibus. Et non solùm supra illos, sed etiam supra omne

* *2. Thess. 2.*

quod colitur: id est, supra sanctam Trinitatem, quæ sola modò colenda & adoranda est ab omni creatura: Ita se extollet vt in templo Dei sedeat, ostendens se, tanquam sit Deus. *Tom. 9. tract. de Antichristo.*

*Qui à semetipso * loquitur, gloriam propriam quærit.* Hoc erit ille qui vocatur Antichristus, extollens se sicut Apostolus ait, † supra omne quod dicitur Deus & quod colitur. Ipsum quippè annunciās Dominus gloriam suam quæsiturum, non gloriam patris, ait ad Iudæos, * Ego veni in nomine patris mei, & non suscepistis me, alius veniet in nomine suo, hunc suscipietis. Significauit eos Antichristū suscepturos, qui gloriam nominis sui quæsiturus est inflatus, nō solidus, & ideò non stabilis, sed vtique ruinosus. *Tom. 9. in Euang. Ioan. tract. 29.*

Insidiatur in † occulto velut leo in cubili suo. Leonem in cubili dicit eum, in quo & vis & dolus operabitur. Prima enim persecutio Ecclesiæ violenta fuit, cum proscriptionibus, tormentis, cædibus Christiani ad sacrificandum cogerentur. Altera persecutio fraudulenta est, quæ nunc per huiusce modi hæreticos & falsos fratres agitur. Tertia superest per Antichristum vēturā, qua nihil est periculosius: quoniam & violenta & fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolū in miraculis. Ad vim relatum est quod dictū est, leo: ad dolos, quod dictum est, in cubili suo. Et rursum ipsa repetita sunt, conuerso ordine. Insidiatur, inquit, vt rapiat innocentem. hoc ad dolum pertinet. Quod autem sequitur: rapere pauperem dum attrahit eum, violentiæ deputatur. Attrahit enim, significat, quibus potest cruciatibus affligēdo ad se adducit. Item duo quæ sequūtur, ipsa sunt. In muscipula sua humiliabit eum, dolus est. Inclinabitur & cadet dum dominabitur pauperū, vis est. Muscipula enim bene significat insidias, dominatio verò terrorem apertissimè insinuat. Et bene ait: Humiliabit eum in muscipula sua: Cùm enim signa illa facere cœperit, quantò mirabiliora videbūtur hominibus: tantò illi sancti qui tunc erunt cōtemnentur & quasi pro nihilo habebuntur: quos ille, cui per iustitiam & innocentiam resistent, mirificis factis superare

* *Ioan. 7.*
† *2. Thess. 2.*
* *Ioan. 5.*
Antichristo susceptiēdus à Iudæis. Ita interpretatur hunc Ioannis locum Ambr. in 2. Thess. 2. Hilarius li. de patris & filij vnitate. chrysost. hom. 40. in Ioannem. & Hieron. in Isaiam, ca. 59. & ad Algasiam.
† *Psal. 9.*
Antichristi persecutio & violēta erit & fraudulenta.

videbitur. Sed inclinabitur & cadet, dum dominabitur pauperum, id est, dum quælibet supplicia irrogabit resistentibus sibi seruis Dei. *Tom. 8. in Psal. 9.*

*Fiat Dan coluber * in via, cerastes in semita, & reliqua.* Dicunt quidam Antichristum per hæc prædici, & de ista tribu futurum, pro eo quod hoc loco Dan, & coluber asseritur & mordens, & quod inter tribus Israël primus Dan ad Aquilonem castrametatus est, illum significās, qui se in lateribus Aquilonis sedere dicit, & de quo figuraliter dicit Propheta: A Dan auditus est fremitus equorum. Qui non solùm coluber, sed etiam cerastes vocatur: κέρατα enim græcè cornua dicuntur. Serpens ergo ille cornutus esse perhibetur. Per quem dignè Antichristus asseritur, quia contra vitam fideliū cū morsu pestiferæ prædicationis armabitur etiā cornibus potestatis. Quis autem nesciat semitam angustiorem esse quàm viam? sit ergo Dan coluber in via, quia in præsentis vitæ latitudine eos ambulare prouocat, quibus quasi parcendo blanditur: sed in via mordet, quia eos quibus libertatē tribuit, erroris sui veneno cōsumit, fit cerastes in semita: quia quos fideles reperit & sese ad præcepti cælestis itinera constringentes, non solùm nequitia callidæ persuasionis impetit, sed etiam terrore potestatis premit, & in persecutionis languore post beneficia fictæ dulcedinis, exercet cornua potestatis. Equus iste cuius vngulas cerastes mordere dicitur, hunc mundum insinuat, qui per elationem suam in cursu labentium temporum spumat. Et quia Antichristus extrema mundi huius apprehendere nititur, cerastes iste equi vngulas mordere perhibetur. *Tom. 3. de benedict. Iacob circa finem.*

* *Gen. 49. Antichristū de tribu Dā nasciturum scripsit Hippolytus martyr oratione de Antichristo: sic eundē Geneseos locum interpretatus: sicut & B. Ambros. de benedictionibus Patriarcharū, cap. 2. & in Psalm. 4. versu 10.*
* *Ierem. 8.*

Sicut ergo auctores nostri dicūt, Antichristus ex populo Iudæorū nascetur de tribu Dan, secundùm Prophetam dicentem: * *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita.* Sicut enim serpens in via sedebit, & in semita erit: vt eos qui per semitam iustitiæ ambulant feriat, & veneno suę malitiæ occidat. Nascetur autem ex copulatione patris & matris sicut alij homines, non vt alii qui dicunt ex sola virgine, sed tamen totus in peccato

* *Gen. 49. Antichristus ex copulatione patris, & matris, sicut cæteri homines.*

cõcipietur, in peccato generabitur, & in peccato nascetur. In ipso verò conceptionis initio, diabolus simul introibit in vterum matris eius: & ex virtute diaboli confouebitur & confutabitur in ventre matris, & virtus diaboli semper cum illo erit. Et sicut in matrem *Domini nostri Spiritus sanctus venit, & eam sua virtute obumbrauit & diuinitate repleuit, vt de sancto Spiritu acciperet, vt quod nasceretur diuinum esset & sanctum: ita quoque diabolus in matrem Antichristi descender, & totam eam replebit, totã circundabit, totam tenebit, & totam interius exteriúsque possidebit, vt diabolo per hominẽ cooperante concipiat, & quod natum fuerit totum sit iniquum, totum perditum. Vnde & ille homo † peccati, filius perditionis appellatur, quia in quantum poterit genus humanum perdet, & ipse in nouissimo perdetur. *To.9.tract.de Antichristo.*

*Luc.1.

†2.Thess.2.

*Psalm.9.

†2.Thess.2.

Constitue Domine legislatorem super eos.* Videtur mihi Antichristũ significare: de quo Apostolus dicit, † cùm reuelabitur homo peccati. Vt sciant gentes quoniam homines sunt, vt qui nolunt liberari à filio Dei & pertinere ad filium hominis & esse filij hominum, id est, noui homines: seruiant homini, id est, veteri homini, peccatori, quoniam homines sunt. Et quia ille ad tantùm culmen inanis gloriæ venturus creditur, tanta ei licebit facere, & in omnes homines, & in sanctos Dei vt tunc verè nonnulli infirmi arbitrentur Deum res, humanas negligere. *Et paulò pòst.* Et omniũ inimicorum suorum dominabitur: Ita enim traditur, quod reges omnes superaturus sit, & solus regnum obtẽturus, quando etiam secundùm Apostolum, qui de illo prædicat: * In templo Dei sedebit, extollens se super omne quod colitur & quod dicitur Deus. Et quoniam traditus in concupiscentiam cordis sui & damnationi vltimæ destinatus, per nefarias artes ad illud vanũ & inane culmen dominationémque venturus est: propterea sequitur, Dixit enim in corde suo, nõ mouebor de generatione in generationẽ sine malo: id est, fama mea & nomen meum de hac generatione in generationem posterorum non transiet, nisi artibus malis adipiscat tam excelsum principatum, de quo posteri tacere non

2.Thess.2. Antichristo traditur reges omnes esse superaturus, & solus regnum obtenturus.

Traditio hæc est Chrysostom. in 2. Thess.2. Hieron. super 11. Danielis, Lactan. li. 7. diuinarũ instit. c. 16.

possint. Animus enim perditus & expers bonarum artiũ atque à iustitiæ lumine alienus, malis artibus sibi aditũ molitur ad famam tam diuturnam, vt apud posteros etiã celebretur. *Et infrà.* Est & alius intellectus, si de generatione mortali ad æternitatis generationẽ se venire nõ posse vanus & erroris plenus animus arbitratur, nisi artibus malis: quod quidem & iam de Simone diffamatum est, cùm sceleratis artibus cælum se putasset adepturũ & de humana generatione in diuinam generationẽ rebus magicis transiturũ. Quid ergo mirum si etiam ille homo peccati, qui totam nequitiam & impietatem, quam omnes pseudoprophetæ inchoauerunt, impleturus est, & tanta signa facturus, vt decipiat si fieri potest etiã electos Dei, dicturus est in corde suo. Non mouebor de generatione in generationem sine malo. *To.8. in Psalm. 9. vltra medium.*

Antichristus totã nequitiã & impietatẽ quã omnes pseudoprophetæ inchoauerũt ipietur, est.

Illam sanè nouissimam persecutionẽ, quæ ab Antichristo futura est, præsentia sua ipse extinguet Iesus. Sic enim scriptũ est, * quod eũ interficiet spiritu oris sui & euacuabit illuminatione præsentiæ suæ: Hîc quæri solet, quãdo istud erit? importunè omnino. Si enim hoc vobis nosse prodesset, à quo melius, quàm ipso Deo magistro interrogantibus discipulis diceretur? Non enim siluerunt inde apud eum, sed à præsente quæsierunt, dicentes: * Domine si hoc in tempore representabis regnum Israël. At ille: Non est, inquit vestrum nosse tempora, quæ Pater in sua posuit potestate. *Tom.5. de ciuitate Dei, lib.18. cap.53.*

2.Thess 2.

Tempus Antichristi venturi incertũ.

* Act.1.

In illo (*extremo*) iudicio vel circa illud iudicium, has res didicimus esse venturas: Heliam Thesbiten, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christũ venturum, iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorúmque direptionem: mundi conflagrationem, eiusdémque renouationem. Quæ omnia quidem ventura esse credendum est: sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc valet consequi ad perfectũ hominum intelligentia. *Ibidem, lib.20. cap.30.*

Hippolytus martyr, cuius Hieronymus meminit lib. de ec-

eleſiaſticis ſcriptoribus, tempora Antichriſtũ proximè anteceſſura ſignat in hũc modũ. Templa diuina domorũ inſtar erunt, locis omnibus fient euerſiones Eccleſiarum, ſcipturæ contemnentur, hoſtis illius cantica decãtabunt. Poſt hæc ſtupra, adulteria, periuria, incãtationes, diuinationes magno impetu ſtudióque ſequẽtur. In ſumma exijs, qui Chriſtiani videntur, tunc exurgent falſi Prophetæ, falſiq; Apoſtoli, homines impoſtores, corruptores, malefici, mentientes alius in alium, adulteri, ſtupratores, rapaces, auari, periuri, detractores: Paſtores fiẽt quaſi lupi: monachi expetẽt, quæ ſunt mũdi. Obſecro, ſi non hæc in noſtra tempora maximè congruunt.

II. Quomodo intelligendus ſit ille Apoſtoli locus, 2. Theſſ. 2. Niſi venerit diceſsio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, &c.

2. Theſſ. 2.

NVllo modo eſt prætereundus Apoſtolus Paulus, qui ſcribens ad Theſſ.* *Rogamus*, inquit, *vos fratres per aduentũ Domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtræ congregationis in ipſum, vt nõ citò moueamini mẽte, neq; terreamini, neque per ſpiritũ, neque per verbũ, neque per Epiſtolã tanquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini. Ne quis vos ſeducat vllo modo, quoniam niſi venerit refuga primùm & reuelat⁹ fuerit homo peccati, filius interitus, qui aduerſatur & ſuperextollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita vt in templo Dei ſedeat, oſtẽtans ſe tãquam ſit De⁹. Nõ retinetis in memoria, quod adhuc cùm eſſem apud vos hæc dicebã vobis? Et nũc quid detineat ſcitis, vt reueletur in ſuo tẽpore. Iã enim myſteriũ iniquitatis operatur. Tantùm qui modo tenet, teneat: donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur iniquus ille, quẽ Dominus IESVS interficiet ſpiritu oris ſui & euacuabit illuminatione præſentiæ ſuæ eũ, cuius eſt præſentiæ ſecundùm operationẽ Satanæ in omni virtute, ſignis & prodigijs mẽdacij, & in omni ſeductione iniquitatis, his qui pereunt: pro eo quod dilectionẽ veritatis non receperunt, vt ſalui fierent. Et ideò mutet illis Deus operationẽ erroris, vt credãt mendacio, & iudicentur omnes, qui nõ crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati.* Nulli dubium

eſt eũ de Antichriſto iſta dixiſſe, diéque iudicij. Hũc enim appellat diem Domini nõ eſſe venturum, niſi ille prior venerit, quẽ * refugam vocat, vtique à Domino Deo: quod ſi de omnibus impiis meritò dici poteſt, quantò magis de iſto? Sed in quo templo Dei, vt Deus ſit ſeſſurus incertum eſt *a*: vtrũ in illa ruina templi quod à Salomone rege cõſtructum eſt: an verò in Eccleſia. Nõ enim templum alicuius idoli aut dæmonis, templum Dei Apoſtolus diceret. Vnde nonnulli, non ipſum principem, ſed vniuerſum quodammodo corpus eius, id eſt, ad eum pertinentem hominũ multitudinem ſimul cum ipſo ſuo principe hoc loco intelligi Antichriſtum volũt. Rectiúſque putant etiam latinè dici, ſicut græco eſt, non in templo Dei, ſed in templum Dei ſedeat, tanquam ipſe ſit templum Dei, quod eſt Eccleſia. *Et paulò poſt.* quod autem ait: Et nunc quid detineat ſcitis, id eſt, quid ſit in mora, quæ cauſa ſit dilationis eius, vt reueletur in ſuo tẽpore, ſcitis: quoniam ſcire illi nos dixit, apertè hoc dicere noluit. Et ideò nos qui neſcimus quod illi ſciebant, peruenire cum labore ad id quod ſenſit Apoſtolus cupimus, nec valemus: præſertim quia & illa quæ addidit, hunc ſenſum faciũt obſcuriorem. Nam quid eſt: Iam enim myſteriũ iniquitatis operatur. Tantùm qui modò tenet, teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus? Ego prorſus quid dixerit, me fateor ignorare. Suſpiciones tamẽ hominum, quas vel audire vel legere de hac re potui non tacebo. quidam putant hoc de imperio dictũ fuiſſe Romano: & propterea Paulum Apoſtolum, non id apertè ſcribere voluiſſe, ne calumniam videlicet incurreret quod Romano imperio malè optauerit, cùm ſperaretur æternum: vt hoc quod dixit: *Iã enim myſteriũ iniquitatis operatur.* Ne ronẽ voluerit intelligi, cuius iã facta velut Antichriſti videbãtur. Vnde nonnulli ipſum reſurrecturum & futurũ Antichriſtũ ſuſpicantur. Alij verò nec eũ occiſum putãt, ſed ſubtractum potius vt putaretur occiſus *ſolymis reſidens, in omnem Eccleſiã per vniuerſum orbẽ credatur ſuã tyrãnidem exerciturus.* Neronẽ ideo typũ Antichriſti geſſiſſe, Chryſoſtom⁹ docet, quia & ille De⁹ reputari voluit. Ambr. autẽ myſteriũ iniquitatis cœpiſſe à Nerone.

a Harũ opinionum prior eſt Irænei aduerſ⁹ hæreſes Valẽt. lib. 5. qui dicit Antichriſtũ regnaturũ atq; in tẽplo ſeſſurũ Hieroſolymis. Ambroſij quoq; ſuper Lu. 10 cap. 87. & Hippolyti mart. tract. de Antichriſto, & Hieronẽ in 2. Theſſ. 2. qui exiſtimat hieroſolymit. tẽplũ ab eo ad cõciliãdũ Iudæorũ fauorem reſtaurandũ eſſe. Nec verè diſcordat hæc opinio à poſteriori cũ Hieroſolymis reſidens.

ἀποστασία legitur in græco, quod latinè ſonat diſceſſio.

& viuum occultari in vigore ipsius ætatis in qua fuit, cùm crederetur extinctus, donec suo tempore reueletur & restituatur in regnum. Sed multũ mihi mira est hæc opinantium tanta præsumptio. Illud tamẽ quod ait Apostolus: * *Tantũ qui modo tenet, teneat, donec de medio fiat*: non absurdè de ipso Romano imperio creditur dictum, tanquam dictum sit: Tantùm qui modò imperat, imperet: donec de medio fiat, id est, de medio tollatur. Et tunc reuelabitur iniquus, quem significari Antichristum nullus ambigit. Alij verò, & quod ait: quid detineat scitis: & mysterium operari iniquitatis, non putant dictum, nisi de malis & fictis, qui sunt in Ecclesia, donec perueniant ad tantum numerum, qui Antichristo magnum populum faciat: & hoc esse mysteriũ iniquitatis, quia videtur occultum. Hortari autem Apostolum fideles, vt in fide quam tenẽt, tenaciter perseuerent dicendo: *Tantùm qui modò tenet, teneat, donec de medio fiat*: hoc est, donec exeat de medio Ecclesiæ mysterium iniquitatis, quod nunc occultũ. Ad ipsum enim mysterium pertinere arbitrãtur quod ait in Epistola sua Ioãnes Euãgelista: * *Pueri nouissima hora est: & sicut auditis, quòd Antichristus sit venturus, nunc autem Antichristi multi facti sunt. Vnde cognoscimus, quòd nouissima sit hora. Ex nobis exierunt, sed non erãt ex nobis. Quod si fuissent ex nobis, permãsissent vtique nobiscum.* Sicut ergò ante finem in hac hora inquiunt, quàm Ioãnes nouissimam dicit, exierunt multi hæretici de medio Ecclesiæ, quos multos dicit Antichristos: ita omnes tunc inde exibunt, qui non ad Christũ, sed ad illum nouissimum Antichristũ pertinebunt, & tũc reuelabitur. Alius ergo sic, alius autem sic Apostoli obscura verba coniectat: quod tamen eum dixisse nõ dubium est: non veniet ad viuos & mortuos iudicandos Christus, nisi prius venerit ad seducendos in anima mortuos aduersarius eius Antichristus, quãuis ad occultum iam iudiciũ Dei pertineat, quòd ab illo seducentur. Præsentia quippè eius erit, sicut dictum est, secundùm operationem Satanæ * in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacij, & in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt. Tũc enim soluetur* Satanas: & per

*2. Thess. 2. *Consentiunt & alij patres Ambros. Chry. Oecumenius, & Hieron. in hunc locum.*

Ita Hieronymus mysteriũ iniquitatis hæreticos operari dicit qui exeunt de ecclesia, in Thess. 2.

*1. Ioan. 2.

Omnes exibũt de Ecclesia, qui nõ ad Christum sed ad nouissimũ Antichristum pertinebunt & tunc reuelabitur.

*2. Thes. 2.

* Apoc. 20.

& per illum Antichristum in omni sua virtute mirabiliter quidem, sed mendaciter operabitur. Quod solet ambigi, vtrum propterea dicta sint signa & prodigia mendacij: quoniã morrales sensus per phantasmata decepturus est: vt quod non facit, facere videatur? An quia illa ipsa etiã si erũt vera prodigia, ad mendacium pertrahent credituros non ea potuisse nisi diuinitus fieri, virtutem diaboli nescientes: maximè quãdo tantã, quãtam nunquã habuit, accipiet potestatem. Nõ enim quando de cælo ignis cecidit, & tantã familiam cum tantis gregibus pecorũ sancti Iob, † vno impetu absumpsit, & turbo irruens, & domũ deiiciens, filios eius occidit, phantasmata fuerunt? quæ tamẽ fuerunt opera Satanæ, cui Deus dederat hanc potestatẽ. Propter quid horum ergo dicta sunt prodigia & signa mendacij, tunc potius apparebit. Sed propter quodlibet horũ dictũ sit: † seducentur eis signis atque prodigiis qui seduci merebuntur: pro eo quòd dilectionẽ veritatis, inquit, nõ receperũt, vt salui fierent. Nec dubitauit Apostol⁹ addere, & dicere: *ideò mittet illis Deus operationẽ erroris, vt credant mendacio.* Deus enim mittet, quia Deus diabolum facere ista permittet iusto ipsius iudicio, quãuis faciat ille iniquo, malignóque cõsilio. *Vt iudicẽtur*, inquit, *omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.* Proinde iudicati seducentur, & ducti iudicabuntur. Sed iudicati seducentur illis iudiciis Dei occultè iustis, & iustè occultis, quibus ab initio peccati rationalis creaturæ nunquã iudicare cessauit. Seducti autem iudicabuntur nouissimo manifestóque iudicio per Iesum Christum, iustissimè iudicaturũ, iniustissimè iudicatũ. *To. 5. de ciu. Dei, lib. 20. c. 19.*

† *Iob. 1.*

† *2. Thess. 2.*

Deus mittere dicitur operationem erroris, quia diabolum facere ista permittit.

Sunt & hæretici Antichristi, & infideles, qui Ecclesiã Christi persequũtur, iuxta illud Ioannis: Antichristi † multi facti sunt, & quidẽ tot Antichristi, quot vel hæresiarchæ vel persecutores. Generaliter enim, inquit Origenes supra 24. Matth. vnus est Antichristus, species autẽ illius multæ: tanquã si dicamus, mẽdaciũ generaliter vnum est, secundùm differentias autem falsorum dogmatum, inueniuntur multa esse mendacia. Si enim mẽdacium nihil differt à mẽdacio, pu-

† *1. Ioan. 2.*

ta Basilidis, aut Marcionis, *aut Valentini, aut Apellis, aut aliquorum similium, vnum videtur esse mendacium. Si autē secundùm diuersa dogmata mēntiuntur, multi sunt, qui exurgunt. Hi enim sunt Antichristi, & quicunque post eos surrexerint. Qui* Marcionis, *vel alicuius eorum prædicant verbū falsum, Prophetæ sunt Antichristi eius, qui est secundùm Marcionē, id est, illius mendacij, quod introduxit* Marcion, *& alij falsi Prophetæ sunt mendacij illius, quod est secundū Basilidem, alij verò illius, quod est secundum* Apellem. *Similiter dices & de prædicatoribus singularum hæresum. Non debemus attendere eis, qui dicunt,* Ecce hīc est Christus, *non autem ostēdunt eum in Ecclesia, quæ plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentem, quæ plena est lumine vero, quæ est columna & firmamentum veritatis, in qua tota totus est aduentus filij hominis, dicētis omnibus, qui vbique sunt:* Ecce *ego vobiscum sum vsque ad consumationem seculi. Quoties canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere:* Ecce *in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Quibus verbis abundè declarauit Origenes, non modò qui sint hæretici, verùm etiam, qui Antichristi, quos Ioannes insimulat cùm dicit, Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Neque tamen idcò non vnus supremus omnium, potentissimus, fallacissimus, crudelissimus futurus est Antichristus, qui & Iudæus sit* † *ex tribu Dan, & Hierosolymis* † *per tempus & tempora, & dimidium temporis, siue vt in Apocalypsi legitur,* † *per menses quadraginta duos, & toto orbe terrarum Christianos persecuturus, neque tamen funditus deleturus Ecclesiam Dei: sicut partim iam à nobis est declaratum, partim deinceps fusius per singula declarabitur. Quod ad hæreticos Antichristos attinet, vide suprà, lib. 1. cap. de hæret. articulo 10.*

† *Gen. 49.*
† *Dan. 7.*
† *Apoc. 13.*

III. *Antichristi persecutionem, non vna aliqua in regione, sed vniuerso orbe futuram.*

† *Apoc. 20.* *ET cū finiti* † *fuerint mille anni, soluetur Satanas de custodia sua, & exibit ad seducēdas nationes, quæ sunt in*

quatuor angulis terræ Gog & Magog, & trahet eos in bellū, quorū numerus est, vt arena maris. Ad hoc ergo tunc seducet, vt in hoc bellum trahat. Nam & antea modis quib⁹ poterat per mala multa & varia seducebat. Exibit autem, dictū est, in apertam persecutionem, de latebris erumpet odiorum. Hæc enim erit nouissima persecutio nouissimo imminente iudicio, quam sancta Ecclesia toto terrarum orbe patietur: vniuersa scilicet ciuitas Christi, ab vniuersa diaboli ciuitate quantacūque erit vtraque super terrā. Gentes quippe istæ quas appellat Gog & Magog, non sic sunt accipiendæ, tanquam sint aliqui in aliqua parte terrarum barbari cōstituti, siue quas quidam suspicantur Getas & Massagetas, propter literas horum nominum primas, siue aliquos alios alienigenas, & à Romano iure seiunctos. Toto namque orbe terrārum significati sunt isti esse, cùm dictum est: Nationes quæ sunt in quatuor angulis terræ, eásque subiecit esse Gog & Magog. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 20. cap. 11.*

Nouissima Antichristi persecutionē, nouissimo imminēte iudicio sancta Ecclesia toto orbe terrarum patietur.

Quod vero ait: * Et ascenderunt super terræ latitudinem & cinxerunt castra sanctorum & dilectam ciuitatem: non vtique ad vnum locum veniſſe vel venturi esse significati sunt, quasi aliquo vno loco futura sint castra sanctorum & dilecta ciuitas, cùm hæc non sit nisi Christi Ecclesia toto terrarum orbe diffusa: ac per hoc vbicunque tunc erit, quę in omnibus gentibus erit, quod significatum est nomine latitudinis terræ: ibi erunt castra sanctorum, ibi erit dilecta Deo ciuitas eius: ibi ab omnibus inimicis suis, quia & ipsi in omnibus gentibus cum illa erunt, persecutionis illius immanitate cingetur, hoc est, in angustias tribulationis actabitur, vigebitur, concludetur, nec militiam suam deseret, quæ vocabulo est appellata castrorum. *Ibidem.*

* *Apoc. 20.*

Hierosolymam veniens omnes Christianos quos ad se non poterit conuertere, per varia tormenta iugulabit, & suam sedem in templo sancto ponet. Templum etiam sanctum quod Salomon * Deo ædificauit in statu suo restaurabit, & filium Dei omnipotentis se esse mentietur. Reges autem & principes primùm ad se conuertet, deinde per illos cæteros populos.

Vide suprà articu. 1.

* *3. Reg. 5.*

Loca verò per quæ Christus Dominus ambulauit, prius destruet: deinde per vniuersum mundum nuncios & prædicatores mittet. Prædicatio autem eius & potestas tenebit à mari vsque ad mare, ob Oriente vsque ad Occidentem, ab Aquilone vsque ad Septentrionem. *Tom. 9. Tract. de Antichristo.*

Videamus itaque ne fortè melius intelligatur, nõ eo modo (*per bella quæ semper alibi fuerũt*) impleri quæ prædicta sunt illis verbis * (*arescẽtibus hominibus præ timore & expectatione*) sed tunc potius esse ventura, quãdo sic erit tribulatio vniuerso orbi, vt ad Ecclesiã pertineat, quæ vniuerso orbe tribulabitur, non ad eos qui tribulabunt eã. Ipsi enim dicturi sunt,* Pax & securitas, *Et paulò pòst.* Quando enim sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur: sicut ab aliis duobus Euãgelistis* hic locus commemoratus est, Ecclesia nõ apparebit, impiis tunc persecutoribus vltra modum sæuientibus, & remoto timore tanquã arridentibus mũdi felicitate dicentibus,* Pax & securitas: tunc stellæ cadent de cælo & virtutes cælorum commouebuntur, quoniam multi qui gratia fulgere videbantur, persequentibus cedẽt & cadẽt, & quidam fideles firmissimi turbabuntur. *To. 2. epist. 80. ad Hesychium, versus finem.*

* *Luc. 21.* *Tẽpore Antichristi Ecclesia vniuerso orbe tribulabitur.*
* *1. Thess. 5.*
* *Matth. 24. Marc. 13.*
* *1. Thess. 5.*

Vterque pars erit in omnibus gẽtibus, vna quæ premat, altera quæ prematur. Vna quæ dicat,* Pax & securitas: altera in qua sol * obscuretur, & non det luna lumen suum, & de qua cadent stellæ, & in qua virtutes cælorum moueantur, & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. *Ibidem, paulò infrà.*

* *1. Thess 5.*
* *Matt. 24.*

IIII. Antichristum non plus triennio & sex mensibus esse regnaturum.

* *Dan. 7.* QVatuor illa regna (*de quibus Daniel* *) exposuerũt quidam Assyriorum, Persarum, Macedonum & Romanorum. Quàm verò conuenienter id fecerint, qui nosse desiderant, legant presbyteri Hieronymi librum in Danielem, satis diligenter, eruditéque cõscriptum. Antichristi tamen aduersus Ecclesiam sæuissimum regnum, licet exiguo spacio temporis sustinendum, donec Dei vltimo iudicio regnum sancti accipiãt sempiternum: qui vel dormitans hæc legit dubitare non sinitur. Tempus quippè & tempora, & dimidium temporis annum vnum esse, & duos & dimidiũ: ac per hoc tres annos & semissem etiam numero dictum posterius posito diluescit, aliquando in scripturis & mensium numero declaratur. *Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 20. cap. 23.*

Antichristi aduersus Ecclesiã sæuissimum regnum exiguo temporis spacio sustinendum: diebus mille, ducentis nonaginta, inquit Hieronymus: iuxta illud Danielis 12. Et à tempore quo ablatum fuerit iuge sacrificium, et posita fuerit abominatio in desolationẽ, dies mille, ducenti, nonaginta, faciunt hi tres annos & dimidium. Vide & Chrysost. siue auctorem operis imperfecti in Matth. homil. 49.

Alligatio * diaboli, est non permitti exercere totam tentationem, quam potest vel vi, vel dolo, ad seducẽdos homines, in partem suam cogendo violẽter, fraudulenterúe fallendo. Quod si permitteretur in tã lõgo tempore & tanta infirmitate multorum, plurimos tales quales Deus id perpeti nõ vult, & fideles deiiceret, & ne crederent, impediret. Quod ne faceret, alligatus est. Tũc autem soluetur, quando & breue tempus erit. Nam tribus annis & sex mensibus legitur * totis suis, suorúmque viribus sæuiturus: & tales erunt, cum quibus ei belligerandum est, vt vinci tanto eius impetu, insidiisque non possint. *Ibidem, cap. 8.*

* *Apoc. 9.*
* *Dan. 12.*

Solue quatuor * angelos qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Flumen Euphratem peccatum populum dicit: in quo Satanas & propria volũtas ligata est. Euphrates autẽ fluuius est Babilonis, qui interpretatur confusio. Vnde ad ipsum fluuium pertinet, quicunque res confusione dignas exercent. Et soluti sunt quatuor angeli, id est, inchoata est persecutio: Parati in horam & diem & mensem & annum, vt occiderent tertiam partem hominum. Hæc sunt quatuor tẽ-

* *Apoc. 9.*

Nota.

† *Apoc.13.* pora triēnij & pars temporis. *To.9.in Apocalypsin, ho.7.*
Et data est † ei potestas facere menses quadraginta duos.
Tempus nouissimæ persecutionis in istis quadraginta duobus mensibus intelligitur. *Ibidem, homil.10.*

Hæc autem tam terribilis & timenda tribulatio tribus annis manebit in toto & dimidiū. *Tunc breuiabuntur † dies propter electos: nā nisi Dominus breuiasset dies nō fieret salua omnis caro. Et infrà.* Antichristus diaboli filius totius malitiæ artifex pessimus, cū per tres annos & dimidium, sicut prædictum est, magna persecutione totum mundum vexauerit, & omnē populum Dei variis pœnis cruciauerit, postquā Eliam & Enoch interfecerit, & cæteros in fide permanentes martyrio coronauerit: ad vltimū veniet ira Dei super illū, sicut beatus Paulus scripsit, dicens. † Quē Dominus Iesus Christus interficiet spiritus oris sui. *To.9.Tra.de Antichristo.*

† *Matt.24. Marc.13.*

† *Dan. 12. Martyrum Enoch & Eliæ, aliorúmque sub Antichristo.*

† *2.Thess.2.*

V. Antichristi tempore, non defuturam Ecclesiam Christi.

† *Apoc.20.* NEc sic accipiendum est quod ait, † vt nō seduceret gentes donec finiantur mille anni: quasi postea seducturus sit eas duntaxat gētes ex quib⁹ prędestinata cōstat Ecclesia: à quib⁹ seducēdis illo est vinculo claustróque prohibitus. Sed aut illa locutione dictum est: quæ in Scripturis aliquoties inuenitur, qualis est in Psal. † *Sicut oculi nostri ad Dominū Deū nostrum donec misereatur nostri.* Neque enim cùm misertus fuerit, non erunt oculi seruorum eius ad Dominum Deum suum. Aut certè iste est ordo verborum. Et clausit & signauit super eum, donec finiantur mille anni. Quod verò interposuit, vt non seduceret iam gentes: ita se habet, vt ab huius ordinis connexione in liberum: & seorsum intelligendum, velut si post adderetur, vt sic se haberet tota sententia: Et clausit & signauit super eum, donec finiantur mille anni, vt non seduceret iam gentes: id est, ideo clausit, donec finiantur mille anni, vt iam non seduceret gentes. *Tom. 5. de*

† *Psal.122.*

† *Apoc.20.* *ciuitate Dei, lib.20.cap.7.*

Post hæc, inquit, † *oportet eum solui breui tempore.* Si hoc est diabolo ligari & includi, Ecclesiam nō posse sedu-

cere, hæc ergo erit solutio eius, vt possit? Absit. Nunquam enim ab illo Ecclesia seducetur prædestinata, & electa † ante mundi constitutionē, de qua dictum est: † *Nouit Dominus, qui sunt eius:* & tamen hîc erit Ecclesia illo tempore etiā quo soluendus est diabolus: sicut ex quo est instituta, hîc fuit & erit omni tēpore, in suis vtique qui succedunt nascendo morientibus. *Et paulò post.* Illam nec solutus vtique seducturus est. *Ibidem, cap.8.*

† *Eph.1.* † *2.Tim.2.*

Ecclesia sicut ex quo est instituta hîc fuit, ita erit omni tēpore illam diabolus nec solutus vllo seductus est.

In eorum sanè qui tunc futuri sunt, sanctorum atque fidelium cōparatione quid sumus? Quandoquidē ad illos probandos tantus soluetur inimicus, cum quò nos ligato tantis periculis dimicamus: quamuis & hoc temporis interuallo, quosdam milites Christi tam prudentes & fortes fuisse atque esse non dubium est, vt etiam si in ista mortalitate viuerēt, quādo ille soluetur omnes insidias eius atque impetus & cauerent prudētissimè & patientissimè sustinerent. *Ibidem.*

Vtrum autem etiā illis vltimis tribus annis † & mensibus sex quando solutus totis viribus sæuiturus est, aliquis in qua non fuerat, accessurus ad fidem, nonnulla quæstio est. Quomodo enim stabit quod dictum est: † Quis intrat in domum fortis vt vasa eripiat, nisi prius alligauerit fortem, si etiam soluto eripiuntur? Ac per hoc ad hoc cogere videtur ista sententia, vt credamus illo licet exiguo tempore neminem accessurum esse populo Christiano, sed cum eis qui iam Christiani reperti fuerint diabolum pugnaturum. Ex quibus etiam si aliqui victi secuti eum fuerint, nō eos ad prædestinatum filiorum Dei numerum pertinere. Neque enim frustra idem Ioannes Apostolus, qui & hanc Apocalypsin scripsit, in epistola sua de quibusdam dixit: * *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.* Nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Sed quid fiet de paruulis? Nimium quippè incredibile est, nullos iam natos & nundum baptizatos præoccupari Christianorum filios illo tempore infantes: nullos etiam ipsis nasci iam diebus: aut si erunt, non eos à parentibus suis ad lauacrum regenerationis modo quocunque perduci. Quod si fiet, quo pacto soluto

† *Dan. 12.*

Matt.12.

† *1.Ioan.2.*

Tempore Antichristi parvulos per Baptismum accessuros esse ad Ecclesiam.

iam diabolo vasa ista eripientur, in cuius domum nemo intrat, vt vasa eius eripiat, nisi prius alligauerit eũ? Imò verò id potius credendum est, vt nec qui cadant de Ecclesia, nec qui accedãt ad Ecclesiam illo tempore defuturos: sed profectò tam fortes erunt & potentes pro baptizandis paruulis suis hi qui tunc primitus crediturí sunt, vt illum fortem vincant etiã non ligatum: id est, omnibus qualibus antea nunquã, vel artibus insidiantem, vel vrgentem viribus, & vigilãter intelligant, & toleranter ferant, ac si illi etiam non ligato eripiãtur. Nec ideo falsa erit Euangelica illa sententia: * *Quis intrat in domum fortis, vt vasa eius eripiat, nisi prius alligauerit fortem?* Secundùm enim sentẽtiæ eius veritatem, ordo iste seruatus est, vt prius alligaretur fortis, ereptísque vasis eius longè latèque in omnibus gẽtibus ex firmis & infirmis ita multiplicaretur Ecclesia, vt ex ipsa rerum diuinitus prędictarũ & impletarum robustissima fide etiã soluta vasa posset auferre. Sicut enim fatendum est multorum refrigescere* charitatẽ cùm abũdat iniquitas: & inusitatis maximísque persecutionibus atque fallaciis diaboli iam soluti, eos qui in libro * vitæ scripti non sunt esse multos cessuros: ita cogitandum est, non solùm quos bonos fideles illud tempus inuenier, sed nonnullos etiã, qui foris adhuc erunt, adiuuãte Dei gratia per cõsideration̄em scriptuarum: in quibus & alia & finis ipse prænũciatus est, quem venire iam sentiunt: ad credendum quod non credebant, futuros esse firmiores: & ad vincendum etiam non ligatum diabolũ fortiores. *Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 20. cap. 8.*

* *Matt. 12.*

* *Matt. 24.*

* *Apoc. 20.*

VI. Enoch & Eliam vsque hodie in viuis manere, eosdémque Antichristi tempore mundo prædicaturos.

ENoch & Eliam nõ dubitamus in quibus nati sunt corporibus viuere. *Tom. 7. de pecc. orig. cap. 24.*

Neque enim arbitrandum est Eliam, vel sic esse iam sicut erunt sancti, quãdo peracto operis diei, denariũ pariter accepturi sunt: vel sic quemadmodum sunt homines, qui ex ista vita nondum emigrarunt, de qua illę

tamen nõ morte, sed trãslatione migrauit. Iam ita que aliquid melius habet, quàm in hac vita posset: quãuis nondum habeat, quod ex hac vita rectè gesta in fine habiturus est: pro nobis enim meliora prouiderunt, ne sine nobis perfecti perficerẽtur: aut si quisquam putat hoc Eliam mereri non potuisse, si duxisset vxorem, filiósque procreasset: creditur enim non habuisse, quia hoc scriptura non dixit, quãuis & de cœlibatu eius nihil dixerit: quid de Enoch respondebit, qui filiis genitis Deo placens, nõ mortu⁹, sed viuus trãslatus est? ET *infrà*. Enoch & Elias in Adam mortui, mortísque propaginem in carne gestantes, quod debitum vt soluãt, creduntur etiam rediturí ad hanc vitam, & quod tamdiu dilatũ est, morituri nunc tamen in alia vita viuũt. *Tom. 3. de Genesi ad litteram, lib. 9. cap. 6.*

Eliam non habuisse vxorem nõ habuisse, etsi de cœlibatu eius scriptura nihil dixerit Enoch, & Elias, vt mortis debitum soluant creditur redituri ad hãc vitã.

*Ecce ego * mittam vobis Eliam Thesbitẽ, antequã veniat dies Domini magnus & illustris: qui cõuertet cor patris ad filiũ, & cor hominis ad proximum suum, ne fortè veniẽs percutiam terram penitus.* Per hunc Eliã magnum mirabilémque prophetam exposita sibi lege, vltimo tempore ante judicium, Iudæos in Christum verum, id est, in Christum nostrũ esse credituros, celeberrimum est in sermonibus cordibúsque fidelium. Ipse quippè ante aduẽtum iudicis Saluatoris nõ immeritò sperat esse venturus: qui etiam nunc viuere non immeritò creditur. Curru⁹ namque igneo raptus est de reb⁹ humanis, quod euidẽtissimè sancta Scriptura testatur. Cùm venerit ergo exponendo legem spiritualiter, quã nunc Iudæi carnaliter sapiunt: cõuertet* cor patris ad filiũ. *Tom. 5. de Ciuit. Dei, lib. 20, cap. 29.*

* *Malach. 4. per Eliam Thesbitem vltimo tẽpore Iudæos in Christũ credituros, celeberrimũ est in sermonib⁹ cordibúsque fidelium.*

* *4. Reg. 2.*

* *Malac. 4.*

Mulierem volasse* in desertum ipsam Ecclesiam intelligit, in qua in nouissimo tẽpore sub Elia creditura est synagoga. Alas duas aquilæ magnæ, duos vult intelligi Prophetas: scilicet Eliã & qui cum eo venturus est. Aqua emissa de ore draconis exercitum persequẽtium eam significat. *Tom. 9. in Apocalypsim, homil. 10.*

* *Apoc. 12.*

Enoch adhuc sine morte in testimonium nouissimi temporis reseruatur. ET *paulò post*. Enoch sine morte per totius benè seculi tempus remotus ab hominum conuersatione custoditur, vt in eo qualiter homines, si nõ

Enoch etsi adhuc viuat, mortis tamen debitum vitare non poterit.

peccarent, generata prole commutarentur in vitã spiritalem sine morte, ostenderetur. Sed licet longo seruatus tempore adhuc viuat: mortis tamen debitum, quod omnes in Adam sumpsimus, vitare non poterit. *To.3. de mirabilibus sacræ Script. lib.1. cap.3.*

* *Matt. 21.*

In Ioãne Dominus Iesus Christus * præfigurare voluit futurum aduentum suum, & hoc dicere *(quãdo dixit: Ioannes ipse est Elias)* quia in spiritu Eliæ erat Ioannes. Et quod erat Ioannes ad primum aduentum, hoc erit Elias ad secundùm aduẽtum. Quomodo duo aduentus iudicis, sic duo præcones. Iudex quidem ipse, præcones autem duo, non duo iudices. Oportebat autem iudicem primò venire iudicandum. Misit ante se primum prẽconem, vocauit illum Eliam: quia hoc erit in secundo aduẽtu Elias, quod in primo Ioãnes. Iámque intendat charitas vestra quàm verũ dicam. Quãdo conceptus est Ioannes vel potius quando natus, Spiritu sanctus hoc de illo homine impleto prophetauit, † *Et erit*, inquit, *præcursor altissimi, in spiritu & virtute Eliæ.* Non ergo Elias, sed in spiritu & virtute Eliæ. Quid est in spiritu & virtute Eliæ? In eodem spiritu vice Eliæ. Quare vice Eliæ? quia quod Elias secundo, hoc Ioannes in primo aduertu fuit. Rectè ergo modo Ioannes propriè respondit: Nam Dominus figuratè, Elias ipse est Ioannes, iste autem, vt dixi, propriè: Non sum * ego Elias. Si figuram præcursionis aduertas, Ioannes ipse est Elias: quod enim ille ad primum aduentum, hoc ille ad secundùm erit. Si proprietatem personæ interroges Ioannes Ioannes, Elias Elias est. Dominus ergo ad præfigurationẽ rectè, ipse est Elias: Ioãnes autem rectè ad proprietatem. Non sum Elias. *Et infrà.* Nunquid tu Elias es? Iam si diceret, Elias sum: ergo iam in secundo aduẽtu aduenies Dominus iudicaret, non adhuc in primo iudicaretur. Tãquam dicens: venturus est adhuc & Elias: Non sum, inquit, Elias: sed obseruate humilem ante quem venit Ioannes, ne sentiatis excelsum ante quem venturus est Elias. Nam & Dominus ita compleuit. Ipse est Ioannes Baptista qui venturus est. Ipsa præfiguratione venit iste, qua proprietate venturus est Elias. Tunc Elias per

Hoc erit in secundo aduẽtu Elias, quod in primo Ioãnes.

† *Luc.1.*

* *Ioan.1.*

proprietatem Elias erit, nunc per similitudinem Ioannes Elias erat. Modò Ioannes per proprietatem Ioannes est, tunc per similitudinem Elias Ioannes erit: Ambo prẽcones sibi dederunt similitudines suas, & tenuerunt proprietates suas: vnus autẽ Dominus iudex, siue illo præcone præcedente, siue illo. *Tom.9. in Ioannem. tract.4. circa medium. Lege & To.4. 83. quæstionum, q.58.*

VII. Ante extremum iudicij diem Euangelium in vniuerso orbe esse prædicandum.

IPse Dominus in Euangelio docet * tunc futurum esse iudicij diem, cùm Euangelium prædicatum fuerit in omnibus gentibus. *Tom.4. de serm. Domini in monte, lib.2. in expos. Dominicæ orationis.* * *Matt.24*

Probat Augustinus Euangelium nõ esse prædicatum ab Apostolis per totum orbem.

Quod putat venerabilitas tua iam hoc (*Euangelium prædicatum esse per totũ orbem*) per ipsos Apostolos factũ non ita esse certis documentis probaui. Sunt enim apud nos, hoc est, in Africa, barbarę innumerabiles gẽtes, in quibus nondum esse prædicatum Euangelium, ex ijs qui ducũtur inde captiui, & Romanorũ seruitijs iam miscentur quotidiè nobis addicere in prõptu est. Pauci tamen anni sunt, ex quo quidem eorum rarissimi atque paucissimi, qui pacati Romanis finibus adhærent, ita vt non habeãt reges suos, sed super eos præfecti à Romano constituantur imperio, & illi ipsi eorum præfecti Christiani esse cœperunt. Interiores autẽ qui sub nulla sũt potestate Romana, prorsus nec religione Christiana in suorũ aliquibus detinentur, neque vllo modo rectè dici potest, istos ad promissionem Dei nõ pertinere. Non enim Romanos, sed omnes gẽtes Dominus semini †Abrahæ, media quoque iuratione promisit: ex qua promissione iam factum est, vt nonnullæ gentes, quæ non tenentur ditione Romana, reciperẽt Euangeliũ & adiungerentur Ecclesiæ, quæ fructificat & crescit in vniuerso mundo. Adhuc enim habet, quo crescat, donec fiat quod de Christo in Salomonis figura prophetatum est: * *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ.* A flumine † *Gen.16.*

* *Psal.71.*

scilicet vbi baptizatus est, quia inde cœpit Euãgelium prædicare. A mari autẽ vsque ad mare totus est orbis cum omnibus gentibus, quoniam mari Oceano cingitur vniuersus. Quomodo autẽ implebitur aliter illa prophetia: * *Omnes gentes quotquot fecisti venient, & adorabunt coram te Domine?* Non enim de locis suis migrando veniẽt, sed in locis suis credendo. De credentibus quippè Dominus dixit: † *Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei à patre meo.* Propheta autem dicit: * *Et adorabunt eum vnusquisque de loco suo, omnes insulæ gentium.* Omnes insulæ dixit, tanquam diceret, etiam omnes insulæ: hinc ostendens quàm nulla pars relinquatur orbis terrarum, vbi non sit Ecclesia, quando nulla relinquitur insularum, quarum nonnullæ etiam in Oceano sunt constitutæ, & quasdam earũ Euangelium iam suscepisse didicimus: atque ita & in insulis singulis quibusque impletur quod dictum est. † *Dominabitur à mari vsque ad mare*, quo vnaquæque insula cingitur, sicut in vniuerso orbe terrarũ, quæ tanquam omniũ quodãmodo maxima est insula, quia & ipsam cingit Oceanus, ad cuius littora in Occidentalibus partibus Ecclesiam peruenisse iam nouimus, & quocunque littorũ nondũ peruenit, peruentura est vtique fructificando atque crescendo. Si ergo quia prophetia veritatis mentiri nõ potest, necesse est, vt omnes gentes, quotquot fecit Deus, adorent eum, quomodo adorabunt eũ, nisi inuocent eum? *Quomodo* * *autem inuocabunt, in quem non crediderunt?* Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Aut quomodo prædicabunt nisi mittantur? Mittit enim angelos suos & cõgregat electos suos à quatuor ventis, id est, ab vniuerso orbe terrarum. In quibus ergo gentibus nondum est Ecclesia, oportet vt sit, nõ vt omnes qui ibi fuerint, credant: Omnes enim gentes promissæ sunt, non omnes homines omnium gentium. Non enim omnium est fides. Credit itaque omnis gens in omnibus, qui electi sunt ante constitutionem mundi, in cæteris non credit, & credẽtes odit: quomodo enim & illud implebitur, † *Eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum*, nisi in omnibus gentibus sint, & qui oderint, & quos oderint? Quo pacto igitur ab Apostolis est prædicatio ista cõpleta, quando adhuc vsque sunt gẽtes, quod certissimum est nobis, in quibus modò cœpit, & in quibus nõdũ cœpit impleri? *tom. 2 epist. 80. ad Hesychium, versus finem.*

*Psal.85.

†Ioan.6.

*Sophon.2.

†Psal.71.

*Rom.10.

In quibus gentibus nondum est Ecclesia, oportet vt sit.

†Matt.24.

Quod autem dixit Apostolus, * *Nunquid non audierunt: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in finem orbis terræ verba eorum*: quanuis locutus sit præteriti temporis verbis, tamen quod futurũ fuerat dixit, non quod iam factum atque cõpletum: sicut ipse Propheta quo vsus est teste, non ait: * In omnẽ terram exiturus, sed exiit, inquit, sonus eorum, quod vtique nõdum factũ erat: quale est etiam illud, * *Foderunt manus meas & pedes meos*, quod tam longè postea factũ nouimus. *Et infrà.* Minus mirandum est, quod etiam verbis præsentis temporis vsus est in eo, quod illum identidem dixisse memoraſti, propter spẽ quæ reposita * est nobis, quã antè audistis in verbo veritatis Euangelij, quod aduenit in vos: sicut & in omni mundo est fructificãs & crescens, quanuis Euangeliũ nõdum tenebat vniuersum: sed fructificare illud in vniuerso mũdo dixit & crescere, vt ita significaret, quousque fuisset fructifi cando & crescendo venturum. Si ergo latet quando Ecclesia fructificante atque crescẽte vniuersus omnino à mari vsque ad mare orbis implebitur, proculdubio latet, quando finis erit: antè quippè non erit. *Ibidem paulò infrà.*

*Rom.10.

*Psal.18

*Psalm. 21.

*Coloss.1.

Apostol⁹ fructificare Euangeliũ in vniuerso mũdo dixit, vt significaret, quousque fructificãdo atque crescendo sit venturum.

*Matt.24. *Finis mũdi antè venturus non est, quàm Euangeliũ regni in vniuerso orbe prædicetur.*

Apertissima de hac re legitur sentẽtia Saluatoris dicentis: * *Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.* Tunc veniet, quid est, nisi antè non venit: Quãtò post ergo veniat, incertum nobis est, antè tamen non esse venturum dubitare vtique non debemus. Si ergo susciperent hũc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quantũ possent colligerent, quod remanet gentium, vbi nondum est Euangeliũ prædicatũ, hinc aduertere vtcunque possemus, quantum hoc tempus longè sit à fine seculi. Quod si propter quædam loca inaccessibilia & inhospitalia fieri posse nõ creditur, vt à seruis Dei peragretur orbis, & quot quantæque sint

adhuc gentes sine Christi Euangelio, fideliter renũcietur: multo minus existimo scripturis posse comprehendi, quanta vsque ad finem futura sunt tempora, quandoquidem in eis legimus: *Nemo * potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate.* Vnde si iam nobis certissimè nunciatum fuisset in omnibus gentibus Euangelium prædicari, nec sic possemus dicere quantùm temporis remaneret vsque ad finem, sed magis magísque iam propinquare meritò diceremus: Nisi quis fortè respondeat, tanta celeritate prędicato Euãgelio, Romanas gentes & pleráſque barbaras occupatas, atque ita nonnullas nõ paulatim, sed subitò ad fidẽ Christi fuisse conuersas, vt nõ sit incredibile paucis annis, etsi non vitæ nostræ, qui iam senuimus, certè iuuenum, qui vẽturi sunt ad senectã, vniuersas omninò residuas gẽtes Euangelio posse compleri. Sed si ita erit facilius cùm factum fuerit probari experiẽdo, quàm legendo antequam fiat, inueniri potest. *Tom. 2. Epist. 78. ad Hesychium.*

* Act. 1.

Sunt adhuc nõnullæ gentes, in quibus nondum est Euãgelium prædicatum, necesse est autẽ impleri omnia quæ de Christo & Ecclesia prędicta sunt: oportet ergo & in eis prædicari, quod cùm impletum fuerit, tunc erit finis. Quomodo ergo isti dicũt, iã esse completũ quod Dominus ait: * prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes incipiẽtibus ab Hierusalem. Sed postea cæteris deficiẽtibus, solam Christo Africã remãsisse, cùm adhuc illud implendũ sit, nõdum impletũ? Cùm autẽ impletum fuerit veniet finis. Sic enim Dominus ait: * *Et prædicabitur hoc Euangelium regni, in vniuerso orbe, in testimoniũ omnibus gentibus & tunc veniet finis.* Quomodo ergo cùm adimpleta esset fides omnium gentium, tũ perditio gentiũ excepta Africa, cõsecuta est? Quandoquidem ipsa fides omnium gẽtium nõdum impleta est. Nisi fortè hoc restat hominũ insanię, vt dicãt nõ ex illis Ecclesiis quæ fundatę sunt per Apostolorũ labores, adimpleri prædicationem Euangelij in omnibus gẽtibus, sed illis pereuntibus, & earũ reparationem ex Africa per partẽ Donati, & residuarum

* Luc. 24.

* Mat. 24.

gentium acquisitionem. Puto quod ipsi etiam rideant. cùm hoc audiũt, & tamen nisi hoc dicant, quod erubescunt si dicant, non habent omnino quod dicant. *Tom. 7. de vnit. Ecclesiæ, cap. 15.*

VIII. Christum in humana atque visibili forma venturum ad iudicandum humanum genus.

* Ioan. 5.

Hominibus in iudicio nõ apparebit, nisi filius: idque in ea forma, qua ascendit.

PAter non iudicat * quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Hoc enim dictum est, quia hominibus in iudicio nõ apparebit nisi filius. Pater occultus erit, filius manifestus. In quo erit filius manifestus? In forma qua ascẽdit. Nã in forma Dei cum patre occultus est, in forma serui hominibus manifestus. Non ergo pater iudicat quẽquam, sed in manifesto omne iudiciũ dedit filio. Hoc enim dictũ est, quia hominibus in iudicio nõ apparebit nisi filius, sed manifesto. In quo manifesto iudicio filius iudicabit, quia ipse iudicandis apparebit. Euidentius nobis ostendit scriptura, * quia ipse apparebit. Quadragesimo die post resurrectionẽ suã ascendit in cælũ, videntibus discipulis suis & vox illis angelica, *Viri*, inquit, *Galilæi, quid statis aspicientes in cælũ?* Iste qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodũ eum vidistis euntẽ in cælum. Quomodo eum videbant ire? In carne quam tetigerunt, quam palpauerunt, cuius etiam cicatrices tãgendo probauerunt, in illo corpore in quo cũ eis intrauit & exiuit per quadraginta dies, manifestãs se eis in veritate, nõ in aliqua falsitate, nõ phãtasmate, non vmbra, nõ spiritu, sed quẽadmodum ipse dixit nõ fallens, * *Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Est quidẽ illud iam corpus dignũ cælesti habitione, nõ subiacens morti, nõ mutabile per ætates. Nõ enim sicut ad illã ætatã ab infantia creuerat, sic ab ætate quę iuuẽtus erat vergit in senectutẽ manet sicut ascẽdit, venturus ad eos, quibus antequam veniat, verbum suum voluit prædicare. Sic enim veniet in forma humana. Hãc videbũt & impij. Videbunt & ad dexterã positi, videbunt ad sinistram

* Acto. 1.

* Luc. 24.

Impij quoq; videbũt humanam formã Christi in iudicio.

* Zach. 12. Ioan. 19. Apoc. 1. separati: sicut scriptum est,* *Videbunt in quem pupugerunt.* Si viderunt in quem pupugerunt, corpus ipsum videbunt quod lancea percusserunt. Lancea non percutitur verbũ. Hoc ergo impij videre potuerunt, quod & vulnerare potuerunt. Latentẽ Deum in corpore non videbunt, post iudicium videbitur ab his qui ad dextram erunt. Hoc est ergo quod ait,* *Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio:* quia manifestus ad iudiciũ veniet filius in humano corpore apparens, hominibus dicens dextris,* *Venite benedicti patris mei, percipite regnum:* dicẽs sinistris. *Ite in ignem æternum, qui præparatus est Diabolo & angelis eius &c. Tom. 9. in Ioannem, tract. 21. vltra medium.*

* Ioan. 5. * Matt. 25.

Ecce ad dextrã sunt iusti, ad sinistram sunt iniusti. Omnes pariter homines vident filiũ hominis, vident qui punctus est, vident qui crucifixus est, videt humiliatum, vident natũ ex virgine, vident agnum de tribu Iuda, vident verbũ Deũ apud Deũ. Quando videbunt, ipse erit & tunc, sed forma serui apparebit. Forma serui seruis demõstrabitur: forma Dei, filius seruabitur. *Ibidem, paulò infrà.*

Secundùm id quod Deus est (*christus*) iudicat. Hoc est ex potestate diuina, nõ humana, & tamen ipse homo iudicaturus est, sicut Dominus gloriæ crucifixus est: ita enim apertè ait,* *cùm venerit filius hominis in gloria sua & omnes angeli eius cũ eo, tũc congregabuntur ante eum omnes gentes,* & cætera quæ futuro iudicio vsque ad vltimã sententiã in eo loco prædicantur. Et Iudæi quippè qui in malitia sua perseuerãtes in illo iudicio puniendi sunt, sicut alibi scriptum est,* *Videbunt in quem pupugerunt,* cum enim & boni & mali visuri sunt iudicem viuorum & mortuorum, proculdubio eum videre non poterunt mali, nisi secundùm formã, qua filius hominis est, sed tamẽ in claritate in qua iudicabit, non in humilitate in qua iudicatus est. Cætetum illam Dei formam in qua æqualis est Patri proculdubio impij non videbunt, non enim sunt mundicordes: *Beati* * *enim mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt:* & ipsa visio est facie ad faciem quæ summũ præmiũ promittit Iustis, & ipsa fiet cùm tradet regnũ

* Matt. 25. * Zach. 12. Ioan. 19. Apoc. 1. * Matt. 5.

Deo &

Deo & Patri: in quo suæ formæ visionẽ vult intelligi subiecta Deo vniuersa creatura, & ipsa in qua filius Dei filius hominis factus est. Quia secundùm hanc & ipse filius tunc subiectus illi erit, qui ei subiecit † omnia, vt sit Deus omnia in omnibus. Alioquin si filius Dei iudex in forma qua æqualis est patri etiam impiis cum iudicaturus est apparebit, quid est quod pro magno dilectori suo pollicetur dicens. † *Et ego diligam eũ & ostendam meipsum illi?* Quapropter filius hominis iudicaturus est, nec tamẽ ex humana potestate, sed ex ea qua filius Dei est. Et rursus filius Dei iudicaturus est, nec tamen in ea forma apparens, in qua Deus est æqualis patri, sed in ea qua filius hominis est. *Tom. 3. de Trinit. lib. 1. cap. 13.*

† 1. Cor. 15.

† Ioan. 14.

Filius Dei iudicaturus est, nec tamẽ in ea forma apparens, in qua Deus est, sed in qua filius hominis est.

Potestatem † dedit ei iudicium facere, quoniã filius hominis est. Iudex hic erit filius hominis, forma illa hîc iudicabit, quæ iudicata est. Audite & intelligite, iã hoc Propheta prædixerat, † *Videbunt in quẽ pupugerũt.* Ipsam formam videbunt, quem lancea percusserunt. Sedebit iudex, qui stetit sub iudice: Damnabit veros reos, qui factus est falsus reus. Ipse veniet, forma illa veniet. Hoc in Euangelio habes, † Cùm ante oculos discipulorum suorum iret in cælum, stabant illi & attendebant, & sonuit vox angelica: † Viri Galilæi quid statis &c. Hic Iesus sic veniet quomodo vidistis eum euntem in cælum. Quid est sic veniet? in ipsa forma veniet. *Tom. 10. de verb. Domini, serm. 64.*

† Ioan. 5. † Zacha. 12. Ioan. 19. Apocal. 1. † Luc. 24. † Act. 1.

Et aspicient ad † me pro eo quod insultauerunt, & plangent super eo planctum quasi super charissimum siue dilectum, & dolebunt dolore quasi super vnigenitum. Pœnitebit quippè in die illa Iudæos etiam eos qui accepturi sunt Spiritum gratiæ & misericordiæ, quod in eius passione insultauerunt Christo, cùm ad eum aspexerint in sua maiestate venientem eumque esse cognouerint, quem prius humilẽ in suis parentibus illuserunt, quanuis & ipsi parentes eorum tãtæ illius impietatis auctores resurgẽtes videbunt eum, sed puniẽdi iam, non adhuc corrigendi. Non itaque hoc loco ipsi intelligẽdi sunt, vbi dictũ est † & effundã super domũ Dauid, & super habitatores Hierusalẽ spiri-

† Zacha. 12.

† Ibidem.

tum gratiæ & misericordiæ, & aspicient ad me pro eo quòd insultauerunt, sed tamen de illorum stirpe venientes, qui per Eliam illo tempore sunt crediturí. Sed sicut diximus Iudæis, occidistis Christum, quanuis hoc parentes eorum fecerint, sic & isti se dolebunt fecisse quodammodo, quod fecerunt illi, ex quorũ stirpe descendunt. *Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 30. cap. 50. Lege & Tom. 2. epist. 85. ad Hesychium, & 112. ad Paulinam. Item Tom. 9. tract. 76. in Ioannem, & de symbolo ad catechum. lib. 2. & 3. cap. 8. & lib. 3. cap. 7. & alibi.*

Iudæi per Eliam Antichristi tempore crediturí.

IX. *Apostolos Apostolicæq; perfectionis sectatores, Christo assessuros in iudicio atque vnà cum illo mundum iudicaturos.*

† *Psalm. 49.* VIdeamus quomodo faciet qui vẽturus est tempestate illa. Quid facturus? quæ erit in circuitu † eius tẽpestas valida? proculdubio ista tempestas quandam separationem factura est. Ista est illa separatio, quã non expectauerũt, qui antequã ad littus venirent retia diruperunt. In illa verò separatione fit quædam malorum & bonorũ distinctio. Alij sunt enim sequẽtes nunc Christum, expeditis humeris sine sarcina curarum secularium: qui non frustra audierunt, † Si vis esse perfectus, vade, vẽde omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me: qualibus dicitur, † Sedebitis super duodecim sedes, iudicãtes duodecim tribus Israël. Alij ergo erũt iudicantes cum Domino, alij verò iudicandi, sed ad dexteram ponendi. Nam quia erunt quidam iudicantes cum Domino habemus apertissimum testimoniũ, quod modò cõmemoraui: Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Sed dicit aliquis, duodecim illic Apostoli consedebunt, non amplius. Vbi ergo erit Apostolus Paulus? Nunquid inde separatus est? Absit vt hoc dicamus, absit vt hoc vel tacitè cogitemus. *Paulò infrà.* Apostolus de se Paulus dum argueret fideles laicos, quia iudicia sua nõ deferebãt ad Ecclesiam, sed ad publicum pertrahebãt eos,

† *Matth. 19. Marc. 10. Luc. 18.*

† *Ibidem.*

Non solos duodecim Apostolos cũ Christo iudicaturos.

cum quibus habebant negocia, ait: † *Nescitis quia angelos iudicabimus?* Videte quemadmodum iudicẽ se fecit: non solùm se, sed & omnes qui rectè iudicant in Ecclesia. Cùm ergo manifestum sit, multos cum Domino iudicaturos, alios verò nõ tam ex æquo, sed promeritis iudicandos, cum omnibus angelis suis veniet, quando ante eum congregabuntur omnes gentes: & inter omnes angelos deputãdi erunt illi, qui tam perfecti fuerint, vt sedentes super duodecim sedes, iudicent duodecim tribus Israël. *Tom. 8. in Psalm. 49. enarrat. vnica, circa medium.*

† *1. cor. 6.*

Perfecti sedebunt super sedes duodecim.

Aduocabit cælum † sursum. Cælũ omnes sanctos perfectos iudicaturos, aduocabit eos sursum sessuros, secum iudicaturos duodecim tribus Israël. Quomodo enim aduocabit cælum sursum, cùm semper sursum sit cælum? Sed quos hîc cælum dicit, eosdem cælos alibi † appellat. Quos cælos? Qui enarrant gloriam Dei. Cæli enim enarrant gloriam Dei, de quibus dicitur. In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Videte enim discernentem Dominum in iudicio aduocabit cælum sursum, & terram discernere populum suum. A quibus, nisi à malis? de quibus hîc postea non fit mentio iam tanquam diiudicatis ad pœnam. Istos bonos vide & distingue. Aduocabit cælum sursum & terram discernere populum suum. Vocat & terram non tamen cõterendam sed discernendam. Primò enim cùm cõmixtos vocauit, quando locutus est Deus Deorum, & vocauit terrã à solis ortu vsque ad occasum, nondum discreuerãt serui illi, qui missi erant, inuitare ad nuptias, qui congregauerant bonos & malos. Cùm verò Deus Deorum manifestus † veniet, & non silebit, sic aduocabit cælum sursum vt iudicet cum illo. Quod enim cælum, ipsi cœli: sicut quæ terra, ipsæ & terræ: sicut quę Ecclesia, ipsæ Ecclesiæ. Aduocabit cælũ sursum & terram discernere populum suum. Iam cum cælo terram discernit, id est, cælum cum illo terrã discernit. Quomodo discernit terram? vt alios ponat ad dexteram, alios ad sinistram. *Ibidem.*

† *Psalm. 18.*

† *Psalm. 49.*

† *Matth. 19. Luc. 22.*

Amen, inquit, † *dico vobis, quod vos qui secuti estis*

Universidad de Deusto Biblioteca

me, *in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël.* Hinc discimus cum suis discipulis iudicaturũ Iesum. Vnde & alibi Iudęis dixit: **Si ego in Beelzebub eicio dæmonia, filij vestri in quo eiciunt? Ideò ipsi iudices vestri erunt.* Nec quoniam super duodecim sedes sessuros esse ait, duodecim solos homines cũ ipso iudicaturos putare debemꝰ. Duo denario quippè numero, vniuersa quædam significata est iudicantium multitudo. *To.5. de ciuit. Dei. lib. 20. cap. 5.*

*Matt.12. Luc.11.

Pauciores qui cum Domino iudicabunt, & plures qui stabunt ante illum: sed non vna conditio eorum. Alij ad sinistram, alij ad dexteram: alij vt regnent, alij vt puniantur: alij vt audiant, * *Venite benedicti patris mei percipite regnum*: alij vt audiant. *Ite in ignem æternum &c. Tom. 8. in Psalm 90. concione secunda.*

*Matt.25.

Sedebitis inquit: * *super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël.* Quos iudicantes? Infrà qui sunt in terra. Qui iudicabunt? qui facti sunt cælum. Illi autem qui iudicabuntur, in duas partes diuidentur: vna ad dexteram, altera ad sinistram erit. Iudicabunt cum Christo sancti. *Veniet enim in iudicium* cum senioribus populi sui*, ait Esaias. Alij sunt ergo qui cum illo iudicabunt, alij qui ab illo iudicabuntur, & ab illis qui cum eo iudicabunt. Diuidentur ergo isti in duas partes. Vna ponetur ad dexterã, cui enumerabuntur eleemosynę quas fecerunt. Alia ponẽtur ad sinistram, cui enumerabitur crudelitas & sterilitas misericordiæ. Et illis ad dexteram constitutis dicetur: * *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Quare? *esuriui*, inquit, *& dedistis mihi manducare.* Et illi: *Quando te vidimus esurientem?* Et ille, *cùm vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Ergo quid est fratres? Illi iudicabunt, de quibus dictum est, * vt fiant amici de mammona iniquitatis: vt & ipsi, inquit, recipiant vos in æterna tabernacula. Sancti sedebunt cum Domino attendere, qui fecerũt misericordiam, & assument illos separatos in dexteram in regnum cælorum: & ipsa est pax Hierusalem. *Ibidem, in Psal. 121. versus finem,*

*Esa.3.

*Matt.19. Luc.22.

*Matt. 25.

*Luc.16.

Sancti in extremo iudicio sedebunt cum Domino attendere qui fecerunt misericordiã.

Quod dictum est: * *Aduocabit cælum sursum*, quoniã sancti & iusti rectè cælum appellantur: nimirum hoc est, quod ait Apostolus: * *Simul cum illis rapiemur in nubibus in obuiam Christo in aëra.* Nam secundùm literæ superficiem, quomodo sursum aduocatur cælum, quasi posset esse nisi sursum. Quod autem adiunctum est: * *Et terram discernere populum suum*, si tantummodo subaudiatur, aduocabit, id est, aduocabit & terram nec subaudiatur sursum, hunc videtur habere sensum secundùm rectam fidem, vt cælum intelligatur in eis, qui cum illo sunt iudicaturi, & terra in eis qui iudicandi sunt: & aduocabit cælum sursum, non hîc intelligamus rapiet in aëra, sed in iudicarias sedes eriget. *Tom. 5. de ciuitate Dei, lib. 20. cap. 24.*

* *Psal. 49.*

* *1. Thess. 4.*

* *Psal. 49.*

Exceptis enim eis qui cum illo etiam iudicabunt, quibus & promisit dicens: * *Sedebitis super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israël.* In quo numero iudicantium omnes intelliguntur, qui propter Euãgelium omnia sua dimiserunt, & secuti sunt Dominũ: Duodenarius quippè numerus ad quandã vniuersitatem refertur: Non enim Paulus Apostolus ibi nõ erit, qui inter illos duodecim non fuit. Exceptis ergo illis, quos etiam nomine angelorum significant, quando ait: * *cùm venerit filius hominis iudicare cum angelis suis*: Angeli enim vtique nuncij sunt: Nuncij autem rectissimè accipiuntur omnes, qui salutem cælestium hominibus nunciauerunt, vnde etiam Euangelistæ boni nuncij possunt interpretari: & de Ioanne Baptista dictum est, * *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam*: His ergo vt dicere cœperam exceptis: cætera omniũ hominum multitudo, sicut in ipsius verbis Domini manifestum est, in duas partes diuidetur. Positurus est enim oues * ad dexteram, hœdos ad sinistram. *Tom. 5. lib. 50 homiliarum, homil. vltima, vltra medium.*

*Matt.19. Luc.22.

* *Matt.25.*

* *Malach.3. Matth.11. Marc.1. Luc.7.*

* *Matt.25.*

X. In extremo iudicio, vnumquemque fidelium recepturum secundùm opera quæ gessit in corpore, siue bona siue mala.

† *Rom.7.*

IN Pelagianorum errorem cadit, qui putat aliquo merito humano gratiam Dei dari, quæ sola hominem liberat: Per Dominum nostrum Iesum Christũ. Sed rursum qui putat, quando ad iudicium Dominus venerit, non iudicari hominem secundùm opera sua, qui iam per ætatem vti potuit libero voluntatis arbitrio, nihilominus in errore est. Soli enim paruuli, qui nondum habent opera propria, vel bona vel mala, secundùm solum originale peccatum dãnabuntur, quibus per lauacrum regenerationis non subuenit gratia Saluatoris. Cæteri autem omnes, qui iam vtentes libero arbitrio, sua propria peccata, originali peccato insuper addiderunt, si de potestate tenebrarum per gratiam Dei non eruuntur, nec transferantur ad regnum Christi, non solùm secundùm originis, verũmetiam secundùm propriæ voluntatis merita, iudicium reportabunt. Boni verò etiam ipsi quidem, non solum secundùm suæ bonæ voluntatis merita præmium cõsequentur, sed etiam ipsam bonam voluntatẽ per Dei gratiam consecuti sunt, ac sic impletur quod scriptum est: † Ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnẽ animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Greci: gloria autẽ & honor & pax omni operãti bonũ. Iudæo primum & Greco. *To.2. epist.47. ad Valentinum.*

Vtentes libero arbitrio, secũdũ propriæ voluntatis, merita iudiciũ reportabũt.

† *Rom.2.*

† *1.cor.5.*

Omnes nos † manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis sui prout gessit, siue bonum siue malum. Quam rem etiam Dominus in Euangelio denunciat, dicens: * *Filius hominis venturus est in gloria sua cum angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundùm opera sua.* Diligenter quæso attendite fratres, & mecum pariter pauescite, quia non dixit, quod reddat vnicuique secundùm misericordiam suam, sed secũdùm opera sua. Hîc enim est misericors, ibi iustus. *Tom.10. de verbis Apost. serm.35.*

† *Matt.16.*

* *Matt.25.*

Solum audituri sunt * (*illi qui mittentur in ignẽ æternũ*) quia esuriui, & non dedistis mihi mãducare. Rogo vos fratres, nolite hæc transitoriè cogitare, nec credatis, quòd hoc de Iudæis tantùm aut paganis vel hæreticis fuerit dictũ, sed definitissimè credite, quia hoc Christiani & Catholici, qui in malo opere perseuerare voluerint audituri sunt. Ad iudiciũ enim nõ veniunt nec

Ad iudiciũ non veniunt,

Pagani, nec hæretici, nec Iudæi, quia de ipsis scriptum est, * qui non credit, iam iudicatus est. Et *infra.* Denique & alio loco Dominus terribiliter nos admonet dicens, * *Omnis arbor quæ non facit fructum bonũ excidetur & in ignem mittetur:* Non dixit, quæ fecit fructũ malum, sed quæ non facit fructum bonum. Hinc ergo possumus euidenter agnoscere, quas pœnas arbor spinosa in die iudicij patietur, quando illa quæ fructum nõ dederit excidetur, & in ignem mittetur. Nemo se decipiat fratres charissimi, nemo se falsa spe circũueniat, quia Christiani nominis non facit sola dignitas Christianum: Nihilque prodest, quod aliquis Christianus vocatur in nomine, si hoc non ostendit in opere. Scriptum est enim * *Fides sine operibus mortua est.* Qui enim credit, & opera bona nõ exercet, clamat illi scriptura diuina: Tu inquit, credis quia Deꝰ vnꝰ est, bene facis. Et dæmones credũt & contremiscunt. Ac si qui credunt, & opera bona non faciunt, fidem dæmonum videntur habere: Qui verò nõ credunt, peiores dęmonibus comprobantur. Et illud diligenter considerandum est, quod Dominus dicit, † *Qui audit mandata mea & facit ea, ipse est qui diligit me.* Et iterũ: *Si quis diligit me mandata mea seruabit.* Et sine dubio qui non custodit non diligit, Et illud valde timendum est, quod iterum Dominus dicit: Quid prodest quod dicitis. *Domine, Domine, & nõ facitis quæ dico vobis?* Scire debemus fratres charissimi, quod nihil prodest verbis proferre fidẽ & factis deserere veritatem. Sicut nobis non placet, si serui nostri verbis se profitẽtur esse nostra mancipia, & tamen non velint implere opera sua: ita nec Deo placet, si se quisque Christianum verbis tantummodò esse pronunciat, & opera quæ fieri iussit Christus implere dissimulet. Denique beatus Apostolus cùm de reddenda ratione in die iudicij loqueretur, ita pronũciauit, dicens: * Oportet nos omnes stare ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum: & Dominus in Euangelio, * Tunc, inquit, reddet vnicuique secundùm opera sua: Non dixit, secundùm fidem suam: sed vnicuique secundùm opera sua: quia sicut iam

nec Pagani nec hæretici, nec Iudæi, qui iam iudicati sunt.

Ioan.3.

* *Matth.3.*

* *Iacob .2.*

Luc.6.

Nihil pdest verbis pro ferre fidẽ & factis deserere veritatem.

* *2.cor.5.*

* *Matt.16, Rom.2.*

* Luc. 2.

suprà dictũ est, Iacobus Apostolus clamat, * *Fides sine operibus mortua est.* Nos ego fratres charissimi, si & pœnã euadere, & ad æternã beatitudinẽ volumus peruenire, non solũ credamus in Deum, sed etiã toto corde diligamus, & quantum possumus, ipso adiuuãte bona opera facere studeamus, vt cùm ipso auxiliante fecerimus quæ præcepit, mereamur recipere quæ promittit. *Tom. 10. de Sanctis, serm. 38. qui est primus in commemorat. fidelium animarum.*

* Matt. 19.
* Luc. 2.
* Matt. 25.

Nõ video, cur Dominus dixerit, † *Si vis venire ad vitam serua mandata:* & commemorauit ea quę ad bonos mores pertinent: si etiam his non seruatis, ad vitã veniri potest per solam fidem, quæ sine operibus † mortua est. Illud deinde quomodo verum erit, quod eis, quos ad sinistrã posituru est, dicet. † *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius:* quos non increpabit, quia in eum non crediderunt, sed quia bona opera non fecerunt. Nam profectò ne sibi quisquam de fide, quæ sine operibus mortua est, vitam promittat æternam: propterea omnes gentes segregaturũ se dixit, quæ permixtæ eisdem pascuis vtebantur, vt appareat eos illi dicturos: * Domine quando te vidimus illa & illa patientem, & non ministrauimus tibi? qui in eum crediderant, sed bona operari non curauerant, tanquam de ipsa fide mortua ad vitam perueniretur æternam. *Tom. 4. de octo ad Dulcitium quæstionibus. q. 1.*

Matt. 19. Damnãdos in iudicio Dominus increpabit, non quia nõ crediderunt, sed quia bona opera nõ fecerunt.

* Ibidem. Eleemosynarum fructus in iudicio imputabitur.

Eleemosynis tantùm tribuit scriptura diuina, vt earũ tãtummodò fructum se imputaturum prænũciet Dominus dextris, & earum tãtummodò sterilitatem sinistris, quando his dicturus est, * Venite benedicti patris mei, percipite regnum Dei. Illis autem, Ite maledicti in ignem æternum. *Tom. 3. Enchirid. cap. 69.*

* Matt. 25.

In iudicio suo Dominus solas eleemosynas factis imputat dextris, solas non factas imputat sinistris: non quo cætera facta hominum vel bona vel mala non veniant in iudicium: scriptum est enim omnia vẽtura ad iudicium: Et tamen non elegit Dominus noster Iesus Christus pronuncians nobis iudicium suum futurum, nõ elegit vnde nos admoneret, nisi solas eleemosynas. Nunquid dextris non erit dicendum, quia castè vixistis, quia res alienas non rapuistis, quia fidem meam vsque ad sanguinem confessi estis? Omnia enim facta ista bona necesse est honorari in iudicio Iesu Christi. Rursus putatis non esse dicendum sinistris, quia fuistis impudici, quia fornicati estis, quia res alienas rapuistis, quia superbia vestra & malis moribus nomen meũ blasphemari fecistis, & cætera quæque enumerat: tacet tamen Dominus noster, prænuncians nobis iudicium suum, omnia cætera recta facta iustorũ, & solas eleemosynas commemorare dignatus est. Tacuit omnia mala facta iniquorum, & solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse indicatur, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimuntur. Ideò illam laudauit fœcunditatem, istam culpauit & damnauit ariditatem. *Tom. 10. lib. 50. homiliarum, homil. 19.*

Omnia facta bona necesse est honorari in iudicio Iesu christi.

Omnia crimina eleemosynis redimuntur.

Donec veniat ille dies, in quo coniũcti angelis Deũ sine vlla fatigatione & sine vllo fine laudare mereamur, vt ad illud ineffabile gaudium venire possimus, quantum possumus bonis operibus studeamus insistere: & quotidiè conscientias nostras intus aspicientes, si aliquid in stola animæ nostræ aut per negligentiam dissutum, aut per luxuriam sordidatum, aut per iracũdiam combustum, aut per inuidiam concisum, aut per auaritiam tenebrosum esse cognoscimus, dum adhuc in potestate nostra est, cum Dei adiutorio festinemus vulnerata curare, reparare perdita, & ad candorem iustitiæ ea quæ obscurata fuerant reuocare. Ne fortè si bonis operibus nudi, & viciorum pannis sordentibus inuoluti, ante tribunal ęterni iudicis venerimus, illa ad nos terribilis sententia dirigatur: * *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Et ideò quantum possumus fructus iustitiæ studeamus adferre, timentes illud, quod Dominus dixit: † Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Hæc sententia euidenter ostendit quia non solùm malum feciſſe, sed etiam bonum non egisse damnabile erit. *Ibidem, homil. 16.*

* Matt. 25.
† Matt. 3.

Non solùm malum non feciſſe, sed etiã bonum non egisse damnabile erit.

XI. *Corpora damnatorum igne corporeo doloris pleno atque inextinguibili, æternùm esse concremanda.*

† *Apoc.19. & 20. Gehennæ ignis corporeus, quo & homines & dæmones pariter cruciabuntur.*

AT verò gehẽna illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictũ est, † corporeus ignis erit, & cruciabit corpora damnatorum, aut & hominum & dæmonum, solida hominum, aërea dæmonũ, aut tantùm hominũ corpora cum spiritibus, dæmones autem spiritus sine corporibus hærentes sumendo pœnam, non impertiendo vitam corporalibus ignibus. Vnus quippè vtrisque ignis erit, sicut veritas dixit. **Tom. 5. de ciuit. Dei, lib. 21. cap. 10.*

**Matt. 25. Corpora damnatorũ in æternorũ ignium tormentis durare posse, probatur naturalibus experimẽtis.*

Quid igitur ostendam vnde conuincantur incredduli, posse humana corpora animata atque viuentia, non solùm nũquam morte dissolui, sed in æternorum quoque ignium durare tormentis? Nolunt enim hoc ad omnipotentis nos referre potentiam, sed aliquo exemplo persuaderi sibi flagitant. Quibus si respondebimus, esse animalia profectò corruptibilia, quia mortalia, quæ tamen in medijs ignibus viuant, nõnullum etiam genus vermium in aquarũ calidarum scaturigine reperiri, quarum feruorem nemo impunè contrectat: illos autem non solùm sine vlla sui læsione ibi esse, sed extra esse non posse: aut nollunt credere, si ostẽdere non valemus, aut si valuerimus, siue oculis demõstrare res ipsas, siue per testes idoneos edocere, non satis hoc esse ad exemplum rei, de qua quæstio est, eadem infidelitate contendunt: quia hæc animalia nec semper viuunt, & in illis feruoribus siue doloribus viuunt, suæ quippè naturæ conuenientibus vegetantur illis, non cruciantur elementis: quasi nõ incredibilius sit vegetari, quàm non cruciari talibus rebus. Mirabile est enim dolere in ignibus & tamẽ viuere, sed mirabilibus viuere in ignibus nec dolere. Si autem hoc creditur, cur non & illud? *Ibid. cap. 2.*

Cur facere non possit Deus, vt & resurgant corpora mortuorum & igne æterno crucientur corpora damnatorum, qui fecit mũdum in cælo, in terra, in aëre, in aquis, innumerabilibus miraculis plenũ: cùm sit omnibus quibus plenus est proculdubio maius & excellentius etiam ipse mundus miraculum? Sed isti cum quibus, vel contra quos agimus, qui & Deum esse credunt, à quo factus est mundus, & Deos ab illo factos, per quos ab illo administratur mundus, & miraculorum effectrices, siue spontaneorum, siue cultu & ritu quolibet impetratorum, siue etiam magicorum mundanas, vel non negant, vel insuper & prædicant potestates, quando eis rerum vim mirabilem proponimus aliarũ, quæ nec animalia sunt rationalia, nec vlla ratione prediti spiritus, sicut ea quorum pauca commemorauimus, respondere assolent: Vis est ista naturæ, natura eorum sic se habet, proprijs istę sunt efficaciæ naturarum. Tota itaque ratio est cur Agrigentinum salem flamma fluere faciat, aqua crepitare: quia hæc est natura eius. At hoc esse potius cõtra naturam videtur, quæ non igni, sed aquæ dedit salem soluere, torrere autem igni, non aquæ. Sed ista inquiunt, salis huius naturalis est vis, vt his contraria patiatur. Hæc igitur ratio redditur, & de illo fõte Garamantico, vbi vna vena friget dieb⁹, noctibus feruet, id vtroque molesta tangentibus. Hęc & de illo alio, qui cùm sit contrectantibus frigidus, & facem sicut alij fontes extinguat accensam: dissimiliter tamen atque mirabiliter idem ipse accẽdit exstinctam. Hęc & de lapide Asbesto, qui cùm ignem nullum habeat proprium, accepto tamẽ sic ardet alieno, vt non possit extingui. Hæc de cęteris qui piget retexere, quibus licet vis insolita cõtra naturam inesse videatur: alia tamen de illis non redditur ratio nisi vt dicatur, hanc eorum esse naturam. Breuis sanè ista est ratio fateor, sufficiẽnsque responsio. Sed cùm Deus auctor sit naturarum omniũ: cur volunt fortiorem nos reddere rationem, quando aliquid velut impossibile nolũt credere, eíque reddi-

Mirabilia naturæ.

tionem rationis poscentibus respondemus hanc esse voluntatem omnipotentis Dei, qui certè non ob aliud vocatur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest: qui potuit creare tam multa, quæ si non ostenderentur, aut à credendis hodièque testibus dicerentur, profectò impossibilia putarentur, non

solùm quæ ignotissima apud nos, verumetiam quæ notissima posui. *Ibidem, cap. 7.*

Quod igitur de sempiterno supplicio damnatorum per suum prophetam Deus dixit, * fiet omninò, fiet: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Ad hoc enim vehementer commendãdum etiam Dominus Iesus cùm membra quæ hominem scandalizant, pro his omnibus poneret, quos vt sua membra dextera quis diligit, eáque præciperet amputari: † Bonum est, inquit tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem: vbi vermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguitur. Similiter de pede: bonum est tibi, inquit, claudum introire in vitam, quàm duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur & ignis non extinguitur. Non aliter ait de oculo: Bonum est tibi, luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Non cum piguit vno loco eadem verba ter dicere: Quem non terreat ista repetitio, & illis pœnæ comminatio, tam vehemens ore diuino? Vtrunque autem horum, ignem scilicet atque vermem, qui volunt ad animæ pœnas, non ad corporis pertinere, dicũt etiam vri dolore animæ serò, atque infructuosè pœnitẽtis eos qui fuerint à regno Dei separati: & ideo ignem pro isto dolore vrentem non incongruè poni potuisse contendunt. Vnde illud Apostoli est: * *Quis scandalizatur, & ego non vror?* Eundem etiam dolorem vermem putant intelligendum esse. Nam scriptũ est, † inquiunt, *Sicut tinea vestimentũ, & vermis lignum, sic mœror excruciat cor viri.* Qui verò pœnas & animæ & corporis in illo supplicio futuras esse non dubitant, igni vri corpus, animam autem rodi quodammodo verme mœroris affirmant. Quod etsi credibilius dicitur, quia vtique absurdum est, ibi dolorem aut corporis aut animæ defuturum: ego tamen facilius existimo, vt ad corpus dicam vtrunque pertinere, quàm neutrum: & ideò tacitum in illis diuinæ scripturæ verbis animi dolorem, quoniam

* *Isai. 66.*

† *Marc. 9.*

* *2. Cor. 11.*

† *Prou. 25.*

Et ignẽ qui non extinguetur, & vermem,

cõsequens esse intelligitur, etiam si nõ dicatur, vt corpore sic dolente, animus quoque sterili pœnitentia crucietur. Legitur quippe & in veteribus scripturis: * *Vindicta carnis impij, ignis & vermis.* Potuit breuius dici, vindicta impij: Cur ergo dictũ est carnis impij, nisi quia vtrumque, id est, & ignis & vermis pœna erit carnis? aut si vindictã carnis propterea dicere voluit, quia hoc in homine vindicabitur, quod secũdùm carnem vixerit: propter hoc enim veniet in mortem secundam quã significauit Apostolus dicẽs: Si enim secundùm carnem vixeritis moriemini. Eligat quisque quod placet, aut ignem tribuere corpori, animo vermem, hoc propriè, illud tropicè: aut vtrũque propriè corpori. Iam enim satis superius disputaui posse animalia etiam in ignibus viuere, in vstione sine cõsumptione, in dolore sine morte, per miraculum omnipotentissimi creatoris, cui hoc possibile esse qui negat, à quo fit quicquid in naturis omnibus miratur, ignorat. Ipse enim est Deus qui omnia in hoc mundo magna & parua miracula quæ cõmemorauimus, etiam incomparabiliter plura quæ non commemorauimus fecit, eadémque ipso mundo vno atque omnium maximo miraculo inclusit. Eligat ergo vnum de duob⁹ quisque quod placet: Vtrum & vermẽ ad corpus proptiè, ad animum translato à corporalibus ad incorporalia vocabulo existimet pertinere. Quid autẽ horum verũ sit res ipsa expeditius indicabit, quãdo erit scientia tanta sanctorum, vt eis cognoscẽdarum illarum pœnarũ necessaria nõ sit experientia, sed ea quæ *perfecta in* tunc erit plena atque perfecta, ad hoc quoque sciẽdũ sapientia sola sufficiat. Nunc enim ex parte * scimus donec veniat, quod perfectum est, dum tamen nullo modo illa corpora talia futura esse credam⁹, vt nullis ab igne afficiantur doloribus. *Ibidem, cap. 9.*

qui non morietur, Augustinus ad cruciatum corporis cen set ptinere.

* *Eccli. 6. Rom. 8.*

Sapientia Sãctorum plena atque perfecta in altera vita.

* *1. Cor. 13.*

Si nõ veniret ignis Dei iudicij & sola peccatoribus immineret separatio à facie Dei, in qualibet essent affluentia delitiarum, non videtes à quo creati sunt, & separati ab illa dulcedine ineffabilis vult⁹ ei⁹, in qualibet æternitate & impunitate peccati, plangere se deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc a-

mantibus pœna est, non contemnẽtibus. Qui dulcedinẽ sapientiæ & veritatis vtcunque sentire cœperunt, nouerunt quod dico: quanta pœna est tantummodò à facie Dei separari. Qui autem illam dulcedinẽ non gustauerunt, si nondum desiderant Dei faciẽ, timeant vel ignem: supplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vile tibi est quod Deus pollicetur, contremisce quod minatur. Veniet dulcedo præsentiæ: non mutaris, non excitaris, non suspiras, non desideras. Amplexaris peccata tua, & delitias carnis tuæ, stipulas ad te congeris, veniet ignis. Ignis * *in conspectu eius ardebit.* Non erit iste ignis sicut focus tuus: quo tamen si manũ mittere cogaris, facies quicquid voluerit, qui hoc minatur. Si tibi dicat, scribe contra caput patris tui, scribe contra capita filiorum tuorum: nam si non feceris, manum tuam mitto in focum tuum: facies, ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tẽpus membrum tuũ, non semper in dolore futurum. Minatur ergo inimicus tam leue malum, & facis malum: minatur Deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum faciendum, nec minæ te cõpellere deberent: à bono faciendo, nec minæ te terrere deberẽt. Minis enim Dei, minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonum. *To. 8. in Psalm. 49. super illum versiculum: Ignis ante eum præibit.*

* *Psal. 49.*

Ignis gehẽnæ ardẽtior omni alio igne.

Minis æterni ignis prohibentur homines à malo.

XII. Corpora electorum accepta iam immortalitate post supremi iudicis sententiam, in locis cælestibus esse constituenda.

SEd necesse est, inquiunt, vt terrena corpora naturale põdus vel in terra teneat, vel cogat ad terrã, & ideò in cælo esse nõ possunt. Primi quidem illi homines in terra erant nemorosa atque fructuosa, quæ paradisi nomen obtinuit. Sed quia & ad hoc respondendum est, vel propter Christi corpus, cum quo ascẽdit in cælum, vel propter sanctorũ, qualia in resurrectione futura sunt, intuentur paulò attentius põdera ipsa terrena. Si enim ars humana efficit, vt ex metallis quæ in aquis posita, cõtinuò submerguntur, quibusdam modis vasa fabricata etiam natare possint, quãtò credibilius & efficacius occultus aliquis modus operationis Dei, cuius omnipotentissima volũtate Plato dicit, nec orta interire, nec colligata posse dissolui, cùm multo mirabilius incorporea corporeis, quàm quæcunque corpora quibuscunque corporibus copulentur, potest molibus præstare terrenis vt nullo in ima pondere deprimãtur: ipsisque animis perfectissimè beatis, vt quanuis terrena tamen incorruptibilia iã corpora vbi volũt ponant, & quò volunt agant, situ motúque facilimo. An verò si hoc angeli faciant, vt quælibet animalia terrestria rapiant vnde libet, cõstituántque vbi libet, aut eos sine labore non posse, aut onera sentire credendum est? Cur ergo sanctorũ perfectos atque beatos diuino munere spiritus, sine vlla difficultate posse ferre quò voluerint, & sistere vbi voluerint sua corpora non credamus? Nã cum terrenorum corporum sicut onera in gestando sentire cõsueuimus, quantò maior est quantitas, tantò maior sit & grauitas, ita vt plura pondo quàm pauciora plus premant, membra tamen suæ carnis leuius portat anima cùm in sanitate robusta sunt, quàm in langore cùm macra sunt. Et cũ alijs gestantibus onerosior sit sanus & validus, quàm exilis & morbidus, ipse tamẽ ad suũ corpus mouendum atque portãdum agilior est, cùm in bona valetudine plus habet molis, quàm cùm in peste, vel in fame minimum roboris. Tantùm valet in habendis etiã terrenis corporibus quanuis adhuc corruptibilibus atque mortalibus non quantitatis pondus, sed temperationis modus. Et quis verbis explicet quantum distat inter præsentẽ, quam dicimus sanitatem & immortalitatem futuram? Non itaque nostram fidem redarguant philosophi de ponderibus corporũ. Nolo enim quærere, cur non credant terrenum posse esse corpus in cælo, cùm terra vniuersa liberetur in nihilo. Fortassis enim de ipso medio mundi loco, eo quod in eum coëant quęque grauiora, etiam argumẽtatio verisimilior habeatur. Illud dico, si dij minores quib⁹ inter animalia terrestria cærera, etiã hominẽ faciẽdũ cõmisit Plato, potuerunt, sicut dicit, ab igne re-

Occult⁹ aliquis modus operationis Dei, animis perfectissimè beatis, præstare potest, vt terrena corpora iã incorruptibilia ponãt vbi volunt, & quo volunt agãt situ motuq; facilimo.

Plato in Timæo.

Deus de carne hominis corruptionẽ aufert, naturã congruentiámque figuræ & mẽbrorũ relinquit, & ponderis tarditatẽ detrahit.

mouere vrendi qualitatẽ, lucendi relinquere quæ per oculos emicaret: itáne Deo summo cõcedere dubitabimus, cuius ille voluntati potestatíque ne moriãtur concessit, quæ orta sint, & tam diuersa, tam dissimilia, id est, corporea & incorporea sibimet connexa, nulla possint dissolutione seiungi, vt de carne hominis cui donat immortalitatem, corruptionem auferat, naturam relinquat, congruentiam figuræ membrorumque detinear, detrahat ponderis tarditatem? *Tom. 5. de Ciuitat. Dei, lib. 13. cap. 18.*

* *Psalm. 63.*

Contra quod magnũ Dei donũ ratiocinatores isti, quorum cogitationes * nouit Dominus, quoniã vanæ sunt, de ponderibus elementorum argumẽtantur: quoniam scilicet magistro Platone, didicerunt, mundi duo corpora maxima atque postrema, duobus mediis, aëre scilicet, & aqua esse copulata atq; coniucta. Ac per hoc, inquiunt, quoniam terra ab hinc sursum versus est prima: secunda, aqua super terram: tertius aër super aquam: quartum, super aëra cælum: nõ potest esse terrenum corpus in cælo. Momentis enim propriis vt ordinem suum teneant, singula elementa librãtur. Ecce qualibus argumẽtis omnipotentiæ Dei humana contradicit infirmitas, quã possidet vanitas.

Refutatur Platonicorũ argumentorũ, de ordine elemẽtorum vanitas.

Quid ergo faciunt in aëre terrena tot corpora, cùm à terra sit aër tertius? Nisi fortè qui per plumarũ & pẽnarum leuitatem donauit auium terrenis corporibus vt portentur in aëre: immortalibus factis corporibus hominum, non poterit donare virtutem: qua etiã in summo valeant habitare? Animalia quoque ipsa terrena, quæ volare non possunt: in quibus & homines sunt: sicut ab aqua pisces, qui sunt aquarũ animalia: ita sub terra viuere debuerunt. Cur ergo non saltem de secundo est, de aquis, seu de elemento tertio terrenum animal carpit hanc vitam? Quare cùm pertineat ad terram, in secundo, quod super terram est elemento, viuere si cogatur, cõtinuo suffocatur: & vt viuat, viuit in tertio? An errat hic ordo elemẽtorũ vel potius non in natura rerum, sed in istorum argumẽtationibus deficit? Omitto dicere quod iamin decimo tertio libro dixi, quàm multa grauia terrena

? *cap. 8.*

sint

sint corpora sicut plumbum: & formam tamen ab artifice accipiant, qua natare valeant super aquam, & vt accipiat qualitatem corpus humanum, qua ferri in cælum & esse possit in cælo, omnipotenti artifici contradicitur. Iam verò contra illud quod iam dixi superius etiam istum considerantes atque tractantes elementorum ordinem quo confidunt, non inueniunt omnimodo quid dicant. Sic est enim hinc sursum versus terra prima, aqua secunda, tertius aër, quartum cælum: vt super omnia sit animæ natura. Nã & Aristoteles quintum corpus eã dixit esse, & Plato nullum. Si quintum esset, certè superius esset cæteris: cùm verò nullum est, multò magis superat omnia. In terreno ergo quid facit corpore? in hac mole quid agit subtilior omnibus? in hoc pondere quid agit leuior omnibus? in hac tarditate quid agit celerior omnibus? itáne per huius tam excellentis naturæ meritũ nõ poterit effici vt corpus eius leuetur in cælum? & cùm valeat nunc natura corporum terrenorum deprimere animas deorsum, aliquo modo & animæ leuare sursum terrena corpora non valebunt? Iam si ad eorum miracula veniamus, quæ facta à Diis suis opponunt martyribus nostris, nõne etiã ipsa pro nobis facere, & nobis reperientur omninò proficere? Nam inter magna miracula Deorum suorum, profectò magnum illud est, quod Varro commemorat: Vestalem virginem cùm perielitaretur falsa suspicione de stupro, cribrum implesse aqua de Tyberi, & ad suos iudices, nulla eius parte stillante, portasse. Quis aquæ pondus super cribrũ tenuit? quis tot cauernis patentibus nihil inde in terrã cadere permisit? respõsuri sunt, aliquis Deus: aut aliquis dæmõ. Si Deus, nunquid maior est Deo, qui fecit hunc mundum? Si dæmon, nunquid potentior est angelo, qui Deo seruit, à quo factus est mundus? Si ergo Deus minor, vel angelus, vel dæmon potuit pondus humidi elementi sic suspẽdere, vt aquarũ videatur mutata fuisse natura, itáne Deus omnipotẽs, qui ipsa creauit elementa, terreno corpori graue pondus auferre non poterit, vt in eodem elemento habitet viuificatum corpus, in quo voluerit viuificans spiritus? Deinde cùm

Corpus humanũ ferri potest in cælum, & esse in cælo.

Animæ natura supra omnia elementa.

Sicut animanũc detinetur à corpore in terrã, ita corpus postmodum ab anima detinebitur in cælis.

aërem medium ponant, inter ignem desuper, & aquã subter, quid est quod eum inter aquam & aquam, & inter aquam & terrã sæpe inuenimus? Quid enim volunt esse aquosas nubes, inter quas & maria, aër medi⁹ reperitur? Quonam quæso elementorũ pondere atque odine efficitur, vt torrentes violentissimi atque vndosissimi, antequã sub aëre in terris currant, super aëra in nubibus pendeãt? Cur denique aër est medius inter summa cæli, & ima terrarum quaquauersum orbis extenditur, si locus eius inter cælum & aquas, sicut aquarum inter ipsum & terras, est constitutus? Postremò si ita est elementorum ordo dispositus, vt secũdùm Platonem duobus mediis, id est, aëre & aqua, duo extrema, id est, ignis & terra iungantur, cęlique obtineat ille summũ locum, hæc autem imi, velut fundaminis mundi, & ideò in cælo esse nõ potest terra, cur est ipse ignis in terra? Secundùm hanc quippe rationem ita ista duo elemẽta in locis propriis, imo, ac summo, terra & ignis, esse debuerunt: vt quemadmodum nolũt in summo esse posse, quod imi est: ita nec in imo esse possit, quod summi est. Sicut ergo nullã putant, vel esse vel futurã esse terrę particulam in cælo: ita nullam particulam videre debuimus ignis in terra. Nunc verò non solùm in terris, verumetiam sub terris ita est, vt eũ eructent vertices montium: præter quod in vsibus hominum & esse ignem in terra & eum nasci videmus ex terra. Quãdoquidem & de liguis & de lapidibus nascitur, quę sunt corpora sine dubitatione terrena. Sed ille, inquiũt, ignis est tranquillus, purus, innoxius, sempiternus: iste autem turbidus, fumeus, corruptibilis atque corruptor. Nec tamen corrũpit montes, in quib⁹ iugiter æstuat cauernásque terrarum. Esto: sit illi iste dissimilis, vt terrenis habitationibus congruat. Cur ergo nolunt vt credamus naturam corporum terrenorũ aliquando incorruptibilẽ factam cælo conuenientem futuram? sicut nunc ignis corruptibilis his conuenit terris? Nihil igitur afferunt ex ponderibus atque ordine elementorum, vndè omnipotenti Deo, quo minus faciat corpora nostra talia, vt etiam in cælo possint habitare præscribant. *Ibidem, lib. 22. cap. 11.*

Plato in Timæo.

Natura corporũ terrenorũ aliquãdo incorruptibilis facta, cælo conueniens erit: sicut nunc ignis corruptibilis his conuenit terris.

Si enim animæ tantũmodo essemus, id est, sine vllo corpore spiritus, & in cælo habitantes, terrena animalia nescirem⁹, nobísque futurũ esse diceretur vt terrenis corporibus animandis quodã vinculo mirabili necteremur, nõne multò fortius argumẽtaremur, id credere recusantes, & diceremus naturam nõ pati, vt res incorporea, ligamento corporeo vinciretur? Et tamen plena est terra vegetantibus animis, quibus hæc membra terrena miro modo sunt connexa & implicita. Cur ergo eodem volẽte Deo qui fecit hoc animal, non poterit terrenum corpus in cęleste corp⁹ attolli, si anim⁹ omni, ac per hoc etiã cælesti corpore præstantior, terreno corpori potuit alligari? An terrena particula tã exigua potuit aliquid cælesti corpore melius apud se tenere, vt sensum haberet & vitam? & eam scientẽ atque viuentem dedignabitur cælũ susciperę? aut susceptam non poterit sustinere, cùm de re sentiat & viuat ista meliore quàm est corpus cæleste? Sed ideò nunc nõ fit quia nõdũ est tẽpus quod id fieri voluit, qui hoc quod videndo iã voluit, multo mirabilius, quàm quod ab istis non creditur, fecit. Cur enim non vehemẽtius admiremur incorporeos animos cęlesti corpore potiores terrenis alligari corporibus, quàm corpora licet terrena sedibus, quanuis cælestibus tamen corporeis sublimari, nisi quia hoc videre consueuimus, & hoc sumus: illud verò nondum sumus, nec aliquando adhuc vidimus? Nam profectò sobria ratione consulta mirabilioris esse diuini operis reperitur, incorporalib⁹ corporalia quodammodo attexere, quàm licet diuersa, quia illa cælestia, ista terrestria, tamen corpora & corpora copulari. *Ibidem, cap. 4.*

Vehementiꝰ admirãdum incorporeos animos terrenis alligari corporibus, quã corpora terrena, sedibus quanuis cælestibꝰ, tamẽ corporeis sublimari.

Cæli superiores ignoti sunt nobis in terra laborantibus, & per humanas coniecturas vtcũque ista quærentibus: quomodo sint super inuicem, vel quod sint, vel quibus modis distincti sint, quibus incolis impleti sint, qua dispositione regãtur, quomodo ibi vnus quidã hymnus indeficiens cõcinens ab omnibus prędicet Deum, multum est ad nos inuenire, satagamus tamen peruenire: ibi est enim patria nostra quam, longa fortasse peregrinatione obliti sumus. *To. 8. in Psalm. 32. cõ=*

tione 2. Vide & Tom. 3. de fide & symbolo, circa finem.

XIII. Summam & vltimam beatitudinem electorum in contemplatione seu fruitione diuinæ essentiæ consistere.

QVanta erit illa fœlicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit † omnia in omnibus? Nam quid aliud agetur, vbi neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigẽtia laborabitur, nescio. Admoneor etiam sancto Cantico, vbi lego vel audio. † *Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Omnia membra & viscera incorruptibilis corporis, quæ nũc videmus per vsus necessarios distributa, quoniã tũc nõ erit ipsa necessitas, sed plena, certa, secura, sempiterna fœlicitas, proficiẽt in laudibus Dei. Omnes quippè illi, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri non latebunt, intrinsecus & extrinsecus, per corporis cuncta dispositi, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mẽtes in tanti artificis laudem rationabilis pulchritudinis delectatione succedent. *Et infrà.* Ibi perficietur, † *Vacate & videte quoniã ego sũ* Deꝰ. Quod erit ibi verè maximum sabbatum non habens vesperam. Quod commendauit Dominus in primis operibus mundi, vbi legitur: † Et requieuit Deus die septimo ab omnibus operibus suis, quæ fecit: & benedixit Deus diem septimum, & sanctificauit eum, quia in eo requieuit ab omnibus operibus suis, quę inchoauit Deꝰ facere. Dies enim septimus etiam nos ipsi erimus quando eius fuerimus benedictione & sãctificatione pleni atque refecti. Ibi vacantes videbimus, quoniã ipse est Deus, quod nobis ipsi esse voluimus, quãdo ab illo cecidimus audientes à seductore, † Eritis sicut dij: & recedentes à vero Deo quo faciente dij essemus eius participatione, nõ desertione. Quid enim sine illo fecimus, nisi quod in ira eius defecimus? A quo refecti & gratia maiore perfecti, vacabimus in æternũ, videntes quia ipse est Deus, quo pleni erimus, quando ipse erit omnia in omnibus. *To. 5. de ci. Dei, lib. 22. c 30.*

Habitatio nostra iucunditas sola erit: Peribit labor

† 1. Cor. 15.

† Psalm. 83.

† Psalm. 45.

† Genes. 2.

† Genes. 3.

& gemitus, transeunt orationes, succedunt laudationes. Ibi ergo * habitatio iocundatorum, non erit gemitus desiderantium, sed lætitia perfruentium. Aderit enim cui modo suspiramus: similes * ei erimus, quoniã videbimus eum sicuti est. Ibi totum negotium nostrũ non erit nisi laudare Deum & frui Deo: Et quid aliũ quæremus, vbi solus sufficit, per quem * facta sunt omnia? *Tom. 8. Psalm. 86. versus finem.*

* Psalm. 83.

* 1. Ioan. 3.

* Ioan. 1.

Ibi Sine vlla corporis similitudine perspicua veritas cernitur, nullis opinionum falsarum nebulis obfuscatur. Ibi virtutes animæ nõ sunt operosæ ac laboriosæ: neque enim opere temperantiæ libido frænatur, aut opere fortitudinis tollerantur aduersa, aut opere iustitiæ iniqua puniũtur, aut opere prudẽtiæ mala deuitãtur. Vna ibi & tota virtus est amare quod videas, & sũma fœlicitas habere quod amas. Ibi enim beata vita in fonte suo bibitur, vnde aspergitur aliquid huic humanæ vitæ, vt in tentationibus huius seculi tẽperãter, fortiter, iustè, prudẽtérque viuatur. Propter illud quippè adipiscendũ, vbi secura quies erit, & ineffabilis visio veritatis, labor suscipitur, & continendi à voluptate, & sustinẽdi aduersitates, & subueniẽdi in digentibꝰ, & resistẽdi decipientibus. Ibi videtur claritas Domini, nõ per visionem significantem: siue corporalem sicut visa est in monte Sina, siue spiritalem, sicut vidit Esaias, vel Ioannes in Apocalypsi, sed per * speciem, non per ænigmata, quãtum eam capere mens humana potest secũdùm assumẽtis Dei gratiã, vt os ad os loquatur ei, quem dignũ tali Deus colloquio fecerit: non os corporis, sed mentis. *To. 3. de Genesi ad lit. 12. cap. 6.*

Propter adipiscendã vitam beatã, præsentis vitæ labores suscipiũtur.

* 1. Cor. 13.

Vna ibi virtus erit, & id ipsum erit virtus prẽmiúmque virtutis, quod dicit in sanctis eloquiis homo qui hoc amat: *Mihi autẽ adhærere Deo bonum est.* Hæc ibi erit plena & sempiterna sapiẽtia, eadémque veraciter vita iam beata. Peruentio quippè est ad æternum ac summum bonum, cui adhærere in æternum est finis nostri boni. Dicatur hæc & prudẽtia, quia prospectissimè adhęrebit bono, quod non amittatur: & fortitudo, quia firmissimè adhærebit bono vnde non auellatur: & tẽperantia, quia castissimé adhęrebit bono, vbi

Psal. 72.

iã non corrũpatur: & iustitia, quia rectissimè adhærebit bono, cui meritò subiiciatur. *To. 2. Ep. 52. ad Maced.*

* *Matt. 15.* * *Ian. 17.* Cùm sinistri ierint * in ambustionem æternam, iusti autẽ in vitam æternã: quia hæc est, inquit: * vita æterna, vt cognoscant vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: illa cognitione, illa visione, illa contemplatione satiabitur in bonis animæ desideriũ. Hoc enim ei solum sat est, vltra non habet, quod appetat, quo inhiet, quod requirat: nam desiderio huius satietatis ardebat, qui Domino Christo ait, * Ostende nobis Patrem & sufficit nobis. *To. 3. de spiritu & lit. ca. 33.*

* *Ioan. 14.*

Illa visio Dei qua contemplabimur incommutabilem atque humanis oculis inuisibilem Dei substantiam, quæ solis sanctis promittitur, quam dicit Apostolus Paulus. * Facie ad faciẽ: & de qua dicit Apostolus Ioannes, * Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: & de qua dicitur, * Vnam petij à Domino, hãc requiram, vt contempler delectationem Domini: & de qua dicit ipse Dominus, * Et ego diligam eum & ostendam meipsum illi, & propter quam solã, fide corda mundamus, vt simus beati * mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt. & si qua alia de ista visione dicta sunt, quæ copiosissimè sparsa per omnes scripturas inuenit, quisquis ad eam quærendam oculum amoris intendit: sola est summum bonum nostrũ, cuius adipiscendi causa præcipimur agere, quicquid agimus. *To. 3. de Trinitate, lib. 1. cap. 13. versus finem.*

* *1. Cor. 13.* * *1. Ioan. 3.* * *Psal. 26.* * *Ioan. 14.* * *Matt. 5.* * *Ioan. 14.*

*Et ostendam * meipsum illi.* Quid est meipsum? nõ formam serui. Quid est meipsum? formam Dei, in qua non * rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Quid est meipsum? dilectissimi, filij Dei sumus: & nondum apparuit: * quid erimus. Scimus quia cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Hæc claritas Dei est, ineffabilis lux, fons lucis sine cõmutabilitate, veritas sine defectu, sapientia in seipsa manens, innouans omnia. Hæc substantia Dei est. *Tom. 8. Psalm. 109. in expositione, vltra medium.*

* *Philip. 2.* * *Ioan. 3.*

In contẽplatione Dei finis omnium bonorũ actionũ & requies sempiterna, & gaudiũ quod nũquã auferetur à nobis. Hoc enim signat in eo quod ait: * *Iterum*

videbo vos, & gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrũ nemo tollet à vobis. Cuius gaudij similitudinem præsignabat Maria * sedens ad pedes Domini, & intenta in verbum eius, quieta scilicet ab omni actione, & intẽta in veritatẽ secundũ quẽdam modum, cuius capax est ista vita, quo tamen præfiguraret illud quod futurum est in ęternũ. Martha quippę sorore sua in necessitatis actione conuersante, quamuis bona & vtili, tamen cùm requies successerit, transitura, ipsa requiescebat in verbo Domini. Et ideò Dominus cõquerenti Marthæ, quòd eam soror nõ adiuuaret, respondit: Maria optimã partẽ elegit, quæ nõ auferetur ab ea. Non malam partem dixit, quod agebat Martha, sed istam optimã quæ non auferetur. Illa enim quæ in ministerio indigentiæ est, cùm indigentia ipsa transierit, aufertur. Boni quippè operis transituri, merces est requies permansura. In illa igitur contemplatione Deus erit * omnia in omnibus, quia nihil ab illo aliud requiretur, sed solo ipso illustrari, perfruique sufficiet. Ideóque ille in quo spiritus * interpellat gemitibus inenarrabilibus. *Vnam*, inquit, * *petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini*, per omnes dies vitæ meæ, vt contempler delectationem Domini. Contemplabimur enim Deũ Patrem & Filium, & Spiritum sanctum &c. *tom. 3. de Trinit. lib. 1. cap. 10.*

* *Ioan. 16.* *Luc. 10.* *Boni operis transituri merces et requies permansura.* * *1. Cor. 15.* * *Rom. 8.* * *Psal. 26.*

Facilius possum? dicere in illa vita ęterna, quid ibi nõ sit, quã quid sit. Nõ est ibi mors, nõ est ibi luctus, nõ est ibi lassitudo, nõ est infirmitas, nõ est fames: nulla sitis, nullus ęstus, nulla corruptio, nulla indigẽtia, nulla mœstitia, nulla tristitia. Ecce diximus quid ibi nõ sit. Quid autẽ ibi sit vultis nosse? *Hæc nec oculus vidit, * nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Si in cor hominis nõ ascendit, cor hominis illuc ascẽdat. Mũdetur cor ab omni immunditia, vt possit portare Deum, qui est vera sempiternáque iustitia. Manet enim Deus in corde credẽtis & se diligẽtis, & manet homo in Deo, id est, in æterna vita, quod est prȩmium Deum amãtis. Nec amare, nec diligere quis potest, qui in Ecclesia eius non est, quoniam omnis, qui præter illam est, nec cum Deo est, qui vita

* *1. Cor. 2.*

æterna est. *Infrà.* Hanc (*Ecclesiam*) dilectissimi: amemus omnes, tali matri inseparabiliter inhæreamus, vt simul cum illa & per illam Deo patri coniungi perpetuò mereamur. *tom. 9. de symbolo, ad Catechumen. lib 3. cap. 11. Vide & lib. 2. cap. 12.*

FINIS QVATVOR LIBRORVM Augustinianæ Confessionis.

PARÆNESIS AVGVSTINIANA, EVILOGI VICEM OBTINENS, & ad errantes in fide omnes pertinens, vt ad Ecclesiæ Catholicæ Vnitatem se recipiant & adiungant.

Optat Augustin⁹, quæ ad cõuersionẽ hæretico rũ præcipuè spectant, & nũc etiam illis optanda sunt.

VTINAM HÆC ALIQVANdo cogitent, vel serò cogitent, vel detumescente animositate cogitent, ad se redeant, se interrogent, se discutiãt, sibi respondeant pro veritate: non timeant eos quibus falsitatem diutissimè vendiderunt. Ipsos enim timent offendere: erubescunt humanæ infirmitati, & non erubescunt inuictissimè veritati. Vtique hoc timent, ne dicatur eis: Quare ergo nos decepistis? quare nos seduxistis? quare tanta mala & falsa dixistis? Respondere deberent, si Deum timerent: humanum fuit errare, diabolicum est per animositatem in errore manere. Melius quidem erat, si nunquam erraremus, sed vel quod secundũ est faciamus, vt errorẽ aliquando emẽdemus. Decepimus, quia decepti eramus: falsa præiudicauimus, qui præiudicantibus falsa credidimus. Dicãt suis, simul errauimus: simul ab errore recedamus. Duces vobis fuimus ad foueam, & secuti estis cùm duceremus ad foueam: & non sequimini cùm ducimus ad Ecclesiam? Possent ista dicere, indignantibus dicerent: aliquando & illi ponerent indignationem, amarent vel serò vnitatem. To. 10. *de verbis Apost. ser. 22. circa finem.*

Pudore impediti sectarij non resipiscunt.

Humanum errare, diabolicum in errore persistere.

Aut nunquã errãdũ, aut ab errore desistendũ cõmisso.

Est confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gratiam & gloriam. Confusio adducit peccatũ cum erubescit quisque prauã mutare sententiã, ne aut inconstãs putetur, aut diu errasse, seipso iudice, teneatur. Ita descendunt in infernũ viuentes, id est, suã perditionem sentiẽtes, quos Dathan* & Abiron & Chore hiatu terræ absorpti, tãtò antè futuros figurauerũt. Confusio aut adducit gratiam & gloriam, cũ erubescit quisque de propria iniquitate, & pœnitendo in melius commutatur To. 2. *epist. 48. ad Vincẽtium, sub finem.*

Quæ sit ingenua cõfessio resipiscẽtium hæreticorum dogmatum. Eccles. 4.

Apud sectarios obstinatos viget cõfusio vitiosa & damnabilis: apud pœnitẽtes verò laudabilis & salutaris.

**Num. 16. Hæretici per Dathan & Abiron designari.*

Sæpe intuẽs quãtũ poterã, mentẽ humanã ràm viuacem, tam sagacem, tam perspicacem, non putabam latere veritatem, nisi quod in ea quærendi modus lateret: eundémque ipsum modũ ab aliqua diuina auctoritate esse sumendum Restabat quærere quænam illa esset auctoritas, cùm in tãris dissensionibus se quisquã illam traditurum polliceretur. Occurrebat igitur inexplicabilis sylua, cui demum inseri multum pigebat: atque inter hæc sine vlla requie, cupiditate reperiẽdi veri animus agitabatur. Dissuebam tamẽ magis magisque ab istis quos iam deserere proposueram. Restabat autem aliud nihil in tantis periculis, quam vt diuinam prouidẽtiam lachrymosis & miserabilibus vocibus, vt opẽ mihi ferret, deprecarer. Atq; id sedulò faciebã, & iam ferè me cõmonerant nonnullę disputationes Mediolanẽsis Episcopi, vt nõ sine spe aliqua de ipso veteri Testamẽto multa quęrere cuperẽ, quę vt scis malè nobis cõmendata execrabamur. Decreuerámque tã diu esse Catechumen⁹ in Ecclesia, cui traditus à parẽtibus erã, donec aut inuenirẽ quo vellẽ, aut mihi persuaderem non esse quęrendũ. *Et paulò post.* Hoc ergo modo & simili animæ tuæ cura sit, diu te quoq; affectũ vides, & si iam satis tibi iactatus videris, finémque huiusmodi laboribus vis imponere, sequere viã Catholicæ disciplinæ, quæ ab ipso Christo per Apostolos ad nos vsque manauit, & abhinc ad posteros manatura est. Ridiculũ inquis istud est, cũ omnes hãc se profiteãtur tenere ac

Teneda via Catholicæ disciplinæ, quæ ab ipso Christo per Apostolos ad nos vsque

manauit.

Hæretici docēdi fontem aperire se gloriantur, & quo animo id faciāt

Vera religio iniri non potest, nisi credendo.

De vera dubitās religione, quāto potest studio Deū oret, vt ab errore liberetur.

Quàm sit stabilita & confirmata Ecclesia.

docere. Profitētur hoc omnes hęretici, negare nō possūt, sed ita vt eis quod illectāt rationē se de obscurissimis rebus polliceātur redditutos, eóque Catholicam maximè criminātur, quod illis qui ad eam veniūt prącipitur vt credant: se autē nō iugū credendi imponere sed docēdi fontē aperire gloriantur. Quid, inquis, dici potuit quod ad eorū laudem magis pertineret? Nō ita est. Hoc enim faciunt tanto labore prædiți, sed vt aliquam concilient multitudinem nomine rationis. Qua promissa naturaliter anima gaudet humana, nec vires suas valetudinémque cōsiderans sanorum escas appetendo, quæ malè cōmittuntur nisi valentibus irruit in venena fallentium. Nam vera religio, nisi credētur ea, quæ quisque postea si bene gesserit dignúsque fuerit, assequatur atque percipiat, omninò sine quodam graui auctoritatis imperio iniri rectè nullo pacto potest. *Tom. 6. de vtilitate credendi, cap. 8. & 9.*

Quamobrem tametsi docere non valeo, monere tamen non desino, vt quoniam multi sapientes videri volunt, neque vtrum sint stulti facile dignoscere est: omni intentione, votisque omnibus, gemitibus denique, vel etiam, si fieri potest, fletibus Deum deprecare, vt te ab erroris malo liberet, si tibi beata vita cordi est. Quod facilē fiet, si prąceptis eius, quæ tanta Ecclesiæ Catholicæ auctoritate firmata esse voluit, libens obtemperes. *Ibidem, cap. 15.*

Quāsit tutū Ecclesiæ gremio cōdi.

Hæreticis frustra circū latrātib.

Ecclesia in qua est sedes Apostolica, culmē auctoritatis obtinuit.

Hoc (*vt arctam viam homines ingrederentur*) factum est diuina prouidētia, per prophetarū vaticinia, per humanitatē doctrinámque Christi, per Apostolorū itinera, per martyrū cōtumelias, cruces, sāguinem, mortes: per Sāctorum prædicabilē vitā atque in his vniuersis digna rebus tantis atque virtutibus pro tēporum opportunitate, miracula. Cum igitur, tantū auxiliū Dei, tantū profectū fructùmque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ cōdere gremio, quę vsque ad cōfessionē generis humani ab Apostolica sede per successiones Episcoporū, frustra hæreticis circum latrātibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorū maiestate damnatis culmen auctoritatis obtinuit? Cui nolle primas partes

dare, vel summæ profectò impietatis est, vel prącipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutémque animis via est nisi cum eos rationi prącolit fides quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino, quàm tanto labori prædităe auctoritati velle resistere. *Ibid. cap. 17.*

Resistentes Ecclesiæ auctoritati, ingrati sunt auxilio Dei.

Quæ est peior mors animæ quàm libertas erroris? Sed iam tollamus ista omnia de medio: amemus pacem, quam omnis doctus & indoctus intelligit prącponendam esse discordiæ, diligamus & teneamus vnitatem. Hoc iubent Imperatores, quod iubet & Christus quia cùm bonum iubent, per illos nō iubet nisi Christus. Et nos etiam per Apostolū obsecrat; * vt idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata. Neque dicamus. Ego quidem sum Pauli, ego autē Apollo, ego verò Cephæ, ego autē Christi. Sed simul, omnes non simus nisi Christi, quia nec diuisus est Christus: nec Paulus crucifixus est pro nobis, quanto minus Donat⁹ (*vel quiuis hæresiarcha*) nec in nomine Pauli baptizati sumus, quanto minus in Donati? (*vel alterius hæretici*) *Tom. 2. Epist. 166. ad Donatistas.*

Libertas erroris, mors animæ pessima.

Amanda pax, diligēda vnitas.

*1. Cor. 1.

Euitanda schismata.

Quid si ipsa Ecclesia nunc vos alloquatur cum pace & dicat, O filij mei, quid querimini de matre? Quare me deseruistis: iam volo à vobis audire. Accusaris fratres vestros, & ego laceror valde. Quando me premebant gentes, multa tuli cum dolore. Multi me deseruerunt: sed fecerunt in timore. Vos verò nullus coēgit sic contra me rebellare, dicitis mecum vos esse, sed falsum videtis esse. Ego Catholica dicor, & vos de Donati parte. Iussit me Apostolus * pro regibus mundi orare. Vos inuidetis quod reges iam sunt in Christiana fide. *Tom. 7. Psalm. contra partem Donati.*

*1. Tim. 2.

Concordate nobiscum fratres, diligimus vos, hoc vobis volumus, quod & nobis. Si propterea nos grauius odistis, quia errare vos & perire non permittimus, hoc Deo dicite, quem timemus minantem malis pastoribus, & dicentem: * *Quod errauerat non reuocastis, & quod perierat non inquisistis.* Hoc vobis per nos Deus ipse facit, siue obsecrando, siue minando, siue corripiendo, siue

* Ezech. 34.

damnis, siue laboribus, siue per suas occultas admonitiones vel visitationes, siue per potestatũ temporalium leges. Intelligite quod vobiscum agatur, perire vos nõ vult Deus in sacrilega discordia alienatos à matre vestra Catholica. *Tom. 2. epist. 166. ad Donatistas.*

Alienati ab Ecclesia matre catholica, sacrilega discordia pereunt.

Ipsum testamentum vos à flamma conseruasse gloriamini, quod lingua delere conamini. *Tom. 7. contra epist. Parmen. lib. 2. cap. 2. Ibidem, lib. 2. cap. 2. addit eos factis id non probare.*

Communicate omnibus gentibus & tunc vos testamentum à pernicie flammarum cõseruasse gloriemini. *Ibid. cont. lit. Petil. lib. 1. cap. 23.*

Catholicis & hæreticis scripturæ communes: christus verò & Ecclesia non communis.

In Scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecclesiam. Has scripturas cõmuniter habemus: quare non in eis & Christũ & Ecclesiam communiter retinemus? Nos vbi agnouimus eum, de quo dicit Apostolus, * *Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius*: Non dicit & seminibus, tãquam in multis, sed tãquam in vno, & semini tuo quod est Christus: ibi agnouimus Ecclesiã de qua dicit Deus ad Abraham, † *in semine tuo benedicentur omnes gẽtes.* Vbi agnouimus Christũ in Psalmo de se prophetantem, *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te*: ibi agnouimus Ecclesiã in eo quod sequitur, Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptum est: * *Deus Deorũ Dominus loquutus est*: ibi agnouimus & Ecclesiã, in eo quod sequitur: Et vocauit terrã à solis ortu vsque ad occasum. Vbi agnouimus Christum in eo, quod scriptum est, † *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo exultauit vt gigas ad currẽdam viam*: ibi agnouimus & Ecclesiã in eo quod paulò superius dicitur: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorũ: in sole posuit tabernaculum suũ, ipsa est Ecclesia in sole posita, hoc est, in manifestatione omnibus nota vsque ad terminos terræ. Vbi agnouimus Christum, in eo quod scriptum est: * *Foderũt manus meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea: ipsi verò considerauerunt, & aspexerũt me, & diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestim meam miserunt*

Ecclesia quare tabernaculum in sole positum.

† Genes. 22.
* Psal. 2. Heb. 1. 5.
† Psal. 49.
* Psal. 18.
† Psal. 21.

sortem: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod paulò post in Psalmo ipso dicitur. Cõmemorabunt & cõuertentur ad Dominũ vniuersi fines terræ: & adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gẽtium: quoniam Domini est regnũ, & ipse dominabitur gentiũ. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptũ est, * *Exaltare super cælos Deus*: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod sequitur, Et per omnem terrã gloria tua. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptum est, * *Deus iudicium tuum regi da, & iustitiã tuã filio regis*: ibi agnouimus & Ecclesiã in eo quod de ipsa in Psalmo ipso dicitur, Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbi terrarum. Coram illo procident Æthiopes & inimici eius terram lingẽt. Reges Tharsi & insulæ munera offerent, reges Arabũ & Saba dona adducent. Et adorabunt eũ omnes reges terræ, omnes gentes seruiẽt illi. Vbi agnouimus Christũ in eo quod scriptũ est, * Lapidem, de mõte sine manibus præscisum fregisse omnia regna terrarũ: vtique illa quæ de culturis dæmonum præsumebant: ibi agnouimus & Ecclesiã in eo quod dictũ est, lapidẽ ipsum creuisse & factum montem magnum, & repleuisse omnẽ terram. Vbi agnouimus Christũ in eo quod scriptum est, * *Prænalebit Dominus aduersus eos, & exterminabit omnes Deos gentium terræ*: ibi agnouimus & Ecclesiam in eo quod illic sequitur, Et adorabunt in cõspectu eius vnusquisque de loco suo omnes insulæ gentium. *To. 2. Epist. 166. ad Donatist. lege quæ sequuntur in eundem sensum.*

* Psal. 56.
* Psal. 71.
* Dan. 2.
* Soph. 2.

Cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasi⁹ sedet: vel Ecclesiæ Hierosolymitanæ, in qua Iacobus sedit, & in qua hodie Ioãnes sedet, quibus nos in Catholica vnitate cõnectimur, & à quibus vos nefario furore separastis? Quare appellas cathedrã pestilentiæ cathedrã Apollolicã? Si propter homines quos putas legẽ loqui & non facere, nũquid Dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quib⁹ ait, dicũt enim & nõ faciũt, cathedræ in qua sedebãt vllam iniuriam fecit? Nónne illam cathedram Mosi cõmendauit, & illos seruato cathedræ

honore redarguit? Ait enim, * *super cathedrã Moſi ſedẽt, quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite.* Dicunt enim & non faciunt. Hæc ſi cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blaſphemaretis cathedram Apoſtolicam, cui non communicatis. *Tom.7. cõtra lit. Petil. lib.2. cap.5.* * *Matth.23.*

Expergiſcimini aliquãdo, non vos tartareus obliget ſomnus, non in profundũ ſacrilegi erroris adhuc impia conſuetudo demergat, iã conſonate paci, cohærete vnitati, acquieſcite charitati, credite veritati. Eccleſiã Catholicam incipientẽ ab Hieruſalem cognoſcite vſquequaque diffundi. *Ibidem cont. Donatiſtas, poſt col. lat. cap.18.* *Duo præcipua hæreticorũ mala præſumptio & defenſio falſitatis.*

Sed duo ſunt quæ in errore hominũ difficillimè tolerãtur, præſumptio priuſquàm veritas pateat: & cùm iam patuerit, præſumptæ defenſio falſitatis. *Tom.3. de Trinit. lib.2. in initio.*

Audẽt ſacrilega ſchiſmata vel hęreſes impię, ſi quãdo in flagello vt ſe corrigant ad monentur, pœnas furoris ſui etiam inter martyria deputare. *Tom.7. contra Epiſt. Parmen. lib.3. cap.6.*

Vt eis pœnarum ſuarum natalitia celebrentur, magno conuentu hominum furioſorum. *Ibidem.*

Chriſti martyrem non facit pœna ſed cauſa. *Tom.7. cont. Creſcon. Grammat. lib.3. cap.47.* *Ab Eccleſia diſcedẽtes Catholica, minutatim ſecti cõſciſique diſpereant.*

Neceſſe eſt, vt minutatim ſecti conſciſíque diſpereant, qui tumorem animoſitatis ſuæ Catholicæ pacis ſanctiſſimo vinculo prætulerunt. *Tom.7. contra Epiſt. Parmen. lib.1. cap.4.*

Suſtineat eos mater (*Eccleſia*) piis viſceribus ſanãdos, portet docendos, ne plangat mortuos. Nimium eſt, quo progrediũtur, multum eſt, vix ferendum eſt, magnæ patientiæ adhuc ferri. Non abutantur hac patiẽtia Eccleſiæ, corrigãtur, bonum eſt vt amici exhortamur, non vt inimici litigamus. Detrahunt nobis, ferimus: Canoni detrahũr, veritati non detrahant. Eccleſię ſanctę pro remiſſione peccati originalis paruulorũ (*Eadẽ eſt ratio & in cæteris dogmatibus ab Eccleſia definitis*) quotidie laboranti non contradicant, fundata iſta res, ferendus eſt diſputator errans in aliis quæſtioni- *Diſputator errans in iis quæ nõdũ ab*

bus non diligenter digeſtis, nondum plena Eccleſiæ auctoritate firmatis, ibi ferendus eſt error: non tantùm progredi debet, vt etiam fundamentũ ipſum Eccleſiæ quatere moliatur. Non expedit, adhuc fortè noſtra non eſt reprehendẽda patientia, ſed debemus timere ne culpetur etiam negligentia. *Tom.10. de verbis Apoſtoli, ſerm.14.* *Eccleſia diſcuſſa definitaque ſunt, ferẽdus eſt.*

Vana eſt iniquitas, nihil eſt iniquitas, potens nõ eſt niſi iuſtitia. Occultari poteſt ad tempus veritas, vinci non poteſt. Florere poteſt ad tempus iniquitas, permanere non poteſt, Nolite ſperare ſuper iniquitatem. *To.8. in Pſalm.61.* *Quatere moliens fundamentum Eccleſiæ, nõ ferendus.* *Veritas vinci nõ poteſt.*

Chriſtus adferens medicinam, quæ corruptiſſimos mores ſanatura eſſet, miraculis cõciliauit auctoritatẽ, auctoritate meruit fidẽ, fide cõtraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetuſtatem, vetuſtate roborauit religionem, quam nõ ſolum hæreticorum ineptiſſima nouitas fraudibus agens, ſed nec gentium quidẽ veternoſus error violenter aduerſans aliqua ex parte cõuelleret. *Tom.6. de vtilitate credent. cap.14.*

Sic eos (*quos corrigere non valemus*) in iſto mundo, in quo Eccleſia Catholica per omnes gentes diffunditur, quem agrum ſuum Dominus dicit, * tanquã zizania inter triticum, vel in hac vnitatis area tanquam paleã permixtam frumento, vel intra retia verbi & Sacramenti tãquam malos piſces cũ bonis incluſos, vſque ad tempus meſſis aut ventilationis aut littoris toleramus, ne propter illos eradicemus & triticum: aut grana nuda ante tempus de area ſeparata, non in horreum mittenda purgemus, ſed volatilibus colligenda proiiciamus: aut diruptis per Schiſmata retibus, dum quaſi malos piſces cauemus, in mare pernitioſæ libertatis exeamus. Propter hoc enim his atque aliis ſimilitudinibus Dominus ſeruorum ſuorum tolerantiam confirmauit, ne dum ſe boni putant malorum permixtione culpari, per humanas & temerarias diſſenſiones aut paruulos perdant, aut paruuli pereant. * *Matth.13. cur mali in Eccleſia tolerentur.*

Quod vſque adeò cæleſtis magiſter cauendum præmonuit, * vt etiam de præpoſitis malis plebem ſecurã faceret, ne propter illos doctrinæ ſalutaris cathedra * *Matth.23. Non deſerẽda Eccleſia ob præpoſitos malos.*

Si sectarij Christū haberēt & crederēt & Ecclesiā nō negarēt, nec deserērent.

Inuisa est hæreticis vox corripientis sicut & Iudæis fuit,

desereretur, in qua coguntur etiā mali bona dicere. Neque enim sua sunt quæ dicūt, sed Dei, qui in cathedra vnitatis doctrinā posuit veritatis. *Et paulò post* Ecce Scripturæ cōmunes ecce vbi nouimus Christū, ecce vbi nouimus Ecclesiam. Si Christū ipsum tenetis, ipsam Ecclesiam quare non tenetis? Si in ipsum Christum quem legitis, & non videtis, tamen propter veritatem Scripturarum creditis, quare Ecclesiā negatis, quam & legitis & videtis? Hæc vobis dicēdo, & ad hoc bonum pacis & vnitatis & charitatis vos compellendo, inimici vobis facti sumus, & mandatis, quia occidetis nos, qui veritatem vobis dicimus, & in errore vos perire, quantum possumus, non permittimus. Vindicet nos Deus de vobis, vt ipsum errorem vestrū in vobis occidat, & nobiscum de veritate gaudeatis. Amen. *Tom. 2. Epist. 166. ad Donatistas, in fine.*

SCripturarū à nobis tenetur veritas cùm hoc facimus, quod vniuersæ iā placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commēdat auctoritas, vt quoniam sancta Scriptura fallere nō potest, quisquis falli metuit obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat. *Tom. VII. contra Cresconium Grammat. lib. 1. cap. XXIII.*

INDEX RERVM

ET SENTENTIARVM, QVAE in hisce quatuor Præcedentibus libris ex Augustino collectis continentur: a, priorem paginam foliorum: b, posteriorem indicat.

A

Aaron.

Sublato sacrificio & sacerdotio Aaronis, & succedente sacerdotio secūdùm ordinē Melchisedech, vbique offertur quod Melchisedech protulit 336. b & 337. a. b

Abraham.

Abraham quomodo sine operibus secūdùm Paulum, & ex operibus secundùm Iacobum sit iustificatus 204. a. 252. b

Abrahæ nec obedientia sine fide, nec fides sine obediētia profuisset 253. a. b

Abraham cùm adhuc in lumbo esset, sciuit quę apud viuos gererentur 404. a. b

Abrenunciatio.

Baptizandi abrenunciare iubentur Satanæ, pompis & Angelis eius 77. b 308. b

Quæ sint pompæ Diaboli, quibus renunciandum est in Baptismo 308. b 309. a

Vniuerso huic mundo corpore reo, incorporea anima renunciare in misteriis iubetur 309. a

Absolutio.

Potestas absoluendi concessa Sacerdotibus 355. b

A Dei ministro solui debet peccator, sicut ab Apostolis solutus est Lazarus 355. b 356. a

Quando soluitur? à quibus soluitur? quæ solueritis (inquit) in terra erunt soluta & in cælo 356. a. b

Ecclesiæ clauibus quicquid soluitur, etiam in cælo solutū esse promittitur 356. b

Vide Claues & Confessio.

Abstinentia.

Abstinētia à carnibus & qui-

busdam terræ fructibus olim vsitata 445.b

Qui cupiũt Domino absque impedimento seruire, coniugia non appetunt, & à carnibus ac vino abstinẽt 449.b

Augustini in cibis abstinentia 445.a

Probat Augustinus abstinentiam & delectum ciborum qui fit coërcendę libidinis causa 449.a

Credere abstinẽtibus à vino vel à carnibus nihil meriti accedere, non Christiani sed Iouiniani est 444.b

Vide Ciborum delectus.

Acolythus.

Acolythi ordinatio. 363.b

Acta Apostolorum.

Acta Apostolorum, contra Manichæos, Canonicum esse librũ probat, quia illũ Ecclesia, ab ipso Christo inchoata & per Apostolos prouecta, certa successionum serie vsque ad hæc tempora toto terrarũ orbe dilatata, ab initio traditum & cõseruatũ agnoscit atque conseruat 56.a

Actibus Apostolorum necesse est me credere, si credo Euangelio: quoniam vtrãque Scripturam similiter mihi Catholica cõmendat auctoritas Ibidem

Adam.

Adam ante peccatum de ligno vitæ stabilitatem habebat contra vetustatem 134.b

Bona velle poterat, & quæ voluisset efficere 166.a

Habebat liberum arbitrium integrum agendi quæ volebat Ibidem

Relictus erat in manu consilij sui, hoc est, in possibilitate liberi arbitrij 135.a

Potuit libero arbitrio peccare & non peccare 166.a

Non patiebatur in paradiso pugnam carnis & spiritus 137.a

Voluntate peccauit non necessitate 219.b

Si necessitate malo angelo consensisset, non peccasset Ibidem

Si nõ peccasset, neque corporis neque animæ mortem incurrisset 134.a & b

In corpus spirituale mutandus erat 134.b non expoliandus corpore, sed superuestiẽdus immortalitate, neque vlla senectute grauãdus Ibidem

Adamo ad iustitiam retinendam non sufficiebat liberũ arbitrium 167.a

Adam vigorem arbitrij per peccatum perdidit, non tamen electionem 196.b & 197.a

Per peccatum est gratia nudatus 132.b pudicitia, continẽtia, charitate, immortalitate priuatus 136.b in animo mortuus 133.a Diabolo captiuus Ibidem, qui futurus erat carne spiritalis, factus est mente carnalis 135.a

Gratiã, qua corpus eius omni ex parte animæ obediebat, amisit 133.b

Pro libertate duram meruit sub Diabolo seruitutem 135.a

Et exemplum factus, voluntate peccantibus, & origo peccati 146.b

Non opera aut iussione, sed permissione diuina traditus in seruitutem Diaboli 135.b

Imaginem Dei non omnino perdidit, sed tantum deformauit 133.b

A ligno vitæ quare fuerit separandus 134.a

Adam & Euæ quomodo oculi aperti post peccatum 149.b 377.a

Qualiter Adam nõ omnino desertus à creatore 135.b

Adam apud inferos à Christo solutus 135.a

Adæ peccatum quoad posteros.

Adæ peccatũ multiplex 142.b non fuisse illud paruum aut leue 138.a

Ex Adæ peccato, quę incommoda secuta 137. a. b & quanti mali fuerit causa 138.b

Adæ peccato omnes homines obstricti 142. a. b idque non imitatione, sed propagatione peccati 143. a.b 144.a.b 145 & seq.

Adæ peccato humana natura in deterius mutata a 138. naturalis innocẽtia perdita 136.b

Quod fuit in Adam culpæ, nobis factum est iam naturæ 297.a

Adæ peccato non tantũ pœnam, & sed peccatũ in omne genus humanum trãsmissum esse 136.a

Adę peccatum quomodo iustè posteris eius omnibus imputetur 146. b 147.a.b

Per peccatum Adæ liberum arbitrium non periisse de hominum natura 158.b

Vide infrà, Peccatũ originale.

Adorare.

Adoramus carnem Christi in mysteriis 319.a.b

Adorãt diuites simul & pauperes carnẽ Christi quãdo illam manducant 319.b

Adorare carnem Christi nolens, peccat 319.a

Adorationis honor etiã hominibus à vitis sanctis tributus 414.b

Petrũ prouolutis genib⁹ adorat gẽtiũ multitudo 414.a

Quare Angelus in Apocalypsi noluerit adorari 418.a
De Pauli & Barnabæ odoratione 418.b

Adulterium.

Adulterium vnde dictum. 391.a
Adulterium habet lethalem culpam 391.b
Adulterij reus est, & qui dimissa adultera, & qui dimissa non adultera, alteram ducit 385.a
Propter adulterium dimisso coniuge, manet vinculum vsque ad alterius mortem 385.b.a
Cum adultera diuortium facere licet: ducere alterā illa viuente non licet 383.a

Africani Episcopi.

Africanorum Episcoporum synodus in Mauritania iussu Pontificis Romani coacta 90.a.b
De Africanorum Episcoporum causis iudicat Pontifex Romanus 87.a
Africani Episcopi, Innocentij Papę pastoralē diligentiam aduersus Pelagianos implorant 85.b

Agapes.

Agapes ex carnib⁹ etiam fiebant, & pauperibus distribuebantur 315.a

Altare.

Ad altare assistunt antistites 488.b clara voce deprecātur 487.a sacrificia celebrant 494.a
Altaris dedicatio Ibidē. Altare lapideū benedictione vel vnctione consecratū. Ibidē.
Altaria nō nisi lapidea chrismatis vnctione consecranda Ibidem
Super altare corpus Domini offertur 432.a
In altari pro peccatoribus Christi sanguis effunditur Ibidem
Altaris sacramenta à ieiunis celebrāda, & quare 345.a.b
Altaria olim in locis vbi sanctorū corpora iacebāt super exstructa 340.a.b.414.b
In altaribus sacrificatur Deo 340.a.b.432.a
Altaria crucis charactere cōsecrantur 282.a

Ambrosius.

Dæmones ab Ambrosio adhuc viuente, & aliud agēte veniam petebant 423.a
Ambrosij laus 99.a
Ambrosij cœlibatus 466.b

Anabaptismus.

Hęreticos non rebaptizādos Apostololica docet traditio 76.a
Rebaptizare hęreticum peccatū: rebaptizare Catholicū immanissimum scelus est. 291.b
Anabaptismus quare nō admittendus 291.b

Anabaptismus, Nouatianorum, Donatistarum, & Arrianorum proprius 291.b
Donatistarum 251.b
Anabaptismus ab Apostolo damnatus 259.a
In rebaptizādis hæreticis errauit Cyprianus, dum aduersus Apostolicam traditionem, quasi scripturarū testimoniis suffultus niteretur 92.b
Cyprianus errorē fortè correxit 70.a

Anachoreta.

Anachoretarum laus, continētia, temperantia 472.b
Eorum vita solitaria defenditur Ibidem

Angeli.

Angelos inuocabat Iob 415.b
Angelorum matutina cognitio 412.a
Angeli Deo preces nostras offerunt Ibidem
Angelus Raphaël preces Tobiæ & Saræ obtulit Deo Ibidem.
Cùm exaudiunt nos Angeli, ipse Deus in eis nos exaudit 410.b
Angeli custodes nostri, vota nostra offerunt Deo 412.b
Sine difficultate nos adiuuāt Angeli Ibidem
Ad capiendum lumen Dei, ab Angelis mēs adiuuatur humana Ibidem
Angeli subueniunt miseris, & periclitantibus opitulātur 413.a
Angelorum erga homines officia multa Ibidem
Triplex causa quare Angeli tam sedulam nostri curam gerant 412.a

Anima.

Quod est anima in corpore, hoc est Spiritus sanctus in Ecclesia 40.a
Animæ liberum habent voluntatis arbitrium 157.a 161.a
Anima rationalis, ab irrationali bruto, libero differt arbitrio 158.a
Anima liberum habens arbitriū, qua lege cæteris creaturis præposita sit 161.a
Anima in peccatum propria voluntate collapsa, Christo mediatore indiget 148.a
Anima accipere vel habere non potest dona Dei, nisi consentiendo 198.a
Animæ sine Baptismo discedētes ex hac vita, dānantur 286.a
Peccatorum animæ in inferno positæ expectant resurrectionē sui corporis 405.b
Animæ statim vt de corporib⁹ exierint, iudicātur 392.b
Habent, animæ mortuorum ante vltimam resurrectionem, vel gaudium, vel tormenta, quæ vtraque post resurrectionem maiora erunt 393.a.b
Animæ bonæ post migratio-

nẽ ex hoc seculo, gaudiũ habẽt, malæ tormẽta 407.b
Animas defunctorum, Martyrum meritis iuuari 403.a
Animæ defunctorũ quæ gerantur apud viuos, cognoscere possunt quatuor modis 404.a
Post mortem incipit requies animæ nunquam interrupenda 406.a
Animæ Sanctorum exeuntes de corpore, ad Christũ vadunt 405.b
Animæ in hoc seculo purgatæ à Christo recipiũtur, & cum eo esse credẽdæ sunt 407.b
Animæ piorum defunctorũ, in Deo sunt Ibidem
Iustorum animæ, ante resurrectionẽ viuunt cum Deo in secreto Patris, quò post passionem resurgens assumptus est Dominus 409.a
Animæ sanctorum Martyrũ etiam nunc regnant cum Christo 405.b. & sequenti
Animarum beatitudo non omnino perfecta, donec coniugantur iterum suis corporibus 406.a

Antichristus.

Antichristus ex tribu Dan. 50.a
Antichristus ex copulatione patris & matris, sicut cæteri homines, Ibidem
Antichristus filius perditionis, in quo erunt omnes thesauri malitiæ & iniquitatis absconditi 501.a
Antichristus ἀντίθεος quispiã cunctas religiones suæ subiiciens potestati, Ibidem
Antichristus à Iudæis suscipiendus. 501.b
Antichristus restaurabit templum Salomonis 506.a
Antichristus sessurus in tẽplo Hierosolymis, deinceps verò & in Ecclesia 504.a
Antichristus reges omnes superaturus traditur, & solus regnum abtenturus 502.b
Tempus Antichristi venturi incertum 503.a
Non veniet ad viuos & mortuos iudicãdos Christ⁹, nisi prius venerit ad seducendos in anima mortuos aduersari⁹ Antichrist⁹ 504.b
Circa extremum iudicium venturus est 503.a
Signa venturi Antichristi Ibidem, b
Antichristi persecutionem, nouissimo imminente iudicio, sancta Ecclesia toto orbe patietur 506.a.b
Antichristi persecutio durabit per tempus & tempora & dimidium tẽporis, dies mille ducentos nonaginta 506.a.b
Tribus annis & sex mensibus, legitur totis viribus

Antichristus sæuiturus: & tamẽ tales erunt, cum quibus ei belligerandum est, vt vinci tanto eius impetu insidiisque non possint Ibidem
Antichristus non præualebit aduersus Ecclesiã 508.a.b
Antichristi tempore, paruuli nihilominus & adulti nõ nulli, ad Ecclesiã per Baptismum accessuri 508.b
Antichristus, cum Simone mago comparatur 503.a
Nero typus Antichristi 503.a
Ad Antichristum pertinent omnes, qui exeunt de Ecclesia 504.b.
Antichristi hæretici, temporibus Apostolorum à Simone mago esse cœperunt 116.a.b

Antonius.

Vita sancti Antonij quàm sit lectu vtilis 479.a

Apocalypsis.

Apocalypseos liber, Ioannis est & canonicus 64.a

Apostata.

Apostatæ, canes reuersi ad vomitum 482.b
Apostatæ instar vxoris Loth in statuam salis versi, cæteros sua infœlicitate cõdiunt 476.a

Apostoli.

Apostoli baptizati creduntur, etsi scripum non legitur 87.a
Apostoli circunducebãt mulieres sorores, exemplo Christi 470.a
Apostoli potuerũt etiam peccare 218.a
Apostoli votum paupertatis fecerunt 417.b
Apostoli cur omnium gentium locuti sunt linguis 39.b
Apostoli præcipiebant quæ fierent, & corripiebant si non fierent 370.a
Apostoli singuli singulos tradiderunt Symboli articulos 76.b
Apostolis Episcopi succedũt 368.a

Apostolica.

Apostolicæ Epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, cõtra hæresim de sola fide iustificante, potissimum scriptæ 200.a
Apostolicæ cathedræ principatus semper viguit in Ecclesia Romana 85.a
Apostolica cathedra 83.b
Apostolica traditio fons est, vnde ad nostra tempora deriuandi canales 73.a

Arca.

Vbi arca Testamenti, ibi sacratior & commendatior Dei præsentia 495.b

Artes liberales.

Artes liberales vtiles ad tractandas & intelligendas melius scripturas 70.71.72.

Aquarij.

Aquarij hæretici qui sola a-

qua in sacrificio vtebãtur. 343.b

Augustinus.

Augustinũ quid in Ecclesia Catholica teneat 84.b
Augustinus Catholicam fidem profitetur. 182
Augustini aurea de Patrum auctoritate vox: quod credunt credo, quod tenent teneo, quod docent docco, quod prædicant prædico 105.b
Augustinus consensione Patrũ ab errore Cypriani reuocatus 106.a
Augustinus iudicium præcedentium Patrum secutus, sententiam mutauit in scripturæ cuiusdam interpretatione 105.a
Augustinus sua scripta examinãda atque emendanda, Romano Pontifici subdit 90.a.b
Augustinus clamat falso sibi imponi, quasi cum Manichæis liberum negarit arbitrium 157.b
Profitetur liberum arbitriũ ad cogitandum aliquid vel agendum, etiam secundum Deum, et sinon sine gratia 175.b.176.a
Augustinus sententiam, quã de non cogẽdis ad sanioremmentem hæreticis habuit, retractat 126.b
Augustinus à B. Ambrosio lauacrum regenerationis accepit 99.a
Augustinus adhuc catechumenus nihil tam sibi fugiendum esse decreuit quàm vxorem, quod votum Christianus postea fideliter impleuit 469.b
Augustinus quantopere vitarit cõsortium fœminarum 467.a.b
Augustinus Presbiter ac deinceps Episcopus factus 26.b 47.4.b
Augustini mensa qualis. 445.a
Augustinus Monachorum institutor 75.a.b
Augustini soror vidua monialis 467.a
Augustini monasterium 475.a
Augustinus cuculla nigra indutus & cingulo coriaceo præcinctus. Ibidem
Augustinus, iam Episcopus factus, clericos instituit, qui ad exemplar Apostolorum nihil possiderent proprium 475.a.b
Augustinus inuocat sanctos 416.a. Beatam virginem Ibidem.
beatum Cyprianũ 416.b
Augustinus pro defuncta sua matre Dominum deprecatur 401.b. & sacrificium celebrari curat 341. a. precatur etiam lectores, vt ad altare pro defunctis parentibus suis orent. 341.b
Pro Augustino iam defuncto Missæ sacrificium oblatum 341.a

B.

Baptismus.

Baptismum Christi omnibus esse necessarium ad salutẽ 285.b 286.a
Baptismus sanguinis etiam saluat ibid.
Latro sine Baptismo saluatus in cruce 302.b
Baptismus Christi quare per mare rubrum præfiguratus 277.a
Baptismi forma 293.a
Baptismus Sacramẽtum natiuitatis 286.a
Baptismus in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti conferri debet, vt sit Baptismus Christi 286.b Inseparabiliter manet in baptizato 290.a nec est in vllo iterandus 201.a,b
Baptismi Sacramentum iterare cur sit nefas ibid.
Quid Baptismus valeat, declarant ea, quæ in Baptismo Christi apparuerunt 285.s
Abluit omnia prorsus peccata 282.b. nec solùm peccata, sed omnia prorsus hominum vitia & mala 192.a 283.a
Per Baptismum morimur peccato 282.b 283.a
Per eundem innouamur, liberamur, saluamur, non autem quasi innouamur, quasi liberamur, quasi sal 283.b
Per Baptismũ vniuersus peccatorum reatus soluitur ibidem
Nihil peccati remanet quod non remittatur 283.a
Ipsa etiam vitiosa desideria purgantur ibidem
Baptismus perfectè innouat hominem, ab omnibus omnino peccatis 151.b aufert crimina, non radit ibid. confert remissionem peccatorum æqualiter omnibus 298.a,b
Baptizatis cur dicatur: Mortificate membra vestra: Et, Exuite veterem hominem 212.b
In Baptismo accipitur perfecta sanitas ab ijs malis quibus eramus rei 150.b
Baptizatus omni peccato caret, non omni malo 151.a
Deletis per Baptismum peccatis omnibus, restat tamẽ cum carne conflictus ibid.
Baptismi gratia non in sola peccatorũ remissione consistit 298.b
Baptizati in Ecclesia accipiunt Spiritum sanctum

285.a extra Ecclesiam non accipiunt 292.b 293.a
Per Baptismum reconciliamur Deo, vt in illo viui, vt salui, vt liberati, vt redempti, vt illuminati fiamus 295.a & secundùm rationalem mentem innouamur 207.a
Baptizatis iustitia confertur quam Adã perdidit ibid.b
Baptismum sequi debet renouatio hominis interioris de die in diem 210.a.b 211.a
In Baptismo plena peccatorum remissio fit, non tamen plena hominis innouatio ibid.
Per Baptismum vita æterna non acquiritur, si post baptismum malè viuatur 287.b
Non solam fidem à Baptizandis requiri 347.b
In Baptismo quænã à Christiano professio inchoetur 308.b
Baptismo coniũgendam esse iustitiam & bonos mores 287.b
Præter Baptismum, requiri in adultis pœnitentiam & fidem 286.a
Baptizatos posse amittere gratiam, quam in baptismate acceperunt 287.a
Baptismi gratiam nõ amitti nisi propria voluntate quis peccet 250.a
Baptismus nõ est melior qui per meliorẽ datur, neque malus qui per malum datur 280.b nec pendet à merito baptizantis ibid. & 281.a
Baptismus Christi verbis Euangelicis consecratus, & per adulteros & in adulteris sanctus est 282.b
Baptismi aquam mundat & sanctificat etiam homicida 310.a
Apostata Baptismum non amittit, ac proinde rebaptizari non potest 290.a
Hæretici redeuntes ad Ecclesiam non rebaptizandi 290.b 291.a
Baptismus hæreticorum, verus etiã baptismus est 50.a verum & integrum Sacramentum 288.b 287.a.b
Qua fide imbutus sit qui baptizatur, quantum ad Sacramenti quæstionẽ nihil interest 289.a
Hæretici baptismum nobiscũ habere possunt, gratiam non possunt 277.b
Baptismus hæreticorum, Ecclesię Catholicæ baptismus est 289.b
Valet apud hæreticos ad cõsecrationẽ, nõ ad vitæ ęternæ participationem 290.b
Baptizati ab hęreticis cur nõ rebaptizẽtur, cùm à Ioan. baptizati rebaptizati legãtur 294.a Baptismũ in hęreticis non iterandum, ex Apostolica traditione crędit Ecclesia 76.a
Nec salutem baptismus confert extra Ecclesiam 46.b nec peccatorum remissionem 292.a.b 293.a
Separato ab Ecclesia inest ad iudicium ibid.
Extra Ecclesiã baptismũ esse, nec quicquam tamen ad salutẽ hominis prodesse, à Paradiso ducta similitudine, declaratur 292.a
Baptismũ in necessitate, etiã à laico dari 291.a extra necessitatem id non nisi illicitè fieri ibid.
Vide Paruuli & Anabaptist.

Baptismi character.

Vide infrà Character.

Baptismus paruulorum.

Baptismus etiam paruulis necessarius 296.b 297.a
Baptismus paruulorũ ex Apostolica venit traditione 76.a
Baptismus prodest paruulis, nõ tam ob gestantiũ quam totius Ecclesiæ fidem 302.a
Baptismũ paruulorũ vniuersa frequẽtat Ecclesia 300.a
Baptismus prodest paruulis ex opere operato 302.a.b

Baptismus Ioannis.

Baptismus Ioãnis prænũciabat Baptismũ Christi 275.b. & sicut veteris legis Sacramenta, præfiguratorio fungebatur officio 293.b parabat viã baptismo Domini 294.a
Baptism' Ioãnis nõ erat baptismus Christi 293.a.b nec necessarius ad salutẽ 294.b
Baptismus Ioannis fuit in aqua tantùm, Baptismus Christi in aqua & spiritu sancto 293.b
Baptizatis ab Ioanne, etiam Christi Baptismus fuit necessarius 273.a.b
Baptismus Ioannis, baptismus hominis, baptismus Christi, baptismus Dei 293.b
Non renascebãtur qui Ioannis baptismate rebaptizabantur ibid.
Baptizauit Ioannes in aqua pœnitentiæ, in remissionẽ peccatorum, vt in spe remitterentur peccata, reipsa verò in Domini baptismo id fieret 294.a
Baptismus Christi, baptismo Ioan. finem imposuit ibid.

Baptismi cærimoniæ.

Baptismi fons benedicitur adhibito oleo vnctionis 77.b. & cruce signatur 282.a
Baptizandi ter inunguntur oleo 308.a sputo & luto linuntur 307.b
In Baptismo trina mersio quid significet 309.b
Baptizatorũ susceptores qd prestare debeãt susceptis ib.
Vide Abrenunciatio, & Catechumeni.

Basilica.

Basilicæ, martyrum nominibus appellatæ. 423.a
consecratio Basilicarum. 493.b.494.a
Basilicæ signo crucis dedicãtur. 490.a
Martyrum reliquiæ honorãt Basilicas. 493 b
Barbari hostes, honorem habuerunt Basilicæ Petri & Pauli. 494.b

Benedictio.

Benedictio Episcoporum. 492.a
Benedictio populi in Missa. 343.a
Benedictionem accipiẽs panis, fit corpus Chrsti. 325.a
Primitię, mel & lac propriam habent benedictionem, vt à Sacramento Dominici corporis distinguantur. 343.b

C.

Calix.

Quare vinum in calice aqua miscendum sit. 343.a
Vinum aqua in calice miscẽri exemplo Christi, & Dominica traditione. ibid.

Cantus.

Ad cãtus Ecclesię lachrymas fudit Augustinus. 487.a
Vide Hymni & Psalmi.

Charitas.

Charitas cæteris Spiritus sancti donis præferenda. 187.b
Charitas sola diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. 174.a
247.b
Charitatem Dei non habet, qui Ecclesiæ non diligit vnitatem. 311.b
Charitas inchoata, inchoata iustitia est, charitas prouecta, prouecta iustitia est charitas perfecta, perfecta iustitia est. 207 b
Charitas diffusa in corde credentis, & veterem implens legem, lex est fidei, & lex Christi. 207.b 248.b
Christi sarcina charitati leuis est. 250.b 251.a
Charitate iustus est, quicunque iustus est. 208.a 262.a
Charitas, verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia 208.a
Charitas, vtriusque testamẽti scopus. 243.b 244.a,b
Charitas plenitudo legis, quia legis consummatio atque perfectio est. 246.b
Decedente fide & spe, nihilominus augebitur charitas in futura vita. 185.b
Charitas, Euangelica margarita 247.b
Per charitatem commune sit omnibus, quod habent singuli. 270.a

Caro.

Caro Christi ex Maria sumpta in Eucharistia adorãda. 319.a
Si caro vera non esset in Eucharistia, nihil magnũ dixisset Christus, Caro mea

verè est cibus 324.b
Caro Christi quare adoranda 31.b 32.a

Carnis inobedientia.

Carnis inobediẽtia, reciproca pœna inobedientiæ 132.b 149.a
Indecentem carnis motum, nisi homines peccassent, nuptię non haberent 376.b
Carnalem se esse quomodo dicat Apostolus 211.b

Castitas.

Vt seruetur castitas, & Dei donum est & liberum arbitrium 454.b
Per vniuersa monasteria monachorũ, & per clericos, vel etiã laicos multos, castitas olim seruata 466.b
Redarguuntur qui castitatẽ causantur esse impossibilem 455 a.b
Castitatem vouentiũ dux & adiutor Deus 454.b
Post votum castitatis, malũ est appetere nuptias. 460.b
Qui post castitatis votum, vxorem duxerit, dãnatur quia respexit retro 460.b 455.b 456.a.b
Sacrilegus est eorum carnalis congressus, qui castitatem suam Deo consecrarunt 455 a
Castitatem vel paupertatem vouentium gradus meliores. 454.b
Vide Cõtinentia, Virginitas, & cœlibatus.

Catechismus.

Catechismus baptizandorũ ex traditione, & qualis esse debeat 78 b
Qualiter catechizãdus adultus. 305.b 306.b

Catechumenus.

Catechumeni antequam baptizentur non tantùm de quæstionibus fidei, sed & de bonis moribus instruẽdi sunt 304.a.b
Catechumenos simul cum symbolo disceptionem à peccatis profiteri debere 304.b. inũgi ante Baptismum 307.b sputo & luto liniri. Ibid. Sãctificari per signum Christi & orationem manus impositionis 315.a
Catechumenis non sufficit ad salutẽ inũctio vel sanctificatio, si non cõsequatur Baptismus 307.b 308. 285.b
Catechumenis non licet Eucharistiam sumere 315.a aut intueri Ibid. Sanctum panem olim accipiebant ibidem
Catechumenus signat se cruce Christi, portat in fronte, & nõ erubescit de cruce Domini sui 325.a
Nesciunt catechumeni quid in Eucharistiæ sacramento accipiant Christiani ibidem

Catechumenis quare occultentur fidelium Sacramenta Ibidem
Catechumenus audiēs est & surdus, quādo legitur. Caro mea verè est cibus 325.b
non manducat carnē Domini 325.a.b

Cathedra.

Cathedræ Apostolicæ principatus in Romana semper viguit Ecclesia 85.a
Cathedra Apostolica in qua Petrus sedit, Cathedra Romana 83.b
Cathedræ Apostolicæ iudicium audit & sequitur Imperator 128.b.129.a
Cathedræ Apostolicæ nō est facienda iniuria, propter homines, quæ in ea sedent 527.a.b
Cathedræ S. Petri solennitas 81.a

Catholica.

Catholicæ etymologia 41.a 43.a.b 44.a
Catholicæ nomen ab Ecclesia Catholica tolli non potest 42.a
Catholicam Ecclesiā ne hæretici quidem aliter quàm Catholicam vocant 42.a
In sola Catholica Ecclesia per manus impositionē datur Spiritus sanctus 311.b
Vide Ecclesia

Catholica fides.

Catholicæ fidei summa 180.a
Fides vera, fides Catholica 182.a
Catholicæ fidei præstantia & virtus **.a
Christianam fidem non reperiri extra Catholicā disciplinam 182.a.b
Catholicam fidē profitetur Augustinus & per illam ad coronam se venturum cōfidit 182.b
Laudabiles mores sine recta & Catholica fide neminē saluant *.b & **.a
Catholica interpretatio sequenda in scripturis 70.a
Catholicę disciplinę via, quę ab ipso Christo per Apostolos, ad nos vsque dimanauit, tenenda est 525.a
Catholica doctrina ex Patrū traditione ad nos venit 102.

Cærei.

Cęreorum & luminarium vsus in Ecclesia, tēpore Augustini 363.b

Cærimoniæ.

Signa & externæ cærimoniæ conferunt ad salutē hominis 485.b 486.a
In signis visibilibus res inuisibiles honorandæ 486.
Cærimonialia legis abrogata, non morum præcepta 242.a

Character.

Character Sacramentalis. 279.a.b. Habetur ab Ecclesiæ desertore, sine charitate. 290.b. ad dānationem suam. 290.b
Character Dominicus in quibusuis baptizatis agnoscendus. 290.b
Character Dominicus extra Domini gregem habetur ab hæreticis 290.b ab ijsdem imprimitur 279.b etiam apud hæreticos impressus, manet indelebilis 179.a 290.a
Characterem apostatæ non amittunt Ibid.
Character Sacramentorum, cum notis militaribus cōparatur 279.a

Chrisma.

Chrismatis Sacramētum, in genere visibilium Sacramentorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus 310.a
Chrisma & oleum benedictionis accipiunt Baptizādi, vt iam non vasa vacua, sed Deo plena, & templum Dei esse mereantur 308.a
Chrismatis sacramētum potest esse in bonis & in malis, inuisibilis vnctio charitatis non nisi in bonis 310.a
Chrisma conficere solius Episcopi est 369.a
Chrismatis visibili oleo, inuisibilis & spiritualis vnctio significatur 311.a
Chrismatis oleum sanctificatur etiam verbis Episcopi mali 312.a

Christus.

In Christo tria sunt, verbū, anima & caro 24.a.b 25.a.b 26.a
Idiomata diuina conueniunt Christo secundùm diuinitatem, humana secundùm humanitatem 26.b
Christus mediator, omni homini necessarius 148.a.b 191.a 192.a
Humana diuinitas & diuina humanitas Christi mediatrix 29.a
Christus secundùm humanam naturam non est vbique 27.a 35.a.b
Christus ex carne B. virginis carnem suam accepit 24.b 27.b 28.a 32.a
Christi caro qua ratione adoranda 32.a
Idem Christus in Euangelio aliquando res agit humanas, aliquando diuinas 26.b
Christus verè & non putatiuè passus esuriem, sitim &c. secundùm humanitatem 31.a
Christi diuinitas in cruce nihil perpessa 32.b 34.a
Christus non nisi pro pecca-

toribus mortuus 140. b. Etiam paruulis. 141. a
Christus secundùm animam ante resurrectionem apud inferos fuit .33.a.b.33.b
Christus cur voluit baptizari 285.a
Christus baptizatus aquas sanctificauit ibid.
Christus in vltima cœna suis se manibus portauit 315.b
Manducatus reficit non deficit 313 b
Per partes manducatus manet integer in cælo, integer in corde ibidem
Christus de corpore & sanguine suo salubrem nobis refectionem dedit 317.a
Christus in forma Dei sumit sacrificium, in forma serui sacrificium esse voluit 335.a
Ex Christi plenitudine, gratiæ particulas pro modulo accipimus 209.b
In Christo euacuatur non vetus Testamentum, sed velamen eius 237.b
Christus ampliora quædam & maiora præcepta hominibus dedit, quàm fuerat in veteri lege 235. b.236.a
A quibus didicimus Christo esse credẽdum, ab ijsdem quid ipse velit, discere oportet 70.a
Christũ in fundamento nulla hæresis habet 257.a
Antiquorum de persona Christi humana & diuina eius natura, errores 27.a.b

Christianus.

Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est ** b 53.b 54.a
Christiani vocantur, etiam qui malè viuunt 51.b
Christianum dici, & Christiani opera non habere, nihil prodest 288.b 516.a
Christianus nemo fit, absque Christiana Ecclesiæ institutione & Sacramentis 274.b
In os Christiani, Eucharistiam sumentis, dominicũ ingreditur corpus 79.a
A Christianis idem corpus manducatur, in quo Christus tanta passus est 313.a
Christiani, veteris legis obseruant præcepta, ijs exceptis, per quæ Christi promittebatur 241. b 242. a. 259.a b.& seq.
Cur Christianis magis quàm cæteris aduersetur Sathan 308.b

Ciborum delectus.

Ante Baptismũ catechumenis olim iniungebatur, ad plures dies abstinere à carnibus & à vino 445.a
Multi vinum non bibũt, nec tamen eo se inquinari arbitrantur. 449.a
Sancti Dei homines quare à vino & à carnibus se abstinuerint 465.

Abstinentia à carnibus multis modis defenditur & approbatur 448.b 449.a.b
Mundis, hoc est, benè vtẽtibus, omnia munda 447. b
In veteri Testamento quidam cibi immundi, non natura sed significatione. Ibidem.
Qui à carne ieiunant, non ideo damnãt carnem 437.a
Christiani Catholici edomãdi corporis causa, non solùm à carnibus, sed à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper sicut pauci, vel certis diebꝰ atque tẽporibus sicut per Quadragesimam ferè omnes 451.a 445.a 449.a
Laudat Augustinus Monachos, qui non solùm à carnibus & à vino, sed & ab aliis quibusdã cibis, appetitum prouocãtibus, abstinent 445.a
Propter corporis castigationem abstinere à cibis, doctrina est Apostolorum 464.b
Iouiniani hæresis est, ieiunia & ciborum delectũ nihil prodesse 444.b
Delectus ciborum, propter scandalum quoque obseruandus 446.a.b
Manichęi quàm peruersa intentione à carnibus, ouis, lacte & vino abstinuerint 445.b 446.a
Tatiani hæretica mente non vescebantur carnibus 173. a b. Similiter & Priscilianistæ 377.b

Circuncisio.

Circuncisio in veteri Testamento pro Baptismo erat 351.a

Ciuitas.

Ciuitas Dei non fert, sibi inuicem contraria in fidei doctrina sentientes 109.b
Ciuitates multæ, legum imperialium timore, ex hæreticis Catholicę factæ 125.b 126.a.b

Claues.

Claues Ecclesiæ ad soluendũ & vindicandum 58.a.b
Clauium Ecclesiæ potestas & certitudo 355.b
Claues per antistites administrantur 359.a
Ecclesiæ clauibus pœnitens soluendus, vt sit solutus in cælo 348.b
Quàm tutum, honestum, & vtile sit peccatori, Ecclesiæ clauibus se subiicere 356.b
Vide Absolutio & confessio.

Cœlibatus.

Cœlibatus nuptiis melior 376.b
Cœlibatus propriã & excel-

lentem prę cęteris gloriam habebit in cęlo 466.b
Si omnes ex charitate cælibes essent, multo citius Dei ciuitas impleretur. 464.b
Vide Continentia, & Continentia coniugalis.

Cœlibatus Ecclesiasticus.

Castitas clericorum. 455.a 466.b
Episcopis, Presbyteris & Diaconis prohibētur vxores. 567.a.469.a
Soli ex clero Lectores & Cātores habere permittuntur vxores. 469.a
Placet vt in omnibus & ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario deseruiunt Ibidem
Quare à Presbyteris, aliisque Ecclesiæ ministris castitas requiratur 468.b
Clerici olim, etiam inuiti, ad continentiæ sarcinam subeundam capiebantur 468.
Continentiæ sarcinam vsque ad finem vitæ Deo adiuuante, clerici portabant Ibidem
Cœlibatus Sacerdotū ex Apostolorum traditione est, & ab antiquitate seruatus ante tempora Augustini 469.a
Non est legitima vxor, quam quis sacris ordinibus initiatus assumpsit. 468.a

Cœnobia

Cœnobia in vrbe Romana, tēpore Augustini, virorū, virginum & viduarum 433.a.b
Cœnobitarum laus, mores & exercitia 472.b.473.a.b
Cœnobitarum nemo quicquam possidet proprium 473.a
Cura cibi & potus Monachorum in Cœnobiis, tota penes præfectos Ibidem

Concilium

Conciliorum plenariorū sa luberrima in Ecclesia auctoritas. 77.a
Eorundē auctoritate, quod ante erat dubium, remotis dubitationibus firmatur. 90.b.91.a
Conciliorum auctoritate firmatum est, æquè conferri Sacramēta extra Ecclesiā ab hęreticis, atque intra Ecclesiam à malis 290.b
In plenario concilio non aliqua nouitas instituta, sed antiquitas roborata 106.b
Securæ vocis est asserere, quod vniuersalis Ecclesiæ confessione per concilium plenariū roboratū est 69.b
Concilia prouincialia vniuersalibus cedunt 91.a 92.b
Concilium Africanum Romani Pontificis cōsensum in rebus grauissimis postulat 85.a.b
Concilium Carthaginense & Mileuitanum, confirmari sua decreta ab eodem Pōtifice Romano petunt 93.b 94.a.b
Conciliorum vniuersaliū decreta reuerenter esse seruanda Augustinus & dixit & scripsit 368.a

Concubina.

Concubinam habere non licet, etiam animo ducendi eam aliquando vxorem 382.b
Concubinarij ad gehennam damnantur 387.a

Communio Sanctorum.

Communio Sanctorū etiam paruulis prodest ad salutem 302.a
Communio orationū & bonorum operum Ecclesiæ, peccatorem pœnitentē adiuuat 271.b.358.a
Communicantes sumunt de corpore agni immaculati partem 334.b

Concupiscentia.

Concupiscentia siue inobediētia carnis aduersus spiritū, effect⁹ originalis peccati est 149.a.b.150.a
In paruulis baptizatis à reatu soluitur: ante agonem relinquitur, mortuos nulla damnatione prosequitur 299.a.b
Euacuatur in Baptismo, non vt non sit, sed ne obsit 150.a
Dimittitur, non vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur 150.b
Manet in renatis tāquam superatum quid & peremptū 151.b
Concupiscentia quæ in baptizatis remanet, affectio est quædam malæ qualitatis, sicut languor 150.b
Inesse potest in renatis, non autem obesse 152.b.155.a.b 156.a
Non est peccatum in regeneratis quando, ad illicita illi non consentitur 151.a 152.a.283.b
Concupiscentię motus absq; culpa est in corpore non consentientis, sicut in corpore dormientis 154.b.155 a. non est peccatum in renatis 151.a.b
In Renatis quomodo maneat actu, & prætereat reatū 152.b.153.a.b.& sequenti.
Vicium est in Renatis, iam mortuum, sed adhuc sepeliendum 154.a
Reatu soluto, ad agonem

relinquitur 155 b 156.a.b ad superbiam comprimēdam 283.b 284 a.b
Concupiscentiæ pœna productior est quàm culpa, ne parua putetur culpa, si cum illa finiatur & pœna 284.
In vsum iustitiæ conuertunt eam fidelium nuptiæ 376.a
Motus eius vel maiores vel minores sunt, prout anima in interiori homine profecerit 156.a.
Quotidie in proficientibus minuuntur 150.b 151.a
Iisdem debellandis homo fit melior, aucta bona qualitate 212.b
Concupiscentia peccatum ab Apostolo appellatur, quia peccato facta est, & quia consentientem ad peccatum trahit, concipitque & parit peccatum 152.a b 154.a
Vocatur peccatum sicut lingua locutio, & manus vocatur Scriptura, vel sicut frigus pigrum dicitur, quod pigros facit 152.a
Discernitur a peccato, vt pariens à partu 154.b
Carere concupiscentiis, certaminis præmium est 155.a

Confessio.

Nec acriores inimico dolores infligimus, quàm cùm plagas peccatorum nostrorum, confitendo & pœnitentia sanamus 350.a
In confessione exit & defluit omnis sanies 354.a
Circunstantię peccatorum in confessione explicandæ 354.a.b & sequ.
Confessio non diuidenda, ita vt partem vni, partem alteri confiteamur Sacerdoti 354.b
Exomologesis satisfactione peccator purgād⁹ 357. b
Ante mortem Deo & Sacerdoti confitenda peccata 354.a
Peccatū occulti occultā confessionem Sacerdoti fieri 359.a
Serpens antiquus confessionem quare nitatur impedire 352.b 353.a
Si non confessus lates, non confessus damnaberis 353.a
Qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Ibidem.
Fit per confessionem veniale, quod criminale erat in operatione 353.a
Si peccatum occultū est, sufficit referre in notitiam Sacerdotis 358.b
Peccator pœnitentiæ & confessionis medicinam negligens, damnatione dignus, diuina lege censetur 352.b
Non soli Deo, sed etiam sanctis & Deum timentibus confitenda peccata 352.b
Pœnitentes qui peccata confiteātur, per Lazarum figurantur procedentem è sepulchro 353.b

Confirmatio.

Confirmatio manus impositione & Chrismate fit 312.a
Confirmationis formam Dominus ante ascensum discipulis tradidit, quā baptizati accipere deberēt Spiritum sanctum, Ibidem.

Vide. Manus impositio Chrisma & Vnctio.

Coniugium.

Sanctitas Sacramēti facit, ne diuortiū à coniugibus fiat 376.b.379. a.b.380.a
In coniugatis fidelibus non tātùm proles & pudicitia, sed & Sacramentum nuptiarum commendatur 381.a
Coniugalis actus, carnalis voluptatis causa, peccatū est 390.b.91.a
Coniugium, humani officii, munus est: virginalis integritas, portio angelica. 452.a
Coniugiū Sacerdotibus prohibitum 467.a.469 a

Vide Matrimonium.

Concilium.

Aliud est consilium, aliud præceptum: consilium datur vt virginitas conseruetur, vt à vino & à carnibus abstineatur, vt vendantur omnia & pauperibus erogentur: præceptum verò datur vt iustitia custodiatur 457.a
Consilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habebit gloriam, Ibidem

continentia.

Constantinus non ausus de causa Episcopi iudicare Pont. Romano & Episcopis eam commendauit 129.a
Constantinus prior contra partem Donati seueriſſimā legem dedit 123.a
Constantinus sulplicium de Donatistis sumit 117.a
Constantinum in condendis legib⁹ aduersus hæreticos secuti sunt cęteri deinceps Imperatores 123.a

Consuetudo.

Consuetudo populi Dei & instituta maiorū, vbi scriptura nihil certi statuit, p lege tenenda 77.b.439.a
Agendi ordinem, quem in Missa vniuersa seruat Ecclesia, ab Apostolo Paulo institutum esse 342.a.b

continentia.

Non esse hominibus vllo modo intolerabilem continentiæ sarcinam 498.a
Fidele consilium Apostoli,

seruare continentiã 457.a
Continentes, angelorum vitam ducunt in terris 329.a
Continentiæ votũ, Ibidem.
Cõtinentiã omni modo seruanda iis, qui eam vouerunt 328.b
Continentiũ certamina gloriosiora, quàm coniugatorum 116.a
Bonum nuptiarum non solùm infra virginalem, verùmetiam infra vidualem cõtinentiam constituimus 452.a
Continentiam coniugio præponamus, sanctã verò virginitatem etiam continẽtiæ viduali Ibidem
Ecclesia dicit bonas esse nuptias, sed meliorem virginitatem 464.a
Iugis continentia, bonis nuptiis melior 450.a
Bonum Susannæ coniugiũ, melior viduitas Annæ, optima virginitas Mariæ 452.a
In virginitate fructus centenus, in castis nuptiis tricenus 452.b
Eunuchorum, qui se propter regnum Dei castrauerunt maiora sunt merita, quàm coniugatorum 458.b
Continentia amplioris meriti, quàm coniugium 378.b
Continentiæ Deo consecratæ maior merces, quàm castitatis coniugalis 382.b
Coniugati continentibus inferiores, opere & mercede, voto & præmio 458.b
Continentibus locus melior datur in regno cælorum quàm coniugatis 453.a
Iouiniani hæresis est merita virginitatis nuptiis æquare, Ibidẽ. Huic mõstro Sãcta Ecclesia Romana fidelissimè ac fortissimè restitit: nec vsque ad deceptionem aliquorũ Sacerdotũ potuit peruenire 453.b
Iouinianus & Manichæi Catholicos dicebant damnare nuptias, propterea quòd virginitati nuptias coæquari nolebant 453.b
Continentia propter maius præmium comparandum in cælo, non autem propter euitandas tantummodo molestias, statui coniugali præfertur 466.a

Continentia coniugalis.

Quibus temporibus continentia maximè seruãda sit Christianis coniugibus 328.b
Beatiora coniugia iudicanda, quæ siue filiis procreatis, siue etiam terrena prole contempta, continentiam inter se pari cõsensu seruant 381.a
Meliores coniuges maturius separati consensu cõtinẽt 582.b

Mutuo consensu seruata cõtinentia, permanet inter virum & mulierem coniugium 388.b
Coniugium Ioseph & Marię Ibidem.
Coniuges fideles quò continentiores, eò sunt Christo magis familiares 389.a
Perpetua continentia seruata à fidelibus coniugatis, non dissoluit matrimonij vinculum, Ibidem
Inter senes absque concubitu, verum coniugium est 389.b
Votum continentiæ inter cõiugatos 452.a
Coniugatos si ex consensu perennem Deo vouerint continẽtiam, sui voti obnoxios detineri 381.a. Debere Deo continentiam, quam vouerunt, Ibidem
Non eos terreat sarcina continẽtiæ: leuis erit, si Christi erit: Christi erit, si fides aderit 454.b
Gratulatur coniugibus Augustinus, quòd mutuo consensu Deo castitatem vouisset, & exhortatur ad eãdem 381.b
Coniugibus qui communi consensu continentiã Deo vouerũt, admodum damnabile est, si vel opus cõiugale appetierint 455.b 456.a
A coniugatis non vouenda castitas, nisi ex cõsensu, & communi vtriusque volũtate 382.a

Contritio.

Contritionis vtilitas atque necessitas 351.b 352.a
Cordis contritione mundamur à peccatis 351.b
In actione pœnitentiæ pro grauioribus delictis, non tam consideranda mensura temporis, quàm doloris 352.a
Pœnitẽtes odisse debẽt quod fuerint 347.b
Non laborat exonerari peccato, cui nõ videtur nimiũ 347.a
Pœnitentiam certam nõ facit nisi odium peccati, & amor Dei 351.b
Exemplo Petri deflẽda peccata 357.a
Iugis luctus à pœnitente requiritur 357.b

corpus.

Corporis castigationes inter opera iustitiæ computantur 382.a
Pœnis corporis, post Baptismum erudimur & exercemur proficientes in agone iustitiæ 356.b
Corporis afflictiones ante remissionem supplicia sunt peccatorum post

remissionē, certamina exercitationésq; virtutū Ibi.
Corporis corruptio, nō peccati primi est causa, sed pœna 134.b
Corpora dānatorū in æternorū igniū tormentis durare posse: probatur naturalibus experimētis 517.b
Corpora electorum post resurrectionem, ferri posse in cælum, & manere in cælo 519.b. & sequ.
Sicut anima nūc detinetur à corpore in terris, ita corp' postmodum ab anima detinebitur in cælis 521.a

credere.

Credere in christum, christiani hominis initium est 198.b
Credere in christum, spem & charitatem cōplectitur 201.a
Credere in Christum, Christi opus est, quod ipse in nobis, non sine nobis operatur 196.a
Credere nemo potest insi volens 184.b
Credere & operari, vtrūque nostrum est, propter libertum voluntatis arbitriū, & vtrunque Dei, quia ipse præparat voluntatem. 185.a
Credere non est, nisi consentire verum esse quod dicitur Ibidem
Credere Iudæi non poterāt, quia nolebant 197.b
Credimus Euāgelio propter Ecclesiæ auctoritatē 68.a
Augustinum ad credendum quid induxerit 68.b.69.a
Credere infantibus, est Baptizari, nō credere, nō baptizari. 303.b

crucis signum.

Crucis signo fideles insigniri 77.b
Signi crucis vis & vsus multiplex in Sacramētis 282.a 491.a
Crucis signo Cathecumeni in vtero matris Ecclesiæ cōcipiuntur 489.a.b
Signo crucis rudes cathechizari, & fontem baptismi cōsecrari solitum 306.b
Signo crucis per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt 310.b
Adhibetur aquæ, oleo, sacrificio Ibidem
Cruce signantur panis & calix 77.b
Signū crucis frontibus credentium adhibetur 110.b
Quare imprimatur in fronte Ibidem
Signum noui Testamenti, crux in libera fronte Ibid. & 490.a
Signum crucis in fronte, tāquam in sede pudoris, ne Christi opprobrium Christianus erubescat 491.b
Crucem tanquam tropheum de hoste superato Christus

posuit in fronte fidelium 491. a
Augustinus adhuc puer signo crucis signabatur, & Christi sale condiebatur 492 a
Crucis signum à locis supplicium transitum fecit ad frontes Regum & Imperatorum 491.a
Signi crucis prærogatiuæ 490 a
Signantur signo Dominicæ passionis in frontibus populi ad tutelam salutis ib.
Vexillo crucis insidijs Diaboli occurrendum 489.b
Triumphale crucis vexillum ante Christum iudicem ab angelis præferendum ib.
Crucis signo mulier à graui morbo liberata 490.a.b

D

Dæmones.

Dæmonis infestatio oblato corporis Christi sacrificio, mox cessauit 341.b
Dæmones eijciuntur & torquentur in memorijs martyrum 420.b 422.b
Aduersus nequitiam dæmonum, optima arma oratio & ieiunium 434.b

Decalogus.

Decalogus præceptorum ad Christianos etiam pertinet 258.b & sequ.

Defuncti.

Triplex defunctorum status 405.b
Sacrificiū altaris, orationum & eleemosynarum, pro regeneratis defunctis faciēdum 402.b
Supplicationes pro spiritibus defunctorum, etiam sub generali cōmemoratione ab Ecclesia Iusceptę 400.b
Orādum & sacrificādum esse pro defunctis non solùm scripturæ, sed etiam vniuersæ Ecclesiæ auctoritate probatur ibidem
Orationes, sacrificia, eleemosynas viuorū prodesse defunctis, traditione patrum & vniuersæ Ecclesiæ consuetudine probatur 401.a
Vniuersa Ecclesia pro defunctis supplicare consueuit 403.a
In Machabæorū libris legimus oblatum pro mortuis sacrificiū. Sed etsi nusquā in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersę Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas, &c. 400.b
Memoria defunctorum, & orationibus & oblationibus commendanda ibid.
Commemoratio defunctorum ad altare 341.b
Fidelibus notum est, quo loco martyres, & quo defun-

ctæ sanctimoniales ad altaris Sacramenta recitentur 421.a
In Sacrificio commemorãtur defuncti & pro illis oratur atque offertur sacrificium 401.a
Defunctorum animas martyribus commendare prodest 403.a
Pro quibusdã defunctis, Ecclesiæ vel piorum hominum preces exaudiuntur 400.b
Pro quibus defunctis vtiliter oretur 395.b
Cùm Sacrificia siue altaris siue quarumcunque eleemosynarum, pro Baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt, pro non valdè malis propitiationes sunt 402.a
Nec damnati nec beati, sed qui inter hos medij sunt, pietate viuentium releuari possunt 401.b 404.a
Sine fide per dilectionem operante, ciúsq; Sacramentis hinc discedentes, viuorum suffragijs non iuuantur 401.a
Pro defunctis non orandum, & non offerendum sacrificium, Aëriana hæresis est 400.b
Defuncti iam purgati, quamuis cum suis corporibus nondum sunt, iam tamen corum animæ regnãt cum Christo 408.b 409.a
Defunctorum animas ad viuos quandoque mitti, diuina scriptura testatur 404.b

Deus.

Deum esse, vniuersa proclamat natura 1.a
Deus omnipotẽs 4.a.b. Omnipotens non esset, si mori, aut falli posset ibid. 150
Deum omnipotentem esse, etiã pagani fatẽtur 4.b 5.a
Omnia sua prouidẽtia regit 5.a.b
Dei attributa 2.b & sequ.
De Deo nihil secundùm accidẽs dicitur, sed aut secũdùm substantiam, aut secundùm relationem 14.b
Deus substantialiter est vbique 6.b
Deus cui sola latria debetur, est ipsa Trinitas 13.b 14.a
Deus non ideò triplex quia trinus 11.a.b
Deum passum vel crucifixũ rectè dicimus 32.b
Deus neque excitator neque suasor est mali, neque ad illud impellit 167.b
Detestanda eorũ opinio qui Deum peccati faciunt auctorem ibid.a
Dei præscientia non tollit liberum voluntatis arbitrium 164.b & sequ.

Deus in nobis opera facit, non tamen sine nobis cooperantibus 196.a
Deus non esset cooperator, si homo non esset, operator 195.b
Deus quomodo hominem adiuuet ad iustitiam operandam 239.a
Impossibile imperare nõ potest, quia iustus est 251.b
Nõ æqualiter habitat, in quibus habitat 209.b
Quia iustus est, non potest non coronare bona opera 264.a
Diuinæ potestatis est iudiciũ damnationis hominibus debitum mutare, & indebitã prædestinationis gratiam prærogare 214.a
Cur non tres Dij, aut tres essentiæ in diuinis, sicut tres personæ 12.a

Diabolus.

Diabolus per liberum arbitrium in veritate non stetit 139.a
Diabolus neminẽ cogit peccare 221.a
Diaboli filij sunt, qui alios ab Ecclesia seducendo, interficiunt 54.b

Diaconus.

In Diaconi ordinatione cæremoniæ 363.b
Diaconus non ad Sacerdotium, sed ad ministerium consecratur ibidem
In ordinando Diacono ætas requisita 3. 495.b
Diaconi dalmaticis vestiebãtur & alma tempore oblationis ibidem

Dierum obseruatio.

Diem Dominicum & Pascha solenniter celebramus, aliásque Christianas festiuitates 500.b
Dierum obseruatio qualis à Paulo condemnetur, ibid.

Dies Dominicus.

Dies Dominicus videtur pro priè ad Dominũ pertinere 497.b
Dies Dominicus Christianis propter Christi resurrectionem solennis ibidem. Æternam spiritus & corporis requiem præfigurat ibidem
Diem Dominicum Apostoli religiosa solẽnitate habendum sanxerunt 498.a
Diebus Dominicis & festis à terreno negocio vacare Christianis mandatum, vt rebus diuinis operam dare possint ibidem

Diuortium.

Sanctitas Sacramenti facit, ne diuortium à coniugibus fiat 379.a.b 380.

Universidad de Deusto Biblioteca

Per diuortium non aboletur confœderatio nuptialis, propter rationem Sacramenti 378.a
Sicut excommunicatus Sacramentum regenerationis non amittit, etsi nunquam reconcilietur Deo: ita vxor propter fornicationem dimissa, non caret vinculo coniugali, ante mortē mariti 383.b 385.b *Vide* Repudium.

Donatista.

Donatistæ Ecclesiam de toto orbe perijsse, ex scripturis probare nitebātur 110.b
Damnabant vitam Monasticam 111.a
Rebaptizabant 292.a
Donatistæ inter se diuisi 111.b & discordes 96.a
Donatistarum crudelitas 111.a
Donatistæ Episcopos Catholicos comparabant cum Pharisæis 110 b
Supplicium de Donatistis Imperiali decreto sumptum 117.a
Donatistæ proprijs basilicis iussu Imperiali priuantur 113.b
Donatistæ, cùm viuerent vt latrones, mori se iactabant vt martyres 130.a
Donatistarum cantilenæ 487.a

E.

Ecclesia.

Ecclesia Catholica, sola est corpus Christi 41.a 330.b
Ecclesia virgo **.b
Anathema erit, quisquis annuuciauerit Ecclesiā præter communionem omnium gentium 47.a
Ecclesia vniuersalis est, loco & tempore 41.b
Ecclesiam Catholicam esse, veteris & noui Testamenti Scripturis probatur 47 b 48.49.per totum. 526.b 527.a
Ecclesia ciuitas est supra mōtem posita, vitis fructifera, longè latéque diffusa 41.b
Lucerna supra candelabrū posita 44.b Abscōdi & ignorari non potest 44. a non est inuisibilis aut mathematica Ecclesia 44. a.b & seq.
Ecclesia sicuti visibilis, ita & mortalis dici potest 46.a
Fulguri comparatur 50.a & paradiso 54.b
Ecclesia quare tabernaculū in sole positum 526.b
Ecclesia formata ex latere Christi in cruce pendētis, sicut Eua formata est ex latere Adam dormientis 276 b
Totum possider, quod à viro suo accepit in dote 43.a in nullo claudicat 180.a
Sola Ecclesia Catholica veritatem habet, & in pane suo, & in lacte suo * * b
Ecclesiæ vnitas per inconsutilem Christi tunicam designatur 42.b
Nō est particeps diuinæ charitatis qui hostis est vnitatis 330.a
Ecclesię vnitatē non tenenti, neque quantæcunque eleemosynæ, neque sanguis pro Christi nomine effusus, prodesse possunt 119.a
Extra Ecclesiam laudabiliter viuere, nihil prodest 55.a
Qui præter Ecclesiā est, nec cum Deo est 54. b Christum quoque caput habere non potest. Ibidem
Nec habebit Deum patrem qui Ecclesiā noluerit habere matrem Ibidem
Si Christum ipsum tenetis, ipsam Ecclesiā quare non tenetis? 528.b
Plus Ecclesię matri, quam ei quæ secundùm carnem nos genuit debem⁹ 481.b
Diaboli filij sunt, qui ab Ecclesia homines seducunt 54.b
Extra Ecclesiam non est salus 41 a 54.a
Neminem viuificat Spiritus sanctus extra Ecclesiam 42.a
Extra Ecclesiam qui sunt, clamare possunt, exaudiri nō possunt 44.b
Ecclesiæ sententia in excōmunicando & reconciliandis hominibus, rata habetur in cœlo⁵ 60.b
Penes Ecclesiam est potestas dimittendi peccata 58.b
Ecclesia tenet omnem sui sponsi potestatem 54.b Habet claues vitæ & inferorum 58. b perire nō potest 57 b 50 a.b expugnari non potest 61.a
Ecclesia est prædestinata columna & firmamentū veritatis 56. b Quam nec solutus vtique diabolus, Antichristi tempore, sit seducturus 508.a
Ecclesia per successiones Episcoporum conseruatur atque per orbem diffundi tur 56. a 61. a & perseuerat. 50 a 236.a
Ecclesia in quibus gentibus nō est, oportet vt sit 510.b
Portæ inferorum non præualebunt aduersus Ecclesiam 61.a
Ecclesia Catholica nititur scripturis & traditionibus, cum vniuersalibus tū particularibus 78.a
Ecclesiæ regula sanctorúmque Patrum doctrina, firma permanet 73.a
Cypriani de Ecclesia Catholica testimonium 43.a
Ecclesiæ vniuersalis consensio, tutam reddit doctri-

nam 91 a
Ecclesia de obscuris fidei quęstionib⁹ cõsulẽda 55.b
Ecclesiæ consensus iudicat de intelligentia scripturæ 68.a.b & seq.
Ecclesia quod semper tenuit, hoc vsque in finem perseueranter custodit 299.b
Ex sola Ecclesia Catholica veritas perspicitur 54.a
In vna Catholica Ecclesia vera hostia redemptoris immolatur 330.a
Ecclesiæ auctoritas Augustinum mouet vt Euangelio credat 56.a
Ecclesię auctoritas in baptizandis paruulis 77.b 300. in non rescindendo baptismate hæreticorum 290.b 292.a
Extra Ecclesiam Sacramentum suscipiẽs, cùm in ipsa suscipere possit, peccat 278 b
Ecclesiæ consuetudo plenario Concilio confirmata, quanti sit roboris 92.b
Ecclesia iudicat de scripturis canonicis ex traditione 55. b. 56.a 68. b 75. a.b similiter & de apocryphis 56.a 6.b
Ecclesia in qua est sedes Apostolica, per Episcoporum successiones auctoritatis obtinuit culmen 525 b
In Ecclesia sunt grana & paleæ 51.a 52.a
Ecclesiam militantem ex ijs tantùm constare qui sine peccato sunt, hæresis est Iouiniani 348.a & postea Pelagij Ibidem
Ecclesia toto orbe diffusa clamat, Dimitte nobis debita nostra 51.a
Ecclesia quando sine macula & ruga futura sit Ibidem
Ecclesia nõ solũ inuitat, sed etiã cogit ad bonum 121.b
Nec hæreticus nec schismaticus ad Ecclesiam Catholicam pertinet 109.b
Penes Ecclesiam ius est cogendi hæreticos ad sanam fidem 131.b 132.a
Ecclesia potestatem hæreticos compellendi ad fidem diuinitus accepit 59.b
Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt rediirent, si perditi filij coëgerunt alios vt perirent? Ibidem
Ecclesia hæreticos ad fidem cogendo, Christum Dominum imitatur 59.a
Ecclesia quare minus vsa sit hac cogendi potestate in initio 121.b
Quem Ecclesia vniuersa in consecranda Eucharistia agendi seruat ordinẽ, ab Apostolo est institutus 342.a.b
Ecclesia aliud docet, aliud sustinet. 417.b

Ecclesiastica.
Ecclesiasticarum institutionum quasdam in scriptis, quasdam Apostolica traditione, quasdam consuetudine roboratas accepimus 77.a
Ecclesiastica potestas in Episcoporum ac sacerdotũ est officijs 39.b
Cum Ecclesiasticæ potestatis traditione simul Spiritus sanctus ad vsum illius potestatis tribuitur 364.a.b
Per Ecclesiasticam disciplinam quidam à Sacramento cælestis panis separantur 328.a
Ecclesiastica Hierarchia ex Episcopis, Presbyteris, aliisque ministris Ecclesiæ constans 363.b
Habet Ecclesiastica disciplina, vt ad altare fiat sanctorũ Martyrum & aliorum defunctorum commemoratio 421.a
Eleemisyna.
Eleemosynis propitiandus Deus de peccatis 357.a
Credendum quòd omnes Eleemosynæ Ecclesiæ & orationes & opera iustitiæ pœnitentibus subueniant 271.b 358.a
Eleemosynæ curandis peccatorum vulneribus salutaria remedia 228.a
Eleemosynis expiantur peccata 230.a b
Eleemosynæ opera iustitiæ 263.a
Eleemosynis æternum meritum comparatur 264.a
Pro amore vitæ æternæ dãda est eleemosyna 435.b
Eleemosynæ pro defunctis erogatæ non carent suo prẽmio apud Deũ 492.b
Quare eleemosynarum tantùm facturus sit Dominus in iudicio mentionem 561.b
Energumeni.
Potestas in Energumenos ordinatione confertur 364.a
Enoch & Elias.
Enoch & Elias qualem vitam viuant in paradiso 134.b
Enoch & Elias vt mortis debitum soluãt, credũtur redituri ad hãc vitã 509.a.b
Iudęi per Eliam Antichristi tempore credituri 513.b
Per Eliam Thesbiten 509.a qui sine vxore fuisse creditur Ibidem
Hoc erit in secundo aduẽtu Elias, quod in primo Ioãnes 509.b
Martyrium Enoch & Eliæ 507 b
Episcopus.
Episcopi Apostolorum Domini vices in Ecclesia gerunt 369.b
Nicæno Concilio cautum

est,ne in vna ciuitate duo sint Episcopi 368.a
Episcopi à Presbyteris distinguuntur 363.b
Episcopalis presbyterio maior. 368.a.b & presbyteri Episcopis inferiores 367.b
Episcopi orant pro populo 30.b
Episcopi iudicãt causas suorum presbyterorũ & diaconorum 372.a
In altiori loco positi Episcopi,tanquam populi custodes 369.b
In populari Presbyterorum vel Episcoporum designatione, occulta perditorum cõspiratio & seditiosa audacia 373 b
Sine primatis cõsensu, olim non ordinabatur Episcopus 373.a
Episcopus, à tribus vt minimum Episcopis ordinandus 372.b
In Episcopi ordinatione cæremoniæ 363 b
In Ecclesiæ Episcopũ, digamus consecrari non potest 374.b
Episcopi olim, etiã laicorum causas & lites dirimebant 371.a
Episcoporum est etiam corripere subditos 170.a degradare, excommunicare & reliquas coërcitiones Ecclesiasticas, cùm res postulat,adhibere Ibidem
Episcopalis iudicij damnatione,nulla pœna in Ecclesia maior Ibidem.b
Refugientes sui Episcopi regulare iudicium,ad communionem à nullo vsquã Episcopo,aut Presbytero, suscipiendi 371.b
Episcopi arbitrio, pœnitentiæ tempora decernenda 359.b
Episcopi & Presbyteri oblationem consecrant 366.b
Ordinatio Presbyterorũ ad Episcopum spectat 367 b
Episcopi à secularibus minimè iudicandi 371.b 372.a
Episcoporum causæ ad superiores Episcopos vel ad Concilia referendæ 171.b
Qui Primus erat, inuisebat Ecclesias inferiorum Episcoporum 367.b
Ad Primates Episcopos pertinet prouincialia Concilia conuocare 93.a
Episcopus Ostiensis Romanum ordinat Pontificem. 372.b

Epistola.

Epistola ad Hebræos Canonica est & Paulina 63.b 64.a
Epistola Iacobi vna, Ioannis tres, Iudæ vna canonicæ sunt Ibidem

Essentia.

Essentia in diuinis, non est minor in singulis personis,quã in tota Trin. 10.a

Essentiæ tres aut tres Dij cur dici non possint, sicut tres personæ dicuntur 11.b

Euangelium.

Euangelij nomine quàm varia comprehendantur. 234.b
Euangelizare Christum est non tantùm docere quæ credenda, sed etiam quæ Christiano homini facienda sunt 233.b
In Euangelio præcepta vitæ maiora,quàm in veteri lege 235.b
Euangelio credendum propter auctoritatem Ecclesię 56.a
Euangelica fides,spes & charitas faciunt homines liberos 240.a
Euangelica gratia & in veteris Testamẽti Patribus fuit 249.a.b & sequen.

Eucharistia.

Non omnis panis, sed accipiens benedictionem, fit corpus Christi 315.a
Eucharistiam non esse idem cum pane benedicto aut agape 315.a
Frequentatus admodum loquẽdi modus est,apud Augustinum: Sacramentum, quod fideles nouerunt, quod nõ omnes nouerunt &c. 315.b 326.a
In locis abditis præsentem in Eucharistia Deum habebant Christiani 326.a
Eucharistię Sacramentũ prece mystica consecratur, operante inuisibiliter Spiritu Dei 315.b
Noster panis & calix, certa consecratione fit mysticus nobis, non nascitur 316.a
Eucharistia constat visibili elemẽtorum specie & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine 314.a
Substantia panis efficitur caro Christi & diuini Christi sanguis 324.b
Post cõsecrationis verba,iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Ibidem.
Ante consecrationem panis & vinum est, quod natura formauit: post consecrationẽ verò caro & sanguis Christi est, quod benedictio consecrauit. Ibi.
Voluit Dominus panem & vinũ in misterio verè carnem suam & sanguinem suum consecratione Spiritꝰ sancti potẽtialiter creari 324.b
In Eucharistia precium nostrum sanguis Christi est 312.b
Corpus & sanguis Christi,cibus & potus, Sacramentũ fidelium.Ibidem, panis vitæ qui de cælo descendit 313.b

Sāguis Christi Apostolis datus,& commendatus antequàm funderetur in cruce 314.a
Dominus dedit nobis manducandum corpus suum, in quo tanta perpessus est, & sanguinem bibere 313.a
Non dat in carne & sanguine suo Christus nisi quod est. Ibidem.
Christus præparauit seruis suis cibum seipsum 313.b
Ipsam carnem quam de carne Marię accepit & in qua hîc ambulauit nobis Christus ad manducandum ad salutem dedit 317.b
Christum Agnum quotidiè immolamus, comedimus, eiusque sanguinē bibimus 314.b
Christum vultu mutatum edimus. Ibidem.
Carnem Christi manducandam bibēdúmque sanguinē fideli corde & ore suscipimus 312.b partem de corpore agni immaculati 334.b
Sanguinem Christi Iudæi bibere potuerunt credentes, quem fuderant sæuientes 313.a
Fuderunt precium suum, vt biberent precium suum 313.b
Nisi esset humilis Christus, nec manducaretur nec biberetur 314.b
Pascha Christianorū in corpore & sanguine Domini 314.a
Per partes māducatur Christus in Sacramento,& manet integer totus in cælo 332.a
Ferebatur Christus in manibus suis,quando commendans ipsum corpus suum, ait, Hoc est corpus meum 315.b
Sacramētū corporis Christi secundùm quendam modum corpus Christi esse quomodo sit intelligendū 320.b
In Sacramento altaris aliud videtur, aliud intelligitur 321.b 329.b
Corpus Christi non visibili carnis specie,sed in Sacramento edimus 318.a
Caro vocatur quod non capit caro 329.b
Corpus Christi in Sacramēto & veritas & figura est 329.b
Eucharistiæ panis substātialis animæ substantiam fulcit 324.b
Medicina est cæleste & venerabile Sacramentum 327.a
In Eucharistia vita datur, salus datur, indignè tamen accipientibus fit venenum 328.a.b
Eucharistia etiam cùm indignè sumitur, vita dicitur 328.b
Ex altari dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum cōtrarium nobis 341.a
In Sacramento Eucharistiæ res ipsæ inuisibiles honorandę 326.b
Corpus Christi certatim honorandum in Eucharistia 319.b
Eucharistiæ singularis debita veneratio 320.a
Eucharistia veneratione singulariter debita à cæteris cibis discernenda 328.a
Quomodo rectè aliquando dictus sit Christus, signum sui corporis dedisse, quando corpus suum dedit 322.a & sequen.
Quo sensu accipiendum sit quod Augustin⁹ ait, Christus sanguinis sui figuram suis discipulis tradidit 323.a.b
Eucharistia panis quotidianus 326.b 327.a
Omnibus diebus Dominicis communicandum suadeo & hortor 327.b
Non esse satis credere, vt quis dignè percipiat Eucharistiam 328.a
Qualis præparatio requiratur ab accedētibus ad Eucharistiam 327.b
Peccata per confessionem & veram pœnitentiam abluēda ante communionem 327.b & pœnitentia, Sacerdotis iudicio, peccator reconciliandus 328.b
Mutet vitam,qui vult accipere vitam 328.b
Ante Eucharistiæ sumptionem, coniugati aliquot dies continere debent 329.a
Eucharistia Sacramētū pietatis,signū vnitatis, vinculum charitatis 330.a
Carnem & sanguinem Christi in Sacramento & multi comedunt 316.b
Indignè sumens Sacramentum,non efficit, vt quia nō ad salutē accipit, nihil acceperit 330.b
Ex vna re sācta Iudas sumebat iudicium, Petrus salutem. Ibidem.
Sacramentum de altari cum fidelibus accipiunt etiam hæretici, sed non sibi vtile 316.a
Propter panem & calicē gentiles nos Cererem & Bacchum colere calumniabātur. Ibidem.
Euchatistiæ communio duplex, Sacramentalis & spiritualis 331.a
Sub altera tantùm specie discipuli in Emaus sumunt Eucharistiam. Ibidem.b
Non videmus Christum in carne, & tamen eius carnem manducamus 331.b

Eucharistia linteolo nitido conuoluta, & in arca domi asseruata Ibidem.
Morituro infunditur Eucharistia sub altera tãtùm specie. Ibidem.
Nauigaturis in Africam dari solitam Eucharistiam sub specie panis tantùm 332.a
Eucharistiæ sacramentum in vniuersa Christi Ecclesia à iciunis accipitur, Spiritu sancto ita dictante 79.a 345.b
In calice vino aqua miscenda, exemplo & traditione Christi 343.a & quare. Ibidem.

Ευλογία.

Ευλογία. panis benedictus 315.a

Excommunicatio.

Excommunicationis vsus in Ecclesia 134.a 128.a
Excommunicationis necessitas 370.b
Antistitis iudicio debet quisque ab altari remoueri ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliata 327.a
Excommunicatur Bonifacius quòd hominem vi rapuisset ex loco sacro 464.a.b
Excommunicationes & degradationes secũdũ præceptum Apostolicũ in Ecclesia fiunt 60.a.b
Excommunicationis sententia in hæreticos à Romano Pontifice lata 90.a
Excommunicationis vinculum quàm sit graue 58.a
Excommunicatio vindicta spiritualis 129.b
Excommunicatio id agit in Ecclesia, quod olim interfectio 60.b
Excommunicatio spiritalem pœnam infligit & animas obligat. Ibidem.
Excõmunicatus Satanę traditur. Ibidem.
In Ecclesia nulla est grauior pœna ea damnatione, quã Episcopale facit iudicium 370.b

Exorcista.

Exorcistæ ordinatio 364.a

Exorcismus & Exsufflatio.

Exorcismi & exsufflationes rerum occultarum sacrata signa 307.a
Exorcismum & exsufflationem Baptizandorum in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit 306.b
Exorcismis & exsufflationibus clericorum, spiritus immundus à baptizandis abigitur. Ibidem.
Potestas contraria & diabolica in paruulis exorcizatur & exsufflatur 307.a b
Exsufflatur in paruulis opus diaboli, non quod ipsi sunt, sed quod in ipsis est. Ibidẽ.

Non ob aliud per Ecclesiam toto orbe diffusam exsufflantur infantes, nisi vt ab eis princeps mũdi mittatur foras 307.a
Exorcizari & exsufflari paruulos, antiquissima Ecclesiæ traditio est 307.a.b
Exorcismi, orationes, cantica spiritualia, exsufflationes, cilitiũ, inclinatio ceruicum, humilitas pedum, escæ sunt quæ reficiunt catechumenos adhuc existẽtes in vtero matris Ecclesiæ 308 b
Exorcismis & exsufflationibus contradicentes, toto orbe terrarum sunt exsufflandi 307.b
Ex exorcismis Ecclesiæ colligit Augustinus peccatũ originale inesse paruulis 436.b
Exorcismorum liber 364.a

Extrema vnctio.

Extrema vnctio 361.b 362.a
Extremæ vnctionis minister. Presbyter vel Episcopus 362.a

F

Fatum.

Fatũ refellitur per geminorum sexus, studia, fortunam & professionem vitæ diuersam 162. b. & sequenti, refellitur etiam ex segetibus & herbis quarũ sors tam inæqualis est Ibidem,
Iniustus esset Deus si fatum esset 6.a

Festum.

Diebus festis beneficiorum Dei memoriam sacramus 498.a
Festa sanctorum quomodo celebranda 226.a.424. a 419.a.b.
Festis præsertim diebus orationis pensum Deo reddẽdum 499.b
Festum innocentium 406.a
Perri & Pauli, Laurentij, Stephani. &c. 419.b

Fides.

Fides quid sit 178.a.b
Fides comprehendit æterna ac temporalia 180.a præterita, præsentia & futura, Ibidem 68.a. sua & aliena 180.a
Fidei vtilitas atque necessitas 191.b. 192.a.* b.180.b. & sequ.
Fides Christianorum à fide dæmonum discernenda 187.a.201.a
Fides alia est operans per timorem, alia per amorem 186.b
Sana fides certa & tuta regula iutelligendi scripturas 67.b
Sana fides posita in non trãsferendis patrum terminis 98.b

Fides mediatoris ad salutem necessaria 29.b.30.a.181.b 182.a
Fides circa Ecclesiæ claues necessaria 336.a
Per fidē & antiqui iusti in veteri testamēto saluati 29.b 198.b199.a.& sequ.
Fides ædificij spiritualis fundamentum 198.a
Fides fundamentum pœnitentiæ 346.b.initium bonę vitæ 198.a.primitiæ spiritus nostri 198.b. radix boni operis 253.b
Fides donum Dei 181.a.b
Fides prima datur, ex qua impertentur cætera 184.b
Fides in hominis potestate est, siquidem quisque cùm credit volens credit 185.a
A fide incipiunt quęcunque sunt bona merita 183.b
Fide sanamur vt intelligamus ampliora 181.a
Fides meretur gratiam benè operandi 193.a. etiā ipsa opus in scripturis dicitur 184.b
Fides orando impetrat, quod lex imperat 251.a
Absque fide bene operari est extra vitam currere 253.b
Fides intentionem dirigit, intentio bonum opus facit Ibidem.
Fides salubris & Euangelica est, quæ per dilectionem operatur 200.b
Fidem non facit vtilem nisi charitas 186.b
Fides sine operibus radix sterilis & arida est 253.b
Sine charitate fides potest esse, sed non & prodesse 107.b
Fides sine dilectione inanis est 258.a
Fides per charitatem operans etiā charitas dicitur. Ibidem
Fide titubāte & etiam charitas ipsa languescit 185.b
Sola fide neminem saluari Scripturis probatur 223.a.b & sequ.200.a
Si fides sola ad salutem sufficit, sine causa Deus mandata dedit 224.a
Præter fidem, spes, iustitiæ amor, atque odium peccati necessaria adiustificationem 347.b
Si per solam fidem homines saluarentur, multa in Scripturis falsa essent 224.a
Fidem habentes si peccato mortali decedunt, æterno igne cruciandi sunt 225.a
Dogma de sola fide quando cœperit 256.b
Qui sola fide hominem iusti ficari docent, duces cæci sunt Ibidem
Fides sine Baptismo ad salutem non prodest 286.b
Sola fide hominem saluari Eunomiana hæresis est 256.a.b.
Ex fide viuere, est bona opera ex fide exercere 263.a 190.a.b
Fides vnius alteri prodesse potest ad salutem 302.a
Fides vna est, quę omnes saluos facit 199.b
Per fidē Christi venturi antiqui iusti membra fuerūt Christi, Ibidem.
Eadem illorum fides quæ & nostra est 29.b.190.b & sequ.
Fides Patriarcharum atque Prophetarum vnum Deū prædicat Trinitatem 9.b
Sacramenta variata, fides in nouo & veteri Testamento eadem 199.b

Fideles.

Fideles non sunt nisi libero voluntatis arbitrio, & opitulante gratia Dei 157.b
Fideles multi sine crimine, nemo tamen sine peccato. 221.a.b
Fideles norunt quemadmodum Christi carnem mendicent 325.a.b

Filius.

Filius Patri consubstantialis. 8.a b. 75.b.nec tempore, nec gradu, nec potestate Patre inferior 10.a Alius à Patre est, non autem aliud 18.a
Filius æqualis Patri, non secundùm quod ad patrem dicitur, sed secūdùm substantiam & secundū quod ad se dicitur 15.a
Filius quomodo cœuus sit Patri exemplis declaratur 19.b
Scripturæ quæ dicūtur de filio secundùm formam serui 13.a
Filius solus ex virgine natus & crucifixus 16.b
Non putatiuè sed verè passus est secundùm humanitatem 33.a

Finis.

Finis mundi antè venturus non est, quàm euāgelium regni in vniuerso orbe prę dicetur 511.a

Fornicatio *Vide* Concubina.

G.

Gehenna.

Gehennæ timor bonus & vtilis 202.b
Gehennæ timor retrahit à peccando 203.b
Gehennæ ignis corporeus 517.b

Gratia.

Gratia dat merita, non meritis datur 192.b.265.a non est nisi gratuita 192.b& sequenti.
Gratia quia gratis datur, & quasi merces post discussionenem meritorū redditur 173.b

Gratia etiam fidem ipsam præuenit. 193.b.194.a
Gratia propriè dicta inspiratio dilectionis est 245.b
Gratia donum est in homines effusum, ad concupiscentias tẽtationésque superandas. 174.a
Gratia noui Testamenti per quã scribuntur leges Dei in cordibus hominũ 173.b.174.a.& in veteris Testamenti Sanctis fuit 249.b
Gratia latenter infunditur etiam paruulis 173.b
Gratia perfectè innouat hominem ab omnibus peccatis, non tamen ab ombus malis 152.a
Gratiæ necessitas 193.b.194.a. Sine gratia nihil boni fieri potest, quod pertineat ad veram iustitiam 172.a. Sine gratia nihil pietatis atque iustitiæ in bono opere habere possumus 171.b
Ad consentiendum Euangelicæ prædicationi opus est gratia, Ibidem. ad eligendum item & rectè cogitandum bonum, quod ad salutem vitæ æternæ pertinet. Ibidem
Gratiam non consistere in sola peccatorum remissione 205.b
Gratiam animam sanat, inspirat fidem atque timorem Dei, impartitur affectum orationis, infundit charitatem.&c. 205.b
Datur vt legem implere possimus 238.q.239.a
Accepta gratia, incipiũt bona esse merita nostra 265.a
Gtatia præcedit meritum, non contra Ibidem,
Gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici 193.a
Gratia facit hominem esse non sub lege, sed cum lege, vel in lege, vt ad impleat eam charitate 157.a
Gratia prima, qua vocamur ad rectè viuendum, non sufficit 175.a
Gratiã iam acceptam iustus quandoque suo in malũ libero amittit arbitrio 217.b
Gratia subsequens & præcedens 174.a. vtraque homini necessaria 177.b

Gratia & voluntas.

Gratia nõ tollit voluntatem 176.a
Gratia & voluntas præueniunt fidem, obedientiam, charitatem 194.a
Gratia non sic asserenda, vt liberum arbitrium auferre velle videatur 164.b
Ante gratiam non est nobis liberum arbitrium vt non peccemus, sed tamen vt peccare nolimus 172.a
Per gratiam sanatio animæ à vitio peccati, per animæ sanitatem libertas vera arbitrij 175.b

Gratia nolentem prẽuenit vt velit, volentem subsequitur ne frustra velit 178.a
Gratia efficit vt velimus & possimus rectè viuere 172.a
Per gratiam Dei augetur voluntas, vt mãdata Dei possit implere 176.a
Gratia liberum domat arbitriũ ne per incõgruas vagetur voluntates 176.b 177.a
Gratia suscipitur à misericorde patre: prẽmium gratiæ, à iusto iudice 267.a
Nec gratia sine libero arbitrio nec liberũ arbitrium sine gratia facit hominem habere beatam vitam 177

Gratias agamus.

Gratias agamus 344.b

Gregorius Nazianzenus.

Gregorij Nazianzeni laus 106.a

H.

Halleluia.

Halleluia omnes decantant Hæbraicè, nullusque in suam linguam transferre audet 486.b

Hæreses.

Hæreses ex praua scripturarum intelligẽtia gigni 65.b. dum scripturæ bonæ intelliguntur nõ benè ibid.
Hæreses & schismata sarmenta sunt arescentia de Ecclesia tãquam de radice præcisa 61.a
Singulæ proprijs nominibus appellantur 17.a.b 18.a
Quibus de causis hæreses esse à Deo permittantur 112.b & sequ.
Hæreses Catholicorum socordiã excitant, vt & clarius multa intelligant, & instãtius prædicent 113.a.b
Ad damnandas hæreses non semper synodis opus 103.a
A Pontifice Romano anathematizandæ sunt, etiam si auctor earũdem ad saniorem mentẽ fuerit reuersus 94.a
Hæreses legibus opprimẽdę, non minus atque stupra vel homicidia 127.b
Hæreses in populo Christiano liberas esse iussit apostata Iulianus 123.a
Hæresis omnium prima circa Eucharistiam 180.b
Hæretica doctrina censetur etiam ea, quæ contra præcepta Ecclesiæ est 436.a

Hæretici.

Hæreticus qui propriè habẽdus sit 108.a.b
Inter hæreticum & hæretico credentẽ quid interfit 108. a quid à Schismatico differat 108.b 109.a & sequ.
Hæreticus propter hoc solũ quòd hæreticus est, regnum Dei non possidebit 108.b
Hæretici perniciosè habent Ecclesiæ Sacramenta 278.

a.329.b
Sacramenta & scripturas tenent ad speciem non ad salutem 47.a
Malo voto scripturas legentes coguntur eas malè intelligere 66.a.b
Carnaliter interpretãdo scripturas, venenatas inde sententias emittunt ibid.a
Hæreticorum proprius mos torquere scripturas 124.a b
Diabolum in torquẽdis scripturis imitantur 67.a
Scripturas sibi sectari videntur cum suos sectantur errores 65.b
Hæretici sibi ipsis regula veritatis sunt 74.b nec se scripturis, sed scripturas sibi subijciunt 114.b
Hæreticis atque Catholicis scripturæ communes, Ecclesia non cõmunis 526.b
Id agunt vt omnis è medio tollatur scripturæ auctoritas 114.b
Sub paucis symboli Apostolici verbis sua venena occultant 76.b
Idololatris cõparantur 115.a
Hæretici rem omnium manifestissimam, Ecclesiam non vident 109.b
Partem tenent, totum relinquunt 42.a 109.b negant in Ecclesia Catholica Spiritum sanctum esse 38.b
Sceleratè se ab Ecclesia Catholica separant 13.b
Ecclesiam non habent 493.b
Conscissa Ecclesiæ vnitate & scripturas & Patres malè interpretando peruertunt 107.b
Hæretici ob quinque causas in errore manent 126.a
Hæretici non sunt in Ecclesia quæ est corpus Christi 55.a.b 109.b 329.b
De spiritu Christi non viuit nisi corpus Christi 330.a
Hæreticorum vox est apostatasse & perijsse Ecclesiã 57.b 110.b
Hæretici ordinem sibi sine origine vendicantes corpus sine capite sunt 85.a
Cathedra hæreticorum cathedra pestilentiæ ibid.
Hæreticus occultus foris est animo, licet corpore sit in Ecclesia 108.b
Hæreticorum congregatio concubina est in dominam insolescens 43.a
Hæretici illustrant Ecclesiæ doctrinam cùm eam subuertere moliuntur 113.a & sequ. & vt inimici eam exercent 108.a
Hæretici frustra circum latrantes, grauitate conciliorum & miraculorum maiestate damnati 525.b
Sanctorum Patrum iudicio conuicti, quò confugiant non habent 102.a
In multitudine carnalium & imperitorum hominum confidunt 66.a
Libertatem promittunt cùm ipsi serui sint corruptionis 255.a
Blasphemant Apostolicã cathedram 110.a.b
Coniugis Christi sueque matris viscera infamant 103.a
Damnãt vitam Monasticam 111.a
Duces belli clericos habent 110.b
Sanctimoniales sibi tãquam matrimonia copulant 111.a
A traditionibus appellant ad scripturam 111.b
Hæretici monachis cur insultent 470.b & sequ.
Hæretici semper inter se diuisi 111.b 112.a præcursores sunt Antichristi 116. a.b
Hæretici alienati ab Ecclesia matre catholica sacrilega discordia pereunt 526.b
Hæreticæ fraudes 94.b 95.a
Dominium temporale quod Ecclesiæ iniustè adimũt, sibi insolenter ascribunt 125.a
Samsonis vulpibus, draconibus, atque perdicibus comparantur 115.b.116.a
Per Cham filium Noë significantur 113.b
Hæretici per Dathan & Abiron designati 525.a
Hæresiarcharum pertinacia & propagandi nominis libido 69.a
Sanctorum Patrum consensione confossi adhuc tamen obstinatione cæcãtur 103.a
Hæresiarcha & desertor fidei peior est quã qui eam nunquam tenuit 329.b
Hæretici resurgent ad damnationem 56.b
Hæreticis resipiscẽtibus manus cur imponantur 493.b

Hæretici quomodo coercendi.

Hæretici cogendi ad veritatem & fidem 58.b 59.a.b
Cur expediat hæreticos cogi ad vnitatem Ecclesiæ 125. b 126.a.b
Hæreticos iure posse punire ex scripturis probatur 131.a
Hæretici ad Concilium iussis imperialibus venire coacti 95.b
Iidem in legitimo iudicio conuicti, pro lupis habendi & coërcendi ibidem
Theodosius imperator terrẽdo & coërcendo Donatistas compellit redire ad Ecclesiam 120.b
Hæreticæ ciuitates timore legum ad Catholicam vnitatem conuersæ 131.b
Hæreticos bonis quæ Ecclesiarum nomine possident, iure priuari posse 124.& sequ.
Ab hæreticis possessa Dominii imperio facta sunt Ec-

eclesiæ Catholicæ 124.b
Hæretici etiam à se constructas basilicas, Imperialib⁹ legibus prohibentur possidere 123.b mittũtur in exilium 128.a & merito criminum & ordine potestatum iustè patiuntur 117.a supplicio afficiuntur iussu Constantini ibid.
Hæretici cũ sempiternas mortes faciãt, tẽporales se perperi conqueruntur 130.b
Luctuosiori morte alios in anima afficiunt, quàm ipsi in corpore afficiũtur 117.a.b
Hæreticos decem libris auri mulctandos esse, lex Theodosij 122.b
Hæreticorum furorem Apostolico exẽplo, brachio seculari reprimi posse 96.b
Hæreticos martyres esse non posse 117.a & sequ. ijsdem ad salutem nihil prodesse pseudomartyrium 119.b 120.a

Hieronymus.

Hieronymus sic in Ecclesia laborauit, vt eruditionem Catholicam multis & necessarijs literis adiuuerit 104.a
Hieronymi liber in Danielẽ, diligẽter eruditéque conscriptus 506.b

Historia.

Historiarum cognitio vtilis intelligendas scripturas 71.a

Homo.

Homo secũdùm rationalem mentẽ factus ad imaginem Dei 207.a
Homo naturalem innocentiam in Adæ præuaricatione perdidit 136.b
Homo potest nihil illicitum appetere 261.a peccati desiderijs non obedire 262.a
In homine causa est, si non adiuuatur à Deo 197.a
Homo seipsum, qualis postea futurus sit, non videt 214.a
Homo de sua conuersatione minimè securus quandiu viuit 214.b

Homousion.

Homousion scriptum nõ inuenitur, & tamen creditur 75.b

Honor.

In honorem Sacramenti placuit Spiritui sancto, vt in os hominis ante reliquos cibos, Dominicũ intraret corpus 345.b
Qui honorat martyres, Christum honorat 414.b

Hymni & Psalmi.

Hymni & Psalmi canuntur in Eccles. exemplo & præcepto Domini eiúsque Apostolorum 79.b
Hymni canebantur ante oblationem, siue cum distribueretur populo quod fuisset oblatum 486.b
Hymni & Psalmi, quando & quare more Orientalium in Occidente frequentari cœperint 487.a
D. Athanasi⁹ sic recitari psalmos iubebat, vt pronũciari potius quàm cani viderentur Ibidem
Hymnos & Psalmos canendi in Ecclesia vsus ex scripturis defendi potest Ibid.
Hymni & orationes vespertinæ 499.b 423.b
Hymnos laudésque Dei de Ecclesia deperisse propter immanitatem Vvandalorum, dolet Augustinus 487.b

I.

Iacobus Apostolus.

Iacobi epistola canonica 63.b 64.a
Iacobus Pauli interpres in materia de iustificatione 252.b
Iacobus Apostolus scribens fidem sine operibus mortuam esse, voluit corrigere eos, qui malè intellexerãt Paulum. 253.b
Iacobus Apostolus etiã dæmonibus cõparat eos, qui dicũt fidem sine operibus valere ad salutem 257.b
Iacobus vehementer infestus ijs, qui sine operibus fidem valere volunt Ibidem

Idololatria.

Idololatriæ qui dicantur 36.a
Idololatria punita quondam à Christianis Imperatoribus 117.b

Idolothyta.

Ab idolothytis abstinendum esse 447.a
Nicolaitarũ hæresis, ab idolothytis non abstinere Ib.

Ieiunium.

Ieiunium in Euangelicis & Apostolicis literis præceptum 434.a
Sponso ablato ieiunandum esse 442.a
Christus suo exẽplo docuit tentationis tempore nobis esse ieiunandum 434.b
Ieiunium Ioannis Baptistæ 436.b
Aliud est Ieiunium, aliud tẽperantia 432.b.433.a
Non ieiunare, nõ semper est malum: non esse temperãtem, semper est malum Ib.
Ieiunantes semel reficere corpus per diem 433.a
Ieiunium & oratio ad Dei cultum pertinent 434.b
Vtilitas Ieiuniorũ 434.b 453.a.b 437.a.b 438.a
Ieiunium valet ad opem diuinam & veniam peccatorum impetrandam 435.a
Ieiuniũ & oratio arma sunt aduersus improbas cogitationes & tentationes 434.b 436.a.b
Ieiunio propitiatur De⁹ pro peccatis 434.a
Ieiumjs curãtur vulnera peccatorum 436.a.b 437.a
Ieiunium reducit hominem

ad paridisum. 436.b
Ieiunio mẽs purior & aptior redditur ad res diuinas percipiẽdas & faciẽdas. 442.b
Tunc erunt Deo accepta ieiunia, si operibus sanctis fuerit expiata conscientia 438.a
Tempore Hester periculum à Iudaico populo propulsatum per ieiunia Ibidem
Niniuitæ se & ciuitatem ieiunijs liberarunt Ibidem
Quidam dæmones nisi ieiunijs & orationibus eijci nõ possunt 436 b
Ieiunium Mosis & Eliæ meritorium Ibidem
Ieiunium aut abstinentiam nihil prodesse hæresis Iouiniani est 348.a 444.b
Ieiunium publicè indicebatur 435.b
Ieiunia solennia Christianorũ circa diem Paschæ, atque statis similiter alijs tẽporibus 433.b
Ieiuniorum diuersæ in diuersis locis obseruationes, varitate vestis filiæ regis significatę 430.b 438.a
Ieiunandum secundùm morem Ecclesiæ in qua versamur 418.b
Feria quarta & sexta olim maximè ieiunabat Ecclesia 439.a.b & quare Ibidem
Romana plebs quarta & sexta feria & Sabbato ieiunare solita 433.b
Aërius hæreticus noluit statuta solenniter ieiunia celebrari, sed ieiunare quẽque quãdo voluisset 435.b
Die Dominico Ieiunare scãdalum erat 440.a
Ieiunia votiua Ibid.
Ieiunia triduana 433.b
Multi in monasterijs quinquies in hebdomada ieiunabant 433.b
Exemplum memorabile cuiusdam, qui totos dies 40. continenter ieiunauit 440.a

Ignis.

Ignis post mortem alius æternus, alius purgatorius 396.b
Igne transitorio non purgamur à mortalibus culpis 222.b
Ignis æternus pro diuersitate meritorum alijs erit grauior, alijs leuior 171
Ignis inferorum corporeus 517.b
Minis æterni ignis prohibẽtur homines à malo & inuitãtur ad bonuum 519.b

Imago.

Imago Dei in homine per peccatum deformata 133.b
Imaginis Christi crucifixi vsus 489.a
Preces ad imaginem Crucifixi factas, & honorem illi exhibitum ad prototypon referri Ibidem

Imagenes Christi & Apostolorum in primitiua Ecclesia 84.a

Imperator

Imperatoribus Christianis Ecclesiæ tutela commissa 121.a
Imperatores contra hæreticos leges proponunt. 57. b
Imperatorum edicta aduersus hæreticos Donatistas 122.b.123.a
Imperatores testamenta hæreticorum valere noluerũt 123.b
Imperatores audiunt & sequuntur Apostolicæ sedis iudicium. 128.b
Imperialium timore legum multæ ciuitates factæ Catholicæ 126.a b. 127,a

Impœnitentia

Impœnitentia vsque ad mortem peccatum in Spiritũ sanctum, quod nunquam remittitur. 232.b. 233.a

Infantes *quære* Paruuli.

Inferi.

Inferos sub terra esse 393.a

Infidelitas.

Infidelitas non sola excludit à regno Dei 223.a.b &seq. neque sola peccatum mortale est. Ibidem
Infidelitas dæmonibus peiores & tardiores facit 258.a

Inuocatio Sanctorum.

Inuocantur in sacris literis etiam homines defuncti 415.b
Iob Sanctos vel Angelos inuocat Ibidem
Inuocantur Sancti in morem litaniarum 416.a
Inuocat Augustinus D. Cyprianum Ibidem
Inuocatio sanctorum martyrum miraculis cõfirmata Ibidem
Florentius quidam viginti martyres clara voce vt vestiretur orauit, & per miraculum impetrauit 416.b
Intercedite & orate constãter atque indesinenter pro nobis miseris, &c. 417.a
Inuocatur B. Virgo 416.a
Humilis quisque cuique Sãctorum se commendat & dicit: Memor mei esto 417.b
Sanctis tãquã patronis mortui commendandi. 415.b

Iudas.

Iudas Eucharistiam sicut cæteri Apostoli accepit 280. b 331.a
Malè accipiendo Eucharistiam, locum in se Diabolo præbuit 330.q
Ex vna re sancta Iudas sibi sumebat iudicium, Petrus salutem Ibidem
Iudã permisit Domin⁹ acci-

pere precium nostrum. 313.b..
Iudas Christi bonum corpus malè accepit. 330.b

Iudicium

Iudiciũ erit ex eo quòd homo suam non Dei executus est voluntatem. 167.b
In errore est, qui putat non iudicari hominem secundùm opera sua, qui iã per ætatẽ vti potuit libero voluntaris arbitrio 515.b.
Iudicabitur quisque ex iis quæ gessit, non ex iis quæ gesturus erat, si fortè superuixisset. 215.b
Dies iudicij dirimet carnales per ignem saluandos, & carnales in igne damnandos 404.b
Ad iudicium non veniunt, nec Pagani, nec Hæretici, nec Iudæi 515.b 516.a

Iustificatio.

Iustificare est, ex impio iustũ facere 207.a
Iustificari gratis quid sit 392.b
Aliud est iustificari, aliud iustificari apud Deum 170.b
Iustificantur fideles per occultam cõmunicationem & inspiratione gratiæ spiritualis 173.b
Ad iustificationem cooperari liberum hominis arbitrium è scripturis probatur 195.b & sequen.
Iustificatio non fit sine hominis voluntate 196.a.b
Hominis est per seipsum aliquid agere in iustificatione 195.a. consensione aliquid agere 163.b adiungere voluntatem suam Deo Ibidem, pulsanti & ad ostium præstolanti aperire 164.a eligere vias mandatorum Dei Ibidem, parare locum Deo non Diabolo 164.b acquiescere salutiferæ inspirationi 197.a accipere quod Deꝰ dat 163.a.b
Si nihil agit aut operatur homo, Deus adiutor aut cooperator eius esse nõ potest 164.b
In iustificatione homo agitur & agit 195.a.b
Consentire vel dissentire vocationi Dei, propriè voluntatis est 167.b
Iustificatio non quasi dormientibus fit, aut nihil conantibus 196.b
Qui fecit te sine te, non iustificat te sine te: qui fecit nescientem iustificat volentem Ibidem
In iustificatione hominis, quid diuinæ gratiæ, & quid libero debeatur arbitrio 197.a
Quomodo ex operibus & sine operibus iustificatus Abraham 204.a.252.b
Iustificari hominem per fidẽ quomodo intelligendum 204.a & se.200.a.b 201.a 223.b & sequen.
Iustificationis gratia, in aliis maior, in aliis minor 209.a.b.
Augenda est atque perficienda 196.b
Iustificatorum iustitia crescit, quãdo proficiunt 211.a
Iustificatus securitatem perseuerãdi sibi promittere nõ debet 214.b
Iustificatus qui statim moritur, sine consequẽtibus saluatur operibus 204.a
Iustificatus in malam vitam, sua voluntate, relapsus, nõ potest dicere se non accepisse gratiam 287.a

Iustitia.

Iustitiæ originali retinendæ non sufficiebat liberum arbitrium 167.a
Iustitiam diuinitus nobis dari 191.b
Iustitia Dei homo iustificari dicitur, non qua Deus iustus est, sed quã dat homini Deus 206.a qua induit hominem, quãdo iustificat impium. Ibidem.b
Iustitia Dei dicitur, quæ ex Deo est, cuius largitate homini donatur 207.a
Iustitia intetioris hominis pulchritudo 206.b initium habet à fide 257.b 258.a
Iustitia Dei non est in homine absque eius voluntate 196.b
Iustitia in aliis maior, in aliis minor est 209.a.b
Iustitia huic vitæ competens, etsi imperfecta, non tamen culpabilis censenda 261.a
Iustitia in quibusdam, pro huius vitæ capacitate, perfecta dicitur 190.a 263.b
Iustitiæ perfectio possibilis, etiam in hac vita 195.b
Iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna & oratio 263.a
Iustitia hominis, in castigatione corporis, orationibus eleemosynis atque aliis operibus misericordiæ. Ibid.
Quantavis iustitia quis sit præditus, timere debet ne quid in se lateat, quod Dei sit culpandũ iudicio 214.a b. 215.a
Iustitia ex lege, & iustitia ex Deo, quomodo differant 238.b
Iustitia Cornelij nõ illi proderat, antequam coniũgeretur Ecclesiæ, ad capessendum regnum cælorum 170.a.b
Iustitia legis temporale habet præmium 170.b

Iustus.

Iusti habent sua merita 263.b & sequenti.
Non quiuis iustus, continuo est & prædestinatus 215.b
Iusti de sua perseuerantia in-

certi 214.a 214.b 215.a.b
Iusti diuersa ratione filij Dei & mali dicuntur 212.a
Iustè viuere quidã incipiunt, qui postea tamen cadunt 213 b
Saul aliquando iustus, postea reprobus 216.a
Similiter Salomon prius bonus, postea malus 217.b
Iust⁹ esse desinit, qui accepta fide malè viuit 252.b
Iusti quandiu hîc viuunt, filij Dei sunt, & filij seculi: quaten⁹ filij Dei, non peccãt, sed quatenus filij seculi 210.b
Iusti quare procreent filios infectos peccato 212.b
Quomodo iusti legitimè vtantur lege 203.b
Iusti per peccatum subduntur Diabolo 135.b & acceptam gratiam amittunt 217.b
Iustos nullum habere peccatum, Pelagianorum hęresis 438.a

K

Κύριε ἐλέησον.

Κύριε ἐλέησον etiã in diuinis vsurpatũ officiis 345.a

L

Lapsi.

Lapsis, pœnitentiam superesse 215.b
Lapsis necessaria humilitas maioris pœnitentiæ, ad delẽda grauiora peccata 231.a
Vide Pœnitentia & Confessio.

Latria.

Latria propriè soli Deo debetur 36.a b 37.a 417.b
Latria quædam propriè diuinitati debita seruitus, vt est oblatio sacrificij 340.b
Quæcunque ad latriam pertinẽt, non sanctis, sed Deo ab hominibus constituuntur 414.b 415.a
Latria etiam Spiritui sancto debetur 36.b

Lector.

In lectoris ordinatione cęremoniæ 364 a
Lectores coguntur aut vxores ducere, aut continentiã profiteri 468.b

Lex.

Lex æterna voluntas Dei 218 b
Lex à gratia distinguitur 239.a.b
Lex Christi mandatum dilectionis 236.b
Lex Christi, Euãgeliũ Christi 234.b
Lex noua quinquagesimo die post resurrectionem Christi in tabulis cordis scripta 234.b 239.a 259.a
Lex noua ministratio spiritus & iustitiæ dicitur 235.a

Leges Christi inchoatio sub Mose pædagogo facta. Ibidem.
Lex factorũ & lex fidei quomodo differant 239.a
Lex fidei in homine scripta, charitas est 270.b
Lex statuitur per fidem, quia quod iubet lex, efficit fides 189.b
Quod lex operum imperat, hoc lex fidei credendo impetrat 189.a
Lex fidei in Euangelicis & Apostolicis scriptis etiam iubet non concupiscere. Ibidem.
Lex adducit ad fidem, fides impetrat charitatẽ, charitas implet legem 189.a
Lex data vt gratia quæreretur: gratia data, vt lex impleretur 238.b 245.a
Lex cum gratia, iam non eo modo lex appellatur, sicut sumpta per seipsam, cum occidit 246.a
Lex vetus, Christi lex est, cũ impletur charitate 248.b
Sub lege esse, quid sit 242.b 243.a.b
Legis tempore Sancti non erant sub lege, sed sub gratia 249.b
Lex quomodo etiam iustis posita sit 214.a
Legis cor in decẽ præceptis agnoscitur 258.b
Lex non impletur sine libero arbitrio 175.a.b
Legis cęremoniæ abrogatæ, non morum aut fidei præcepta 241.b
Leges ab imperatoribus latæ contra hæreticos 123.a b. 124.a
Lex auraria & testamentaria cõtra hæreticos 196.a.b 123.a.b
Lex ne Donatistarum hæresis esse sinèretur impunè 122.b

Libertas Christiana.

Libertas Christiana in eis etiam esse potest, qui Dominis temporalibus seruiunt 256.a
Non repugnat legibus & ciuilibus institutis, quibus pax terrena conseruatur, aut quæritur 254. b nec in eo posita est, vt liceat quicquid libet. Ibidem.
Liberat suos Christus non à barbaris, aut à corporis captiuitate, sed à Diabolo & omni iniquitate 255.b
Liberati à peccato, serui efficimur charitatis & iustitię. Ibidem.
Liberaliter Deo seruit, qui libera voluntate seruit 157.a

Liberum arbitrium.

Liberum arbitriũ omnis mali causa 138.a
In Adamo ante lapsum, quale fuerit 166.a.b

Adæ peccato nõ periit 158. b manet ad quærẽdam salutem 197.a vulneratum peccato viuit in homine 176.b
Libertas habendi plenam cũ immortalitate iustitiã periit per peccatum Adę, non autem liberũ hominis arbitrium 158.b
Liberum arbitrium scripturis noui & veteris Testamenti astruitur 159.b 160.a
Libertas arbitrij ad rectè faciendum data non autẽ ad peccandum 157.b 158.a
Liberum arbitrium si non dissetit homini Deus, iudicium puniendi nullum iustum esset, nec meritũ rectè faciendi 157.a 158.a.b
Liberum arbitrium sine gratia valet in operibus vitæ presentis, tam bonis quàm malis, non tamen in iis quæ ad Deum pertinent 171.b
Libero sublato arbitrio, quæ consequerentur absurda 157.a
Faciunt naufragium, qui liberum tollunt arbitrium 500.a
Liberum arbitrium non tollit Augustinus, cùm gratiam Dei prædicat 175.b 176.a
Liberum arbitrium à gratia iuuatur 176. a. b non ideo tollitur quia iuuatur, sed ideo iuuatur quia non tollitur 157.b
Per gratiam non euacuatur, sed statuitur 175. a.b 189.b
per prædicationem gratiæ nequaquã destruitur 175.a b. sic adiuuatur à gratia, vt faciat quod iubetur 176.a
Liberum arbitrium non negat Apostolus, cùm dicit: Deum operari in nobis & velle & operari, pro bona voluntate 175. a sed neque Cyprianus, etsi Deo totum tribuit, quod rectè viuimus 172.b
Liberum arbitrium nulli necessitati subiicitur, quæ adimat libertatem 159.a.b nulli fato subiacet 162.a.b 163.a
Liberum arbitrium in anima est, vt seruiat Deo voluntate, non necessitate 157.a
Liberum arbitrium, siue in vitam bonam siue malam, fides sana Catholica non negat 161.a
Et in peccatis & in rectè factis liberum homo habet arbitrium 158.a 159.b 221.a
Libero arbitrio benè vel malè viuitur 162.b
Consensio ad malum vel ad bonum, non nisi à libera voluntate est 163.b
Libera voluntate fit consuetudo peccandi 157.a
Libero arbitrio peccat, quisquis peccat 161.b
Non consentire Diabolo Deus in hominis voluit esse potestate 163.a
Per liberum arbitriũ, rationalis creatura creatorem suum contumaci inobedientia deserit, & peccatis se inuoluit 158.b
Liberum arbitrium ad malum sufficit sibi, ad bonum non nisi adiuuetur à Deo 166.b.158 b. valet ad opera bona si diuinitus adiuuetur 168 a
Arbitrio voluntatis venimus ad Christum, sed non nisi gratia eius adiuti 172.a
Cõsentire vel dissentire Dei vocationi, propriæ voluntatis est 197.b
In libero arbitrio habet homo, vt credat liberè & accipiat gratiam 157. b. Vt salutiferæ inspirationi acquiescat 19 .a
Per liberum arbitrium subdit se sanandum optimo medico Deo 157.a
Mutare in melius voluntatem, in hominis potestate est 196.a
Sine libera voluntate non potest homo recte viuere 157.b
Per liberum arbitrium, iustitiæ dilectio: per iustitiæ dilectionem, legis operatio 175.b
Voluntas hominis tantò est liberior, quantò gratiæ subiectior 168.b
Liberum arbitrium in iustificatione & agitur à Deo & cum eo aliquid agit 195.b
Liberum arbitrium in iustificatione aliquid agere, scripturis probatur 163.a.b 195.b.196.a
Vtentes libero arbitrio, secundùm propriæ voluntatis merita iudiciũ reportabunt 515.b
Liberum arbitrium, qui nugatoriis rationibus labefactare conãtur, cæci sunt 158.a
Liberum arbitrium quisquis negat, Catholicus non est 160.b
Liberam esse hominis volũtatem, negabãt Manichæi 162.a

Linguarum peritia.

Linguarum græcę & Hebraicæ vtilitas in interpretandis scripturis 70.a

Lymbus Patrum.

Lymbus Patrum 33.b.34. a.b 135.a

M

Machabæi.

Machabæorum libri canonici sunt 63.b.64.a

Mali.

Mali in Ecclesia bonis per-

mixti, vsque ad consummationem seculi 25.b
Mali ad Ecclesiam pertinent, sicut ad areampaleæ quandiu trituratur 50 b 51.a52.a
Mali, etiam in veteri Testamento, iisdem Sacerdotibus & sacrificiis vsi cum bonis 51.b.52.b.
Malos in Ecclesia bonis misceri, scripturis probatur 52.b.52.a
In omni societate hominum semper malos fuisse bonis permixtos, è scripturis deducitur 484.b
Mali ad bonũ cogendi 59.a
Etiam mali, ministri esse possunt ac dispensatores verbi & sacramenti 366.a. per malos ministros quomodo operetur Spiritus sanctus 279.b.& sequ.

Mandatum.

Mandata Dei à singulis obseruari posse. 252.a
Mandatum charitatis quomodo nouũ dicatur 236.b

Manichæi.

Manichæus Spiritũ sanctum suũ geniũ appellabat 39.a
Manichæi scripturas noui Testamenti non integras recipiebãt, vetus planè resp uebant 62.b.6.a
Manichęi interse diuisi 112.a
Manichæorum electi manus imponebant tanquam si clerici essent, vel Episcopi 366.a
Manichæorum in sanissima doctrina de animarũ metempsy chosi, & ciborum delectu 445.b.446.a

Manus impositio.

Manus impositio 311.b.492.a
Manus imponendi morẽ, in suis præpositis, etiam nunc seruat Ecclesia 312.a
Per impositionem manus inuisibiliter & latenter datur Spiritus sanctus 310.a 311.b
Per manus impositionem dare Spiritũ sanctum, ad solos Episcopos pertinet 312.a
Manus impositio supra pœnitentes, in eorundem reconciliatione 359. b.369.a 495.b
Propter charitatis donum, re sipiscentibus hæreticis imponitur manus Ibidem
Per manus impositionem Timotheus laicorum numero exemptus 395.b
Manus impositio in catechumenos 493.b

Maria virgo.

Mariam perpetuam virginẽ fuisse, credimus absque expresso verbo Dei 75.b
Post partum virginem non fuisse, Heluidiana hæresis Ibidem.
Mariæ plus gratiæ, quàm ceteris sanctis collatum propter filium 229.a
Mariæ virginitas Deo dicata, antequam ex ea Christus conciperetur 459.a
Maria virginitatem vouit: & quare Ibidem.
Maria virginitatem Deo dicauit, cum adhuc, quid esset cõceptura, nescirte statuens virgo permanere Ibidem.
S. Maria succure miseris, iuua pusillanimes 419.a

Martyr.

Memoriæ martyrum, sepulchra & oratoria 420.b
Martyrum memoriæ quare honorandæ 340.b
Quare apud martyrum memorias altaria construantur 515.a
Obsequia religiotũ in martyrum locis, Ibidem.
Honoramus memorias martyrum tanquam Sanctorum Dei 414.b
Torquentur dæmones apud Sanctorum martyrum memorias 420.b. 422.b.& diuersa miracula fiunt 465.a
Colimus martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur Sãcti homines Dei, sed illos tãtò deuotius, quantò securius post incerta omnia superata 340.b
Martyrum nomina suo loco & ordine in sacrificio nominantur 341.a. 421.a
Martyrum cultus 417.b
Martyrum cultum, à paganis & hæreticis, idololatriam esse appellatam 418 b.419.a
Quid respondendum iis, qui cultum martyrum idololatriam vocant 415.a
Populus Christianus memorias martyrum religiosi solennitate cõcelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur Ibidem.
Qui honorat martyres, honorat & Christum 414.b
Quotiescunque Sanctorum martyria celebramus, toties laudes saluatoris edicimus 431.b.
Sacrificare Deo in memoriis martyrum, frequentissimũ olim Christianis 418 a
Martyrum in sacrificio commemoratio fit non sicut aliorum defunctorum, vt pro eis oretur, sed magis vt orent ipsi pro nobis 402.a.b
Ad altare commemoratio martyrum fit vt pro nobis orent 420.b
Sancti martyres angelis sanctis cælesti honore sociati 415.a
Martyres ommes qui cum Christo sunt, interpellant

pro nobis 413.b
Orationibus sanctorũ martyrũ propitiatur Deus peccatis populi sui Ibid.
Certũ est per martyres nos adiuuari 421.b
Iniuria est orare pro martyre, cuius nos debemus orationibus cõmendari 431.a
Martyrem non facit pœna, sed causa 118.b.123.b
Martyrium extra Ecclesiam nihil prodest 119.b. inter paganos ab hæreticis susceptum, prodesse potest ad æterna supplicia tolerabilius subeunda 171.a
Martyrum supplet locũ baptismi 281.b.286.a

Mathematici.

Mathematici, qui actiones humanas subiiciunt fato, reprehenduntur 163.a
Mathematici dum peccatorum causas astris tribuũt, Deum ipsum astrorũ auctorem accusant 220.b

Matrimonium.

Matrimonium in Ecclesia insolubile propter significationẽ Christi & Ecclesiæ 379.a.383.b
Ratio Sacramenti, inter steriles coniugium facit manere 376.b. 379.a. b. 380.a
Vxorem propter sterilitatem dimittere non licet 278.a
Neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito alteri coniugantur 413.b
Mœchatur, qui aliam duxerit, relicta propter fornicationem priori 385.a
Nisi actus matrimonialis aliquando peccatum esset nõ expiaretur igne, nec illud Apostolus secundùm veniam concederet 391.a
qui matrimonio iũguntur, non causa prolis sed libidinis, tabulas matrimoniales fallunt 390.b
Manichæorum hæresis est, vxores habere nõ ad procreandam prolem, sed ad satiandã libidinem 391.b
In coniũgendis matrimonio personis, quare habenda fuerit ratio graduum cognationis 389.b 390.a.b
Reprehendũtur ethnicorum leges, quę permittebãt matrimonium inter fratrem & sororem 390.a
Consobrinorum etiam prohibita iam olim coniugia 390.b
Non licere vni viro plures eodem tempore habere vxores 378.a. ex sacra scriptura probatur b
Vagi concubitus autorem, Simonẽ magum esse 388.a
Confirmatã deinde hæresim à Saturnino eiusque sequacibus Ibidem
Nicolaitæ, à Nicolao vno ex septem diaconis, & ipsi vsum indifferentem fœminarum habuere ibidem & b
Vide Diuortium & Repudium.

Mediator.

Absque Mediatoris fide nemo vnquam salutem est consecutus 29.b 198.b
Mediator Christus 30.b per quid sit mediator 29.a
Mediatrix est humana diuinitas & diuina humanitas Christi ibidem
Nec in bona conuersatione, neque in vnius Dei cultu potest esse salus absque mediatore Christo 29.b
Mediatores sancti 30.b
Mediatrix Maria 31.a
Mediatores Apostoli & Propheræ ibid.a.b
Mediator Sacerdos 355.a

Melchisedech.

Melchisedech figura sacerdotij Christi 336.b 337.a.b

Mendacium.

Mendacium officiosum, peccatum veniale est 221.b

Merces.

Mẽrces vitæ æternæ ijs tantummodo datur, à quibus hîc mercedis meritum cõparatur 264.a
Mercedis debitor Apostolo Deus 265.b 266.a.b
Mercedem negare non potest Deus inspecto opere 265.b
Noluit Deus qualemcunque etiam Romanorum virtutem sua mercede frustrari 269.a
Merces Sanctorum vita æterna ibid.b
Merces & corona à Deo, bonum autẽ opus ab homine, adiuuante Deo 265.b
Mercedem reddendo, Deus iustus est 266.a

Meritum.

Merita incipiũt à gratia 204. b 264.b & sequ.
Meritum, etiam ante peccatum, nullũ fuisset sine gratia 265.a
Meritum ex qualitate vitæ habetur 254.a
Meritum bonum habet homo, cum gratiæ Dei, bona in se operanti, cooperator existit 263.b
Meritum acquirit homo, adiutus à Deo 167.a
Meritum iustorum futuram vitam respicit 263.b
Meritum bonum coronabit Deus quando iudicabitur mundus 264.a
Meritis præcedentibus tanquam præmium æterna vita retribuitur ibid.
Merita & præmia inæqualia in domo Dei 270.a
Merita disparia, virginũ, viduarũ, & coniugatorũ 269.b
Merita disparia, & honores Sanctorũ dispares, significantur in Euangelio per multas mãsiones 270.a.b

Meritorum diuersitate fulgẽt iusti in cælo, alius magis, alius minus 270.b
Meritorum in futura vita distantiam tollere, Iouiniani error est ibidem
Meritis aliorum iuuari quosdam ad misericordiam & beatitudinem consequendam 171.a 172.a
Omne meritum in hac vita comparatur 393 b 194.a
Meritis Sanctorum sociari, vtile 171.a.b
Meritis eorum quos diligit Deus, releuari possumus 171.b

Miracula ad reliquias & memorias Sanctorum.

Ad reliquias S. Stephani cæca mulier illuminata 424.a
Lucillus Episcopus vectatione reliquiarum S. Stephani, à fistula sanatus ibid.
Eucharius tactu reliquiarum S. Stephani, à veteri morbo calculi liberatus ibid.
Idem Eucharius tactu tunicæ, ex memoria S. Stephani allatæ, à morte suscitatus ibid.
Tres podagrici per eundem martyrem, ad eius reliquias sanati ibid.b
Puer rota currus obtritus, in memoria S. Stephani positus, reuixit, & illæsus apparuit ibidem
Mortuus infantulus & super memoriam S. Stephani à patre suo collocatus, ad vitam redijt 425.a
Præstigiæ admirabili ratione per S. Stephanum dissolutæ 425.b
Palladia quædam orando ad S. Stephanum, à grauissimo morbo liberata 415.b
Multitudo miraculorũ magna olim in Africa, apud reliquias S. Stephani 425.a
Cæcus ad corpora martyrum Prothasij & Geruasij Mediolani, Augustino præsente, illuminatus, & expulsus dæmon 423.b
Fur animo peierandi ad memoriã sanctorum veniens, ibi compulsus est furtum confiteri, & ablatum reddere 430.a
Apud memoriam Sanctorũ, dæmones mirabiliter, quæ nollent, confitentur ibid.
Paulus quidã à membrorum tremore ad reliquias S. Stephani liberatus 426.a
Simile miraculum factum & in puella quadam 428.b
Inuocat pia mulier S. Stephanum, confidens B protomartyrem nosse & videre suam afflictionem, impetrat defuncto filio vitam 429.a
Ad glorioſi martyris Laurẽtij memoriam, quidam membrorũ tremore liberatus 427.a

Plurima miracula Augustini tempore facta 430.b
Deus miracula facit, orantibus aut cooperãtibus martyribus 431.b
Miracula quæ ad reliquias martyrum fiũt, Christi fidem prædicant 415.b.422. a 431.a resurrectionẽ confirmant 431.a
In quibusdam locis maiora operari Deum miracula 427.b 430.a
Quare in quibusdam locis quædam miracula fiant, quæ in alijs non fiant, occultum Dei consilium est ibidem
Quemadmodum non omnes sancti, dum hîc viuerent, habuerunt omnia dona, ita nec post mortem in omnibus ipsorum memorijs quælibet fiunt miracula 430.b
Libellos miraculorum olim in populo ab Episcopis euulgari solitos 425.a
Exemplar libelli dati à Paulo quodam, atque à B. Augustino ad populum recitati 426.b 427.a.b
Sanctimonialis defuncta, cũ operiretur tunica ex memoria S. Stephani allata, ad vitã reuocata est 424.b
Bassi cuiusdã filia simili miraculo per S. Stephanum à morte ad vitam reuocata ibidem
Mortuus quidam oleo eiusdem protomartyris vnctus, ad vitam reuocatus 425.a
Flores ex altari S. Stephani allati, & ad caput ægrotãtis positi, infidelem conuerterunt ad fidem 424.b
Per lapidem qui protectus fuerat in S. Stephanum, ac deinde in honore habitus Anconæ, facta miracula 428.a.b
S. Fœlix Martyr Nolanis cũ à barbaris oppugnarẽtur, manifestè apparuit, & auxilio fuit 421.b
Quomodo appareant sancti, in propria, aut in angelorũ persona, incertum est 423.a
Per diuinam potentiam martyres viuorum rebus interſunt 421.b
Miracula publicãda ad ædificationem Ecclesiæ 490.b

Missa.

Nomen Missæ ab Augustino & Carthaginensibus Concilijs vsurpatũ 341.b 342.a

Monachus & Monasteria.

Propositum Monachorum sanctorum & bonum 485.a
Monachorum vita in cœnobijs 476.b
Hæretici iam olim Catholicis & Augustino insultarũt, de nomine & instituto monachorũ 471.b 472.a
Hæreticis quare displiceat nomen monachorũ 470.b

Monasteria fuerũt in primitiua Ecclesia 471.a
Monasteria, religionis veritate firmantur ibid.
Canticum illud: Quàm bonũ & quàm iocũdum habitare fratres in vnũ, monasteria peperit 471.a.b
Monachorum institutum ex filijs Prophetarum, & ex Apostolis originem accepit 471.a
Terna monachorum milia sub vno patre 473.a
Augustini Monachi, & ipsi postmodũ monasteria multa instituerunt 475.b
Monacho renunciandũ omnibus quæ possidet, etiam proprijs parentibus 481.a.b
Monachus libertatem seculi, Christi seruitute commutat 478.b
Per votum religionis secularis omnis relinquitur spes, & vitæ communis instituta capiuntur 483.a
Quid sit relinquere omnia & Christum sequi 479.b
Abstinentia à carnibus vino aliisque cibis in monasterijs 473.a
In religione quanuis non sit perfecta securitas, tutiores tamen sumus quàm in seculo 483.a
Qui in religione pereũt, nauibus assimilãtur quæ colliduntur in portu 476.b
Quisquis è monasterio recesserit, non talis habetur, qualis ille qui non intrauit 483.a
Monachi sanctũ propositum votúmque deferentes, rei fiunt voti nõ reddiri 476.b
Vt his qui in monasterijs pro fecerunt, vix vlli meliores, sic apostatis vix vlli deteriores 484.b
Discedentes vel expulsi de monasterijs, ad clericatum non admittendi ibid.a

Monialis.

Monialium laus 473.b
Ad moniales nullus vitis, nisi vsque ad vestibulum, accessus ibid.
Inuenis sanctimoniales indisciplinatas, nũquid ideo sanctimoniũ reprehẽdendum est? 484.b 485.a
Nunquid propter virgines malas, damnaturi sumus sanctas & corpore & spiritu? 485.a
Sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur 483.a
Sanctimonialium vestimenta, apta sint professioni 496.a
Vide Virginitas.

Monica.

Monica moriens, memoriam sui ad altare fieri desiderauit 335.a 401.b

Sacrificium precij nostri pro defuncta Monica, Augustini matre, antequàm sepeliretur oblatum 401.a

Mors

Mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est. 138.b 139.a.
Mors hominis multiplex. 133.b
Mors tam animæ quàm corporis ex peccato Adæ est 133b & seq.

N.

Natura humana.

Naturæ duæ in vna verbi persona non sunt cõfusæ, sed inseparabiliter in sua singulæ proprietate permanent 26.a
Secundùm humanam naturam, non est Christus vbique 27.a 28.b 35.a
Humana natura, hęres peccati primorum parentum 136.a
Per peccatum Adæ secũdùm corpus & animam in deterius est mutata 136.a 133.a
Quod in Adamo fuit pœnale, id in nascentibus ex eo hominibus, factum est naturale 137.b
Humana natura sine peccato, Deo adiuuante, esse potest 261.a.b 262.a.b

Nicænum Concilium.

Nicæni Concilij Symbolum ab Augustino probatur ***.b
Canones Nicæni Concilij, vt Episcopi grauioribus in causis accusati, liberè ad Apostolicam sedem appellent 87.a.b
Concilio Nicęno cautum, ne in vna ciuitate duo sint Episcopi 368.a

Nuptiæ.

In Ecclesia, nuptię quoddam Sacramentum gerũt 379.a
Nuptiæ fidelium à nuptijs ethnicorum Sacramẽti sanctitate discernuntur 379.b
Vsque adeò fœdus nuptiale cuiusdam Sacramenti sanctitate discernuntur 379.a
Concupiscentiam carnis, in vsum iustitiæ conuertunt fidelium nuptiæ 376.a
Bonum nuptiarum ad libidinem minimè referendum Ibidem
Nuptialia bona sunt tria proles, fides, Sacramentum 376.b.379.a.380.a.
Sancti Dei homines, quare nuptias neglexerint 465.a
Nuptias damnare Tatianorum hæresis 377.a similiter & Priscillianistarum Ibidem.b
Secundas nuptias damnabãt olim Cataphryges & Cathari cum Nouatianis 349.a 377.b
Secũdas nuptias minimè dãnandas esse 376.b 377.b

Polygamia in nouo Testamento damnatur. 378.a.b & quę in veteri Testamẽto fuit, defenditur Ibid.
Quare nunc non liceat plures simul vxores habere, cùm id tamẽ licuerit in veteri Testamento 378.b
Nec in vxorem postea ducendam, concubinam habere licet 382.b
Nuptiæ quales futuræ fuissent in paradiso, si Adam non peccasset 132.b 123.a 149.b

O.

Obduratio.

Obdurat Deus deserendo, id est non adiuuando 197.b

Obedientia.

Obedientia monachorum & auctoritas Abbatũ 473.a
Obedientia nulla esse potest sine libero arbitrio 157.b

Oblatio & offerre.

Christiani, peracti in cruce sacrificij memoriã celebrãt, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi 334.a
Oblatio Eucharistię ab aliarum rerũ oblatione diuersa 342.b
Sancti altaris oblatio offertur & vouetur Deo 335.b
Oblatio Eucharistiæ ante eius distributionem 336.a
Oblationẽ ad altare, per Sacerdotem laici faciũt Deo 335.b
Non humana præsumptione, sed auctoritate diuina aliud nunc offertur sacrificium, atque offerebatur olim 333.a
Simul cum oblatione veri corporis & sanguinis Christi, mysticum corpus, quod est Ecclesia, offertur 334.b
Alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi Sabbato tantùm & Dominico, alibi tantùm Dominico 327.b
Diaconi offerendi Eucharistiam potestatem non habent, sed soli Episcopi & presbyteri 335.b
Melchisedech panem & vinum obtulit Deo 337.b 338.a
Tradidit Dominus in sacrificio offerendum panem & vinum aquæ mixtũ 338.b
Hymni ante & post Eucharistiæ oblationem decantati 336.a
Oblatio, pro spiritibus dormientium 401.b
oblationes, orationes, erogationes, adiuuant spiritus defunctorum 401. a 493.a

Oleum benedictum

Oleo S. Stephani vnctus mortuus reuixit 425
Oleum benedictum, in infirmitate petendum ab Ecclesia 361.b
Oleum baptizatorum. 307 308.a

Opera.

Sine ali quibus bonis operibus difficilimè vita cuiuslibet, etiam pessimi hominis inuenitur. 170.a
Opera bona fide coniũgenda. 188.a.b
Bene operari sine fide, est extra viam currere. 153
Opera bona sine fide Catholica neminem saluant. *** b. ***.a
Cum dixit Apostolus, nõ ex operibus, non euacuauit opera bona, cum dicat: Deum reddere vnicuique secundùm opera eius. 188 a opus legis duplex. 251.b.
Opera bona necessaria sunt ad salutem 252.b 253. a.b
Opera bona ad salutem non esse necessaria, non minus est contra Paulum, quàm bonis operibus, quæ viribus humanis fiũt, extolli 267.a
In omni opere sancto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrij, id est, operatur Deus, cooperatur homo 161.a
Opera bona, intellige meritoria, gratiam sequuntur non autẽ præcedunt. 188. b sequuntur iustificatum, non præcedunt iustificandum 200.a
Operum præteritorum merito ad iustificationem non peruenitur, benè tamen operari debet iustificatus 252.b 253.a
Opera bona & nos facimus, & Deus facit vt faciamus 184.b
Operanti Deo homines cooperantur. 177.b 195.b 196. a 214.b
Ex operib⁹ liberi arbitrij bonis, homines Dei iustificati sunt, iustificantur & iustificabuntur in Christo 200.b
Iustificationem fidei opera bona cõsequi debẽr, si homo superuixerit 204.a.b
Opus quod qui fecerit viuet in eo, nõ fit nisi à iustificato 251.b
Opera misericordię salubria remedia contra reatum & vincula peccatorum à Domino ordinata 229.b
Opus bonum in sola Ecclesia fructuosum 54 a
Bene operantium citò exauditur oratio 436.a
Opus bonum propter vitam æternam ritè fieri. 267.a
Opus bonũ ab homine, Deo iuuante, merces autem & corona à Deo. 265.b.
Opera bona non frustrantur sua mercede. 268.b
Operibus bonis quomodo vita æterna debita reddatur, cùm ab Apostolo gratia vocetur 265.a 267.a b 268.a

Opera pietatis quæ cõmuniter in Ecclesia fiunt pœnitentibus prosunt ad suam conuersionem 271.b
Opera supererogationis 457. a.b 458.a 260.a
Omnia facta bona necesse est honorari in iudicio Iesu Christi 517.a

Oratio.

Oratio donum Dei 194.b
Oratione Dominicæ delẽtur quotidiana peccata 229.b 231.a
Oratio leuibus peccatis delendis sufficit 231.a
Vis orationem tuam volare ad Deũ, fac illi duas alas iciunium, & eleemosynã 436.a
Oramus pro infidelibus, nõ solùm volentibus, verùm etiam repugnantib⁹. 173.a
Quare per interualla vocali oratione oremus ad Deũ. 499.b
Orationes publicæ ad altare pro fidelibus 345.b.346.a
Pro infirmis, pro carnalibus, pro Ecclesia & Episcopo eius 346.a
Pro varijs rebus Deo publicè à Sacerdotibus, tanquã legatione pro Ecclesia fungentibus, supplicari 342.a idque ad altare 345.b 346. a fructus publicarum precationum 342.a
Precationes ante & post cõsecrationem habitæ etiam temporibus Apostolorum 342.b
Antistes clara voce in Ecclesia deprecatur 487.a
Communis oratio voce Diaconi indicitur Ibid.
Orare versus Orientẽ, Apostolica traditio 77.b
Quare Christiani orarint olim versi ad Orientem 488.b
Orat Augustinus pro defuncta matre sua Monica 401.b
Leuatio manuum inter orandum 488.b
Tunsio pectoris 488.a
Externis gestib⁹ in oratione homo seipsum excitat ad feruorem & humilitatem 486.a
Tertia, sexta, & nona Ibid.b
Orationes quorundã in Domino quiescentium, exauditas, docet experientia 410.b
Orationibus martyrum propitiatur Deus populi peccatis 413.b
Orationem consecuta sæpe sunt miracula 415.b

Ordo.

Ordinationem sacrã, Sacramentum esse, nemo dubitat 263.a
Ordo Sacramẽtum est, sicut Baptismus, nec in Catholico reiterari potest 362.b
Hæretici ad Ecclesiã redeũtes, non sunt iterum ordinandi, si legitimè antea ordinati fuerint. Ibidem.
Semel ordinati, deinceps ordinationis suæ Sacramentum gerunt & retinent 363.a
Sacramentum ordinis manet in remotis, aliqua sua culpa, ab officio clericis 362.b
Sicut baptizatus si ab vnitate recesserit, Sacramentum Baptismi non amittit, sic etiã ordinatus, si ab vnitate recesserit, Sacramentum dandi Baptismi non amittit 263.a
Ordo, Sacramentum dandi Baptismi 362 b. 363.a
In ordinatione dari Spiritum sanctum 39. b 40. a 364.a & sequenti.
Cum traditione ordinis sacri, simul Spiritus sanctus infunditur 364.a.b 365.a
Per ministerium ordinantis, transfunditur gratia 365.b
Spiritus sanctus ministerium ficti ministri non deserit, quo per eum salutem operatur aliorum 365.a
Spiritus gratiarum, legitimam ordinationem sequitur, non dignitatẽ personę. Ibidem.b
Qui sanctæ conuersationis est, non ex eo sacerdotium sibi vendicare debet. 365.a
Potestas ordinis non omnibus pariter Christianis cõmunis 164.b
Manus impositio in Sacramento ordinis 362.b
Semel ordinatis manus iterum non imponitur. Ibid. & 363.a
Ordinis ministri sunt Episcopi 363.b 364.a
In ordinandis ætas etiam olim spectata 375.b
Impedimenta ordinationis. Ibidem.

Ostiarius.

Ostiarij ordinatio 364.a

P

Panis.

Panis & calix noster nõ nascitur nobis, sed certa cõsecratione mysticus fit 316. a
Panis benedictionem accipiẽs, fit corpus Christi 325.a

Paradisus.

Paradisi nomine sæpenumero cælum intelligi 407.b

Paruuli.

Paruulos nasci, non propriè sed originaliter, peccatores 141.b
Non voluntate, sed origine reos teneri 295.a
Pro paruulis Christus mortuus non esset, si peccatum originale non haberent 149.b
Sine baptismo viuificari non posse 294.b

Trahere peccatum originale, quod in baptismo remittitur 294.b
Paruulis propter originalis peccati pœnam, necessariũ esse mediatoris Sacramentum 295. b & seq. 297. b & gratia remissionis peccatorum 141. b mox natos, esse baptizandos 299.b
Recentes ab vteris matrum baptizandos esse 294.b 299. b 300. a non tamen nisi extra matris vterum 300.a
Necessitas baptizandi paruulos, miraculo probatur 429.a
Paruulos baptizandi auctoritas, per Dominum & Apostolos Ecclesiæ tradita 295.a
In remissionem peccatorum eos veraciter baptizari 294. b non inadoptionem filiorum tantùm 295.a
Frustra baptizarentur paruuli, nisi peccato originali nascereretur obnoxij 296.a
Paruuli, tãtùm originali peccato in baptismo moriuntur, adulti autem iis insuper quæ malè viuendo, originali addiderunt 283.a
Verbis eorum à quibus portantur, respondent sese renunciare contrariæ potestati 307.a.b
Antiquitus tradito & retento Ecclesiæ ritu, cum exorcisãtur & Diabolo se renunciare respondent, demonstratur, à Diaboli eos dominatione liberari 307.b
Paruulos erui à potestate tenebrarum & transferri in regnum Dei, Pelagiani negant 157.b nec propter vitam æternam, sed propter regnum cælorum baptizari eos affirmant 297.b
Paruulis absque proprio actu fidei vel pœnitentiæ, sufficit ad salutem baptismus 286.a
Iisdem sufficit, aliorum corde credere, & aliena lingua fidem profiteri 259.b
Cur potius paruulo quàm adulto fides aliena prodesse possit 302.a
Paruulo charitas Ecclesiæ prodest ad percipiendum Spiritum sanctum 271.b & eorum fides à quib⁹ cõsecrandus offertur 302.a.b
Paruuli aliorum interrogatione & responsione consecrantur & purgantur 302.b 349.b
Paruuli in numero credentium habendi 303.a.b
Fide parentum fideles vocãtur & credunt 77.b 303.b
Ad verba aliena sanantur, quia ad factum alienum

vulnerantur 298.b
Paruuli baptizati, ex Ecclesiastica regula & consuetudine, fideles vocantur 303.a.b
Paruulis, vt fideles dicantur acquiritur per virtutem sacramenti 303.b
Non fides sed fidei Sacramẽtum, paruulum facit fidelem 303.a
In paruulis baptizatis habitare Spiritum sanctum 298.a
Paruuli cum post baptismum careant peccato, luunt pœnas ex peccato relictas 360.b
Paruuli per Baptismum spiritualiter participes fiũt corporis & sanguinis Christi 316.b
Gratiam acceptam in baptismate, nisi propria iniquitate, cum ætatis accessu tam malus euaserit, amittere non potest 287.a 350.a
Paruulus ante vsum rationis emigrans ex hac vita, per Sacramẽtum saluatur 303. b & à sententia damnationis planè liber in æternum manet cum Christo 297.a
Paruulis ad salutem non satis est nasci à parentibus regenerãtis 300.b & sequenti.
Non baptizati paruuli, in damnatione omnium leuissima futuri sunt 297.a
Paruuli exsufflantur ante baptismum 306. b 307. a exorcisantur. Ibidem, & 136.b
Exorcismus paruulorum, antiquissima Ecclesiæ traditio 98.b
Baptismus, vnctio, impositio manuum paruulis etiam olim adhibita 429.a

Pascha.

Patrum concilia certum tempus cebrando Paschatis festo præfixerunt 498.a
Ad obseruationẽ Paschatis, lunæ cursus adhibetur 72.a
Ante transgressum æstiualis æquinoctij & quartædecimæ lunæ perfectionem, nõ celebratur 198.a
Pascha Christianorũ in corpore & sanguine Domini 275.b
Cum mœrore quadragesimã, cum lætia Pascha celebramus 497.a
Cur inter Pascha & Pentecosten relaxentur ieiunia, & stando preces fiũt, & Halleluia cantetur 496.b

Passus.

Non est passus Pater sed Filius, passionem tamẽ Filij, & Pater & Filius operatus est 16.b
Deum passum esse qua ratio-

ne rectè dicamus 32.b
Secundùm carnem passus est Christus, nō secuudùm illud, quo Dominus gloriæ est. Ibidem.
Secundùm illud passus est, quod pati poterat, secundū subſtantiam assumptā 33.a
Impassibilis est Dei filius secundùm Deitatem, vt Pater. Ibidem
Nihil passum esse Christum apud inferos 34. a & sequ.

Pater.

Pater genuit hoc, quod ipse est 21.a.b
Pater volēs genuit Filiū 22.b
Pater ingenitus creditur, etsi scriptum in sanctis paginis non inueniatur 75.b

Pater & Filius.

Pater & Filius relationem significant, non naturā 22.a
Pater & Filius vnum principium Spiritus sancti 38.a
Genitum & ingenitū de Patre & Filio non secundùm subſtantiam dicuntur, sed secundùm relationem 14.a & sequenti.
De patre, prima in diuinis, persona, antiquorum errores 18 a

Patres.

Patrum auctoritas magna in interpretandis scripturis 69.a.b
A patribus petēdam esse scripturæ interpretationē 101 a
Patrum vna in re consensus, quantum pondus habeat 100.b 103.a 105.b
Patres Occidentales sufficere debent, nato in Occidenti Christiano 100.a
Sancti Patres quare incorrupti iudices in controuersiis posterorum 102.a 104.a
Quanta iniuria inferatur patribus, quando eorum fides hæretico furore conscinditur 66.a
Sancti Patres ea dicunt, vt sēper eos veritas ipsa loqui testetur 68.a
Patrum fides, non secus ac ipsum Euangelium defendendum 104.b
Patrum auctoritate hæreses opprimēdas esse atque cōterendas 58. a & sequ.
Patrum scripta, sicut & scripturas, in alienum sensum hæretici peruertunt 107.b
Credendum sanctis & vera dicentibus, & mira facientibus 431.b
Si vllus in hæreticis vel Dei timor esset, vel hominum pudor cùm sepremi cernūt sanctorum Patrū testimoniis, erubescere deberēt & veritati cedere 98.b
Sanctos Doctores lumina ciuitatis Dei, non hostiliter insectari, sed fideliter sectari conuenit 99.a
A quibus didicimus Christo esse credēdum ab eis quid Christus dicat at velit, discamus oportet 69.a
Catholicorum Patrum auctoritate infirmata, nec Euāgelio credi potest 68.b
Sancti Patres nō solùm filij, sed & patres Ecclesiæ 100.b
Sāncti Patres post Apostolos, plātatores sunt, rigatores, ædificatores, pastores, & nutritores Ecclesiæ 104.b
Sanctorum Patrum sententia, pphanis hęreticorū nouitatib⁹ anteponenda 103.a

Paulus.

Paulus Apostolus ab omni cōcubitu cōtinebat 470.b
Paulus Deum debitorem tenet 265.b
Paulus potestate coërcendi vsus 370.b
Paulus, Petri in martyrio Romæ comes 85.b
Paulus & Iacobus dilucidè cōciliatur in materia iustificationis 253.a.b

Paupertas.

Paupertatis votum ab Apostolis factum 471.b 491.a
Paupere manducante de bonis tuis, prander Christus, qui se in paupere esurire testatur 347.a
Pauperibus erogandū, quod nobis ieiunio detrahimus Ibidem.
Peccati definitiones 218.a.b 216.a

Peccatum.

Peccatum non esse nisi prauum liberæ volūtatis assensum, cū inclinamur ad ea, quæ iustitia vetat, & vnde liberū est & abstinere 179.b
Peccati nomine, pauperē facti actus, non subſtātia aliqua exprimitur 219 a
Peccatorum multiplex discrimen 225.b. & sequ
Peccata vel sunt infirmitatis, vel malitiæ, vel imperitiæ 221.a
Peccata alia leuiora, alia grauiora 222.b. 223. a. quædā mortalia, quædā autē venialia 221.a.b. & sequē.
peccata mortifera 348.b
peccatum veniale à flagitiis & facinoribus differt 221 b
peccata minuta, etsi animam non occidunt, deformant tamē & ab amplexib⁹ cęlestis sponsi retardāt 399.b
Peccata venialia à vita æterna iustum non impediunt 170.a
peccata mortalia excludunt hominē à regno Dei 198.b
peccatorum aliquot mortalium & venialium enumeratio 222.b.223.a
peccatum est ex libero volūtatis arbitrio 219.a
A peccatis abstinere homini liberum 218.b
peccatum nullum est in eo quod caueri nō potest 262.a
peccatum iniustè vindicatur nisi à voluntate fiat 118.b
peccatū fit ab anima rationali, cui liberum volūtatis

arbitrium est 161.a
Non peccat, qui non propria voluntate peccat 157.a 219.b.229.a.b
Peccatum ignorantiæ, etiam ipsum voluntarium est 220.a.b
Peccata damnanda non essent, si homo libero careret arbitrio 158.a
Peccatum impletur consensitione 220.a
Peccare nemo cogitur Ibidē
Peccare possunt etiam homines spiritales 2.8. a. & filij Dei 212.a
Quare dicat Apostolus se venūdatum sub peccato 211.b
Peccati reatus nullus contrahitur, si desideriis vitiosis nō consentitur 283.a
Sine peccato hominē esse posse in hac vita 261,a. b.262.b
Sine peccato nēminē in hac vita esse posse affirmans, & Dei virtuti ac misericordiæ derogat 262.b
Peccata esse, quæcunque ab infidelibus fiunt, quo sensu verum sit 170.b.171.a
Quomodo ad peccandū non adiuuemur à Deo, sed tātùm ad bene operandū similitudine edocetur 262.b
Quibus modis Deus hominem armet contra peccatum 146.b.147.a
Quātò quisque grauius peccauerit, tantò grauiora in inferno supplcia luet 270.b.271.a.b
Contracta post Baptismum peccata, nō regeneratione auferenda, sed alia ratione sananda sunt 287.a.350.a
Vt liberemur à peccato, non satis est à peccato desistere 153.b
Peccatorū remedia tria, eleemosyna, ieiunium & oratio 229.b
Peccata ieiuniis, eleemosynis, orationib⁹, in hac vita remedimenta 399.b.400.a.
Peccatū quod ante mortem bonis operibus expiatū nō fuerit, post mortē igne purgatorio expiandum 399.b
Peccata tribus modis dimittūtur in Ecclesia, in baptismate, in oratione, in humilitate maioris pœnitentiæ 231.a.350.a
Peccata quædā dimitti in futuro seculo per ignem purgationis 396.a
Peccatorum remissio nulla est extra Catholicam Ecclesiam 58.b.3.31.b.& sequ.
Peccata publica publicè corripienda 60.a
Quædam etiam peccata excommunicatione plectanda 348.a.350.a.b
Post peccata remissa, interior homo in dies renouandus est 210.b
Peccatis remissis quare concupiscentia carnis, mors & aliæ pœnæ, in homine relinquantur 155.b & sequē. 28.4.a.b
Peccata esse paria, & nō posse hominem peccare post Baptismum, Iouiniani hæresis est 348.a
Animarū mot⁹ nō temerè inter peccata recēsendi 219.b

Peccatum originale.

Peccatum originale in Adamo, eiúsque effectus 132.b & sequentibus
In originali malo, duo sunt, peccatum atque supplicium 138.b
Peccatum originale simul cū multiplici pœna exinde secuta, ab Adamo in posteros esse transmissum 135. b. & seq idq; propagatione, nō imitatione 143.a,& sequ.
Peccato originali omnē hominem nasci obnoxium, scripturis confirmatur 139.a.& sequentibus
Peccatum originale paruulis inesse, colligit Augustinus ex Ecclesię exorcismo 136.b
Peccatum originale verè peccatum & mortem animæ esse 140.b.& sequ.
Peccatū originale qua ratione nostrū, & pariter alienū dicatur 142 b.144. q.145.a
Quomodo iustè filiis Adæ imputetur 146.b & sequ.
Quomodo voluntarium 220.a
Peccatum originale sufficit homini ad condemnationē 143.a
Non tollitur nisi regeneratione 302 a originali culpa remissa languor adhuc quidem relinquitur 150.b
Peccatum originale negarunt pelagiani 295.b
De peccato originali sententia diui Ambrosij 145.b
Vide suprà. Adæ peccatum

Pelagius.

Pelagius confitebatur gratiā Dei commodam, non tamen necessariam ad mandatorum Dei obseruationem 172.a,b
Pelagiani docebant hominē primùm pernaturam, inde per legem saluum factum, postremò saluari per Christum 199.a. Negabant peccatum originale 190.a sanctos patres cęcos dicebāt 102.b
Pelagiana hæresis articulis comprehensa & explicata 169.a b
Damnata est à Romanis pōtificibus, cooperantibus consiliis Africanis 89.b 90.a
Pelagius à Romano pontifice excommunicationis vinculis ligatus 88.b

Peregrinatio.

Peregrinatio ad loca sancta ab Augustino quibus-

dam iniuncta 430.a

Perfectus.

Perfectus Viator esse aliquis potest in hac vita 210.b
Perfecti ex multorum annorum labore, in vltimo vitæ prolapsi, perierunt 213.b
Perfecti in Ecclesia qui pro Christo omnia sua vēdūt, distinguūtur ab iis qui solùm seruant mādata 477.b.478.a
Mandata legis, ab excellentiori via perfectionis, à Christo esse distincta 477.b.
Perfectorum Christianorum singularis cōtinentia contra Manichæos defenditur 472.b
Perfecti sedebunt super duodecim sedes iudicātes duodecim tribus Israël 514.a

Persecutio.

In persecutione non tàm pœna consideranda, quàm causa 119.a
Persecutiones optima intentione fieri posse Ibidem.

Perseuerantia.

Perseuerantia est donū Dei 216. a. b. 217. a. scripturis probatur Ibidem.
Perseuerantia siue cuiquam donata ante finem vitę, incertum est 217.b
Perseueraturi non perseueraturis miscentur, vt discamus cum timore & tremore viam iustam ingredi 214.b
De perseuerātiæ dono, quādiu viuit, omnis homo incertus 216.a
Perseuerantiæ donum quomodo sancti accipiant in hac vita Ibidem.b
Perseuerantia Sanctorum in cælo 217.b
Perseuerantia in malo, peccatum in Spiritum sanctū est, quod neque in hoc seculo remittitur, neque in futuro 232.b 233.a

Persona.

Personæ in diuinis tres sunt, quāuis Scriptura expressè id non dicat 12.a
Personarum distinctio, & essentiæ siue naturæ vnitas in diuinis exēplis declaratur 13.a
In qualibet persona rāta est essentia diuina, quanta in tota Trinitate 10.a
Persona non est pars diuinitatis 9.a
Tres personæ rectè dicuntur, etiam si non tres omnipotentes, tres boni, tres magni 11.b
In persona Christi duæ naturæ, nō confusæ, sed vnitæ, suas retinēt proprietates 26.a.& sequen
Persona Christi ex tribus est, Deo, anima, carne 25.b

Vide infrà. Trinitas.

Petrus.

Christus constituit Petrum caput Apostolorum 80.b
In Petro qui honoratur nisi Christus? 414.b
In Petro post Saluatorem omnes continentur 80.b
Petrus præpositus Apostolorum ibid. Ecclesiæ fundamentum 82. a caput Ecclesiæ, membrorum omnium vertex immobilis, fidei fundamentum ibid.
Petrus personam vnitatis gerit 350.b
Quis nesciat primum omnium Apostolorū esse beatissimum Petrum? 81.a
Petrus Apostolatus principatum tenet, abundātiori gratia primus Apostolus ibid.
In Petro primatus Apostolorum excellenti gratia præeminet 81.b
Petrus distat à Cypriano cathedrarum gratia ibid.a
Petri Apostoli primatus cuilibet Episcopatui præferendus ibid.
Petrus petra à Domino appellatus 81.b 82. a Petrus Ecclesiarū petra 81.b Petrus petra supra quā ædificatur Ecclesia ibid.
Supra fundamentum Petri, Ecclesiastici ædificij altitudo consurgit 81.b
Cathalogus Patrum affirmātium Petrum esse petram, supra quam Dominus fundauit Ecclesiam 83.a
Petrus propter primatum, personam gestat Ecclesiæ 81.a
Petrus primus atque præcipuus Apostolorum, quare permissus sit negare Dominum 81.a.b 82.a
Petrus sedit in cathedra Romanæ Ecclesiæ 83.b
Petri ac Romanorum Pontificum Petro succedētium sedes, petra est quam non vincunt superbæ inferorū portæ 84.b
Imperator submisso diademate ad Petri sepulchrum supplicat 414.a
Ferrum & cathena, qua vinctus fuit Petrus, in honore sunt apud omnes Ecclesias 483.b
Petrus Romæ cum Simone Mago pugnat 83.b
Petrus primus Apostolorum martyrio Romæ coronatus ibid.
Petri Epistolæ duæ, canonicæ sunt 63.b 64.a

Petrus & Paulus.

Petrus & Paulus Ecclesiarū principes 84. vno die, vno loco, sub vno tyranno passi sunt 83.b
Petri & Pauli merita propter eūdem passionis diem pariter Romæ celebrantur 84.a
Petri & Pauli imagines cum

imagine Christi depictæ ibid.

Philosophia.

Philosophiæ cognitio vtilis 73.b

Philosophorum doctrina Patres tam Græci quàm Latini plurimum vsi 73.a

Pœna.

Pœna remanens post impetratam culpæ veniam, & emẽdatio est, & medicina 360.a

Dauid post cõdonatam culpam, pœnam subiuit 359.b

Quare Dauid post acceptam veniam peccatorum, adhuc pœnas luerit 360.a

Productior est pœna quàm culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa sineretur & pœna 360.b adducit & alias plures rationes ibid.

Pœnam & meritum pœnæ secum trahit quicunque nascitur 283.a

Multorum peccatorum pœnæ reseruantur in posterum 360.b

Vide Purgatorium.

Pœnitentia.

Pœnitentia quid sit 352.a

Pœnitentia est pœnitenda non admittere, & admissa deflere 357.b

Pœnitentia sine fide est inutilis 346.b 347.a

Pœnitentiæ necessitas, atque vtilitas, etiã ante Baptismũ ibid. & sequ. 350.a

Pœnitentia, sublato libero arbitrio, tollitur 157.a

Nulla barbaries negare audet pœnitentiam esse necessariam peccatori 347.b

Nouam vitam inchoare non potest, quem veteris nondum pœnitet 347.a.b

A pœnitẽtia soli paruuli immunes, quia carent libero arbitrio 349.b

Perimit seipsum peccator, qui ad pœnitentiæ remedia non recurrit 347.b

Pœnitens Ecclesiæ clauibus soluendus, vt sit solutus in cælo 348.b

Agite pœnitentiam qualis agitur in Ecclesia: Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deũ ago, nouit Deus qui mihi ignoscit quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est: Quæ solueritis in terra soluta erunt & in cælo? Ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? 354.b

Fruſtrat Euãgelium Dei, qui sine Sacramentali pœnitẽtia, remissionem peccatorum sibi promittit ibid.

Tres actiones pœnitentiæ visitatæ in Ecclesia 347.b

Ad pœnitentiam luctuosam & lamentabilem qui cogendi 221.a

Sunt quos peccare non pudet, agere pœnitentiam pudet 352.b

Per fructus pœnitentiæ baptizatis adhibetur spes veniæ 349.b

Pœnitentia aboleri peccata indubitãter credimus 349.a

In actione pœnitentiæ non tam mensura tẽporis quàm doloris attenditur 224.a

Pœnitẽtia nemini deneganda 348.b

Pœnitentiam Cathari denegabant 349.a & Nouatiani ibid.

Locus humilimæ pœnitẽtiæ tantùm semel concedebatur in Ecclesia 359.a

Pœnitentiæ tempora, rectè constituũtur ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt 231.b 359.b

Statutæ pœnitentibus leges ibid.

Pœnitentia data à Sacerdote, perficienda 359.a

Pro peccatis mortalibus, maior pœnitentiæ seueritas à peccatore suscipienda 350.a

Condonatio pœnitentiæ penes Episcopum 494.b

Pœnitentia quare olim publica 358.a.b

Pro peccato quod alijs fuit scãdalo, publica olim pœnitentia, antistitum iudicio, imponebatur 359.a

Pœnitentia publica Theodosij Imperatoris 358.a

Pœnitens per manus impositionem reconciliandus 359.b

De agentibus pœnitentiam in exitu vitæ, an veram agant pœnitentiam dubitat Augustinus 361.a

Magnum exitium sequitur eos, qui de isto seculo, vel non regenerati exeunt, vel ligati 353.a.b

Qui Baptismatis in non baptizato, ea in pœnitente reconciliationis necessitas est ibid.b

Pœnitentiæ Sacramentum, peccatori necessarium ante mortem 341.b

Pœnitentia extra Catholicam Ecclesiam nihil prodest 232.a

Vide Confessio & Satisfactio.

Præcepta.

Præcepta diuina homini nõ prodessent, nisi haberet liberũ voluntatis arbitrium 159.b 162.a

Præcepta Dominica sine gratia impleri nõ possunt 167.a & nisi charitate faciente 170.a

Præceptorum obseruatio in libero arbitrio constituta est, non tamen sine adiutorio Dei 172.b

Præceptum idem, timentibus lex est, amantibus gratia est 243.

Præcepta Dei leuia sunt, quando charitate implentur 250.b non esse ad obseruandum impossibilia ibid. & sequ.

Duo præcepta charitatis,

ipsa sunt decem 259.a
Præcepta vtriusque testamẽti eadem: promissa atque Sacramenta non eadem 241.a
Præcepta moralia veteris legis etiam nunc obseruanda ibid.
Præcepta decalogi Christianis præcipiuntur magis etiam, quàm olim Iudæis 238.a
Eadem obseruatu necessaria esse 251.a.b 253.b 254.a 259.b & sequ.
Præcepta Decalogi tria prima ad dilectionẽ Dei, cætera ad dilectionem proximi referuntur 226.b
Quædã præcepta Testamento nouo propria, non reperiuntur in veteri 236.a
Præcepta iustitiæ maiora sũt in noua lege, quàm in veteri 235.b
Præcepta distinguũtur à cõsilijs 244.b 260.b 457.a 477.a.b
Omnes debemus vouere præcepta 477.a.b

Prædestinatio.

Prędestinatio sit apud Deum in occulto, iustificatio autem & glorificatio in nobis fiunt 206.b
Prædestinatio qua Deus costituit homini donum aliquod supra naturã tribuere, nõ impedit, quo minus homo liberè præstet ea quæ ad illud bonum obtinendũ vel conseruandum pertinent 165.b
An de prædestinatorum numero sit, nemo fideliũ sine speciali reuelatione, nosse potest in hac vita 213.b & sequ.
Prædestinatum esse se, cur nemo certò scire possit ib.

Præmium.

Præmium non datur nisi ex eo, quod propria voluntate rectè facimus 158.b
Præmium virtutibus datur, æterna vita 266.b

Præscientia.

Præsciẽtia Dei neminem cogit ad malum 165.a.b neque est causa peccatorum 167.b non aufert humanæ voluntati suam libertatem 164.b & sequ.
Quomodo leges, obiurgationes, laudes, vituperia, præmia, supplicia, preces, cum diuina constent præscientia 166.a
Præsciuit Deus mala Iudæ, non prædestinauit 167.b

Prouidentia.

Prouidentia Dei etiam infima quęque gubernat 5.a.b
Prouidentiæ diuinę operatio duplex ibid.b
Non tantùm causæ naturales, sed etiam liberæ voluntates Dei prouidentia reguntur ibidem
Prouidentia diuina factum est, vt scripturæ essent difficiles & obscuræ. 63.a

Presbyter

In Presbyteri ordinatione cęremoniæ 363.b
Presbyter ordinatione fit, nõ ætate. Ibidem
Presbyteri cõsecrationis suæ memores esse debẽt 368.b
Presbyter differt ab Episcopo. 368.a
Aërius Presbyter, cùm Episcopus ordinari non potuisset, hæresin excogitauit, presbyterium non differre ab Episcopatu. 369.a
Anathema presbytero, qui extra communionem vnius Ecclesiæ, Sacrificium Deo offert. 368.b
Presbyteri in absoluẽdo pœnitente auctoritas, ab Episcopo 369.a
Presbyter Episcopo se corripienti subiectus esse debet 368.b

Purgatorium.

Quorundam defunctorum spiritus ante iudicicij diẽ temperarijs pœnis purgãdi 396.a
Tẽporales pœnas alij in hac vita tantùm, alij & nunc & tunc, veruntamen ante iudicium nouissimum sustinent 398.a
Duplex ignis post hanc vitã, æternus & emendatorius 396.b
Purgatoria pœna quæ est post hãc vitam ab æterna pœna distinguitur 395.a
Quę peccata per ignem purgatorium expientur 395.b
Ignis purgatorij quanta sit acerbitas 360.a.395.b
Ignis purgatorij grauior omnibus pœnis huius vitæ 395.a.b
Pro qualitate eorũ quæ expianda sunt pœna purgatoria longiori tempore vel breuiori sustinenda 395.b
Purgatorius ignis per præsentis vitæ bona opera à nobis amouendus 395.a. 399.b
Purgãdus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum cõuersionis 360.a
Paruuli qui ante vsum rationis moriuntur, à purgatorio igne sunt liberi 399.a
Ante vltimum iudicium pœnæ futuræ 405.b
Purgatoriæ quorundam in die iudicij pœnæ 404.b. 405.a.b
Platonicorum error, nullas esse pœnas post mortem nisi purgatorias 397.b

Q.

Quadragesima.

Ecclesia, præcipuam ieiuniorum obseruationem quadragesimam vocat 444.a
Quadragesimale ieiunium in lege, Prophetis & Euangelio præceptũ 440.b 441.b

Quadrageſima exemplo Moſis, Helię, atq; Chriſti cõſecrata Ibidem
Quadrageſima vtilis ad ſanãdum peccatum, & augendam iuſtitiam 443.b
In quadrageſima non ieiunare, peccatum 441.a
Peccat qui alterum prouocat ad non ieiunandum tempore Quadrageſimę Ibi.
Totam quadrageſimam non obſeruare, ſacrilegium eſt: ex parte autẽ violare, peccatũm Ibidem
Quia non poſſumus Chriſtum imitari totos 40. dies ab omni cibo abſtinendo, ſaltem faciamus quantum poſſumus 442.b
Quadrageſimę obſeruatio, Chriſtianum à gentili, hæreticũ à fideli, malũ à bono ſeparat 444.b
Quadrageſima cum ciborũ delectu obſeruata 450.b 451.a
In quadrageſima abſtinebatur olim à lauacris, vino & carnibus 445.a & ſeq.
In quadrageſima ferè omnes non à carnibus tantùm ſed etiam à quibuſdam terræ fructibus abſtinebant 445.a
Quadrageſimę ieiunium ante paſcha 433.b
Quadrageſima quare diei Dominicæ paſſionis coniungenda 441.b 442.a
Ieiuniũ ante Paſcha ab omnibus obſeruatum, ad ſignificandum luctũ diſcipulorum, quem habuerũt ex morte Saluatoris 439.b
quadrageſimale ieiunium quid ſignificet 72.a numerus quadragenarius 71.b
quadrageſimę diebus, huius vitæ mœror ſignificatur 276.a

Quæſtio

quiſquis falli metuit obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa cõſulat, quàm ſine vlla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat 55.b
quæſtiones de fide ad ſedem Apoſtolicam eſſe referendas non humana, ſed diuina decretum eſt ſententia 86.a.b

Quinquaginta.

quinquaginta dierum à feſto reſurrectionis vſque ad Pentecoſtẽ myſterium 496 b
Dies quinquageſimus, etiam in veteri lege commendatus Ibidem

R.

Reconciliatio.

Recõciliatio in articulo mortis 359.b

Regeneratio.

Regeneratio ſpiritalis, omni homini neceſſaria 149.a

Regeneratus.

Regeneratos iterum labi poſſe in peccata 287. a. & ſeq
Regeneratus ſeduci poteſt à diabolo. 214.a

Reliquiæ.

Sãctorũ corpora, velut Chriſti membra, honoranda. 423.a
Ad ſepulchra martyrum facta mirabilia 496a
Reliquiæ S. Stephani honoratæ 423. a. miracula ad reliquias eiuſdem 424.a.b. 425.a.b 426 a.b
Terra ſancta Hieroſolymis allata, quãta olim etiam in honore ſit habita 432.a.b
Paralyticus vectus ad locum vbi modicum terræ ſanctę repoſitũ erat, ſanatus eſt 432.b
Vbi portio terræ ſanctæ defoſſa fuerat, ibi exſtructum eſt Sacellum Ibidem

Remiſſio peccatorum

Remiſſio peccatorum per columbæ gemitus datur, quicunque baptizet 281.a
Peccatum in Spiritum ſanctum eſt, negare poteſtatẽ Eccleſiaſticam remittendi peccata 364.a 232.a
Remittuntur à ſacerdotibus peccata, etiamſi Spiritum ſanctum inhabitãtem ipſi aliquando unõ habeãt 232.a

Renouatio

Renouatio interioris hominis 210. a. b
Renouatio duplex: vna quæ momento fit per remiſſionem peccatorũ, altera per fectæ conuerſionis & ſanitatis, quæ fit ſe die in diẽ 210.a
Renouatio inchoatur in Baptiſmo, in aliis deinde tardiꝰ, in aliis verò citius perficitur Ibidem

Repudium.

Quo cõſilio permiſſus olim Iudęis libellꝰ repudij 386 b
A ſapientibus tantùm legis, libellus repudij cur conſcriptus Ibidem
Propter ſanctitatem Sacramenti nefas eſt, repudio etiam intercedẽti, alteri nubere 379.a b 380.a. 383. a. 385.a

Roma

Roma caput ſuperſtitionis, Petri & Pauli martyrio facta eſt caput ſanctitatis 83.b 84.a.
Romam Pelagius acciẽdus, vt vel abſoluatur ibi, vel damnetur 88.a

Romanus Pontifex

Romanus Pontifex cæteris Epiſcopis altius præſidet & celſiori præeminet faſtigio 85.b
Romani Põtificis auctoritas in hæreſibus opprimendis 89.b iiſdémque toto orbe perſequendis. 88 a & ſeq.
Auctoritas eius è ſcripturis deprompta 85.b

Antiqua traditio est, in difficilibus controuersiis religionis, recurrere ad Romanam & Apostolicam sedē, atque ab eadem responsa
Quæstiones de fide ad sedē Apostolicam esse referendas, non humana, sed diuina decretum est sentētia 86.a.b
Romanus Pontifex Innocētius, non potuit Africanis concilijs respondere, nisi quod antiquitus Apostolica sedes & Romana tenet Ecclesia 100.a
Canones Nicæni concilij de appellatione Episcoporū ad Romanum Pontificem 87.a.b
Romani Pontifices per Oriē rem pariter & Occidētem hæreticos Pelagianos persequuntur 89.b excommunicāt Celestium & Pelagium Ibidem
Romanus Pontifex iudicat de Synodo Palæstina 89.a Carthaginensi & Mileuitana 87.a.b 89.b
Patres qui in concilijs erant sua decreta à Romano Pōtifice confirmari voluisse. 93.b.& seq.
Romani Pontificis in Africanos Episcopos auctoritas 85.a.b .86.b
Eiusdem mandato Synodus cui & Augustinus interfuit, in Mauritania coacta, 90.b
Ad Romanum Pontificem Episcoporum appellationes 87.b.88.a
In damnandis Pelagianis, iudicium Apostolicæ sedis Imperator Honorius sequitur, & contra eosdem leges promulgat 128.b
Constantinus non ausus de causa Episcopi iudicare Episcospis atque inprimis Melchiadi Romano pōtifici eam finiendam delegauit. 129.a
Constantinus non audet à Melchiade latā aduersus Donatum sententiā reuocare. Ibidem.
Romanorum Pontificum à Petro vsque ad Augustini tempora catalogus. 84.a.b
Successio eorūdem, petra est quam nō vincunt inferorum portæ, 84.b
Successio Pontificum Romanorum, Augustinū tenet in Ecclesia Catholica. Ibidem.
Vide Petrus.

S.

Sacerdos

Sacerdos noui Testamenti Christus de corpore & sāguine suo mensam instituit. 838.a.b
Sacerdotes & Leuitas in nouo Testamento futuros per Isaiam promisit Deus 365.b
Sacerdotis est baptizare, reconciliare, & dominicum corpus erogare 353.b
Sacerdos in Sacramēto pœnitentiæ, mediator ad Deū & iudex 355.a
Sacerdoti penetralia cōsciētiæ aperienda Ibidem
Sacerdotis iudicio pœnitens reconciliandus 359.b
Sacerdotis iudicio peccator se subdere debet 356.b
Sacerdos qualiter instructus esse debeat, & qualiter se gerere debeat in audienda confessione 355.a
Sacerdos quantumuis malus exauditur à Deo, quando deprecatur super aquam baptismi, super oleum, super Eucharistiā, super capita eorum, quibus manus imponitur 276.a
Sacerdotes boni & mali etiā in veteri Testamento 51.b
Sacerdotibus in ordinatione vnguntur manus 368.b
Sacerdotio honorātur apud Pepuzianos, etiam mulieres 366.a
In eligendis sacerdotibus nō carnis tribus, vt in veteri Testamento, sed cuiusque sanctitas pensatur 365.b
Vide Presbyter.

Sacramentum.

Sacramēta sunt visibilia quędam rerum diuinarum signacula 273. a in quibus res ipsæ inuisibiles honorandæ Ibidem
Sacramenta nouæ legis, virtute maiora quàm Sacramenta veteris legis 275.a
Sacramenta nouæ legis dant salutem, Sacramenta veteris legis promittebant Saluatorem Ibidem
Sacramenta nouæ legis ipse Dominus, Apostolica tradidit disciplina 274.a
Sacramentum à re & virtute Sacramenti distinguitur 273.a.b 277.a.b & sequen.
Res Sacramēti præcessit Sacramentum in Cornelio 273.a
Nec tamen ideo superfluum iudicatum est Sacramētum 275.a
Sacramenta, sub vno Deo, Christiani populi societatem continent 274.a
Sacramenti magna vis 273.b
Sacramēta Ecclesiæ de latere Christi in cruce pendentis profluxerunt 276.b
Sacramentorum vis contempta, sacrilegos facit 274.b
Contemptor visibilis Sacramenti, inuisibiliter sanctificari nullo modo potest 275.a. Sacramentorum necessitas 274.b
Absque Sacramētis & Christiana Ecclesiæ institutione, nemo fit Christianus Ibidem.

Sacramentorum participatione incorporamur Ecclesiæ. 274. b. & membris Christi. Ibidem.
Sacramentorum armis pugnãdum aduersus diabolum 380 b
Sacramenta, etsi indignè tractantibus obsint, prosunt tamẽ per eos dignè sumẽtibus 280.a
Sacramentum idem est, siue dignè, siue indignè tractetur 281.a
Sacramenta per seipsa vera & sancta sunt, etiã cum à malo ministro administrãtur 281.b
Sacramentis & verbis suis adest De⁹, per qualeslibet ministrentur 310.a
Sacramenti sanctitas, nec ab immũdis pollui potest 276.a
Sacramẽtis nihil obsunt mores hominum, quò vel illa non sint, vel minus sancta sint. Ibidem.
Etiam homicidæ verbis Sacramenta sanctificantur. 312. a.
Sacramẽti virtus cum aqua, quæ per lapideũ canalem fluit, & cum luce, quæ per immunda loca transit, cõparatur 280.a
Sacramenta Ecclesiæ bonis & malis cõmunia 51.b 53.a
Sacramẽto diuina virtus assistit, siue ad salutem benè vtentium, siue ad perniciem malè vtentium. 281. b
Sacramenti virtus non semper vnà cum Sacramento accipitur 277.a
Sacramenti res omni homini datur ad vitam, nulli ad exitium. Ibidem.b
Sacramenta in bonis permanent ad præmium, in malis verò ad iudicium. 276. b
Sacramenta eadem sunt apud hæreticos, & in Ecclesia, sicut & scriptura. 278. b
Sacramenta vbicunque sunt, vera sunt 262.b
Sacramenta Ecclesię & apud hæreticos sancta sunt. 289.b
Sacramẽtorum hæretici participes esse possunt, sed ad iudicium 55.b
Sacramenta intra Ecclesiam suscipienda 278.b
Extra Ecclesiam accipi possunt, prodesse non possunt. Ibidem.
Sacramẽtis quibusdam characterem imprimi, quæ iterare sacrilegiũ sit 279.a & sequenti.
Sacramentum pro sacrificio aliquando sumitur 320.b
In Sacramentorum celebratione creaturis vtimur, aqua, pane, vino, oleo 500.a

Sacrificium Missæ.

In omni loco offertur Sacrificium Christianorum Deo Israël 337.a 341.a
Christus nouum sacerdotium & nouum sacrificium initiauit 338.b
In nouo testamenta panis, hostia & sacrificium Christianorum 335.a
Altare est in nouo Testamento & sacrificium 334.b
Mirabile & cæleste sacrificium omni reuerentia & deuotione dignum 338.b
Vnum, verum & singulare sacrificium, quod fideles sciũt 340.a
Sacrificium noui Testamenti ad cultum latriæ pertinet, & soli debetur Deo 338.b
In Eucharistia Christus non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die immolatur 334.b
Ecclesia immolat Deo in corpore Christi sacrificiũ laudis 336.a
Sacrificium Melchisedech à Christianis offertur Deo, toto orbe terrarum 336.b
Christus de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinem Melchisedech 338.a
Sacrificium conficitur, Sacramento & re Sacramenti 314.a
Sacrificium panis & vini, sancta Ecclesia Catholica per vniuersum orbem Deo offerre non cessat 333.b

In ara Deo sacrificium celebratur, & offeruntur hostiæ 333.b
Eucharistia in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, offertur & datur 336.a
Sacrificium Ecclesiæ, corpus Sacerdotis Christi 334.b
Sacrificium sanctum sanctorum, corpus Christi est. Ibidem.a
Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij signum 332.a
Sacrificium visibile in nouo Testamento negare hæresis Manichæorum est 333.a
Templo, Sacerdote, Sacrificio, Deus verus rectè colitur 322.b
Sacrificium visibile sicut & inuisibile soli Deo offerendum. Ibidem.
Templum, sacerdotem, & sacrificium Deo vero deberi, etiam dæmones agnoscunt. Ibidem.
Dæmon sibi sacrificium non exigeret, nisi Deo vero deberi sciret 333.a
Sacræ literæ non culpant paganos quòd cõstruant templa, & instituant Sacerdotia, & faciant sacrificia, sed quòd hæc idolis & dæmoniis exhibeant 332.b 334.a
Hæc cùm exhibentur Deo secundùm eius inspiratio-

nem atque doctrinam, vera religio est 332.b
Quando visibile Sacrificium Deo offertur, pro suis viribus adiuuant angeli. Ibi.
Summo verόque Missæ sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt 335.a
Veteribus abrogatis, aliud Deus sacrificium præcepit, quod huic tempori aptum esset 338.b
Mutatio sacrificiorum & Sacramentorum à Prophetis prædicta 333.a
Vmbris veterum Sacrificiorum significabatur singulare ac verum sacrificium, quod nunc offert Israël secundùm spiritum 335. a 336. b 339.a.b 340.a
Non humana præsumptione sed diuina auctoritate aliud nunc quàm olim, offertur sacrificiũ 333.a
In veteribus sacrificiis, quid nobis esset donandum figuratè significabatur: in hoc autem sacrificio, quid nobis iam donatum sit euidenter ostenditur 333.b
Ecclesia, offertur per Christũ Deo, & vicissim Christus per Ecclesiam in quotidiano Ecclesiæ sacrificio 335.a
In altaribus sacrificatur Deo à sacerdote Dei 341.a
Neque negandum est defunctorũ animas pietate suorum viuentium relcuari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynę in Ecclesia fiunt 401.b
Sacrificia altaris pro non valdè malis propitiationes sunt 339 a
Prosunt vt aut plena sit remissio peccatorum, aut damnatio leuior Ibidem
Sacrificium altaris Eucharisticum & propitiatorium 402.a
Per sacrificium Missæ vera fit remissio peccatorum 339.a
In Ecclesia offertur Sacrificium pro dimittendis peccatis 339.a.b
Ecclesia per nouissimum purgata iudicium, nullum pro peccatis erit Sacrificium 405.a
Sacrificium Ecclesiæ pro absolutione nostra mortem vnigeniti filij semper imitatur 321.a
Similitudo eius est quod in cruce peractum est 337.b
Per sacrificium corporis & sanguinis Domini in domo Hesperij cuiusdam celebratum, dæmones fugati 341.b
Sacrificium vnum atque idem tale cuique sit, quali corde ad accipiendum accesserit 330.b
In sacrificio Missę, martyrum & aliorum defunctorum, commemoratio fit 402.a
In memoriis martyrum frequentissimè sacrificamus, eo ritu, quo sibi sacrificari in nouo Testamento Deus præcepit 338 b
Missæ sacrificium pro defunctis. 341.a.b
Precatur Augustinus, ad altare, suorũ parentũ defũcto rum memoriam fieri. 341. b
Pro commendanda depositione corporis S. Augustini sacrificiũ Deo oblatũ. 341.a
Facere memoriam pro defunctis ad altare Apostolica traditio est. 341.b
Sacrificium corporis & sanguinis Christi pro non baptizatis nullo modo offerendum. 33.a
Obsecrationes Sacerdotales in Missa, ab Apostolis traditæ. 342.a
Missarum ordinem vt in Catholica Ecclesia obseruatur, ab Apostolo Paulo institutum 79.a
Canon missæ oratio dominica, & orationes à Conciliis approbare, in sacrificio recitantur. 345.a. vel approbatæ à metropolitanis. 494.a

Sancti

Sancti martyres Dei gloriam nunc contemplantur, stantes in conspectu agni. 406.a
Sancti omnia bona plenè habent in visione Dei. 407.a
Sancti sunt in gloria æternitatis inuocantibus se potenter subueniunt. Ibidem.
Sancti sunt in loco suis meritis congruo. 421.b
Habent sancti ante resurrectionẽ singulas stolas, quia in sola anima æternis beatitudinibus perfruuntur. 406.a
Antiquos Sanctos, locis quibusdam à tormẽtis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse vsque ad descẽsum Christi. 410a
Sanctorum animæ ab angelis sanctis in placidis sedibus constituuntur. Ibidem.
Distinguuntur in cælo gradibus & meritis electi Dei. 382.a
Hermes Trimegistus non alio nomine sanctos martyres quàm mortuos appellat. 420.b
Sanctorum meritis nos consociari & precibus adiuuari. 310.a
Sancti martyres orãt pro nobis. 30.b 414.a 498.b. 413.b
Sancti pro nobis obtinent ea quæ petimus. 419. b
Sancti securi de se, solliciti de nobis. 416.b. Sunt nostri mediatores.. 31.a.b
Sancti martyres absque vlla dubitatione pro nobis intercedunt. 416.b
Sãcti desiderata nobis à Deo impetrant. 413b

Spetat Augustinus se adiutum iri orationibus D. Cypriani 416.b
Sancti post mortem magis exaudiuntur, & plus possunt, quàm cùm essent in viuis 413.b
Sanctorum orationibus, aut amouentur aut temperantur Ecclesiæ persecutiones 44.a
Sanctorum intercessione liberamur à peccatis, & ab æterna damnatione Ibidem.
A.B. Perro, Martino, aliisque Sanctis iam in Domino quiescentibus, exauditas esse multorum preces 410.b
Sancti in Deo exaudiunt humanas preces Ibidem
In nomine Christi beneficia nobis impetrant 429.b
Orationes. S. Stephani multa nobis impetrant Ibidem etsi non planè omnia, propter vitium nostrum Ibidem.
Commẽdemus ergò nos orationibus sancti Stephani 413.b
Defuncti sanctis, quorum in basilicis sepulti sunt, tanquã patronis, oratione commendandi 403.a.b
Sancti ad videndas res nostras, oculis corporeis minimè indigent 411.a
Sanctos in Deo cognoscere, etiam longè absentia Ibidẽ.
Quot modis cognoscere possunt quæ hîc geruntur 411.b
Inuentio S. Stephani quàm glorioſa fuerit 429.b
Corpora Sanctorum martyrũ Geruasij & Prothasij multos annos incorrupta Ibidem
Ambrosio reuelata sunt & ab eodem cum honore trãslata: in qua trãslatione, & obsessi à demonibus fuere liberati, & cæcus quidam Mediolanensis visum recipit Ibidem & 430.b
Festa, anniuersarij dies & natalitia martyrum 182.b 49.a.b
Natalitia Sanctorum quare & quomodo celebranda 414.a.419.b
Sanctorum Basilicæ 420.a
Sancti quidem sedebunt super sedes duodecim iudicantes cum Christo &c. 513.b. & sequenti.
Sedebunt attendere qui fecerunt misericordiam 514.b

Sanctificatio.

Sanctificationis nomen multipliciter in scriptura sumitur 301.a

Satisfactio.

Nullus debitæ grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunque, etsi longè minorem, quàm debeat, soluerit pœnam 357.a
Satisfactio pro peccatis non negligenda Ibidem

Confessionem curatio sequi debet, & vulnerum medicina 358.a
Per satisfactionem pœnitentiæ prouidere sibi quisque debet locũ in Christi corpore 358.a
Non sufficit mores in melius commutare, nisi etiam de his quę facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentię dolorem 357.a
Parum est peccatorem pœnitere, nisi pœnitentiã peregerit. In satisfactione ingentium peccatorum non verba tantùm, sed opera quæruntur. Ibidem.b
Satisfactio pœnitentiæ est causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus aditũ indulgere Ibid.
Satisfactio fit per pœnitentiam publicam vel priuatã Ibidem
Multum satisfactionis obtulit, qui erubescẽtiæ dominans, nihil eorum quę cõmisit, nuncio Dei denegauit 353.a
Satisfactionis modus à præpositis sacrorum præscriptus, à pœnitẽte obseruandos 359.a
Occulta satisfactio fit per ieiunia, eleemosynas, vigilias & sacras orationes, Ibidẽ.

Schisma.

Schisma ad hæresim gradus est 50.b

Scriptura sacra.

Scripturæ canon. 63.b. 64.a
Scripturæ canonica, ab Ecclesia canonizatæ & approbatæ 61.a. & sequenti.
Auctoritas earum ex Ecclesiarum successione 75.a
In veteri Testamento à Sacerdotibus in templo seruabantur. Ibidem
Scriptores canonicorum librorum nulla in re errasse credendi 64.b
Scriptura sacra non est exposita vulgo 101.a
Scripturæ Dei prouidentia difficiles sunt & obscuræ 65.a
In scripturis sacris obscuritas vtilis Ibidem
Iisdem sine magistro vacandum non esse Ibid. & 69.b
Earũdem interpretatio à Patribus petenda 101.a
Praua scripturarum intelligẽtia pernicioſa dogmata parit 107.b
Eiusdẽ scripturæ sensus multiplex 67. & sequenti.
Expositiones scripturarum diuersæ, ad vnã Catholicæ fidei concordiam reuocandæ 452.b
Vbi scriptura certi nihil statuit, mos populi Dei vel maiorum institutus, pro lege sunt tenenda 77.b

Scripturarum retinetur veritas cum id fit, quod vniuersæ placet Ecclesiæ, quãuis in eis scriptum nõ sit 55.b
In scripturis multa tacentur breuitatis ergò, quæ traditionis serie scimus implẽda 78.b
Scripturas hæretici vertunt à sua phantasmata 47.a
Scriptura malè interpretata, arcus hæreticorum 114.b
Ex scriptura non intellecta, hæreses gigni 65.b.66.a
Vide supra Hæreticus & Hæreses.

Sepultura.

Sepultura mortuorũ 492.b
Moderatè lugeri possunt mortui 495.a
Propter fidem resurrectionis corpora mortuorũ in honore habenda 492.b
Curam sepeliendi mortuos, & sepulchra moderatis sũptibus constituendi, inter bona opera scripturæ deputant 401.a.493.a
Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruit 492.b
Iustorum & fidelium corpora, præ cæteris in honore habenda Ibidem

Seruitus.

Seruitus corporalis quatenus licita Christianis 265.b.266.a

Spes.

Sperantur futura, creduntur etiam præterita 166.a.b
Spem gerit bona conscientia 185 b.186.a

Spiritus sanctus.

Spiritus sanctus à Patre & Filio non factus, nec natus, sed Deus procedens 8.b
Spiritum sanctum procedere à Patre & à Filio 8.b.37.b 38.a
Patri & Filio æqualẽ esse, natura, voluntate, potestate, æternitate, substãtia 10.a.b.
Spiritui sancto latriã deberi 13.b.36.b.37.a
Spiritum sanctum adorandũ esse: procedere & à Filio, eidemque consubstantialem esse absque expressa scriptura creditur 75.b
Spiritũ sanctus nemini datur extra Ecclesiam 39 b 42.b
Quod anima in corpore, id est Spiritus sanctus in Ecclesia 40.a
Spiritus sanctus maximũ donum, quod humilibus datur 173.b
spiritus sanctus nõ sequitur, sed facit merita 29.b
spiritus sanctus & in veteris Testamenti sanctis fuit 250.a
Adiutor & largitor virtutis Ibidem
spiritum sanctum ante resurrectionẽ Christi habebãt Apostoli minus, qui dandus erat amplius 209.a.b

magis & minus percipitur, & datus additur ibid.
Quomodo per bonos & malos ministros in Ecclesia operetur 279.b
Spiritus sanctus, quãuis mali ministri desit saluti, ministerium tamen eius non deserit. ibid.

Sponsus & Sponsa.

Sponsus & sponsa à sacerdote benedicendi. 491.a
Sponsæ & sponsi antequam conuenirent, Deo dedicauerunt suam virginitatem. 479.b

Subdiaconus.

In Subdiaconi ordinatione cæremoniæ. 363.b

Substantia.

Substantiæ nomen aliquando pro persona in Augustini libris sumitur. 12.b
Tres substantias in diuinis non dicimus, sed tres personas. 16.a
Tres substantiæ in diuinis quo sensu concedendæ, quóue negandæ. 12.a
Substantiæ vnitas, tres prohibet dicere Deos. ibid.
Quæ substantiam Dei absolutè significant, in singulari numero semper enunciandæ. ibid.

Sursum corda.

Sursum corda. 344.a

Symbolum.

Symbolũ Apostolicũ, Athanasianũ, & Nicænũ. ***.a.b
Symbolum integrum habere aliquis potest, & non rectè de aliquo symboli articulo credere. 289.a
Symbolũ Apostolicum, memoriæ ab omnibus fidelibus mandabatur. 77.a

T.

Te Deum laudamus.

Canticum Te Deum laudamus primò decantatum in Baptismo Augustini. 487.b

Templum.

Templum manufactum interioris nostri templi imago. 494.a
Templorum cõsecratio. 493. b & sequ.
Festiuitas dedicationis templi. 494.a
Templa reliquis martyrum honorata. 493.b
Vide Basilicæ.

Testamentum.

Testamenti veteris cum nouo consonantia. 237.a.b
Testamenti veteris ac noui differentia. 239.a
In vtroque Testamẽto coërcitio & instructio, timor & amor. 238.a
Testamentum vetus non est euacuatum, sed velamen eius. 237.b

Timor.

Timor duplex, seruilis & castus. 201.b
Timor gehennæ bonus & vtilis. 202.b

Universidad de Deusto Biblioteca

Per timorem continer se impius à peccato, & fit consuetudo iustitiæ. Ibidem.
Timēda seueritas Dei, etiam in nouo Testamento. 240. b. 241. a
Per timorē pœnæ quā Deus minatur, bona vita retinetur. 202. a
Timor gehennæ retrahit à peccato. 203. b
Salubriter quatit corda mortalium, Ibidem
Timor nō vanitate, sed charitate de bona mente pellendus. 202. a
Timore ędificanda charitas. 203. a
Timor seruus charitatis, charitati subsequuturę locum præparat. 203. a. b
Timor initium charitatis, & mortificationis. 303 a. Comes est charitatis. 015. perducit ad charitatē 202. b
Si nullus timor, non est quà intret charitas, 203. b
Timor introducit charitatem, sicut seta introducit filum. Ibidem
Timendum esse omnibus, etiam iis qui bene currunt, propter prædestinationis secretum. 213. b
In pœnitentia timorem carnificem Augustinus exigit 328. a
Meliores sunt quos dirigit amor, sed plures quos corrigit timor. 321. a

Traditio

Traditio Apostolica fons, vnde in nostra tēpora canales deriuandi. 73 a
Traditio Apostolica esse creditur si quid per vniuersā custoditur Ecclesiā. 76. a 8. a. quódq; abinitio vniuer. obseruauit Ecclesia 78. a
Traditio Apostolica ex Ecclesiarum cōsuetudine, & Episcoporū sibi succedētium serie pendet. 73. b
Multa quę nec in Scripturis, nec in Conciliis habētur, quia tamen vniuersa seruat Ecclesia, ab Apostolis tradita creduntur. 76. a
Ecclesiæ regula sanctáque Patrum traditio atque iudicia, in perpetuum firma solidáque permaneant. 73. a. b
Traditione Apostolicæ sedis & cęterarum Ecclesiarum superatur Pelagius. 99. b
Traditione, ipsa canonica scriptura approbatur. 73. b. 74. b. & sequ.
Disputare contra vniuersalem Ecclesię traditionem, insolentissimę insaniæ est 80. a
Traditio docet homousion, Patrem ingenitum, Spiritum sanctum adorandum & à Filio procedere, eidēque cōsubstantialem esse etsi nusquam id expressè Scriptura affirmet. 75. b.

Passio, Resurrectio, Ascensio Domini & Aduentus Spiritus sancti, anniuersaria solennitate ex traditione celebrantur 77. a
Traditionum aliquot Apostolicarum enumeratio, ex dictis Basilij ibid. b
Traditio de benedicēdo fonte Baptismatis, oleo vnctionis, & ter vngendis ijs qui baptizantur, déque abrenunciatione eorundem 308. a
Traditio antiquissima Ecclesiæ, exorcizari & exsufflari paruulos, vt in regnum Christi à potestate tenebrarū trāferantur 307. a. b
Traditione didicimus, hæreticos non rebaptizandos, baptizandos autem paruulos 76. a
Traditione accepimus & symbolum Apostolorum ibid. b
Dominica traditione, calix aqua mixtus, in sacrificio offerendus 343. a
Traditio particularis quatenus approbanda vel sectāda 76. a
Traditionis serie multa implenda scimus, quę in scripturis breuitatis causa tacentur 78. b

Trinitas.

De Trinitate fides eadem est Apostolorum, quæ olim Patriarcharum 9. b
Trinitas in diuinis est, propter personarum proprietates: & vnitas, propter inseparabilem diuinitatem 8. a
Trinitas personarum exemplis declaratur 13. a
Pater & Filius & Spiritꝰ sanctus, vnus Deus 9. a. & seq.
Trinitas vera non esset, si vna eadémque persona diceretur Pater & Filius, & Spiritus sanctus 9. b
Summa Catholicæ cōfessionis de Trinitate ibid. a
In Trinitate quomodo est vel non est numerus 11. b
nulla in Trinitate temporum interualla 38. a
Trinitatis opera inseparabilia in extremis 56. a. & sequen.
Ad totam Trinitatem pertinere quicquid in Scriptura de solo affirmatur Deo 23. a. b
Non tota Trinitas, sed solus Filius ex virgine natus & crucifixus 16. b
Trinitarij noui tres Deos in Ecclesiam inuehunt 17. b
Quid differant à veteribus Arrianis ibid.
Arrianorum circa quæstionem de Trinitate cauill. 14. a
Antiquorum hæreses & errores circa Trinitatem 18. a

Vide suprà Persona.

V.

Vasa sacra.

Vasa sacra in vsum diuinorũ mysteriorũ. 343 b & sequ.

Veritas.

Veritas non est nisi in Ecclesia. 56.a.b

Occultari veritas ad tẽpus potest, vinci non potest, 528.a

Vidua professa.

Viduæ sub testimonio Episcopi & Ecclesię se deuouẽt Domino, abiecta veste laicali. 461.a.469.b

Viduis voto castitatis obstrictis, nubere minimè licet. 456.a

Viduas obstrictas voto, si nubere velint, habere damnationem. 460.b.461.a

Virginitas

Olim non pauciores ferè virgines in Ecclesia, quàm cõiugatæ. 463. b

Qui seipsos propter regnum Dei castrauerunt, aliquid amplius quàm cæteri in regno cælorũ habituri sunt 452.b

Virgines piæ, magnum aliquid præ ceteris habebunt in cælo. 452.a.270.b

Plus facit quàm facere iubetur, qui consilium virginitatis amplectitur, 458.a

Hortatur sanctimoniales vt exemplo pariter & sermone virgines alias prouocẽt ad obseruationem castitis. 465.b

Laus virginitatis & viduitatis 458.ab

Virginalis integritas, angelica portio. 452.a

Catholici antistites certatim olim ad profitendam virginitatem virgines incitabant. 463.b

Thecla verbis Pauli ad colẽdam perpetuam virginitatem accensa. Ibidem

perpetua virginitas vel continentia post experta cõnubia rectè vouetur, 456.b.

Deo dicata virginitas prædicanda. 584.a

Continentiæ Deo consecratæ maior merces, quàm castitatis coniugalis. 452.a

Qui virginitatem Deo vouent, ampliorem gradum honoris & sanctitatis tenent in Ecclesia. 458.a

Quæcunque vouerint virginitatem & nõ reddiderint, æterno igne dãnari. 460.b

Sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. 461.a

Velatio sacrarum virginum. 459.a.496.a. & consecratio. 69.a

Virgines non nisi ab Episcopis consecrantur. 311.a

Virginum mõnasteria 495.b

Virginum custodia. Ibib.

Vita æterna.

Vita æterna tanquam merces redditur viuẽti ex fide, 160.a

Vita æterna, simul & gratia est & merces. 266.b.267.a

Vitam æternam bonis operibus reddi aptissimè scriptura dicit. 267.a

Vncti o

Vnctio ad Christianos pertinet. 308.a

Vnguntur omnes in baptismate. 307,b & seq

Vnguẽto visibili baptizatos vngit Ecclesia. 311.a

Ex vnctionis Sacramento, & Christi & Christianorum nomen descẽdit .307.b

Vnctio spiritalis ipse Spiritus sanctus est, cuius Sacramentũ est in vnctione visibili. 310 a

Externa vnctio internæ vnctionis signum. 361.b

Vnctio in Ecclesia animæ sanitatem confert. Ibidem.

Vnctione omnis Christianus sanctificatur. 311.a

Vnctione Dauid, regale sacerdotiũ, præfigurabatur Ecclesiæ. 351.a

Vnctionem in Saule, etiam sceleratissimo, veneratus est Dauid 366.b

Saul non habebat innocentiam, & tamen habebat vnctionis sanctitatem. 367.a

Propter sacrosanctã vnctionem, & honorauit Dauid Saulem viuum & vindicauit occisum, & quia panniculum ex eius veste præscidit, percusso corde trepidauit. 366.b

Vnguntur manus in sacra ordinatione, 368.b

Voluntas quid sit. 220.b

Voluntatis motus culpandus non esset, nisi esset idẽ voluntarius. 359b.

Voluntas quia in nostra potestate est, libera est. 159.a

Voluntas nostra libertatem habet ad præsentis vitæ opera, tam bona, quàm mala efficienda. 171.b

Voluntates nostras sub necessitate non esse, etiam stoici docuerunt. 159.a

Voluntas hominis nisi libera esset, peccata non essent 157.a

Consensio voluntatis facit peccatum. 154.a.b. 155.a. 156.a.220.a

Nõ esset peccatum aut rectè factum, quod nõ fieret voluntate 158.a

Si homo voluntatem liberam non haberet, & pœna iniusta esset & præmium. Ibidem.

Voluntas mala à Deo non est. 167. à sed neque à diabolo semper incitatur. 161.b

In voluntate habet vnusquisque, aut eligere quæ bona sunt, aut quæ mala. 161.a

Voluntas bona præcedit multa Dei dona, non tamen

omnia. 178.a
Voluntate credimus, diligimus, speramus, sed quæ præparatur à Deo. 193.b
Volũtas quæpiè rectéq; viuitur, sub necessitate non est 159.a
Voluntas hominis nisi Dei gratia liberata, ad bene pièque viuendum non sufficit, valet tamen ad peccandum. 158.a
Voluntatis nostræ est consentire vel dissentire vocationi Dei. 197.b
Voluntates Deo cooperãtur Ibidem.
Voluntarius defectus solus est culpabilis. 218.b

Votum

Voueri potest quicquid est licitum & pertinet ad melioris vitæ profectum. 459.b
Licita per votum redduntur illicita. 457.b
Voti libertate obstringimur ad licita cauenda. Ibidem.
Votum paupertatis. 457.a
Votum monasticum. 477.a
Votum fidei coniugalis, castitatis vidualis, & continentiæ virginalis. 477.a
Post voti professionem, frænandum & vincendum est quodliber, quia iam nõ licet. 456.a
Præceptum Domini est præstare quod voueris. Ibi. b
Quæ rectissimè vouentur, cùm homines vouerunt, nulla ratione rumpenda. ibidem.
Continentia rectè vouetur, etiam post experta connubia. Ibidem.
Per votum castitatis facilius concupiscẽtia frænatur. 455.b
Omni vouenti Deo & reddenti quod vouit, reddet Deus cælestia prẽmia quæ promisit. 381.a. b. 459 b
Vota perpetuæ continentiæ reddenda, non propter præsens seculum, sed propter regnum cælorum. 459.b
Continentibus ex voto, non solùm non capescere nuptias, sed etiamsi non nubatur, nubere velle damnabile est. 462.a
Vouere castitatẽ consilij est post votum verò castitatem seruare, necessitatis 456.a
Nuptiæ quæ ante votum castitatis licebant, post votũ non licent. ibidem.b
Iam vouisti, iam te obstrinxististi, aliud tibi facere nõ licet. 382.a
Quia tenetur, apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Ibid.
Fœlix est necessitas quæ in meliora compellit. 455.b
Post votum castitatis nubentes aut nupturientes, damnationem habere. 460.b
Post votum castitatis nubentium, peccatum est grauius quàm adulterorum. 456.a.
& quare. Ibidem
Iis qui continentiam vouerunt admodum damnabile est vel appetere opus cõiugale. 376.b
Non debet animus putare se minus idoneum ad reddẽdum, ne piger sit ad vouẽdum. 471.b

X

Xenodochium.

Xenodochia & monasteria in primitiua Ecclesia fuisse. 470 b. 471.a.

Omnia quæ leguntur in Scripturis sanctis, ad instructionem & salutem nostram intentè oportet audire. Maximè tamen memoriæ commendanda sunt, quæ aduersus hæreticos valent plurimùm. Quorum insidiæ infirmiores quosque & negligentiores circumuenire non cessant. *Tom. IX Tract. II. in Epist. Ioannis.*

Universidad de Deusto Biblioteca

INDEX SACRARVM SCRIPTVRARVM

QVIBVS AD CATHOLICÆ doctrinæ confirmationẽ, præsertim aduersus nostri temporis hæreses in his libris vtitur Augustinus.

Quæ ipsis Scripturis passim, sed diuerso typo adiuncta sunt verba, plerunque sunt Augustini, Lectori vsum ipsarum breuiter indicantia, in citandis porrò ex veteri Testamẽto testimoniis, translationem ferè septuaginta interpretũ secutus videtur.

EX VETERI TESTAMENTO

Genesis

Cap. 1. Et sint in signis & tẽporibus & diebus & in annis. 500

Ibid. Nudi erant & non confundebantur .376.b

2. Qua die ederitis, morte moriemini. 134.a. 446.b

6. Arca Noë trecentorũ cubitorũ erat in lõgitudine, & in latitudine quinquaginta, & in altitudine triginta 169.b

Ibid. Deorsum .cœnacula, & trigesta facies in ea. 452.a *Applicat ad triplicem hominum in Ecclesia statum Coniugum, Viduarum & Virginum*

7. Facta est pluuia super terram quadraginta dieb⁹ & quadraginta noctibus. 443.b *Accommodat ad Quadragesimam.*

15. Cùm autem sol iam erat ad occasum, flamma facta est, & ecce fornax fumibunda, & lampades ignis, &c. 402.b.*de Purgatorio.*

17. Infans qui octauo die circunciſus non fuerit, disperibit anima illa de populo suo. 296.a *Eandem docet esse necessitatem in baptizandis paruulis.*

19. Respiciénsque vxor post se, versa est in statuam salis. 476.a. *Interpretatur de Apostatis monachis.*

Modò

Scripturarum.

11. Modo enim cognoui quia times Deũ. 213. a. *Id est, cognoscere te feci. contra hæreticos, qui omnimodam cuique credenti securitatem de obtẽta Dei gratia & consequenda vita æterna promittunt.*

Ibid. In semine tuo benedicentur omnes gentes. 43.a. *Has promissiones tenenti, si tibi angelus de cælo diceret: Dimitte christianitatem orbis terræ, & tene partes Donati, anathema esse deberet, quia te à toto præcidere & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei.* 45.b 48.a. 50.a

23. Adorauit Abraham corã Domino & populo terræ. 414.b. 418.a

23. & 25. Sepeliuit Abraham Saram vxorẽ suam in spelunca duplici 492. b. *Antiquorũ iustorũ funera officiosa pietate curata sunt, exequiæ celebratæ, &c.*

25. & 49. Appositus est ad populum suum. 393.b

Ibi. Accepto pane & lentis edulio, edit & bibit. &c. 446.b

28 Vnxit Iacob lapidem 311. *Figura Chrismatis.*

47. Non sepelias me in Ægypto 462.b

48. Et inuocabitur in his nomen meum, & nomẽ Patrũ meorum .415.b *Pro inuocatione sanctorum.*

49. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, &c. 502.a. *Antichristum colligit ex hoc loco, nasciturũ de tribu Dan.*

Ibid. Ibi sepelierunt eum & Saram vxorem eius 493.a. *Cura sepeliendi & sepulchra construendi, in scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt.*

50. Transierunt quadraginta dies. Iste quippè mos erat cadauerum conditorum 444.a

Exodi.

cap. 12. Et sument de sanguine eius ac ponent super vtrũque postem, & insuper liminaribus domorum 491. b. *crucis signo in fronte hodie, tanquã in poste signand⁹ es.*

Ibid. In vna domo comedetis, nec efferetis de carnibus eius foras 54. a. 330. a. *De sacrificio, quod nisi in vna Catholica immolatur Ecclesia.*

Ibid. Et spoliauerunt Ægyptios 73.a. *Gentilium scriptis, quæ etiam liberales disciplinas, vsui vtilitatis aptas, continent,*

christiani tãquam Ægypti spolia ritè viuntur.
20. Omne opus non facietis in eo. 499. b. *Docet diebus festis à secularibus rebus & actionibus vacandum.*
Ibid. Nõ cõcupiscres 143 b. *Quod fatemur certe christianos debere obseruare, atque Euãgelica maximè illustratione prædicari 251. b. Non concupiscres, & cætera mandata, iudaizantes sibi tribuebant, tanquam ea per semetipsos operantes, quæ vt possit homo facere, Deus operatur in homine per fidẽ Iesu christi.* 454.a
Ibid. Non loquatur ad nos Deus ne quando moriamur 237.b
24. Fuit ibi quadraginta dieb⁹, &c. 436.a. 440.b. *Accommodat ad Quadragesimam.*
26. Facies & operimentum aliud tecto, de pellibus arietũ rubricatis 413.b. *Significantur hi martyres sancti.*
32. Sine me, & iratus conteram eos 171.a. *Admonemur, cũ peccata nostra nos grauant ne diligamur à Deo, releuari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit.*
33. Est locus apud me, & stabis supra petram, & videbis posteriora mea. 54.a. *Petra, Ecclesia ex qua solaveritas perspicitur.*
Ibid. Misereor cuius misserebor, & misericordiam præstabo cui misericors ero 175.a
40. Posuit altare Moses, & adoleuit super eo, &c. 334.b. *Huic altari aliud succesit, sicut succesit agnus agno, & sanguini sanguis.*

Leuitici.

*Cap.*11. Hæc sunt animalia quæ comedere debetis, &c. 447.b.
21. Ego Dominus qui sanctifico eum 271. b. *Per Sacramenta & ministerium sacerdotis.*

Numeri.

*Cap.*11. Quis dabit nobis ad vescendum carnes. 446.a
21. Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. 328.a
25. Et perfodit ambos simul (Phinees.) 370.b. *Quod vtique degradationibus & excommunicationibus significatum est faciendũ in hoc tempore.*

Deuteronomij.

*Cap.*6. Dominum Deũ tuum adorabis, & illi soli seruies. 13. b. 37. a. 418. a. *Non dictum est, Dominum Deum tuum solum adorabis, sicut dictum est soli seruies, quod est græcè* λατρεύσεις.
12. Attende tibi, ne offeras holocaustomata in omni loco &c. 41. b. *Holocaustomata offerenda sunt in Ecclesia.*
13. Tentat vos Dominus vester, vt sciat si diligitis eum 213. a. *Vt scire vos faciat. Contra eos qui sola fide, & iustos se, & prædestinatos etiam esse tactitant.*

Iudicum.

*Ca.*15. Cœpit trecẽtas vulpeculas, caudásque earum iunxit ad caudas &c. 125. b. *Vulpeculis hisce hæretici comparantur, qui cauda, hoc est, vanitate consentiunt, in capite tamen, hoc est, in errore discrepant.*

Primo Regum.

*cap.*2. Ipse iudicabit extrema teerræ 394.a
Ibid. Vestitus erat Ephod 495. b. *Samuel vestitus Ephod, cum Sacerdos non esset: sicut hodie Diaconi Dalmaticis induuntur, cũ non sint Episcopi.*
21. Et ferebatur in manibus suis 315. b. *christus nempe, cum diceret, hoc est corpus meum.*
Ibid. Murauit vultum suum. 338.a. *Quando sub specie panis se in Sacramento manducandum dedit.*
24. Propitius sit mihi Dominus ne faciam hanc rẽ Domino meo Christo Domini, vt mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est. 366. b. *Non habebat Saul innocentiam, sed vnctionis sanctitatem Vnde Episcopis & Sacerdotibus etiam malis, propter Sacramenti honorem & vnctionis sanctitatem obtemperandum esse.*
28. Samuelem mihi suscita. 421. a. *Colligitur ex hoc loco sanctos post mortem ad viuos aliquando venire & humanis rebus interesse posse: sicut S. Felix Nolanis cum à Barbaris oppugnarentur interfuit.*

Secundo Regum.

*Cap.*7. Intrauit Rex Dauid & sedit ante Dominum 493.b
19. Dominus quoque trãstulit peccatũ tuũ 359.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccati veniam Dauid *meruit, & tamen consecuta sunt, quæ per Prophetam* Deus *fuerat comminatus?*

Tertio regum

Ca.19 Ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vsque ad montem Dei Oreb. 440. b. *Accommodat ad Quadragesimam christianorum.*

Quarto regum

cap.2. Spiritus qui est in te, duplex sit in me. 209 a.b. *Nisi ab alio magis & ab alio minus Spiritus sanctus haberetur & ex sanctis alii aliis essent sanctiores, non diceret* Eliseus: *Spiritus qui est in te duplex sit in me.*

Ibid. Ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrumque & ascendit Elias per turbinem in cælum. 309. a. Dicit *ideo raptum vt redeat ante extremum iudicii diem, & conuertat cor Patrum in filios, hoc est Iudæos ad fidem christi.*

5. Nónne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui, 410. b. *Quantò magis in corpore spirituali videbunt sancti omnia etiam vnde sunt corpore absentes.*

Tobiæ

cap. 2. & 12. Medijs noctibus sepeliebat ea. 462 b *Tobias, teste* Angelo, *sepeliendo mortuos, Deum promeruisse commẽdatur.*

4. Fili, eleemosynæ, non sinunt ire in tenebras. 230. b

12. Ego obtuli memoriam orationis vestræ. 412 a. *Ministerium angelorum in necessitatibus hominum.*

Hester

ca. 4. Non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus. 438. a *Iudaicus populus cùm in periculo positus esset ieiuniis suffragantibus liberatus est*

Iob.

Ca.1. Offerebat holocausta per singulos dies 227. a. *Accommodat ad sacrificium Testamenti no o*

in quo eleuatio Domini & remissio peccatorum significatur.

7. Tentatio est vita hominis super terram 214. b. *Nõ igitur præsumendum est de perseuerãtia dono, quãdiu viuimus.*

14. Quis enim erit mundus à sorde, ne vnus quidem, etiamsi vnius diei fuerit vita eius super terram 283. a 296. a. *Pro peccato originali.*

29. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei 415. b. *Angelos videtur postulare, aut certè sanctos.*

31. Si erubui in conspectu populi confiteri peccata mea 358. a. *Accomodat ad publicam pœnitentiam Theodosii Imperatoris.*

Psalmo.

2. Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam & possessionem terminos terræ 43. a. *Pro Catholica Ecclesia* 44. *a* 48. b

Ib. Seruite Domino in timore 131. a. *Quomodo reges seruiunt Domino in timore, nisi ea quæ contra iussa Domini fiunt, religiosa seueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim seruit quia homo est, aliter quia rex.*

Ib. Et exultate ei cum tremore 130. b. *Quare cum tremore? quia, qui stare se putat, videat ne cadat. Item* 215. a. *Probat variis scripturis ad nouum quoque Testamentum pertinere, seruire Domino cum timore, & exultare ei cum tremore.*

3. Et exaudiuit me de monte sancto suo 44. b 45. a *Mons iste Ecclesia Catholica est, extra quã clamare possumus, exaudiri non possumus.*

7. Et parauit in eo vasa mortis 66. a. *Vasa mortis à Domino parata, sunt hæretici, qui malo voto legẽtes Scripturam, malè coguntur eandem intelligere.*

9. Et omnium inimicorum suorum dominabitur. 502. b *de Antichristo.*

10. Quoniam ecce peccatores tetenderunt arcum, parauerũt sagittas suas in pharetra 66. a. *Arcus hæreticorũ scriptura, quoniam carnaliter eam interpretando, venenatas inde sagittas emittunt.*

15. Quoniam non derelinques animam meam in inferno 33. a. b. *christum descendisse ad inferos Apostolica doctrina prædicat.*

18. In omnem terram exiuit sonus eorum 45.a 511.a. *Pro Ecclesia catholica.*

Ibi. In sola posuit tabernaculum suum 45.b. Ecclesiã *suam posuit non in nocte, sed in manifestatione & in die.*

Ibid. Delicta quis intelligit 213.a. *contra vanam & tem rariam securitatem.*

21. Commemorabuntur & conuertẽtur ad Dominum vniuersi fines terræ 49.a. *Pro Ecclesia catholica.*

Ibi. Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ 319.b. *Manducauerunt & adorauerũt corpus Domini in Eucharistia.*

25. Et cum facineroſis nõ introibo 366.b. *Neque tamen altam ab ijsdem facineroſis Ecclesiam facit.*

26. Adiutor meus esto, ne derelinquas me 164.a. *Si mihil agis quomodo ille ad iuuat? adiuuari nõ potest, nisi qui aliquid sponte conatur* 195.b

31. Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata 208.b. *Peccata non dicũtur tecta, quasi ibi sint, et viuãt*

33. In Domino laudabitur anima mea 431.b. *De animabus martyrum.*

34. In ieiunio humiliabam animam meam 437.a. *Iusti ac prophetæ quando à Deo aliquid impetrare volebant, ieiunio se humiliabant.*

35. Iustitia tua sicut montes Dei 325.b. *præceptis, quæ in noua lege maiora sunt.*

37. Curam geram pro peccato meo 357.a. *Fiat eleemosynæ redimãtur peccata, &c. hoc est, curam geram pro peccato meo.*

36. Sacrificiũ & oblationẽ noluisti, corpus autẽ perfecisti mihi 339.b *Quia pro omnibus illis sacrificijs & oblationibus, corpus eius offertur, & participantibus ministratur* 340.a

44. In fimbrijs aureis, circũamicta varietatibus 438.b. *Ieiuniorum diuersæ in diuersis locis obseruationes, varietate vestis significatæ.*

Ibi. Pro patribus tuis nati sũt tibi filij, constitues eos principes super omnem terrã 45.a 369.b. Pro *Apostolis, Episcopi principes super oẽm terrã constituti.*

47. In ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius 44.b. *De visibili Ecclesia.*

Ibi. Deus fundauit eam in æternum 57.b. *De Ecclesia.*

49. Vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum 49.a. *Pro Ecclesia Catholica.*

Ibid. Ignis in conspectu eius ardebit 519.b

Ibid. Aduocabit cælum sursum, & terram discernere populum suum 514.a. *& sequentibus. Cælum omnes sanctos perfectos, aduocabit eos sursum sessuros, secum iudicaturos.*

Ibi. Sacrificium laudis glorificabit me 339.b. *Huius sacrificij caro & sanguis, post ascensum Christi per Sacramẽtum memoriæ celebratur.*

50. Et delictum meum ante me est semper 351.b. *Ascende tribunal mentis, esto ibi iudex, torqueat te timor, erũpat cõfessio. Quod erat post te, fiat ante te & puniatur à te, &c.*

Ibi. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum 283.a. *Pro peccato originali.*

Ibi. Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi 213.a

Ibi. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum, &c. 352.b 352.a

54. Quoniam in multis erant mecum 278.a

57. Errauerunt à ventre 56.a. *In ventre Ecclesiæ veritas manet. Quisquis ab hoc ventre Ecclesiæ separatus fuerit necesse est vt falsa loquatur.*

60. A finibus terræ ad te clamaui, dum augeretur cor meum in petra exaltasti me 55.b. *De Ecclesia.*

67. Congregatio taurorum inter vaccas populorum vt excludãtur hi qui probati sunt agẽdo 110.a 113.a. *Pulchre interpretatur tauros hæreticos, vaccas seductiles amicas: qui probati sunt argẽto, veros sensus scripturarum.*

71. Dominabitur à mari vsque ad mare, & flumine vsque ad terminos orbis terræ 49.a 510.a.b. *De Ecclesia Catholica.*

Ibid. Adorabunt eum omnes reges terræ, & omnes gentes seruient illi 49.a 128.b. *Etiam leges ferendo aduersus hæreticos.*

72. Velut iumentum factus sum apud te 176.b

75. Vouete & reddite Domino vestro 381.b. *De continentia, quam post votum deberi dicit. Item* 454.b 483.a 456.b

78. Adiuua nos Deus salutaris noster 163.a. *Qui adiuuatur, etiam per seipsum aliquid agit.*

83. Gratiam & gloriam dabit

Dominus. 266.a
83. Omnes gentes quotquot feciſti venient & adorabunt coram te Domine 510 b. *Nondum id impletum.*
87. Inter mortuos liber 19.b. *De anima chriſti apud inferos.*
94. Nolite obdurare corda veſtra 195.a. *Ne putetur nihil ibi facere homines per liberum arbitrium.*
90. Adorate ſcabellum pedũ eius, quoniam ſanctum eſt 32 a, 319.a. *Scabellum pedum eius, caro orta de terra. Nemo carnẽ chriſti manducat, niſi prius adorauerit.*
101. In conueniendo populos in vnum & reges vt ſeruiant Domino 57.b. *Imperatores contra hæreticos leges proponunt: ibi impletũ eſt, & regna vt ſeruiant Domino.*
Ibi. Exiguitatem dierũ meorum nuncia mihi 57.a. *Loquitur Eccleſia: contra hæreticos qui Eccleſiã periiſſe & apoſtataſſe contendunt.*
102. Qui propitius fit omnibus iniquitatib⁹ tuis & ſanat omnes languores tuos 210.a. *Sanantur poſt baptiſmũ lãguores quotidianis acceſſib⁹ ad innouationem interioris hominis.*
103. Pertranſeunt omnes beſtiæ ſyluæ, & catuli leonum rugientes vt quærant eſcam ſibi 218.a. *Neque iuſtificatus à prioribus peccatis, quaſi de plena ſecuritate ſe iactet in hac vita.*
107. Et ſuper omnem terram gloria eius 42.a. *Pro catholica Eccleſia.*
109. Virgã virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion 234.b. *Ex Sion miſſam legem chriſti fatentur pagani & Iudæi. Lex chriſti, Euangelium eſt.*
Ibi. Iurauit Dominus & non pœnitebit eum. Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinẽ Melchiſedech 333.b 334.a 336.b. *Sacerdotium chriſti in oblatione panis & vini.*
115. Precioſa in cõſpectu Domini mors ſanctorum eius 429.b. *Precioſas eſſe memorias martyrum ſanctorum, propter miracula quæ in ipſis fiunt.*
118. Legem pone mihi Domine 254.a. *De Euangelica lege.*
Ibid. Confige clauis à timore tuo carnes meas 201.a. *Vtroque timore caro crucis figenda: primùm quidem ſeruili, quem charitas foras mittit: deinde verò & timore caſto qui permanet in ſeculum ſeculi.*
132. Ecce quã bonum & quã iucũdum habitare fratres in vnum 470.b. *De monachis viuẽtibus in monaſteriis. Item* 471.a.b. *Iſtud cãticum monaſteria peperit, ad hunc ſonum excitati ſunt fratres: iſte verſus fuit tuba ipſorum, ſonuit per orbem terrarum.*
Ibi. Quod deſcendit in oram veſtimenti eius 477.b. *Vnguẽtum præcipuũ quod deſcendit, in orã veſtimẽti Aaron, ſingularis gratia, quam excipiũt qui Apoſtolico exẽplo omnia ſua vendunt & diſtribuunt pauperibus.*

Prouerbiorum.

*cap.*1. Initium ſapientiæ timor Domini 203.a.b. *Quia timor quaſi locum præparat charitati: ſi nullus timor eſt, nõ eſt quà intret charitas, quæ eſt hominis iuſtitia.*
4. Rectos curſus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige, non declines in dextrã, neque in ſiniſtrã 161.a. *Pro libero arbitrio.*
8. Præparatur volũtas à Domino 176. *Certum eſt nos velle cũ volumus, ſed præparatur voluntas à Domino: ſicut certum eſt nos facere cùm facimus, &c.*
9. Venite manducate de panibus meis, & bibite vinum quod miſcui vobis 338 a. *In vino & panibus apparet ſacerdotiũ ſecundùm ordinem Melchiſedech.*
20. Quis gloriabitur caſtũ ſe habere cor 213.a. *Quantalibet iuſtitia ſit prædit⁹ homo, cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipſe non videt inueniatur eſſe culpandum.*
23. Tu quidem percutis eum virga, animam autem eius liberabis à morte 59.a. *Concluditur ex eo, malam hæreticorum voluntatem per magiſtratus ad bonum aliquando cogendam eſſe.*

Eccleſiaſtes.

*cap.*2. Non eſt bonum homini niſi quod manducabit & bibet 338. a. *De corpore & ſanguine quod Sacerdos ipſe mediator Teſtamenti noui exhibet ſecundùm ordinem Melchiſedech.*

Canticorum.

*cap.*12. Sicut lilium in medio ſpinarum, ita proxima mea in medio filiarum 53.a *De bonorum & malorum in Eccleſia commixtione.*
5. Soror mea ſponſa 54.b. *Sponſa chriſti Eccleſia.*

Vnde Aug. Nec habebit Deum Patrem, qui Ecclesiã noluerit habere matrẽ.

6. Vna est columba mea 24. b. *De vnitate Ecclesiæ.*

Sapientiæ.

Cap. 1. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum 365. a. *Ficti ministri saluti deest, eius tamen in administrandis Sacramẽtis ministerium non deserit* 279. b

4. Raptus est ne malitia mutaret intellectũ eius 216. a 217. a 394. a

8. Nemo potest esse continens nisi Deus det 454. a. b

10. Hæc illum, qui primus factus est, patrem orbis terrarum, cùm solus esset creatus custodiuit & eduxit illum à delicto suo, &c. 135. b. *Interpretatur de Adamo apud inferos per Christũ soluto.*

Ecclesiastici.

cap. 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris 423. a. *contra eos qui curiosius scrutantur quomodo post mortem appareant sancti, & miracula faciant.*

Ibid. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum 230. b

7. Vindicta carnis impij, ignis & vermis 519. a. *De igne corporeo inferni.*

10. Secundùm principem populi, sic & ministri eius 367. a

11. Ante mortem ne laudes hominem quenquam 393 b. *Contra illos qui affirmant semel iustificatos deinceps labi non posse.*

15. Et reliquit illum in manu consilij sui 135. a. *Quid est, reliquit illum in manu cõsilij sui, nisi dimisit eum in possibilitate liberi arbitrij sui?* 166. a

Ibid. Si volueris, conseruabis mandata 176. a. *Qui voluerit & nõ potuerit, nondum se plenè velle cognoscat.*

18. Post concupiscentias tuas non eas 154. b. *Ire post cõcupiscentias reum facit, non autem habere.*

21. De præteritis deprecare Dominum vt tibi dimittantur 357. a. *Nõ dixit tantùm, vt abstineatis à peccatis.*

29. Include eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa pro te deprecabitur Dominum 230. b

46. Et exaltauit vocem eius de terra in prophetia &c. 421. a. *Samuel etiam post mortem hîc legitur prophetasse & apparuisse Saul: apparere igitur aliquando possunt sancti post mortem.*

Isaiæ.

Cap. 1. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis 213. b. *Additam aut conditionem, ne quis præsumat se iam in numero prædestinatorum esse.*

2. Ex Sion prodiet lex 234. b. *Lex secunda, quæ Testamẽtum nouum dicitur.*

4. Et sanguinem emundabit de medio eorum spiritu iudicij & spiritu combustionis 405. a. *De igne Purgatorio.*

6. Excæcauit Deus oculos eorum, & indurauit cor eorum 197. a. *Deserendo, non adiuuando.*

11. Repleta est vniuersa terra, vt cognoscant Dominum 48. b. *Pro Ecclesia catholica.*

49. Et erunt reges educatores vestri, &c. ibid.

52. Recedite, recedite, exite inde, & immũdum nolite tangere 366. b. *A moribus malorum recedite, non ab Ecclesiæ Sacramentis, quæ tã bonis quàm malis sunt communia.*

54. Et qui eruit te, ipse Deus Israël vniuersæ terræ vocabitur 49. b. *Hoc euidentissimum Dei opus, humanum dicitis esse figmentum, nec vos respicitis, quòd ab ista Ecclesia, quã se promisit Deus in vniuersa terra esse facturum, nullo modo separaremini, nisi hominem sequeremini.*

56. Dabo eis in domo mea & in muris meis locum & nomen melius à filijs & filiabus, &c. 452. b. *De ijs dicitur qui seipsos castrauerũt propter regnum cælorum.*

Ibid. Nomen æternum dabo eis 457. b. *Quid tergiuersaris impia cæcitas? quid temporalem tantummodo vtilitatem promittis continentibus sanctis? nomen æternum dabo eis.*

61. In terra sua supplicia possidebunt 406. a. *Habent sancti ante resurrectionem stolas: quia in sola anima adhuc æternis beatitudinibus perfruuntur: postea accepturi sunt binas.*

96. Et assumam ex eis in sacerdotes & Leuitas 365. b. *De Sacerdotibus & Leuitis noui Testamenti.*

Ibid. Vermis eorum non morietur, & ignis eorũ nõ extinguetur 518.b. *Ego facilius existimo, vt ad corpus dæmon vtrunque pertinere, quàm neutrum.*

Ieremiæ.

Cap. 8. A Dã auditus est fremitus equorum 502.a. *De Antichristo qui nascetur ex tribu Dan.*

17. Maledictus qui spẽ suam ponit in homine 367.a. *contra eos qui propter hominum vitia, ab Ecclesia se separant.*

Ibi. Sedes gloriæ exaltata est sanctificatio nostra 47. b *De visibili Ecclesia.*

31. Consummabo super domũ Israël & super domum Iuda testamentũ nouum 238.b. *Testamentum nouum, propter nouitatem spiritus.*

Ibi. Dabo leges meas in mẽte eorũ, & in cordibus eorum scribam eas 259. b 260.a. *Quia præcepta duarum tabularũ etiam nũc obseruare præcipimur.*

35. Non bibemus vinũ, quia Ionadab filius Rechab, pater noster præcepit nobis dicens: Non biberis, &c. 478.a. *Pro obedientia religiosa.*

Ezechielis.

Cap. 9. Vade per mediã Hierusalẽ, & notabis signũ super frontẽ viuorum, &c. 489.b

Ibid. Nolite misereri senioribus, iuuenes, virgines, paruulos, & mulieres interficite vsque ad internecionem, omnem autẽ super quẽ signum scriptum est in frõte, ne tetigeritis ibid. *De signo crucis quod fideles portant in fronte.*

16. Et protulistis de vasis gloriæ tuæ, de auro meo & argento meo, &c. 47.a. *De hæreticis qui ad imagines phantasmatum suorum conuertũt omnia Sacramenta, & verba librorum sanctorum.*

18. Proijcite à vobis omnes impietates vestras quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouum & spiritum nouũ 195.a. *Pro libero arbitrio.*

24. Pone illam super prunas vacuam, donec concalescat æs eius 395.b. *De purgatorio.*

33. Vita viuet & nõ morietur. 359.b. *Non tamen promittimus, quòd euadet omnem pœnam.*

Danielis.

Cap 2. Creuit lapis iste, & factus est mons magnus super omnem terram 45.a.b cæci sunt, *qui tam magnum montem non vident. De visibili Catholica Ecclesia.*

3. Edictũ Nabuchodonosor ne quis blasphemaret Deum verũ Sidrac, Misac & Abdenago. 118.a.120.b. 130.b *Pro legibus imperatorum aduersus hæreticos, qui sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur.*

4. Consilium meum audi rex, & peccata tua eleemosynis redime 230.b

Ibi. Et tradẽtur in manu eius vsque ad tempus & tẽpora & dimidium temporis 507.a. *De persecutione Antichristi.*

7. Et fluuius igneus currebat ante eum 395.a. *De purgatorio.*

10. Panem desiderabilẽ non comedi, & caro & vinũ non introierunt in os meum 436.b

12. Et à tempore quo ablatũ fuerit iuge sacrificiũ & posita fuerit abominatio in desolationẽ dies mille ducenti nonaginta 507.a.b.508.a. *De tẽporibus Antichristi.*

Osee.

Cap. 13. Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus ô inferne 34.a. *Ex inferno partem abstulit, & partẽ reliquit, non occidit funditus sed momordit infernũ.*

Ionæ.

Cap. 3. Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur 435. & 444.a. *Accommodat ad tempus Quadragesimæ.*

Ibi. Crediderunt Niniuitæ in Dominũ & prædicauerunt ieiunium 438.a. *Niniuitæ cum euersionis suæ præscriptum diem audissent, ieiunio indicto euadere meruerunt.*

Ibi. Quis nouit si Deus flectat in melius sententiã suam, & miseretur? 213. a. *Incertum erat, cùm dicitur, Quis nouit? ad hoc incertum Niniuitæ egerunt pœnitentiam.*

Habacuc.

Cap. 2. Iustus ex fide viuit 190.a. *Aliud est ex fide viuere, aliud finẽ habere.*

3. In medio duũm animaliũ cognosceris 66.b. *Duo animalia significant duo Testamenta, medium eorũ est, intellectus interior & spiritualis, non autem littera quæ occidit.*

Sophoniæ.

Cap. 2. Et adorabũt eũ vnusquisque de loco suo omnes insulæ gentium 510.b. *Pro Ecclesia Catholica.*

Zachariæ.

Cap. 12. Videbunt in quem

Universidad de Deusto
Biblioteca

pupugerunt.512.513.a. *Etiam mali humanã christi formam videbunt in iudicio.*

Melachiæ.

cap.1. Non est mihi voluntas in vobis dicit Dominus omnipotens,& hostiam non accipiam de manibus vestris 336.b. *Abolitum sacrificium Iudæorum signat, posteaquã in omni loco sacrificiũ christianorũ offerri cœpit, q̃ est secundùm ordinem Melchisedech.*

Ibid. Quia ab ortu solis vsque ad occasum glorificatum est nomen meũ in gentibus,& in omni loco incensum offertur nomini meo & hostia pura.Ibidem , & 337.a. *Ecce quod est secundùm ordinem Melchisedech.*

3. Ipse ingredietur quasi ignis cõflatorij, & quasi herba lauantium, &c. 405.a. De Purgatorio.

Ibid. Et emundabit filios Leui &fundet eos sicut aurum & argentum , &c. 405. a.b.

4. Ecce ego mittam vobis Eliam Thesbiten,antequã veniat dies Domini magnus & illustris, qui cõuertet cor patris ad filium. 509.a. *Iudæos ad fidem christi.*

Secundo Machabæorum.

cap.7 Singulos eorum hortabatur voce patria fortiter repleta sapientia, &c. 481.a. *De matre Machabæorum historia accõmodata cõtra eas matres, quæ libros suos auocant à monastica religione.*

12. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare.400.b. *Sed etsi nusquam in scripturis veteribus legeretur, orandum esse pro defunctis, nõ parua est vniuersæ ecclesiæ quæ in hac cõsuetudine claret auctoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad altare fundun tur, locũ suum habet etiã commendatio mortuorum.*

EX NOVO

Testamento.

Matthæi.

*Cap.*1. Noli timere accipere cõiugem tuam. 388.b. 389.a. *Omne nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, Sacramentum.*

3. Esca autem eius erat locustæ &mel syluestre

436.b. *Negat per locustas significari pisces , id quod tamen à sectarijs quibusdã audacter docetur.*

Ibid. Facite fructus dignos pœnitentiæ 347.a. *Omnitentiam non sterilem esse, sed dignè fructificare debere.* 349.b

Ibid. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur.457.a. *Non sicut de virginitatis consilio dicitur: Qui potest capere capiat ita & de operibus iustitiæ* Item. 277.b. *Hæc sententia euidenter ostendit, quia non solùm malum fecisse, sed etiã bonum non egisse damnabile erit.*

Ibid. Permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum, &c. 52.a.53 a. Docet *in fine seculi primùm, separãdos bonos à malis.*

4. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum .349.b De *pœnitentia quæ in adultis ante baptismum necessaria est.*

Ibid. Et cum ieiunasset quadraginta diebus & noctibus,&c,438.a.440.b *Quadragesima.*

Ibid. Si filius Dei es,mitte te deorsum , Scriptum est enim , &c. 67.a. *Hæretici id citandis Scripturis diuinis, diabolum imitantur.*

5. Cùm vidisset Iesus turbas multas , ascessit in montem , &c 235.b. *Si quæritur quid significet mons , bene intelligitur significare maiora præcepta iustitiæ, quia minora erant quæ Iudæis data sunt.*

Ibib. Beati pauperes spiritu 479. *De paupertate anachoretarum.* Ibididem

Ibid. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur 375.a. *Pro operibus satisfactionis.*

Ibid. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam .117 . *Pro iustittia pati non possunt qui Ecclesiam diuiserunt* 118.b.119.a.b.& *seq. Vbi sana fides vel vbi charitas non est, non potest esse iustitia.*

Ibid. Non potest ciuitas abscondi super montem posita. &c. 14.b.41b 42 a. b. De *Ecclesia quòd sit visibilis, et quæ à nemine ignorari possit, vel abscondi.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Ibi. Nemo accendit lucernã & ponit eã ſub modio 44.b.45.a.b. *Eccleſia eſt lucerna quæ ſub modio nõ occultatur, omnibus nota, omnibus diffamata. Quid amplius dicturus ſum quàm cæcos, qui contra lucernam in candelabro poſitam oculos clandunt?*

Ibi. Nõ veni ſoluere legem, ſed adimplere 245.b. 246.a.247.b.248.a.b. 258.b. *Illa omnia præcepta nobis magis præcipiũtur & obſeruanda ſunt: Nõ occides, non mœchaberis, &c.*

Ibi. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſęorum, non intrabitis in regnum cælorum 287.b *Sine iuſtitia & operibus bonis, Baptiſmus neminẽ adultum perducit ad regnũ cælorum.*

Ibi. Eſto conſentiens cũ aduerſario tuo citò, dum es in via cum eo 236.b. *Per aduerſariũ intelligit legem, cui per charitatem obtemperandum eſt.*

Ibi. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det illi libellum repudij 386.a.b *Exprobatio diuortij magis, quàm approbatio, apparet.*

Ibi. Qui dimittit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari 379. a. *Vſque adeò fœdus illud nuptiale cuiuſdam Sacramẽti res eſt, vt nec ipſa ſeparatione irritum fiat.*

6. Cauete iuſtitiam veſtram facere corã hominibus, vt videamini ab eis 263. a. *Quam iuſtitiam? Cùm ergo facis eleemoſyna, inquit. Ergo eleemoſynas opera eſſe iuſtitiæ ſignificans. Iterum eodem loco. Nõ eſt in exequutione iuſtitiæ exequutus, niſi tria iſta, ieiunium, Eleemoſynas & orationem. Ieiunio ſcilicet vniuerſam corporis caſtigationem ſignificans.*

Ibi. Amen dico vobis perceperunt mercedem ſuã. 269.a *Quare iuſti ſua mercede hîc fruſtrari videantur, cùm hypocritæ mercede non fraudentur.*

Ibi. Sanctificetur nomẽ tuũ. 216.b.

Ibi. Panem noſtrum quotidianum 324.a.327.a

Ibi. Dimitte nobis debita noſtra. 228.b. 348.a. 350. b. *contra præſumentes de accepta iuſtitia.*

Ibi. Si oculus tuus nequam eſt, totum corpus tuum tenebroſum erit 181.b

7. Nolite ſanctum dare canibus 330.a. *Hoſtia redemptoriũ, quæ in vna Catholica immolatur Eccleſia, foras efferri prohibetur.*

Ibid. Ex operibus eorum cognoſcetis eos 110.b

Ibid. Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum a. 53. a. 348. b. *Contra Solifidianos.*

Ibi. Omnis qui audit verba mea hæc & non facit ea, ſimilabo eum viro ſtulto &c. 253.a. *Non ergo ſufficit ſolùm credere.*

8. Oſtende te Sacerdoti, & offer munus tuum. 134.a. *Videtur approbare ſacrificium, quod per Moſen præceptum eſt, cùm id non receperit Eccleſia. Quod ideò iuſſiſſe intelligi poteſt, quia nondum eſſe cœperat ſacrificium ſanctum ſanctorũ, quod corpus eius eſt.*

9. Venient autem dies cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. 434.a.442.a. *Pro ieiunio chriſtianorum.*

10. Timete eum qui poteſt animã & corpus perdere in gehennam 241.a

11. Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem. 241.b. *Non de tota lege dictum eſt, ſed de cæremonialibus & præfigurantibus aliquid in Chriſto.*

Ibid. Ipſe eſt Elias. 509.b *Quod erat Ioannes ad primum aduentum, hoc Elias erit ad ſecundum aduentum.*

12. Aut facite arborem bonam & fructũ eius bonũ, aut facite arborem malam, & fructum eius malum 161.a. *Habet vnuſquiſque in voluntate aut eligere quæ bona ſunt, & eſſe arbor bona, aut eligere quæ mala, & eſſe arbor mala.*

Ibid. Prius alligauerit fortẽ & tunc domum illius diripiet. 306.b. 307. a. *De exorciſmo, quo primùm alligatur diabolus.* 508.b.

Ibid. Spiritus autẽ blaſphemiæ non remittetur. 232.b.333.a. *Spiritus blaſphemiæ, Spiritus impœnitentiæ vſq; ad finem vitæ.*

Ibid. Qui dixerit, verbum in Spiritum ſanctũ, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo neque in futuro. 396. a. *Colligit ex hoc loco, quædam remitti peccata in ſeculo futuro, eſt ergo purgatorium.*

Ibid. Quæ mihi mater, aut qui fratres 485.b *Contra carnalem affectum parentum.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Et facit aliud quidē centesimū, aliud autē sexagesimum, aliud verò trigesimum. 452.a. b. *Virginitas centesimum vidualis castitas sexagesimū, nuptiæ tricesimum.*

15. Non quod intrat in os vestrum vos coinquinat, sed quod exit. 448.b. *Catholici nō reiiciendis generibus ciborum quasi pollutis, sed concupiscentiæ perdomandæ & fraternæ charitati inuigilant.*

16. Tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo Ecclesiam meam .81.b. 82. a.b. *Petrus fundamentum Ecclesiæ.*

Ibid. Et portæ inferorum nō præualebunt aduersus eā.61.a. *Pugnare Ecc.potest, ex pugnari nō potest.*

Ibid. Tibi dabo claues regni cælorum, &c. 350. b

Ibid. Filius hominis venturus est in gloria cum angelis suis, & tunc reddet vnicuique secūdùm opera sua. 160. b. *Quomodo vnicuique secundùm opera sua redderetur in die iudicij, ni si liberum esset arbitrium? 263.b. item 515. b. Non dixit quod reddet vnicuique secundū misericordiam suam, sed secūdùm opera sua. 516.a. Nō dixit secūdum fidem suā, sed vni cuique secūdum opera sua.*

17. Apparuerunt illis Moses & Elias cum eo loquentes. 421.b. *Probat ex persona Mosis, qui Deut .34. mortuis legitur: sanctos post mortem, viuentium rebus propria interdū persona interesse.*

Ibid. Hoc genus nō eiicitur nisi per orationem & ieiunium. 436.b. *Ieiunij & orationis virtus.*

18. Corripe eum inter te & ipsum solum 348.a

Ibid. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnichus & Publicanus. 58.a. *Grauius est quàm si gladio feriretur, si flāmis absumeretur, si foris subigeretur.*

Ibid. Quæ ligaueritis super terrā erunt ligata & in cælis..58. a. *Alligatur homo amarius & infœlicius, Ecclesiæ clauibus, quàm quibuslibet grauissimis ferreis vel adamantinis nexibus.*

Ibid. Quæ solueritis super terrā, erūt soluta & in cælis. 58. b .353. b. *Agite pœnitentiam qualis agitur in Ecclesia. Nemo sibi dicat. Occultè ago, apud Deū ago, nouit Deus qui mihi ignoscit quia in corde ago. Ergo sint causa dictū est: Quæ solueritis in terra soluta erunt in cælo? Ergo sine causa sunt claues data Ecclesiæ Dei? Frustramus euangelū Dei, frustramus vūrba Christi? Promittimus nobis quod ille negat? Item 355 b. 356.b*

19 Quod Deus coniunxit homo nō separet. 380. a. *Collegit ex hoc loco Aug matrimonium in Ecclesia contractū, propter significationem matrimonij inter christum & Ecclesiam Sacramentum esse, & sola morte alterutrius coniugis dissolui.*

Ibi. Quicunque dimiserit vxorē suā, nisi ex causa fornicationis, & alteram duxerit mœchatur 384.b. & sequent. *Contra eos qui adultera vxore dimissa, alteram ducunt.*

Ibid. Nō omnes capiunt verbum istud, sed quibus datū est. 453.b. *Quibus nō est datū, aut nolūt, aut nō implent quod volunt.*

Ibid. Qui seipsos castrauerūt propter regnū cælorū 466.b. 452.b. *Veritas dicit, eos qui pio proposito ab vxore ducenda se continuerint, castrare seipsos propter regnum cælorum: & contra humana vanitas impia temerit, te cōtēdit, eos qui hoc faciūt, in regno cælorū amplius quicquam cæteris nō habere?* 458.b

Ibi. Qui potest capere capiat *Consiliū datur vt virginitas cōseruetur, præceptū datur vt iustitia custodiatur. In præceptis nō dicitur. Qui potest. cap. capiat, sed oīs arbor quæ nō fa. fruct. bo. exci. &c.*

Ibid Quid faciā vt vitā æternam consequar? 477. b. *Non ei respondit, Si vis ad vitam venire, vade, vende omnia quæ habes: sed si vis ad vitam venire, serua mandata. Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit.*

Ibi. Si vis ad vitā ingredi serua mādata 224. a. 253. b. *Non video cur Dominus dixerit: Si vis venire ad vitā serua mandata, & cōmemorauit ea quæ ad bonos mores pertinēt, si etiam his non seruatū, ad vitam veniri potest per solam fidem, quæ sine operibus mortua est.*

Ibi. Vade vende omnia quę habes & da pauperib⁹ & habebis thesaurū in cælo, & veni sequere

Universidad de Deusto Biblioteca

me.474.a. *Sequi Christũ est non iungi vxoribus, nõ habere proprias sedes quibus diligarentur, sed ire in vitã quandam communẽ. Ibidẽ.b. Gratia ipsius adiuuante sic feci, & ad hoc prositum quantis possum viribus alios exhortor.*

Ibi. Ecce nos dimisimus omnia & secuti sumus te. 472.a. *Hoc votum Apostoli potentissimi vouerant.* 474.a.

Ibi. Sedebitis super duodecim sedes iudicãtes duodecim tribus Israël. 513. b. *De Apostolis & Apostolico exemplo, vouentib⁹ paupertatem.* 514.b

20. Acceperunt singulos denarios. 270.a. *Denarius significat vitam æternam quæ est merces omnium: Stella tamen à stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum.*

22. Multi sunt vocati, pauci verò electi. 197.b *Viq3 qui vacantem non contẽpserunt, sed credendo sequuti sunt, volentes autẽ sine dubio crediderunt.* 287.a

Ibi. In his duobus præceptis tota Lex pendet & Prophetæ. 244.a. *Quicquid aliud diuinitus præceptum est in his duobus habet finem, & ad hæc duo referendum est.* 247.a.

23. Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite &c. 84. b. 110.a. b. 281 b, 396.a. *De obedientia debita Episcopis etiam malis.*

Ibi. Et patrem nolite vocare vobis super terram 482.a. *Affectum carnalem erga parentes reprehẽdit.*

Ibi. Væ vobis Scribæ & Pharisæi, qui circumitis mare & terram facere vnũ proselytum, cùm autem feceritis, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos. 288.b. *Filios gehennæ faciunt, qui bona opera à baptizatis non requirunt.*

24. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum 510.b

Ibi. Et prædicatur Euangelium hoc in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. 50.a, 511.a.b *Ante igitur non veniet.*

Ibi. Ecce hîc est Christus, ecce illic. 42.b. *Vellent eum ostendere in parte, qui emit totum & possidet totum,* 47.b 48.a. *Si christi Ecclesia, canonicorum scripturarum diuinis & certissimis testimoniis, in omnibus gentibus designata est*

quicquid attulerint, & vndecunque recitauerint, qui dicunt: Ecce hîc est christus, nolite credere 47.b. *Partes enim ostendunt dicentes: Ecce hîc, ecce illic, cùm illa ciuitas super montem sit, &c.* 507.b 505.b

Ib. Sicut fulgur exit ab Oriẽte, & peruenit vsque ad Occidentem, ita erit & aduentus filijs hominis 49.b. *Ad manifestationẽ claritatémque Ecclesiæ pertinet fulguris nomen. Constituta ergo auctoritate Ecclesiæ per orbem terrarum clara atque manifesta, consequẽter discipulos admonet atque omnes fideles, ne schismaticis atque hæreticis credant.*

Ibi. Sol obscurabitur & luna non dabit lumen suum 506.b

Ibid. Mittet enim angelos suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis 517.b. *Pro Catholica Ecclesia.*

25. Ite maledicti in ignem æternum 158 a. *Eis dicitur qui Dei misericordiam per liberũ arbitriũ respuerũt: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, eis qui per liberũ arbitriũ, fidem eius susceperũt, peccata sua confessi sunt, pœnitentiam egerũt, &c.* Item 224.a. *Nõ quia in christum non crediderunt, sed quia bona opera non fecerunt, damnati increpãtur.*

Ibi. Esuriui enim & nõ dedistis mihi manducare 230.b 266.a. *Hinc intelligi datur quantũ valeant eleemosynæ ad priora delenda peccata.*

Ibid. Domine quando te vidimus esurientem, &c. 516.b. *Crediderũt in eum, sed bona operari non curauerunt, tanquam de ipsa fide mortua ad vitam perueniretur æternam.*

26. Mittens hæc vnguentum hoc in corpus meum ad sepeliendum me fecit 492.b

Ib. Hoc est corpus meũ 315.b *Ferebatur Christus in manibus suis quãdo cõmendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum* 321.a.b

Ibi. Hic est sanguis meus qui pro multis effundetur in remissionem peccatorũ 314.a. *Sãguis christi sic in Sacramento datus est & commendatus priusquã effunderetur vt diceretur, Hic est sanguis meus.*

Ib. Tristis est anima mea vsque ad mortem 34.b. *Tristis vsque ad mortem, propter effectũ susceptæ carnis, non post mortem, cùm beatitudinem spondet so-*

Universidad de Deusto Biblioteca

ietas Deitatis. Facit hoc cõtra eos qui asserũt christi animam apud inferos aliquid passam esse.

Ibid. Videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, &c. 35.a. *Secundùm humanam naturam, in qua & apparebit in iudicio. Secundum hanc non est christus vbique.*

Marci.

Cap. 1. Prædicans baptismum Pœnitentię in remissionem peccatorum 294. a. *Vt à Ioanne baptizatis in spe remitterẽtur peccata, re ipsa verò in Domini Baptismo id fieret.*

10. Qui dimiserit vxorem suam, &c. 381.a. *Non dimittit, qui pari cũ ea consensu, Deo castitatem seruat* 383.a 385.b *Si propter fornicationem dimiserit, etiam ipse sic maneat.*

15. Si quis vobis dixerit: Ecce hîc est Christus aut illic 50.b. *Significat terrarum partes aut prouinciarum.*

14. Cũ autẽ illi mãducarent, accepit Iesus panem & benedixit 345.b. *Nunquid propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ quod à ieiunis Eucharistiæ sacramentum semper acciptur.*

Lucæ.

Cap. 1. Et erit precursor altissimi in spiritu & virtute Eliæ 509.b. *In spiritu & virtute Eliæ, quia quod erat Ioannes in primo aduentu christi, hoc Elias erit in secundo.*

Ib. Quomodo fiet istud quoniam virum nõ cognosco? 459.a. *Colligit ex his verbis votũ virginitatis à beatissima virgine factum esse, antequàm ex ea christus conciperetur.*

Ibid. Exultauit in gaudio infans in vtero 302.b. *Exultaut dixit, nõ credidit, in gaudio, nõ in fide, aduersus eos qui infantes actum fidei proprium habere, ex hoc Euangelij loco contendũt.*

2. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis 197.b

6. Date & dabitur vobis, mẽsuram bonam & cõfertam & coagitatã & super effluentem dabunt in sinũ vestrum 372.b. *Non diceret. Dabũt in sinũ vestrũ, nisi quia p aliorũ merita, mercedem cælestem recipere merebuntur.*

Ibi. Vt quid dicitis mihi Domine, Domine, & non facitis quæ dico vobis 253.a 516.a. *Nihil prodest verbis proferre fidem, & factis deserere veritatem.*

8. Nõ permisit intrare secum quenquã nisi Petrũ & Iacobũ, &c. 358.b. *Accommodat ad secretam confessionẽ.*

10. Tolerabilius erit Sodomis quàm vobis in die iudicij 171.a 197.b. *Colligit ex hoc Euangelij loco, fore in ipso igne æterno prodisparibus ponderibus peccatorum disparia tormenta peccatorum.*

Ibid. Qui vos honorat me honorat, & qui vos spernit me spernit 414.b. *Pro honore qui martyribus Christi, martyrúmque memoriis impenditur.*

Ibi. Et quodcunque supererohauetis, dum rediero reddã tibi 260.b 457.b. *Quam licica sunt, & non præscripto legis, sed cõsilio charitatis tractantur, hæc sunt quæ amplius eroganturſanctis, tantò gratiora, quantò magis indebita.*

Ibi. Optimã partẽ elegit Maria 452.a. *Ergo vnũ opus bonũ altero melius esse potest.*

11. Assumet septem alios nequiores 205.b

Ib. Date eleemosynã, & ecce omnia munda sunt vobis 230.a

12. Sint lũbi vestri præcincti. 467.a. *De castitate clericorũ.*

13. Manducauimus coram te & bibimus, &c. Nescio vos 331.a. *Quid dementius quàm Sacramẽtis Domini communicare, & membra eius toto orbe diffusa nolle cognoscere?*

Ib. Ecce eijcio dęmonia & sanitates perficio hodie & cras, & tertio die cõsummor 210.b. *De iustificationis incremento.*

14. Si quis venit ad me & nõ odit patrem suum & matrem tuam, &c. non potest meus esse discipulus 480.a.b

Ibi. Exi in vias & sepes, & cõpelle intrare, &c. 59.b 121.b. *Quapropter si potestate, quã per religionẽ acfidẽ regnũ diuino munere accepit Ecclesia, hi qui inueniũtur in vijs et sepibus, id est, ĩ hæresib⁹ et schismatibus cogũtur intrare, non quia cogũtur reprehẽdãt, sed quò cogãtur attendãt.*

15. Adducite vitulum saginatum 336.a. *Vitulus ille in corpore & sangnine Domini offertur Patri, & pascit totam domum.*

26. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula 171.b 172.a & se. 514.b. *Sãcti sũt, qui suis meritis adiuuãdo in æterna tabernacula recipiũt*

Ib. Omnis qui dimittit vxorem suam & alteram ducit, mœchatur 383.a 385.b. *Si propter fornicationem dimiserit, etiam ipse maneat.*

Ibi. Sed & canes veniebãt &

lingebant vlcera eius 484.a. *canes sunt hi, qui libenter detrectant Episcopis & presbyteris.*

Ibid. Contigit autem mori inopem illum & ferri ab Angelis in sinum Abrahæ 404.b. *Possunt igitur angeli & viuorũ & mortuorum interesse locis.*

Ibid. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius 392.b 393.a *colligit ex hoc loco particulare cuiusque hominis in hora mortis iudicium.*

Ib. Memento fili, quia percepisti bona in vita tua, Lazarus autem mala 404.a. *Sciebat ergo, tot annos ante defunctus Abraham, quæ apud viuos gesta fuerãt vel indicante Lazaro, vel angelo referente, vel spiritu Dei reuelante: vel ipso à mortuis ad viuos veniente.*

17. Ite, ostẽdite vos Sacerdotibus 355.a.b. *Sunt qui sufficere sibi autumant ad salutem, si soli Deo confiteantur crimina, &c.*

Ibi. Mementote vxoris Loth 476 a 482.b. *Vxore Loth apostatæ comparãtur, qui & ipsi respiciũt retro, & vertuntur in statuas salis.*

18. Oportet semper orare & non deficere 499.b. *Fide, spe, & charitate sẽper oramus: sed ideo per certa interualla tẽporum & horarum etiam verbis rogam⁹ Deũ, vt illis rerũ signis nos ipsos admoneam⁹, &c.*

Ibid. Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra 58.a. *Non ait: non inueniet fidẽ in terra, cùm fides deficere omnino non posset, sed putas inueniet.*

Ibi. Percutiebat pectus suum 488.a. *Percutiunt & Antistites & omnis populus ad altare.*

21. Arescentibus hominibus præ timore & expectatione 506.b *De Antichristi persecutione, quæ superueniet vniuerso orbi.*

22. Hoc facite in meam commemorationẽ 337.b 338. a.b. *christus nouo Ecclesiæ populo nouum sacerdotium & nouum sacrificium initiauit, vt illud quod Melchisedech obtulit Deo iam per totum orbem terrarum in christi Ecclesia videamus offerri.*

Ibi. Et respexit Dominus Petrum 194.b

23. Petijt corpus Iesu, & depositum inuoluit sindone, &c. 492.b. *Laudabiliter cõmemorantur in Euãgelio, qui corpus christi honorificè te gẽdum sepelierũt.*

dúmque curarunt.

24. Et aperti sunt oculi eorũ, & cognouerunt eum in fractione panis 331.b. *Hic panis corpus Christi fuit* 325.a. *nõ omnis panis, sed accipiẽs benedictionem christi, fit corpus christi.*

Ibid. Prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalẽ 43.a. *Ibid. Ecclesia totum mundum possidet, quem, à viro suo accepit in dote. cognoscatur vna, sancta & vera regina catholica* 44.a 47.a. *Anathema quisquis annũciauerit Ecclesiam præter communionem omnium gentium* 49. b 54.b 511.b

Ioannis.

Cap. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri 196.a. *In potestate quippè hominis est, mutare in melius voluntatem, quæ potestas illi datur à Deo.*

Ibid. Gratia pro gratia 265.a. *Id est, pro his meritis, quæ contulit gratia.*

Ibid. Lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est 241.b. *Gratia scilicet, vt data indulgentia peccatorum, quod præceptũ erat, ex Dei dono custodiretur: Veritas autẽ, vt ablata ob seruatione vmbrarũ quod promissum erat, ex Dei vi de præsentaretur* 243. a 246.a 248.b 249.a 259.b

2. Iesus non se credebat eis 325.a. *Iesus non se credit catechumenis, qui Eucharistiam non accipiunt.*

3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non intrabit in regnum cælorum 301.b *Quantumuis ex parentibus regeneratis natus* 216.a

Ib. Qui autem incredulus est filio ira Dei manet super eum 297.a

5. Pater non iudicat quenquã sed omne iudicium dedit filio 512.a

Ibid. Ego veni in nomine Patris mei & nõ suscepistis me, alius veniet in nomine suo, hũc suscipietis 501.b. *De Antichristo.*

6. Verba vitæ æternæ habes 313.a

Ibi. Hoc est opus Dei vt credatis in eum quẽ misit ille 184.b. *Fides inter opera computatur.*

Ibid. Hic est panis qui de cælo descẽdit, vt si quis mãducauerit ex ipso, non moriatur 277. a. *Quod pertinet ad virtutem Sacramenti non quod pertinet ad visibile Sacramentum. Qui manducat intus non foris:*

qui manducat in corde, non qui premit dente.

Ibi. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita 329.b. *Hoc quando caperet caro, quod dixit panem carnem? vocatur caro, quod non capit caro, & ideo magis non capis caro, quia vocatur caro. Quomodo magnum erit Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, nisi vera sit caro?*

Ibi. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & sanguinẽ biberitis, nõ habebitis vitam in vobis 318.b

Ibi. Caro mea verè est cibus 324.b 325.b

Ibi. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquã 317.a.b 318.a.b. *caro nõ prodest quicquã, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello vẽditur.*

Ibi. Verba vitæ æternæ habes 313.a. *Vitã enim æternam habes in ministratione corporis & sanguinis tui. Ipsa vita æterna tu es, & nõ das in carne & sanguine tuo nisi quod es.*

7. Qui à semetipso loquitur gloriam propriã quærit 501.b *De Antichristo.*

8. Si vos filius liberauerit, tũc verè liberi eritis 158.b 251.a 255.b. *Pro libero arbitrio.*

Ibid. Homicida fuit ab initio 54.b. *Cũ hoc homicida diabolo, eos tanquam diaboli filios cõparat, qui homines ab Ecclesia seducendo interficiũt, sicut ille seducẽdo primos parẽtes è paradiso.*

11. Lazare veni foras 353.b. *Ipsum confiteri, ab occulto est procedere, sed quid Dominus Ecclesiæ suæ inquit? Quæ solueritis in terra erunt soluta in cælo 355.*

Ibid. Soluite & finite abire 355.b 356.a. *De absolutione Sacerdotali.*

Ibid. Sed cùm esset princeps sacerdotum anni illius prophetauit 365.b. *Per hoc ostẽditur spiritum gratiarum nõ personam sequi aut digni aut indigni, sed ordinationem traditionis.*

12. Qui amat auimam suam perdet eã 480.b. *quanto magis amans parentes?*

Ibid. Propterea non poterant credere 197.a. *Quare autem non poterant credere, si à me quæratur, citò respondeo quia nolebant*

Ibid. Nunc princeps huius mundi eijcietur foras 306.b. *Accommodat ad exorcismũ ante baptisma.*

13. Qui lotus est, non habet necessitatẽ iterum lauandi 291.a. *Facit hoc contra Anabaptistas.*

Ibid. Et post buccellam introiuit in eum Satanas 338.b. *Salutem medicus dedit, sed indignè accipiẽdo ad perniciem accepit.*

Ibid. Mandatum nouum do vobis vt diligatis inuicem 236.a.b. *Nónne iam erat hoc mãdatum in antiqua lege, vbi scriptum est, Diliges proximũ tuum tãquam teipsum? Ideo nouum, quia exuto vetere, induit nos hominẽ nouũ. Innouat quippè obedientem ista dilectio* 248.a

16. In domo Patris mei mansiones multæ sunt 270.a *Multæ mãsiones diuersas meritorum in vita æterna significat dignitates.*

Ibid. Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo Patrem & alium paracletum dabit vobis 209.a *De augmẽto iustitiæ*

Ibid. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis 236.a 280.b. *Hanc pacem hæretici nefanda dissensione violant* 331.a

15. Si manseritis in me, &c. 213.b. *Similia multa dicuntur, nimirum conditionaliter, in scripturis, ne fortè qui extollatur, sed omnes etiam qui benè currunt timeant, dum occultum est quò perueniant.*

20. Insufflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum, &c. 231.b 364.b. *Ecclesiastica, iis verbis, potestas, collata esse intelligitur. Inspiratio ergo hæc gratia quædã est, quæ per traditionẽ infunditur ordinatis.*

Actorum.

Cap. 1. Sic veniet quemadmodum vidistis eũ descendentem in cælum 35.a. *In humana forma veniet, secũdùm quam non est putãdus vbique diffusus. Cauẽdum est enim, ne ita diuinitatẽ astruamus hominis, vt veritatem corporis auferamus. Contra Vbiquetarios 512.a 513.a*

2. Solutis doloribus inferni iuxta quod impossibile erat teneri illũ ab eo 33.b. *Quis ergo nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christũ? Ib. Solutis doloribus inferni, nõ in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quod dignos illa liberatione iudicauit.*

Ib. Nõ derelinques animam meã in inferno 33.a.b. *De descẽsu Christi ab inferos, secundùm animam.*

Ib. Agite pœnitentiam & baptizetur vnusquisque vestrũ in nomine Domini Iesu Christi 504.b 347.b 349.a 350.b. *Pœnitentia requiritur ab adultis ante baptismum.*

4. Et erant illis oĩa cõmunia 471.a 476.a 477.a 478.a 483.

Universidad de Deusto Biblioteca

Pro communi clericorum atque monachorum vita.

5. Nónne manens tibi manebat & venundatum in tua erat potestate? 460.a.b. *Accommodat ad eos qui virginitatem Deo vouerunt, & recusant reddere.*

Ibid. Et ponebant infirmos suos, vt vmbra saltem trãseuntis Petri obumbraret eos 413.b. *Si tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quantò magis nũc plenitudo virtutis? Loquitur de miraculis martyrum.*

8. Pœnitentiam age ab hac nequitia tua 350.b 357.a. *Pœnitentia post acceptum baptismum.*

Ibid. Aperiens autem Philippus os suum, &c. euangelizauit illi Iesum 78.b. *Hoc est Euangelizare Iesum, non tantùm dicere quæ credẽda sunt de christo, sed etiam quæ obseruãda ei, qui accedet ad cõpagem corporis christi.*

9. Saule Saule quid me persequeris? 59.a.b. *Mirũ est, quomodo ille qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus qui solo verbo vocati sunt, in Euãgelio laborauit. Cur non cogeret Ecclesia perditos filios hæreticos vt redirent, si perditi filij coegerunt alios vt perirent?*

10. Acceptæ sunt eleemosynę tuæ, & exauditæ sũt orationes tuæ 170.a.b. *Non debemus improbare iustitiã hominis, quæ prius esse cœpit quàm coniungeretur Ecclesiæ, quæ neque si improbaretur, dixisset Angelus ei, Acceptæ sunt, &c.*

Ibid. Et iussit eos baptizari in nomine Domini Iesu Christi 274.b 275.a 286.a. *Nõ est superflua iudicata visibilis sanctificatio, quã inuisibilis præcesserat. Contemptor visibilis Sacramenti, inuisibiliter sanctificari non potest.*

15. Sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimꝰ nos saluos fieri, quemadmodum & illi 199.a. *Contra Pelagianos, qui patres veteris Testamenti per legem saluos factos sine gratia, dicunt.*

Ib. Vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum & à sanguine & à fornicatione 225.a. *Mandatum Apostolicum.*

25. Cæsarem appello 120.b. *Romanas etiam leges implorare minimè dubitauit. Vbi satis ostẽdit, quid facere deberent postea christi dispensatoros, quando Imperatores Christianos periclitante Ecclesia, repeterent. Accommodat deinde ad factum Theodosij qui Donatistas contra christum Christi signa portantes ad vnitatem Catholicam terrendo & coercendo redegit. Ad Romanos.*

Cap. 1. Ad obediẽdum fidei in omnibus gentibus. 44.a. *Pro Catholica Ecclesia.*

2. Reddet vnicuique secũdùm opera eius. 267.a b. *Apertissimè hîc scriptura dicit, quód vita æterna bonis operibus redditur* 116.a.& *sequ.*

Ibi. Gloria autem, honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. 515.b. *Boni secũdùm suæ bonæ voluntatis merita præmium consequẽtur.*

Ibi. Non enim adiutores legis iusti sunt apud Deũ, sed factores legis iustificabũntur. 246.b. *cõtra solifi dianos.*

3. Manifestata est iustitia Dei. 206.b. *Iustitia Dei non qua Deus iustus est, sed qua induit hominem cùm iustificat impium.*

Ib. Iustificati gratis per gratiam ipsius 196.a. *Non quòd sine voluntate nostra fiat, sed volũtas nostra ostenditur infirma per legẽ vt sanet gratia, voluntatem, & sanata voluntas impleat legẽ.* 192.b. *Gratis iustificatur homo, id est, nullis suorum operum præcedentibus meritis.*

Ibi. Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. 257.a. *Putauerunt quidã eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat & bona opera non habeat; quod absit vt sentiret vas electionis, &c.* 200.a. *Non hoc agit Apostolus, vt præcepta ac professa fide, opera iustitiæ contemnantur.* 193.a. *Sed propterea hoc dixit, ne quasi de operibus tuis præsumere videretur, & merito operum tuorum accepisse fidei gratiã* 188.a. 198.a. 204.a.& *seq.*

Ibi. Legem euacuamus per fidem? *Absit.* 188.b.

4. Credenti in eum qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam 196.a. *In hoc opere facimus opera Christi, quia & ipsum credere in christo opus est christi, quod ille operatur in nobis, non vtique sine nobis.*

Ibi. Ex fide iustificatus est Abraham .188.b *Sed si fidem opera non præcesserant, tamen secuta sunt.*

Ibi. Signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei 351.a. *circuncisio olim pro Baptismo.*

5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, &c. 205. b.207.b 311.b. *Per impositionem manuum in Sacramẽto confirmationis* Iẽ.330.b. *Non est particeps charitatis, qui hostis est vnitatis. charitas diffusa in cordibus nostris, lex est noui Testamenti.*

Ibi. Cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortu⁹ est 140. b.141.a. *Eleganter ex hoc loco concludit, peccatum originale, verè mortem animæ esse*

Ibi. Per vnum hominẽ peccatum intrauit in mũdum, &c. 145.a & seq. 294.b. *Pro peccato originali.*

Ibi. Per vnius delictum intrauit mors in omnes homines ad cõdemnationem 294.b

Ibi. Lex subintrauit vt abũdaret delictum, vbi autem abũdauit delictũ superabundauit & gratia. 141.a.200.a

6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus. 141.a. *peccatum originale mors animæ.*

Ibi. Consepulti sumus cum illo per Baptismum. 09.b

Ibi. Liberati à peccato, serui autem facti Deo. 255. b. *erit voluntas tua libera, si fueris pia, eris liber si fueris seruus, liber peccati, seruus iustitiæ.*

Ibi. Gratia Dei vita æterna. 257.b.267.a.b. *& sequ*

7. Liberati sumus à lege mortis .243.a. *Per viuificantem spiritum, qui legem bonam implet*

Ibid. Mortui estis legi. 243.a. *Mortui legi, vt minatur & terret, nõ vt per gratiam impletur.*

Ibi. Scimus quoniam lex spiritualis est, ego autem carnalis sum. 211.b. *Carnalis quia corpus nondum habebat spirituale, sicut poterat dicere ego autẽ mortalis sum.*

Ibib. Venundatus sub peccato .211.b *Imprima scilicet trangressione præcepti vt haberet corpus corruptibile, quod aggrauat animam.*

Ibi. Non enim quod volo hoc ago, sed quod volo hoc facio, &c. 157b.

Cauendum ne quis arbitretur his verbis auferri nobis liberum arbitrium, quod non ita est. Nunc enim homo describitur sub lege positus ante gratiam. In libero autẽ arbitrio habet vt credat liberè, & ac c ipiat gratiam, &c.

Ibi. Iam non ego operor illud, sed quod in me habitat peccatũ. 152. a.b. *Peccatum hic concupiscentiam appellari quia peccato facta sit, et consentientem ad peccatum trahat, concipiátque peccatũ,* 161.b.262.a

Ibi. Scio quia nõ habitat in carne mea bonum, &c. 104.b. *Gemitus est Sanctorũ contra carnales concupiscentias dimicantium, nec tamen consentiẽtium.*

8. Nulla ergo cõdemnati. est nunc his qui sunt in Christo Iesu, 155..a. *Satis ostendit condemnationem non esse, si existant desideria carnalia, sed si eis ad peccandũ obediatur,*

Ibi. Qui non secundùm carnem ambulant, sed secũdùm spiritũ. 245. a. *In his impletur iustitia legis.*

id. prudentia carnis inimicitia est in Deum, legi enim Dei non est subiecta. 159. a.

Ibid. Quotquot enim spiritu Dei agũtur, hi sunt filij Dei 195.a. b. *Dicit mihi aliquis, ergò agimur, non agimus? Respõdeo, Imò & agis & ageris. vt tũc benè agis, si à bono agaris*

Ibi. Primitias spiritꝰ habẽtes. 210.b.* 211.b.212.b.

Ibid. Diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonũ. 174.b.195.b. *Si nõ esse operator, ille non esset cooperator.*

9. Non est volentis neque currentis, sed miserentis, Dei. 177.b. *Non tollit liberum arbitrium, sed nõ sufficere dicit velle nostrũ, nisi adiuuet Deus.* 193.b. 197.b

10. Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. 251.b. *Id est, qui per Spiritum incorporatus, factus quæ est mẽbrum eius. Potest quisque, illo incremẽtum intrinsecus dante, operari iustitiam.*

Ibid. Iustitia quę ex lege est, qui fecerit homo, viuet in ea. 251.b. *Opus, quod qui fecerit viuet in eo, à iustificato fit.*

Ibid. Corde creditur ad iustitiam, ore fit cõfessio ad salutem. **.a

11. Noli altum sapere sed time. 202.b. *Ama Dei bonitatẽ, sed time seueritatem*

12. Nolite cõformari huic seculo sed reformamini &c. 206.b.a.b.244. *Vbi*

reformemur, ne conformemur huic seculo, ibi cõformamur filio Dei.

Ibi. Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. 214.b. *Ideo quippe nõ perseueraturi perseueraturis prouidentissima Dei voluntate miscẽtur, ne regenerati et piè viuere incipientes, securi alta sapiamus.*

13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. 127.b

Ibi. Deꝰ est vindex in iram eius qui malè agit, &c. 117.a. *De supplicijs hæreticorum.* 129.b.130.a

Ibid. Qui diligit proximum legem impleuit. 247.b 248.a

Ibi. Plenitudo legis charitas 246.a.b. *& sequen. Charitas ideo plenitudo, non quòd legem abroget, sed quod impleat, et consummet legem.*

14. Omnia quidem munda sunt, sed malum est homini qui per offendiculum manducat 445.b 446.a.b. 448.a

Ibid. Bonum est fratres non manducare carnes, neque bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur 448.b. *Pro delectu ciborum.*

15. Ab Hierusalem in circuitu, &c. 444.a. *Per totam Asiam vsque ad Illyricum Euangelium prædicauit, Ecclesias constituit atque fundauit. Quid autem euidentius apparere potest, quàm cùm in eius Epistolis nomina etiam regionum vel ciuitatum inuenimus? ad Romanos, ad Corint. ad Galatas, &c. Pro visibili Ecclesia. Prima ad Corinthios*

Cap. 2. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei 288.b

3. Lac vobis potũ dedi, non escam 56.b. *Veritatẽ sola habet Ecclesia, & in lacte suo & in pane suo.*

Ibi. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat. 280.a. 366.a. *Ad ministrandum et dispensandum verbum ac Sacramẽtum, est aliquid Dei minister, non ad mundandum et iustificandũ suavirtute.*

Ibid. Cooperatores quidem Dei sumus 164.a. *Vult siquidem Deus, vt cũ oremus, & vt ei aduenienti & præstolanti ad ostium, aperiamus sinum voluntatis nostræ & ei consentiamus.*

Ibi. Ligna, fœnum, stipulã, &c. *Venialia peccata.*

Ibi. Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. 397.a. *De purgatorio.*

Ibid. Si cuius opus arserit detrimentũ patietur: ipse autem saluꝰ erit, sic tamẽ quasi per ignẽ. 935.a.b. 399.a. *Illo transitorio igne non capitalia, sed minuta peccata purgãtur. Item.* 223.b. 224.a

4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. 468.b *Propterea festa sanctorum celebrantur in Ecclesia.*

Ibid. Nolite ante tẽpus quicquam iudicare. 228.a

5. Congregatis vobis & spiritu meo, tradere huiusmodi hominẽ Sathanæ in interitũ carnis, &c. 348.a. *Peccata grauia excõmunicatione plectenda.*

Ibid. Auferte malum ex vobis ipsis. 60.b. *Excommunicando videlicet. Hoc enim nunc agit in Ecclesia excõmunicatio, quod agebat tunc interfectio.*

6. Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis seruientes, &c. neque rapaces regnũ Dei possidebũt. 223.b. 224.a. 225.a.b. *contra solifidianos.*

Ibid. Quisquis hæret Domino, vnus spiritus est. 173.b. *Per occultam scilicet gratiæ spiritualis communicationem.*

7. Bonũ est homini mulierẽ nõ tãgere. 260.b. *Vnum est ex his quæ nõ iubentur, sed speciali cõsilio monẽtur*

Ibid. Nisi fortè ex cõsensu ad tẽpꝰ, vt vacetis orationi 468.b *Antistitẽ puriorẽ esse cæteris oportet, est enim Vicariꝰ Dei, vt quod cæteris licet, illi nõ liceat: quid necesse habet quotidie Christi. vicẽ agere, aut orare pro populo, aut offerre aut tigere.*

Ibid. Hoc autẽ dico secũdũ veniã, nõ secũdùm imperium. 222.a. 391.a.b

Ibid. Vellẽ omnes esse sicut meipsum. 464.b. 470.a.b. *Quia vtique ipse ab omni cõcubitu continebat.*

Ibid. Vnusquisque proprium donũ habet à Deo, aliꝰ sic, alius autẽ sic. 209.b. *interpretatur locũ pro inæqualitate gratiæ, quæ cõmunicatur iustificatis.*

Ibid. Melius est enim nubere, quàm vti. 464.b.

Ibid. Quæ se nõ continent, nubãt. 465.a. *De virginibus quæ votum non habent. 461.b. Antequam continentiã profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure dãnantur.* 464.b. 465.a

Ibid. Præcipio nõ ego sed Dominus, mulierem à viro suo nõ discedere: quòd si discesserit, manere innuptã, aut viro suo reconciliari. 383.a.b. *Quo-*

Universidad de Deusto Biblioteca

modo autẽ viro pẽsit esse licentia ducendæ alterius, si adulterã reliquerit, cùm mulieri nõsit nubendi alteri, si adulterum reliquerit non video.

Ibid. Et vir vxorẽ ne dimittat. 260. b. 383. b. *Quare non addidit, excepta causa fornicationis? intelligi vult, vt si dimiserit quod causa fornicationis permittitur, maneat sine vxore, aut reconcilietur vxori.*

Ibid. Sanctificatus est vir infidelis, per mulierem fidelẽ, & sanctificata est mulier infidelis per virũ fidelẽ, alioquin filij vestri immũdi essẽt. 274. b. 301. b. *Non vnius modi est sanctificatio. Nã & catechumenos secundũ quendã modũ suum & oratione ẽ manus impositionis, puto sanctificari, &c. cõcludit non sufficere sanctificationẽ, de qua Apostolus hoc in loco, ad salutem.*

Ibid. De virginibus præceptũ Domini nõ habeo, cõsiliũ aũt do. 260. a. b. 457. a. *Aliud est cõsiliũ, aliud præceptũ. Consiliũ qui libẽter audierit & fecerit, maiorẽ habebit gloriã. Præceptũ qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, flammam euadere non poterit.*

Ibid. Reliquũ est, vt qui habent vxores, quasi non habentes sint. 381 a. *Pari consensu, si fieri potest, castitatem seruent.*

Ibid. Virgo cogitat quæ Domini sũt, quomodo placeat Deo. 376. b. *Liberi atque plenius quàm in cõiugio. Vnde et qui siue cõiugati, siue à cõiugio liberi cõtinẽtiam Deo vouerunt eppetere, vel illi repetere.*

Ibid. Nõ vt laqueũ vobis iniiciã. 457. b. *Id est, non vt vos cogã, sed ad id quod honestum est, vos hortor.*

Ibid. Non habẽs necessitatẽ, potestatem autẽ habens suę voluntatis, vt seruet virginẽ suã. 454. a. 457. a. *Potestatẽ volũtatis ostẽdit.*

Ibid. Mulier alligata est legi, quanto tẽpore vir eius viuit. 383. a. *Si propter fornicationẽ vir eã dimittit, etiam ipse sic maneat. 384. a. Hæc alligatio facit, vt aliis cõnũgi sine adulterina copulatione, etiã intercedente fornicatione non possit. 386. a.*

Ibid. Beatior autem erit si sic permanserit. 461. b. *Nescio quã castimonialis nubere voluit? quod & virgo quælibet. Aliquid malè voluit? malè planè. Quare quia iam vouerat Domino Deo suo.*

8. Et peribit infirmus tua

scientia frater, propter quẽ Christus mortuus est 446. b *In ipsum christum peccat, qui comedẽdo idolothyta fratrem suum scandalizat.*

9. Nunquid non habemus potestatẽ sororẽ mulierem circũducendi 469. b. *De sanctæ conuersationis mulieribus, quæ sicut christum, ita et Apostolos leguntur sequutæ.*

Ibid. Si enim volens hoc facio, mercedẽ habeo: si aũt inuitus, dispensatio mihi credita est 279. b 365. a. *Id est illis prodest quibus hoc dispẽso, nõ mihi qui fictus sum.*

10. Qui videtur stare, videat ne cadat 214. b. *Vtile est omnib⁹ vel penè omnib⁹ propter humilitatẽ, vt quales futuri sint scire nõ possint.*

Ibid. Vnus panis & vnũ corp⁹ multi sumus 329. b. 335. b

Ibid. Quæ immolãt gentes, dæmoniis immolãt 333. a 334. a. *Abutebantur hoc loco Manichæi ad tollendum visibile sacrificium.*

Ibid. Nolo vos socios fieri dæmoniorum. 447. a

Ibid. Omnia mihi licita sunt, sed nõ oĩa expediũt 449.

Ibid. Omne quod in macello venit, mãducate &c. 448.

11. Si quis aũt vult cõtentiosus esse, nos talem consuetudinẽ nõ habemus, neque Ecclesia Dei 478. b *Pro tonsura monachorum.*

Ibid. Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiãt inter vos 66. a. *Hæreticorũ errorẽ, filij Catholicæ Ecclesiæ, tanquã quibusdã spinis à somno excitantur.*

Ibid. Nũquid domos nõ habetis ad manducandũ? 345. b

Ibid. Probet aũt seipsum homo, & sic de pane illo edat 327. b. *Quãdo corpus Domini accipere debemus, anteà ad cõfessionẽ & pœnitentiã debemus recurrere.*

Ibid. Qui enĩ mãducat & bibit indignè, iudiciũ sibi mãducat & bibit 316. b 327. a. 328. b. 330. b. 353. b.

Ibid. Si enĩ nos iudicaremus, à domino nõ iudicaremur 328. a. *Ascendat homo aduersum se tribunal mentis suæ, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidã sãguis animæ cõfitẽtis, per lachrymas profluat. Postremò ab ipsa mẽte sententia proferatur 350. a 360. b. De satisfactionis pœna.*

Ibid. Cætera cũ venero disponã. 79. *De cæremoniis 342. b. intelligi datur illũ agẽdi ordinẽ, quem vniuersa per orbẽ seruat Ecclesia ab ipsa ordinatũ esse. Loquitur de ordine qui seruatur*

Universidad de Deusto Biblioteca

in sacrificio Missæ.

12. Nunquid omnes gratiam habent curationũ. 460. b. 495. a. *Ita nec in omnibus memoriis Sanctorum miracula Deus fieri voluit, qui diuidit propria vnicuique prout vult.*

13. Si habeam omnẽ fidẽ, ita vt mõtes trãsferã, charitatem autem nõ habeã nihil sum. 183. a. *Vnum dixit si illud defuerit frustrasũt alia.* 200. b. 223. b

Ibi. Etsi tradideto corp' meũ ita vt ardeã, charitatẽ autẽ non habeam, nihil mihi prodest 118. a. *Ecce venitur ad passionẽ (loquitur de pseudomartyrio hæreticorum (ecce venitur et ad sanguinis effusionẽ, venitur & ad corporũ incensionẽ, et tamẽ nihil prodest, quia charitas deest.* 119. b. 171. a

Ibi. Ex parte enim scimus, & ex parte propheramus, cùm autẽ perfectũ est. &c. 411. a. *Probat ex hoc loco sãctos perfecti' intelligere res nostras in cælo, quam intellexerunt olim in terra.*

Ibi. Maior horum charitas. 185. b. 186. a

14. Prophetæ autem duo vel tres loquantur, & cęteri examinent 106. b. *Debere vnũquenque nõ pro eo quod semel imbiberat & tenebat pertinaciter cõgredi, sed si quid melì' et vtilì' extiterit lebenter amplecti.*

15. Gratia Dei sum id quod sum. 175. a. *Hæc est prima misericordia, quã libera voluntatis opera consequuntur.*

Ibi. Plus omnibus laboraui, non ego autem, sed gratia Dei mecum. 175. a

Ibi. Siue ergo ego, siue illi, sic prædicamus & sic crędidistis. 234. a

Ibi. Sicut in Adã omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. 297. b. *Eluctet neminẽ ire in mortẽ, nisi per Adã: neminem ire in vitã æternã, nisi per Christũ.* 199. b

Ibi. Cùm Deus erit omnia in omnibus. 411. a. *Quòd Sancti intelligant res nostras in cælo.*

Ibi. Alia est gloria solis, alia lunę, alia stellarũ: Stella enim à stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. 269. b. 270. a. *Hæc sunt merita diuersa Sanctorum.*

Secunda ad corinthios.

cap. 3. Manifestati quoniam estis Epistola Christi, ministrata per nos, scripta non atramẽto. 207. b. *Lex fidei in ipso homine, vt cum Deus intrinsecus iustificet.*

Ibi. Non in tabulis lapideis. sed in tabulis cordi carnalibus. 235. a *Lex scilicet noui Testamẽti scripta est, quæ est charitas.* 246. a

Ibi. Non quòd idonei simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. 172. a. 173. a.

Ibi Litera occidit, spiritus autem viuificat. 63. b. 269. b 245. a. 246. a.

Ibi. Cùm autem transieris ad Christum, auferetur velamẽ. 237. b. *Non Testamentum vetus in Christo euacuatur, sed velamẽ eius*

Ibi. Habentes eundem spiritum fidei & nos credimus, propter quod & loquimur. 199, a. b.

4. Exterior noster homo corrumpitur sed interior renouatur de die in diẽ 210. a. 211. a. 212. b. *Quotidianis accessibus post baptismum iustus renouatur de die in diẽ, donec ex perfecto viatore sint itineris peruertor.*

Ibi. Etenim quod est ad præsens temporale, & leue tribulationis nostra supra modum in sublimitate æternũ gloriæ pondus operatur in nobis. 269. a. *Venalis est æterna vita, venalis requies.*

5. Qui dedit nobis pignus spiritus, vt nos simus iustitia Dei in ipso. 208. 2. *Hæc est illa iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos ab eo iusti facti.*

Ibi. Vt referat vnusquisque secũdũ ea quæ, per corp' gessit, siue bonũ, siue malũ. 393. b, 402. a. *Non facere hæc cõtra purgatoriũ in quo viuẽtiũ merita mortuis communicantur, ostẽdit*

Ibi. Vnus pro omnibus mors est. 296. b. *Pro peccato originali.*

6. Quasi nihil habẽtes & omnia possidentes. 274. a *Colligitur etiam ex eo votum Apostolorum.*

9. Qui parcè seminat, parcè & metet. 266. b. *Quid autẽ potẽtius quàm vt regnũ cælorũ non solùm Zachæus emat dimidio rerũ suarũ, sed et vidua duob' minutis*

10. Parati vlcisci omnẽ inobedientiam, cùm completa fuerit prior obedientia vestra. 59. a. *cõfirmat ex hoc loco dogma de puniendis hæreticis.*

12. Quoniam raptus est in paradisum. 407. a. b. *In paradisum paradisorum, vbi ipsum Dei substantiam verbúmque Deum videre voluerit, vbi sunt animæ beatorum* 407. b.

Ibi. Virtus in infirmitate perficitur 284. b

Ibi. Ne lugeam multos ex iis qui ante peccauerunt

Universidad de Deusto Biblioteca

& nõ egerũt pœnitentiam super immunditia & fornicatione 349.a 350.b. *Fornicatio ita grauis peccatũ est, vt excõmunicatione fuerit plectẽdũ.*

Galatas.

Cap. 1. Licet nos aut angelus de cælo vobis euangelizauerit, prꝛterid quod accepistis, anathema sit. b. 46. b. 47. a. 56. b. *De Ecclsiastica traditione.*

3. Lex prævaricationis gratia posita est. 235. a

Ibid. Quotquot in Christo baptizati estis, Christũ induistis 296. b

4. Dies obseruatis & annos & tempora &c. 212. b 500. a. *Eos inculpat qui dicunt, Non proficiscar quia posterus dies est, aut quia luna sic fertur &c.* 500. b

Ibid. Non sumus ancillæ filij sed liberæ, qua libertate nos Christus liberauit 254. b

5. Fides quæ per dilectionem operatur 186. b. 187. a. b 200. b. 201. a. 225. a. 398. b. *contra fidem mortuam* 245. b. *Factum est homini facile in nouo Testamẽto, quod in veteri difficile fuit; habenti fidem quæ per dilectionem operatur* 254. a. 257. a. 258. a

Ibid. Abscindãtur qui vos cõturbant 99. a. *Absint a tribus Domini, careant officio pastorali.*

Ibi. Vos in libertatem vocati estis fratres, tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis 155. a b. *Non ergo dicat Christianus, liber sum, faciam quod volo: si ista voluntate peccatum facis, seruus es peccati.*

Ibid. Omnis lex in vno sermone impleta est, Diliges proximum tuum sicut teipsum 248. b

Ibid. Caro cõcupiscit aduersus spiritum 137. a. *In hominibus bonis, nõ in malis, qui spiritum Dei non habent contrà quem caro concupiscat* 158. b. *Putant hîc homines liberum voluntatis arbitrium negare Apostolũ nos habere. Nec intelligunt hoc eis dictum si gratiam fidei conceptam tenere nolunt, per quã solam possunt spiritu ambulare & cõcupiscentias carnis non perficere.*

Ibid. Si Spiritu ducimini non estis sub lege 242. b

Ibid. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ &c. 348. b. *Non solam infidelitatem esse peccatum.*

Ibi. Prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agũt regnũ Dei nõ possidebũt 224. a. b. 223. a. 350. a

6. Intendens teipsum, ne & tu tenteris 218. a

Ibid. Inuicẽ onera vestra portate, & sic adiplebitis legẽ Christi 236. a. b. *Lex Christi mãdatũ dilectionis*

Ibid. Cõmunicet autẽ is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat in omnibus bonis 272. b. Etiã in propriis meritis.

Ibid. Mihi autẽ absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi 491. a

Ephesios.

Cap. 7. Eramus natura filij iræ 295. b. 297. a. *Pro peccato originali.*

Ibid. Gratia salui facti estis per fidẽ, & hoc nõ ex vobis, sed Dei donũ est, nõ ex operib⁹ 267. b. 268. b *Operibus tãquã tuis, ex te ipso tibi existentibus.*

Ibid. Ipsi⁹ enim sumus factura creati in christo Iesu in bonis operib⁹ &c. 165. b *Quid ergo, nos benè nõ operamur? Imò operamur, verum ipso in nobis operãte.*

4. Vna fides, vnũ baptismavnus Deus & pater omnium 192. a. *Cõtra anabaptismum.*

Ibi. Renouamini spiritu mẽtis vestræ, & induite novũ hominẽ, qui secũdũ Deũ creatus est. 207. a *Spiritu mentis nostræ renouamur secũdũ quã ad imãginem Dei facti sumus.*

5. Sicut Christ⁹ caput est Ecclesiæ 41. b. 42. a. *De Ecclesia quæ vniuersalis sit tempore & loco. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus sanctus.*

Ibi. Vt eam sanctificaret, mũdãs eã lauacro aquæ in verbo vitæ 273. b. *Lauatio nequaquã fluxa & labili tribueretur elemẽto, ni si adderetur in verbo.*

Ibi. Aptauit sibi Ecclesiã non habentẽ maculã aut rugam 51. a. 351. a. 399. b

Ibi. Sacramentũ hoc magnũ est, ego autem dico in Christo & in Eccl. 380. b. *Deducit ex hac scriptura, in nuptiis Sacramẽtũ esse.*

6. Serui obedite Dominis carnalib⁹ 256. a. *Cõtigit tibi vt christianus efficereris, & haberes Dominũ hoẽm, nõ ideo christianus factus es vt dedigneris seruire.*

Ibi. Pax fratribus & charitas cum magna fide 257. b

Philippenses.

Ca. 1. Certus sum quoniã qui operatur in vobis opus bonũ perficiet vsque in diẽ Iesu Christi 147. b *Vt velim⁹, sine nobis operatur, cum autem volumus*

Universidad de Deusto Biblioteca

& sic vt volumus facimus nobiscum cooperatur.

Ibid. Cupio dissolui & esse cum Christo. 407. a. *Inde incipit requies, quæ non interrumpitur resurrectione, sed clarificatur.*

Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. 175. a. *Quãdo iubetur vt operẽtur, liberũ eorũ cõuincitur arbitrium.* 234. b. *Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle, nos operamur, sed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate.*

3. Non habens meã iustitiam quæ ex lege est, sed eã quæ ex fide est Christi quæ ex Deo est. 206. b

Colossenses.

Cap. 1. Sicut & in omni mundo est fructificans & crescens 511. a

Ibid. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ. 141. a. b. *Vnde vtique manifestum est eum qui nõ est in membris Christi, Christianam salutem habere non posse.*

3. Mortificate membra vestra quæ sunt super terram 112. b. *Baptizatis dicitur*

Ibid. Exuere veterem hominẽ & induere nouum. 211. a. *Intrinsecus exuimur veterem hominem, & induimus nouum.*

Ibid. Renouari in interiori homine, secundũ imaginem eius, qui creauit &c. 209. b. *In quantum quisque spiritualia sapit, qui iam sapit, in tantum renouatur.*

Prima ad Thessalonicenses.

Cap. Corripite inquietos 60. a

Ibid. Sine intermissione orate. 499. b. *Sed ideo per certa interualla horarum & temporum etiã verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nosipsos admoneamus.*

Secunda ad Thessalonicenses.

Cap. 2. Nisi venerit primùm refuga &c. 503. b. *Nullt dubium est de Antichristo eum ista dixisse.*

Ibid. Et reuelatus fuerit homo peccati. 501. a. 502. b

Ibid. Et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat &c. 501. b. 502. b. 504. a

Ibid. Iam enim mysterium operatur iniquitatis. 504. a. b.

Ibid. Tantum qui modò tenet teneat donec de medio fiat 504. b

Ibid. Interficiet eũ spiritu oris sui 503. a

Ibid. Cuius præsentia secundùm operationem Satanæ in omni virtute & signis & prodigiis mẽdacij &c. 504. b. 505. a

Ibid. Mittet illis Deus operationem errotis, vt credant mendacio. 505. a

Permissiuè, per diabolum

3. Si quis non obaudit verbo nostro, per Epistolam hunc notate, & nolite commiscerì cum eo. 60. a. *Hunc notate corripiendo, degradãdo, excommunicando, cæterisque coërcitionibus licitis.*

Ibid. Non vt inimicum existimetis, sed corripite vt fratrem. 370. a

Prima ad Timotheum.

Cap. 1. Finis præcepti charitas. 244. b. 246. b. *Nolite putare consumptionẽ sed cõsummationem: finis quo perficiuntur præcepta, non quo consumuntur. Finem præcepti dixit nõ quo quasi pereãt præcepta, sed quo perficiantur & consumentur, non consumantur.*

Ibid. De corde puro & conscientia bona & fide nõ ficta. 244. b. *Charitas inchoata, inchoata iustitia est, charitas prouecta, prouecta iustitia est, charitas magna, magna iustitia est, charitas perfecta, perfecta iustitia est.* 269. a. *Spes bona ex bona conscientia nascitur, ideo conscientiam posuit pro spe.*

Ibid. Lex iustò non est exposita. 254 a. *Eo modò non ponitur iusto, quo est posita populo columaci in tabulis lapideis: sed bene in mẽte & in cordibus.*

Ibib. Quos tradidi Satanæ. 60. b. *Satanæ traditur qui ab Ecclesia excommunicatur.*

2. Obsecro primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus &c. 342. b. *Eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel pene omnis frequentat Ecclesia in sacrificio Missæ.*

Ibid. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum &c. 199. a

3. Vnius vxoris virum. 374. a. *Acutius intellexerunt, qui nec eum, qui Catechumenus vel Paganus habuerit alteram, ordenandum esse censuerunt.*

Ibid. Columna & firmamẽtum veritatis 56 b.

4. In nouissimis temporibus discedẽt quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum &c. prohibentes nubere &c. 334. a. 464. a. *Ille prohibet nubere qui hoc malum esse di*

cit, nō qui huic bono aliud melius anteponit.

Ibi. Omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum quæ cum gratiarum actione percipitur 446.a 448.a 449.b 450. a. b & seq. *Credē Dei seruos, qui à carnibus abstinent, non tanquam immūda quæ à Deo facta sunt, respuere, sed à fortiori cibo & potu sola castigatione corporis abstinere.*

Ibid. Corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis 449. b. *A carnibus & vino duas ob causas se innumerabiles monachi continent, vel propter fratrum imbecillitatem, vel propter suam libertatem.*

Ibid. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per impositionē manuum presbyterij 36*.a *Gratia quædam est quæ per traditionem infunditur ordinatis* 365.b *Ostendit quod, Timotheus non fuerit laicus.*

3. Cùm luxuriatæ fuerint, nubere volunt 462 a. *In virginali & viduali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur quæ expetita & electa, & voti debito oblata, iam nō solùm capessere nuptias, sed etiam si non nubatur nubere velle, dānabile est.*

Ibi. Habentes damnationem quoniam primā fidem irritam fecerunt 456.b *De iis qui continentiam vouent & postea volunt nubere* 460. a. *In eo quod primò vouerant, non steterunt* 460.b. *Quid est, primam fidem irritam fecerunt? vouerunt & non reddiderunt* 461.462.a *Quoniam fidem castitatis quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt* 461.b. *Primam fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerūt*

Ibid. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse 461 b. *Nuptiarum bonum Apostolica sobrietate & auctoritate commendat, non procreandi officiū eis, quæ continentiæ bonum cupiūt, tanquam ad obsequium legis imponit.*

Ibi. Contine teipsum 454. a. *Pro libero arbitrio.*

Ibi. Modico vino vtere &c. 449.b

Secunda ad Timotheum.

Cap. 1. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris 201.b. *Cauere debemus ne nos arbitremur non accepisse spiritū timoris quod sine dubio magnū est Dei donum & c.*

2. Nouit Dominus qui sunt ei. 214.a. *Diuinæ potestatis est iudicium in nobis debitū mutare, damnationis & gratiam prædestinationis indebitam prærogare.*

Ibid. In domo autem magna non solùm vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia &c. 53. b. *De bonis & malis in Ecclesia.*

3. Habentes formam pietatis virtutem autem eius abnegantes. 289.b *Hæretici formam pietatis habēt in Sacramētis, virtutem autem Sacramēti nō habent.*

4. De cætero mihi supereſt corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex 265.b. *Iustus iudex opere inspecto mercedem negare non potest.*

Ad Titum.

Cap. 1. Si quia sine crimine est 221.a. *Distinguit crimen à peccato.*

Ibid. Omnia munda mundis 447.b.448.a 449.b 450. a. *Serui Dei in eo quòd à carnibus & vino abstinēt, non tanquam res immūdas refugiūt, sed mūdioris vitæ institutа sectātur.*

3. Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis 285.b

Ad Hebræos.

Cap. 2. In ministerium missi propter eos, qui hęreditatem capiunt salutis 412.b 413.a. *Angelorum erga homines ministerium fusissimè declaratur.*

6. Non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ à mortuis operibus & fidei in Deum, lauacri doctrinæ impositionis manus &c. 290. a. *Ista omnia in baptismo tradūtur, quæ. D. Paulus negat esse repetenda, vtique in consecrandi fidelibus* 304. b. *ante baptismum requiri pœnitentiam inadultis.*

Ibid. Impossibile est eos qui semel illuminati sunt &c. rursus renouari ad pœnitentiam 349.a. *Per pœnitentiam baptismi.*

11. Fides est sperantium substantia, & conuictio rerum quæ non videntur &c. 158.b 179.a. *Contra vanā fiduciā hæreticorū.*

Ibi. Sine fide impossibile est placere Deo 181.b

13. Honorabile connubiū in omnibus, & thorus immaculatus. 450.a. *Serui Dei, in eo quod cōiugia nō*

habent, non nuptiarum bonum crimẽ esse existimãt, sed continentiam iugem, bonis nuptiis meliorem esse non dubitant.

Iacobi.

cap. 1. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, deinde cõcupiscẽtia cùm conceperit, parit peccatum. 154. b. Partus pariẽte discernitur.

2. Superexaltat autem misericordia iudicio. 230. a. De operibus misericordiæ, quæ remedia sunt peccatorũ. 271. b. Iustus, qui cum propriis non possint, saluantur tamem meritis sanctorum.

Ibid. quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem nõ habeat. 257. b. Quousque igitur falluntur qui fide mortua sibi vitã perpetuam pollicentur?

Ibid. Et dæmones credunt, & contremiscunt. 200. b. 257. b. Confiteantur dæmones quod non credebant homines. Discernenda autem est fides dæmonum à fide Sanctorum.

Ibid. Vis scire ô homo, quia fides sine operibus mortua est. 204. a. Locus iste huius epistolæ, Pauli, quomodo sit intelligendus exponit. Ideóque magis Abrahæ vtitur exemplo, quo etiam Paulus vsus est vt probaret hominem iustificari sine operibus legis. Cùm enim bona opera D. Iacobus commemorat Abrahæ, quæ eius fidem comitata sunt, satis ostendit, Paulum Apostolum non ita per Abraham docere, iustificari hominem per fidem sine operibus, vt si quis crediderit, non ad eum pertineat bene operari: sed ad hoc potius, vt nemo meritis priorum bonorum operum arbitretur se peruenisse ad donum iustificationis, quæ est in fide.

3. In multis offendimus omnes 222. b

4. Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. 149. b. De - militer confitentibus sua peccata.

Ibid. Resistite diabolo & fugiet à vobis 261. a

5. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, vt orẽt super eũ vngẽtes eum oleo, &c. 361. b. 362. a. De extrema vnxione.

Ibid. Oratio fidei saluabit infirmum 361. b

Ibid. Confitemini alterutrũ peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini. 352. b. Deus noster quia pius est & misericors vult vt ea confiteamur in hoc seculo, ne prò illis confundamur postmodum in futuro. 355. a

Prima Petri.

Cap. 2. Liberi, non sicut velamentum malitiæ habentes libertatem. 254. b. 255. a

3. Sic & vos simili forma Baptisma saluos fecit, nõ carnis depositio sordium, sed bonæ conscientiæ interrogatio. 156. b. Ne sibi sufficere putarent visibile Sacramentum, & perditè viuerent, subiecit, sed bonæ cõscientiæ interrogatio.

4. Charitas cooperit multitudinem peccatorum. 250. a

Secunda Petri.

cap. 2. Hi sunt fontes sicci & nebulæ à turbine exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reseruata est. 255. a. De hæreticis.

Ibid. Canis reuersus ad vomitum suũ. 482. b. 483. b. De Apostatis monachis.

3. In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles - prauãt, &c. 224. b. Dogma de fide iustificante apud D. Paulum.

Prima Ioannis.

cap. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus & veritas in nobis non est. 212. a 229. a. b

2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrẽ IESVM Christum 30. b. Sed dicet aliquis: Ergo sancti non petunt pro nobis? ergo Episcopi vel Præpositi non petunt pro populo? Orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo, oramus pro vobis fratres, sed & vos orate pro nobis. Inuicem pro se omnia membra orent, caput pro omnibus interpellet.

Ibid. Ipse est propitiatio peccatorum nostrorum, non tãtùm nostrorum, sed & totius mundi. 42. b. Ecce habes Ecclesiam per totum mundum, noli sequi falsos iustificatores & veros præcipitatores.

Ibid. Omne, quod est in mũdo cõcupiscẽtia carnis est, & concupiscentia

Universidad de Deusto Biblioteca

oculorũ,& ſuperbia vitæ.309.a.Hæ ſunt pompæ diaboli, quib⁹ in Baptiſmo iubemur renunciare.

Ibid. Antichriſti multi facti ſunt 504. b. *Omnes qui de Eccleſia exierunt.*

Ibid. Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis, nã ſi fuiſſent ex nobis, mãſiſſent vtique nobiſcum 110.215.b.508.a

3. Omnis qui habet hanc ſpem in ipſo, caſtificat ſemetipſum.163.b. *Quãdo teipſum caſtificas, agis aliquid voluntate.*

Ibid. Qui natus eſt ex Deo, non peccat. 209.b.221. b. *Sed ea cõditione peccat, qua adhuc eſt filius ſeculi.*

4. Qui diligit, ex Deo natus eſt.247.b.

Ibid. Timor non eſt in charitate.203.b.*Timor quaſi locum præparat charitati. Timor quo gehẽnam times continet te, et ſic volẽtem peccare, non ſinit. Fac vel timore pœnæ, ſi nõdum potes amore iuſtitiæ.*

Ibid. Charitas foras mittit timorem. 201. b. 202. b 203. b. *Timorem hominũ, non Dei, timorem temperalium malorum, nõ diuini in fine iudicij. Perfecta charitas quæ perfectã iuſtitiam facit, foras mittit hunc timorem, quantùm illa creſcit, tantùm iſte decreſcit. Maior charitas, minor timor, minor charitas maior timor. Si autẽ nullus timor, non eſt qua intres charitas.*

1. Præcepta eius grauia non ſunt.250. b. *Quomodo enim eſt graue, cùm ſit dilectionis mandatum? aut enim quiſque nõ diligit, et graue eſt: aut diligit, & graue eſſe non poteſt.*

Iudæ.

cap. 1. Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos, animales, ſpiritum non habentes. 109.a. *Schiſmatici, qui nõ in filiis Eccleſiæ paruulis, ſed in mortuis & perditis computandi ſunt.*

Apocalypſeos.

Cap. 2. Memento vnde excideris, & age pœnitentiam. 348.b.

6. Vidi animas interfectorum ſub ara Dei. 334. b *Probat ex hoc loco & in nouo Teſtamento aram eſſe: & per conſequens cætera, quæ ad ſacrificandum in ara requiruntur.* 407.a. *Explicat quare dicantur animæ clamare ſub ara Dei cùm ipſorum anima in paradiſo ſint.*

Ibid. Et datę ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ. 406.a. *Habent ante reſurrectionem ſancti ſingulas ſtolas, quia in ſola anima adhuc æternis beatitudinib⁹ perfruuntur: poſtea accepturi ſunt binas, &c.*

7. Stabant ante thronũ in in cõſpectu agni. 406. a. *De ſanctis ante reſurrectionem.*

9. Solue quatuor angelos qui alligati ſunt in flumine magno Euphrate.507.a. *Ad Euphratẽ pertinent, quicunque res confuſione dignas exercẽt.*

Ibid. Parati in horam & diẽ & menſem & annum, vt occiderent tertiam partem hominum 507. a. *De perſecutione Antichriſti.*

12. Et datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in deſertũ. 509. a. *Mulier, Eccleſia: alæ duæ aquilæ magnæ, Enoch & Elias.*

Ibid. Et adiuuit terra mulierem, & aperuit os ſuũ & abſorbuit flumen quod miſit draco, &c. 414. *Aqua emiſſa ex ore draconis, exercitus Antichriſti.*

13. Et data eſt ei poteſtas facere mẽſes quadraginta duos. 507. b. *Tempus nouiſſimæ perſecutionis.*

14. Et habebant nomẽ eius & patris eius ſcriptum in frontibus ſuis. 490. a. *De ſigno crucis.*

Ibid. Sequuntur agnũ quocunque vadit. 409. b. *Sancti ſcilicet, etiam ante ſuam reſurrectionem.*

Ibid. Beati mortui qui in Domino moriuntur, &c. 407.a.

20. Vt non ſeducerentur gẽtes donec finiãtur mille anni. 507.b.

Ibid. Poſt hæc oportet eum ſolui breui tempore. 507.b.

Ibid. Vidi ſedes & ſedentes ſuper eas, & iudiciũ datum eſt. 356. b. *Iudicium nullum melius accipiẽdum videtur, quàm id quod dictum eſt: Quæ ligaueritis in terra, &c.*

Ibid. Regnauerunt cum Ieſu mille annis. 402.b. *Animæ ſcilicet, martyrum, nõdum ſibi corporibus redditis.* 405.b.

Ibid. Et cùm finiti fuerint mille anni, ſoluetur Satanas de cuſtodia ſua, & exibit ad ſeducendas nationes, quæ ſunt in quatuor angulis terræ, &c. 505. b. 506. a. *De per-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

secutione Antichristi, quòd ea per totum orbem futura sit.

Ibid. Et ascenderunt super terræ latitudinē, & cinxerunt castra Sanctorum, & dilectam ciuitatem. 506.a

22. Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum. 418. a. *Talis apparuerat angelus, vt pro Deo posset adorari.*

Ibid. Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. 484. b. *Quomodo difficile sum expertus meliores, quàm qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus peiores, quàm qui in monasteriis ceciderunt.*

OMNES hæretici Scripturas sibi videntur sectari, cùm suos potius sectentur errores, ac per hoc non quòd eas contemnant, sed quòd eas non intelligant hæretici sunt. Tom. II. Epist. CCXXII. ad Consentium.

Sum Pauli Verrieij Wesalien. diœcesis Treueren.

Universidad de Deusto
Biblioteca